BIBLIOTECA
SEMINARIO V.
PORDENONE
B
D
BAS m 3

(65)

0.78

OPERA

D. BASILII MAGNI CAE

SARIAE CAPPADOCIAE EPISCOPI

OMNIA, SIVE RECENS VERSA, SIVE AD GRAECOS
archetypos ita collata per VVolfgangum
MVSCVLVM Dusanū, ut aliam
omnino faciē sumpsisse
fateantur.

Quorum Catalogus insequitur præfationem

BASILEAE EX OFFICINA HERVAGIANA.
ANNO M. D. XL.

Cum gratia & priuilegio Cæsareo.

Loci Capuccinorum Lucilli Portus Naonis

CATALOGVS OMNIVM OPERVM

D. BASILII MAGNI CESARIAE CAPPADOciæ Episcopi.

Prioris tomi.

Monodia Gregorij Nazianzeni in BASILIVM Magnum pagina .1.
Hexaemeron D. Basilij Magni, siue de mundo sex diebus condito, Homiliæ xi. 29.
Aduersus Eunomij apologeticon libri v. De æqualitate patris & filij in diuinis, quòd filius in diuinis nõ est factura nec patre duratione aliqua posterior, De spiritu sancto, De diuinitate filij, Quòd spiritus sanctus non sit creatura. 118.
Liber de spiritu sancto ad S. Amphilochium. 199
Homilia de uirtute & laudibus Psalmorum. 149
In Psalmum primum, Beatus uir, sermo. 154
In Psalmum VII, quem cecinit Domino super sermonibus Chusi, sermo. 254
In Psalmum XIIII, Domine quis habitabit, sermones duo. 260. & 265.
In Psalmum XXVIII, Afferte Domino filij Dei. 270
In eundem de eo quod dicit, Adorate Dominum. 278
In Psalmum XXIX, Exaltabo te Domine. 281
In Psalmum XXXII, Exultate. 286
In Psalmum XXXIII, Benedicam Dominum, 294
In Psalmum XXXVII, Domine ne in furore. 306
In Psalmum XLIIII, Eructauit cor meum. 313
In Psalmum XLV, Deus noster refugium. 322
In Psalmũ XLVIII, Audite hæc omnes gentes. 327
In Psalmum LIX, Deus repulisti. 335
In Psalmum LXI, Nonne Deo subecta. 339
In Psalmũ CXIIII Dilexi quoniam. 343
In Psalmũ CXV, Credidi, propter. 347
In diuites auaros super illud Lucæ, Hominis cuiusdam diuitis ager, Sermo. 351
In diuites auaros super illud Matth. ca. 9. Magister bone, quid boni faciam. 356
In diuites super uerba illa scripturæ, In fame & squalore. 384
De ieiunio sermo. 392
De ieiunio alius sermo. 398
In ebrietatem & luxum sermo. 403
De inuidia, sermo. 409
De ira, sermo. 414
In uerba Mosi, Attende tibi ipse. sermo. 420
Quod Deus non sit autor malorum sermo. 427
De gratijs Deo agendis sermo. 435
In martyrem Iulittam, sermo. 441
De fide siue trinitate, sermo. 448
In uerba illa, In principio erat uerbum, sermo. 451
In principiũ prouerbiorum, sermo. 454
De humana Christi generatione, sermo. 466
In aliquot scripturę locos, de multorũ uitiorum natura & proprietate sermo. 472
In quadraginta martyres sermo. 478
In Gordium martyrem militem Cæsarienſem. 483
Quomodo gentilium scriptorũ studia adulescẽtibus prosint, sermo. 484
De spiritu sancto. 500
Contra Sabellianos, Arium & Anomios sermo. 501
De martyre Manante, sermo. 508

De Barlaã

De Barlaam martyre ſermo. 511
De pœnitentia, ſermo. 513
De humilitate, ſermo. 519
Non eſſe adhærendum rebus ſecularibus ſermo. 524
Ad Baptiſmum exhortatio. 533
Baptizandi, quibus rebus debeant inſtitui. 540
Baptiſma in Euangelio Domini noſtri Ieſu Chriſti quomodo fiat. 549
Sermo ſecundus tredecim capitum, de baptiſmo, de praua conſcientia, de euchariſtia, de fide uerborum Domini, de incredulitate, de inobedientia, de ſeruo peccati, de operibus legis, de præuaricatoribus, de ſcandalo, de obſeruatione mandatorũ Dei, Dona Dei quibus imperti enda, De tentatione. 56

POSTERIORIS TOMI CATALOGUS.

Epiſtolæ D. Baſilij Magni & Gregorij Theologi CLXXX. 3
De paradiſo ſermo. 140
De uirginitate uera liber unus. 451
De renuntiatione huius uitæ & ſpiritalis perfectione, Aſceticus ſermo. 147
Quemadmodum Monachus amari debeat. 204
De fide & uita Chriſtiana, Epiſtola aſcetica ad quandam canonicã. 206
De diſpoſitiõe religionis exercẽdæ. 208
De iudicio Dei proœmium. 209
De fide ſermo. 217
Ethica ſiue moralia, continent definitiones orthodoxas LXXX. uarijs ſcripturæ locis explicatas. 225
De homine quòd ſit imago Dei, quæ peccato deformetur, ſermo Aſceticus. 275
Vitæ religioſæ ſcopũ eſſe animę ſalutẽ, alter ſermo Aſceticus. 279
De dilectione Dei & proximi. & quibuſque aliis cõmunibus ſcripturæ locis, ut de conſuetudine habita cum impijs, de renuntiatione omnium bonorũ, & quibus ea relinquenda, atq; multis aliis, aſcetica propoſita primum per quæſtionem, deinde per ſcripturã explicata. 281
Definitiones ſiue regulę contractiores, de operibus ambiguis, de ratione uitæ in cœtu timentium Deum, de emendando peccatore, &c. 352
Conſtitutiones quibus utendum cœnobitis, aut ſolitariam alioqui uitam degentibus. 399
De uitæ perfectione Epiſtola ad Chilonem. 433
Ad Monachum præuaricatorem Epiſtola. 437
Admonitio ad Iuniores 438

FINIS

INDEX OMNIVM QVAE IN HIIS

DVOBVS TOMIS HABENTVR ACCV

ratè congestus,cum locis scripturæ,similitudinibus,& prouerbijs ad finem quoq; adiectis.

A

PARIS sagitta pa gina 8.c. to.1
abel pastor fuit 509. b.tom.1
abimelech interit9 52 d.to.1
abimelech generale nomen regũ 29.1 to.1
abnegatio nostri quid 291.a.to.2
abnegatio in multis consistit 293. b.tomo 2
Abrahã anxius in iudicio ne con demnetur 114.c.tom.1
abraham aliquando hæsitauit 515.b.to.1
Abraham amicus dei quare 190. c.tomo 1
abraham uere magnus 537.a to.1
abscondere peccatum est ægro/ tanti cooperari ad mortẽ 525. a.tom.2
absentiũ cura habẽda 262 d.to.2
absolom superbus 520.c.tom.1
absolonis prima astutia 462.d. to.1
abstinentia quid 301.b.tom.2
abstinentia cibi per se non bona 152.d.to.2
abstinentia Basilij 22.c.to.1
abstinentia uentris optima 407. b.tom.2
abstinentiæ doctrina necessaria 2 1 a to.2
abstinentiæ modus 303.b.tom.2
abyssus quid 40.d.tom.1
abyssi iudiciũ diuinũ 290.d.to.1
Academiæ locum Plato pestilen/ tem delegit 496.d.tom.1
accusationis flagella Basilius su/ stinuit 65.b.to.2
accusatores fidelium sine omni examinatione fidem inueni re 65.b.to.2
achab pœnitentia 514.d.tom.1
achar sacrilegium 587.b.tom.1
achar terribilis exitus 212.c.to.2
achelot filiæ 129.b.to.2
achilles unde dictus 4 d.tom.1
achitofel consilium 254.c.to.1
achitophel consilium à domino dissipatum 292.c.to.1
Adam cur deus quæsiuit 545.b. tom.1
adam quare è paradiso expul/ sus 432.c.tom.1
adam per escam uetitã uita spo/ liatus 201.b.to.2
adam post prævaricationem co/ gnouisse Euam 182.d.tom.B
adflictionibus quare nos deus dedat 427.b.to.1
admonitio modica sufficit timẽ/ tibus deum 55.b.to.2
adolescentes quomodo institu/ endi in artificijs 107.b.tom.2
adoniæ uenustas 520.c.to.1
adoptionis spiritus 161.b.to.1
aduenarum suscipiendorum sco pus 306.c.tom.2
adulatoris & amici discrimẽ 92. c.tom.2
adulationis sermonem Aposto/ lus uitauit 309.a.tom.2
Aëacus Iouis filius 2.d.to.1
ædificationẽ subditi episcopus curet 261.a.tom.2
ægon fluuius 494.b.to.1
ægrotari se nescientes 423.a.to.1
æqualiter esse deo quid 177.b.t.1
aër pro cœlo 51.a.tom.1
aërius hæreticus 201 a.to.1
aeschyli dictum de iusto 22.c.to.1
aeternum esse quid 148.d.tom.1
aetherem esse igneum 50.d.to.1
aeuum quid 148.d.to.1
aeui futuri æternitas 498.c.to.1
Affectiones animæ nõ omnibus esse notas 337.a.to.2
affectionum flamma 280.c.tom.1
afflictiones ferendæ ob gloriam futuram 63.a.to.2
affectionibus seruire,est dignita/ tẽ naturæ proijcere 103.b.to.1
in afflictionibus philosophandũ 108.d.to.2
afflictorũ recreatio præmio non caret 42.c.to.2
africanus historicus 242.d.to.1
Agape cõmunionis 80.d.to.2
agnominationis substantiæ uni/ uersitatem,non arguere diuer sitatem 140.c.to.1
agesilai Macedonum regis de eo qui alios laudabat in præfat.
agnus natura matrem cognoscit 46.d.to.1
Alcedinis auis industria 89.b.t.1
alcmæon Atheniẽsis uir insignis 2.tom 1
alcionides dies 89.b.to.1
alexander musica ad arma conci tatus 494.d.to.1
alexandri pudicitia & humani/ tas erga Darij filias 494.c.to.1
alexãdrinus Dionysius 242.c.t.1
aliena indagare facilius quã pro pria 424.b.to.1
allegoriæ nouæ legis multos se/ ducunt 93.b.to.1
alphei fluuij natura 8.c.to.1
Alta sapiens quis 342 d.to.2
altaria Basilidis Paphlagonis subuertuntur 64.c.to.2
altaria cultu spiritali priuantur 60.d.to.2
Amabile quid 543.b.to.1
amarulentia quid 542:d.tom.2
ambitionis malum 58.c.tom.2
ambrosius episcopus Mediola/ nensis 41.b.to.2
amentem ut lunã mutari 76.c.t.1
amianti natura 304.d.to.1
amicitia Christiana in primis co/ lenda 245.b.to.2
amicitiæ noxiæ 433.a.to.1
in amicitiæ concordiã nihil tur/ pe uenire potest 315.a.t.1
amicitiam fratrum nemo facilè deserat 82.d.to.2
amici dei pauci 314.d.to.1
amici & adulatoris discrimẽ 92. c.to.2
amictum cur deus Adæ non de/ derit 433.b.tom.1
ammon fratrem perpetuo dede/ core notauit propter fororis uiolationem 175.b.to.2
amor summus in brutis 96.d.t 1
amos de grege caprarum sum/ ptus in prophetam 41.b.to.2
amphilochius iconiensis Præsul 1.b.tom 1
amygdalæ amaræ quomodo dulces fiant 64.d.to.1
Ananiæ peccatum 215.a.tom.2
ananias in quale iudiciũ incide/ rit 276 c.to 2
anchus Getheorũ rex 295.a.to.1
ἀναῤῥιπία quantũ mali det 210.d.to.2
anathema quid 95.b.to.2
anaxarchi Constantia in tormẽ/ tis 109.b.tom.2
angelus Iacobum allocutus 149: a.tom 1
angelus cuiq; est suus 533.b.tom.1
angelus angelo maior 121.a.t.2
angelum filium deum à scriptu/ ra nominari

ra nominari 149.a.to 1
angelum & genti & priuato cuique ſuum eſſe a deo deſignatum 161 b.to.1
angeli deſcendẽtes & aſcendẽtes quid deſignent 25.a.to.1
angeli hominibus dati ceu pædagogi 216.d.to.1
angeli animæ cuſtodes 399 a.to.1
angeli immobiles ad malitiam 290.c.to.1
angeli quare gloriam dei iugiter uideant 305.b.to.1
angeli nullam mutationem patiuntur 313.b.to.1
angelorũ perfectio 221.a.to.1
angelorum ad naturam qui accedant 348.d.to.1
angelorum opus deum laudare 276 d.to.1
angelis dies iudicij metum incutiet 114.c.to.1
angelos in prima ſubſiſtẽtiæ ſuæ conſtitutione habuiſſe ſanctitatem 290.c.to.1
anguillæ ex qua materia conſtituantur 94.c.to.1
anguis quo remedio lippitudinem oculorũ curet 95.a.to.1
anguium mores 81.a.to.1 (to.2
anima afflicta,deo uicina 103.b.
anima quomodo certa reddẽda ꝺd à peccatis ſit purgata 394.c
anima & mens 405.a.to.2 (to.2
anima hominis & animalis, in quo differant 85.b.to.1
anima humana uineæ comparatur 63 b to.1 (to.1
anima quomodo fodiatur 63.b.
anima omniũ ſenſuũ dux 339.b. to.1
anima carnis operimento obducta 420.d.to.1
anima per baptiſmum peccatis abluitur 277.a.to.1
animæ peſtifera mala 4.c.to.2
animæ morbus curioſè de deo quærere 190.c.to.1
animæ opus 167.b.to.2
animæ plaga peccatũ 478.b.to.1
animæ purgatio ac expiatio 495. b.to.1
animæ cura habenda 495.a.to.1
animæ cura habenda 545.b.to.1
animæ mors ignoratio dei 533.b. to 1 to 2
animæ purgandæ principiũ 4.c.
animæ proprium 55.a.to.2
animæ lumen deus uerbum 147. b.to.1
animæ duplex potentia 405.b. tom.2
animæ & corporis incremẽtum [illegible] to 1
animæ formam quæ indicent 170.d.to.2
animæ morbus periculoſior ꝯi corporis 110.d.to.2
animæ decor 284.d.to.1
animã hominis cõuictu cõtinentis ad reſipiſcentiã induci 535. d.to.2
animam quid paſcat 4.c.to.2
animam corporeis oculis cõprehendi non poſſe 426.c.to.1
animam uitæ ſtudijs & exercitijs aſſimilari 523.b.to.1
animam non eſſe pluribus prædictam oculis 314.d.to.2
animam non illuminatam nihil intelligere 147.b.to.1
animarum peſtilentia 253.b.to.1
animas illuminare igne ſpiritali 551.b.to.1
pro animabus aliquid impẽdendum 118.c.to.2
animi affectus corporis ſtatum mutare 284.d.to.1
animi prõptitudo in omnibus accipienda 240.c.to.2
animi perſpicuitatem quid impediat 297.b.to.1
animi uirtutes ijſdem appellationibus exprimuntur, quibus membra externa 299.b.to.1
animi ſyncritatem nos iuſtificare 233.a.to.2
animi conſtantis ſpecimen 44. d.to.2
animi paſſio facundum reddit 110.d.to.2
animorum imagines per ſermonem exprimi 26.c.to.2
animis ne circa uaria oberremus 258.d to.2
animantia terreſtria affectiones cõplures naturali uoce ſignificant 85.a.to.1
animãtibus uariam induſtriã natura indidit 95.a.to.1
animal quodq; propriã uim & arma habere 421.b.to.1
animalia quæ fœcũdiora ſint cæteris 97.a.to.1
animalia uenenata ad quid creata 98 d.to.1
annonæ pretium augẽs publicæ execrationi obnoxius 355.a.t.1
annulus Gigis 7.b.to 1
anomiana peſtis 26.d.to.2
anſeres uigiles 91.a.to.1
anthyneus Tyanenſis 21.a.to.1
anthimus Tyanæ ciuitatis epiſcopus 23.b.to.2
antitechni 99.b.to.2
anyſius Euippĳ alũnus 10.c.to.2
ἀναφαλαντίας quid 27.a.to.2
Apia 2.c.to.1
apum induſtria 268.d.to.1
apum ſtudium 87.b.to.1 (to.1
apibus naturæ lex innata 491 b.
apollinarius de reſurrectione & [illegible] 69 a tom 2
[illegible] 141 b to.2
appetitio cibi naturalis unde 534.c to.2
Aqua è petra promanans cuius figura 217 a to.1
aqua ſalubris à corpore Iuliæ 442.c.to.1
aquæ lauacrum quid ſignificet 242.d.to.1
aquæ abundantia cur maximè fuerit neceſſaria 48 d.tom.1
aqua quid in ſcriptura 465.a.to.1
aquam,quæ ſuaptæ naturæ deſilue petit, cur opificis impio ita ferri phibeat ſcriptura 54.d to.1
aquã & cætera inanima quæ ratione deũ laudare dicantur 52. c.to.1
aquã uiuentẽ bibere iuſtũ 324.
aquarum cõgregatio qualis 56. c.& d.to.1
aquatilium genera 79.a.to.1
aquatiles animantes non mutescere [illegible] to.1
aquila erga pullos ſuos iniquiſſima 89.b.to.1 (276.c to.1
aquilæ uir ſanctus comparatur
Araxes fluuius 49.b.tom.1
arbitrium liberum ad reſiſtendũ diabolo 579.a.to.1
arbores multæ quare ſine fructu [illegible] to.1
arcanæ uulpeculæ [illegible] to.1
arcus dei [illegible] to.1
areæ ſolis 7 [illegible] to.2
argenteum uas 430.d.to.1
arietis lubrĳ, ne nati quas pretates habeant 71.b to.1
arietum filĳ 270.d.to.1
ariſtoteles taxatur in definitione felicitatis 199.a.to.2
ariſtotelica quo in pretio habenda 127.a to.1
arrius unde dictus 11.b.to.1
arrianorum ſæuitia in catholicos 11.b to.1
arrogans quis 342.d.to.2
arrogantiam omnes hominum morbos ſuperare 130.c.to.1
articulari morbo Nazianzenus laborauit 1.b.to.1
Aſcetæ 11.a.to.1
aſinus piger 92.d.to.1

asini Industria 85.a.to.1
asperum quid 473.a.to.1
asphaltites lacus 56.d.to.1
astrologia reijcitur 470.d.to.1
astrologia apud Chaldæos in pretio 458.c.to.1
astutia quid 462.d.to.1
Athanasius Ancyræ episcopus 39.b.to.2
athenæ doctrinarum omnium procreatrix 5.b.to.1
athenienses notantur 326.d.to.1
athenienſium uetus consuetudo 1[illegible].b.to.2
athenogenis hymnus 243.a.to.1
athletarum miseriæ 494.d.to.1
attentio duplex 422.c.to.1
Auaritia quousque iudicanda 341.a.to.2
auaritia malorum omnium radix 74.c.to.2
auaritiæ genus pessimũ 355.a.t.1
auaritiæ genus omne expurgandum 243.b.to.2
auarus quis 355.b.to.1
auarus à peculatore nihil differt 355.b.to.1
auarus in urbe malus cohabitator 360.d.to.1
auarus lupo confertur 108.d.to.1
auarus igne uoracior 470.d.to.1
auarus peruerso medico comparatur 266.c.to.1
auari taxantur 80.c.to.1
auari miseria 475.a.to.1
auaris cur opes crescunt 351.b. tom.1
auditionis finis 299.a.to.1
auditores uerbi tædiosi taxãtur 45[illegible].to.1
auditus in sacris literis 463.b. tom.1
auditus diuinus uoce nõ indiget ad sensum 344.c.to.1
auertere deum facies suam 285. a.tom.1
aues aduncis unguibus imitari 90.c.to.1
auium natiua musica 141.b.to.2
aures duæ 159.b.to.2
aula sancta 272.c.to.1
auxilia omnis generis in Christo 210.c.to.1

B

Bactrus fluuius 49.b.to.1
balaam præter uoluntatẽ dei non ausus loqui 53.b.to.2
balaam deum consuluisse 85. b.tom.2
balaam de Christo 470.c.tom.1
balenæ 104.d.to.1
baptizari in nomine patris & filij & spiritus sancti quid 556. c.tom.1
baptizari hominem ter unde 238.c.tom.1
baptizatus mox ad ferendas tentationes instituatur 252.c.to.2
baptizati quidã in proprio sanguine 220.d.to.1
baptizati quid respondere debeant hæreticis 205.a.to.2
baptismus per Mosen traditus 547.b.to.1
baptismus tessera Christiani militis 536.c.to.1
baptismus figuratè depositionẽ operum carnis significat 229. b.tom.1
baptismus sigillũ fidei 164. d.to.1
baptismus peccata abluit 277.a. tom 1
baptismus fundamento fidei nititur 215.b.to.1
baptismi aquam olim consecrarunt 238.c.to.1
baptismi tempus omni hora, siue sit nox, siue dies 535.b.to.1
baptismi mersionis ternæ figura 535.a.to.1
baptismi pacta 555.a.& b.to.1
baptismi eulogia 536.d.to.1
baptismo cognatum tempus dies paschalis 535.b.to.1
ad baptismum alta uoce uocabãtur catechumeni 533.b.to.1
inter baptismum Mosis & Ioannis differentia 547.a.to.1
In baptismo gratia 152.c.to.1
in baptismo quibus renuntiemus 214.d.to.1
baptisma habet remissionẽ peccatorum 358.c.to.1
baptismatis figuræ 534.d.to.1[illegible].1
baptismatis ratio & uirtꝰ 234.d.
è baptismatis fonte senes tempore Basilij leuati sunt 115.b to.2
basilius sacerdos initiatus 10.d. tom.1
basilius quare appellatus Magnus 247.b.to.1
basilius corpore infirmus nihilominus concionabatur 85.a.t.1
basilius uocem debilem habuit 253.b.to.1
basilius quibus studijs adolescẽs cum esset sese dederit, & quomodo pietati adhærere cœperit 79.b.to.2
basilius libenter suas expositiones emendari uult 123.a.to.2
basilius se peccatorẽ uocat 61. a.tom.2
basilius patribus utriusq; testamenti comparandus 24.d.to.1
basilius à populo è manibus Eusebij liberatur 20.d.to.1
basilius Pontum in cœnobium pacis gratia secessit 11.b.to.1
basilius qua in re sit accusatus 83.b.to.2
basilij parentis fuga 5.a.to.1
basilij pater ac fratres 5.b.to.1
basilij laus 196.d.to.1
basilij lapsus 221.b.to.1
basilij consiliũ in discendo & legendo autores 490.c.to.1
basilij recta in fide institutio à teneris 8[illegible].d.to.2
basilij aduentus salubris filio imperatoris 19.b.to.1
basilij constantia 18.c.& d.to.1
basilij laus 20.c.to.2
basilij & uicinorum episcoporũ dissidium 21[illegible].to.1
basilij profectio 117.b.to.1
basilij reditus è cœnobio ad ecclesiam 12.c.to.1
basilij scriptis hæretici abutebantur 67.a.to.2
basilio fores domus effringũtur 137.b.to.2
basilio genus unde 2.c.to.1
basilio occidentales literas remiserunt quas illis scripserat 9.a. tom.2
barlaam martyr 511.b.to.1
barnabas Paulo ad manifestandam euãgelij ueritatem adfuit 12.d.to.1
Beatus uerè 249.b.to.1
beatorum cœtus 540.d.to.1
beatitudinum exempla in Christo 298.d.to.1
Bibliorum uaria exemplaria tẽpore Basilij 57.a.to.1
benedicere ore, & maledicere corde 540.d.to.1
benedicendum in aduersis 295. b.to.1
benedictio ecclesiæ 111.a.to.1
benedictionis promissionẽ quæ habeant 256.d.to.2
beseleel sermonũ artifex 18.c.t.2
beneficium pœnã sequi 283 b.t.1
beneficia dei non esse obtricenda 248.c.to.2
benignitas quid 573.b.to.2
bestiarum turba in homine 108. d.tom.1
Biantis dictum 497.b.to.1
bibliothecas principes instituere debent 198.c.to.1
Blasphemia in spiritum sanctum 160.c.tom.1
blasphemiam in spiritum com-

mittere 239.b.to.2
blaſphemus in ſpiritum ſanctũ qui 398 b.to.2
Bombyx 92.c.tom.1
bonitas quid 373.b.to.2
bonus deus 165 a.to.1
bonum quid deo 52.d.to.1
bonum qui non attingant 303. a.tom.1
bonum eſſe difficile eſt 495.b.to.1
bonum perfectum ipſe deus 300. d.tom 1
bonum humanum nullum ſyncerum 140.d.to.2
boni à natura nobis inſitam eſſe electionem 96.c.to.1
bona Chriſtianorum diripiũtur 62.d tom.2
bona noſtra quibus relinquẽda 295.c.tom.2
bona multa multis nõ apparent 72 c tom 2
bona habitudo periculoſa 496. d.tom.1
bonorum initium uitiorum fuga 250.d.to.1
ad bonorum receptionem principium quod 250.d.to.1
bonorũ operum quiſq; pro ſua menſura typum gerat 239.b.to.2
bonorum operum ſimus ſtudioſi 231.a.to.2
bos conſtans eſt 94.d.to.1
boues lacrymæ 444.c.to.1
boues ueris tempore læti è ſtabulis egrediuntur 95.a.to.1
boues marini 104.d.to.1

C

Cacœthes genus Carcinomatis 18.d.to.2
cades quid 275.b.to.1
cæſaria Cappadociæ Metropolis 8.a.to.1
cain primus diaboli diſcipulus 41. c to.1
calamitas omnis propriis peccatis aſcribenda 588.c.to.1
calamitates uim coèrcendi peccata habent 431.a.to 1
calamus contritus 395.c tom.2
calcaneum mens contaminata 520.a.to.1
calciamentum diuinitatis 338.d. tomo primo
calciamenta non ſint curioſa 307.b.tom.2
calix ſalutaris 549.a.to.1
calices æquales 407.b.to.1
caloris creatio neceſſaria 49.b.t.1
calumnia uirum humiliat 79.a. tomo ſecundo
ad calũnias nõ tacendũ 48.d.t.2
calumniatores ſcorpio comparãtur 128.d.to.1
calumniatorum uerba pro nugis habenda 22.d.to.2
cameli collum prolixũ 97.b.to.1
cancri aſtutia 80.c.to.1
cancros quidã in decipiendis fratribus imitantur 80.d.to.1
canis gratioſus 94.a.to.1
canis memoria 97.a to.1
canis induſtria in perſequendis feris 96 d.to.1
canticum 281.a.to.1
canticum nouũ cancre 288.c.to.1
cantica Canticorum liber quid tractet 454.d.to.1
captiuo opus pretio ad libertatẽ recuperandum 329.b.to.1
carbones deſolatorij 318.c.to.1
caro omnis ut fœnum 60.c.to.1
caro qualis in reſurrectione 55. b tom 2
caro facta, anima facta 110.c.to.1
caro Chriſti diuinæ naturæ unita 205.b.to.1
caro carceris eſt loco 99.b.to.2
carnis inquinatio quid 341.b.tomo ſecundo
carnis prouidentiam non eſſe faciendam 153 a.to.2
carnis concupiſcibile per continentiæ exercitia frangendum 153 a to.2
carnus proprium 55.b.to.2
caſia quid 319.b.to.1
caſtitas Baſilij 22.c.to.1
caſtitatis uirtus angelis æquiparatur 22.c.to.1
caſtrantes ſeipſos taxãtur 188.d.
Katalalia quid 336 d.to.2 (to.2
cathedra peſtilentiæ 252.d.to.1
Cecrops cur biceps 2 d.to.1
cedri Lybani & dei 274.c.& d.t.1
centauri effigies 149.b.to.2
cephalenſium dux nudus è naufragio euaſit 492.d.to.1
cærimoniarũ uſus parum utilis ad pietatem 350.c.to.1
certamina pietatis gratia 44.d.
ceruus timidus 94.d.to.1 (to.2
cerui natura 275.b,to.1
cerui cibus Chriſtianorum in ſpelunca ob perſecutionem latentium 3.a.to.1
cete magna 83.b.to.1
cetique inde capiuntur 84.c.t.1
Chaldæorum excogitationes reprobantur 71 a to.1
cameli memoria 85.a.to.
chananæa imitanda 537.b.to.1
chananæa idololatria infecta 320.d.tom 1
characteres collo ſuſpendere 325. a.tomo primo
charismata dari à deo unicuiq; ad menſuram fidei 250.c.to.2
charismatum differentia 251.a. tomo ſecundo
charitas perfecta quomodo cũ gratiarum actione in alios erga proximi conſtare poſſit 440.d.to.1
charitas nulla affectionis labe ſit inquinata 171.b to 2
charitas non eſt affectio ſimulata 175.a.tom.2
charitatem diſſoluere quale peccatum 332.c.to 2
Chimera quale monſtrũ 8.d.to 1
chius ſophiſta 492.d.to.1
chriſtus in Paulo loquutus 181. b.tom.1
chriſtus quare dictus uerbum 401 a.to 1
chriſtus quomodo imago dei 148.c.tom.1
chriſtus ubi cõceptus ſtatim perfectus homo fuit 469.a.to.1.
chriſtus eccleſiæ caput 320.d.to.1
chriſtus quare horam & diem iudicij ignoret 121.b.to.2
chriſtus in monte ſedens percurrit Moſi legem 183.b.to.2
chriſtus quare coniugium reſerit 182.d to.2
chriſtus ſignatè lapis dictus 217. a.tom.1
chriſtus quare non permiſerit ſe prædicari ante paſſionẽ ſuam 12 d tom 2
chriſtus multiuocus 125.a.to.1
chriſtus quantũ in ipſo eſt omnibus peccata remittit 106.b.to.2
chriſti lacrymæ 438.c.to.1
chriſtum nunquam riſiſſe 302. c tom 2
chriſtũ ad impletionem uenisſe 241 b tom 2
chriſtum laboraſſe 411.a.a.to 2
chriſtum axiomata ſua aliis largiri 516.d.to.1
In Chriſtum magnum confidentiæ firmamentum 523.b.to.1
chriſtianus non ad oſtentationẽ ſcribat, ſed ad publicam utilitatem 135.a.to.2
chriſtianus ab odio ſit repurgatus 225.b.to.2
chriſtiani unde 214 c.to.1
chriſtiani qualia exempla imitari debeant 495 b.to.1
chriſtiani hominis ornamenta 509 b to.1 187.b.to.1
chriſtiani mores apis imitentur.
chriſtiani

christiani simus non Rhetores 98.d.to.2
christiani proprium 274.c.& d to.2.& 275.a.eodem to.
christianum an fugere liceat tempore persecutionis 5.a.to.1
christianæ ἀνωφίαι optandæ in præfat.
christianismus quid 107.b.tom.1
choaspes fluuius 49.b.to.1
choreæ in nuptijs tempore Basilij habitæ 102.d.to.2
choreæ nocturnæ 320.c.to.1
choragus qui 137.a.to.2
choros in locis sacris cõstituere 405.b.tom.1
chrysolachanũ herba 105.a.to.2
Cibus ad uictum necessarius solerti ratiõe inquirẽdus 151.a.t.2
cibum corpus grauare & morbos gignere 395.a & b.tom.2
cibum per uerbum dei & prædicationẽ sanctificari 505.a.to.2
In cibo sumẽdo quis modus seruandus 504.d.to.2
cicadæ sonoræ 91.a.tom.1
cicadas humus in hymbribus edit 94.c.tom.1
Κίκυμορ quid 381.a.to.2
ciconiarum pietas in parentes 88.d.tom.1
ciconiarum mores prudentia & ratione non carent 88.d.to.1
cicuta sturni uescuntur 61.b.to.1
cicutæ usus 62 c.to.1
cinguli usus 508.c.to.2
ciuem orbis esse quid 27.a.to.2
ciuitas dei 324.d.to.1
ciuitatis descriptio 538.d.tom.1
ciuitatis definitio 324.d.to.1
ciuitatũ interitus unde 429 a.t.1
Clamor iustorum 504.c.to.1
cleanthis mercenaria opera in exhauriẽdis fontibus 136.c.t.2
clemens Romanus 242.c.to.1
cleomenes Sophistã ridet de fortitudine differentẽ in præfat.
clinias furare etiam uerum noluit 494.c.to.1
Cœlum unum in ratione rerum 44.d.tom.1
cœlum aërem uocari 434.d.to.1
cœli substantia unde consistat 36.c.tom.1
cœlum uno uerbo facti 181.b.to.1
cœlorum influentias nosse non inutile 70.c.to.1
cœlestis uirtus 290.c.tom.1
Cœnobia Basilius primus ordinauit 22.d.to.1
Cœnobiorum institutio quibus ex causis in præfat.
Cogitando facilè peccamus 421.a.tom.1
cogitationes moderandæ 405.a.tomo secundo
cogitationes malæ reuelabũtur 167.a.to.2
cogitationes malæ quot modis in anima consistant 417.b.to.2
cogitatiões bonæ unde sit quod animum destituant 348.c.to.2
cogitationes uariæ unde 336.c.tomo secundo
cogitatio dei 510.d.to.1
cognitio è doctrina paratur 290 c.to.1
cogitatio perfecta in futuro seculo 218.d.to.1
cogitatio rerum æquo iudici satis ad declarationem ueritatis 65.b.tom.2
cognoscere seipsum difficillimũ omnium 99.a.to.1
collationes quales fieri debeant 121 b.to.2
collegia sacerdotum 485.b.to.1
colorum uarietates 66.c.to.1
colũba libidine gaudet 87.a.to.1
colũbas aucupandi ars 138.c.to.2
columnæ aureæ apud Pindarũ 7.b.tom.1
commentaria in diuinã scripturam non facilè admittenda 89.a.tom.2
commercium nullum reprobis cum deo 71.a.to.2
commercia quæstuosa omnibus modis fugienda 324.c.tom.2
cometarum generatio 471.a.to.1
communicare infrugiferis operibus 575.a.to.1
cõmunicatio substantiæ in patre & Christo quomodo accipienda 134.c.to.1
cõmunicationis sententiam quæ accipiant 255.b.to.2
cõmunio spiritalũ charismatũ 61.a to.2
cõmunionis necessitatẽ ex corporis structura dñs docet 280.d.
ad cõmunionem qui admittendi 69.b.to.2
de cõmunione contra hæreticos patrum decretum 73.a.to.2
comitas falsa quantum malum 310.c.to.2
cõpunctionem esse donũ dei 334.
cõmunia omnia esse 390.d.to.1
cõcertatio quid 345.b.to.2
cõcio uespertina 83.a.to.1
cõcio ad horæ olim habita spatium 344.d.to.1
concionator euangelicus institutus 265.a & b.to.2
cõclaue orantium 389.b.to.2
concordiæ nomen quidam ignorant 246.d.to.1
cõcupiscẽtiæ insania quomodo cõcupiscenda 115.a.to.1
concupiscentiæ prauæ morbus quomodo excidẽdus 337.b.t.2
cõdemnare neminem facilè debemus 247.b.to.2
cõdensum quid 280.d.to.1
cõdimenta fugienda uaria 151.a.tom.2
cõfabulationes secretæ 280.d.t.2
cõfessio cordis 500.c.to.1
confiteri peccata oportet 392.d. tomo secũdo
cõfessio qualis olim 353.b.to.2
confessio pro gratiarum actione 283.a.to.1
ad confessionem non opus multis uerbis 310.d.to.1
confessione & resipiscentia deus placatur 113.b.to.1
confidentia animi est diaboli imitatio 204.c.to.2
confirmandi & uisitandi fideles 262.d.to.2
coniectores somniorum consulere 323.a.to.1
coniugatorum Christiana uita 269.a.to.2
coniugium quibus in peccatum reputetur 172.d.to.2
cõiugij molestiæ 161.a & b.to.2
cõiugij societas seruãda 82.d.to.1
cõiugio liberũ esse propriũ angelicæ naturæ 276.d.to.2
cõnubium legitimum 172.c.to.2
conscientia cuiusq; propria in iudicio accusatrix 329.a.to.1
consecrata domino custodienda 257.b.tom.2
consilia gentium quomodo dominus dissipat 292.c.to.1
consilia cõtra fidem Christi insurgentia dissipanda 196.c.to.2
cõsilijs proprijs quidam pereũt 520.d.to.1
cõsolandi modus 447.b.to.2
cõstantia mira martyris Gordij 488.c & d.to.1
cõsuetudo non præiudicet diuinæ scripturæ 84.c.to.2
consuetudo sæpe in naturã uertitur in plerisq; 252 d.to.1
contatio in bonis operibus periculosa 231.a.to.2
contemplatio circa externũ hominem 125.a.to.2
cõtendendi studium quid possit 26 d.to.2

contentiones quomodo ex animis malorũ eximendæ 35.b.t.2
cõtentionibus suis priuatis quidam fidei causam postponunt [illegible]
cõtinentia quid 302.d.to.2
continentia pietatis studiosis necessaria 303.a.to.2
cõtinentiæ flagella 152.d.to.2
continentiæ lex in palæstris data 527.2.b.to.1
contradicere deo quale peccatum 250.c.to.2
cõtradictio imperiale quiddam respit 300.b.to.2
cõtristari ad utilitatẽ 226.d.to.2
cõtristare spiritum dei quid 236.c.tom.2
contumelijs pij tentantur 416.d.tom.1
conuenticula extranea non facienda 278 c.to.1
conuentus annui quare fiant 475.b.to.1
conuersatio Christi 410.c.to.2
conuersatio qualis sit instituenda 508.d.to.2
cõuitium quid 536.d.to.2
conuictus Græcorum 591.a.to.1
conuictus bonorum multa commoda habere 292.d.to.2
cooperare gratiæ domini nõ contemnendi 251.b.to.2
cor purum ad imaginem dei creatum 295.a.to.1
cor pro mentis ac rationis principatu 258.d.to.1
cor regis in manu domini 295.b.tom.1
cordis præparatio 3.b.to.2
corallium lapis in mari herba 83.a.to.1
corinthius Satanæ traditur 215.a.tom.2
cornicis amor erga prolem suã 90.c.tom.1
cornices Ciconijs adiungi 88.d.tom.1
cornu,p sacro eloquio 275.a.to.1
corpus mathematicum 47.b.t.1
corpus quomodo curandũ 496.c.tom.1
corpus otio non tradendum 285.b.to.1
cospus Christi edere digne 564.d.tom.1
corpus Christi edere & sanguinẽ bibere 561.a & b.to.1
corpus domini quomodo manducandum 235.a.to.2
corpus animæ uehiculum 527.b.tom.1
corpus domini indigne suscipiẽtes damnari 235.a.to.2
corpus non nimis esse atterendum 151.b.to.2
corpus saginatum est compendium ad lasciuiam 142.c.to.2
corpus feræ instar cuiusdam cohibendum 496.d.to.1
corpus Christi & sanguiné quo timore accipienda 564.d.to.2
corpus hominis non malum 4[illegible]
corporis & ecclesiæ comparatio 61.a to.[illegible]
corporis cura necessario habenda 152 d.to.2
corporis uitium minus quam animæ 178.c.to.2
corporis & animæ discrimen ingens [illegible]
corporis harmonia 151.a.to.2
corporis cura negligẽda 495.b.t.
corporis officiũ 167.b.to.2 (1
corporis humani sympathia [illegible]
coruus pauit Heliam 589.a.to.1
coturnicum cibus 62.c.to.1
Crapula mortẽ accelerat 6.c.t.2
cratis Thebani dictum 21.b.to.1
creare cor mundum quid 176.c.tom.1
creari deum non manuũ corporalium motu 184.c.to.1
Inter creare & facere differentia 291.b.to.1
creatio in scripturis in potiorem partem accipitur 291.b.to.1
creationis omnium principium qui tollant 186.c.to.1
creationis tria genera in scripturis 124.d.to.2
creatura noua 176 d to.1
creatura in duas partes diuiditur 178.d.to.1
creatura filius non est 171.b.to.1
creatura omnis sui creatoris minitra 124 c to.2
creaturæ in multis & per multa diuersitatem habent 175.a.to.1
à creaturarũ cõtemplatione ad creatorẽ cõtendendũ 426.d.t 1
credentis proprium 274.d.to.2
credere deo in modicis 227.b.t.2
cremeres fluuius 49.b.to.1
crescere ad perfectionem coram deo 111.a.to.1
crucis signo signare quis docuerit 238.c.to.1
crudelitas in Christianos 485.a. & b.tom.1
crystalli lapidis natura 48.c.to.1
Cultus rationalis 577.a.to.2
curriculum omnes unum curramus 251.b.to.1
currus Lydij 8.d.to.1
cura omnium rerum deo cõmittenda 244.c.to.2
cura temporaria 349.b.to.2
custos martyrũ fit martyr 482.c.to.2

D

Damen magnus peccatu [illegible] b.tom.1
dæmon deus dicitur 120.c.to.2
dæmones lucem ueritatis respicere non posse 159.a.to.1
Dandum pauperibus ex labore manuum 244.d.to.2
damnationis titulus in impijs & [illegible]
dauid domũ uarie dominus a[illegible]
daniel ab Abacuc alitur 584.a.to.mo primo
daniel incarnationis dei uates 202.c.to.2
daniel Chaldaicam sapientiã dicit 491.a.to.1
daniel leones ieiunare docuit [illegible]
daniel inter sentores 463.b.to.1
dathan & Abiron quare à terra [illegible]
dauid ex decem preceptis unũ in causa una transgressus est 515.a.to.1 (to.2
dauid adhuc hodie,pdest 168.d.
dauid generose fortis. 4.d.to.2
dauidis musica 496.c.to.1
dauidi quare domus cõfusio accideret 430.d.to.1
Decachordum 288.c.to.1
decatologi 269.b.to.1
decretum impium 485.a.tom.1
dedicatio ecclesiæ 281.b.to.1
delectionis [illegible]
defunctorũ memoriã cõmendari,maxima pietas 1.a.to.1
de honestare deum quid 225.b. tomo secundo
deitatis unionem non diuidi 188.d.to.1
delatorum admonitio 106.a.to.2
delicati taxantur 496.d.to.1
delitiæ quantum obsint 303.a.to mo secundo
delitiæ quæ sanctis congruant 142.c.to.2
delitias salutem prodere 594.c. tomo primo
delitias non prodesse stulto 301.a.tom.2
delictum idem apud diuersos non semper mereri eandem pœnam 247.a.to.1

Ob delictum

Ob delicta ſeula nemo conde/
mnandus 523.b.to.1
delphini 79.b.to.1
demens uerè 531.b.to.1
democritus Forenſis ab Ariſto/
phani ad concionandum confi/
ctus 108.c.to.2
denarius numerus Arithmetico/
rum 112.d.to.1
dentes uocis organa 427.a.to.1
deſideria carnis & cogitationum
487.a.to.2
deſperare nemo debet 64.d.to.1
deſperationis remediũ 333.b.to.2
deus in carne 467.b.to.1
deus Iſaac & Iacob 1.b.to.1
deus quare deum Abraham ſei/
pſum appellauerit 130.c.to.1
deus quòd ſit, primum credere
oportet 181.a.to.1
deus in ſcriptura cur unus & ſo/
lus dicatur 120.c.to.2
deus ſolus ſecundum eſſentiam
deus 120.c.to.2
deus quare nobis facilia propo/
nat 250.d.to.1
deus à nullo eſt 131.b.to.1
deus quorum ſit 282.d.to.1
deus figurari nullo pacto poteſt
102.c.to.1
deus quantus ſit ſciſcitari pericu
loſum 511.a.to.1
deus a quibus diligatur 225 b.to
mo ſecundo
deus quomodo cognoſcatur
510.d.to.1
deus quæ nobis tribuerit 446.
c.tom.1
deus eſt ſanctorũ quiſq; 501.a.t.1
deus & ſancti quomodo imitan/
di 257.a.to.2
deus hominẽ particulariter exa
minat 522.d.to.1
deus quantum nobis deprehen/
di poſſit 449.a.to.1
deus in ſcripturis ingenitus nuſ/
quam dicitur 168.c.to.1
deus cur homo factꝰ ſit 468.c.t.1
deus an noſtro more loquatur
45 b.tom 1
deus quouſq; diligẽdus 573.a.t.2
deus quibus non eſt refugium
325.a to.1
deus in terra 467.a.to.1
dei inhabitatio 5.a.to.2
in dei agnominationibus non te
merè quicquam innouãdum
142.c.to.1
dei uocabulũ quidã ad naturæ ſi
gnificationẽ trahũt 86.d.to.2
dei patris nomen non eſt paſſio/
nis,ſed cõiunctionis 153.a.to.1
dei ſubſtantia incomprehẽſibilis
548.c.to.1 (b.to.1
deũ quomodo Moſes uiderit 29.
deum ex omni mortaliũ genere
aliquos eligere 41.b.to.2 (to.1
deum fieri 493.a.to.1
deum ore cõfiteri debem9 488.d.
deũ multo melius res noſtras di
ſpẽtare, quam nos optare po/
terimus 134.c.to.2
deum corporalibus cogitationi/
bus cõplecti nõ poſſe 102.d.t.1
deum nõ numero, ſed natura u/
na confitendum 119.b.to.2
deum eſſe dæmones negare non
poſſunt 149 b.to.1
deum eligere abiecta & firma 41.
a.tom.2
deũ à potẽtia æſtimari 102 d.to.1
extra deum exiſtens uitam bea/
tam amiſit 275.b.to.2
deo quomodo familiares redda
mur 468.c.to.1
deo humano more attributa
quomodo accipienda 191.b.t.1
deo qui ſimilis ſit 107.b.to.1
ex deo omnia 507.b.to.1
in deo quædã κατ' ἐπίνοιαν 125.b.t.1
à deo ſeparari pœnis gehennæ
grauius 286.d.to.2
de deo loqui periculoſum 219.a.
tomo ſecundo
deos uarios quidam ſibi conſti/
tuunt 278.c.to.1
dextra dei 307.b.to.1
dextrũ quid ſignificet 206.d.to.1
Diabolus unde dicatur 434.d.t.1
diabolus non ſtatim creatus eſt
diabolus 476.d.to.1
diabolus malus unde 432.d.to.1
diabolus à ſe ipſo incitatur 519.
b.tom.1
diabolus prima dei factura 125.
a.tom 1
diabolus eſt delator 75.b.to.2
diabolus unde ſit dictus 70.d.t.2
diaboli methodus erga diuites
357.b.to.1
diaboli aſtutiæ 524.d.to.1
diaboli aſtutia irrita facta 520.
c.tom.1
diaboli inſidiæ multiformes
472.d.to 1
de diaboli natura 434 c.to.1
diaboli uis quomodo pellatur
323.a.to.1
diabolo quomodo occaſio de/
tur 271.b.to.1
diaconus euangelicus 267.b.to.2
diaconorum ſeptem functio 28.
c.tom.2
dianij fidei confeſſio 94.c.to.2
Dicæ 361.b.to.2
dicenda antea exploratum ha/
beamus 8.b.to.2
dies & anni 74.c.to.1
dies octaua, ſeculum illud iudiciſ
113.b.to.1
dies boni & mali qui 502.c.to.1
dies unus cur dictum 44.c.to.1
diei deſcriptio 74.d.to.1
diem quamlibet animæ obtene/
brationem adferre 3.b.to.2
digitus dei 180.c.to.1
dignitas magna hominis 333.
a.tom.1
dilectio erga deũ quo pacto ob/
tineatur 239.a.to.2
dilectio erga proximũ quomo/
do acquiri debeat 56 d.to.2
dilectio caput doctrinæ Chriſtia/
næ 18.d.to.2
dilectio erga proximũ eſt cõſum
matio legis 58.c.to.2
dilectio Chriſtianorũ character
22.a.to.2
dilectionis erga deum indicia
373.b.to.2
dilectionis bonum ab Apoſtolo
cõmendatur 70.c.to.2
dilectionis erga deum propriũ
274.d.to.2
dilectionem dei doceri nõ poſſe
285.a.to.2
dilexi, non eſſe cuiuſuis dicere
343.b.to.1
diligentis dominum proprium
263.a.to.2
diluuium baptiſma 277.b.to.1
diogenes paſtorale poculum ab
iecit 136.d.to.2
diogenis laus 497.a.to.1
diogenis Cynici dolium 22.c.to.1
diogenis dictum cum febri labo
raret 108.d.to.2
diomedis dictum 10.d.to.2
diſcendum ſine pudore 5.a.to.2
diſciplina duplex 458.c.to.1
diſciplina præferenda multæ pe/
cuniæ 458.c.to.1
diſcipuli domini qui 225.a.tomo
ſecundo
diſcipulorum mos Athenis erga
nouitios 5.b.to.1
diſcipulorum Chriſti demonſtra
tio 226.a.to.2
diſpenſatores iniqui 331.b.to.1
diſpenſationis origo 211.a.to.2
diuina myſteria ſilentio colenda
456 d to.1
diuina natura in ſeipſa eſt 86.d.
tomo 2
de diuinis ſemper diſſerendum
119.a.tom.2

de diuinis theologicè non ex artificio loquendum 46.c.to.2
diuinis parua & uilia nõ accommodanda 147.b.to.1
diuinitas una est 84.d.to.2
diuinitatis delapsum non fieri 467.b.to.1
diuinitatẽ prorsus negare atheorum est 84.d.to.2
diues pauperem non despiciat 328.d.to.1
diues superbꝰ taxatur 414.d.t.1
diuites maximè consolatione indigent 534.d.to.1
diuitum sepultura 534.d.tom.1
diuitum querimoniæ 352.c.to.1
diuitiæ ueræ 476.d.to.1
diuitiæ multis luxuriæ causa 382.d.to.1
diuitiæ Christi 517.a.to.1
diuitiarum infida possessio 534.d.tom.1
diuitias animæ coaceruare 529.a.tom 1
diuitias non esse sectandas 243.b.tom.2
draconum fabula 496.d.to.1
Doctrina ueritatis quales Christianos exigat 272.c.to.2
doctrinæ sacræ à prophana differentia 490.d.to.1
doctrinæ prauæ pniciosis pharmacis assimilãdæ 53.b.t.2 (t.2
doctrinæ Christianæ caput 18.d.
doctrinam alienam non esse trandendam 260.c.to.2
doctrinam tonitũ nominari 273.a.tom.1
doctorum præsidentia 60.d.to.2
dogmata uetusta uenranda 241.b.tom.1
dolendum cur ex officio quandoque 437.a.to.1
dolus quid 262.d.to.1
dominus non substãtiæ nomen, sed potestatis 140.c.to.1
dominum suos non deserere 9.b.tom.2
dominorum erga seruos officium 270 d.to.2
domus dei ecclesia 423.a.to.1
domus instar sepulchrorum 131.a.tom.2
donec indefinitæ definitionis 4[illegible].c.tom.1
donum cuiusuis deo non acceptum 270 d.to.1
donum dei pecunijs nõ acquiri 249.b.to.2
dona dei magna & multa 41.a. tomo secundo (163.b.to.1
donorum dispensator spiritus
donorũ significatio 471.a.t.1(t.1
dorcas cognomẽ Capreæ 422.c.
dormientiũ corpora quare sub pallida 102.d.to.1
dormitatio intempestiua unde 338.c.to.2
doxologia seminanda 277.a.to.1

E

Ebrietas animæ 397.b.to.1
ebrietas fortitudinis pernicies 407.a.to.1
ebrietas dæmon uoluntarius 4[illegible].b.to.1
ebrietatis mala 403.b.to.1
ebrietatem spiritum sanctum expellere 398.c.to.1
ebrij quomodo ad sobrietatẽ reducti 496.c.to.1
ebrij gentium idola 407.a.to.1
ebriorum ualetudo 405.b.to.1
Ecclesia nauigio comparatur 45.b tom.2
ecclesia non diu episcopis careat 7.a.tom.2
ecclesia non adoranda 320.d.to.1
ecclesia quos uitare debeat 68.c.tom 2
ecclesia Christianorum per charitatem adoptatur 187.a.to.1
ecclesiæ memoria 322.c.to.1
ecclesia filia dei 320.c.to.1
ecclesiæ filij 321.b.to.1
ecclesiæ caput 320.d.to.1
ecclesiæ facies turbulentissima 6[illegible].d.to 2
ecclesiæ caput Christus 204.d.tomo.primo
ecclesiæ status deploratur 58.c.d & 59.a to.2
ecclesiæ benedictio m.a.to.1
ecclesiæ dei cõsuetudo 315.a.to.2
ecclesiæ congregatio non deserenda 278.a.to.1
ecclesiam suam episcopus nõ derelinquat 62.c.to.2
In ecclesia nemo sine ordine promoueatur 10.d.to.1
pro ecclesiæ suæ iuribus pugnat Basilius 21.a.to.1
ecclesiarum gubernacula ambitiosis dantur 58.c.to.2
ecclesiarum communis sit cura 75.b.tom.2
ecclesiarũ dissidia unde 210.c.to.2
ecclesiastica diuidi non oportere 21 b.tom 1
ecclesiastes Salomonis quid tractet 454.d.to.1
ecdicius Parnassenus 10.d.to.2
Edon locus delectarũ 142.c.to.2
edere carnem Christi quid sit 121.a.tom 2
egestas paterna nemini probrosa 269.a.to.1
[illegible] 588.a to.2
Electionem in naturam non cadere 86 d.to.2
eleemosyna an mũdet 387.b.to.2
eleemosyna pro mortuis 118.c.t.2
elleborus coturnicũ cibus 62.c.
[illegible] 62.[illegible] (to.1
elephanti proboscis 97.b.to.1
elephantoꝝ longæuitas 98.c.t.2
eloquentiæ Basilij 25.b.to.1
eloquia dei nõ omnibus scripta 314.c.to.1
elpidius Basilij diaconus 8 d.to.2
Encomij uirtus 1.b.to.1
encomiorum lex 484.d.to 2
Eparmata 108.d.to.2
[illegible] quid 124 c.to 1
episcopatus dignitas à prjs contempta 1[illegible].c to.2
episcopꝰ ecclesiæ lychnus 19.a.t.2
episcopus qualis eligẽdus 7.a.t.2
episcopus euãgelicus 467.b.to.2
episcopus in omnibus [illegible]rmã uita præ se ferat 2[illegible].a to.2
episcopus cunctarum ecclesiarum curam in se recipiat 15.d. tomo primo
episcopus ciuitates & [illegible]curreat 2[illegible].b to.2
episcopi munus 47.b.to.2
episcopi filius operam militiæ dedit 104.d.to.2
episcopũ designare dominꝰ est, nostrum petere 47 b to.2
episcopi ueri officium [illegible].a to.1
episcopi prj octoginta miserè perierunt 1[illegible].a to.1
episcopi quales eligendi 10.d.t.2
episcoporum Arrianorum exercitus 12.c.to.2
epitecti animus in tortura 109.b.tom.2
epoptica dogmata 292.c.to.2
equitis libidinosus 94 d to.1
Equus sanctis non fuit in usu [illegible].b to.1 (to 1
equi quomodo domãdi 447.b.
Licam deo nos non commẽdare 153.a.to.2
escarum qualitas discernenda [illegible].d t.2
esau cibus inquinauit 394.c.to.1
Eretrienses ex improuiso euersi 16.d.to.1
eridanus fluuius 49.b.to.1
errare à uia iustitiæ qui non possunt 427.b.to.1
eruditionem ueram, nõ pulchritudinẽ dictionũ, sed rerum intelligentiam sequi 4.c.to.2
erumnæ

erumnæ quomodo nos inuadãt 323.b.to.1
Euagrine Campiani Antiocheni filius 9.a.to.2
euangelium liberè prædicãdum 261.b.to.2
euangelium audientes & non resipiscentes grauius puniri 223.a.tom.2
euangelicæ uitæ capita 120.d.to.1
euangelistarum in scribendo ordo 146 d.to.1
euangeliũ quomodo prædicandum sit 265.a to.2
euangelium occultos animæ affectus prohibere 241.b.to.2
euangelij filij 321.b.to.1
ad euangelij normã quidã in Palæstina uitæ suæ cõuersationẽ perfectam reddũt 49.a.to.2
euangelio uerè obediẽs qui 224.d.tom.2
euangelijs cõtenti simus 54.c.t.2
euclidis Megarensis patientia 493.b.to.1
eumelia mater Basilij 4.c.to.1
eunomius Galatio 118.d.to.1
eunomius taxatur 431.b.to.1
eunuchi qui 17.b.to.1
eunuchi mystici 190.d.to.2
eunuchorum trina species 185.b.tom.2
euripidis lectio dæmonum æmulatio 98.d.to.2
eusebius Palæstinus 242.d.to.1
eusebius Ponti præfectus 20.c.t.1
eusebius episcopus Cæsariensis 11.a.tom.1
eustachius Arij discip. 68.d.to.2
ἐυτρόπιστοι 73.b.to.1
Exacerbatio quid 542.d to.2
exaltatio dei qui in cœlis est 281.b.tom 1
excandescentia quid 542.d.to.2
excandescentiæ proprium 545.b.tom.2
exercitationis utilitas 494.d.to.1
excessus prophetarum 548. c. tomo primo
exquirere quam uim habeat 297.b.to.1
exultationis uox scripturis consueta 286.d.to.1
Ezechiæ medicina 529.a.to.2

F

Fabulæ gentium 193.b.to.2
facetis uiris pij non arrident 25.b.to 1
faciamus hominem, quomodo intelligitur 101.b.to.1
facta aliorum nobis nõ prodesse 231.b to.2
facta uirorum quomodo legenda 493.b.to.1
familiaritas cum deo, quomodo acquirenda 235.b.to.2
fames quibus ex causis a deo immittatur 585.a.to.1
famis incommoda 590.c.to.1
famis tempore Basilij erga pauperes pietas 13.b.to.1
fœmina quare passiua & uir actiuus 146.d.to.2
Femur signum humanæ geneologiæ 317.a.to.1
fenestræ animæ 156.c.to.2
feræ fidei sunt demonstrationes 98.d.to.1
festi dies sanctorum quare celebrandi 485.a.to.1
Ficorum imbecillitati quomodo medendum 65.a.to.1
fides quid 218.c.to.2
fides est deitatis cõfessio 164.d.t.1
fides & baptisma duo sunt modi parandæ salutis 215.b.to.1
fides in Christum sola iustificat 521.a.to.1
fides in deum patrem & filiũ dogma necessarium 151.b.to.1
fidei Christianæ confessio 220.c.tom.2
fidei in confessione liberè agendum 226.d.to.2
fidei fundamento qui carent 348.c.to.1
fidei mensuram deus unicuique partitus est 577.b.to.1
fidei principia unde mõstrabilia 547.a.to.1
fidei uèrbis quidam more medicorum utuntur 66.d.to.2
fidei uirtus 347.a.to.1
fidem quidam deserunt 466.c. tomo 1
fide infirmioribus quomodo parcendum 241.b.to.2
fide non mutabilis sit Christianus 240.d.to.2
fidelibus omnia subiecta 98.d. tomo primo
fiducia in beneplacitis dei ostendenda 239.a.to.2
figura quid 217.a.to.1
filius ante secula cum sit, nunc̃ esse incipit 144.d.to.1
filius Christus substantiæ imago est 167.b.to.1
filius imago patris 133.a.to.1
filius quomodo patri similis 136.c.to.1
filius quomodo in seipso patrẽ ostendat 133.a.to.1
filij prodigi historia 516.c.to.1
filij processionis simile 147.b.to.1
filium deum à scriptura angelũ appellari 149.a.to.1
filium á non esse ad esse productum 144.d.to.1
filium genituram dicere, temerarium esse 141.b.to.1
filium non esse facturam 139.a.t.1
filij quare quærendi 476.c.to.1
filij diffidentiæ & iræ 586.d.to.2
De filio dei mysterium 48.d.to.1
filiorum Eli peccatum 540.d.to.2
filijs quid thesaurizandum 475.b.tom.1
finis Christiani hominis 527.a. tomo primo (to.1
finit beata dei cognitio 210.c.
firmamentum quid 47.b.to.1
firmamenti quæ natura 47.b.t.2
de firmamẽto aliquorum uaria sententia 52.c.to.1
firmiliani libri 243.b.to.1
Flagella quid prosint 44.d.to.1
flamma affectionum 280.c.to.1
fluctus animi 466.c.to.1
Fœneratoris uersutiæ 265.b.to.1
fœnus quasi fœtus 268.c.to.1
a fœnore dando dehortatio 266.d.tom.1
fœneratorum mos 13.b.to.1
Fontes crebrò exantlãtes meliores fieri 87.a.to.2
fontium aquæ 55.c.to.1
forma in deo nulla imaginanda 102.c.to.1
forma patris & filij quomodo intelligenda 100.c.to.1
In forma esse dei, & setui 133.a.tomo primo
formica laboriosa 94.d.to.1
formicæ solertia 95.a.to.1
formicæ industria 268.d.to.1
formicæ descriptio 136.c.to.2
fortuitum nihil 288.d.t.1 (33.b.t.2
Fratres in necessitate usui esse
fratrũ unus sit animus 45.b.to.2
fratrum cohabitatio iucunda 293.b.to.2
fratribus quo animo sit seruiendum 562.c.to.2
frigore martyres multi enecati 481.a.to.1
fructus resipiscentia digni 392.c.tom.2
fructus præcipui spiritus 286.d.tom.1
frugalitas in suscipiendis hospitibus seruanda 240.d.to.2
fugere Chriani possunt 3.a.tomo primo
Fulmina quare fiant 284.c. tomo secundo

funiculi

funiculi fortium ac partium 25. b.tom.1

G

GAbaonitarū astutia 462.d.t.1
gabriel angelus quare nō ce/ciderit 432.d.to.1
galeotæ pisces 404.d.to.1
gallus concubitor 90.d.to.1
gangrenorū altaria in agro sub/uertuntur 66.c.to.2
garrulitas otiosa 336.d.to.2
gaudium unde 457.b.to.1
Generatio Christi ueneranda 466.d.to.1
generatio diuina quomodo in/telligitur 141.a.to.1
generationis nostræ peoœmiū uera est theologia 102.c.to.1
generationes sensus per similitu/dinem 549.a.to.1
genitalia membra 148.d.to.2
genituræ uocabulum 142 d.to.1
genitus est 467.a.to.1
gentilium librorum lectio da/mnosa 98.d.to.2
gentilitū libri acerbi & importa/biles 98.d.to.2
gentes unde euanuerint 155.b. tom.1
gentium fabulæ 195.a.to.2
gentium impietas per fidem ab/luta 522.d.to.1
gentes pessimi omnium qui or/bem habitarunt 528.c.to.1
genua flectere & erigere 239.a.t.1
geri aliquid non recte 569.b.t.1
Gigantum arrogantia 520.c.to.1
gigis annulus 7.b.to.1
Gloria carnalis 256.c.to.1
gloria quorundam miserabilis 341 b.to.1
gloria iusti magna 251.d.to.1
gloria hominum quomodo am plectenda 524.c.to.1
gloriæ inanis studiosus quis 341. b.to.2
gloriam honorem sibi thesauri/zare 270.d.to.1
gloriam affectare nō licere Chri/stiano 250.d.to.2
gloria deus nō indiget 277.a.to.1
glorificare deum quid 225.b.to.2
Goliath fatui superbia 520.c.to.1
gordius martyr 485.b.to.1
gordij martyris historiæ initium 485.a.to 1
Graculos locustas insequi 91.a. tom.1
græcorum doctrina ad quid uti lis 4.d.to.1
græcorum conuictus 391.a.to.1
grammaticæ fructus 9.a.to.1
gloriosum apud homines habe ri 624.c.to.1
gratia dei ad proprias libidines uti, peccatum 250.c.to.2
gratia in baptismo 152.c.to.1
ad gratiam diuinam quinam ha biles sint 541.b.to.1
extra gratiam positi an ad deum clamare debeant 538.c. tom.1
gratiæ deo agendæ de ijs quæ ad necessitatem corporis spectāt 248.d.to.2
gratias in omnibus agendum 445.b.to.1
gregorius mandauit ipso mor/tuo, omnia sua pauperib9 dari 92.d.to 2
gregorius nudo capite orauit 50.c.to.2
gregorius Magnus 49.b to.2
gregorius Nyssenus episcopus 1. b.to.1
gregorius Nazianzenus à Basi/lio ordinatur episc. 21.b.to.1
gregorij Magni factum memora bile 245.a.to.1
gruum excubiæ nocturnæ 88. d.tom 1 112.c to.2
Gubernandi modus optimus
gulæ morbus 201.b.to.2
gustus in scriptura 464.c.to.1
gustus qualis sensus 151. 152. & 55.a.to.2 (319.b.to.1
gutta mirrhæ species tenuissima

H

HAEreditas bona 476.d.to.1
hæretici scripto ostendant su am resipiscentiam 64.d.to.2
hæretici fidē simplicibus uerbis cōscribunt quo ptos decipiāt 121.a.to.1
hæretici quibus noceāt 47.a.t.2
hæretici lenitate piorū pciores fiunt 116.d.to.2
hæretici cōstanter cauendi 63.a. tom.2 (to.2
hæreticorū labor & studiū 62.c.
hæreticorum oratio insidiosa 121.b.to.1
hæreticorum cōsuetudo omnia laudare 119.b.to.1
hæreticorum reuocatio quorū/dam 90.c.to 2
hæreticos Christianum nomen prætexere 62.d.to.2
hæreticos esse arguēdos & uitan dos 93.a.& b.to.2
hæreticis quibus rebus popu/lus assuescat 62.c.to.2
Habitudo bona periculosa 496. d.tom.1
harmonia diuina 251.b.to.1
doria harmonia moderata 496. c.tom.1
Hebræorum astutia erga Aegy/ptios 462.d.to.1
Hebraica in diuinis consulenda 151.a to 1
hebraicas quosdam uoces qua/re interpretes non ausi inter/pretari 142 c.to.1
hecatostologi 269.b.to.1
helenopontus 2.c.to.1
heli filij interficiuntur 215.b.to mo 2
helias quare in speluncam secē/serit 485.b.to.1
helias igneos currus non expa/uit 535.a.to.1
helias à ceruo pastus 389.a.to.1
helias magnæ uisionis spectator 594.d.to.1
helisæi ieiunium 394 d.to.1
helisæi epulæ 93.b.to.1
heraclidæ 2.d.to.1
herbæ germinatio 61.a.to.1
hercules cum duabus muliercu/lis 492.d.to.1
herinacei industria 95.a.to.1
herinacei marini astutia 82.d. tom 1
hermogenes Cæsariæ episcopus 68.d.to.2
hesiodi laus 492.c.to.1
hesiodi egregium dictum 497. b.to.1
Hieremiæ uerbū dāi factū ignis. interioribus 403.b.to.1
hiericus in ora maris sita 478. c.tom.1
hierosolyma quare excisa 429. b.tom.1
hierosolymitana obsidio qualis 59.b.tom.2
hippij animus leuis 135.a.to.2
hirūdinum industria 89.a.to.1
Homeri poēsis commendatio 492.c.to.1
homo duplex 465.a.to.1
homo planta cœlestis 94.d.to.
homo sui non obliuiscatur 114. d.tom 1
homo qua in re à bruto differat 404.c.tom.1
homo minor mundus 115.b.to.1
homo solus maximè omniū mu tabilis 313.b.to.1
homo sociale animal 287.bito/mo 2
hominis ornatum peccatū mox occupauit 67.b.to.1
hominis magna dignitas 333.a. tomo primo

hominis propriũ ratio 528.c.to.1
hominis augmentũ 105 b.to.1
hominis elegãs creatio 101.a.to.1
hominis poteſtati omnia ſubiecta 105.a.to.1
hominis definitio 105.a.to.1
hominis creatio ſingularis 476. d.tom.1
hominem propriè ſecundũ animam æſtimari 105.a.to.1
homines duo, externus & internus 103.a.to.1
homines humanis perturbationibus affecti 348.d.to.1
homines nubeculis ſimiles 91. a.tom.2
hominũ tres ordines 490.c.to.1
homouſiaſtæ 66.d.to.2
honorare deum quid 225.b.to.2
honor an ſit affectandus 538.d. tom.2
hoſpitium pauperibus denegantes taxantur 88.d.tom.1
hoſtis ueritatis uariè quotidie nos impugnat 524.d.to.1
Humilis animi argumentum 315. b.to.2
humiliatio in ſcriptura quid 304.d.to.1
humilitas Chriſti 525.a.to.1
humilitas animi quid 570.d.to.2
humilitas iuſtorum & peccatorum 304.d.to.1
humilitas eſt Chriſti imitatio 2. 4.c.to.2
humilitatis uirtus 521.a.& b.to.1
humilitatẽ theſaurophylation uirtutum eſſe 417.b.to.2
humili animo quid adhæreat 5.b.to.2
ex humilitate ſempiternam naſci gloriam 525.a.to.1
humilitas quomodo perſequenda 524.c.to.1
humanarum rerum inſtabilitas 108.c.to.2
Hymnodiæ nocturnæ 60.d.to.2
hymnorum & odarum cantus olim in uſu 4.c.to.2
hypocritarum laudem de deo reiici 227.a.to.2
hypophetæ quæ 451.a.to.1

I

Iacob innocens 462.c.to.1
Iacob dominus Eſau ex benedictione patris 229.b.to.1
Iacobi luctus qd figuret 25.a.t.1
Iconium ciuitas Piſidiæ 9.a.to.2
Idiotas ſatis ad uirtutẽ habere, ſi non improbi ſint 14.d.to.1
Idithum ſacrorum ſacerdos 339. a.tom.1
idola appellatione dei denominari 85.b.to.2
idololatria ſumma in Chananæa 520.d.to.1
Iecur concupiſcentiæ inſtrumentum 144.c.to.2
Ieiunare corpore aio plit 92.d.t.1
Ieiunandum quomodo 357.a.t.2
Ieiunium unum fuiſſe baptiſtæ uitam 396.c.to.1
Ieiuniũ prophetas gignere 394. c.to.1
Ieiunium omni tempore utile 399.a.to.1
Ieiunium uerum 402.c.to.1
Ieiunium expeditus comes iter facientibus 399.b.to.1
Ieiunium pœnitentiæ initium 4 2.c.to.1
Ieiunium quinq; dierũ 402.c.to.1
Ieiunium angelorum imago 401. b.to.1
Ieiunium orationem in cœlum defert 395.a.to.1
Ieiuniũ lege antiquius 392.d.to.1
Ieiunium lætitiæ quædam occaſio 395.b.to.1
Ieiunium uerum quid 397.b.to.1
de Ieiuniſ laude epilogus 401. b.tom.1
Ieiuniſ Græcorum ſeueritas 399. a.tom.1.
Ieiuniſ ratione non ſumenda prius crapula 400.c.to.1
Ieiuniſ laus à uetuſtate 392.d tom.1
Ieiuniſ poſſeſſio unde ad nos 395.b.to.1
Ieſus quid 469.a.to.1
Ignauia quantum malum 317. a.tom.2
ignis naturam neceſſariam mundo eſſe 49.a to.1
ignis ad ultionem diabolo & angelis eius 275.a.to.1
ignis ſpiritalis uis 581.b.to.1
ignis in rubo 69.a.to.1
ignominia unde naſcitur 204. c.to.2
ignorantiæ ſummæ ſignum 122. c.to.1
igni natura, non uoluntate calefacere ineſt 158.c.to.1
in igne duo potiſſima 275.b.to.1
Illuminati ad meliora opera præparantur 176.d.to.1
Ilus Ilſ conditor 2.c.to.1
Imago dei quæ 102.d.to.1
imago dei Chriſtus 504.d.to.1
imago inuiſibilis dei quomodo intelligitur 147.b.to.1
imago dei & angelorum nõ una 100.c.to.1
imaginem dei per affectionũ alienationẽ recipere 275.b.to.2
imagines rerum uiſibiliũ apprehendere nequimus 507.a.to.1
imbecillitas hominis in carne 108.c.to.1
imitatores Chriſti qui 219.a.to.1
immaculatus ambulãs 262.c.to.1
immortale quomodo in deo accipiendum 127.a.to.1
immunditia quid 545.b.to.2
Incolatus quid 260.d.to.1
infirmorũ uiſitatio maximũ dñi mandatum 68.c.to.2
impertibile quid 128.d.to.1
impietas 251.a.to.1
impius 251.a.to.1
impij quomodo uitandi 56.c.t.2
impiorum multiuga præſtigia 513 a.to.1
In præpoſitio 235.a.& b.to.1
in particula 205.a.to.1
incantatores in malis requirere 323.a.to.1
incarnatio domini immaculata 471.b.to.1
inceſſus animã indicet 5.b.to.2
de incredulis diſcedendũ quando 267.a.to.2
incredulis nullam ueniam relinqui 216.c.to.2
iucrepatio animæ medicina 327. b.to.2
increpatio pio ſuſcipienda 268. d.to.2
iucrepationis modus 348.c.to.2
increpationes quales eſſe debeant 523.b.to.1
incõtinentiæ malum 359.a.to.2
incorporeum in deo quomodo accipiendum 127.a.to.1
incorruptibile quomodo in deo accipiendum 127.a.to.1
incorruptibilis deus quare dicatur 125.b.to.1
incruenta & ſacrifica manus 117. a.to.2
incuſare alios quando cõueniat 245.b.to.2 (to.2
indigentia ſanitatis mater 350.c.
indignatio quid 419.b.to.1
indignatio neruus animæ 418. d.to.1
indignationis iuſtæ proprium 545.b.to.2
induere Chriſtũ quid 107.b.to.1
indumentũ Chriſti an cõueniens 506.d.& 507.a.& b.to.2

indus fluuius 49.b to.1
infantes olim ad conciones du/ cti 59 a.to 1
infidelitates nulla occasio 288.d. tom.1
infideles quomodo ad fidē per/ suadendi 53.a.to 2
infirmitates sæpe peccatorū esse flagella 329.a..tom.2
infirmitatibus omnibus quomo do remedia inuenēda 4.d.t 2
infirmorū tria genera 493.c to.1
inflatus quis 542.d.tom.2
inflatos in diabolicum crimē in/ cidere 121.a.tom.1
ad inferos Christum descendisse 319 c.to.1
ad inferos ascensus non horribi lis 217.b.tom.1
ingenij simulachrum 196.d.to.1
ingenitus filius 171.a.& b.tom.1
ingenitus deus quare dicatur 125.b.to.1
ingenitū esse quid 148.d.t.1
ingenitū uariè accipi 189.a.to.1
inhabitatio dei uera 5.a.tom.2
inimici inuisibiles quando gau/ deant 282.c.tom.1
inimici quomodo diligendi 366. c.to.2
Iniquitatis operatores quales 255.a.to.1
Iniustitiæ extremus terminus 443 a.to.1
iniquè agentibus an cōmunican dum 575.b.to.1
innascibilitas an in subtilitatia dei sit 124.c.tom.1
innocens qui 462.c.to.1
innocēna quomodo intelligēda 258.c.to.1
inobedientia cuiusque uerbi an morte sit digna 566.d.tom.1
inobedientes taxātur 558.d.to.2
innocentia duplex 461.b.tom.1
innocentiam sequi animi cando rem 459.a.tom 1
inquinatio spiritus qd 541.b.to.2
inlidiatores quomodo uitandè 255 c.to.2
insipiens uere 531.b.tom.1
insipiens secundum scripturam 532 c.to.1
instrumentum humanū 177.b.t.2
intelligentiā naturalē reprimere tumorem animi 27.b.tom.2
interitus est rerum omnium 549. b.tom.1
Intuitꝰ pudicitiæ index 153.b.t.2
inuidentia sequitur diabolum 409.a.to.1
inuidia quid 409.a.tom.1
inuidia propriū diaboli malum 477.b.to.1
inuidi proprium diaboli uitium 476.d.to.1
inuidia magnos interdum euer/ tit uiros 11.a.to.1
inuidia iudæorum 411.a.tom.1
inuidia cui dominari non possit 415.b.to.1
inuidia amicitiæ pestis 411.b.to.1
inuidiā cor hominis consumere 474 d.to.1
cōtra inuidiā remediū 412.d.to.1
inuidū beneficentia irritare 410. d.tom.1
inuidiæ malum 410.c.to.1
inuidorum mos 25.b.to.1
cum inuido non cōgrediendum 411.b to.1
inuidorum oculi fascinātes 412. c.tom.1
inuidos officijs agrestiores eua/ dere 410.d.tom.1
inuiti nihil laudabile iubeant 344.d.to.1
inuisibile in deo quomodo acci/ piendum 127.a.tom.1
inuocare dominū quid 283.c.t.2
inuocationis uerba quum panis eucharistiæ ostēditur 238.c to.1
Iob constantia 531.a.to.1
iob uariè afflictus 506.c.& d.to.1
iob quare afflictus 430.d.tom.1
iob calamitates suas cum silētio diu pertulit 79.a.to.2
iob nobis exemplum 529.b.to.2
iob quale nobis exēplū 439.a.t.1
iob fortitudinem animi docet. 4.d.tom.2
iob propriū contra seipsum præ dicit casum 525.b.to.1
iob inuictus athleta 351.a.to.1
Iosephus mirè ꝓbatus 258.d.to.2
ioseph historia quem fructum habeat 4.d.to.2
ioseph Iustus 468 d.to.1
Ioseph quid seruum fecerit 410. d.tom.1
iosephi pudicitia 175.b.to.2
iosephi industria in præuidenda annona 14.c.to.1
iosephum auari imitari debent 552 c.to.1
iosaphat rex quomodo à deo re prehensus 522.d.to.1
Iphigenia per ceruam a morte li berata 1.b.tom.1
Ira quid 419.b.to.1
ira 285.b.to.1
Ira quid 542.d.to,2
ira & furor dei quomodo intelli genda 507.a.to.
ira momentanea quædam insa/ nia 4 [illegible] 1
ira quomodo compescenda 416. c.to.1
ira quomodo cohibēda 537.b.t.2
ira sæpe bonarum actionum mi/ nistra 419.b.to 1
ira nō exigua bestia 108.d.to.1
ira mala 414.d.to.1
ira nihil stultius 417.b.to.1
iræ antidotum 418.c.to 1
iræ incommoda quomodo fugi/ enda 415.c.to.1
iræ officiosæ utilitas 418.d.to.1
iræ ac furoris fructus 414.d.to.1
iræ locum dare quid 579.b.to 2
iracundia ex animi elatione 500. c.to.2
ad iracundiam tenendam cha/ melus propensus 85.a.tom.1
irati sui immemores 414.d.to.1
iracundo nō assidendū 474 c.t.1
irenæus uicinus Apostolorū tē/ poribus 242.c.to.1
Irisinnus 81.b.to.2
iridis descriptio 31 a to.2
Iuuencus presbiter 111.a.to.1
iracundiæ crimē seruari 292. d.to.1
israelitæ in deserto a deo alūtur 589.a.to.1
israelitarū ruina qualis 522.d.t.1
ister fluuius 49.b.to.1
Iudæi Eunomio magis pij 177.b.
iudæorum pueri ab episcopo Ba filio nutriuntur 13.b.to.1
iudæis quædam tantum tradita 16.d.to.1
iudæi gens inimica ueritatis 99. b.to.1
iudaicæ calumniæ 469.a.to.1
Iudex iustus Christus 219 d.to.1
iudicare uariè accipitur 256.d.t.1
iudicare alium de ijs quæ à scri/ ptura concessa, peruersi esse hominis 247.a.to.2
iudicandi pulcher mos 82.c.to.2
iudicandum non esse de obscu/ ris 247.b.to.2
iudiciū uerum unde 460.d.to.1
iudicium iræ dei erudire alios de bet 229.b.to.2
iudicium futurum 498 c to.1
iudicij terror 298.c to.1
iudicij dies mala 529.d.to 1
iudicio contendere non licere 245.a.to.2
de iudicio multi in scripturis lo/ qu 558.d.to.1
iudicia dei non esse contemnen/ da 229.b.to.2
iudicia diuina abyssus 290.d.to.1

iudicia dei quomodo timenda 573.a.to.2
iudicia dei imperſcrutabilia 129.b.to.1.
iudiciorum dei timorem docuit Chriſtus 568.c.tom.1
iugum Chriſti leue 242.c.to.2
iulitta martyr 441.a.to.1
iulittæ mira conſtantia 442.c.to.1
iuramentum quare dominus omnino tollat 264.c.to.1
iuramenti figuram quidam ſermones habent 264.c.to.1
iurare Clinias noluit 494.c.to.1
iusiurādum quare deo competat 514.d.to.1
iuſtitia dei non ſecundum pertonarum dignitates 96.c.to.2
iuſtitia homini quædam inſita 459.b.to.1
iuſtitia diuina 460.c.tom.1
iuſtitiæ gloriationē ſuperbiæ uitio perdi 522.c.to.1
iuſtitiæ ratio non cadē quæ peccati 515.b.to.1
iuſtitia quare filius dei dicitur 515.b.to.1
iuſtitiam faciens 262.c.tom.1
de iuſtitia uaria 257.b.to.1
iuſtus in principio ſermonis ſeipſum accuſat 523.b.to.1
iuſtus arbori plantatæ comparatur 142.d.to.2
iuſti unde nos ſumus 515.b.to.1
iuſtum quid apud iuſtum deum 515.a.to.1
iuuenes apud tohelem promiſſiones habere 463.b.to.1

L

Labores ueluti ſtrophæ athleticæ 295.b.to.1
labia Chriſti 316.d.to.1
lacryma fœnus æterni gaudij 438.c.to.1
lacryma unde 437.b.to.1
lacrymæ in magnis calamitatibus non ſunt cohibendæ 438.d.to.1
lacrymæ unde,& quàm utiles ad leuandam animi triſtitiā 438.d.to.1
lacrymæ ſanctorum quare dicātur 437.b.to.1
lacrymarum tempus 333.b.to.2
lacrymis quatenus indulgendū 439.a.to.1
lacus in ſcripturis 282.d.to.1
lacus in malam partē 260.c.to.1
Læta poſt triſtia 283.b.to.1
lætitia comes uirtutis 405.b.to.2
lætitiam quæ parere ſolent extra nos eſſe 435.b.to.1
lamech peccatum 341.a.to.2
laſciuia quid 345.b.to.2
laudare deum eſt angelorum & omnium creaturarum 276.d.tom.1
laus dei ſemper in anima 296.c.tom.1
lazari patientia 329.b.to.2
lazari ſuſcitatio mirabilis 438.c.tom.1
lazari afflictio 331.a.to.1
Leo hominis ratione includitur 104.d.to.1
leonis ſuperbia & crudelitas 94.d.to.1.
leonis partus 97.b.to.1
leoni & urſo quare perbreue collum 97.b.to.1
leones pios paſcunt 389.a.to.1
leproſi Dauidem Hieroſolymis excluſerunt 25.a.to.2
letotius Melitenſis epiſcopus 145.a.tom.2
leuita quæ 473.a.to.1
lex diuina non actum ſolum, ſed uoluntatis ſententiam damnat 188.d.to.2
Libani ſophiſtæ laus 124.a.to.2
liberationem quando homo accipiat 543.a.to.1
liberorum procreatio benedictione digna domini 183.a.to.2
liberorum erga parentes officiū 271.a.to.2
libidinis incentiua unde 149.b.tom.2
librorum multitudinem culpat Baſilius 69.a.to.2
ligneum uas 430.d.to.1
lignum uetitū cur deus in paradiſo poſuerit 433.b.to.1
lingua eſt ueluti lena 302.d.to.1
lingua quare una 159.b.to.2
linguæ cuſtodia ſit in uirgine 159.a.tom.2
linguæ ueloces ad calumniā ſtruendam 26.c.to.2
linguam cohibere primum mandatum 302.d.to.1
liuum fumigans 393.a.to.2
lis quid 345.b.to.2
λοιδορία quid 336.d.to.2
litaniæ 49.b.to.2
literæ nudæ an ſit inſiſtendum 150.d.to.1
literæ humanæ non omnino cōtemnendæ 4.d.to.1
locuſtarū prælia & exercitus 91.a.tom.1
Loth naturæ fines contumelia affecit 202.c.to.2
Lucas per corporalia initia ad diuinitatis doctrinam accedit 146.d tom.1
Lucifer peiorem naturam ſuſcepit 163.a.tom.1
lucrum ex timore 301.a.tom.1
luctus laudabilis 285.b.to.1
luctus bonus 370.c to.2
ludentibus malignus aſſiſtit 92.d tom 1
ludus talorum,& teſſerarum taxatur 92.d.to.1
ludos ſpectaculis abundantes lasciuis,publicam eſſe officinā ſcelerum 53.b.tom.1
lugentium habitus 385.a.to.1
lumē uerum quare Chriſtus 210.c tom.1
lumen animæ 147.b.tom.1
luminaria deum feciſſe ſeorſum 141.b.tom 2.
luminaria mundi 245.b.tom.1
luna cogitatione metienda 77.a.tom.1
lunæ decrementū & acceſſio 690.b.tom.1
lunaris annus 74.c.to.1
lunari mutationi corpora ſubiecta 76.d.tom.1
lupus miteſcere nequit 94.d.to.1
lupi & agni fabula 85.b.to.2
luſciniæ cantus 90.d.to.1
lux mundi Apoſtoli 516.d.to.1
lux bona 45.b.to.1
lux deus eſt 167.b.tom.1
lux pro ſplendore & illuminatione 68.d.to.1
lux Chriſtus quare dicatur 125.a.tom.1
lucis creatio 42.d.tom.1
lucem qui fugiant 298.c.to.1
Lybanus idololatriæ locus 294.c.tom.1
lymones tauros ac coronas obtuliſſe M 529.b.to.2

M

Macrina illuſtris fœmina 72.d.tom.2
macula & uitium in nouo teſtamento quid 564.c.tom.1
magi qui 470.c.to.1
magi cur primi Chriſtum adorarunt. 470 d.tom.1
magiſtratus quomodo mollendi 100.d.tom.2
magnifici qui 273.b.to.1
maiores ad maiora adſtringi 241.d.to.2
maiorum uirtutes quibus nihil proſint 2.d.to.1
malitia quid 406.d.to.2
malitiæ ſuæ quiſq; autor 41.a.tom.1

malitiam silentio tectum morbū esse occultum in anima 325.a.to.2
malitiosi uitandi 246.d.to.2
malum quid 95.b.to.1
malum publicum multos contaminat 15.b.to.1
malum nihil eorum quæ patimur 428.c.to.1
malū propriè peccatū 430.d.to.1
malum in animæ læsionibus gigni 431.b.to.1
malum duplex 428.d.to.1
malum uincitur uirtus 431.b.to.1
malum propriè è nobis ipsis ducit originem 41.a.to.1
mala non esse uelanda 508.a.to.1
malorum excogitatores qui 347.b.to.2
manans martyr 508.c.to.1
manasses quadriformia eidola in templū collocauit 515.b.to.1
mandatum de proximo non lædendo quàm difficile 263.a.t.1
mandatū dei rectè facientes, quomodo tractandi 234.c.to.2
mandatum magnū et primum 225.a.to.2
mandati dei finis uita æterna 229.a.tom.2
manichæi uanæ mentis homines 84.d.to.1
manichæorum secta pestis ecclesiæ 40.d.to.1
mandatum dei sit familiare 443.b.tom.1
mandata dei quomodo facienda 232.c.to.2
mandata dei ordinem habere 235.a.tom.2
mandata domini fidelia 218.c.t.2
mandata dei facere, non pietatis gratia, quale peccatū 572.d.t.1
ad mãdata dei segnes quomodo seduli reddi queant 338.d.to.2
cum mandatorum dei contemptoribus periculosum est habitare 291.a.to.2
mandragoræ usus 62.c.to.1
manna typus 217.a.tom.1
mansuetus qui 26.c.to.1
mansuetus quis 369.b.to.2
mansuetudo Dauidis 4.d.to.2
mansuetudinis laus 292.d.to.1
manus superbiæ 214.d.to.2
manus martyris flamma incensa 513.a.to.1
manus dei Iob tetigit quomodo intellig. 307.b.to.1
manus incruenta & sacrifica 117.a.tom.2
manus impositionem Eustachij dolose obtinuit 68.d.to.2
post impositionẽ manuũ quidã pecuniã acceperunt 74.c.to.2
manum nemini cito imponendam 259.b.to.2
marcellaniorum error 57.b.to.2
marcion duo principia inducit & duos deos 504.c.to.1
marcion cum suis adhuc hodie nocet 168.d.to.2
marcion Euangelij deprauator 143.a.tom.1
Marcus Alexandriæ euangelizauit 195.b.tom.1
mare baptismi typū gerere 217.b.tom.1
mare aquilonium, quare cæteris sit dulcius 81.b.tom.1
mare harẽa tenui frenari 55.b.t.1
maris aqua humoris omnis qui tellurem irrigat fons & origo 85.c.to.1
marium multa & uaria nomina 86.d.to.1
margarites qualiter uixerit 495.a.tom.1
maria cur despõsata fuerat 468.c.tom.1
maria post partũ uirgo 469.b t.1
martyr quidam in agone Christo abrenuntiat 482.c.to.1
martyris in tormentis mira constantia 512.d.to.1
martyrum encomium 508.d.to.1
martyrum gratiarum actiones 481.b.tom.1 (to.2
martyrũ sanctorũ preces 115.a.
martyrum memoriæ quales olim 520.c.to.2
martyrum uera laus 479.a.to.1
martyrum constantia & dicendi libertas 480.c.& d.to.1
mater & frater Christi 152.d.to.1
matris uirile facinus 483.a.to.1
matris Basilri mors 8.c.to.2
Matthæus generatiõis Christi secundũ carnẽ interpres 146.d.to.1
matutinum in anima 325.a.to.1
Maximianus sæuissimus tyrannus 5.a.tom.1
medicæ artis cõsideratio 101.a.t.1
medicos aliquam uim sentiendi auferre 7.b.to.2
medicorum operas non negligẽdas esse 327.b.to.2
mẽdicis ulcerosis non omnibus credendum 264.d.to.1
meditatio scripturarum diuinarum ad quid ualeat 4.d.to.2
meditatio diuinæ legis quibus competat 250.d.to.1
mel diuina doctrina 464.c.to.1
meletius admirandæ fidei 243.b.tom.1
membrorũ metaphora 505.b.t.1
memoria quid 168.c.to.1
memoriæ lapsus in Basilio 85.b.tom.1
mendacium sine timore effutiri 65.b.to.m.2
mendacium extrema malitiæ linea 200.d.tom.1
mendacium diaboli esse tœtum 81.a.to.2
mendacium ex diabolo progna tum 50.c.to.2
mendacium pessima armatura 83.a.to.2
mendacia quidam confingunt mercede conducti 50.d.to.2
mendaces filij hominum in statera 341.b.to.1
mentiendum ne sit utilitatis aliqua gratia 347.b.to.2
mentiendum non esse 236.c.to.2
mensarij sermones quales apud Christianos 84.c.to.1
mens carni alligata fidei opus habet 125.b.to.2
mens quando ad seipsum redeat 4.c.to.m.2
mẽtis fluctuatio quomodo corrigenda 397.a.to.2
mercatores spirituales 465.b.t.1
mercenarius pastor diabolus 51.c.tom.1
mercenarij qui 510.d.to.1
merita nulla post hãc uitam 224.c.tom.2
meum & tuum doctrina ueritatis uetat 512.c.tom.2
Micropolitanus 25.a.to.2
milites Christi 195.b.to.2
militum institutio 271.b.to.2
milo athleta 494.d.to.1
minæ impiorum pijs sunt semimortuæ 485.b.to.1
ministerij opus magnũ 203.b.t.2
minister uerbi sit misericors 263.b.tom.1
ministri fidi proprium 217.b.to.2
ministri uerbi labia Christi 316.d.tom.2.
ministri uerbi ne abutantur sua potestate 264.de to.2
ministri Euangelij oratione constituendos esse 258.d.to.2
ministri uerbi quare assumendi 24.c.tom.2
miracula orbis septem 23.a.to.2
mischus 55.a.to.2
misericordia quid 345.a to.1
misericordia in põdere 289.b.t.2
misericordia iuncta cum iudicio 289.a tom.1
misericordiæ efficacia 527.b to.1
misericordiæ cur scriptura ferè ubiq;

ubiq; iuſtitiã adiungat 345.a.to.1
in miſericordiam domini ſperare quid 294.c.to.1
miſericordes ſunt liberales ad contribuendum 243.b.to.2
miſerendi tempus 289 b.to.1
mites qui 297.a.to.1
modeſtiæ ſtudium ad quid utile 523.b.to 1
modeſtiæ mater 303.b.to.2
modeſtus præfectus Valentis 17. b tom.1
mœror per gemitus releuatur 61.d to.2
monachus à uino abſtineat 205. a.tom.2.
monachi ueri officiũ 240.d.to.2
monoceros quale animal 274.d. tom.1.
montani dogma 160.d.to.1
montes tropice 324.c.to.1 to.2
montis ſublimis deſcriptio 13.b.
monimenta ſumptuoſa prohibita 584.c.to.1
morbus ſæpe utilis 522.d.to.1
morbi non ingeniti 431.b.to.1
morbi aliquando unde 359.a.t.2
morbis affectos Baſilius oſculatus eſt 23.a.to.1
mores uarij hominũ 207.b.to.2
moroſitas quid 347.b.to.2
morimur ante animæ exitum 346 c.to.1
mors iuſtorum 306.c.to.1
mors iuſtis ſomnus 512.c.to.1
mors ſanctorũ pretioſa 349.b.t.1
mors uitæ priuatio 432.c.to.1
mors peccatoris malũ 428.c.to.1
mors domini quomodo annuntianda 378.c.to.2
mors per diuinitatem Chriſti abſorpta 55.b.to.2
mortis Chriſti myſteriũ 319.a.to.1
mortis uaſa 259.b.to.1
mortem nemo ſibijpſi inferat 3. a.tom.1
ob mortem aliorum non loquẽdum 443.b.to.1
morituri ex hæreditatibus ſuis eleemoſinas cõſtituerũt 118 .c.t.2
mortificationem Ieſu quidã corpori circumferunt 49.a.to.2
mortui non flendi 439.b.to.1
mortuorum cura 105.b.to.2
ob mortuos contriſtandum 255. a.tom.2
Moſes & Helias barbarica uoce ſuã doctrinã tradiderũt 128.c.t.2
Moſes humano more introduxit deum loquentem 191.a.to.1
Moſes & Prophetæ ſæpe plures perſonas in diuinis ſuboſten dunt 191.a.to.1
moſes nõ omnino iuſtus 515 b.t.1
moſes Aegyptiorum diſciplinas didicit 491.a.to.1
moſes ſatisfacere pro hominibus non potuit 91.c.to.1
moſes quare nõ ingreſſus in terram promiſſionis 213 a.to.2
moſis manſuetudo 4.d.to.2
moſis manſuetudo 297.a.to.1
moſi præconium 29.b.to.1
moſi irati exemplum 419.a.to.1
Mulier in omnibus cõſanguinea uiro 442.c.to.1
mulier nudo capite non oret 249.b.to.2
mulier cadẽ uirgo & mater 469. b.tom.1
mulier tenerũ animal 477.a.to.1
mulier pulchritudinis gratia ſe non ornet 269.b.to.2
mulieris cuiuſdã impietas in Baſilium 20.c.tom.1
mulieris facies fugienda ſicut ſerpentis 525.a.to.1
mulierũ inſanientes amore equis comparandi 108.d.to.1
mulierum ac uirorũ cœtus quales optandi 49.a.to.2
in mulierum cultũ pompaticum inuectio 359.a.to.1
mulieribus non temere eſſe colloquendum 406.d.to.2
mundatio peccatorũ qua in reſita 533.b.to.2
mundicies in corporis ſtatu non improbanda 111.a.to.2
mundo corde qui 590.d.to.2
mundus principio non caret 30. d.tom.1
mundus quale ſpectaculum 67. b.tom 1
mundus morientium locus 346. c.tom 1
mundus totus quaſi cõſcriptũ uolumen 110.d.to.1
mundum cognitionem dei non ſuſcipere 289.a.to.2
ante mundum hunc uiſibilem aliquid fuiſſe 32.c.to.1
munus primum eorum qui laudantur 99.b.to.2
murmur quorundam 543.b.to.2
muſica Dauidis 496.c.to.1
muſicæ quod genus probandũ 465.b.to.1
muſicus inſignis 494.d.to.1
mutare quid ſententiam ſuam poſſe 543.a.to.2
mutatio optima 514.c.to.1
mutuum quomodo dandum 269.b.to.1
mydæ regis auaritia 7.b to 1
myricarum natura 66.d.to.1
myrrha ſepulturæ ſignũ 529.b.t.1

N

Nabal Carmelus 515.b.to.1
natiuitas Chriſti diuina inexplicabilis 467.a.to.1
natum & creatum idem ſignificare 123.a.to.1
natura diuina ab omni compoſitione pura 211.b.to.1
natura dei impaſſibilis non incidet in paſſionem 192.c.to.1
naturæ noſtræ propriũ 288.c.t.2
naturæ ad ductum quæ fiunt, ſæpe bene ſuccedunt 107.b.to.2
naturam refugere difficillimum 129.1 to 1
naucleros pij imitari debent 466. d.tom.1
nautilus piſcis 110.c.to.2
nazaræi 11.a.to.1
nazianzenus morbo articulari laborauit 1.b.to.1
neceſſaria perquirenda in diuinis rebus 228.d.to.2
neceſſitas fratrum curanda 244. d.to 2
negligentia periculoſa 404.c.t.1
neoterica in diuinis facile non admittenda 89.a.to.2
neſcire dei 122.c.to.2
niceni ſymboli neceſſaria confeſſio 77.a.& b.to.2
niceteria 26.d.to.2
Nilus fluuius 49.b.to.1
ninuitarum pœnitẽtia 586.d.t.1
ninuitarũ pœnitentia 514.d.to.1
niuis ortus 51.b.to.1
noctẽ ſuis imaginationibus mentem decipere 3.b.to.2
noctuæ oculis quidam homines perſimiles 90.d.to.1
Noẽ ſobrietatis gerere exemplum 593.b.tom.1
nomen dei quomodo ſanctum 294 d.tom.1
nomen dei ineffabile peculiaribus notis figuratum 226.c.to.1
nomina in terra manentia 332.d. tom.1
nomina quare quibuſdam dentur 254.c,to.1
nomina uaria de deo quomodo accipienda 127.b.to.1
nominum impoſitio 469.a.to.1
noſocomia 108.c,to.1
noſſe ſeſe 495.b.to.1
non nihil in mundo 440.c.to.1
nubere in domino 172.d.to.2
nubeculis homo comparatur 91.a tom.2

nuptiæ ſteriles iurgia habent 500 d.tom.1
nuptiæ honorabiles 172.c.to.2
nutricum terriculamenta 391. b.tom.1
nutrimentum prj 5.b.to.2
nyſſes fluuius 49.b.to.1

O

OBedientia ad mortem uſq; extendenda 361.a.to.2
obedientiæ deo debitæ nihil præferendum 298.c.to.2
obedientiæ merces præclara 454.d tom.1
obliqui homines qui 259.a.to.1
oblatio & thymiama olim in uſu 485.b.tom.1
oblocutorum pœna 357.a.to.2
obloquentes fratri deuitandi [illegible]
obtorti homines qui 259.a.to.1
obtrectatio quid 356.d.to.2
obtrectationes aliorum non cupidè audiendæ 205.a.to.2
[illegible] 357.a.to.1
oẽmos dicitur uia 455.a.to.1
oculus dei eſt peruigil 82 d.to.1
oculi ſeptem in Zacharia 187. b.tom.1
oculi carnis & animæ 305.b.to.1
oculi quare duo homini 116.d. tom.1
oculi inuidorum 412.c.to.1
oculi quale contagium hauriant 154.d.tom.2
oculum animæ quid conturbet [illegible]
oculorum uis 165.a.to.1
ſpiritus ſancti attributa 165 a.t.1
odium eſſe diabolum 280.d.to.2
odij finis 409.b.to.1
odij primordia 280.d.to.2
odio cur iuſtus habeatur 306. c.tom.1
odiorum multæ differentiæ 66. [illegible]
offendiculum quid 544.c. & d. tom.2
offendiculum quid 575.b.to.1
offendiculum non eſſe dandum 238.c.tom.2
offendiculum quomodo cauendum 345.a.to.2
offendicula uitanda 241.a.to.2
oleta quædam titillationes excitant 150.d.to 2
oleum exultationis 319.a.to.1
oleum unctionis olim conſecrarunt 258.c.to.1
Oloris collum 91.b.to.1
oneroſa omnia ab Euangelij doctrina diſſona 242.c.to.2
operandum eſſe dum ualemus 244.d.to.2
operari manibus monachorũ eſſe 4.c.to.2
operarios audiẽdo uerbum dei nihil temporis amittere 45. a.tom.1
operationes uariæ ſpiritus 228. d.tom 1
operationes deo complacentes 251.a.tom.1
opes undis comparantur 300.c. tom.1
opes cur auaris creſcunt 351.b. tom.1
opes animarum laqueus 382. c.tom.1
opes aut uirtutis, aut iniuſtitiæ miniſtræ 413.b.to.1
opes ad pompam expetuntur 357.b.tom.1
opibus creſcentes, caritate minui 357.a tom.1
opus obliquum uitandum 287. [illegible]
opera bona ſine beneficentia in pauperes non prodeſſe 358. d.tom.1
opera malitiæ unde 250.c.to.2
opera omnia in fide 288.d.to.1
per opera quid intelligendum [illegible]
operum noſtrorum præſentia maxima apud deum uox 344. d.tom.1
operibus proprijs quiſq; fidem ſibi faciat 257.a.to.2
orare erectos in prima ſabbati [illegible]
orare ſine intermiſſione 442.d. tom.1
orare orientem uerſus 258.c.to.1
orandi tempora 318.c.& d.to.2
orandi tempus tota uita 277.b. [illegible]
orandum quibus temporum articulis 310.d.to.2
orandum eſſe pro ſubditis 262. [illegible]
orandum pro uerbi miniſtris [illegible]
orandum quomodo ſit 249.a.t.2
orandum quid in ipſo mortis articulo 254.d.to.2
oratio ſanctorum martyrum [illegible]
oratio multorum efficax 57.a.t.2
oratio quid 442.d.tom.1
ad orationis finem durare 203.a. tom.2
orationis uſus 420.d.to.1
orationis uis 398.d.to.1
orationem fidelium Baſilius petit 9.b.to.2
in oratione multiloquium uitandum 248 d.to.2
orationes uariæ à quibuſdam fiunt 276.d.to.1
oratoria quatenus laudanda [illegible]
os orationibus muniendum 159.b.tom.2
os arcanum mentis 296.b.to.1
oſcula formoſorum commoda [illegible]
ὄσιος qui 381.a.to.2
oſores omnis dæmones boni [illegible]
oſſa interiora 305.b.to 1
oſſifraga auis 89.b.to.1
oſtentatio quid 541.a.tom.2
oſtentatio in prædicatione uerbi dei fugienda 264.c tom.2
oſtium cur Chriſtus appelletur [illegible]
otiari mentem quum deum præſentem eſſe nõ credit 356.c.to.2
otioſus ſermo uitandus 256.c.t.2
otioſum uerbum 356.d.to.2
otium malefici principium [illegible]
otium dei metu carens 92.d.to.1
oua ſubuentanea 90.c.to.1
ouis ad depaſcendum facta 116.c. tom.1
oues quando auidiores pabulo ueſcantur 95.a.to.1

P

PAcificus quis 573.b.to.2
palæſtini quare deleti 430.d. tom.1
palpebræ uſus 116.d.to.1
panis iuſtorum 402.d.to.2
panis quare Chriſtus 125.b.t
panem uiuentem comedere 344 d.tom.1
pantheræ natura 94.d.tom.1
papaueris ſuccus ad quid utilis [illegible]
parœmia quid 455.a.to.1
paracletus ſpiritus 228.c.to.1
paradiſus quibus lignis conſita 140.c.to.2
pardalibus hominem illudere 104.d.to.1
pardalis in hominẽ ira 478.c.t.1
parentes, qui liberos ſuos infantes exponunt, taxantur 89.b.t.1
parentum officium erga liberos [illegible]
paruuli quomodo in utero materno cuſtodiuntur 545.b.to.1
paruulos regnum dei accipere [illegible]

pascere esurientem inter opera pietatis primum 590.c.to.1
paschatis dies cœlestium bonorum mystagogia 15.a.to.2
ob passiones quorundam pro nomine domini gaudendum 254.c.to.2
pastor quantæ dignitatis 510.c.tom.1
pastorum malitia quid in ecclesia noceat 58.c.tom.2
pastorum diligentia 517.b.to.1
pastorum charitas qualis esse debeat 73.b.to.2
pater & filius natura non sunt diuisi 505.b.to.1
pater omnium principium 449.b.to.1
pater creat per filium 212.c.to.1
pater filio soli & spiritui sancto notus 130.d.to.1
pater quomodo filio prior 134.c.tom.
pater & filius quomodo sunt unum 169.a.to.1
pater noster deus quare 152.d.tom.1
pater deus solus, à nullo est 123.a.tom.1
patris dei origo nulla 144.d.tom.1
patrem ab æterno fuisse patrem 144.d.tem.1
patrem maiorem filio esse quomodo intellig. 136.d.tom.1
patre uno omnes nati 473.b.tom.1
patrum instituta non temere deserenda 350.d.to.1
patrum decreta non contemnenda 45.b.to.2
patria una hominum paradisus 18.c.tom.1
patriarcharum uita exempli ac canonis uice proposita 54.d.tom.2.
patientiæ quædam exempla 495.b.tom.1
paulini error 69.b.to.2
pauli erummæ 500.d.to.1
Paulus ea quæ ad uitam necessaria mandat 184.c.to.2
paupertas Basilij 21.b.to.1
pauo polituræ studiosus 87.a.tom.1
paupertas uelox cursor 267.a.tom.1
paupertas cum uirtute eligenda 80.d.tom.1
paupertas euangelica sola laudabilis 298.d.to.1
paupertas ad sobrietatem quosdam ducit 322.d.to.1
paupertatis incõmoda quomodo uitanda 89.a.to.1
pauperum curam morientes nõ negligant 118.c.to.2
pauperes spiritu qui 571.b.to.2
pauperes charitate, humanitate &c. 355.a.to.1
erga pauperes quorundam immisericordia 529 b.to.1
pauperum uentres apothecæ 355.a.tom.1
pauperum consolatio 425.b.to.1
pax inquirenda 503.a.to.1
pax ultima benedictionum 277.
pacis diuinæ qui non sint participes 277 b.tom.1
paci omnia anteponenda 57.b.tom.2
peccare grauius qui sæpius peccant 229.b.to.2
peccare in Christum 175.a.to.2
ad peccandum quosdam inuitos trahi 235.b.to.2
peccandi facultatem cur deus homini non eripuit 432.d.to.1
peccans per ignorantiam non erit impunitus 550.c.tom.1
peccantes per ignorantiam iudicio non carere 343.a.to.2
peccantes arguendi 508.d.to.2
peccatores non negligendos 246.c.tom.2
peccatores arguendi 540.d.to.2
peccatores quomodo emendandi 332.c.tom.2
peccatores quomodo tractandi 71.b.tom.2
cum peccatoribus quare commerciũ habendum 246.c.to.2
peccatum ignis instar Israëlem deuastauit 280.c.tom.1
peccatum non nosse, beatum 253.a.tom.1
peccatum omne per stultitiam 309.b.tom.1
peccatum unius multis exitio esse 340.d.to.2
peccatum quomodo in animam irrepserit 431.b.tom.1
peccatum animam sequi, sicut umbra corpus 581.b.to.1
peccatum unius sæpe totam gẽtem euertit 587.b.tom.1
peccati operationem à domino alienari 235.b.to.2
peccati radix in nobis 428.d.tom.1
peccati oblectatio promptam habet uoluptatem 252.d.to.1
peccati instrumentum sæpe sanitas 322.d.to.1
peccati finis mors 229.a.to.2
peccato nemo caret 513.b.to.1
peccata remittere proprium est dei 180.d.to.1
peccata inuoluntaria 460.c.to.1
peccata puniri septies 113.b.to 1
peccatorum prima condemnatio 223.b.to 1
peccatorum pondus anni naturam mutare 385.b.to.1
peccatorum multitudinem deo displicere 230.c.tom.2
peccatorum remissio est post baptisma 514.c.to.1
peccatorum odium quomodo acquirendum 533.b.to.2
à peccatis conuersionis modus 395.b.tom.2
peculator quis 355.b.to.1
pecunia sæpe ministra luxuriæ 322.d.tom.1
pecunia quare abijcienda 529.b.tom.1
pecuniam mutuò sumi multa in se mala habet 266.d.tom.1
pecunia quare data 582.c.& d.tom.1
pecuniam quidam in ordinandis episcopis acceperunt 73.b.tom.2
pecuniarum quæstus 519.b.to.1
pecuniarum inutilitas 496.d.t.1
pelopidæ 2.c.to.1
pelops Tantali filius 2.c.to.1
peloponnesus 2 c.to.1
perdix callida uolucris 87.b.to.1
perdicis astutia 558.d.to.1
perditionis filius Iudas 254.d.tom.1
perfecta omnia apud deum 196.c.tom.1
perfectorum proprium se non extollere 71.b.to.2
perfectus citra dei sapientiam 319.b.tom.1
periclis patientia 493.b.to.1
periurium quomodo uitandum 264.c.tom.1
persecutio in pios 530.c.& d.to.1
persecutio grauis 11.b.to.1
persecutio uehemens ob religionem 60.c.&.d.tom.2
persequutiones æquo animo ferendæ 63.a.tom.2
persecutionum sæuissimum tempus 3.a.tom.1
personæ non acceptandæ 473.b.tom.1
personarum differentias numerare non satis 55 a.to.2
ex personarum respectu nõ esse iudicandum 247.b.to.2

perturbationes euacuande 541. b tom.1
pettis natura 255.a.tom.1
petenti omni dãdum 264.d.to.1
petenti omni dandum 352.d.to.2
petra cur Chrũtus dicitur 209.a. tom.1
petrus quare petra 516.d.to.1
petrus fide præstabat 140.d.to.1
petri pœnitentia quid nos do/ ceat 517.a.tom.1
petrum acrem cõmonationem accipere 215.b.to.2
perturbationes unde 176.d.to.2
peruersi nulla mantuetudine fle/ [illegible] 116.d to 2
Pharao generale nomen regum Aegypt.orum 295.a.to.1
pharao quare subuersus 430. d.tom 1
pharaonis interitus 520 d.to.1
phantasiæ nocturnæ unde 336.c. tom.2
phantasiæ nocturnæ unde 509. c.tom 2
phasis fluuius 49.b.to.1
Phidiæ opus 497.a.to.1
philosophandi tempus 198.d. tom.2
philagrius est amator ruris 96. d.tom.2
philautia quid 342.c.to.2
philautiæ finis perditio 342.c. tom.2
philistinorum pastores obser/ uandi 119.a.tom.2
philosophia seminarium errorũ 193.d to.1
philosophia duo nouit 98.c.to.2
philosophi inanes circa dogma/ tum inuentiones 292.c.to.1
philosophi seipsos subuertunt 30.c.tom.1
philosophorum Athenis habi/ tus 6.d.to.1
philosophorum uarij errores [illegible] tom.1
philosophorum deliramenta de anima 85.b.to.1
philosophorum sententia qua/ re terra immobilis non subsi/ stat 36.b to.1
phinees scelus 419.a.tom.1
phinees factum 403.d.to.1
Photini error 175.b.to.1
phrygia harmonia bellica 494. d.tom.1
phrygij modi 494.d.tom.1
Pietas pecuniæ thesaurus 475. b.tom 1
pietas nõ in sono aëris sed in utr tute significatarũ rerũ 155.b.t.1
pietas uera non in cærimoniali/ bus sita 550.c.to.1
pietatis exercitatio 250.d.to.1
pietatis studium in Basilio agna/ tum,in præfat
pro pietate certantes non dese/ rendi 264.d.to.2
pigritia malitiæ coniuncta 317. b.tom.2
pinguis uenter sensum tenuem non gignit 151.b.to.2
pinus detruncatas in quercetа uerti 64.d.to.1
pisces ab aquis secluſi quare pe/ reant 79.a to.1
pisces qui mutari debeãt 81.b.t.1
pisces non ruminare 79.b.to.1
pisces indomabiles 79.a.to.1
pisces intra fines suos se contine re 81 a.to 1
pisciũ innumera discrimina 79. b.tom.1
piscium homini datus est princi/ patus primum 104.c.to.1
piscum locus amœnus in ponte Euxitio 82.c.to.1
piscibus dominari hominem [illegible] tom.1
pittaci sententia 495 a to 1
placendi hominibus affectus quomodo exciendus 338.c.to.2
plagæ ante spoliationẽ spiritu/ alium [illegible] 478.d.to.1
plagam timorem generare 429. b.tom.1
platanus aurea Xerxis 17.a.to.2
platonis de iusto dictum 22.c.t.1
platonis eloquentia 135.a.to.2
plectri percussio 249 a to 1
pluuiæ ortus 51.b.to.1
pneumatomachi [illegible] 45 a to 2
pneumatomachi 69.a.to.2
pœnam quare deus peccãtibus non statim infligat 259.b.to.1
pœnitendum de uno quoq; pec/ cato 332.d.to.2
pœnitentia Ninuitarũ 386.d.to.1
pœnitentia citra ieiunium uaria 393.a.tom.1
pœnitentia relaxari peccata 187. a tom 2
pœnitentiæ locus post baptisma 514.d.tom.1
pœnitentiæ initium ieiunium [illegible] tom.1
pœnitentiæ multa exempla 516. [illegible] tom.1
Pœnitentiæ tempus [illegible] to 2
Podalgi qui 102.d.to.2
poëtæ quomodo legẽdi 491.a.t.1
poëtæ uarijm legendo 491.a.t.1
poëtarum qui uitandi 491.a.to.1
polycleti opus 497.a.to.1
polydamas auriga 494.d.to.1
polypos piscis 7.b.to.1
polypos qui imitantur 80.d to.1
polypi dolus 80.d.to.1
polypodis astutia 497.b.to.1
pontus euxinus piscibus gratus locus 82 c.to 1
popularis auræ captatores ta/ xantur 341.a to 1
potatores bibendo alios non de fraudant 407.b.to.1
precatio quæ bona 5.a.to.2
precationem ubiq; præmitten/ dam esse 400.c.to 2
in precationibus esse pertinen/ dum 245.c.to.2
preces cuiuslibet deo manifestæ 276.d.tom.1
preces post cibum 6.c.to.2
preces sub dio a mulieribus,pue ris & senibus peractæ 59.a.t.2
pretium hominis sanguis Chri/ sti 540.d.tom.1
præcepta domini ubiq; ad humi litatem assuefaciunt 306.c.to.2
in præceptis dei an aliquis sit or/ do 284.d.to.2
præceptoris mercedẽ Cleanthes mirabiliter sibi comparauit 136. c.tomo secundo
prædicare uerbum dei neminem debere nisi mittatur 259.b to.2
præmium iustorum spiritus 225.
præmij spes multos inuitat 249. b tom.1
præstigia in animalibus 95.a.to.1
præscientiam dei non habere principium 169.a.to.1
præuaricatores qui 214.d.to.1
priones pisces 104.d to.1
primogenita cuius typum gerãt 217.a tom.1
primogenitus 470.c.to.1
principis officium 152.d.to.2
princeps exercitus qui 161.c.to.1
principis munus 112.c.to.2
principium officium 271.b.to.2
principium uariè accipi 32.d.to.1
principium uarie accipi 451.b.t 1
principio nihil antiquius 146.d. tom.
Probandi sunt homines 297.a.&c b.tom.2
probro non sunt danda,quæ no stræ potestatis non sunt 265.a.t.1
prodicus Chius de Hercule 492. d to 1
prodigia propter incredulos 15. b.tom.1
prodigus Valens admonetur à persecutione Basilij 19.b.to.1

proditionis notam habet, non promptum de deo reſpõſum dare deũ diligentibus 6.d.to.2
profunditatum dei inueſtigator ſpiritus 164.c.to.1
propinquare mœſtus quare deo dicatur 304 c.to.1
propoſiti initium deum requirere 538.c.to.1
propoſito in recto cõſiſtendum 233.b to.2
proprietatum diuerſitas diuerſitatem ſubſtantiæ non arguit 157.b.to.1
proprietatum deo attributarũ officium 157.a.to.1
propriũ Chriſtiani ẽſt 274.d.t.2
proſperitatis humanæ finis 115. b.tom.2
proſperè ſemper agere ſolius eſſe dei 532.c.to.1
protagoræ arrogantia 135.a.to.2
proteus Aegyptius ſophiſta 497. b.tom.1
prouerbia Salomonis ediſcenda pueris 500.c.to.2
prouerbia imagines aliorũ eſſe 176.d.to.1
prouerbiorum nomẽ 455.a.to.1
prouerbiorum liber quid tractet 454.d.to.1
prouerbiorum liber quam utilitatem habeat 459.a.to.1
proximus quis 262.d.to.1
proximum qui non diligant 226 c.to.2
proximũ nõ diligit, qui ſeipſum non diligit 151.b.to.2
proximi dilectio qualis 287.b.to.2
proximo quid boni faciendum 95.b.to.1
prudentia ſophiſtica & fucata 459.a.to.1
prudẽtia una ex uirtutibus præclaris 458.d.to.1
de prudentia duplici 458.d.to.1
Pſallere 287.b.to.1
pſallentes qui ueré 285.a.to.1
pſalmodiæ 49.b.to.2
pſalmus 281.a.to.1
pſalmus confeſſionis 49.b.to.2
pſalmorum cantus 586.c.to.1
pſalmorum fructus 248.d.to.1
ob pſalmorum conciones & melodias certamen 48.d.to.2
pſalmorum utilitates ad quẽ finem referendæ 327.b.to.1
pſalmorum cantus ad quid utilis 248.d.to.1
pſalmorum liber promptuariũ omnium rerum 248.c.to.1
pſalmos & hymnos populus Chriſtianus edocebatur olim 408.c.to.1
pſalterium 249.a.to.1
pſalterium 281.b.to.1
pſalterium rationale 328.d. & ſpiritale 329.a.to.1
pſalterij deſcriptio 328.d.to.1
pſeudo prophetas non eſſe tolerandos 241.a.to.2
Pudicitia Alexandri Magni 494. tom.1
pudicitiæ index intuitus 153.b.tomo ſecundo
puellam pro uirgine uſurpari 469.b to.1
pueri cum ſenioribus orent 299. b.tom.2
in pueris dei gratia 295.b.to.1
pulchritudine dei nihil præclarius 256 c.to 2
punicæ acidæ uitium quomodo deponendum 64.d.to.1
puteus in bonam partẽ 260.d.t.1
Pyros triticum dicunt 23.a.to 1
pythagoræ dictum in delicatum 496.d.to.1
pythagoræ factum cum ebrijs 496.c.tom.1
pythij Myſij talenta 497.a.to.1
pytoniſſa mulier deos ſe uidere dixit 85.b.to.2

Q

QVadragenarij celebritas 482. c.tom.1
quæſtiones propoſitæ quomodo ſoluendæ 516.c.to.2
quæſtiones curioſas deuitandas 228.d.to.2
quæſtiones inutiles non eſſe mouendas 236.c.to.2 (d.to.1
quæſtiones inutiles uitãdæ. 290.
quies purgandæ animæ initium 4.c.to.2
Quanta corporis iactura ad cœlum conſtituendũ à quibuſdã reperta 56.d.to.1
quotidianus panis quis 581.b.t.2

R

RAab meretricis aſtutia 462.d.
rachel aſtutia 462.d.t.1 (to.1
ratio affectionum dña 103.b.to.1
ratio propriũ hominis 328.c.t.1
ratio prorſus honoranda 151.b. tomo ſecundo
rationem certam omnia habẽt 65.a.tom.1
rebeccæ aſtutia 462.d.to.1
rebellio quantũ malum 210.d.t.2
reconciliandi ſunt ij quos cõtriſtauimus 226.d.to.2
rectus corde qui 259.a.to.1
recti corde qui ſint 258.c.to.1
reddendum unicuique quod ſuum eſt 23[illegible] t.to.2
redemptionis dignum pretium ſolus Chriſtus 530.c.to.1
redimi genus humanum à puro homine nõ potuit 529.b to.1
refugium unicuiq; fideli deus 322.d.to.1
regeneratio alterius uitæ initiũ 219.a.to.1
regnũ cœlorum quid 125.a.to.2
regni cœlorum qui particeps 545.b.to.1
regnum cœlorũ qui non acquirant 242.c.to.2
regnum Chriſti & regnũ patris 122.d.to.2
regnum cœlorum eſſe uiolentorum 203.b.to.2
religionis propoſitum non eſſe otij prætextum 317.a.to.2
remedia uitiorum 472.d.to.1
reminiſcendi dei apud pios nulla ſatietas 448.d.to.1
remittendum ex corde delicta aliorum 246.d.to.2
remoræ piſcis mirabilis natura 83 b.tom.1
renes quid in ſcripturis ſignificent 258.d.to.1
renouatio pro reſurrectione
renuntiatio perfecta 294.c.to.2
replere terram, quomodo intelligitur 106.c.to.1
reprehenſionis utilitas 291.b.t.2
reprobi coram deo 232.c.to.2
requies futura 546.c.to.1
res humanæ quibus rebus comparantur 251.b.to.1
res omnes taxillorum more mutari 527.a.to.1
rei ſanguinis quidam concionatores 260.d.to.2
reſipiſcere quoſdam uerbo ſolũ 532.d.to.2
reſipiſcens uere quomodo tradendus 533.a.to.2
reſpiſcentia opus habemus 223. a.tom.2
reſipiſcentia delicta diluenda 115. n.tom.1
reſipiſcentiæ propria 223.b.to.2
reſipiſcentiæ fructus digni oſtendendi 534.c.to.2
reſipiſcentiam fructus annexam habere 224.c.to.2
reſpondendum id quod fide dignum eſt 229.a.to.2
reſpondendũ omnibus ex ſcripturis 238.d.to.2
reſtituere collapſa difficile 21.b. tomo primo

resurrectio quare Christus uocatur 210.d.to.1
resurrectionis assidua mẽtio intra paſcha & pentecoſte 239.a.tom.1
resurrectionis Christi mysteriũ 319.b.tom.1
In resurrectione ultima mutatio per aereas formas animantiũ mutatas probatur 92.c.to.1
retributionis [illegible] 255.a.to.1
rex qui uerè dicatur 293.b.to.1
rex quare Christus uocetur 209.a tom.1
regis cor in manu domini 293.b. tomo primo
regum autoritas 455.b.to.1
Racha quid 341.b.to.2
rhetores quomodo legendi 491.b.tom.1
Ridere an ſit licitum 337.b.to.2
ridere non eſſe prudẽtis 302.c.t.2
riſum pro hilaritate 302.c.&d.tomo ſecundo
Romæ epiſcopo ſcriptũ 37.a.to.2
roma mittit epiſcopos ad Cæſarẽ ad ſedandos motus 11.b.to.1
roſa olim ſine ſpinis 63.a.to.1
roſa quid mortales conteſtatur [illegible]
roſa inter ſpinas 129.a.to.2

S

Abbatum in operis ceſſatione 185.b.tom.2
ſabellij error 51.b.to.2
ſaccus humilitatis ſignum 286.c.to.1
ſacerdotij inuaſores puniuntur 571.b.tom.1
ſacerdos qualis conſulendus [illegible]
Inter ſacerdotes coriphæus qualis eſſe debeat 47.b.to.2
ſacra non eſſe contumelia afficienda 257.b.to.
ſacrarum literarum quale exercitium Baſilio, in præfat.
ſacrificiũ deo acceptum animus pius & iuſtus 94.d.to.2
ſacrificium laudis offerendum 350.c.tom.1
ſacrificia corporea deus non requirit 350.d.to.1
ſacrificia deo grata 569.a.to.1
ſacrificia Cain qualia 537.a.to.1
ſaenſis urbs 2.d.to.1
ſalamandræ frigiditas 8.c.to.1
ſalis acrimoniam pruriginem excitare 150.d.to.2
ſalomon ab ipſa infantia ſacras literas didicit 455.b.to.1
ſaltationes taxantur 408.c.to.1
ſalutare Chriſtum dei appellat ſcriptura 340.c.to.1
ſalus fratrum potior ſit quàm x copia pecuniarum 296.d.to.2
ſalutis noſtræ caput 184.c.to.1
ſamſonem ieiunium indomitum reddidit 394.c.to.1
ſamuelis ira 419.a.& b.to.1
ſanguis pecudum, figura ſanguinis Chriſti 218.a.to.1
ſanguinem Chriſti bibere quid 121.a.tom.2
ſanitas ſæpe peccati inſtrumentum 322.d.to.1
ſanitatis definitio 96.c.to.1
ſanitatem in manus medicorum ponere abſurdum 328.d.to.2
ſanctificamur per ſpiritum 505.b.tom.1
ſanctificatio nulla abſq; ſpiritu 221.b.tom.1
ſanctificationis fons ſpiritus ſanctus 163.a.to.1
ſanctitas ſpiritus cõſummatiua eſt naturæ 228.c.to.1
ſanctus uir quibus ſimilis 276.c. tomo primo
ſanctus domicilium dicitur 256.d.tomo 1
ſancti corpus ſũt Chriſti 303.b.t.1
ſancti unde decorentur 63.a.to.2
ſanctorũ quiſq; deus eſt 501.a.t.1
ſanctorum conuerſatio quibus non proſit 231.b.to.2
ſanctorum memoriam non illorum, ſed noſtri cauſſa celebrãdam 484.d.to.2
ſanctorum atria qualia 37.b.to.1
ſanctorũ uita quare nobis proponatur 4.d.to.2
ſanctorum exitus non plorandus 349.b.to.1
ſanctos hæretici cum ſcriptura carent, obtendunt ad confirmandos errores 139.b.to.1
ſapere ad ſobrietatem 577.b.to.1
Sapientia quid 455.b.to.1
ſapientiæ filij 254.d.to.1
ſapientes alij ſtulti, alij dementes [illegible]
ſapientum nomen æquiuocum 464.d.to.1
ſaræ riſus 302.c.to.2
ſaſima oppidum 21.b.to.1
ſaſima oppidum 24.c.to.2
ſathan nõ cuiuſq; peccati autor 347.a.tom.2
ſathanas quare diabolus dicatur 434.c.to.1
ſathanas an propoſitum ſancti impedire poſſit 388.d.tomo ſecundo
ſathanæ ſuperbiam quomodo ſæpe dominus deijciat [illegible] tomo ſecundo
ſathanæ reſiſti ſine diuina gratia non poſſe 579.a.to.1
ſatietas multis attulit mortem 527.a.to.1
ſaul quare contra Dauid inſurrexerit 41[illegible]
Scala Iacob 25[illegible]
ſcripturã ſacram ruminare [illegible] tomo primo
ſceleris occaſio ſæpe opes 581.a. tomo primo
ſchiſmatis morbus 510.d.tomo primo
ſcientiæ uanæ 458.c.to.1
ſcire dei 122.c.to.2
ſcorpio calumniatores comparantur 108.d.to.1
ſcribendi recte modus 139.a.tomo ſecundo
ſcripta quare quædam non ſint 238.c.tom.1
ſcripta multa non ſunt quorum eccleſia uſum habet 238.c.tomo primo
ſcriptura officina medendarum animarum 298.c.to.2
ſcriptura ſancta ſobrie intelligẽda 306.d.to.1
ſcriptura triſtitiæ lata [illegible] git 28.b.to.1
ſcriptura diuina qua diligentia legenda 565.b.to.1
ſcriptura ſancta ab inanibus & uanis rebus nos uocat 93.b. tomo primo
ſcripturæ ſanctæ quomodo intelligantur 53.b.to.1
ſcripturæ ſenſus ſimpliciter quærendus 41.b.to.1
ſcripturæ ſentẽtiæ quomodo accipiendæ 93.a.to.1
ſcripturæ ſacræ nominibus utendum 300.c.to.2
ſcripturæ lectiones ad quid utiles 418.d.to.1
ſcripturam omnibus uoluntatẽ dei denuntiare 340.c.to.2
Citra ſcripturam quare quædã tradita 238.d.to.1
ſcripturam nihil otioſe loqui 107.a.tom.1
ex ſcriptura pietatem diſcamus 351.a.tom.2
ſcripturarum mos [illegible] & b. tomo primo
ſcripturarum multitudo cõtentioſis raro utilis 149.a.to.1
ſcripturas qui poſſint interpretari 72.c.tom.2

In ſcripturis

In ſcripturis ſanctis quæ nõ dicũtur,pij reticent 166.c.to.1
in ſcripturis ſacris quædam ſcripto explicata, quædam non 331.a.& b.tom.2
In ſcripturis nulla uox de deo in diſcuſſa relinquenda 199.b.to.1
ſcripturis diuinis omnia noſtra corroboranda 256.d.to.2
ſcytale laconica 137.a.tom.2
ſegnitiei indicium 202.d.to.2
ſermo unum uitæ indicium 138.d.tom.2
ſermonem habere naturam uoluerem 138.d.to.2
ſerpens obliquus 287.a.to.1
ſerpens pro ligno poſitus 217.a.tomo primo
ſeceſſus quid commodi adferat 106.c.tom.2
ſedes à dextris dei quid 137.a.tomo primo
ſeipſum qui agnoſcat 517.a.to.1
ſeleucis auis inſatiabilis 560.d.tomo primo
ſemel iniquitatem Dauid tulit 418.c.tom.1
ſenectus pretioſa & grauis quæ 5.d.tom.1
ſenectutis uiaticum 497.b.to.1
ſenes qui attendendi 201.a.to.2
ſenior ſecundum animam 463.b.tomo primo
ſenſus animæ feneſtræ 156.c.to.2
ſenſuum in capite officia 426.d.tomo primo
ſeptenaria Petri remiſſio 113.b.tomo primo
ſeptenarius numerus apud Iudæos in pretio eſt 112.d.to.1
ſepulchrum bonum pietas 584.c.tomo primo
ſepulchrum inhabitans 332.c.t.1
ſepultura diuitum 334 d.to.1
ſepulturæ modus per baptiſma 210.a.to.1
ſerbonites lacus 56.d.to.1
ſermo Chriſti canon pietatis 400.c.tom.2
ſermonis facultatẽ non quibuſuis dari 312.d.to.2
ſermonẽ cur Moſes deo tribuit 4.c.tom.1
ſermones ſacri diſcendi 490.d.tomo primo
ſermonis uſus qualis eſſe debeat 5.d.tom.2
ſermonibus prauis ne aſſueſcamus pueros 491.a.to.1
ſerpens in paradiſo erectus in pedes ingrediebatur 141.b.tomo ſecundo
ſerpentes quare prudentes dicantur 331.b.tom.1
ſerpentium uenena quid deſignent 275.b.tom.1
ſeruari & liberari differunt 254.d.tomo primo
ſeruire deo quid 224.d.to.2
ſeruire deo qui non queant 542.c.tomo primo
ſeruorum officium 270.d.to.2
ſoſoſtris Aegyptius 55.b.tom.1
Sicima oppidum 538.c.tom.1
ſidoniorum impietas 485.b.tomo primo
ſigna propter quos 13.b.tom.1
ſilendum de ſuperfluis 472.c.
ſilendum non ſemper 65.b.to.1 tomo ſecundo
ſilentes deum audire 558.c.to.1
ſilentium habere an bonum 572.d.tomo ſecundo
ſilentij ſpectem ſcriptura habet 258 d.tom.1
ſilentio res triſtes ferendæ 79.a.tomo ſecundo
ſimilem deo eſſe 107.b.to.1
ſimiles deo reddi 170.c.to.1
ſimile & diſſimile ſecundum qualitatem rationum 119.b.to.2
ſimilitudinem dei repudiare 107 b.tomo primo
ſimilitudines corporeæ omittendæ,cum de deo loquendum 147.b.tom.1
cũ ſimulachris templo dei nihil conuenire 542.c.ro.1
ſimulatio inuidiæ fructus 414.c.tomo primo
ſimultas priuata plus quàm publicum bellum 246.c.tom.1
ſinapis latens uis 200.d.tom.1
ſobrietatis exemplum gerit Noë 593.b.tom.1
ſocratis dictum de diuite 497.a.tomo primo
ſocratis potentia 493.b.to.1
ſocratis conſtantia cum uenenũ ebiberet 109.b.to.2
ſodoma quare euerſa 429.b.to.1
ſodomiticum barathrum 201.a.tomo ſecundo
ſol uehiculũ lucis primogenitæ 68.d.tom.1
ſolis annus 74.d.to.1
ſolis magnitudo 75.b.to.1
ſolem quidam negant igneæ eſſe naturæ 50.d.to.2
ſolitaria uita 291.b.to.2
ſolitariorum uita qualis olim 80.c.tom.2
ſolitudinem animi affectiones conſopire 4.c.to.2
ſolonis dictum de diuitiis 402.d.tomo primo
ſomniatores taxantur 53.b.to.2
ſomniorum coniectores 323.a.tomo primo
ſophiſticæ nugæ 348.d.to.1
ſophiſtæ proprium 122.d.to.2
ſophiſtæ opus loqui 92.c.to.2
ſorices unde edantur 94.c.to.1
ſoricibus arua circa Aegyptias Thebas plena 84.c.to.1
ſororibus quomodo colloquendum 512.d.to.2
ſpadonum differentia 185.b.to.2
ſpecioſum à pulchritudine differre 317.a.to.1
ſpes poſt peccatum 519.a.to.1
ſpem ſequi iubilationes 44.d.tom.2
ſpinæ quare roſis additæ 63.a.tomo primo
ſpinæ corporeæ uoluptates 526.c.tomo primo
ſpiritus uaria nomina 212.c.to.1
ſpiritus oris dei,deus 290.c.to.1
ſpiritus eſt ſanctitatis dei character 185.a.to.1
ſpiritus adoptionis quare 506.c.tom.1
ſpiritus fons æternæ uitæ 196.a.tom.1
ſpiritus proprietas in deo figurata 188 d.to.1
ſpiritus omnia in ſe habet 501.b.tom.1
ſpiritus glorificatione uetus teſtamentum refertum 499.a.to.1
ſpiritus locus ſanctorum 236.d.tomo primo
ſpiritus uiuificans 164.c.to.1
ſpiritus habitatio,Chriſti habitatio 182.d.tom.1
ſpiritus deus 181.b.to.1
ſpiritus diſpenſator donorum 183.b.tom.1
ſpiritus natura ſanctitas eſt 162.d.tomo primo
ſpiritus adminiſtratorios creaturas eſſe 78.d.tom.2
ſpiritus præcepta ſeruare poſſumus 422.c.tom.1
ſpiritus iuſtorum præmium 223.b.tomo primo
ſpiritus ex deo modo ineffabili 507.b.tom.1
ſpiritus non eſt creatura 179.a.tomo primo
ſpiritus peculiaris appellatio 212.c.tom.1
ſpiritus paracletus 165.b.to.1
citra ſpiritus præſcientiam nihil fanctum 29 [illegible]

ſpiritum dei ferri ſuper aquas quid 42.c.to.1
ſpiritum uniuerſa pertranſire 165.b.tom.1
ſpiritu feruens qui 382.d.to.2
ex ſpiritu naſci 556.d.to.1
ſpiritus ſanctus per Apoſtolos dimittit peccata 180.d.to.1
ſpiritus ſanctus nec poſſeſſio, nec creatura dei 182.d.to.1
ſpiritus ſanctus adoptionis ſpiritus 163.b.tom.1
ſpiritus ſanctus creatura dictus eſt ab Eunomio primum 160.c.tomo primo
ſpiritus ſancti uacua officia 450.c.tom.1
ſpiritus & ſancti nomen patri & filio quoq; reperiri commune 165.a.tom.1
ſpiritus ſancti participationem quomodo quis promereatur 371.b.tomo ſecundo
ſpiritus ſancti hoſtes taxantur 124.c.tom.2
ſpiritum ſanctum non eſſe alienæ naturæ à patre & filio, nec creaturam 162.c.to.1
ſpiritui ſancto quidam adorandam diuinitatem adimunt 26.d.tomo ſecundo
ſpiritum ſanctum ab utroq; procedere 160.d.to.1
ſponſa Chriſti qualis 179.b.to.2
ſponſus Chriſtus nullum habet carnalem miniſtrum 171.b.tomo ſecundo
ſtateram inſitam eſſe cuique noſtrum 342.c.to.1
ſtatus præſens bello nauali ſimilis 244.d.tom.1
ſtella quæ magis apparuerat 470.d.tom.
ſtellam domini non fuiſſe cometam 471.a.to.1
à ſtellarum influxu an actus hominis pendeant 72.d.to.1
Stephanus primitiæ martyrum 229.a.tom.1
ſtirpium ortus 59.b.to.1
ſtoici laudantur 109.a.tō.2
ſtudioſum quid faciat 262.c. tomo primo
ſtultus ſecundum ſcripturam 332.c.tom.1
ſtultus in hoc ſeculo quis 588.c. tomo ſecundo
ſtulti ſapientia indigent 456.d. tomo primo
ſturni cicutam ſine nocumento comedunt 61.b.to.1
ſubditorum erga principes officium 271.b.to.2
ſubiectio inter fratres connumeranda 123.b.to.2
ſubſtantia dei ingenita 128.d.to.1
ſubſtantia una diuerſorum nominum 170.d.to.1
de ſubſtantia dei multa tropologicè cõſcripta apud theologos 130.d.tom.1
ſuccini ſuccus 65.b.tom.1
ſuperbia quid circa animam faciat 519.b.tom.1
ſuperbia triſtitiam commouet 420.c.tom.1
ſuperbiam multum damni adferre 522.c.tom.1
ſuperbiæ manus 214.d.to.2
ſuperbus quibus indicijs cognoſcatur 338.d.to.2
ſuperbus quis 342.d.to.2
ſupplicium quare apoſtolus peccatis aliquando adniciat, aliquando non 567.a.to.1
ſyllabarum obſeruatio obtectũ conſilium aduerſus pietatem habet 201.a.to.1
ſymmachus & Aquila 308.d. tomo primo
ſynceritas quid 585.a.to.2
ſynodus reproborum contempta 63.b.to.2
ſynodi quare ſæpe fugiendæ 101.b.tomo ſecundo
ſyrenum cantus 491.a.to.1
Syrus Aëtius filium alterius ſubſtantiæ eſſe dixit quàm patrem 118.d.tom.1

T

Tabernaculum dei corpus hominis 261.a.tom.1
tabernaculum dei. 324.d.tom.1
tabernaculi exitus 270.c.&.d. tomo primo
tabulæ duæ Moſi 25.b.to.1
tactus quid poſſit in homine 176.c.tom.2
tactus in ſacris literis 464.c.to.1
tactus uelociter totum corpus penetrat 155.b.to.2
tactus omniũ ſenſuum pernicioſiſſimus 148.c.to.2
talentum quid 581.b.to.2
Tanais fluuius 49.b.to.to.1
tarteſos fluuius 49.b.to.1
tauri ſanguis homini nocet 61.b.tom.1
temere nemo credat 217.a.to.2
temere à deo nihil fieri 259.a. tomo primo
temperantiæ officia quomodo perdiſcenda 4.d.to.2
temperantiam eruditioni anteponi 130.c.tom.2
templa ordinata ad docendum populum 475.b.to.1
templum Cæſariæ quadraginta martyribus conſtruitur 482.d.tomo primo
templum dei quomodo reddamur 5.a.tom.2
in templo quæ erant, non omnibus peruia 238.c.to.1
in templo non fabulandum inaniter 276.d.tom.1
tempus quid 135.a.to.1
tempus miſerendi 289.b.tom.1
tempus omne deo accommodãdum 231.a.to.2
tempus proprium in omnibus cognoſcendum 231.b.to.2
tempus præſens eſſe reſipiſcentiæ 225.a.to.2
tempus præſens ex iudicijs per ſcripturam oſtenſis cognoſcendum 232.c.to.2
temporis primordium 52.d.to.1
tempora 73.b.tom.1
tenebræ quid 40.c.to.1
tenebras quidam malum dicunt 4[illegible].tom.1
tenebrarum ratio & quomodo ortæ eſſe uidentur 41.b.to.1
tentandi forma quæ dæmoni 472.d.tom.1
tentatio quæuis an ſit ferenda 578.d.tom.1
tentationes ſcripturis ſuperandæ 265.b.to.2
tentationum genus duplex 563 a.tom.1
in tentationes nemo ſeipſum cõiicere debet 252.d.tom.2
in tentationibus Chriſtianus nõ ſit meticuloſus 263.b.tom.2
terra an fulcimento aliquo ſuſtentatur 35.a.to.1
terra cur inextructa 37.b.to.1
terra inuiſibilis duas ob cauſas 38.c.tom.1
terra mater omnium 473.b.to.1
terram per ſeipſam conſiſtere 35.b.tomo primo
terra quare arida uocata ſit 57.a.tom.1
terræ eſſentiam nemo ſcrutetur 34.d.tom.1
terræ fines in manibus dei 35.b.tom.1
in terra aquam, aërem, & ignem inuenimus 34.c.tom.1
de terra uariæ opiniones 95.a. & b.tom.1
terrigenæ qui 528.c.tom.

teſtimonia hoſtium ſi ſe magis digna 470.d.to.1
teſtudinis medicina 95.a.to.1
tetrachordum corporis noſtri 151.a.tom.2
theognis dictum 492.d.to.1
theologiæ principium fides 547.b.tom.1
theomachæ ſunt cum deo bellũ gerentes 123.b.to.2
theophania 471.b.to.1
theriacæ inuentum 4.d.to.1
theſaurizandum quomodo ſit in cœlo 243.a.to.2
theſaurus bonus quicquid egentibus datur 135.b.to.2
theſaurus bonus & malus 379.a.to.2
thraſimachi audacia in ſcribendo 135.a.to.2
hymos 285.b.to.
thyrſos in Aegypto diuerſum ſucci genus illacrymare 65 b.tom.1
Tiberinum barathrum orbis 14.d.tom.2
tibia quale inſtrumentum 286.c.tom.1
timendi iudicij commonitio 301.b.tom.1
timor dei utilis 543 a.to.1
timor domini ad pietatem pædagogus 291.a.to.1
timor domini unde 288.d.to.2
timor multiplex 301.a.to.1
timor infidelitatis filius 301.a.tom.1
timoris laus 399.c.tom.1
timoris domini utilitas 457.a.tom 1
timothei muſici peritia 494.d.tom.1
Tolerantiæ diſcendæ alijs præceptores ſimus 111.b.to.2
tolerantiam afflictionum à deo eſſe 247.b.to.2
tonitrus quomodo fiat 27.a.tom 1
tonitrua 47.b.to.1
tonitrua quare fiant 284.c.to.2
traditiones tacitæ & ſecretæ 238.c.tom 1
traditionibus non ſcriptis adhærere apoſtolicum eſt 341.b.tom.1
traditionibus humanis quantũ obediendum 230.d.to.2
tribuendum ſuperfluum 243.b.tom 2
tribulatio iuſtum inuenit 525.a.tom.1
tribulatio cordis 304.c.tom.1
tribulationis bona 338.d.to.1
tribulatione iuſtos non carere in hoc mundo 305.a.to.1
tribulationes ſequitur ſpes 44.d.tom.2
tribulationes dominus pro menſura inducit 62.d.to.2
tribulationes multæ iuſtorum 22.b.to.1
tribunal dei Dauid ſemper ante oculos habuit 312.d.tom.1
in trinitate diuina nihil prorſus creatum 45.a.to.2
de trinitate exacta comparatio 1.d tom 2
triſtes coactis delitijs potiores haberi 16.d.to.2
triſtia per patientiam uincenda 22.b to 2
triſtitia nimia opprimit 438.d.tom 1
triſtitia ſecundum deum 369.b.tom.2
tumidus quis 342.d.to.2
tumultum Baſilius ſedat 20.d.tom.1
turturis caſtitas 89.b.to.1
tyrannus quid à rege differt 455.b.tom.1
tyrus metropolis Chanaam 320.d tom.1

V

VAcatio immundis ſpiritibus amica 326.d.to.1
uæ cui 214 d.to.1
Valens imperator 11.b.to.1
ualens uertigine capitis & oculorum corripitur 19.a.to.1
ualentis impietas 17.a.to.1
ualentini impium dogma 54.d.& 55.a tom.2
ualetudo bona fallax 496.d.tom.1
uas teſtaceum 430.d.to.1
uaſa quid per methaphoram 430.d.tom.1
uaſa mortis 259.b.to.1
uaticinium Balaam 471.a.to.1
uendentes in templo quare dominus eiecerit 320.c.to.2
uendere proprias facultates cur dominus iubeat 550.d.to.2
uenenum ferrum conſumere 409.a.tom.1
uenter ſocius infideliſſimus 402.c.tom.1
uentris pædagogia 407.b.to.2
uentris gratia non omnia creata 61 b.tom.1
uerbum diuinum natura eorũ quæ oriuntur 84.d.to 1
uerbum dei diligenter diſcendum 228.c.tom.2
uerbum dei quomodo audiendum 45.a.to.1
uerbum dei quomodo credendum 228.c.to.2
uerbum otioſum in ſcriptura nullum 106.d.to.1
uerbum dei ſine dubitatione credendum 227.a.to.2
uerbi dei myſteria eruere, non eſt omnium 23.b.to 1
uerba dei ſine omiſſione cuſtodienda 230.d.to.2
uerborum domini diligens cuſtodia habenda 267.a.to.2
uerborum in ſcripturis uirtus per fidem intelligenda 548.c. tomo primo
ueritas difficilis inuentu 200.c. tom 1
ueritas a deo quomodo quærenda 82.c.to.2
ueritas eſt nuda 509.b.to.1
ueritas in uerborum ſono, ſed in mente & ſententia ſita 21.b. tom 2
ueritatis duo ſignificata 262.d. tom 1
ueritatem in iniuſtitia detineri 345.b.tom. 2
uermis indicus 92.c.tom.1
ueſci deus quibuſuis quare permiſerit 111 b.to.1
ueſpertilio quadrupes 90.d. tom.1
ueſpertinæ conciones olim habitæ 53.a.to.1
ueſtitus iuxta dignitatem cuiuſque 307.b.to.2
ueſtitus pij qualis eſſe debeat 5.b.tom.2
uia arcta 579.a.to.2
uia quare Chriſtus 210..c. tom.1
uia ad recti inuentionem 4.d. tom.2
uia pro humana uita 525.b. tom.1
uicciſſitudo rerum humanarum 1.5.a tom 2
uictoria lætitiæ popularis materia 336 d.tom.1
uictus uarietatem peccati cauſa induxit 112.c.tom.1
uictus certa ſit ratio 6.c.to.2
uictus intemperantia res periculoſa 301.a.tom.2
uiduarum uera inſtitutio 270.c.tom.2
uxduitatem Baſilij mulieribus ſuadet 89.b.to.1
uigiliæ 49.b.tom.2

uitæ

uinci literis amant docti 127.b. tom 2
uindicta prohibita 245.b to.2
uinea dicitur anima humana 63.b.tom.1
de uinolentis 460.d.to.1
uinum dei donum 405.b.to.1
uinum & mulieres apostatas facere 205.a.to.2
uinum rationem deprimere 407 b.to.1
uinum compunctionis 337.b.t.1
uini effectus 404.d.to.1
uiolentum nullum durare 249.a. tom.1
uipera cum murena marina nuptias expetit 82.d. to.1
uipera ob nuptiarum uenerationem euomit 83.a,to.1
uiperæ uentrem matris perrodunt 269.c.to.1
uiperæ quomodo in lucem edantur 97.b.to.1
uiperæ uindictam clanculum molientes comparant 108.d. tom.1
uirga multiplex 318.d.to.1
uirgo & uita & instituto à nupta diuisa 160.d.to.2
uirgo sui sponsi testamentum cogitet 187.a.to.2
uirgo quæ dicatur pudica 174.d.tom.2
uirgo maiori cura obseruet animam quàm corpus 153.b.to.2
uirgo seipsam reueretur 166.c.t.2
uirgo erga fratrem sit cauta 175 b tom.2
uirgo olim ex ædibus paternis non egressa nisi coniuncta uiro 172.d to.2
uirgo castitatis imago 166.d to.2
uirgo non sit gregalis 158.d.to.2
uirginẽ placere deo quid 162.to.2
uirginem nullo modo mœchari conuenit 164.d.to.2
uirgines olim non è domo exibant 488.c.to.1
uirgines quid olim passæ 191.a. tom 2
uirgines factuæ 539.b.to.1
uirgines corpore non anima 153.b.tom.2
uirginum institutio 271.b.to.2
uirginum dona 321.a.& b.to.1
uirginitas hominem deo similimum facit 145.b.to.2
uirginitas uera 276.d.to.2
uirginitas Mariæ an diabolum latuerit 468.d.to.1
uirginitatis nullæ leges statutæ 183.a.to.2
uirginitatis commoditas 162.c. tom.2
uirginitatis commoda 276.c. tom.2
uirginitatis pulchritudo per omne opus seruanda 1[illegible] d to.2
uirginitatis professio quando firma 299.a.to.2
uirginitatem quædam perpetuã seruant 49.a.to.2
uirginitatem cursum totius uirtutis habere 151.a.to.2
uirginitatem non seruantes,matrimonio copulentur 158.d. tom 2
uirginitatem uouere 321.a.to.1
uirginitatem quæ animo amisit, nec corpore uirgo est 154.d. tom.2
uirginitatem seruantes esse angelos 180.c.to.2
de uirginitate Mariæ 90.c.to.1
uir num beatus & non fœmina 250.c.to.1
uir tecto capite non oret 249. a.tom 2
uir angelicæ quodammodo dignitatis 169.b.to.2
uiros quæ concernant 192.d. tom 2
uirilia execta castum non facere 189.b.to.2
uirtus uiaticum senectutis 497. b.tom.1
uirtus omnis in uoluntate consistit 298.d.to.1
uirtus intra nos 414.c.to.1
uirtus ex uoluntate non ex necessitate 432.d.to.1
uirtutis laus 492.d.to.1
uirtutis iugum paucos subire 203.b.tom 2
uirtutis uia 492.c.to.1
uirtutis infinita pulchritudo 142.d.tom.2
uirtutis præmiũ deus 108.d to.2
uirtutis instrumenta 413.a.to.1
uirtutes maiorum quibus non prosint 2.d.to.1
uirtutum sagena 203 b.to.2
uirtutibus in proprijs non esse superbiendum 249.b.to.2
uisio non absq; spiritu 222.c.to.1
uisus in scriptura 463.b.to.1
uita sermoni sit consona 493.a. tom.1
uita optima deligenda 498.c. tom.1
uita ignominiam coniunctum habens,fugienda 350.c.to.1
uita quibus inconstans 134.d. tom 2
uita omnis mors 506 c.to.1
uita hominis fluuius quidam [illegible]
uita humana an à sideribus pendeat 70 d.tom.1
uita solitaria periculosa 293.a. tom.2
uita Christianorum uniformis [illegible]
uita humana qualis 251.b.to 1
uita angelica in futuro seculo [illegible]
uita hominis calumnijs uarijs obnoxia 40.d.to.2
uita humana fallax 486.c.to.1
uita uera deus 275.b.to.1
uitæ uerbum 296.c to.1
uitæ speciem turpem pro[illegible]re quid 114 d to.2
uitæ immutationem à lectione Euangelica Basilius exorsus 79.b.to.2.
uitæ ingressus plorandus 349. b.tom.1
uitæ duæ in se contrariæ 252.c.
uitæ humanæ miseria 490.a. tom.1
uitam hominis nullum certum terminum habere 537.b.tom.1
uitam Euangelicum quæ comitentur. 206.d.to.2
uitam solitariam legi dilectionis repugnare 291.b.to.2
uitam ex se ipso Christum habere [illegible]
uitam humanam dominus diuisit 198.c.to.2
uitam religiosam unicum scopũ habere [illegible]
in uita hac nihil nostrum uere [illegible]
uitia uirtutibus sunt proxima 170.d.tom 2
uitiorum omnium remedia 478.
uitis quid designet 63.b.to.1
uitis quare Christus dictus 125. a.tom.1
uitulus pro sacerdotio immolatus 193.b.to.2
uitulus lybant 274 d.to.1
uitulus per aërem comminutus 280.c.to.1
uiuentium beata regio 546.d.
uiuere Christo 551.a.& b.to.1
uiuere ad opinionem uulgi pudendum 497.b.to.1
uiuere in æternum [illegible]
uiuificare dei est 164.c.to.1
uitio prohibita Christiano 245. a tom 2
umbram tria habere 42 c.to.1
unctio Christi [illegible]

unicornium filius 274.d.to.1
unigenitus qui 150.d.to 1
unitatis dictio quomodo accipienda 120.c.to.2
uocabula patris & filij non eodē modo de deo dici & homine 152.c.tom.1
uocatorum ordo 328.c.to.1
uocatorum tria genera 328.c.to.1
uocatio miranda 327.b.to.1
uociferatio 288 d.to.1
uolatilium discrimina 86.d.to.1
uolucrum recensio 86 c to.1
uoluntatem domini in omnibus præferendam 290.d.to.2
uoluptas diaboli hamus 537.a.tom 1
uoluptatibus inseruire quid
uoluptuarios homines animæ magnitudinem amittere 350.c.t.1
uoracitatis malum 149.b.to.2
uox quid 278.d.to.1
uox theologia impar ad exprimendam mentem dicentis 6.d tom 2
uox domini 272.c.to.1
uox in deo quomodo intelligenda 43 a tom.1
uox domini quid 278.c.& d.to.1
uox dei naturæ effectrix 54.d.tom.1
uox tonitrus in rota 273.b.to.1
ursæ medicina 95.a to.1
ursæ uatura pigerrima 95.a.to.1
de ὑ'σιος & ὑποσάσιος differentia 28.c.& d tom.2
usum sæpe imbecilles reddere bellatores 23.b.to 2
usurariorum mos 266.c.&.d.to.1
usuræ malum 265.a.to.1
uterum deum ad generandum habere 180.c.to.1
utris natura 290.d.to.1
utres noui & ueteres 291.a.to.1
uulpes insidiosa 94.d.to.1
uulpis medicina 95.a.to.1
uulpeculæ similis uir dolosus 313.b.tom.
ultures ex cadaueribus uiuunt m.b.to m 1
ultures præstigi. 91.a.tom.1
ultures sine coitu parere 90.tom.1.
uxor Iob satanæ organon 53.b.tom.1.
uxor lætitiæ ministra 444.d.to.1
uxor mores difficiles mariti ferat 81.a.tom 1
uxorem dimissam qui ducit mœchatur 274.c.tom.
uxores leuitarum seorsum 175.b.tom.2.

X

Xenodochium à Basilio adificatum 22.d. tom.1.
xerxis arrogantia 16 d t.1.

Z

Zachariæ cædes cur facta 470..c.tom.1.
zambri concubitus 587.b.to.1.
zambri stuprum 419.a.tom.1.
zenonis dictum cum omnia in naufragio abiecisset 236.c.tom.2.
zigame pisces 104.d.tom.1.
zigami unde 62.c.tom.1.
zigami, qui homines comparentur 62.d.tom 1.
zona promptitudinis ad operā dum symbolum 308.c.tom.2.

SCRIPTVRAE SACRÆ LOCI.

Gen.1 facta est uespere & mane dies unus 238 d.tom.1.
gen.1.ad imaginē dei fecit illum, masculum & feminā 250.c.to.1.
gen.2.cōederunt & aperti sunt oculi eorum 433 b.tom.1.
gen.3 adam ubi es 345.tom.1.
gen.4.possedi hominem per deū 205.b.tom.1.
gen.15.statim facta est uox ad ipsum 278.c.d.tom.1.
exod.2 ego sum qui sum 144.a.t.1
exod.14.credidit populus deo & Mosi famulo eius 218.c.to.1.
exod.19.& quando cœperunt audire uoces,& tubæ,& nubes &c. 278.d.tom.1
leuit.21.homo ex stirpe tua, in generationibus uestris, habens in seipso maculam &c. 563.b.to.1
num.24. orietur stella ex Iacob. 470.c.tom.1
deut.6.diliges dominum deum tuum 314.d.to 1
deut.22.si quis inueniat filiam uirginem 469.b.to.1
deut.33. accumbens dormiuit ut leo 471.a.tom.
1.reg.percutiam & ego sanabo 419.b.to 1
esa 11.qui cœlum perinde atq; fundum constituit 54.d.to.1
esa.7.pete tibi signum in profundum 469.b.to.1
esa.28.ponam iudicium in pondere 289.b.to.1
esa.40.uox dicentis, clama 278.d.tom.1
esa.40. quis cognouit sensum domini 205.b.tom.1
esa.40.omnis caro,ut fœnum est 60.c.to.1
esa.45.ego præparo lumen, & facio tenebras 419.a.to.1
hiere.33. cœlum & terram ego adimpleo 187.b.to.1
ecclesiast. 2. sapientis oculi in capite ipsius 305.b.to.1
iob.16.spiritus domini qui fecit me 163.b.to 1
pro.5.bibis miser ex tuis uasis aquam 266.d.to.1
pro.7.dominus creauit me 123.a.tom.2
pro.8.dominus creauit me 176.c.tom.1
psal.32.uerbo domini cœli firmati sunt 221.b.to.1
psal.23. super maria fundauit eam 35.b.to.1
psal.30.in manibus tuis sortes meæ 25.b.to.1
psal.31.non dabo somnum oculis meis &c. 16.c.to.1
psal.35.in lumine tuo uidebimus lumen 227.a.to.1
psal.109.ex utero ante luciferum genui te 180.c.to.1
psal.118.beati immaculati qui ambulant in lege domini 250.d.to.1
Matth.3.baptizabit in spiritu sancto & igni 186.d.to.1
matth.5.beati pauperes spiritu 298.d.to.1
matth.5.ipsi ridebunt 457.b.to.1
matth.5.ne iuretis omnino 263.b.tom.1
matth.6.ne sitis solliciti de crastino 387.b.to.2
matth.9.neq; mittunt uinum nouum in utres &c. 291.a.tom.1
matth. 11. discite à me quia mitis sum 176.c.to.1
matth 18.quoties peccabit in me frater meus 534.c.to.1
matth.18.quoties peccabit in me frater meus 113.a to.1
matth.19.magister boni quid bōni faciam 356.d.to.1
matth. 22. nemo bonus nisi solus deus 120.c.to.2
matth.24. horam autem & diem nemo scit &c. 173.b to 1
matth.25.esuriui enim & dedistis mihi 390.d.to.1
matth.26.pater mi si possibile est transeat à me &c. 174.d.to.1
matth.28.baptizantes eos in nomen patris 52.c.to.2
matth. 28.ecce uobiscum sum omnibus diebus 470.c.to.1
marc.1.angeli uero descendentes administrabant 193.b.to.1
marc.10.nullus bonus 175.b.to.1

luc.6.

Luc.6.mutuum date 269.a.to.1
luc.11 quando exijt immundus spiritus ab homine 326 d.to.1
luc.12.hominis cuiusdam diuitis ager 351.a.&b.to.1
luc.16.filij huius seculi prudentiores 331.b.to.1
Io 1.in principio erat uerbum
to.1.gloriã quasi unigeniti 449.b tom.1
io.5.neqi filius à seipso aliquid facit 174.d.to.1
io.6 ego uiuo propter patrem 174.d.tom.1
Io.10.qui me uidet patrem uidet 502.d.tom.1
io.10.aliàs oues habeo 272.c. tom.2.& 278.c.to.eodem
io.10.oues enim meæ uocem meã audiunt 209.a.to.2
ioan.10.pater maior me est 121, a tom.2
Ioan.10. ego & pater unum sumus 157.a.to 1
io.6. caro prodest quicquam 253 .b.tom.1
io.14.in domo patris mei multæ mansiones sunt 25.b.to.1
Io.14.ego sum uia 210.c.to.1
Io.14.qui uidet me,uidet & patrem 211 b.to.1
Io.14. cũ uenerit paracletus, ille nos commonefaciet &c. 229. a tom.1
io.14.& mundus me non uidebit 231.b.to.1
Io.14.pater meus maior me est 173.b.tom.1
io.15.ego sum uitis 175.a.to.1
Io.17.ut cognoscant te solum uerum deum 177.a.to.1
io.17.pater glorifica me 175.b.to.1
Io.17.omnia mea tua sunt 211.a. tom 1
io.17.pater iuste,mundus te non cognouit 231.9-b.tom.1
act.1.uestrum non est scire tempora temporumq; &c. 123.a. tom.2
act.5.quid est quod conuenit inter uos, tentare spiritum sanctum 22[illegible]d.to.1
rom.1.per quem accepimus gratiam & cõsolationẽ 208.d.to.1
rom.11.quoniam ex ipso & per ipsum, & in ipsum omnia 205. b.tom.1
1. cor.7. noli quærere uxorem 184 d.tom 2
1.cor.8.siquidem sunt dij multi ac domini multi 120.d.to.2
1.cor.10.& omnes in Mosem baptizati sunt 216.d. & 217.a. tom 1
1. cor. 11. quemadmodum mulier ex uiro, ita uir per mulierem 205.b.to.1
1. cor. 12. hæc autem omnia operatur unus & idẽ spiritus 221. a tom 1
1.cor.13 si linguis loquar &c. 70. c tom 2
1.cor.15.cum autem subiecta fuerint illi omnia &c. 173.a.to.1
1.cor.15.Christum regnum dare deo ac patri 122.d.tom.2
2.cor.4.egestate liberamus 587. a.tom.2
gal.4.factus ex muliere 205.b.t.1
gal.4.quicunq; in Christo baptizati estis 215.a.to.1
eph .4 unus deus & pater ex quo omnia 205.a.to.1
col.1.primogenitus omnis creaturæ 175.b.to.1
phil.2. propterea largitus est illi deus nomen &c 173 a.to.1
1.Thess.5.semper gaudete,indesinenter orate 435.a.to.1
hebræ.1. quoniam splendor est gloriæ ipsius 52.c.to.2

SIMILITVDINES

DE abundantia ciuitatis,& animæ 284.c.tom. 1
de affecto stomacho,& uerbo ueritatis 299.b.to.1
de animæ cogitationibus & spiritu. 164.c.to.1
de aqua & morbo guttæ 201.b. tom.2
de apibus & rhetorum libris 491.b.to.1
de armis bellicis & uero episcopo 16.c.to.2
de armis externis & fidei 218.d. tom.1
de ijs qui arma ad pugnam poliunt & sermone dei 259.b.to.1
de arte & spiritu 235.b.to 1
de artificijs & operibus 289.b. tom.2
de ascendentibus gradus & auaris 360.d.to.1
de auro,& cibo 150.c.to.2
de auro & uirtutibus 201.b.to.2
de ijs qui ad balnea eunt & religiosis 279.a.to.2
de Beseleel & episcopo 16.d.to.1
de bestijs frigore pressis & concupiscentijs 4.c.to.2
de calamo & iusta lingua 585.b. tom.1
de cedris & superbis 274.c.to.1
de cera & homine 548.d.to.1
de cera & anima 4.c.to.2
de illis qui in ceram aliquid scribunt, & corde humano 202. d tom 1
de cereis imaginibus, & inuid[illegible] 178.c.tom.2
de certaminibus & studio [illegible] tatis 417.a.to.1
de clauo confixa habens [illegible] ris membra, & diuino timore 320.c.tom.1
de cibo nimio & inedia 150.c. tom.2
de cibatione corporis & oratione 201.a.to.2
de cornuto boue & masculo [illegible] d.tom.2
de corporis uita & anima 535.b. tom.1
de corporibus & anima rationali 179 a.t
de corporibus mollibus & ijs qui palam insaniunt 224.d. tom.1
de curatione corporis & animæ 536.d.tom.1
de cura corporis & animæ 528. d.tom.2
de ijs qui in custodias coniciuntur,& de anima 444 d.to.2
de deo & dilectione 280.d.to.2
de eo qui amore accensus & amore erga deum 161.b.to.2
de ebrijs & auaris 360.c to 1
de ebrijs & nauigijs 406.a.to.2
de eo qui clauos corpori infixos habet & de dei timore 457. a tom 1
de equo & anima 406.c.2
de eo qui magistrum in sole allo[illegible] [illegible] ne 457.b.to.1
de erugine et inuidia 411.b.to.1
de eo qui minimè sententem uerberat, et de contumeliosis 416 d.tom.1
de exceptoria arte, et de anima 167.a.tom 2
de fabro ferrario & Christiano 239.b.tom.2
de febre & anima 508.a.to.2
de ferro & humana domini carne [illegible] tom 1
de ferro ignito & baptismo [illegible] d.tom.1
de ferro ignito & de deo uerbo 467.b.tom.1
de ferro ignito & lapide 115.a. tom.2
de ferro in medio ignis & sanctis uirtutibus 162.d.to.1

de flãma,& filio ex fratre 32 d.t.2
de fluminibus & auaris 381.a.to.1
& fluuio & diuitijs 354.c.to.1
de fluuio ex alto ruẽte & opum felicitate 342.b.tom.1
de frumento & pane pauperi dato 352.d.tom.1
de fullonibus & gloria huius uitæ 490.d.to.1
de fumo & angelo 299.a.to.1
de gradibus & exercitatione diuinæ cõuersationis 250 d.to.1
de histrionibus 493 a.to.1.
de homicida & eo cui uirilia resecta sunt 189.a.to.2
de homine astuto & diabolo 524.d.tom.1
de hydropicis & fœnore 268 d. tom.1
de igne.& unguento & de sanctis 484.d.tom.1
de igne & spiritusancto 459.c. tom.1
de igne & amore 155.a.tom.2
de igne & sagittis dei 250.b.to.1
de igne & peccato 253.b.to.1
de incolis & carnis cura 291.a. tom.1
de infirmis oculis & animo 44. d.tom.1
de insania captis & animo auari 353.b.to.1
de intemperantia gulæ & abstinentia 152.d.to.2
de lapide & lasciuo intutu 155.b. tom.2
de ijs qui leones mansuefaciunt & Basilio 15.a.to.1
de lepore & uulpe & de oratonis inuolucro 459.b.to.1
de libra & de corpore & anima 422.d.tom.1
de lucerna sublata in nocte & gubernatione intelligibili 222.c.to.1
de ijs qui maculã in corpore habent,& de uelamine carnis exuto 167.a.to.
de magistri præsentia & ieiunio 400.d.tom.1
de magnete lapide & fœmineo corpore 147.a.to.2
de matre & Basilio 335.b.tom.1
de medicamentis, & tenebris in domo,& de morte 468.c.to.1
de medico & deo 421 a.to.1
de medico & mendicis 264.d.to.1
de medico & psalmorum cantu 248 d.to.1
de medico et deo 289.a.to.1
de medico et deo 428.d.to.1
de medicorũ præceptis et admonitionibus 414.c.to.1
de milite & peccato 155.b.to 2
de melle & cœlestis uerbi bonitate 299.b.to.1
de mercatorib. & auaris 357.b.t 1
de morbis & anima 96.c.to.1
de muro ciuitatis & angelis 299. b.tom.1
de ijs qui in naufragio dormiũt, & de uitæ nostræ tẽpore 251.b.to.1
de naufragio debili & uxorum affectu 359.b.to.1
de naufragis & ijs qui in littore constituti sunt 457.b.tom.1
de noctua & hominibus 90.d.t.1
de notis et peccato 167 b.to.2
de nummo et de doctrina 247. b.tom.1
de obliqua linea & corde 259.a. tom.1
de obtorto pede & corde obtorto 287 a.to.1
de oculo puro corporis & ecclesiæ præfecto 19.a.to.2
de oculo & mente hominis 3.b. tom.2
de oculo & cõtemplatione mentis 325.b.to.1
de oculo & anima 511 b.to.3
de oculo turbido & corde turbato 297.b.to.1
de oculo & intellectu 147.a.to.1
de oculo sano & operatione spiritus 235.b.to.1
de oculis & anima ingrata 445. a.tom.1
de oculis & mente 101.a.to.1
de oculis ad splẽdida directis, & mente 7.b.to.2
de oleo & luce 45.a.to.1
de oleo permisto aqua & de anima. 176 d.to.2
de panno & uerbis facta commutantibus 521.a to.1 (to 1
de pardalis ira & diabolo 478.c.
de paruis pueris & pædagogo, & de ijs qui diuina audiunt 457. b.tom.1
de paruo indumẽto & rebus necessarijs 279.b.tom.2
de pede & uita solitaria 291.b.t 1
de pestilenti cõtagione & cõtentiosis hominibus 246.d.to.1
de pestilenti aëre & praua cõsuetudine 433.b.to.1
de pictoribus,& moribus multorum 279 b.to.2
de pictore,& mente post uitæ exitum 166.d.to.2
de pictoribus,& fideli 5.a.to.2
de pictoribus 493.a.to.1
de pila & natura rerum 93.b.to.1
de plantis & anima 491.a.to.1
de põderibus & anima 440.d.t.1
de primitijs frugum & recentibus hæreditatibus 117.b.to.1
de sagitta & inuidia 411.b.to.2
de sagittario et recto iudice 460. d.tom.1
de satyris et uirgine 160.d.to.2
de scorpij filijs et auari 476.c.t.1
de semine,et fidei augmento 80. d.tom.2
de serpente et homine 287.b.to.1
de sole et mente 951.b.to.1
de sole et spiritu sancto 450.d.t.1
de sole et anima 406.c.tom.2
de sole et luce ueritatis 298 c.to.1
de speculo et filio dei 53.a.to.2
de speculo et anima 53.b.to.2
de spectatoribus in equestri certamine et discipulorum more athenis 5.b.to.1
de statua renouata & homine 548.d.tom.1
de statu præsenti et futuro 53. c tom.1
de tessera et baptismo 536.c.to.1
de theatrum ingredienti et diuite auaro 355.b.to.1
de tonsore et præposito aliorũ 311.b.tom.2
de tortente et iratis 415.a.to.1
de triumphatore & iusto 297.
de sutbus & quibusdam iuuenibus 255.a.to.1
de sylua ardenti & inuido 411.b. tom.1
de uermibus,& anxietate animi 439 a.tom.1
de uermibus in uisceribus puerorum & de peccato 392.c.to.1
de uenenatorũ laqueo & ijs qui multa interrogare solent 200. c.tom.1
de uino,argento & ueritate 262. d.tom.1
de uinolentis & uallibus 406.c. tom.1
de uiatoribus & uita humana 525.b.tom.1
de ueneno & inuidia 409.a.to.1
de uerbo prolato & deo 179.b. tom.1
de uerbo in animo & spiritu 235. b tom 1
de uiribus corporis & infirmitate 15.b.tom.2
de usura & lepore 268 c.to.1
de uulturibus & inuidis 415. d.tom.1

SIMILITVDINVM FINIS.

PROVERBIA

ARganthonij senecta 497.b.t.1
aquam cribro ferre 495.b.to.1
Quoniam tu baculo ipsum percuties, & animā eius ex morte liberabis 430.c.to.1
Bis ad eundem lapidem offendere 103.b.to.2
Corrumpunt bonos mores colloquia praua 433.b.to.1
Crabrones non esse irritandos
Cursum fluuij nō esse detorquēdum 108.c.to.2
date uinum ijs qui sunt in tristitia 448.c.to.1
difficile est bonum permanere 495.b.to.1
Dolia fracta implere 495.b.to.1
Graculum assidere graculo 112. c.tom.2
Qui seipsum humiliauerit exaltabitur 522.d.to.1
Iaculari extra signum 4.c.
Vltra Gades transire non posse 9.b.to.1
Verum ignē diuidere 495.b to.1
Lapidem ad funiculum applicare 491.b.tom.1
lapidem omnem mouere 498.
Mathusalem senecta 497.b.to.1
Medice cura teipsum 109.a.146. c.tom.1
Ne sustineas inter graculos primas habere, cum aquila esse queas 108.c.to.2
non esse cum ariete aduersa frōte arietandum 107.b.to.1
non syluarum in morem uitis luxuriandum 64.c.to.2
paruum supra paruum apponere 495.b.to.1
permitendum ut sint instar graculorum de aquilarum uolatu iudicantium 101.a.to.2
principum bonæ uitæ 452 c.to.1
superbis resistit deus, humilibus dat gratiam 522.d.to.1
Tubæ mirene ea 495.b.to.1
ad uictoriam [illegible] 7.a.to.1

PROVERBIORVM FINIS.

SERIES CHARTARVM

Prioris Tomi.

* a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z.
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vu Xx Yy Zz &&

Posterioris Tomi

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
aaa bbb ccc ddd eee fff ggg hhh iii kkk lll mmm nnn ooo

Indices.

A A A B B B.
Omnes sunt ternliones præter nn duernum & B B B. quaternum.

BASILEAE EX OFFICINA HERVAGIANA.
ANNO M. D. XL.

MONODIA GREGORII NAZIANZENI IN MAGNVM BASILIVM PER RAPHAELEM VOLATERRANVM CONVERSA.

VM MAGNI BASILII uiri ſanctiſſimi, præconijs mea penè omnia ſcripta ſint referta: ipſumq; dum uiueret, & admirari, & in honore ſummo habere nunquã deſiterim: hoc ſanè tempore quando excellit, huberiores a me laudes expoſtulari proculdubio uidentur: cum defunctorum memoria præſertim excellentiſſima uirtute præditorum, non ſolum ab amicis, ſed etiam alienis commendari, maxima ſit pietas. Ardua quidem res, & meis non ſolum impar uiribus, qui ab hac dicendi exercitatione iamdudum abſtinui, ſed & ijs qui nihil aliud agunt, totumq; huic arti tempus ac ſtudium tribuunt, & inde laudem ſibi uindicare contendunt, ſane difficilis. Qui ſi profectò ad ſummum ſeſe in dicendo experiri uoluerint, ex omnibus omnino materijs unam hanc ut cæteris potiorem, quemadmodum nobiles pictores ex omnibus exemplaribus unum cæteris præſtantius ad effingendum ſibi potiſſimũ deligent. Ego uero ſi hac uti facultate ullo unquam tempore debeo, neſciã profecto ubi melius, aut religioſius, ſiue opportunius, quam in huius laudibus uires meas omneis intendam. Quod officium tribus omnino de cauſis mihi aſſumendum duxi. Primũ, ut mei amiciſſimi ac amantiſſimi pietatis hoc munus, quando aliud nequeo, extremũ
B impendam. Deinde, ut omnibus bonis, & illius uirtutem colentibus atq; admirantibus, rem gratiſſimam faciam. Poſtremò, quòd exitum qualemcunq; ſortiatur oratio, feliciter euenict. Nam ſi prope ad eius meritorum narrationis metam peruenerit, id potiſſimum quod optamus aſſequemur, noſtra dictio magnopere commendabitur. Si uero longe infra ſpem remaneat, huius maximè ſancti commendationi accedet, quod eius laus ac uita omni ſit commendatione ſuperior. Virtus nanq; encomij illa demũ eſt, quemadmodum ea quæ laudantur, omni ſint oratione ſuperiora oſtendere. Ego autem ſi poſtremus omnium ad hoc officium ueni, cum & Gregorius Nyſenus & Amphilochius Iconienſis præſules, ac nonnulli alij de eo luculentiſſime dixerint, ueniam iure precabor ab eo primum de quo agimus. Nam & ipſe dum uiueret, me ſæpe, meaq; ſcripta ſi quid erraſſem emendare ſolebat: neq; id me pudet, quando eius uirtutem pro lege fere omnes habuerunt. Non enim per negligentiam aut contemptum tantæ neceſſitudinis officio defui: neu quod alijs potius quam mihi hoc munus conuenire exiſtimarem: ſed ut uerum fatear, quemadmodum quidam antequam ore ac animo purgati ſint, ad ſacra accedere uerentur: ſic ego niſi longa meditatione & animo præparato, quicquam de ipſo dicere ſum ueritus: præſertim cum me corpore debilitatum & articulorum morbo confectum uideam: cum attingere qui præter naturam omne corporis pondus, ac iniurias præ celſitudine animi minimè ſentiebat, non ſum auſus. Sed iam ad rem ipſam uenio: ac primum quemadmodum Iſaac & Iacob deum ob ingentem uirorũ uirtutem dicimus: ſic item Baſilij deum imploro: me ſi ultimus ordine, ſaltem facundia poſtremus ad eum laudandum ueniam. Quod ſi æque omnes laudabimus, eius attamen meritis inferiores cuncti apparebi-

Forte amiciſſimo ac amantiſſimo.

mus,ueluti qui ſolem aſpiciunt, quanquam alius alio plus minúsue,omnes tamen ui c
dendo deficiũt.Ego igitur ſi à maioribus ipſius ordiar,& exiſtimem in hac parte qua
terreni homines humana tantũ ſentientes maxime cõmendantur, extolli debere: ni-
Vnde Baſilio genus. hil profecto apud Homerum heroum illorũ catalogum admirabimur. Nouum hũc
tantum Baſilij progenitorum ſuſpiciemus. Nam & priſcis illis clariora hæc geſta, &
(quodpotiſſimum)ueriora conſpicias:cum illa ferè ſint omnia fabuloſa. Igitur pater-
num genus ex Helenoponto Ponti oppido claro uenit: de qua regione mira multa a
poëtis ſimul & hiſtoricis,ut Apollonio, Xenophonte,Polybio,conſcripta reperiun-
tur. Maternum uero e Cappadocia,patria item mea,quæ & iuuentutẽ pulchrè edu-
catam,& gentẽ equorum generoſam admodum profert. Quorundam enim genea-
logiæ ac proſapiæ priſcorũ Græcorum, plus tumoris ac uanitatis quam ueræ gloriæ
aut ueritatis habent: quarũ nonnullas bona cũ uenia audientium narrare breuiter ua
cabit,ut plane uideamus nihil in his forte,ſublime,magnũ,ſed eo nomine omnino in
digna,ac uirtute inferiora inueniri.Hi ſunt Pelopidæ,Cecropidæ,Alcmeones,Aeaci-
dæ,Heraclidæ,& alij cõplures.Pelops Tantali fuit filius Phrygię regis,qui bellum cũ
Ilo,Ilij conditore gerens,cũ belli exitum formidaret,filio mandauit in continentem ſe
cum facultatibus reciperet,hac conditione, ſi uiueret rurſus in Phrygiam remearet:ſi
ſuccumberet,remaneret in Europa.Pelops itaq; ſubſtantiam ferens omnẽ,in Græci-
am uenit,in partẽ quæ tũc Apia uocabatur,ubi Oenomaus regnabat,filiam habens
Hippodamiam:quem cũ equeſtri certamine ac curſu Pelops ſuperaret, filiã promere-
ruit.Ex quo locũ habitans,poſtea ſuo nomine Peloponneſum uocauit.Ex eo deinde
deſcendentes,Pelopidæ ſunt dicti,ut Atreus, Thyeſtes,Agamẽnon, Menelaus,po-
Cecrops cur biceps. ſtremus omniũ Oreſtes: & hoc quidem de Pelopidis. Cecrops rex fuit Athenarũ bi D
ceps deſcriptus,quod duas teneret linguas,Græcã & Aegyptiacã.Nã fama eſt Athe
nienſes Aegyptiorũ colonos eſſe e Saienſi ciuitate, quorũ dux is fuit Cecrops,unde
& Cecropidæ dicti.Alcmæon Athenienſiũ,unus,uir inſignis,cum Piſiſtrati tyranni
dem odio perſequeretur, patriãq; libertati reſtituere cuperet,uenit Delphos oraculũ
conſulturus:unde accepit,Lacedæmonios Athenas liberaturos: quo facto illi ad de-
lendam ex Athenis tyrannidem ſunt poſtea impulſi,unde Alcmæon magnã eſt hac
ſapiẽtia laudẽ aſſequutus. Acacus Iouis filius per ſiccitatẽ Græciæ rogatus,ut ex pa-
tre imbrem ſupra terrã impetraret,magno deinde fuit apud populos in honore:Pele
um ſuſcepit & Telamonẽ.Is Aiacẽ, ille Achillem genuit: Hercules mite Ioue natus
ex Alcmena Amphitryonis uxore, ex quo Hyllus pluresq; alij fuerunt liberi,Lace-
dæmoniorũ reges, omnes Heraclidæ appellati.Et demũ Græci nihil ex proprio gene
re præclarũ gloriari habentes,ad fabulas ſe cõuerterunt, dicẽtes eos eſſe ſibi progeni
tores quos deos facerent. Quis enim Iouem ſanus mẽte dixerit deũ omni libidinis ge
nere contaminatum? Si autẽ dicis hominem, nec propterea corruptioni obnoxiũ ac
mortalem magum eſſe quendam,& maleficis hoc aſſequi artibus eſt neceſſe. Quam
obrem ad id quod inſtitui dicere reuertar. Si ex progenitoribus Magnũ Baſilium lau-
dare uellem,multa ex eius nobilitate generis dicere haberem: uerũ ipſe nõ ex maiori-
bus,ſed ex ſeſe ac propria uirtute nobilitatẽ potiſſimũ ſumendam duxit.Cum ſit bo-
ge turpiſſimũ,colores & formas & equos aliunde quã ex ſeipſis probari,nos uero or
natũ ac pulchritudinẽ extrinſecus ab alijs quærere ac mutuari. Quid enim quaſo ad
nos maiorũ uirtutes ac bona,ſi nos ignaui fuerimus ac ſocordes? Vnum igitur & alte-

rum fa

A rum factum in eius prosapia, cuius religio, pietas, iustitia, constantia, domum facile totam illustrauit, recensere fatebit. Vigente siquidem illi Maximiani sæuissimi tyranni in orbe toto infectatione, cædes ubiq; ac strages, ubiq; terror ac fuga Christianorum conspiciebatur: Basilij auus simulq; reliqui tunc sanguine cõmuneti parati pro Christo pati, legem martyrij minime præterierunt. Lex autem præceptumq; seruatoris, nemmem te se morti sponte offerre, aut iugulum petenti præbere cogit: ne aut placendi deo cupiditate in effundendo sanguine, proximum contra id facere præceptum cogamus: Neq; occidas: aut nobis ipsis mortem inferre uideamur. Tempore uero nos uocante ad certamen, alacriter fateri ac legitime pugnare oportebit: sese nanq; inimicis ut interficiantur tradere, audacis nimium est: deprehensum uero, minime Christum fateri aut refugere, timidi atq; ignaui. Igitur Basilij progenitores hoc recte intelligentes, in quandam montis speluncam in Ponto cum paucis ministris tyranni sæuitiam fugiunt: in quo sane secessu quis nõ longi temporis corũ patientiam mirabitur? cum hic annos supra septem cõmorati, sub dioq; agitantes tantũ pane uictitarint, reliquis usu necessarijs deficientibus, nec ullam propterea (ut olim Hebræi in deserto) lamentationis uocẽ emiserint. Sed tantũ hæc secum: Duremus & nosmet rebus seruemus secundis, nõ deerit prouidentia. Quòd si deus in eremo Iudæos manna & coturnice pauit, & alia prodigia edidit: nobis item hodie cibum præparabit pro pietate laborãtibus. In hac itaq; cogitatione existentibus mira dei benignitate ecce obsonia impræparata atq; improuisa aderant, cerui pingues ad illos nemine persequente uenientes: e quibus quot erat opus pro tẽpore interficiebant, reliquos dimittebant, ac quodã modo uolũtarios in promptuario usui futuro cõseruabant. Hæc eorũ uenatio longe
B felicior quã Orionis & Actæonis, quibus Dianam iratã ferunt: alteri quod eã tentasset, scorpiũ immisisse: alterũ Actæonem dico, quòd nudam eam latentẽ uidisset, in ceruum cõuersum, a canibus ipsius discerptum fuisse. Felicius item hic ceruina carne diuinitus sustentari, quã Iphigenia illa apud Aulidem a morte per ceruã liberata: quæ cũ (si uera est fabula) pietatẽ ex Diana inuenisset, nõ reddidit tamẽ: ad aram Scythicam in Tauris trãslata est, ubi hospitũ sanguine placatur. Illi uero dei beneficio longe alacriores facti, pro eius nomine demũ supplicium cõstantissimè tulere. Parentes eius ut perpetua concordia deuinẽti, in mediocri ac bene parta substantia persancte ac pie uixerũt, pauperes nutriendo, hospites excipiendo, partẽ ipsius deo cõsecrando, cæteris omnibus eiusdem status exẽplo fuere. Magistratus uero & honores, quos uulgus admirari potissimũ solet, in patria sunt omnes fere adepti. Ego uero optimũ ex eorum uirtute iudicii facto, quod prolem optimã ediderũt: adeò, ut ad obtinendum celebre nomẽ, satis per se, etiamsi tales nõ edidissent filios, sufficerẽt. Rursus uero talũ extitêre filiorũ parentes, ut si ipsi per se minimè clari extitissent, filiorũ attamẽ præstantia, cæteros meritis antecellere potuissent. Quod si inter natos omneis unus aut duo tãtũ præstarẽt, hoc plane naturæ potius quã parẽtibus asscribi potuisse: uerum quãdo omnes fermè summa uirtute præditi fuêre, palam profectò uideri potest, hoc parentũ sapientiæ ac educationi diligenti referri oportêre. Sunt eñ hi, Macrina, Basilius, Gregorius, Petrus, Naucratius. Ex his tres cœlibes ac ndẽ præsules fuêre, Basilius Cæsareę, Petrus Sebastę, Gregorius Nysę. Hic eñ Basilij pater. Basilius item appellatus, & si matrimonio se iunxit, ita tamẽ in eo uixit, ut nihil propterea ad perfectã uirtutem ac philosophiã cõsequendam impediretur: & in statu coniugali uitã ac ritum seruauit

Basilij maiores.

Basilij fratres ac pater.

ſacerdotalem. Ex quo tria hęc, caſtitas, matrimonium, ſacerdotium, quæ diuerſa ſo- c
lent uitæ genera conſtituere, nequaquã in hoc pugnantia fuere, aut uirtuti ullo modo
offecerunt. Eamq; penè ſolus eſt felicitatẽ aſſecutus, quã patres optare ſolent. Et cum
Eumelia mater. ipſe cęteris uirtute præſtaret, a filio facile uictus eſt. Mater Eumelia appellata, re no-
men hoc promeruit. Eumeles enim, hoc eſt, prudens, ſagax, atq; ſolers, in rebus agẽ-
dis una fuit omniũ aptiſſima, nec minori inter mulieres quam uir eius in ſuo ſexu uir-
De ipſo Baſilio. tute fuit ſe apparuit. Quãobrem iure id quidem ac naturaliter contigit, ut ex bonis bo
nus admodũ ederetur fructus. Venio nũc ad ipſum, ac in primis de ipſius oris digni
tate, uiribus ingenuis, ſtaturæ proceritate, corporis totius pulchritudine nihil dicam:
nõ quod in ipſa iuuenta, ubi adhuc carnẽ abſtinentia nõ corruperat, aliquid non lau-
datũ habuerit: ſed ne mihi ut palęſtrã exercentibus cuentat, qui robur ac uires fruſtra
cũ alijs experiũdo ac præludendo abſumẽtes atq; atterentes, cũ ad ueram poſtea ue
Ἐξω τ σκο- niunt pugnã, ac corona palmaq; expectatur inferiores inueniuntur. Hęc tantũ lauda
που βαλλω. bo, quę dicendo nõ ſuperflua narrare, neu extra lignũ iaculari uidebor. Prouerbium
nanq; eſt cũ ea quæ ab initio intendimus minime conſequimur. Exiſtimo enim apud
omnes qui ſapiunt iam eſſe in cõfeſſo, quẽadmodum eruditio ſeu diſciplina primum
eſt omniũ bonorum, nõ ſolum chriſtiana, quæ non dictionũ pulchritudinẽ, ſed rerũ
ſenſum & intelligentiã ſequitur: uerum & ea quæ extra fidem eſt quãmuc Chriſtiani
nõnulli uelut a deo ſeparatã odio habuere, male quidẽ iudicantes. Si cñ quoniã qui-
dam ex philoſophia aliena noxã cõtraxerunt, ac in errores uarios inciderũt, ea de cau
ſa illã deſpiciunt: eodẽ modo & hi cœlum terrãq;, & omnia quę in eis cõtinẽtur odio
poterunt habere: quãdo plures inueniuntur qui hæc deos conſtituunt, aut his alioqui
Humanas literas non omnino contemnendas. ciẽ male utentibus ferunt, ab omnibus mala uitabuntur. Verum contrà cõſpicimus, d
quod nõ ſolum ea quæ de genere ſunt meliorũ, ſed omnino peſt fera & uitanda, inter
dum ea probe accõmodantes, iuuare inueniantur: Iamq; ex uiperæ carne ſingulare
morbis remedium inuentum, quod theriacam appellant. Si igitur ex Græcis doctri
nis quæcunq; ad naturæ cognitionem, morumq; inſtitutionem faciunt, diſcamus:
quæ uero ad errorem & ſuperſtitionem uitemus. Non enim ex eorum dogmatis ad
dei cultum parum proficimus. Quomodo inquis? Si noſtra cum illis conferamus, ac
comparatione ut ſancta, pura, integra, uera illis probroſis, impuris, ineptis, longè prę
ſtare noſcamus. Non itaq; ulla deſpicienda diſciplinæ cognitio, cum de genere bono
rũ ſcientia ſit omnis: quin potius ipſam ſpernentes, & ruſticos & plane ignauos exiſti
mare debemus, qui libenter omnes pariter ignaros eſſe uellent, ut ipſorũ ignorãtia in
cõmuni latens minime deprehendi aut ab alijs taxari ualeat. Iſtorũ itaq; opinione cõ
mẽta a patre optima quidẽ in Ponto accepit baptiſmi: magis autẽ morũ regeneratio
nem, quam diuturnã Dauid uocat, dicens: Dies renouabuntur. Eſt enim uitæ renoua-
matio luci ſimilis, nocti contraria, ueluti ſordidæ ac tenebroſæ pura ſplendidaq;. Sub
patre, inquã, educatus, non ut ſub Chirone Achilles uenari, equitare, citarizare, didi
cit. Quãobrem Achilles, id eſt, ſine cibo dictus: Chilos enim cibus ac ſuccus eſt. Nam
crudis tantum ferarũ artubus paſci aſſuetus erat. Sed grammaticã in primis edoctus
eſt, quę cyclica dicitur ſcientia, quod circa eadẽ uoluitur ac uertitur: nec ſolũ hanc, ſed mo
rũ ac pietatis ſtudia: quæ ſi quis nõ utraq; acceperit, ſimilem monoculo dixerim, cui

altero ca-

A altero carere lumine magni incõmodi loco eſt. Qui aũt in utroq; legitimè inſtructus fuerit,ut unà cũ moribus ſcientiã dicendiq; facultatẽ habeat, is iam in hac uita beatus uiuere incipit:& quod futurũ pollicetur ſeculum,ſecundum naturã iam poſſidet.Hæc itaq; Baſilius retinuit ex patrio & domeſtico exemplo accepta, probè: in quod reſpiciens ueluti equinus pullus ſtatim natus circa matrem alacer generoſitatis indiciũ ludendo & hinniendo prodit:uelut etiam imago ab egregio pictore antequã ſit abſoluta,liniamẽtis ac umbris quibuſdam ducta,ſatis quantũ ſit egregia futura oſtenditur: ſic ipſe ante legitimos ętatis annos immaturã adhuc uirtutis indolem in futurũ tẽpus præ ſe tulit.Poſtquã uero ad ætatẽ uirilem peruenit, melioris occaſionẽ frugis, & laboribus alios addere labores cupiens,& dicendi ſtudio incenſus,ut in eo magis proficeret,Cæſaream Cappadociæ metropolim uenit,quæ tunc literarũ gloria & ſtudioſorum frequentia in Aſia tota florebat.In hac breui tempore adeo contendit,ut in omni ferè diſciplina ęquales omnes ſuperaret, unde magnũ apud eos populos eſt nomen aſſecutus.Nam & doctrinã ſupra ætatem, & morũ grauitatẽ ſupra doctrinã oſtẽdebat.Omnia iam aſſecutus,quæ & philoſopho & oratori & ſacerdoti opus erãt, cũ in his honoris ac profeſſionis de more inſignia poſſet accipere,facile deſpexit,ac ſuperuacua putauit:ut qui non phaleras,ſed uerã ex his doctrinis utilitatẽ captaret:quibus tantũ operã dedit,ut eas theologię dogmatiq; noſtro ueluti miniſtras adiutrices haberet.Si quis enim quæ probe rectęq; intelligit,oratione prodere nequeat, ſimilẽ hũc dixerim ſiderato:qui quãuis conetur,ſeſe tamen mouere non poteſt.Opus itaq; futuro ſeruo dei philoſophari,& ab hoc mundo ſecedere,& cũ deo uerſari, & his demum adminiculis uitam mortalibus diſpenſare cœleſtem.Poſt hæc Conſtantinopo- *Cæſarea ſtudijs inſignis.*

B lim petijt,ſtudijs itẽ literarũ admodũ celebrẽ,ut magis ac magis in his proficeret. Poſtremò Athenas cõtendit doctrinarũ omniũ ac diſciplinarũ procreatrices: quas ego aureas appellare ſoleo,quod multa mihi tribuerint bona.Hic nanq; Magnũ Baſiliũ quod longe melius ac felicius quid, cẽ; eruditio erat, quã ſectabar primũ noui,ſimile quiddã Sauli regi aſſecutus.Is enim patris aſinos quæſitũ miſſus, cũ de his Samuẽlẽ prophetã percontaretur, rex ab eo declaratur ac ungitur. Ex quo (parergũ hoc eſt, nõ ab initio quæſitũ aut excogitatũ)pluris ſe,longe cẽ; quod antea quærebat,factum eſſe uidit. Aſinos enim ueſtigans,regnũ inuenit.Sic itẽ ego doctrinã ac dicendi facultatem ſequens,Magnũ Baſilium repperi. Ego enim cũ eius laudes celebrare inſtituerim,quandam mea cauſa digreſſionẽ hic facere cogor,ut plane referã, quæ initia noſtræ beneuolentiæ in hoc loco fuerint.Quòd ſi longiuſculus fuero, meo ergà illum amoriar deſiderio danda eſt uenia. Nam nec oculus a ſpectaculis, nec itẽ lingua a narrationibus poterit dulcibus retineri. Affectus quidem honeſtus,quẽ minime pati pœnam ac damnũ is qui ſapit exiſtimabit. Igitur nos Athenæ habuere ueluti fluminis fluxum ex uno uenientis fonte.Quẽadmodum, inquã, aqua ex eodem ſcaturiẽs fonte,ac in duo diducta rurſus in unum coit:ſic & nos ex eadem patria euntes,ac poſtea diducti,ego quidẽ Alexandriã,Baſilius uero Byzantiũ profecti ſumus:rurſus Athenis cõuenimus:quo prius ego,poſt me ſtatim ille acceſſit magna quidẽ expectatione, ut cuius iam fama celebris eſſet. Quamobrẽ quiſq; doctorum curabat ac ſatagebat quemadmodum cum ſibi diſcipulum adſciſceret. Hic ego rem nouã ueluti tentaculum curioſis interponendo,parũper digrediar. Athenis iuuenes erga ſuos ſophiſtas inſaniũt.Nã quẽadmodum hi qui curſus equorũ ſpectatũ in circũ uenere,in diuerſas *Conſtantinopolis. Athenæ.*

Mos diſcipulorum Athenis erga nouitios.

diuiſi partes à coloribus cognominatas ſedent: ac quaſi equos ipſi flagello uerberẽt, c
ita aëra palmis cædunt, digitos mouẽt ac indicant, equos iungunt, ac dexterũ ad ſiniſtrã, mediúmue ad ſummũ transponunt: & cũ nullas ſint domini nec equi, nec auriga alteri tamen dicunt parti, cõmutemus uos, ueſtros ſimul & aurigas & magiſtros nobis date: nos autẽ noſtros uobis cõcedemus, ac ocyus uidebitis quantũ uos curſu ſuperabimus. Et hæc dicunt homines qui nec in craſtinũ habent quod edant. Sic & Athenis iuuentus certatim ſtudet, ut plares ipſi conditæ pulli ſint, & ſuos doctores ex hoc fere locupletiores reddãt. Res quidem abſurda ſimul & inepta. Nã pars nulla eſt Athenis, neu in tota Græcia quã nõ ipſi præoccupẽt, & ubi exploratores non habeãt: ut eos qui ad diſcendũ uenĩũt, ad proprios deducant magiſtros. Quãdo itaq; aliquẽ ſunt nacti, ſiue uoluntariũ ſiue inuitũ, hunc retinẽt. Ridiculũ ſane, quem modũ illum exagitẽt, aut deludãt. Mox atq; aduenit ab aliquo deducentũ hoſpitio recipitur, qui maximè in ſophiſtica præcellere uideatur, ut magiſtris lucrũ afferant: quamobrẽ ab ipſis magnopere diligitur: quòd huiuſcemodi diſcipuli quaſi uarij ac illis nouos ad ducẽtes iuuenes loco magnæ mercedis habẽtur. Hũc itaq; hoſpitio ſemel exceptũ, ut eius faſtũ & arrogantiã, in quã fortaſſe habet extinguãt & humanũ ac facilẽ reddãt, uerbis prouocare ac plane interrogare per cõtentionẽ quidã audacter & incõpoſite: nõ nulli uero cũ ratione ac dialectica ſolent. Quod ſane factũ ijs qui rẽ hanc & cõſuetudinẽ neſcunt metũ incutit: ijs uero qui norunt, iucundũ & ludi inſtar eſt. Oſtentatio quidẽ tota timorẽ habere uidẽtur: res uero minime. Poſt hæc in balneũ per forũ eũ ducunt. Appropinquãtes more furentũ ſaltant ac clamãt. Vox hæc eſt: Balneũ prohibet nos nec nos recipitis: ſimulq; portas calcibus cõfringunt: ut uox ac ſonitus hoſpitẽ eo deductũ perterreat, & ex hoc ſanè appareat, an is intrepidus & firmus, an mollis & incõ D
ſtans exiſtat. Deinde in balneũ introducũt, & ab omni liberant metu, & in reliquũ tẽpus ut unũ ex eis habẽt. His demũ nugis illa nouẽtus oblectatur. Vt igitur ad Baſilium reuertar: Hũc ego illũ non ſolum noui, ſed & apud eos qui minime, nili forte ex fama nouerãt, mea cõmendatione effeci, ut in honore perpetuo haberetur, Ex quo inſanã illius ludi conſuetudinẽ unus effugit, ut nõ nouus ea aut nuper aduena, ſed ex ueteranis uideretur. Hic itaq; cũ eo mihi amicitiæ mutũ, quã ut alij quoq; ſeruarẽt operã dimiſi. Deinde res euenit huiuſcemodi: Erãt ibi Armenij uafrum genus ut lupulis maniculũ afferunt. Quãdo igitur Baſilius Athenas uenit, Armenij huiuſcemodi, qui eius ſocij ac cõdiſcipuli in ſchola patris fuerãt, eũ cõuenerunt, amicitiã priſtinã ac beneuolentiã ſimulantes, re autẽ uera ei quod honore ab Athenienſibus magnopere præferretur inuidentes: eũq; nõ ordine aut ratione interrogauere, ſed cõtentione atq; audacia freti queſtiones propoſuere: hoc ferme modo illũ ibi ſubijcere ac humilem reddere exiſtimãtes. Non eñ ſecũ bene agi exiſtimabãt ſi ipſi quidã Athenis philoſophi nomen & habitũ ſũpſiſſent: (Nã philoſophorũ habitus tritus & colore tetro ac maſtoerat) preterea ſententiæ ſermonisq; faſtũ præ ſe ferrẽt, hoc nuper aduena longe infimo res haberẽtur. Ego uero me tũc deceptũ eſſe, nec inuidiã malignitatẽq; eorũ deprehẽdiſſe fateor. Quamobrẽ eorũ diſputationi aſtipulator ſuffragatorq; fui, cũ iam ceſſuros eos ac plane ſuccumbere uiderẽmus ex hoc Athenienſiũ ſtudiũ ac gloriã, quã cum primis amore proſequebar, peſſundaretur, (Nã in huiuſcemodi diſputationibus quẽdã uel parua acceſſio breueq; auxiliũ magno eſt ad uictoriam momẽto.) Itaq;, ut aut

Habitus philoſophorũ Athenis.

Poeta pa-

A Poëta,pares ceruices pugnæ prębui,hoc eſt, pares eos cũ Baſilio diſſerendo reddidi. Vbi uero ill'orũ noui iniquitatẽ (Neq; eñ quod intus erat,diu celari potuit)tunc demũ uito ſanctiſſimo aſtitit:rurſuſq; ad uictoriã ἐτεραλκῶς, hoc eſt,nũc in illam nunc in iſtã partẽ inclinantẽ,operã meã contuli,puppimq; moui. Prouerbiũ eſt hoc,in eos qui iter retractant tã cœptũ,ex nauigantiũ ſimilitudine: qui cũ ſe ad iter aliud conuertũt,puppim remis agitãt. Baſilius uero cũ me ſuas partes tueri uideret, magnopere gauiſus animũ reſumpſit:ex quo illos & ſyllogiſmis & arte dialectica cõfundens atq; abſterrẽs ab ſe humiles dimiſit. Quę quidẽ reſtita me illi beneuolũ rurſus reddidit,ut amoris igne immortali cõtinuo mihi afficeret. Igitur hoc modo Armenij illi magna cũ uerecũdia uicti abſceſſerũt ſuũ dãnantes cõſiliũ,quod tã temere uirũ talẽ eſſent aggreſſi:preterea mihi irati ac maledicẽtes, quod non ſoliũ eorũ ſed Athenarũ honorẽ meo in iudicio proſligatio prodiderim. Magnus uero Baſilius dolore quidẽ,attamẽ humano tãgebatur. Nã ſi forte magna quędã ſperamus deinde longe infra ſpẽ cõceptã ea eſſe coperimus,affligimur. Sic ille Athenas ueniens plurimũ putabat ſe ſapiẽtiam ac morũ diſciplinã inuenturũ:ubi uero Armeniorũ in quos primũ incidit inſolẽtiã deguſtauit, magnopere admiratus eſt:quapropter & fruſtra beatas eſſe Athenas appellatas dixit. Ego uero eũ conſolari conatus, adducebãm occultos eſſe mores hominum: nec cito ſed tẽpore deprehẽdi,neq; ſubito, quid ex diſciplina profecerint dinoſci: his itaq; uerbis cũ ad ſpẽ atq; alacritatẽ reduxi. Procedẽte aũt tẽpore nos & philoſophia & bonorũ ſtudiorũ concertatio magis ac magis conciliauit. Ego quidẽ dum omnia quæ ſimul geſſimus cupio narrare,orationis modũ me uideo præterire. Verũ me cõtinere nequaquã uideo, ne hæc perſequar: dum ſi quid prætereo,melius mihi quam
B quæ dicta ſunt,cõtinuo uidẽ. Quod ſi quis prohiberet,& a ſerie eorũ quæ dicere cupio abſcindere conaretur, mihi idẽ quod polypodi eueniret. Hoc eñ genus piſcis ſi quis e cubilibus trahere per uim uelit, quod acetabula ſaxis hęrentia teneat,aut e petris aliquid auellet,aut certe e carne ipſius petris infixũ aliquid relinquet. Si quis enim mihi circa omnes laudes late uagari conceſſerit, habeo quod uolo ac quæro. Si minus,anxius quidem & cũ moleſtia attamẽ ſiue nolit ſiue uelit,narrabo quæ uolo. Sic itaq; inter nos habuimus,ut rerũ pulchrarũ fundamẽta proculdubio, quæ Pindarus aurea columnas appellat,iecerimus. Nam ſi quis domũ munitã ædificare uoluerit, ſi bona ac ualida ponat fundamẽta,proculdubio pulchrã clarãq; reddet:ſic & nor ad noſtram ædificationẽ ſimul pulchrũ hoc amicitiæ ſtudiorumq; communitũ exordiũ cœpimus,per quod iter poſtea ad ulteriora fecimus,profecimusq;. Pari nanq; ſpe ac indole diſciplinas cõtinuantes citra inuidiã,zelo tantũ mutuæ cõcertationis incenſi cõtẽdimus. Duæ nobis erãt notæ uiæ,una quidẽ præcipua, quę ad dei tẽplum ac in eo præceptores deduceret:altera uero inferior dignitate, quę ſecularis ſcientiæ ac prophanarũ doctrinarũ magiſtros oſtẽderet. Alias uero uias aliaq; inſtituta, aliis prorſus reliquimus. Cumq; diuerſas quaſq; appellationes & nominũ adoptiones honoris gratia,ſeu ex maioribus, ſeu ex propriis geſtis ſtudiisq; ſumptas ſibi aſciſceret,nos tãtũ in nomine domini Ieſu Chriſti gloriabamur. Chriſtianosq; appellari & cẽſeri loco ſũme dignitatis & honoris eſſe putabamus: multo nos magis q; Giges ille in annulo uel Mydas in auro feliciores propterea exiſtimãtes. Fama eſt,Gigẽ annulũ inuenſſe, quẽ ſi quãdo uideri nollet,intra digitũ uerteret:& cũ hoc alquãdo faceret,dãm Lydorũ regiã ingreſſũ regẽ cepiſſe, ſeq; regẽ cõſtituiſſe. Mydã uero Phrygę dicũt regẽ ita

auri cupidũ, ut quæcunq; attingeret in id conuerti optaret: & hoc pacto cũ & cibus c
ipse in aurũ uerteretur, fame perisse. Dicitur & Abaris, homo genere Hyperboreus,
apud Scythas talem ab Apolline sagittã accepisse: quam tacitans simul ipse cũ ea fe-
reretur, sicq; uelocissime populos circũiens responsa per eam dedisse. Ferunt item Pe-
gasum equũ alatũ a Minerua Bellophoronti dono datũ, in quo insidens ille per aera
sit latus. Nõ igitur hæc tam cito mouebantur, quam nos dum alterũ alter, ad deũ per
uirtutẽ incitat, tollebamur. Quodq; etiã mirũ, nos Athenensium superstitio, ad quã
præclara ingenia sese quãdoq; cõuertebant, quod difficile sit ab ijs abstinere, quæ a-
pud eos quibuscũ uiuimus magnopere laudãtur nũcq; cõtaminauit. Ego uero quãdo
cœpi si quid mirũ in orbe terrarũ reperitur, ad nostræ amicitiæ cõparationẽ adducã.
Vt est Alpheus fluuius, qui ex Arcadia Peloponnesi ad amatũ Arethusæ fontem in
Siciliã per aquas marinas ingreditur: nec propterea ex eius dulcedine quicq; mari se-
se cõmiscendo amittit. Item Salamandrã lacertæ magnitudine animal tanta dicũt fri
giditate naturæ, ut in ignis medio qui omnia domat, no solum lætetur & uiuat: sed eũ
omnino extinguat: sic & nos in omni Athenis societate ac cõuersatione, fidei dulcedi-
nem inuolutã atq; incontaminatã in media hominũ superstitiõe atq; infidelitate ser-
uauimus. Nec solũ in igne perfidiæ deũ uerũ colendo incolumes uersati sumus, sed eũ
potius nostra professione atq; cõstantia suppressimus. Quin & societas quędã ac col
legiũ hominũ nõ ignobiliũ circa nos erat, qui sibi Basiliũ studiorũ suorũ ducẽ ac ma-
gistrũ constituerẽt. Erat enĩ non solũ Athenis, sed etiã apud externas nationes præ-
clara de nobis fama: adeò ut qui nos despicere uellent, cũ stomacho loquerẽtur ea, ex
quibus Athenæ laudãtur, apud tales & nostra iuuẽtus cõmendatur. Et demũ in id a-
micitiæ nomẽ uenimus, ut Pyladẽ & Orestẽ superare uideremur. Sed ego dum Basi d
lium extollere cõtendo, in meas imprudẽs incidi laudes, qui nec ab alio laudari facile
passus essem. Veruntamẽ nõ mirũ, si ut ex illius amicitia uiuentis admodũ profeci, &
ad uirtutẽ institutus fui: sic & dum mortui memoro laudes, dum inclyta facta recen-
seo, iuuari proculdubio spero. Ego enĩ ab eius alioqui ingenij celsitudine ac uelocitate
tantũ distare me fateor, quantũ pedites à Lydio curru. Sunt enim currus Lydij uelo-
cissimi. Pelops nanq; Lydius cũ socero Oenomao contendens, curru cum ac cursu su-
perauit. Sed oratio nostra iam ad institutũ reuertatur. Quis enĩ tanta prudentia sapi
entiaq; ante ætatẽ præditus unq; ut Basilius fuit? quoniã Salomõ senectutẽ canosq;
sapientiã appellat ac definit, nõ capillorũ caniciẽ intelligẽs: senectus nanq; pretiosa
& grauis non annorũ numero, sed moribus ac disciplina censetur. Quis enĩ coætanorũ
æqualiũue, uel etiã seniorũ adeò uenerabilis fuit? Quis utrũq; adeo retinuit, ut oratio
Laus à uaria eruditione. nis facundia & morũ disciplina omnino probaretur? Sic omnes probe doctrinas edi
dicit, ut uni tãtũ uacauisse crederes: sic summus in cũctis apparuit, ut si forte illũ tanq;
oratorẽ interrogares, tantũ nouisse rhetoricã uideretur: sic itẽ reliquas. Nec mirũ, cũ
naturæ ingenioq; excellẽti diligentiã ac curã uehementẽ adhibuerit, quibus sane duo
bus proficere magnopere solẽt in sciẽtijs homines. Nã eo fuit studio ac labore, ut fat
ei citra naturã ad cõsequendas omnes artes diligẽtia fuerit. Rursus uero ita celeri uelo
citateq; prędituś natura, ut studio uehementi ac cura non multũ indiguerit. Quis enĩ rhe
toricẽ ignis feruorẽ spirantẽ (ut Homerus de Chimæra dicit) tã probe nouit? Chimę
ra nãq; mõstrũ e tribus cõpositũ: anteriora leo est, posteriora draco, media capra: sic
item rhetorice in tria diuisa genera: deliberatiuũ, iudiciale, demonstratiuũ. Quis inq;

ea melius

A ea melius eſt uſus? Nō ut mos plerūq; oratorū, eſt ad accuſationē, maledicentiā, aſſen
tationē eſt uſus. Nō in proximos mordax, nō in rebus petulās aut ſcurrilis, nō in cōſu
lendo uafer aut callidus, denicq; ab his omnibus uitijs quibus alij facultatē hāc habē/
tes abundāt, prorſus alienus. Quis enim ſimilis in grāmatica, quę hiſtoriā eſt apta de
ſcribere, rem humano generi admodum utilē ac neceſſariā, planecq; ad ſapientiā uiā
per uaria præteritarū rerum exempla monſtrantē? Eſt item ars grāmatica eorū quæ
apud poetas & hiſtoricos ſcribūtur iudex ac directrix: poēmata taxat: linguas ac cata
lectos interpretatur: etymologias ueſtigat: analogias tradit. Philoſophiæ latebras o/
mneis penetrauit, quæ ad mores naturamq; ac contentionē pertinerent. Ex alijs ma/
thematicis Aſtrologiam primū, quantū ſobrio ac plane Chriſtiano fas erat, ut plane
tarum curſus ac rationē teneret: reliqua, hoc eſt, apoteleſmata & aſtrorum effectus ac
figuras, per quas eis credentes ac perſuaſi prouidentiā tollūt, penitus ſpreuit. In Geo
metria cum figuras omnes planas ac ſolidas earumq; rationem nōſſet, in nullam hac
de cauſa ſuperſtitionē uenit: nec errauit ut quidam, qui circulari cœlū forma, nec circuli
principiū aliquod aſpicientes, in opinionē facile uenerūt, mundū hunc ſine principio
eſſe. Numeros ac proportiones probe tenuit, rebuſq; recte accōmodauit: ut quemad
modum ſe octo ad quatuor, ita quatuor ad duo. At numeris diuinā ineſſe naturā,
ut Pythagoras putauit, & deum per ipſos multa agere, & omnia ferè eorum ratione
euenire, deliramentis ſimilia putabat. Ex quo magnopere laudandus Baſilius, qui ex
artibus cunctis quæ potiora eſſent delegit: quæ uero minimè tenenda, minimè cura/
uit. Quæ aūt ad corpus pertinerēt, ab ipſius uitæ exordio uſq; ad extremū, tenui fuit
ualetudine, & ex hepatis morbo cōtinuo laborauit. Quamobrē neceſſariā ei cōtinua
B ualetudo medicinæ ſcientiā fecerat, cuius theoricā ac rationē facile per philoſophiam
quam tenebat inuenit: practicā uero & empiricā per laboris doloriſq; tolerantiā ade
ptus eſt. Nā & ad philoſophiæ cognitionē ſimul & obſeruantiā corporis debilitas &
ualetudinarium eſſe, ut ait Plato, nō parum faciunt. In primis igitur ſeſe ac proprium
malum curando, in huius artis habitum uenit: non tam ea quæ ſunt artis, manifeſtè
curam & experientiam exquirens, quam rei huius & morborum cauſam ad philoſo
phi ueſtigationem pertinentem perſcrutans, ut cuiuſlibet rationem accidentis redde/
re ualeret. Vir itaq; ſanctus poſtquā omneis adeptus erat diſciplinas, ut ultra Gades
tranſire non poſſet, (Prouerbiū hoc Pindari in his quæ ad ſummum peruenerunt,
quòd ultra Gades non ſit tellus penetrabilis,) de reditu in patriā cogitauit, ad rerum
meliorū occaſiones captandas ſicuti ambo cōuenimus. Aderat dies qua ex Athenis
nobis digrediendum erat: ac ſtatim amicorum ac ſociorum, tum etiam præceptorum
turba nos circunſiſtunt: orantq; nullo modo diſcederemus: non precum, non inſtan/
tiæ locum ullum, ſolitum ab iis fieri qui a chariſſimis diuelluntur dimittebant. Hic e/
nim me ipſum potius quam Baſilium, cum audax ſit facinus eum taxare, accuſabo.
Is cum cauſas eius neceſſariæ peregrinationis adduceret, meq; propterea relinquere
oportēret, Athenis ego miſer ab eo proditus & laſſus & debilis & æger remanſi: me
nanq; dimittendum eſſe ſibi nequaquā ipſum dimittere uolentē, credidit. Hoc enim
factum circa nos fuit, ueluti ſi corpus unū in duas ſcinderetur partes, & ambæ ſimul
interirēt. Vel quēadmodum ſi duo uituli ſimul educati, & ſub eodem iugo aſſueti diſ/
iungerētur, ac mugitu lamētabili omnia cōplerēt. Sed nō diu hęc ſeparatio fuit. Neq;
omnibus interea gentibus noſtræ diuiſionis rationē ſeu excuſationem reddere ſuſti/
nui. Itaq;

nui. Itaq; me ingens desideriū, uincula omnia eorum, quæ me retinebant abrumpere c
iussit, & ad meū Basilium properare, equū illum Homericum imitando: qui pręsepe
dedignās, uinculaq; abrumpēs, fremit, in campūq; ruit: ac sublata ceruice tubas quati
ens ad propriū ac relictū gregē facile reuertitur. Postquā igitur ambo in patriā reuer-
si sumus, mundo quidem ueluti theatro cuidam aliquantulū satisfecimus. Nam ut in
theatro & scena quadam existentes palam familiæ, amicis propinquis eousq; uerba
facimus, ut eorū desiderio & charitati erga nos satisfaceremus: qui nos interrogate ac
aspicere quantū in literis ac doctrinis profecissemus magnopere cupiebāt. Nos uero
cū minimū offētationi dediti essemus, minimumq; dilatare phylacterias cuperemus,
breuiter in statū pristinum nostrū reuertimus. Cumq; in utilem uenissemus etatem,
generosiorē longè Christi causa prouectam aggressi sumus, non tamē timul. Nam
& malus dæmon per inuidiam nos diduxit. Et Magnū Basilium Cæsarea ut rectorē
& institutorē simul præsulis adiutorem habuit: qui ubi me reliquit, peregrinationes
multas ac proposito quod instituerat necessarias suscepit. Nam statim Seleuciam ad
beatæ Ecclæ templum, siue successus & quietis, seu potius uoti & supplicandi gratia
profectus est. Me aūt ab illo meorū pietas parentū, quod cuperē senectutē eorū nu-
trire, deinde domestica calamitas, separauit. Nam ea forte tēpestate mea soror Gor-
gonia defuncta est: & ante hanc bonus Cæsarius excessit: cuius diuitias ac substantiā
multi rapere uolebāt. Ego aūt & patri astitere & rapaces prohibere cupiēs, in multa
incidi mala: existimoq; quòd a uiro sancto discessissem, nec me in uia dei ut planè an-
Basilius sacer- mea facta quocunq; deus omnipotens iuuerit ferantur. Illū uero dei dispensatio per
dotio initiatus. sacerdotij gradus illustrē ac notum omnibus fecit, ac inter presbyteros constituit: nō p
tamen statim nec præter ordinem, sed per gradus uicesq; paulatim deductus ac pro
motus. Nec enim hos laudo qui sine ordine statim in ecclesia promouentur. Quin po
tius nautarū morē laudauerim. Nam illi gubernatorē non ab initio, nec subito faciūt:
sed postquā illum per omnia nautica exercuerut & experti sunt officia, remigē prius
uidere uolunt. Deinde in prora constitutū uentos nosse atq; edisserere, petras insuper
ac scopulos probe uitare assuetū. Postremo in omnibus exercitatum muneribus in
puppi collocant, clauūq; in manū tradunt, & gubernatorē constituunt. Similiter & in
bellica disciplina. Primum miles efficitur, deinde ordines regit, postremò dux effec-
tur. Eadē & medici & pictoris ratio, ut hic ante professionē canones multos edisca,
multosq; uideat & tractet morbos. Ille colores cōmiscere ac temperare prius, deinde
deliniare, ad extremū absolutas coloribus figuras reddere ioat. Episcopum aūt res
ridicula) tumultuarie confuseq; nec ordine nec rite fieri uidemus: non item ex uirtute,
sed uitio & astutia: non qui dignus, sed qui potentior fuerit. Nam nec prius exerci-
tatus, sed rerum ecclesiæ ignarus, rudisq; adeo & a seculari uita recens promouetur.
Vt gigantes apud Thebas, Cadmus enim apud Thebas Bœotias cū draconis den-
tes seuisset, nati sunt subito armati pubē tenus gigantes, & sic inter se bella gerentes
eadem die interierunt. Sic item nos eodem die præsules facimus: & cū nihil didicerint
credimus esse sapiētes: qui nullo prius muniti sunt gradu, nō uirtute, non eloquentia:
nullum pro iustitia laborē, nihil demū pro ecclesia sunt passi. Ille nāq; qui diuina tan-
tum meditatur, & corpus spiritui subiugat, ut quandoq; loco cœlesti sit dignus, locū
inter homines libenter retinet humilem atq; inferiorē: Ignauus uero & absq; discipli-
na elatus

A na elatus ac ſupinus ſupra meliores extollitur: nec boni aut humilitatis exemplo mouetur: ſed omni ſtudio tamen honores quærens, ex poteſtate ſibi ingeniū ac prudentiam pollicetur. Ex quo uerum illud Demoſthenis: Rem præter dignitatē feliciter aſſequi, ſtultis male ſentiendi, aut cogitandi eſt occaſio. At noſter Baſilius quemadmodum & reliquæ uirtutis, ſic ſacerdotij & ordinationis eccleſiaſticæ norma, & exemplum cæteris efficitur. A primis enim incunabulis munerū ſacerdotaliū paulatim creuit, ut nō dedignaretur lector ſacrorū uoluminū prorſus, deinde interpres & enarrator fieri, ſicut ait Dauid: Ex cathedra ſenioru laudēt dominū: ſic demū epiſcopus effici meruit. Quem locū neq; ipſe unquā quæſiuit aut optauit unquā, ſed diuinitus oblatū ac uenientē cepit. In quo quidem ſtatu iucundo quę illi contigere, uideamus. Fuit enim aduerſus eum cōtentio quędam Euſebij Cæſarienſis ante ipſum epiſcopi, uiri alioqui certè admirabilis, tum pro pietate ac nominis Chriſti cōfeſſione cōſtantiſſimi, ut in Valētis principis infectatione ſatis oſtendit. Veruntamē inuidiæ, quę dæmonis impulſu magnos interdum ſolet euertere uiros reſiſtere non potuit: quin & humanū aliquid ipſe pateretur. Nā magno Baſilio uerbis factus; palam aduerſabatur, eūq; omnino ab eccleſia repellere conabatur. Aduerſos tamē habuit Nazareos, id eſt, qui dei cultui dicati erant. Itē Aſcetas, id eſt, qui uita ſanctiore ſeſe in uirtute perfecta exercebant, quorū caput Baſilius erat: quanquā & Nazareus etiam ipſe. Quoniā itaq; hi Baſilij in præſulatus electione repulſam, eūq; Euſebio laico poſthaberi nullo modo patiebātur, eccleſiā in partes ſcindere decreuerūt. Quod tribus admodū de cauſis facile fuit. Primū, quòd Magnus Baſilius, cuius ſpreti gratia uehemēter exacerbati ſunt, ſumma & autoritate & ueneratione apud omneis erat, quod illis magnā ad id faciendū tribuebat audaciā. Deinde quod de Euſebio multi nō rectè ſentiebāt: cū nec canonicè, nec rite: ſed per uim quodammodo ac tumultū ad hoc officiū tractus eſſet. Tertiò, quod ex urbe Roma Lucifer & Euſebius epiſcopi Cæſareā ad rem ſedandā miſſi fuere. Quid igitur Chriſti diſcipulus in tanta turbatione faceret? Nam nec paci aut quieti ſeſe opponere ullo modo ſtatuit: nec ſanctitatis ipſius erat decertare: nec in eccleſia tūc ab Arrianis oppugnata, ſchiſma omnino aliquod introducere. Quamobrē nec Euſebij partibus aduerſari: neq; Nazareorū quos propitios habebat fauore uti cōſtituit. Itaq; me autore atq; adhortante, mecū in Ponto in cœnobiū ſeceſſit: tutius in ſolitudine ab his periculis poſſe liberari, ac cōſcientiæ paci cōſulere cogitans, quam cū Euſebio de ambitione cōtendere. Qui quidē ſeceſſus cū omnibus admirationi fuerit, ut ſic repente e Cæſarea omiſſis omnibus abſcederet, mirabilior tamē eius reditus inueniretur. Res enim ſic habet. Quo tēpore nos in Ponto requieuimus, fuit Valens imperator Cæſareæ. Is enim nō apoſtata quidē ut Iulianus extitit, nec a Chriſti cultu omnino abſceſſit: ueruntamē nō minori impietate incōmodoq; ueris Chriſtianis fuit, qui unā atq; æqualē in tribus perſonis naturā fatentur, nec Sabelli errorem unicā trium eſſe perſonam, nec Arrij treis diuerſas in trinitate naturas, ponentis, ſequuntur infamiam. Ex quo cum Arrius a Marte nomen trahat, diſcordia peſtilenti eccleſiam omnem referſit. Valens itaq; ab hac bellua perſuaſus, catholicos præſules omneis partim in exilium miſit, partim ſupplicijs affecit. Cæſaream quoq; expeditionem barbaricam, non tam terrena fragiliaq; ædificia quæ rurſus inſtaurari poſſunt uaſtaturus, ſed eccleſiam dei & miſerorū animas æternæ damnationi ac morti traditurus: Arrianorum item epiſcoporum alius in eo tractu erat exercitus, in quos eccleſiæ diuiſæ erāt,

Euſebius epiſcopus Cæſarienſis.

Nazarei.

Aſcetæ.

Baſilius Pontum in cœnobium pacis gratia ſeceſſit.

Valens imperator.

Episcoporum arrianorũ exercitus.

uisæ erant quemadmodum Iudæorum regnum in quatuor Herodis filios. Hi uero aliam quidem ecclesiam iam tenebant, aliam iam adibant, aliam denicq; habere sperabant, imperatoris iniqui fauore & auxilio freti. Illius nanq; potestas alios quidem subuertit, alijs uero minabatur. Itaq; Arriani, Basilij & Eusebij contentionis occasionem nacti, & ipsum Eusebium nondum sacris initiatum uidentes, audentiores facti, ad oppugnandum tempus commodum esse cogitantes in ciuitatem irruerunt. Aderant quidem nostri, prompto magis animo quam potenti ad resistendum, pugnaq; propterea debilis, quod magnum bellatorem & athletam uerbo & spiritu munitum Basilium non haberent. Mihi itaq; sum ad eum rogatum, ut si ecclesiam tal-

Basilij reditus è cœnobio ad Ecclesiam.

uam esse uellet, uenire maturaret. Ille roganti statim obtẽperauit, ac pulchre cognitis priuatam Eusebij cum eo discordiam magno esse hæreticis usui: fauore, & omnibus talis boni & communis ecclesiæ periculi uitandi gratia, omni studio, Eusebium tibi cõciliare contendit. Deinde se totum contra communes hostes conuertit: arma spiritualia sumpsit: meq; adiutorẽ pulcherrimæ huic pugnæ habuit. Itaq; populum in fide dubium ad officiũ reduxit: illos qui bene sentiebant in officio continuit, ad ipsem exhortans ne ab aduersarijs persuaderi paterentur: ac demum amicis se muniendum præbuit: hostibus uero ensem, securim, ignem intentans: eos qui in fide errabant quatẽs: fomenta quoq; ac omnem aridam materiam malignantium aptam ad hoc ut ignem incenderet in Ecclesia Dei omnino remouens. Dicta insuper a prophetis Dauid & Hieremia in medium adducens, quorũ alter ait: Nonne sicut ignis ecce sermones mei dicit dominus, & ut securis incidens petras? Dauid uero: Circundederunt me sicut apes fauũ, & exarserunt sicut ignis in spinis. Quemadmodum enim Paulo Barnabas olim ad manifestandam euangelij ueritatem & commune fidei certamen allatus: sic ego Basilio tunc meo in Arrianam pugnam socius accessi. Audi epistolam per quam

Epistola ad Gregorium.

me uocauit. Accinge te, cura me in præsenti pugna liberare, ac nobiscũ ijs qui nos omnino euertere cupiunt, occurrere: quorum audaciam ore tuo tantum frenabis, cauisq; fueris ne res pugnæ nostræ ab illis perfundentur: scientq; propterea omnes, quemodum unus ipse dei gratia nostram congregationem regas, & omne os impium ac contra deum loquentium insolentiam facile contundas. Aduersarij tandem & episcopi omnes a Valente missi, magnam passi uerecundiam: sic rebus infectis abierunt. ac didicerunt, nõ ita facile Cappadocas, ut reliquas gentes cõtemnendos esse, quos plures circumiacentes populi obseruant, ueluti cẽtrum circulus circumscriptus, nõ solum ob rectam fidem, sed etiã ob datam eis a domino concordiæ gratiam. Ex hoc enim quod de trinitate bene sentiunt, ac eam uerbis req; contra impugnantes tuentur, ipsi ab eo magnopere defenduntur, & magis ac magis apud deum gratia conualescunt. Vnde maius sane adiumentum ex ea recipiunt, quam ipsi præstent. Vt igitur ad instituta supra redeam sermonem. Basilius Cæsaream reuersus, nihil potius habuit, quã expugnandæ causa hæreseos Eusebiũ placare: illi tantũ seruire, atq; in omnibus quæ ex deo essent præsto esse: ut cunctis palam ostenderet, omnia quæ passus ex illo fuerat, instigatione diabolica prouenisse, ut cõmunibus fidei hostibus maior gratiarum commoditas esset: ipse autem cũ obedientiæ uitæq; spiritualis leges probe nõsset, illi cunctis in rebus aderat, audiendo, consulendo, agendo spiritalem sedulamq; operam episcopo nauabat: & ut uno dicam uerbo, tantum ad illius accessit beneuolentiã, quantum prius ab ea procul uidebatur. Quamobrem Eusebius quidem primas in

ecclesia

A ecclesia ut episcopus tenebat, penes Basilium uero ecclesiæ potestas & autoritas erat. Ille tantũ præsidebat: hic omnia obibat. Erat enim singularis admirabilisq; cõcordia alterutrũ se iuuantibus: & uires inter se accipientibus: episcopus quidem ex Basilij cõsilio atq; ingenio cõualescendo: Basilius uero ex episcopo autoritatẽ sumendo. Et demũ episcopus populũ habebat: hic uero episcopũ. Et quemadmodũ is qui leonẽ curat, cũ eo sit uiribus inferior, arte quadam lenit ac mansuefacit, quo ferme modo feræ impetum atq; ferocitatẽ sopit & emollit: sic & Magnus Basilius circa Eusebium se gessit. Ille nanq; cum nuper laicus & rerum ecclesiasticarum imperitus ad hanc dignitatem assumptus esset, urgente præsertim flamma tunc hæreseos Arrianæ, huic ponderi non satis idoneus uidebatur: ex quo ductore & adiutore Basilio indigebat, cuius maxime uirtute res feliciter ac probe succedere spes erat. Itaque non ut quidam existimant, Basilius sub Iuliano principe: sed post Valentis mortem episcopus fuit. Vbi autem regimen & administrationem ecclesiæ Cæsariensis sub Eusebio præsule accepit, discordias omnes sedauit, simultates abstulit, mores constituit: non solum uerbis ac præclaris sermonibus ab eo editis, sed etiam uitæ exemplo: spiritu nanque & corpore iuuare populum conatus est: opera exercitationeq; corpora curando, quoquò uersus ambulando, benignè faciendo, in opibus opitulando. Spiritum uero, docendo, monendo, omnibus uitæ modum instituta q; dando. Monachis item quomodo se exercerent scribendo. Omnia denicq; excogitauit ac fecit, quæ ad dei plebem ædificandam facerent. Inter hæc unum ipsius ac potissimum factum non silebo. Ciuitas Cæsariensis & omnis ei subiecta regio fame quãdoq; laborabat nec mali ullum erat remedium. Nam loca maritima & quæ in ora sunt posita, huiusce modi calamitatem atq; penuriam facile tolerant ob mercatorum adnauigantiũ, & quæ sunt usui necessaria uendentiũ, cõmoditatem. Nos autẽ in mediterranea regione & procul a mari collocati nec uẽdere quicq; si forte abundamus: nec si egeamus ob mercatorũ ad nos minime peruenientiũ penuriam, comparare quicq; ualemus. Quodq; longe peius, famis tẽpore ij qui possident sine pietate sunt, ac plenè insatiabiles quæstu. Huiusce modi nanq; difficultates obseruant: alimenta nõ statim proferunt, aut hominũ usui subueniunt: sed quoad possunt tẽpore prorogantes malum hoc augent, & demũ esurientiu calamitatẽ, quæstum, agriculturã q; sibi fructuosam faciunt: dum huberiores reditus ex fœnore, & iniustis mercaturis ac negotijs, excogitant: Salomonẽ minime audientes, dicentẽ: deo fœnerat, qui pauperis miseretur. Hæc itaq; ij qui in frumẽto negotiãtur, agunt: lucroq; huiusce modi sordido dant operã. At Magnus Basilius quid? Quando tẽpus miraculorũ non erat (Nam signa & prodigia ob eos qui nõ credunt, ut ait ad Corinthios Paulus) nõ pluit manna ut per Mosen in deserto factũ nec uasa ut per Helię uerbũ apud mulierẽ sareptanã impleuit. Neq; quinq; panibus tot millia per dominũ, epulo excepit. Sed suas ipsius possessiones ac facultates in mediũ ponẽs ac pecuniã ad cõparandum frumentũ præbens, toto famis tẽpore, ac populo laborãti sufficit: undecunq; confluentes, etiam Iudæorũ pueros nutriendo. Sed & oratione quoq; & adhortatione ad populum, diuites ad horrea cõmunicanda & aperiẽda facile induxit. Ex quo illud Esaiæ fecit: Frange esurienti panem tuũ. Item illud Danielis: Pauperes saturauit panibus & nutriit eos in fame. Denicq; quod in cantico dei genitricis scribitur Esurientes impleuit bonis. Sed quo modo Basilius hoc egerit uideamus. Coégit enim omnis ætatis sexusq; miserorũ uulgus fame sauciatũ. Nam Hieremias.

Basilij famis tempore erga pauperes pietas.

B

quēadmodum fames nō minus quā enſis uulnerat, oſtendit. Coëgit itē omnis generis cibaria, & ollas & lebetes frequētes cū obſonijs poſuit. Hęc erāt legumina ſalſa, ut faba, cicer & his ſimilia cum ſale. Deinde diſcumbentibus ipſemet miniſtrabat. Atq; hoc modo non ſolum corpora pauit, ſed etiam animas pauperum honorauit: ut utroque exemplo beneuolos eos, hoc eſt, ſaniores redderet. Hūc igitur ego ſecundum Ioſeph uere dixerim, ac longè plus illo præſtitiſſe. Ioſeph enim uenīēti fami per frugum prouidentiā occurrit. Cū enim annonæ caritatē præuideret ex Pharaonis inſomnijs, qui ſeptem pingues boues totidemq; macie cōfectos uiderat. Ex quibus copiā, deinde ſubſequentē penuriā ſignificari dixit: ex toto tractu frumēta in multos annos coēgit, quo ferme modo Aegyptū omnē in ſeruitutē cū hominibus redegit. Eū nāq; Aegyptij adeūtes dixerunt, hei nobis nō amplius quā propriū corpus & terra hęc relinquitur. Ne igitur moriamur & noſtra tellus deſolata remaneat, oramus nos poſſeſſionesq; noſtras pro frumēto habe. Ex quo Ioſeph quanq;, miſericordia motus illis ſubueniret: ita tamē ſubuenit, ut Aegyptū una cū colonis ueluti ſeruos Pharaoni ſubigeret. Magnus aūt Baſilius non mercatura uſus aliqua ſed gratis populum pauit, ut ex benignitate hac ſua dei benignitatē in ſe pararet: & ut per cibū corporcū alijs prębitū cibo ipſe ſpirituali nutriretur. Ait enim propheta: Panem angelorū manducauit homo: quanquam ille manna hunc intelligeret, theologus dei uerbum hoc exiſtimat, quo animæ humanæ cibo nunquam deliturο nutriuntur, ut apud Ioannem dominus ait. Quo quanto ditior erat noſter Baſilius, frumenti præbitor, omnium hominum alioqui pauperrimus, tanto minoris pecuniam æſtimauit. Poſt hæc autem Euſebio in eius manibus decedente, eccleſiæ ſucceſſit: patriæ tame principibus ob inuidiā magnopere reſiſtentibus, cum quibus peſſimi apud Cæſaream uiri conſpirabant: ueruntamen ſanctus ſpiritus uicit ac ciuitatis præfectum mouit, ut præſules nonnullos creari iuberet: inter quos ipſum Baſilium Cæſareæ, & magnum Euſebium Samoſatis, meum inſuper patrem, qui quod iam ſenio confectus & inualidus uiribus electicā lectica ferebatur: ſpiritus tamen qui ex ſemimortuis uiuos & ex ignauis ſtrenuos ac ſolertes reddere ſolet, promptus admodum erat: adeoq; ad capitis tactum tantum electus. Baſilius igitur ſic ad præſulatum promotus, opinioni omnium non ſolum reſpondit, ſed eam longè ſuperauit, nihil rerum quæ ad ſanctum pertinerent pontificem, philoſophiæ theologiæq; ſtudia, in quibus nutritus erat, nunquā deſeruit: cumq; in omni uita cæteros uirtute ſuperauerit, ubi factus eſt epiſcopus ſeipſum ſuperauit. Exiſtimabat enim, homines quidem communes & idiotas ſatis ad uirtutem haberi, ſi nō improbi eſſent uel mediocriter boni: At ſi quis in dignitate & adminiſtratione, ſeu imperio fuerit, in præſulis officio præſertim, uitium omnino putauit ſi nō omnes alios uirtute antecelleret, & tantū ea quantū dignitate præſtaret. Nec enim populos aliter uel ad mediocrē uirtutē, niſi ipſe in ea abſolutus longe inter cæteros emineat, trahi poſſe. De huius itaq; uitæ in hoc ſtatu ſanctitate id dici poterit, quod de ſeruato Lucas teſtatur: quēadmodū ſapientia apud deū & homines proficiebat. Nō ut augmentū aliquod acciperet, cū ab initio dominus gratia ſapiētiaq; abſolutus eſſet: ſed, quòd hęc hominibus ignaris paulatim apparerent. Sic itē Baſilij uirtus in hoc officio paulo manifeſtior apparuit. Me uero ubi primū eſt eius audita promotio, putabant omnes

Quid egerit Baſilius adepto epiſcopatu

A omnes ſtatim diſceſſurum, ac ad eum iturũ paremq; cum illo poteſtatem habiturũ: tantam inter nos amicitiã ac beneuolentiã nouerant. At ego cum inuidiam fugerẽ ne uiderer eorũ loca qui prope aderãt occupare, ſimulq; ne Baſilium falſò iudicare poſſent, me priuata amicitia ſuſceptũ alijs prętuliſſe, quoad potui me continui ac ſuperſedi, cum plus rationi quam appetitui cuperẽ in hac parte tribuere. Ille uero me uocare, modo queri de mora nõ ceſſabat. Rurſus meam cauſam & excuſationẽ in bonam accepit partem. Demum aliquot poſt diebus ad eum ueni, cumq; me ſupra cæteros in gradu collocare ac protopresbyterum creare uellet, abnui ſtatim honorq; ex eadem quam ſupra narraui cauſa protinus ceſſi: hoc eſt ne plus beneuolentiæ ẽj; iudicio tribuere uideretur: ille uero non ſolum non quæſtus eſt, ſed ut ingenioſus & ſagax meã deprehendens mentẽ magnopere laudauit. Cum primũ uero hanc adminiſtrationẽ iniit, nihil prius habuit, ẽj; eos qui aduerſus ſe inſurgebant omni ſtudio placare. Itaq; illis citra aſſentationẽ uſus, in omnibus quæ ſecundũ deũ eſſent obſequebatur: contumaces ſimili modo ad officiũ reduxit. Cumq;, ut ait Demoſthenes, multi in manſuetudine ignauiã, & in grauitate atq; cõſtantia fæueritatẽ & audaciã accuſent: ita utrũq; coniunxit, ut humanitati iudicium & iuſtitia, ne languidus aut mollis: auſteritati uero placabilitas, ne peruicax & crudelis uideretur, nõ deeſſet. Qui, ut Iſocrates, nõ acerbitate aut pœnæ metu, ſed clementia ac uirtutis amore ad obtẽperandum induxit, unicam oſtendendo in obedientia ſalutem, unicumq; rurſus in cõtumacia & cõtentione periculum: nec ab eo tales, ſed à deo potiſſimum alienari. Quibus artibus effecit, ut omnes quos ſuſpectos habebat, ad eius procumberent pedes, ueniam præteritorũ petentes, ac ſeſe omnino excuſantes. Poſtquã res domi ordine ac in ſtatu felici cõpoſuit,

B uitiumq; omne abſtulit, ad alias dirigendas eccleſias animum cõuertit. Nam alij quidem epiſcopi proxima tantũ reſpiciunt, ac ſatis habent ſua ſibiq; credita curare, & ſic ſecure agere: (ſi ſua tantum reſpicere nec aliena quicquã æſtimare ſecuritas ſit) at magno Baſilio non hoc ſatis: ſed continuo cunctarum eccleſiarum curam æque ac propriæ in ſe recepit. Itaq; uniuerſi orbis multitudinẽ, quæ euangelium iam receperat, uidit diuerſis ſectis ac hæreſibus contaminatam: pro qua dominus noſter Ieſus Chriſtus ſanguinem ſuum fudit, quamq; ad imperium ac regale ſacerdotium elegerat, quemadmodum in Exodo ad Iudæos dicitur: Eritis mihi regale ſacerdotium, & gens ſancta. Vidit etiam, quemadmodum Aſſyrius, uelut aper, Iudæos illos ex Aegypto in Paleſtinam migrantes, ut uineam quandam, euertit, ſicut ait Pſalmus: Vineam de Aegypto tranſtuliſti. Et quæ ſequuntur: Sic Chriſtianorum multitudinem, ex tenebroſa infidelitate tanq; ex Aegypto egreſſam, ac in fidem, uelut in terrã promiſſionis, tranſpoſitã: & in hac adeò auctã & dilatatã, ut montes ac ualles operiret, à diabolo tanq; ſingulari apro uaſtari. Atq; hoc eos qui prius altiſſimo propoſito ac uirtute ſpiritualem odorẽ præ ſe ferre uidebantur abſcondebat atq; tegebat. Hanc itaque per figurã uineam appellatam, Magnus Baſilius ſic laceſſitam conſpiciens, corrigere quoad potuit, cogitauit. Itaq; non cõueniendum, aut ullo modo dormiendum: ſed precibus, lachrymis, orationibus monitionibus, iurgationibus, omni ſtudio inſtandũ cẽſuit: idq; hoc amplius quod malum cõmune immineret. Nã uno homine bene uel male agente, nihil admodum ad reliquos attinet: nec propterea cæteri cõtaminantur. Publicũ uero ad omneis ſpectat & eo demũ priuatim quiſq; morbo quo ſocietas ferè omnis laborat. Hæc itaq; die nocteq; cogitãs minime quieſcebat, illudq; Ionæ patie-

batur,qui siccato ex sole capitis uertice debilisq; factus uitam spreuit, dicens. Porum c
mihi magis mori quàm uiuere. Paulus item & illud Dauid dicētis: Non dabo somnu
oculis meis,nec palpebris meis dormitationē,& requiē tēporibus meis,donec inuenia locum in tabernaculo deo Iacob:hoc est,donec inuenia locum in quo deitem pla-
diticeta. Sicutē diuus Basilius curis absumebatur: ut si quid carnū seu corporis ipsi-
us ex abstinentia contmua reliquū esset,id totum a curis absumeretur: quotsq; ca-
mitatis huius solutionem reperiret. Vt aūt intelligas quanta ut sanctus animi anxie-
Basilij uerba. tate occupatus fuerit, ex ipsius uerbis de se scribentem audi. In uitam hanc uenimus,
quæ & corpus meum conterit & animam conturbat, quòd impares huic ponderi
uirtute reperiamur. Corpore nanq; toto iam ferè nullus sum,ad eam deduxit me cu
ra debilitatē. Attamen autore deo durabimus,ac donec hos spiritus regat artus,hanc
Christo diligentiam debebimus, ut de his quæ ad dei ecclesiæ ædificationem facere
cognoscimus,nihil relinquamus. Igitur omni studio & opera ad resistendum: ha reu
cis paratus,nihil potius habuit quam sacrorū uoluminū arcana fibrasq; omneis uesti
gare,ac in medium adducere,& hostibus ut bonus Christi miles bellum internecinū
mouere. Et quēadmodum in bello arma sunt quæ eminus hostem excipiunt,ut en-
sis & gladius: alia uero quæ eminus feriunt, ut hasta & sagittæ: sic & Basilius acce-
dentes propius & secum congredientes hæreticos, lingua sermonisq; eruditi acumi-
ne uelut ense feriebat:eos uero qui procul erāt, literis & epistolis sicuti sagittis ac iacu-
lis uulnerabat. Quæ epistolæ nō utiq; quaq; illis tabulis quas accepit Moses, ignobi-
liores erant. Neq; de cibis aut sacrificiis seu purgationibus quæ ad corpus attinēt, ut
Iudæis tātum præcepta traduntur,sed uniuersi orbis hominibus de rebus fidei maxi
mis ac altissimis scriptæ sunt. Deinde quæ scripsit aut docuit:exemplo,uita moribus. d
ostēdebat:quandoquidē neutrū sine alterutro prodesse cognoscebat. Nam quæ sua
seris nisi facias ipse,parum alios mouebunt: nec mouere satis poterūt nisi quæ sentis,
aut agis,docere cōmodis uerbis,& oppugnantibus etiam,si opus sit,resistere ualeas.
Quāobrem alios ipse quidem hortatū ac monitū ibat:per alios uero nōnullos quos-
dam etiam ad se ultro uocatos cogebat. Populos aliter in publico: priuatim uero
alios aliter admonebat,ut errantes in fide ac moribus quosuis pro medicina & natu-
ra cuiuslibet ad sanitatem & officium reduceret. Et demum quemadmodum ille lic-
set e diuersa materia tabernaculū sibi cōstruxit: sic & is ecclesiam ex his, qui antea
& opere & uerbis diuersi fuerāt excitauit. Interea Valēs imperator Cæsareā uenit cū
apparatu plurimo,quòd nō amplius res esset ei cū Eusebio uti prius, sed cū Magno
Basilio longe fortiore. Quamobrē maioribus se uiribus accinxit, ut priorē pugnam
stauraret:magnū sibi dedecus futurū existimās, si cū tot dominaretur gentibus, & o-
mnes circū quaq; catholicos ob impiū dogma euerterit, ab uno tantū Basilio & una
urbe Cęsarea uinceretur:atq; ita nō solū apud hęreticos præsules qui eū impellebāt,
sed omneis homines ridiculus esset. Rex quidam Persarū Xerxes, ut scribit Hero-
tus,cū multis millibus cōtra Athenięses mouisset,nō ob hoc solū est in arrogantiā lu-
perbiāq; effusus,quod magna sibi ac uasta polliceretur,quodq; tanto cohiberet exer
Xerxes. citu:sed longe magis,quod Athenięses maximi nominis uiros perterrefaceret. Qui-
obrē Hellespontū nauibus iunxit,ita ut ponto transiri posset, Athos montis cacumē
diuidens uelificauit,Eretrienses ex improuiso euertit. Nam miles quilibet dextrā sini-
stræ alterius cōplicans ac iungens morę sagenæ,Eretrienses omneis uiculos abduxe
re. Item

A re. Item quoniam pontē prius in Helleſponto conſtitutum maris impetus euulſerat,
firmiore rurſus conſtituto, uſſit pelagus haſtis more ſerui uerberari. Quam omnino
infamiā timidi quidē hoi ruerunt, audaces autē ac firmi riſerūt. Valens uero his longe
peiora fecit: maior eius ſtultitia, maior arrogātia aduerſus etiā maiorē & inuictiſſimū,
& cum uirū, qui penitus nihil curabat: nihila huic quam uanarū uirū oſtentatio appa
ruit. Nam ut ait Dauid, Imuſtitiā in altitudinē locutus eſt: poſuit in cœlo os ſuum, &
lingua eius pertranſiuit in terra. Hoc eſt cœleſtis unigeniti diuinitatis altitudinem nō
horruit impius in terram deprimere, & cum creaturis coniungere: cuius diuinam na
turam nec capere quidem mundus poteſt, quamuis noſtra cauſa deſcenderit, ac no
biſcum familiariter ſit uerſatus: ut hos qui in tenebris & in umbra mortis iacebant, ad
ſe traheret: deſcendit, inquam, ut aſcenderemus. Sed & ipſius Valentis furorem ab *Valentis impietas.*
initio referre parumper uacabit. Is enim quoquò uerſus catholicos præſules infectan
do, alios precibus ac perſuaſione de ſententia dimouit: nonnullos ui ac metu: propte
rea quòd reſiſtentes partim cæde multabat: bonaq; proſcribebat, ac certi ab eo miſſi
eſſent ut canes uenatici qui in ſectam Arrianam, uti ſe ſubſcriberent omnes, adhorta
bantur. Octoginta orthodoxos ad eū preſbyteros de impietate deprecanda miſſos
cepit, atq; alligatos nauibus uentis ferri dimiſit, ac demum cremauit. Duces cum exer
citu non aduerſus barbaros, ſed aduerſus uniuerſam eccleſiam mittebantur. Poſtquā
igitur Valens (ut ſurpà narraui) Cęſaream attigit, nihil habuit prius quam Baſilium,
qui tanquam ſcintilla rutilans ex toto illo incendio ſupererat, uerbis, minis, diſputatio
nibus per alios exagitare: quæ omnia uelut ab arcu ſagittæ fuerant in pectus durum
atq; impenetrabile ueluti ferrum emiſſæ: unde in autorem ipſum & mittentem reper
B cuſſæ facile retorquebantur: ſeq; ille ſuis telis miſer feriebat. Baſilium uero ſcopulo
maritimo cōparabimus, in quem undarum impetus minimum ualentes, refracti re
trorſum redundabant. Nam nūc quoſdam de iudicum ordine ad ei perſuadendum,
nunc milites ad eum tenendum, interdum eunuchos ſuos ad leniendum miſit. Hi cu
biculariq; ipſius erant, genus admodum molle, tantū impietate aduerſus deum fortes,
dum ſectam & ipſi Arrianam tuentur. Viri nanq; ſunt inter mulieres ad eas cuſto
diendas oblectādasq;: mulieres uero inter uiros ad omnia obſcœna patiēda. Quāob
rem quando genitalibus ſtuprū admittere nequeunt, lingua fornicaria & adultera u
tuntur: quod illis omnibus euenit qui cōtra deū loquuntur aut ſentiūt, ut ait in euāge
lio dominus: Generatio praua & adultera. Item Propheta: Mœchatus es cū amatori
bus multis. Valens igitur quēadmodum olim Nabuchodonoſor ſuū archimagirum
Nabuzadā miſit Hieruſalem, ut omnia incēderet: ſic & ipſe ad Baſiliū ſuū archimagi
rum Demoſthenē uirum furibundum & audacē miſit: quē Baſilius adſpiciens ait: En
Demoſthenes illiteratus. Is enim uiro ſācto mortē culinæ gladius intētabat. At iuſto
dei interijt iudicio, ac igni æterno ac proprio eſt miſſus. Nā ſicut æraq; fabri, ſic & co
ci igne ad ſuā utuntur artē. Sed hęc relinquam, & ad maius eius certamē ueniā. Quis
non nouit Modeſtum præfectū, quanta ille tum contra nos audacia & ira ſit uſus? Is *Baſilius Mo*
imperatori ualde dilectus erat, quòd omnia eius mandata diligenter obiret. Ad hūc *deſto præfecto*
magnus Baſilius tanquā ad leonem rugientē adductus, hilari lętoq; uultu erat, quaſi *ſiſtitur.*
nō ad iudiciū, ſed conuiuiū aliquod iret. Vbi uero in conſpectu fuit, cum nomine ſuo
præfectus cōpellat, epiſcopū tacet. Dic, inquit, quidnā ſibi uult tanta in poteſtatē im
peratoriā audacia? Quid tandem cogitas? ſolūsne tu poteris reſiſtere? At Baſilius,

cur me, inquit, audacem uoces aut temerariũ nescio. Ego uero nihil mihi cõscius sum. C
Tunc præfectus: Hoc, ait, Basilii queror & accuso, quod cũ cæteri quidem imperatori
assint, tu solus illum spernis. Cui sanctus, iure inquit hanc Valentis opinionem respuo.
Non enim imperator meus deus hæc iubet: nec ullo modo patietur, ut deum illum creatũ dicas. Ego quoq; creatura sum, & aptus ad hoc quoq; ut Deus fiam per adoptionem & mandatorum obseruantiam, ut ait David: Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes. Cui rursus præfectus: Ego enim hæc uolo quæ iubeo. Quid tibi uideor esse? an certe nihil? Nonne tibi satis erit honoris ac dignitatis si mecum una in fide sentias: & me socium professionis habeas? Cui ille: Fateor inquit te & præfectum, & uirum plane charũ esse: non tamen propterea deo charior eris: & tem fide locũ habere magnum profecto mihi fuerit: attamẽ nolo te in hoc fallere, ut præfectum aut Arrianum sed ut unum ex alijs mihi subiectis Christianis: quando Christianus non ex persona aut nobilitate, sed ex certa fide ac conscientia conflatur. Tunc præfectus iracundus, cum preces nihil possent, minas uirum Dei agredi cœpit: ac exilium, tormenta, denicq; mortẽ proponebat. At Basilius nihil horum timens inquit: quæ dixisti cures. Melior nanq; sum ijs qui publicant ac proscribunt, ipse meo bono spem regni cælestis præferens. Nihil uero possidens ab exilij metu liber sum, unam hominũ cognoscens esse patriam paradisum. Omnem autem terram cõmune alpicimus natura exilium. Propria uero carens terra nullo loco circunscribor. Dominat enim terra & plenitudo eius. Incola ego sum in terra secundum ipsum, sicut omnes patres mei. Tormenta autem despicio. Quid enim hæc in me poterunt, cum corpus prope nullum, & ossa fine carnibus fere sint inuentura. Tantam unam breuemq; admodum plagam inferre potest, ut me his erumnis liberes. Quomodo mortem formidabo quæ me meo creatori D
sit redditura? His igitur uerbis præfectus perterritus. Mecũ, ait, nemo hactenus hac audacia & licentia congredi aut loqui, ut tu nunc, est ausus. Cui sanctus: Quod forte, inquit in episcopum non incidisti. Quod si incidisses, sic item ille pro pietate certans tecum differuisset. Nos enim cætera humiliores omnibus sumus hominibus: ubi uero de fide deq; Christi pietate agitur, minime humiles aut timidi apparemus: quod ipsum, execrari deum uideremur, si quicquam ex eius dignitate detrahi pateremur. In summa, tu etiamsi quicquid tibi libet facias, & tuo modo potestate cõtra me utare: nunquã persuadebis aut certe coges me tuæ sectæ & impietati adsentiri. Postquã uero hęc audijt præfectus, & illius propositũ atq; constantia accepit, cum ab se dimittit, non quidẽ minabundus, sed reuerentia quadam se subtrahendo. Ipse autẽ ad imperatorem reuersus pugnam habitam retulit. Alium tentare oportere ait, Basilium uero uel palam de medio tollendum, uel non expectandum ut minus fidat. His gestis imperator suum mutauit consilium, uictusq; laudibus ac fama Magni Basilij tulit uim ei minime inferri. Verumtamen quemadmodum ferrum ingens quidem molitur, remanet tamen ferrum: sic & Valens ad breue tempus lenitus, minas quidem in sancti admirationem conuertit, idem tamen nihilominus remanlit, ac in eadem perfidia obdurauit: nec Basilij fidem absumere ullo modo uoluit, turpe sibi fore putans si a cœpta opinione discederet: adeoq; honestã causam occasionemue quærebat, quo nam modo uiro sancto nocere aut incommodum inferre posset. Reperit tandem. Nam in die luminarium quando populus omnis in ecclesiam conuenit, ingressus & ipse ubi ordinẽ psalmodiæ, cærimonias rite celebratas, atas omni decore ac reuerentia cultas,

A tia cultas, populum denique diuino cultui assistentem uidit, admiratus est. Omnes enim ut angeli cum reuerentia quadam ac honore circa Basilium stabant: ipse uero medius inter ipsos circa cathedram integer, immobilis, graui superalio, firmis oculis conspiciebatur, tanquam si imperator minime superuenisset, nec nouum aliquod aut formidandum negotium contigisset. Vbi autem hoc spectaculum Valens animaduertens, attonitus cunctabatur: subito capitis ac oculorum uertigine quadam correptus est: quæ multitudini quidem minime tunc apparuit. Postquam autem uasa quæ Christo dono daturus attulerat, in manus cepit ac ad aram accessit, tunc cautam palam ostendit uestigio corporeque toto tremebundus, ita ut nisi diaconorum quidam cum manibus prehendisset, proculdubio cecidisset. Dona uero quæ offerebat, suscepit aut attigit ex astantibus nemo: quòd sane ignorabant an Basilius ob hæresim ea accipere aut grata habere uellet. Post hæc Imperator quasi nobiscum consentire uisus, intro sacrum parapotamina siue diaconum ingressus, Basilium iamdiu uidendi cupidus aspexit, ac cum eo collocutus est. Quid autem ei sanctus dixerit, quidue cum eo differuerit, non habeo dicere: nisi tantum dei uoces quæ ab alijs multis & mihi quoq; tunc præsenti auditæ sunt. Quæ nempe collocutio ac disputatio prudentissima diuinaq;, principi erga nos beneuolentiæ & humanitatis causa cum etiam magno nos discrimine liberandi principium fuit. Et ut Demosthenes in oratione pro Ctesiphonte, ait, hoc primum res Thebanas constituendi initium primaque constitutio fuit. Sic factum hoc ciuitati maximum & instans periculum uti nebulam dispulit. Et profectò iam fere imperator persuasus erat, nisi improbi uiri in suas eum partes ac sententias extorsissent. Quamobrem in exilium mittere Basilium cum decreuisset, prodigijs qui-
B busdam superuenientibus perterritus sententiam reuocauit. Nam sella qua uehendus erat statim confracta & dissoluta est. Cumque de more literam quæ exilium notaret scripturus esset, nunquam eam calamo non reddente exprimere ualuit. Nocte deinde in qua spatium ad deliberandum Basilio datum erat, Imperatoris filium ægrotare grauissime contigit. Imperator uero cum præ tristitia male quoque haberet, & huius prostratus uolutaretur, more Dauid, cum a deo ob adulterium admonitus in cinere & sacco iaceret, medicos undecunque accersit. Ad preces demum ac supplicationes confugit: & quoniam Basilium per se uocare uerebatur, quòd eum contumelia pauloante adfecerat, per legatum unum ex his qui ei familiares erant, rogauit: ille statim uenit: cuius præsentia filius reualescere cœpit: ex quo pater exhilaratus in spem uenit meliorem. Quod nisi aquæ dulci salsam miscuisset: hoc est Basilij tantum aduentu contentus, alios hæreticos non uocasset, proculdubio etiam ex eorum, quæ principi aderant sententia, qui una & ipsi mœsti erant, filius perfectæ sanitati restitutus fuisset. Idem fere casus paulopòst Modesto præfecto (de quo supra mentionem fecimus) euenit, ut in morbum & ipse incideret periculosum, qui huius uiri manibus diuinitus est seruatus. Ex quo ille gratias egens præteritorum ueniam petijt: locoq; exculationis ac ueræ pœnitentiæ, inquit, lacrymas accipe, precesq; meas ac demum erroris præteriti ueram confessionem. Dat igitur uir sanctissime mihi quam ignorabam salutis uiam. Itaq; hanc proculdubio assecutus, alijs postea qui nescicbant palam fecit. Et hæc quidem quæ Basilius cũ Valente & Modesto gessit exitum fortuita bonum, sic se habent. Cum alijs uero quomo-

Euſebius Ponti præfectus.

do certauerit uideamus. Euſebius Ponti præfectus Dominicæ Auguſtæ Valentis uxoris auunculus, aduerſus Baſilium uelut impietate & dogmatis eius commotus, ſpecie & occaſione querelæ ſuper muliere quadam uidua, quam pauloante quidam ex eius aſſeſſoribus in matrimonium ſibi per uim trahere cupiebat, acerbitatis ſuæ uirus oſtendit. Hæc uero nõ tam audax quam prudens conſilia ceperat ad aram ut confugeret. Vt autem Baſilium meum, tanquam in iudicio conſtitutum detendam, innocente ſanctam trinitatẽ: Dic, oro, quid tunc non ſolum Magnum Baſilium, ſed ſacerdotem ſimplicem facere oportuit? Nónne eius erat officium mulierem adeſſe, opemq; ferre, cum facta ſacrilega deus prohibeat, ac ſacras ædes honorari, & ad has confugientes minimè attingi aut auelli omnino iubeat? Sed nouus legiſlator & iudex & præfectus, omnes, ait, noſtræ potentiæ ac autoritati cedere oportet. Itaque mulierem omnino quærebat. At hic omnino iuuabat, ille uero furebat: Et ad poſtremum aliquos ad hoc ſubornatos miſit, qui in Baſilij cubiculo illam ſe inueniſſe dicerent, ut hac eum infamia notarent. Igitur de re habita eſt quæſtio: ad dicendam cauſam accerſitur. Præfectus cum arrogantia ſimul & audacia pro tribunali ſedet: Baſilius cõparet, ac illud Dauid ait: Niſi conuerſi fueritis, gladium ſuum uibrabit, arcũ ſuum tetendit & parauit illum. Hoc enim totum tunc contigit. Nam & dei gladius acuebatur. & arcum tendebat deus: ſagitta uero nõ adhuc mittebatur. Ita enim dei lex eſt, tolerare, longanimitate uti, pœnitentiæ tempus expectare: denicq; ſpatium modumq; dare quo ſe à peccatis homines liberent, ut ait in ſapientia Salomon. Sed reſpice quæſo athletæ dei, & iniqui præfecti certamen. Sacerdotalem ille ueſtem excuti ac diſtrahi iuſſit, at hic & tunicam exuere paratus erat. Quin & uerbera & ungues intentauit, & hepar e mediis uiſceribus euellere minabatur. Quæ omnia ſanctus aſpiciens, ac contemnens ut ineptias, uanum eius furorem riſit, aitq; Gratias tibi ex hac tum in me uoluntate agam, ſi hepar hoc meum pulſaueris. Nam hoc ſane ut ex habitu uides, cæterum uiſcera cruciat & affligit. Itaq; interioribus ſane medebaris. Si autem ut minaris id omnino extraxeris & euulſeris, corpus totum ſemel a moleſtia liberabis. Sanctus igitur & præfectus ſic inter ſe certabant. Ciuitas uero hoc ſentiens, ueluti cum ſumus apes commouet, ſic tota cõmota eſt: maximè uero hi qui Cæſareæ arma fabricabant, quiue imperatoris opera texebant. Hi enim ad tumultũ & ſeditionem promptiores erant, ut audaciam ex principe ſumentes. Et demum correpto quicquid armorũ uel caſu, uel ex arte, cuicq; in manus uenerat: mulieres etiam quædam textrices, radijs, hoc eſt texendi inſtrumentis, haſtæ loco uſurpatis, in Baſilij defenſionem cucurrerunt. In ſumma, nullus fuit qui non ad ſe ſuamq; ſalutem hoc pietatis opus ut rerum ſanctiſſimum tueretur, pertinere putaret. Et qui maxime ſe audacẽ oſtendiſſet is magnopere collaudabatur: qui uero minime reſtitiſſet, ut impius aut ignauus taxabatur. Et profectò ea die præfectũ trucidaſſent, niſi Baſilius ſtatim apparens autoritate ſua tumultum ſedaſſet. Hæc itaq; omnia dei prouidẽtia bona de cauſa facta, ut aut Salomonem ſuis uerbis reſiſtit, humilibus aũt dat gratiam. Quãobrem enim Magnũ Baſilium non liberaſſet ille, qui mare rubrum, ut Iſrael trãſiret deduxit? qui Iordanis aquas diuiſit, ut arcã ſacerdotes ſine inundatione per mediũ deferrent? qui ſolem ut Iehu Naue uictoriã præberet ſtare iuſſit? qui Amalech ſupplicãte Moſe in fugã cõuertit. & alia cõplurima prodigia edidit, ut populum ſuũ ſeruaret? Hic igitur labores Baſilij quos a prophanis ac laicis uiris illatos ſuſtinuit, felicẽ admodũ finẽ habuere. Subijcã reliquum

Baſilius à populo è manibus Euſebij liberatur.

nunc bel

A nunc bellum uicinorũ epiſcoporum,incommodũ profecto ac damnũ maximũ ſubic ct.s afferens populis.Quid mi:cũ ij qui exemplo pacis ac quietis cæteris eſſe debent, inter ſe pugnantes ac tumultuantes aſpiciantur? Cauſæ diſſidij contra uirum optimũ plures.Primũ quidem, quod in una fide minime concordabant, niſi forte a populis catholicis coacti.Deinde quod ægre ferebant ipſum epiſcopũ declaratũ,quem ſplendori ac gloriæ ſuæ obfuturũ putabant.Quamobrem inuidia cruciabantur,cum uirtute longe ſuperari uiderentur:nec tamen id fateri præ uerecundia uolebãt: quod morbus hic eo profundius penetret ac laceſſat, quo magis in arcano cõditur pectore nec palam ſit.& præterea alia accedebat occatio,patriæ ſchiſma,ac in plures præfecturas diductio,uidelicet in primam ac ſecundam Cappadociã.Et in duas Metropoles Cęſaream & Tyanam,& quod multa ex prima præfectura ſecundę eſſent addita.Hinc itaq; ſeditio epiſcopis mota eſt. Anthymus enim nouus ciuitatis Tyanenſis Metropolitanus,utriq; Cappadociæ ſingulos creabat epiſcopos,&ſi utraq; utq; ad id temporis unum epiſcopũ habuerit Metropolitanũ,cõuenit quoq;, dicebat, ut & noſtræ, id eſt, eccleſiaſticæ parochiæ ſeu iuriſdictiones ſimul cum ſecularibus præfecturis & diœceſibus diuiderentur.Quamobrem parochias trãſpoſuit in ijs quæ addita nouæ præfecturæ,id eſt,primæ Cappadocię fuere,in qua Metropolis tunc Tyana fuit.Baſilius uero ueteri cõſuetudini,& ei diuiſioni quæ olim à patribus eſt facta fauebat:dicebatq;,ſecularia quidẽ diuidi poſſe, eccleſiaſtica uero nequaq; oportere,ſed in priſtino ſtatu relinquẽda eſſe. Quid enim cõmune gladio cũ ſpiritu? Hinc itaq; multa mala alia iam cõtigerant,alia uero inſtabãt. Tyanenſis enim epiſcopus ad ſe Cæſariẽſes præſules trahebat,eorũq; redditus ſubripere conabatur,& præsbyteris quibuſdam
B perſuaſerat ut ſe,nõ Cæſarienſem ſequerẽtur, quoſdã uero non perſuaſos de ordine mouebat & alios cõſtituebat.Ex his igitur, horũq; exẽplo res quoq; ſeculares diuiſę & in ſeditionẽ uerſæ male habebãt.Plures nãq; his tumultibus gaudebãt,præſertim ſeculares,cum ſacerdotes talia deſignare conſpicerent:unde & ipſi peccandi licentiam ſumebant, nec ne redarguerentur ullo modo metuebant. Facilius nanq; eſt ea quæ conſiſtunt diſſoluere,quam iam collapſa reſtituere atq; aptare.Baſilius poſt hęc per loca ſubiecta nonnullos creauit epiſcopos: me uero inter cæteros apud Saſima paruum admodum oppidum præſulem conſtituit. Ego uero cum in reliquis omnibus, Baſilius mihi magnopere ſit laudandus,in hoc ualde laudare nequeo,quod me non admodum fidum putarit,nec multo in honore meam habuerit amicitiam, loco tam ignobili me præficiendo:quanquã Metropolitani cum dignitatis tum nominis participem feciſſet.Verum cũ ſanctuſpiritus inſtinctu omnia egerit,dei tantum honorẽ ac uoluntatem omni amicitiæ præponens,in bonam id ſummus partem.Mihi ſanè ex hac cura totius uitæ ſpiritalis & philoſophiæ impedimentum ſubortũ eſt.Nunc reliquas eius uirtutes breuiter percurrã, quibus ſummis omnium temporũ uiris non ſolum æquiparari, ſed eos longe ſuperare palam eſt. Nonnulli una aliqua uirtute tantum clari.Alij uero quædam recte faciunt,omnia uero,pauci admodũ perfectẽ. Hic uero in omnibus pariter ſummus,magnitudine quadã naturæ apparuit. Si paupertatẽ quæris,peculij aut rei cura nunquã ei fuit: ſi quid forte poſſedit,pauperibus affatim cõmunicauit,ut in ea quã ſupra memorauí fame oſtendit. Nõ ut Crates ille Thebanus qui ſubſtantiã dimittens omnẽ,ſuper aram aſcendit,aitq;: Crates cratẽ liberauit, hoc eſt ſeſe a pecuniæ ſeruitute liberum fecit:ſed hoc ille fecit inani gloria ductus:

Baſilij & uicinorum epiſcoporum diſſidium.

Baſilius priuribus eccleſiæ ſuæ præfecturas diuidit.

Gregorius Nazianzenus à Baſilio ordinatur epiſcopus.

Paupertas.

Crates Thebanus.

noſter

noſter uero Baſilius illud Aeſchyli ſeruauit: Vt non uideri, ſed eſſe iuſtus uellet: ſum-
me ſciens illud Platonis inuſtitiã eſſe iuſtum uideri uelle nó exiſtentẽ. Necꝫ item ut
Cynicus Diogenes. Cynicus Diogenes, qui in urbe media, doleo ſe incluſerat, & paupertatẽ quã tuoſam
habebat, ut occaſio foret unde omnes ei cõferrent. Hic aũt procul ab omni ambitione
ſeu arte aut quæſtu abalienatũ animũ a rerum omniũ poſſeſſione abduxit: & ut nau-
tæ uitandi periculi, & leuãdæ nauis gratia onera ſubtrahũt: ſic & ipſe ſponte abiectis
Abſtinentia. omnibus, ſecurus hoc uitæ pelagus pertranſiit. In uictu aũt & cultu corporis, cũꝫ abſti-
nens & paruo contentus fuerit ſcimus: unica tantũ tunica ſe amiciebat, humi cubita-
bat, noctibus totis uigilabat, quod illud domini teneret dicẽtis: Aſpicite lilia agri quo
modo creſcũt: dico uobis quod nec Salomon in omni gloria ſua ita ueſtitus erat ſicut
unũ ex illis. Quotidie ieiunabat pane ſolo cõtentus, & loco delitiarũ ſal habebat. A-
quam cõt nuo potabat. Ob quã uitæ duritatẽ ſimul & aſperitatẽ morbũ facile cõtra-
Caſtitas. xit, in curiſcꝫ ac medicinis diu fuit: cũ quo & ego, quanquã cætera infirmior uirtute, at
tamẽ ſimiliter affectus ægrotaui. De ipſius uero caſtitate habeo tantũ dicere, q̃ eam
uſcꝫ ad extremũ diligentiſſimẽ ſeruauerit. Integer enĩ corpore & omnis expers libidi
nis perpetuò permãſit: cũ nulla magis uirtus angelis cœleſtib. æquiparari poſſit: quã
etſi quidã matrimonio inferiorẽ putarũt, quod humanũ genus ex ea deficere uidetur,
magnopere tamẽ errarũt. Nec deus ipſe, niſi diſcipulis ſuis & ſe plane ſequẽtib. trade-
re uoluiſſet exemplũ, uirgo ex uirgine natus permãſiſſet. Baſilius igitur hanc adeò di
lexit, ut de uera uirginitate ſermonẽ etiam conſcripſerit: per quẽ corporis pulchritudi
nem in animæ decorẽ transfert. omnis enim gloria filiæ regis ab intus. Naim exterior
quidẽ pulchritudo facile corrũpitur, materiamꝫ libidini & incontinentiæ præbet: In-
terior aũt Chriſto tantũ ſeſe uero ſponſo manifeſtat. Cui prudentes illæ uirgines ob
Baſilius primus cœnobia ordinauit. uiã eunt. Vt aũt non ſolũ ſibi, ſed & alijs quoꝫ proficeret: primus cœnobia excogita
uit, ritũꝫ illum monachorũ antiquũ atꝫ agreſtem ad ordinẽ quendã formulamꝫ
religioni propiorẽ reduxit. Cũ enĩ animaduerteret, eos qui in cõmuni uita, hoc eſt,
inter alios mixtim agunt, monaſticã licet abſtinentiã ſeruẽt, alijs quidẽ utiles, ſibi ue-
ro nequaquã exiſtere, cũ in multis eos neceſſe ſit uerſari malis, quæ uitæ quietę ac planè
perfectæ cõtraria uidentur: eos uero qui in ſolitudine procul ab alijs agunt, firmiores
ſane propoſito, magisꝫ deo coniunctos cũꝫ ſupra dictos, uidit attamen ſibi tantũ uti
les: cũ rerũ experientiã nequaquã teneãt, nec cũ alijs cõmercium ullũ habeant: utrunꝫ
uitæ genus cõiungere conatus eſt. Quãobrem monachorũ cœnobia haud procul ab
ijs qui in hominũ ſocietate uiuunt, ædificari iuſſit, nec omnino ſeparauit: ut & propin
quitate cũ opus charitatis expoſceret adeſſe ualerẽt diſſiti alioqui proprijs terminis:
ne quies eorũ aut pax interrumpi per multitudinẽ poſſet: nec ipſi monachi actionis
merito quod ex impendenda alijs pietate eſſet priuarẽtur: neꝫ rurſus eorũ actio per
tumultus inutilis efficeretur. Vt alter alterũ hoc modo iuuare poſſet: & monachorũ
uita per conuerſationẽ eorũ qui in cõmuni agũt pia fieret: & ipſi ex monachis quietẽ,
Xenodochiũ à Baſilio ædificatum. conſtantiã, ſapientiã, contemplationẽ ediſcerent, quẽadmodum tellus ac pontus inui
cem ſe iuuant, ac ſuſcipiunt. Animaduerſo itẽ nihil dei magis gratiã promereri, quam
benignitatem in pauperes, hanc ita coluit, ut xenodochium celeberrimum ædificaue
rit, in quo ægri ac pauperes curarentur atꝫ educarentur: ea fama ac celebritate ut di
uites, iam in hoc etiam proficiant, hoc eſt, ſuperflua huic largientes, alia uitent mala:
aut certe ne reliqua eorum in futurum pereant bona. Hic inquam ægri mala & in-

commoda

A cõmoda æquo ferunt animo, & ob inuentã misericordiam deo gratias cõtinuò agũt. Ego aũt hunc locum tanta magnitudine & nobilitate conspicuũ contemplatus septẽ orbis miraculis non inferiorem dixerim. Quorũ primum Ægyptiæ sunt Thebæ centum portas habentes. Secundum muri Babylonis a Semiramide coctis lateribus & bitumine cõstructi, circuitu stadiorũ trecentorũ, latitudine cubitorũ octuaginta. Tertium in Caria Mausoli sepulchrum ab Athemesia uxore ædificatum. Quartum Pyramides in Aegypto ut quidam uolunt ab Ioseph hebræo ad frumenti conseruationem excitatę, unde nomen accepit. Pyros enim triticum dicunt. Alij sepulchra esse ferunt in ignis quem colunt honorem constructa, ad eiusq; similitudinẽ in acutũ quadrata specie tendere. Quintũ in Rhodo colossus idolum Apollini sacrũ: quidã æreum esse columnam dicũt, altam, ut ait Aristoteles, cubitis sexcentis. Sextũ Capitoliũ Romanorũ. Septimũ Hadriani templum in Cyzico. Ex quibus sanè omnibus nulla autoribus utilitas, nisi breuis admodũ & fragilis gloria emersit. Magnus uero Basilius hoc Xenodochiũ pietatis gratia tantũ excitauit: quod minime sit passus inopes ac debiles oberrare: & misero spectaculo corã alijs abijci & expelli. Quo exemplo nos admonere uoluit unum esse omniũ caput Christũ, ut ait Apostolus: Nos aũt membra in Christo: & qui membrũ spernit, caput etiam spernere. Et cum Salomone docuit: deo fœnerare qui pauperis miseretur. Ægris uero ac tetris affectos morbis exosculari solebat: non inani gloriæ aut ostentationi seruiens: sed ut exemplum planè cæteris præberet, ne pauperes aut ægros fastidirent, hulceraq; potius curarẽt. Quidam uero malignè erga illum affecti ex hoc & nonnullis alijs gestis tanquã iactabundum taxabãt. Inuidi nãq; semper quãdo per se apertè rem laudabilẽ detestari nequeunt,
B in uitium illi uicinum detorquere conantur. Fortem, audacẽ uocant: Iustum, seuerum & crudelem. Prudentem, astutum & malignum. Magnanimũ, glorioſum. Liberalem & misericordem, prodigũ. In dicendo pro iustitia liberum, impudentẽ & licentioſum. Basilij constantiam atq; grauitatẽ, contemptũ ac superbiã dicebant. Nam ille ut bonus, omnibus arridere solebat quasi hoc signo eorũ collaudans ac probans uirtutẽ. Sic improbos seueriore aspiciebat uultu: quibus & taciturnitas sola, loco increpationis ac correctionis fuerat: dum illi eius colloquio ac sermone priuati intra se quid mali admisissent, cogitabant: atq; hoc modo ad officium reducebantur. Viros facetos &, quos urbanos proprie uocant, scurras, minime diligebat: minimeq; his arridebat. Non enim uulgo placere, aut omnibus se obsequentem præbere curabat. Quem morem si quis uituperet, leonem etiam accuset quòd acriter ac torue non humiliter & blande, quẽadmodum simia, id est, mimus aliquis, aspiciat: ac scenicos & histriones, qui spectatoribus risum per alapas & uerbera inter se mutuo cædentes præbent, potius recipiat ac probet. Quanquam si quis in conuersando huius mansuetudinem exquirat, uidebitur & huic parti magnopere satisfecisse: in castigando lenis, ita tamen ut disciplinę ratio semper haberetur, sine tristitia grauitatem, sine assentione hilaritatem, sine ostentatione animi magnitudinem præ se ferebat. De ipsius nunc oratione & eloquentia quid dicam, aut cui comparabo? Quantum itaq; tuba tibiam, aut uxor domini cæteras famulas: sic eius scripta sermonesq; reliquos antecellunt. Nam & sacri eloquij mysteria exprimere non omnibus datum, ut ait Dauid: Peccatori autem dixit deus: quare tu enarras iustitias meas? Nec ullus dominum Iesum, nisi in spiritusancti uirtute (ut ait Apostolus) dicere poterit.

Septem orbis miracula.

Viris facetis minime arridebat.

De scriptis & eloquentia ipsius.

terit. Magnus autem Basilius præter omnes qui diuina narraret d gnus erat, & ut di- (
gnus in agro dominico operarius, in sacro eloquio gratiam ac lumen ex deo ac spiritu
ipsius inuenit. Igitur sacra uolumina nemo, nec eloquentius nec uerius aut huberius
enarrauit: nec ullo alio unquam uerbo aut sententia erraut. Sed d quod ait Salomd
et probe euenit: Det mihi deus ex animi sententia loqui, & quæ dico, digne cogitare.
Nam scitè quæ nouit expressit: quæ uero exprimebat recte sensit: & par ubique appa
rens, nullum doctrinæ Theologicæ locũ siue ad mores seu ad dei contemplanda my
steria facientem, reliquit. Eius monumenta ita clara celebrataq; sunt hodie, ut nemo
sit qui sapere cupiat aut de rebus diuinis aliquid intelligere, quin ea in manibus habe
at. Vetera iam cessant, his nouis tantũ uacant. Hinc affatim sibi quisq; materiam ad
ea quæ cupit assumit: & siue ad exercitationẽ encomium faciat, seu ad consulendum
& deliberandum aut hæreticis respondendum ueniat, uelut in promptuario apud e-
Scripta Basilij um cũcta reperit. Scripsit hexaemeron, quem ego quoties lego, ubi de rerum princi-
pio diuinitus differit, ita me in conditoris charitate atq; cognitione confirmo, ut nulla
re magis mouear aut oblecter. Quæ uero contra Eunomiũ & hæreticos scripsit, ignẽ
mihi uidere uideor inconsumptum: ita ipsorum repressit audaciam. In libro ad Am-
philochiũ de spiritu sancto, eo quòd in illius fide illum errasse inuidi nónulli dict. ta-
bãt, ita spiritũ sanctũ ante oculos ponit, ut nil manifestius aut uerius deũ illũ esse osté
dat. Epistolas nonnullas, sermones item super uarios scripturæ locos & homilias ad
Basilius patri- populum habuit quibus omnis magnopere ædificatur ecclesia. Has igitur ob res Ba
bus utriusq; te silium ego omnis ætatis ac memoriæ principem facile iudico: cuius si laudes absolue-
stamenti com- re omnino uellem, cum ad montis uerticem iam peruenisse uidear, infra eius radices
parandus. adhuc uersabor. Sed age, eum cum utriusq; testamẽti uiris parumper comparemus. D
Adam primum domini mãdatum præterijt. Hic semel susceptum perpetuo seruauit.
Et ob scientiæ lignũ nõ errauit, rite & ordine ac ad suam aliorumq; salutem illa usus.
Et nunc in paradiso cuius ardentem rompheam euasit, triumphat: quam deus uerti-
bilem fecit ut peccatoribus formidolosa ferri aciẽ obuerteret: iustis uero terga osten-
deret. Enos primus cœpit inuocare nomen domini. Hic autem deum palam alijs fe-
cit: quod longe maius est. Enoch deo placuit, & ob breuem iustitiam translatus est.
Nam fides tunc obscura & in umbra erat. Hic uero in omni uita ob perfectam uirtu
tem translatus in adoptionem filiorum dei ac supra hominẽ exaltatus est. nec clam
aut in fidei obscuritate, sed manifesta professione: & non in parte uitæ, sed in tota.
quod ea demum sit felicitas, ut ait Aristoteles, quæ non in uno actu, sed in uita omni
est & perfecta. Noë per breuis ligni opus humanum seruauit genus, per octo tantũ
animas in arca seruatas. Sanctus uero hic hæreticorũ diluuium effugiens, arcam salu
tis patriam suam fecit: quę cunctis prævaluit zizania seminantibus. unde & cæteris sa
lus redundauit. Abraham noui generis nouiq; sacrificij autor, promissa ex deo acci-
pere meruit, proq; filio arietem condignã inuenit hostiam. At hic cũ se totum deo
traderet ad omnẽ laborem, & ad martyriũ usq; paratus, non alium substituit. Nec q
enim brutum animal æqua est homini compensatio. Isaac ex Mesopotamia Rebec-
cam duxit: & postquam consenuit, oculiq; eius caligauerunt, uolens filium natu maio
rem Esau benedicere, deceptus est a Rebecca subdito Iacob. Hic aũt pro uxore eccle-
siam ex propinquo sibi iunxit: & filijs spiritalibus pro dignitate benedictionem im-
pertijt. Iacob scalam in cœlum ascendentem in somnis uidit, & per eam, angelos ascen-
dentes: &

A dentes & descẽdentes: quæ quidem Christi diuinitatis in carnẽ descensum prænotabat. Itẽ lapidẽ statuit oleoq; oblevit. Angularis hic lapis Christus est pro nobis oblitus atq; unctus. Idem cum deo in hominis forma luctatus est. Palæstra hæc, cõtentio uerbi circa corpus assumptũ: siue naturæ humanæ ad diuinã altitudinẽ cõparatio est. Dolor uero femoris icti, humanæ generationis pugnã ostendebat. Si enim cũ diuina natura nostra conferatur, ut fragilis & doloribus obnoxia seperatur. Iacob item multos greges possedit, ac cũ Labam conuenit, ut quæ uario uellere nascerentur, ipse sibi haberet, cum gregi igitur in aqua ubi bibebant appositis ad earum imaginationẽ uirgis uidæ factæ, similes illis postea fœtus ediderunt: unde dives est factus. Ad postremũ duodecim filios moriturus benedictionem dedit. Basilius uero uidit, & ascendit altitudinem in rebus spiritualibus ad deum tendentẽ scalam: & sua scripta muectiua, contra hæreticos columnã maximumq; lapidem orthodoxæ fidei constituit. Nec cum deo contra fidei communes hostes luctatus est. Plures quoq; diuersis ac uariis uirtutibus insignitas omnes rationis participes habuit. Demum non tantum duodecim, sed innumerabiles filios spiritales genuit, quibus & benedixit. Ioseph frumenti copiam in Aegypto quæstuosam habuit. Basilius gratuitæ præbitor frugis, uti supra memorauimus, non solum terrestris sed etiam spiritalis fuit. Et ut ille dominã repulit impudicã, ob quam & calumniam est passus: sic is tentatorẽ cum uictoria eiecit, & tum quæ de spiritusancto senserat cõtra fas accusantes, libro super hoc edito luculentissimo compescuit. Moses quidem Aegyptum decem plagis percussit, his, uidelicet, sanguine, rana cyniphe, omni genere muscarũ quadrupedum interitu, turgẽte tubere, grandine, locusta, tenebris, postremò primogenitorum interitu. Legem quoq; in duabus tabu
B lis utrinq;, id est, etiam a tergo scriptis accepit, ut plane ostenderetur uulgo, & ijs qui humi iacebant, exteriora esse scripta. Et uero quæ intra erant, paucis admodum, ut ad superiora tendentibus, ostendi. Aaron uero sacerdos erat pro populo sacrificans atq; orans: consecrabat insuper ac curabat ea quæ circa tabernaculum fœderis erant, quod Paulus dominus non homo constituit. Ambos itaq; imitatus est Basilius: Aegyptios quidẽ, hoc est hæreticos spiritalibus flagellis, ore, scriptoq; castigans, accessit regni cœlestis ut in terram promissionis ducens, longè magis zelatores bonorum operum, ut ait Paulus, & in cordis tabulis leges scriptas non partim umbratiles & figuratas, partim spirituales, sed omnino spiritales habentes. Nec semel in anno ut Aaron summus sacerdos, sed sæpenumero in sancta sanctorum ingressus est: hoc est, in sacrorum uoluminum penetralia, arcanaq; mysteria: ut multitudini ac uulgo inaccessos sacræ theologiæ sensus ac inscrutabiles aperiret. Expiãs insuper populum, non uituli cinere, uel rebus alijs fragilibus, sed sacro baptismi fonte, & alijs spiritalibus expurgationibus fructiferum reddidit. Successit Iesus Naue, qui terram attigit promissionis. At Basilius ijs quos subiectos habuit, diuersas distribuit mansiones. De quibus seruator ait: In domo patris mei mansiones multæ sunt: hoc est, diuersa pro dignitate cuiuq; meritorum præmia donaq;. In domini nanque manu & potestate, mercedis est distributio: ut est apud Dauid: In manibus tuis sortes meæ, hoc est, pones te potestatẽq; tuã. Item funiculi ceciderũt mihi in præclaris, id est, date sunt mihi de partes ac sortes ut succedã illis in præclaris & opimis, hoc est, in triumpho ac de dæmone uictoria. Funiculi enim, sortium ac partium distributiones uocat, quod funiculis terram diuidamus ac metiamur. Samuel ex materno susceptus est uoto, Ba

filius itē ex patrio. Ille duos reges unxit. Hic frequentē populū sancto spiritus oleo fo-
uit. Dauid mānsuetudo prædicatur. Mansuetus ille quidē dicitur, qui alienas æquo a-
nimo sustinet iniurias. Hic autem Valentis insaniam ac furorem non solum constan-
ter tulit sed etiam uerbis sanctis & eloquēti modulatione diuini temperauit, quem-
admodum ille cithara Saulem infamientem curauit. Salomon sapientiam quidem a
deo petijt, uerum ex ea paulopost per idololatriam & concubinarum libidinem exci-
dit. Hic rectam fidem in deum semel acceptam perpetuo seruauit, & ob eam Valen-
ti principi continuo restitit. Qua de causa & Helia inferior non fuit, qui rethe. se regi-
bus dicitur. Quin & ille igneo ad cœlum curru est sublatus: hic in tribulationis pau-
ter & charitatis igne, ut rubus ille Moseos, non solum inconsumptus incolumisq; ser-
uatus, sed altissima contemplatione sublatus ad dei penetralia fuit: unde gratia illi,
uelut Heliseo ex inclita chlamide, prouenit plurima. Quin & corpore iam per absti-
nentiam consumpto, cum ossibus ac pelle tantum superstes esset, sine mortis sensu
procul dubiò migrauit. Vt autem ad nouæ legis ueniam uiros, quamuis audax plane
sit res, eum Ioanni Baptistæ comparare: attamen & hic quoq; tenuissimo uictu fu-
Ioannes Bap-tista. it, ut qui pane & aqua tantum nec ad satietatem aleretur: noctibus totis tunicam ex
animalium setis, quam cilicium uocant, amictus, sacris lectionibus aut scriptionibus
uacabat. Ille in medio duorum fuit testamentorum: hic ueteris nouo ita prudenter e-
narrando accommodauit atq; coniunxit ut omnes deinde ambiguitates facile solue-
ret. Reliquis postremò apostolis ac discipulis Iesu Christi non inferior dici poterit,
uerus post eos Apostolus ad orbem moribus ac fide collapsum restituendum mis-
sus: tanto difficiliorem prouinciam administrans, quanto reficere quam de nouo con-
dere difficilius sæpenumero putatur. Sed quid plura dicam? Illius uita non tam ani-
mi quam corporis ac naturæ, aliorum uirtutes dici poterant. Si quis igitur illum imi-
tari se putat, tanto inferior ut umbra a statua, aut echo a uera uoce inuentur. Satis e-
nim eius studiosi habere uidebuntur, si aliquis prope accedant uirtutes, aut aliqua
ex dictis eius mutuentur: quemadmodum & ego sæpe facere soleo, ut ipsius utar sen-
tentijs: quoniam quæ ille uel sine cura & ex tempore dixit, ijs quæ ab aliis apposite
Basilij obitus. dicuntur, sunt longe præstantiora. Vbi uero tempus resolutionis ac certaminis legiti-
mi præmium accipiendi appropinquauit, non ascendit in montem ex præcepto do-
mini ut Moses, ac deinde mortuus est: sed ante mortuus est, & deinde in montem ce-
lestemq; locum ascendit. Iam iamq; moriturus dei uerba clara uoce nunquam desi-
erant: quin & successorē sibi ex ijs qui ei ministrabant & auditores in rebus diuinis fue-
rant, declarauit. Post hæc quæ sequuntur, alij referant. Ego demens quid aliud age-
re potero, quam ut fleam, cum ecclesiam tanto pastore uiduatam, nosq; tali præsule
ac doctore priuatos uideam? Vbi iam in extremis iacebat ut sanctus, angelorū cho-
ris celeriter inferi expectans: ad cum omnis populus confluxit: cuius mortem iam in
se dei fore putabant, & amentes præ dolore facti circumstabant lequa una chlucntem
ac properantem animam retinere possent. Ipse autem cum postremo Prophetæ uer-
ba protulisset, ac dixisset: In manus tuas domine commendo spiritum meum, expira-
uit. Elatus à sacerdotibus ac per urbem feretro tanta comitantium multitudine ue-
ctus est, ut uici frequentia psalmos hymnosq; in eius laudem canentium compleren-
tur. Mirumq; cum philosophiæ partes sint dolorem temperare, lacrymis modum
imponere, huius occasu nemo tam sapiens fuit, qui non dolore, lacrymis, quæstibus

certatum

A certatim alios uincere ſtuderet. Corpus cum omnes magna contentione & tangere & arripere certarent, ſepulchro maiorum illatum eſt: ubi & pater ſacerdos, & auus martyr, ſub Maximiano, conditi erant. Mihi uero tanti uiri cõſuetudine orbato quid reliquum niſi mori, aut miſerâ in futurum ducere uitam? Quò me uertam tam amplius? Vnde conſilium quæram? Quid agam? quando eum amiſi qui erumnas meas ac labores ſolabatur. Venite omnes, uenite, ac me choro circunſiſtite: laudes eius mecũ canite, alius aliã partẽ ſuſcipientes, quando nõ omnia poſſumus omnes. Narrate illius decora uirtutes q; omnis ætas, ſexus, ordo. Pueri patrem deſiderantes, ſenes coætuum ueſtrum: quum in magiſtratu & adminiſtratione eſtis, ueſtrum principem, Populus præſulem & paſtorem, Egentes & pauperes nutritorem: Denicq; quilibet ſuis laboribus & officio adiutorem ac aduocatum ploret ut ueſtræ ſalutis patronum habeatis. Hoc tibi o Magne Baſili extremum munus poſt annos octo quibus eccleſiæ præfuiſti obtuli. Quod ſi propè ad meritas tuas laudes dicendo acceſſi, tu mihi in te ſperanti hanc gratiam redde. Si uero ualde infra uotum contigit, ueniam & ſem & ualetudinario, & ob tuam mortem attonito dabis. Tu obiter e cœlo nos reſpice, & datam mihi renum debilitatem ac articulorum dolorem, uel iube diſcedere, uel adiuua: & hortare ita me æquo ferre animo, ut hinc demum diſcedentem me in æterna tabernacula recipias, & beatam trinitatem eo, quo eſt, modo, tecum pariter contemplari ualeam.

Pater & auus Baſilij.

B.

BASILII MAGNI CAPPADOCIAE EPISCOPI OPVS HEXAEMERON, SIVE DE mundo sex diebus condito, Ioanne Argyropylo Byzantino interprete.

A

OPERIS HEXAEMERI SIVE DE MVNDO SEX DIEBVS condito,

HOMILIA I.

IN PRINCIPIO FECIT DEVS COElum & terram.

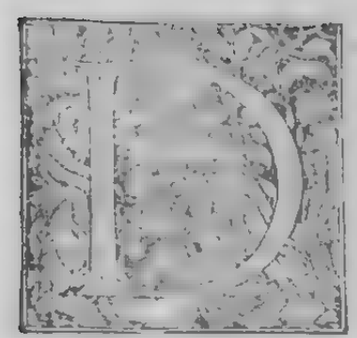

INCENSEST accommodatumq; principiũ ei qui mundi constitutionem enarraturus est, ut quomodo initio res uisibiles dispositæ sint, narrationi suæ præmittat. Nam extructio cœli, terræq; tradenda est: quę non euentu fortuito casuq; orta est, perinde ut quidam sunt opinati: sed originem ab ipso deo atq; causam sumpsit. Qualisnam auditus dignus est eorum quæ dicuntur magnitudine tanta? Qua præparatione præditam animam talium auscultationi sermonum obuiam ire conuenit? Nempe carnis affectionibus expurgatam, curis uitæ non obfuscatam: sed alacrem, indagatricem, omni ex parte circunspectantẽ, ac explorantem, si quo ex loco dignum deo conceptum, atq; sententiam accipere possit. Sed antea quàm insitam uerbis absolutam diligentiam inquiramus, quantæq; sint perbreuium harum uocum sententiæ perscrutemur, quisnam is sit, qui ista nobis exponit, cogitemus. Nam etiamsi profundam autoris sapientiam propter mentis nostrę imbecillitatem non attingamus, autoritati tamen loquentis attendentes, sponte ad assentiendum ijs quæ dicuntur adducemur. Moses igitur is est, qui commentationem hanc scripsit. Moses ille, qui testimonium habet, quod elegans fuerit apud deum, cum adhuc infans esset, ac alimentum sugeret primum. Quem Pharaonis filia adoptauit, regioq; modo sapientibus Aegyptiorum adhibitis præceptoribus, educauit ac erudiuit. Qui tyrannidis aspernatus fastum, humilitatemq; gentis nationisq; suæ complexus, erumnas cum populo dei calamitatesq; subire maluit, quam breui tempore peccando uoluptate potiri. Qui summo amore, suapte natura iustitiam prosequutus: ubi & antea quam principatus ipsi populi, magistratusq; traditus esset, ad necem usq; (nimirum ob improbitatis odium insitum ipsius naturæ) malos puniuisse uidetur. Eorum uero gratia profugus, in quos ipse beneficia contulerat, Aegypti quidem libenti animo tumultus reliquit: ad Aethiopiam autem usq; profectus, ibiq; relictis omnibus otium nactus, totos quadraginta annos contemplationi rerum indulsit. Qui natus iam annos octoginta, deum uidit quoad homo uidere potest: immò uero ut cæterorum contigit nemini, secundum testimonium dei dicentis, si quis fuerit inter uos propheta domini, in uisione illi innotescam, uel per somnium cum alloquar, non ita ut seruus meus Moses qui in tota mea domo fidelissimus est, ore ad os ipsum alloquar, in uisione, & non per ænigmata. Is igitur qui deũ æquè atq; angeli ipsa facie uidit, hæc ex ijs nobis refert, quæ ab ipso

B

Mosi præconium.

deo percepit, ac audiuit. Audiamus igitur ueritatis uerba, non ab humana sapien- c
tia, sed a spiritu sancti uera doctrina prolata, quæ non ab auditoribus laudem atque plausum expetunt, sed eorum qui docentur salutem affectant:

In principio fecit deus cælum & terram:] Comprimit tandemque linguam oratione meam admiratio mentis. Quid primum dicam? unde exordiar? exterorum ne sapientum uanitatem redarguam, an ueritatem nostram laudibus efferam? Complura de rerum natura sapientes Græci tum dixerunt, & nulla prorsus apud illos ratio, nulla sententia fixa, stabilis, immobilisq; permansit, posteriore semper antecedentem euente: ita ut absque ullo negotio opiniones illorum euertere possimus, cum ipsi mutua inter se dissensione ad labefactandum seipsos sufficiant. Qui nanque deum ignorauerunt, rerum compotem causam ortus rerum præsse non concesserunt. Sed ea quæ deinceps emergere uidentur, ad suam accommodata primam ignorationem in medium attulerunt ac concluserunt. Quamobrem quidam ad † materiales suppositiones confugerunt, unumquodq; causam ad elementa mundi redegerunt atque accommodarunt. Quidam in diuidua & in secabilia corpora, & moles, atque meatus, omnium quæ conspiciuntur, continere naturam asseruerunt: & ortus occasusque rerum concursionibus, nunc ac coagmentationibus, nunc disceptationibus corpusculorum illorum insecabilium fieri: ualidioremque connexionem eorundem diuturniorum corporum durationis causam esse. Stamen aranei qui hæc scribunt profectò texunt, qui pertenues adeò causas, exiguáque principia cœli terræque supponunt, quæque in ratione rerum esse non possunt. Non enim dicere scierunt illud. In principio fecit deus cœlum & terram. Quapropter sine gubernatione ulla prorsus administrationeque d hoc uniuersum esse, ac casu fortunáque ferri putarunt, impietate propria decepti, qua deum esse negabant. In quod absurdum ne nos incidamus, is qui opificium mundi conscripsit, in primis statim uerbis per introductum nomen dei nostram illustrauit mentem, hoc exorsus modo: In principio fecit deus cœlum & terram. Pulcher orationis profectò est ordo. Principium in primis posuit, ne mundum aliqui principio carere arbitrarentur. Deinde addidit, fecit: ut quod factum est minimam esse de opificis potentia particulam ostendatur. Nam ut cum ab eadem arte figulus uascula mille finxit, neque artem neque uires assumpsit: sic & huius opifex uniuersi, non ad unum tantum mundum procreandum accommodatam potentiam habens, sed in infinitum exuperantem, rerum earum omnium quæ spectantur magnitudines solo sane uoluntatis momento creauit. Igitur si principio mundus non caret, factusq; est, quærere uelis, inuestigateq; quis sit qui principium ipsi præstitit, & quis nam sit ipsius effector? Quin potius, ne, si humanis cogitationibus causam hanc inuestigare uolueris, a uia recta ueritateq; exorbites: hanc nostros animos doctrina Moses ipse præoccupauit, dei pretiosissimo nomine, perinde atque obsignatione & cautione quadam, impresso, in principio, dicendo, fecit deus cœlum & terram. Natura ipsa beata, abundans, infinitáque bonitas, quæ cunctis rebus est charissima, quæ prædita sunt ratione, pulchritudo summe desiderabilis, principium eorum quæ sunt omnium, fons origóque

Philosophorum error.

ὕλη πρώτη καὶ ὑποθέσεις ad materialia principia & elementa.

uitæ

Auitæ, ſpiritualis illa lux, immenſa ſapientia, in principio cœlum terramqúe fecit. Noli igitur homo res eas quæ cernuntur, principio carere putare: neque propterea quod quæ ſub cœlo mouentur, te undique circundant, orbisq; principium noſtro facile ſenſu capi non poteſt, corporum eorum quæ circumferuntur, naturam, carere principio arbitrari. Neque enim hic orbis, plana, inquam, ea figura, quæ linea una circundatur, ſi noſtrum defugit ſenſum, & neque id unde incipit, neque id in quod deſinit inuenire poſſumus, iam & principio illum carere, putare debemus. Sed & ſi ſenſum fugit, re uera tamen is ab aliquo cœpit, qui centro ac interuallo quodam ipſum circumſcripſit. Sic & ubi non ſi in ſeipſa uerſantur ea corpora, quæ in orbem motu cientur, motionis ipſorum æquabilitas, nullóque interſtitio interrupta continuatio, errorem illum imprimat atque relinquat, mundum principio fineque carere. Tranſit enim mundi iſtius figura, & cœlum præteribit & terra. Hæc enim de conſummatione mundi illiuſque immutatione dogmata noſtra prædicunt: quæ hic breuiter ſecundum elementariam diuinæ doctrinæ inſtitutionem traduntur, ubi dicitur: In principio deus fecit cœlum & terram. Quæ tempore cœperunt eſſe, tempore quoque deſinant ac definiantur omnino neceſſe eſt: & ſi temporis initium habent, noli dubitare de fine. Geometriæ & Arithmetices methodi ac tractationes de ſolidis, ipſa denique peruulgata illa ſtellarum ſcientia, negotioſiſſima uanitas, ad quem, quæſo, pergunt proficiſcunturqúe finem? Si quidem qui in his ipſis ſtudio indulſerunt, hunc quoque mundum qui cernitur, æternum eſſe perinde atque deum ipſum opificem omnium rerum creatoremq; putârunt, ad eandem gloriam definitum materialiq; corpore præ-
B ditum mundum ducentes, quæ naturæ ſoli tribuenda ei, quæ comprehendi conſpiciq; minimè poteſt: neque tantum intelligentiæ habuerunt ut animaduerterent quod ipſum totum, cuius partes corruptioni mutationiqúe ſubiiciuntur, eaſdem affectiones, quibus & ipſæ partes afficiuntur, ſubire tandem neceſſarium ſit. Sed adeò ſuis cogitationibus, uani ſunt facti, adeò tenebris cor eorum imprudens obſcuratum eſt: adeò denique ſeſe ſapientes eſſe dicentes, ſtulti ſunt facti, ut cœlum alij ab æterno una cum deo eſſe: alij deum eſſe, principio fineqúe carentem, ſingularumqúe partium adminiſtrationem cauſari aſſerant. Locuples iſta profectò ſapientia mundi, pœnas ipſis aſperas olim accumulabit: propterea quòd cum adeò uanis in rebus acutè perſpicerent, in apprehendenda ueritate ſuapte ſponte ſunt obcæcati. Et qui ſtellarum interualla ſpatiáque permetiuntur, & eas ſtellas quæ ſemper conſpiciuntur ſeptentrionales, ſcilicet, aſſignant: atque eas quæ in auſtrali polo ſitum obtinent, quibuſdam notæ, nobis ignotæ: deinde & aquilonarem altitudinem zodiacumqúe circulum mille ſpatijs ſecant: & regreſſiones ſiderum, ſtationes, excluſiones, omniumqúe præcipuam motionem: quanto denique tempore ſuum quæque ſtellarum errantium curſum peragat diligenter, obſeruarunt: unam ex omnibus rationem non inuenerunt, qua agnouiſſent deum opificem uniuerſi iuſtumqúe iudicem eſſe, pro dignitate eorum, quæ acta ſunt in uita, remunerationem tribuentem, atque ex iudicij ratione, intelligentiam conſummationis, quæ rationem omnino ſequitur iudicij, quod immutandus ſit ne-

Mundum non fuiſſe ab æterno.

cessarió mundus, si status animarum ad aliam utrę sit formam mutandus, perce- c
pisset. Nam uti uita præsens affinem huiusce mundi naturam obtinuit: ita futurus etiam animarum nostrarum uiuendi modus accommodatum ex tum suo statu formetur. Illi uero adeo ab his abhorrere uidentur, & mentem his uti uetus adhibere non patiuntur, ut cum de consummatione huiusce mundi regenerationeq; seculi disserimus, latam quoque illam in nos efflandere soleant. Atqui cum principium, ea quæ prodeant ab ipso natura præcedere uideatur, de his disserens ipse Moses quæ dicturam suam ex tempore habent, hinc necessario uocem præ cæteris protulit principio fecit. Erat enim aliquid ut uidetur & ante hunc mundum, quod mente quidem percipi potest: omissum est autem, neque de ipso quicquam est dictum, propterea quod qui initiantur adhuc ut paruuli ad cognoscendū alia inepti sunt. Erat quidam uetustior ortu mundi status, ad potentias eas accommodatus, quæ præstabiliores sunt mundo, tempus nimirum exuperans, æternus, perpetuus. Opificia autem in ipso rerum omnium opifex absolute procreauit, lucem intelligibilem, ad eorum qui deum amant beatitudinem accommodatam, ratione præditas inuisibilesq; naturas, & omnem intelligibilium rerum dispositionem, quotquot nostræ mentis exuperant uires, quorum neque nomina possumus inuenire: hæc inuisibilis mundi substantiam complent: quemadmodum nos diuus Paulus docet: In ipso, dicens, omnia condita sunt, siue uisibilia, siue inuisibilia, siue Throni, siue Dominationes, siue Principatus, siue Potestates, siue Potentiæ, siue Angelorum exercitus, siue Archangelorum etiam præfecturæ. Tunc oportebat & hunc mundum ijs quæ iam erant subiungi, præsertim ut is esset docendis ac instruendis mortalium animabus destinatus locus. Postquam sane ille aptum animo est omnium eorum quæ generationi & corruptioni obnoxia sunt, domicilium: agnatus est utique mundo, & quæ in illo sunt animantibus ac plantis. temporis quoq; decursus, accedens semper atq; decedens, & nunquam cessans a talis cursus conditione. An talis, quæso, natura temporis non est, cuius transactum quidem euanuit, futurum autem nondum adest, & præsens antea quam noscatur sensum fugit, atque dilabitur? Talem sane quendam & eorum quæ sunt orta constat esse naturam: quippe quæ aut incrementa, aut decrementa suscipiunt: fixionem autem stabilitatemq; manifestam nullam obtinent. Par igitur erat animalium corpora fluxumq;, quasi cuidam profluenti necessario alligata, agitationiq; motionis obnoxia, qua nimirum ad ortum occasumq; pergitur, a temporis ipsius contineri natura: conditio cuius ijs est propinqua, quæ commutationi subijciuntur. Hinc haud incongrue Moses, qui sapienter ortum mundi nos docet, hoc pacto de ipso sermonem aggressus est: In principio fecit, id est, in eo principio, quod est tempori tribuendum. Non enim in principio mundum factum fuisse propterea dicit, quòd omnia quæ facta sunt antiquitate præcedat: sed post eas res, quæ non aspectu, sed mente percipiuntur, rerum istarum quas cernimus sensuq; omnino percipimus, ortus principium narrat. Dicitur aliquando principiū ipsa motio prima: quo pacto uitæ probæ principiū esse dicitur agere iusta. Nam a iustis actionibus primū ad beatam mouemur, atq; proficiscimur uitā. Dicitur item principiū & id unde fit quippiā, quod uti causa quædā inest in ipso, ut est in ædibus fundamentū, & in nauigio carina. Quo pacto dictum est: Principiū sapientiæ timor domini.

Ante rē̄ ortum hunc eiusdem aliquid fuisse.

Temporis primordium.

Principium uariè accipitur.

A domini. Est enim ipse metus ueluti basis quædam ac fundamentum ad perfectionem ipsam sumendam. Est præterea principium & artificiosorum operum ars, ut Beseelelis sapientiam ornatus tabernaculi principium esse constat. Principium insuper actum sæpenumero dicitur commodus finis eorum quæ fiunt atque aguntur: Vt beneficentiæ, misericordiæq; principium est, spes recipiendi a deo, omnisq; actionis eius omnino quæ prouenit a uirtute, principium est finis ille qui in promissione reconditus est. Cum hæc ita sint, totq; modis principiū dici soleat, cōsideres uelim, an nō omnibus accōmodari uox præsens possit. Nam discere sane potes quonam tempore cœpit ortus huiusce mundi, si ex tempore præsenti retrogressus, generationis mundi primum diem offendere contenderis: Inuenies enim hoc pacto, unde prima tempore motio sit exorta. Deinde cœlum & terram ante totius extructionem uniuersi quasi bases ac fundamenta iacta fuisse. Præterea quandam artificiosam esse rationem, a qua prodiit omnis earum rerum quæ conspiciūtur, dispositio. Demq; uox ipsa principij ostendit non temere, nec frustra, sed ad aliquem finem utilem, utilitatemq; rerum non mediocrem, mundum excogitatum fuisse, ut simul iis, quæ iam erant, coniungeretur. Reuera nanq; ratione præditis animis, eruditionis est diuersorium, facultatisq; domicilium eius, qua deus noscitur, menti modum, uiamq; præstans per ea quæ conspiciuntur sensuq; sese offerunt, ad eas res contemplandas, quæ usu cerni minime possunt. Vt & ipse diuus Apostolus asserit: inuisibilia, dicens, ipsius a creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Aut forsan propter creationis momentaneam ac subitam exequutionem, dictum est, in principio fecit: eo quòd partibus ipsum principium careat, dimensionumq; sit
B expers. Nam uti uiæ principium nondum est uia: & domus principium pari modo domus non est: sic temporis quoq; principium nondum est tempus, quin neque minima pars ipsius esse uidetur. Quod si quispiam contendendo, temporis principium tempus dixerit esse: non ignoret oportet, diuidendum sibi esse principium in temporis partes, in principium, inquam, medium atq; finem: Atqui principij concipere principium mente, perridiculum est: & qui bipertitò principium secat, is duo nimirum principia pro uno faciet: immò uero complura ac infinita: quippe cum id quod est diuisum, in alias semper partes sit diuidendum. Vt igitur simul doceremur mundum absq; mora quam celerrime ex uoluntate dei substitisse, dictum est: in principio fecit. Cuius interpretes, alij dilucidius sententiam explicantes summatim deus fecit dixerunt, id est, subito ac modico momento. Sed de principio quidem, ut perpauca de multis hactenus sit dictum. Cum autem artem partim effectrices, partim actrices partim contemplatrices dicantur: harum quidem finis est operatio mentis, & secundarum ipsa corporis agitatio: quæ cum cessauerit, nihil ortum inde conspicitur: nihil persistens: (saltationis enim modulationisq; nullus est certus finis: sed ipsamet in seipsa desinit operatio) in artibus autem effectricibus ita habet, ut cessante etiam operatione, opus aliquod productum appareat, ut est ædificandi, fabricandi, texendi cæterarumq; similium artium facultas: quæ etiam si non adsit artifex, satis in seipsis rationes artificiosas ostendunt, ut possis ex ipso opere admirari ædificatorem, fabrum ærarium, & textorem. Vt itaque artificiosum opus esse mundus ante oculos omnium positum demonstretur, quo per ipsum eius sapientia, qui fecit ipsum percipiatur, nulla prorsus alia, quam hac uoce de ipso sapientissimus Mo-

ses usus

ſes uſus eſt: In principio fecit deus, non egit, non conſtituit, ſed fecit. Et qui com-
plures eorum qui mundum ab æterno ſimul eſſe cum deo ſunt opinati, non ab ipſo
factum eſſe: ſed quaſi adumbratio quædam potentiæ ipſius effectum ſponte emeſſe
ipſam adſeruerunt: atque cauſam quidem ipſius deum eſſe fatentur, cauſam tamen
uoluntate non concurrente: perinde atque corpus umbræ, ſecundum ipſe radoris eſt
cauſa: ideo talem errorem emendare Propheta percupiens, hæc exactiſſime uer-
ba protulit: In principio fecit deus. Non ut ſit, ipſi mundo cauſam præbuit, ſed fe-
cit, ut bonus, quod utile eſt: ut ſapiens, quod pulcherrimum eſt: ut potens, præ-
tus quod maximum eſt. Nam tantum non artificem ſibi deum in ipſam rerum ſub
ſtantiam omnium ingreſſum, ac partes ſingulas inter ſeſe ornantem atque ac-
commodantem, conſentaneumq; ſibi conſonumq; totum unuerſum efficientem
oſtendit: In principio fecit deus cœlum & terram. Ex duobus principijs unuerſi ſa
ne totius innuit eſſentiam, cœlo quidem primam in generatione dignitatem: terræ
autem in rerum eſſentiam, ſecundam, adſcribens. Quicquid autem iſtorum medi-
um eſt, id una cum ipſis omnino finibus exortum eſt. Itaque ſi nihil etiam de cæte-
ris dixerit elementis, igne, inquam, aere, atque aqua, tute tamen ipſa tua ſolertia men
te capere uelis. Primum quidem quoniam in omnibus omnia ſunt mixta: in terra
tam aquam, quam aerem, quam etiam ignem inuenies: ſiquidem tam e ſilice quam
è ferro, quæ ſuam originem e terra trahunt, ignis exilit ac frictionibus copioſus emer
gens elucet. Vbi dignum id eſt etiam admiratione, quo nam pacto cum in ipſis cor
poribus innoxius latitet ignis, cũ egreſſus fuerit, ipſa quoq; ablumat, a quibus hacte
nus ſeruatus eſt. Aquæ uero naturam ipſi inſitam eſſe terræ demonſtrant, qui pu
teos confoſſa terra conficiunt, & aeris item naturam illi meſſe ipſi uapores, quos ab
humectata terra ſole tepefacta reſultare, ſurſumq; ferri conſpicimus. Deinde quo-
niam cœlum natura locum ſuperũ occupat, humus uero infimum: unde & quæ ſecun
ſunt cœlum ſuapte natura petunt: ponderoſa uero ad terram ſuopte nutu feruntur,
adiuſtantur q; ſibi mutuo maxime, ſuperus inferus q; locus: qui mentione eorum fe-
cit, quæ plurimum inter ſeſe ſuapte natura diſtant is & ea ſimul complexum notans,
quæ mediam inter illa regionem occupant atque implent. Quare ſingulorum enar-
rationem quærere noli, ſed ea quæ ſilentio prætenta ſunt, per ea quæ dicta declara-
ta q; ſunt, intelligere uelis. In principio fecit deus cœlum & terram. Quod ſi ſeparatim
inueſtiganda eſſet cuiuſuis earum rerum quæ ſunt eſſentia: aut earum quas contem-
plamur, aut earum quæ ſenſibus noſtris obijciuntur, longum profecto atque a re
propoſita ſeiunctum admodum interpretationi ſermonem pareret, ut in exquiren
dis dictis uerba longe plura reliquis eſſent conſumenda, quæ de ſingulis eorum quæ
quærimus dici poſſunt. Adde etiam, neque quicquam ad extructionem eccleſiæ tale
ſtudium negotium q; conferre. Sed de ſubſtantia cœli ſatisfaciunt ea nobis quæ ab
Eſaia propheta ſunt dicta, qui uulgaribus uerbis naturam cœli ſatis aperuit, cum
dixit: Qui cœlum perinde atque fumum conſtituit: id eſt, qui tenuem naturam,
non ſolidam atque craſſam, ad conſtituendam cœli ſubſtantiam fecit. De figura
quoque ſatis ſunt ea quæ idem ille dixit, dei gloriam enarrando: Qui conſtituit, in-
quit, ut formicem cœlum. Hæc eadem & de terra nobiſipſis conſulimus, ne quæ
ſit ipſius eſſentia, curioſe ſcrutemur: neque noſipſos conteramus, macerem usq; co-
gitationibus in ipſo perquirendo ſubiecto: neque naturam aliquam, qualitatibus

deſtitutam

A deſtitutã,quæ qualitate pro ſua ratione careat queramus,ſed probè teneamus quòd omnia quæ contemplamur in ipſa, ad eſſentiæ rationem accommodantur: quippe quæ eſſentiam ipſius adimpleant. In nihilum enim omnino deſieris, ſi ſingulas eas quas obtinet qualitates, intenta cogitatione coneris auferre. Nam ſi nigredinem, ſi frigiditatem, ſi grauitatem, ſi denſitatem, ſi denique qualitates eas, quas ſibi guſtus uendicat,aut ſi quas alias meſſe terræ uidemus, amoueris, nullum relinquetur ſubiectum. His igitur poſthabitis,nec illud quæramus moneo,ſuper quonam,ſubiecto terra fundetur atque quieſcat.Hoc enim pacto mens perturbabitur,atq; deficiet,ad nullum certũ exitum ſanè,finemq; cogitatione proficiſcente.Nam ſi latitudini terræ ſubſtratum dixeris aërem eſſe, dubitabis quonam pacto permollis illa multumq; inanis natura ſub tãto preſſa pondere perduret, nec ſubſidentem molem fugiens undiq; dilabatur,perpetuoq; ad ſuperna tendens ſuper opprimẽtis ſe telluris ſuperficiem effundatur. Rurſus, ſi aquam putaueris terræ ſubiectam eſſe, hoc quoq; pacto profectò quæres, cur pergraue denſumq; corpus non penetret atque ingrediatur aquam: ſed a debiliore natura corpus illud terræ adeò pondere exuperans detineatur? Inſuper ipſius etiam aquæ ſedem inquires, iterumq; dubitabis cuinam corpori ſolido renitentiq; ultimus ipſius inſideat fundus? Quod ſi aliud quoddam corpus quod tellure ſit ſolidius, tellurem, ne ad ima ſubſidat, prohibere putaueris: & illud quoque cogitabis, alio quodam opus habere a quo feratur ac prohibeatur ne & ipſum ad ima decidat: & ſi quippiam illi fictum cogitatione ſupponere poſſimus, & iſti iterum aliud mens noſtra fundamentum quæret: atq; hoc pacto proficiſcentes in infinitum abibimus, ſedibus ac fundamentis inuentis alia rurſum excogitantes. Denique quanto longius ratione progreſſi fuerimus,tanto maiorem afferre ſubducereq; uim renitendi cogemur, ad totam illam molem impoſitam ſuſtinendam. Quamobrem modum finesq; ponere menti uelis, ne tuam nimiam inueſtigationem,qua perſcrutaris ea quæ comprehendi minime poſſunt, Iobis ſententia carpat:interrogeriſq; ab ipſo & tu, ſuper quo telluris orbes firmati ſint. Sed & ſi in pſalmis audieris unquam: Ego firmaui columnas ipſius: uim eam qua continetur atque ſtabilis eſt,dictum eſſe columnas puta.Nam illud: ſuper maria fundauit eam: quid aliud, quam undiq; terræ aquæ naturam circunfuſam eſſe ſignificat? At cum fluida ſit aqua, & ad decliuia ſuapte natura ruere ſoleat, quomodo ſublimis manet, nullaq; ex parte defluit? At terram etiam in ſeipſa ſuſpenſam eſſe atque pendentem non animaduertis, eandem, immò uero maiorem dubitationem afferre: quippe cum ex natura undis ſit longe grauior? Verum ſiue per ſe ipſam conſiſtere conceſſerimus terram, ſiue ſuper aquis ſtabilitam eſſe dixerimus non diſcedamus unquam à pia & religioſa ſententia, ſed ſimul omnia per eius qui condidit, contineri potentiam fateamur. Hæc igitur & nobiſipſis dicamus, & iis qui nos percontantur, cui nam corpori ueluti ſubiecto fundamento tam immenſum hoc, intolerabileq; terræ pondus imitatur, quod in manibus dei ſint terræ fines:id mirum & nobis ad notitiam tutiſſimum eſt,& audientibus conducibile. Iam uero quidam interpretes naturæ,terram immobilem perſiſtere tales etiã ob cauſas, ut ipſis uidetur ſcite argutantur. Nam ipſam neceſſariò manere dicunt,in eodemq; ſemper perſiſtere loco: propterea quòd regionẽ uniuerſi mediã occupat: nec habet ob interuallum undiq; pariter ipſam atq; extremũ,quo potius declinet,ut impoſſibile ſit prorſus illã propter circũquaq;

Terra an fulcimento aliquo ſuſtentatur.

Philoſophorũ ſententia quare terra immobilis non ſubſidat.

quaq; ad mensuratam æqualitatẽ in aliquod latus deuergere. Medium autem locum non temere nec forte fortuna terram occupare dicunt: sed naturalem hanc esse necessariamq; terræ positionem. Nam cum locum uersus supera cœleste corpus extrema obtineat: quæ nos inquũt inde pondera cadere putamus e supernis ea suopte nutu medii und eq; petent, ad ipsamq; ferentur. At ad quod cuiusq; partes suapte natura feruntur, ad id & totum ipsum eadem feretur, ac impelletur. Quod si globos, si lagenas, si ligna, si terrestria omnia, ad interu suopte momento loca mouentur, ibiq; quiescunt, hæc eadem etiam & toti tanc propria facit accommodata, positio terræ. Sed quid eorum quæ leuia sunt, relicto medio feratur, palam est quod ad suprema motu suo tendat. Quare cõstat eum ponderibus propriam de motu ut ad infera loca petat. At uniuersi medium inferũ esse **locum nostra iam oratio demonstrauit.** Nobis itaq; manebit si terra stabilis est, neq; excidit: quippe quæ medium ipsum occupet unaq; tibi cum accommodatissimũ tibi ex natura. Omnino enim aut manere ipsam eo loco oportet: aut si motu præter naturam creatur, a sua propria dimoueri sede. Si quid eorum quæ dicta sunt, probabile tibi uideatur, ad architecti dei sapientiam, qui omnes ita instituit atq; disposuit, admirationem transferre uelis. Non enim admiratio quæ maximis in rebus oritur, cum modus, ob quem fit aliquid admirabile, facile inuentus, imminui solet: Sin minus, at simplicitas tibi rationalibus tibi fit demonstrationibus firmior. Hæc eadem de cœli quoq; natura dixerimus. Complures enim loquacissimos tractatus de natura cœli sapientes mundi huius sparserunt. Quatuor enim quatuor ex elementis ipsum constare dixerant: quippe cum tangi possit, atq; conspiciatur. & terræ quidem soliditatis ratione, ignis autem ob aspectum, & caloris, missionis causa, particeps sit. Quidam hac opinione, uelut non probabili penitus habita repulsaq;, quintam quandam naturam corporis ad cœlum constituendam ex sese atq; a sephtis falso repertam, in rationem rerum introduxerũt. Illiq; apud eos ætherei quod dã corpus, quod nec ignis sit ut inquit nec aër, nec terra, nec aqua, nec omnino aliquod simplicium corporum: propterea quod simplicibus quidem prius sit motus ac directus, leuibus ad superna, grauibus ad ima tendentibus: & motus ille ad superiora ferens, nec is qui ad inferiora deducit, eiusdem sit rationis: cum circulatio cœli periodo, & omnino motus rectus ad circularem illam reuolutionem plurimam habeat apostasim. Quorum uero secundum naturam diuersiones sunt: eorum diuersas (ut aiunt) & essentias esse necesse est. At neque putare possumus, ex primis corporibus, quæ & elementa uocamus, cœlum constare: propterea quòd ea corpora, quæ composita sunt ex diuersis, æquabili motione, neq; uiolenta carente, moueri non possunt: cum singulis simplicibus quæ in ipsis insunt compositis, aliud alij momentum competat suapte natura. Quocirca res compositæ cum continuo motu agantur, obnoxiæ sunt labori: propterea quod unus motus omnibus contrarius accommodatus, atq; amicus esse nequeat: sed qui leui rei conuenit, grauissimæ aduersetur. Nam cum ad supera mouemur, terrea natura tum grauamur: cum infera petimus, uim tum inferimus igneæ, deorsum illam contra naturam trahentes. Elementorum autem ad contraria loca distractio, causa profectò fit dissolutionis. Quod enim cogitur, præter naturam uix ac cum uiolentia subsistit, ad omne citò ad modum in ea dissoluit, ex quibus constitit, solet: dum quicquid ab unde uenerat unde cum proprium redit. Ob has itaque rationum (ut aiunt, necessitates maiorum ratio-

Cœli substantia unde constat.

nibus lea

A nibus ſententijsq; poſthabitis, peculiari hoc ſuo argumento opus habuerunt, qui quintam quandam corporis eſſentiam ad cœlum gignendum ſideraq; conſtituenda ſuppoſuerunt. Ecce autem rurſus alius quidam eorum, qui arte perſuadendi ualent iſtis reſiſtens, illa quidem omnia diluit, atq; diſſoluit: propriam autem & ipſe a ſe fictam in medium attulit opinionem: de quibus ſi nunc dicere aggrediamur, in nugas ſane perinde atque illi, incidemus. Nos autem relictis illis ut mutuo inter ſe diſſidio proſternantur, deoq; terræ ac cœli eſſentia ſermonem omittentes, ac Moyſi credentes deum cœlum & terram feciſſe dicenti, optimũ illum ſummumq; architectum, qui ſapienter exactiſſimaq; cum arte, res omnes extruxit atq; creauit, admiratione gloriaq; perinde uti decet, afficiamus: demq; cum a rerum earum pulchritudine, quæ conſpiciuntur, illum pulcherrimum eſſe opificem, animaduertamus: tum a ſenſibilium horum definitumq; corporũ magnitudinum, immenſum illum ac infinitũ eſſe omnemq; intellectũ copioſa ſua potẽtia exuperantẽ, ſtimemus. Nam & ſi naturã eorum quæ facta ſunt ignoramus: id tamen omne quod ſenſibus noſtris uniuerſaliter obijcitur, adeò mirũ eſt, adeoq; magnas excitat admirationes, ut & acutiſſima quæque mens impar ad hoc appareat ut minutiſſimum aliquid eorum quæ in mundo ſunt pro dignitate expendat ac tractet, uel debitam creatori laudem abſoluat, cui omnis ſit gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

HOMILIA II.

TERRA AVTEM INVISIBILIS

erat & incondita.

B

HORA perpaucis in uerbis à primo diluculo tracta, tantam in illis occultam inuenimus intellectus profunditatẽ, ut de ijs, quæ deinceps ſequuntur penitus deſperemus. Nam ſi ſanctorum atria talia ſunt, & templi ueſtibula adeò glorioſa ſunt, adeò faſtu ſuperba, ut abundantia ſuæ pulchritudinis ueluti fulgetris oculos noſtræ mentis adobruant: qualia, quæſo, ſunt ipſa ſancta ſanctorum? & quis adeò ſeſe ſufficiẽtem exiſtimat, ut ipſa adyta audeat ingredi? aut quiſnam ſecreta illa atq; arcana conſpexerit? Nam & conſpectus illorum impoſſibilis eſſe uidetur: & rationis eorum interpretatio quæ intellecta ſunt, non niſi cum ſumma difficultate fieri poteſt. Verum cum apud ipſum iudicem iuſtum pro ſolo uoluntatis ad res bonas decentesq; deſiderio, definitæ ſint haud deſpiciendæ mercedes: non deſiſtamus ab incepta propoſitarum rerum inueſtigatione. Nam tametſi rerum attingere dignitatem minime poſſumus: ſi tamen a ſcripturæ uoluntate ſententiaq; ſpiritus ſancti ſubſidio non aberrauerimus: & ipſi profectò non abiecti penitus iudicabimur, & eccleſia dei nonnihil ædificationis per nos diuina concurrente gratia conſequetur. Terra autem inuiſibilis erat & incondita. Cur utriſque tam cœlo quam terra æque ſine diſcrimine factis, cœlum quidem perfectum eſt: terra autem imperfecta, atq; inculta? Quid præterea eſt quod dicitur incondita fuiſſe terra? & quam ob cauſam ipſa tellus inuiſibilis erat? Eſt igitur compoſitio telluris exacta atq; perfecta: fertilitas ea quæ ab ipſa exoritur, ſtirpium omnis generis germinationes, arborum altiſſimarum, tam fructuoſarum, quam haud fructuoſarum productio,

Cur terra inextructa.

florũ diuersi uariq; colores, atq; odores suaues cetera q; omnia quæ paulopòst ex c
orta præcepto dei suam sunt cõdecoratura parentem: quorũ cum nondum quicquã
existeret, inconditam oratio terram haud immerito nuncupauit. Eadem autem de
cœlo quoq; dixerimus. Et ipsum enim nondum expolitam erat, neq; dum suum
proprium obtinebat ornamentũ: quippe quod nondum a luna soleq; illustraretur,
aut cęteris stellis tanquam sertis esset redimitum. Nondum enim illa facta erant. Ita
Cur inuisibilis. que non aberraueris sane, si cœlum etiam dixeris conditum. Atqui duas terram
ob causas inuisibilem dixit: aut quia nondum erat spectator ipsius homo: aut quòd
cerni nõ poterat, cũ superficiẽ tenus obruta fluitãtibus aquis esset. Nondũ enim erãt
aggregatæ suis in locis aquæ: quas postea deus cum aggregasset, maria nuncupauit.
Inuisibile igitur quid est? Tum id quod oculis corporis uideri non potest, qualis est
mens humana: tum id quod natura quidem eisdem conspicua potest, obiecta tamen
corporis occultatur, ut ferrum, quod in alto gurgite iacet: hoc modo secũdo nunc in
uisibilem terram dictam esse putamus, undis uelatam. Adde tamen & lucem non
dum exortam fuisse: absentia cuius haud mirum uidetur, sitam in media mundi parte
tellurem, inuisibilem ob id ipsum etiam a scriptura fuisse dictam, quòd aër undiq; ar
In philosophos per terram materiam informem intelligentes. ca ipsam diffusus, luce careret. Sed ueritatis deprauatores non suam scripturæ men
tem accommodantes, sed ad suam uoluntatem mentem scripturarum trahentes ac
peruertentes, materiã hisce uerbis innui dicunt. Hæc est enim & inuisibilis, inquiunt,
& incondita suapte natura: quippe cum omni prorsus qualitate pro sua careat ratio
ne, atq; ab omni penitus forma figuraq; sit separata, quam opifex uniuersi sumptam
per suam sapientiam informauit, in ordinemq; redegit: atq; ita per ipsam rerum ea
rum omnium quę cõspiciuntur, essentias fecit. Si igitur hæc ingenita est, nec ulla pro d
sus ipsius extat origo primũ quidem honores ei tanquam deo æquali tribuendi sunt
ijdem, qui deo tribui solent. Quo quid absurdius? quid magis impium fieri potest?
terram, inquam, ipsam, qualitatis omnis expertem, forma penitus carentem, informi
tatem extremam, informem turpitudinem, (uerbis enim eisdem utor, quibus illi natu
ram ipsius explicare conantur) eodem statu supremo, quem sapiens & potens & for
mosissimus opifex, creatorq; rerum omnium, sibi suo iure optimo uendicauit, dignã
esse existimare? Deinde quòd si tantę sit quantitatis, ut totam sui capiat scientiam dei,
hoc quoq; pacto substantiam ipsius æqualem aliquo inuestigabili dei potentiæ, fa
cultatiq; opponunt: siquidem deus ex sese prudentiam totam, ipsamq; facultatem
metiri possit. Sin minor sit materia operatione diuina, hoc etiam sane pacto in absur
dius longe maledictũ in deum, hæc ipsorum sententia uertetur accidet, eo quòd sic
otiosum deum, ab actione suorũ operũ creationeue propter materiæ defectionẽ va
cantẽ constituẽt. At humana paupertas inopsq; natura illos decepisse uidetur: & quo
niam humanis in rebus singulæ artes in aliqua materia definite uersantur, ut fabro
rum ferrariorum quidem facultas in ferro, fabrilis autẽ in lignis: atq; in his aliud qui
dem est ipsum subiectum, aliud forma, aliud item id quod ex forma conficitur, & ma
teria aliunde assumitur, forma accommodatur ab arte: effectus autem est id quod ex
utrisq; cõponitur, ex materia inquã & forma: sit & in operatione diuina usu iam eue
nisse putarunt: mundi quidem figuram, à creatoris omnium allatam sapientia: mate
riam autem aliunde opifici subiectã fuisse: mundum ipsum ex hisce compositũ emer
sisse: subiectum, & essentiam aliunde, figurã uero ac formam a deo habentem. Et hęc

illis opus

A illis opinio ex eo eſt,quod magnum deum autorem eſſe cõſtitutionis mundi, ortuiq; rerum præfuiſſe negant:quaſi uero cuiuſpiam ſymboli & ipſe partem conferret,in ortum rerum paruã contuliſſe quandam portionẽ ipſum aſſeruêre. Nec ob ingenij cogitationumq; humilitatem apicem ueritatis attigiſſe ſuſpexiſſeq; potuerunt, quod in hoc ſeculo quidem propter uſus neceſſitatem poſt ipſas materias in uitam hanc introductæ ſint artes. Erat enim antea lana, texendi pòſt facultas ſequuta eſt:ut quod naturæ opus erat hac in re adimpleret:& lignum itidem erat, ars aũt fabrilis acceptam materiam,pro uſu rerum, quas quotidiana neceſſitas deſiderabat formãs utilitatem nobis uſumq; lignorum oſtendit,nautis remum, agricolis aratrũ, militibus haſtam præſtando. Deum uero,nũ ad hunc modum, ſed antequam quicquam eorum quæ conſpiciuntur exortum eſſet,ea quæ nondum erant mente concepiſſe,conceptaq; facere uoluiſſe,atq; qualem eſſe mundum oporteret,intellexiſſe:& una cũ forma protinus ipſius materiam accommodatam creáſſe,atq; cœlo quidem eam præſtitiſſe naturam,quæ cœlum ipſum decebat: figuræ aũt terræ debitam cõuenientemq; ſubſtantiam ſubieciſſe. Ignem deniq;,aérem,atq; aquam,in eam quæ ſibi libuit redegiſſe figuram,inq; eſſentiã deduxiſſe,perinde atq; uniuſcuiuſq; ratio flagitabat. Mundũ præterea totũ diſſimilibus conſtantẽ ex partibus,& inter ſe diſſidentibus,firmiſſimo quodam concordiæ uinculo colligaſſe ac coniunxiſſe:adeoq; in unam ſocietatem concentumq; cõſtâſſe,ut & ea quæ longiſſimo inter ſeſe interuallo ſuapte natura diſtant,unita miro conſenſu cõiunctaq; uideantur. Proinde deſinant a fabuloſis hiſce figmentis: nec eam potentiam quæ mentibus comprehendi minimè poteſt,quæq; uoce humana penitus ineffabilis eſt, ſuarum imbecillitate cogitationũ rationumq; metiri uelint.

B Fecit deus cœlum & terram,haud dimidia ex parte,ſed totum cœlum,totamq; tellurem. Ipſam,inquã,eſſentiam,materiam ſimul cum forma. Non enim figurarũ inuentor eſt deus,ſed ipſius naturæ rerũ creator. Alioqui reſpondeant nobis, quæſo, quonam pacto congreſſę ſint inter ſeſe hinc operatrix dei potentia, illinc paſſibilis materiei natura:hæc ſine forma ſubiectum præſtans:illa figurarũ ſcientiam habens, facultatẽq; ſine materia,ut quod alteri defuerit, collatũ ſit, ab altero: opifici quidem ut haberet,ubi ſuam artem oſtentaret:materiei uero,ut informitatẽ deponeret priuationemq; formæ. Sed de his hactenus:ad ea redeamus unde digreſſi ſumus. Vbi dixit. Terra aũt inuiſibilis erat,ac incondita,multa ſane obticuit,ut ignem,aérem,aquã, ex his ipſis emergentes effectiones:quę cuncta quidem mundum ſimul cum aliis abſoluentia,manifeſte cum uniuerſo ſubſiſtunt:omiſſa tamẽ de induſtria ſunt,ut ad ſolertiam ſeſe noſter exerceat animus,atq; ex paucis ueluti principijs, ea quæ reſtant, expendat. Itaq; cum dictum quidem non ſit,aquam deum feciſſe, dictum aũt ſit inuiſibilem eſſe terram, cogitare tute ipſe conſiderareq; uelis, quo uelamine tellus operta conſpicua non fuerit. Nec igitur ignis operire poterat terrã. Illuminare enim ignis potius ea corpora quibus eſt præſens, quam tenebris obſcurare ſolet. Neq; terræ tum aér erat uelamen. Eſt enim aéris perrara perſpicuaq; natura,rerumq; omnium uiſibilium acceptas formas ad intuentiam oculos aſpectuſq; tranſmittit. Reſtat ergo ut intelligamus undas ſuper tellutis ſuperficiem inundaſſe,antequam proprijs in locis humoris ſubſtantia ſegregaretur, atq; ex eo, terram tum non ſolum inuiſibilem,ſed inconditam etiam fuiſſe:quippe cum humoris exuperatio etiã nunc in gignendis ferendisq; fructibus impedimento terrę ſoleat eſſe. Eadem itaq; cauſa erat,propter quam

terra & inuiſibilis erat & incondita. Siquidem telluris compoſitio eſt proprius ornatus, ipſiq; iuxta naturam accómodatus, utpote, ſegetes planis in regionibus ubertim proueniétes: prata perarrentia, copiaq; florum ac uarietate depicta: frondoſæ ualles: montium deniq; cacumina, ſyluis umbroſa. Quorum nondum quicquam ipſa tellus habebat, ſed parturiebat quidem omnium ortum, earum plane uirium ratione, quæ cum crearetur ab opifice ſibi fuerant impreſſæ: opperiebatur autẽ idonea definitaq; tempora, quo diuino præcepto conceptus ſuos in lucem ac fœtus ederet. Sed & tenebræ dicit, erant ſuper faciem abyſſi. Aliæ rurſum hinc fabularum occaſiones, aliaq; figmentorum magis ac magis impiorum principia, eorum hominũ emergunt qui ad ſuas opiniones, ſcripturæ uerba peruertunt. Tenebras enim non ut aſſolet interpretantur, aérem aliquem eſſe lucis expertem, aut locum obiectu corporis umbratũ, aut quacũq; cauſa carentem lumine locum, ſed uim malam, quin potius ipſum malum, ex ſeipſo principium atq; originem trahens, oppoſitũ, contrariumq; bonitati diuinæ tenebras ipſas interpretantur. Nam ſi deus eſt lux, eam uim & potentiã, quæ contra ipſum militat, eiq; aduerſatur abſq; dubio tenebras eſſe, præintellectus ſui ratione, contendunt. Tenebras haud ab alio genitas ſed genitũ ac ortũ a ſeipſo malum. Tenebras hoſtes animarũ, mortis effectrices, uirtuti aduerſarias: quas & in ratione rerũ eſſe, & nó a deo prodniſſe, uerbis his ipſis prophetæ ſignificari dicũt, haud mediocriter aberrantes. Ex hoc itaq; figmento, quæna opinio perdita, perniciosa, deoq; repugnans, non exorta, non ficta eſt? Qui lupi pergraues, diſſipantes diſtrahentesq; gregem animas humanas ab hac tam praua uoce principio ſumpto, nõ inuaſerũt? Non Valentiniani, non Marciones hinc ſunt exorti: non abominabilis Manichæorum ſceleſtaq; ſecta: quam ſi quiſpiam peſtem eccleſiæ putredinemq; dixerit, a ueritate non aberrauerit. Cur ita longe a ueritate diſcedis, atq; exorbitas homo? Cur exitũ tibi ipſi cauſas excogitas? Simplex eſt hæc oratio, atq; ab omnibus comprehendi facile poteſt: Erat inuiſibilis, inquit, terra: quã ob cauſam, quæſo? quia circunfuſa undiq; erat abyſſo. Quid abyſſus ſignificat? copioſam aquam, ad cuius fundum haud facile penetrari poterit. At cõplura per tenuem aquã corpora ſæpenumero perſpicua uideri nouimus. Quamobrẽ igitur pars nulla telluris ſeſe tunc offerebat. Quia lumine carebat is aér, obtenebratusq; adhuc erat, qui totam obibat aquæ naturã. Radius enim ſolis cum aquas penetrat, calculos in fundo collocatos perſæpe demonſtrat: profunda uero in nocte nullo modo quiſquam ea quæ ſunt ſub aqua, cõſpicere poteſt. Eius itaq;, quod tellus inuiſibilis fuit, probatio eſt quod ſubiũgitur, tenebroſam abyſſum terræ ſuperficiem occupaſſe. Neq; igitur abyſſus aduerſariarum poteſtatum eſt multitudo, ut quidam imaginati ſunt: neq; tenebræ principalis quædam ſunt ac mala potentia, ſummo contraria bono. Nam ſiqua duo paribus eſſent inter ſe contraria uiribus exitio ſibi mutuo nimirum eſſent, moleſtiasq; cõtinuo alterum alteri mutuo bello afferrent. Quod ſi uiribus alterum exuperaret, uictum omnino conficeret alterum atque conſumeret: quare ſi mali uires ſummiq; boni pares eſſe dicunt, inceſſabile profecto bellum, ac continuum, interitum dum utraq; pars & uinceret & uincere tur, introducunt. Si exuperat ſummi boni potentia, quid cauſę eſt, ut mali natura non funditus ſit ſublata? Si contrà, quod nefas eſt dicere, miror quonam pacto ſeipſos ipſi non abhorreant, ad tam nefanda maledicta labentes. At neque a deo malum ipſum profluxiſſe, pium eſt dicere: propterea quòd nihil contrariorum à contrario

In eos qui per tenebras malũ intelligunt.

Abyſſus quid.

De malo contra Manichæos.

ſuo gigni

A suo gignitur. Neq; enim uita mortem parere solet, neq; tenebræ luci principium adferunt, neq; sanitatem morbus efficit unquam: sed in affectuũ quidem mutationibus e contrarijs ad contraria fit migratio: in generatione uero non a contrarijs, sed ab ijs quæ eiusdem sunt generis, singula fiunt, ac proficiscuntur. At si nec ingenitum est, inquies, ipsum malum, nec a deo profluxit, unde naturam sortiatur. Nam eorum qui uitæ humanæ participes sunt, in eaq; uersantur, mala esse inficias ierit nemo. Quid igitur est dicendum? Malum non essentiam uiuente animaq; prædità esse, sed affectionem animæ uitiosi contrariã, debilibus ac mortibus, propterea quod a bono decidерunt, indutam: Nolitaq; malum foris explorare atq; inquirere: neq; quandam naturam principem malignitatis imaginare, sed malitiæ quisq; suæ scriptum autorem agnoscat. Nam ea quæ nobis eueniunt, partim a natura proficiscuntur, ut senectus, ut morbus: partim sua sponte proueniunt, quales sunt casus inopini alienis principijs accidentes, aduersarum sæpenumero rerum, aut etiam secundarum: ut si quis, dum puteum fodit, thesaurũ inueniat: aut si ad forũ eunti canis rabidus occurrat: partim uero in nobis ipsis sunt collocata, ut cupiditates superare aut uoluptatibus modum non ponere, continere iram, aut manum injcere in eum qui injuria lacessiuit, uera dicere aut falsa, moderatum ac mansuetum moribus esse, aut fastu superbum, arrogantiaq; elatum: quorum tute ipse dominus es, eorum principia non aliunde quærere uelis: sed quod propriè malum est, id a uoluntate sumpsisse principiũ scito. Non enim, si nobis inuitis eueniret situmq; in nobis non esset, tantus quidem à legibus metus ijs, qui iniuste agunt, immineret: iam uero iudiciorum supplicia pœnæq; indeprecabiles sunt, quæ maleficis pro meritis flagitiorum æqua talione rependunt. Atq; hæc à

B nobis de eo quod proprie malum est sint dicta: Morbus enim, ignobilitas, paupertas, mors, cæteraq; id genus quæ hominibus sunt tristia haud sane mala putanda sunt: propterea quòd neq; ea quæ istis aduersantur, inter maxima bona connumeramus: quæ quidem partim a natura prodeunt: partim uero multis etiam utiliter accidisse uidentur. Quæ cum ita sint, omni prorsus hoc loco tropica & allegorica interpretatione posthabita, simpliciter, non curiose tenebrarũ sensum, scripturæ sequentes uoluntatem, accipiamus. Quod si ratio quærit, sint ne tenebræ cum mundo simul exortæ, antecedunt ne lucem antiquitate? Demiq; cur id quod est deterius, sit uetustius? Dicimus hasce tenebras non secundũ substantiã extitisse, sed pathos esse quod aeri ex priuatione luminis accidat. At cuiusnam, is locus, quæso, quem mundus ambit, subito luminis expers inuentus est, ut essent tenebræ super aquas. Arbitramur sane si quid erat ante mundi sensibilis atq; corrupti constitutionem, id in lumine nimirum fuisse. Neq; enim angelorum dignitates, neq; cœlestis exercitus uniuersus, neq; omnino si quæ naturæ sunt participes rationis, aut nomen sortitæ, aut nomine carentes, spirituq; subministrantes, in tenebris egerunt: sed in hac commodatissima sibi luce, lætitiaq; spiritali suum statum habuerunt. Atq; his obstiterit nemo, saltem qui, superceleſtem lucem inter bonorum promissiones expectat: De qua Salomon ait: Lux iustis semper est præsens. Et apostolus Paulus: Gratias agentes patri, qui idoneos nos reddidit ad participationem sortis sanctorum in luce. Etenim si qui condemnantur, in tenebras exteriores mittuntur: qui dignè egerunt uoluntate diuina, eos in lumine supercœlesti, suam habere requiem constat. Postquam igitur factum esset ex imperio diuino cœlum, ac circumactũ ambitu suo undiq;, ea quę intra ipsum

Propriè malum è nobis ipsis ducit originem.

Ratio tenebrarum & quomodo obortæ esse uideantur.

sunt complexum esset, corpus continuum obtinens, ab externis, & interna se[parare va] c
lens, comprehensum intra se locum necessariò carentem lumine recipiebat tenebrasq;
externo intercluso splendore obscurauit. Nam ut sit umbra, tria concurrere oportet:
lux corpus obiectum luci, locus luminis expers. Tenebræ itaq; iam dictæ, propter
cœlestis corporis umbram obortæ sunt. Atq; id quod dicimus apertissimo plane ex-
emplo perceperis, si tibi in ipso meridie denta ex materia opacaue tabernaculum ex-
compositeris, ac tenebris hoc modo factis teipsum includeris: tales & tenebras illas
puta fuisse, non principaliter ex sese subsistentes, sed res alias sequutas. Has autem &
super abyssum fuisse scriptura dicit: propterea quòd aeris fines cum corporum omni-
um finibus superficieq; copulari, atq; accommodari suapte natura solent. Aqua ue-
ro tunc fluitabat, omniaq; tegebat. Idcirco tenebras necessario dictum est super a-
Quid est spiri- byssi faciem fuisse. Et spiritus dei ferebatur, inquit, super aquas. Siue hunc dicat spi-
tum dei ferri ritum, diffusionem fuisse aëris naturæ spirabilis, accipe tibi Mosen mundi singulas
super a- partes enumerantem: Fecit deus cœlum & terram, aquam, aërem, & hunc, fluentem
quas. iam inq; partes omneis sese diffundentẽ. Siue, quod & uerius est, & a maioribus no-
stris probatum, spiritus dei sanctus ille dictus est: propterea quòd obseruatũ est ta-
lem de illo peculiari modo scripturam præcipueq; facere mentionẽ, & nihil aliud dei
spiritum appellare, quàm ipsum spiritum sanctum, qui diuinæ beatæq; trinitatis nu-
merum complet. Hanc quoq; sententiam si acceperis maiorem ex hac utilitatem con
sequeris. At quonam pacto dixeris super aquas hic ferebatur? Equidem non meam
tibi, sed uiri cuiusdam Syri sententiam recensebo, qui tantum a sapientia mundi dista
bat, quanto uerarum scientiæ rerum propinquior erat. Aiebat igitur ille Syrorum lin
guam significantiorem atq; euidentiorem esse, & ob affinitatem, quam habet cum he d
braica lingua, sententias aliquo modo scripturarum magis attingere. Itaq; talem hu-
iusce dicti sententiam esse dicebat: Verbum hoc, ferebatur, pro fouebat, uitalemq;
fœcunditatem aquarum naturæ præbebat: sumunt atque interpretantur ad similitu-
dinem auiculæ incubantis, utq; uitalem quandam imprimentis in ea quæ ab ipsa
fouentur. Talem hanc uocem aiebat sententiam indicare: super aquas, inquam, spiri-
tum dei ferri, id est, ad fœcunditatem uitalem, aquæ naturam præparare. Quare sa
tis ex hoc id ostenditur, quod a nonnullis quæritur, nec ab actu creandi spiritum san
Lucis creatio. ctum abesse. Et dixit deus: fiat lux, & facta est lux. Prima uox dei lucis naturam crea-
uit, tenebras deleuit, mundum exhilarauit, uniuersis continuò gratum attulit incun-
dumq; conspectum. Nanq; cœlum quidem illustratum est, tenebris antea occlusum
atq; uelatum, pulchritudinemq; tantam ultro obtulit, quãtam etiam nunc aspectus
oculiq; testantur. Aër autem omni ex parte illustrabatur. Immò uero totam immix-
tam sibi per omnia lucem habebat, celeriterq; splendorem per fines undiq; suos di-
stribuebat. Etenim partes superas uersus, ætherem ipsum cælumq; pertingebat: in
latitudine uero omnes mundi partes tam aquilonares ac australes, momento pun-
ctóue temporis, quam ipsum ortum atq; occasum illuminabat. Talis est enim ipsius
natura tam pertenuis atq; perspicua, ut lumen per ipsum transiens spatio nullo pro-
sus temporis egeat. Nam ut absq; ulla mora subito nostros aspectus ad ea quæ con-
spiciuntur deducit: sic & luminis accessus ad fines usq; suos puncto temporis suscipit,
quo sane minus temporis momentum ullum uel mente nemo capere potest. Aether
denicq; iucundior post ortam lucem euasit, & aqua magis perspicua nõ solum lumen

suscipiendo

A ſuſcipiendo, uerum etiam emittendo, refractione nimirum ipſius, ſplendoribus ab ipſis aquis undique reſilientibus. Omnia tunc omnino diuina uox ad iucundiſſimam præſtabiliſſimamq; conditionem mutauit. Nam ut ij qui oleum in profundum effundunt, luciditatem ac claritatem illum in locum inducunt: ſic omnium creator rerum uerbo ſuo, lucis repente gratiam in ipſum mundum intulit. Dixit deus: fiat lux, & facta eſt lux: iuſſit, & imperium protinus in opus exijt, naturaq; facta eſt qua ne rationibus humanis excogitari quidem delectabilius quicquam poterit. Cum autem uocem in deo uerbum, imperium, præceptumq; dicimus: non eum intelligimus ſonum, qui per inſtrumenta oris eliditur, nec aerem lingua formatum orationem diu nam eſſe aſſerimus: ſed pro uoluntatis momento uocem atque præceptum ob auditorum facilem perceptionem ſumi dicíq; cenſemus. Et uidit deus lucem eſſe bonam. Quas laudes nos dixerimus ipſa luce dignas, quæ teſtem ſuæ bonitatis ipſum iam ſuum habet creatorem? Nam & apud nos ratio iudiciumq; rerum cedit oculis: quippe cum tantum dicere nequeat, quantum ſenſus antecedens teſtatur. At ſi bonum pulchritudoq; corporis, partium inter ſeſe moderatione coloreq; probo reſultat, quonam, quæſo, pacto ratio pulchri in ipſa luce ſimplici natura, partibusq; ſimilibus prædita conſiſtit, ac conſeruatur? an quod luci commenſuratio non in propriis ipſius partibus, ſed in ea ſita eſt quam oculis iucunditatem & placiditatem obijcit. Sic enim & aurum pulchrum eſſe conſtat, non partium inter ſeſe moderatione, ſed quod ſolo eleganti colore uiſum inuitat ac allicit, aſpectuq; iucundum eſt. Sic & heſperus pulcherrimus eſt ſtellarum: non propterea quòd eas partes ex quibus conſtat proportionatas & concinnas inter ſe ha- B beat: ſed quòd ſplendorem ſuum oculis iucundum ac placidum immittat. At dei iudicium in præſentia de bonitate lucis, non ad oblectamentum omnino uiſus reſpicientis, eſt allatum: ſed ad commodum etiam proſpicientis ab ipſa luce, poſtea prouenturum. Nondum enim erant oculi, qui de lucis pulchritudine dignoſcere iudicareq; poſſent. Et diuiſit deus inter lucem & inter tenebras. Id eſt, naturam iſtarum talem effecit, ut miſceri non poſſint, ſed oppoſitæ ſint ac contrariæ. Appellauitq; deus lucem diem, tenebras autem uocauit noctem. Nunc quidem poſt ſolem factum, dies is aer eſt, quem ſol illuminat, cum eſt in hemiſphærio: at nox umbra eſt terræ, quæ fit occultante ſe ſole: Tunc autem dies fiebat, uciſſimq; nox accedebat, non ex motione ſolis: ſed illa primogenita luce ſeſe diffundente, rurſumq; contrahente, ea ſanè menſura, quæ a deo fuerat definita. Et facta eſt ueſpera & factum eſt mane dies unus. Veſpera quidem terminus diei noctisq; communis eſt: mane autem uicinitas illa eſt noctis ad diem. Vt igitur præcipuum creationis honorem diei adſcriberet, finem prius diei memorat, deinde noctis: quippe quæ ſequitur ipſum diem. Ante namque lucem exortam haud nox erat in mundo, ſed tenebræ. Quod tamen à die ut oppoſitum eſt diſtinctum, id nox eſt nuncupatum: quod & nouam poſt diem fortitum eſt appellationem. Facta eſt igitur, inquit, ueſpera, factum eſt mane, diluculum intelligit. Nondum diem & noctem hæc nuncupauit, ſed præſtabiliori totam tribuit appellationem. Hanc utique conſuetudinem inuenies in tota quoque ſcriptura in metuendo tempore dies, & non una cum diebus noctes enumerari. Pſalmus, Dies annorum noſtrorum, dicit. Et Iacob: Dies uitæ meæ parui ſunt atq; mali. Et rurſum. Omnes dies uitæ meæ. Quo patet ea quę nunc per hiſtoriæ formam tradita

Lux bona.

Cur dictum dies unus, non primus.

ſunt, inſtitutiones ac leges eſſe ad ea quæ deinceps ſequuntur. Et facta eſt ueſpera, c
& factum eſt mane dies unus. Quam ob cauſam non dixit primum diem ſed unum, ubi magis conueniebat allaturum ordine ſecundum diem, & tertium, atq; quartum, cum qui omnes antebat primum appellaſſe diem, non unum: Sed unum dixit. An ut diei noctisq; ſpatium definiret ac diluculi tempus coniungeret, ita ut ex uigintiquatuor horis unius diei ſpatium compleretur atq; ita & nox ſub uocabulo diei comprehenderetur & ſubintelligeretur: ut & ſi in ſolſtitijs exuperat altera, definito tamen tempore totum utriuſq; ſimul ſpatium ſit deſcriptum: quaſi diceret, quatuor uigintiq; horæ, ſpatium eſt unius diei. An quia cœli ab eodem ſigno ad idem reuolutio uno die completur: ita ut quoties iuxta ſolis circuitum ueſpera & mane mundum occupant, periodus illa prolixiore quam unius diei ſpatio compleatur. An ea ratio potior eſt, quæ in arcanis ſecretisq; traditur: Deus itaq; qui temporis naturam creauit, menſuras ipſi ac ſigna, ſcilicet, ſpatia dierũ adiunxit: ſeptimanaq; ipſum metiens, in orbẽ ſeptimanam in ſeſe ſemper uerſari iuſſit, curricula temporis ac motiones enumerauit: & unum item diem, ſeptimanam conficere, ipſum in ſeſe ſepties redeuntem. Id autem orbis ſubit eſſigiem, a ſeſe incipiens & in ſeipſum deſinens: quod iam & ſeculi proprium eſſe conſtat, in ſeipſum conuerti, & nequaquam terminari. Quamobrem caput ipſius temporis non diem primum, ſed unum appellauit, ut ex appellatione etiam affinitatem ad ipſum ſeculum haberet. Is enim qui unici principij ac incommunicabilis ad aliud præ ſeſe fert formam accommodate ſane atq; appoſite unus eſt nuncupatus. Quod ſi ſecula plura ſcriptura nobis afferre ſolet, ſeculi ſeculum, ſeculorumq; ſecula pluribus in locis dicendo, tamen & illic nec primũ, necq; ſecundum ſeculum nobis enumeratur, ut ſtatuum potius uariarumq; differentiæ rerum: ſed non deſcriptiones ac fines ſucceſſionesue ſeculorum exeo demonſtrentur. Dies enim, inquit, domini, magnus eſt & præclarus. Et rurſum: Cur uos quæritis diem domini? Atq; hic non eſt lux, ſed tenebræ: Tenebræ uidelicet iis, qui digni tenebris ſunt. Nam & ueſperis & ſucceſſione ac fine diem illum carere doctrina ſacra nouit: quem & octauum pſalmorum autor appellauit: propterea quod extra tempus illud hebdomadale ſitus eſt. Quare ſiue diem dixeris, ſiue ſeculum, eandem ſane ſententiam dixeris. Si ue igitur dies ſtatus ille dicatur, unus eſt & non plures: ſiue ſeculum appelletur, unicum utiq; fuerit, & non multiplex. Quæ cum ita ſint, ut ad futuram illam uitam, ſtatumq; futurum illum noſtram Moſes mentem erigat atque deducat, unum eum appellauit diem qui ſeculi ipſius imago, qui dierum origo, qui luci coætaneus eſt: Ipſum, inquam, dominicum diem, quem reſurrectio domini cohoneſtauit. Facta eſt igitur ueſpera, inquit, & factum eſt mane dies unus. Sed hi noſtri de illa ueſpera ſermones ab hac ueſpera iam occupati, hic orationi noſtræ finem imponunt. Pater autem ueriſſimæ lucis, qui diem cœleſti lumine decorauit, qui noctem ignis ſplendoribus illuſtrauit, qui futuro in ſeculo recreationem in ſpiritali illa indefinentiq; luce parauit, ueſtra omnium corda notitia ueritatis illuminet, ueſtramq; uitam conſeruet: ambulandi facultatem uobis præſtando, perinde atq; in die ſemper decore, ut in ſanctorum demum ſplendoribus ueluti ſol eluceatis, pro mea gloria, in diem Chriſti, quem gloria decet in ſecula ſeculorum.

Homilia

A

HOMILIA. III.

ET DIXIT DEVS, FIAT FIRMAMENTVM in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis.

SPERA diei primi, immò uero unius (non enim eam ab ipso dignitatem auferamus oportet, quam obtinet in natura ab opifice rerum seorsim editus, non in ordine cæterorum dierum enumeratus) oratio nostra hesterno die in medium attulit, interpretationisq; bipertitò diuisæ, partem alteram matutinum alimentum, alterum uespertinam lætitiam, animarum, auditoribus obtulit atq; appositi. Hodierno autem die ad res mirandas diei secundi transit. Neq; uero hæc dico, ad interpretis id uires, sed ad eorum gratiã quæ scripta sunt referendo, quæ facile suapte natura probatur ac acceptatur: cordibusq; eorũ accõmodatur, qui res ueras probabilibus anteponunt. Qua sententia nimirũ & psalmorũ autor significantissime, quæ à ueritate percepta prodeunt indicãs oblectamenta, quam dulcia (dicit) faucibus meis eloquia tua sunt, superq; mel ori meo. Hesterno itaque die, quoad facultates nostræ suppeditabant, animis nostris in eloquũ diuini studio exhilaratis, hodie rursum accessimus, hoc secundo die mirandas secundi diei res atq; opera spectaturi. At me non præterit, complures operarios artifices ex opera quotidiana sibi uictum comparantes, nos cingere atque stipare, qui nostram orationem perbreuem esse percupiunt, ne suis ab officijs longo tempore distrahantur. His

B quid dicam? eam scilicet temporis partem, quæ deo mutuo datur, non amitti: sed ab eo magna cum accessione, largoq; fœnore reddi solere. Nam si quę negotiosæ difficultates in uita accidunt, eas dominus submouebit: & corpori robur, & promptitudinem animo, & commutandarum rerum facilitatem, & uniuersa in uita prosperitatem, ijs qui spiritalia cæteris anteponunt præstando: & si præsenti in uita fortasse nõ, ut speramus, studia nostra processerint: ad futurum tamen seculum, bonus certe nobis thesaurus ipsa doctrina spiritus erit. Tolle igitur omnem à corde uitæ curam, totumq; teipsum hoc mihi collige loco. Nihil enim profectò corporis præsentia prodest, si cor tuum circa terrenum thesaurum acquirendum laborat. Et dixit deus: Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Iam & heri dei uerba præceptumq; percepimus dicentis, fiat lux. Et hodie etiam audimus: fiat firmamentũ: plus tamen aliquid præsentia uerba uidentur habere: propterea quòd oratio non modò constitit in precepto: sed & causam cur ipsa requiritur extructio firmamenti, sine cunctatione protinus addidit: Vt diuidat, inquiens, aquas abaquis. Primum igitur quonã pacto deus loquatur inuestigemus. Num nostro modo? prius quidem ab ipsis rebus typus quidam cogitationi hominis inditur: deinde post imaginationem eorum quæ mens concepit, selectis cuiusq; rei propriis & accommodis significationibus pronuntiat: postea ijs quæ intellecta sunt, instrumentorũ uocalium officio subministrationiq; traditis, hoc pacto per aëris afformationẽ, motione uocis articulatæ, secretã cordis cogitationẽ, edit atq; explanat. Et quomodo nõ fabulosum fuerit, deũ talis indigere processionis afferere, ad ea tandem exprimenda, quæ ab ipso sunt intellecta. An non accommodatius magisq; pium esse uidetur, quod diuina uo-

Deus num loquatur uti nos

uina uoluntas primumq; spiritalis motionis consilium sit uerbum dei: formatautem illud scriptura fusius, ut non modo fieri creaturam uoluisse deum, sed etiam per cooperarium quendam illam in generationem produxisse ostendat. Nam postquam, ut a principio dixit, de omnibus pari modo tractare, omniaq; transigere: In principio fecit deus cœlum & terram: deinde fecit firmamentum. Nunc uero deum iubentem inducens ac differentem, cum sane taciturnitate eum iubet, & qui eum differt insinuat, ac subostendit: haud inuidens nobis, ne illius notitiam consequamur, sed ad illius desiderium nos incendens: gratia cuius uestigia quædā indicia q; secretæ rei submittit. Quod enim labore quispiam est consequutus, id & lubens suscipit, & non sine cura conseruat: at quæ facile acquiri possunt, eorum comparatio perfacile spernitur. Idcirco una quadam ac ordine, nos ad unigeniti dei intelligentiam deducit. Quanquam uel hoc pacto incorporali naturæ nō opus erat ea oratione, quæ in uoce consistit, ubi mentis ipsimet conceptus communicari cum cooperario poterat. Itaq; quid opus est ijs oratione, qui possunt ex ipsis mentis conceptibus inter sese mutuo, deliberata definitaq; cōmunicare? Etenim uox ob auditū est, & auditus uocis est gratia. Vbi uero nec aër, nec lingua, nec auris est, nec flexuosus meatus, ad sedem usq; sensus in capite deferēs sonos, ibi nullis omnino uerbis est opus: sed medullitus, ut ita dicā, ex ipsis cordis cōceptibus, communicatio fit uoluntatis. Vt igitur ad eam inquirendam personam, ad quam uerba diriguntur, noster animus excitetur (quod quidem paulo ante diximus) hæc sumpta est sapienter artificioseq; locutionis figura. Secundo loco exquirendum esse uidetur, an diuersum quid sit a cœlo iam facto firmamentum id, quod & ipsum nuncupatum est cœlum: & an omnino duo sint cœli, quod qui de cœlo philosophati sunt noluerūt, malentes linguas suas præferre quam quod uerum est reperire. Vnū enim cœlum in ratione rerum esse, nec insuper oriri secundum aut tertiū, aut quotumuis posse putant: corporis tota cœlestis essentia, in unius cœli cōstitutione, ut arbitrantur, cōsumpta. Etenim unum, inquiunt, corpus esse, quod in orbe fertur, idq; finitum esse: quod si cū primo cœlo completū sit, nihil prorsus ad secundi tertiiq; generationem ortumq; reliquū esse. Hæc igitur imaginātur ij, qui materiā ingentā offerunt opifici rerū ex illa iam prima fabula ficta, in hanc falsam inde sequentē sententiā dilapsi. Nos autem a sapientibus Græcorum hoc petimus ut nos haud irrideant, nisi prius quas inter sese controuersias habent, dissensionesq; composuerint. Sunt enim inter ipsos qui infinitos cœlos, & mundos esse prodiderunt. Quorum sententiam cum redarguerint ueluti non probabilem, ij qui grauioribus demonstrationibus robustioribusq; utuntur, atq; necessitatibus geometricis cōfirmauerint, ferre patiq; naturam minime posse, ut prēter hoc unum cœlum aliud oriretur: tunc ipsorū mathematica & artificiosa deliramenta magis ridebimus. Siquidem cum uideant similes ob causas, & unam & plures fieri bullas ambigunt, an creatoris facultas cœlos plures efficere possit, quorum uires ac magnitudinem nihil ab eo humore concauo differre censemus, qui in torrentibus inflatur, si ad excellentiam diuinæ potentiæ respexerimus. Quare deridendæ sunt eæ rationes, quibus illi duos in ratione rerum cœlos esse non posse probant. Nos aūt tam absumus ut de secūdo cœlo ambigamus, ut & tertiū insuper querēdum esse arbitremur, aspectu cuius olim diuus Paulus est poutus. Psalmus etiā, Cœlos cœlorū nominās plurīū cœlorū nobis indidit intelligentiā. Nec uero magis hæc mira uidentur, quam septē illi circuli, in quibus septem inhærentia sidera cursum agere

Non sine mysterio Moses deo creatori sermonem tribuit.

A ſum agere ſuum ferè ab omnibus uno ore dicuntur: quos & ita ferunt, ut alius ab alio perinde contineatur, ut ea uaſa, quorum alterum inter ſeſe poſitū alterum ambit atq; coërcet. Iſtos uero contrario motu erga uniuerſum ductos per circunſcindentem & perrumpentem æthera dulcem quendam & concinnum ſonitum, omnem melodiarum iucunditatem ſuperantem credere. Sed cum ab illis ſonitus huiuſce per ſenſum petitur fides, quid aiunt? Nos inquiunt, ob aſſuetudinē ab ipſo primo iam ortu completis hoc auribus ſonitu obſurdeſcere, ſenſuq; illius audiendi carere, perinde atque ij, quorum aures ſonitu cōtinue malleorum exuſorijs in officinis pulſantur. Horum cauillatoriā hanc ſententiam debilliſſimamq; redarguere, adeò palam auditu primo talem ſeſe omnibus offerentem, non hominis eſt profectò, aut tempori parcere ſcientis, aut ſagacitatem auditorum ac ingenium coniectantis. Sed externa iſta exteris relinquentes, ad eccleſiaſticum ſermonem nos redeamus. Dictum eſt a nonnullis noſtris maioribus, non eſſe ſecundi cœli hunc ortum, ſed explanationem quandam prioris: propterea quòd illic ſcriptura cœli ac terræ creationem in ſumma quidem tradiderūt: hic uero modos, quibus ſingula facta ſunt, exactius explicet. Nos autem dicimus, cum nomen diuerſum officiumq; peculiare cœli ſecundi traditum ſit, aliud hoc præter id eſſe, quòd in principio eſt effectum, ſolidioris ſane naturæ, præcipuum quoq; officium uniuerſo ſubminiſtrans, Et dixit deus: Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis, & fecit deus firmamentum, diuiſitq; aquas quæ erant ſub firmamento ab ijs, quæ erant ſuper firmamentum. Sed antea quam ſcripturæ ſententiam afferamus, id quod ab alijs obijcitur diſſoluere enitamur. Percontantur enim nos ſi firmamenti corpus globoſum eſt, ut aſpectus ipſe declarat deflu-

B it autem aqua ſuapte natura, eq; ſublimi delabatur, quomodo potuerit in curua firmamenti circunferentia collocata perſiſtere. Ad quod dicendum eſt, non ſi quippiam orbis interna parte ſpeciem obtinere cernitur, id & externa ſuperficie globatam in formam redactum eſſe, totumq; exacte ſummaq; cum leuigatione, quaſi torno adhibito, circunductum eſſe neceſſariò oportēre: cum lapidea balneorum tegmina, extructionesq; cauernoſas ita habere uideamus, ut interna quidem ſui parte ſemiciculi figuram obtineant: ſupernis autem in partibus atq; tegmine, plana nonnunquam æqualiue ſuperficie terminentur. Quapropter hac de re neq; tibi moleſtias ipſi ſumere, neque nobis præſtare uelint, quaſi ſuperis aquam in locis detinere, coërcereq; non ualeamus. Poſt hæc dicendum eſſe uidetur, quæ nam ſit ipſius firmamenti natura, & quam ob cauſam inter aquas ſeparandas interpoſitum ſit. Scriptura ſacra hoc nomine firmamento, in ijs rebus quæ robore uiribusq; exuperant, uti conſueuit. Quemadmodum cum dicit: Dominus firmamentum meum, & refugium meum: Et, ego firmaui columnas eius: Et, laudate ipſum in firmamento uirtutis eius. Nam externi homines id firmum corpus dicunt, quod quaſi ſolidum eſt ac plenum, ad differentiam ita mathematici corporis dictum. Eſt autem mathematicum corpus, quòd in dimenſionibus ſolis conſiſtit, longitudine, inquam, latitudine atque profunditate. Firmum autem ſolidumq;, quod cum dimenſionibus & reniti reſiſtereq; poteſt. Scriptura autem ſacra, quod perrobuſtum eſt, neq; cedit, id omne firmamentum dicere conſueuit, atque adeò, ut & in aëre denſo hacipſa uoce uti uideatur, ueluti cum dicit: qui tonitruum firmat. Soliditatem enim & reſiſtentiam eius ſpiritus, qui in nubium ſimbus includitur, atque ob uiolentam eruptionem inde ſonos ac ſtrepitus

Quid firmamentum.

Tonitrua.

ac ſtrepitus eos efficit quos tonitrua dicimus, firmitudinem tonitrui nuncupauit. Igi
tur & hic etiam pro quadam firma ſolidaq; natura, ad detinendas aquas ac coercen
das idonea, quæ ſuapte natura dilabuntur ac perfacile diſſoluuntur, hanc a ſcriptura
uocem allatam eſſe arbitramur. Nec tamen ipſum firmamentum cum uti uulgo pu
tatur ex aqua uideatur ortum habuiſſe ſuum: aut aquæ coactæ, aut naturæ cuiquam
tali, quæ ſui principium ortus ex humore colato ſumit, ſimile cenſendum eſt eſſe qua
lem cryſtalli lapidis naturam eſſe conflat: quem ob exuperantem aquæ congelatio
nem in eam eſſentiam quam obtinet, autumat uerti: aut ſpeculi naturam inter metal
la compactam. Eſt autē & ipſe lapis pellucens, & peculiari quadam puriſſimaq; pu
ritate perſpicuitate, qui ſi ſuo in genere fuerit exactus mucus, neq; putredine ulla con
ſumptus, neq; perruptus ulla ex parte, cum aere ſane contendit, eiq; fere perſpicuita
te ſimilis eſſe uidetur. Ex his igitur nulli ſimile firmamentum eſſe cenſemus. Eſt enim
puerilis ſimpliciſq; profecto mentis, tales de corporibus cœleſtibus opiniones habe
re. Neq; tamē ſi cuncta in cunctis inſunt, ignis in aere, aër in aqua, cæterorumq; ſimi
liter aliud ineſt in alio, & nullum omnino ſenſibile elementum ſyncerum eſt mixtio
neq; caret, ut nō ſit aut medij, aut oppoſiti ſibi particeps: firmamentum ob id ipſum,
aut ex uno ſimplicium corporum, aut ex omnibus immixtum eſſe aſſerere nobis pla
cet, quo iam ab ipſa diuina ſcriptura ita inſtituti ſumus, ut nihil ultra ea quæ nobis ſunt
conceſſa menti noſtræ, imaginari cogitareq; concedamus. At uero nec illud haud
animaduerſum nos prætereat, quod poſtea quā præceperat deus dicēs. Fiat firmamē
tum non dictum eſt ſimplici modo, & factum eſt firmamentum, ſed fecit deus firma
mentum. Et rurſum: Diuiſit deus aquas quæ erant ſub firmamēto, ab iis quæ erant
Myſterium de filio. ſuper firmamentū. Audite qui ſurdi eſtis: reſpicite qui cæci eſtis. Et quis quæſo, ſur
dus eſt, niſi qui non audit adeò magna uoce ſpiritum ſanctum clamantem? Quis de
inde cæcus eſt, niſi qui non cernit ac inſpicit adeò apertas, adeo claras de unigeniti
dei filio demōſtrationes? Fiat firmamentū: hæc uox profectò primordialis eſt cau
ſæ. Fecit deus firmamentū, hæc effectricis eſt ſanè creatricisq; potentiæ teſtis. Sed ad
interpretationem continuandam, orationem flectamus. Et diuidat, inquit, aquas ab
aquis. Infinita quidem, ut uidetur, aquarum erat diffuſio, undequaq; inundantiū ter
ræ, ſuperficiemq; illius ita occupantium ut reliquis elementis collatæ, proportionem
illorum ſuperare uideantur. Quapropter & antea dictum eſt abyſſum undiq; circum
Aquæ abundantia cur maximè fuerit neceſſaria. dare terram. Cauſa autem humorum copiæ tantæ, in iis quæ deinceps dicentur nos
aſſignare oportet. Nemo uero, prorſus uel eorum, quorum animus non mediocriter
in perſpicientia rerum ſeſe exercuit, quique in hac caduca fluenteq; natura per quam a
cute conſpiciunt, noſtram increpabit opinionem, quaſi quædam impoſſibilia ſuppo
nentem atq; figmenta: neq; a nobis petet quanam in ſede conſtituerit aquarum natu
ra. Qua nanq; ratione tellurem, quam aqua longe grauiorem eſſe nemo eſt qui igno
ret, ab extremis finibus ſeparatā in uniuerſi medio collocant, indeq; ſuſpendunt, ea
dem & copioſam aquam: cum propter naturalem ad ima defluendi promptitudi
tum ob æquale omni ex parte momentum, circa tellurem ſtare, quieſcereq; profectò
concedent. Igitur humoris immenſa natura circa terram undiq; diffundebatur, non
temperate ſeſe habens ad illam, ſed longo exuperans interuallo: ita iam in uniuerſi
primordijs a magno rerum artifice futura re proſpecta, & primis rebus ad commo
ditatem ſequentem diſpoſitis. Quænam igitur neceſſitas fuit, ut adeò exuperet aqua

natura.

A naturæ? An cum essentia quidem ignis necessaria sit uniuerso, non solum ad terrestri
um rerum admi strationem,sed ad ipsius etiã uniuersi totius integritatem(mutilum
enim esset, si unum hoc ipsi maximum elementorum omnium,opportunissimumq;
deesset)aduerlat ur autem sibi mutuo, alterumq; alterum corrumpat:ignis quidem
aquarum cum exced t uincat uiribus: ignem autem aqua cum exuperat copia,nec aut se
dationem inter h ec esse , aut alterius defectione caulam emersisse oportet, ut uniuer
sum dissoluatur ac pereat: tantam humoris naturam qui omnia disponit deus para
uit atq; recondidit,ut ad definitos usq; , certosq; fines ipsius mundi , cũ paulatim ab
ignis uiribus absumatur, ipsi resistere ualeat . Enumero qui pondere cuncta mensu
raq; disposuit (in numerato nanq; ipsi , secundum Iob , & pluuiæ guttæ sunt) is &
quantũ temporis detrimendum fuerit,ut iple mundus permaneat,certò sciuit:& quã
tum etiam igni sumptus pabuliq; recondere oporteret,non ignorauit.Hæc est aqua
rum abundantiæ ratio in ipsis rebus creatis . Atqui necessariam mundo naturã ignis
ipsius esse, nemo adeò expers est uitæ , ut ignoret doceriq; uerbo Dei opus habeat:
non solum quia facultates omnes ac artes quibus uita nostra subministratur , ac con
tinetur ad operationes exercendas suas ignis egeant naturæ,texendi,inquam,suendi,
ædificandi,mulcendiq; ferri facultas,atq; agricultura:uerumetiam neq; sturpium pul
sulationes,neq; fructuum concoctiones , neq; animalium aut terrestrium aut aquati
lium ortus,neq; alimenta etiã istorum ulla aut initio fuissent,aut tempore aliquo per
mansissent,si calor in ratione rerum nõ esset. Ergo perneceſſaria quidem caloris crea
tio fuit, ut ea quæ gignuntur,oriantur atq; persistant: perneceſſaria autem & humo
ris abundantia propter ignis incessabilem ac inuitabilem consumendi uim. Circum
B spice quæso,lustraq; creaturas omneis,at caloris uires omnibus in rebus, quę genera
tioni corruptioniq; obnoxiæ sunt,insidentes ac dominantes contemplare.Idcirco co
piosæ sunt aquæ:partim super terram diffusæ,partim ultra ea quæ conspiciuntur di
ductæ, partim in sinibus telluris insperſæ : unde fontiũ emergunt copiosissimi ortus,
& puteorum scaturigines, amniumq; tam torrentium quam perenniũ flumina: quo
multis porrò uarijsq; locis ac cellulis humoris substantia conseruetur . Atq; in orien
tali quidem plaga ab hyemalibus solstitijs, fluuius Indus erumpit,omniũ maximus
amnium,ut memoriæ tradiderunt ij, qui de orbis situ partibusq; conscripserunt,qui
uastis flummibus euoluitur in Indicum mare:& insuper Bactrus & Choaspes, atq;
Araxes a quo & Tanais auulsus in Męotim paludem dilabitur, & Phasis à Cauca
sijs montibus erumpens,& alij innumeri ab aquilonaribus partibus,ad Euxinũ usq;
pontum labuntur. Ab occasibus autem æstuis,ex Pyrenæo monte Tartesos & Ister
egrediuntur:quorũ ille ad id mare pergit,quod Herculis ultra columnas diffunditur.
Ister uero Europam percurrens , in Pontũ emanat . Quid refert & alios innumeros
adnumerare,qui ex intimis Scythiæ montibus egrediuntur quorum est & Eridanus
cum compluribus alijs nauigabilibus & ipsis amnibus qui per occiduos Galathas,
Celtasq;,atq; propinquas eis barbaras gentes,nationesq; labentes, in occiduũ ma
re omnes sese euomunt.Iam quidem & ex meridie superis a plagis per Aethiopiã in
numeri ueniunt amnes,partim ad nostrum hoc mare,partim ad id quod est ultra na
uigabile permeantes: ex quibus sunt Aegon,& Nysses, & qui Cremeres uocatur,&
insuper ipse Nilus: qui sane neq; similis natura fluuijs esse uidetur,cum exundans æ
que atq; mare uniuersam Aegyptum operiat . Adeò locus hic orbis habitabilis no

ſtri, copioſis occupatur aquis, manibus uaſtis percinctus, & innumeris amnibus af c
fluens, ob inenarrabilem opificis ſapientiam: opera cuius effectum eſt, ut ignis aduer
ſantem ſibi aquę naturam haud facile cõſumere poſſit. Erit tamẽ quando & uniuerſa
cremabuntur igne, ut Elias in ijs aſſerit, quibus de omnium rerũ diſſerit opifice deo:
Qui dicit abyſſo, deſerta eris, & omnes tuos fluuios deſiccabo. Quæ cum ita ſint inſa
tuata illa ſapientia, deiecta atq; poſthabita, ſuſcipe nobiſcum ueritatis doctrinã, uul
garem quidem ſermone, ſtabilem autẽ firmamq; cognitione. Idcirco fiat firmamen
tum in medio aquarum, & ſit diſcriminans inter aquam & aquam. Diximus quid a
pud ſcripturam ſignificet firmamentum. Quod non reſiſtentem ſolidamq; naturã,
ac ponderis participem, firmamentum dicat: ſic enim terræ magis proprie iſta com
peteret appellatio: ſed ob ſublimium rerum naturam, quæ pertenuis eſt atq; rara, &
a nullo ſenſu percipi poteſt, hoc firmamentum appellatum, tenuiſſimorum corporũ
comparatione, quæ ſenſu percipi nequeunt. Cogita uero mihi regionem quandam
locũmuc diſcernendi humoris uim habentem, tenuẽ quidem atq; diſtillatum humo
rem ad ſupera loca tranſcientem, craſſum autem atq; terreũ ad infera demittentem,
ut ab initio finem uſq; eadem in uniuerſo temperies conſeruetur, calore paulatim hu
moris eſſentiam abſumente. Tu uero copiam quidem aquarum tantam eſſe non cre
dis: ad caloris autem tantam copiam non reſpicis: qui tametſi paruus eſt magnitudi
ne, multum tamen humoris ob uires ſuas conſumere poteſt. Etenim attrahit quidem
ad ſe propinquum humorem ſibi, ut ipſæ cucurbitulæ medicorum docent: attractum
autem conſumit: perinde atq; in igne lucernæ fieri ſolet, qui per lychnum ad ſe tra
ctum adiacens alimẽtum cito admodum mutatum comburit. Iam uero ætherem ip
ſum quis ambigat igneum eſſe, ac perflagrantem? Quem, niſi finibus neceſſarijs ab d
opifice ſuo detineretur atq; coërceretur, quid, quæſo, prohibuiſſet omnia ſibi propin
qua cremantẽ atq; urentem, uniuerſum omniũ rerum humorem iam abſumpſiſſe?
Quapropter & aërius humor, nubesq; ſupero in loco conſtant, atq; coguntur e ua
porum ad ipſum delatione, quos amnes, fontes, lacus, paludes, ac maria cuncta emit
tunt, nec rerum omnium naturam æther occupet comburendo. Solem etiam hunc
æſtatis tẽpore regionẽ perhumidam ſæpenumero limoſamq;, breuiſſimo temporis
momento penitus humore carentem, aridamq; relinquere cernimus. Oſtendant
igitur ij nobis qui omnium ſcientiam pollicentur, ubinam ſit humor ille? Nonne cui
uis conſtat in uaporem uerſum calore ſolis abſumptum fuiſſe? quanquam neque ca
lidum illi ſolem afferunt eſſe. Tanta illis eſt quiduis dicendi temeritas. Atq; attendi
te, quæſo, cui nitentes argumento, aperte rerum experientiæ aduerſentur? Cum ſol,
inquiunt, colore candidus ſit, & nec ſubrubens ei color, nec flauus inſit, nec ignea pro
fectò præditus eſt ob idipſum natura, ſed calorem iſtum non inſitum ineſſe ſoli ex
natura, ſed ex motionis emergere celeritate dicunt. Quid inde ſibi uolentes? Vt nihil
prorſus humoris ſol abſumere uideatur. Ego uero quanquam hæc illorum ſententia
uera non ſit, nõ tamen eam depello tanquam meæ rationis ſuffragatricem. Nam ob
humoris a caloris actione conſumptionem, neceſſariam eſſe copiam aquarum aſſere
bamus. At nihil intereſſe uidetur, naturáne ſol an externum aliquod accidens calore
præditus ſit, ad effectus eoſdem in materijs eiſdem gignendos. Nanq; ſiue mutua fri
ctione ligna flammã ignẽq; pariant, ſiue flãma accenſa cremẽtur, æqualis nimirũ ac
ſimilis ex utriſq; finis emergit. Summã tamẽ uniuerſum adminiſtrãtis opificis dei ſa

pientiam

A pientiam in eo uidemus quod ex alijs ad alia ſolem loca deducit: ne ſemper ipſe tra/
hens eiſdem in partibus moram, ui ſanè caloris rerum ordinem diſſoluat. Sed nunc
ipſum ad auſtrum ſub brumali ſolſtitio, nunc ad æquinoctialem orbem pellit, atq; il
linc ad aquilonias plagas ſub æſtiuo ſolſtitio reducit: ut hac illius ſenſim migratione,
ſubiectis temperies tractibus, ac regionibus cõſeruetur. Animaduertant autem ipſi
uelim, an ſibi ipſis nõ aduerſentur. Qui mare quidem inquiunt non exundare fluuijs
propter conſumptionem eam quæ fit ex ſole, & inſuper ſalſum amarumq; relinqui,
ui caloris humore tenui potulentoq; conſumpto: quod ex ſolis potiſſimum diſcrimi
natione fieri conſtat, leue quidem abſumentis, craſſum autem ac terreum ueluti limũ
quendam ſedimentumq; relinquentis: ex quo deinde mare tam amarum quam ſal/
ſum & ad imprimendam ſiccitatem idoneum euadit. Poſtea uero mutata ſententia,
nec ijs animaduerſis quæ de mari diſſeruêre, nullam prorſus aſſerunt humoris ex ſo
le fieri imminutionem. Et uocauit deus firmamentum cœlum. Hæc appellatio alij *Firmamentũ cœlum.*
quidem proprie accommodatur: huic autẽ nunc ob ſimilitudinem inditur: pleriſque
etiam in locis aerem obſeruabimus cœlum dici, ſub aſpectum aperte cadentem, & cõ
tinentem & plenum, atq; continuum perinde ut cœlum. Dicit enim uolatilia cœli, &
rurſum: Ea quæ uolant in firmamẽto cœli. Tale quid eſt & illud: Aſcendunt uſq; ad
cœlos: Moſes quoq; benedicens tribui Ioſephi a cœli temporibus, roreq;, & a ſolſti/
tijs menſiumq; coitibus, atq; à uerticibus montium, collium q; perennũ benedictio/
nes præſtat: quippe cum horum ordo temperieſq;, fertiles terræ regiones afficere ſo
leat. Quin & in execrationibus Iſraël dicit: Erit æneum tibi ſuper uerticẽ cœlum: ſic/
citatẽ, ariditatemq; atq; cœleſtium innuens defectionem aquarum, quibus ad gignẽ
B dos fructus efficitur terra fœcunda: cum itaq; deferri de cœlo rorem, aut pluuiam di
cit, aquas tum eas nos intelligimus, quas ſuperas occupare regiones eſt inſtitutum.
Quando nanq; exhalationes illæ in ſublimi coëunt, atq; aer ex conſtipationibus fla
tuum denſatur, & humores hactenus quidem uaporationis inſtar & minutatim nu/
bi inſperſæ, iam inter ſe mutuo cohærent, generantur guttæ ex concretorum humo/
rum pondere ad ima decidentes, atq; id ortum eſſe pluuiæ conſtat. At cum humor
redactus in ſpumam fuerit ui uentorum, agitationeq; diſſectus, ſummeq; deinde re/
frigeratus coactus fuerit uniuerſus, nix tum cum frangitur nubes, defertur. Atque o/
mnino ratione eadem uniuerſam in aëre conſtare naturam humoris qui ſuper no/
ſtro uertice collocatur, tibi cernere licet. Neque uero ſimplicem quiſquam ſpiritalium
explicationem ſententiarum comprobatione carentem, cum eorum hominum cu/
rioſa qui de cœlo locuti ſunt, inquiſitione comparare conferreq; uelit. Etenim quan/
to modeſtarum pulchritudo, meretricia præſtabilior eſt, magisq; anteponenda: tan/
tum & inter noſtras externasq; ſententias diſcrimen eſſe uidetur. Illi nanq; contor/
tam & coactam ſuis ſententijs afferunt probabilitatem: hic ipſa ſola ueritas nuda ca/
rens omnibus artibus, ante omnium oculos ponitur. Sed quid opus eſt ut labore/
mus in illorum falſis opinionibus redarguendis: quibus in promptu eſt illorum li/
bris allatis, ſummo cum otio ſpectatores ipſorum contentionis pugnæq; ſedere. Nã
neque pauciores numero ſanè, neque dignitate inferiores: ſed loquacitate uel longo
interuallo ſuperiores ſeſe illis contraria ſentientes obiectant, qui mundum uniuer/
ſum inflammari ac comburi, reuiuiſcereq; rurſum è ſeminalibus ijs rationibus, quæ
remanent in ipſis rebus combuſtis dicunt. Vnde & infinitos occaſus mundi, &

ortus itidem introducunt. Verum illi quidem a ueritatem duas partes diuisi. hinc & c
inde sibi diuerticula quædam exorbitationesq; quibus ad errorem profligantur, inuenerunt. Nobis autem quiddam & aduersus eos qui recte sunt Ecclesiæ de legre
Aliquorum de lia de firmamẽto sentẽtia. gatis aquis dicendum est, qui per anagogen sublimiores cogitationes ad allegorias confugiunt dicentes, essentias quasdam spirituales expertes q; corporis tres præsidiari per aquas: & supra quidem in firmamento præstabiliores manisse, infra uero in ipsis, inquam, terrenis locis materialibusue, deteriores atque malignas semper trahere moram. Idcirco dicunt, & eas aquas quæ super cœlum sunt collocatas deum laudare, id est, probas illas essentias, quæ dignæ sunt ob mentis puritatem decentem accomodatamq; reddere laudem creatori. Aquas autem eas quæ sub cœlis sunt collocatæ, spirituales ipsas essentias improbitatis esse: ab ea nimirum altitudine, quã secundum naturam habebant in ipsum imum prauitatis fundum delapsas. Quas ut turbulentas, ut sed.tuosas, ut effectuum perturbationumq; procellis, ac turbine fluctuantes exæstuantesq;, maria non minus nuncupatas fuisse propter mutationis facilitatem, & uoluntatis motuum instabilitatem. His igitur & eius generis sententiis uti somniorum interpretationibus anicularumque fabellis erectis, atque posthabitis,
Aqua & cetera inanima quare ne laudare deum dicta. aquam nos ut aquam intelligamus, & segregationem a firmamento factam humorum, ea causa quam assignauimus accipiamus. Atque si unquam aquarum illæ, quæ super cœlos sunt collocatæ, communem omnium dominum laudare dicuntur, non naturas ratione prædi.tas, ob id illas esse putamus Nam neque cœli participes sunt animæ propterea quod gloriam enarrant dei: neque firmamentum animans sensu præditum esse censemus, quod effectionem manuum ipsius itidem enuntiat. Et si quispiam cœlos quidem contemplatrices uirtutes esse dixerit, firmamentum autem p
actrices officiorum, ac effectrices, ut eleganter quidem extructam, hanc sententiam probabimus, ueram esse tamen non admodum concedemus. Hoc enim pacto ros, pruina, gelu ac æstus, cum omnium rerum opificem apud Danielem laudare iussa, mentes quædam fuerint inuisibilesque naturæ. Sed ea quæ his inest a mente præditis perspecta ratio apta ad hoc est ut conditoris glorificationem compleat. Non solum enim is qui super cœlos est humor, quasi sit antecellens honore, propter suæ probitatis excellentiam, laudat deum: sed etiam infirmæ res omnes atque terrenæ: laudate enim ipsum dracones (scriptura iubet) & omnes abyssi, Quare nec abyssum etiam ipsam quam in deteriorem intruserunt q partem, qui allegorias introducunt, Psaltes abiectam esse censuit: cum & ipsa in communem sit creaturarum chorum assumpta, sed pro suis ipsam quoque rationibus opificis dei laudes, perinde ut res omnes ceteras concordi concentu subministrare putauit. Et uidit deus esse bonum. Non oculos dei delectant ea quæ ab ipso creantur: nec apud ipsum est talis, qualis apud nos bonarum rerum probatio: sed bonum id est atque pulchrum, quod effectũ est ut artis ratio flagitat, & ad ipsius usum finis cõducit. Igitur qui mox in principio finem rerum quæ fiunt, sibi proposuit: is singula quæ fiunt, ut ad finem sibi propositum pertinentia, suæ rationibus artis animaduerta probauit ac laudauit. Enimuero si manus, si oculus, si cætera denique statuæ membra singula per se seorsum seposita fuerint, non cuius profectò bona pulchraque fuerint usa: sin suo quæque posset ordine, rata tum illorum ratio tandem & homini rudi perspicua fieri

rationem ex/

A rationem ad ipſorum referens finem. Talis itaque quidam arte præditus, etiam nunc ſingulorum operum laudator opifex deus nobis deſcribitur: atſi eret tamẽ & uniuerſo ſimul accommodatam laudem, mundo perfectè iam extructo toto, ac conſtituto. Sed finis iam ſit, oratioq; noſtra de ſecundo die creationis hic deſinat: ut diligentibus & induſtrijs auditoribus, temporis ſatis præſtetur ad ea perquirenda, quæ nunc a nobis audierunt: quo ſi quid in ipſis utile ſit, id memoria teneant, & per exercitium ſtudij meditationemque quaſi per quandam cõcoctionem utilium, fructum ac lucrum expectent: ijs autem quorum uitæ curis animus atque negotijs occupatur, otium concedatur: ut tempore medio rebus agendis diſpoſitis, ad orationum epulas ueſpertinas anima uacua curis accedant. Deus autem ipſe, qui res magnas creauit: & ut hæc parua ſint dicta, nunc opem tuliſſe uidetur, uobis omnibus omni prorſus in te facultatem ac lumen ad ſuam intelligendam ueritatẽ præſtetit: ut partim ex ijs quæ conſpiciuntur, eum qui oculis cerni non poteſt, mente percipiatis: partim e creatarum rerum, tam mole quam pulchritudine, conceptum congruum opinionemq; decentem de creatore noſtro ſumatis. Inuiſibilia enim ipſius (ut diuus Paulus ait) a creatione mundi per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur, & diuinitas eius atque potentia ſempiterna. Etenim & in terra, & in aqua, & in aëre, & in cœlo, necnon & in die noctéue, atque omnibus omnino quæ conſpiciuntur, aperta capere opificis dei noſtri ueſtigia monimentaq; poſſumus. Neque enim tempus ullum profectò nobis concedemus peccandi, neque cordis ullum omnino locum noſtræ ſalutis unquam inimico uacuum relinquemus, continua tali memoria deum ipſum habitantem in nobis habentes: quem gloria decet in ſecula ſeculorum.

B

HOMILIA IIII.

DIXIT AVTEM DEVS: CONGREGENTVR AQVAE QVAE ſub cœlo ſunt unũ in locũ, & appareat arida: & factum eſt ita: & uocauit deus aridam, terram: & congregationes aquarum appellauit maria.

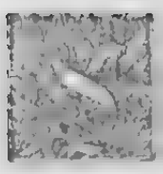

VNT ciuitates nonnullæ, quæ multis uarijsq; præſtigiatorum ſpectaculis, inde a primo diluculo ad ipſum uſque cœlum adueſperaſcens ſuos paſcunt aſpectus, fractoſq; quoſdam omnino, & corruptos cantus, ni-miam in animis ingenerantes libidinem, frequentiſſime audientes non ſatiantur: atque tales populos complures perbeatos eſſe dicunt: propterea quòd foro, mercatura, artibus, cæteriſque negotijs omnino comparandi uictus cauſa ſubeundis neglectis atque poſthabitis, ſummo cum otio uoluptatéque uitæ tempus inſtitutum ſibi perducunt, neſcij ſane ludos ſpectaculis abundantes laſciuis, communem ac publicam officinam ſcelerum eſſe: & modulationes atque concentus meretricioſq; cantus, auditorũ animis inſidentes, nil aliud efficere, quam ut turpitudinem omnibus perſuadeant, citharœdorum tibicinúmque ſonitus imitantes. Iam uero complures eorum qui equorum ſtudio incumbunt atque inſaniunt, in ſomnijs etiam de ipſis equis contendunt, currus aurigáſque mutantes: nec in ipſis quidem ſomni phantaſijs a diurna dementia dimouentur. Nos igitur, quos ipſe dominus maxi-

mus mirabilium rerum effector, ac artifex ad suorum ostentationem operum istiusmodi c
ut spectando defatigabimur, interesq; ac forte in audiendis uerbis diuini spiritus eru-
mus? Nec ista magna uaria q; diuinæ creationis officina, cogitatione mente q; circuda
ta totum ornatū uniuersi spectabimus? cœlum quidem circumactū, prophetæ senten
tia, ueluti formicem: tellurem autē immensam tam mole quam pondere in seipsa fir-
matam: aërem uero fatum, mollem humidumq; natura accommodatum quidem
perpetuumq; respirantibus alimentum, cedentem autem ijs præ mollitia quæ mo tu
cientur, ut nullum prorsus per ipsum meantibus impedimentum sit semper ad terga
secantium se facile incumbentem atque circumsilientem: aquæ denique naturam, tū
ad alimentum, tum ad cæteros nostros usus paratam, cuius ordinatissimum ad den
nita loca concursum ex ijs quæ modo lecta nobis sunt speculare. Et dixit deus con
gregentur aquæ quæ sub cœlo sunt, in congregationem unam, & appareat arida. &
factū est ita: & congregata est aqua quæ sub cœlo erat, in collectiones suas, & appa
ruit arida, & uocauit deus aridam terram: & congregationes aquarum appellauit ma
ria. Quot mihi negotia, quod molestias attrahas in ijs quæ antea dicebantur, cau
sam expostulando, quomodo tellus inuisibilis fuerit: cum omne corpus colore na
pte natura sit præditum, omnisq; color aptus sit percipi sentuq; usu. Et fortitan ea
quæ differuimus ibi satisfacere tibi non uidebantur: cum diceremus inuisibile non re
specta naturæ, sed nostri, dictum a scriptura fuisse, propter obiectionem aquæ, tunc
uniuersam tellurem operientis. Ecce nunc audi scipsam explanantem scripturam:
Congregentur aquæ, & appareat arida ipsa. Contrahuntur ea quæ uelabantur a-
spectu sese obiiciat ea, quæ tunc non conspiciebatur. Sed fortasse quispiam insu-
per & illa quæsierit. Primum: Cur quod secundum naturam competit aquæ, ferri D
inquam, per decliuia loca, imaq; petere, id ad opificis imperium scriptura deducat?
Quousque enim in æquo planoque solo sita est aqua, stabilis est tantisper, atq; quie-
scit, quippe cum haud habeat quorsum fluendo prorumpatur. Sed cum prona lo-
ca fuerit atque decliuia nacta, protinus cum antecedens processerit, ea quæ post u-
psam continua est, sedem ipsius occupat: ea quæ sequitur illius itidem sedem: & ita de-
labitur quidem quæ antecedit, sequitur autem quæ accedit: atque tanto delatio fit ce-
lerior, quanto & pondus maius est descendentis, & loca ad quæ fit confluxio ma-
gis concaua sunt. Quod si ista est aquæ natura, superuacaneum est id imperium pro-
fectò, quo iubentur in unum confluere congregarique locum: ob suæ namque natu-
ræ momentum quo ad infera loca uergunt, ad præcipites regiones concauaque lo-
ca sua defluxurient omnino sponte, nec antea stetissent, quam ipsarum superficies in
æqualitatem redactæ fuissent. Nullus est enim locus ita planus atque æqualis, ut u-
psius superficies aquæ. Secundum, quomodo dicat aquas unum in locum præ-
cepto dei confluxisse, cum multa uideantur esse maria non unum, & plurimum in-
ter sese positione seiuncta. Ad primum igitur dicimus: Post præceptum quidem
Domini cognouisti quales sint aquæ motiones, quomodo sit illa fluida, instabilis, &
eius naturæ, ut ad decliuia & concaua loca feratur: antea uero quomodo sese habue
rit uirtutibus atq; natura, quā ipsi nutum hunc cursumq; dei præceptum ingenuisset: nec
tute ipse sane uidisti, nec ab alio ullo qui uiderit, audiuisti. Intellige namque dei uocem
effectricem esse naturæ, idq; imperium quod factum est tunc creaturæ, ijs que sunt,
facultatem uiresq; tales successione præstitisse. Nox semel diesq; creatæ sunt, & inde

Cur aquam, quæ sua pte natura decliue petit, opificis imperio ferri permittat scriptura.

etiam nunc

A etiam nunc ſibi mutuo ſuccedentes,æquo diſcrimine diuidere tempus non deſinunt. Congregentur aquæ. Iuſſit deus currere naturam aquarum, & nunquã defatigatur, illo perpetuo compellente ipſam præcepto. Atq; id dico ad ipſam fluentem reſpiciens partem aquarum: nam aquæ partim ſponte ſua fluunt, quales eas eſſe conſtat, quę a fontibus ipſis ſcaturiũt, & fluuiatiles aquas: partim aggregatæ ſtabilesq; ſunt, neq; effluunt. Sed mihi nunc ſermo de illis primis eſt aquis, quæ ſuo impetu fluunt. Congregentur aquæ, quæ ſub cœlo ſunt, unũ in locum. Si unquam tibi propter fontem perennem ſtanti, copioſam aqua edentem, uenit in mentẽ, quiſnam is ſit qui deprimat hanc aquã e uiſceribus terræ? quiſnam is ſit qui cogat eam, ac urgeat ad ulteriores pergere partes? quę cellæ eam cõtineant? unde emanat? quis ſit is locus ad quẽ properat? quemã denicq; pacto & hęc loca non deficiant, & illa nõ repleantur? Hęc omnia a prima illa diuina uoce dependent, illinc ut currãt cõceſſum eſt aquis. Quicquid de undis cõmemoretur, illius primæ uocis, illius primi præcepti momẽto: Congregẽ aquæ. Oportet aquas omnino currere, quo ſuũ contequantur atq; occupent locũ: deinde occupatis definitis ſibi locis, in ipſis perſiſtere, neq; ulterius progredi. Quapropter ſecundum Eccleſiaſticam ſententiã omnia flumina mare ingrediuntur, & mare nunquã redundat. Quoniam & quòd aquæ fluunt, diuinum imperium eſt cauſa: & quod mare intra fines ſuos eſt circumſcriptum, a prima illa legum poſitione eſt inſtitutum: Congregentur aquæ quæ ſub cœlo ſunt unum in locum. Ne defluentes aquæ è locis quæ ipſas ſuſceperunt, exundarent, migrantesq; ſemper ex aliis alia loca complerent, ac totam hoc pacto tellurem tandem obruerent, iuſſum eſt aquis in unum ſe colligere locum. Idcirco furens uentis ſæpenumero mare fluctusq; uaſtos uoluens,
B atque ad immenſam altitudinem ſeſe tollens, ubi ſolum attingit littora, in ſpumam diſſoluto impetu redit. An me non timebitis, dicit dominus, qui fines harenam impono mari? Mare ipſum quod ui tẽpeſtatibusq; intolerabile cõſtat eſſe, rerũ omniũ inualidiſſima debiliſſimaq; harena frenatur ac coërcetur. Nã quid mare rubrũ, quæſo, prohibuiſſet, in Aegyptũ (quippe cũ ipſo ſit humilior atq; inferior) defluxiſſe, ſeſeq; cũ Aegyptio mari tã cõiunxiſſe, niſi creatoris ligatũ præcepto tanquã cõpedibus eſſet? Etenim mari rubro humiliorẽ Aegyptũ eſſe, rerũ nobis ipſa perſuaſere, quibus maria placuit inter ſeſe, Aegyptiũ, inquam, ac Indicũ, in quo eſt & ipſum mare rubrũ cõiungere. Quamobrem a ſuis inceptis deſtitere tã Aegyptius ille Seſoſtris qui primus id eſt aggreſſus, quã Darius ille Medus, qui poſt illum id proſequi conatus fuerat. Hæc a nobis ſunt dicta, ut diuini præcepti potentiã uiresq; percipiamus. Congregentur aquæ quæ ſunt ſub cœlo unũ in locum. Id eſt, nulla poſt hac alia congregatio fiat, ſed in prima permaneant aquæ collectæ. Deinde cũ unum in locũ aggregentur aquæ, dixiſſet, complures aquas pleriſque in locis fuiſſe diuiſas oſtendit. Concaua nanq; montiũ interualla, innumeri conuallium uaſti tractus, ſpatioſarũ altitudines ſpelunc arũ, immenſi campi, atq; ſupini magnis maribus æquati, cõcauitates denicq; omnes multis uarijsq; prædita formis aquarũ copias continebant: omnia tũc aquis referta, euacuata præcepto diuino ſunt, uniuerſis aquis ũdicq; cõpulſis unũ in locũ. At fortaſſe quiſpiã dixerit, ſi totã aquę tellurẽ operiebãt (ut prius eſt dictũ) ac occupabãt omnes terræ concauitates, quæ nũc maria ſuſceperunt, refertas aquis omnino fuiſſe: quorſum igitur aquæ properabãt? quẽ in locũ ſeſe colligebãt, omnibus cõcauis locis præoccupatis? Ad quod nos dicimus receptacula quoq; tunc ad ſuſcipiendas aquas

Cur aquam, quæ ſuapte natura decliue petit, opificis imperio ita ferri perhibet ſcriptura.

ab opifice rerum confecta fuiſſe, cum unum in locum aquas ſegregatas ſeſe colligere oporteret. Non enim erat id mare quod ultra Gades eſt collocatum. Nec uaſtum illud, & innauigabile pelagus quod Britannicam inſulam, occiduóſque Hiberos amplectitur: ſed amplo tunc capaceq; conceptaculo præcepto dei creato, ad illud aquarum copiæ confluxere. Sed de his hactenus. Ad ſecundum autem illud quod noſtra ſententia de opificio mundi ipſi aduerſetur experientiæ, propterea quod non unum in locum aqua tota confluxiſſe uideatur: multa quidem dicere poſſumus, & ex ſe notiſſima omnibus: ſed ridiculum fortan eſt, & cum huiuſcemodi nos hominibus certare atque cótendere. Non enim & paluſtres aquas, & eas quæ ex hymbribus aggregantur nobis exprobrare, pereq; eas noſtram ſententiam redarguere putare debent. Non enim quamuis confluxionem aquarum, ſed maximam, & abundantiſſimam, unam appellauit aggregationem, unum concurſum. Nam puteorum collectiones aquarum ſunt, arte manuque factæ, humore terræ inſperſo in eam humi confluente partem, quæ in concauitatem reducta eſt. Non ergo quoſuis concurſus aquarum congregationis indicat appellatio: ſed excellentem, & maximum, in quo totum elementum uniuerſum oſtenditur. Nam ut ignis & in parteis paruas diuiſus eſt prouidæ hominum uſu, & uniuerſus in æthereo loco diffunditur: & aër item in parteis quidem exiguas & ipſe ſeiungitur, uniuerſus autem tellurem circumquaque totam amplectitur: ſic & in aqua tametſi paruæ quædam complureſque collectiones aquarum ſunt ſeparatæ, una tamen eſt congregatio, unus locus, qui totum elementum a cæteris ſegregauit. Lacus enim qui partim in ſeptentrionis plagis, partim in Græciæ regionibus ſunt, partim Macedoniæ, Bithyniq, Paleſtinæq; tractus occupant, omnes aquarũ quidem cõgregationes eſſe cõſtat: at nó de his in preſenti, ſed de maxima omniũ, æqualiue magnitudine terræ, ſcripturæ diuinæ ſolum oratio eſt. Iam lacus, etſi copioſas aquas habere nemo inficias ibit, non tamẽ maria quiſquã merito nũcupauerit, ne ſi quã maxime ſalſi ſunt ſaporis, craſſæq; nõnulli naturæ, perinde ut mare: qualis eſt & Aſphaltites lacus in Iudea, & Serbonites ille qui inter Aegyptũ & Palæſtinã per Arabiam deſertã protenditur: lacus enim ſunt ateq; ſtagna: mare autẽ unũ eſt. ut ij memoriæ prodiderunt, qui terrarũ orbem luſtrárunt: quanquã & Hyrcanũ Caſpiumq; mare, ſunt qui ſeorſum circũſcripta ſuis eſſe finibus arbitrẽtur. Sed ſi ijs qui in deſcribendis terris operã nauárunt, mentẽ adhibere oporteat, hæc inter ſeſe per meatus ſuos cõmiſcentur, & omnia permeant ad mare maximum ateq; cõfluunt: quemadmodum & mare rubrũ, ad Gaditanum oceanũ tendere, eiq; cõiunctum eſſe ferunt. At quonam modo dicit aquarum aggregationes deũ maria nuncupaſſe? Quia confluxére quidem unum in locum aquæ. Congregationes autẽ aquarum, id eſt ſinus, qui ſecundum propriam figuram a terra circundante cincti ſunt comprehenſiq;, maria deus appellauit, aquilonũ mare, auſtrinũ mare, occẽtale mare, rurſum aliud occidentale mare. Multa quoq; nomina propria uariaq; mariũ extãt: Euxinus pontus, Boſphorus, Propontis, Helleſpontus, Aegeũ, Ionium, Sardonicũ, Siculum, Thyrrenũ aliud & mille alia nomina mariũ ſunt, quæ longũ ſane fuerit & plane infolens exacte recenſere ac numerare. Idcirco deus cõgregationes aquarũ maria nuncupauit. Sed ad hæc nos deduxit ipſa ſeries diſputationis. Nũc redeamus unde digreſſi ſumus: Et dixit deus, congregentur aquæ quæ ſunt ſub cœlo unũ in locum, & appareat arida. Non dixit, & appareat terra: ne rurſum ipſam inconditã, ac incompoſitã oſtendat, lu-

A oſtendat,leto refertam,atq; aquis immixtam, nondum propria forma facultateq; recepta. Et ſimul ne telluris exceatæ cauſa Soli tribuamus,terræ ſiccitatem ortu ſolis uetuſtiorem opifex fecit. Animaduertas autem uelim, his indicantem uerbis ſcripturam non ſolum exundantes aquas de terræ ſuperficie defluxiſſe, ſed quicquid etiam aquarum inerat immixtum ipſi ceſſiſſe, neceſſarijs opificis iuſſis obtemperando. Et factum eſt ita. Iſta continuationis ſeries fatis creatoris uocem oſtendit in opus ac exitum prodiiſſe. In compluribus tamen exemplaribus hæc ſequuntur: Et congregatæ ſunt aquæ,quæ ſub cœlo erant,in ſuas congregationes, & apparuit arida. Quæ neque ulli cæterorum interpretum tradiderunt, neque Hebræorum uſus habere uidetur. Nempe ſuperuacanea eſt eorundem tractatio & narratio poſt hoc teſtimoniũ, & factũ eſt ita. Quapropter in exactis exemplaribus obelo ſunt notata: qui reprobationis ſymbolum habet. Et uocauit deus aridam,terram: & congregationes aquarum, appellauit maria. Cur & antea dictum eſt: Congregentur aquæ unum in locum,& appareat arida: ſed non ſcriptum eſt, & appareat terra: Et hoc loco rurſum: & uocauit deus aridam,terram. Quia ſiccitas quidem atque ariditas proprium quid eſt, quod naturam exprimit, ipſius ſubiecti: terra autem nuda quædam eſt appellatio rei. Nam uti ratione quidem præditum eſſe, proprium ipſius hominis eſt: uox autem homo id ſignificat animal, cui proprium illud competit: ſic & ariditas, atque ſiccitas proprium eſt, atque præcipuum terræ. Cui igitur,uti proprium ſiccitas accommodatur, atque ariditas, id appellatum eſt terra: perinde atque cui uelut proprium peculiareque quid ipſum hinnibile competit,id nuncupatum eſt equus. Non ſolum autem in terra ita habet, ſed cæterorum etiam elementorum propria cuique pe

B culiariſque qualitas ineſt,qua ſanè tam à cæteris ſegregatur,quàm etiam ipſum qualiſnam ſit naturæ dignoſcetur. Nam aqua frigiditatem, aër humiditatem,ignis caliditatem,ut peculiarem ſibi uendicat qualitatem. Verum hæc quidem uti prima compoſitorum corporum elementa, dicto modo cogitatione mentis conſiderantur. Ea tamen quæ iam in corporibus inſunt, ſenſuiq; ſubijciuntur, copulatas obtinent coniunctásque qualitates: neque quicquam eorum omnino,quæ conſpiciuntur ac ſentiuntur, abſolute unicum eſt, aut ſimplex, aut ſyncerum, Sed terra eſt ſicca & frigida, aqua frigida & humida,aër humidus & calidus,ignis calidus atque ſiccus, Hoc enim pacto per qualitatẽ conſortẽ, facultas in ipſis mutuæ mixtionis emergit. Nã per cõmunẽ ipſis ſingula qualitatem cũ uicinis ſibi copulantur & ſocietatis ratione, quã cũ ſibi propinquis obtinent,cũ oppoſitis coniunguntur. Nam terra quæ ſiccitate frigiditateq; prædita eſt, cũ aqua quidẽ frigiditatis affinitate cõiungitur: per aquã autem cũ aere copulatur, quippe cũ aqua mediũ inter utrunq; obtinens ſuapte natura, quaſi manibus extenſis,utraq; qualitate,corpus utrunq; proximum ſibi,frigiditate terrã, humiditate aërem tangat, Rurſum per humorẽ aquæ,per calorẽ igni ſeſe cõiungens aër,atque connectens,ſua nimirum interceſſione diſcordium naturarũ ignis & aquæ cõciliator euadit. Ignis denicq; pari modo duabus & ipſe qualitatibus præditus,calore,inquã,ac ſiccitate,illo cũ aere copulatur,hac humũ petit ſibiq; cõiungit. Atq; ita fit orbis quidã, choreaq; cõcors ex omnibus inter ſe conſociatis & conſonis elementis. Vnde & proprie illis ſtoicheia elementorum appellatio adaptata eſt. Hæc a me dicta ſunt cauſam afferente cur deus ipſam aridam terrã appellárit, & nõ ipſam terrã aridam è contrario nuncupárit. Nempe quod nõ ex ijs ſit aridum quæ poſt acceſſerunt terræ,

Quare arida uocata eſt terra.

στοιχεῖα.

ſed ex ijs

ſed ex iis quæ eſſentiam eius a primordiis ipſis conſtituunt. At ea quæ cauſam uti ſit c
quippiam præſtant, ijs eſſe priora ac præcelſiora quæ poſtea accedunt, nemo eſt qui
ignoret. Itaq; non immerito per ea quæ priora ſunt ac uetuſtiora ſcriptura ſancta ter
ram eſſe cenſuit cognoſcendam. Et uidit deus eſſe bonum. Non hoc agit hæc oratio
ut delectabilem quendam matutinum aſpectum oblatum eſſe deo demonſtret. Non
enim rerum creator oculis creaturæ pulchritudinem cernit, ſed ineffabili ſapientia
perſpicit & contemplatur ea quæ fiunt. Eſt quidem ſpectaculum pernecundum al-
beſcens æquor, cum ipſum ſumma tranquillitas occupat. Eſt etiam iucundum, cum
mitiunculis auris ſummis parumper exaſperatum undis, purpureum colorem aut
cæruleum cernentibus obiicit: quando neque uiolenter ucinam uerberat continen-
tem, ſed quaſi pacificis quibuſdam amplexibus ſalutare ac oſculari uidetur. Non
tamen putandum eſt, quod ad hunc modum etiam Deo mare uiſum eſſe bonum ac
iucundum ſcriptura dicat: ſed bonum illic opificij creationis ratione diiudicatur. Eſt
enim aqua maris, humoris omnis qui tellurem irrigat fons & origo: quippe quæ per
occultos paſſim meatus tranſit atq; diffunditur, ut ſpongioſæ terræ ſpeluncisq; re-
fertæ declarant, ſub quibus fluidum per fiſtulas cuniculosq; permeans mare, cum
tortuoſis accliuibusq; fuerit tranſitionibus comprehenſum, ab agitante compulſum
ſpiritu, diſrupta uiolenter ſuperficie telluris, erumpit, foraſq; emicat, atq; fertur, ama-
roreq; per diſtillationem depoſito, potulentum euadit. Iam uero calidiore quoque
cum diſcurrit ex metallis qualitate accepta, eadem ſane cauſa concitante feruefcit fre-
penumero atque flagrat: quod tam in pleriſq; inſulis, quam pleriſq; in locis mariti-
mis cernere licet. Quin & in media cõtinente loca quædam fluuijs propinqua (ſi par
ua magnis comparanda) ſimilibus modis afficiuntur. Quod a nobis dictum, ut uni-
uerſam terram cauernis & cuniculis eſſe refertam, per occultos meatus e maris prima
pijs aqua redundante & diſcurrente, percipiamus. Bonum igitur apud deum eſt ma
re, propter humoris in profundo terræ diſcurſionem. Bonum eſt etiam & quia flu
uiorum eſt receptaculum, atque in ſeſe cuncta omni ex parte flumina ſuſcipit, nec ſu
os fines egreditur. Bonum eſt item, quod fons quidem eſt origo aëreis aquis: quip-
pe quod radijs quidem ſolis tepeſcit: per uapores autem pertenuem aquæ portio-
nem emittit, quæ ſublimem in locum attracta, deinde refrigerata, propterea quod ra
diorum quæ a telluris eſt pauimento refractione ſuperior euadit, inſuper etiam ipſam
intendente nubis umbra refrigerationem, pluuia fit, humumq; pingue lætamq; facit.
Atque qui non aſſentiatur hiſce prorſus eſt nemo, igne ſubiecto feruentibus animad
uerſis uenis, quæ cum antea eſſent humoris plena, uacua ſa penumero facta ſunt, in
uaporẽ eo toto quod coquitur diſſoluto. Quinetiam & ipſam maris aquam à naui-
gantibus coqui cernere licet: qui ſpongijs ſuſcipientes uapores, neceſſitatis tempore
non mediocriter ſubueniunt uitæ. Bonum eſt etiam & alio modo, partim quod inſu
las præcingit: ornamentum ipſis inde ſimul tutelámque præſtando: partim quia
continentes plurimum inter ſeſe diſtantes, ac inſulas per ſeipſam coniungit, atque li
beras nauigantibus congreſſiones concedit: quibus ſanè tum notitias rerum igno-
tarum parit: tum opulentiæ mercatoribus conſequendæ cauſa fit, uitæque omnino
neceſſitatibus perfacile ſuccurrit: ijs qui copia rerum abundant, in exportandis ijs
quæ ſuperſunt, facultatem ſubminiſtrando: iis qui egent, id quod ipſis deeſt ſup-
plendo. At unde mihi quæſo tãta facultas, ut totam maris pulchritudinẽ exactiſſimè

contemplet

A contempler, quanta ſui creatoris oculo fuit conſpecta? Quod ſi mare bonũ eſt apud deum, ſi pulchrum, ſi laudabile: quonam pacto non longè pulchrius eſt hoc talis ecclesiæ concilium, in qua permixtus ſonitus quaſi cuiuſdam ad littus accedentis undę, uirorum, mulierũ ac infantium, ex orationibus ad deum noſtrum reſultat: quam trã quillitas profunda, ſtabilem, immobilemq; conſeruat, malignis fugatis ſpiritibus qui hæreticis illam doctrinis conturbare minime potuerunt. Sed agite obſecro uos omnes hoc ordine perpulchro, ad decentiſſimum uſq; ſtatũ ſeruato, dignos uos ipſos efficite probatione diuina, in Chriſto Ieſu: quẽ gloria decet in ſecula ſeculorũ, Amen.

HOMILIA V.

ET DIXIT DEVS GERMINET TERRA VIRENtem herbam & facientem ſemẽ iuxta genus ſuum, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus ſuũ, cuius ſemẽ in ſemetipſo ſit.

QVM tellus iam reſpiraſſet aquæ depoſito pondere, ſequutum eſt deinceps recto ordine diuinum imperũ, quo iuſſum eſt terræ primũ herbam germinare, deinde lignum, quod etiam nunc fieri cernimus. Vox enim illa tunc facta primumq; illud præceptum, ueluti lex naturæ quædam ac inſtitutum impreſſum inſculptumq; telluri, facultatem ipſi generandi, fructusq; ferendi præſtat. Germinet terra. In ſtirpium ortu primum eſt germinatio: deinde ubi parumper germen emerſit, fit herba: poſt incrementis ſuſceptis uireſcens, fœnũ euadit, ſtirpibus ſenſim ſeſe explicantibus, atq; ad edendum uſq; concoquendum q; ſe-
B men properantibus. Herbeſcunt enim omnes æquo diſcrimine, uireſcuntq; ſtirpes. Germinet terra uirentem herbam, ex ſeipſa terra nulla prorſus aliena egens ope, abunde diffundat herbeſcentem uiriditatem. Atq; quoniam ſunt qui ſolem omnium eorum, quæ a terra pullulant, eſſe cauſam arbitrantur, è profundo telluris uim germinandi per caloris attractionem elicientem, ideo non iniuria ſolem omnis telluris anteceſſit diſpoſitio, ut & adorare ſolem tãquam uiuendi cauſam, homines ij deſinant, qui in errore uerſantur. Si perſuaſum fuerit ipſis terrã ante ſolis effectionẽ omnem habuiſſe ſuam diſpoſitionem, & tam immoderatam illius admirationem, tandem remittant animaduerſo, fœno ac herba poſteriorẽ ſolis eſſe generationem. Num igitur pecoribus quidem præparatũ eſt pabulum, noſtrũ autem neglectũ eſt alimentũ, nec ulla prouidentia prorſus fuit curaq; dignũ? Quin potius qui bobus paſtum equisq; parauit, is tibi diuitias pariter & delitias parat. Qui nanq; tua pecora paſcit, is profectò tibi uitę ſubſtantiã ac facultatẽ auget. Deinde ſeminũ ortus quid aliud eſt quã apparatus tuæ uitæ degendæ, præter alias cõplures herbas & olera, quibus humanũ uictum ſcitur genus. Germinet terra herbam uirentẽ, ſeminantẽ ſemẽ iuxta genus ſuũ. Itaq; etiamſi quod herbæ genus alijs eſt animantibus cõmodo quorum utilitas ad nos redit, ſit ut & ſeminum horum uſus nobis ſit deputatus, ut ſenſus eorum quæ dicuntur talis ſit. Germinet terra herbam uirentem, & ſeminantem ſemen iuxta genus ſuum. Nam ita & uerborum ordo ac ſeries reſtitui, cũ alioqui conſtructionem habere uideantur nõ bene congruam, & neceſſitas eorũ quæ a natura diſponuntur, cõſeruari poterit. Primum enim in ordine eſt germinatio, deinde herba, poſtea fœnum, poſtremo loco producto ſemine iuſta creſcentium abſolutio. At fortaſſe quiſpiam dixerit:

Cur omnia

Cur omnia quę naſcuntur ex terra ſemen efficere ſcriptura dicit, ubi non arundinem, c
uel naſturtium non gramen, non mentham, non crocum, non allium, non demęq; complura alia ge
nera plantarum ſemen efficere conſtat? Ad quem dicemus complura naſcentium
è terra uim ſeminũ in ipſa propagine ateq; radicibus obtinere: quemadmodum arun
do poſt annuum incrementum ex radicibus quandam appendicem eiicit ſortis ra
tionem ad ortum futurũ obtinentem. Idem & alia innumera faciunt, quæ per humi
uagantia in ipſis radicibus ſuam ſobolem habent. Quare ueriſimum eſſe conſtat in
gulis in ſtirpibus, aut ſemen eſſe, aut quandam uim propagandi perinde atq; ſemen
eſſe. Atq; id eſt ſane quod dicitur: iuxta genus ſuum. Non eſt enim productio arũ
dinis effectrix oliuæ, ſed ex arundine quidem arundo prodit: ex ſeminibus autem ea
quæ genus idem ſubeunt, quod & ipſa ſemina tacta gignere pullulareq; ſolent. Atq;
id ita quod e terra primo prodiit ortu, hucuſq; ſucceſſionis proceſſione genere perſi
ſtente, cõſeruari uidetur. Germinet terra. Animaduertas uelim hac uoce parua præ
ceptoq; adeò breui, terram ipſam perfrigeſcentem ac infœcundam, parturientẽ pro
tinus atq; ad edendos fructus pergentem ac properantem: & perinde atq; amictu
mœſto lugubriq; deiecto, ſplendidiore ueſte ſeſe induentem, ornamentisq; propriis
exultantem ac infinita ſtirpium genera procreantem. Volo percupioq; tibi ue
hementius admirationem imprimi creaturæ, ut quocunq; fueris loco, & cuicunq; ſtir
pium aſtiteris generi, manifeſtam claramq; creatoris capias admonitionem. Itaq; cũ
herbam fœni conſpexeris atq; florem, in mentem tibi ueniat humanæ naturæ ac ſa
pientis Eſaiæ ſimilitudinem in memoria habeto: Omnis caro, dicentis, ut fœnum eſt,
omniſq; gloria hominis ueluti fœni flos eſt. Breuitas enim uitæ, oblectamentumq; 2
proſperitatis humanæ, atq; hilaritas exiguo tempore perſiſtens, accommodatiſſimã
eſt apud prophetã ſimilitudinem ſortita. Hodie uirens corpore, propter delitias obe
ſus, & florente colore præditus, ob ætatis uiriditatem laſciuiens, uehemens, impetum in
tolerabilis: cras idem ipſemet miſerabilis fueris, aut morbo forſan diſſolutus, aut tem
pore ſenioq; confectus. Eſt quiſpiam ob amplitudinem patrimonij illuſtris, & adula
torum hominum copia, & ſatellitium circa ipſum uerſatur, ſeptuſq; eſt fictis amicis,
qui gratiam ipſius uenantur: magna quoq; caterua ſanguine propinquorum & ipſa
ſimulata, ſtipatus: innumera demęq; ſequitur illum eorum hominum multitudo, qui
propter alios uſus ei adſunt: quos abiens domo ſeſeq; recipiens domũ ſecum trahes
inuidioſus eſt occurrentibus. Adde diuitijs, ſi uolueris magiſtratus, & ciuilem aliquã
poteſtatem, uel etiam honores ex regibus, curam & adminiſtrationem gentium, im
peratorium munus, præconem ante ipſum clamantem, lictores hinc & inde terrorẽ
ijs ingerentem, qui ſub imperio ſunt, percuſſiones, uerbera, confiſcationes, deductio
nes, carceres: e quibus intolerabilis ſubditorũ metus emergit atq; accumulatur. Quid
poſt hæc quæſo? Si nox una, febricula una, dolor lateris aut pulmonis uitium abre
ptum ex hominibus abduxerit hominem, abijt illa uniuerſa ſcena ſubito denudata
ac diſſoluta, gloriaq; illa ueluti ſomnium ſtatim euanuit. Quare gloriæ humanæ fra
gilitudo, ad debiliſſimum exiguumq; florem appoſite uidetur a Propheta accommo
data. Germinet terra uirentem herbam: facientem ſemen iuxta genus ſuum. Is ordo,
quo nunc etiam omnia naſcuntur, teſtis eſt primi ſtirpium ortus atq; creationis. Ger
minatio enim omnem antecedit herbeſcentẽ uiriditatem. Siue enim a radicibus quid
e ſobole naſcatur, ut crocum, ut graminẽ, germinet pulluletq; primum, forasq; egredia
tur opor

A tur oportet:siue a semine g gnitur hoc quoq; pacto primum germen emergit,herba
deinde explicatur,postea uiteos fœnum euadit.demum fructus sit super arido tam
& solido culmo maturas.Germinet terra uirentẽ herbam. Cum semẽ iparsum in ter
ræ gremium incidit humore teporeq; prædita moderato,uigorem fuerit complexum,
tibusq; refertum,humum sibi ut sua propinquam amplexum,ea omnium inde quæ
sunt accommodatiora suæ naturæ, ad seipsum attrahit. Quorum tenuissimæ partes in
ipsos incidentes illabentesq; meatus,molem ipsius ampliorem efficiunt: ut ad infera
quidem fibras,radicesq; agat:ad supera autẽ emergens,in culmos sese pares numero
radicibus erigat.Humor denique qui calore per radices germinis semper tepẽtis tra
hitur,id humi fœnum quod alit quantum sufficit,affert:atq; hoc in culmum,in corticẽ,
in thecas,in triticum, in aristasq; partitur:& ita paulatim tenuissimeq; angescens, ad su
um quodq; nascens peruenit statum,siue sit generis frumenti,siue leguminis,siue olei
ris,siue etiam fruticis. Vnum fœnum, unaq; herba mentem tuam ad eius artis ratio
nes perspiciendas,ex qua prodijt,occupare totam profectò potest. Quomodo geni
bus præcingantur culmi frumenti,ut illis ueluti quibusdam uinculis corroborati, spi
carum facile pondus ferant atq; sustineant:cum plenæ iam fructuum grauidæq;, ad
humũ suo pondere inclinant.Quapropter auena quidem inanis atq; uacua tota est:
quod nullo prorsus culminis pondere premitur. Frumentum autem natura geniculato culmo confirmatisse uidetur. In theca uero granum recondidit,ne sit expositum fru
gilegis prædæ:insuper & aristarum uallo ueluti telis obiectis, contra animalculorum
morsum munuit.Quid dicam?quid silentio præteribo? in amplissimis diuitijs creationis, perdifficilis quidem est rei præstabilioris electio: intolerabilis autem omissæ
B præteritæq; iactura. Germinet terra uirentẽ herbam. Et exortæ sunt una cũ ijs quæ
alunt,& ipsę etiam exitiales herbæ,uenenosæq;.Cum frumento cicuta, cum siculentis ceteris elleborus,aconitum,mãdragora,atq; papaueris succus.Quid igitur relicta
gratiarum actione opifici pro ijs quæ nobis usui sunt reddenda,pro ijs ipsum accusabimus,quæ nostræ uitæ aduersantur officiuntq;?Illud autem non animaduertemus,
quòd haud omnia uentris nostri gratia creata sunt: sed alimenta quidem definita nobis in promptu sunt, ut ab omnibus dignosci facileq; discerni possint: res autem singulæ, quæ fiunt, propriam quandam peculiaremq; rationem ad creaturam confe
runt atque supplent. Non enim quia tibi tauri sanguis exitio est, ideo taurum aut
in lucẽ non edi,aut sanguine non esse preditum oportet,uiribus cuius ad tot humana
uita res tantasq; subministrandas egere uidetur. Sed tibi quidẽ insita ratio satis facit
ad eas res cauendas,quæ letales, quæ uenenosæ,quæ pestiferæ sunt. Numquid enim
oues quidem atq; capellæ uitare sciunt ea quæ uitæ suæ nocent,solo sanè sensu noxia
discernentes:tibi uero cui mens insuper inest & ratio,cui medendi facultas utentium
rerum notitiam subministrat,quẽ anteactarum experientia rerũ,quæ fugienda sunt,
uti noxia docet,difficile est dic,quæso, a uenenosis rebus exitialibusq; cauere? Illarum autem rerum nullam prorsus existimare oportet, aut temere, aut frustra creatã
esse. Aut enim nonnullis animalibus expertibus rationis sunt pabulum,aut & nobis
ipsis ex his in nonnullis morbis ab arte medendi remedia cõperta præstantur.Nam
cicuta quidem sturni uescuntur,& tamen propter corporis constitutionem a ueneno
non occupantur.Cum enim pertenues habeant ad corda penetrantes meatus:fit,ut
antea deuoratam cicutam concoquant, quam inde letale gelu ad præcordia peruene

nerit:elleborus aũt coturnicibus eſt cibus,nec ab eo peculiari quadam tẽperatione de c
trimenti quicquã percipiunt. Sunt hęc ipſa tẽpore opportuno nónunquã etiam uti-
lia nobis.Per Mandragorã nanq; medici ſomnũ aduocãt atq; inuitãt: lucco uero pa-
paueris uehemẽtes dolores corporis ſedant. Quidam rabiẽ etiã appetitui per cicutã
mitigarunt, & elleboro diuturna corporis uitia radicitus extirparũt.Quibus elatus,
ut quod ueluti crimen in opificem afferre putabas, id in cumulum tibi gratiarum ha-
bendarum redundet. Germinet terra uirentem herbam. Quantu uictus hilce uer-
bis,tum in radicibus,tum in ipſis herbis,tum etiam in fructibus ſua ſponte nobis ob-
latum eſſe dicit: Quantum inſuper eius, qui prouenire ſolet cura diligentiaq; agricul-
turæ:Non ſemẽ frugesq; protinus educere terram,ſed germinare uireſcereq;, & tum
ſemen edere iuſſit, ut primum illud diuinum præceptũ ſequentis ordinis ipſi naturæ
documentum fiat. At quomodo terra,fortaſſe quiſpiam dixerit,ſemina naſcentiũ ra-
tione generis edit,ubi ſæpenumero tritico ſparſo frumentum hoc atrum colligimus?
At idipſum non ad genus diuerſum mutationẽ habet:ſed quaſi morbus quidam uni
umq; ſeminis eſt.Non enim frumenti naturã amiſit:ſed in atrum, ob aduſtionẽ,colo
rem,eſt uerſum,ut ex appellatione quoq; credere licet. Nam nimio frigore exu-
in alium colorem,in aliumq; ſaporem mutatum eſt. Itaq; ſi in humum bene cultam
idoneamq; fuerit tactum,cœlumq; clemens benignumq; fuerit nactum,in ſuam pri-
ſtinam illam formam qualitatemq; redire ferunt. Quare nihil prorſus in ſtirpibus al-
ter inuenies fieri,quam imperiũ diuinum illud inſtituit. Nam id quod lolium appella
tur,cæteraq; adulterina ſemina,quæ ſeſe cum eſculentis miſcere ſolent,quæq; ſeripta-
ra ſacra nuncupare zizania cõſueuit,nõ tritico mutato, ſed ex origine ſua principioq;
naſcuntur,propriumq; ſuum obtinent genus. Hæc eorum hominũ præ ſe ferunt ima d
ginem,qui noſtri domini legis,atq; doctrinã adulterare deprauareq; nituntur:quiq;
non germanè uerbo dei imbuti, ſed ſpiritus maligni doctrina corrupti, cum eccleſiæ
ſeſe corpore ſano permiſcent, ut ſuos clanculum errores in integriores homines im-
primant,detrimentoq; illos afficiant. Iam uero dominus,& eorum profectũ, qui cre-
diderunt in ipſum,ſementi comparauit. Quemadmodum inquiens,ſi homo iaciat ſe-
men in terram,& dormiat & exurgat nocte dieq;,& ſemen germinet, & illo neſciente
ſuſcipiat incrementa. Vltro nanq; terra fert fructum, primum herbam emittendo,
deinde ſpicam, deinde plenum in ſpica frumentũ edendo. Germinet terra uirentẽ
herbam,temporis puncto nimirum a pullulatione initio ſumpto, tellus, ut creatoris
ſui legibus imperioq; obtemperaret,per omnem accretionis formam diſcurrit: ger-
minaq; protinus ad ſummum eorum ſtatum deduxit, atq; prata quidem alta conti-
nuo copia fœni fuere. Campi uero fertiles denſi ex ſegetibus perinde atq; mare, ſpi-
carum agitatione fluctuabant: omnis inſuper herba, omne oleris, omne fruticis,o-
mne denique leguminis genus,copioſiſſimum tum ſupra tellurem emmebat. Nullum
enim detrimentum in ijs, quæ primum tunc emerſere, prorſus erat,aut agricolarum
imperitia,aut aeris intẽperie,aut alia ulla cauſa quæ nocere naſcentibus ſolet. At neq;
etiam illa contra genus hominũ allata ſententia tum impedimento telluris erat fertili-
tati. Hæc enim illum hominis errorem, illud delictum anteceſſerũt, gratia cuius nos
condemnati ſumus, ut noſtris laboribus, noſtriq; uultus ſudoribus pane uelcamur.
Germinet,inquit, & lignum pomiferum faciens fructum: ſemen cuius in ſemetipſo
ſit iuxta genus & ſecundum ſimilitudinem ſuam ſuper terram. Poſt hoc præceptum

opificis

A opificis ſine ulla mora protinus omnes ſyluæ denſabantur, omnes arbores erumpe/
bant:& quæ petere cœlum altitudine ſolent abietes,larices,pini,piceæ,cedri, cupreſſi:
& quæ nó alta petunt,omnes etiã frutices frondoſæ denſæq; & quę coronaria uocan
tur.Roſæ,lauri,myrthi uniuerſæ,tempori uno memento cum antea non eſſent, extí/
tere:cum ſua quæq; peculiari proprietate,ſeiunctæ quidem atq; diſtinctæ manifeſtis
differentijs a reliquorum generum plantis:ſingulæ autem proprijs inſignitæ formis.
Verum roſa tunc ſpinis carebat: poſtea uero pulchritudini floris adiunctæ ſunt ſpi/
næ,quo uoluptatis oblectamento nos inde capiendæ propinquo afflictamur dolore,
recordatione delicti: cauſa cuius factum eſt, ut ſpinas, ut tribulos tellus nobis offer/
ret.At quiſpiam dixerit,iuſſum eſſe terræ lignum pomiferum edere faciens fructum,
cuius ſemen in ſemetipſo ſit iuxta ſuum genus: complures tamen arbores neq; fru/
ctum nos edere cernere neq; ſemen.Quid igitur dicemus:primum quidem earum ar
borum ſcripturã ſacram præcipuè mentionẽ feciſſe, quæ natura ſunt præſtabiliores:
deinde cunctas aut ſemen edere, aut ea quæ uim ſeminis, atq; potentiam obtinent.
Etenim ſi diligentius inſpexerimus rem ita habere comperiemus. Nam alni, ſalices,
ulmi,populi,cæteræq; id genus,fructũ quidem aperte ferre nullum uidentur:habent
autẽ ſingulæ ſemen ſi quis exacte ſcrutetur.Id enim granulum,quod ipſis frondibus
ſubter inhæreſcit,quodq; nonnullis eorum,qui nominibus rebus imponendis operã
nauárunt,miſchum placuit appellare:uim ſane ſeminis obtinere uidetur.Iam quæ ab
ipſis ramis oriri ſolent, inde magna ex parte radices eliciunt. Seminis etiam fortaſſe
rationem obtinent,& uirgulta atq; appendices,quas euellentes ferendi ſtudio incum
bunt,& incrementũ generi præſtant.Prius tamen uti diximus, earũ ſcriptura mentio
B nem arborũ fecit: quæ magis humanæ uitæ congruũt:quæq; ſuis fructibus hominis
locupletiorẽ uitam efficunt. Vitis quidem gignendo effundendoq; uinũ, quo cor ho/
minis exhilaratur.Olea uero fructũ eum præſtando, qui faciem hilarem oliuo facere
poteſt:cæteræq; ſimilis generis, quot proruendo cõcurrebant, quot properabant in
idem:ea ſcilicet omnia procreante natura.Radices ipſius uitis,palmites circumquaq;
frondentes producti,ſuperq; terrã diffuſi. Germen,culmen,clauiculi,uua primũ pera
cerba geſtarur:deinde concocta maturaq; ac ſuauis.Abunde te ipſo uitis aſpectu na/
turæ poterit admonere. Nam ſimilitudinis te domini non immemorẽ eſſe certo ſcio,
qua ſeſe uitem,& patrẽ agricolam eſſe,uinitoremq; dixit, nosq; ſingulos eccleſiæ per
fidem inſertos palmites appellauit, atq; ad copioſe ferẽdos fructus inuitat,atq; alle/
ctat, ne ut inutiles diudicati, igni tradamur. Nec ceſſat ubiq; uitibus noſtras animas
cõparare. Vinea nanq; facta eſt dilecto,dicit,in cornu pingui in loco.Et uineam ſeui,
ſeptumq; circumpoſui. Animas humanas planè uineã dicit,circundedit ſepto tum ea
ſecuritate tutelãue,quæ ex præceptis reſultat,tum ipſa cuſtodia angelorũ. Verſatur e/
nim angelus domini in circuitu metuentiũ eum. Deinde,quaſi ualla nobis defixit,po
ſitis in eccleſia primũ apoſtolis,ſecundò prophetis,tertiò doctoribus.Exemplis præ/
terea ueterũ hominũ,beatorũq; ſenſus noſtros in ſublime erexit: neq; permiſit in hu
mum nos eſſe deiectos,ac dignos eſſe qui conculcemur. Vult etiam nos,quaſi clauicu
lis amplexibus charitatis proximis innixi ac adhærere,& in ipſis etiam requieſcere, ut
ſupera ſemper petentes, ſublimes perinde atq; uitis ſcandens arborũ æquat cacumi/
na,rerum altiſſimarũ uertices attingamus. Expoſcit etiam à nobis, ut & foſſiones ſu/
ſcipiamus.Foditur aũt anima in deponendis mundi curis, quas cordibus noſtris eſſe

pondera constat. Itaq; qui carnis cupiditatem, qui pecuniarum amorem auiditatēq; depositi, aut qui miseræ præsentis seculi gloriolæ atq; ostentationem reformidandam esse despiciendamq; duxit, is sane graui mole ponderep; terrenæ curæ recto atq; depositio, quasi confossus cultusq; fuit, ac respirauit. Non autem syluarum morem illum luxuriandum est, iuxta prouerbium fermentē, id est, nō est in uitæ cuiusq; agendis ostentationē utendum, neq; ab externis laus uenanda: sed fructuosum esse bonorum operum ostentationem agricolæ uniuersoq; uero reconditere te oportet. Tu uero instar etiam oliuæ eris fructiferæ in domo dei, nec unquam ipse denudaberis, sed temperi te frondescentem salutem per fidem habebis. Hoc enim pacto perpetuā humilē frondescentiā imitabere plantæ, necnon & omni tempore misericordiæ manus exercens, ubere fœcunditatis æmulus euades. Sed ad artificiosas institutiones perquirendas, redeamus unde digressi sumus oportet. Quod genera tunc plantarū partim frugiferā, partim ad afficiendas ædes, partim ad extruendas naues, partim ad subministrandum ignem idonea, simul atq; præceptum editum est, emergere: In his etiam ipsis uaria quidē est atq; diuersa partiū uniuscuiusq; arboris dispositio. Summa aūt cū diligentia cuiusq; tam proprietatis inuētio, quàm ad singulas diuersorū generū explorationē differētiæ, notitiaq; fieri potest. Quomodo pars radices in profundum pars nō in profundū agant. Et aliæ recta supera petant, titoq; in eis ab radice caudex unus. Aliæ humiles sint, statim ab ipsis suis radicibus plures in caudices exeant ac diuidantur: Quomodo quarū rami prolixiores sunt, porrecti late per aërem, earū & radices profundiores sint, & circunquaq; latè etiā diffundantur: perinde quasi natura fundamenta quędam respōdentia superorum ponderibus subiecisset. Quot præterea corticum discrimina sint: stirpiū enim alius leuis, alius scaber est cortex. Et aliæ simplici, aliæ multiplici prædite sane sunt cortice. Et quod mirum esse uidetur, iuuentutis humanæ conditiones ac senectutis, persimiles inueneris & in plantis. Nouellis enim atq; ingenitis circum ipse cortex intenditur: senescentibus uero quasi rugosior asperiorq; euadit. Succisæ præterea aliæ rursum germinant, aliæ non repullulant: sed ipsa præcipuus quidam earū est. Iam uero detruncatas nonnulli pinus, aut incensas ustasq; flammis, in querceta obseruarunt uerti. Sunt & quarum suæ naturæ uitium agricolæ cura diligentiaq; deponere ac extrudere nouimus, ut pumicas acidas, amygdalasq; amaras. Cū enim ima in parte radici propinqua stipite perforatæ, cuneo ex pino pinguem per mediam adactū medullam susceperint saporis tum fatidio gratū in ulum mutato, dulcescunt. Nemo igitur in uitio constitutus homo de septo desperare uelit: haud nescius agriculturam stirpium qualitates mutare: curam aūt ac studiū in consequendis uirtutibus, animi omnes uincere morbos superareq; posse: frugiferarū uero stirpium tanta est in edendis fructibus differentia, ut eam oratione possit consequi nemo. Non solum enim differentia fructuū in diuersis genere stirpibus sed in eadē etiā arboris specie nō mediocre discrimen esse uidetur: ubi forma fructus, a peritis in stirpiū cultu distincta est etiā sexu, ut alia mariū sit, alia fœminarū, qui palmas etiā in mare fœminamq; diffindunt: & uideris eam interdum, quæ ab ipsis fœmina dicitur, in mare pronā blandioribus ramis nutare, quasi gestientē, atq; amplexū maris percipientem: stirpium uero cultores, inter ramos tunc quasi femina quædam, maris florem lanuginemq; immittere, atq; ita illam quasi uoluptatem inde percipere, sicq; demū rursus erigere, ad formamq; propriam suas restituere comas. Hęc eadem de ficus etiā asserunt.

Artificium memorabile:

A asserunt. Quamobrem alij iuxta ficeta caprificos ferunt: alij caprificis grossos, inter
sese colligatos imponunt ficis. Atq; hoc pacto ficorum imbecillitati medentur, defluxionem iam labentemq; fructum ipsarum grossis istis fulcientes. Quid illud sibi naturæ vult ænigma? Quod nos & ab alienis a fide virum aliquid interdum, atq; vigorem ad bonorum operum intentionem accipere debeamus. Nam si ritu quodam gentium, aut ob erroneā sectam aliquam ab ecclesia seiunctum quempiā intra modestiæ studio conspexeris, moribusq; probis incumbere, tuum tum in probitate illud ūq; fomagis ac magis intendere velis, ut æmulus fiat persimilisq; euadas, e sylvestrium præsentia uires cumulantis, & defluxionem fructuum inhibentis, & accuratius eos ipsos enutrientis. Tales igitur in ortus surpium modis differentiæ videntur emergere, ut explurimis pauca admodum afferamus. Ipsorum autem fructuum varietatem, quis enumerare, quis explicare poterit: figuras, colores, saporū proprietates, unumquemq; utilitatem? ut partim nudi concoquuntur a sole, partim tecti crustis ad suum statum perueniunt. Vt quarum surpium mollusculi sunt fructus, earum folia velati tutiora quædam opercula crassiuscula sunt: quarum duriusculi sunt, ea tenuiores leuioresq; obtinent frondes: illud in ficis, hoc in nucibus intueri licet. Nam illis quidem ob imbecillitatem maiore subsidio opus esse constat: his autem crassius tegmen umbræ prouenientis inde causa nocuisset. Vt uitis folium, pampinus, inquam, planeus in partibus finditur, quo racemus partim incommoda cœli uitet: partim radies solis per diuisuras uberem teporem suscipiat. Nihil sit prorsus præter certam rationē. Nihil temere agitur, omnia in sese sane latentem admirabilemq; sapientiā habent. Quænam oratio tot tantasq; res attingere poterit? Quo pacto mens humana res omneis hasce tam exacte pertractare transigereq; poterit: ut & proprietates perspiciat, & singu
B lorum discrimina clare differentiasq; discernat: & delitescentes insuper plene perfecteq; causas afferat, atq; affignet? Vna aqua per radices attracta, alio modo radices, alio caudicis corticem, alio lignum, alio medullam alit: eadem & folium fit, & in ramos surculosq; diuiditur, & incrementa frugibus præstat: lacrymæ deniq; succiq; sirpis eadem ex causa manant: quorum quantum sit inter sese discrimen, ac differentia, quis oratione consequi poterit? Aliud est enim lentisci lacryma: aliud balsami succus. Sit thyrsi quidam tam in Aegypto quam in Africa, diuersum succi genus illacrymāt. Feruur & succinum succum surpium esse, in lapidis naturam concretum. Atq; id ita esse, testes sunt flocci, qui in ipso uisuntur, & tenuissimæ minimeq; bestiolæ: quæ cum succus molluscolus esset, in ipso tanquam in uisco nimirum inhæsere, retentæq; ac irretitæ fuere. Omnino qui non experimento succorū discrimina didicit, is illa ita ut in re sunt aperta, nullam unquā orationem inuenerit explicantē. Ab eodem rursum humore in uite quidem uinū, in olea oleū emergit. Atq; non solum id mirabile esse inde tur, quo pacto penitus idem humor, hic quidem dulcis euadit: ibi autē pinguis est factus: uerumetiam illud in ipsis dulcibus, inquam, fructibus, qualitatis uarietatē eiusdem inenarrabilē esse. Aliud est enim dulce quod est in uite, aliud quod est in malo, fico, ac palma. Velim te, in artis huiusce diligentius opificio perquirendo trahere morā atq; animo uertere, ut eadem aqua nunc lenis est sensu, cum ad has accessit plantas, dulcisq; euaserit: nunc pungit gustandi sensum cum ad alias diducta surpes acida fuerit: nunc in summum amaroré uersa sensum exasperat, cum in absynthium aut scamoneā peruenerit: atq; in glandibus quidem aut cornis, in acrem acerbamq;

Succinum.

uertit in qualitatẽ: in terebynthis autem atq; iuglandibus eucubus ad molliciem c
quandam oliuæq; æmulam naturam mutatur. Sed quid opus est remotiora adferre,
cum eadem in ficu contrarias migret in qualitates? Ibi enim in succo quidem summe
amara: in fructu autem summe dulcis. Et in eadem itidem uite in cacuminibus qui-
dem est peracerbum racemus autem suauissima. Quot præterea differentiæ sunt co-
lorum? Eandem in pratis aquam conspexeris hoc in flore rubescentem, in alio pur-
puream, & in hoc cæruleam, in alio albidam. Quin & longe plures odorum tibi
differentias offerentem inueneris, quam sint ipsæ uarietates differentiæq; colorum.
Sed orationem nostram propter inexplebile illa considerandi desiderium ultra
modum sese extendere sentio, quam nisi necessitate uinctam à creatione detraxero,
deficiet mihi profectò dies, magnam ex paruis ex quibuscunq; rebus dei nobis sapientiam
demonstranti. Germinet, inquit, rerum opifex, terra lignum pomiferum, fructum
faciens super terram. Et montium continuo uertices, perinde atq; comis, arboribus
operiebantur, orti suis cum oblectamentis omnibus. Amnium ripæ generibus stir-
pium innumeris sine ulla mora uestiebantur, ac ornabantur. Quæ partim ad exornan-
dam hominis mensam, partim ad præstandam pecoribus, tum ex frondibus, tum ex
frugibus alimoniam: partim ad ea subministranda quibus medica solertia causa ua-
letudinis uteretur, succos, lacrymas, floccos, cortices, fructus præcepto diuino locu-
pletissimè tellus edebat. Et in summa quæ nobis experientia tandem diutina compe
rit, è singulis uarijs diuersisq; casibus, atque euentibus id eligendo semper, quod ad
degendam uitam tuendamq; conducit, quod frugi est, ea prouida sapientia, solersq;
dei conditoris mundi facultas inde ab initio prospecta creauit. Tu uero cum urba-
nas, syluestres, aquatiles, terrestres, siue flores gerentes, siue floribus haud præditas, D
stirpes conspexeris, ex hisce rebus exiguis deo maximo cognito admiratione semper
accumulato, ac tuum erga rerum illum opificem, amorem, charitatemq; auge: per-
scrutarisq; uelis, quomodo stirpium alias sempiterna coma uirentes, alias haud sem-
per uirentes fecerit, & illarum alias quæ folia amittant, alias quæ perpetuò seruent.
Decidunt enim tam oleæ quam larici frondes: licet sensim occulteq; adeo folia mu-
tent, ut haud unquã exturbari denudarique coma propria uideantur, Sed palma sem
per a prima germinatione uidelicet, eisdem ad finem usq; foliis frondet. Deinde & il-
lud animaduerte Myricas, inquam, quasi uitam ancipitẽ degere, ut & inter aquatiles
enumerentur & copiosæ sint in desertis. Quapropter & improbiores mores ancipi-
tesq; talibus diuus ille Hieremias haud iniuria stirpibus similes esse dicit. Germi-
net terra. Hoc perbreue præceptum natura tum illico non mediocris artificiosaq; ra
tio fuit, cogitatione nostra celerius innumeras stirpium conficiens peragensq; pro-
prietates. Hoc etiam nunc insitum telluri præceptum, ipsam quotannis suas quas ha-
bet uires ad herbas, semina, frutices, arboresq; generandas elicere cogit, atque im-
pellit. Nam uti turbines à primo ipsis indito ictu sequentes efficiunt conuersiones
uertigines q;, cum ipso centro fixo in seipsis uersantur: sic & naturæ sanè series in
de à primo illo imperio principio sumpto, per omne tempus eodem ordine pro-
ficiscitur: quousq; tandem ad ipsam communem uniuersi peruenerit consummatio-
nem. Ad quam & nos omnes referti fructibus, pleniq; bonorum operum propere-
mus, ut plantati in domo domini in atrijs dei nostri perfloreamus: quem decet ho-
nos & gloria in secula seculorum.

Colorum uarietates. Odorum.

τὰς κάρφη.

Myricæ.

Hier. 17. & 18.

Homi-

A

HOMILIA VI.

DIXIT AVTEM DEVS, FIANT LVMINA ria in firmamento cœli, ut luceant, & illumi nent, & diuidant diem & noctem.

SPECTATOREM certantium participem, & ipsum alicuius esse uehemen tiæ ingeniosq; oportet. Idq; ex panegyricis ritibus quispiam conspexerit, qui sedentes in cauea nudo sedere capite iubent, quo non solum (ut mihi uidetur) certantium sit spectator, sed etiã ipse pro parte sit certator. Eodem itaque modo magnorum etiam admirabiliumq; spectaculorum inquisitorem, eorumq; auditorem, quæ a summa, uera ineffabilique sapientia profluxerũt, adminicula quædam ex sese nimirum habentem accessisse oporteret ad ea quæ præponuntur spectanda, participemq; mecum certaminis, quoad facultas suppetit esse, non magis iudicem, quam socium mihi certaminis assistentem: ne fortasse nos prætereat inuentio ueritatis, erroresq; meus communis auditorum iactura fiat. Cur igitur ita sum exorsus? & quorsum hæc tendunt? Quia cum mundi constitutionis inquisitio nobis uniuersiq; contemplatio proponatur, principia cuius non ex mundi sapientia, sed ex ijs quæ seruum suum deus Mosen docuit, ac erudiuit, in uisione loquutus illi, & non per ænigmata sumenda sunt, eos omnino qui rerum non mediocrium spectandarum auidi sunt, non inexercitatam mentem ad proponendarum nobis rerum perceptionem habere necesse est. Si unquam itaque serena nocte admirabilem stellarum ornatum ac speciem suspexisti, uenitq; subinde tibi in mentem artificis uniuersi, quisnam is sit qui sideribus hisce ueluti floribus cœlum miris modis distinxerit ac pernauit, egitq; ut necessitas ipsorum delectationem ex tantæ pulchritudinis aspectu capiendam exuperet: si tempore rursus diurno cogitatione menteq; sobria mirabiles dei spectacula didicisti, atque per ea quæ cernuntur, cum qui non cernitur animaduertisti, paratus auditor profectò, cœtuq; dignus huiusce glorioſi perbeatiq; theatri iam accessisti: Age igitur, & ipse, perinde atque ij facultate solent, qui eos quibus nulla est consuetudo urbium, prehensa circunducunt manu, ad huiusce magnæ urbis occulta miracula uisenda circunducam. Hac in urbe sane (in qua uetus est illa patria nostra, a qua expulit nos homicida dæmon ille, ineſcationibus que suis hominem in seruum abduxit mancipium) primum hominis conspicies ortum, mortemq; eam quæ nos protinus occupauit, quamq; peccatum peperit primogenita proles dæmonis principis uitiorum. Atque teipsum noſces terreum quidem natura, manuum autem diuinarum opus, & uiribus quidem animantibus expertibus rationis longe inferiorem: omnium autem, tam irrationalium quàm inanimatorum, diuina uoluntate sententiaq; principem constitutum: inferiorem quidem apparatu naturæ: rationis autem copia uel ad cœlum usque sese efferendi præditam facultate. Sed hæc ubi didicerimus, noſmetipſos utique cognoſcemus, deum percipiemus, creatorem adorabimus, domino seruiemus, gloria parentem afficiemus, altorem nostrum amore charitateq; prosequemur, cum qui nobis bene ficia contulit uenerabimur: principem denique nostræ uitæ datoremq;, cum præsentis, tum etiam futuræ adorare non cessabimus: qui porrò per eas diuitias, quas a se profluxas paratásque nobis iam præstitit, & ea bona quæ nobis pol-

licetur fore, omnino certiores nos facit. & præsentium experientia rerum qualia sunt, c
ea quæ expectantur, ostendit. Nam si ea quæ nō nisi perexiguo tēpore persistunt, ta
lia sunt, quales esse res illas perpetuas existimare oportet? Et ea quæ conspiciuntur
adeò bella sunt, adeò pulchra, qualia putanda sunt ea quæ nō cernuntur? Si magnitu
do cœli mētis humanæ metiendi facultatē exuperat, quænam mens, quæ ratio, quæ
so rerum inuestigare sempiternarum naturam posset? Si tot ista corruptioni sub
ducta, adeò pulcher est, adeò magnus, uelocissimus quidem motu, suas autem pera
gens ordine miro periodos, moderata quidem ad unguem tum præditus magnitudi
ne, ut haud quaquam proportionem toti reliquæ machinæ adimens natam tran
grediatur: pulchritudine uero naturæ quasi quidam oculus splendidus creaturam
ipsam decorans, cuius si aspectus insatiabilis est, qualem nam ipsum esse iustitiæ so
lem arbitrari nos debemus? Si solem hunc haud conspicere, detrimentum est homi
ni cæco: quod damnum, quod detrimentū est peccatori uerissima illa perpetuaq; lu
ce carere? Et dixit deus: fiant luminaria in firmamento cœli, ut luceant super ter
ram ut diuidant diem ac noctem. Cœlum ac terra præcellerunt in creatione: lux post
cœlum & terram creata est: nox & dies discretæ sunt: tum firmamentum est ortum,
arida dein emersit, atq; aquæ confluxerunt unum in locum ac definitum. Terra de
mum suis est germinibus referta, cum innumeris herbarum generibus editis, tum for
mis uarijs fruticum arborumq; exortis. Sed nondum erat sol neq; luna, ne lucis ori
ginem patremq; solem appellarent: nec eorum quæ nascuntur è terra, creatorem con
ferent esse qui deum ignorant. Idcirco quartus iam dies accessit, & tunc deus dixit: Fi
ant luminaria in firmamento cœli. Cum perceperis eum qui dixit, illico cogitatio
ne cum ipso copules eum uelim qui audiunt. Deus dixit: fiant luminaria, & fecit deus d
duo luminaria. Quis dixit? & quis fecit? nonne animaduertis in hisce, duas personas?
Nota mysterium. Vbiq; dogma illud theologiæ, hac in enarratione mystice insperſum esse uidetur. Et
additur ijs quæ dicta sunt, officiū ususq; luminarū ortus: Vt diuidāt diem ac noctē,
& sint in signa, & tēpora, & dies, & annos, & luceant in firmamento cœli, & luceāt su
per terram. Si lucis ortus solem anticipant: cur nunc sol ut luceat super terrā exortus
dicitur esse? Principio quidem, ne uulgaris illa dictio risum tibi moueat. Siquidem
nō sectamur uerborum elegantiam, quæ apud uos suspicitur, neque condimēta uer
borum structuræ studemus. Apud nos enim non sunt, qui uerba tornando effin
gant: neque curæ nobis est sonora uocum modulatio: sed ubique præfertur clara &
expressa uocum significatio. Vide ergo, an non clare satis quod uolebat per lucis
αὐτη γὰρ τοῦ φάσματος ἡλίου φαῦσις ἦν. dictionem expresserit. Lucem nanque pro splendore & illuminatione posuit. Non
aduertantur haec illis sane quæ de luce sunt dicta. Tunc enim ipsa natura lucis est
orta: nunc autem hoc solis corpus extructum est, ut illi primogenitæ luci uehi
Sol ut bicudam lucis primogenitæ. culum esset. Nam ut alia diuersaq; sunt, & non eadem ignis atque lychnus: & ignis
quidem illuminandi uim obtinet: lychnus autem idcirco factus est, ut ignem co
rum causa gerat, quibus illo est opus: sic & illi purissimæ, syncerae, immaterialiq; lu
ci uehicula nunc ipsa luminaria sunt extructa: perinde nanque ut diuus Apostolus
luminaria quædam, in mundo fuisse dicit: at magnum nimirum inter illos ueramq;
lucem interesse uidetur: cuius sancti participes, eas animas quas erudiebant, ab
ignorationis tenebris euocantes, luminaria non iniuria sunt nuncupati, ita & hunc
solem clarissimæ illi luci omnium conditor adiectum ad mundi circuitum accendit.

Atq;

A Atqui nemini uideatur id quod diximus,non eadem esse, lucem & quod luci subiicitur corpus,credendum non est.Primum enim res omnes compositę,sic a nobis diuidi solent,in ipsam essentiam susceptricem,& in eam quæ ipsi accidit qualitatē. Vt igitur diuersa sunt hæc natura,albedo,inquam,& corpus dealbatum: sic & ea quæ modò diximus,differant quidem,unita tamen sunt potentia creatoris. Itaq; dicere noli, fieri non posse, ut lux a corpore solis seperetur. Neq; enim ego lucis a solis corpore separationem mihi ac tibi possibilem esse dico:sed asserendum esse censeo,quæ mentis agitatione, cogitationeq; nostra libera separantur, ea re seiungi facultate creatoris utriusq; naturæ posse.Nam & ignis urendi uires ab eius splendore tu quidem ipse separare minime uales deus autem mirabili seruū suum aspectu conuertere cupiens,in rubum ignem splendore solum agentem,otiosam aūt flagrandi urendiq; facultatem habentem immisit,ut & Psaltes testatur: Vox domini, dicēdo, præcidentis flammā ignis. Vnde & arcana quedam doctrina nos docet,cum pro ijs,quę in uita gessimus, merita nobis retribuentur,ignis dispersam fore naturā, & lucis oblectamentū iustis, flagrationis doloré puniendis distribuendū esse. Deinde tamē & in ijs quę lunæ accidunt,eorū quæ diximus inuenire possumus fidem. Senescens enim luna decrementaq; suscipiens,non corpore toto conficitur,sed lumen quod accesserat ipsa deponēs, iterumq; assumens, decretionis accretionisq; nobis uisionē præstat.Enimuero lunæ corpus haud absumi cū ipsa decrescit, argumento dilucido sunt ea quæ cernimus.Lucet enim tibi liquido in aére atq; omni nebula liberato, cū potissimū in cornua luna curuatur,partem ipsius obscurā,lumineq; carentē, orbe tanto circumscribi cōspicere, quantus totū splendorē cum sinuatur in orbem obit, ut aspectu sinum obscurū aēris
B annulum ad eam referente partē quæ lucet,integer totusq; orbis perspicue uideatur. Et noli mihi proferre lucē aduentitiā esse lunæ:propterea quòd imminuitur quidem cum solem uersus motu cietur:accrescit aūt cum ab eodem discedit. Non enim hoc in præsenti nobis inuestigandum proponitur:sed illud,aliud esse lunæ corpus, aliud lucem ipsius qua lucet.Eadem igitur intelligenda sunt & de sole. Verum ille quidem semel susceptam secumq; immixtam lucem nunquā deponit:luna uero continue quasi seipsam expoliens atq; uestiens luce,& ea quæ de sole sunt dicta,uicissitudinibus suis hisce confirmat. At uero non solum illuminare terram hisce luminaribus, sed etiam diuidere diem & noctem statutum est. Etenim superius quidem a tenebris lucem diuidit,ipsorumq; naturā tum ad contrariū statum dimouit,adeoq; seiunxit, ut inter ipsa nulla sit prorsus immixtio,lucisq; cum tenebris nihil sit omnino cōmercij. Quod enim umbram diurno tempore nouimus esse, id noctu tenebrarum naturam esse putare oportet. Nam si omnis umbra splendore aliquo lucente,aduersa luci semper ab obiectis corporibus excidit,& mane quidem ad occasum protenditur,uespere autem orientē uersus declinat,& in meridie rursum ad septētrionis tacitur plagas:nox quoq; pari modo contrarias ad partes radijs sanè cedit: nec aliud quicquam esse secundum naturam, quam umbra terræ uidetur. Vt enim interdiu semper a corpore luce sese opponente decidit ipsa umbra: sic & in aēre sanè terræ circumfuso nox ipsa cum umbris obiectu telluris efficitur: atque id dictum illud significat: Et diuisit deus à tenebris lucem. Quippe cum tenebræ lucis incursiones minimè patiātur, sed fugiant:hoc inter ipsas primo iam in ortu discrimine, hac naturali discordia constituta nunc autem metiendo quidem diei solem præfecit, lunam autem cum luminis plenum, totum suum

tum ſuũ obtinet orbem,principẽ noctis cõſtituit. Tunc enim hæc lumina è regione di
ſpoſita ſunt ſibiq; fere per diametrũ opponũtur. In pleniluniis enim exoriẽte ſole,lu
na deſcẽdit,ac delitelcit.occidente,oritur ſæpenumero ex aduerſo; exuritur. Quod ſi
cæteris in formis,atq; figuris nocti lunare lumen non æquatur,nihil ad intẽtionẽ ſer
monẽ refert. Nam cũ eſt in orbẽ ſinuata,luminecq; tota referta,tum noctis quidẽ ob
tinet principatũ,ſuo lumine Hellas illuminãs,& uniuerſam colluſtrãs telluré, æquo ue
ro atq; ſol ſpatia tẽporis ſecat. Et ſint in ſigna,& tẽpora & dies & annos. Neceſſario
profectò ſunt luminarũ in hominũ uita ſignificatiões. Nanq; ſi nõ ultra modũ ſig̃na
quiſpiã,quę ab ipſis proficiſcũtur exploret, utiles ipſorũ obſeruatiões eas inuenerit,
quas experiẽtia longa probauit. Cõplura cuiq; ſunt de hymbribus, cõplura de ſeſi
tatibus,cõplura de ſtatuũ agitationibus,aut in parte,aut in uniuerſo,uehemẽtioribus
ac leuioribus diſcere licet. Nam & unũ quid eorũ,quæ a ſole oſtenduntur,dominus
nobis tradidit hiſce uerbis: Hodie tempeſtas erit:rutilat enim triſte cœlum. Cũ enim
per caliginẽ aſcenſus fuerit ſolis,radij tum obfuſcantur:ipſe rutilus ueluti pruna, colo
req; prope ſanguinis æmulus cernitur, aëris craſſitudine uiſionẽ hanc in aſpectibus
noſtris efficiente. Quod ſi nõ diffuſus a radijs tum aer ille denſus atq; cõſtans,diſper
ſusq; fuerit,apertũ eſt ob uaporũ illorũ efluentiã e terra tunc aſcendentiũ,uim ſuſpe
rarinq; nõ potuiſſe:ſed humoris copia tandẽ eas in regiones in quibus ſe collegit, hyẽ
mem eſſe tẽpeſtatemq; allaturũ. Similiter & luna cu caliginoſo humore circundatur,
idem portendit. Et cũ orbes ij ſolem cingũt,quos areas appellare ſolent, aut cœleſtis
aquę copiã ſignificãt,aut ſtatuũ uehementiũ concitationẽ. Quinetiã ij quos aduerſos
ſoles appellãt,cũ ſolis conſequũtur curſum accidentiũ quorundã aeris preſagia ſunt.
Quemadmodum & iurgulę,colore iridis prædictæ,rectæ in nubibus apparentes im
bres ſæuos,aut tẽpeſtates atrociſſimas, aut aëris omnino non mediocrẽ mutationem
portẽdunt. Cõplures quoq; ſignificationes & circa lunã obſeruarũt, accreſcentẽ decre
ſcentemq;,qui huic ſtudio operã impenderunt:tanquã aere neceſſario cum lunæ for
mis una mutationes ſuſcipiẽte. Tertio nanq; die ſi tenuis ſit,puroq; nitore fulgeat ſere
nitatem conſtantẽ prænuntiat,atq; ſpondet: ſint craſſa cornibus rubicunda,q; cerna
tur,aut impetuoſam e nubibus aquã,aut horridã auſtri concitationẽ minatur. Quan
to aũt emolumẽto ſint uitę humanę,quantãq; utilitatẽ eidem præſtent tales ex hiſce
luminibus obſeruationes,quis ignorat? Licet nauitæ ſuam intus in portu cotinere na
uem,pericula uentorũ quæ proueniunt præuidenti:licet uiatori incõmoda cœli uitare,
ex ipſa cœli triſtitia mutationem aëris expectãti: licet & agricolis qui in ſerendis ſemi
nibus,cultuq; ſtirpium elaborant,omnium hunc officiorum,operumq; ſuorum exer
cendorum opportunitatẽ tempuſq; ſemper idoneũ inuenire. Iam uero diſſolutionis
etiam uniuerſi ſigna,dominus ſolem daturũ,& lunam,& ſtellas prædixit: Sol uerte
tur in ſanguinem:& luna non dabit lucem ſuam. Hęc uniuerſę conſummationis ſunt
ſigna. Sed homines ij, qui ſepta tranſiliunt patrociniũ defenſionemq; ſideralis ſcien
tiæ,qua ex hominis natiuitate pleraq; diuinant, hanc trahere ſententiã ſcripturæ co
nantur. Atq; aiunt uitam noſtram humanam a cœleſtium corporum motione pẽ
dere,& hanc ob cauſam ex ſideribus a Chaldæis eorum notationes effectuũ,qui no
bis accidunt,fieri:ſermonemq; ſimplicẽ hunc ſcripturæ:Sint,inquã,in ſigna,non eorũ
quę accidant aëri,neq; mutationis temporũ,ſed ſortis hominũ uitę,ita prorſus (ut o
pinãtur,eiſq; placet)intelligunt. Quid enim aiunt? Stellarũ meantiũ cum ijs ſideribus

nexum

Cælerũ influentias noſſe, non inutile.

A nexum quæ ſignifero in orbe ſunt collocata,ſi talis figuræ concurſus eorum fuerit,ta/
les ortus hominum agere:ſin talis,contrariã ortus uitæq; ſortem efficere. De quibus
ſi parumper differuerimus,haud abre forſan fuerit, parum altius diluciditatis cauſa
principio ſumpto. Dicam autem nihil ex me ipſo ſane, ſed illorum ipſorum ad illos
redarguendos ſententijs utar.Hinc enim iam occupatis hoc morbo remediũ,ceteris,
ne ſimiles in errores incidant,ſecuritas afferetur. Autores dictæ facultatis ac inuento/
res,cum in temporis amplo ſpatio complures figuras ſuam ipſorum conſcientiam fu
gere percepiſſent,in anguſtum admodum temporis cõtraxere menſuras,ut minutiſ/
ſimo quoq; & ſubitaneo articulo, quale eſt quod Apoſtolus dicit, In puncto tempo
ris,in momento oculi,plurimum differentię ſit inter natiuitatẽ & natiuitatẽ. Vt is qui/
dem qui hoc in momento genitus eſt, tyrannus ſit,ciuitatũ populorumq; princeps,
locupletiſſimus,prepotens.Is aũt qui natus eſt temporis ſequenti momento,pauper
quidem,inops,peregrinus,ex oſtijs oſtia petens quotidiani cõſequendi cauſa victus.
Quamobrẽ eo orbe,qui ſignifer appellatur,duodecim in partes diuiſo,cũ in triginta
dierum ſpatio partẽ ſol eius globi tranſeat duodecimã,quem inerrantẽ appellant,tri/
ginta in portiones ſingulas illas duodecim partes ſecuerunt. Tum ſingulis portioni/
bus illis in ſexaginta minuta diuiſis,minuta hæc ſingula rurſum in alia ſexaginta mo/
do ſimili diuiſere.Poſito igitur enixu,uideamus,obſecro,ſi hãc exactiſſimã temporis
diuiſionẽ autores hi ſibi ualeãt conſeruare. Nam ſimul atq; nata eſt editaq; in lucem
proles,mas an fœmella ſit obſtetrix illam explorat:tum uagitũ expectat infans:, ni/
mirum indiciũ uitæ:quot hoc tẽpore uix ſexageſima præterijſſe minuta? Dicit obſte/
trix deinde Chaldęo partũ qui editus eſt:quot minutiſſima momẽta uis interea dum
B obſtetrix loquitur prætercurriſſe? præſertim ſi forte fortuna fuerit nõ in cõclaui Chal
dæus ille præſens,ſed in ædiũ atrio aut ueſtibulo,tempus horamq; reponẽs. Et cum
qui definiturus eſt diligẽter tẽpus ac horã, exploratoria nimirũ horarũ percipere, ſi/
ue diurna ſint,ſiue nocturna,oporteat:quot minutorũ hoc quoq; tẽpore, quæſo,per
uolat prætereatq; examen? Compertã enim eam eſſe ſtellam,qua tẽpus horaq; ſit ex/
ploranda,nõ ſolum quãta in parta ſit duodecima, ſed etiã quam in duodecimæ por/
tione partis:in quotoq; minuto eorum,inquam,in quæ diuidi diximus portionẽ: aut
ut exactiſſimè comperiatur,quoto in ſexageſimo eorũ in quæ ſibi diuiſa ſunt ſingula
ſexageſima illa prima,neceſſe eſt. Atq; hanc tamen adeò tenuẽ ſubtilemq; tẽporis in
uentionẽ,quanquã attingere nequeunt, ſingulis in ſtellis errantibus faciendã eſſe ne/
ceſſariò dicunt, ut qualem ad adhærentes cœlo ſtellas ipſe diſpoſitionẽ haberẽt,qua
liſq; ipſarum eſſet inter ſeſe figura, cum in lucem ederetur fœtus compertum ſit tan/
dem ac exploratum. Quæ cum ita ſint,ſi fieri non poteſt,ut tempus illud exactiſſimè
quiſquam attingat,uariationemq; temporis ſit,ut tota uia penitus aberretur,deridendi
profectò non med ocriter eſſe uidentur, tam ij qui ſtudio huius indulſerunt artis,
quam in ratione rerum nõ eſſe conſtat: quàm ij qui hiantes ab illorum ore pendent
intenti: perinde quaſi omnia illi ſcire poſſint, quæ ipſis ſunt euentura. At qualia,
quæſo,ſunt & effecta, quæ inde afferunt prouenire? Criſpum, inquiunt,quempiam
fore capillo,gratumq; aſpectu:Eſt enim editus in lucem arietis tempore. Tale autem
ipſum animal aſpectu quodammodo eſſe uidetur. At erit & animo grandi,atq; ela/
to: quippe cum & aries dux ſit gregis:faciet etiam omnia animo prompto:denicq; ad
lucrãdum appoſitus erit. Nam hoc animal & citra moleſtiã uellus deponit, & a natu
ra facile

ra facile rursum eodem fane uertitur. Sed in tauro natũ laboriosum esse dicunt, atq; c
ferulem: quoniam & taurus ipso fabricatur. Est & qui ortus est in corpore propensus
ad ferendum atq; inferendos ictus paratus: ob similitudinem cornu bestiæ. Et uti tu
præditus itidem is quem enixa est sua parens tempore libræ, nõ nisi ob trutinam lan
cumq; nostri, inquam, instrumenti, quo ponderа libramus, æqualitatem. Quid his
ineptius? quid insulsius? Quid ridiculosius fuerit? Aries est a quo natalitatem homines
ipse sumis, cœli pars est duodecima: in qua cum fuerit sol, puncta uerna signaq; tau
gat: & libra similiter, atq; taurus partem orbis signifer duodecimã occupant. Cur ig
itur illinc unusquisq; uitæ hominis præcipuas prosiliat causas attendens, ex illis pecu
dibus natorũ hominum mores exprimis atq; effingis? Est aũtem ad eorũ dum pro
clivius, qui natus est in ariete, non quia pars illa cœli tales efficiat mores, sed quòd hoc
pecus naturã talem fortitur. Cur igitur a tideri quidem dignitate credere tibi opor
tere nos censes: ceteris aũt hæc eadem perpetrantes pecudes nobis persuadere. Nam
si cœlum tales morum habeat proprietates, ab animalibus istis sumptas, ipsum etiã
am cœlum alienis principijs est subiectum: quippe cum a pecoribus causas pendan
tes habeat tales: tum id afferere ridiculum sit, longe magis ridiculum esse cõstat, exis
quorum nulla prorsus affinitas esse uidetur, sentent ãillam enim uerisimilem esse, atq;
probabilem demonstrare. Sed hominũ istorum elegantes istæ sententiæ sapientes
rationes, perinde sunt aranearum telis, in quas si culex, si musca, si quippiam aliud
inciderit inualidis hisce bestiolis simile, irretitam retinetur, eaderecq; non potest. Si a
ualidius culex irruperit animal, ipsum facile admodum elabitur atq; penetrat, & exi
guas illas discindit telas, ac demolitur. Atqui non in his solum hæc afferunt, sed etiam
eorum causas corporibus cœlestibus tribuere pergunt, quorũ uoluntate dispositoneq; n
cuiusq; nostram domina esse constat operationum inquam, probitatis atq; impro
bitatis. Quam sententiam confutare atq; diluere, alioqui ridiculum inceptum esse
uidetur. Sed quia plerosq; homines hoc errore præoccupatos esse non ignoramus,
eam haud silentio præterire necesse est. Primum igitur illud ipsos interrogamus, sit
ne ut singulis diebus siderum figuræ mille modis mutentur, ac uarientur? Nam cum
uagæ stellæ perpetuò continuoq; moueantur, & partim celeriore, partim tardiore
mota suos efficiant orbes: fit ut eadem in hora sæpenumero tum mutuo sese con
spiciant ipsæ, tum occultentur. Et cum maximam uim habeat in hominum actu,
ab effectrice bonorum, an malorum conspici stella, ut ipsi censent hi, ne ut ea pe cum
haud id attigerint ipsi tempus, quo bonorum effectrix stella dominabatur, ob eam
usignorãtiam minuti, eam tum ut in mala sitam fortuna deligãt: Cogor enim eis
dem nunc uti uerbis, quibus & illi ipsi uti consueuere. In uerbis igitur huiusmodi in
gna quidem amentia, multo uero maior impietas continetur: causa namq; malignita
tis ad opificem ipsarum redundat. Nam si natura stellis competit malum, ipse fane
creator effector erit malignitatis: sin improbæ uoluntate sua, maleq; cuadunt primũ
animantes rationis participes erũt, & absolutis appetitionibus imperiosis utentur:
quod quidem manimis falso tribuere, summæ dementiæ constat esse. Deinde quan
tum a ratione dissonat, malum ac bonum non pro dignitate cuiusq; distribuere stellæ
sed cum hoc in loco fuerit, bonã cum ab hoc conspecta sidere fuerit, malam eandem
dicere: cũ parumper demũq; declinauerit a figura, suę protinus obluctet malignitatis
Sed hæc quidem cousq; sint dicta. Si uero singulis in momentis temporis atq; pun
ctis, in

In eos qui omnes nostros actus stellarum influxu dependere existimant.

ὡς ἐν τοῦ κακοδαίμονα μέλε.

A ctis, in alia atq; alia ſidera figurã mutantur: in innumeris aũt huiuſcemodi mutatio nibus quæ una die contingunt: regiq; complures natiuitates efficiuntur ſigaræ, cur ſin gulis, quaſo, diebus nõ reges nascũtur? Aut cur apud ipſos reges omnino regna per ſucceſſiones tradantur. Non enim quemq; regem ortum ſibi ſui, ad regiam inde rem figuram obſeruantem accommodare dicere audent. Quis enim mortalium rectius do minus eſſe poteſt? Cur ergo Ioathamũ Ozias, Achaſum Ioathanus, Ezechiã Acha ſas genuit, & horũ ſeruilem ortus horã offendit nemo? Deinde ſi non in nobis proba rum ac improbarum operationũ principia collocantur, ſed ex ortu neceſſitudines in no bis emergunt: fruſtra ſunt profectò legumlatores agendas res & non agendas, ſed fu giendas deſinentes: fruſtra ſunt iudices etiam, uirtutem honore, uitiũ pœnis afficien tes. Non enim hoc pacto iniuria cõmiſſa, furis eſt aut latronis: quippe cui neq; uolen ti quidem, ob immutabilem ipſum impellentẽ ad agendum neceſſitudinẽ, manũ contu liſſe licuerit. Vani denique homines ſunt, & qui dant artibus operã, in ipſis q; claudi cant. Sed cõpos quidem erit agricola ſui uoti, neq; ſeminibus illis iactis, neq; ad meſ ſem falce parata. Diues aũt admodum ipſe mercator, nolit uelit euadet ipſi pecunias aggregãte ſedulo, accumulanteq; fato. Spes denique magnæ illæ Chriſtianorum euane ſcent omnino nobis, atq; peribunt: quippe cum neq; iuſtitia honoribus ullis affician tur, neq; peccata delictaq; puniantur: propterea quòd minimè prorſus ab hominibus li bero animi propoſito agatur. Nam ubi neceſſitas urget fataq; dominatur, nullum id ibi locũ, quod pro dignitate penditur, obtinet: id, inquã, quod iuſti iudicij munus præcipuũ eſſe cõſtat. Sed cõtra illos eouſq; ſit diſputatũ: neq; enim uos pluribus uer bis egetis: quippe à uobiſmetipſis eſtis præditi fidei ſanitate, & tẽpus non patiatur ul

B tra modum contra illos differere. Ad ea nos quæ conſequuntur redeamus oportet. Sint, inquit, in ſigna, & tẽpora, & dies, & annos. Dictũ iam eſt à nobis de ſignis. Tem pora aũt exiſtimamus ſcripturã dicere quatuor uicißitudines temporum, hyemis, in quã, ueris, æſtatis, ac autũni: quorũ periodus ordine miro ab ordinatiſſima proficiſci tur luminariũ motione. Tunc enim fit hyems, cũ ſol in auſtrinis regionibus morã tra hit: umbrãq; eam in qua nox ipſa conſiſtit, circa hanc noſtrã plagam copioſam adeò facit, ut refrigeſcat aër inde telluri propinquus: & omnes exhalationes humidæ circa nos coactæ, hymbriũ glaciei, niuisq; copioſiſſimæ cauſam atq; materiã præſtent. At cum rurſum remeamus auſtrinis a finibus ad ipſum mediũ tendit, ut æque patiatur diei noctisq; tempus: quanto ſuper terram plus morę trahit, tantũ temperiei pro portione reducit, atq; uer oritur: cunctis quidem ſtirpibus germinandi, quam plurimis uero arboribus reuiuiſcendi cauſam: animalibus autẽ tam terreſtribus, quam aquatili bus omnibus ſucceſſione prolis generis adminiſtrans conſeruationem. Iam uero ſol illinc urſam uerſus ad ſolſtitia pergẽs æſtiua, dies nobis maximos reddit. Et quia plu timo tempore tum hoc in aere moratur, ideo tum & aerem noſtrũ perurit & uniuer ſam tellurem exiccat: ſeminibus inde maturationẽ ſubminiſtrando, & ad concoctio nem fructus arborũ compellendo, cum & flagrantior ſeipſo exiſtit, & breuiores um bras meridie faciat: propterea quòd ab excelſo noſtras has illuminat regiones. Maxi mi nanq; dies ij ſunt, in quibus umbræ breuiſſimę fiunt. Breuiſſimi quoq; dies ij ſunt qui long ſimas umbras habẽt: Idq; apud nos accidit, qui ἑτερόσκιοι uocamur, quoq; tractus aquilonios habitamus. Nam ſunt, quidã iam qui duobus diebus in toto an no penitus umbra carent: ſupra quorum uertices ſolem tum eſſe, ac æque ambire ſuo

Tempora.

ἑτερόσκιοι qui umbram ex altera parte habẽt, ut qui meridionalem plagam inhabitãt, ſunt ἑτερόφωτοι Aquilonarijs, & iſti uicißim illis.

lumine certum est per oraq; angesta profundorum aquas puteorum etiam [illegible] C
lustrare. Hos ea de causa sunt qui ἀσκίους id est, sine umbra existentes uocant. Eos
præterea qui ultra Arabiam Rodenseram dam incolunt utraq; uersus partem um-
bras ut Iam excedere solent. His enim sol semper talium orisem hunc habet tantum no
strum, ut ne peculiare quidem contingat & australes uersus regiones earum umbræ
ἀμφισκίους. meridie caderent. Vnde & a quibusdam utraq; umbratiles nuncupantur. Hæc au-
tem omnia porrò tum uenire uidentur, cum ad aquilonias sese iam permeauerit pla-
gas. Ex his coniectura sumere licet, quantos is æstus sit, quem sol in aerem suis radiis
Dies & anni. imprimit, quales q; effectus agere possit. Hinc autumni tempus deinceps succedens,
excellentiam quidem æstus infringit: calorem autem paulatim temperamenti medio
critate remittens, innocue nos ad hyemis tempus frigora q; perducit: ad austrinas so-
le uidelicet regiones tum ab aquilonis remeante. Hæ temporum uicissitudines, hæ
uarietates solis motiones consectantes, uitam nobis & quæ ad uitam sunt necessaria
disponunt, ac administrant. Sint, inquit, & in dies. Non ut dies efficiant: sed ut ipsis
diebus præsint. Dies enim & nox luminarium ortum antecesserunt. Id ita esse declara-
rat & ipse psalmorũ autor: Posuit unumquemq; in potestate diei solem: & lunam in pote-
state noctis. At quonã non potestatem diei solem obtinet? Quia lucem in sese continens
secumq; ferens, cũ sese nostris finibus extulerit, dissolutas fugatasq; tenebras diem præ-
stat. Itaq; non aberrauerit quisquam, si diem dixerit illum: ac
tum a sole aut quantitatem temporis tantam quo sol in globo nostro dimidio mo-
ram trahit. Et ad annos agendos sol atq; luna principes sunt constituti. Nam luna cũ
duodecies suam peregit cursum effectrix est anni, excepto mense intercalari, cuius e
gere persæpe uidetur ad exactissimum temporum agendum cõcursum, quemadmo- D
dum Hebræi uetustissimo tempore antiquissimiq; Græcorum olim uertentem an-
num metiebantur. Solus autem annus est, cum ad idem sol punctũ unde profectus
est, suapte motione redierit. Et fecit deus duo luminaria magna. Cum magnum a-
liud significationem habeat absolutam, ut magnum est cœlum, & terra magna ma-
req;: aliud magna ex parte referri ad aliud suapte natura soleat, ut magnus equus,
magnus bos. Non enim incorporea moris excellentia, sed in cõparatione ad ea quę
genus idem sortiuntur, significatio magnitudinis istorum consistit: utronam modo
magni significationem nunc capiemus? Vtrum uti formicam aut aliud quippiã co-
rum quæ natura sunt parua, magnum dicere consueuimus, ipsius excessum ad ea quę
eiusdem sunt generis referentes: an eo modo quo luminarium magnitudo in sua pro
pria extructione naturaq; monstratur. Et quidem hoc modo magnum nunc etiam
seo capiendum. Non enim sol atq; luna, quia maiorem quam stellæ minores obtinẽt
molem, ideo luminaria magna dicũtur: sed quia tant. sunt ambitus, ut is quæ ab ipsis
diffunditur splendor, cœlum collustret ac aerem, atq; ad uniuersam terram simul ma
req; sese extendat, cunctaq; compleat. Enimuero quacunq; in parte cœli fuerint hæ
magnæ stellæ, & exorientes, & occidentes, & medium occupantes, a quocunq; loco
semper ab uniuersis hominibus æqualis magnitudinis conspiciuntur. Quod tanta ma
gnitudinis excellentis, immensæq; molis argumentũ dilucidum esse cõstat: propterea
quod amplitudo latitudoq; telluris momenti nihil prorsus afferre uidetur ad ipsarũ
moles, aut maiores, aut minores conspiciendas. Nam ea quæ longe distant, maiora
quam sint quodammodo cernimus: ad quæ uero propius accedimus, eorum magni-

tudinem

A tudinem exactius conſpicimus. At ſoli propinquior eſt nemo, remotior nemo, ſed æ-
quali ſemper interuallo cunctis hominibus ipſe quocunq; tractus telluris habitent
obuius ingruit. Teſtes huius tam Indi ſunt quam Britanni, æqualem ipſum ſemper
cõſpicientes. Neq; enim iis qui orientis habitant regiones, ſol occidens magnitudinẽ
ſuam imminuit: neq; ſane ab iis qui regiones occiduas incolunt, minor exoriens un-
quam conſpicitur. At neq; cum cœlum medium occupat, uarium, inquam, atq; diuer
ſum ab utroq; aſpectu ſe ipſe offerre uidetur. Ne tibi aſpectus iſte ſolis imponat. Neq;
quia cubitalis magnitudinis cernentibus eſſe uidetur, ob id eius eſſe magnitudinis pu
tes. Contra alii nanq; maximis in interuallis eorum quæ cernuntur magnitudines, ſo-
lent: quippe cũ ipſa conſpiciendi facultas medium illud ſpatiũ tranſire non ualeat: ſed
quaſi in illo medio abſumatur, paruaq; ſui parte res eas quæ cõſpiciũtur attingat. Fa
ctus igitur aſpectus noſter exiguus, exiguas eſſe res eas quæ cernuntur exiſtimat: &
quod ſibi accidit detrimenti, hoc adſcribit rebus illis quas uidet. Aſpectus itaq; falli-
tur ut iudicio ipſius non ſit credendũ. Recordare uero ipſe quæ tibi accidant: atq; abs
te ipſo fidem eorum quæ nunc dicuntur, habebis. Si unquam ab excelſi montis cacu-
mine immenſum ſupinumq; campum, atq; arua conſpexeris, quãta ipſa iuga tibi bo
um, quanti arantes ipſi ſunt uiſi: ſi non formicarũ tibi quendam præbuerint aſpectũ?
Si unquã etiam a ſpecula è regione uaſti pelagi poſita tuos aſpectus inieciſti æquori,
quantæ tibi maximæ inſulæ uiſæ ſunt, quantaq; tibi conſpecta eſt oneraria nauis, can
didis expanſis uelis ſuper cœruleum mare diſcurrens, ſi non quauis columba minorẽ
tibi præſtiterit uiſionem: propterea quod in aëre medio cõſumptus, ut diximus, inua-
lidusq; factus, res exacte cõſpiciendas cernere nequit. Iam uero mõtes immenſæ ma
B gnitudinis abruptos conuallibus, quaſi nihil in illis inciſum angulis eſſet, nihil anfra-
ctibus, nihil eminẽs, nihil laciniоſum, rotũdos eſſe perleuesq; ipſe aſpectus dicit, emi-
nentijs ingruens ſolis: interiectas uero concauitates ob imbecillitatẽ ingredi minimè
ualens, adeò neq; formas figurasq; corporũ, quales nam ſint, percipere poteſt. Sed
quadras anguloſasq; omnino turres, teretes æmulasq; columnarũ putat. Quare o-
mni ex parte conſtat in maximis interuallis aſpectum, nõ explanatam ſed confuſam
corporum accipere coniecturam. Eſt igitur ſol magnus, uti ſcriptura teſtatur, in infini
tumq; grandior eo qui nobis uidetur. Adde etiam illud magnitudinis eius apertiſſi-
mum argumentum. Nam cum ſtellæ multitudine ſint infinitæ: lumen quod ab uni-
uerſis ipſis congeritur, ad noctis diſſoluendam caliginem minimè ſatisfacit. Hic au-
tem ſolis in cœli lumine uiſus, immò uero cum adhuc expectatur antea quam & totũ
à tellure ſe attollat, tenebras compendio diſſoluit, ſiderum lumina ſuperat, coactum
aërem conſtipatũq; liquefacit, atq; diffundit: unde & flatus in aurora ſpirare, roreſq;
ſereno cœlo terram circumfluere ſolent. Tellurem etiam, quæ tantæ eſt molis qui uni-
uerſam temporis uno momẽto punctóue luce ſol ſua luſtrare poſſet ſi non ab ambi-
tu ampliſſimo lumen ſuum emitteret? Hoc loco ſapientiam opificis animaduertas ip
ſe percipiaſq; uelim: quomodo moderatiſſimum ad hoc interuallum accommodatiſ-
ſimumq; præſtiterit ſoli calorem. Eſt enim in eo tanta caloris imprimendi facultas,
ut neq; ob exuperationem urat inflammetq; tellurem: neq; defectionis ratione re-
frigeratam eam gelidam infecundamq; relinquat. His ſimilia porrò de luna etiam
intelligamus, oportet. Eſt enim & corpus ipſius magnum, & ſplendidiſſimum ſanè
poſt ſolem. Non tamẽ ſemper eius conſpicitur magnitudo, ſed nunc tota ſinuata in-

orbem, nunc accrescens aut decrescens conspicitur, altera sui parte quo declinans c
semper. Nam hæc nimirum obumbratur parte cū incrementa nitet: alia pars eius
occultatur cū imminuitur. Est quædam figurarū mutationis huiusce uarietas sapientis
ratio creatoris: aut enim hoc uult, ut exemplum nobis illinc apertum nostræ naturæ
præstetur. Nullam rem, inquam, humanam, fixam, nullam stabilem nullāque perpetuā
esse: sed alias cum antea non essent, exortas, ad suum statum pergere capessendum:
alias cum suum proprium statum attigerint, incrementisque susceptis ad hæc mensu-
ræ summum accesserint, rursus sublationibus sensim imminui, perire, ac decrescentes
absumi. Itaque aspectu lunæ nostrarum conditiones rerum nos perdiscamus, atque ex il
diamur: in mentemque celerrima rerum humanarum nobis mutatio ueniat, ac ne plu-
rimum nobisipsis ob uitæ prosperitatē nos tribuamus, non potentatibus gloriemur,
non ob incertum fortunæ flatum ac opulentiam efferamur: despiciamus carnē in qua
potissimum uersatur mutatio: curam animo diligent amque adhibeamus, bona cuius
duntaxat immobilia esse constat. Quod si dolore te luna paulatim sublationibus lu-
cem absumens afficiat: dolore te maiore afficiat anima, si probitatem assequuta de-
de bonum uirtutis ob negligentiam mittat, & nunquam in eadem affectione per-
sistat, sed frequenter ob mentis instabilitatem uertatur ac mutetur. Vere enim uti dici
tur, amens perinde ut luna mutari solet. Atqui corporibus etiam animalium, ea terā-
rumque rerū, quæ a terra nascuntur, non mediocriter lunæ mutationes conducere reor.
Nam alio modo corpora cū ipsa decrescit, alio cum accrescit, affectantur: etenim nunc
rara fiunt inaniaque cum imminuitur, nunc rursum refarciuntur cum accrescit, atque ad
luminis plenum properat orbem: propterea quòd humorem quendam, calori imi-
xtum, in profundum usque tum imprimit occulte, atque immittit. Declarant id ita esse D
tum ij, qui sub diu lunaque dormiunt, capita quorum ultra modum humore repleā-
tur: tum animantia nuperrime iugulata: quæ mox cum augmento lunæ uertuntur:
tum etiam animalium cerebra, & animantium in mari degentium ea quæ humore co
pioso prædita sunt: arborumque medullæ, quæ sua sane mutatione cōuertere luna cen
ēta non posset, nisi quid immensum (ut scriptura testatur) exuperansque uiribus effet.
At uero cunctas etiam circa aërem accidentes affectiones, ab hisce lunæ mutationi-
bus euenire, luce clarius extat, ut turbines procellæque, tollantur: quæ cum in nouā
cornua luna curuatur, e tranquillitate sæpenumero, silentioque uentorum repen-
te exoriuntur, quando & nubes flatibus exagitantur, sibique occurrant, & æstus ea-
am maris accedentes recedentesque, partim in Euripis, partim in oceano, quos ordi-
ne lunæ sequi reditus ab incolis est compertum. Nam Euripi, certis quidem lunæ
temporibus uicissim ad partes utrasque fluunt. In cortu uero, ne puncto quidem tem
poris quiescunt, sed in sese perenni fluctuant agitatione, nutantque, atque labrantur,
quoulque rursus emersa luna, reciprocæ fluxionis illis consuetam præstiterit dispo-
sitionem. Occiduum autem æquor affluxus refluxusque subit, nunc abiens, nunc ac-
cedens atque redundans: perinde quasi lunæ respirationibus quidem partes ad pelle
ras subtrahatur, expirationibus autem ad priores suumque proprium statum, restitu
tuatur. Hæc a nobis sunt dicta, ut ex hisce luminarium immensa tam solis quam
lunæ magnitudo demonstretur, & nullum omnino scripturæ uerbum a deo spirato,
otiosum esse uanumque ostendatur: quanquam nihil eorum fere quæ opportuna
sunt, oratio nostra tetigisse uidetur. Complura nanque de magnitudine, deque inter-

uallis solis

A uallis solis & lunæ, suis is cogitationibus inuenire posset, qui de industria tam operationes ipsorũ, quam facultates uiresq; considerandas sibi proponeret. Oportet itaq; candide nostram ipsorum incusare infirmitatem, ne nostræ orationi maxima illa opificia commensurentur. Sed ex his perpaucis quæ differuimus, animaduertatis excogitatusq;, quotnam & quanta sint ea quæ sunt omissa. Nec ergo lunam oculis sed cogitatione, sed ratione metiri uelitis, quam ad inueniendam attingendamq; ueritatem exactiorem longe, quam ipsos oculos elic, nemo est qui ignoret. Fabulæ quædam ridiculæ deliræq; iam a temulentis aniculis ubiq; traditæ peruulgatæq; sunt, uenesiciis, inquam carminibusq; quibusdam lunam a sua propria sede dimotam, cœloq; deductam ad humum ferri. Quonam igitur, quæso, pacto uenefici carmina dimouere poterunt eam, quam altissimus ipse deus fundauit? Quis etiam & locus ipsam inde diuulsam, deductamq; de cœlo, susceptit? Vis ab exiguis quibusdam indicijs magnitudinis ipsius lunæ demonstrationem accipere? Vrbes habitabili in orbe longo interuallo inter sese semotæ, uijs suis omnibus orientem uersus porrectis, æque lumẽ ipsius omnes susciptũt. Quòd si non uniuersis e regione sese obijceret, fieri nullo modo profectò posset: sed his quidem angiportus quæ recta sita essent ad ipsam, lumen omninò præstaret: his autem quæ latitudinem ipsius essent egressa, radijs ad latera nimirum inclinatis ingrueret: quod & in familiaribus domi luminibus intueri licet. Nam cum plures homines lucernæ sese obijciunt, eius umbra qui è fonte sese offert, recta porrigitur: cæterorum ad utranq; partem inclinatæ obliquæ cadunt. Itaq; si lunæ corpus haud immensæ molis exuperantisq; magnitudinis esset, nõ omnibus istis similiter sese obijceret terris. Aequè enim ipsa potiuntur cum ab æquinoctialibus

B oris exoritur, & qui prope gelidam rigentemq; plagam habitant, sub ursæq; conuersionibus degunt: & qui meridiem uersus, exustæ crematæq; flammis perpetuis uicini sunt regioni: quibus omnibus simul æquo discrimine latè sese obijciens luna, apertissimum amplissimæ suæ magnitudinis indicium præstat. Quis igitur inficias ierit, corpus ipsius amplissimæ magnitudinis esse, quod tot tantisq; interuallis æquatur? Sed de solis quidem lunæq; magnitudine eousque sit dictum. Deus autem ipse qui mentem nobis rationemq; tribuit, ut ex minimis creaturæ rebus, sapientiam artificis haud mediocrem percipiamus: facultatem etiam, maiores ex magnis conceptus de eodem opifice sumendi præstet: tametsi sol atque luna culicis ad opificem ateq; formicæ rationem obtinere uidentur. Fieri enim non potest, ut ex istis unquam maiestate diuina dignum conceptum atque notitiam assequamur. Sed per hęc ipsa paruis quibusdam inde emersis notitijs, perinde atque per singula parua admodum tam in animalium, quam stirpium genere ad res tandem diuinas perspiciendas promouemur. Contenti igitur his simus quæ differuimus, gratiasq; agamus, Ego quidem ei qui paruam hanc administrationem mihi largitus est: uos autem ei qui spiritualibus uos alimentis alere consueuit: & nunc quasi quodam hordeaceo pane, meæ uilitate uocis nutriuit, ô utinam & alat perpetuò secundum fidei analogiam spiritus sancti notitiam tribuendo: quem honos & gloria decet, in secula seculorum.

HOMILIA VII.

DIXIT ETIAM DEVS, EDVCANT AQVAE reptilia uiuentium animarum per genera sua.

POST luminarium creationem, aquæ iam animalibus deinceps opplentur, ut & hæc etiam uniuersi portio disponatur. Recepit enim terra suum ornamentum e germinibus suis. Recepit & cœlum siderum flores, & perinde atque gemmarum aspectibus oculorum, societate maiorum luminum est duorum condecoratum. Restabat ut & aquis suum ornamentum redderetur. Venit imperium, & protinus amnes in opere, cuncti protinus lacus omnes fœcundi fuere, suisq; quisque generis secundum naturam fœtus moliebantur, & æquora genera uaria nantium diuisaq; parturiebant. Nec etiam aquarum pars ea quæ limosa tum erat atque palustris, otio indulgebat, aut expers muneris officiiq; creationis remansit: sed inde rana statim, inde culices emergebant. Nam ea quæ nunc etiam fieri conspiciuntur præteritorum sane sunt argumenta. Adeò tum ad subministrandum obsequendumq; præcepto creatoris, omnes aquæ summopere properabant. Atque quorum nec enumerare quisquam genera posset, ea uita prædita cuncta statim immensa uis ineffabilisq; dei facultas in lucem edidit, agentia numerum, & interno sese protinus suapteq; mouentia motu: cum imperio simul habilitate procreandorum animantium in ipsas aquas impressa. Educant aquæ reptilia uiuentium animarum. Nunc primum animans sensu præditum, creatur. Arbores enim & frutices atque herbæ, quanquã uiuere dicuntur, propterea quòd alendi sese augendiq; facultatis participes sunt, non tamen animalia aut animantia hac de causa sunt. Educant aquæ reptilia. Omne animans nandi facultatem habens, & si in summa fluitat aqua, & si innatat aquam secando, reptilium tamen naturam obtinet: quippe cum super aquæ corpus trahatur, & si qua aquatilia pedibus prædita sunt atque ingrediantur, potissimum quidem complura talia uitam anceps item degunt, Vt uituli marini, ut crocodili, ut fluuiatiles equi, ut ranæ, totumq; genus cancrorum: præcipue tamen his nandi facultas accommodatur. Idcirco dictum est: Educant aquæ reptilia. In hisce perbrevibus uerbis quod genus omissum est? Quod nõ comprehensum est in creatoris præcepto? Non ea quæ uiuum generant, ut uituli marini, delphini, torpedines cæteraq; id genus, quæ cartilaginea nuncupantur. Non ea quæ oua parunt, quæ sunt omnia fere piscium genera. Non squamosa, non corticosa, non pennis prædita, non eisdem carentia. Vox quidem impetu breuis admodum est, quin potius neque uox est: sed momentum duntaxat, & subitus motus diuinæ uoluntatis: insitæ uero mentis imperio tantam copiam efficit constat, quot sunt, & quibus differunt inter sese, quibusq; conueniunt animantium piscium genera, atque naturæ: de quibus diligenter accurateq; differere perinde est, atq; si quispiam aut aequoreas undas enumerare, aut metiri oculis aquas maris aggrederetur. Educant aquæ reptilia uiuentium animarũ. In ipsis sunt ea quæ in pelago uersantur, quæ littoribus gaudent quæ submersa uiuunt, quæq; ad saxa hærent, gregalia, solitaria & cete & beluæ molis immensæ, & minutissimi pisces. Eadem enim ui sanè, pariq; præcepto, tam magna, quam parua: animantia in lucem edita sunt. Educant aquæ reptilia. Ostendit tibi nantium animalium naturalem ad aquas affinitatem. Quapropter

A propter uel parum ab humoris natura pisces seclusi dispereunt. Non enim spirant ut hunc aërem attrahant. sed quod in terrestribus animantibus aër obtinet rationis, id est in genere nantium aqua. Et causa est in promptu. In nobis enim inest pulmo, uiscus porrò rarum meatibusq; refertũ, ac fistulis manibus cauum, quod per ipsam pectus attractum, recipiens aërem, internum uentilat nostrum refrigeratq; calorem. In illis autem dilatatio constrictioq; branchiarum attrahentium humorem reddentiumq; spirandi munus efficiunt. Propria piscium est fors, propria sanè natura, separata peculiarisq;, pro moribus uictusq; uita. Ideo neq; miteſcit animalium nantium quicquam: neq; sese tractandum unquã manibus ullis mulcendumq; præbet. Educant aquæ reptilia uiuentium animarum, secundum genera sua. Vniuscuiusq; generis nunc primitias quasi naturæ semina quædam oriri iubet: multitudo uero successioni postea asseruatur, cum genera singula iubebit in multitudinem creſcere. Atq; aliud genus eorum est, quæ ostracoderma uocantur. Qualia sunt conchæ, pectines, limaces marini, strombi, & ostrearũ discrimina numerosa. Aliud eorũ, quæ malacostraca uocãtur. Vt locustæ, cancri, cæteraq; id genus. Aliud præter hoc genus eorũ est quæ mollia nuncupantur, quorum caro mollis est, atq; tenera. Vt polypi, loligines, sepiæ, cæteraq; similis generis. In quibus rursum innumeras esse differentias constat. Præterea dracones, murenas atq; anguillas: quæ limosis in fluminibus stagnisq; nascũtur, & uenenatis potius reptilibus, quam piscibus sunt propinqua. Aliud itẽ genus subeunt ea quæ ouum, aliud ea quę animal pariunt. Procreant aũt animal ea quę mustelini generis sunt, & canículi: & ea omnino quæ cartilaginea nuncupant, generisq; cetarij plurima: ut balenæ, uituli marini, delphini: quos & tenellos suos catulos aliqua

B perterritos causa, in uentrem rursum suscipere gestareq; ferunt. Educant aquæ reptilia uiuentium animarum per genus. Aliud genus est cetarium, aliud piscium tenuium genus. In piscibus itẽ innumera discrimina sunt, per genera sane distincta. Quorum & nomina propria sunt, & pabulum uarium & figura, & magnitudo, & carnium qualitates haud eædem, sed diuersæ. Maximis singula distarẽtijs inter sese discrepãt, sub uarijsq; formis, atq; diuersis specie collocantur. Quinam, quæso, thynorum exploratores, generũ nobis enumerare differentias possient: quanquã ut ferũt, magnis piscium gregibus, aspectu numerum illorum exacte percipiunt, atq; dicunt? Quis item eorum qui in littoribus orisq; studio piscandi consenuere, nobis horum historiam omnium exacte notam efficere posset? Alia porrò genera piscium, in Indico mari, alia in Aegyptio sinu piscantur, alia insularum incolæ, alia Mauritani nouerunt: omnia tamen tam parua, quam grandia, primum illud imperium inenarrabilisq; potentia procreauit. Multi uarijq; sunt ipsorum modi uiuendi: multæ denicq; in uniuscuiusq; successione generis differentiæ, non ouis plurimi piscium, perinde ut aues incubant, non nidulos extruunt, non in enutrienda sua prole laborant: sed humor susceptum editum ouum, animal nullo prorsus exhibito negotio fecit. Est etiam ut uniuscuiusque successio generis inuariabilis semper sit: neque cum alia natura ulla miscetur. Non in humore perinde atq; in terra naturas esse promiscuas nouimus, quales esse mulorum constat, & auium nonnullarum deprauantium generum adulterantiumq; naturam. Nihil in piscium genere dimidia parte dentibus est armatum, ut bos apud nos, ut ouis: neq; enim quisquam piscis ruminat, nisi scarus solus, ut quidam memoriæ prodiderunt: sed omnes frequentium acuta dentium serie præditi sunt

Pisces indomabiles.

Aquatilium genera.

μαλακόστρακα Quæ molli testa sunt tecta.

Delphini.

Scarus.

dit. sunt, ne si mora in molendo traheretur, diffluere alimentum. Etenim nisi celeriter confectum uentri immitteretur, dum in minuta secaretur, per humorem sanguinem laberetur. Pabulum autem alijs aliud piscibus per genera definitum est. Quidam enim limo, quidam alga, quidam muscis uescuntur. Alios aliæ in humore nascentes herbæ delectant: maior pars piscium ligariunt alter alterum atq; deuorant: & minor apud illos esca maioris est, & si unquam euenerit, ut is qui minorem superauerat alterius præda fiat, ambo tum simul deglutiuntur, & unum ultimi pisces immensi uentrem ingrediuntur. Quid igitur, quæso, nos homines aliud agimus, cum uim afferimus inferioribus, rapimusq; eorum fortunas? Quid interest inter eum ac ultimum piscem, qui sua improba cupiditate diuitias consequendi, in inexplebiles auaritiæ sinus imbecilles ingerat homines, atq; abdit. Ille pauperis patrimonium raptum habuit: tu illum oppressum partem tuarum facultatum fecisti multis multiorem profectò, atq; auaris auarioré te ostendisti. Cauesis ne finis idem tibi qui piscibus euenire crebrò solet, occurat, hamus forsitan, aut nassa aut etiam rete. Et nos enim omnino cum multa peregerimus mala atque iniqua, iudicium illud extremum, pœnam illam ultimam, non euitabimus. Iam quidem & infirmi cuiusdam animantis haud modicam astutiã ipse dolosum ingenium insidiosum q; didici, atq; maleficos homines inde monitum fugere, nec imitari te uolo. Cancer efractum ostrei carnes cupit, sed perdifficilis eius est ipsi uenatio, testæ ratione, qua clauditur: perualido nanque septo carnis ostrei mollitudinem natura prouida solersq; munuit. Quapropter & †testaceæ cutis aquatile nuncupatur. Cumq; duæ concauitates exacte inter sese connectæ ostreum concludant, atque operiant, nihil prorsus cancri, denticulati forcipes illi possunt. Quid igitur agit? quid tandem molitur? Cum uiderit illud tranquillis in locis tempore sese oblectare, suasq; illas ualuulas ad solis radios aperuisse ac explicâsse, tunc clanculum iniecto calculo conclusionem prohibet, atque quod uiribus suis deerat, id astu tali sibi supplet. Hæc est eorum malitia, quæ neque ratione neque uoce prædita sunt. Ego uero, te percupio facultatem ingeniumq; cancri uersutile non imitantem, a propinquorum noxis incommodisq; abstinere. Talium est profectò morum, qui suum dolo fratrem adire solet, quiq; proximorum incommodas fortunas aggreditur, alienisq; calamitatibus gaudet. Effugito despiciendorum hominum imitationes. Tuis propriis facultatibus esto contentus: paupertas cum ueritate, omni potundæ uoluptati profectò est comparamentis anteponenda. Non silentio præteribo dolos polypi fraudulentosq; mores. Is cuicunque saxo adhæserit colorem illius subit, atq; adeò, ut piscium complures ad ipsum de improuiso nantes, tam quam ad saxum appellant, paratamq; sese offerant illi uersuto malitioso q; Prædam. Talibus eos moribus præditos esse constat, qui perpetuos potentatus sibi habent: & ad usus necessitudinesq; singulas occurrentes sese accommodant: nec in eadem semper uoluntate persistunt, sed alij diuersiq; facile fiunt. Modestiam cum temperantibus laudant: intemperantes sunt cum intemperantibus: atq; ad id quod cuiq; placet suam omnino sententiã uertunt. Quos euitare facile nemo potest, nec ab ipsorũ insidijs nocumentisq; cauere: propterea quod amicitiæ prætextu simulationeq; benevolentiæ prauitas eorum profundè abdita celatur, ac latet. Huiusmodi sane mores rapaces dominus lupos appellat, in indumẽtis sese ouiũ offerentes. Fugito uarios hoiæ multiplicesq; mores: persequitor ueritatẽ, synceritatẽ, simplicitatẽ. Anguis uarios obtinet mo-

Pabulum piscium.

Cancri astutia.

ὀσρακόδερμον.

Polypi dolus.

Angues.

A tinet mores: idcirco condemnatus serpit. Iustus fictione caret, qualis & Iacob etiam
fuit: quapropter collocat dominus eos qui sibi ipsis haud dissimiles perdurant in do
mo. Hoc mare, magnum & latum est: illic reptilia sunt, quorum numerus esse non po
test, animalia parua cum magnis. Attamẽ est in illis optima dispositio, & sapiẽs qui-
dam rectusq; modus uiuendi. Non enim carpere solum reprehendereq; possumus Pisces.
pisces, sed sunt in illis, & quæ prosequenda sunt imitatione. Singula nanq; genera pi
scium accommodata sibi loca naturæ distribuũt, in illisq; uitam degunt, nec aliena lo
ca unquam expetunt, neq; aggrediuntur: sed intra suos se læta cõtinent fines. Non il
lis geometra quisquam distribuit habitationes, non mœnibus ullis sunt ulla genera
piscium circumscripta, nõ finibus ullis diuisa: sed quod cuiq; prodest, quodq; necessa
riam est, id est, sponte naturæ munere definitum. Hic sinus hæc piscium genera, ille
alia pascit: & quæ hic abundant, in alijs ea desunt. Nullus hic mons acutis porrectus
uertic bus ea iungit. Nullus amnis transitionem dirupit: sed quædam naturæ lex
æquaq; q pro unusquisq; nimirum usu loca uictus sorte quadam distribuit. At
nunquã nos tales consuescimus esse? Minime gentium, qui fines aternos tollamus quos
nostri posuere parentes. Terram secamus, ædes adiungimus ædibus, agroq; agrum
ut a proximo auferamus. Sciunt cete prouinciam eam quam definiunt ipsis natura.
Id occupãt mare, quod ultra plagas habitabiles collocatur, quod insulis ferme caret:
cui continens ultra succedere nulla unquam conspicitur. Quamobrem innauigabile
est, & nec explorandi ratio, nec ulla necessitudo prorsus ut æquor unquam aggredi
nauigantibus persuadet. Hoc mare, cetarium genus maximorum montium instar,
ut ferunt qui conspexerunt, occupatum tenet in suis finibus manens, nec ullum pror-
B sus detrimentum, aut insulis, aut urbibus maritimis afferens. Ita singula genera pisci-
um in definitis sibi maris tractibus, perinde atq; in urbibus, aut pagis quibusdam,
aut antiquis patrijs immorantur. Iam uero sunt, & qui sedem immutare soliti, quasi
communi deliberatione præmissa, longinqua peregrè petentes maria, sub una tesse-
ra gregatim abeunt omnes. Nam cum conceptus statim partusq; tempus accesse-
rit, alij statim ab alijs finibus descendentes, communi lege concitati naturæ, ad a-
quilonium properantes mare cõtendunt. Atq; uideris utiq;, cum ascenditur unitos
pisces, perinde uti flumen, & per Propontidem & Euxinum Pontum tranantes.
Quis est qui mouet? Quod regis edictum? Quæ tabellæ in foro positæ prastitu-
tum decedendi tempus definiunt? Qui denique sunt hospitum aduenarumq; du-
ctores? Conspicis ne diuinam institutionem ordinemq; cuncta complentem,
perq; omnia penetrantem? Pisces diuinæ legi non aduersatur: & homines saluta-
ria sibi præcepta non ferunt, non patiuntur? Noli flocci pendere pisces, quòd uoce
careant, quòd animalia sint penitus expertia rationis: sed uereri, sed permetuere
uelis ne creatoris obstando præceptis, rationis illis expertior uideare. Audi pi-
sces prope uocem per ea quæ faciunt emittentes. Nos quo genus nostrum persistat
atque permaneat, peregre proficiscimur. Propria quidem ratione pisces haud præ-
diti sunt: naturæ uero sibi legem insitam insculptamq; habent, id semper quod a-
gendum est demonstrantem. Eamus, inquiunt, ad aquilonium mare. Est enim cæ-
teris æquoribus dulcius: propterea quòd modicam in eo moram sol trahens, non
uniuersum suis exhaurit, absumitq; radijs, quod potulentum est. Enimuero non
mediocriter & animantes æquoreæ dulcibus humoribus gaudent. Vnde fit ut

& fluuios

& fluuios ſæpenumero petãt,longeq; ab ipſo mari diſcedãt.Hac de cauſa Pontũ Eu-
xinum ipſi ſinibus æquoreis cæteris anteponunt, ut ad effundendos excludendosq;
fœtus,& enutriendam ſibi ſobolem,magis idoneum,magisq; aptum. At cum ſatis a-
ctum negotij id fuerit cui ſtudebant,rurſus ipſi omnes quaſi agmine facto,ſeſe recipi
unt domum. Et quænam ſit ratio redeundi recipiendiq; ſe domum , ab ipſiſmet an-
mantibus mutis audiamus.Aquilonium,inquiunt,mare uadoſum eſt: reſupinumq;
uentorum flatibus exponitur uiolentis:perpaucas etiam oras , tractusq; profundos
habet: quamobrem & ex ipſis ſedibus imis perfacile flatus ipſum exagitant , procel-
læq; reuoluunt,ut & una cum fluctibus undisq; miſceatur harena. Huc accedit & fri-
gus hybernum.Hyemis enim tempore pergelidum eſt:quippe quod cõplures , tum
peralgidos pergrãdesq; ſuſcipiat amnes . Idcirco temperie moderationeq; ipſius æ-
ſtiuo tempore potiti,rurſus hyemis tempore æquoris profundi gurgites altos loca ſo
li propinquiora repetimus,flatusq; ſeptentrionis horridos fugientes, ad eos æquore
os ſinus tanquam ad ſtationes properamus, atq; cõfugimus,qui minus ui uentorum
concutiuntur. Vidi egometipſe hæc ita fieri : uidi & opificis dei cuncta penetrantem
adminiſtrantemq; ſapientiam ſuam admiratus.Si animantia muta, ſi rationis exper
tia excogitare conſeruareq; ſalutem ſuam ſoleant , atq; piſcis id ſciat quod expeten-
dum eſt ibi,quod fugiendum,quid noſipſi dixerimus,qui ratione præditi,legibus e-
ruditi,pollicitationibus inuitati,ſpiritu ſapientiã aſſequuti, res eas deinde quæ ad nos
pertinent longe rudius quam ipſi piſces diſponimus.ſi illi quidem de futuro proſpici
ant,atq; prouideant:nos autẽ de ſpe futurarum rerum uacui uitam noſtram,uolupta
ti uitæ pecudum accõmodatæ deditã cõficiamus,ac conſumamus.Piſcis tot maria tra
nat,ut utilitatis aliquid cõſequatur.Quid ipſe dixeris quæſo? qui uitam in otio degis, D
quod malefici principium eſſe nemo eſt qui ignoret.Nemo cauſetur ignorantiã . Ra
tio profectò naturalis nobis inſperſa , proſequẽda honeſta,fugienda noxia turpiaq;
demonſtrat.Non ab æquoreis exemplis diſcedo:quoniã hæc nobis inquirenda nunc
proponuntur.Audiui equidem quendam eorum qui maritimis in regionibus uerſan
Herinaceus marinus. tur,æquoreum herinaceum cõmemorantem,exiguam illam parui pendendamq; be-
ſtiolam trãquillitatis indicem ſæpenumero tempeſtatisq; nauigantibus fieri. Qui cũ
uentorum perturbationẽ ſæuitiamq; maris præſenſerit,calculum correptũ haud ex-
iguum ſubit,ſub ipſo tanquã anchora ſeipſum ſtabiliens. Detinetur enim illius pon-
dere,ne facile fluctibus trahatur ac agitetur . Id ubi nautici conſpiciunt , futuram hoc
indicio uentorum agitationem tempeſtatemq; præſagiunt . Nemo homo ſtellarum
ſcientiam præditus,nemo Chaldæus procellas ex ortu ſiderum coniectans , hæc he-
rinaceum docuit: ſed matiũ dominator atq; uentorum , huic etiam animanti paruo,
immenſæ ſuæ ſapientiæ ueſtigium apertum impreſſit . Nihil eſt prorſus , quod ſub
prouidentiam dei non cadat.Nihil eſt omnino,quod a deo neglectum ſit: omnia lu-
ſtrat,omnia explorat,omnia conſpicit oculus ille perugil:omnibus adeſt,facultateq;
ſalutis cuiq; præſtat. Si herinaceum deus a ſua prouidentia non excludit , ea quæ ad
te pertinent non explorat,non conſpicit,non gubernat? Vos ó uiri, coniuges ueſtras
diligite,& ſi locis longinquis ſemoti in coniugij ſocietatem conueniſtis,naturę iugum
legibus ac benedictione obſtrictũ unio diſtantium eſto . Vipera genus ſerpentum o-
mniũ exitioſiſſimum murenæ marinæ nuptias expetit:itaq; ſibilo illam ad nuptiales
complexus uocat,e gurgite uaſto obtemperat illa protinus uiperæ, coitq; cum uene-
nato. Quid

A nato. Quid hæc mea oratio uult? quid portendit? Si asper est cuiuspiam coniunx, si ferus moribus, perferat illum uxor necesse est: nec ullam prorsus ob causam societatem uinculumq; dissoluere patiatur. Ferit ne, uerberat, est q; percussor? At uir tamē est tuus. Temulentus ne? At tibi est natura coniunctus. Durusne ac difficilis? At membrū tam tuum est & membrorū præstabilissimū. Audiat & ipse uir accommodatā ad seipsum sententiā admonitionemq; decētem. Vipera uirus ob nuptiarū uenerationem euomit. Tu duritiam animi, tu feritatē, tu crudelitatē ob unionis reuerentiā non deponis? An exemplum uiperæ nobis & alio modo fortasse prodest? Adulterium naturæ quoddam uiperæ murenęq; cotus est. Discāt igitur ij, qui alienis insidiantur nuptijs, cuinā feræ, cui reptili sint similes. Id unum est mihi cordi, id unum propositū ut ecclesiam undequaq; nostram hanc ædificē. Actiones intemperantiū, incōtinentiumq; hominum perturbationes, tam a mari quam a terra, sumptis exemplis, castigatæ sedentur. At en mi infirmitas me corporis, atq; angustia temporis (iam enim aduesperascit) hoc loco finē orationi ponere cogunt. Alioqui plura possem adhuc auidis audiendi deijs quæ mari nascuntur referre miranda. Quonam pacto maris in salem cogatur aqua. Quomodo pretiosus lapis corallū in mari quidem sit herba: sed cū in aërem effertur, in lapidis soliditatem transferatur. Vnde uilissimis animantibus ostreis, ipsa natura pretiosissimos uniones imprestarit. Nempe quæ regū delitiæ reconditæ percupiunt, ea passim in oras, littora, saxaq; aspersa iacta sunt, in ostrearum operculis insita. Vnde uellus aureum pinnæ nutriant, quod nondum exactè quisquam eorum qui coloribus inficiūt uellera, potuit imitari. Vnde cochleæ purpureæ, uestes regibus purpureas offerunt: quas quidem & pratorum flores uiuacitate coloris longo interB uallo superare non est obscurum. Educant, inquit, aquæ. Et quænam res necessariæ continuò non sunt exortæ? Quæ lautarū rerum non dono datæ sunt uitæ: partim sane subministrationis hominū: partim admirationis ex creaturis sumendæ causa: partim etiam formidinis terrorisq; ratione, quo noster animus somniculosus, desidiosus, ac iners expergiscatur ac excitetur. Fecit deus cete magna, nō quia squilla & alece Cete. maiora sunt, cete ideo magna sunt dicta: sed quia maximis mole corporis montibus æquantur. Nam cum ad summa maris efferuntur, instar insularum sæpenumero apparent. Hæc tamen tantæ molis animantia non in oris, nec in littoribus degere uersariq; solent, sed id inhabitant mare quod Atlanticum nuncupatur. Talia sunt animantium ea, quæ ad terrorem stuporemq; nostrum creata sunt. At si audieris maximas naues extentis uelis secundo per æquora flatu labentes, pisciculum minutum re Remora. ἡ ἐχενηὶς. moram dictū si carinis adhæserit, adeò facile sistere, ut immobiles haud paruo tempore detineat, moreturq; quasi in ipsis medijs fluctibus fixas, nonne ab exiguo quoq; pisce demonstrationem eandem acceperis ipsarum uirium creatoris? Non enim solum gladij, serræ, canes, balenæ, orcæ, cæteraq; id genus formidolosa metuendaq; sunt, sed etiam radius super caudam eminens passimacæ etiā mortuæ pestilens, lepusq; marinus, animal sane noxium nō mediocriter terrent: quippe quæ celerem afferant & necessariam necem. Ita per omnia rerum opifex uigilare te uult, ut ea spe quam in ipso tute habere debes, detrimenta noxasue, quæ ab illis proueniunt, euitare possis. At ex altis emersi gurgitibus, uastoq; mari iam ad cōtinentem tandem confugiamus. Nam cum aliæ mirandæ res æquoreæ post alias nos occupassent, suis nimirum orationem nostram perinde ut undæ fluctusq; crebris incursationibus obrutam diduc-

rutam diduxerunt. Atq; mirarer utiq; non mediocriter ipse, si mens nostra fegam e
runt Ionas ille diuus admare rursus ait perue tum in cet nente admi abi ora mee
niat. Videtur autem oratio nostra cum in res mirabiles innumeras incidisset, mod e
critatis oblita fuisse, eiq; id obtegi sle quod & immensam æquor ra eigant bus sreenare
sit. Illic cũ nullum ha ixum ad motũ ne tiendam si gnũ cerni tuere queat, gno
rant per sepe spatij quantum fiant ab is d curſum. Hac pr am pl ſtinam creato
nis opificium locupletissimumq; d deuré s. cuius nec ex tum ulti inuenire, nec prae
sens statuere posset quantum lo te extender t, quotq; recensuerit sentire minime po
test. Veram & si perau dum est audiendi: prædarũ hoc elegans q; spectaculum, & no
strarum secunda seruorum aur bus miraculorũ herilium enarratio: hic tamen ad portum
orationis deducta accedentẽ expectemus d em, ad ea quæ restant reddenda. Surgã
tes igitur omnes, atq; partim gratias agamus pro ijs quæ sunt dicta, partim eorum
quæ restant expostulemus reddditionem. Vtinã & inter edendum hæc omnia uobis
mensarij sermones sint, quæ uobis hodierno die, partim ex oriente, partim occidente
sole oratio transegit, ac obtulit. Vtinam etiam in eorum sententijs somno uos occupa
ti, dormientes quoq; diurna perfruamini uoluptate, quo uobis iure liceat dicere: Ego
dormio & cor meum uigilat, nocte dieq; legem domini meditando: quem gloria ac
cet in secula seculorum.

HOMILIA VIII.

ET DIXIT DEVS EDVCAT TERRA ANIMAM uiuentem in genere suo, &c.

ACCESSIT opificis edictum, ordine procedens, & terra quoq; suũ proprium ornamentum accepit. Illic: Educant aquæ reptilia animarum uiuentium, dictum est. Hic: Educat terra uiuentem animam, dicitur. Vt ne ergo anima prædita tellus: Vanæq; mentis homines Manichæi locum iam habent rectéq; sentiunt anima præditam tellurem esse, dicentes: Non quia dixit, educat, id ideo quod in seipsa situm erat eduxit terra: sed qui iussit, is ut educeret ipsi præstitit facultatem. Nec enim cum audiuit: Germinet herbam terra uirentem fructiferumq; lignum, in seipsa latentem herbam eduxit. Nec sane palmam, aut querum aut cupressum suis in uisceribus continens in superficiem edidit: sed uerbum ipsum diuinum imitatorum est profecto natura quæ oriuntur. Germinet, inquit, non id quod habet em ttat, sed id quo non est prædita consequatur, actionis operationisq; deo facultatem atq; potentiam largiente: pari nunc etiam modo, animam educit terra, non eam quæ inest in ipsa sed eam quæ data est ipsi, creatoris dei præcepto. Deinde ratio Manichæorum in contrarium euertetur. Nam si eduxit animam, iam anima ipsam terra destituit. Sed illorum quidem abhorrendam esse sententiam, luce clarius extat. Cur autem aqua quidem reptilia uiuentium animarum, tellus autem uiuentem animam educere iussa est: Arbitramur nantium quidem naturam imperfectiorus quodammodo participem esse uitæ: quippe cum in humoris crassitudine degant. Nam & auditum obtinent grauem, & aspectum hebetem, cum per mediam aquam uideant. Adde memoriam fere nullam in illis esse, neq; imaginationem, neq; consuetudinis ullam cognitionem. Quapropter oratio quasi demonstrare uidetur in aquatilibus quidem carnalem uitam animalium motionum principem esse. In terrestribus autem animantibus, quippe cum perfectiore natura prædita sint, principatum

Contra Manichæos.

uniuersum

A uniuerſum animam obtinere. Nam ſenſus eorum longè uiuaciores eſſe uidentur:& celeres quidem acutæue ſunt præſentium rerum perceptiones:exactæ uero præteritarum memoriæ apud plurimas quadrupedes animantes. Quamobrem in aquatilibus quidem(ut uidetur)animantia corpora ſunt creata.Reptilia nanque uiuentium animarum ex aquis exorta ſunt. In terreſtribus autem animam adminiſtrantem corpora tellurem educere iuſſum eſt, quaſi plus quid habeant animantia terreſtria, quam aquatilia facultatis uiuendi. Etenim expertia quidem ſunt, & animantia terreſtria rationis. Attamen affectiones complures animæ naturali ſua quæque uoce ſignificant. Nam & gaudium, & dolorem, & conſuetudinis agitationem,& indigentiam alimenti, & ſeiunctionem conſortium, & innumeras id genus affectiones emiſſione ſuæ uocis indicare uidentur. Sed animantes aquatiles non modò non eliciunt uocem:ſed neque mitescere quidem,neque doceri poſſunt. Quinetiam ad omnẽ omnino uitæ ſocietatem hominibus inattractabiles ſunt penitúſque ineptæ. Cognouit bos poſſidentem,& aſinus præſepe domini ſui. Piſcis autem non agnouerit ſuum unquam altorem. Scit aſellus aſſuetam ſibi uocem, ſcit eam uiam qua ſæpius ambulauit.Nonnunquam,& dux homini ſit erranti. Auditus etiam huius animantis acumen,ne cæterorum quidem terreſtrium aliquod habere ferunt. Chameli præterea mali memoriam ipſi illati grauémque furorem, atque ad iracundiam tenendam propenſionem, quodnam unquam in humore uitam degentium animantium æmulum eſſe poſſet? Olim uerberibus cæſa chamelus,ira tempore longè recondita, cum idoneum opportunúmque nacta fuerit tempus, malum illud tandem reddere ſolet.

Audite uos, audite,qui grauem amarúmque geritis animum,quíque mali memo
B riam uobis illati,tanquam uirtutem probitatemque quandam exercere ſoletis. Cuinam animali perſimiles ſitis, cum dolorem contra proximum, perinde atque ſcintillam occultam in fomite couſque reconditis, quouſque materiam occaſionemque nacti tanquam flammam quandam iram, furorem, atque excandeſcentiam accendatis? Educat terra animam uiuentem. Cur animam tellus educit? Vt quid ſit inter animam iumenti, atque animam hominis diſcas. At animam quidem hominis paulopoſt quomodo habeat ſcies. Nunc audi de animantium anima ratione non præditorum.Cum animalis omnis anima ſanguis ſit ipſius, ut ſcribitur:ſanguis autem coactus in carnem ſuapte natura uertatur, caróque corrupta in terram reſolui ſoleat: terrea merito natura quædam eſt anima iumentorum. Igitur animam terra uiuentem educat. Aſpice quæſo rationem animæ ad ſanguinem,ſanguinis ad carnem,carnis ad terram: atque ſi reſoluendo per eadem regredi uelis, a terra in carnẽ, à carne in ſanguinem,a ſanguine in animam ipſam, & iumentorum animam inuenieris terram eſſe. Noli putare corporis ipſorum conſtitutione uetuſtiorem animam eſſe,neque poſt carnis diſſolutionem perſiſtere. Elatorum arrogantiúmque philoſophorum fuge deliramenta,quos haud pudet, animas ſuas, & equinas atque caninas eandem in ſpeciem collocare: qui ſeipſos etiã & mulieres olim & frutices aſſerunt, & æquoreos piſces fuiſſe. Ego uero piſces quidem illos olim fuiſſe, non auſim dicere: eo tamen tempore quo iſta ſcriptioni mandabant, expertes magis rationis quam piſces fuiſſe & uehementer aſſererem atque contenderem. Educat animam terra uiuentem.Mirantur fortaſſe plerique ueſtrum, cur oratione proſpero currente curſu, tempore non paruo,conticuerim. Sed auditorum ij ſane qui induſtriores ſunt, cauſam mei

Lapſus memoriæ in Baſilio.

ſam mei ſilentij non ignorant. Qui namque ignorent, qui mutuo ſeſe reſpicientes, ac conniuentes, me ad ſe conuerterunt, in eorumque cogitationem quæ prætermiſſa ſunt reduxere? Nam integrum quoddam creaturæ genus, neque id quidem minimum, nos præterijt, & pene abijt ſine inquiſitione contemplationeque relictum.

Educant enim, inquit, aquæ reptilia uiuentium animarum per genera, & uolatilia uolantia ſuper terram ſub firmamento cœli. Hesterna quidem de nantibus tantum diſſeruimus, quantum ueſperaſcentis angaſtia cœli nobis conceſſit. Hodierno uero die ad animantium terreſtrium inueſtigationem inde migrauimus, atque ita nos uolucre genus in medio collocatum dilapſum effugit, ac euolauit. Vt igitur obliuioſi facere uiatores conſueuere, qui ſi quam rem ſibi perneceſſariam reliquiſſent, & ſi longis itinerationibus magna uiæ ſpatia tranſierunt: rurſus tamen eadem redeunt uia, dignã deſidia ſua pœnam luentes, eum, inquam, laborem, quem in remeando ſuſcipiunt: Sic & nos ut uidetur, agamus neceſſe eſt, eadem uia redeamus oportet. Enimuero neque facile parui pendendum eſt, id quod prætermiſimus genus: ſed tertia pars animalium creationis eſſe uidetur, ſi tria genera ſunt animalium, aquatile, uolatile, terreſtre. Educant, inquit, aquæ reptilia animarum uiuentium per eorum genera, & uolatilia ſuper terram uolantia ſub firmamento cœli. Cur ortum ex aquis & uolucribus ut aquatilibus præſtitit? Quoniam uolantibus ad ea quæ natant, quaſi conſanguinitas quædam atque affinitas eſt. Nam uti piſces humorem ſecant agitatione quidem pennarum, ad loca priora quæ petunt proficiſcentes: caudæ uero mutatione flexiones ſibi rectoſq; impetus gubernantes: ſic & in uolatilibus fieri conſpicere licet, aërem pennis aliſq; findentibus ſimili natantibus modo. Quare cum una peculiaris cõmunis ſit utriſque conditio, ipſum, inquam, natare, una quædam ipſis affinitas, ex aquarum ſane generatione tributa eſt. Verum uolatile nullum pedibus caret: propterea quod uniuerſis uictus a terra præſtatur, & omnibus pedum officio ſubminiſtrationeq; neceſſariò opus eſt. Rapacibus enim ungues aduncos atque acutos uenationis gratia: cæteris ob aſſequendum pabulum, atque ad reliquam degẽdam uitam, pedum natura ſubminiſtrationem neceſſario præſtitit. Perpaucæ ſane uolucres prædatæ ſunt pedibus incommodis, nec ad ambulandum, nec ad utendũ aptis. Vt hirundines, & eæ quæ falculæ nuncupantur, quibus ex ijs quæ feruntur in aere pabulum comparatur. Quin hirundinibus propinquis humo uolatus pro munere pedum eſt. Sunt tamen & in uolucrum natura generum innumeræ differentiæ. Quas ſi quiſpiam eodem tranſegerit modo, quo piſcium etiam aliqua ex parte diſcrimina nos tetigimus, unum idem commune uolucrum nomen, infinitas autem inueniet differentias, & enarrabilem inter ipſas, magnitudine, formis, coloribus, uita, moribus, actionibusq; uarietatem. Iam uero quidam conati ſunt in ipſis & nomina noua fingere, ut in ſolitis alienisq; nominibus, tanquam quibuſdam iuſtis notis, propria cuiuſque generis percipi natura peculiariſque conditio poſſit. Atque alias hilipennes appellarunt, ut aquilas: Alias cutipennes, ut ueſpertiliones: Alias membranipennes, ut ueſpas: Alias uaginipennes, ut ſcarabeos, quæque omnino pennas cruſta intectas habent, indeq; ipſis explicatis libere uolant. Sed nobis ad generum uolucrum diſtinctionem aſſignandam, peculiaremq; naturam, ſufficit ipſe communis uſus, & diffinitiones eæ, quæ de puris atque impuris a ſcriptura trahuntur.

Volucrum recenſio.

Volatilium diſcrimina.

σχιζόπτερα
δερμόπτερα
πτίλοπτερα
κολεόπτερα.

Aliud itaque genus earum eſt, quæ carnibus ueſcuntur, aliaq; compoſitio, atque forma, mo-

forma, modo uictus ipſarum accommodata. Vngues his inſunt adunci, acuti, & roſtrum ſimili modo, celeritasq; uolatus atque pernicitas, ut facile præda capiatur, diſtracta; atque dilaniata prædatori pabulum fiat. Alia forma rurſus earum, quæ frugibus ueſci ſolent: alia earum quæ omnia deuorant. In his ipſis plurimæ ſane ſunt aliæ differentiæ. Nam partim ſolitaria ſunt, ut rapacium totum genus. His enim nihil prorſus commune eſt, præter coniugalem ſocietatem: partim gregales, ut columbæ, graues, monedulæ, ſturni, innumeraq; aliæ uolucres, quibus gregalis placet uitæ natura. In his etiam aliæ nullo ſunt imperio ſubditæ, ſed quaſi ſuo iure libere uiuunt: aliæ ſub duce degere patiuntur, ut grues, ut apes. Iam uero non mediocrem in his, & aliam differentiam eſſe nouimus. Nam aliæ nunquam ſedem mutant, ſed eiſdem in locis uerſantur. Aliæ mutare, definitisq; temporibus a ſtate accedente brumaq; remotiſſima loca petere ſolent. Complures aues præterea ſi educantur manſueſcunt, mitesq; fiunt, præter eas quæ inualidæ ſunt, quæ propter exuperantem metum atq; pauorem, aſſiduam attrectationem non ferunt. Quinetiam ſunt & quæ cum hominibus degunt, & ſimiliter habitare ſolent. Aliæ uero montes incolunt, & ſolitudine gaudent. Maximum autem diſcrimen eſt inſuper inter ipſas, & differentia circa uocem. Aliæ nanque garrulæ, atque multiloquæ ſunt. Aliæ taciturnæ, & aliæ oſcines, ac multas uariasq; uoces eliciunt. Aliæ inoſcines penitus ſunt, cantusq; expertes. Aliis præterea data uis eſt imitandi, aut ex ſeſe, ſuapte natura: aut exercitio adhibito. Aliæ uocem unici modi, ac immutabilem edunt. Elatus eſt gallus gallinaceus atque ſuperbus, ornatus pauo, polituræq; ſtudioſus. Columbæ copia libidinis gaudent: & gallinaceum genus ſalax eſt, omniq; tempore Veneri indulget. Callida uolucris aſſuta, ac inuida perdix eſt, malitioſeq; cum uenatoribus in præda agit. Innumera profectò uolucrum, uti diximus, & actionum, & uitæ degendæ diſcrimina ſunt. Sunt nonnullæ uolucres & ciuiles (ſiquidem ciuilis officium ſocietatis, proprium eſt, ad unum communem finem ſingularum actionum operamq; concurrere) ut in ipſis apibus intueri licet. His enim communis eſt habitatio, communis uolatus, communis denique unaq; omnium actio, & quod porrò maximũ eſſe conſtat, ſub rege præſide duceq; munus omne ſuum officiumq; aggrediuntur ac agunt. Non prius ad prata proficiſci ſuſtinentes, quam regem foras prodire uideant anteiteq; uolatu. Atque rex apud ipſas non ſuffragijs eſt conſtitutus: nam imperitia populi ſæpenumero peſſimum omnium in magiſtratum aſſumit. Non ſorte poteſtatem eſt aſſequutus. Sortiũ enim concurſus ad omnium peſſimum deterrimumq; perſæpe deferunt principatũ. Non paternæ iure ſucceſſionis geſtat ſceptra. Nam & ij rudes expertesq; probitatis omnis ob luxum aſſentationesq; plerunque fieri ſolent: ſed a natura principatum omnium obtinet magnitudine, forma, manſuetudine cæteris omnibus antecellens. Eſt enim & ipſe rex aculeo præditus, ſpiculoq; armatus: at nunquã iritatur ad ultionem, nunquam utitur illo. Leges quædam iſta profectò naturæ ſunt inſtitutaq; literis nõ mandata. Tardos, inquam, eos ad uindictam pœnamq; ſumendam eſſe oportere, qui maximas obtinent poteſtates. Quin & apes quæ non ſequuntur, ac imitantur regis exemplum, cito admodum temeritatis pœnitet ſuæ: propterea quòd mox poſt ictũ intereunt. Audiant iſta Chriſtiani, quibus lege ſancitum eſt, nemini unquam homini pro malo reddere malum, ſed malum uincere ſuperareq; bono. Imitare mores apis peculiares, quæ nemini prorſus officiens, nec alienos ullos fructus demoliens, ſa-

Pauo. Columba. Gallina. Perdix. Apes.

uos extruit ſuos atque componit. Etenim ceram quidem a floribus apertè pedibus colligit. Mel autem,roreum,inquam,humorem inſperſum floribus,ore libatum atque attractum in fauorum ſinus immittit,atque recondit. Vnde & humidum primum eſt:deinde tempore concoctum,ad ſuam propriam craſſitudinem ſuauitatemque redit. Pulchra decoraq; laude a prouerbiorum autore prædicata eſt apis, ſapiens operatrixq; nuncupata,adeo pabulum diligenter elaborateq; congerens. Cuius labores(inquit)tam reges, quam priuati homines ob ualetudinem edunt. Adeò ſapienter, adeò exacta miraq; arte apothecas mellis extruens atque fingens. In tenuem enim extenſa cera membranam, frequentes cellulas,denſas,ſibiq; continuas alias ſuper alias extruit,ut ipſarum adeò minutarum inter ſeſe uinculi denſitas uniuerſo ſit operi munimentum, ac firmitudo. Quæque enim adhæret alteri cellula pertenuiſeiuncta ſimul copulataq; ſepto. Deinde aliæ ſuper alias accumulantur hæ fiſtulæ, in altumq; editur opus, perinde ut ædes præcellæ, ſecunda, tertiaq; prædictæ contignatione. Nanque cauetur ipſi continuum unum efficere ſinum, ne foras humor ſuo præ pondere dilabatur. Animaduerte quæſo, ut ea quæ a dimetiendi facultate cóparata ſunt, obiter & quaſi negligenter a ſapientiſſima ape fiunt. Fauorum enim fiſtulæ omnes cera compactæ,ſenis angulis æqualibus ue lateribus prædictæ ſunt. Neque recta ſuper alias aliæ iacent, ne fundi uacuis interuallis accommodati defatigentur: ſed inferiorum anguli ſedes ſuperiorum fundamentaq; ſunt, ut in ſublime tuto ſuſtineant pondera, & ſeorſum humor in unumquenque ſinum ſuſcipiatur. Quonã
Grues pacto mores actioneſq; peculiares exacte uolucrum uobis exponam? Grues excubias nocturnis temporibus uiciſſim habere ſolent: & cæteræ quidem dormiunt, una uero uigilat, omneſq; luſtrat, & erecto proſpicit collo, ſecuritatem dum dormiunt uniuerſis præſtando. Exacto deinde tempore definito,illa quidem emiſſo clangore ſeſe ad ſomnum carpendum uertit: alia uero ſuccedit, & quam accepit reddit in parte ſecuritatem. Hunc eundem ordinem in ipſarum uolatu profecto conſpicere licet. Interdum enim alia ducendi cæteras officium ſubit, ſtatoq; tempore munere hoc functa, ad totius agminis ſeſe terga recipiens, idem ei ducendi munus quæ
Ciconiæ. poſt ipſam prima uolabat, tradit. Mores uero ciconiarum haud longè dixeris a prudentia rationeq;,diſtare. Ita uno tempore omnes in noſtras prouincias ueniunt:
Cornices. ita rurſus abituræ certo congregantur in loco, indeq; uniuerſæ ceu lege,prædicta die recedunt. Cornices autem noſtrates ueluti lictores ipſas ſatellitesq; comitantur, atque deducunt. Quin ut mihi uidetur,& ſocias ſeſe offerunt,aduerſus aues ipſis aduerſarias atque hoſtes. Cuius rei argumento ſunt illa:Primum quòd noſtris in prouincijs illo tempore nulla prorſus cornix conſpicitur. Deinde cum uulneribus redeuntes,aperta ſuppetiarum indicia nobis afferunt, & ſocietatis pugnandi. Quis apud ipſas hoſpitalitatis, quæſo, iura præſcripſit? Quis ipſis deſerti exercitus pœnam minatus eſt, ut nulla prorſus deducendis ſeſe ſubtrahat copijs, atque turmis. Audiant hæc homines ij, qui hoſpitio non indulgent, ianuasq; ſuas occludunt, & neque
Ciconis. hyeme, neque noctu, ſolo tegmine peregrinos aduenasq; ſuſcipiunt. Iam uero pietas, & obſequium ciconiarum, erga ſuos ſenio confectos parentes,ſatis profectò liberos noſtros beneuolos parentibus,atque obſeruantiſſimos efficere poteſt,modò mentẽ adhibere uelint:cũ nemo prorſus adeò demens,expersq; prudentiæ ſit,ut aut nõ mediocri pudore dignũ exiſtimet, alitibus adeò rationibus expertibus ſeſe inferiorem eſſe

A rẽ eſſe uirtute. Illæ genitorẽ pennis iam ob ſenectutẽ expoliatũ. ſuis propriis pennis circundatum fouent, & abunde uictum lauteq; ſubminiſtrantes, ſubſidium etiam ei quoad fieri poteſt, in ipſo uolatu præſtant, ſenſim utrinq; ſuis eum ſubleuantes alis. Idq; adeò diuulgatum eſt, adeoq; notum, ut quidam † harum ipſarum alitum nomine gratiæ redditionem appellent. Nemo paupertatem deploret, neue de ſua uita deſperet, actumq; iam eſſe de ipſa putet, cui nihil eſt de patrimonio ſuo relictum, ad hirundinis reſpiciens ingenium, quo facile admodum hirundo ſibi ſubuenire ſubminiſtrareq; uidetur. Nam illa nidulum extruens, ſtramenta quidem ore legit, ad eumq; locum ubi eſt ædificandus deportat. Lutum autem cũ deferre pedibus nequeat, extremitates pennarũ aqua primum madefacit: deinde tenuiſſimo puluere ſeſe inuoluens, hoc ſibi pacto luti cõparat uſum. Tum paulatim compactis inter ſeſe floccis, colligat, ſq; ſtramentis interpoſito perinde atq; glutine luto, in ipſo nidulo iam extructo, ſuos tandem excluſos editis ouis pullos nutrit: quorum ſi quiſpiam pupugerit oculos, habet quandam a natura ſibi conceſſam facultatem medendi qua quidem ad ualetudinem priſtinã ſuæ lumina prolis reducit. Hæc te doceant, hæc te admoneant, nõ ob paupertatis incommoda ad flagitia ulla fraudeſq; cõpelli: nec in grauiſſimis calamitatibus conſtitutũ, ciecta ſpe penitus inertẽ, animo labefactato, fractoq; ſine actione, ſineq; operatione ulla iacere: ſed ad deum ipſum cõfugere, qui ſi tantis muneribus hirundinem affecit, quanto maiora in eos homines beneficia conferet, qui toto corde ipſum inuocant ad ipſumq; confugiunt? Alcedo quædam eſt auis, mari maximo/pere gaudens. Hæc fœtificare ſecundum littora ſolet, ouis in ipſa arena poſitis circiter mediam brumam, cum crebris ſæuientibus flatibus, uehementibusq; procellis exagi

B tatum uoluitur ad littora uaſtum mare. Attamen ſileſcunt tum omnes uenti, quieſcunt undæ, tumida æquora placantur, ſeptem totis diebus cum incubat ouis alcedo. Tot enim duntaxat diebus ipſam ſuos excludere pullos ferunt. Sed cum & uictu ſit ipſis opus, alios inſuper pro incremento ſuæ prolis beneficentiſſimus ipſe deus huic tam exiguo præſtitit animali, ſerenos itidem ſeptem tranquilloſq; dies. Id omnes etiam nautici ſciunt, & alcyonides dies illos appellant. Hæc illis rationis experti/bus commoda diuina prouidentia præſtat, ut inde quaſi lege ſit tibi ſtatutum, ut ſemper à deo quæ ad ſalutem tuam pertinent, poſtules. Quid a deo, quæſo, tui cauſa non fuerit exorabile, quem ad imaginem ipſe ſimilitudinemq; ſuam creauit: quando/quidem alitis tam exiguæ gratia, mare tam uaſtum, tam terribile, ſæuumq;, tranquillum eſſe media bruma, iuſſum detinetur, atque quieſcit? Turturem autumant ſe/iunctam a coniuge nunquam ſocietatem inire cum alio, ſed ſine coniuge uitam cœlibem degere, recordatione amiſſi conſortis coniugium alterius abnuentem. Audiant ipſæ mulieres, ut etiam apud animalia ratione non prædita uiduitatis honeſtas indecoro iterati connubij anteponatur. Iniquiſſima uolucris aquila in educanda ſua prole dicitur eſſe. Pullorum enim alterum excluſorum alis percuſſum abigit, extrudit, præcipitat: alterum ſolum uti ſuum aſſumptum educat. Tædio porrò nutrien/di quem genuit ipſa fugat, ſed hunc eiectum, ut aiunt, cognati generis oſſifraga haud negligit, neque perire ſinit, ſed excipit, & una cum ſuis educat pullis. Tales parentes ij ſunt, qui paupertatis prætextu, liberos ſuos infantes exponunt, quiq; in diſtribuendo patrimonio filijs ſuis iniquiſſimi ſunt. Eſt enim par profectò cõſentaneúmque rationi naturæ, ut æque cuique tribuere uitam, ſic etiam æquè uiuendi facultates

† ἀντιπε-λάργωσιν.

Hirundines.

Alcedo.

Turtur.

Aquila.

Oſſifraga.

Aues aduncis unguibus. præstare. Imitari noli crudelitatem earũ auium, quibus ungues aduncι sunt. Hi cũ su' c
os senserunt fœtus uolandi iam potestatẽ cõsequutos esse, alis eos uerberantes acim
pingentes, nidis pellunt, nullamq; prorsus erga illos extrusos curam deinceps ac dili
Cornix. gentiã adhibent. Laudandus est sane cornicis erga suam prolem amor: laudanda est
diligentia. Hæc suos pullos iam uolantes, & comitatur, & aliquandiu nutrit. Complu
Ouа subuentanea. ribus auium generibus in edendis ouis non opus est copula marium, sed sine coitu pa
riunt oua, quæ subuentanea nuncupantur. Verum in cæteris quidem irrita uanaq;
Vultures. sunt, neq; quicquam ex illis foris excluditur. Vultures autẽ magna ex parte parere si
ne coitu subuentanea, fœcunda ferunt, & esse long: limæ uitæ: quippe quibus ad cen
tenos usq; annos plerunq; uita protenditur. Id ex alitum ipse historijs notatũ habe
as animaduersumq; uelim, ut cum nostrum arcanũ nonnullos homines irridere con
spexeris, quasi fines naturæ cancellosq; transgrediatur, fieriq; nõ possit, ut uirgo pari
at uirginitate ipsius integra intemerataq; persistente, ueniat in mentẽ tibi, deum cui li
buit per stultitiam prædicationis saluare credentes: complura ex ipsa natura rerũ ad
fidem talibus mirabilibus adhibendam, exempla iam inde ab initio seminaq; prœmi
sisse. Educant aquæ reptilia animarum uiuentium, & uolatilia uolantia super ter
ram sub firmamento cœli. Iussum est uolucres super terram uolare: propterea quòd
à terra pabulum omnes sumunt. Atque sub firmamento cœli, id est, in aere ut antea
differimus, qui ueluti cœlum conspicitur, & densior est atque crassior, quam æthere
um corpus, ob exhalationes quæ hinc ad illum, uaporesq; sublimes feruntur. Habes
cœlum iam perornatum, tellurem comptam ac decoratam, mare fœtibus suis abun
dans, aërem denicq; peruolitantibus alitibus refertũ, orta omnia, edita omnia diuino
imperio, ubi nunquam eorũ antea quicquã erat. Quę omnia tute ipse contemplator, D
impiger auditor: & ηs insuper animaduersis, quæ nostra nunc omittit oratio, minimam
in ipsis trahendam morã cuitare percupiens, ne modum egredi uideatur, sapientiaq;
creatoris inde summa percepta, non desinere uelis unquam mirari & ex omnibus re
bus creatis deum opificem exaltare, gloriaq; afficere. Habes in tenebris ea uolucrum
genera, quæ nõ nisi noctu uagantur, sibiq; uictum acquirunt in luce ea quæ interdiu
uolitant. Vespertiliones enim, noctuæ, ululæ, cæteraq; id genus, nocturno tempore
nõ die pabulum quæritant, ut tibi si unquã te non occupet somnus, morula etiam in
ipsis, & quæ peculiariter ipsis insunt considerandis, ad gloriã dicendam creatori, suffi
Luscinia. ciat. Consideres uelim, ut cum incubat luscinia, uigilet, totaq; non cesset canere nocte.
Vespertilio. Vt uespertilio quadrupes eadem sit alesq; simul, & auium sola dentibus utatur, & pa
riat quidem ut quadrupedes: innatet autem in aëre nõ pennis uolitans, sed membra
na quadam æmula cutis. Vt & id genus mutuam inter sese quandam beneuolen
tiam habeant natura, atq; ueluti catena quædam contexta, mutuo sibi uespertiliones
hæreant, aliaq; ab alia pendeat, quod haud facile sane apud nos homines fieri po
test. Seiuncta nanq; priuataq; uita communi coniunctæq; longe a plerisq; homini
bus anteponitur. Vt oculis noctuæ persimiles homines ηsint, qui sapientiæ studio
uanè incubuere. Nam ut illius aspectus noctu quidem ualet, sole autẽ illucescente nõ
mediocriter offuscatur: sic & istorum hominum mens, acutissima quidem ad uanas
res perspiciendas esse uidetur: hebetissima uero caligineq; referta ad ipsam lucem ue
Gallus excubitor. ram percipiendam euasit. In die quoq; perfacile tibi fuerit undequaq; creatoris admi
rationem elicere. Vt ad opera conficienda te familiaris excitet excubitor ales, acuta

inclamitans

A inclamitans uoce, cantuq; suo solem adhuc è longinquo aduenientẽ prædicens cum-
que uiatoribus mane euigilans: educat ad suos labores atque messem agricolas. Vt *Anseres uigiles.*
peruigili cura genus anserũ occupetur &, acutissimum sit ad ea sentienda quæ latent,
quæ iam olim & ipsam urbem, sedem ac domicilium imperij conseruauerunt, hostibus quibusdam per occultos cuniculos iamiam occupaturos arcem ac Capitolium Romæ, clangoribus suis uociferationibusq; declaratis ac patefactis. Cui nam alitum generi non proprium & peculiare quid admirandum deus naturaq; impressit? Quis, quæso, cædem uulturibus ac mortem hominum, cum contra sese militiam ducunt prædicat? Videris enim uulturum innumeros greges, exercitus castraq; sequentes, armorum apparatu ferroq; procul dubio talem exitum coniectantes, quod quidem haud longe dixeris a cogitationibus humanis coniecturisq; distare. Quonã pacto tibi militias exercitusq; locustæ terribiles enarrauero, quæ uelut agmine facto, sub una tessera sublimis unuersa simul elata, castris toto late positis agro, non antea sane fructus depascitur, quàm ipsi sit id a Deo concessum atque mandatum: ut † graculus eam insequatur, remedium cladis, edendi sine fine uorandiq; facultatem obtinens, insatiabilem a creatore naturam sortitus, quo tanta diuino beneficio pernicies è medio perbreui tempore tolli possit. Quis sit canendi modus cicadæ. Vt meridie magis incumbant cicadæ cantui, spiritus tractione quæ fit cum pectus expanditur, sonum elicientes. Equidem oratione plus a uolucrum admiratione relinqui uideor, quàm si pedibus celeritatem uolatus earum coner attingere. Cum uolatilium ea conspexeris, quæ insecta uocantur, ut apes, ut uespas: sic enim ea nuncupãtunt: propterea quòd undiq; scissuras quasdam ostendant: ueniat tibi in mentem ea
B prædicta respiratione non esse, pulmoneq; carere, sed totis omnia suis corporibus auram uesci. Quapropter si oliuo fuerint madefacta, occlusis meatibus pereunt, sin aceto protinus aspersoris ea, reclusis foraminibus reuiuiscunt. Nihil ultra necessitudinis fines opifex uniuersi Deus, nihil omnino citra creauit. Si uolucres eas quæ gaudent aquis conspexeris, diuersam ab alijs in illis compositionem inueneris. Nanque pedes non fissos uti cornicis, nõ uncos uelut earum auium quæ carnibus uesci solent, sed latos atque membraneos obtinent: ideo sanè, ut commodius fluitare super aquas nataréque possint, pedum membranis perinde atque remis dispellentes humorem. Sin item animaduerteris, ut olor in profundam aquam immisso collo, eximo sibi cibum exhauriat, aperte tum creatoris inspexeris sapientiam, comperiesque porrectius collum quã sint pedes, ideo opificẽ adiunxisse, ut illud perinde atque lineam piscariam ipse deducens in altum, occultum inde pabulum consequatur. Absolutè si sacræ scripturæ uerba legantur, syllabæ perexiguæ quædam esse uidentur:

Vultures præsagi. *Locustarum præsaga exercitus q;.* *Graculus.* † *ὁ σελευκὶς.* *Cicadæ.* *Canoræ.* *Olor.*

Educant aquæ uolatilia uolantia super terram sub firmamento cœli. Sed cum uerborum sententiæ perquirantur, tunc quanta nam sit sapientia creatoris perspicitur: quot uolucrum opifex ipse discrimina, quot differentias expromendas concepe-rit: per quot ipsas inter sese genera speciesque seiunxerit, aut ut singulas proprijs quibusdam insignibus peculiaribusque distinxerit. Destituet me dies ea uobis quæ sunt in aëre miranda narrantẽ. Continens ipsa iamdudum ad ostentandas feras, serpentes & pecudes nos inuitat: parata certò scio non inferiora stirpibus natantiumq; genere nobis ac uolatilibus cunctis uicissim ostendere. Educat terra uiuentem animã iumentorũ & ferarũ, & reptilium in genere suo. Quid aitis uos, quæso, qui diuo

Paulo non creditis de ea mutatione, quam in resurrectione cõmuniq; iudicio fore di
cit, cõplures animantes aereas mutare formas conspicientes, qualia de uermę queq;
Ser. illo Indico cornua protendenti gemina natari solent. Hic in eruca uertatur primu:
Bombyx. fit deinde procedens id quod bombix appellatur: at neq; hac in forma perstitit, sed
lentis latisq; pennis ueluti foliis binis obortis, in uolucris effigiem immutatur. Cum
uos ó mulieres uermium illorum resolutis retorquetisq; opera, tila, inquam, ea quæ
Seres ad uos mittere solent, propter molles uestes parandas, uenat uobis in mentẽ
huiusce uarietas animalis in formas, atq; mutatio, indeq; resurrectionis dilucidam
certamq; sententiã sumite, creditеq; ei mutationi, quã hominibus omnibus commu-
nẽ ipse diuus Paulus pollicetur. At enim orationẽ nostram cãcellos transgredi sentio
mediocritatis. Enimuero cum ad eorũ multitudinem, quæ sunt dicta respicio, me tum
ultra modum efferri uideo. Sed cũ ad sapientiæ creatricis ipsis insitæ rebus uarietatẽ
me uerto, nec initium enarrationis me tũ sumpsisse existimo. Et insuper si longiusculo
tempore uos hoc loco detineo, non inutile profectò non futile esse uidetur. Quid enĩ
& ad occidentem usq; solem quispiam ageret. Vos epulum lautum non solicitat, nos
conuiuia non expectant. Quapropter ad animæ lætitiam hoc corporali ieiunio si ui-
deatur, utamur. Carni sæpenumero uoluptates subministrasti, hodie morulam in
animæ subministratione trahere patiare. Fruere deliciis domini, & cordis ipse tui de-
sideria tibi præstabit. Si diuitiarum auidus es, habes diuitias spirituales: iudicia domi
ni uera iustaq;, plus sane desiderabilia sunt, quam aurũ quàm innumeri lapides pre-
tioſi. Si deliciis deditus es, si uoluptatis cupidus homo, habes eloquia dei, quæ longè
dulciora, longe suauiora melle fauoq; sunt: cuiuis spirituali sensu sano, ualidoq; præ-
dito. Si uos dimisero, & concilium hoc dissoluero, sunt qui protinus ad talarium lu-
dum, tesseras, aleasq; sese conferent. Iuramenta sunt illic, contentionesq; pergraues,
ac auaritię partus. Spiritus malignus assistit, furorem punctis ossibus illis ludentium
accendens. Eadem ille pecunias nunc ad hunc, nunc ad alterum transfert. Atq; mo-
dò hunc uictoria effert, illum uictum mœstitia premit: modo contra illum elatum,
hunc demissum ostendit. Quid prodest, quæso, corpore ieiunare: animam uero mille
uitiis, mille malis esse refertam? At uero qui talario quidem ludo non uacant, in otio
uero nequicquam degunt, quid uani non loquuntur? quid absurdi non auscultant?
Otium enim dei metu si careat, præceptor uitiorum intempestiuus est hominibus. Igi-
tur fortasse quidem & utile quid in his quæ dicuntur hic a nobis cõperietis: si minus:
at delinquere uobis saltem ex hoc negotio haud licebit ita, ut quo uos quispiam plus
hoc loco detineat, cò uos plus à committendis delictis abmouеat. Satisfaciunt & ea
sanè, quæ differuimus æquo bonoq; iudici, si quispiam nõ ad affluentiam copiam q;
rerũ quæ sunt a deo creatæ, sed ad nostrę facultatis imbecillitatem, atq; ad satisfactio
nem uoluptatis eorũ qui huc conuenerunt, respiciat. Tellus uos suis germinibus, ma-
re piscibus, aër uolucribus inuitauit. Parata est adhuc cõtinens, haud his inferiora ui-
cissim offerre uobis atq; ostendere. Verum hic finis sit huiusce nostri conuiuij matu-
tini, ne satietas exuperans uos ad uespertinas sumendas epulas uoluptatesq; capien-
das hebetiores efficiat. Qui uero cuncta sua creatione compleuit, atq; in nobis omni-
bus suorum manifesta miraculorum claraq; monumenta reliquit, is utinam omni læ
titia uestra corda uoluptateq; compleat spirituali in Christo Iesu Domino nostro:
quem gloria perpetuo decet.

HOMILIA

A

HOMILIA IX.

DIXIT ETIAM DEVS: EDVCAT TERRA VIVENTEM ANImam iumentorũ,& ferarũ,& reptilium per genera ſpeciesq;.

VALE SNAM cæ uobis epulæ uiſæ ſunt, quas in aurora mea oratio uobis appoſuit? Equidem id quod a me agitur pauperi cuipiam conuiuatori ſimile eſſe cenſeo: qui cum ſeſe uideri percupiat ex ijs hominibus locupletiſſimis eſſe, qui conuiuia lautiſſime atq; opiparè parant, dapum defectione lautiſſimarum conuiuas offendit, menſam nõ niſi uilibus epulis huberius onerando. Quibus efficitur, ut id quod gloriatur, ſeſeq; liberalem uideri percupit, ipſi in opprobrium dedecusq; ruditatis uertatur. Tale quid eſt & id profectò quod a nobis nunc agitur, niſi quid aliud a nobis dicatur. Verum quæcunque ſunt ea quæ afferimus, haud nihili pendere uos oportet. Neq; enim Heliſæus in prebendis epulis uilis habebatur, quãquam oleribus ſylueſtribus amicos excipiebat. Noui leges allegoriarum, & ſi non à me inuentas, ab alijs tamen elaboratas habens. Nam qui non acceptant ſententias ſcripturæ communes, ij non aquam ut aquam accipiunt, ſed aliam quandam naturã inquiunt eſſe: & plantam, & piſcem, ad id quod ipſis uidetur immutant. Reptilium etiam ortum atq; ferarum ad ſuas ſententias uertentes, interpretantur perinde ut ſomniorũ interpretes, qui ad id reſpicientes quod ſibi propoſuerunt, eorũ quæ ſecundum quietẽ uiſa ſunt interpretationes afferre ſolent. Ego uero cũ fœnũ audio, fœnũ intelligo: & ſtirpẽ, & piſcem, & iumentũ, omnia uti dicta ſunt, ita accipio. Nõ enim me pudet Euangelij. Neq; quoniã qui cõſcripſêre de mundo, cõplura de terræ figuris diſſeruere: ſiue globoſa ſit, ſiue columnæ æmula, ſiue rotæ perſimilis tereti, ſiue cõcaua ſit

B in alueũq; redacta (ad has enim omnes opiniones ij qui de mundo diſſeruerũt deducti ſunt, ſuã quiſq; cõprobans, cæterorũ diluens demoliensq; ſententiã) ob idipſum cõpulſus fuero, noſtram hanc extructionis mundi conſcriptionẽ inferiorẽ exiſtimare ac dicere, quia nihil de figuris ſeruus dei Moſes ille diſſeruit. Neq;, quia terræ circuitũ uniuerſum decem & octo myriades ſtadiorum eſſe non dixit: & umbram terræ, cum ſol mouetur ſub terra quantum ad aëris protenditur ſpatium, nõ eſt menſus: quoq; modo defectiones hæc efficiat cum in ipſam incidit luna, non aſſignauit: quippe cum ea quæ nihil ad nos attinent, ut inutilia nobis ſilentio prætermiſit: ideo inferiora ſapiẽtia mundi, quæ ſtulta iam euaſit, ſancti uerba ſpiritus eſſe cenſebo? Quin potius ei gratias agam, qui noſtram ab inanibus uaniſq; rebus mentem ſemouit: egitq; ut ea duntaxat nobis ſcriptione tradantur, quæ ad animarum extructionem noſtrarum atque cõmodum ſpectant. Quod cũ non percepiſſent, ut mihi uidetur, nonnulli deductionibus quibuſdam modiſq; conati ſunt elegantiã quandam grauitatẽq; ſuis proprijs ſententijs ſcriptis his adiungere. Verum hoc hominis eſt profectò, ſpiritus ſancti uerbis ſeſe ſapientiorem efficientis, interpretationiſq; prætextu ſuas ſententias afferentis. Ita igitur hæc uti ſcripta ſunt, intelligantur oportet. Educat terra uiuentẽ animã iumentorũ, beſtiarũ, reptiliũq;. Intelligas uelim opificis dei uerbũ per orbẽ terrarũ diſcurrẽs: quod quidẽ & tũc operari cœpit, & hucuſq; operatur & operabitur etiã ſẽper quouſq; mũdus fuerit cõſummatus. Nã uti pila cõpulſa manu, ſi decliuẽ nacta fuerit locũ, partim ob ſuam formã partim ob aptitudinẽ loci præceps ad ima ſua celeritate fertur: neq; prius moueri deſinit quam plana ſuſcipiant ipſam loca: ſic ſane natura rerum, hoc unico concitata præcepto, per res generandas æquali quodam curſu

corrumpen-

corrumpendasq; transit, generumq; successione similitudine seruat. Succedit equus equo natura, leo leoni, aquila aquilæ: singulaq; animalia suis ordine successionibus cõ seruantur usq; ad exitum cõsummationemq; mundi. Nullum unquam tempus proprias peculiaresq; naturas animalium delet, sed omnium ipsorum natura recens semper nouaq; perinde atq; nunc incipiet, tempus huius seculi cõcomitatur. Educat terra uiuentem animam iumentorum, reptiliumq; atq; ferarum. Hoc imperiũ tellari impressum, infixum in ipsa permanit, nec desinit unquã tellus opifici uoluntati subministrare. Nã animalia partim ex antecedentibus oriuntur successione, partim nunc etiam ex ipsamet emergere terra generatq; cernuntur. Non solum enim cicadas hymus in hymbribus edit, & innumeras alias bestiolas in aere peruolantes, quarũ pluri mæ nominibus præ sua pertenui mole carent: sed & formicas atq; ranas ex limo ipsa promit: ubi circa etiã Ægyptias Thebas, post uehementes in æstibus pluuias, uniuersa arua formicis impleri protinus nouimus. Anguillas quoq;, nec alio ullo modo nisi ex feculenta cõstitui materia, limoq; cõspicimus: quarũ nec ouum, nec aliũ ullum modũ successionẽ efficere cõstat, sed ex humo semper emergunt. Educat terra uiuentẽ animã iumentorũ, reptilium atq; ferarũ. Iumenta terrea sunt. & ad ipsam nutantia terram: At planta cœlestis homo quantũ figura formaq; corporis cæteris animantibus antecellit, tantũ & dignitate animæ præstat. Qualisnã est animantiũ quadrupedum forma? Caput illis ad humũ est pronum, ad uentrẽ spectat, uoluptatẽ omnibus modis persequitur. Caput tuũ ad ipsum cœlum exurgit, oculi tui res supernas cõspiciunt. Quod si unquã & tu carnis affectionibus teipsum subiecens, uentriq;, & ijs quæ sunt sub uentre seruieris: cõparatus es sane tum cũ iumentis mente carentibus, & illis persimilis es effectus. Alia te cura decet. supernas res, inquam, explorare, ac quærere ubi Christus deus noster est collocatus: pergere mente ad res sublimes atq; cœlestes. terrenis despectis, atq; posthabitis. Vti forma decora natura præditus es: sic & teipsum & tuam uitã disponere uelis. In repub. cœlesti uersare: uera tibi patria est, superna illa libera Hierusalem: concines atq; contribules ipsi primogeniti, qui sunt cõscripti in cœlis. Educat terra animam uiuentẽ. Non insita telluri rationis expertiũ animantium anima, diuino imperio tum emersit: sed una cũ imperio tum primum in ratione rerũ exorta est: atq; genere quidem una est animaliũ anima, ratione non præditorũquorũq; cum unũ sit: & id simili ratione, quod ad essentiam ipsius accommodatur, naturamq; exprimit, ipsa, inquam, uacuitas rationis: differentijsq; nõ una est. Animalia nanq; singula diuersis proprietatibus inter se seuntijsq; nõ mediocriter distinguuntur. Est enim bos quidem constans: asinus autẽ pigre: equus libidine incenditur, petitoq; impetuose fœmellam: lupus interficere nequit: uulpes insidiosa est, astuta, callida,: ceruus timidus, laboriosa formica, canis gratiosus est, & ad beneuolentiam amicitiamq; propensus. Simul enim animalia singula cum sua peculiari natura creata sunt. Vna cum leone animositas, & ira est orta, uita solitaria, expers societatis ad ea quæ genus subeunt idem. Velut enim tyrannus quidam animantium rationis expertium pares honores congressionesque cum cæteris nõ acceptat, sed aspernatur. Qui neque pabulum hesternum accedit, nec ad reliquias suæ uenationis unquã redit. Cui tanta quoq; uocis eliciendæ natura præstitit instrumenta, ut animantiũ cõplura longè ipso celeriora, solo rugitu sæpenumero capiantur. Velocissimus est panthera, & ad impetus faciendos propensa, pernixq;. Atq; idoneum ipsi corpus est hu-

Animaliũ proprietas.

Leonis superbia.

Panthere natura.

A pus est humiditate, ac leuitate, ad animæ motiones agitationesq; subministrandas.
Pigerrima est ursæ natura, solitaria, ingenij occulti ac profundi. Simile sanè corpus *Vrsæ.*
& ipsam ambit, graue, compactum, indistinctum, accommodatum sese occultanti
pergelidæ feræ. Si trāsigamus oratione, quanta rationis expertibus istis insit sine do *Variam indu-*
ctrina naturalis suæ uitæ diligentia, atque cura: aut ad nostri custodiam corporis, ani- *strtam natura*
marumque nostrarum prouidendam salutem impellemur, ac concitabimur: aut ma- *animantibus*
gis magisque carpemur, ac condemnabimur, si ita fuerimus affecti, ut neque anima- *indidit.*
lia imitari rationis expertia ualeamus. Vrsa sæpenumero uulneribus saucia grauio- *Vrsa.*
ribus ipsi medetur omni conatu: uerbasco siccam habenti naturam hulcera ipsa resar- *Vulpes.*
ciens. Videris & uulpem lactis arboris lacryma seipsum curantem. Testudo quoq; *Testudo*
uiperæ depasta uisceribus, per aduersam origani naturam, nocumentum e uenenata *Anguis.*
fera sibi prouenturum euitat. Quin & anguis fœniculi pastu lippitudinem oculorum
curare uidetur. Præsagiones autē circa mutationes uarietatesq; cœli, quā mētis ratio-
nisque sagacitatem non superārunt? Nam oues quidem accedente bruma pabulo *Oues.*
copiosius auidiusque uescuntur: proinde quasi sibi prouidentes pro indigentia cibi
futura. Boues autē occlusi longo tempore incommodis hyemis, iam tandem incunte *Boues.*
uere tēporis sensu naturali mutatione percepta, omnes uno impetu, lætis aspectibus
è stabulis suis egrediuntur. Iam uero quidam haud inertū hominum emolitū fuisse *Herinaceus.*
cōstruxisseq; gemina sibi spiramina cubiculi terrestrem herinaceum obseruauit: atq;
austro flaturo, australe: aquilone spiraturo, aquilonium spiramen obstruere. Quid,
quæso, per hæc ipsa nobis hominibus indicatur? Non solum diligentiam opificis
nostri curamue per omnia penetrare, sed in animantibus quoque ratione non præ-
B ditis, futuri sensionem quandam inesse: ut & nos etiam ipsi, non huic uitæ, præsenti-
busq; rebus adhæreamus: sed totum nostrum studium ad futuram illam uitam di-
rigamus? Non tute tibi eandem ô homo diligentiam adhibebis? non tute tibiipsi
demum elaborabis? non hoc tempore præsenti fruges tibi recondes? requicmque
ad futurum formicæ exemplo parabis? Formica temporis hyberni pabulum æstate *Formicæ solers*
sibi sedulo condit, & non quòd hyemis incommoda nondum assunt, otiosa tempus *tia.*
traducit: sed incessabili quodam intentoq; studio legendi semina tantisper incum-
bit, dum sufficiens alimentum in cellulis sibi recondat. Neque id incuria facit, sed sapi
enti quadam prouidentia, ut quamplurimo tempore pabulum sibi persistere con-
seruarioq; possit. Secat eñ morsu fructus, arrososq; cōdit: ne rursus in fruges exeāt è
terra, atq; inutiles inde sibi ad usum alimoniæ fiant. Cum senserit eos madefactos
hymbre, profert atq; exiccat. Nec omni tempore id agit, sed cū impluuium præsense
rit, serenūq; cœlum. Quamobrem nunquā ex nubibus hyimbrē defluxisse conspexe
ris, cū a formicis expositum est frumentū. Quænam oratio quæso, quis dicendi mo-
dus hæc attingere poterit. Quod tēpus tot tantarūq; rerū admirabili satisfaciet enar
rationi? Quis auditus denicq; tantam copiam operū opificis, uarietatēq; capere pos-
set? Dicamus & nos cū Propheta: Vt magnificata sunt opera tua domine. omnia in
sapientia fecisti. Non igitur ad excusandos nosipsos illud satisfacere potest, haud lite
ris (inquā) ea quæ prosint doctrinaq; nos percepisse: quandoquidē cognitionē eius
quod cōducit, naturæ lege doctrina uacante suscepimus. Scis certò quid boni proxi-
mo facias: est eñ id quod ab alijs tute tibiipsi fieri uelis. Nō ignoras profectò, quid-
nā sit ipsum malūest eñ id quod ab alio tute tibi fieri non exoptaueris unquā. Nulla

radicaria

radicariâ medendi ars, nulla prorſus herbarum experientia, nullum periculum ani
mantes rationis expertes, eas quæ proſunt ipſis aut radices aut herbas edocuit: ſed
natura quæq; prædita eſt facultate ſuæ tam conſeruandæ, quam recuperandæ ſani
tatis atq; ſalutis: necnon & inenarrabilem ad id quod ad ſuam naturam commoda
tur, habet affinitatem. Sunt apud nos ipſa uirtutes ſecundum naturam, ad quas ha
bendas affimtas animæ, non ex humana doctrina, ſed ex ipſa natura nobis inſeru
detur. Etenim ut nulla nos oratio, nulla formula doctrinę ullius, nullum omnino pre
ceptum edocet morbum odiſſe: ſed ex nobiſmetipſis nos ea quæ dolorem efficiunt,
reprehendimus, fugimus, atq; horremus: ſic & in anima quædam ineſt naturalis cum
tatio mali. At omne malum, animæ infirmitatem, uirtutẽ omnem, probitatemq;, ua
letudinis rationem ſanitatisq; ſubire conſtat. Bene nanq; ſanitatem quidam deſine
re, qui habitum ſtatumq; bonum ipſam eſſe dixerunt, a quo naturales operationes
ſine ullo prorſus impedimento proficiſcuntur. Quod ſi dixeris de bona etiã animæ
habitudine, non aberraueris ſane. ſed decorum ipſum attigeris. Quibus efficitur, ut
anima ſine ulla doctrina, natura propenſa ſit ad id expetendum quod ſuum propri
um bonum eſt, quodq; accommodatur ſibi natura. Quapropter omnium hominũ
cõmuni ſententia, temperantia, fortitudo, iuſtitia laudabilis & admirabilis eſt: & pru
dentia præclarum quid, & ſummo ſtudio conſequendum eſſe putatur. Filij amate &
colite parentes. Vos parentes nolite ad iracundiam filios prouocare. Nunquid & na
tura ea non dicit? Nihil noui diuus Paulus ſane monet, ſed naturæ uincula uincit, inſu
perq; præſtringit, Si leæna diligit eam quæ ex ipſa profluxit prolem: ſi lupus pro ſu
is catulis pugnat: quidnam ipſe dixerit homo, ſi neq; mandatis obtemperat, & natu
ram ipſam adulterat, cum aut filius ſenectutem patris nihili facit, aut pater ob ſecun
darum nuptiarum ſocietatem, priorum obliuiſcitur filiorum? Summa profecto dile
ctio, ſummus amor brutis eſt inter parentes ac fœtus ſuos quapropter & exactiorẽ,
ob rationis defectionem, opifex uniuerſi uim ipſis præſtitit ſentiendi. Nam unde fit,
ut in ouium quidem tã copioſo numeroſoq; grege, e ſtabulis exiliens agnus, matris
ſuæ continuo percipiat uocem, ad eamq; properet, atq; lactis fontes ſuos proprios
recta petat, papillisq; maternis cõtentus ſit, etiamſi perparum habeant ſucci, præter
tis haud paucis uberibus lacte diſtentis? mater autem in tam innumeris agnis, ſuam
illam propriam quam peperit prolem, ſine ullo errore prorſus agnoſcat? Vna uox
omnium eſt, unus idemq; fæpenumero color, unus etiam penitus odor, ut odorandi
ſenſui noſtro uidetur: attamen ineſt in ipſis quædam ſentiendi facultas, noſtra longe
nimirum exactior: qua ſuum cuiq; proprium facile dinoſcere licet. Catulus nondum
obortis dentibus iam ore quiddam minatur ei, qui dolore ipſum affecit. Nõdum cor
nua uitulo ſunt exorta: ſcit tamen qua ſua arma parte naſcantur, eaq; petit aduerſarij
parte. Hæc indicant & demonſtrant, nullam animantium naturam partam eſſe do
ctrina: & nihil in his quæ ſunt, diſpoſitione definitioneq;, ſed omnia in ſeipſis ſapien
tiæ dei creatoris ueſtigia continere. Itaq; orta eſſe, ut ſint ad conſeruandam ſuam ſalu
tem ſuapte natura parata. Atq; canis expers quidem eſt rationis, ſenſionem tamen
obtinet parem prope dixerim rationi. Quæ nanq; ſeculi ſapientes toto otio ſuæ uitæ
ſumma dedita opera uix inuenerunt, argumẽtationum (inquam) rationumq; nexus:
in iis ſeſe offert canis eruditum ab ipſa natura. Nam ſi cum eius feræ ueſtigia, quam
perſequitur inueſtigat, inuenerit, ea pluribus ſeſe findentia modis, inueſtigatis ſuis diſ

cuſſionibus

Electionem boni à natura nobis inſitã eſſe.

Agnus natura matrem cognoſcit.

A collionibus quaſcunq; in partes ferentibus ſemitis, uocem prope ſyllogiſticam per ea quæ agit, elicit hoc pacto: fera quam perſequor, inquit, aut hac, aut illa, aut iſta abijt uia: at neq; hac, neq; hac eſt profecta: reſtat ergo hac illam abiiſſe uia: atq; ita falſa tollendo, uerum inuenire ſolet. Quid plus ꝙ faciunt, qui pro linearum deſcriptionibus deſignandis cum grauitate ſedent, lineaſq; diducunt in puluere, cum tribus allatis propoſitionibus duas tollunt ueluti falſas, & in ea quæ reſtat uerum comperiunt. Memoria uero beneficiorum animantis huiuſce, gratiæq; reddendæ quem ingratum beneficiorumq; immemorem hominem, non turpiſſimũ eſſe oſtendit? Iam quidem & interfectis a latrombus in ſolitudine dominis, cõplures a cadaueribus canes non receſſiſſe, ſed ibidem expiráſſe memoriæ traditur. Nonnullos etiam cæde adhuc recente duces illis fuiſſe qui latrones inquiſierunt: necnon & latratu laniatuq; maleficos indicaſſe, ſcelaſq; coẽgiſſe fateri ferunt. Quid homines ꝙ, quæſo, dixerint, qui nullo ſuum opificem altorem q; deum proſequuntur amore: ſed ut amicis etiam, & neceſſarijs ijs utuntur, qui loquuntur aduerſus deum iniquitatem, eiuſdem participes menſæ ſunt: & dum alimenta ſumunt, maledicta in altorem ipſum ſuum audiunt atq; ferũt: Sed ad perſpiciendam creaturam redeamus oportet. Animalium ea quidem quæ facile capi poſſunt, fœcundiora longè cæteris eſſe conſtat. Quocirca tam lepores, quam damæ, quàm etiam oues fœtæ, ſæpius & geminos pluresq; pariunt fœtus, ne genus deficiat ad prædam expoſitum feris ijs, quæ ſanguine gaudent, carneq; ueſcuntur: at ea quibus pro cibatu cætera ſunt, certum eſt longe minus fœcunda eſſe. Quapropter leonis uix leæna mater euadit. Edi nanq; partum, unguiũ acie lacerato in enixu utero, uulgo ferunt. Viperas etiam utero materno corroſo fama eſt in lucem

B exire, decentes ſcilicet mercedes, præmiaq; parenti reddentes. Adeò nihil eſt in ijs, quæ ſunt, cui non ſit bene prouiſum, cui non data ſit opera curáue ſuæ naturæ accommodata. Quod ſi perſcrutari percipereq; parteis animantium uelis, nihil prorſus opificem adiunxiſſe quod addendum non eſſet, nihil non attuliſſe quod neceſſarium ſit inueneris. Carnium oris animalibus acutos præſtitit dentes. Eſt enim talibus opus ad alimenti talis formam atq; naturam. Quæ uero non utrinq; dentibus armata ſunt, ijs numeroſa conceptacula, complureſq; merito, uariaſq; pabuli cellulas extruxiſſe uidetur. Nam qua primum immiſſus ori cibus, officio munereq; dentium haud ſatis conficitur: ideo data eſt ipſis exhauriendi deuoratum facultas, quo ruminatio ſatis confectum concoqui poſſit: uenter, reticulum, omaſum, non otioſe, porrò non incaſſum in iſtis animantibus inſunt: ſed ſuum quiſq; ſinus officium ad concoctionem cibi neceſſarium agit. Collum prolixũ camelus obtinet: quò par ſit pedibus, & eam qua ueſcitur herbam attingere ualeat. Contra perbreue eſt humeroq; ingeſtum tam urſæ, quam leoni, quę etiam tigridi, cæterisq; generis huius animantibus collum: propterea quòd haud ex herbis ipſis offertur pabulum, nec humum attingãt ore, neceſſe eſt: quippe cum carniuora ſint, & animalium uenatione prædaq; ueſcantur. Quid ſibi uult proboſcis elephanto? Quoniam molis hoc animal, & omnium terreſtrium maximum ad ſpectantium ſtuporem admirationemq; natum eſt, copioſa carne corpore referto nimirum eſſe oportet. Huic ſi grande pro rata membrorum inferiorum pedumq; ratione collũ adiunctũ fuiſſet, inattrectabile penitus eſſet, exuperante pondere ſemper ad humum uergens. Nunc autem caput quidem per colli paucas admodum uertebras, cum ſpina coniungitur. Proboſcidem autem habet officium ſubeun-

Memoria canis.

Elephantus.

tem munusq; colli: qua planè tam pabulū sumere, q̃; potū etiã exhaurire solet. Ate-
nim & inferiora membra cõpactione indissuncta, uelut indiuersæ colũnæ molis pon
dus unaeuersæ sustuleũt. Nanq; lenta, mollia & flunctaq; molitante subiecta eliciẽt,
crebræ sanè modo contidente, modo sese erigẽte fera. Hercle arteuloũ dimotiones aũ
præ nimio pondere satis corporis ferre mole leuareq; nõ possent. Nunc uero paruus
talus pedi subnatur elephãto, nec in anima nec in genu dissuncto. Non enim articulo
rum lapsus tantã toleraret animalis carnẽ, adeo copiose ambientẽ ipsum, atq; pon de
re suo undiq; trementẽ. Quæ cum ita sint, opus elephanto fuit illa tam longa nare mi
mirũ ad pedes usq; humũq; demittenda. Nonne cõspicis, ut milites, in præliis pen
de atq; turres quedam, aut carnei quidã colles turmas atq; cohortes antecedant, im
petuq; intolerabili facto strictas horrẽtesq; ferro acies hostiũ intrecãt dispellunt atq;
prosternunt? Quod si infera sibi membra rationẽ ratam ad supera nõ subirent: nec;
ullo prorsus elephãtus tẽpore pertulisse posset. Nunc uero sunt qui memoriæ prodi
derunt, & trecentis annis, & ultra uiuere elephantũ. Idcirco cõpactis, & non dissunctis
inferis membris ipse præd tus est. Iam uero proboscidem exiimo diximus in altũ sese
erigentẽ pabulum ad os admouere: cuius & naturã ob id ipsum humidioré, & essi g é
serpentis æmulam esse conflat. Adeò uera est illa sententia, nihil in rebus creatis uaca
re, nihil omnino decesse. Hanc tamẽ tam uastam mole, tam exuperantẽ uiribus bel u
am, subiectã opifex rerum omniũ nobis subditãq; creauit, atq; cõstituit: ut & compre
hendat, percipiatq; cũ a nobis docetur, & ferat cũ uapulat: aperte nos admonẽs, pro
pterea sese nobis omnia subiecisse, quod imagine similes ipsi fumus effecti. Non sola
autem in tam magnis animantibus insignis roboris, uerumetiã & in paruis exilibus,
minimisq; , immensam inspicere dei sapientiã nobis , admiranq; licet. Nam ut haud
magis cacumina montium admirari semper soleo (quæ quidem quia propinqua
sunt nubibus , continuis circunquaq; flatibus hyberna in perpetuo refrigerationem
sibi conseruant ac detinent) quàm concauitates conuallium, non solum incommodos
cœli flatus locorum eminentium cuitantes, sed & tepidum semper aerem cõmentes: sic
sic & in animantium etiam compagine non elephantum admirari potius conueni,
propter tantum magnitudinis fastum: quam formicem, qui formidolosus est elepha
to: aut scorpij tenuissimã partem, aculeum, inquam, quem cauum perinde, atq; fistu
lam artifex uniuersi , quo uirus per ipsum ictis infundatur atq; imprimatur , extru
xit. Atq; nemo creatorẽ eam ob rẽ incusare uelit, quod animalia uenenata, exitia uitæ
neciq; parata nostræ, in rationẽ rerum induxit: uel adeo quispiam, & institutorẽ edu
catorem puerorumq; accuset , in ordinẽ redigentem iuuentutis ingenium, ad improbi
tatem, ad libidinem luxumq; propensum plagis uerberibusq; castigando, ac coer
cendo. Fidei sane demonstrationes sunt ipsæ feræ: cõfidis in domino? super aspidem
& basilifcum ambulabis, & cõculcabis leonem & draconẽ: atq; habes potestatem ex
fide ambulandi super serpentes ac scorpiones. Non cernis uperã illapsam manum di
ui Pauli frutices colligentis, nihil illi penitus detrimẽti attulisse , propterea quod fidei
plenũ inuenit? Quòd si fide cares, haud ferã potius exitialem, quam eam qua prædi
tus es fidei uacuitatẽ tute tibi metuere uelis : qua te iam cuius interitui exposuisti. At
enim sentio iamdudum ea quæ ad hominis ortũ generationẽq; pertinẽt, auditores à
me maximopere postulare, mihiq; uideor prope dixerim , eorũ in me cordiũ clamo
res exaudire, quibus queruntur ac inquiunt, se feras quidem qualesnã sint natura do
ceri, seipsos

Fide nihil nobis non subijcitur.

A cem,ſeipſos uero non mediocriter ignorare. Obtemperemus igitur ipſis ac obſequa-
mur, omni prorſus formidine nos occupante depulſa poſitaq; , neceſſe eſt : difficilli-
mum enim omnium eſſe uerè uidetur,ſeipſum cognoſcere.Non ſolus enim oculus ea
quæ ſunt foris conſpiciens , in ſeipſum cernendum haud ut.tur facultate uidendi: ſed
ipſa mens etiã noſtra peracute perſpiciens alienos errores, tarda eſt ac hebes ad pro-
prios ſuos cognoſcendos defectus.Idcirco nunc etiam oratio noſtra, cum aliena iam
ſtrenue tranſegerit, lenta nimirum eſt ad ea perquirenda quæ ad nos attinent,& mer
tia metuq; referta : quanquam haud ſit ut magis ex cœlo terraq; deum quiſpiam,
quam ex noſtra propria natura , compagine , conſtitutioneq; percipiat:ſi modò ſei-
pſum ſagaciter,& uti decet inueſtigauerit.quemadmodum diuus propheta dixit,Mi
rabilis conſpecta eſt ex me, tua cognitio deus , id eſt ubi me ipſum noui, immenſam
exuperantemq; tuam ſapientiam ipſe didici.Et dixit deus,faciamus hominem. Vbi
nunc eſt Iudæus qui quaſi per feneſtras in ijs quæ ante dicebãtur ingrediẽte luce theo
logiæ,perſonamq; ſecundam innuẽte,nondum autem perſpicue demonſtrante,ueri
tati repugnabat:ipſumq; deum ſecum diſſerere,ſecq; alloqui,non aliũ ullum dicebat.
Ipſe enim dixit(aiebat)& ipſe fecit. Fiat,inquã,lux,& facta eſt lux : Erat igitur & tunc
in ijs quæ dicere Iudæus ſolet,abſurditas non mediocris, minimeq; obſcura. Quis e-
nim aut faber,aut ſutor aut excuſor,inſtrumentis artis ſibi præſentibus,ſolus ipſe nul
lo ſocio comitante , aut faciamus , ait, cultellum, aut conficiamus calceamentum,aut
cõponamus aratrum : ſed non ſilentio ſuam cum libuerit accommodatam ad artem
exequitur operationem?Sunt enim inſignes profectò nugæ, principem quempiam
ſiue præfectum urbis,herõum more uehementer ſeipſum hortantem concitantemq;
B ſedere. Verum qui ſummo ſtudio calumnijs perſequuti ſunt dominum ipſum, nec
unquam eos puduit huius,quid nõ dixerint,quæſo?quid non finxerint, exercitatam
paratamq; linguã ſemper, ac mentẽ ad omne quoduis falſum dicẽdum,atq; fingen-
dum habentes? hæc tamen uox præſens penitus ipſorum os occludere manifeſte ui-
detur : Et dixit deus: Faciamus hominem . Nunquid & nunc etiam(dic mihi Iudæe)
ſola,perinde ut tibi placet,atq; unica eſt ipſa perſona?Non enim ſcriptum eſt,fiat ho
mo , ſed hominem faciamus . Hactenus nondum apparuit, qui doceretur,atq; ideo
in profundo,theologiæ præconium hoc celabatur ac tegebatur:quia uero iam ipſius
ortus hominis expectati patet , detegitur parumper ipſa fides , & apertius indicatur
ſententia ueritatis:Faciamus hominem , Audi tu, quæſo,qui bellum indixiſti perpe-
tuum Chriſto,deum ipſum ſuum in creandis rebus ſocium alloqui,per quem & ſecu
la fecit,qui portat omnia uerbo potentiæ ſuæ. At non patienter religionis rectæ ſen-
tentiam perfidus Iudæus acceptat:ſed ut ferarum eæ , quæ ſummo perſequuntur ho-
minem odio,cum in caueis occluduntur , fremunt , ſtridٍent , atque ſæuitiam quidem
naturæ feritatemq; ſuam oſtendunt,explere ueram rabiem nequeunt : ſic & inimica
gens ueritatis Iudæi in anguſtum intruſi , multæ ſunt (inquiunt) perſonæ non una,
ad quas oratio dei dirigitur : angelis enim aſſtantibus , faciamus hominem dicit.Iu-
daicum hoc eſt profectò figmentum : & leuitatis illorum hæc incompoſita eſt fabel-
la : atque ut unam orationis ui compulſi perſonam filij non admittant , innumeras
introducunt perſonas : & filium negantes ac extrudentes , ſeruis ipſam conſultatio-
nis tribuunt dignitatem,conſeruoſq; noſtros autores noſtræ creationis efficiũt.Cum
ſuum homo ſtatum exactum eſt conſecutus, ad angelorum recta reducitur dignita-

tem:at quænam unquam creatura,quæso,suo creatori par esse potest?Considera au tem & ea quæ deinceps sequuntur:ad imaginem & similitudinem nostram. Quid ad hæc dicere paras? Num una dei & angelorum imago est? Datus enim & tibi formam eandem esse necesse est. Atq; formam intelligamus oportet(ut deo decet tribuere formam)non corporis conditione, sed deitatis proprietate. Audite uelis & tu nouæ sectæ,nouæ opinationis homo,qui Iudæorũ amplecteris atq; colis opiniones,religionis Christi simulatione atq; prætextu. Cuinam dicit, faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram?cuinam alij quam splendori gloriæ & formæ substantiæ suæ,qui est inuisibilis dei imago? Suæ igitur imagini propriæ, quæ unit,quæ dixit:Ego & pater unum sumus:& qui me uidit,patrem uidit:huic dicit,faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Vbi una est imago,una similitudo,quæ ibi locum obtinet dissimilitudo? Et fecit deus hominem,non dixit,fecerunt. Euitauit hoc loco multitudinem sapienter:per illa namq; Iudæum erudiebat:per hæc uero gentilium excludens errorem, secure admodum ad unitatem recurrit: ut & filium simul cum patre intelligas, & multitudinem deorum effugias,euitesq; periculum. Et fecit deus hominem ad imaginem & similitudinem suam. Ad imaginem dei creauit ipsum. Iterum sociũ creationis personam adduxit. In his enim ultimis uerbis, non ad imaginem suam dixit, sed ad imaginem dei creauit ipsum. At quanam in re dei sui creatoris imagine præditus sit homo, quoq; pacto similitudinis particeps sit, deinceps in sequentibus,deo præstante nobis facultatem, dicemus atq; explicabimus. Nunc id tantũ dicamus,si una est imago,si una similitudo,unde tibi in mentem uenit intolerabilis hæc impetas, dissimilem asserere filium patri. O ingratitudinem quam a filio dei datam accepisti similitudinẽ,eam non tribuis uicissim ei,qui tantum in te beneficium cõtulit:& tibi quidem ea quæ gratia tibi cõcessa sunt, firma stabiliaq; manere censes,filio uero similitudinẽ quã ad genitorẽ obtinet suum natura, non permittis ut habeat. Sed silentiũ ecce nobis aduesperascens imperat tempus, sole iamdudum ad ipsum occasum misso. Hic igitur & nos orationem hanc nostram ad totum quietemue deducendam esse censemus. Atq; nunc quidem ut excitemus duntaxat nostrum animum,sententias hasce tetigimus. Exactiorem autem accursationemq; propositarum rerum inuestigationem,in ijs quæ deinceps dicentur,opem ferente spiritu diuino reddemus. Abite igitur mihi gaudentes uos omnes, concio summo amore prosequens Christum,sententiarum memoria iam dictarum uestras elegantes grauesq; mensas præ omnibus lautissimis epulis,uarijsq; dapibus condecoraturi. Turpitudine afficiatur is omnis,† qui patri dissimilem filium asserit esse. Subuertatur Iudæus:sententijs ueritatis omnis pius exultet, perpetua denicq; gloria dominus deus noster afficiatur: quem semper ipsa decet in secula seculorum,Amen.

κατὰ δύναμιν σωμεν.

ὁ ἀνόμοιος.

HOMILIA X.

DE OPIFICIO HOMINIS VVOLFGANGO Musculo interprete.

ETVS debitum ad plenum soluturus uenio,cuius redditionem non per animi improbitatem,sed per corporis imbecillitatem coactus distuli. est autem debitum summe necessarium,& quod ad uestram auscultationem merito pertineat. Iniquum enim fuerit, si de bestijs,de natatilibus,de iumentis,de uolatilibus,deq; cœlo & quæ cœli sunt,de terra &, quæ in terra nascuntur, edocti, non etiam in ijs quæ nostram generationẽ concernunt, ex diuinitus data scriptura illu-

A ptura illuminati fuerimus. Quemadmodum enim oculi noſtri quæ foris ſunt uidentes ſeipſos non uident, niſi ſolidum quid contingant, & ex eo uiſus refractus, uelut ex quodam refluxu, retroactos ſeipſos uidere faciat: ita & mens noſtra alia contemplans ſeipſam non conſyderatur niſi ſcripturas inſpiciat. Nam hic mentis noſtræ refractum lumen cauſam reddit ut quiſq; ſeipſum uideat & agnoſcat. Alioqui inconſyderantes ſumus ac negligentes in expendendo noſtri ipſorum opificio, quid & cur ſimus ignorantes. Negligentiſſime ſiquidem erga nos ipſos affectamur, ita ut & eorum quæ in nobis cognitu facilia & minutiſſima ſunt, ſcientiam non habeamus. Multæ ſunt artes quæ circa corpus noſtrum humanum omne ſtudium ac diligentiam impenderunt. Et ſi medicam expendas, inuenies quanta nobis de uſu ac neceſſitate eo- *Medica.*
rum quæ in nobis ſunt exponat: quot de interno noſtri opificio in anatomicis traditionibus occultas utas quæ in obſcuro nobis inſint deprehenderit, utpote unam ex corpore cõſpirationem, riuos ſpiritus, deductiones ſanguinis, reſpirationis tractum, domicilium foci ad calefaciendum circa cor, ſufficientem ac perdurantẽ præcordialis ſpiritus motum. Innumera ab illis philoſophice animaduerſa tractataq; ſunt: quorum experientiam nemo noſtrum propterea quod nullam ſtudium iſti parti ad exquirendum impendimus: neq; quiſquam eſt, qui ſeipſum, quiſnam ſit, cognoſcere curet. Promptiores enim ſumus ad cognoſcendum cœlum quam noſipſos. Itaque noli quod in te admirabile eſt ac præclarum contemnere. Humilis enim es, ut putas, ac modici momenti: uerum magnum, ſi examinata fuerit, creationis ratio deprehendet. Quapropter ſapiens Dauid, qui ſeipſum diligẽter inquirere & æſtimare ſciebat: admirabilis facta eſt, inquit, cognitio tui ex me. Conſiderato aũt quod in me eſt
B artificio quanta uidelicet ſapientia corpus meum fabricatũ ſit, ex modico iſto opificio magnum agnoui opificem. Faciamus, inquit, hominẽ ad imaginem ac ſimilitudinem noſtram. Declaratũ eſt iam pauloantẽ in tranſcurſu, idq; ſufficienter, quis ſit qui hoc dixerit, & ad quẽ dixerit. Et habet eccleſia certas hiſce de rebus demõſtrationes. Imo magis fidem habet, quauis demõſtratione certiorẽ. Faciamus hominẽ. Hinc exorſus cognoſce teipſum. Nondum hactenus de alio quopiam opificiorũ dei noxiſta cõſcripta legitur: facta eſt lux. At ſimplex erat mandatũ. Dixit deus, fiat lux. Factũ eſt cœlum. At ipſum ſine præuia conſultatione factũ eſt. Luminaria facta ſunt, & de ipſis nihil antea cõſilij captũ erat. Mare ac pelagus infinitũ ex præcepto eſſe cœpit. Omnis generis piſces ex nullo facti ſunt. Beſtiæ, iumenta, & uolatilia, ubi dixiſſet deus, facta ſunt. Hic nondum erat homo, & conſilium capitur de homine. Hic nõ dixit quemadmodum de reliquis creatis, fiat homo. Diſce tuam ipſius æſtimationẽ. Generationẽ tuã iſti præcepto nõ annexuit: Sed conſiliũ capitur in deo, quomodo pretioſum hoc animãs ad uitam producatur: faciamus. Sapiens conſultat, artifex cogitationẽ intendit. An deſtituit illum artificiũ? Ex cõmemoratione curæ uult abſolutam facere perfectamq; & exactam artis præſtantiã, uel ut tibi declaret quam ſis perfectus coram deo. Didiciſti duas eſſe perſonas, unam quæ loquatur, alteram ad quam fiat ſermo. Quamobrem non dixit, fac, ſed faciamus hominẽ? Vt intelligas dominatũ communem: ne patre agnito filium ignores, ut uideas quod pater per filiũ iſta fecerit, & filius ex paterna uoluntate condiderit, glorificesq; patrẽ in filio, & filium in ſpiritu ſancto. Hoc pacto cõmune feceris opus, ut & cõmunis utrorumq; adorator ſis nõ diuidens adorationẽ, ſed uniens diuinitatẽ. Vide hiſtoriã quidem in figura: theologiam uero

» in potentia. Et fecit deus hominem. Faciamus dixit, nec tamen adiecit, & fecerunt. ne occasionem de multis dijs cogitandi acceptas. Si enim pluralis persona inducta esset, temeraq; facti fuissent homines: propterea quod plurimã sibi deorum multitudinẽ coaceruassent. Iam uero dixit faciamus, ut agnoscas patrem & filium & spiritum sanctum: deinde, fecit deus hominem, ut unias diuinitatem. Vnias autem non quod ad ὑποστάσεις. subsistentias, sed quod attinet ad potentiam, ut unam habeas sententiam, non diuisus in adoratione, nec diuisus in multorum deorum opinionem. Non dixit, fecerunt ἐποίησεν. dij hominem, sed, fecit deus. Separata est patris subsistentia, separata est filij, separata est spiritussancti? Quare ergo nõ tres substantiæ? Quoniã una est diuinitas. Quã enim in patre uideo diuinitatem, eandem & in filio: & quam in spiritu sancto, eandem & in filio uideo. Ideo forma in utroq; una, & ipsa a patre principiũ est in filio. Et hac ratione apud nos quoq; adoratio & glorificatio una est. Procemium generationis nostrę uera est theologia. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Ad imaginẽ dei facti sumus. Quomodo ad imaginem dei? Expurgemus cor uulgare, rudem pręsumptionem, ineptas de deo opiniones. Si ad imaginẽ dei facti sumus, inquies, ergo cõformis nobis est deus? Oculos habet deus, aures, caput, manus & nates quibus sedeat? Dicitur enim in scriptura, sedet deus. Pedes quibus ambulet? Igitur talis est deus? Summoue absurda ista cordis phantasmata. Ejice ex te meniẽ hanc magnificentiæ dei non cõuenientem. Nullo pacto figurari potest deus, simplex, sine magnitudine, sine quantitate. Noli aliquã in illo formã imaginari. Noli iudaico more diminuere magnũ, nec cõplecti deum corporalibus cogitationibus. Ne circũferibas ipsum mente tua. Incõprehensibilis est magnitudine, cogita magnũ esse, & magnitudini illius adhuc plusquam cogitãsti, & adhuc etiãsi excellentiæ excellentius aliquid, & tamen de ratiocinatione tua certus esto, quod infinita consequi nequeat. Figuram ne cogites. A potentia æstimatur deus. Cogites naturæ simplicitatẽ ac magnitudinẽ immẽsam. Vbiq; est & omnia excellit, cõprehendi nequit: nam infinitus est, id quod intellectum tuum fugit. neq; magnitudine aliqua finitur, nec figura deprehenditur, nec potentia dimensuratur, nec temporibus coarctatur, neq; finibus terminatur. Nihil tale in deo est, qualia in nobis sunt. Quomodo ergo scriptura nos ad imaginem dei factos esse dixit? Quæ dei sunt doceamur, quæ nostra cogitemus, quod illud, ad imaginem dei factos esse, in forma corporis non habemus. Corrupto enim corpore figura perit. Incorruptibile non figuratur in corruptibili: corruptibile non est imago eius quod est incorruptibile. Corpus augetur, minuitur, senescit, immutatur. Aliud est in iuuentute, aliud cum sanum est, aliud cum passionibus premitur, aliud in metu, aliud in rebus lætis, aliud in egestate, aliud in abundantia constitutum, aliud in pace, aliud in bello. Alius est color uigilantis, alius dormientis. Huius quidem rubicundior floret, ad exteriora sese recipiente calore: illius uero refrigeratus & ad profundiora contractus est calor. Propterea & suppallida sunt dormientũ corpora. Quo ergo pacto poterit quod alteratur et quod alterari nequit simile fieri? ei quod semper eodem statu est, illud quod nusquam consistit? quod nos effugit instar fluctuum? Antequam spectemur subter labimur. Aliud ex alio apparet humanum corpus. Ad imaginem nostram. Quomodo seruari poterit immobilis naturæ fluxa imago, eius quæ forma caret ea quæ formata est? Quo pacto igitur illud secundum imaginem, inquiremus? In illis quæ dominus ipse loquutus est. Si de meo quic-

quam di-

A quam dixero,nolite accipere: ſi dominicum quid attulero, accipite. Faciamus homi- "
nem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, & dominentur piſcibus. Corpore an „
ratione? In animá ne eſt principatus an in carne? Caro noſtra multis animantibus imbecillior eſt. Quomodo conferri poterit caro hominis camelinæ? caro hominis bouinæ? caro hominis carni cuiuſlibet beſtiæ? Captu facilis eſt humana caro ſi carni beſtiæ inciderit. In quo iam conſtitutus eſt principatus? In facultate rationis. Quantũ enim corporis uirtute deſtituuntur homo, tantum abundat copia rationis. Vnde eſt quod ingentes moles transfert homo? An ex induſtria uel neruis corporalibus? Faciamus hominem ad imaginẽ noſtram. Internum hominem dicit, faciamus hominẽ. At dices, quare de ratione nõ loquitur? Hominẽ dicit, ad imaginem dei. Ratiõne homo eſt? Audi Apoſtolũ dicentẽ. Etiamſi, inquit, exterior noſter homo corrũpitur: at interior renouatur per ſingulos dies. Quomodo duos agnoſcã homines? Vnum qui apparet, alterũ qui ſub apparẽte abſconſus eſt, inuiſibilis, internus homo. Internũ igitur hominẽ habemus, & duplices quodammodo ſumus, & hoc uere dicimur quod interne ſumus. Ego enim id ſum quod ſecundum internum hominem ſum. Externa non ſum ego, ſed illa mea ſunt. Non enim manus ſum ego, ſed animæ ratio ſum ego. Manus uero pars eſt hominis: itaq; corpus organum eſt hominis, organum eſt animæ: homo uero propriè ſecundum animam æſtimatur. Faciamus hominem ad imaginem noſtram. Hoc eſt, dabo illi facultatem rationis. Et dominentur. Non dixit, faciamus hominem ad imaginem noſtram, & iraſcantur, & concupiſcant, & contriſtentur. Affectiones enim iſtæ ad imaginem dei non ſunt aſſumptæ, ſed ratio affectionum domina. Et dominentur piſcibus. Mox atq; creatus es, princeps creatus es. Et
B dominẽtur. Vnius anni poteſtatem accipit homo à Rege, ab homine, mortalis à mortali accipit ab eo qui non habet. Quam enim poteſtatem animæ accipiet homo ab homine? At tu accepiſti à deo non ligno, nec tabellis corruptilibus quæ à tineis conſumuntur inſcriptam, ſed ipſa natura impreſſam habet diuinam ſententiam, qua dictum eſt, dominentur. Iſta ſummam habent humani principatus. Dominentur piſcibus, beſtijs terræ, uolucribus cœli, iumentis, reptilibus quæ repunt in terra. Non dixit, faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, & ueſcantur omni ligno frugifero quod fructum habet in ſeipſo. Poſteriora ſunt, quæ carni competunt: primaria ſunt quæ animæ prærogatiuam ac principatum concernunt. Primum in potentiã principatus in augurati ſumus. Animal es homo, principatu decoratum. Vt quid ſeruis affectionibus? Quamobrem tuam ipſius dignitatem abijcis, teq; peccati ſeruum conſtituis? Quare teipſum facis captiuum diaboli? Princeps creaturarũ cõſtitutus es, & dignitatem naturæ tuæ prodis? Seruus uocatus es? Quid te contriſtat ſeruitus corporis. Quin magno es animo cum acceperis dominatum à deo tibi traditum? Habes enim rationem affectionum dominam. Quando uides herum tuum uoluptatis eſſe ſeruum, te uero temperatũ ac ſobriũ: agnoſce te quidem ſeruum eſſe, ſed nomine tantum: illum uero nomine quidem habere dominium, reipſa uero fixam ſeruire ſeruitutem. Vides ipſum à ſcorto pendere: te uero ſcortum cõtemnere? Quomodo tu non eſſes affectionis huius dominus: ille uero ſeruus earũ quæ abs te calcantur uoluptatum? Itaq; illud, Faciamus hominẽ, &, Dominẽtur, declarat ibi eſſe imaginẽ dei, ubi potentia eſt dominandi. Dominentur piſcibus. Primum nobis principatus in ea data eſt, quæ nobiſcũ nõ habitant. Non dixit, dominentur ani-

mantibus,quæ eiuſdem ſunt alimoniæ & conuictus, ſed,piſcibus. Illi uitam aguntin undis. Igitur piſcium nobis primum datus eſt principatus. Et quomodo dominamur piſcibus? Sicubi obſeruaſti,quomodo ad ſtagnũ aliquod conſtitutus, umbra corporis tui piſces perterrefeceris. Quis uſq; adeo domus ſuæ dominus eſt,ut ſi quando illi diſturbatæ ſubito immineat, mox ita tranquillam reddat,& omnia decoro præſentia ſua, utpote dominantis, reſtituat: quomodo uniuerſa aquatilis creatura ad unius hominis conſpectum ſchema ſuum immutat? Diſcurſum ſuum amplius non habet liberũ,nec audet ſeſe ſuperficiei maris aut ſtagni natando cõmittere. Delphin,ſi quando uicinum ſibi conſpicatus fuerit hominem,etiamſi inter natatilia delphin ſit magnificentiſſimus,metu tamen corripitur Ita ſcilicet in natatilia datus eſt homini principatus. Cum uero uideas rationem tuam omnia penetrare ac nihil non ſuperare,quomodo non eſſes cæterorum dominus? Vidi ego induſtria humana, quo pacto hamos adornent,illiſq; eſculenta quædam illecebroſa magnitudini cetorum,qui ea uoraturi ſint,competentia adaptent: deinde extremitatibus funium, quibus hami annexi ſunt,in altero illorũ termino, utres inflatos ſimilibus funiũ alligatos in undarũ ſuperficie nataturos mari immittãt. Allecti ad hunc modum per eſculentorũ illecebram immanes Ceti, uoratis hamis, utres quidem ad fundum maris ſecum detrahunt. Quoniam uero utrium natura eſt ut ſuperna petãt,ſit ut illi per utres iterũ ad ſuperficiem retrahantur, ubi cibo iſto quaſi inebriati ſurſum ac deorſum inſanorũ more ſaltantur,atq; ita alterato diſcurſu ac ſtrepitu profunda repetunt. Itaq; hoc pacto captus cetus,pelago ubiq; remenſo,multoq; conatu truſtra cõlumpto, tandem per hamum illum capturæ exponitur,& magna laboris fatigatione domitus,fameq; confectus,cum utribus enectus trahitur,uenatio factus uenatori, paruo magnus, imbecillo ualidus & immenſus. Qua nam ratione? Quoniã per rationis uidelicet excellentiã immanes haſce belluas homo accepta dominandi potentia ueluti malos quoſdam ac fugitiuos ſeruos,immorigeros ad iuſtam obedientiã cogit. Hos,quia maluerunt [illegible] cuntur,neceſſitate ad ſeruitutem adigit. At iſtum ubiq; modum inditam ſibi a creatore dominandi potentiã habet homo. Hinc eſt quod Galeotæ, zygenæ, Balænæ, Delphines, & Boues marini, atq; omnia reliqua terribilia Cetorũ nomina,homini tanquã mancipia ſubijciuntur. Dominentur, inquit, piſcibus maris ac beſtijs terræ. Leonẽ nõ uides,durũ illum ac rugientẽ,cuius etiam nomen graue eſt ac formidabile,& fremitus terrã tremefacit? Cui nam tantum eſt animi cõſtantis, ut impetũ illius ſuſtineat? Nullum animal tantã de uirtutis ſuæ facultate confidentiã habet, ut inſultus Leonis excipiat. Et tamen iſtũ quoq; uides modico clauſtro incluſum detineri. Quis illũ includit? Qui exiguũ ſcilicet carcerẽ magnę beſtię induſtria ſua excogitauit. Quis eſt, qui rarata te cancellorũ illorũ ligneorũ reſpirationẽ beſtiæ procurauit,ne proprio anhelitu ſuffocetur: qui & liberam illi reſpirationẽ dedit,& cautionem cuſtodiæ diſpoſuit: Quis eſt, nõnne homo? qui periculoſiſſimos illos ac difficillimos ferarũ ludos inſtituit? Non illudit pardalibus, quãdo figuratũ hominẽ charta obducit,atq; beſtia chartã quidem diſcerpit: homo uero ſubter poſitus ſtultitiam feræ ridiculam facit? An non facultate ſua omnia ſuperat homo? Quomodo tibi de uolucribus dicã? Ad aera quidem non aſcendit homo(alas enim nõ habet)cũ alitibus tamẽ mẽtis uirtute uolitat. Rationẽ nihil eſt quod cohibeat. Quæ in maris ſunt fundo ſcrutatur, quæ ſuper terrã ſunt uenatur, quæ in aẽre uolitant antequam obſeruent intercipit. Vidiſti aliquando ſupremo

Quomodo ceti capiantur.

Leo.

arboris

A arboris ramuſculo inſidentē uolucrē,deſpicientē ac cōtemnentē homines,ut quæ alarum facili remigio tutā ſe putaret? Et tamen uidere licet puerū, quaſi per ludum calamos calamis inſerentē,ſupremoq; calamo uiſcū adaptantē, deinde occultè per ramos arboris ac folia uiſcū uolucri admouentē, & deſuper e ſublimi ſpectantē altis oculum obſeruando,modico attactu capere aëriuagā,& quę per æthera ferebatur uiſco alligatam deiicere.Inferne ſedet homo,& manus eius quoq; infra eſt: mētis uero induſtria ſublimia ſcandit,& artis beneficio omnia redduntur homini poſſibilia.Retia tenduntur altitudis:ſagittarij uolatilia iaculis petūt: inſecatione cibaria capiūtur ea animantia quæ ad ingluuiē promiora ſunt.Non uidiſti aliquando aquilā præcipiti impetu, ſubornatā ad captionē beſtiolā, appetere: & poſtea ſubitò per ſuppoſitos laqueos intricatā detineri? Ita ſcilicet quod ſublime eſt humanis inſecationibus detractum humile redditur. Omnia poteſtati hominis ſubiecit,poſſeſſionēq; illius perfectā reddidit,hominēq; dominij expertē nō fecit. Ne dicas,q; me quę in aëre ferūtur ſuperāt præſtantioraq; ſunt? Per rationis ēm induſtriā etiā illa tibi ſubijciūtur. Et reptilibus quę repūt in terra. Vides ubi habeas,quod ad imaginem dei factus es? Et fecit deus hominem. “
Quid eſt homo? Ex ijs quæ cognouimus & audiuimus definiemus hominē. Non e- “
nim opus nobis eſt, ut alienas finitiones mutuemur: & ad declarandā ueritatē quæ uanæ ſunt ſciētiæ adducamus. Homo factura dei eſt,rationalis,ad imaginē creatoris ſui facta. Qui plurimū ſtudij corruptæ & inani ſapientiæ impenderūt, num iſti definitioni aliquid deſit expendant. Ad imaginē dei factus eſt homo. Et,benedixit deus ho “
minē, ac dixit. Creſcite & multiplicemini,& replete terrā. Benedictio piſciū iſta erat. “
Et dixit deus. Producāt aquę reptilia animarū uiuentiū. Et factū eſt ita. Deinde,& di-
B xit deus,Creſcite & multiplicemini,ac replete aquas. Quid ergo prę illis habemus? Hæc eadē tibi & cōmunia,neceſſariò largitus eſt, quæ uero propria ſunt, te expectāt. Creſcis enim more reliquorū animantiū,& ex modico initio tacitis paulatim incremētis ad perfectionē uenis. Ita & equi & canes,ita & aquilæ & cygni,& quęcunq; proferre potueris ex modico partu ſenſim creſcētes perfectionis augmentū acquirūt,& poſt iterū per diminutionē ad defectionē deducuntur. Quæ itaq; cōmunia ſunt naturę illis et nos donauit. Creſcite,inquit,hoc eſt,augmētamini,qui exigui facti eſtis in magnos euadite,ſitq; certus augmēti terminus. Nō enim quoniā in primo ſeptēnio augemur,& ſtatura ętatis noſtrę ad alterū ſeptennīū prouchēda trāsfertur,iā nobis eodē modo per omnes uitæ noſtrę partes uno quoq; ſeptēnio in maiorē ſtaturā creſcendū eſt. Primū ſeptennīū puerilē ætatē habet. Tertiū illius manifeſti ſunt, per dentiū mutationē,qua cadentibus primis alij ſubnaſcūtur. Secundū progreſſum a ſeptēnio uſq; ad fines anni quartidecimi habet auxeſis altera, quæ puerorū eſt,(primū ēm puellus,deinde puer,poſtea ephebus,poſt ephebū uir.) Ab anno quartodecimo ſequūtur termini augmēti tertij. Creſcite igitur. Si centū annos uixeris,augmēti capax ab anno primo uſq; ad centeſimū nō eris: ſed uerbū hoc,creſcite,ſapiēter dictū,cū prouidētia diſpenſat. Creſcite. Quouſq;? An nō ſunt certi modi augēdi? Mox atq; primū in utero coagmētatio cōcepti ſeminis quaſi iacto fūdamēto cœpit,ſimul inditi ſunt etiā admenſurati augēdi modi. Non enim poſtea demū ueluti recētius aliquod ętatis ac ſtaturę donū accedit: ſed uteri conceptus uim et aptitudinē augēdi ſimul inditā habēt. Vbi dentes exciderūt,agnoſcimus quantū accreuerit mēſuræ. Puer eſt trimus. Pater ſtaturā mēſus eſt. Nouit q, duplex eius ſtaturæ magnitudo puero ad perfectionē adhuc deeſt. Quātus ēm eſt in triēnio,bis tantus aut denuo tātus erit,ubi cōſummato

Quid ſit homo.

Vel infans.

augmento

augmento potitus fuerit. Ista est humanæ naturæ ad finem & terminum usq; crescen
di mensura, a primo septennio usq; ad secundum. In illo maior est caliditas, corpo
ris figura melior, fluida illa humiditas desinit, membra corroborantur atq; tum soli
diorē maturitatē ingrediuntur homines, nondum quidem perfectionē adepti. Recēs
enim ac tenera adhuc est illorum caro, & ad constantes & assiduos labores inepta. Ce
terum facilitatem quidem & agilitatē in ista ætate accepit. In tertio uero septennio con
summationem augmenti acquirit. Attamen etiam post tertium septennū adhuc ad
procēritatē nonnihil assurgit corpus. Deinde postquā a superiore crescendi defatiga
tione ac labore natura respirauit, incipit denceps ad latitudine sese extendere & uelu
iactis fundamentis quæ in sublime erecta sunt circunquaq; munire, crassitieq; illis
addere, & membra corporis ad ferendos labores tolerantiora reddere. Ista quidem
ipsa creatura incrementi sui ordine perficit: cœperunt aūt primū fieri ex præcepto do
minico, & quod tunc dictū est a deo, per uniuersam creaturā ad finem usq; protendi
tur. Crescite, inquit, & multiplicemini. Crescite, ne eadem perpetuò staturæ mensura
circunscripta creatura cohibeatur. Multiplicemini, ne in unum tantum, sed in multos
extēdatur. Et replete terrā. Replete aūt, non habitatione (nam isto pacto in arctū re
dacti fuissemus, si iuxta habitationis nostræ mensurā, mensura quoq; terræ constitu
ta fuisset) sed replete iuris ac dominij potestate. Dominū enim terræ nobis dedit. Re
plete terrā. Nunquid terrā exacte replent homines? At potestatē nobis replendi de
dit, replemusq; illam rationis facultate. Quando uidemus quanta sit amplitudo pla
gæ torridæ & inhabitabilis: rursus quantū sit China aquilonare, quod propter ex-el
lens frigus incultū & inutile est, num repleuimus terrā? An non eo ipso quod quantū
telluris ad usum facere poterat elegimus, quæcunq; ad cōiectum hominū inhabilis
est repudiauimus? Itaq; nos, per hoc quod dixit. Replete terrā, dominos terræ consti
tuit. Non enim ideo totius terræ dominū non habemus, quod nō uniuersa quaq;ua
uersum utimur. Neq; enim tu propterea non es totius agri frumentarij, si quē emisti,
dominus, quod in illo partim quæ esculenta, partim protectamenta sunt habes, aut
quod lapillos ut inutiles ejicis, & si quid aliud immixtū est, quod ad alimoniā nō face
& quod decussis paleis, zizaniisq; secretis, quicquid parum est ad uitæ sustentationē
seligis. Ita uidelicet & terra, ista quidem, utpote potior, ad habitandum accommoda
illa uero ad colendum necessaria, data, alia ad quadrupedum edificationē relicta est.
Dic, quæso, licēt ne quod uolo statuere: quandoquidem iuxta munificentiā creatoris
mei dominus effectus sum? Replete, inquit, terrā. Et dominentur piscibus maris, & uo
latilibus cœli, ac bestijs terræ. Ista igitur est benedictio ista nomothesia, hæc dignitas,
quæ a deo nobis data est. Et fecit deus hominē. Ad imaginē dei fecit illum. An nō in
dicaui imperfectam esse apodixim? faciamus hominē ad imaginem & similitudinem
nostrā. Consultatio duo habebat. Ad imaginē unum & ad similitudinē alterū. Opifi
cium uero unum habet. An aliud cōsultum, & in aliud postea mutatū est consilium?
An pœnitentia quedam in ipsa postea creatura subsequuta est? defectus ne in creato
re fuit, alia primū proponente, & post alia faciente? Aut inest aliqua nugacitas in uer
bis? Hoc enim certe dicit: faciamus hominem ad imaginē & ad similitudinem. Cum
enim dixit ad imaginē, non dixit ad similitudinem: utrum elegerimus, accusabimus id
quod scriptum est. Siue nanq; hoc dicit, & superfluū est eadem bis dicere. Otiosum
aūt uerbum in scriptura ponere, grandis est blasphemia. At illa nihil otiose loquuntur.

Necesse

A Neceſſe eſt igitur ut fiat homo & ad imaginem & ad ſimilitudinem dei. Qua ergo ratione non præſtitit quod conſultauit? Quare non eſt dictum hic, Et fecit deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem dei? Defecit'ne in faciendo? Impium eſt hoc dicere. Pœnituit eum deſtinati: Illud cogitare magis fuerit impium. Sed dixit, & mutauit conſilium: Non. Neq; ſcriptura hoc dicit, neq; opifex ad opificium ſuum imbecillior, neq; conſilium præceptum inane factum eſt. Quæ eſt ergo ratio, quod hic non idem dicitur? faciamus hominem ad imaginem & ad ſimilitudinem noſtram. Hoc quidem ex creatione habemus: illud uero ex animi propoſito acquirendum eſt. Cum primum condebamur inditum hoc nobis eſt, quod ad imaginem dei facti ſumus: ex propoſito uero nobis acquiritur ut ſimiles deo reddamur. Illud uero ſecundum propoſitũ, potentialiter nobis ineſt, effectualiter uero noſipſos impellimus. Niſi præuenies dixiſſet qui fecit nos dominus, faciamus, & ad ſimilitudinẽ noſtram: niſi ad hoc, ut ad ſimilitudinem dei fieremus potentiam nobis largitus eſſet, ex noſtra unq; potestate ſimilitudinem dei non eſſemus adepti. Nunc autem concepta facultate ſimiles nos deo fecit: facultatem uero cum dedit ad hoc, ut deo ſimiles euadamus permiſit nos ſimilitudinis huius ad deũ operarios eſſe, ut ſit qua prouocemur operis merces, nec ſimus inſtar imaginum quas pictores fingunt & inanes ſtatuunt, neq; laudem eam quæ noſtræ eſt ſimilitudinis alij auferant. Si quando enim imaginem aliquam ad prototypum diligenter effictam uides, non imagnem laudas, ſed pictorem extollis. Vtq; meum ſit hoc præconiũ, non alienum, hoc mihi reliquit, ut ſimilis deo euadam. Ad imaginẽ dei factũ eſſe ex eo habeo quod ratione præditus ſum: ſimilem uero deo fieri, ex eo, quod Chriſtianus ſum. Sitis perfecti, inquit, ſicut pater
B ueſter cœleſtis perfectus eſt. (Vides in quo ſit quod dominus ad imaginẽ dei formari dedit?) quoniam ſolem ſuum producit ſuper malos & bonos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Si fueris oſor mali, non memor acceptæ iniuriæ, neq; heſternæ inimicitiæ. Si fueris amator fratrum, condolens alienæ miſeriæ, ſimilis eris deo. Si remiſeris inimico ex corde, ſimilis eris deo. Si erga fratrem qui aduerſum te deliquit, affectu miſericordiæ in proximum talis fueris qualis erga te peccatorem deus eſt, ſimilis eris deo. Itaq; illud, ad imaginem dei, ex eo quod ratione donatus es habes: ad ſimilitudinem uero dei formaberis, ſi benitatis affectum indueris. Aſſume uiſcera miſerationis, bonitatẽ ac comitatẽ, ut Chriſtum induas. Quibus enim modis ſympathiam aſſumpſeris, iſdem & Chriſtũ indues, & per Chriſti cognationẽ deo quoq; coniunctus eris. Ad hunc modum hiſtoria creationis noſtræ humanæ uitæ inſtitutio eſt. Faciamus hominem ad imaginem. Habeo igitur in creatione, illud ad imaginem: fio autem ex animi propoſito illud, ad ſimilitudinem gratia illa, propter quam tibi corona ceſſit, præmium tua eſt. Si enim totum ipſe dediſſet opifex, quonam pacto tibi cœlorum fuiſſet apertum regnum? Nunc autem hoc quidem datum, illud uero imperfectum relictum eſt, ut poſtquam teipſum conſummatum reddidiſti, dignus habeâre qui mercedis retributionem a deo accipias. Quomodo ergo ſimiles deo reddimur? Per euangelia. Quid eſt chriſtianiſmus? Similitudo dei, quoad eius capax eſt humana natura. Si chriſtianiſmũ amplexus es, ſtude ſimilis fieri deo, indue Chriſtũ. Quomodo illum indues? Qui baptiſma non accepit, quiq; ueſtem incorruptionis non induit, ſimilitudinẽ dei repudiauit. Si dixiſſem tibi, huc adſis, ut regi ſimilis fias, non me bene de te meritũ iudicaſſes? Cum te cupio deo ſimilem reddere, modũ ac rationẽ, unde

fingendus

fingendus eras,fugis auresq; obturas ne uel audias salubrem doctrinam. Et fecit de- C
us hominem ad imaginem. Hominem, inquit mulier,fecit. Quid ad me,quod uir fa-
ctus est? Non enim dixit:mulierem fecit,sed hominis appellatione masculinũ sexum
significauit. Verum ne stulte quisquam hominis appellationẽ ad uirum tantum tra-
hat,adiecit,masculũ ac fœminã fecit eos. Et mulier quoq; eque ac uir hoc habet,quod
ad imaginem dei facta est. Eiusdem honoris est utriusq; natura,pares uirtutes, para
præmia,similis utrinq; cõdemnatio. Non dicat mulier,imbecillis sum. Imbecillitas in
carne est,in anima uero potentia. Quoniam igitur eiusdem conditionis cũ deo est ima
go dei,eiusdem sit & uirtus, & bonorũ operũ demonstratio. Nullam excusationem
habet,si quis corporis imbecillitatẽ causari uoluerit. Neq; simpliciter infirmũ est cor-
pus. Tenerũ quidem est propter sympathiã: sufficiens uero in tolerãtia,robustum in
uigiliis. Quando cũ natura mulieris,quæ uitã suam continenter ducat contendere po
test natura uiri? Quando tolerantiam mulierum in ieuniis, sedulitatem orandi,uber
tatem lacrymandi,promptitudinemq; benefaciend. imitari poterit uir quisquã? Vi-
di ego mulierẽ quæ clanculum citra uiri conscientiã bona furta furabatur, & pro uiro
& pro augmento domus, & pro liberorum diuturna prosperitate, beneficiis ac lar-
gitionibus operam dabat, uiriq; conscientiam fallebat. Pro uiro erogabat, & uirum
celabat. Quod enim faciebat, ei faciebat qui uidet in abscõdito,beneficentiã suam nõ
publicans. Mulier bona,illud,ad imaginem dei habet. Ne attendas externũ hominẽ.
Obductio quædam est. Anima intus residet sub uelamine & tenero corpore. Anima
quidẽ & anima in utroq; sexu eiusdem utraq; cõditionis est. In uelaminibus est diffe
rentia. Deo itaq; similis fias per bonitatẽ,per condonationẽ iniuriarũ, per communi
cationẽ,per mutuũ & fraternum amorẽ, per odium mali, per suppressionẽ affectuũ D
peccati,ut principatu potiri queas. Et dominentur piscibus. Datũ est tibi, ut domine-
ris piscibus ratione carentibus,quo & irrationalibus affectionibus domineris. Et do
» minentur bestiis. Cuiuis bestiæ dominaris. Quid ergo,inquies, bestiis ne in meipso
» habeo? Et innumeras,& multam turbam bestiarum in te habes. Et ne iniuriã esse pu
tes quod dico,an exigua bestia est ira,quando in corde latrat? Non quouis cane fero-
cior est? An non quouis urso, in lustris agente sæuior est dolus in animo latitans ua-
fro ac subdolo? Non est bestia hypocrisis? Qui pronus est ad calumniandum nõ est
scorpius? Qui clanculũ uindictã molitur, an nõ peior est uipera? An nõ lupus rapax
est,qui auarus est? Quam bestiã in nobis non habemus? Qui amore mulierũ insani,
non est equus insanies? Equi enim facti sunt,inquit,mulierũ amatores. Quisq; post
uxorẽ proximi sui hinnuit. Transtulit se ipsum quisq; ad naturam brutorũ animan-
tium,per affectionẽ cui affinis effectus est. Multæ itaq; feræ in nobis sunt. Sis ergo
princeps ferarũ. Si eorũ quæ extra te sunt dominiũ habes quæ intus sunt nullo domi
nio coércebis? Talis eris,si rationis prærogatiua aduersus leonem quidem gloriaris,
rugituscq; illius cõtemnis: dentibus uero stridens,inconditã & infractam uocem emur
muras:irato intus animo prorsus ad uindictã irruere contendente. Quid hac iræ feri-
tate immanius,quę nõ permittit ut animus interne trãquillus resideat, si quando illa
affectione homo superatus fuerit, & expulsa ratione animi dominatum corripuerit
ira? Princeps itaque creatus es, princeps malorum affectuum, princeps bestiarum,
princeps serpentum, princeps uolatilium. Nec cogitationes habeas uolucrum more
in sublimibus uagantes:nec leuis esto & inconstans animo. Volatiliũ princeps consti
tutus es.

A tutus es. Absurdus fueris, si uolucres externè deijciens, ipse leuiculus & instar uolucris in aere suspenso animo hæseris. Ne superbias, ne extollare, ne maiora præ te feras quam habeat in se humana natura, ne nimium inflaris si fueris laudatus, ne teipsum iactites, neq; magnum quid esse putes. Nam alioqui eris uolucris inconstans imbecilli natura huc atque illuc oberrans. Dominare cogitationibus tuis, ut sis omnium eorum quæ sunt princeps. Hoc pacto datus super bestias principatus dirigit nos eò, ut & nobis ipsis dominemur. Absurdum enim est eum foris dominari nationibus, qui domi alieno dominio subiacet, publicè præfectum esse ciuitati qui domi seorti imperio subditus est, & pecuniam domesticam non bene collocat. Eum decet alijs esse præfectum, qui interiora sua decenter adornat. Alioqui si qui alijs præfectus est, domum habuerit confusam & inconditam, obijcietur a subditis prouerbium illud, Medice cura teipsum. Curemus nos ipsos primum. Nemo ideo cõdemnatus est unquam quòd nullum uenatus est Leonem, qui uero iracundiam nõ perdomuit, nemini non ridendus exponitur. Itaq; qui proprij affectus uictor non est, ad condemnationẽ rapitur: qui uero feras bestias superare nõ potuit, nondum quod reprehensione dignum sit commisisse uidetur. Qui omnia ita dispensauit, ut merito uocetur Dominus, quiq; modicam nostram & imbecillem linguam tamdiu uos alloquai dedit, qui per infirmam nostram intelligentiam magnos uobis thesauros modicis ueritatis adumbrationibus reseruauit, det uobis per exigua quæ magna sunt, per modica semina scientiæ perfectionem, & nobis propositi finalem mercedem, uobisq; iteram ex usu diuinorum eloquiorum consummatum fructum, cui sit gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

B

HOMILIA XI.

DE OPIFICIO HOMINIS VVOLFGANGO Musculo interprete.

SAPIENS quidem Salomon, non in probabilibus sapientiæ uerbis, sed certis spiritus sancti doctrinis sapienter institutus, in ijs quæ paulo ante nobis sunt lecta, clamauit, dicens, Magnum quid est homo & præclarum, uir misericors: ego uero uanè iuxta meam ipsius tenuitatem, tã quæ de homine apud me ipsum sentiebam, quam quæ ex scripturis edoctus eram, metiebar ac cõsiderabam. Cogitabam enim, quomodo magnum quid est homo, animal tam fragile, innumeris passionibus subiectum, ex ipsis cunis ad decrepitam usq; senectam innumerorum malorum quasi sentinam quandam exhauriens, de quo dictum est, Domine quid est homo, quod innotueris ei? Et Psaltes quidem hominem tanquam uile animal cõtemnit: parœmia uero Salomonis ut magnũ quid cohonestat. Sed eiusmodi mihi hæsitationem lecta humanæ creationis historia solut. Iam enim audiuimus quòd Deus puluerem acceperit ex terra, atq; ex eo hominem finxerit. Ex hoc uerbo deprehendi utriusq; sententiæ ueritatem, quod & nihil sit homo, & quòd magnum quid sit homo. Si ad naturam illius tãtum respexeris, nihil, nullius q; momenti est: si uero ad honorem quo diuinitus est cohonestatus, magnũ quid est homo. Quis est ille honor? Dixerat Deus, fiat lux, & facta est lux. Confer creationem hominis & creationem lucis. Illic dixit, fiat firmamentum. Cœlum hoc magnum supra nos extensum uerbo Dei factum est, astra, Sol, Luna, & quæcunq; oculis speculamur, & quæcunq; sursum magnifica deprehendimus, ex

uerbo habent quod sunt. Mare ac terra, & qui in illis est ornatus, uaria animantium genera, discreta plantarũ uarietas. Omnia hæc uerbo facta sunt. Homo uero, quomodo? Non est dictum, fiat homo, quemadmodum dictum est, hat firmamentũ, sed amplius quiddam uides in homine, magis quam in luce, quam in cœlo, quam in luminaribus. Hominis creatio superat hæc omnia. Accepit Dominus Deus. Dignatus est propria manu fingere corpus nostrum. Non mandauit id operis angelo cuiquam, nec terra nos sponte sua uelut cicadas produxit. Non iussit administratorijs potentijs ut nos uel ad istum uel ad illum modum facerent, sed propria manu opus hoc exequitur. Terram accepit. Si ad materiam quam accepit respexeris, quid est homo? Si ad plastem ipsum, magnum quid est homo. Itaque & nihil est secundum materiam, & magnus propter acceptum honorem. Et accepit Deus. Sed quomodo cum in superioribus dictum sit, Et fecit Deus hominem, hic nobis historia, quasi antea nihil de homine didicerimus creationem hominis ab initio recenset? Et accepit Deus puluerem è terra. Et finxit Deus hominem. Iam aliqui dixerunt illud, Et finxit, de corpore. Quòd uero dixit, Et fecit, de anima dictum esse. Et forsan hæc sententia non abludit a ueritate. Nam ubi dictum est, Et fecit Deus hominem ad imaginem Dei fecit illum, illud fecit positum est: ubi uero de corporea substantia differitur, ibi dicit, & finxit Deus. Differentiam autem facturæ & figmenti etiam Psaltes tradidit dicens, Manus tuæ fecerunt me & plasmauerunt me, fecit internum hominem, finxit externũ. Competit enim figmentum luto, factura imagini. Itaque formata quidem est ac ficta caro, facta uero anima. Supra dixi de animæ subsistentia, iam de corporis figmento dicendum nobis est. Accipe & illum lectionẽ. Quid uero hic aliud adfertur? Superiora summatim dicta sunt: istis uero traditur quo pacto sit factus homo. Itaq; supra audiuimus, quòd fecerit Deus hominem: hic, quomodo fecerit ipsum. Si enim simpliciter dixisset, quòd fecerit, putaremus eo modo illum fecisse, quo pecudes, quo bestias, quo plantas, quo herbam. Igitur ut irrationalium brutorum cõmunionem fugias, separatam ac peculiarẽ circa te ingendi industriam scriptura tradidit. Accepit Deus puluerem e terra. Supra dixit quòd fecerit, hic quomodo fecerit. Puluerem accepit è terra, ac propriis manibus finxit. Contemplare quomodo formatus sis. Officinam naturæ expende. Quæ te ad fingendum sumpsit, manus est Dei. Quod a Deo formatum est, per malitiam ne polluas, per peccatum ne immutes, ne excidas e manu Dei. Instrumentum es fabre formatum, a Deo factum, glorifica factorem. Neque enim alia ratione factus es, quàm ut organum sis ad gloriam Dei accõmodum. Nam & totus hic mundus quasi conscriptum quoddam uolumen est, prædicans gloriam Dei, & abscondita alioqui & inuisibilem illius magnificentiam per seipsum tibi, mente prædito, ad ueritatis contemplationem annuntians. Omnino igitur quæ dicta sunt memori mente retineas. Et benedixit illos Deus ac dixit. Crescite, & multiplicemini, ac replete terram. Auxesis duplex est, corporis una, animæ alia. Auxesis animæ est ad perfectionem per disciplinas accessio: corporis uero, ex modica ad competentem mensuram consummatio. Crescite igitur. Brutis quidem illud animantibus de corporis perfectione ac naturæ cõplemento dictũ est: nobis uero de interno homine, de incremento ac progressu ad Deum tendente: qualis erat Paulus, qui ad ea quæ a fronte erant enitebatur, eorum quæ à tergo oblitus. Ista auxesis est diuinarum cõtempla-

templationum,pietatis apprehensio, ad ampliora progressus,ita ut perpetuò ad ul
A teriora ab iis quę adepti simus extendamur,& eo quod iam perfectum est post ter
gum relicto , quod adhuc in pietate deest pro uiribus persequamur . Talis erat &
Isaac , de quo testimonium illud in scripturis est, quod proficiendo,in altum creue
rit magnusq; euaserit . Non enim restitit,nec ubi parumper creuit ea magnitudine
contentus perstitit,sed continuis & magnis progressibus profecit.Progressus est ad
opera uirtutis,pertigit grandi profectu ad animi sobrietatem , accessit ad iustitiam,
hinc ad animi fortitudinem ascendit. Istis gradibus progrediendo ad summum bo
ni fastigium exaltatus est hic iustus.Crescite igitur eo augmento quod coram Deo
ad perfectionem ducat,quod sit hominis interni . Multiplicemini.Hæc est Ecclesiæ
benedictio. Non in uno circumscribatur & arctetur Theologia, sed in uniuersa ter
ra prædicetur Euangelii salutis . Multiplicemini.Qui?Qui ex Euangelio nati sunt.
Replete terram . Carnem ad ministerium uobis datam , replete bonis operibus.
Oculus plenus sit consideratione eorum quæ necessaria sunt.Manus referta sit bo
nis operibus . Pedes ad infirmorum curam stabiles sint ac diditi , & ad ea quæ ag
grediunda sunt, proni . Vniuersa membrorum constituto , plena sit operationum
quas præcepta Dei requirunt.Hoc scilicet est, quod dicit replete terram. Commu
nes quidem sunt hæ uoces etiã brutis animantibus,propriæ uero nobis fiunt quan
do illis ad imaginem Dei & ad id in quo honorati sumus, utimur. Nam illa corpo
raliter crescunt,nos spiritaliter:illa terram multitudine replent,nos coniunctam no
bis terram, hoc est corporalem administrationem bonis operationibus replemus.
Ecce dedi uobis lignum,quod fructũ habet in seipso . Sit uobis in cibum. Nihil ho
B rum negligat Ecclesia.Omnia sunt legitima.Nõ dixit, Dedi uobis pisces ad cibum,
dedi uobis iumenta reptilia, quadrupedia . Non enim illorum gratia naturam con
didit,sed prima legislatio fructuum esum permisit . Tum enim adhuc paradiso di
gni habebamur. Latet autem hic mysterium . Nam nobis simul cum feris,cum uo
lucribus cœli , cum omnibus terræ bestijs fructus dati sunt & herbæ ad cibum. At
qui multas bestias uidemus fructibus non uesci . Quo nanq; fructu sustinebit ali
pardalis? Quis fructus leonem nutrire poterit? Veruntamen hæ bestiæ cum legi
naturæ subiectæ essent,fructibus alebantur . Postquam uero præscriptam uiuendi
metam reiecit transgressusq; est homo, post cataclysmum,cum temeritatem homi
num sciret Dominus,quibusuis uesci permisit. Omnia hæc,inquit,ueluti holera ui
rentia comedite . Hac permissione potestatem acceperunt & reliqua animantia, ut
carnibus uescantur . Ex eo tempore cruda uorat leo,ex illo & uultures cadaueribus
inhiant . Nondum enim uultures simul atq; animantia creabantur terram gyran
do circumspiciebant.Nam nihil dum eorũ quæ a Deo assignata factaq; sunt mor
tuum erat, unde uultures pascerentur . Neq; natura permittebat.Erat enim robu
sta,neq; uenatores conficiebant , cum nondum hoc instituti ac studij esset inter ho
mines:neq; bestiæ lacerabant,non enim crudis pascebantur . Vulturi uero consue
tudo est ex cadaueribus uiuere . Itaq; non existentibus cadaueribus , nondum erat
fœtor:nondum talis cibus qui uulturibus congrueret , sed omnes cygnorum more
uiuebant,prataq; depascebant.Et tale est,quod canes sæpenumero gramen deton
dere uidemus,non quòd consuetus illis sit iste cibus,sed quòd naturali quodam du
ctu ad id quod utile est animantia bruta feruntur . Talia cogita & crudis uescentia

tum fuisse animantia ut herbam putauerint sibi cibum esse, nec alterum alteri quic' C
quã insidiatum sit. Et qualis futura est olim restauratio, talia erant ab initio rerum
primordia. Reuertetur homo ad pristinum suum quem olim habebat statum, post
quam malus esse desierit, ac uitæ isti curis refertæ exemptus, animam à seruitute re-
rum temporalium liberam adeptus fuerit. Postquàm hæc omnia abiecerit, ad uitã
reuertetur quæ in paradiso est, carnalibus affectibus non subditam, liberam. Deo
coniungentem, & angelis contubernalem. Hæc nobis non ideo dicta sunt, quod da
tum à Deo ciborũ usum excludere uelimus, sed ut primi illius temporis, quod præ-
cessit, beatitudinem celebremus, qualis nam tũ fuerit uita, quam nullius indiga, quã
paucis ad uitæ sustentationem opus habuerint homines, quomodo uarietatem in-
ctus peccati nobis caussa induxerit. Quomã enim ueris paradisi delitijs excidimus,
adulterinas nobis excogitauimus. Et quia lignum uitæ non uidemus amplius, neq;
pulchritudine illa delectamur, dati sunt nobis, quibus utamur, coci, pistores, uarie-
tasq; illa bellariorũ ac suffimentorum, & si quæ alia sunt quæ casum nostrum, quo
illinc excidimus solantur: perinde atq; ægroti quando infirmitatis uehementia pro
iecti consueto cibo frui nequeunt, odoramẽtis, & alijs quibusdam eius generis, quæ
à medicis traduntur, condita assumunt. Quoniam enim robustiorum usum amise-
runt, quæ infirmis cõmensurata sunt, excogitant ij, qui sensibus ipsorum obsequen-
ter ac blande inseruiunt. Veruntamen & iam cum nos ipsos quantum ad imitatio-
nem attinet, ad uitam quæ in paradiso est, multiuariam, istum ciborum usum fugi-
entes, adducere uolumus, ad ipsam quoad possibile est, ducimus, fructibus, semini-
bus, & arborum baccis, ad sustentationem uitæ utentes: quæ uero ista excedunt, ue-
lut non necessaria, remouentes: Nam abominanda quidem non sunt propter crea D
torem, attamen neq; appetenda sunt propter bonam carnis dispositionem. Et re
quieuit Deus die septimo, ab omnibus operibus suis. Dicant nunc Arithmetici, &
qui talibus scientijs operam nauarunt, atq; huiusmodi sapiẽtiam magni æstimant
& ostentant, quomodo creationi mundi numerus quidem cõueniat senarius. Quo-
niã fœcundus est, multa quę ex seipso generat, schemata cõnumerans, partibus suis
perfectus, & quæcunq; alia arithmetici de senario in scholasticis suis disceptationi-
bus differunt. Si cui uacat, apud seipsum ista expendat. Dicant uero etiam de septe
nario. Quòd sterilitas quædam insit septenario. Nam neq; ex seipso quicquam ge
nerat, neq; ab alio ipse generatur numerus septenarius. Et ne in multas sermonem
deducam materias, si institutam ad uos sermocinationẽ deseruero, ad ea concedam
quę gratiora sunt & potiora. Si uero quisquam & harum rerum aliquam habet ex
perientiam, sciat apud nos quoq; illarum reconditum esse thesaurum. Itaq; si ma-
gni quid habet Arithmetica, condita sunt hic Arithmeticæ semina. Nos uero ijs
non afficimur, quòd ex mundi sint sapientia, uel propter ipsam mundi sapientiam.
Qui enim ista complectuntur & excolunt, pauca ex hoc loco sufluratis tractatibus
ueluti præclaris sese uenditant & iactant. Vt itaq; ostendam illis, quæ ipsis magno
pere affectantur nobis esse contemptibilia, silentio quæ huius sunt materiæ præte
reo. Et alioqui harum rerum speculatio nõ est omni populo captu facilis. Ad il-
tem Ecclesia, non quæ paradoxa quædam audire cupiat, sed quæ eorum theorema
tum quę ædificationi inseruiunt explicationẽ requirat. Honestatus igitur est dies
septimus, dies sabbathi. Septenarius numerus apud Iudæos in pretio est, in quo

sunt Sce-

A sunt Scenopegiæ,tubæ, dies propitiationis. Septimus annus apud illos in honore est,remissionis annus dictus. Licebat enim ipsis sex annos operari terrā:septimo uero anno ijs oportebat esse contentos,quæ sponte nascebantur. Cum essent in terra promissionis sex annos seruiebat Ebræus,septimo anno seruitute liberatus dimittebatur. Anno septuagesimo, soluta est ipsorum captiuitas. Iam uideamus & nostra. Septies,inquit,cadet iustus & resurget. Ita septenarium numerum nobis appropriemus. Septimus in ordine generationis humanæ Enoch,mortem non uidit. Mysterium hoc est Ecclesiæ. Septimus ab Abraham Moyses legem accepit. Mutatio uitæ,suppressio iniquitatis,iustitiæ ingressus aduentus Dei,disciplina mundo introducta,legislatio ac norma agendorum. Septuagesima septima generatione ab Adam Christus apparuit. Septenarij mysterium nouit & Petrus. Quoties,inquit,peccabit in me frater meus,& remittam illi? usq; septies. Dominus uero,non dico tibi,inquit,usq; septies,sed usq; septuagies septies. Paululum intellexit de mysterio. Nondum illud edoctus erat, discipulus adhuc existens:usq; septies. Præceptor à numero septenario nō recedit. Loquitur pro suo captu discipulus. Præceptor illum abundantia superat. Quoties,inquit,peccat frater,toties remitte. Quare non dicebat Petrus,usque sexties? Quamobrem Dominus non dixit,usq; sexagies sexties,sed numerum septenarium multiplicauit? Neque Petrus de alio numero rogauit, neque Dominus septenarij canonem transgressus est. Obseruauit Petrus,uetustæ traditionis canonem esse, septenarium numerum emphasim quandam habere,utpote remissionis peccatorum perfectæq; quietis, cuius signum est sabbathum septimus à primordijs generationis dies. Petrus dixit,septies,Dominus septuagies septies. Pec
B cata puniuntur septies. An non ita quisquis occiderit Cain, septenam ultionem luet? Neque illic octo,sed septem. Expecta paululum,& intelliges mysterium. Primū peccatum septies punitur. Secunda cędes Lamech. Quoniam de Cain septies ultio sumpta est, de Lamech uero septuagies septies. Vide septenaria Petri remissio,ultioni Cain respondet, & quòd Dominus septuagies septies remittit,ei opponitur quòd de Lamech septuagies septena ultio decreta est. Quantum delictum tantum & donum. Vbi modicum est peccatum,ibi modica est & remissio. Cui enim modicum remissum est, is modicum quoque diligit. Vbi abundauit peccatum,ibi superabundauit & gratia. Quod est ergo mysterium? Octaua dicitur dies,seculum illud iudicij,in quo peccator septies,& qui supra modum,septuagies septies punietur:iustus uicissim septies, & qui supra modum iustus fuerit septuagies septies honorabitur. Bonitas Dei iam quidem quasi per ænigmata quæ futura sunt ostendit: tunc uero cum præsentia fuerint conspicua & clara erit ueritas. Declarabit enim quid quisque meritus sit. Septuplam itaque retributionem peccatoribus debitam remittet Dominus, in hac uita per confessionem ac resipiscentiam a nobis placatus. Cū igitur sciamus terribilem illum diem,repositam ijs qui peccauerunt retributionem, competentē meritis delictorū remensurationē, preuenientes per resipiscentiā quæ delicta sunt diluamus,ut multiplicē illic molestamq; ac dolorosam ultionis retributionē effugiamus. De septimo itaq; die,octauæ illius,quæ seculi consummationem habet,dicamus. Et requieuit Deus ab operibus. Nō erunt amplius mundi huius opera in eo die, non erunt nuptiæ,non erunt commerciorum emporia, agricultura non erit, sed uniuersa terra stupefiet, uniuersa creatura in angore erit, sudabitq;

quasi consilio destituta, & iusti quoq; anxij erunt, expectantes quam ram ab-turi sint sententiam. Et ipse tũc Abraham anxius erit non ne ad gehennam con-mne tur, sed quo iustorũ loco collocandus sit, an primo, uel secundo, uel tertio. Veniet è cœlis Dominus, cœli rumpentur, potẽtia Christi reuelabitur, uniuersa terra trem-et, quis non timebit? Ne angeli quidem. Adstabunt & ipsi, non tanquam Deo ratio-nem reddituri, & tamen illustris illa & gloriosa **Domini apparitio metum incutet** omnibus. Non audis Iesaiam dicentem. Si aperueris cœlum ex aduentu tuo mon-tes apprehendet tremor. In illa apparitione mare conturbabitur, creatura otiabitur, natura emortua erit. Tunc rapientur iusti, tunc nubibus ueluti uehiculo iusti uehen-tur: tunc iustos concomitabuntur angeli: tũc iusti instar astrorum in cœlum alumẽ-tur, peccatores uero uincti, propriisq; peccatorum pondere prægrauati, ac male ũ-bripti is consci ad inferna decident. Illa itaq; septima dies per istam figuratur. Et re-quieuit Deus ab omnibus operibus. In illo die non erunt amplius quæ huius sunt uitæ. Consopitæ erunt stultæ & irrationales concupiscentiæ. Non erit amplius pro-positum nubendi. Desiderium gignendorum **liberorum non erit. Nulla erit auri ca-ra.** Obliuiscetur crumenæ **auarus: obliuiscetur** telluris suæ, quam multa possidet: obliuiscetur gloriæ **qui nunc inanis gloriæ** studio insanit. Hæc omnia animis nostris excident. **Anima uero metu occupata erit**, & expectatione impendentium malorũ. Metus enim ille omnem cum, quæ nunc in mentibus nostris regnat, affectionibus obnoxium animum excutiet. Vbi timor Dei est, ibi omnes ex animis nostris aufu-gient prauorum affectuum maculæ. Septima ista dies futuræ illius typus est. Acce-pit igitur Deus hominem. Non est perfecta mundi factura, non interrupta crea-tionis series: ut nostra subinduceretur expositio, sed dictum est, quod fecerit Deus ho-minem & requieuerit ab omnibus operibus, & postquam otium ac quietem indu-xit, docet quomodo nos fecerit. Accepit Deus puluerem è terra. Cum puluerem au-dis, disce animo esse intrepido, ne personam hominũ suspicias. Quid apud te ipsum elato es animo? Si quando animum tuum cogitationes subeunt inflationem ac tu-morem cordis generantes, subeat simul recordatio creationis, quomodo sis condi-tus. Accepit Deus puluerem è terra: Et, fecit Deus hominẽ. Quando poteris obli-uisci tui ipsius? Tunc obliuiscere tui ipsius quando **recesseris ex hac terra. Si uero** nunquam deseris hanc terram, sed illi ueluti concorporatus es & omnino adapta-tus, in terra deambulas, in terra conquiescis in terra tuo iure uiuis, quicquid tibi ma-gni siue parui momenti facis, in terra facis, e uicino habes unde humilitatis tuæ i-pſius admonearis. Conuicieris & excandescis? Vnde ubi hæc **animi excandescen-tia**? Ex intentata ignominia? Ignobilitatis opprobrationem non tulisti? Con-**festim ebulliuit animi indignatio**? Contendis maiora regerere conuicia, quàm acceperis? Oculos demitte, & **cessabit animi** cõmotio. Terram aspice, & cogita, ego humilitatem mihi obiecit, qui è terra sum factus. Minoris me fecisset si eam cuius ego sum, obiecisset. Non enim obiecit, quod è terra sum, sed ex homine. Quanto uero pretiosior est animatus homo tellure, quæ pedibus calcatur? Ego uero antiquam re-spicio matrem, **uidelicet terram. Itaq; nihil habet** ignominiæ quod seruo patre na-tus, sed honoris est, **quòd animatus factus sum.** Ille uero me putat magis honoratum, quòd uitu-

pera

A perij gratia obiecit. Ego nanq; non ignarus naturæ meæ, noui quis sim, & unde sim. Ad hũc modum, si ex terra nos factos esse recordabimur, nunquam permittet ista recordatio ut obtineat in nobis animi commotio. Opem ferat rationi tellus, perpetuò præsens & admonens. Si quando ad concupiscentiam aliquam inhiaueris, cogita quomodo hinc sis decessurus. Si cogitaueris quod dissoluendus es in terram, cessabit insana concupiscentia. Terra es, & in terram abibis. Recordare, quòd breui salientia illa & inflammata membra, aut ipsa quæ nunc est carnis concupiscentia, nõ erit, membris dissolutis & in terram redactis. Memor esto qua sis natura, & tritabitur omnis ad malum impetus. Ista recordatio nobis aduersus quoduis peccatum cautio sit & custodia. Finxit Deus hominem puluerem e terra. Bona est humilitas, cognata & ingenita est ista recordatio. Si dixisset, finxit Deus hominem, sumpta e cœlo materia, quando illum contemplati fuissemus, ut admoneremur naturæ nostræ? Adest nobis in promptu, utilitatis nostræ admonitio, ex ijs uidelicet quæ pedibus calcamus. Ad terram despice, & cogita quod ex eo formatus es qui terræ cognatus est & uili conditione. Quid nobis contemptibilius? Quid dignius fieri poterit, quam ut nos ipsos nihili faciamus? Vides superbum aliquem? splendide uestitum? anulata manu illustrem? anuli palam magni sumptus ac pretij gestantem, illeçq; nomine sese iactantem? Sericis indutum? seruos habentem, comasq; laxatas & flauas arque ex artificio fluidas? torques aureas ostentantem? cathedra argentea sedentem? sublime ingredientem? sublime loquentem? propter seruorum & assentatorum, quos ad se trahit multitudinem inflatum? inflatum propter magnos opiparæ mensæ sumptus? propter salutationes quas illi in foro certatim o-

B mnes, de subsellijs assurgentes, reuerenter cum honore primi occurrentes, cum honore præmittentes, & lictores quoque offerunt? Si quando principes illos uideris magna præconis uoce procedentes, si quando uideris eos alium minitando terrere, alium atterere, huius publicare bona, illum morti tradere, ne te uisa perterrefaciant ne propter ea quæ fiunt timeas illum, qui fieri mandat, ne attonitum reddat, aut insolens uideatur ista phantasia. Cogita, quòd hominem finxerit Deus puluerem e terra. Si aliud quid est homo, time. Si uero puluis e terra est, contemne. Et finxit Deus hominem. Non statim nobis fingendi uerbum artificiosam aliquam Dei circa hominem operationem significat. Finxit Deus. Num ad eum modum finxit quo lutea uasa figuli? quo ærea conflatores? Statuæ & gypsi figura superficie tenus imitationem habet. Statuam uides cũ habitu quodam motũ expresso stantẽ aut animi confidentiã, si sit militis, aut muliebrem affectũ si sit ad formam fœminæ facta, significantẽ, siue quicquid poterit aliud ars, per imitationẽ ex moribus humanis sumptum figuræ affingere. Deus uero non ita, sed hominẽ finxit, creatrix ipsius energia ad profunda penetrãs intrinsecus omnia perfecit. Si rantũ mihi suppeteret otij, ut hominis tibi structuram exponerem, ex te ipso qua te sapientia finxerit Deus cognosceres. Quoniam reuera minor mundus est homo, & bene fecerunt qui illum hoc nomine cohonestarunt. Quantum studij & operum in hanc rem insumptum est? Tot sunt medicorum de natura disputationes, gymnasiorum obseruationes, aut de proportione, uel de membrorum inter se commensuratione, uel de re-

pleta corpulentia. Et hæc omnia ad hominis figmentum pertinent. Et unde mihi tantum sermonis, ut exacte quæ in uno isto fingendi uerbo comprehenduntur, explicare queam? Quæ obuia sunt, etiam si ego illa nó dixero, ipse nósti. Finxit Deus hominem rectum. Peculiarem hanc tibi figuram præ cæteris animantibus dedit. Quam ob rem? Quia peculiarem tibi energiam quoq; daturus erat. Nam reliqua animantia pecora sunt, & ad quæ natura comparata sunt, ad illa sunt & ipsa corporum dispositione adaptata. Quis ad depascendum facta est, atque ideo caput habet ad tellurem depressum, ut uentri & quæ uentris sunt prospiciat. Quandoquidem prosperitatis ipsorum finis est repletio & oblectamentum uentris. Homo autem non ita ad uentrem despicit, sed ad superna caput illi datum est erectum & sublime, ut cœlestem suam cognationem suspiciat. Oculi ad terram non nutant. Ne ergo te contra naturam inuertere. Noli terrena spectare, sed cœlestia, ubi Christus est. Si una cum Christo surrexistis, inquit, superna querite, ubi Christus est. Ita formatus es. Ipsa figura corporis docet ad quem finem sis factus: factus es ut ad Deum suspicias, non ut in terra uolutetur uita tua, non ut pecuino te more in terrenis oblectes, sed ut cœlestem politiam obeas. Quapropter sapientis oculi, inquit sapiens Ecclesiastes, in capite ipsius sunt. Sed cuius nam oculi non sunt in capite? In capite dicit, ut sublimia spectent. Qui uero sublimia non spectat sed terrena, ocalesi habet ad terram uergentes. Oculi igitur circulares sedem suam habentin capite humeris impositio. Et caput ipsum quoq; non est suppressum, ne sit humile sed collo tanquam commodo ac fido sustentaculo incumbit. Supremas habet caput. Et oculi gemina sunt acie. Non erat satis, dic quæso, unus oculus? Duo sunt oculi mutuo sese iuuantes, ita ut si unus extinguatur ex altero sit amissi solamen. Et præterea ex uno tãtum progressus uisus infirmior est: ex duobus uero ueluti fontibus coadunatus tractus robustior redditur. Promanans enim uisus nasi quidem ueluti interiecto parieti appingit, simul tamen promergens utrinq; in unum coit. Instar nanq; fulci cuiusdam aquarij huic è dextro illinc e sinistro oculo uisus acumen prodit. Eiusmodi tamen commixtione coadunatur, coadunatum uero robustius redditur. Quod est autem coadunationis huius experimentum? Non uides, quomodo senes quæ uicina sunt uisu non assequantur? Quoniam enim diuisa oculorum acies imbecillis est, ob eam causſam quę propiora sunt haud uident. Vbi uero utrinq; oculorum acies ueluti cõfluenti quadam ante faciem inundatione coeunt, firmior fit sensibilium apprehensio. Quot uero custodijs munitus est oculus? Amictum habet intus. Nec ille tamen satis esse uisus est. Neq; enim fieri potuit, ut unus crassior esset quo tutior ceret. Nam si crassus esset uisum magis obuelaret quam muniret. Oportebat igitur perspicuum fieri ac leuem. Est itaq; pellucidus unus, & gracilis alter, ille Crystallinus, iste corneus. Qui prior est prætextus fortior est, interior uero gracilior ne transitum prohibeat, tertius Crystallinus, ut in illo utrique emphasis sit & perspicuitas. Palpebra loco tutelæ data protectio est & operimentum, & quasi domicilium quoddam & conseruaculum. Poterat manus oculum obtegere. Verum antequam ea admoueretur iam hebetudo aciem illius præoccuparet. Nunc uero e uicino adita est custodia. Palpebra superne imminet simulq; & nocumentum præsentiens, & operculum obficit. Quapropter & pupilla sub cortina constituta non semper immissu facilis est. Vnum hoc membrorum nostrorũ id habet, ut palpari non sustineat,

oculus

A oculus uidelicet palpebra tanquam cortina quadam obtectus. Ad hęc circumstant pilorum acies. Quamobrem ut perfectior ac firmior sit palpebrarum superioris cum inferiore consertio. Sunt enim pili illi palpebrarum inter se conserti quasi retinacula quædam. Deinde & minuta illa animalcula longius abarcent, & puluerem ac sordes ad pupillam, quæ undiq; hębetari potest ac lædi, pertingere non sinunt. Agnata quædam custodia nobis per palpebrarum pilos data, quæ simul & decorem lineamento & utilitatem munitione largitur. Supercilium supernè prominens, agnatum quoddam est propugnaculum, ad hoc, ut recta dirigatur uisus acumen. Vnde probatur? Si quando longius prospicere lubet, concaua manu supercilia uelut obumbras. Cur hoc facis? Ne qua uisus portio ad superiora resoluta frustra dispergatur, directa per manus obiectionem acies & ad ea quæ spectanda sunt adacta, pleniorem ac firmiorem reddit uisus intentionē, & ipse transitus acuminis per prominentiam quæ sub manu est dirigitur. Ob hanc rem data sunt supercilia, quæ simul & oculorū acumen dirigant, & qui ex labore oboritur sudorē affluere, uisuq; impedimento fieri non sinant. Atq; hac ratione oculos supercilia quasi mœnibus quibusdam muniunt. Quis uinitor ita commodè uitē suam collocare munitęq; & supercilio aliquo cingere potest, ut lędi, & ab incursu torrentium qui ex agris irruūt impeti nequeat, quemadmodum Dominus oculos muniuit. Superciliorum ambitum & coronam ad nasi uerticem in utranq; partem una utrinq; commissione diuisam iucundo lineamento circumduxit, ut sudor hac & illac defluens nihil faceſſat agricolæ negotij. Neq; absterso sudore manum abstulit a uite. Sed pariter & ruis suis defluit sudor, iam olim ad minus utiles faciei partes ab opifice deriuatus, & ocu-

B lus energia sua perfungitur. Si de ijs tantum quæ in nobis operatus est Deus disserere uoluerimus, deficiet nos integer hic dies. Sed ex uno uos reliqua omnia intelligite. Properātes uero nos ad necessariā quandā profectionē precationibus uestris prosequamini, ut citò uobis incolumes restituti, etiā eorū quæ superſunt debitū reddamus, gratia Domini qui omnia nostra iam disposuit, suaq; nos gratia condidit, cui sit gloria in secula. Amen.

BASILII

BASILII MAGNI CAE

SARIENSIS ARCHIEPISCOPI ADVERSVS APO-

logeticon Eunomij Liber primus, qui eſt de æqualitate patris & filij in diui-nis, interprete Georgio Trapezuntio.

SIOMNES ſuper quos Dei ac ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti nomen inuocatum eſt, nihil præter ueritatem euangelicam co-nari uellent, ſed apoſtoolorum traditione ac fidei ſimplicitate ſatis haberent, nulla profectò impræſentiarum eſſet opus ora-tione, ſed quam ab adoleſcentia ſemper amauimus taciturnita-tem, etiam nunc præferremus. Verum quoniam inimicus ueri-tatis diabolus, qui additionibus ſemper mala multiplicat, cũ inſtrumenta nunc quo que inueniat, uniuerſam eius artem ſuſcipientia, ad ea quæ ab initio in eccleſia Dei ſeminauit zizania, per Chriſtianiſmi ſimulationem deitatis unigeniti negationem adducit: quod in doctrina ſanctiſpiritus ſyncerum eſt atq; ſimplex, extera & inani hac ſapientia conturbans, ac ueriſimili ratione ſimpliciores ſeducens: neceſſariò & nos tam propter ueſtrum qui imperaſtis amorem, quam propter noſtram ipſorũ tutelam (etſi nulla omnino exercitatione in hoc genere orationis ualeamus) tamen hac in re imbecillitatis noſtræ obliti, ſecundum cognitionis menſuram quæ nobis à domino præbita eſt, & ueritati adeſſe, & falſitatem refutare recepimus. Putauimus enim è tribus bonis unum omnino conſecuturos: aut enim præoccupatis hominibus, quaſi remedium morbi, refutationem hanc dabimus: aut ſamoribus, quo ſe cõ ſeruare poſſint afferemus: aut omnino ipſi quod optime fratribus cõſulimus, præmia conſequemur. Primus igitur qui unigenitum filium alterius eſſe ſubſtantiæ quã ſit Deus & pater, aperte dicere auſus eſt (ut nos quidem accepimus) Syrus ille fuit Aëtius, de quo non dicam quibus ab initio educatus artibus in eccleſiam Dei adductus irruperit, ne uideat omiſſa confutatione ad contumeliandum accedere: qui uero ad impietatem ſucceſſit, eam perfecit. Eunomius iſte Galata, qui e rebus ſibiipſi turpiſſimis factus illuſtrior: (gloria enim, inquit, in turpitudine ipſorum) cum futuris pietati præmijs cum honorem prætuliſſet, qui ipſum conſequeretur, ſi quæ nullus unquam attigit conſcripſiſſet: blaſphemiam quam preſſis adhuc labijs aliqui ſubloquebantur, ſplendidis his ſuis ſcriptis auſus eſt prædicare. Princeps enim atque defenſor totius hæreſis appellari concupiuit. Quamobrem & nobis in præſentiarum arguendus uidetur. Cum uero eadem ſit in utriſque improbitas, perſpicuum eſt doctorem etiam qui ſemina impietati præbuit, una cum docto diſcipulo refutari: dummodo nobis diuinitus ueſtris precibus tanta orationis uis concedatur, ut ſecundum zelatorem illum Phinees, qui per impietatem inter ſe coniungun-tur, eos ambos pariter uno redargutionis ictu configamus. Cum ergo multis ex-um in oratione ſua detineri uitijs poſſem oſtendere, mendacio, ignorantia, contumelia, ſimulatione, blaſphemia, cætera quidem tranſeunter commemorabo: blaſphemiam autem quam in celſitudinem maieſtatis unigeniti locutus eſt, ſi ar-

tis inuo-

A tis inuolucris denudauero, manifeſtam omnibus faciam. Sed iam ad redarguendū accedam, ab ipſa inſcriptione faciens initiū. Prima enim ipſi uerſutiſſime ſimulatio hæc ſcribendi excogitata eſt, ut in reſponſionis ſpecie doctrinam ſuam cōponat, ne ſponte impia dogmata exponere, ſed coactus ad huiuſmodi orationem peruenisſe uideatur. Nam omni pacto prauam hanc & ſine aliqua religione prædicationē edere, ac in medium afferre, quam olim concepit & peperit iniquitatē, cupiebat. Verū ſi palam doctoris ſtatū acciperet, nō ſolum audientibus id arduum intolerabileq; futurum, ſed multis etiam minus probatum, atq; ſeipſum ſuſpicioni obnoxium uidebat, quaſi glorię cupiditate ad innouandum deuenerit. Quod ſi per fictionem reſponſionis uerba faceret, & innouationis ſe ſuſpicionē euaſurum putabat, & longè attentiores auditores futuros. Natura enim omnes homines ſolent laceſſitis patrocinari. Idcirco aduerſarios calumniantes accuſat, & illis orationis ſuæ cauſam annectit. Quare ut omnibus artificium eius fiat perſpicuum, melius eſt ipſum exordientē audire. EVNOM. Cum calumniari (inquit) ac detrahere immoderata lingua & animo ingrato, improborum hominū atq; odio dignorū opus ſciamus: eos uero qui calumnia minus probi uiſi ſunt, ſi totis uiribus falſitatem redarguendo auertere conātur, modeſtos eſſe uiros, & tū ſibi bene cōſuluiſſe, tū aliorū tutelam multi feciſſe non ignoremus. BASIL. Genus igitur orationis tale quoddā eſt, quale is adhiberet qui nihil ſimpliciter, nihil ſine dolo faceret. Nā & innouandi quicquā ſuſpicionem, reſpondendi adumbrat inuolucro, & quaſi neceſſitate propter calumniātes ad hos ſermones uenerit, auditorū uenatur beneuolentiā: quæ fictio inde facile deprehenditur, quod cū huius cauſſæ quā dicere ſimulat, accuſatorē nominare habeat ne
B minē, accuſatoris perſona relicta, ad reſpōdendum aggreditur. Nec ex clemētia nominatim eos qui ſibi moleſti erant, dicere abſtinuit, cū omnes qui aliter quàm ipſe ſentiant, acerbis maledictis laceſſat: uerū apertè mentiri, & certas accuſatorum perſonas in mediū adducere, dedecus ſibi putauit. Nam ſi nuncupare aliquos poſſet, dixiſſet profectò & exclamáſſet, ut & ſi iram ſuam nō penitus expleſſet, attamē ut pluribus caueret, quibus ſummopere proſpicere pollicetur. Latens enim improbitas, quam prædicata pernicioſior. Quare cū detractores cognoſcimus, facilius impudentes eorū linguas, & ingratos animos effugere ſolemus. Ipſis enim utar uerbis, quibus ille doctiſſimus, ſed eſto, neſciamus, qua de cauſa quando ſcribebat, reticuerit. Nunc interrogetur, nunc reſpondeat, qui ſunt qui cum incuſārunt? qui ſunt qui prius detrahendo neceſſitatē ſibi reſpondendi effecerunt? qua ex parte orbis terrarum uenerunt? qui fuerunt iudices apud quos certamen hoc ſubiit? quod in iudiciū hæc accuſatio delata fuit? ubi terrarū aut marium congregatū? Seleuciæne dicet? an cum ſæpius uocati ab his, qui illuc conuenerunt, ut ea quæ inferebantur repellerent, cū obuiā exire nō auderēt, taciturnitate ſua uicti, atq; damnati ſunt. Habeatur eñ mihi pariter ad uniuerſum illum cœtum oratio qui cōmuni impietate tanquā morboſum membrū a ſano eccleſiæ corpore deciſus eſt. Sed Conſtantinopoli? at illic nulla ipſis erat opus oratione. Nā cū ex aula regia omnes & reliquos qui plurimū poſſe putarentur, ad ſe cōſciuiſſent, longe ſuperiores impetu ſe in res omnes intulerunt, ipſi accuſatores, ipſi iudices, ipſi miniſtri publici, ipſi denicq; cūcta poterāt, quā tū cōcupierant alios ejcientes, alios in illorū locū ſubſtituētes, alios in periculū uitę deducentes, ipſi magna cū poteſtate inter ſe ciuitates ſortiebantur; tunc è Syria etiā

quidam

quidam expulsus, Constantinopolim quasi ad tyrannidem peruenit. Hic autem i- C
ste inexpugnabilis & grauis orator, in peruersę religionis prędium Cyricum obti-
nuit. Theosebio uero post maximarum blasphemiarum redargutionem, Sardien-
sis ecclesia deuorata est. Tacco Bithyniam, Paphlagoniam, Ciliciam, prætermitto
cæteros, quos est depasta circumlata improbitas. Quam ergo respondendi neces-
tatem tunc habuit? sed ut arbitror etiam si uoluerit mendacio uti, non poterit. Qua-
re nihil uerius, quam modum hunc dicendi ad decipiendum ab ipso excogitatū fuis-
se. Sed hęc hactenus: Quę uero post ea quę superius retuli statim subiungat, diligē-
tius considerate. Forte enim nō erit inutile, antequā impietatem eius redarguamus,
pauca de tumore eius prædicere. EVNO. Peto autē ante omnia, inquit, a uobis, qui
aut his temporibus estis audituri, aut lecturi postea, ne uelitis maiori parti plus atri-
buere, ac multitudine uerum a falso discernere: neq; dignitati quorundam cōmoti,
mentem obfuscari, uel plus his qui præoccupārunt deferendo, posterioribus aures
obserare. BASI. Quid tu narras? non dabimus plus antiquitati? non reuerebimur
Christianorum multitudinem, tam eorū qui sunt, quam eorum qui fuerunt ex quo
Euangelium prędicatū est? Nullam rationem dignitatis eorum faciemus, qui omni
spirituali gratia claruerunt, quibus tu omnibus inimicā hanc impietatis uiam & ho-
stilem nuper excogitāsti? sed claudentes simul oculos animi, exterminata cuiuslibet
sancti uiri memoria, otiosam atq; omnino uacuā deceptionibus atq; cauillationi-
bus tuis mentem nostram supponemus? Magna profectò est tua potentia, si quæ
multiplici artificio diabolus assecutus non est, ea tibi solo imperio aderunt. Siquidē
omnes tibi persuasi traditionē fidei, quæ præterito tempore omni, sub sanctissimis
uiris euicit, cogitationibus uestris impijs postponemus. Huic uero non sufficit eorū D
qui nunc audient, mentem eludere: sed etiam postulat, ut quicunq; multo pòst sua
perlegant, eandem sententiam habeant. O contumaciam hominis, qui usq; ad po-
steros peruenturam putauit orationem, & immortalem in futurū tempus memo-
riam sui permansuram, Et is quidem nunc intumescit, qui paulo post ad auditores
simulans, quasi omnem tumorem negligens, ita eis dicit, quos ut fictos iudices col-
locauit. EVNO. Ad hæc, inquit, nobis molesti non sitis, si tumorem pariter, atq; ti-
morem neglexerimus, & præsenti securitati ac gratiæ licenter de futuris loqui prætu
limus. Cum enim omni adflictione terrena ac tēporali hac morte terribiliora impi-
orum supplicia iudicaremus, nulla re inuolutam, sed nudam exponendam esse ueri
tatem putauimus. BASI. Quæ tanta est superbia, quam ista non excedit orationis
elatio? Cui derisioni contumelia etiam inest, in iudicantes: si quoniam bona grauiter
ferant, uix ab offendendo eo reuocantur, qui tumorem unà cū timore negligit, qui
præsentem securitatem contemnit, ut de futuris loquatur licentius: qui postrema il-
la supplicia tēporali hac morte terribiliora iudicauit. Id uero quid est, nisi, nolite in-
fensi mihi esse Iudices, qui ad summum uirtutis ipsius peruenī, qui terrena contem-
psi, qui omnem uiuendi potestatem in cœlos transposui? Nouus hic est arrogantiæ
modus: nam quibus rebus dissimulat se gloriam negligere, his ipsis ad summum se
tollere conatur. Nam si quibus ostendit uenia esse digna quę gerit (ea euangelicæ ui
tæ sunt capita) conijcere inde dat, qualem nam ipsum in omni uirtute ducere debea-
mus. Verum hæc quibus tota fere ipsius uoluntas exprimitur, multis silentio tradi-
tis, hactenus dicta sint, ut per ea quæ mentitus est, mendacij patrem in eo locutum

cognosca-

A cognoſcamus,& ex arrogantia qua condemnatus eſt prædiſcamus,cum apertè dicat Apoſtolus, inflatos omnes in diabolicum crimen incidere. Nunc reliquum eſt, ut ad redarguendam impietatem accedamus. Principio fidem conſcribit,& ſimplicibus ac indeterminatis uerbis compoſitam, qua multi patrum non ad propoſitas quæſtiones contendentes, ſed ſimpliciter ſecum in ſynceritate cordis colloquentes uſi ſunt,quam ut ferunt,& Arrius Alexandro,cauillationibus cum captans, propoſuit,quam & hic quaſi ſuæ ſententiæ conſentaneam,duabus de cauſſis adhibuit. Primum,ut innouandi dogmatis ſuſpicionem effugiat,cum ipſorum patrũ fidem tanquam rectam ſuſcipiat: deinde ut omnes integritate uerborum fieri,nihil ſibi proſpicientes, in cauillationum laqueos incidant. Simul autem etiam illud conſpexit, quod & ſententiam ſuam probabilius inducere poſſet, cum dicta patrum interpretaretur,& facile impietatem ſe eſſe occultaturum. Quòd ſi ſuſpectus foret,ſine ulla culpa eſſe uideatur,quod nõ e ſuo,neq; a ſe dicit,ſed alienæ mẽtis ſit interpres Qua in re dignum quid riſu commiſit, & non ſenſit. Nam cum eandem patrum fidem ſummis laudibus extuliſſet,poſt pauca illã ipſam turpiſſimis probris afficit. Quod ut apertius pateat, diſtinctius orationis eius particulas examinabo: ſed primũ quã proponit fidem ipſis uocibus ſuis hic ſcriptis uideamus. EVNOM. Eam uero quę iamdiu apud patres obtinuit,inquit, pia traditio, tanquam amuſſim quandam aut regulam exponendo præmittamus, ut quæcunq; dicentur, tutius per eã poſſimus iudicare. BASIL. Deinde adducit patrũ fidem his uerbis. EVNOM. Credimus in unum deum patrem omnipotentem, ex quo ſunt omnia,& in unum unigenitũ

B dei filium, † deum uerũ,dominum noſtrum Ieſum Chriſtum,per quẽ ſunt omnia: & in unũ ſpiritum ſanctũ paracletũ. BASIL. Quibus ſtatim annectit. EVNOM. Sed ſimplicior quidem fides, & omnium communis, qui aut eſſe aut uideri Chriſtiani cupiunt ut breuiter & ſummatim dicamus, hæc eſt. BASIL. Horum uerborum turpem repugnantiam paulò pòſt oſtendemus,ſi prius illud in mentem reduxerimus,hunc illum eſſe qui incipiens magna cũ arrogantia, nudam omni dejecto uelamine ueritatem ſe nobis expoſiturum pollicebatur. In hac ergo fide,ubi ſcriptũ eſt: † Credimus eſſe innaſcibilitatem Dei omniũ eſſentiam, aut credimus eſſentia diſſimilem eſſe unigenitum patri. Nam hæc ſcripſiſſet profectò ſi quemadmodum pollicitus eſt,nullo fraudis uelamine ſuam opinionem obumbraret. Verum ut arbitror cum inſidioſa ubiq; utatur oratione,idcirco ſua parumper reticet,ne ſermo in liberas aures incidens,incredibilis & rejciendus uideatur. Patrum autem fidem proponit,cuius uerba cum indifferentia ſint,neq; confirmationi ſermonis ſui repugnantia poterant afferre, & ex illis facile ſequi ſua putabat, ſi inde ad ea quæ uolebat orationem traduceret. Quod autem hæc uera ſint liquido ex ipſis patet. Nam fide patrum breuius ſcripta,& alia quadam allata cauſſa,ac præcipuè quod non eſſet ea fides omnino ſufficiens à criminantibus ipſum liberare: illico exponere ipſam aggreditur. Cur ergo ipſam propoſuiſti? cur non ſtatim ad eam orationem deſcendiſti,quæ cum certior erat tum a criminibus te abſoluere poterat? Nunc uero proponit quidem eam,ut per eam tutius iudicet, & rurſus emendat,quaſi nihil in ea ſit integrum. Quare palam omnibus eſt, quod opinioni ſuæ tanquam hamo ad mortẽ trahenti,dolum eſcæ, integritatẽ fidei coaptat, ut imperitiores ad id quod apparet undiq; accurrentes, minus cauti peruerſitate impietatis infigantur, ac ne uideatur

† θεὸν λόγον id eſt Deum uerbum.

πιστεύομεν τὴν ἀγεννησίαν οὐσίαν εἶναι ἀπὸ θεοῦ τῶν ὅλων.

I ab ſcq;

absq; causſa emendationem eius fidei afferre, quam ipsemet summis laudibus ex- c
tulit, uidete quonam modo uerborũ suorum oblitus ipsi detrahat. EVN. Sed
simplicior quidem fides,& omnium communis qui aut esse aut uideri Christianu
piant,ut breuiter ac summatim dicamus, hæc est. BAS. Quid ais? pia illa pa-
trum traditio, & amussis(ut ipse appellabas)& regula,& id quo rectius iudicatur,in-
strumentum rursus fraudis ac simulati artificij cæteraq; huiusmodi nuncupabitur.
Si enim ijs qui uerè Christiani sunt, nõ accommodatur, sed ijs qui uideri quam es-
se malunt,quidnam aliud quam quod dictum est,de ipsa putare conuenit: Quis i-
gitur,nisi demens omnino sit,ijs qui peruerso animo sunt,rectam accommodari re
gulam diceret,& amussim ueritatis,hostibus ueritatis? Nam qui appellari Christia
ni quàm esse uerè maluerunt,cum ut multos seducant hanc simulationem subeant,
longè profectò ab omni quod rectum est,atq; ab omni ueritate absunt. Quare uti
obliquum nunquam dirigetur,ut apud Ecclesiastem legitur,sic ea quibus ueritas in
dicatur,ijs qui mendosam uitam elegerunt nunquam conuenient,quamuis huic ui-
deatur,qui ea,ut dixi,de re sic aperte sibi ipsi repugnat, ut quo fidẽ laudat, eo con-
uenire cum prijs patribus uideatur: quo autẽ rursus ipsam carpit, eo aditum sibi ad
oppositionem eius subaperiat. Quapropter eandem & regulam appellat,& certio-
ris indigere additionis confirmat, quod summæ ignorantiæ signum dicerem,si cui
gratum fore putarem,etiam hoc subostendere. Regula enim & amussis,ô doctissi-
me tu,in quantum nihil eis deest,ut sint huiusmodi,nullam accessionem suscipiunt.
Nam cui aliquid deest,illi additio congruit: quæ uero imperfecta sunt,nunquam re
cte amussis ac regulæ appellabuntur nominibus. Sed de his satis. Nã quæ de Deo
sibi excogitatæ sunt rationes,considerandæ iam sunt. EVNOM. Vnũ ergo,in- d
quit,esse Deum & naturali quodam sensu, & penes patrum doctrinã, nec a se,nec
ab alio factum profitemur. Nam utrunq; horum æque fieri nõ potest. Necesse est
enim reuera quod facit,ante id esse,quod fit: & ipsum quod fit,secundum esse ab eo
quod facit: nihil enim seipso prius, aut posterius esse potest. Neq; quicquam aliud
ante deum: fortiretur enim potius illud, quam, quod ab illo secundum est,deitatis
maiestatem. BASIL. Cuius gratia uniuersam hanc eius appositi dictionẽ, ut
perspicua fiat istius uiri uanitas in dicendo, qua ubiq; per totam orationem utitur.
Cum enim dixisset, naturali quodam sensu, & cõmuni omnium conceptione natũ
deum non esse,demonstrationibus tamen id nititur stabilire, simile ijs faciens,si qui
claro in meridie acuti usus homines ratione quadã docere uelint,solem siderum o-
mnium esse lucidissimum. Quòd si qui sensu cognitum ratione ostendit,deridetur:
qui communi conceptione intellecta docet,is quomodo eiusdem amentiæ non con-
demnabitur? Nam longe profectò hæc quam quæ usu uidentur,sane mentis ho-
minibus sunt certiora. Verum si quis in hanc ueritatem imprudenter inuehereturꝫ
& quod ingenitũ est,uel a se,uel ab alio factum esse contenderet, tanta sermonis ua
nitas ueniã forsan consequeretur: cũ uero nullus ad hũc diem,nec corũ qui de foris,
nec corũ qui ex ipsa ecclesia contra ueritatem insurrexerunt, in eam deuenit stolidi-
tatem,ut de innascibilitate eius qui ingenitus est, dubitaret,quid ex hac oratione se-
quatur nõ uideo. Num Aristotelis aut Chrysippi syllogismis opus est,ut cũ perdi-
scamus qui est ingenitus, neque a seipso,neq; ab alio natum,nec priorem esse, nec
posteriorẽ seipso? Quorsum igitur hæc illi tendunt? Primũ mihi uidetur honori sibi
apud

A apud auditores putâſſe, ſi denſis atq; minutis excogitationibus ſuis redundaret, ſi acutus in proſpiciendis incongruis, & acutior in diſſoluendo quod ſuſpexit uidere/tur, & harum rerum gratia uolubili orationis curſu inſuperbire, & demonſtrationẽ ſubtiliter deducere, quod nec a ſe ipſo, nec ab alio qui ingenitus eſt, ſit factus. Deinde nec in hoc etiã loco artis ſuæ oblitus eſt, ſed cũ in manifeſtis moram faciat, quaſi elementa quædã ad ea quæ ſequuntur occultius ingerit. Nam illud otioſum ipſi nó eſt quod dicit. Neceſſe eſt enim reuera quod facit, ante id eſſe quod fit. Sed ut in ſermonibus qui de filio ipſi ſunt conceſſum iam habeat, poſteriorẽ eſſe filium patre: quoniã quod fecit, eo quod ſit antiquius eſt. Ex quo tanquã conſequens id ſumet, quod filius ex nihilo factus ſit. Verum hanc confutationẽ ipſius impietatis contra filium ad locos ſuos differamus. Ego autem etiam ingeniti uim innaſcibilis appellationem quamuis ſummopere cogitationibus noſtris congruat: tamen quoniã nullo loco in ſcriptura ipſam inuenio, & quoniã primum eſt elementum blaſphemiæ inſtorum, ſilentio tradendam meritò duxerim. Præſertim cum patris uox & id poſſit quod ingeniti, & ad id etiã propter relationẽ coniunctam ſibi filij cogitationẽ adducat. Qui enim uere pater & ſolus pater eſt, à nullo eſt: qui autẽ à nullo eſt, ingenitus eſt. Nó ergo magis ingenitus quam pater nobis appellandus eſt, ne uideamur prudentiores eſſe uelle ſaluatoris doctrina, qui ait: Ite, & baptizate in nomine patris. patris dixit, & nõ ingeniti. Sed de his hactenus. Quę uero his annexa ſunt, perſpiciamus. Vbi ergo paululum proceſſit, quaſi repetens quæ dixerat, ſic ſcribit.

ἐν οἷς ἀγνοεῖ γεννητὸν.

EVNOM. Si igitur nec ipſe ante ſeipſum, nec quicquã aliud ante ipſum proceſſiſſe demonſtratum eſt, ipſe autẽ omnia præcedit, innaſcibilitas eũ conſequitur. Immo

B uero ſubſtantia ipſe eſt ingenita. BASIL. In his uerbis facilè attendenti cuilibet eſt malignitatem eius quam deprehendimus conſpicere: nõ autẽ ita facile in lucem eam edere: tentandum tamen, cũ in illo ſpem habeamus qui dat uerbum euangelizantibus uirtute multa. Dixit prius, quod ſi nec ipſe a ſe eſt, neq; aliud quicquã eum præceſſit, innaſcibilitas eum conſequitur: deinde quoniã conſpexit ex iis quæ poſita ſunt non id quod uoluit, ſed eius oppoſitum ſequi. Nam ſi conſequens eſt in Deo innaſcibilitas, deforis omnino eũ aſſequitur. Quod autẽ deforis eſt, ſubſtantia eius nó eſt, ex quo defluit & corruit uniuerſa hæc fraudulenta cõſtructio. Ne igitur hoc ſibi accidat, uidete quid faciat. Parũ curauit ne deriſui eſſet quẽ erat ſubiturus, ſi ſibi ipſi non cõſentiret, itaq; correctione ad ea quæ uoluit orationẽ reduxit, dicendo: Immo uero ſubſtantia ipſe eſt ingenita: hoc autẽ iis quæ præceſſerunt nullo pacto cõſentit. Quomodo enim & ut cõſequens Deus habet innaſcibilitatẽ. & rurſus, non ut quid cõſequens, ſed in ſubſtantiæ ratione contentũ. Veruntamẽ nó omnino dimittit cauillationẽ ſibi corruere. Si enim cũ dixiſſet, tanquã conſequens ingenitũ Deo ineſſe, ſtatim hic orationẽ abſoluiſſet: nihil ſibi reliquũ eſſet, quo uel innaſcibilitatẽ ipſam ſubſtantiã Dei dicere poſſet, uel alterius eſſe ſubſtantiæ unigenitũ filium demonſtraret. Nihil enim eorũ quæ patrẽ ac filium foris cõſequuntur, ipſam ſubſtantiam poſſint diſſeparare. Nunc autẽ quoniã intulit, immo uero ipſe eſt ſubſtantia ingenita, oſtendit quod ipſum quòd Deus eſt, innaſcibilitas eſt. Quod quantas ipſi anſas ad impietatẽ præparauerit, paulò pòſt clarius oſtendam. Quare quod primũ dixit, e rerũ ipſarũ ueritate prout ex poſitis cõſequebatur, emerſit: quod aũt poſtremũ appoſuit, ex hæretica opinione adiectũ eſt, cũ turpiſſime omniũ hic orator

ad correctionem orationis transiluerit. Nam quo pacto idipsum, & consequens est c
Deo, & rursus idem quod ipse, cũ omnibus perspicuũ sit consequens aliud esse quã
sit is quem illud cõsequitur: Hic uero excogitata iam una ex eo quod ut rapuit, ad af-
firmandum procedit, quod innascibilitas dei substantia sit: ut hoc demonstrato cõ-
sentaneũ habeat, alterius esse substantiæ unigenitũ, quam pater sit. Sed quæ ipse di
cit, audiatis. EVN. Ingenitum autẽ dicentes non solum nomine iuxta humanã
opinionẽ decorandum deũ putamus: uerumetiã ei reddendum arbitramur quod
κατ' ἐπίνοι- maxime ei debemus, ut idipsum scilicet quod est cotineamur. Nam quæ iuxta opi-
αν. nionem dicuntur, cũ in nominum prolatione solum sint, cum uocibus simul dissol-
uuntur.. BAS. Destruit iuxta opinionẽ in deo innascibilitatem perspici. Putat
enim facilem hinc sibi aditum fore, ut ostendat innascibilitatẽ substantiam esse, ex
quo nullo repugnante, alterius esse substantiæ unigenitũ filium quam pater sit, con
cludet. Idcirco in uerbo opinionis inhæret quasi nihil omnino significet, sed in sola
prolatione uocis substantiã habeat, & simul non esse dignũ contendit opinionibus
deum laudare. Ego uero opinionẽ ne tantũ innascibilitas concipiatur an non, non-
dum affero, antequã ipsa rationis indagatione ad hoc deducamur. Sed quidnam
sit ἡ ἐπίνοια ista ipsum libenter interrogarem: num nihil omnino hoc nomen signi-
ficat, sed sonus quidẽ est, qui in uanum ex ore excidit: At quod huiusce modi est, nõ
magis mentis conceptio, quàm amentia atq; nugatio appellabitur. Quod si conce-
dit, nõnihil significare ἐπίνοιαν hanc, sed falsum quiddam penitus & nõ consistens
ut in fabulis centauri atq; chimeræ, quo pacto id quod falso significatur, una cum
sono oris dissoluitur? cũ & si uox in aerem profundatur, in mente tamen quæ exco-
gitata fuerunt pemaneant? Neq; enim aliquando falsis omnino, aut uanis cogitati- d
onibus, uel in sono, uel in alijs motionibus animi mens expleta, si quæ memoria re-
tineat, postea uoce emiserit, una cũ edita uoce & iam ea quæ cõcepta fuerant dissol-
uuntur. Nam si falsitatis natura simul cũ uerbis corrumperetur, operæ prætiũ esset
falsa prædicare. Non est hæc istius rei natura, non est. Reliquũ igitur est ostendere,
quomodo, & quibus in rebus cõmunis consuetudo τῆς ἐπινοίας dictione utatur, &
quo pacto diuini sermones usum ipsius susceperint. Cõsideremus ergo, quod in cõ
muni quidem usu quæcunq; repentina cõprehensione simplicia uidentur ac unica,
uaria uero ac multiplicia, si subtilius exquiruntur, hæc cũ mente diuidantur τῆ ἐπι-
νοίᾳ id est opinione, sola diuisa dicuntur: ut corpus prima comprehensione simplex
putamus, at cũ ipsum cribrauerit ratio, &, in colorẽ, figuram, duritiem, magnitudi-
nem, cæteraq; huiusmodi ex quibus cõpositum est, dissoluerit, uarium ostendit &
multiplex. Rursum quæcunq; non subsistunt quidem, sed pictura quadam mentis
& phantastica uirtute configurata sunt, ut quæ poetæ ac pictores ad stuporem eo-
rum qui ea sensu percipiunt, prodigiose depingunt, hæc quoq; κατ' ἐπίνοιαν id est
iuxta opinionem & imaginationem speculata cõmuniter dicuntur. His non distin-
ctis, uel ex ignorantia, uel ex malitia, de sola opinione eorũ quæ non subsistunt, no
bis Eunomius philosophatus est, neq; de hac qualitercunq; se habeat natura, nar-
rauit. Non enim signare quicquã quamuis falsum, sed penitus nihil significans no-
men eius, atq; in sola pronuntiatione subsistere putauit. Atqui tantũ abest, ne de ua
nis solũ & phantasticis rebus nomẽ hoc prædicetur, ut post primã in nobis a sensu
factã impressionẽ, subtiliorem cõprehensæ rei ac certiorẽ cogitationẽ, ἐπίνοιαν ple-
runq;

A runcꝫ nominemus. Vnde & cõſuetudo excogitationẽ,licet impropriè, illam uocat. Vt tritici ſimplex intellectus omnibus ineſt, quod id cũ occurrerit ſtatim cognoſcimus:cũ uero diligentius inquirimus,tunc multarũ rerum ſpeculatio accedit,& diuerſa nomina res ipſas ſignificantia. Idem enim triticũ,nunc fructũ,nunc ſemen,nunc cibum appellamus. Et fructũ quidem,quaſi præteriti agricolarũ operis finẽ:ſemen uero, ceu futuri initiũ:rurſus cibũ, ut reſtaurationẽ corpori comedentis congruam. Quorũ unumquodcꝫ & κατ' ἐπίνοιαν inſpicitur,& oris ſono nequaquã euaneſcit, ſed conſiderantis animo excogitatũ inhæret. Et ut in uniuerſum dicam,omnia quæ ſenſu cognoſcuntur,cũ ſubiecto ſimplicia uidentur:multiplicẽ uero rationẽ ſpeculata ſuſcipiunt,ἐπινοίᾳ percipi dicuntur. Huiuſmodi ferè uſum in hoc nomine,diuina quoꝫ nos ratio docet: uerũ reliqua propter multitudinẽ præteribo,unius uero ſolum nõ importunam faciam mentionẽ. Dominus noſter Ieſus Chriſtus,cũ de ſeipſo uerba faceret, & deitatis in homines affectũ ac incarnationis gratiã ſubaperiret quibuſdam proprietatibus,quas in ipſo ſpeculari poſſimus eam,ſignificauit.Portã enim ſeipſum,uiã,panẽ,uitem,paſtorẽ,lucẽ nominauit, nõ quod † multiuocus quidam ſit:nec enim cuncta hæc nomina ad idẽ inter ſe cõferuntur. Siquidẽ aliud lux, aliud uitis,aliud uia, aliud paſtor ſignificat: ſed cũ unus ſubiecto ſit, una ſubſtantia ſimplex & non cõpoſita,aliter atcꝫ aliter ſeipſum nominat,πῇ ἐπινοίᾳ diuerſas inter ſe appellationes ſibi accõmodans. Actionũ nancꝫ diuerſitate,beneficijs,& habitudine,diuerſa quoꝫ ſibi nomina impoſuit. Nam ſi cũ ſe mundi lucẽ dicit,partim inacceſſibilem diuinæ gloriæ maieſtatẽ hoc nomine ſignificat, partim quòd ſplendore agnitionis eos,qui animi oculos purgauerunt,illuminat. Vitẽ uero,quòd omnes
B qui in eo per fidẽ radices egerunt,felici bonorũ operationũ fructu enutriat. Panem autem,quod rationali animæ ſit cibus idoneus,retineatcꝫ conſtitutionẽ ipſius,ſemper à ſeipſo quod defluxũ eſt reſtituens, necꝫ ad irrationalem dimittens infirmitatem ſubduci. Ita ſi quis ſingula nominũ pertractabit, multiplices atcꝫ uarias rationes inueniet, quãuis unũ ſecundum ſubſtantiã is omnibus ſubijciatur. Quiſnã ergo ſic paratã ad blaſphemandum habet linguã, ut dicere audeat ſimul cũ uocibus his,etiã τὰς ἐπινοίας diſſoluit? Cur itacꝫ eſſet abſurdum,in Deo quoꝫ omniũ quẽdam κατ' ἐπίνοιαν hoc pacto accipere,& cũ primis hoc ipſum de quo uniuerſa nobis inſtituta eſt diſputatio? Nuſquã enim illud, ingenitũ alio modo dictũ inuenimus.Incorruptibilem nancꝫ ac ingenitũ Deum dicimus diuerſo mẽtis obiectu his nominibus appellantes. Nam cũ in tranſacta iã ſecula reſpicimus,ac omne ſuperare initiũ uitam dei inuenimus, tunc ingenitũ ipſum affirmamus.Cũ uero per ſecula futura mentẽ extendimus,tunc infinitã eius in nullum terminũ exeuntẽ,incorruptibilem appellamus. Quemadmodũ igitur quoniã abſcꝫ termino eſt, uita ipſius incorruptibilis eſt:ſic quia ſine initio eſt, ingenita nominata eſt.Sed hæc utracꝫ mẽte ſpeculari ſolemus. Quænã igitur ratio repugnabit utruncꝫ horũ nominum & ἐπινοεῖσθαι,& eius rei eſſe confeſſionẽ,quæ uere Deo ineſt? Ille uero ueluti ſi hæc repugnarent,ac ſimul eſſe nõ poſſent, alterũ ab altero penitus diſſeparat,κατ' ἐπίνοιαν ſcilicet quicquã dici de Deo, & adimplere * ipſi eius quod eſt,confeſſionẽ. Ver ũid quoꝫ nõ prætermittendũ, quã mirabilis iſti religionis ſimulatio in auditorũ euerſionẽ excogitata ſit,cũ dicit. EVN. Nolle † cogitationẽ humanã decorare Deum cũ ingenitum appellat:reddere autẽ ipſi quod maximè ei debemus, cũ idipſum

πολυώνυμος

ἐπίνοιαν.

quod est confiteatur. BAS. Quibusnam uerbis tantam uolubilitatem artis di- C
gnè quispiam consequetur? simpliciores omnes terrere nitatur, quasi non reddentes
deo quod debent, nisi innascibil tatẽ substantiam esse cõfiteantur, & debiti reddi
onem propriã impietatem appellat, ut nihil à se dicere uideatur, sed quod ex neces-
sitate deo debeatur explere. Itaq; omnibus ostendit, quod si innascibilitatẽ in sub-
stantia ipsa posuerint, sine culpa dimittentur: si aliter, secundũ religionis rationẽ opi
narentur, tanquã negligentes id debitũ quod omniũ antiquissimum est maximeq;
necessarium, sine deprecatione diuinã in se iram excitaturos. Quas ob res ego liben
ter ab ipso peterem, sit ne in omnibus quæ de deo dicũtur pariter gratus, an in hoc
uerbo solum? Nam si nihil penitus mente inspicit, ne humanis deũ appellationibus
decorare uideatur, cũcta similiter substantiã cõfitebitur, quæ de deo dicuntur. Quo
nam igitur pacto non deridendus, si creandi uirtutẽ substantiam esse dicat? si proui
dentiam rursus substantiã, eodẽ modo præscientiã & omnem itidem operationem
substantiam putet? quæ cuncta si ad unũ tendunt significatũ, necesse est, ut inter se
idem ualeant, sicut fit in multiuocis: sicuti cũ Simonem Petrũ Cepham eundem di
cimus. Quare si quis audit inalterabilem esse deum, ad innascibilitatẽ subducetur: &
qui audit impertibilem, ad creandi uirtutẽ defertur: qua confusione quid unquã ab
surdius fiet, quam si cũ propriam cuiuscunq; nominis potestatẽ abstuleris, contra
communẽ consuetudinem & doctrinã spiritus leges ponas? Nonne cũ de deo audi
amus, quod in sapientia omnia fecit, creatiuam tunc eius artem docemur? Cum au-
tem, quod aperit manũ eius & implet omne animal benedictione, bonæ uoluntatis
prouidentiã suã, quæ per omnia transit? Cũ uero, quod posuit tenebras latibulum
suum, inuisibilis naturæ eius admonemur? Cum rursus è persona ipsius dei dicitur: D
Ego sum, & alteratus non sum, identitatẽ æternam, incommutabilitatemq; diuinæ
substantiæ discimus? Quomodo igitur non furere te perspicimus, si propriam cuiq;
nominũ potestatem inesse nõ putes: sed contra ueritatẽ, idem omnia posse nomina
determines? Deinde etiam si hoc dabimus, neq; sic magni aliquid ad intentionem
eorum accedet. Si enim hæc omnia cũ de deo ac patre dicuntur, substantiam signifi
cant, incommutabile dico & inuisibile & incorruptibile, palam est quod similiter eti
am de unigenito dei filio dicta, substantiam significabunt: inuisibilem enim, incom-
mutabilem, incorruptibilem, ac impertibilem, cæteraq; huiuscemodi filium dei no-
minamus. Ita subtilis eorum argutia in oppositũ ipsis reuoluetur. Non enim magis
propter unius appellationis diuersitatem, dissimilem in substantia filium poterunt
demonstrare, quam propter plurium cõuenientiam similem necessariò, ex ijs quæ
dederunt, cõfiteri cogentur. Quod si dixerit, in sola ingeniti uoce tali uti reuerẽtia, in
ἀποκλίσεως. cæteris uero id non obseruare: rursus ipsum interrogabimus, quęnam hæc est† disse
paratio, ut cum tam multa sint quæ de deo dicuntur, in hoc uno tantam curã ostẽ
dat, atq; in hoc uno ipsi adimpleat eius quod est confessionem: in cæteris uero, quę
plurima sunt, humanis eum cogitationibus decorare non renuat? Nam qui multa
debet, nõ magis gratus, si unum aliquid reddet, iudicabitur, quam excedens ingra-
titudine si plura nõ reddet. Sic igitur suis artibus capitur, quemadmodum uersuta
bestia, ea ratione magis refutatus, qua se magis tutum arbitratus est. Sed quæ dein
ceps sequuntur attendite. Demonstratione adducta, ut putat, quod impossibile sit
cogitatione innascibilitatẽ concipere, infert. EVN. Nec uero secundum piuatio-
nem:

A onem:priuatio enim omnis eius quod natura ineſt, priuatio eſt, & poſterior habitu. BAS. Quod autẽ iſta e mundi huius ſapientia loquatur qua deductus hanc ſermonis nouitatem ingreſſus eſt, non eſt arduum demonſtrare. Ariſtotelis enim ſunt:ut qui legerunt utiq; dicerent,hæ de habitu ac priuatione rationes ſunt,quibus in libro qui de categoris inſcribitur, poſteriores habitibus priuationes affirmat. Quare uobis oſtendere ſufficiebat,non ex doctrina ſpiritus,ſed ex ſapientis principum huius ſeculi hæc eum dicere, ac illud Pſalmiſtæ ad ipſum exclamare: Narrauerũt mihi iniqui fabulationes,ſed nó ut lex tua,ut cũ diſceremus,nõ è doctrina domini noſtri Ieſu Chriſti eſſe quæ dicũtur, uocẽ ipſius domini recordemur qua dicitur: Quoniam cũ loquitur mendacium,e ſeipſo loquitur. Atq; hoc pacto uerborũ multitudinem nobis abſcinderemus,cum hinc uniuerſis palam faceremus,nihil ipſis nobiſcum eſſe commune. Etenim,quænam cõuentio Chriſto ad Belial,aut quæ pars fideli cum infideli? Verũ ne uideamur inopia redargutionis ad taciturnitatẽ confugere,age de ijs etiam pauca diſſeramus. Multa eorum quæ de Deo dicuntur: ó Eunomi ſimili proferri figura uidemus,utputa incorruptibilis, immortalis,inuiſibilis, cuiuſmodi eſſe & illud ingenitum ducimus: quæ ſi quis priuatiua nominat,nihil ad nos. Nec enim ſcimus uerborũ artificium, nec eos qui ſciunt beatos ducimus:id tamen ſcimus,qualeſcunq; reliquas uoces quas enumerauimus putes,tale dicendum ingeniti quoq; eſſe uocabulum. Quare quemadmodum incorruptibile non ineſſe deo corruptionem ſignificat,& inuiſibile omnẽ oculorum comprehenſionem eum excedere, & incorporeum non ineſſe ei trinæ dimenſioni obnoxiam eſſentiã,& immortale nunquã diſſolutionem ipſi futuram, ſic & ingenitũ generationem ipſi non B ineſſe ſignificat. Si igitur reliquorum nullum priuationem oſtendit,neq; hoc:ſi uero illa concedis priuatione proferri,in appellatione uero ingeniti hoc non admittis, agè dic quo habitu præcedente priuationẽ incorruptibilitas monſtrat? aut cur non eodem modo ingenitũ etiam capiamus? Verum circa hoc ſolum modo uerbũ maligna utitur arte: quoniã hinc impietatis rationes ipſi dependent. Vt aũt liquidò eius pateat artificiũ,ita facite, quas in appellatione ingeniti rationes uerſat:quod nec humana cogitatione, nec priuatiue par eſt ut de deo dicatur, eas ipſas traducentes in aliud quiddã eorũ,quæ de deo dicuntur,conſiderate. Omnibus enim ad unguẽ accõmodantur. Et ſi uultis,de incorruptibili eadẽ dicamus,ipſam ipſius dictionem huc transferẽtes. Incorruptibilem uero dicentes,nó excogitatione humana decorare deũ oportere putamus,uerumetiã reddendũ ei arbitramur quod maxime ipſi debemus. Id aũt eſt,ipſũ quod eſt,cõfiteri, nec per priuationẽ: priuatio eñ eius quod natura ineſt priuatio eſt,& poſterior habitu. Cur magis de ingenito decet hæc philoſophari quã de incorruptibili, & omnino de qualibet uoce, quæ eodẽ modo proferatur? Sed nihil aliorũ ei ad impietatẽ opitulatur. Idcirco de reliquis nulla ipſi eſt mentio,quãuis infinita ſint, quæ pariter de deo dicũtur,quæ res ita ſe habet,unum quidẽ nomẽ inueniri nó poteſt,quod totã naturam dei cõplexum ſufficiat ſatis edere:plura uero & uaria in ſua qualibet ſignificatione,& ſi tenuem omnino atq; puſillam,ad totius nobis tamẽ ſufficientẽ ſignificationẽ cõgerunt. Eorum igitur quæ de deo dicuntur nomina,hæc quidem quæ inſunt,illa uero quæ non inſunt Deo ſignificant:nam ex his duobus,negatione uidelicet eorũ quę abſunt,& eorũ quę inſunt, cõfeſſione quaſi quidã character Dei nobis imprimitur:utputa cũ incorruptibilem nuncupamus,nobiſipſis uel audientibus dicere uidemur,corruptioni deum ſubiace

Incorruptibile,inuiſibile, incorporeum, immortale,in Deo quomodo accipienda.

re nō posse:& cū inuisibilem,quod non suspiceris, oculorum ipsum sensu cōprehen c
di:quando uero immortalem,quod nō putes mortē unquam posse Deo accidere.
Simili ergo modo cū etiam ingenitū, quòd a nulla causa, à nullaq; origine esse dei
dependere arbitreris.Sic ex quolibet ipsorū docemur,ne in turpes sententias incida
mus,cū de deo aliquid cogitamus. Itaq; ut præcipuam proprietatem dei cognosca
mus,alter alterum cum de deo habetur oratio,detinemus,ne cogitatione ad ea quæ
non oportet deferamur,neq; putemus corruptibile aliquid, aut uisibile,aut ex geni
ἀπηγορευ- tis deum existere. Itaq; omnibus his nominibus † ablatiuis ueluti quædā negatio
μένων. inest eius,quod a deo alienum est:eruditur enim sic mens nostra,alienasq; facile re
spuit opiniones. Rursus bonū, iustum,creatorem,iudicem,aliaq; huiuscemodi dcū
esse dicimus:uerum ut ablationē quandam rerum alienarum & abnegationem illæ
uoces significabant:eodem ista pacto aliquid ponunt eorum quæ deo conueniunt,
& circa eum inspiciuntur. Ex utroq; igitur appellationis modo docemur,uc de ijs
quæ absunt,quod absint:innascibilitas autem id significat, quod nō inest. Ostendit
enim deo generationem non esse,quod siue ablatiuum,siue priuatiuum, siue nega
tiuum,siue quid huiusmodi quispiā uelit appellare,nihil differre putabimus.Quòd
ergo non eorum quæ deo insunt innascibilitas quicquā significat, his dictis palàm
(ut arbitror) patet.At substantia non est eorū quæ non insunt,sed idipsum esse Dei
quod in eorū quę non reperiuntur numero coacernare,summæ amētiæ est.Si enim
substantia in numero eorum quæ nō sunt, continetur, quonam modo alia quæ de
Deo dicuntur,deo inerunt? Demonstratum est autem his,quæ absunt,innascibili
tatem cōnumerari,mentitur ergo qui ipsius substantiæ hanc uocem esse significati
uam putat. At uero Eunomius, tanquam incongruum sit priuatiue quicquam de D
Deo dici, idq; grauiter ferens,ad aliud magis impiè dictum refugit, & in ipsa sub
stantia innascibilitatem imposuit, ac orationem tanquam ad caput colligens sic con
scribit. EVNOM. Ergo si ingenitum esse, in Deo est, neque secundum cogi
tationem humanam, neq; secundum priuationē, neq; ex parte(impartibilis enim)
neque in ipso ut aliud(simplex enim)neq; præter ipsum aliud (unus enim & solus
ingenitus) necesse est ipsam innascibilitatem ingeniti esse substantiam. BAS.
Perduxit tandem orationē quo uoluit:& cum undiq; innascibilitatem extruserit,in
ipsam,ut arbitratus est,substantiam compulit, dicens de Deo quod ipse sit ingeni
ta substantia. Ego autem substantiam Dei ingenitam esse ipse quoque confiteor:
non tamen innascibilitatem esse substantiam. Deinde illud etiam attendere opor
tet, quod impertibile atque simplex cum idem sit (impertibile enim est, quod è
partibus non componitur: simplex pariter, quod non a pluribus constituitur)
hic quasi diuersa subiecto alterum ab altero separat. Itaque docet non oporte
re in partes Deum decidere, neque aliud eius ingenitum, aliud genitum suspi
cari: nec rursus,tanquam aliud alij adiacere ipsi,innascibilitatem arbitrari:quorum
uerborum uanitatem redarguere uereor. Videtur enim quodammodo similis esse
ei qui uana dicit,is qui contradicit. Quapropter, ut ego arbitror,sapiens admonet
Salomon,non esse amenti respondendum prout amentia eius flagitat. Quæ enim
neq; dicta sunt neq; unquā dicuntur de Deo,ea hic diuisioni suæ subiecit ut multis
enumeratis,unico tantū pacto innascibilitatem cōmode dici uideatur inuenire. No
bis autē forte longiori opus esset oratione,ut mendacē cōprobaremus,& innascibi
litatem

A litatem non esse substantiam Dei demonstraremus: si quæ ipsi per diuisionẽ enumerata sunt, non essent liquidò refutata. Nam etiam si ratio illa uim haberet, quod nec cogitatione, nec priuatione innascibilitas dicitur: tamen nõ omnino quod intulit consequeretur. Quid enim necesse est sub uno enumeratorũ innascibilitatem cõtineri? Verum quoniam ipse quasi necessario adhærens ijs quæ præcedunt, illud infert: Ergo si nec imaginatione inest, nec priuatione, nec alio modo ex his qui enumerati sunt, ipsum profectò quod est Deus innascibilitas est. Sic nos cõuertentes dicemus, immo quoniã cogitatione inspicitur, & priuatiuũ nomen est, non est substantia Dei innascibilitas. Quousq; enim quæ nobis dicta sunt non refutat, nec suis propositionibus uires adfert, nullum unquam quod ipsi colligitur locum habebit. Quod uero putat ipsius Dei se omnium solum ipsam adinuenisse substantiam, intolerabilis est superbiæ ac tumoris. Fere enim & ipsum qui dixit: Ponam super astra sedem meã, iactantia superat. Quippe qui non stellas aut cœlum aggreditur, sed ipsam Dei substantiam apprehendere se iactat. Nos uero ab eo exquiremus, qua ratione ipsam comprehendisse prædicet: ex communi ne cõceptione? sed hæc Deum esse, nõ quid Deus sit, nobis suggerit, an ex doctrina spiritus? quænam illa est, aut ubi inuenitur? Nonne magnus ille Dauid, cui incerta occultaq; sapientiæ suæ Deus manifestauit, incomprehensibilem esse cognitionem Dei aperte confitetur dicens: Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est & non potero ad eam. Et Esaias, qui ad speculationem diuinæ maiestatis ascendit, quid nobis de substantia Dei explanauit? Quippe cum de Christo prædiceret testatus est dicens: Generationem eius quis enarrabit? Quid uero electionis uas Paulus ille, qui Christum in se loquentem ha-
B buit, qui ad tertium usq; raptus est cœlum, qui uerba audiuit ineffabilia, quæ non licet homini loqui: quam de substantia Dei doctrinam nobis reliquit? Quippe cum ad particulares œconomiæ diuinæ deuenisset rationes, quasi deficiens propter eius speculationis inuiam uitam, exclamans uocem illam emisit: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uiæ eius. Quod si hæc etiam ij, qui ad mensuram cognitionis Pauli euaserunt, cõsequi non possunt: quantum eos tumere arbitramur, qui ipsius Dei substantiam scire profitentur? Ex quibus equidem læto perquiram animo, quidnam de terra in qua manent, & in qua nati sunt sentiant, quam nobis substantiam eius exponat: ut si de his terrenis, quæ sub pedibus sunt aliquid nobis perspicue differant, tunc demum ipsis etiam de his contendentibus, quæ omnem intellectum excedunt, credamus. Quæ igitur terræ substantia est, quis comprehensionis modus? Respondeant nobis utrum ratio ad hanc comprehensionem deuenit, an sensus? Si sensum dicent, quo sensuum comprehensa est? uisu ne? sed colores hic percipit: an tactu? & hic duritiem & mollitiem calidum & frigidum, & huiusmodi cætera discernit: quæ nullus nisi qui in summam dementiam subuectus est, substantiam dicet: de gustu uero & olfactu, quidnam oportet dicere? quorum sensuum alteri humores alteri uapores obijciuntur. At auditus sonorum & uocum sensus est, quæ nullam ad terram habet affinitatem. Quas ob res reliquum est, ratione ipsos affirmare terræ substantiam inuenisse. qua tandem? quo loco scripturæ edita? a quo sanctorum tradita? Quippe qui de rerum creatione differuit, tantum nos docuit, quod in principio fecit Deus cœlum & terrã: terra autem erat inanis & uacua

Suffice-

Sufficere enim putant ipſum qui eã fecit & exornauit prædicare: quæ uero ſuſtantia c
eius eſſet, quaſi rem uanã & audientibus inutilem, inquirere neglexit. Quapropter
ſi nec ſenſus teſtimonio, nec rationis doctrina, cognitio ſubſtantiæ illius confirmari
poteſt, unde ſe dicent comprehenſionẽ ipſius habuiſſe? Nam quod in ea ſentibile
eſt, uel color eſt, uel magnitudo, uel grauitas, uel leuitas, uel denſitas, uel raritas uel
durities, uel mollities, uel frigiditas, uel caliditas, uel humorũ qualitates, uel figuræ
diuerſitas: quarũ rerum omniũ nihil hi ſubſtantiã dicent, quamuis omnia facile affir
mare ſoleant. Rurſus ratione nulla ſapientiũ & beatorũ ulli uirorum perſpecta eſt:
quis igitur cõprehenſionis modus relinquetur? Reſpondeant nobis qui cũcta quæ
ſub pedibus ſunt, deſpiciunt: ipſum uero etiã cœlum, & omnes intelligibiles poteſta
tes pertranſeunt: ac ipſi ſummæ ſubſtantiæ per intellectũ cõiunguntur. Sed uidetur
arrogãtia omnes hominũ morbos ſuperare, ac uere diaboli eos quibus ineſt, crimi
ne implicare. Qua ex re iſti etiã terræ naturã quã calcant quænã ſit neſciẽtes ipſam
ſe ingreſſos ſubſtantiã Dei iactant. Sanctis quidẽ ſuis Deus, Abraham, Iſaac & Ia
cob: quorũ propter conſummatã uirtutem, deus nominari quaſi quid præcipuũ ac
decẽs maieſtatẽ ſuam uoluit, deũ Abraham ſeipſum appellans, & deũ Iſaac & deũ
Iacob. Hoc enim mihi nomẽ eſt perpetuũ inquit. His igitur ſanctis nec nomen ſuũ
manifeſtauit deus, nedum ſubſtantiã ſuam reuelauit. Ego enim, inquit dominus, ui
ſus ſum Abraham, Iſaac, Iacob, cũ ſim deus ipſorum: & nomen meũ nõ manifeſta
ui eis, tanquã uidelicet maius quam poſſit humanus auditus accipere. At Eunomio
(ut uidetur) nõ modò nomen, uerum etiã ipſam ſubſtantiã ſuam deus oſtendit? &
rem tam abditã quæ nullis etiã ſanctorũ patuit, ipſe in libris cõſcribens edit, & pu
blicã temerariè omnibus facit. Et ea quidem quæ promiſſionibus nobis præparata D
ſunt, omnẽ cognitionẽ excedunt humanã: & pax dei omnẽ mentẽ ſuperat, ipſam au
tem ſubſtantiã dei non patitur ſupra omnẽ intelligentiã & cognitionẽ hominũ eſſe.
Ego uero nõ ſolum homines, ſed & omnẽ rationalem naturã uinci a cõprehenſio
ne ipſius exiſtimo. Rationalem autẽ nunc naturã creatã appellaui. Nam filio ſolo no
tus eſt pater & ſpiritui ſancto. Nullus enim cognouit patrẽ niſi filius: & ſpiritus cun
cta inquirit & profunditates dei. Nullus enim, inquit, ſciuit quæ hominis ſunt, niſi
ſpiritus qui eſt in ipſo: & quæ dei ſunt, nullus cognouit niſi ſpiritus qui eſt ex deo.
Quid ergo præcipuũ cognitioni unigeniti aut ſancti ſpiritus relinquent, ſi ipſi diui
nam ſubſtantiã penitus cõprehendunt? Nec enim potentiæ bonitatis, ſapientiæ dei
ſpeculationẽ unigenito attribuẽtes, proportionatã ſibi ipſis accõmodabunt ſubſtã
tiæ intelligentiã, cũ eius oppoſitũ potius ueriſimile ſit. Ipſam quidẽ ſubſtantiam o
mnibus præter quàm unigenito & ſpirituſancto inuiſibilem eſſe, ab operationibus
autem Dei nos ſubleuatos, & per ea quæ facta ſunt, factorem intelligentes, de boni
tate ipſius ac ſapientia admoneri: hoc enim eſt cognoſcibile Dei, quod cũctis homi
nibus deus manifeſtauit: nã quæcunq; apud theologos de ſubſtantia dei cõſcripta
uidentur, tropologia quadã uel allegoria ad alias ſententias pergunt. Quare ſi quis
ſubtiliori examine ſecundum promptiorem ſenſum nudis inſiſtere literis contem
dat, ad iudaicas & aniles fabulas deuolutus, inops perpetuò dignæ de deo intelligẽ
tiæ conſeneſcet. Præterquam enim quod materialem quandam ſubſtantiã dei intel
liget, & impijs hac re gentibus coaceruabitur: uariam etiam & compoſitam ſuſpi
cabitur. Cũ enim Propheta ex electro ſupra lumbos deũ eſſe pernarret: ex igni aũt

inferiora

A inferiora esse cõstata: qui nõ ad altiorem intellectũ ascendit per ea quæ scripta sunt, sed corporeis inhærens descriptionibus, talem esse substantiam dei & ab Ezechiele persuasus, rursum ignem esse a Mose audiet, & a dicto Daniele ad alias imaginationes deducetur, & sic nõ falsos solum, uerumetiam inter se repugnantes de litera colligere sensus inuenietur. Quas ob res & hanc substantiæ indagationem tanquã impossibilem nobis omittamus: & simplici ac integro Apostoli cõsilio credamus, qui dicit: Credere enim primum oportet quòd sit Deus, & quòd sit ipsum quærẽtibus remunerator. Non enim si inquirimus quid sit, sed tì illum esse confitemur, salutem nobis præparat. Verum quoniam neq; intelligibilis neq; effabilis naturæ hominis omnino substantia dei demonstrata est: reliquum est de innascibilitate ipsa quid sit, & quo pacto in deo inspiciatur, breui percurrere. Inuenimus igitur hæc cogitantes quòd non ex inuestigatione qua quid sit inquirimus, ingeniti nobis substantia occurrit, sed potius, ut quasi coactus hoc dicam uerbum) ex ea qua inquirimus, quomodo sit. Cum enim intellectus noster quæreret, num Deus omnium superiorem aliam causam habeat, nec ullam posset adinuenire, quòd sine principio sit uita eius ingenitũ appellauit. Quemadmodum enim cũ de hominibus ratiocinamur, & hunc ab hoc natum esse dicimus: non quid sit, sed unde natus sit enarramus: sic & in Deo uox ingeniti non quid sit, sed non esse ab alio ipsum, significat. Verum quod dico, hoc modo fiet magis perspicuum. Euangelista Lucas secundum carnem genealogiã Dei & saluatoris nostri Iesu Christi exponens, & ab ultimis ad primos rediens: incipit quidem a Ioseph, & eum Heli, Heli autem Mathat fuisse dicit, atq; hoc pacto per resolutionem ad Adam tandem narrationem deducit. Et cum de su
B premis dixisset Seth esse ab Adam, Adã uero à deo, ascensus cursum hic terminauit: nec substantias eorũ significat, quos generationem uniuscuiusq; narrando enumerauit: sed origines proximas, unde quilibet natus sit exposuit. Quemadmodum igitur ille dixit, quod Adam ex Deo sit, si hic, nos è nobis ipsis quæreremus, Deus uero ex quo est? nonne præ manibus erit cuilibet respondere, quod à nullo sit: Quod uero a nullo est, sine principio est: & quod sine principio est, id ingenitũ est. Quare sicut in hominibus non erat substantia ex alio esse: sic neq; in Deo idipsum quod est ingenitũ, substantiam dicere possumus quod idem est, atq; ex nullo esse. Qui uero idipsum quod est sine principio esse substantiã dicit, simile illi facit, ut si quis interrogatus quænam Adam substantia & quæ natura eius fuerit, respondeat hanc eius fuisse substantiam, quod non uiri ac mulieris conuentu, sed diuina manu formatus sit. Atqui non quo pacto productus sit interrogaris (quispiam obijciet) sed ipsum eius materiale subiectum, a cuius cogitatione propter huiuscemodi respõsionem longius absum. Quod & nobis accidit, cum ex hac ingeniti uoce, quomodo Deus sit, magis quam quid sit natura eius doceamur. Omnino autem si quis uelit uera esse quę a nobis dicuntur, penitus perdiscere, seipsum examinet, cum eorum aliquid quæ in Deo sunt uoluerit intelligere, quonam pacto in ingeniti significationem ingrediatur. Ego enim uideo quemadmodum cum in futura secula mentẽ producimus, interminabilem eũ appellamus, qui nullo termino uitã habet terminatam: Sic & cum ad superiora secula cogitatione conscendimus, tanquam in effusum pelagus in infinitam Dei uitam deducti, cum nullam originem unde sit capere possimus, sed ultra omne quod intelleximus excedere, Dei uitam inspiciamus,

eo quòd

eo quòd eſt ſine principio uita eius, ingenitum ipſum nuncupamus. Hic enim ſenſus ingeniti uocis eſt, non habere aliunde ſubſtantiæ ſuę principium. At Eunomius quoniam in deo omnium ſolo ingenitum inſpicitur, facinoroſiſſime illud ad unigeniti blaſphemiam rapuit. Quid enim progrediens ait? EVNOM. Ingenitus autē cum ſit, ut demonſtratione iam præcedenti patuit, nunquam ita generationem ſuſcipiet, ut cum nato naturam ſuam communicet, ſed omnem utiq; participationem ac comparationem ad genitum fugiat. BASIL. O impudentem blaſphemiam atq; nequiſſimam? O abditam fraudem? O multiplicem malitiam? quam exacte ex ipſo diaboli artificio loquitur? cum enim diſſimilem deo ac patri unigenitum filium & deum uelit oſtendere, patris ac filij nomen ſilentio tradit, atq; de ingenito ac genito ſolū diſſerit: ita ſalutaris occultat fidei nomina, & nuda tradit dogmata blaſphemiæ: ut impietate in rebus uerſata, cū ad perſonas progreſſio fiat, nihil ipſe impro- *uel nudata*
bè dixiſſe uideatur, ſed orationis ui iam præparatam habeat blaſphemiam. Ingenitus autem cum ſit (ait) effugit utiq; omnem participationem ac comparationem ad genitum. Non dixit pater ad filium, ſed ingenitus ad genitum. Vnum igitur tale eſt aſtutè ipſi excogitatum: alterum autem quale ſit cōſiderate. Ingenitus uero cum ſit inquit, nunquam generationem ſuſcipiet, cui addit, ut cū genito naturam ſuam cōmunicet. Quod dicit, nunquam ſuſcipiet generationem, duplicem habet ſenſum, alterum quod eius naturæ nunquam accommodabitur paſſiua generatio, cū impoſſibile ſit ingenitam naturam generari: alterum quod generare nunquam patietur, ſecundum quem ſenſum hac uoce uſus eſt, quamuis multos confundit, quaſi priori ſenſu dictum. Quod uero quod diximus præparet, liquido quod infertur oſtendit. Nam cum dixiſſet, nunquam generationem ſuſcipiet, ſtatim ſubiunxit, ut ſuam naturam cum genito communicet, quod ad ſecundum ſenſum conſequitur, ut ſcilicet pati nō poſſit Pater fieri, ne propriam naturam cum genito communicet: qua impietate quænam fieri poteſt pernitioſior? Quis unquam tantam iniquitatem in excelſum locutus eſt? Ego certe uereor, ne nos quoq; cū alienas blaſphemias iterum atq; iterum repetimus noſtram mentem polluamus, atq; ita condemnatione quoque participemus. Sed me conſolatur quod in Euangelio eſt, quoniam & ſpiritus ſanctus Iudæorum in dominum blaſphemiam ſcriptam poſterioribus tradere nō recuſauit, illorum quaſi in ſtatuis ſcriptam, cunctis notam faciens blaſphemiam, nō immaculatæ maieſtati unigeniti aliquam afferens blaſphemiam. Quod ſi nunquā generationem ſuſcipit, ut propriam cum genito naturam deus communicet, pater non eſt. Non eſt autē, ſed melius nobis eſt ut imperfectam relinquamus hanc blaſphemiam. Hic enim non ſuſcepit generationem, ille uero non communicauit in genitoris natura. Deinde ipſe ſecum certat, uanam blaſphemiæ conſolationem excogitans, nō quod quicquam dicat quod ad pœnitentiam pertineat, ſed quod ijs quæ ſequuntur certat ſuperare quæ dixerit: quid enim proferre ſuſtinuit? EVNOM. Effugiat utiq; communicationem omnem & comparationem ad genitum. BASIL. At niſi comparatio ſit filio ad patrem, niſi cōmunicatio cum genitore, falſi ſunt apoſtoli, falſa Euangelia, ipſa etiam ueritas dominus noſter Ieſus Chriſtus: ſed rurſum horreſco blaſphemiam, quam cuiq; facile eſt conſpicere. Nam ſi nullam habet cōparationem ad patrem, quomodo dicebat Philippo: Tanto tempore uobiſcū ſum, & non cognouiſtis me? Philippe, qui uidet me, uidet & eum qui me miſit. Si enim nullam

A nullam communicationem,nullam comparationem pater habet ad filium,quomodo in ſeipſo patrem oſtendit filius? Nec enim perdiſſimile ac alienum comprehendi poteſt quod ignoratur, ſed ex propinquo propinquum cognoſcetur:ſicut in impreſſa figura imprimens character inſpicitur, & per imaginem exemplaris habetur cognitio:cum hinc nos conferamus eam quæ eſt in utroq; ſimilitudinem. Quare hac una blaſphemia omnes deſpexit uoces,quæ a ſpiritu ſancto nobis ad glorificationem unigeniti traditæ ſunt: cũ & Euangelium doceat,quod hunc pater ſignauit Deus Et Apoſtolus: Qui eſt imago Dei inuiſibilis. Imago non inanimata nec manu fabricata,nec artis & cogitationis opus,ſed imago uiuẽs,immo uero ipſa uita non in figuræ ſimilitudine,ſed in ipſa ſubſtantia identitatem retinens. Ego uero id quod dicitur in forma Dei eſſe,æquũ ei quod eſt in ſubſtantia Dei eſſe, aſſero. Nã ſicut formam ſerui ſuſcepiſſe, hominis ſubſtantiam dominum ſuſcepiſſe ſignificat: ſic cum in forma Dei eſſe dicat, diuinæ ſubſtantiæ ipſi profectò atteſtatur proprietatem. Qui me uidit,inquit,uidit & patrem. At hic alienum ab unigenito patrem faciens, & penitus refundens a communitate ipſius, aſſenſum cognitionis qui per ipſum fit quantum in ipſo eſt,abſcindit. Quæcunq; habet pater,mea ſunt,dominus ait:at Eunomius nullam,inquit, cõmunicationem eſſe patri cum eo qui ex ipſo eſt. Et ſicut pater in ſeipſo uitam habet:ſic dedit & filio in ſeipſo uitam habere hoc ab ipſo docti ſumus Domino:at uero ab Eunomio quid? Nullam eſſe cõparationem genito ad genitorem. Et omnino hac una uoce, imaginis deſtruit rationem & ſplendorem,ac characterem ſubſiſtentis reſpuit. Nam nec imaginem eius,cui nihil poteſt comparari poſſibile eſt intelligere :nec ſplendorem eſſe ipſius quæ communica

B ri natura non poteſt .Eodem igitur iterum atq; iterum in artificij genere immoratur,cum ingenito dicat non eſſe comparationem ad genitum. Non,inquit,patri ad eum qui ex ipſo eſt,ut quam his uocibus inhærentẽ oppoſitionem oſtenderit,hanc in ipſam ſubſtantiam patris & filij transferat. Verum ne,ſi omnes ipſius perſequamur blaſphemias,& ſingula eorum quę dixit,damnare conemur,longa nimis oratio nobis cõtexatur,quæcunq; manifeſtam habent impieratem & a ſeipſis legentibus patent,præteribimus:quæ uero ratione aliqua opus eſt redarguere,hæc apponemus. Multis enim modis incommunicabilem filio patris ſubſtantiam cum affirmárit,atq; undiq;ut putat,abſurdum eſſe oſtenderit,hæc adduxit. EVNOM. Nec enim dicere poſſumus communem quidem utriſq; ſubſtantiam eſſe, ordine uero & temporis eminentia hunc priorẽ, illum poſteriorem:quoniam certe oportet in omnibus quæ excedunt aliquam eſſe exceſſus cauſſam. Subſtantiæ autẽ Dei, non tempus,non ætuum,non ordo coniunctus eſt. Nam ordo ordinantẽ poſterior eſt:& nihil eorum quæ Dei ſunt,ab alio eſt ordinatum. Tempus uero ſtellarũ quaſi quidam eſt motus. At ſtellæ non ſolum poſt ingenitam ſubſtantiam,cunctasq; intelligentias,ſed poſt prima etiam corpora factæ ſunt. De æuo autem quid oportet dicere:cum aperte ſcriptura prædicet,ante æuum Deum eſſe? BAS. Suppoſuit primò quod uoluit,deinde idonea ſuæ cauſſæ capiens,& in abſurdos ſenſus ſeipſum extrudens, neceſſariam ſe putat ſuorum dogmatum tradidiſſe doctrinam. Aut enim,quòd communis ſit utriuſq; ſubſtantia,ordine uero & temporis eminentia hic ſit primus,ille autem poſterior, dicere non poſſumus. Si igitur communem ſubſtantiam ſic intellexit, quaſi ex præcedenti materia diſtributionem ac diuiſio-

Filius imago patris. In forma eſſe Dei & ſerui.

Ἐν τοῖς ἐμ χόνα πρεσ βύτοις.

m nem in

nem in ea quæ ab ipſa ſunt intelligat, talem etiam ipſi ſententiam nequaquam C
ſuſcipimus. Abſit, & ſi qui id dicunt, eos non minus impios iis, qui patrem filio diſ-
ſimilem dicunt, cenſemus. Si uero hoc quis modo communicat onem ſubſtantiæ
accipiat, ut eſſentiæ rationem unã & eandem in utriſq; inſpiciat, ut ſi ſubſtantia pa-
tris lux ſubiecto intelligatur, lucem & unigeniti ſubſtantiam profiteatur, & quantũ-
cunq; aliquis patri attribuat rationem, hanc ipſam & filio accommodet: ſi quis, in-
quam, ſic communicationẽ ſubſtantiæ capiat, ſuſcipimus: & hoc noſtrum eſſe do-
gma dicemus. Sic enim & deitas una, ex ſuſtantiæ uidelicet ratione intellecta unita-
te, ut diſtinctio per numerum ſit, & proprietatibus quibus utrunq; deſignatur: rati-
one uero deitatis unitas inſpiciatur. Verum cum determinatum ſit quo pacto opor
teat communicationem ſubſtantiæ intelligere, quæ deinceps ſequuntur, quam con-
iunctionem ad præcedentia poſſideant inueſtigemus. Ordine uero, inquit, & tem-
poris eminẽtia, ille primus, hic ſecundus. Cur neceſſe eſt, ſi quibus eſt ſubſtantia cõ-
Pater quomodo filio prior. munis, ordini ea ſubiici, & eſſe tempore poſteriora? Nonne poteſt una cũ ſua ima-
gine ſine tempore coruſcata, Deus omnium ab æterno eſſe: nec ultra tempora ſo-
lum, ſed æuo etiam omni ipſi comungi? Nam idcirco ſplendor dicitur ut comunctiõ-
onem intelligamus: & character ſubſtantiæ, ut conſubſtantialitatem perdiſcamus.
Verum eſt ordo hic quidem naturalis, ille uero artificioſus. Naturalis quidem, ut
creaturarũ qui creatiuis rationibus diſpoſitus eſt, & numeri diſpoſitio, & cauſſarũ
ad cauſata habitudo: cum illud ſemper profiteamur, ipſius quoq; naturę factorem
eſſe Deum, & creatorem. Artificioſus autem & excogitatus, ſicut in iis quæ conſtru-
untur, in diſciplinis etiam ac dignitatibus aliiſq; huiuſcemodi. Horum primum cũ
occultâſſet Eunomius, ſecundi ordinis mentionem fecit. Ait enim non oportere di- D
cere ordinem eſſe in Deo, quoniam ordo ordinante poſterior eſt. Illud uero aut nõ
conſpexit, aut uolens prudensq; occuluit, quoddam uidelicet ordinis eſſe genus, nõ
noſtra conſtitutum poſitione, ſed ipſius naturæ ui cõſequens, ut igni ad lucem quæ
ab ipſo eſt. Nam in iis priorem eſſe cauſſam dicimus, poſterius uero quod ab ipſa
eſt: non interuallo hæc ab inuicem diſſeparantes, ſed cogitatione: prius quàm cauſ-
ſatum, cauſſam intelligentes. Quonam igitur pacto rationem habet, ordinem in iis
negare, in quibus eſt prius & poſterius non poſitione noſtra, ſed naturali quadam
rerum conſecutione? Cur igitur in Deo ordinem reſpuit? Arbitratur, ſi oſtenderit
nequaquam aliter prius in Deo intelligi, reliquum ſe habiturum, in ipſa ſcilicet ſub-
ſtantia exceſſum demonſtrari. Nos autem ſecundum habitudinem cauſſarum ad
ea quæ ex ipſis ſunt, patrem filio præponi dicimus: naturæ uero diuerſitate nequa-
quam, neq; temporis exceſſu. Alioquin nec patrem ipſum eſſe re confitebimur, cũ
alienatio ſubſtantiæ naturalem reſpuat coniunctionem. Sed quoniam ad definien-
dum temporis naturam in omnibus hic ſapiens delatus eſt, hinc etiã quam firma,
quàm circumſpiciens ſit mens eius, conſideremus. Tempus ergo dicit, qualem quẽ-
dam ſtellarum motum, ſolis ſcilicet ac lunæ, reliquarumq;, quibus iis ineſt qua per
ſeipſas moueantur. Quòd igitur a creatione cœli ac terræ, ad ſtellarum uſq; produ-
ctionem fuerat interuallum? quidnam fuiſſe in meteororũ hic ſcientia peritus enun
tiat? Qui enim mundi cõſtructionem uirtute ſpiritus conſcripſit, quarto die illa ma
gna luminaria & reliquas ſtellas aſſerit productas. Quare tempus in illis diebus nõ
erat, ſiquidem ſtellæ nondum mouebantur. Quo enim pacto moueri poterant, quę
facta

A factæ nondum erant? Rursus quando cũ Gabaonitis Iesus Naue bellum gerebat, quando sol mandato ligatus stabat immobilis, & in suo loco luna morabatur, tempus tunc nõ erat? Quid igitur interuallum illius diei nominabimus? quã appellationem excogitabis? Nam si natura temporis deficit ævũ uidelicet pro eo dicens interuallum: sed ævum paruam diei partem appellare, omnẽ excessum amentiæ superat. Verum ut uidetur & magna ingenij ui diem ac noctẽ, quasi stellarũ motu putat fieri & has esse partes temporis: quare & tempus, stellarũ qualem motũ cernunt, nec id ipsum sentiens quod dicit. Non enim qualem, sed si stellarum motus est, quantũ potius erat dicendum. Quis uero sic omnino puer est mẽte, ut ignoret dies, menses, horas, annos, mensuras temporis esse nõ partes: tempus autẽ, quod mundo coextẽditur spatium, quo motus omnis, siue stellarũ siue animalium cæterarumq; rerum mobilium mensuratur, & quo uelocius atq; tardius aliud alio dicimus? uelocius quidem, quod plus spatij minore in tempore pertransit: at tardius, quod maiore tempore per minus spacij mouetur. Eunomius uero quoniã in tempore stellæ mouentur, tempus ab eis creari iudicauit. Quod si ita est, secundum hanc sapientissimi huius uiri rationem, quoniã & papiliones in tempore mouentur, diffiniemus tempus quendam esse papilionũ motum. Nõ enim ab hac ratione, quæ ab eo dicta est differt, nisi forte dignitate uerborum. Sed hactenus huiusmodi: uos quæ sequuntur considerate. EVN. Atqui, dicit, nec ut qualitas aut moles aut quantitas in substantia Dei potent inhærere. Liberum enim ab omni compositione deum esse necesse est. Quod si horũ aut talium nihil unquã pie complicatũ intelligere cum substantia Dei possumus, quænam amplius ratio dabit, ad ingenitam substantiam eã
B quæ genita est conferre? cum ea quæ secundum substantiam est similitudo, aut cõparatio, aut cõmunicatio, nullum excessum uel differentiam relinquat: æqualitatem uero palam faciat, & cũ æqualitate simul ipsum quoq; ingenitũ ostendat, qui assimilatur uel cõparatur. Nullus aũt sic stolidus est, sic ad impietatẽ audax, ut cũ ipse dominus palam edixerit: Pater qui me misit maior me est: æqualem patri filiũ audeat prædicare? Et rursus post pauca. Verũ qui deus omniũ, ingenitus est & incomparabilis. BAS. Pluribus omissis dicta, ut arbitror, sufficiunt. Cum ad pernicioſos sermones tendit, nonnulla quæ ab hominibus cõcedi possunt solet præmittere, ut eorum perspicuitate & gratia, de reliquis quoq; sibi facilius credatur. Nihil, inquit, substantiæ dei, neq; ut forma, neq; ut magnitudo, neq; ut quãtitas inhærere potest quoniã ab omni cõpositione liberũ esse deum necesse est. Ad hũc usq; locũ æquus est. In his uero quæ deinceps sequũtur ad seipsum redit. Tanquã enim ex præmissis necessariò sequentẽ blasphemiam coniungit dicens. EVN. Quod si horũ nihil unquã pie cõplicatum intelligere cũ substantia Dei possumus, quænã amplius dabit ratio, ad ingenitã substantiam eam quæ genita est cõferre? BAS. Quam hęc inter se rerũ consecutionẽ habent, si deus incompositus est, nõ posse filiũ ei similem esse? dic tu mihi, nonne filiũ quoq; pariter dices, nec magnitudinẽ, nec qualitatẽ in seipso cõtinere, & ab omni penitus cõpositione liberũ esse? Ego enim ne si insaniores quidem ausurũ te arbitror, aliud quid affirmare filiũ esse, quam incorporeũ & absq; qualitate ac figura, & omnibus ijs, quæ de patre diceres. Cur igitur nõ pium censes ei qui absq; qualitate est, cum qui qualitatẽ non habet cõparare? & cum qui absq; quãtitate est, ei qui quantitatẽ nõ habet, & omnino incompositũ incompositoſ Hic

Filius quomodo similis patri.

to: Hic uero ſimile quidem ad qualitatem, æquale autē accōmodat ad magnitudi- c
nem, ſed quantitatē ſi aliquid putat præter magnitudinē eſſe, ipſe clarius explana-
bit. EVN. Idcirco, inquit, nec æqualis nec ſimilis, quoniam nec quantus eſt, & ab-
ieq; qualitate eſt. BAS. Ego uero in hoc ipſo pono ſimilitudinē, quod ſicut pa-
ter ab omni cōpoſitione liber eſt, ita & filius ſimplex omnino & incompoſitus. Et
ſimilitudinē non formarū qualitatis identitate, ſed ipſa ſubſtantia perſpici arbitror.
Nam quibuſcunq; forma uel figura adiacet, ijs identitate qualitatis ineſt formarū
ſimilitudo: quæ uero ſine forma & ſine figura natura eſt, reliquum eſt ut ſimilitudi-
nem in ſubſtantia ipſa, & æqualitatem non in menſura magnitudinis, ſed identitate
uirtutis poſſideat. Chriſtus, inquit, dei uirtus & ſapientia, tota enim uirtus paterna
ipſi uidelicet ineſt. Quare & quæcunq; uidet patre facientem, ea & filius ſimiliter fa-
cit. EVN. Sed ſimilitudo, inquit, quæ ſecundum ſubſtantiā eſt, nullum cōparati-
onis exceſſum uel diſtinctionē derelinquens, æqualitatē penitus efficit. BASIL.
Quomodo nullam dicis diſtinctionē derelinquit, nec ſaltem eam quæ ineſt cauſſis,
ad ea quæ ex ipſis ſunt: ad hæc adducit. EVN. Quis autē ita ſtolidus eſt uel ad
impietatē audax, ut æqualem patri filiū prædicet? BAS. Dicamus igitur ipſi ad
hæc illa prophetica, quod frons mulieris meretricis facta eſt tibi, impudens facta es
erga omnes. Illæ nanq; ſua probra pudice uiuentibus ingerunt: & hic eos qui maie-
ſtatē unigeniti magnificare cupiūt, amētes & ad impietatē audaces uocat, eiſdem re-
bus offenſus, quibus olim & Iudęi exacerbabantur, dicentes quod æqualē ſeipſum
facit deo. Et certe (nulli autē mirum quod dicam uideatur) magis neſcio quo pacto
illi uidebantur cōſequentiam rerū proſpicere. Grauiter enim ferebant, quod deum
patrem ſuū appellabat, ex quo a ſeipſis ratiocinabantur, quod æqualem ſe deo fa- D
ceret: quaſi neceſſariò cōſequatur, ſi patrē habeat deū, deo quoq; æqualem eſſe: hic
autem primū in ſpeciē concedens, ſecundum abnuit, & domini uocē nobis obijcit di-
centis: Pater meus qui me miſit, maior me eſt. Nec Apoſtolum dicentē audit: quod
non rapinam arbitratus, eſt ſe eſſe æqualem deo. Atqui ſi ſecundum rationē tuam
innaſcibilitas ſubſtantia eſt: ſi uolebat ſecundū ſubſtantiā exceſſum oſtendere, pro-
fectò dixiſſet, quòd ingenitus maior me eſt: hæc uero ueſtra ratio eſt, quod appella
tio patris, operationē non ſubſtantiā ſignificat. Cum igitur maiorē filio patrem di-
citis, operationē opere maiorem dicitis: omnis autē operatio eis per menſuram con-
gruit, quæ ex ipſa facta ſunt, & magna quidem magnorū operū, exigua uero mino-
rum eſt. Maiorem ergo & patrē hac ratione profiteri, nihil aliud eſt, quam incom-
menſurabilem operi operationē opinari: & fruſtra aſſerere, ad magnitudinē opera-
tionis deum motum fuiſſe, cū non potuerit operationi ſuæ æquale opus producere.
Itaq; nobis è duobus alterū neceſſariò decidet: aut enim nomen patris non opera-
tionem ſed ſubſtantiā ſignificabit, quo pacto cauillatoria ipſis ſimilitudine ratio fa-
cile delebitur, cū patri filium, id eſt, operationi ſimilem arbitrentur. Qualem enim
uoluit, inquiunt, pater, talem & fecit. Qua etiā ratione uoluntatis imaginem nunca-
pant. Aut ab hoc ſibi cauentes, non dicent maiorē filio eſſe patrem, quoniā omnis
operatio ſi nihil deforis repugnat, proprio operi cōmenſurabilis eſt. Verum hęc ad
confutationē eius inconſtantiæ quā in dogmatibus habent, dicta ſufficiant. Illud au-
tem cui nō eſt perſpicuū, quod maius aut ratione cauſſæ, aut uirtutis præſtantia, aut
excellentia dignitatis, aut magnitudinis exceſſu dicitur? Magnitudine igitur nō intel-
ligi ma-

A ligi maius iſte ipſe iã in præmiſſis aſſeruit,& res it aſe habet. Quoniã in magnitudine maius tantũ eſt,quantũ minus & amplius:quæ uero incõprehenſibília magnitudine,immo ſine magnitudine & ab omni quãtitate longè remota ſunt,ea quis alterũ ad alterũ mẽſurabit? Quorumcunq; uero impoſſibilis eſt cõparatio,quo pacto in ipſis id quod excedit cognoſcetur? Virtute aũt deficere Chriſtũ dei uirtutẽ dicere,ualde puerile,& hominũ eſt qui non audiunt domini uocẽ,dicentis: Ego & pater unũ ſumus: & unũ pro æqualitate uirtutis capiẽtis,ut ab ipſis Euangelij uerbis demonſtrabimus. Cũ enim dixiſſet,quod nullus aliquẽ eorũ qui in me crediderunt, è manu mea rapiet:& quòd pater qui mihi dedit,omnibus maior eſt, e cuius manu nemo quicquã rapiet,adiunxit: Ego & pater unũ ſumus. Vnde palam eſt nõ aliter pro æqualitate ac identitate uirtutis unũ accepiſſe. Præterea ſi dei ſedes(ut nos quidem credimus)dignitatis nomẽ eſt,à dextris determinata filio patris ſedes,quidnã aliud quã dignitatis æqualitatẽ ſignificat? Ad hæc etiã in gloria patris uenturus expectatur. Quas ob res reliquũ eſt,ut cauſlę ratione maius hic capiatur. Nã quoniã a patre origo eſt filij,hoc maior eſt pater quòd cauſſa eſt atq; origo. Quapropter dominus ſic dixit: Pater meus maior me eſt:ut eo quòd pater eſt,maior eſſe intelligatur. Patris autẽ nomẽ quid aliud oſtendit? nonne cauſſam eius qui ex ſe natus eſt atq; originẽ? Atqui etiã ſecundũ ſapientiã ueſtrã ſubſtãtia maior aut minor ſubſtãtia nõ dicitur. Itaq; tũ ſecundũ iſtos,tũ ſecundũ ueritatẽ ipſam,nullo pacto exceſſũ in ſubſtãtia propoſita hæc uerba ſignificãt. Magnitudine uero patrẽ filioeſſe maiorẽ,hic ipſe pernegat, cũ nullã oportere in deo quantitatẽ intelligere aſſerat. Quare nullus alius relinquitur niſi qui à nobis dictus eſt maioris modus, qui eſt ſecundũ

Ego & pater unum ſumus.

Sedes à dextris Dei.

Pater quomodo filio maior.

B cauſſam atq; originẽ. Verũ quã ſecundũ maius excogitauit blaſphemiã,talis quædã eſt. Illud autẽ admiratione dignũ, quòd in paucis ad cõtrarios ſermones uerbis deuolutus,utpote qui oculis animi cæcitate percuſſis, repugnantiã eorũ conſpicere nequiuit. Quare à deo alienus, à pace dei eſſe uidetur,quam dominus noſter ns qui uere ac ſyncerè in ipſum crediderunt,dimiſit,dicens:Pacẽ relinquo uobis,pacẽ meã do uobis,ut non alijs ſolum,ſed etiã ſibijpſi repugnet. Nam cũ maiorem dixerit deum ac patrẽ unigenito filio:& eos qui æquales aſſerunt,quaſi ipſe hac de re neceſſarias haberet demonſtrationes,inſanos appellârit, uidete quæ poſt pauca cõſcribit.

EVN. Verũ quòd deus omniũ ingenitus eſt ac incomparabilis,pluribus omiſſis dicta ſufficiunt ad demonſtrationẽ. BAS. Quare ab eo quæratur:ſi incomparabilis deus eſt, unde exceſſus eius cõprehenſus eſt, cũ maius ex cõparatione inſpiciatur eorũ quæ exceduntur? Quonã igitur pacto, & maior eſt & incomparabilis. Verũ ut alienã à ſubſtantia dei unigeniti ſubſtantiam poſſet cõfirmare, cõparationem maioris ad ſubſtantiæ diuerſitatẽ ſuſcepit. Rurſum ut ad creaturãs filiũ deduceret,incomparabilem eſſe patrẽ aſſeruit. Nouam profectò ac incõparabilem uiã ad blaſphemandum is cogitauit:qui ſimulando deũ ac patrẽ extollere,unigeniti dei dignit maieſtatẽ:præſertim cũ Dominus atteſtetur ac dicat:Qui non honorat filiũ,nõ honorat patrẽ:& qui me cõtemnit,non me cõtemnit,ſed eum qui miſit me. Sed inimicus ueritatis, qui hæc eis dicere ac ſcribere ſubminiſtrauit, illud inſpexit: quòd ſi ad intelligentiã eos maieſtatis unigeniti cæcos efficiat, ipſam quoq; dei ac patris cognitionem ſimul ab ipſis auferat: ut & ſi uideantur præſtantiam quandam deo ac patri attribuere,nullum tamẽ inde commodum conſequantur,cum ea uia quæ ad ip-

pſum ducit priuati ſint. Nam & Iudæi gloriam deo afferre putant, & gentes audire licet magni quid uelle de deo dicere: deũ tamẽ ipſos magnificare abſq; fide in Chriſtũ, per quẽ ad cognitionẽ deductio fit, nemo recte ſapiens unquã putabit. Incõparabilem igitur deum dicit, ut eo creaturis æqualem filium eſſe oſtendat, quod pariter abeſt a maieſtate patris. Quæcunq; enim æquali exceduntur menſura, ea inter ſe æqualia eſſe neceſſe eſt. Tantum autẽ ſecundum rationẽ ipſorum, deus ac pater unigenitũ filium excedit, quantũ & aliorum ſingula. Tale nanq; incomparabile eſt, ut ab omnibus pariter diſtet, & nulli ſit acceſſibile. Quare ſi æqualiter alijs a patre filius deeſt, æqualis illis eſt, quibuſcum deeſt, qua blaſphemia quid peius unquã Iudæi dicerẽt: quid uero a Gentibus audire poſſumus? Deinde nõ erubeſcunt qui dei uerbum colere ſe fingunt, Iudæis ac gentibus iucunda grataq; documenta proponentes. Nam ſi patri non cõparatur filius, ut neq; angeli, neq; cœlum, neq; ſol, neq; terra, neq; animaliũ quæ in illa ſunt, quicquã, aut plantarũ, quo pacto ad proprias creaturas diuerſitatẽ habebit? aut unde ipſi ad genitorẽ coniunctio? Ego, inquit, & pater unum ſumus. Iterũ enim eius dicti memoriã faciemus. At tu dic mihi, nõ hoc conferentis ſeipſum uerbum eſt? Quid dixi conferentis, immo unientis, ut ita dicam & naturæ identitatẽ hinc comprobantis? hic uero incomparabilem eſſe deũ cenſet? & bonitas quidẽ & dei ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti, omnes homines prout capere poſſumus meditatione & exercitatione bonorũ operum, ad ſimilationẽ dei omniũ perducit his uerbis: Sitis perfecti ſicut & pater ueſter qui in cœlis eſt. Hic uero unigenitũ naturali cũ patre cõiunctione (quantũ in ipſo eſt) priuat: quãuis & hæc ratio aduerſus iſtum ipſum detorquebitur. Si enim incõparabilis eſt pater, qua ex re diſſimilitudinis demonſtrationes accipiet? Nam ſi alterã ſubſtantiam alteri conferendo diſſimilitudinem inueniſſe inquiet, quomodo qui confertur incomparabilis eſt? Quod ſi nec initiũ quidem comparationis habet, unde potuit hanc diuerſitatẽ percipere? Ita uidetur, quod malum eſt, non ſolum bono eſſe contrariũ, uerumetiam ſibijpſi: à quo liberet nos gratia domini noſtri Ieſu Chriſti, quo cum patri gloria cũ ſancto ſpiritu nunc & in ſecula ſeculorum. Amen.

BASILII MAGNI CAESARIENSIS EPISCOPI ADVERSVS EVNOMIVM

Liber. II. quòd filius in diuinis non eſt factura, nec patre duratione aliqua poſterior.

VM igitur in ea oratione quam de Deo omniũ habuit, blaſphemias in filium Dei ſubaffirmauerit, ut potuit ipſi deinde unigenito filio linguam immiſit. EVN. Quid enim, inquit, & unicus filius, unigenitus enim: de quo ſi, ut poteramus, ſanctorũ uoces, appoſuiſſemus, quibus filium genituram & facturam prædicant, per diuerſitatem nominum ſubſtantiæ quoq; diuerſitatem obtendentes, ab omni cura atque negotio liberi eſſemus. Sed propter eos qui corpo-

ream

A ream generationem putantes uniuocationibus cespitant,necesse est forte de his etiam pauca dicere. BAS. Hæc ille.Ego uero si ut de re ficta,sic de hac uniuersa oratione oportet excogitare, quo pacto in uanis auditorijs ad meditationem eius quod in re falsa uerisimile est,adulescentibus ut declament proponitur:quoniam & pariter illis cuncta adumbratæ pugnæ similia sunt: ad accusatores non constitutos ad pugnam,ad accusationem non prædictam,responsio ad iudices,qui nulli esse uidentur,oratio:si sic,inquam, & hæc audire oportet,& ipse hāc inquisitionem omitto,& cæteros admoneo nulla cura dicta eius uersare:sed si maiora sunt quæ promittit, & multis suspicari accidit, nonnullam esse apud eum curam ueritatis, profectò necesse est prout possumus,singula redarguere.Sed quis inquisitionis modus iustior fiat,quam ut his documentis quæ a spiritu nobis tradita sunt,orationem conferamus?Si quid illi congruũ inueniamus,id suscipiamus: quod uero aduersus illa proficiscitur,id ut nobis inimicum effugiamus. Quare primum illud ostendat,quinam e sanctis genituram & facturam Christum dixerunt? quas scripturæ uoces in demonstratione habet?Nam si beati Petri uoce in actibus apostolorum perscripta innititur,ubi dicitur: Sciat omnis domus Israel, quod dominũ ipsum & Christũ deus fecit,quem uos crucifixistis. Primum nihil ad id quod quæritur,habet hoc testimonium.Nam cum promisit ostendere a sanctis dici facturam esse filium, testimonium præbuit de deo & patre, quod fecerit. Nec enim illud dicet licere sibi cum de tantis rebus uerba faciat, deductiones quasdam & deriuationes nominum excogitare. Nam si otiosi etiam uerbi supplicia in die iudicij patiemur:multo minus,si de tantis rebus quicquam innouamus, sine pœna dimittemur. Et forte illud quidem

Filium non esse facturam.

B tanquam congruum Deo & patri dici diuina ratione docemur:hoc uero non posse accommodari unigenito,spiritus sanctus per ea quæ tacuit demonstrauit. Quonã igitur pacto tutum est,hac uoce,fecit,traducta, facturam factorem omnium appellare? Nam si huiuscemodi appellatio idonea ei erat, non fuisset silentio a spiritu tradita. Sed in creaturis quidem inuenimus à uerbo, fecit, facturæ appellationem esse traductam: in filio autem Dei nequaquam. In pricipio, inquit, fecit Deus cœlum & terram. Et rursus: In factis manuum tuarum meditabar. Et inuisibilia eius à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Itaque in quibus oportet hoc nomen scriptura suscipiens, in domino uostro & saluatore Iesu Christo, quasi non decens magnitudini maiestatis, obticuit. Et securim quidem, & lapidem angularem, & lapidem offensionis, & petram scandali, cæteraq; huiuscemodi, in quibus non multum laudis esse uidetur ijs, qui ad significationem nominum nõ perueniunt,dominũ gloriæ appellare nõ erubescit:facturã uero nusquã omnino nominauit. At iste se ab ipsis recepisse sanctis hoc nomẽ ait, ut nõ solum suo tempore præsentes calumnijs persequatur, sed eos etiam sanctos qui olim fuerunt. Verum præterquã quod indecens atq; periculosum est audacter huiuscemodi res inuadere, ac à seipso domini nomina transformare: Apostoli etiã sensus nõ tradit eam filij subsistentiã, quæ ante secula fuit, de qua nobis in præsentia sermo est:nõ enim de substantia ipsa dei uerbi quod in principio erat apud deũ,sed de eo qui seipsũ exinaniuit in serui forma,& factus cõformis huic corpori humilitatis nostræ,& crucifixus est ex infirmitate, perspicuè differit. Et hoc unicuicq; notũ est qui parumper apostolicę dictionis intentionẽ animo uoluit, quòd nõ theologiæ nobis

tiam eius posset aperire. Et rursum: Petrus ille qui propter ueritatis cognitionē beatificatione illa potitus est, non dixit tu es genitura, sed tu es Christus filius Dei uiui. Et Paulus, cū uniuersam scripturam suam filij appellatione explesset, nullo tamen in loco inuenietur genituræ facile mentionem: quod iste magna confidentia, tanquam si ex diuino id accepisset auditorio, profert. Nec enim hoc etiam in loco ipsi concedendum est, hanc uocem genuit, quæ de patre dicitur, transfiguranti & traducenti genituram filium dei nuncupari. Quoniam non quodcunq; consecutione uerborum subsistenditur, in id facile inferre cum oportet, qui diuino timore castigatus est. Sed cum ijs quæ in scriptura sunt nominibus sit contentus, per ea ut decet glorificationem, Deo adimplere debet. Nam si qui ab initio ex Hebræorum lingua in græcam traduxerunt, quædam nomina interpretari ausi nō sunt, sed ipsam hebraicam uocem transposuerunt, ut sabaoth, adonai, eloim, & huiusce modi: nec in diuinis nominibus solum, uerumetiam in compluribus alijs hanc reuerētiam adhibuerunt: quam magnū nos decet circa domini nomina timorem habere? Quando igitur illi a scriptis quædam nomina confingere pati fuissent, qui nec interpretari quædam cōsili sunt, ne incongruis uerbis perspicuitatem sententiæ dissoluerent? Sed genuit, inquit, Deus: quomodo non conuenit genituram eum qui natus est, appellare? Quia arduum nobis est nostris ipsum nominibus inuocare, cui largitus est deus nomen supra omne nomen. Filius meus es tu, inquit, ego hodie genui te. Atqui consentaneum erat magis secundum istorum rationē propterea, quòd genitus est, genituram appellari, non filium: sed dictū non est. Quare oportet, si quis ante oculos habeat Christi iudicium, cū sciat quam periculosum sit subtrahere quicquā aut addere ijs, quæ a spiritu tradita sunt, nō cōmitti per seipsum quicquā innouare, sed in ijs quæ a sanctis prædicta sunt acquiescere. Quod igitur nec cōmunis consuetudo. nec scripturarū ullus suscepit, id audere quomodo non summæ superbiæ est? Quis enim pater aut mater benigno ac placido cū sit erga eū quem genuit affectu, uoleţ illum magis uocare genituram quam filiū aut natum? Nate enim, inquit, uade in uineam. Et alibi: Deus prouidebit sibi uictimā holocausti nate mi. Et rursus Isaac inquit, quis tu es nate? Et, Fili noli despicere doctrinam domini. Et, Filius sapiens lętificat patrē. Et similia. Nullo autē in loco quisquā genituram eum qui ex se est, dixisse demonstratur. Cuius causſa liquidò patet. Filius enim & natus animatorū sunt nomina: genitura uero nō semper. Potest enim etiā quod antequā figuratū sit, ab ortu ciectum, genitura nominari: quod nati appellatione dignū nō est. Præterea fructus terræ, genituras & genimina, nō natos appellamus. Nō enim bibam, inquit, de genimine uitis huius. Raro uero inuenietur hāc in animatis appellationē assumptā: & sicubi dicta est, de his animalibus dicitur, quę improbata in imaginē prauitatis assumuntur. Serpentes enim, inquit, genimina uiperarum. Qua ex re, ut opinor, & cōmunis consuetudo huiusce modi appellationem spreuit, & diuina scriptura præcipuè in unigenito dei recusare uidetur. Nati etiam appellationem, quoniam ualde humanitus dici uidetur, non suscepit. Ostendit autem id Apostolus, qui dominum sursum atque deorsum & ubiq; filium appellans, & alijs ipsum nominibus glorificans, primogenitū, imaginē, splendorem, geniminis ac genituræ appellationē cauitauit. Quod si iste contendit, uel eorū aliquis qui huius orationem defendunt, ostendat, & hæc omnia ipsi debere cōcedemus. Verū nisi impiū Marcionē imitatus alia è

In Dei agnominationibus non temerè quicquam innouandum.

diuinis

A diuinis ſermonibus tollat,alia inſcribat,nequaquam inueniet. At geniminis ſiue genituræ uox,hoc pacto & a communi conſuetudine,& à ſcripturarum uſu aliena demonſtrata eſt. Nunc uero uideamus ſi de ipſa ſubſtantia filij hoc nomẽ prædicari poſſibile ſit. Nam ipſe dicit.. EVN. Impoſſibile eſt aliud quid eſſe ſubſtantiã intelligere,& aliud præter eam quod ſignificatur. Verum ipſam ait eſſe ſubſiſtentiã quam nomen ſignificat,cũ appellatio uerè ipſam oſtendit ſubſtantiam. BAS. Digna profectò iudicibus, quos ſictos induxiſti, hæc tua ſunt dogmata. Nam ſic ut in ſomniorum foro, uel ebriorum concione ubi nullus audiat aut intelligat quæ dicuntur:ita cum ſufficere putes,pro omni probatione quod ipſe dixeris,magna cũ licentia lege quaſi ſanctis quodcunq; uolueris. Quis enim neſcit quæcunq; nomina abſolute ac per ſe proferuntur,hæc eſſe ſignificatiua rerum ſubiectarum:quæcunq; uero ad alia dicuntur,hæc ad ea quę dicuntur,habitudinẽ ſolum oſtendere? Nã homo quidem,exempli cauſſa,& equus & bos,ipſum quod nominatur,quodlibet horum oſtendit:filius autem, aut ſeruus, aut amicus,ſolam coniunctionem ad connexum nomen ſignificat. Quare qui genimen aut genituram audit,non ad ſubſtantiã quandam mentem confert: ſed cũ alio id eſſe iunctum intelligit: nam genimen,cuiuſdam genimen dicitur. Quod igitur nullius ſubſiſtentiæ ſenſum efficit,ſed ſolam habitudinem ad aliud affert, id ſi quis ſubſtantiam eſſe confirmat,quo pacto ſummæ is amentiæ non condemnabitur? Atqui paulò ſuperius à nobis declaratum eſt abſoluta etiã nomina,etſi maxime uideantur ſubiectum quicquã ſignificare,non tamen ſubſtantiam ipſam oſtendere, ſed circa ſubſtantiã proprietates quaſdam deſcribere. Verum hic ſapientiſſimus, qui uanis in artibus totam uitam conſumpſit,

B non erubeſcit dicere ipſam unigeniti ſubſtantiã geniminis nomẽ ſignificare. Quod quam abſurdum ſit,quæſo animaduertite. Si enim ſubſtantia genitura eſt,& e conuerſo,quod genitura id ſubſtantia,omnia genita conſubſtantialia inter ſe erunt. Ex qua ratione id eueniet,ut omniũ creator eandem cũ omnibus generatis habere ſubſtantiam oſtendatur. Nec enim in filio ſolum ſubſtantiam dicet geniturã ſignificare,in reliquis uero quæ generatione cõmunicant,nõ eundẽ amplius ſenſum poſſidere:aut dicat claram quandã cauſſam cui cõtradici nequeat:quòd eadem appellatio nõ pariter habeat in omnibus eandem poteſtatem. Sed nõ poterit:quamcunq; enim genituræ rationẽ excogitabit,hæc omnibus ſimiliter genitis accõmodabitur. Quod ita eſſe, cuiuſlibet auditoris intellectus maximũ ſignum eſt. Vnuſquiſq; enim cum hunc ab illo natum eſſe audit, ſeipſum interroget, quem animo ſenſum concipiat. An quod genitus, eius qui genuit ſubſtantia ſit? an hoc dicere ridiculum,illud ueriſimum quod ab eo generatione ad eſſe productus ſit? Pariter igitur id & in unigenito,& in quouis generatorum dicere conueniet. Et nullus(quoniam habitudo communis eſt)dignitatem unigeniti deprimi putet. Non enim in eo quod eſt ad aliquid quodammodo ſe habere, differt ab alijs filius, ſed in proprietate ſubſtantiæ excellentia Dei ad mortalia perſpicitur. Sed attendite ad quod inconueniens ratio iſtorum adducat. Si genitura alterius dicitur genitura, ueluti & communis conſuetudo confirmat, & nullus unquam contradicet: hoc autem ipſum ſubſtantiam, ſecundum rationem iſtorum ſignificat: illius erit ſubſtantia cuius genitura dicitur: qua ex conſecutione rerum ſequitur, non unigeniti ſubſtantiam genituræ appellationẽ ſignificare, quod iſte uiolenter dicit, ſed ipſius Dei omnium. Si enim nõ licet, aliud

Marcion Euã gelij depraua tor.

eſſe

eſſe ſubſtantiam intelligere,& aliud genituram præter ipſam,idem eſt ſubſtantiam c
dicere & genituram. At filius dei genitura eſt, Dei ergo ſubſtantia erit,ſi genitura
ſubſtantiam ſignificat. Et ſic genitura,ex ratione iſtius,ingeniti ſubſtantia oſtende/
tur.Quod ſi ridiculum eſt quod ſequitur,qui antecedentia poſuit,is dedecoris notã
ſubeat. Videtur enim oratio,neſcio quomodo,cum ſemel extra ueritatem deducta
ſit,ad multiplicia periculoſaq; inconuenientia per quandam ſeductionis conſecutio
nem efferri. Verum hæc præludia quædam ſunt, & præparationes blaſphemiæ.
Caput autem mali in ſequentibus affert,dicens. EVN. Subſtantiam filij natam
quidem eſſe,cum nõ eſſet ante ſubſiſtentiam ſuam:eſſe uero natam ante omnia pa/
tris uoluntate. BAS. Eadem adhuc adhibet artificia,de ſubſtantia nobis nihil
differit,quaſi de alio, nõ de ipſo filio differat, quo pacto auditum ad ſuſcipiendam
blaſphemiam permitigat,cum non aperte dicat,natum eſſe a nihilo filium,ſed ſub/
ſtantiam eius natam eſſe,cum non eſſet. Dic, ante quas res ipſa non erat? Videris
cauillationem,ipſam ipſi comparat, ut tolerabilia dicere omnibus uideatur. Non
ante ſecula dicit ipſam non fuiſſe,neq; ſimpliciter nõ fuiſſe,ſed antequam ipſa eſſet.
Age uero dic, patris ne eſſentiã antiquiorem aſſeris propria eiuſdem ſubſiſtentia?
Nam ſi non ſubijcit temporibus ſubſtantiam filij, neq; prius hac ratione intelligit,
inanis & otioſa hæc ei eſt ratio,quare nec ulla reſponſione digna eſt. Attamen non
minus & de Deo omnium dici poterit, ſi quis ad patrem hanc uanitatem transfer/
re uoluerit: eiuſdem enim amentiæ eſt,ſi quis Deum ante ſuam ſubſiſtentiam non
Patrem ab æterno fuiſſe patrem. eſſe dicat,& ſi ante ſeipſum fuiſſe aſſerat. Quòd ſi tẽporaliter & prius illud de ſub/
ſtantia filij accipit, & a nihilo eſſentiam eius,immo primũ ipſum filium(nihil enim D
refert quantum ad rem, hoc uel illo dicere modo)poſteriorem quam tempora po/
net:uel ſi quis ita uelit,quam ſecula,ſeculorum creatorem. Deinde ſuas blaſphemi/
as perſequens, patrem etiam aſſerit non fuiſſe patrem à principio,ſed poſtea factũ
eſſe. Atqui ſi bonum,ſi pulchrum eſt diuinæ beatitudini patrem eſſe,quomodo er/
go a principio quod decebat,ipſi non aderat? At enim melioris ignoratione,aut im
potẽtia hunc fuiſſe defectum ratiocinabuntur.Ignoratione quidem,ſi poſtea quod
eſt melius adinuenit: Impotentia uero ſi ſciens atq; intelligens,quod optimum eſt
*aſſequi non poterat. Sed ſi(quod eſt nefas dicere)non eſt ei bonum patrem eſſe,cu
ius gratia commutatus peius elegit? Conuertatur in aduerſarios hæc blaſphemia.
Nam Deus omnium ex infinito pater eſt,nec incepit pater eſſe.Nam neq; defectu
uirtutis,ne expleret uoluntatem detinebatur:nec quaſdam ſeculorum periodos ex/
pectabat, ut ſicut in hominibus & reliquis animalibus creatis perfectione,ad gigne
dum uirtute proueniente,quod uoluit aſſequeretur. Inſani enim eſt hæc & excogi/
tare, & dicere:ſed æternitati ſuæ,coæternam,ut ita dicam,habet paternitatẽ. Quã/
obrem & filius cum ante ſecula ſit & ſemper ſit, nunquam eſſe incepit: ſed ex quo
pater eſt,& filius eſt. Et illico cũ quis patris cogitationem capit, filij etiam incurrit.
Filium à non eſſe ad eſſe productum. Nam pater filij uidelicet pater. Patris igitur origo nulla, origo uero filij pater:inter
hos autem nihil. Quomodo igitur non erat a principio(nam hoc eſt,illud ante ſu/
am ſubſiſtentiam quod per cauillationem ab iſtis dicitur) is ante quem nihil intelli/
gitur,niſi pater, a quo & eſſe habet, non per interuallum ſuperiore, ſed pro cauſſa
ἀϊδιότης κτίσεως. præordinato. Si ergo æterna coniunctio filij ad patrem & Deum oſtenditur:cum
noſtra cogitatio a filio †haud per ullum uacuum ad patrem tendat,ſed abſq; inter/
uallo pa/

A uallo patri filium coniungat, qui nullo medio diſſeparatur: quem aditum relinquit
pernicioſæ blaſphemię eorum, qui dicunt à non eſſe ipſum ad eſſe productum? Ad
hæc mirari eſſet dignum de tanta ipſorum dementia, quod non intelligunt ſe, cum
ex non eſſe dicunt filium, non patre ſolum poſteriorem oſtendentes, ſed ea quoq;
re qua unigenitum a patre diſſeparant. Nam neceſſe eſt, ſi quid eſt inter patrem &
filium, id antiquius eſſe ipſa quoq; productione filij. Quid igitur hoc eſſe poterit?
quidnam aliud quam æuum, uel tempus? Qui enim ſuperiorem patris uitam, unige
niti uita intelligit, qua re alia quam æui, uel quorundam temporum ſpatio menſu-
rans, exceſſum inueniſſe dicetur? Quod ſi uerũ eſt, falſa ſcriptura eſt, quæ dicit per i-
pſum eſſe factum æuum & ſecula, & quæ docet omnia eſſe facta per ipſum: cum pa
teat, in omnibus æuum ac ſecula etiam comprehendi. Quòd ſi non negare ſe dicent
ante ſecula filium natum eſſe, non lateat eos quod oratione dant, id reuera ab ipſis
tolli. Interrogabimus enim eos, qui a non eſſe producunt unigeniti ſubſtantiã, quan
do nõ erat, ut dicitis, quod illud erat interuallum? quam illi interuallo appellationẽ
excogitatis? Nam cõmunis conſuetudo, aut temporibus, aut æuo, uel ſeculis omne
ſpatium ſubijcit. Nam quod in ſenſibilibus eſt tempus, id in ſupernaturalibus natu
ra æui dicitur. Iſti uero dicant, ſi quid tertium ex ſapientia ſua excogitârunt. Dum
uero tacent, haud ignorent ſe ſubſtantiam unigeniti ſeculis poſtponere. Si enim fu-
it, quod ſpatium antiquius filio, uitæ patris coẽxtenſum, horum alterum fuiſſe per-
ſpicuum eſt. Sed nec eſt, nec erit antiquior ſenſus unigeniti ſubſiſtentia: omni enim
te quę antiquitatis ratione poteſt excogitari, ſuperior ſubſiſtentia dei uerbi, quod in
principio erat apud deum, inuenietur. Nam etiam ſi ſeipſam imaginationibus mẽs
B infinitis & conformationibus rerũ quæ nullam habent ſubſiſtentiam, ſe immittens
quæ non ſunt excogitet: nullam tamen uiam inueniet, qua unigeniti principio ſe po
terit anteponere, & inferiorem proprio motu uitam eius relinquere, qui per ſe uita
eſt, & excogitatione propria Dei uerbi initium ſuperare, & ſecula ſuſpicari abſq; i-
pſo deo ſeculorum fuiſſe. At uero cum debitam unigenito gloriam auferat, animad
uertite, quibus uerbis eum glorificet. EVN. Eſt autem ſubſtantia filij, inquit,
ante omnia nata patris uoluntate. BAS. Id magnum attribuit filio, quod anti
quior ſit creaturis, & ante ea quæ ipſe fecerit. Opinatur enim ſufficere ad gloriã cre
atori omnium, quòd ante proprias creaturas collocetur. Nam cum, quantum in i-
pſo eſt, a dei ac patris coniunctione ipſum alienârit, in præponendo creaturis glori-
am ei atteſtatur: deinde blaſphemiam ad ſummam efferens turpitudinem, ineuita-
bili nos ſyllogiſmorum neceſſitate, ut putat, circumſepſit. EVN. Aut enim iam
exiſtentem, inquit, pater genuit filium, aut non exiſtentem: quòd ſi non exiſtentem,
nemo me, inquit, temeritatis incuſet: at ſi exiſtentem, non abſurditatem ſolum &
blaſphemiam, uerumetiam & ſtoliditatem omnem hic ſermo excedit: qui enim eſt,
generatione non indiget. BAS. Hæc eſt illa diuulgata cauillatio ab alijs olim
adinuenta: nunc uero impudicis iſtorum, & turpiſſimis linguis conſummata atque
perfecta. Verum nos illud primũ auditores admoneamus, hũc illum eſſe, qui quo-
niam multi ex ignorantia humanitus generationẽ filij acciperent, neceſſitate in hos
ſermones compulſus ſit, hunc illum eſſe qui e corporeo ſenſu ad ſpiritualem ſpecu-
lationem indoctas animas reuocet. Qui quoniam animalia nõ exiſtentia prius, na
ſcuntur poſtea: & quod hodie natum eſt, heri non fuit: hunc ipſum ſenſum ad uni-

geniti traducit ſubſtantiam. Et quoniam natus eſt,inquit, ante generationem non C
erat. Sic magnifice diuinam nobis unigeniti generationē enarrat, & his rationibus
fratrum infirmitati medetur:dignißimus omnium in quem prouerbium illud dica-
tur.Medice cura teipſum. Nos uero quam et in hoc animi languore mitigationem
afferemus niſi eam quæ a ſpiritu ſancto per beatum Ioannem nobis prædicta eſt:
In principio erat uerbum. In principio erat uerbum,& uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum: Nec
enim principio poſſibile eſt antiquius quid excogitare: non eſſet enim principium,
ſi quid ante ſe haberet ſuperius: neque quod erat, cogitatione tranſgreſſos ad id
quod non erat aſcendere: contemnere enim eſt quod erat, ſi quod non erat excogi
tes.Nam ſi eorū eſſet principium,quæ dicuntur ad aliud,ut principium ſapientiæ in
principium uiæ bonæ,& in principio fecit Deus:forte poſſemus eius qui tali princi-
pio conſtitutus eſt,generationē cogitando excedere. Verū quoniam id principii ſi-
gnificatum abſolutum, ac ſine relatione ſupremam naturam ſignificat: quomodo
non deridendus is eſt,qui ultra hoc principium cogitatione circumuagatur, & id ſu-
is imaginationibus excedere conatur. Pariter autem extenditur uerbum erat,cum
inſuperabili hoc principio: nō enim eam quæ in tempore eſt ſubſiſtentiā uerbum
hoc,erat, ſignificat: ſicut homo erat in regione Hus, & homo erat de Ramatha-
im, & terra erat inuiſibilis:ſed ipſe nobis Euangeliſta in alio ſermone huius uerbi e-
rat,ſignificatum oſtendit,dicens. Quis eſt,& qui erat omnipotens? Quale enim il-
lud eſt,tale eſt & hoc erat, ſempiternum pariter & nullo tempore obnoxium. Qui
uero non exiſtentem eum dicit, qui in principio eſt, nec ſenſum principij cuſtodit,
nec ipſi in principio ſubſiſtentiā unigeniti coniungit. Nihil enim excogitari poteſt D
principio antiquius,& eſſe Dei uerbi,inſeparabile eſt a principio.Quare quantum-
cunq; uolueris inutili mentis inquiſitione retrocurrere, pertranſire tamen quod e-
rat, & ultra illud ferri cogitationibus non poteris. Verum è contrario, iſte a no-
bis quoque interrogetur, utrum a principio uerbum erat apud Deum, an poſtea
acceſſit? Nam ſi erat, prohibe linguam tuam à malo, ab ea ſcilicet blaſphemia
quod non erat. Sed ſi, quod fas dicere non eſt,commodius me eſt tuis ad te uerbis
uti, quod non blaſphemiam ſolum, ſed omnis ſtoliditatis exceſſum habet, homi-
nes ſcilicet ſermonum ſpiritus rationem quærere:& diſcipulum Euangelij ſe profite
ri, in Euangelium autem ipſum inſurgere. Aduerte igitur quam diligenter, quam
aperte diuinæ uoces generationi filij,quæ fuit ante ſecula, atteſtantur. Nam quoni
am Matthæus quidem generationis ſecundum carnem interpres factus eſt, ut ipſe
ait: Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid. Marcus autem Ioannis prædica-
tionem, initium Euangelij fecit,dicens: Initium Euangelij Ieſu Chriſti: ſicut ſcri-
ptum eſt in Eſaia propheta: Vox clamantis in deſerto: Lucas uero & ipſe per cor
poralia initia ad diuinitatis doctrinam acceſſit: neceſſariò euangeliſta Ioannes cum
ultimus ad ſcribendum ueniſſet, ſuper omne ſenſibile ac tempus quod ſenſibilia ſe
quitur,mentē extollens, immo uirtute ſpiritus eleuatus, ad ipſum acceſſit,qui ultra
omnia eſt, quaſi teſtimonium etiam ipſe perhibens,quod & ſi ſecundum carnem
Chriſtum cognouimus, attamen nunc non adhuc cognoſcimus. Id enim princi-
pium capiens, & corporeos omnes, atque temporales ſenſus inferiores theologia
ſua relinquens, per magnificentiam cognitionis præcedentem aliorum prædicati-
onem ſuperauit. Non ex Maria,inquit, principium, nec ab his temporibus, Sed
quid

A quid: In principio erat uerbum. & uerbum erat apud Deũ, & Deus erat uerbũ. Sic ſubſtantiam æternam, impaſſibilem, generationem connaturalem ad patrem, magnificentiam naturæ, omnia hæc paucis uerbis concepit, & additione uerbi erat, reduxit in principium, ora eorum quaſi claudens, qui quod non erat blaſphemant, & longe antè, huiuſcemodi cauillationum aditum ſuccidens: deinde per theologiam, quaſi perſpicuam deſcriptionem naturæ unigeniti, conformata quaſi iam cognoſcentibus hac uoce oſtendit, dicens: Hic erat in principio apud Deum. Rurſus hic huius uerbi, erat, additione, æternitati paternæ unigeniti generationem coniunxit. Et rurſus: Vita erat, & uita erat lux hominum, & erat lux uera. Sed quamuis ita undiq; oratio æternitatis additionibus tuta ſit, omnia tamẽ hic depellens ſpiritus teſtimonia, nec audire uidetur Ioannem, ita crebro nobis uerbum erat inclamantem: Non exiſtens, inquit, prius, poſtea ergo natus eſt. Quod ſi non erat, ut dicatis, in principio, quam clamorem pugnam oſtendet aliquis contra Euangelij uoces, quibus credidimus? Illud uero cui mentis compoti non uidebitur, quemadmodum oculus cum luminata loca exierit, ac in obſcura inciderit, propter priuationem luminis uidere deſiuit: ſic intellectus, ſi extra id quod eſt, imaginationibus cõpellatur, cum ueritas quaſi lux eum derelinquat, confuſus, & inſipiens ab intelligendo deſinit. Nec igitur oculus, ſi lux non eſt, uiſu uti poterit: nec intellectus ab unigeniti ſenſu diductus, officio intelligendi utetur. Nam caſus à ueritate mentis, uiſus priuatio & cæcitas eſt. Quare uana omnino eſt illa mens, & inflata nihil intelligit, quæ unigenito antiquiora ſe concepiſſe opinatur. Sicut ſi acumen uiſus ei oculo aliquis atteſtetur, qui ad tenebras inſpicit. In lumine enim, inquit, tuo uidebimus lu-

B cem. Qui uero intellexiſſe dicit, quando nondum erat lumen, ſimilis iis eſt, qui in ſenſu phrenetico quæ nõ adſunt uidere ſe imaginantur. Nam quæ filium excedunt, non intelliguntur. Quoniam quod eſt oculo ſenſibile lumen, hoc animæ Deus uerbum. Erat enim, inquit, lux uera, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Non illuminata igitur anima nihil intelligere poteſt. Quomodo igitur ultra generationem luminis quicquam comprehendetur? ſed oportet, ut arbitror, eos qui aliquid curant de ueritate, corporeas ſimilitudines omittere, ne cogitationes de Deo imaginatione materiali contaminent: ſed à ſpiritu ſancto traditam nobis theologiam uniteutur, ac pro iis interrogationibus quæ nil ab inſolubilibus deſunt, cum ad utramq; partem periculum oſtendant, dignã de Deo generationem intelligere, impaſſibilem, impertibilem, indiuiſibilem, ſine tempore, inſtar reſplendentis a luce radij, ad diuinam generationem ductos. Intelligere autem imaginem inuiſibilis Dei, nec ſecundum artificioſas has imagines ad exemplar poſtea laboratam, ſed exiſtentem & conſubſiſtentem cum prototypo qui ipſi ſubſtantiam dedit. Idemq; cum archetypo exiſtentem, nec imitatione figuratam, ſed tanquam ſigillo aliquo tota patris natura filio impreſſa: aut ſi uis, qualis artium ſit cõſtitutio tota ex docentibus in diſcipulos immiſſa, cum nihil deſit docentibus, & perfectio adſit iis qui didicerunt. Vel id quidem non ita congruum ad ſimilitudinem propter temporis ſpatium: Illud commodius, qualis eſt intellectionis natura motibus mentis ſine tempore conſtituta. Et nullus orationem hanc mihi carpat, ſi quid exemplorum non penitus propoſito conuenit. Nec enim poſſibile, parua & uilia diuinis atq; æternis ad unguem accommodari: niſi in quantum diſſimulationem

Proceſſionis filij ſimile.

[illegible]dicant,qui impassibilem generationem non possunt mente concipere. C
[illegible]go uero dictus est filius, & est imago genita: & splendor maiestatis Dei,& sa-
[illegible]ientia, & uirtus, & iustitia Dei, non ut habitus, neque ut aptitudo, sed uiua sub-
sistentia & operans, ac splendor maiestatis Dei. Quapropter & totum in seipso pa-
trem ostendit,ex tota eius maiestate resplendens. Quàm absurdum est ergo dice-
re, maiestatem Dei non habere splendorem uel sapientiam Dei, & non unà cum
Deo semper fuisse. Sed si erat,inquit,non natus est. Respondebimus ergo,immò
quoniam natus est, erat,nó innascibile habens quod est: ens uero semper & coexi-
stens patri, a quo etiam habet substantiæ causam. Quando igitur ad esse a patre
productus est? Ex quo pater fuit. Sed ab æterno,inquit, pater:ab æterno ergo &
filius, per generationem innascibilitati patris coniunctus. Quod autem non no-
stra sit hæc ratio,ipsas sancti spiritus uoces ipsis in testimonium præbebimus,ac de
Euangelio quidem sumemus: In principio erat uerbum. A Psalmista uero ut a per
sona patris dictum: Ab utero ante luciferum genui te: & utraq; componentes di-
cemus,& erat & natus est. Sed uerbum illud genui, caussam ex qua essendi princi-
pium habet: uerbum autem erat, intemporalem eius & æternam subsistentiam si-
gnificat. Eunomius uero pro fraude sua certans ad inconuenientem orationem se ad-
ducere putat. EVN. Si enim,inquit, ante suam generationem filius erat.

BAS. At id quod dicis ante generationem, ô inanis tu,uel nullo modo subsi-
stit, & cogitationis est figmentum nullo subiecto inhærentis. Sed cur amentibus
contradicendum est? uel si ad aliquid eorum quæ sunt tendit, ad æui quoq; senten-
tiam inducetur. Verum quoniam secula omnia cum filij creatura sunt, infra gene-
rationem unigeniti intelliguntur. Inanis est qui antiquius quid subsistentia filij quæ- D
rit:nihil enim alienius quærit,quam si de patre quæreret,utrum ante suam subsisten
tiam fuerit, an non. Quemadmodum enim stultum esset, eo qui sine principio &
ingenitus est,quicquam superius quærere: sic si quis cum de filio si ab æterno simul
cum patre est,& nihil inter se habet & genitorem, temporales facit prioris interro-
gationes, æqualis amentiæ est. Nam simile est,si quis interroget quid futurum sit
post obitum immortalis:& si quis quærat, quid erat ante generationem æterni. Hi
uero quoniam proprietas patris, quæ est sine principio, etiam æterna appellatur,
Ingenitum esse & æternum esse distant. idem sine principio esse & æternum censent. Et quoniam filius non est ingenitus,
non esse æternum profitentur. Hæc autem re ipsa plurimum distant. Nam ingeni-
tum quidem,quod nec sui originem,nec essendi caussam habeat. Æternum uero di
citur, quod omni tempore ac æuo secundum esse antiquius est. Vnde filius nec in-
Æuum. genitus est & æternus est. Verum & æuum iam æterni appellatione nonnulli di-
gnantur:quoniam ex eo quod est semper,etiam nominationem hanc sortitum est.
Nos autem id quod æternum est, creaturis attestari, & creatorem hac professione
priuare,eiusdem amentiæ dicimus. At Eunomius ad turpissimum deducens orati-
onem quid dicit? EVN. Nos autẽ cũ his quę a sanctis patribus olim,& nunc à
nobis demonstrata sunt, permaneamus: si nec substantia Dei generationem susci-
pit,neq; alia quædam subiecta fuerit substantia ad generationẽ filij,non existentem
filium natum fuisse dicimus. BAS. Quis in pietatis caussa tantum contendit,
quis in amando Christum tantum gloriatus est,quantum isti uituperationis & de-
decoris uerbis & maiestatem unigeniti demolientibus gloriantur? Non cessabis nõ
existen-

A existentem appellare impie cum qui uerè est, cum qui fons uitæ est, cum qui omnibus quæ sunt, ipsum esse præbuit: Qui cum ad suum cultorem Mosen oracula ederet, conuenientem sibi & suæ decoram æternitati appellationem inuenit, eum qui est, seipsum nominans. Ego enim, inquit, sum qui sum. Quibus uerbis nullus obiecit, quod a persona Domini dicta non sunt, qui cum Mose legis Iudaicum uelamen in corde inuolutum non habeat. Scriptum est enim, quòd uisus est Mosi angelus Domini in rubo, in flamma ignis. Cum angelum ergo narrationi scriptura proposuerit, Dei adduxit uocem. Dixit enim, inquit, Mosi: Ego sum Deus patris tui Abraham: Et rursus post pauca: Ego sum qui sum. Quis igitur idem ipse & angelus & Deus? Nonne ille de quo didicimus, quod uocatur nomen eius magni consilij angelus? Ego quidem puto non pluribus nos indigere ad demonstrationẽ, sed ipsam admonitionem ijs qui Christum diligunt sufficere: his uero qui curari non possunt, nullam fore utilitatem ex multitudine eorum, quæ dicuntur opinor. Nam & si posterius factus est magni consilij angelus: sed tamen & prius non repudiabat angeli appellationem. Nec hic solum inuenimus Dominum nostrum & angelum & Deum a scriptura nominatum: uerumetiam & Iacob cum mulieribus uisionem enarraret, dixit mihi angelus Dei, inquit. Et post pauca de eodem: Ego sum Deus qui uisus sum tibi in loco ubi unxisti lapidem. Atqui, illic in lapide ad Iacob dictum est: Ego Dominus Deus Abraham patris tui & Deus Isaac. Qui ergo hic angelus dictus est? hic ipse ibi dicit Iacob se manifesta tum fuisse. Quare patet cuilibet, ubicunque angelus & Deus idem appellatur, unigenitum significari, cum seipsum per generationes hominibus manifestet, & sanctis suis uoluntatẽ patris annuntiet. Quas

Deum filium à scriptura angelum appellari.

Nota mysterium.

B ob res qui & Mosi eum qui est, seipsum nominauit, nullus profectò alius præter deum uerbum, qui à principio erat apud Deum, intelligetur. Sed qui loquuntur iniquitatem in excelsum, non existentem dicere filium nõ timuerunt: & insipiens quidẽ in corde dicit, non esse Deum. Hi uero non solum corde cogitârunt, sed etiã in praui tate locuti sunt: & posteriotibus per scripta temporibus tradere nõ recusârunt, nõ existentem ausi Deũ nominare. Et quoniã nec dæmones ipsos uident negare quod Deus sit, cũ mente ad superiora redierint tempora, ubi impiam suam expleuerunt cupiditatem, non fuisse aliquando filium blasphemantes, quasi cum sua natura non fuisset, gratia sit ad esse à Deo productus. Deinde cum eam uocem quam Paulus de Idolis emisit: Seruiuistis, dicens, Dijs, qui natura Dei non sunt. Et Hieremias: Iurabant per eos qui Dij non sunt. Et sapientissima Hester: Non tradas Domine sceptrum tuum ijs, qui non sunt. Ipsam isti uocem de Deo uero dicentes, quonam iure amplius Christianorum sibi appellationem attribuunt? Etenim etiã alibi iste hic ipse Apostolus in spiritu Dei loquens, non existentes appellat gentes: quia cognitione Dei priuatæ sunt, cum dicat: Quoniam quæ non sunt, elegit Deus. Nam quoniam Deus est, qui est & ueritas, & uita, qui Deo qui est, coniuncti per fidem nõ sunt: sed non existenti mendacio copulati, propter deceptionẽ qua erga idola afficiuntur cum propter priuationẽ ueritatis, tũ propter alienationem a uita iure, ut credo, nõ existentes nominati sunt. Cum ad Ephesios etiã scriberet, ut uerè coniunctos ei, qui est, per cognitionem ostenderet, existentes eos per excellentiam nominauit, dicens: Sanctis qui sunt, & fidelibus in Christo Iesu. Sic enim & qui ante nos fuerunt tradiderunt, & nos in antiquis codicibus inuenimus. Hic autẽ nec ea, cuius serui Chri-

sti participes sunt, appellatione Deum nostrum dignum putare festinauit, sed cum C
qui a nullo ad esse creaturas produxit, non existentem appellauit. Verum inde magis aliquis quantus sit contemptus illius addiscet, unde se simulat Dominũ decerare. EVN. Non facimus, inquit, cõmunem unigeniti substantiam cum ijs quæ ex nihilo facta sunt. Nam non est substantia quod non est: sed tamen ei excessum attribuimus, quantũ excedere necesse est creatorem super proprias creaturas. BAS. Posteaquam argumentis suis huc orationẽ deduxit, iam uerbo in speciem humanior factus dicit se non facere cõmunem cum eis quæ ex nihilo sunt, substantiam unigeniti. Atqui si Deus omniũ, quoniam ingenitus est, necessariò differt a genitis: genita uero cuncta cõmunem habent ex nihilo subsistentiam, quomodo non necessariò hæc secundum naturam coniunguntur? Nam quemadmodum illic inaccessibile disseparat naturas, eodem pacto hic conditionis æqualitate, itidem inter se colliguntur. Cum autem ex nihilo dicant esse filium, & ea quę ab ipso facta sunt, & unã secundum hoc eorum faciant naturam, nõ tamen se dicunt filio similem eis quæ ex nihilo sunt substantiam attribuere. Nam quasi Dominus esset ipse, quantum uult præbet unigenito dignitatis: & sic uerba facit. Tantum enim, inquit, ipsi excessum attribuimus, quantum excedere necesse est creatorẽ super proprias creaturas. Non dixit, comprehendimus aut glorificamus, sicut de Deo dicere oportebat: sed attribuimus, quasi ipse esset mensurę distributionis Dominus. Quantũ uero ipsi excessum concedit? Quantum excedere, inquit, necesse est creatorem proprias creaturas. Nondum id diuersitate substantiæ attestatur: nam homines arte, opera sua excedunt, & tamen eiusdem cum eis esse uidentur substantiæ, ut cũ luto figulus, & cum ligno nauicularius. Corpora nanq; similiter utraq; & sensibilia, & terrena pariter. D
Postquam uero tantam filio ad creaturas diuersitatem concessit, iam & in ipsa de unigenito sententia uersute agit. EVN. Nam idcirco, inquit, unigenitus est, quoniam solus ingeniti uirtute natus & creatus, perfectissimus factus est minister.

BAS. Ignoro quid horũ oporteat molestius ferre, utrũ uersutiam quam circa nomen unigeniti astute adinuenit, tam præter hominũ consuetudinẽ quam præter
Vnigenitus. piam scripturarũ traditionẽ, eius nominis sensum accipiens (nam unigenitus non qui a solo natus, sed qui solus natus, in cõmuni consuetudine appellatur) an ex nomine creaturæ blasphemiam, quã data opera nomini natus cõiunxit: ut nulla maiore excellentia uerbum nasci Domino attribui ostendat, quam creaturis: sed sicut filios genui & exaltaui, & filius primogenitus Israël, sic & Dominũ Iesum esse nominatum: non quod habeat nomen supra omne nomẽ, sed æqualiter atq; alia hac appellatione dignũ putatum. Deinde hi ad Salomonis dictionẽ confugiunt inde tanquã è
Dominus creauit me. loco insidiarũ in fidem excurrunt. Nam quoniã ex persona sapientiæ dictũ est: Dominus creauit me: licere sibi arbitrati sunt de Domino dicere, quod sit creatura. Ego uero cũ multa de uoce hac habeam dicere, primũ, quòd semel in omnibus scripturis dicta est: deinde quod in uolumine cuius sensus plurimũ latet, & per prouerbia
Prouerb. 8. & similitudines, per obscuros sermones & ænigmata ut plurimũ procedente: ut nihil non ambiguũ, nihil clarũ ab ipso capi possit, prætermitto: ne longioribus interpositionibus orationẽ faciam longiorẽ, præsertim cũ etiã inquisitio de his quæ male intellexerunt, in propriũ locum nobis dilata sit, in quo hæc quoq; pars concedente deo examinabitur. Et puto (dictũ autem sit cũ deo) multo magis idoneũ propositæ dictio-
In quartum librum.

A tæ dictionis sensum,& qui nihil periculi afferat,inquisitione ipsa emersurũ. Interea uero illud nó omittamus nonnullos interpretũ, qui melius hebraicã linguam tenue runt:possedit me,pro creauit,edidisse:quod eis maximo erit impedimento ad blas phemi i.Qui etenim dixit:Possedi hominẽ per deum: nõ quod creauisset Cain,sed quod genuisset,hac usus uoce uidetur.Sed unde incepimus redeamus. EVN. Idcirco,inquit,unigenitus, quoniã a solo natus & creatus,perfectissimus factus est minister. BAS. Si ergo non quoniã solus natus est, sed quoniã a solo unigeni tus dictus est: idem autẽ est secundum te genitũ esse & creatũ esse:cur nõ & unicã ip sum creaturã appelias,tu inquam qui cuncta facile & cogitas & profers:Hominũ autem,ut per uestram rationẽ uidetur,nemo est unigenitus.Nam ex coitione omni bus est generatio. Nec Sara unigeniti filij mater erat:nõ enim sola sed cũ Abrahã simul eu genuit:& si uestra tenet opinio, necesse est totam uitã dedisce re,cũ non fra trum priuationẽ,sed desolationẽ parentum id nomẽ significet.Iam uero & creatura præter causam dignitate dei uerbi inferior est, quod unigenita esse non potuit quo aliquid patri ad creationẽ filius contulit,quãuis nec ab ipsis concedatur.Ministrum enim perfectissimũ eum nominauit. Quomodo ergo secundũ uos,non a solo patre creatura etiã facta est, qui tanquã inanimatũ instrumentũ & patri deũ uerbum ap ponitis:nisi & nauicularũ negabit aliquis solum nauẽ fecisse,quoniã instrumẽtis ad construendum usus est? Quare unigenita est & creatura, & partes eius non tantũ modo uirtutes inuisibiles,sed etiã corpora sensibilia, & horũ humillima,cyniphes, locustæ,& ranæ.Ipse enim dixit,& nata sunt. Nã qua ministratione indigeat is qui solo nutu creat,& simul cũ uoluntate creatura cõstituitur?Sed dices quomodo ergo
B etiã secundum uos per filium sunt omnia?Quoniã diuina uoluntas tanquã a fonte primæ causæ profecta,per suã imaginẽ,id est,per deũ uerbum ad actũ prodit.Eu nomius uero unigenitũ filium ministrũ appellauit.Hoc ipsi magnũ imponẽs,quod promptus in imperatæ rei ministeriũ est.Si enim nõ in eo quòd deus perfectus est, maiestatẽ possidet,sed in eo quod certissimus minister,qua in re ab alijs differet spi ritibus,qui libenter opus ministerij efficiũt?Propterea cũ natus dixisset,creatus sta tim adiunxit,ut etiã hinc nullã inter filiũ & creaturã diuersitatẽ esse ostenderet. Ve rum dignũ fuerit,ut ipsam admonitionẽ eius audiamus. EVN. Nõ oportet,in quit,cũ patris ac filij appellationẽ audimus, humanã ipsius intelligere generationẽ: nec hominũ generatione adductos, participationis nominibus ac passionibus deũ subijcere. BAS. Monet nõ oportere similem filiũ patri secundũ substantiã in telligere.Id enim sibi uult participationis negatio,quasi incommunicabilis sit patris substantia substantiæ filij. Idcirco pulchre ille, quarum turbam nos prætermisi mus, nominum distinctiones adhibitæ: quòd non quorumcunq; eædem sunt uo ces, significato quoque sunt eadem,ut patrem filij esse, eorum similitudine qui pa tres in terris appellantur, Deo auferat. At ego, cum multa sint quæ christianis mum à gentili errore & Iudaica ignorantia distleparent, nullum potius ac maius dogma, quam in patrem & filium fidem, Euangelio nostræ salutis inesse arbi tror. Nam etiam quocunq; errore scissi, factorem & creatorem esse Deum consi tentur. Qui uero falsinuocum patrem, & nuda uoce filium denuntiat, nihilq; putat differre uel patrem uel creatorẽ profiteri, & aut filium aut facturam dicere, ad quẽ
A ordinem aut partes,Iudæorum an gentiũ nobis enumerabitur?Nec enim Christia

nis ſeipſum adaptabit,qui uirtutem pietatis, & quaſi fidei noſtræ characterem per- c
negat. Non enim in opificem & opificium credidimus, ſed in patrem & filium per
gratiam quæ in baptiſmo eſt, obſignati ſumus. Quamobrem qui has negligere
uoces audet, uniuerſam ſimul Euangelij delet uirtutem: cum nec patrem generaſ-
ſe, nec filium eſſe genitum prædicet. Sed hæc dico,inquit,paſſionis ſenſum, qui pa
tris uoce nobis innaſcitur, fugiens. Verum oportebat, ſi pie agere uolebat, abło-
num horum uerborum ſenſum, ſi quis inerat recuſare,non ſimul totam uocem ne-
gligere: nec dedecoris cauſſa utilitatem quoque quam ab ipſa conſequimur, ſimul
ejicere: & ab humilibus quidem ac corporeis cogitationibus in diuinis dogmatibus
mundum eſſe: generationem uero ſanctitati ac impaſſibilitati diuinæ conuenien-
tem intelligere: modoq; quo Deus genuit,ut ineffabili incomprehenſibiliq; omnis-
ſo, ad ſimilitudinem ſubſtantiæ per generandi appellationem deduci. Quamuis
diligenter conſideranti etiam palam ſit, non corporeæ paſſionis primò ac propriè
patris ac filij nomina,ſenſum facere ſolere: ſed ſolam ex ſeipſis cum dicantur,quam
inter ſe habeant habitudinem oſtendere. Pater enim eſt,qui eſſendi principium al-
teri ſecundum ſimilem ſibi naturam præbuit. Filius uero,qui ab altero eſſendi prin
cipium per generationem habuit. Cum igitur hominem patrem eſſe audimus, tũ
paſſionis quoque ſenſum accipimus:at cum Deum patrem ad impaſſibilem cau-
ſam cogitatione accurrimus. Eunomius autem uocem hanc de paſſionibus ſubie-
cta natura capere aſſuetus: quod ſuæ mentis comprehenſionem excedit,ut impoſ-
ſibile pernegat. Cum non oporteat corruptibilium paſſiones attendentem,minus
impaſſibilitatem Dei credere: fluxibili naturæ ac infinitis ſubiectæ mutationibus,
incommutabilem atq; inalterabilem ſubſtantiam conferentem. Nec oportet, quo d
niam mortalia hæc animalia non abſque paſſione generant, ſic & Deum opinari:
ſed hinc magis ad ueritatẽ deduci, quòd poſtquã nõ ſine paſſione corruptibilia ge-
nerant, qui incorruptibilis eſt contrario modo generat. Nec uero illud utiq; dicet,
quod primò ac proprie de hominibus his nominibus dictis, nos de Deo dicentes
abutimur.Etenim Dominus noſter Ieſus Chriſtus ad omnium rerum principiũ &
ueram cauſam nos reducens:uos autẽ nolite, inquit,uocare patrẽ ueſtrum in terra,
unus enim eſt pater ueſter cœleſtis. Quomodo igitur,tanquã ſi paſſiones corpore-
as principaliter hę uoces ſignificarẽt,repudiandas putat:quas Dominus ut impaſ-
ſibilitatem dei decentes, ab hominibus ad ſeipſum tranſponit? Si uero & creatura-
rum pater nominatus,id rationi noſtrę nõ repugnat.Qui enim genuit glebas roris
ſecundum uerba Iob,non eodem modo glebas & filium genuit. Aut ſi hoc dicere
audebunt,ut æquali ordine ſubſtantiã quoque roris filium nominent,ab omni nos
ad eos oratione liberabunt, cum ad manifeſtiſſimam impudentiam blaſphemiam
produxerint. Non enim cum omnium noſtrum pater Deus dicitur,eodem modo
noſter ac unigeniti pater eſt. Quòd ſi quoniã primogenitus totius creaturæ,& pri-
mogenitus in multis fratribus Dominus appellatur, ad impietatẽ id ipſos doctos
redigit:doctiores ab Euãgelio fiãt,quod matres etiã & fratres ſuos, eos Dominus
appellat, qui uirtuoſis operibus ſibi cõiuncti ſunt. Quæmã eſt enim mater mea,in-
quit,& qui ſunt fratres mei? qui faciunt uoluntatẽ patris mei qui in cœlis eſt. Quare
pater noſter eſt Deus, non abuſione aut tranſlatione, ſed proprie primò & uerè
dictus,cũ per hos corporeos parentes a nihilo nos ad eſſe produxerit, & curet ſibi
diuini- a

Non eodem modo patris & filij uocabula,de Deo dici & homine,

A adiungere: quòd si nostrum, qui per gratiam adoptati sumus, uerè uocatum patrẽ dicimus, quæ ratio prohibebit, ne naturalis filij qui ex substantia eius prouenit merito pater appelletur? EVN. Non oportet, inquit, propter patris & filij uocabulum humanam Domini generationem intelligere. BAS. Id ego quoque affero, diuinam tamen eam & impassibilem quid prohibet credere hos impios? Sed opinor, non ut sine corruptione, sed ut nullo modo genuisse Deum ostendat, his uerbis utitur: Quomodo igitur in superiori oratione ò optime, tu genimen esse substantiam unigenti confebas? Si enim natus non est, unde ipse secundum rationem tuam genimen esse poterat? Verum propter geniti ad ingenitum oppositionem, genimen cõtendebat. Nunc autẽ rursus † coniunctionẽ substantiæ hac uoce significari cum uideat, natum esse à genimine remouet. Atqui si hoc tanquam passionis significatiuum repudiat, quid prohibet eisdem de causis creatorem ipsum esse negare? Omnibus enim corporeis operationibus secundum proportionem uirtutis illius qui facit, & secundum magnitudinem ac diuersitatem eorum quæ fiunt, maior aut minor labor omnino coniungitur. Diuinam uero & beatam naturam, si quis dicat labore premi, non minus erit impius, quam si turpissimis ipsam affectibus subiectam arbitretur. Si uero absque passione creat, credite impassibilem etiã esse generationem. Quòd igitur proprie ac meritò Deus dicitur pater, & quòd nõ passionis, sed † coniunctionis nomen est: uel eius quæ est per gratiã, ut in hominibus: uel eius quæ secundum naturam est, ut in unigenito, satis dictum est. Sed cõcedamus tropicam esse: ac per translationem, sicut & alias infinitas, hanc quoque uocem dici. Si igitur, irasci, dormire, uolare, Deum audientes, & alia huiusmodi

B quæ non decoram ex propria intelligentia sententiam præbent, nec spiritus uoces delemus, nec corporeo pacto hæc dicta intelligimus. Quamobrem cum etiam hęc uox sic crebro à spiritu suscepta sit, conuenientem Deo sensum, non inuestigamus? An solam hanc ex scriptura delebimus, ex humano usu ipsam calumniantes? Sic autem consideremus, cum duo significata generationis uocabulum secundum usum habeat, generantis & passionem & † coniunctionẽ ad genitum: quando a patre ad unigenitum dicitur: Ex utero ante luciferum genui te: & filius meus es tu, ego hodie genui te: quod horum significatum hoc ostendi uerbo dicemus: generantis passionem, an naturæ coniunctionem? Hoc ultimum ego affero: neqꝫ hos unquam puto nisi in perspicuam phrenesim deuehantur, contradicturos. Quare si conueniens Deo est hæc uox, cur sicut alienam spernis? sin autem ex hominibus translata est, quod est syncerum ex ea suscipiens, id ex significatis quod peius est, fugias. Licet enim profectò in dictione quæ multa significat, cum ad rectum sensum per rationem deductus sis, quod humile ac turpe significatum est, præterire. Nec mihi dicas quænam est hæc generatio? qualis & quomodo facta? Non enim quia ineffabilis omnino modus & incomprehensibilis est, idcirco etiam firmiter in patrem & filium credere recusabimus. Nam si cuncta intelligentia nostra mensura re uoluerimus: & quod mente non capimus, id nihil omnino esse putauerimus, amittetur profectò fidei, amittetur etiam spei remuneratio. Quomodo autem erimus amplius beatitudine digni, quæ in rerum inuisibilium fide deposita est, si solis ijs assentimus, quæ intellectui dilucida putamus? Vnde euanuerunt gentes & obscuratũ est insipiens cor eorũ? Nonne quoniã dum ea sequuntur, quę cogitando

τῆς οὐσίας οἰκειωσιν.

διὰ χάριν υἱοθεσίας ὄνομα.

& τῆς διὰ φύσεως.

uerisimilia putant,prædicationem spiritus incredibilem dicunt? Esaias autem quos c
ut perditos deplorat? Væ sapientibus in seipsis,& coram seipsis scientibus: nonne
hos? Multa igitur præteriens eorum, quæ in medium conjecta sunt,quæq; perspi
cuè afferebat de filio, quod natus non sit: & quæcunque ut creaturam esse unige/
nitum credatur,artificiosè excogitauit: ad letifera magis impietatis eius conuertar:
si id solum e prætermissis collegero, quòd quam præoccupando re ipsa compro/
bauit blasphemiam, hanc ipsam cum uerbo subtegere, & turpitudinem sermonis
mitigare uoluisset, non immiscere se filium dixit creaturis,suorum ipsemet dogma/
tum oblitus, quæ in superioribus uoce clara, & nullo uelamine obuoluta expone/
bat. Ex quibus ad turpissimam rursus & perspicuam excidit contradictionem: sic
igitur scribit. EVN. Nemo autem cum filium creaturam esse audiat,molestè
ferat, quasi nominum communicatione substantia quoque communis facta sit.
BAS. Quomodo igitur ô sapientissime tu, si ad diuersitatem nominum substan
tiæ immutatio necessariò sequitur (Recordamur enim hæc te in superiori oratione
pertractâsse) nunc ad communicationem nominum communicatio substantiæ nó
consequetur? Nec enim semel, nec otiosè id dixisse uidetur. Nam & nunc quasi
eum dictorum illico pœnituisset: quod communicatio nominum substantias com/
munes non faciat, rursus aduersarios carpens,post pauca hæc adducit. EVN.
Oportebat,inquit,siquidem ipsis cura ueritatis esset,cum nomina diuersa sint,sub/
stantias etiam diuersas confiteri. BAS. Quomodo aliquis facilius hoc homi
ne mentietur? quippe qui ad contraria breui conuersus, modò inquit diuersitatem
nominum necessariò substantiarum diuersitatem ostendere, modò e contrario có/
municationem non communem facere substantiam. Sed perinde facimus atque D
hi, qui homicidam cõtumeliæ,uel uulneris, uel huiuscemodi peccati accusant. Ad
caput igitur malorum eius transeamus. Cum hic communem omnibus pariter
Christianis:qui uere hac appellatione digni sunt,opinionem esse uidisset,quod filius
genita lux sit ex ingenita luce resplendens: & per se ipse uita: & per se ipse bo/
num, ex uiuificante fonte paternæ bonitatis proueniens: Deinde recordatus, nisi
has sententias nostras concussisset, omnia sua nihil nisi sophismata quædam futu/
ra. Nam qui lucem esse patrem profitetur, lucem autem & filium: cum lucis unus
& idem sit sensus: ad confessionem identitatis substantiæ per seipsum subito dedu/
cetur. Luci enim ad lucem secundum ipsam rationem lucis,nulla nec in prolatione
nec in sensu est diuersitas. Vt igitur hoc à nobis tollat, artificij retibus fidei ratio/
nem circumuallat, nullam hæc inter se comparationem & communionem docens
habere: & quæ est geniti ad genitum oppositio, hanc dicens esse lucis etiam ad lu/
cem: uel si hæc fugimus, compositum esse Deum confiteri cogens. Sed ipsam
eius dictionem audiamus. EVN. Vtrum aliud quid significat, inquit, lux
in ingenito præter genitum, uel idem utrunque? Nam si aliud atque aliud, per/
spicuum est compositum esse, quod ex alio atque alio constat:quod autem compo
situm est,ingenitũ non est. Si uero idem,quantũ abest genitum ab ingenito,tantũ
necesse est & lucem à luce abesse, & uitam a uita,& uirtutem à uirtute. BAS.
Videte ac intelligite impietatem horribilem: quantum, inquit, ingenitum à genito
distat,tantũ & lux à luce distabit,& uita a uita, & uirtus a uirtute:interrogemus er/
go ipsum,quanto interuallo ingenitũ a genito disseparatũ est? Num paruo aliquo,
& tan/

A & tanto, ut possint nonnunquam ad idem inter se conuenire? an hoc omnino impossibile, & magis quam eundem mortuum esse simul & uiuere, sanum & ægrotũ uigilantem & dormientem. Talia nanq; sunt quæcunq; summa oppositione inter se dissident: ut cum alterum adsit, necessariò absit alterum, quæ ita comparata sunt, ut nunquam simul esse & conuenire possint. Secundum igitur hunc modum, cum ad genitum ingenitum opponatur, qui patrem lucem nominat, lucem uero & filiũ: tantum uero hanc lucem ab illa luce distare dicit, quantum genitum ab ingenito distat: nonne manifeste impius est, quamuis uerbo humaniorem se simulat, quasi etiam filium nominet, uirtute tamen eorum quæ dicuntur ad contrarium sensum abducens. Considerate enim quid opponitur ingenito, aliud ne ingenitum, an genitum. Palam, quoniam genitũ. Quid porrò luci opponitur, lux ne alia, an tenebræ? Profectò tenebræ. Si ergo quantum distat genitum ab ingenito, tantum necesse est distare lucem a luce, cui amplius occulta impietas est, quod in appellatione lucis lucì oppositum adducens, contrarium esse lucis naturæ unigeniti substantiam putat. Vel ostendat nobis lucem luci oppositam eam oppositionis mensuram habentem quæ genito ad ingenitum inest. Quod si hoc nec est, nec iste unquam excogitabit, non ignoretur ars, qua uersutè blasphemiam præparat. Nam quoniam putat, ingenito genitum modo contrario opponi, eandem luci ad lucem oppositionem adaptat: ut per omnia hæc patris substantiam inimicam & hostilem unigeniti ostendat substantiæ. Propterea noua hæc est in dogmatibus traditio qua dicit: quantum genitum ab ingenito abest, tantum necesse est lucem à luce abesse. At ingenitum ad genitum habet quandam positione uerborum non naturâ rerum oppositionem,
B sicut illi affirmant: lucis autem ad lucem, nec prolatione uocis nec sensu possibile est aliquam oppositionem excogitare. Sed uidetur deceptiuis cauillationibus seipsum seducere. Putat enim quæ ad contraria consequuntur, eam habere pugnam ad inuicem, quam & principalia contraria possident: & cum alteri contrariorum contrarium insit, & ad alterum omnino contrarium consequuturum. Vt si ad usum lux sequatur, ad cæcitatem tenebræ: & si ad uiuere sentire, ad mortuum esse insensatum esse sequatur. Hæc autem quòd & imbecillis & euanida obseruatio sit, attendenti cuilibet perspicuum est. Nec enim quoniam ad uigilare uiuere sequitur, ad dormire mortuum esse necessariò sequitur. Sed nec contrario modo se habet genitum ad ingenitum. Si enim contraria sunt, & alterum alterius erit corruptiuum (quod in caput blasphemantium uertitur) immo neque natura sunt inimica neq; quæ consequuntur eandem necessario habebunt distantiam, quam habere & principalia demonstrabantur. Aut ergo deleas alijs scriptis hæc uerba: aut noli impietate detineri & pernegare: tua enim est blasphemia, qui dixisti, quantum distat genitum ab ingenito, tantum esse necesse lucem a luce distare. Quare sicuti nunquam qui natus est innascibilitatis erit particeps, sic unquam ipsi de luce trades: & ita secundum te unigeniti substantia æqualiter ab ingenito & a luce distabit. At Ioannes magna spiritus uoce reclamat tibi dicens: Erat lux uera. Tibi uero nullæ sunt ad audiendum aures, nec cor ad percipiendum eam, sed ad inimicam naturam, quæ simul cum luce esse non potest, unigeniti substantiam cauillationibus tuis impellis. Nec enim illud quasi firmum dices, quod ab ingenito appellationem lucis nõ abstuleris. Non enim in sono aëris, sed in uirtute significatarum rerum est pietas.

Tu uero

Tu uero neq; in his impijs ſolum conſtitiſti,ſed etiam uitam & uirtutẽ eadem men c
ſura diſtantiæ inter ſe contrarias inducis,dicens: Quantum diſtat genitũ ab ingeni/
to,tantum neceſſe eſt lucem à luce diſtare, & uitam à uita,& uirtutem a uirtute. Er/
go nec uita ſecundũ te, nec uirtus unigenitus eſt, ſed deles ipſius Domini uerba di/
centis:Ego ſum uita. Deles etiam Pauli dicentis: Chriſtus,Dei uirtus. Nam quæcũ/
que in ſuperioribus demonſtrata ſunt, ea iſtis quoq; accõmodabuntur. Nec enim
uitam,nec uirtutem,uitæ & uirtuti opponi quiſpiam dixerit:ſed mortem ac imbecil
litatem perfectiſſimam oppoſitionem explere. Quibus ipſe per doloſam uerſutiam
malitioſe ſuo uelamine orationem occultans, horribilem confirmat impietatem,&
eloquentiæ artibus in contrarium naturæ paternæ naturam unigeniti adducens,ſe/
lam reliquit nominum uenuſtatem. Quid ergo nos quo pacto & patrem ingenitũ,
& filium genitum profitemur, & in ipſo eſſe contrarietatem negamus, quid dicen/
tes? id ſcilicet quod boni quidem patris,bonus filius: ex luce uero ingenita,lux æter/
na effulſit:& ex uera uita fons eſt productus uiuificans:& ex ipſa per ſe uirtute Dei
uirtus emicuit. Tenebræ uero,mors & imbecillitas,principi huius mundi & tenebra
rũ principibus,ac prauitatis ſpiritibus, & omni uirtuti quæ diuinæ naturæ inimica
eſt,adnumerantur,etiam ipſis non ſecundum ſubſtantiam contrarijs bono ex ſten
tibus(ſic enim reprehenſio hæc ad creatorem rediret) uerum electione propria per
priuationem boni ad uitium prolapſis. Et tamen ad hũc ordinem Eunomij lingua
Deum etiam ipſum oppugnans,unigeniti naturam deducere conata eſt. Nec enim
illud dicere poteſt,quod cum ſubſtantiã patris lucem eſſe ponat,maieſtate ac ſplen/
dore unigeniti ſubſtantiam excedentem, lucem quidem etiam ipſam,ſed obſcurio/
rem & quodammodo offuſcatam arbitretur. Nam & ſi piæ mentis hæc quoq; nõ d
eſſent: quoniam imaginis ſimilitudinem detrahendo auferunt: ſed tamen uoto di/
gnum,hæc ita ipſum diſſeruiſſe: non enim magno ad emendationem eius certami/
ne opus eſſet. Nunc uero ingenito ad genitum non ſecundum maius & minus ineſ/
ſe diuerſitas dicitur,ut maioris luminis ad minus: ſed quanta eſt eorum,quæ nullo
pacto ſimul eſſe poſſunt, diſtantia. Impoſſibile enim eſt, id cui alterum ineſt,per
tranſmutationem quandoq; ad oppoſitum pertranſire,ut uel ex ingenito genitum
fiat,uel e conuerſo a genito ad ingenitũ tranſmutetur. Ei ergo qui ſemel cenſuit tan/
tum à luce lucem abeſſe, quantum abeſt genitum ab ingenito,ne iſta quidem ratio
ad fugam relicta eſt. Lux enim ſuprema cum tenuiore quodammodo ac obſcuriore
luce,cum genere eadem ſit,ſola intentione ab ea differt: ingenitum uero non eſt ge/
niti intentio,nec genitum ingeniti eſt remiſſio, ſed quaſi per diametrum horum di/
ſtantia eſt. Eos igitur qui genitum & ingenitum ſubſtantiam dicunt,hæc & his plu/
ra inconuenientia conſequuntur. Naſcetur enim illis contrarium e contrario:& pro
naturali coniunctione neceſſaria etiam quædam ſecundum ipſam ſubſtantiam ſedi
tio ipſis inerit. Id autem maiorem impietatis inſipientiam oſtendit,ſi quis ſubſtan/
tiam dicit cuiuis rerum omnium eſſe contrariam: quod ſecus eſſe iamdiu,& apud ex
teros & ſapientes conceſſum eſt: quos cum non inueniant iſti ſecum pro blaſphemi/
is certantes,quaſi nulla re dignos deſpiciunt: Sed impoſſibile eſt ſubſtantiæ contra/
rietatem ineſſe. Si uero quiſquam quod uerum eſt, genitum atq; ingenitum ut ſpe/
cificas quaſdam proprietates in ſubſtantia cõſideratas ad ueram & inconfuſam pa/
tris ac filij ſententiam perducentes eſſe putat,is & impietatis periculum effugiet, &
quod

A quod eſt rationi conſentaneum conſeruabit. Proprietates enim ac notæ quaſi cha-racteres quidam & formæ in ſubſtantia inſpectæ, diſtinguunt quidem quod com-mune eſt appropriatis characteribus: communicationem uero ſubſtantiæ non am-putant: ut uerbi cauſa, deitas communis eſt, proprietates autem paternitas & filia-tio: ex complexione uero utriuſq;, communis dico ac proprij, comprehenſio uerita-tis nobis innaſcitur. Itaq; ingenitam lucem audientes, patrem intelligimus: genitam uero lucem cum audimus, filij ſententiam capimus. Ita ſecundum quod uterq; lux eſt, nulla in ipſis eſt diuerſitas, cum oppoſitio ſecundum genitum atq; ingenitum inſpiciatur. Hæc enim proprietatũ natura eſt, ut in identitate ſubſtantiæ diſtinctio-nem oſtendant: & ipſe quidem inter ſe cum ex oppoſito diſtinguantur, contrario modo opponuntur, unitatem tamen ſubſtantiæ minime diſtrahunt: ſicut uolatile, pedeſtre, aquaticum, terreſtre, rationale, irrationale. Cum enim una eſſentia omni-bus ſubiecta ſit, proprietates hæ non faciunt ipſam diuerſam, neq; quaſi ad mutua diſſidia pertrahunt: declaratione autem notionum tanquam lucem animis noſtris imponẽtes, ad comprehenſibilem mentibus intelligentiam ducunt. Hic uero pro-prietatum oppoſitionem ad eſſentiam transferens, hinc impietatis attrahit oppor-tunitatem, tanquam pueros nos cauillationibus ut laruis perterrens. Quòd ſi alia inquit, eſt lux præter ingenitum, neceſſariò compoſitus Deus nobis demonſtrabi-tur. Ego autem quid dico? Niſi alia ſit lux prẽter ingenitum, non eſt poſſibile ipſam ſicut nec ipſum ingenitum de filio prædicari. Intelliget autem quiſpiam etiam inde ſignificationes harum uocum differre, cum lucem habitare dicitur Deus, & lucem indui. Nuſquam uero dicitur in innaſcibilitate ſua habitare, neq; illam deforis ſibi

B circumuolutam habere (nam hæc riſu digna) genitum autem & ingenitum ſpecificẽ ac declaratiuæ quædã ſunt proprietates. Si enim nihil eſſet quod ſubſtantiam deſi-gnaret, nullo utiq; modo ad intelligentiam noſtram peruenirent. Nam cũ una deitas ſit, impoſſibile eſt propriam notionem patris uel filij capere, niſi proprietatum ac-ceſſione cogitatio noſtra confirmata ſit. At uero ad illud quo ait compoſitum de-monſtrari Deum, niſi pro eodem lux atq; ingenitum capiantur, illud dicere poſſu-mus: quod ſi quaſi partem ſubſtantiæ ingenitum caperemus, haberet locum ea ra-tio qua dicitur compoſitũ eſſe quod ex diuerſis conſtat. Si uero ſubſtantiam dei lu-cem, uel uitam, uel bonum, totum quod eſt, uitam, totum lucem, totum bonum opinatur: uitam uero innaſcibilitas ſequitur: quomodo nõ incompoſitus eſt, qui ſe-cundum ſubſtantiam ſimplex eſt? Non enim demonſtratiui proprietatum modi, ſimplicitatis eius rationem lædent. Nam ſi ita eſt, omnia quæ de Deo dicuntur, cõ-poſitum eſſe Deum nobis monſtrabunt. Et ut ex his uidetur, ſi ſimplicis & imper-tibilis ſententiam ſumus conſeruaturi, uel nihil dicemus de Deo præter ingenitum, & recuſabimus inuiſibilem ipſum nominare, incorruptibilẽ, inalterabilem, creato-rem, iudicem, & cætera quæ nunc ad glorificandum accipimus: Vel hæc nomina ſu-ſcipientes quid faciemus? utrum omnia ad ſubſtantiam afferentes ponemus? Ergo non compoſitum ſolum, ſed e diſſimilibus etiam partibus cõpoſitum demonſtra-bimus, cum aliud atque aliud a quolibet iſtorum nominum ſignificetur: An extra ſubſtantiam hęc capiemus? Quamcunq; igitur in his rationem excogitabunt, hanc & ingeniti appellatione ſuſcipiant. Cum autem inanibus nugis orationem imple-ſet, ſuper omnes qui unquam conſequi cognitionem Dei ſtuduerunt elatus, quaſi

Proprietatum Deo attributarum officium.

Impoſſibile.

Diuerſitas proprietatum diuerſitatem ſubſtantiæ non arguit.

to eius qui genuit naturam cognoscere. Non enim ex domo possibile est ædificatoris substantiam comprehendere: sed ex genitura facile est naturā eius qui genuit intelligere. Quare si unigenitus creatura est, non ostendit nobis patris substantiam: quod si notum per seipsum nobis patrē fecit, nō creatura sed filius & imago erat uera, & substantiæ character. Sed hæc huiuscemodi. Interpositio uero blasphemiarū quanta? Nam cū despexisset eas minas, quas Dominus in Euangelio in spiritū sanctum blasphemantibus terribiles minatus est, creaturam esse ait spiritum sanctum: ita ut parū desit ut ne animal quidem ipsum esse det, cū inanimatis ut plurimū hæc appellatio accōmodetur. Non enim quoniā † Dominū quoq; ad hanc blasphemiam coniunxit, minus molestè ferendum est: Nec etiā id impietatis mitigatio, sed condemnationis accessio est: quoniā & Dominus blasphemiā in se ipsum bonitate sua remisit, in spiritum uero sanctū ineuitabilem esse audentibus edixit. Primus ergo illorum qui sunt in ueritatē inuecti, ex quo prædicatio pietatis denuntiata est, hāc de spiritu uocē emittere ausus est: nullum enim usq; ad hodiernū diem audiuimus creaturam sanctum spiritū dixisse, nisi quod in superstitibus istorū sermonibus hanc appellationem inuenimus. Deinde dicit. EVN. Si è creaturis subuehatur aliquis ad substantiæ cōprehensionem, intelliget filium ingeniti esse facturam, unigeniti uero paracletum. BAS Alius hic impietatis modus. Dupliciter blasphemat unico uerbo, & sancti spiritus contemptum quasi cōcessum capiens, hinc ad demonstrandam diminutionē unigeniti proficiscitur. Et cœli quidem enarrant gloriam dei, spiritus uero sanctus unigeniti gloriæ minutionē denuntiat. Et Dominus cū de paracleto dicat: Ille me glorificabit: ista maledicēs lingua, impedimentū esse ipsum filio censet, ne ad patrē comparetur. Quoniam nanq; spiritus, inquit, factor est filius (Propitius autē tu Domine in his quæ loquimur nobis sis) Hoc uero huiuscemodi est, ut nullum decus addat creatori: propterea nec patri cōparari dignus est: quoniā humilitate eorum quæ fecit, dignitatis æqualitate priuatus est. An peiorem unquā audistis blasphemiam? Num aliquis ita perspicue in crimen ineuitabile blasphemando in spiritum sanctū incidit? Montanus solus tantū in spiritū insaniuit, & nonnihil uituperauit humilibus, ac naturam ipsius tantū extenuauit, ut dicat infamiam afferre factori: immo uero & ille humiliter de spiritu dicere cauisset, si tumor animi quo erat permisisset: sed de hoc aliās. Illud uero cui non patet, quòd nulla filij operatio à patre diuisa est? Nec est aliquid in rebus quod filio insit, & à patre alienū sit. Omnia inquit, mea tua sunt, & tua mea. Quomodo ergo spiritus causam & originem unigenito soli attribuit, & ad eius accusandam naturam huius creationē accipit? Si igitur duo principia in oppositū inter se ducens, hæc ait, cū Manichæo & Marcione conteretur. Quòd si ab una dependere ac prodire omnia putat, quod a filio factū esse dicitur, ad primam refertur causam. Quare & si cuncta producta esse per deum uerbum credimus, omnium tamen esse causam deum totius non negauimus Quo pacto autem diuidere spiritum à deo non habet manifestum periculum? Partim Apostolo coniunctim nobis tradente, & modò Christi spiritum dicente, & modò Dei, ubi scribit: Si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius. Et rursus: Vos autē non spiritum mundi accepistis, sed spiritum qui ex Deo est. Partim uero Domino, quoniam ipse ueritas est, spiritum ueritatis dicente à patre quoq; procedere. At hic in destructionem maiestatis Domini nostri Iesu Christi, à patre quidem spiritum remouet,

Suspicor legēdum spiritum sanctum.

Ab Eunomio primum spiritus sanctus creatura dictus est.

O execranda impietas.

Montanus.

Spiritum sanctum ab utroque procedere.

A temouet,unigenito uero in maieſtatis demolitionem attribuit, nõ parua ut arbitratur,uituperatione afficiens. Nullam enim prauorum uerborum cogitationum cõtra retributionis die ultionem expectat.

FINIS,

BASILII MAGNI CONTRA EVNOMIVM, LIBER TERTIVS

Qui eſt de ſpiritu ſancto.

BASILIVS.

NIX TANDEM blaſphemijs in unigenitum ſaturatus, ad ſpiritum ſanctũ tranſijt, totiq; ſuæ cõſentanea uoluntati de ipſo etiam differit, ſic ſcribens. EVN. Cum uero hæc de unigenito ſufficiant, reliquum eſt,ut de paracleto quoque dicamus: nec opiniones non exquiſitas multorum ſequemur, ſed ſanctorum in omnibus doctrinam conſeruabimus. A' quibus cum dignitate & ordine tertium ipſum didicerimus, tertium quoque natura eſſe credidimus. BAS. Quòd igitur non putet oportere in ſimplici ac ſecura fide multorum permanere: ſed artificioſis quibuſdam ac cauillatorijs rationibus, ad id quod ſibi uidetur ueritatem rurſus commutet,ſatis uerbis ſuis oſtendit. Cum
B enim contemnat opinionem multorum, qua ſpiritum ſanctum glorificant, ſanctorum ſe ſimulat conſeruare doctrinam, & tacet eos qui ei ipſam tradideruut: nunc etiam ea ipſa faciens, quæ cum de unigenito haberet orationem facere demonſtratus eſt. Deinde ait à ſanctis didiciſſe ordine ac dignitate tertium eſſe ſpiritum: à ſe autem ipſo credidiſſe, natura quoque tertium eſſe. Qui uero illi ſancti ſint,& in quibus ſermonibus eam doctrinam fecerint, non poteſt dicere. Fuit ne unquam homo ſic audax, qui diuinorum dogmatum innouationes induceret? Cur enim neceſſe eſt, ſi dignitate ac ordine tertius eſt ſpiritus, natura quoque ipſum tertium eſſe? Dignitate nanq; ipſum ſecundum eſſe à filio, pietatis ratio tradit: Natura uero tertia uti, nec à diuinis ſcripturis docti ſumus, nec ex prædictis poſſibile eſt conſequenter colligi. Nam quemadmodum filius ordine quidem à patre ſecundus eſt, quoniam ab illo eſt: & dignitate, quoniam origo atque cauſa eſſendi pater ipſi eſt, & quoniam per ipſum acceſſus & adductio ad Deum patrem: natura uero nullo modo ſecundus, quoniam in utroque una eſt deitas: Ita uidelicet & ſpiritus ſanctus, etſi dignitate & ordine ſecundus à filio eſt, non tamen ueriſimiliter alienæ ipſum eſſe naturæ inde conſequetur. Quod inde patet. Angeli omnes ut appellationis unius, ſic eiuſdem etiam ſunt naturæ inter ſe: attamen alij ipſorum gentibus præpoſiti ſunt: alij uero fidelium ſingulos conſequuntur: quanto autem gens uni uiro præponenda eſt, tanto maiorem neceſſe eſt angeli qui gentis principatum habeat eſſe dignitatem, dignitate eorum quibus ſingulorum tutela commiſſa eſt. Quod uero ſingulis fidelium adſit angelus ut pædagogus quidam & paſtor ad uitam dirigendam, nemo contradicet qui uerborum Domini recor-

Et genti, & priuato cuiq; ſuum eſſe à Deo deſignatum angelum.

datur dicentis: Ne contemnatis unum ex his pusillis: dico enim uobis quoniam c
angeli eorum in cœlis semper uident faciem patris mei qui in cœlis est. Et Psalmi
sta dicit. Castrametatur angelus Domini in circuitu timentium ipsum. Et angelus
qui eruit me a iuuentute mea: & quæcunq; talia. Quod uero rursus sint quidam
angeli uniuersarum gentium præpositi, Moses nos per canticum docuit: Quando
diuidebat altissimus gentes, quando separabat filios Adam, constituit terminos po
pulorum iuxta numerum angelorum suorum. Et sapiens Daniel in uisione angeli
audiuit ipsum dicentem: quoniam princeps regni Persarum restitit mihi. Et ecce
Michaël unus de principibus primis uenit in adiutorium meum, & ego remansi ibi
iuxta regem Persarum. Et post pauca idem dicit: Et princeps Græcorum uenie
bat. Verum etiam princeps exercitus, imperator copiarum Domini dicitur: qui Io
su Naue ad Iordanem manifestatus est. Et rursus, Legiones quadam angelorum
dicuntur, Domino discipulis dicente: An putas, quia non possum rogare patrem
meum, & exhibebit mihi plusquam duodecim legiones angelorum? Princeps signi
tur exercitus angelorum qui ex legionibus ordinati sunt, palam, quòd aliorũ prin
ceps est. Quorsum hæc oratio? quòd non omnino si quid ordine ac dignitate se
cundum aut tertium est, id & naturam alteram habet. Nam quemadmodum an
gelorum alius princeps, alius subditus, & tamen omnes angeli natura sunt, & in
dignitate quædam diuersitas, in natura uero communitas est: (Etenim stella stellæ
præstat in gloria, & natura stellarum omnium una est: Et mansiones multæ apud
patrem, id est, dignitatum diuersitates: glorificatorum uero natura una) sic profe
ctò & spiritus sanctus, dignitate quidem ordinis tertius est. Accepimus enim ip
sum tertium à patre & filio numeratum, cum ipse Dominus in traditione saluta D
ris baptismi ordinem tradiderit his uerbis: Euntes baptizate in nomine patris &
filij & spiritus sancti. In naturam autem tertiam a filio ac patre deiectum spiritum,
nullibi audiuimus. Cum enim duæ res dicantur, deitas & creatura, dominatus ac
seruitus, sanctificans potentia & quæ sanctificatur, & quæ natura uirtutem possi
det, & quæ per electionem operatur, qua in parte spiritum ordinabimus? In his
quæ sanctificantur? at ipsemet sanctificatio est. An in his quæ magnis rebus ge
stis uirtutem adepta sunt? at bonus natura est. An in seruientibus? at alij sunt ad
ministratorij spiritus, qui ad ministerium mittuntur. Non ergo principalem, na
tura spiritum, fas est nobis conseruum dicere, nec creaturis connumerare cum qui
in diuina & beata trinitate connumeratur. Principatus enim & potestates & omnis
creatura talis, quæ ad obtemperandum & diligenter quæ commissa sunt curan
dum sanctificatæ sunt, non iure naturæ sanctæ dicentur. Appetentes enim bo
num, secundum amoris quem ad Deum habent proportionem, sanctitatis men
sura participant. Et sicuti ferrum quod in medio igni iacet, ferri naturam non amit
tit: uehementi tamen ignis actione ignitum, cum uniuersam ignis naturam in se
metipsum acceperit, & colore, & calore, & actione ad ignem translit: sic sanctæ uirtu
tes ex communicatione quam cum illo habent, qui natura sanctus est, per totam
suam subsistentiam receptam, iam quasi innatam sanctificationem habent. Di
uersitas uero ipsis a spiritu sancto hæc est, quòd spiritus natura sanctitas est: illis
uero participatione inest sanctificatio. Quibus autem constructum & aliunde bo
num præbetur, hæc naturæ sunt transmutabilis. Nec enim aliter Lucifer decidis
set, qui

Spiritum sanctum non esse alterius naturæ à patre & filio, nec creaturam.

Aliàs spiritum dici sanctũ, aliàs creaturam.

A ſet,,qui mane oritur, nec in terra contritus eſſet, ſi rei peioris natura non eſſet ſuſceptibilis. Quomodo igitur pium,creaturis ſpiritum coordinare, qui tam magno interuallo a creaturis diſleparatus eſt? Creatura enim ita comparata eſt, ut uirtutis & diuinæ dilectionis præmium ſanctificationem habeat: quoniam natura utitur libera,ut ad utrumlibet poſſit inclinari,ad electionem ſcilicet boni & peioris: Spiritus autem ſanctus fons eſt ſanctificationis. Et ut natura ſanctus eſt pater, & natura ſanctus eſt filius,ſic natura ſanctus ſpiritus quoque ueritatis. Quapropter præcipua quoque hac appropriata ſancti appellatione dignus eſt. Quòd ſi ſanctitas ei natura eſt, ſicuti patri etiam & filio, quo pacto tertiæ atque alienæ naturæ eſt? Hæc propter,ut arbitror,& apud Eſaiam, Seraphim tertio ſanctus exclamare conſcripta ſunt: quoniam in tribus hypoſtaſibus naturalis ſanctitas perſpicitur. Non eſt autem hoc nomen ſolum ſanctitatis cum patre ac filio ipſi commune, ſed ipſa etiam ſpiritus appellatio. Spiritus nanque Deus,& adorantes eum in ſpiritu & ueritate adorare oportet. Et Propheta inquit. Spiritus ante faciem noſtram Chriſtus Dominus, cui diximus: In umbra alarum ſuarum uiuemus. Et Apoſtolus appellationem ſpiritus in Dominum refert, cum dicit: Dominus autem ſpiritus eſt. Ex his omnibus patet, non naturæ alienationem, ſed coniunctionem ad patrem & filium per communicationem nominum oſtendi. Bonus Deus & dicitur & eſt bonus,& ſpiritus ſanctus, non attructam habens bonitatem, ſed natura ſibi innatam. Vel omnium abſurdiſſimum eſſet,natura ſanctum dicere,quod bonitatem natura nō habeat:ſed poſterius natam,& deforis ſibi allatam. In eo uero quod dixit Dominus,ego rogabo patrem & alium paracletum,dabit uobis,& ipſe para-

Spiritus & ſancti nomen patri & filio quoq; reperiri commune.

B cletus noſter eſſe oſtenditur. Quare paracleti quoq; appellatio non parum ad demonſtrationem maieſtatis ſpiritus ſancti confert: Ac nomina quidem talia maieſtatem naturæ oſtendentia: operationes uero ſpiritus ſancti quales? Verbo,inquit, Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum. Vt ergo Deus uerbum creator cœlorum eſt, ſic ſpiritus ſanctus firmam ac ſtabilem uirtutem cœleſtibus præbet & poteſtatibus. Et rurſus Iob: Spiritus Domini qui fecit me,non de creatione,ut arbitror, ſed de humanæ uirtutis perfectione,dicens. Eſaias uero ex perſona Domini uidelicet ſecundum humanitatem eius: Dominus inquit miſit me, & ſpiritus eius. Et Pſalmiſta rurſus,per uniuerſa perttranſire, ſpiritus uirtutem probans: Quò ibo,inquit, à ſpiritu tuo,& quò a facie tua fugiam? Beneficentiæ uero ab ipſo ad nos peruenientes, quales & quantæ ſunt? Sicut ipſe Dominus dedit poteſtatem ſuſcipientibus ſe filios Dei fieri: ſic & ſpiritus ſanctus,ſpiritus adoptionis eſt. Et ſicut magiſter uerus eſt Dominus noſter:ſecundum quod dicitur: Vos autem nolite uocare magiſtrum uobis in terra: unus enim magiſter ueſter eſt Chriſtus. Sic & ſpiritus ſanctus omnes docet, qui in nomine Domini crediderint, ut ab ipſo Domino teſtimonium perhibetur dicente: Paracletus autē ſpiritus ſanctus quē mittet pater meus,ille uos docebit omnia.Et quemadmodū diuidere operationes in eos qui digni ſunt ſuſceptione operationū,pater dicitur: & diuidere miniſtrationes filius in dignitatibus miniſterij: ſic & ſpiritus ſanctus diuidere gratias in eos qui ad ſuſcipiendū illas digni ſunt,probatur. Diuiſiones enim gratiarum ſunt, idem autē ſpiritus.Et diuiſiones miniſtrationū ſunt,idem autē Dominus. Et diuiſiones operationum ſunt, & idem Deus eſt, qui operatur omnia in

Spiritus paracletus.

Donorum diſpenſator ſpiritus.

omnibus. Vides quomodo hic quoq; ſpiritus ſancti operatio, operationi patris at c
filij coniuncta eſt. Deinde ex eo etiam quod ſequitur, magis diuinitas naturæ ſan-
cti ſpiritus aperitur. Quid enim ait? Hæc autem omnia operatur unus atq; idem
ſpiritus, diuidens ſingulis prout uult: nihil aliud quam autoris & Domini poteſta-
Inueſtigator profunditatũ Dei. tem ipſi atteſtatur. Quapropter in nouo teſtamento Prophetæ clamárunt. Hæc
dicit ſpiritus ſanctus. Inueſtigatio autem profunditatum Dei, unde ſpiritui ad-
Sicut enim, inquit, nemo ſcit hominum ea quæ hominis ſunt, niſi ſpiritus homi-
qui eſt in eo: ſic & ea quæ ſunt Dei, nemo cognouit, niſi ſpiritus Dei. Nam quemad
modum nemo alienus ac peregrinus intrinſecas poteſt animæ cogitationes inſpi-
re: eodem ſcilicet modo, ſi quid cum Deo in ſecretis ipſius communicat, non alienũ
nec peregrinam ab eo, profunditates iudiciorum ipſius inueſtigare poteſt. Pro-
rea & uita nobis a Deo per Chriſtum in ſancto ſpiritu præbetur. Viuificat enim de
Spiritus uiuifi-cans. us. Vnde ait Paulus, Præcipio tibi coram Deo, qui uiuificat omnia. Vitam autem
præſtat & Chriſtus: Oues enim, inquit, meæ uocem meam audiunt, & ego uitam
æternam do illis. Viuificamur autẽ & per ſpiritum, ut inquit Paulus: Qui excitauit
Chriſtum e mortuis, uiuificabit etiam mortalia corpora ueſtra, propter inhabitan-
tem ſpiritum ſanctum in uobis. Verum hic qui audet omnia, qui periculum quod
impendet audentibus uerbum aliquod blaſphemum in ſpiritum ſanctum emitte-
re, non expaueſcit, ſed expertem ipſum deitatis cenſet, ſic de eo ſcribens. EVN.
Tertius & natura & ordine patris imperio, operatione uero filij factus, tertio loco
honoratus, ut primus & maior omnibus: & ſolus talis unigeniti factura, deitatem
creatiua potentia carens. BAS. Qui hoc dicit, nec deitatem in nobis eſſe credi-
ſe uidetur, cum de Deo Ioannes dicat: Ex hoc ſcimus, quod in nobis eſt ex ſpiritu D
quem dedit nobis. Et Apoſtolus: Neſcitis quòd templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei
habitat in uobis? Et rurſus: In quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in templum
ſanctum in Domino, in quo & uos coædificamini in habitaculum Dei, in ſpiritu
ſancto. Si ergo in nobis Deus habitare dicitur per ſpiritum, quomodo nõ eſt aper
ta impietas, expertem deitatis ipſum ſpiritum dicere? Et ſi Deos nominamus eos
qui per uirtutem perfecti ſunt, perfectio autem eſt per ſpiritum: quomodo qui &
alios effecit Deos priuatus ipſe deitate eſt? Non eſt igitur pium, ut in hominibus,
ſic & in ſpiritu per participationem & honorem, ac non natura eſſe deitatem pu-
tare. Qui enim gratia diuinus efficitur, mutabilis eſt naturæ, nonnunquam
per negligentiam ex bonitate excidentis: id autem baptiſmi ſalutaris traditioni
aperte repugnat. Euntes, inquit, baptizate in nomine patris & filij & ſpiritus ſan-
cti. Baptiſmus enim eſt ſigillum fidei, fides uero deitatis confeſſio (Nam credere
prius oportet, ac poſtea baptiſmate deſignari) baptiſmus uero noſter eſt ſecun-
dum traditionem Domini: In nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, nec creatu-
ra exiſtentis, nec ſeruili ratione cum patre ac filio connumerati, ut Deitas in trini-
tate compleatur: quod autem extra hanc eſt, totum conſeruũ eſt, etiam ſi maxi-
mè dignitatis exceſſibus alia aliis in honorem præponantur. Nec mihi rurſus hæc
dicta incutias: Si creatura non eſt, ergo genitura uel ingenitus: Sed non inge-
nitus: unus enim abſque principio Deus eſt ingenitus: nec genitura. Reſtat ergo
creaturam ac facturam ipſum nominari. Verum ego ſi cuncta putarem no-
ſtra cognitione poſſe comprehendi, uererer forte ignorantiã confiteri: ſed quoniã
infinita,

a infinita non ex his ſolum quæ in futuro ſeculo præparata ſunt, nec eorum quæ nũc in cœlis ſunt, abdita eſſe, uerumetiã eorum quæ corpori noſtro inſunt, nõ eſſe uerã ac abſq; contradictione comprehenſionem, haud ſum neſcius: ut puta de uiſu, utrũ imagines rerum uiſibilium ſuſcipientes, ſic obiecta comprehendamus: & quomodo maximorum montium, ac inexpleti ac infiniti maris, & ad hæc cœli ipſius imago breui menſura pupillæ noſtræ contineatur: an a nobis aliquid emittatur, quo uiſibilibus appropinquato ſic ſenſum de ipſis capiamus: & quid id ſit & quantum, ut terræ ac mari ſufficiat explicatũ, & ſpatium quod inter terram ac cœlum eſt, pertranſeat: & ad ipſum cœlum perueniat, tanta celeritate motum, ut æquali tempore circumadiacens corpus & ſtellæ quæ in cœlo ſunt cognoſcantur. Et quid oportet reliqua dicere? Ipſas mentis motiones, utrum creare uel generare nata ſit anima, quis cum certitudine dicat? Cum igitur hæc ita ſe habeant, cur mirum ſi de ſpiritu quoque ſancto abſque rubore ignorantiam confiteamur? Reddere tamen oportet ei glorificationem, quæ ſine contradictione per teſtimonium ipſi debetur. Quod enim ſuper creaturam ſit, ſatis nobis ea quæ per ſcripturam tradita ſunt, demonſtrant: Verum quia impoſſibile eſt ut ſanctificans cum ſanctificatis, docens cum doctis, reuelans & quæ reuelatione indigent eiuſdem ſint naturæ: ac nullus ſic omnino impudens eſt, ut audeat alium præter Deum omnium ingenitum appellare: nec tamen etiam filium, cum unus ſit unigenitus: Quid igitur ipſum dicere oportet ſpiritum ſanctum, ſpiritum Dei, ſpiritum ueritatis miſſum à Deo, per filiũ præbitum? non ſeruum ſed ſanctum, bonum, principalem, uiuificantem, ſpiritum adoptionis, ſpiritum omnia ſcientem quæ Dei ſunt. Sic enim etiam in trinitate unitatis

Spiritus ſancti attributa.

b ratio conſeruabitur: ſi unum patrem profiteamur, & unum filium, & unum ſpiritum ſanctum. Afferunt uero demonſtrationes, quod creatura dictus ſit ſpiritus ſanctus: Vnam ex Propheta dicente: Qui firmans eſt tonitruum & creans ſpiritum: Alterum ex Euangelio, quòd omnia per ipſum facta ſunt. Nos autem propheticũ dictum, non in ſpiritum ſanctum, ſed in communem hunc flatum aëris ſcilicet ſpiritum credimus fieri. Quod inde patet: Non enim dixit: Qui creauit ſpiritum, ſed creans ſpiritum. Nam ſicut tonitruum non in ſubſiſtentia quadam corporali ſemel creatum eſt, ſed ſemper per uoluntatem Dei, ad timorem hominum productum fieri & diſſolui ſolet: ſic & ſpiritus tunc quidem fit, cum aér tanquam fluuius fluitat: rurſus uero ceſſat, cum quod prius mouebatur quieſcit ſecundum uoluntatem eius, qui omnia ad conſeruationem & conſtructionem totius diſpenſat: ut per omnem creaturam & tonitruis & uentis, ac reliquis operibus creator annuntietur. Quapropter poſtea quam dixit: Qui firmans eſt tonitruum, & creans ſpiritum, inquit, & annuntians hominibus Chriſtum eius. Sicut enim cœli enarrant gloriam Dei, iis qui poſſunt ex ipſis de creatoris arte cogitare: ſic & ſoni tonitruum & ſpirituum motus creatorem prædicant ſuum. Et hæc forte Prophetia eſt humanitatem Domini concernens: Cum uox è cœlo fieret, tonitruum his qui audiebant, uiſa eſt: quam Deus & pater idcirco emiſit, ut per ipſam Chriſtũ hominibus annuntiaret. Spiritus autem moti qui mare conturbârunt, deinde ceſſarunt iuſſu Domini, liquidò etiam ipſis hominibus Chriſtum Dei annuntiârunt. At uero quod omnia per ipſum facta ſunt: nequaquam creatum eſſe ſpiritũ ſanctũ nobis oſtendit, quod omnibus ſpiritus cõnumeretur. Nam ſi unus eſt ſpiritus ſan

tus ſanctus & ſolus, quomodo qui ſingularis cuiuſdam naturæ eſt una cum omnibus comprehendi poteſt: Et nemo putet contemptum eſſe ſubſiſtentiæ, ſi quis neget quòd ſpiritus creatura ſit. Nam piæ mentis eſt, quæ a ſcripturis ſanctis retinentur, ea timere de ſpiritu ſancto dicere: credere autem, peritiam & ueram comprehenſionem in futuris ſeculis nobis futuram, cum tranſierimus tempus hoc in quo per ſpeculum & ænigma ueritas uidetur, uiſum, & uiſionem quę ad faciem eſt, conſequuti fuerimus, in Chriſto Ieſu Domino noſtro, cui ſit cum patre gloria & ſpiritui ſancto, nunc & in ſecula. Amen FINIS.

PROLOGVS LIBRI IIII.

IN tribus ſuperioribus libris magnus Paulus firmiores Eunomij locos ut conſtruxit, ſibi propoſitos: ueriam quoniam ea ſcripturarum multa ille afferebat quibus male explanatis quod intendebat approbabat ſecundum deum in hoc quarto locos Pauli tractat. Quod quidem in ſecundo ipſe ſignificauit. Nam cum de illo ſalutem, Dominus creauit me ab alis prouectorationem reddituſ: clauſes ſunt de hoc ac de alijs ſcripturæ malè ab illis acceptis, in proprio loco ēt harum poſtea ueris eſt: quod in hoc quarto facit. Verum ad hæc ſyllogiſmis etiam quibuſdam utitur, quæ eo difficiliores intellectu uidentur quo propoſitiones rationesq. Eunomianorū nobis ignotiores ſunt. Caput enim plerunq; eadem ipſa quibus illi firmiorem ſuam poſitionem putabant: & ſic uel aduerſus eos concludit uel aſſentientem impellit. Hæc in hoc loco præfari breuiter placuit, ne quis miretur, cū uideat, ne rerū ordinē libri hūc eſſe conſcriptum. Eſt enim ordo huius non rebus, ſed diſpoſitioni Eunomianæ orationis accommodatus. Interea uidetur & non conſumus quomam ait diximus continua oratione firmiſſimos ipſius locos tribus ſuperioribus confutauit: hoc quarto locos ſcripturæ malè abipſis intellectos recte accipiendos docet. & propoſitionibus eorum quibus illi tanquam maximis utebantur, diligentiſſimè ſe opponit quamuis in nonnullis interpoſitæ inſcriptiones ſe iung. re coniuncta uideantur Hæc præfatos eſſe ſufficiat: nunc ipſum audiamus.

BASILII MAGNI CONTRA EVNOMIANOS LIBER QVARTVS

ſuper iis quæ ex nouo ac uetere teſtamento, aduerſus filij diuinitatem Eunomiani calumniantur.

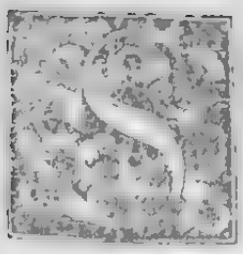

I filius natura Deus eſt, Deus uero natura etiam pater: non aliter filius Deus eſt, aliter pater, ſed ſimiliter. Sin uero filius non natura Deus eſt, dicitur Deus & non eſt, ut qui Dij falſo dicti ſunt. Si filius unus Dominus eſt natura, Dominus uero & pater natura, palam quòd nō alia natura. Et ſi pater unus deus dicitur, deus inde & filius, non alia ſed eadem natura. Si unus Dominus natura, cū multi poſitione appellentur, & unus filius natura, cū multi filij nominentur. Quod poſitione eſt, ad imitationē eius quod natura eſt dicitur: nihil enim poſitione dicitur non antecedente eo quod natura eſt. Si ergo nos filij Dei ſumus poſitione, neceſſe eſt natura filiū antecedere. Vere impoſita nomina, corū ſubſtantiæ quorū ſunt nomina, notæ ſunt: Dominus autē & deus uere tū pater quā filius: eadē ergo eſt ſubſtantia ſicut & eadē nomina ſunt. Si unigenitū eſſe generationis nō eſt, ſed quia incomparabilis, unigenitus etiā pater: incōparabilis enim & omnis creatura nō ſimilis alij unigenita: multi ergo unigeniti & non unus filius Dei. Quòd ſi filius non ſimpliciter unigenitus, ſed filius unigenitus, & a patre unigenitus filius, & unige-

A unigenitus est,& non unigenita creatura.Si secundum participationem & concessi-
onem patris creator est filius, & non natura, nihil eorum quæ ab eo creata sunt,se-
cundum naturam est. Quorum enim secudum naturam creator non est,hæc quo-
modo secundum naturam sunt? Si deus ita operatur,ut nullus alius,etiam cum ge
nerat,ut nullus alius generabit. Deus enim ad omnia & per omnia incomparabilis
est.Quod in,nō est ex substantia eius qui facit: quod autem generatur,ex ipsa sub-
stantia est eius qui generat non ergo idem est facere & generare. Si ex Deo est fili-
us,non sicut ex patre, sed alio modo:causa uero etiam nostri ut simus Deus est:ab
ipso enim sunt omnia:non aliter filij pater est,aliter nostri,sed similiter: quod absur
dū est. Si nihil simile & æquale Deo est præter filiū, nihil eorū quæ per similitudi-
nem ipsi accommodantur, similiter omnino atque æqualiter dicetur: super omnia
enim Deus. Quod in forma Dei est, in substantia Dei est,(non enim aliud forma,
aliud substantia Dei,ne compositus sit)qui ergo in forma æqualis est,& in substan-
tia æqualis est. Si genitus minor est eo qui genuit,non est culpa geniti,sed genitoris
imbecillitas. Si pater ante filium erat,cuiusdam alterius necessariò pater erat:nam
absq; filio pater non diceretur: Si quis filium secundum substantiam cognouit,co-
gnouit etiam patrem. Si enim me cognosceretis,inquit, & patrem meum utiq; co-
gnosceretis: consubstantialis ergo patri filius est. Nullum enim incorporeum per
dissimilem substantiam cognosci potest. Si credere Christum filium Dei,uitam æ-
ternam affert:necessariò non credere,mortem affert. Quorum eædem sunt opera-
tiones,eorum est substantia una:operatio uero patris & filij una est: ut illud: Facia-
mus hominem. Et rursum: Quæcunq; enim pater facit,hæc & filius similiter facit:
B una ergo est substantia patris & filij. Si cognitio patris & filij uita æterna est:neces-
se est eiusdem patrem & filium esse substantiæ. Quæ enim diuersæ substantiæ sunt,
una cognitione non comprehenduntur, nec similiter uiuificare possunt. Si patris
imago uere filius est: omnis autem imago uel substantiæ uel formæ uel figuræ uel
speciei & coloris imago est: Deus autem nihil horum præter quam substantia est:
filius ergo cum substantiæ imago sit,consubstantialis patri est.Si pater in omnibus
incomparabilis ad filium est,in omnibus autem & ad creaturam, non aliter ad fili-
um aliter ad creaturam, sed similiter: non ergo dissimilis solum patri filius,uerum
etiam creaturæ similis: quod quomodo non absurdum? Si enim creaturam asse-
runt filium, & non ut unum e creaturis afferunt: cur cum nos genituram dicimus,
ut unum ex genituris intelligunt? Si Deus non generat ne fluxum patiatur, nec
creabit ne laboret: quod si creat absque passione, multo magis sine passione gene-
rabit. Si omnis lucis splendor generatur quidem ex luce,non uero aliquando,sed
sine tempore & coæternaliter illi (non est enim lux sine splendore) Filius etiam
cum splendor sit,non aliquando erit, sed coæternaliter. Lux enim est Deus, ut Da
uid inquit: In lumine tuo uidebimus lumen. & Daniel: Lux cum ipso est. Si ge-
nitura secundum eos substantia est, sicut & ingenitum: filius uero Dei genitura est:
ergo & substantia Dei est. Si uoluntate & non natura Deus filium genuit,uel cum
semel uoluit,inuitus in posterū est:uel & rursus uoluit & rursus etiā genuit. Quòd si
non una est uoluntas ipsius sed diuersę,nec ipse simplex est nec unus creator,sed si-
cut uult etiā facit. Si Deus nō generat,non generat profectò,uel quoniā nō potest,
uel quoniā non uult:sed si nō potest, minor est quam generans & perfecta natura,

cum ad

cum ad hoc etiã imbecillitas ipſi inſit. Quod ſi poteſt & noluit, quod natura habet c
uoluntate retinuit. Quare & ſi nondum genuit, tamen cum aliquando uoluerit gene
rabit. Si aliquando non erat filius, ipſum aliquando poſt genitorem erit, & ante ge
nitum: non ergo ſolo excepto patre ante omnia filius eſt: uerumetiam poſt illud ali
quando eſſe inuenietur. Cum nos alteramus patrem eſſe ſemper: neceſſe eſt etiam
filium eſſe ſemper. Illi dicunt ergo quoniam & filius ſemper, creator & creatura erit
ſemper, & ſic patri & filio coæterna erit creatura. Atqui creatorem qui dicit, non ſi
mul creaturam quoq; dicit: nec enim una cum ædificatore ædificium eſt: nec ſimul
cum nauiculario nauis: nam creatio in creatore eſt: quod uero creatum eſt, poſt crea
torem: patrem autem dicere impoſſibile eſt, nisi ſit filius: qui & patrem dixit, non ſo
lum patrem, ſed alicuius patrem dixit. Deus Dominus, omnitenens, ſabaoth, qui
eſt, Adonai, Heloi, appellatur Deus in ſcripturis: ingenitus uero nuſquam. Quòd
ſi quis id etiam dabit, ingenitus & cætera huiuſmodi nomina apte a Iudæis ac relu
quis omnibus dicentur. A Chriſtianis uero ſolis pater Chriſti diceretur. Si ergo
quod ſolum à cæteris nos ſeparat, falſum eſt, & non uerum eſt, & nomen poſitum
non res per naturam: falſa eſt fides noſtra, ſpes uana. Nam cuius rei principium in
firmum eſt, & finis infirmus eſt. Rurſus interrogant, an cum ſit, natus eſt filius, an
cum non ſit: ita cum obſcura & maligna ſit eorum interrogatio: uerentur enim quã
do & in quo tempore interrogare: cum ſic dicere ſolent, interroga eos è contrario,
An Deus cum ſit pater, filium genuit, an cum non ſit pater. Si enim pater cum ſit,
ens entem genuit: Si autem cum non ſit, factus & non natura pater. Omnem autẽ
contentionem ipſorum diuinæ ſcripturæ excludunt, cum Moſes quidem clamet
de filio: Qui eſt, me miſit. Et Euangeliſta: In principio erat uerbum. Nec ſemel dic.t d
erat, ſed quater. Et rurſum alibi: Qui eſt ex Deo, qui eſt in ſinu patris. Et in alijs: qui
eſt in cœlo. Et in Apocalypſi: Qui eſt, qui erat, & qui uenturus eſt. Et Paulus: Qui
cum ſit ſplendor gloriæ, & in forma Dei. Et rurſus. Qui ſuper omnia Deus eſt be
nedictus. Si filius uerus eſt Deus, & lux, & incommutabilis, & bonus, & ſanctus, &
Dominus: hæc autem & pater cum ſit, non ſimiliter eſt, ſed magis: non ſubſtantiæ
exceſſu, ſed qualitatis præſtantia. Subſtantia enim magis quam ſubſtantia non di
citur, ſed qualitas qualitate: homo enim homine magis nõ dicitur: bonus autem bo
no, & iuſtus iuſto. Omnium quæ genita ſunt, eadem cum genitore natura eſt, quã
uis genitus alio modo habeat eſſe. Nec Abel, qui coitione natus eſt, aliud præter
Adam eſt: cum Adam plaſmatus, non natus ſit. Si cauſa cauſato maior eſt, & ſecũ
dum ſubſtantiam differens: omnis uero pater cauſa, & omnis filius cauſatus: maio
res & ſecundum ſubſtantiam differentes, & filijs patres ſunt, & non eiuſdem ſubſtã
tiæ: quod uerum non eſt. Interrogant, ſi cum pater filium genuerit, à generando ceſ
ſauit: & ſi habebunt quod ceſſauerit, afferunt, ergo & generare incepit. Omne enim
quod finem habet, & principium habet: non erat ergo ſemper filius. Dicamus, ſi id
quod ceſſat eſſe neceſſariò, & principiũ habet: & quod principiũ habet, neceſſariò
ceſſat: Angeli & cuncta incorporea cũ principiũ eſſendi habeant, neceſſariò & finẽ
eſſendi habebunt: quod abſurdum eſt. Quare poſſibile eſt, & quod incepit, eſſe nõ
ceſſare: & quod ceſſabit, non incepiſſe. Quòd ſi ita non eſt, & ipſe filius cum princi
pium eſſendi habeat, finem etiam ſecundum ipſos neceſſariò habebit: quoniam o
mne quod principium habet, & finem habere uolunt. Quod quomodo blaſphe
mia non

A mia non est? Præscientia quoq; Dei cum nō habeat principium, postea quàm ea facta sunt quæ præscuit, finem habet. Non itaq; quod finem habet, id etiam necessariò principium habet. Vnum in rebus incorporeis, uel operatione, uel uoluntate, uel substantia dicitur. Cum igitur Saluator dixerit: Ego & pater unū sumus: secundum aliquid istorum dixit. Si ergo operatione dicunt, necesse est & substantiam dicere: quorum enim una substantia non est, eorum non est una operatio. Quod si uoluntate unū, non solum quæcunq; pater uelit, ea necesse est & filium uelle: sed quæcunq; etiam filius uelit, ea necesse est & patrem uelle. Iubebit igitur & filius patri de quibus uult quoniam & ipsi iubetur, coactus & nolens ministrat: quod sic nec operatione, nec uoluntate, secundum ipsos relinquitur unum esse substantia, id est, consubsta ntialem esse filium patri.

Pater & filius quomodo sunt unum.

Quod nomen ingenitus, modum essendi non ubstantiam significat.

ingenitum esse substantia est, & genitum esse substantia. Ac ideo non consubstantialis est pater filio: necessariò genitura omnis unitus substantiæ est: omnes ergo genituræ filio Dei consubstantiales sunt: quod quomodo blasphemia non est? Si innascibilitas ad nascibilitatem filij ex oppositio distincta, alia substantia est: & increatum esse ad creatum esse ex oppositio distinctum, alia substantia est: erit ergo & innascibilitas substantia, & increatum esse substantia: quare Deus duæ non una substantia est. Et ad hæc omnis creatura erit substantia una, quod falsum est. Vna enim creatura est, diuersæ uero substantiæ. Sic autem & incommutabilitas ipsius, & absq; principio esse, multaq; huiusmodi, substantia erunt. Si enim ingenitum quis patrem, & genitum filium dicat, substantiam significat, cum modum substantiæ ipsorum uoluerit quis dicere, quonam
B modo aliter quàm sic dicere potuerit? Quare innascibilitas substantiæ modus, non substantiæ nomen est. Si quæ diuersimode sunt, diuersam substantiam habent, homines inter se consubstantiales non sunt. Nam alio Adam de terra plasmatus, alio Eua ex costa facta, alio Abel: ex cottione enim: alio modo qui ex Maria sola uirgine natus est. Eodē modo in uolatilibus & quadrupedibus. Si ingenitus pater, quoniam natus non est: filius uero genitus, quoniam natus: posterior genito ingenitus est. Non enim habebat ad cuius distinctionem ingenitus diceretur. Nam non eorū quæ non sunt, sed eorum quæ sunt, distinctiones sunt. Si Deus erat aliquando cū nō erat pater: factus pater, assumpsit ut esset pater: quare Deus quidem ingenitus: factus autem pater: ingenitus ergo & genitus, idem, cum sit simplex. Si impossibile possibili contrarium est, & sapienti insipiens, & quandocunq; ex oppositio inter se diuiduntur: etiam innascibilitas nascibilitati contraria est. Quare si modus substantiæ innascibilitas non est, sed substantia: pater filio secundum substantiam contrarius erit. Si creatura & non genitura filius, & cuncta quæ sunt, creaturæ sunt: pater frustra ingenitus dicitur, cum nullo modo genitus sit, ad cuius distinctionem nominetur ingenitus. Commodius igitur increatus, quàm ingenitus diceretur. Si innascibilitas nomen est, substantia non est: nomina enim, substantiarum significatiua sunt, ipsa substantia non sunt. Quod si ipsa innascibilitas substantia est, dicant nomen eius: non enim ex substantijs, sed e nominibus & operationibus cognoscimus, & præsertim incorporalia. Si innascibilitas substantiæ Dei nomen est, uel cum substantiam propriam Deus cognoscat, nomen substantiæ ignorauit: uel cum etiā

nomen fuerit,audientes decepit. Dominus enim inquit,omnitenens nomẽ meum. C
Et a Moise quod sibi nomen interrogatus:Ego sum qui sum,inquit.Et rursum:Deus Abraham,Deus Isaac,& Deus Iacob:hoc mihi nomẽ æternum.Et Dauid:Dominus nomen tibi.Ingenitus autem nomen nec ipse sibi,nec quispiam sanctorũ dixit.Quòd si nec decepit,nec ignorauit,(impium enim est aliquid tale dicere)ingenitus ei nomen non est.Ingenitus uel substantia uel accidens est.Nam præter hæc nihil est.Sed substantia non est, quoniã nec quod ex opposito distinguitur: genitus enim filius nõ secundum quod substantia est,sed secundum quod natus est. Quòd si accidens,uel innatum, uel contingens esse & non esse. Sed si innatum est,necesse est Deum & substãtiam & accidens esse.Ex necessitate nanq; talia accidunt,quibus accidunt.Quod si contingenter,erit & ingenitus aliquando & genitus. Si ingenitũ dicunt Deum quoniam natus non est,non quid est substantia eius dicunt,sed quid non est:nulla uero substantia ex quibus non est cognoscitur,sed ex quibus est. Nã & immortalis & incorruptibilis & incommutabilis non substantiam eius: sed quod nec moriatur,nec corrumpatur,nec commutetur, ut creaturæ significat:quare quid Deus sit doceant, non quid non sit. Si ingenitus non substantiæ nomen est,sed ipsum substantia:cũ & filius substantia sit, & ipse ingenitus substantia est, & omnis substantia ingenita est.Si ingenitum substantia Dei est, & genitum substantia filij: creatura ergo uel factura non est substantia eius:una enim & non multæ substantię filius.Cum quis hominem uel lapidem uel lignum dicat, substantiam,quandam significat:cum uero genituram dicit,non simpliciter substantiam significat:esset enim omnis genitura una substantia.Quòd si genitura nõ est substantiæ cuiusdam significatiuum,nec ingenitus. Si Deus ingenitus est,quoniã natus non est:sic & incorruptibilis,quoniã non corrumpitur.Sic enim incorruptibile nõ habiturũ finem significat,sic & ingenitum quod sit sine principio.Quòd si ingenitus quidẽ,non incorruptibilis autẽ,erit sine principio,sed non sine fine:quod absurdum est. Non est ergo ingenitũ substantia,sed significatio quod natus non sit.Si pater natura ingenitus,filius quoq; natura genitus. Quòd si natura genitus est,creatura non est:cũ ergo sit natura genitus,& cũ qui genuit esse necesse est:genitura enim sine genitore non erit: dicant ergo quis genuit si pater nõ genuit.Si Deus substantia est ingenita,& Christus substantia genita,& paracletus creatura substãtia,pater & filius & spiritus sanctus nomina solum sunt sine substantijs: Baptizent ergo in ingenito & genito & creato.Res enim nominibus potiores: & ea quæ sunt rijs quæ dicuntur:ad operationẽ utiliora.Si pater,inquiunt,ingenitus, genitus uero filius, nõ sunt eiusdẽ substantiæ. Nam ingenitus & genitus nõ erũt unius substantiæ.At nos hæc nõ dicimus substãtias, uerũ nomina substantiam cuiuslibet eorũ significantia: nihil autẽ prohibet diuersorum nominũ unam esse substantiã: sicut nec contrariũ diuersarum in creatura substantiarum nomẽ unũ. Si consubstantialis, inquiunt,filius patri, pater uero ingenitus,filius autem genitus:eadem ergo substantia ingenita & genita.Sed non dicimus patris partem esse filium,ut diuisa substantia ingenita & genita sit. Verum totum ex toto genitum ex genito,perfecta duo,non partes duas ex aliquo uno.Si saluator in nomine patris uenit, ut ipse dicit: Ego ueni in nomine patris mei: omnia quæ de patre dicuntur, ea de filio quoque dicuntur.Quare dicetur etiam ingenitus si hoc quoque patris nomen est. Si nomen ingenitus patri honori est, similiter uero &

A ro & filium honorare oportet,ſecundum uocem ipſius qua dicitur, ut omnes hono
rent filium ſicut honorant patrem:neceſſe eſt & filium ingenitum dicere,ut unus pa
tris & filij honor ſeruetur. Si filius patris nomen manifeſtauit,ut ipſe dicit:Manife
ſtaui nomen tuum hominibus,proprium autem ſubſtantiæ eius ingenitus eſt:non
ſtrent ubi Saluator ipſum ingenitū nominauit? Si Deus omnibus maior eſt,utrū
ſubſtantia maior eſt:an quoniam cauſa eſt omnium,cum ipſe à nullo ſit? Nam ſi in
quantum ſubſtantia,omnis ergo ſubſtantia maior omnibus eſt: ſui autem inquan
tum ingenitus nō ergo idem ſubſtantia & ingenitus. Si ingenitus aliquid eſt,& im
mortale,& ſine fine,& inægrotabile,& inſenescens aliquid: ergo eo quòd ingenitus
eſt excedet omnibus:ſecundum cetera uero idem cum angelis,ſpiritibus,& animis.
Nam & hæc immortalia ſunt,& ſine fine. Quod ſi non ijs excedit quæ nō eſt,ſed ijs
quæ eſt:nec enim homo quā irrationale melior,eo quòd non eſt inanimis & inſen
ſibilis:nam hæc etiam irrationale: ſed eo quòd eſt rationalis:ſic igitur & Deus,non
quoniam ingenitus, ſed quoniam omnium eſt cauſa,maior eſt. Si ex oppoſito di
ſtinguitur ingenitus genito:ingenitus autē ſimplex ſubſtantia, ſecundum quod in
commutabilis quoq;,& immortalis, & infiguratus eſt,& cætera huiuſmodi, diſtin
guetur a genito. Nam ſi aliquo iſtorum diſtinguitur,& reliquis non diſtinguitur,cō
poſitus eſt & non ſimplex. Si qui cognouit Deum eſſe ingenitum,quidnam eſt de
us penitus cognouit:maius autem nihil eſt quam Deum ſecundum naturam ſuam
cognoſcere:nam hæc eſt æterna uita,qui nos docuit ingenitum eſſe deum,maior ijs
rebus inuenitur,quas Deus amantibus eum præparauit. Ex illis enim nihil poſſibi
le eſt hominem cognoſcere: quoniam neq; oculus uidit, nec auris audiuit,nec in cor
B hominis aſcendit:ingenitus uero nomen etiam peccatores audiuerunt. Quòd ergo
maius eſt, id uel per ſe uel per alium Deus peccatores docuit: quod minus & nihil
ad uitā confert,id iuſtis cōſeruauit: quod quomodo nō inconueniens. Ingenitū eſſe
nec diffinitio,nec propriū Dei eſt:hęc enim cū illis cōuertuntur,quorū diffinitio uel
propriū ſunt. Si quid enim eſt animal rationale & mortale,mentis & diſciplinæ ca
pax,hoc eſt & homo:& ſi quid homo,hoc & illud. Propriū uero hominis riſibile:&
ſi quid riſibile,id eſt homo. Ingenitum autem ſi quis concedet de ſolo Deo dici,nō
ſtatim ſi quid Deus, id eſt ingenitum. Nam filius cum ſit Deus,ingenitus non eſt.
Nec diffinitio igitur nec propriū Dei eſt, ingenitum eſſe:nō enim conuertitur.

Quod filius creatura non eſt.

FIlius creatura Dei eſt, omnis uero creatura creatoris ſerua, Chriſtus
Dei ſeruus eſt & non filius. Non ergo ſuſcepit formam ſerui cum eſſet
Dominus,ſed erat ſeruus. Factura factori in eadem uirtute non com
municat:nihil ergo commune patri cum filio:nec creatura ipſa,ſi fa
ctura & non genitura,filius eſt. Si genitura filius non ut cæteratum geniturarum ali
qua:omnis autem genitura creatura:non igitur creatura filius, quoniam non eſt ge
nitura ut cætera. Si alia Deus creare nō poterat præter unicum filium,quoniam na
turæ ſuæ non conuenit:nec filius multa creabit,ſed unum quid. Si minora creantur
a minore, maiora uero a maiore, per multos ergo ſunt creaturæ:non enim omnes
æquales. Si creatiuus eſt Deus natura:non unius erit,ſed multorum. Nam uel im
becillitatate multa non creat,uel inuidia, uel liuore. Si patris uirtus per filium crea
uit, pater creator eſt non filius: ſicut & inſtrumentum non eſt artifex. Quare non

est inconueniens patri accreare quæ à filio creantur. Si creaturarũ creationem per c
se facere Deus erubuit,nec glorificari ab illis sustinebit. Nam quæ facere erubesce-
bat, ea cũ facta sint, propria putare nolet. Si idem creare & generare in Deo,quo
niam simplex est:idem etiam erit seruare & perdere,uiuificare & interficere:quod si
idem est,salus ergo paritet & perditio & mors & uita idem. Si Christus Dei uirtus
& sapientia est, hæc autem increata & coæterna Deo (non enim erat quando erat
insipiens & absq; uirtute)increatus & coæternus Christus est Deo. Si uero in quan
tũ operatio,uirtus ac sapiẽtia Dei dicitur,& nos uirtus ac sapiẽtia Domini sicut ipse
Dei diceremur:quod inconueniens est. Si filius æternus Deus non est,erit necessa
riò recẽs:& si uerus nõ est,erit falsus:si nõ natura,erit positione. Impiorũ autẽ est re
centes & falsos ac non natura deos colere. Non erit enim tibi,inquit,deus recẽs? Et
Paulus: Sed tũc quidẽ ignorãtes deũ,seruiebatis his qui di nõ sunt. Vel igitur impij
qui Christũ sic colunt:uel natura & uerus deus est filius: & qui sic sentiũt,pij. Si fi-
lius operatio est & non genitura, nec qui operatus est,nec opus ipse est (aliud enim
operatio præter hæc) sed etiam nõ subsistens: nulla enim operatio subsistit. Quod
si opus, tertius est a patre & non immediatus: primus enim qui operatus est,dein-
de operatio, ac demum opus. Si filius ingenitus, quoniam solus a solo factus est,
unicreatus(id est græce μονόκτιστος)magis proprie diceretur:cum secundum Euno
mium uere creatura sit,falso autem nomine genitura uocetur. Si filius creatura pa-
tris solus,cuncta uero cætera filij:cum dixerit:Mea omnia tua sunt:quod recte dice
re poterat filius, ad hoc autem intulerit & mea tua, Eunomij ratione non rectè id
intulit. Nam ipse sui ipsius esse non potest. Quare uidetur de similitudine ac identi-
tate ipsorum in omnibus similiq; substantia, non de creaturis ea uerba dixisse. Si d
Deus similiter & creat & generat, Christus & creator noster & pater similiter est:
Deus enim: & ita non opus esset adoptione quæ per spiritum sanctum est. Sicut
nec opus est ut per alium creaturæ ipsius facti simus:præsertim cum multa ex crea-
turis non nata sint adoptionis spiritum suscipere, sicut irrationabilia & inanimata.
Si nos cum creaturæ simus, spiritus sancti adoptione filij efficimur, dicant si filius
etiam creatura est, per quem in adoptionem patris peruenit? Si omnia quæ habet
pater,filij sunt:nihil autem eorum quæ per filium facta sunt, pater seorsum habet,
nisi secundum eos filium solum:& ipse ergo seipsum habere debet:quod impossibi-
le est. Si omnino imago similis est per omnia:filius imago est:creatura uero in nul-
lo creatori similis,sed per omnia dissimilis: cum igitur patris imago sit filius,nõ erit
creatura eius. Si quod incorporeum est cum generat, necesse est ut sicut corpore-
um generet:& cum cernit,ut corpus cernet:& cum audiat,ut corpus audiet,& omnẽ
operationem ut corpus operabitur. Quod aliquis non habet, id alijs largiri non
potest:si ergo creatura & seruus est filius,alios liberos facere non potest. Quod na-
tura medium inter aliqua est, id utraq; contingit extremitates. Si igitur Dei ac no-
stri mediator natura Christus est, non per dispensationem, sed natura coniuncta
sunt Deus & creatura. Si filius patri similis est,non autem secundum substantiam
restat uel forma uel operatione: sed forma quidem impossibile. Nullum enim in-
corporeum habet formam. Sin autem operatione, nihil ipse operatus esset alteri-
us a se naturæ, sed quale quid ipsemet est. Siquidem factura patris est,& non ge-
nitura. Præterea etiam prædictum est, quod operat one simile est,id etiam secun-
dum

A dum ſubſtantiam neceſſariò eſſe ſimile. Si dei opera fide nõ demonſtratione,ſecũ/
dum Dauid qui dixit:Et omnia opera eius in fide: quanto magis ex patre ante ſecu
la filij generatio fide & non demonſtratione? Si ex nihilo pater filium fecit,& filius
ex nihilo cũcta:eadem uirtus ac operatio eſt eorum, qui ex nihilo quicquid uolunt
creare poſſunt,nullibi differentia creaturarum conſiderata:nam cũ creaturæ in mul
tis & per multa diuerſitatem habeant,non tamen diuerſi ſunt creatores,ſed unus fi
lius per quem omnia facta ſunt. Si eorum quę ex nihilo facta ſunt,prima dei factu
ra Chriſtus:& ſic credentes eum colunt Ariani, & Iob primam dei facturam dia/
bolum dicit,cum dicat:Hoc primum eſt origo plaſmatis Domini:latent diabolum
colentes & non filium dei. Quod ſi filij primam facturam dixiſſe Iob aſſerant,uel
non amplius ſpiritus Domini ſecundum eos factura, uel poſt diabolum ſpiritus
ſanctus inuenietur. Si fides noſtra in filium,opus eſt Dei:hoc enim,inquit, opus
eſt Dei,ut credatis in eum quem ille miſit:ipſe Dei eſſe opus non poteſt. Non enim
idem fides in ipſum,& ipſe.

Super illo Apoſtolico,Cum autem ſubiecta fuerint illi omnia,
tunc & ipſe filius ſubiectus erit illi.

SI ſecundum deitatem filius patri ſubijcitur,ex principio profectò ſubiectus eſ/
ſet,ex quo & deus erat. Sin uero non ſubiectus erat,ſed poſtea,ſubijcietur ſecundũ
humanitatem pro nobis,& non pro ſe ſecundum deitatem.

De illo Apoſtolico,Propterea largitus eſt illi Deus nomen,
quod ſuper omne nomen eſt.

SI poſt incarnationem, propter obedientiam, nomen ſuper omne nomen filio
pater largitus eſt deo exiſtenti: & omnis lingua confitebitur Dominum:ante incar/
B nationem,nec nomen ſuper omne nomen habebat,nec confeſſionem ab omnibus
quod eſſet Dominus. Maior igitur factus eſt poſt incarnationem quàm ante eam
fuerit:quod eſt incõueniens. Tale quid & illud eſt: Data mihi eſt omnis poteſtas in
cœlo & in terra. In humanitate igitur & non in deitate intelligenda hæc ſunt.

De illo euangelico,Pater meus maior me eſt.

MAIVS uel magnitudine, uel tempore, uel dignitate, uel uirtute,uel ut cauſa
dicitur. Verum magnitudine pater maior filio non dicitur,incorporeus enim. Nec
tempore, nam filius temporum eſt creator. Nec dignitate, factus enim non eſt
quod nunquam erat. Nec uirtute, quæcunq; enim facit pater,hæc & filius ſimiliter
facit:nec ut cauſa, quoniam ſimiliter nobis & ipſo maior eſſet, ſiquidem & eius &
noſtri cauſa. Honorem ergo magis filij ad patrem dictum,id non imminutionem
eius qui dixit oſtendit. Deinde quod maius eſt, non omnino diuerſæ eſt ſubſtan/
tiæ, homo enim maior homine dicitur, & equus equo. Quare ſi maior pater dici/
tur, non ſtatim ſubſtantia quoque illius. Et uniuerſaliter quæ comparantur, de cõ/
ſubſtantialibus non de ijs dicuntur, quæ diuerſarum ſunt ſubſtantiarum. Nam ho/
mo non propriè maior irrationali dicitur, nec irrationale inanimato:ſed homo ho/
mine, & irrationale irrationali. Pater ergo & ſi maior filio dicitur, ei tamen filius
conſubſtantialis eſt?

Super illo euangelico,Horam autem & diem nemo ſcit &c.

SI creator omnium filius eſt, iudicij uero tempus ignorat, quod creauit igno/
rat. Non enim iudicium dixit ignorare,ſed tempus:quod quomodo non inconue/
niens?

Super eodem

SI cognitionem omnium quam pater habet, filius non habet, mentitus est cum dixit: Omnia quæ pater habet mea sunt. Et, sicut pater nouit me ego noui patrem. Quòd si aliud est patrem, aliud quæ patris sunt cognoscere: maius autem patrem cognoscere, quam ea quæ patris sunt: quanto unusquisq; quam sua maior, cum id quod maius est filius cognoscat. Nullus enim, inquit, nouit patrem nisi filius: quod minus est ignorat: quod est impossibile. Quoniam ergo non conferebat hominibus iudicij tempus audire, idcirco reticuit. Nam expectatio perpetua feruentiores ad pietatem reddit. Cognitio uero quod multum tempus intererit, negligentiores, ad pietatem fecisset: cum speramus postea pœnitentia posse saluari. Nam qui usq; ad horam illam omnia nouit (dixit enim ea) quo pacto horam illam ignorauerit? Frustra uero & Apostolus diceret: In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ cognitionis abscondit.

Super eodem.

SI spiritus sanctus profunditates Dei inuestigat, nec quicquam eorum quæ dei sunt possit ignorare: filius uero ignorat: maior secundū ipsos spiritus sanctus filio, quem nec æqualem uolunt.

Super illo euangelico, Pater si possibile est, transeat à me calix iste.

SI uerè filius dicebat: Pater si possibile est, tranſeat a me calix iste. Non solum timiditatis ac imbecillitatis se accusat, uerumetiam patri esse aliquid impossibile opinabatur. Quod enim dicit, si possibile est, dubitantis erat, ac non certioris quod pater ipsum posset seruare. Ad hæc, quomodo qui mortuos uita donabat, non multo magis poterat uiuis uitam conseruare? Cur ergo qui Lazarum ac alios multos mortuos excitauit, non sibi ipsi uitam præbet, sed a patre uitam petebat, cum timés dixit, Pater si possibile est, transeat a me calix iste? Si inuitus etiam moriebatur, non se humiliauit factus obediens patri usque ad mortem, nec seipsum dedit, ut dixit Apostolus: Qui se dedit in redemptionem pro peccatis nostris. Quod si uolens, quid opus his uerbis: Pater si possibile est, transeat a me calix iste? Hæc ergo non de se ipso, sed de iis qui in eo peccaturi erant ne peccent accipiendum, pro quibus etiam crucifixus dicebat: Pater dimitte ipsis quoniam ignorant quid faciunt. Non oportet igitur ea quæ secundum dispensationem dicta sunt, quasi simpliciter dicta accipere.

Super illo euangelico, Et ego uiuo propter patrem.

SI propter patrem filius uiuit, propter alium & non propter seipsum uiuit. Qui uero propter alium uiuit, ipse uita per se esse non potest. Nec enim qui gratia sanctus est, per se sanctus est: mentitus ergo est filius cum dixerit. Ego sum uita. Et rursus sic: Et filius quos uult uiuificat. De humanitate igitur non de deitate dictum intelligere oportet.

Super illo, Neq; filius à seipso aliquid facit.

SI quod est [illegible] arbitrij, melius est quàm quod est sub arbitrio alieno: homo autem sui arbitrij est, filius uero Dei sub arbitrio patris, melior est homo filio: quod est inconueniens. Quod si qui est sub alieno arbitrio, liberos facere nō potest: quod enim ipse non habet ut alijs dat, alijs dare non potest. Saluator qui nos liberi arbitrij fecit, non erit sub libero arbitrio alicuius.

Super

A *Super eode m.*

SI NIHIL Saluator à ſe ipſo facere poterat, ſed imperante patre, nec bonus eſt nec malus. Nullius enim eorum quę facta ſunt, cauſa eſt: & quomodo abſurdum non eſt, cum homines ſint bonorum & malorum liberi factores, filium Dei nullius rei liberum eſſe factorem?

Super illo, Ego ſum uitis.

SI SALVATOR, ut inquit, uitis eſt, nos uero palmites: agricola pater ad palmites uiti connaturales, uitis uero non connaturalis agricolæ: filius nobis connaturalis eſt, & pars nos ipſius: non autem connaturalis filius patri, ſed per omnia alienus. Ad quos dicemus quod non deitatis ſuæ ſed carnis nos dixit palmites, ſecundum quod dicit Apoſtolus: Nos enim ſumus corpus Chriſti & membra ex parte. Et turſum: Neſcitis quòd corpora ueſtra membra Chriſti ſunt? Et in alijs: Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cœleſtis, tales & cœleſtes: igitur ſicut portauimus imaginem terreni portemus & imaginem cœleſtis. Si uiri caput eſt Chriſtus, Chriſti autem caput Deus: homo uero non conſubſtantialis Chriſto (non enim Deus) Chriſtus uero conſubſtantialis Deo (Deus enim) non ergo ut uiri caput eſt Chriſtus, ſic & Deus Chriſti. Nam creaturæ natura & creatrix deitas in unum ac idem non conueniunt. Ergo ille ut pater, caput eſt Chriſti: hic uero ut factor, noſtrum. Si uoluntas patris eſt, ut nos in filium ſuum credamus (hæc enim eſt uoluntas eius qui miſit me, ut omnis qui uidet filium & credit in ipſum, habeat uitam æternam) non eſt ex uoluntate filius: alioqui credere nos in ipſum, uel cum ipſo, uel ante ipſum inueniretur.

B *Super illo, Nullus bonus.*

SI SALVATOR bonus non eſt: neceſſariò malus eſt: cum enim ſimplex ſit, nihil eorum quæ ſunt in medio ſuſcipit, & quomodo non abſurdum, bonorum factorem malum eſſe? Et ſi uita bonum eſt, ac uerba filij uita ſunt, ut ipſe dixit, Verba quæ locutus ſum uobis, ſpiritus ſunt & uita: quomodo cum phariſæus bone magiſter dixiſſet: nullus, reſpondit, bonus niſi Deus? Non enim cum ab illo ſolummodo bonus audiſſet, nullus bonus dixit: ſed magiſter bonus. Sicut ergo ad tentantem reſpondit, ut Euangelium dicit, uel ſicut ad ignorantem quòd Deus bonus eſt, & non ſimpliciter magiſter bonus.

Super illo uerbo, Pater glorifica me.

SICVM glorificari à patre filius petebat, ſecundum deitatem & non humanitatem petebat, quod non habebat petebat: falſus ergo eſt qui dixit Euangeliſta: Et uidimus gloriam eius. Et Apoſtolus: Non utique regem gloriæ crucifixiſſent. Et Dauid: Et introibit rex gloriæ: Non ergo acceſſionem gloriæ, ſed manifeſtationem diſpenſationis fieri petit.

Super eodem.

SI QVAM habebat gloriam antea quàm mundus fieret, eam uerè à patre petebat quam amiſit. Quod ſi hoc: non ſolum gloriam amiſit, ſed etiam deitatem. Nam inſeparabilis eſt a deitate gloria. Nudus ergo ſecundum Photinum erat homo. Apparet igitur in quantum homo, non deitatis defectu talia dixiſſe.

Super illo, Primogenitus omnis creaturæ.

SI ANTE creaturam filius non genitura eſt, ſed creatura: primò creatus utiq;

diceretur,non primogenitus. Si quoniam primogenitus creaturæ dictus est,primo c
creatus est: & cum primogenitus mortuorum dicatur, antemortuus mortuorum
erit. Quòd si primogenitus mortuorum dictus est, quoniam causa sit resurrectio
nis e mortuis: sic & primogenitus creaturæ,quoniam causa sit ut a nihilo ad esse cre
atura producta sit. Si quoniam creaturæ primogenitus dictus est,primum ipsum
esse creatum Apostolus ostendit: Cum ergo dixerit: Omnia per eum & in eo crea
ta sunt,debuisset dicere: Et ipse factus est ante omnia. Cum autem dixerit: Et ipse
est ante omnia: ostendit eum quidem semper esse, creatarum uero factum. Hoc
enim uerbum est, illum in principio erat uerbum, consonat. Si primogenitus inquiunt,filius,non amplius unigenitus,sed alius quoque esse debet: ad quem primogenitus dicitur? Atqui ô sapiens tu,cum etiam ex Maria uirgine solus natus sit,primogenitus ipsius dictus est. Quousq; enim peperit, inquit, filium suum primogenitum. Quare non necesse est ad fratrem primogenitum dici. Dici etiam potest qui primus natus est primogenitus, Ad hæc autem etiam ad eos qui per adoptionem spiritus sancti ex Deo nati sunt, ut Paulus dicit: Quos præscivit & prædestinavit conformes imaginis filij eius,ut ipse sit primogenitus in multis fratribus.

Super illo,Dominus creauit me.

SI qui in carne est,inquit,ego sum via. Et idem: Nemo uenit ad patrem nisi per me. Ipse etiam est qui dicit: Dominus creauit me initium uiarum suarum. Dicitur autem & de genitura creatura & factura: ut illud: Possedi hominem per Deum. Et rursum: Et fecit filios & filias. Et Dauid: Cor mundum crea in me Deus: non aliud petens, sed id uidelicet quod erat permundari. Dicitur autem & noua creatura, non qui alia creatura factus sit, sed quoniam illuminati ad meliora opera præparantur. Si pater ad opera filium creauit, non propter seipsum, sed propter opera eum creauit: quod uero propter aliud & non propter se factum est, uel pars illius propter quod factum est,uel eo minus est. Quare Saluator uel creaturæ pars est, uel minor quàm creatura. Necesse est ergo de humanitate eius intelligere. Diceret iam aliquis, de sapientia illa hæc Salomonem dixisse, cuius & Apostolus meminit dicens: Quoniam enim in sapientia Dei nõ cognouit mundus, per sapientiam Deum. Præterea nec Propheta est qui dixit: sed prouerbiorum scriptor. Prouerbia uero imagines aliorum sunt,non ipsa quæ dicuntur. Si Dei filius est qui dicebat: Dominus creauit me: potius dixisset,pater creauit me. Nullibi enim ipsum Dominum suum,semper uero patrem uocabat. Capiendum igitur uerbum genuit,de Deo filio: creauit uero,de Deo qui formam serui accepit. In omnibus autem istis non duo dicimus, Deum seorsum, & hominem seorsum: unus enim erat: sed cogitatione ac mente cuiuslibet naturam consideramus. Nec enim Petrus duos intellexit cũ,dicat: Cum igitur Christus passus sit pro uobis secundũ carnẽ. Si genitura inquiunt filius est & no factura,quomodo scriptura dicit: Certissime ergo sciat omnis domus Israël. quia Dominũ eum & Christũ fecit deus? Quare hic quoq; dicendũ,de eo qui ex Maria est secundum carnẽ dictũ esse: sicut & angelus qui euangelizabat pastoribus dicit,quod natus est uobis hodie Saluator qui est Christus Dominus. Nã quod dicit hodie,nõ utiq; de eo putabitur qui ante secula. Clarius autem quod sequitur demonstrat,cũ dicat: Hunc Iesum quem uos crucifixistis. Si cum natus est filius,tunc sapientia: falsum illud: Christus Dei uirtus & Dei sapientia. Nam sapientia eius fa-

cta non

A cta non est, sed semper erat. Et sicut illud quasi de patre à Dauid dictum. Esto mihi in Deum protectorem. Et factus est mihi in salutem. Et Paulus: Fiat uero Deus uerus, omnis autem homo mendax. Sic & Dominus natus est nobis a Deo sapientia, sanctificatio & redemptio. Si ergo pater factus protector & uerus, non factura: & filius etiam factus sapientia & sanctificatio, nō est factura. Si uerum quod unus Deus pater, uerum uidelicet quod unus Dominus Iesus Christus Saluator. Nec igitur Saluator Deus secundum ipsos, nec pater Dominus. Et uanum illud: Dixit Dominus Domino meo. Falsum autem & illud: Propterea unxit te Deus Deus tuus: &. Pluit Dominus à Domino: & fecit Deus secundum imaginē Dei, Et, Quis Deus præter Dominum? Et, Quis Deus præter Deum nostrum? Et Ioannes: quod Deus erat uerbum & uerbum erat apud Deum. Et Thomas de filio: Dominus meus & Deus meus. Ad creaturas ergo & falsò non propriè dictos deos non in patrem & filium ea intelligere oportet, quæ ex opposito distincta sunt.

Super illo. Vt cognoscant te solum uerum Deum.

QVI uerus est, ad eos qui ex opposito falsò distinguuntur, dicitur. Qui uero incōparabilis est, ad omnia & per omnia excedit. Cū ergo Hieremias de filio dixerit: Hic Deus noster non reputabitur alius præter ipsum: maiorē quoq; patre dixit. Quòd autem uerus & filius deus, idem Ioannes in epistola dicit: Vt cognoscamus solum uerum deum, & simus in uero filio eius Iesu Christo. hic est uerus deus & uita æterna. Nec igitur propter illud, non reputabitur alius præter ipsum, maiorem patre filium intelligendum, nec solum uerum deum esse patrem: uerum utraq; a falB so dictos nec existentes, sicut etiam in Deuteronomio dicit: Dominus solus dux eius fuit, & non erat cum eo Deus alienus. Si super omnia est Deus, necessariò excedit omnia. Apostolus igitur cùm super omnia Deum Saluatorem dixerat, maiorem etiam patre dixit: sed hoc inconueniens. Similiter igitur & hoc intelligendum: magnus Deus non utiq; minor erit alio Deo. Apostolus ergo cum de filio dixit: Expectamus beatam spem & apparitionem gloriæ magni Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi: maiorem patre intellexit? Filij enim apparitionem & præsentiam expectamus, non patris absq; discretione. Igitur de patre, ac filio hæc non cum obseruatione dicuntur.

Aequaliter esse Deo, non aliud est quàm Deo æqualem esse.

FILIVS igitur cum non in rapinam putauerit æqualiter esse Deo, quomodo dissimilis ac inæqualis Deo? Iudęi autē Eunomio magis prj. Nam cum Saluator filium se Dei dixerit, quasi filio solum debeatur, si uere filius est, æqualem ipsum esse patri: uolebant, inquit, ipsum lapidibus petere, non solum quia soluebat sabbatum, sed quia etiā patrem proprium Deū dicebat, æqualem seipsum faciens Deo Aequalis igitur patri & secundum Apostolum & secundum Saluatoris uocē, quāuis Eunomius nolit. Si iudicij Dominus filius non est, ut hos quidem præmio, illos uero supplicijs possit afficere, quomodo dicebat: Pater neminem iudicat, sed uniuersum iudicium dedit filio? Et alibi: Potestatem habet filius hominis in terra peccata dimittere. Et rursus: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Ad Petrum uero: Tibi dabo claues regni cœlorū. Ad discipulos autem: Amē dico uobis, uos qui secuti estis me, in regeneratione sedebitis super duodecim sedes iudicantes

duode-

duodecim tribus Israël. Ipsis uero scriptis solutum est cum Saluator dixerit: Et tunc c
reddam unicuiq; secundum opera eius. Et alibi: Et ibunt qui bona fecerunt in resurrectionem uitæ: qui uero mala egerunt, in resurrectionem iudicij. Apostolus uero: Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisq; corporis propria prout gessit, siue bonum siue malum. Eorum igitur qui accipiunt, est dignos se ad dexteram uel ad sinistram sedere facere, non eius qui dare potest, etiam si iniusta petitio sit.

Super illo, Quis Deus præter Dominum, & quis Deus præter Deum nostrum.

QVOD non ad filium hæc & horum similia, sed ad dictos Deos cum non sint, scripturæ dixerunt, ex illis sufficienter demonstratum est, ex quibus & Deum & Dominum sæpe filium demonstrauimus in ueteri ac nouo testamento dictum esse: Dauid autem idipsum clarius fecit dicens: Quis similis tibi: & adiunxit, in Dns Domine. Et Moses: Dominus solus dux eius erat, & non erat cum eo Deus alienus, cum tamen Saluator esset cum ipsis, ut dicit Apostolus, Bibebant autem è spirituali consequente eos petra, petra autem erat Christus. At Hieremias, Dij qui cœlos & terram non fecerunt, pereant de terra, & de his quæ sub cœlo sunt. Nec enim in istis filius. Nam ipse creator omnium est. De idolis ergo quæ colebant gentes. & quod prædictum est, & illud. Ego Deus primus, & ego post hæc, & præter me non est Deus, & ante me non fuit alius Deus, & post me non erit. Et, Audi Israël, Dominus Deus tuus, Deus unus est, & omnia talia nonne de filio intelligenda sunt.

FINIS.

BASILII MAGNI CAE D

SARIENSIS EPISCOPI DE SPIRITV SANCTO

Liber contra Eunomianos, quòd non sit creatura, quem prioribus adiunctum, ad Amphilochium scriptũ opinari licet.

VM quæ communia sunt creaturis, spiritui sancto non communicentur: & quæ spiritus propria sunt, creaturæ non communicentur, colligitur hinc spiritum non esse creaturam: quoniam quæ communia sunt patri & filio, eadem communia sunt & spiritui. Nam quibus designatur in scriptura pater & filius esse Deus, eisdem signatur & spiritus sanctus Deus. Ex quibus colligitur eiusdem spiritum esse deitatis cum patre. Quoniam quæcunq; patri ut deo, non ut patri insunt: & quæcunq; filio ut Deo, nõ ut filio insunt, ea etiã spiritui insunt, nõ autẽ creaturis: sicut nomina & res creaturis incõmunicabiles, soli trinitati cõmunes: patet trinitatẽ esse consubstantialem. Omne quod factum est, transmutationis ac uersionis susceptibile est secundum Prophetam, qui de deo dicit: qui omnia facit & commutat ipsa: spiritus nec uersionis nec mutationis susceptibilis est: non ergo creatura. Cum creatura in duas partes diuisa sit, in corporeas scilicet res atq; incorporeas,

mutatio

A mutatio etiam quam recipit diuisa est. Nam corpora secundum substantiam mutationis susceptibilia sunt: cum mundus corruptibilis in corruptionem traducatur, secundum scripturam: Et mortalia corpora nostra, immortalia fiunt: incorporea uero ac rationalia, secundum operationem uel uoluntatem mutationis susceptibilia sunt: secundum illud: Angelis peccantibus non pepercit. Quòd si omnium quæ facta sunt: hæc substantia, illa uoluntate mutationis susceptibilia sunt: Spiritus uero sanctus nec substantia, nec uoluntate mutationis est susceptibilis: nó est ergo spiritus creatura. Omnis creatura sanctificata sancta est: spiritus uero sanctus non eorum quæ sanctificantur, sed sanctificantium est: non ergo creatura. Nihil creatum substantia sanctum: nam quòd substantia sanctum est, exteriore sanctificatione non eget: eget autem exteriore sanctificatione quod factum est, cum dignum effectum sit ad se sanctificationē adducere: spiritus uero sanctificationis non eget, quòd substantia sanctus sit: non igitur est creatura. Omnis creatura creatoris serua est, secundum Prophetam, qui sic Deum alloquitur: Quoniam omnia seruiunt tibi: qui autem seruus est, libertatem ac adoptionem quam ipse substantia consecutus non est, alijs præstare non potest: Spiritus uero libertatem ac adoptionem præstat: spiritus enim clamat in cordibus nostris: Abba pater: quare non est seruus, sicut nec filius, non ergo creatura. Nulla creatuca rationali animæ participabilis est, ut in ipsa essentialiter habitet: spiritus autem sanctus inhabitat in ipsa, secundum eum qui dicit: Templum Dei sumus, & spiritus sanctus habitat in nobis: non ergo creatura. Omnis rationalis creatura uirtutis acuitij susceptibilis est, spiritus autem nullius horum susceptibilis est, non ergo creatura spiritus.

Quod spiritus creator est.

B COELI enarrant gloriam Dei, & opera manuū eius annuntiant firmamentū. Et in alio Psalmo: Et opera manuum tuarum sunt cœli. Et quænam erunt incorporei Dei manus incorporeæ, quæ firmamentum & cœlos creárunt, ille ipse Propheta explanat cum dicit: Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Verum quemadmodum prolatum uerbum in Deo non est: sed uiuens & subsistens & factiuum omnium: sic in Deo non est spiritus perfusus, nō dissolutus aér, sed uirtus sanctificans, consubstantialis, subsistens, manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me. Et id dictum eandem habet cū superiori sententiam. Spiritus enim diuinus. Iob inquit, qui fecit me. Et altera manuum exponens Salomon inquit: Deus patrum & Domine misericordiæ, qui fecisti omnia in uerbo tuo, & sapientia tua cōstruxisti hominem. Christus autem Dei uirtus & Dei sapientia, quæ secundum tropologiæ rationem manus est creans. Ad hæc etiā spiritus operationi totam nostrā imposuit naturam. Renouantē quoq; ipsum creaturas in incorruptionē sermo diuinus dicit: Auferes spiritū eorum & in puluerē suū reuertentur. Emitte spiritū tuū & creabuntur, & renouabis faciē terræ. Nec profectò ipse seipsum mittit. Missionem autē uocat exitū ad opus, nō de loco in locū migrationē. Quoniā spiritus Domini replenit orbē terrarū, & hoc quod cōtinet omnia scientiā habet uocis. Spiritus Domini superueniet in te. Quapropter & quod in ea natū est, inquit, de spiritu sancto est. Quod ex alio est, uel creatione ab ipso est, ut illud: Vnus deus & pater ex quo sunt omnia. Vel per generationē, secundū illud: Ego a patre exiui. Et Ex utero ante luciferum genui te: nó quoniā uterū deus habeat, uerū quoniam pro-

priæ

Ex utero ante luciferum genuit &c.

priæ ſuæ & nó nothæ genituræ ex utero patentum naſcuntur, uterum ſe ipſum ad generandum habere Deus dixit, ad confuſionem impiorum, ut ſaltem ſuam conſiderantes naturam, propriũ patris fructũ ſicut ex utero ſuo natum filium eſſe prædiſcant. Quod ergo ex alio eſt, uel creatione, uel generatione, uel natura, ex ipſo eſt, ſicut operatio noſtra ex nobis, uel ſicut ſplendor ſolis ex ipſo. Si ergo ſupernaturale Chriſti corpus e ſpiritu ſancto eſt, nec genituram ipſius eſſe poſſibile: quoniam quod ex carne natum eſt, caro eſt: & quod ex ſpiritu natum eſt, ſpiritus eſt. Nec rurſus ex ipſo ſicut operatio eius, quoniã in ſimplici natura & incorporea eandem ſubſtantiæ rationem operatio ſuſcipit: Relinquitur ergo ex ipſo eſſe, ſicut eius creatura. Verum & digitus Dei qui tranſmutauit in Ægypto puluerem in animalia, generationem animalium quæ a principio fuerat oſtendens, paracletus erat, ſpiritus ueritatis. Cum enim tres euangeliſtæ dicant ad Iudæos Dominum dixiſſe. Si autem ego in ſpiritu Dei dæmones eiicio, igitur in uos peruenit regnum Dei. Lucas dixiſſe ipſum inquit: Si autem ego in digito Dei dæmonia eiicio, peruenit ergo ad uos regnum cœlorum: Quas ob res & quæ per Moſen in Ægypto facta ſunt ſigna, quæ digito Dei facta ſunt, & mirabilia Dei ſigna cum ſpiritu fiebant: digitus uero Dei & in his quæ à Moſe, & in his quæ a Domino ſigna facta ſunt, ſpiritus dictus eſt: non quoniam parua quædam uirtus coexiſtens Deo eſt, ſicut corpori digitus: uerũ quoniam unum quid ex donis ſpiritus, quæ ſecundum diuiſionem ſunt, gratia etiã ſanitatum eſt, id quod eſt unum quid, & non uniuerſa ſpiritus dona digitum uocat. Alij enim per ſpiritum datur ſpiritus ſapientiæ, alij uero ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritũ, alij gratia ſanitatum in uno ſpiritu, alij prophetia, alij diſcretio, ſpirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio ſermonum. Hæc autem omnia operatur unus atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout uult. Diceret aliquis, quod hæc omnia & quæcunq; alia dona ſpiritus ſunt, tanquam corpus quid ipſius ſunt, unumquodq; donum digitus: & hoc autem utile dictionis ne negligas. Cum enim dixiſſet, quia omnia hæc operatur ſpiritus, ſicuti uult: de Domino etiam ipſemet inquit: Et diuiſiones operationũ ſunt, idem uero Deus qui operatur omnia in omnibus. Quòd ſi omnia operatur Deus ſicuti uult, omnia uero hæc unus ac idem ſpiritus operatur, diuidens ſingulis prout uult: quomodo diuerſitas ſubſtantiæ illic eſt, ubi operationi identitas eſſe cognoſcitur: permutatis enim ſubſtantijs ſecundum impijſſimum Eunomium, diuerſas eſſe oportebat & operationes: Eandem autem autoritatẽ & poteſtatẽ ſpiritus ſaluator atteſtatur: Spiritus, inquit, ubi uult ſpirat.

Digitus Dei.

c

d

De remiſſione peccatorum.

PROPRIVM Dei eſt peccata dimittere, cum ipſe dicat: Ego ſum qui deleo peccata tua. Et, Si fuerint peccata ueſtra ut coccinum, quaſi nix dealbabuntur: & ſi fuerint rubra quaſi uermiculus, ut lana alba erunt. Præterea quoniam Deus Dei filius Ieſus paralytico peccata dimiſit, dicens: Fili dimittuntur tibi peccata tua: qua in re à Iudæis qui Deum ipſum eſſe neſciebant, blaſphemare putabatur, dicentibus: Ipſe blaſphemat: nullius enim eſt dimittere peccata niſi ſolius Dei. Dominus autem ſanctis Apoſtolis inſufflans, inquit: Accipite ſpiritum ſanctum, quorumcunq; dimiſeritis peccata, dimittentur eis: Si ergo nullius eſt peccata dimittere, ſicuti certe nullius eſt, niſi ſolius Dei: dimittit autem ſpiritus ſanctus per Apoſtolos: Deus ergo ſpiritus ſanctus, & eiuſdem operationis cũ patre & filio: Docete, inquit, omnes Gentes bapti-

A baptizantes eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Gentes iubet credentes & doctas baptizari in trinitatis nomine. At Petrus Iudæis qui concordes fuerant in morte Chriſti pœnitẽtiam agentibus: Pœniteat ſingulos, inquit, à malitia ueſtra & à uia praua, & baptizetur unusquiſq; ueſtrum in nomine Domini Ieſu, & ſaluabitur: quaſi poſſit eadem operari filius in regeneratione baptiſmi, quæcunq; pater & ſpiritus operantur. Dominus uero Apoſtolis dixit: Expectate promiſſionem patris quam audiſtis, quòd Ioannes quidem baptizauit aqua ad pœnitentiam: uos uero baptizabimini in ſpiritu ſancto. Si ergo in Apoſtolis eadem operari poteſt ſpiritus ſanctus quæ patris ac filij nomen in ijs quæ ex Gentibus crediderunt, & Domini Ieſu nomen in ijs Iudæis qui pœnitentiam egerunt: Nemo enim diceret minore Apoſtolos per lauacrũ gratia participáſſe, quam qui è Gentibus crediderunt: quoniam per ſpiritum ſanctum gratiã habuerunt: quomodo non eſt eiuſdem cum patre ac filio ſubſtantiæ ſpiritus, cum eiuſdem ſit operationis?

Quod eadem ſit poteſtas patris & filij & ſpiritus ſancti.

VADE in Damaſcum, & ibi dicetur tibi, quòd uas electionis mihi es. Dominus de cœlo uiſus Paulo dixit, quod eum in prædicatorem Euangelij orbi cõſtituerat. Intranti uero in Damaſcum, Ananias dixit: Saluе frater, reſpice: Deus patrum præordinauit te: ac ne de Chriſto id intelligeretur, infert, ut cognoſceres uoluntatem eius. & uideres iuſtum ſuum Ieſum: qui uocationem & ordinationem ſcriptis commendans dixit: Paulus ſeruus Ieſu Chriſti uocatus Apoſtolus. Deinde quid aliud etiam ad uocationem dicit: Segregatus in Euangelium Dei. Qui autem ſegregauit, ut Apoſtolorum actus docuerunt, ſpiritus fuit. Ieiunantibus enim Apoſtolis inquit, & orantibus, dixit ſpiritus ſanctus: Segregate mihi Paulum & Barnabã in
B opus ad quod eos aſſumpſi. Quòd ſi Dominus deus patrum ipſum elegit quem præordinauit, ac eundem ſpiritus autoritate naturæ uſus ſegregat, quomodo alteritas in trinitate ſubſtantiæ eſt, in qua operationis identitas inuenitur? Mea uerba, Salomon inquit, a Deo dicta ſunt: at Paulus à Chriſto: An probationẽ enim quæritis inquit, Chriſti, qui in me loquitur. Nihil autem minus ſpiritus etiam in Apoſtolis loquitur: Loquebantur enim, inquit, Apoſtoli prout ſpiritus ſanctus dabat eloqui illis. Et non eſtis uos qui loquimini (Saluator ipſis dixit) ſed ſpiritus patris qui in cœlis eſt, loquitur in uobis. Spiritus autem & in Prophetis loquitur: Quis enim dabit, Moſes dixit, omnem populum iſtum prophetare: quando dabit Dominus ſpiritum ſuum in ipſum? Et teſtamenti noui Propheta nouus Agabus exclamauit dicens: Hæc dicit ſpiritus ſanctus. Quòd Prophetæ teſtamenti ueteris ex conſuetudine clamabant: Hæc dicit Dominus deus. Et hæc Paulus quæ à patre & filio & ſpiritu dicta ſunt colligens: Omnis, inquit, ſcriptura diuinitus inſpirata. Quòd ſi ſpiritus in Prophetis & Apoſtolis loquitur, & omnis ſcriptura per deitatem inſpirata eſt: dicatis impij, cum eius ſcriptura diuinitus inſpirata ſit, quomodo ipſe ſpiritus Deus non eſt?

Quod neq; uiſio neq; oraculum ſeparatim ſit à patre & filio & ſpiritu ſancto.

ESAIAS Propheta, Vidi, inquit, Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum & eleuatum, & ſeraphim ſtabant ſuper illud: ſex alæ uni &c. & poſt hæc dixit: Vade & dices populo huic: Audietis & non intelligetis, & uidentes uidebitis & non uidebitis: incraſſatum eſt enim cor populi huius. Quantum igitur ad textum ipſum

& conſecutionem ſcripturæ propheticæ ſupernus pater eſt, qui uiſus oraculum præ c
buit Prophetæ: at tonitrui filius cum alta locutus ſit. & tonitruo terribiliora dixerit,
qui non quod non erat, ſed quod erat uerbum dixit: filium, inquit, uiſum oraculum
præbuiſſe Prophetæ, quoniam dicit Eſaias de ipſis: Excæcauit oculos eorum, & in-
durauit cor eorum ut non uideant oculis & intelligant corde, & conuertantur, & ſa-
nem eos: Hæc dixit Eſaias quando uidit gloriam eius. Paulus uero uiſionem & ora
culum id, ſpiritus eſſe cenſuit dicēs. Bene dixit ſpiritus ſanctus per Prophetam Eſa-
iam ad patres noſtros, auditu audietis & non intelligetis. & uidentes uidebitis & nō
uidebitis: incraſſatum enim eſt cor populi huius. Propheta igitur patris in quo Iu
dæi credebant, perſonam inducit, Euangeliſta uiri Paulus ſpiritus, unum Deum Sa
baoth eum qui uiſus fuit communiter nominantes. Ita cum de uno Deo in ipſis in-
diſtincta maneat opinio, ratio ipſis de hypoſtaſi diſtincta eſt?

Quod participant creatore quæ ad imaginem eius facta ſunt, hoc autem per ſpiritum fit.

QVOD ſi hæc intelligerent ac bene auſcultarent, qui contra ſeipſos male cauil-
lantur, profectò ſpiritum a deitate non alienarent, ne a deitate ſeipſos abſcin-
derent, ne mundum a Deo diſterminarent, ne Deum propria creatura diſſiparent.
Miſera enim cuncta quæ a Deo creatore facta ſunt, cum ſecundum naturam crea-
tam a gloria deſtituta ſint, niſi deitate participent. Non dignus autē ſermo de Deo
ſi nudam ac ſui deſertam creaturam deſpicit. Verum nec creatura ſic miſera, nec de-
us ſic impotens eſt, ut ſanctam participationem ad creaturas non tranſmittat. De-
usq; ſtatim ad imaginem ſui hominem facere uoluit. Omnium autem imago quæ
creatur a primitiuo ad materiam tranſmutata, ſimilitudinē capit & charactere par- d
ticipat per artificis mentē & manus confirmationē: ſic pictor, ſic lapidū ſculptor, ſic
qui auream aut æneā ſtatuam fingit, materiā cœpit, in exemplar reſpexit, recepit rei
quā ſpeculatus eſt figurā, hanc in materiā impreſſit. Quòd ſi hominibus non poſ-
ſunt ad ſimilitudinē informari materiæ, niſi Idea ipſorū participent: quomodo ad
ſimilitudinē Dei creatura aſcendet, niſi diuino charactere participārit? diuinus uero
character nō ſicut humanus eſt, ſed uiuens & uere ens imago imaginis efficiēs, qua
omnia quæ participant imagines dei conſtituuntur. Imago quidē dei Chriſtus eſt:
qui eſt imago, inquit, inuiſibilis dei, imago uero filij ſpiritus, quo qui participant fi-
lij cōformes fiunt, ſecundū illud ſcriptū: Quos pręſciuit & prædeſtinauit cōformes,
inquit, fieri imaginis filij eius, ut ipſe ſit primogenitus in multis fratribus.

Quod ſpiritus ſanctus nec poſſeſſio, nec creatura Dei eſt.

SI ſpiritus à gloria filij alienus eſt, quomodo ſecundum Apoſtolum ipſum tuo
conteſtabitur quòd filius Dei ſis? Quomodo clamabit in te, abba pater, niſi do
num uere a filio ſit non poſſeſſio eius, ab ipſo miſſus, nō ſicut humanus ſpiritus uel
aereus, ut ſolent dicere qui à deitate ſpiritum ſeparant? Sed Dei ac filij ſpiritus æter
nus, in maieſtate diuina exiſtens & cognitus. Neq; enim ſpiritus tuus Chriſtus, nec
ſpiritus aēris Dominus, nec immundus ſpiritus. Nā hoc quoq; addicere quidā au-
ſi ſunt. Spiritus uero ſanctus Chriſtus ac deus uocatur, cū Apoſtolus ut modò cō-
monuimus, dicat: Si quis autē ſpiritū Chriſti nō habet, nō eſt eius: ſi uero Chriſtus
in nobis, &c. Hæc igitur cū dicat, ſpiritus habitationē Chriſti habitationē eſſe affir-
mat. Et rurſus dicens: Dominus uero ſpiritus eſt: ubi autē ſpiritus Domini, ibi liber
tas: quare Dominus ſpiritus Domini nō ergo poſſeſſio nec creatura Domini.

Quòd

A *Quod imago uera & naturalis Dei ac filij ſpiritus eſt.*

ET imago uera nõ ex imagine uera, ſicut nos propterea aſſimilat ad imaginem & efficit non efficitur, & unctio eſt & non inungitur. Vnctio uero ſpiritus in nobis (ut Ioannes dicit) & quid dixi in nobis, immò enim & in Chriſto Domino ſecũdum carnem. Ieſum, inquit, de Nazaret, unxit eum Deus de ſpiritu ſancto & uirtute. Chriſtus igitur per ſpiritum & unctionem quæ eſt in ſpiritu: quare non per alienam deitatem Domini unctio eſt, & nomen Chriſti: & qui ab ipſo Chriſtiani uocantur: Ploraret enim uere aliquis ſi etiam ſalutis noſtræ nomen a creatura incipiat: a creatura deductum ſit, & per ſeruum adoptionem habeamus. Creatura non ſanctificat creaturam, ſed ab uno ſancto, qui de ſe dicit: Ego ſanctifico me, per ipſum omnia ſanctificantur. Sanctificat uero per ſpiritum, ſicut demonſtratum eſt. Spiritus ergo non eſt creatura, ſed ſanctitatis Dei character, & omnis ſanctificationis fons. In ſanctificatione ſpiritus uocati ſumus, ut Apoſtolus docet, hic nos renouat, & rurſus imagines efficit dei per regenerationis lauacrũ & innouationẽ ſpiritus ſancti deo adoptamur. Noua iterũ creatura partic pans ſpiritu quo priuata inueteraue rat. Imago & iterũ dei homo, qui a diuina ſimilitudine decidit, & iumẽtis inſipientibus ſimilis factus, cõparatus eſt illis. Similis eſt factus iumẽtis ſecundũ mortẽ. Sicut enĩ mors iſtius, inquit, ſic mors iſtius: ſed nũc qui ſuſcitauit Chriſtũ, inquit, e mortuis, uiuificabit etiã mortalia noſtra corpora per ſpiritũ eius qui in nobis inhabitat.

Quod ſpiritus cum opera Dei perficiat diuinæ naturæ eſt.

QVIS enim qui creaturas renouat, qui corruptionem in incorruptionem trãsmutat, qui nouam nos efficit creaturã in ſecula permanentem, a creatore deo
B ac filio ſeparabit? Quomodo qui extra deitatem eſt, deitatis creaturam recuperat, nouam ipſam atq; incorruptibilem efficiens? Quo Deus alio indigebat ut defluxam creaturam ſuam reciperet? Silentio tradatur ſermo impius, qui inueteratam & corruptam creaturam opus Dei eſſe aſſerit: eam uero quæ non antiquatur nec corrumpitur, a creatura innouari contendit. Non glorificetur creatura ſupra Deum: glorificatur autem ſupra Deum, ſi quæ morte ac corruptione ſoluta ſunt, quæ Deus per filium operatus eſt, immortalia per creaturam atq; incorruptibilia efficiuntur. Sed ſpiritus diuinus omnia quæ à Deo per filium facta ſunt, perficit, ſicut in noua creatione, de qua dicitur: Si quis in Chriſto noua creatura. Propterea uerbo Domini, inquit, cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum. Viuens uerbum in quo facti ſunt cœli, hic ipſe deus uerbũ, de quo Ioannes clamat. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Vitam eſſe uiuificantem ſpiritus monſtrat, ſecundum quod ſcriptum eſt: Vita ſpiritus qui cœleſtes uirtutes efficit, hic ipſe cum patre & filio glorificatur. Nec enim uerborum prolatione, quamuis humano more uerba dei prolata dictaq; dicantur, deus creat: nec aérij ſpiritus profuſione cœli ornantur. Spiritus enim ad creandum uiuo uerbo coordinatus eſt, uiua uirtus, diuina natura, ineffabilis ex ineffabili ore exiſtens ineffabili modo, & per ſufflationem ad hominem miſſa, & ſecundum figuram corporaliter a Domino traditam, rurſus ab eo per ſufflationẽ reſtituta. Concurrere enim oportet cum prima nouitate præſentem innouationem atq; concurſum. Informauit igitur cum ſufflaſſet, cum non alius eſſet atq; is, qui à principio inflauit, ſed ipſe per quem Deus ſufflationem dedit, tunc quidem cum anima, nunc uero ad animam: ſic Deus creat nõ

manuum motu corporalium,ſed uiui uerbi operatione,& ſpiritus participatione ui c
uificantis Igitur a principio cuncta facta ſunt in ſpiritu,& in ſpiritu rurſus innouan-
tur. Vna & eadem plane operatio Dei per filium in ſpiritu uidetur, & trinitas diſle-
parationem non ſuſcipit,ſed ſecundum ueram Pauli doctrinam:Diuiſiones gratia-
rum ſunt, idem autem ſpiritus: & diuiſiones adminiſtrationum ſunt, idem autem
Dominus: & diuiſiones operationum ſunt, idem uero Deus, qui operatur omnia
in omnibus. Et cum omnes diuinas operationes recenſuiſſet: Omnia uero hæc,in-
quit,operatur unus & idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout uult.

Quod cum glorificetur cum Deo ſpiritus,non creatur ſed diuinæ naturæ ſit ſocius.

NON igitur ſuper Dei creaturam poteſtatem habet creatura, nec circa ipſas o-
peratur:ſed alia creatoris, alia creaturarum eſt operatio. Angelicut Saluator
dicit, patris qui in cœlis eſt faciem uident, & ipſis beatitudo & magna gloria eſt,
opera uero ſunt Dei, iuxta illud: Qui facis angelos tuos ſpiritus, & miniſtros tuos
ignis flammam, ſed & ſanctificatos, & in ipſis operatur, ſicut in ſanctis homini-
bus, quinetiam quæ Dei ſunt denuntiant ſicut homines: quapropter neq; angelos
una cum deo glorificamus, ſicut neq; homines, cum non propria eorũ ea quæ per
eos fiunt exiſtimemus,ſed dei qui per eos operatur. Spiritus uero cum deo ac filio
glorificatur, ſicut & diuina operatio per ipſum adimpletur. Gratia enim Domini
noſtri Ieſu Chriſti, Paulus inquit, & communicatio ſancti ſpiritus cum omnibus
uobis. At ſalutis noſtræ caput, perfectaq; de deitate ac ſanctificatione baptizato-
ris traditio, nihil aliud eſt, quam baptizare in nomine patris & filij & ſpiritus ſan-
cti. In eiſdem autem deitatis operibus trinitatem glorificari,quoniam nec ſine filio D
pater operetur,nec filius ſine ſpiritu unius deitatis teſtimonium eſt.

Quod ſicut filius ad patrem ſe habet ſic & ſpiritus ad filium.

PROPTEREA & dei quidem uerbum filius eſt, filij autem uerbum ſpiritus.
Portans enim, inquit, omnia uerbo uirtutis ſuæ: & quoniam uerbum filij per
Deum,gladium, inquit, ſpiritus,quod eſt uerbum Dei:uerbum autem Dei uiuens
ac operans. Nec mihi ad humanas ſimilitudines decidas, uerum ubique maius in
Deo intelligas, exemplum.uerbi ad unius demonſtrationẽ operationis accipiens.
Nam & intellectus tuus omnia per uerbum conſiderat.

Cur & ſpiritus filius filij non dicatur.

NON quia non eſt ex Deo per filiũ,ſed ne trinitas filios ex filijs habere ſuſpe-
cta,ut eſt in hominibus,infinita putetur multitudo.Sed dices ſi dei eſt imago
filius,filij uero ſpiritus, cur non filius filij ſpiritus dictus eſt:hac enim re ad impieta
tem firmiſſima uſus es.Nam uel filium uel creaturam uis intelligere:& quoniam fi-
lius nominatus non eſt,idcirco creaturarum cauſam creaturam eſſe blaſphemas,cũ
qui creaturas ſanctificat ac deificat qui Domini dei nomine glorificatur,qui diuinas
operationes adimplet. Quoniam ergo indignus tibi uidetur appellatione filij,tan-
quam a patre & filio alienatus,conſidera quomodo ſanctificatos filios efficit:quod
ſi tu per ſpiritũ dei es filius,quomodo ſpiritus a filiatione alienus?& ſi tu per ſpiritũ
deus, quomodo ſpiritus a deitate alienus? Verum rurſus interrogabis,cur autem
filij non ſuſcipit nomen? Iis enim quæ dicta ſunt attendere non dignum putas: eius
uero cauſam quæris quod dictum non eſt:ſicut Sadducæus reſurrectionem nõ cre
dens,ſed modum reſurrectionis curioſe inueſtigans,& negligens quod dictum eſt,
propter id quod dictum non eſt:& ſi tacebimus, nolentes quæ dei ſunt uarijs cauſis

uerſare

A uersare', diuini ſpiritus gloriam uictam arbitrare: propterea filij appellatio de ipſo poſita non eſt: quaſi non idem abs te quærere poſſimus. Nam ſi concedis infinitos poſitione filios per ſpiritum ſanctos eſſe, cur ſpiritus ſaltem poſitione filius non appellatur, præſertim cum melior ſit ijs qui per ipſum gratia adoptantur, ac ideo non debeat magis per appellationem diminui. Nos uero etiam de hoc ut poſſibile eſt nobis, ipſis reſpondeamus. Nam quod ad te attinet, cum eadem quoq; tibi immineat interrogatio, tacere ſufficiebat. Dicimus ergo, ſi quis filium ex filio diceret, in ſuſpicionem multitudinis trinitatem deitatis hominibus adducebat: Facile nanque ſuſpicari erat, quod ſi filius ex filio natus eſt, ex hoc alius utiq; natus eſſet, ac rurſus alius, & deinceps ad multitudinem. Quamobrem ex deo quidem eſſe ſpiritū apertè prædicauit Apoſtolus dicens: quod ſpiritum qui ex deo eſt, accepimus; & per filium effulſiſſe clarum fecit, cum filij ſpiritum ſicut dei ipſum nominauit, & mentem Chriſti dixerit: ſicut & dei ſpiritum ut hominis, filium uero filij dicere cauit, ut unus ſit pater deus, ſemper pater permanens, & ſit in æternum quod eſt: unus uero filius æterna generatione natus, qui abſq; participio una cum patre eſt filius Dei uerus, qui ſemper eſt quod eſt, Deus uerbum & Dominus: unus autē & ſpiritus ſanctus, uere ſanctus ſpiritus ſecundum quod ſcriptum eſt: Qui cum patre & filio conglorificatur, qui & ſpiritus oris a Propheta Dauid nominatur, quem & digitum Dei eſſe docemur, cum Dominus in Euangelio dicat: Si uero in digito Dei ego eijcio dæmonia. Dicta hæc & bene dicta ſunt, ſicuti ſunt ijs qui abſq; curioſa inueſtigatione credunt in Deum, & uerbum & ſpiritum unam deitatem ſolam adorabilem, ut nuſquam aditus multitudini fiat, ſed quilibet in trinitate unum ens cognoſcatur, unus

B pater, unus filius, unus ſpiritus ſanctus.

Quod etiam ſi ſpiritus nō uocetur filius, perſpicuū tamen eſt quod ex Deo eſt, & quomodo humanæ ſimilitudines accommodandæ Deo, & non prætermittendæ.

NEC enim ad cognoſcendum ex deo eſſe ſpiritū, minus quid habituri eramus, cum oris ſpiritum audiremus. Sufficit enim nomen ipſius ad ſignificandum exiſtentiam eius ex deo. Nec enim filius, nec generatio deitatis proprium eſt, ſed ex humana ſimilitudine adductum, ex qua etiam ſpiritus dictio traducta eſt. Hac ergo in diuino ſpiritu diuina ſcriptura uſa eſt, aliter ex deo eſſe oſtendens, quoniam non oportebat eadem hunc quoq; ſimilitudine ſignificare, uti dictum eſt. Tu uero ſimiliter ſicut infideles contra diuinam doctrinam hæc diſponis, ad blaſphemiam feſtinans: & quoniam proceſſio ex deo, ſpiritus generatio uocata nō eſt, idcirco nec ipſum ſpiritum oris dei eſſe credis, ſed manuum dei opus, & humana exempla deſpiciens, euertis quæ ex ipſis intelliguntur diuina dogmata, cum oporteret diuini dogmatis uerba cū timore audire, & quicquid dicitur cum pietate recipere, nec ſtultiſſimè ea quæ ſunt pietatis cauillari. Generat deus non ut homo: generat autem uere: & quod ex eo natum eſt, eſt uerbum non humanum: edit autem uerbum uerè, & ex ipſo emittit per os ſpiritum non qualis hominis eſt, quoniam nec os Dei corporale: ex ipſo autem ſpiritus non aliunde operatur Deus, non corporeis manibus: operatur autem non ex ſe ipſo creaturas producens, ſed per creationem ſubſiſtere faciens, ſicut non ex ſe ipſo opus producit homo, qui manibus operatur. Nec transmoueas diuinorum uerborum terminos, filius eſt filius, & ſpiritus eſt ſpiritus, non creatura. Nec de filio quæras cur non ſpiritus uocatus eſt, nec de ſpiritu cur non filius, nec creaturam eſſe filium uel ſpiritum blaſphemabis. Filius dei fructus, ſanctus

ex ſancto,æternus ex æterno, ſpiritus ſancti dator ad ſubſiſtentiam & formationē creaturæ. Qui ſi nū tollit,is creationis omniū principium abſtulit. Principiū enim eſt ſubſtantię omniū dei uerbum,per quod omnia facta ſunt. Qui ſpiritū aufert,perfectionem eorū quæ ſunt,abſcindit. Nam quæ fiunt,emiſſione & participatione ſpiritus fiunt. Nec in tēpore procedit quod ex deo procedit:quāuis in tēpore factiones reddat uerbū,ſemper eſt etiā antea quam a Moſe ſubtellēderetur. Quaſi enim proferebatur humana locutione, ut per figurā humanam exponatur per ipſum factā eſſe creaturā. Spiritus ſemper eſt etiā antea quàm ſuſtlatū ipſum & elatū deſcriberet Moſes corporali figura,per ipſum eſſe uiuificationem deſcribens.

Quod niſi ſpiritum ex Deo quis dicat nec uerbum.

VERVM ea quæ copulationis atq; coniunctionis diuinæ ſigna ſunt,uerbi ſcilicet ac ſpiritus nomina abſcindit Eunomius:quæ uero exteriorem ac diuerſam naturam ſignificant, manus ſcilicet operationē & factionē operū, hæc ſola ſuſcipit. Nam ſi ex ore dei nō credis ſpiritū prouenīſſe,nec uerbum credes:quoniā & Dauid uerbum & ſpiritū ſimul gloriſicans,uerbo Domini dixit cœlos eſſe firmatos,& ſpiritu oris eius omnē uirtutem eorū. Et Moſes quę uerbo facta opera monſtrauit,ſpiritu uiuificata oſtendit in factione hominis ſecundū imaginē. Quomodo igitur diſſeparabuntur inſeparabilia,uerbū ſcilicet dei,& ſpiritus ex deo per filiū? Quod ſi nō credis in ſpiritu,Paulum audi,qui formationē noſtrā in ſpiritu cōſummari ait: Nos uero omnes reuelata facie gloriā Domini ſpeculantes,in eandē imaginē conformamur,a claritate in claritatē,tanquā a Domini ſpiritu. Per uerbum ergo in ſpiritu factura ſecundum imaginē eſt. Sed dicis:deus facit ſpiritum,& facit per filiū. & illud: Omnia per ipſum facta ſunt, ſpiritū quoq; tibi cōtinere uidetur:quæ igitur trinitas eſt,dualitas tibi demonſtratur. Nam ſi cū cæteris omnibus ſpiritus, quomodo cum patre ac filio ſpiritus? quomodo trinitas eſt trinitas? quomodo in trinitate baptiſmus:qui uniuerſum orbem ſanctificat? Sed aquis cōnumerari eū dicis,utpote creaturam,ſicut & aquæ ſunt,quoniā Dominus dicit: Niſi quis regeneratus fuerit ex aqua & ſpiritu. At id parū eſt. Tu uero quoniā Ioannes dicit:ipſe uos baptizabit in ſpiritu ſancto & igni:etiam cū igni gehennæ diuinū ſpiritū coordinas. Hæc quē impietatis exceſſum nō ſuperarent? Si aquarū dignitatē ſpiritui atribuis,quoniā ſpiritus aduentu aquæ ſanctificantur:exæquari nanq; tibi uiſum eſt,quod ſanctificatur ei qui ſanctificat: & deo ac filio connumeratū in eadē operatione ac gloria nō horreſcis,hanc unā operationē ac gloriam decidens. Quod uero aquis utitur ad corporū mundationē,idcirco aquarū honore dignū ſpiritū arbitratus es. Ac medicinā quidem licet materia utatur,nō tamen tanti quanti materiā,ſed materiæ dominā exiſtimas. Diuinum autē ſpiritū ut peccati maculas abſtergat aquis utentē,ad aquarum dedecus atq; humilitatē deieciſti. Aquarū,quæ impiis etiā ad communē uſum conceſſæ ſunt:aquarū,quibus pollutiones corporis omnes abſterguntur. Quid etiā:ſi illud ignis recordatus fuiſſi, ó quantā rem mente concipere auſus es? admiror contumaciā ſi uere ignē non extimuiſti. Baptizat Chriſtus in ſpiritu,ſanctificatione dignos,indignos uerò ad ignē dimittit:alienos a bono,malo tradēs. Propterea igitur tibi bonū & malum cōiuncta,ſimul creata, & alterū alterius uidentur participantia: & cū nos eaſdem patris & filij & ſpiritus ſancti operationes demonſtremus, tu nō perſpicis unionē, nec cū ſeorſum in dei gloria ſpiritus prædicatur intellegis: Apoſtolis ipſis deitatis gloriā tribuentibus, hæc dicit ſpiritus ſanctus:ſicut Prophetæ, hæc

d.us

A dicit Dominus: & Domini tentationē,dicentibus tentationē ſpiritus,cū ad tentantes Petrus ait:Quid utiq; cōuenit uobis tentare ſpiritū Domini? Et ad coſdem . Nō es mētitus hominibus,ſed deo.Quòd ſi Apoſtoli dicāt: Viſum autē eſt ſpiritui ſancto & nobis,non coordinantes ſe ipſos cū poteſtate ſpiritus,ſed ſubiicientes, tanquā ab ipſo tunc ducti,& quaſi unā cognitionem ac prudentiā dicentes ſuam & ſpiritus, & unā poteſtatē,idcirco tu in creaturā ſpiritū deducere conaberis? Quemadmodū ſi Moſen quoq; deo exæquari affirmes,cū audias: Credidit autē populus Domino,& Moſi ſeruo eius.Sed differentia eſt uidelicet inter ſeruū & Dominū,quam etiam monſtrans ſcriptor,dixit:Et Moſi ſeruo eius . Nam deo ſicuti Domino,& ſicut ei qui Moſen miſit crediderunt,Moſi uero ſicuti ſeruo miſſo. Sic igitur ſpiritui quidem uiſum eſt, a quo tanquā Domino eccleſiæ leges datæ ſunt: Apoſtolis uero tanquā miniſtris,per quos præcepta edita ſunt.Spiritus autē ſeruus non eſt: Dominus enim,inquit,ſpiritus eſt:& ubi ſpiritus Domini, ibi libertas.Et Iſrael quidem ut ſeruus, præceptis ſpiritus ducitur cū formidine correptus: Chriſtianorū uero eccleſia ſanctificata per charitatē adoptatur. Propterea dicit Paulus: Non enim accepiſtis ſpiritū ſeruitutis iterū ad timorē,ſed accepiſtis ſpiritū adoptionis,in quo clamamus abba pater Quippe qui ſeruū accepit,filius a ſeruo nō conſtituitur:nec propter ſerui participationē,patrem deū appellare audebit: nec ſeruus omnia dei operatur ſicut uult,nec ſpiritus potentiam ſi eſſet ſeruus ac creatura per cuncta tranſiret. Quemadmodū caneret Pſalmiſta,faciē ipſum ac manū dei appellans,cū dicat:Quo ibo a ſpiritu tuo,& quo a facie tua fugiam? Si aſcendero in cœlum,tu illic es: ſi deſcendero ad infernū, ades. Si ſumpſero pēnas igneas diluculo,& habitauero in extremis maris,etenim illic manus tua deducet me,& tenebit me dextera tua.Spiritus enim eſt qui adimpleuit cūcta,ſecundū quod ſcriptū eſt:Spiritus enim Domini adimpleuit orbem.Salomon inquit:Quapropter cū ſeptē orationibus ſpiritus cognoſcatur, quas Eſaias expoſuit:Idcirco Zacharias quoq; ſpiritū Domini ſeptē oculos appellauit,ſic dicens: Iſti ſunt oculi Domini reſpicientes terrā.Et id quod dicitur: Cœlum & terrā ego adimpleo,dicit Dominus:Eam adimpletionem ſignificat, quæ diuino ſpiritu efficitur,ut etiā per Zachariā Dominus dicit:Ego in uobis,& ſpiritus meus ſtetit in medio ueſtri.Prædicta ſunt huiuſmodi,etiā alia plura,ut certū ſit,ſpiritū eſſe qui creaturā implet.Quare quis non ſentiat maieſtatē deitatis ſpiritus,cū audiat:Quo ibo a ſpiritu tuo? Et rurſum: Cœlum & terrā ego adimpleo dicit Dominus. Ad unū ac idē concurrentē uideo dei ac ſpiritus dictā in omnibus uniuerſalem præſentiā . Tu uero in talibus cū non queas increatū eſſe ſpiritū intelligere ac dicere, ipſum deū ſpiritū uocari cōtendis.At nec per ſeipſum inhabitat in creaturis deus,nec pro ſpiritu dei deū ipſum poſſet aliquis accipere,cū aperte audiat Apoſtolus de ſpiritu qui in nobis habitat talia ſcribentem: Nobis uero reuelauit deus per ſpiritū eius. Spiritus enim omnia ſcrutatur,etiā dei profunda. Quis enim ſcit hominum quæ hominis ſunt,niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt; Ita & quę dei ſunt nemo cognouit, nisi ſpiritus dei. Nos autem non ſpiritū huius mundi accepimus,ſed ſpiritum qui eſt ex deo,ut ſcimus quæ a deo donata ſunt nobis . Sic ergo in his nemo poſſet pro ſpiritu dei deū ipſum accipere,quāuis ita eū coniunctū cū gloria Domini uideat:ut homini ſpiritū hominis nolit uiolenter ſpiritum dei dicere ipſum eſſe Deum . Spiritus,inquit,meus ſuper te:non deū ſed ſpiritū, quia ex Deo eſt ſignificauit, ſpiritus Domini ſuper me. Appellauit unū diuinum ſpiritū non plures uno . Aliquis dicat,& ſpiritus Do-

B

mini deus à Domino dicitur. Spiritus nomine patrem ſignificauit, quoniam incor- C
poreus eſt. Sicut enim ſpiritus deus eſt: ſecundum illud, Templum dei eſtis uos, &
ſpiritus dei habitat in uobis: ſic & deus ſpiritus eſt, trinitate ſecundum naturam nec
inciſa nec diſſeparata, ut nomina quoq; non diſſeparentur. Quapropter cum unus
ſit deus, deus etiam filius natura paterna & nomine paterno: & cum filius unus Do
minus ſit, Dominus etiam pater imaginis nomine uocatus. ſicut eius primitiuus at-
que genitor: ſic & ſpiritus Dominus a Domino nomen habens, a quo etiam datur,
Dominus etiam ab imagine ſua ſpiritus: quoniam & deus ſpiritus ab ipſo appella-
tus eſt: nec tres deos, nec tres Dominos, nec tres ſpiritus, propterea faciendum: ſed
trinitatis unionem in communitate nominum cognoſcendum, quamuis tu ad tan-
tum dementiæ deueneris, diſiungens ac diſſeparans a patre ac filio ſpiritũ, ut quoni
am dicit Dominus: hæc autem eſt uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum deum
& quem miſiſti Ieſum Chriſtum: in patre ac filio uitam æternã ſine ſpiritu alteras
denuntiatam eſſe. Quare ſi ſpiritus propter hæc tibi tollendus uidetur, ſine ſpiritu
baptiſmo uitæ baptizeris: ſin uero in ſpiritu uitam hæreditas, quomodo uitam æter
nam ſine ſpiritu ſomnias? Si quis ſpiritum, inquit, Chriſti non habet, is nõ eſt eius.
Quomodo igitur in æternum uiues, niſi iis Chriſti. Chriſti uero non eris, ſpiritum
eius non habens. Sed cur non addidit inquies, ut cognoſcant te ſolum uerum deũ,
& quem miſiſti Ieſum Chriſtum & ſpiritum ſanctum? Non diſiungens ſpiritum, à
dualitate duos nominat, ſed contra uniens, & in patre ac filio ſpiritum ſignificans,
& ab eis inſeparabilem. Nec enim Paulus cũ dicit: Quicunq; enim in Chriſto bap-
tizati eſtis, Chriſtum induiſtis: abſq; patre ſanctificationẽ introduxit. Verum in fi-
lio patrem quoq; ſignificauit. Nec cum inquit: Vobis enim reuelauit deus per ſpiri- D
tum eius, inde abſtulit filium qui dicit: Nec patrem aliquis agnoſcit niſi filius, & cui
filius reuelabit.. Quod ſi patrem non nominans, cum patris nomine tamen filium
etiam ſignificat: ſic ubi ſpiritus quoq; non nominatur in præbente ipſum ac dante
intelligitur. An & quando dicunt Apoſtoli: Hęc dicit ſpiritus ſanctus, ſolum ſuſpica
bimur ſpiritum leges nobis ferre & futura prædicere, & non ex patre per filium la-
tionem legum & prophetiam deſcendere? Et quando dicitur: puer factus ex ſpiritu
ſancto factus, non abſque uerbo ad pueri ſubſiſtentiam ſpiritum aduenille intel-
ligimus, præſertim cum dicat Ioannes, quod uerbum caro factum eſt, cumq; incar-
natio uerbo aſcribatur. Verum per hæc omnia manifeſtum, quoniam in uerbo
ſpiritus eſt, cum unio deitatis non diuidatur. Trium enim nominum acceptio trini-
tatem enumerat, & trinitatis unionem habet, cuiuſlibet nominis ſignificatio. Sicut
illud: Ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo omnia, in unum nomen colligit patris & fi-
lij & ſpiritus ſancti proprietatem. Vnus enim Deus eſt ex quo omnia: & unus Do-
minus Ieſus Chriſtus per quem omnia, unus uero ſpiritus in quo omnia, ſecun-
dum quod dicitur: Vos non eſtis in carne, ſed in ſpiritu: ſi ſpiritus Dei habitat in
uobis. Quamobrem & illud: In Deo uiuimus & mouemur & ſumus, aperte ſpi-
ritus eſt proprietas in Deo figurata. Non enim per creaturæ operationem Deus
glorificatur cum ipſe dicatur eſſe in quo uiuimus & mouemur & ſumus. Nec per
creaturam creatura continetur & uiuit, & eſt: cum & ipſa indigeat uirtute creatoris
contineri. Verum quoniã ſpiritus Deus cuncta quæ a Deo per filium ſunt in eſſe
corroborans: idcirco & eſſendi durationem præbet participatus, & nos qui prius
ab ipſo

A ab ipso distracti corrumpebamur,rursum in ipso uiuimus.Cum autem multa dicere possimus, quibus deus in creatura, & creatura in deo significatur,quibus omnibus spiritus significatur,his quę dicta sunt tanquã signis aliorum satis habebimus, monstrantes errore implicitis,quod aduersus deum est eorũ in spiritum impietas:si tamen spiritus gloriam,dei gloriam esse cognoscere studebunt.

Quod non ab æquiuocatione identitas,sed à natura diuina unitas agnoscitur.

VERVM spiritus,inquit,etiam hominis dicitur,ut illud: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis. Et aéris,ut illud:Flabit spiritus eius & fluent aquæ.Et alia profectò multa inuenies: sed rectius hæc accipiet,qui diuina pie intelligit,dicens in aduersariorum obiectionem. Quod si quis putabit identitatem ex æquiuocis introduci,quid faciet? quoniam multa dicuntur entia cum unius id sit Domini & ueri dei,dicentis:Ego sum qui sum.Dicuntur autem & patres multi,& dij,& genitores,& sapientes,& potentes,& creatores,quæ soli Deo uera insunt.Et ingenita eodem modo dicuntur,quæ nunquam nata sunt, nascitura uero uel faciunda, sicut resurrectio mortuorum nondum facta, sed futura:uel sicut a ferro annulus cum faciundus sit,& nondum factus, in ferri natura inest:uel sicut cum ex aqua uel lapide,igne uel alia quadam materia, modo simili talis fieret ignis. Rursus ingenitũ intelligimus,quod minimè ac nullibi est,non ens, qui dum dixerit substistentiam destruxit & essentiam substantiæ. Nam non ens nec existens,eam quæ nullo modo est naturam significat: entem autem atq; existentem essentiam, si quis dixerit,substantiam existentem significauit: qui uero dixit ingenitum deum uel hunc ingenitũ
B cum articulo,siue deus nomen præponat,siue postponat, nec substantiam abstulit, nec esse dei, nec etiam creatam substantiam dei esse significauit: sed quòd nata non sit, demonstrauit. Nec quoniam esse Dei non abstulit,idcirco quid sit substantia Dei,significauit: uerum appellatio ingeniti uocis non qualitatem,uel quantitatem, ut illi demonstrare uana pollicentur,uana dicentes: sed quonam modo esse habeat substantia Dei,ostendit.In his uero quomodo quid sit, & id ipsum quod est, quale est, uel quid est,quantum interest,inuestigabile est omni creaturæ.Nam si iudicia eius abyssus multa, (ut Propheta dicit)& uiæ eius inuestigabiles & inscrutabiles omnino secundum Paulum:quanto magis ipse cuius talia sunt iudicia,tales uiæ.Nec mirum si ipse Deus talis est,ubi sua talia sunt. Si enim quæ præparauit Deus diligentibus se, nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit,ut scriptũ est, quanto magis eius ipsius dei naturã qui talia præparauit,ineffabiliorẽ quispiam dicat eorũ, qui pie in ipsum atq; simpliciter credunt? Ad hæc uerba quoque multa dicuntur? At unũ deum æternum,quod & Deus in Euangelio prædicatur,per quod omnia facta sunt.Et filij Dei in scriptura multi dicuntur,secundũ illud: Filios genui & exaltaui,& rursus:Filius meus primogenitus Israel. Verũ positione & character quodam a uero deo adoptati, positione filij non ueri sunt:a natura enim ac ueritate res proficiscuntur. Quòd si qui natura essentialiter ab ipso natus est,filius nõ est secundũ istorũ contemptũ qui dissimiles substantia patrẽ ac filiũ dicunt,qua in cõditione qui positione filij sunt inuenẽtur? Sed ignorantissimi omniũ quę secũdũ humanã naturã sunt,impie deitati accõmodant: & scripturas quæ multifariã ac multis modis intelligũtur, simpliciter cõsiderantes,excidunt cũ bene duci nõ patiãtur.Re-

tur. Rectè nanq; ſunt uiæ Domini, & iuſti ambulabunt per eas,impij uero in uijs c
planis ceſpitant.Et quod mirum eſt, quæ iuuant eos quæ per fidem ualent,ea ijs of
ficiunt,qui circa quæſtiones ac inutiles cótentiones ægrotant:ſicut Apoſtolus dixit,
morbum eſſe animæ,male & curioſe de Deo quærere.ea maxime quæ cum fide cũ
ctis perſpicua ſunt. Nam ſi ſanctiſſimo ipſi Deo de ſeipſo non credunt,quomodo
Prophetas & Apoſtolos in ſcripturis ſacris de ipſo loquẽtes auſcultabunt? Crede
re enim oportet accedentem ad Deum,quod eſt, Credere, inquit,non infideliter,ac
curioſe quærere: & quod eſt inquit,ne illud quæras quod non eſt. Quod enim eſt,
erat,& eſt,& erit ſemper,& omnibus eſſe donat, ſicuti qui natura Deus eſt. Quid
igitur homo incredulus non credis quod proprium habeat filium Deus,& quæris
quomodo genuit Deus? Si uero quomodo de Deo interrogas, & ubi quoq; ut in
loco,& quando ut in tempore interrogabis:quod ſi abſurdũ de Deo talia quærere,
turpius profectò erit non credere. Non erubeſcis forte,cum in infidelitate ſis:quæ
ris enim nõ ut fidem,ſed ut infidelitatem inuenias:quod uerum eſt ſecundum quod
ſcriptum eſt: Nam in malignam animam non introibit ſapientia. Credidit enim
Abraham Deo, & reputatum eſt ei in iuſtitiam,& amicus Dei appellatus eſt Ami
cus Dei beatus Abraham & dictus eſt.& eſt per fidem amicus,amicus per obedié
tiam Dei:ac tu inimicus propter infidelitatem ac inobedientiam Dei. Credidit ue
ro Abraham Deo,non diſcredidit ut uos: propterea ipſe amicus, uos uero inimici.
Inimici Domini mentiti ſunt ei,ut ſcriptum eſt: quoniam filium Dei natura, poſitio
one ac gratia dicunt adoptatum, & creatorem creaturam,& factorem facturam: &
cum qui ſemper in patre eſt,aliquando non fuiſſe:ex Deo qui eſt,genitum:filium à
nihilo factum afferentes. Non autem ſolum aduerſus Deum ac filium mentiuntur d
Deo repugnantes & Chriſto,ſed aduerſus etiam ſpiritum pugnant:Nam non pa
tiuntur ſpiritum Dei appellatione Domini uocare, dura ceruice & incircunciſo cor
de,diuinis ſe opponentes ſcripturis. Cur autem contrarius es bonæ huic fidei & ſal
uanti confeſſioni? Deus uerbum,ſpiritus,pater, filius,& ſpiritus:non alienus filius,
non alienus ſpiritus Dei,& filij, non locis diſpartiti, non æuo circumſcripti,non in
teruallo dimenſi. Non defuit unquam filius patri nec filio ſpiritus:ſed incommuta
bilis & inalterabilis eadem trinitas ſemper pater non filius,ſed pater filij genitor:ut
mens uerbi pater, ut potentia potentis:ut ſapiens qui ſapientiam genuit, ut hypo
ſtaſis proprium charactera: filius uero ſemper filius eſt, ut forma Dei ſemper exi
ſtens,ut imago Dei naturalis: uerum & ſpiritus imago filij dicta eſt,& digitus Dei,
& Dei ſpiritus,& uerbum ac ſpiritus oris, & ſpiritus bonus, & rectus, & principa
lis,& ſpiritus uirtutis,& Dominus & deus dictus eſt ſpiritus dei,ſicut & uerbũ. Nã
ſi una cũ deo & uerbo uirtutes cœlorum ſpiritus firmat,quomodo alienus? quẽ qui
accipiunt templum dei efficiũtur:qui & ſpiritus oris dei appellatur,& creationis cau
ſa cũ uerbo monſtratur. Qui operatur omnia quemadmodum Deus ſicuti uult. ut
Apoſtolus aſſerit, adoptionis ſpiritus libertatis cauſa. Qui ubi uult diuinitaté ſpi
rat,quẽ & ſpiritũ ueritatis Dominus omniũ aperte nominat. Qui ad ipſum de cœ
lo in ſpecie columbæ deſcendit. Qui ſanctificat carnem Dominicam cum uirtute.
Qui adimplet orbem. Qui ubiq; adeſt ut Deus, ac cum Deo ſemper eſt,nec ab eo
ſeparatur. Qui omnia Dei nouit,ut & ſpiritus qui in nobis eſt, nouit noſtra. Cum
ſpiritũ dico,qui in nobis eſt,humanũ ſpiritũ dico,ſic inquit: Et ea quæ dei ſunt.nul
lus no/

A lus nouit niſi ſpiritus Dei. Et rurſus Saluator inquit: Nemo nouit quis eſt filius niſi pater: neq; patrem quis nouit niſi filius, & cui uult filius reuelare. Hæc illi ſimile, ac illud huic æquipollens. Nobis enim, inquit, Deus reuelauit per ſpiritum ſuum. Vide igitur quemadmodum nunc quidem pater filium, nunc uero filius patrem reuelat: nonnunquam autem ſpiritus filium, ac patrem ſimiliter. Quare uniuerſa deitas nunc in patris, nunc in filij, & ſpiritus ſancti appellatione tibi manifeſtatur: & tibi propheticam quæſtionem ſoluit aperte Apoſtolus, nec ſinit unam perſonam exiſtimare deitatem, propter eas uoces quæ id ſignare putantur. Nam & ipſe quamuis perſonam ubiq; filij creatricem prædicet, tamen in patris perſonam uniuerſam creationem reduxit. An non ipſe eſt qui dixit: Vnus Deus pater, ex quo omnia, & nos in eo: & unus Dominus Ieſus, per quem omnia & nos per ipſum? cū ſimiliter & hic unum & unum liquidò dixerit, & per quem omnia ſunt atteſtatus ſit. Vnum eſſe ad Romanos dixit, & per ipſum omnia fieri. Addidit, non ſolum ex ipſo. Quare ſi dualitas in dualitate ſignatur, uel trinitas in trinitate ſimiliter, in eodem Apoſtolo & Prophetis aperte ſunt teſtimonia, quod non dualitatem, imò nec trinitatem tollunt, cum unitatem prædicent: ſed unitatē deitatis ſcientes, in una perſona tres prædicant: ac ab initio in creatione mundi aperitur, quòd ad filiū & ſpiritum Deus loquebatur. Sic enim humano more introduxit Moſes colloquentem ipſum ac dicentem: faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Cui enim dixit faciamus? An non uerbo & unigenito filio, per quem ſecundum euangeliſtam omnia facta ſunt, & ſpiritum de quo ſcriptū eſt: Spiritus diuinus qui fecit me. Quod & ſi non dicit nominatim de quibus uel quibuſcum colloquebatur, quod non de ſe

Moſes & Prophetæ ſæpe plures perſonas in diuinis ſuboſtendunt.

B ſolo dicit, inde perſpicuum eſt: Ecce, inquit, Adam factus eſt ut unus è nobis. Et rurſum: Venite deſcendamus & confundamus linguas eorum, ut etiam connumerari eos intelligas. Nec enim angelos creatori ac Domino quiſpiam in eodem honore collocare audebit: nec unicam rurſus perſonam Deum poſſibile eſt intelligere, cum dicatur, ut unus ex nobis: & uenite deſcendamus & confundamus. Clarum autem & quod de Sodomorum euerſione dicitur: Tunc pluit Dominus ſulphur & ignem a Domino de cœlo. Et quod in Prophetis ſimiliter his e perſona Dei dictum: Euerti eos, inquit, ſicut Deus euertit Sodomam & Gomorram. Et alibi clemēter loquens Deus, dicit: Saluabo eos in Domino deo ſuo. Quod nō eſt diſſimile ab apoſtolica dictione, qua dicitur: Dabit ei Dominus inuenire a Domino miſericordiam in illa die. At Zorobabel & ſapientia eius, ſubobſcuré ne tibi ac non apertiſſimè ſubſiſtentiam ac uitam ueritatis uidetur offendere, cum dicat: Omnis terra ueritatem uocat, & cœlum ipſi benedicit, & omnia opera concutiuntur & tremunt? Quænam uero eſt ueritas? an non uerbum ac filius, per quem omnia facta ſunt? Ego, inquit, ſum uia, ueritas, & uita. Veritas non eſt niſi ex uero naturaliter & æternaliter ab ipſo nata. Propterea infert, dicens: Benedictus Deus ueritatis qui eſt pater ueritatis Chriſti. Chriſtus ueritas, quem omnis ſpiritus colit & tremit. Quare quod uerbum quidem uiuens eſt, & perſona perfecta, & ſpiritus ſimiliter, ſufficiunt quæ modò dicta ſunt ad doctrinam. Figuræ autem humanæ apud Deum multæ quoque ſunt aliæ: nec propterea Deum hominem eſſe exiſtimamus, cum faciem audiamus, oculos, aures, manus & pedes. Nec in cœlo ſedere ueluti in ſede, ac terram ſcabellum pedum calcatam corporaliter: ſed ut diuinæ poteſtati ſubiectam

Deo humano more attributa quomodo ſunt accipienda.

debet

debet dici de Deo. Sic rursum si uterum de Deo audies, non conturberis, tanquam c
corporeum quid cogitans, sed spirituale quid intelligēs, melius aliquid eloquare ge-
neratiuum Dei ex ipso aperte tibi reuelatum. Sic etiam cum manus audis, factiuū
ipsius plane cognoscas: aurem uero audiendi potestatem, oculos perspectiuum ip-
sius, alas protegendi uim: aliorum quoque omnium similiter unumquodq; pro-
priam seruat sententiam & rectissimam de Deo, iis maximè qui rectissime credunt.
Quare nomina hominum sunt usus ad cognitionem ac discretionem substantiarū,
uel etiam rerum ac eorum quæ circa substantias esse cogitatione percipiuntur. Non
ergo mirum tibi uideatur, uterum dici de Deo, quoniam nec manus, nec alia prædi-
cta: nec igitur generatio de Deo dici tibi uel cuiusquam audienti mirum uideatur. Quod
si quis timet ne in Deo generante passio sit, potest & creatis motum timere & labo-
rem, & materiæ assumptionem, & usum instrumentorum. Hæc enim omnia homi-
nibus adsunt cum quicquam constituant: quæ si Deo non assunt, nec in generando
aderit passio. Impossibile nanq; est, naturam impassibilem, in passionem incidere.
Cur igitur timet quispiam timore ubi timor non est? Deus natura generans, ex se
num patitur? Absit. Et creans quicquam ex nihilo uel uniuersa quæ sunt, num labo-
rat? Absit, ne dicatur: quod si unum fugis neq; unum, si totum similiter & unum: si
unum humano more & totum. Sin uero totum non humano more, nec unum. Nā
si ex nihilo uoluntate totum absq; labore fecit Deus, & id nobis non est incredibi-
le, omnibus profectò credibilius erit, ut Deum decet, ex ipso sine passione natura di-
uina proprium filium genuisse, æqualis honoris, æqualis gloriæ, eiusdem sedis con-
filiatorem, cooperatorem, consubstantialem patri & Deo, non diuersæ substantiæ,
nec alienum ab eius sola deitate. Nam si ita non est, nec adorabilis est. Scriptum est d
enim. Non adorabis Deum alienum: nec recentem aliquem suscipere Deum iube-
mur. Non ergo dicas cultus esse additionem: nec etiam quod priscis filius tacebā-
tur, nobis uero reuelatus est. Nam si uerbum creatiuum Dominum confiteris (Ver-
bum autem cognouerant patres, uerbum Dei adorabant, & cum uerbo spiritum.)
nec cum disseparabis ab eo qui dicit: Ego Deus solus, nec est præter me: ne blasphe-
mare cogaris in filium quòd Deus nō sit. Nec enim disseparabilis ab eo qui dicit:
Ego extendi cœlum solus: ne cogaris negare filium esse creatorem. Nam a gloria so-
lius Dei is qui cœlum extendit non separatur. Quas ob res in filio patrem cogno-
sce, in patre filium glorifica, non partiaris quæ impartibilia sunt, non scindas quæ
non scinduntur. Nam & si scindere uolueris, non tamen scinditur: & si dirumpuntur
hæretici, trinitas tamen non dirumpitur: & est colenda in una & æterna gloria, una
& unam deitatē ubiq; circumferens, irrupta, insciſſa, indiuisibilis, adimplens omnia,
omnia continens, in omnibus existens, creans, gubernans, sanctificans, uiuificans.
Hæc diuina & admirabilis catena nō dirumpitur: ut scriptum est: Funiculus triplex
non dirumpitur. Hoc sensu & beatus Paulus ad eos, qui rectè crediderunt, scribens
dicebat: Gratia Domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei ac patris, & communi-
catio sancti spiritus cum omnibus nobis. Nam quando à Deo fiunt omnia per Ie-
sum Christum in spiritu, inseparabilem patris & filij & spiritus sancti operationem
esse uideo. Propterea templa Dei & filij & spiritus sancti omnes sancti sunt, in qui-
bus una deitas, una dominatio, una sanctitas patris & filij & spiritus sancti per u-
nam habitat sanctificationem baptismi.

Aduersus

A *Aduersus eos qui dicunt scriptum esse de patre ac filio, de spiritu autem in baptismate solum.*

CVM uero pater dicat: In ultimis diebus effundam de spiritu meo super omnẽ carnem: quid dicemus de filio? Nam de ipso scriptum nó est, cum etiam dicat Propheta: Ibi obuiam fuerunt serui & uiderunt facies suas, inter se numero transierunt & unus eorum non est relictus, quoniam Dominus iussit, & spiritus eius congregauit eos: Vbi filius? Cum autem dicat: Spiritus exibit a me, & flatum omnem ego feci: ubi filius? Et Dauid cum dicat: Spiritum rectum innoua in uisceribus meis ubi filius? Cum idem rursus: Spiritus tuus bonus deducet me in terrã rectam: ubi filius? Et cum dicat: Spiritu principali confirma me: ubi filius? Cum uero Iob dicat: Spiritus diuinus qui fecit me: ubi filius? Ac rursus idem: Spiritus est in tonitruis, flatus autem omnitenentis qui me docet. ubi filius? Et cum Dauid dicat. Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ: ubi filius? Et cum dicat: Quo ibo a spiritu tuo: & quo a facie tua fugiam? ubi filius? Cum uero dicat: Vah filij rebelles, fecistis consilium non per me, & pactiones nõ per spiritum meum: ubi filius? Cum etiam dicat: Egredietur uirga de radice Iesse, & flos de radice ascendet & requiescet super ipsum spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus cognitionis & pietatis, & replebit ipsum spiritu timoris dei: quomodo separabo spiritum? Cum autem dicat: Spiritus Domini super me, propter quod unxit me euangelizare pauperibus, misit me prædicare captiuis remissionem, & cæcis uisum: quomodo separabò spiritum? Et alia perquam multa, si quis cum industria quærit, de spiritu & filio & patre, tam à ueteri quam à nouo inueniri testamento poterit. Aue gratia plena Dominus tecũ. Ecce enim concipies in utero & paries filium. B Et cũ Maria diceret: Quomodo fiet istud, quoniã uirum non cognosco? Inquit ipsi angelus: Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Et rursum idem angelus dicit Ioseph: Ne timeas accipere Mariã coniugem tuã: quod enim in ea natũ est, de spiritu sancto est. Et Euangelista Prophetã exponens dicit, ut adimpleatur quod dictũ est: Ecce filius meus electus quem elegi. Dilectus meus in quo bene complacuit animæ meæ. Ponam spiritum meũ super eum. Et in Euangelio scriptum est: Spiritus ubi uult spirat, & uocem eius audis, sed nescis unde uenit aut quò uadit: sic est omnis qui natus est ex spiritu. Item in Euangelio: Si uero ego in spiritu dei dæmonia eijcio, ergo peruenit in uos regnum dei. Et rursus scriptũ est: Omne peccatum & blasphemia dimittetur hominibus, spiritus autem blasphemia non habet remissionem. Et in baptismo descendit spiritus sanctus & mansit super ipsum: angeli uero descendentes administrabant ei: ut cognoscas quidem quòd angeli descendentes ministrabant, ut seruitutẽ ostenderent: spiritus uero mansit super ipsum: ut cum mansionem audias, naturæ ipsius libertatem intelligas. Scriptum est autem: Et pater in me manens ipse facit opera. Et rursus scriptum est: Iesus uero plenus spiritu sancto regressus est a Ioanne, & agebatur a spiritu in desertum, & diebus quadraginta tentabatur a diabolo. Et rursus: Accipite spiritum sanctũ: quorũcunq; dimittetis peccata, dimittentur. Et rursus: Veritatem uobis dico, expedit uobis ut ego uadam. Si ego enim nó abiero, paracletus non ueniet ad uos, spiritus ueritatis qui à patre procedit. Quod si dicant: Nò loquitur a se ipso spiritus, sed quæcunq; audiet loquetur. Dicemus ipsis, quod nec filius a se ipso loquitur, sed qui me misit pater, inquit, ille mihi dixit, quid dicam, & quid loquar. Quæcunq; enim spi-

ritus & filius loquuntur, dei uerba sunt: & propterea omnis scriptura diuinitus inspirata & utilis est, quam locutus est spiritus. Nam uere id monstrat spiritum non esse creaturam: quoniã omnis rationalis creatura, est quando a seipsa loquitur, est quando ea quæ dei sunt loquitur: ut cum dicit Paulus: De uirginibus autem præceptum non habeo, consilium autem do tanquam misericordiam consecutus. Is autem spiritu matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego sed Dominus. Et Propheta: O Dominus dicia loquar ad te: quid quoniam impij prosperantur? Et rursus: Heu me mater mea quid me peperisti? Nonnunquã autem dicit: hæc dicit Dominus. Et non tanquam Moses: Ego sum tenuis uocis & tardæ linguæ. Aliquando uero is qui dicit: Hæc dicit Dominus, emittas populum meum ut mihi sacrificet. Spiritus autem non sic. Non enim aliquando sua, aliquando quæ dei sunt loquitur: ad nanq; creaturæ est omnia spiritus uerba, dei uerba sunt, similiter & filij. Propterea nec Filius a seipso loquitur. Qui enim misit me pater, inquit, ipse mihi dixit: Quid dicã & quid loquar? nõ dices, anim id imperfecti est & nescientis uerũ: quoniã quæcunq; pater loquitur per filium in spiritu loquitur. Præterea scriptũ est: Nullus scit quæ hominis sunt, nisi spiritus hominis qui in ipso est: sic & ea quæ dei sunt, nullus nouit nisi spiritus dei. Et rursus: Spiritus enim scrutatur etiam profunda dei. Quod si dicat, qui scrutatur nescit, & ideo scrutatur: dicemus quoniã & deus corda hominũ scrutatur; & per Prophetas dicit: Scrutabor Hierusalem cũ lucerna. Ad hæc scriptũ est: Nescitis quod corpora uestra templum spiritus sancti sunt, qui est in uobis, quẽ habetis à deo? Et rursum: Nescitis quod templum dei estis, & spiritus dei habitat in uobis, & propterea uos nõ estis in carne sed in spiritu? Siquidẽ spiritus dei habitat in uobis. Et rursus scriptũ est: Et hæc quidem fuistis, sed ablati estis, sed sanctificati, sed iustificati in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu dei nostri. Et rursus: Non enim audeo loqui aliquid eorum quæ per me non efficit Christus in obedientia gentium, in uirtute signorum & prodigiorum, in uirtute spiritus sancti. Et in principio epistolarum Paulus patris & filij & spiritus sancti meminit, sic scribens: Paulus seruus Iesu Christi uocatus Apostolus, segregatus in Euangelium Dei, quod antè promiserat, per Prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo, qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem, qui prædestinatus est filius Dei in uirtute secundum sanctificationis spiritum. Et rursus: Gratia Domini nostri Iesu Christi & charitas Dei patris & communicatio sancti spiritus. Rursus: Diuisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus: & diuisiones ministrationum sunt, idem uero Dominus: & diuisiones operationũ sunt, idem autẽ deus qui operatur omnia in omnibus. Et Iob: Viuit Dominus qui me sic iudicauit, & omnitenens qui amaritudine implenit animam meã. Spiritus uero diuinus qui mihi in naribus remanet. Et Dauid: Emitte lucem tuam & ueritatẽ tuam: lucem spiritũ dicens, ueritatem uero filiũ. Et in alijs: Ostende nobis Domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis.

De spiritu sancto, & quomodo quærendum de eo, & quæ sit eius uirtus.

GAVDEAT omnis anima quæ de diuinioribus quærit, si talem habeat oculum, & talia quæ sensu inuisibilia sunt & quærere & uidere potest. Nam quẽ sic quærit, apud eum quẽ quærit, ut scriptũ est, habitare potest. Scriptum est enim: Si quæris quæras: & apud me habita. Tunc autẽ habitat, quando cũ fide quẽrit. Nam & si non inuenire accidat, nõ tamẽ remouetur ne in fide eius habitet quẽ quærit, sed dicit

A dicit ſecundum beatum Dauid: Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, confortata eſt & non potero ad eam. Et ſecundũ patrem lunatici: Credo, adiuua incredulitatẽ meam. Cum igitur hanc habeamus intentionẽ, cum fide de natura ſancti ſpiritus quęramus, ab ipſo quẽ quærimus cognitionem petentes. Ipſe nanq; eſt qui quæritur, ipſe qui præbet quærenti cognitionem. Sicut uero per ſacras ſcripturas ab ipſo didicimus: Ipſe eſt qui ſanctos, ſanctos facit, & diuinã ns uitam præbet qui deum ab ipſo quærunt. Neceſſe eſt autẽ honorabiliorẽ eſſe ns qui accipiunt, qui ſancti fiunt cum ipſe aduenerit: & cũ ipſe derelinquat, corrumpuntur. Ipſe uero ſemper eſt, cũ ſit fons æternæ uitæ. Quis uero præbitionis eſt modus ut & in omnibus ipſe ſit & in ſingulis, mens conſideret: quæ a deceptione & hæreſi liberata, hac conſideratione digna facta eſt. Accedat autẽ quieto ſtatu: quieſcat uero ipſius non ſolum circumadiacens corpus, & corporis æſtus: ſed totũ continens cœlum, terrã, maria, & quæ in ns rationalia ſunt, & cuncta intelligat adimpleri, & undiq; ſuper ipſa ſtantem ſpiritũ, ut influxũ & infuſum, ac undiq; ingredientẽ & reſplendentem. Spiritus enim Domini adimpleuit orbem, & hoc quod omnia continet cognitionẽ habet dei. Reſplendet aũt hominibus qui digni ſunt, ſicut ſolis radij nubẽ illuminãtes, & ipſam ſplendere facientes, auriformem ipſi faciẽ præbentes: ſic & ſpiritus ſanctus in corpus hominis aduenies dedit uitã, dedit immortalitatẽ, dedit ſanctificationem, iacens ſuſcitauit. Id autem motu ſempiterno motũ a ſpiritu ſancto, ſanctũ animal factũ eſt. Homo uero inhabitante ſpiritu, Prophetæ, Apoſtoli, angeli habet dignitatẽ, cũ prius eſſet terra & cinis. Verũ natura & uirtus ſpiritus manifeſtior & dilucidior fiet, quænã ſit, ſi nobis in mentẽ ueniet quemadmodum ſanctos ac omnẽ rationalem naturã ſua
B continet ac ductitat uoluntate. Nam uniuerſæ cœleſtiũ uirtutum multitudini & iuſtorum itidem multitudini ſeipſum dedit: & omnis ſubſiſtentia iuſtorũ, tã magnorum quam paruorum, & angelorum & archangelorũ ſanctificata eſt: & cũ iaceant corpora aliud hic, aliud illic, cumq; inter ſe medium quid habeant, nõ ſic ſpiritus nec aliqua ſui parte cuilibet diſpertitus diuinitus facit uiuere, ſed tota eius uirtute uiuunt uniuerſa: & ubiq; adeſt emittenti deo aſſimilatus & in eſſe & in ubiq; ac in omnibus ſimiliter eſſe. Et Gabriel Mariam euangelizans, ac alius alibi quenquã ſanctorum, & quilibet Prophetarum prædicens, Et Paulus Romæ euangelizans, & Iacobus in Hieruſalem, & Marcus Alexandriæ, ac alius alia in ciuitate ſpiritu adimplebantur, nullo in eodem tempore prohibente interuallo eandem fieri gratiã. Per hunc etiam quilibet ſanctorũ deus eſt. Dictum eſt enim à deo ad ipſos: Ego dixi, dij eſtis, & filij excelſi omnes, & deus deorũ ſanctorum, ſcilicet Dominus loquutus eſt, & uidebitur deus deorũ (ſanctorum uidelicet) in Sion. Neceſſe eſt autẽ qui dijs cauſa eſt ut dij ſint, diuinum ſpiritũ eſſe, & a deo eſſe. Nam quemadmodum quod cremãtibus cauſa eſt ut crement, ipſum cremans eſſe neceſſe eſt: & quod ſanctis cauſa eſt, ut ſancti ſint, ipſum ſanctum eſſe. Sic & qui dijs cauſa eſt ut dij ſint: ipſum deũ eſſe neceſſe eſt: ſic cũ tale bonum ac diuina poſſeſſio ſpiritus ſit, iam illi credens, Chriſtũ qui hunc præbet quærere non timeas. Quippe nemo dicere poteſt, deum Ieſum, niſi in ſpiritu: & quam in ſubſiſtentiam alterius uitã ſpiritus edit, hæc ab ipſo non ſeparatur. Sed quemadmodũ id quidem caliditas ignis innata, id uero quã præbet aquæ uel alij huiuſmodi: ſic & ipſe & in ſe ipſo uitã habet, & qui eo participant uiuunt, ut

Deos decet,uitam diuinam ac cœleſtem poſſidẽtes. Omnia nanq; in ſeipſo immor C
talia continet,intellectum omnem, angelum omnem, animam omnem: & cũ bene
ſe habeat,mutationem non quærit,nec migrationem,cum omnia in ſeipſo habeat.
Sed nec augeri quærit,cũ ſit perfectiſſimus. Idcirco & apud deum omnia ſunt per
fecta,charitas,gaudium,pax,magnanimitas,bonitas,ſapientia, intelligentia,conſili
um,tutela,pietas,cognitio,ſanctificatio,redemptio,fides,uirtutum operationes,ſan
ctitatum gratiæ,& quæcunq; his ſimilia. Nihil in ſeipſo aduentitiũ,ſed omnia pro
pria poſſidens,ſicut dei ſpiritus,& ex eo exiſtens,cauſam ſumptus habens,ſicut fon
tem ſui unde manat: fons autem & ipſe bonorum quæ prædiximus. Verum ipſe à
Deo manans ſubſiſtit: quæ uero ex ipſo manant operationes,ipſius ſunt. Hunc ſpi
ritum ſanctum effudit ſuper nos copioſe Deus per Ieſum Chriſtum: effudit, non
creauit: largitus eſt,non fecit: dedit,non conſtruxit: eadem conferens dico,quoniam
undiq; te firmum eſſe oportet. Qui ab hoc ſpiritu doctus eſt, qui dicet in ſcrutanti
um reſponſione, digitus Dei a Propheta nominatur. Ac rurſus inquit: Docibiles
dei erunt. Multi ſunt in quorum ratione ibi anima hic diuinus eſt ſpiritus, niſi negli
gentia eorum diſcedat ab ea. Cum uero ipſi appropinquauerit, & quaſi unum fa
cta fuerit,illud audit: Qui uero Domino adhæret,unus ſpiritus eſt.

Finis Monodiæ,librorumq; beati Baſilij contra Eunomium.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI AC D. D. IOANNI DANTISCO EPISCOPO CVLmenſi,ſereniſs. Poloniæ regis apud Cæſarẽ oratori, D
DES. ERASMVS ROTEROD. S. D.

NAE TV MIHI tui cupientiſſimo,te totũ ἀφθόνως exhibuiſti Præſul ornatiſſime. Nam mentis ingenuiq; tui ſimulacrum,hoc eſt integritatem,candorem, pietatẽ, eruditionem q; nõ uulgarem in carminibus epiſtoliſq; tuis,haud ſecus atq; in ſpeculo contemplari licet: oris autem habitum, & in hoc quoq; magna ex parte relucentem animum,mire repræſentat imago gypſo ſingulari artificio expreſſa: quo certè ſum æquior adiicis negotijs,& iſti fabulæ reuera motoriæ, quã tot iam annis agere cogeris,quæ hactenus obſtitit,quo minus licuerit propius exoptatiſſima tua cõſuetudine frui,coramq; uiuas audire & reddere uoces. Nondum quidem expletũ eſt, ſed tamẽ bona ex parte mitigatum eſt meũ tui deſiderium. Verum ne nulla penſatione uidentur παλίνδρομοι αἱ χάριτες, quemadmodũ tu mihi pectus aureũ gypſo expreſſum exhibuiſti,ita tibi uiciſſim,ſcriptorẽ mitto, chartacea expreſſum materia,uerè gemmeum,niſi ſi quid plaſtæ culpa factus uidebitur deterior. Miſiſti γῆμ πάνυ βασιλέα, inter huius æui monarchas ſine controuerſia primũ, ego remitto γῆμ ἀληθῶς μέγαν βασίλειον, omniũ ſuffragijs inter Græcos ſcriptores principẽ, meo quidem penicillo nõ in gypſo, ſed in charta deformatũ, quam feliciter, tuum erit iudicium, qui literaturam utranq; pulchre calles. Argumentũ eſt De ſpiritu ſancto. quẽ Arij uiperina poſteritas, filio, nõ deo quemadmodũ ille docuit, ſed creatæ ſubſtantiæ miniſtrum adiungere conata eſt, ut in conſeſſu perſonarum, tertiũ imumq; ſubſel-

A ſubſellium cederet ſpiritui. Ea quæſtio per illa tempora feruebat, ut quum maximè, & ut fit, ex una excetra multis ſubinde capitibus enaſcentibus, ac diuerſis opinionū uentis facto turbine inter ſe decertantibus, eccleſiæ nauis non minus iactabatur ſe/ctarum undis, quam hodie ſummo cum animi dolore iactari uidemus: nimirum al tum dormiente Chriſto in animis hominū, quum omniū, tū eorū precipuè in qui/bus maxime debebat uigilare. Hoc probatiſſimi doctoris opus, quoniā uidebam à Gregorio Nazianzeno magnopere laudatum in monodia, nec hactenus a quo/quam, quod equidem ſciam, Latine uerſum, eo libentius hoc laboris mihi ſumpſi, quod ſubodorarer hiſce temporibus, furtim reuiuiſcere conantem iam olim extin/ctæ uiperæ progeniem, quæ rurſus duas perſonas, uerbum & ſpiritum, meditatur a uero dei cognomine depellere, ut iam hac in parte nihilo meliores futuri ſint Chri ſtiani, quam Iudæi aut Turcæ: qui quoties ſe componunt ad pietatis profeſſionē, facile patiuntur Chriſtum appellari Prophetam, aut etiam deum, ſi urgeas: ſed ta/lem, qualis fuit Moſes, cæteriq; Prophetæ. Si quis indignetur Moſen æquari Chri ſto, fatentur Chriſtum longè potioribus donis a deo locupletatum. Qui modeſtio res ſunt, fatentur ſpiritum ſanctum excellentem eſſe creaturam, ſed Chriſto famu/lantem: quibus minus eſt frontis, aiunt ſpiritum ſanctum nullam eſſe ſubſtantiam, ſed tantum bonæ mentis concitationem. Sed abſit ut huiuſmodi uiperarum ſibila quenquam afflent, in nomine patris, filij, & ſpiritus ſancti renatum. Non hic ſumā operam in prædicandis Baſilij laudibus, ne audiam, τὸ, τίς αὐτὸν ψέγει; non ſilebo tamē quid mihi inter uertendum acciderit. Viſus ſum mihi in hoc opere deprehen diſſe factum, quod in celeberrimis quibuſq; laudatiſſimiſq; ſcriptoribus, uelut in
B Athanaſio, Chryſoſtomo, & Hieronymo factū & uidemus & indignamur. Quid iſthuc inquis? Poſteaquàm dimidium operis abſolueram citra tedium, uiſa eſt mihi phraſis alium referre parentem, aliumq; ſpirare genium. Interdum ad tragicum co/thurnum intumeſcebat oratio, rurſus ad uulgarē ſermonem ſubſidebat. Interdum ſubinane quiddam habere uidebatur, uelut oſtentantis ſe didiciſſe, quæ Ariſtoteles in libris De enuntiatione & prædicamentis, Porphirius in libello De quinq; uoci/bus prædicabilibus, tradiderunt. Ad hæc ſubinde digrediebatur ab inſtituto, nec ſa tis concinne redibat a digreſſione. Poſtremò, multa uidebantur admiſceri, quæ non admodum facerent ad id quod agitur: quædam etiam repetuntur obliuione, uerius quam iudicio: quum Baſilius ubiq; ſit ſanus, ſimplex, & candidus, ſibi conſtans, at que etiam inſtans, nunquam ab eo quod agitur excurrens temere, nuſquam diui/nis myſterijs admiſcens philoſophiam mundanam, niſi per aduerſarios coactus, idq; cōtemptim: ſed ubique placidus ac uirgineo quodam pudore incedit, ab omni oſtentatione alieniſſimus, ne in pugna quidem ab ingenij lenitate recedens. Ex his rebus ſubijt animum meum ſuſpicio, ſtudioſum quempiam, quo uolumen redde/ret auctius, multa intertexuiſſe, uel ex alijs autoribus decerpta emblemata (Nam hoc argumentum a compluribus Græcis accuratè tractatum eſt) uel ex ſeſe reper/ta. Sunt enim in his quædam erudita, ſed a charactere Baſilij diſcrepantia: quædā rurſus eiuſmodi, ut indole referant parentē ſuū, uidelicet eū, qui doctiſſimis Atha/naſij libellis De Spiritu ſancto, ſuas loquaces ſed elumbes attexuit nænias, quiq; in Epiſtolam ad Corinthios poſteriorem, & in Apoſtolorum Acta Chryſoſto/mus haberi ſtuduit. Porrò, ſceleratiſſimū contaminandi genus eſt, egregiorū uiro/

rum clarissimis purpuris, suos pannos intertexere, aut ut melius dicam, generosa il- c
lorum uina, suis uapis corrumpere: quod in diui Hieronymi commentariis, quibus
enarrat Psalmos, intolerabili sacrilegio factum esse, clarius est, quam ut negari pos-
sit. Aduersus tantam ecclesiæ contumeliam promptum erat remedium, si principes
& episcopi librorum quos lectu dignos censuissent, archetypa in certis bibliothecis
reponenda curassent. In his itaque uertendis fateor mihi nonnihil obrepsisse tedij,
adeo ut identidem illud Maronis mecum submurmurarem,

Non alias uires, conuersaq; numina senus?

Quum in cæteris nihil esset quod offenderet gustum meum. Sed hanc meam suspi-
cionem nihil aliud haberi uolo quam somnium, si tu dixeris. Sub operis calem
uelati celeuma canens, excurrit in naualis pugnæ descriptionem, uerbis plane tragi-
cis phaleratam, in qua mire ponit ob oculos, ecclesiæ tum miserabiliter fluctuantis
imaginem, sed non ita multum abhorrentem ab horum temporũ statu, in quibus d
tam cæca est opinionũ digladiatio, ut interdum amicos pro hostibus feriamus, nec
ulla sit charitas aut concordia, si qua est ulla, nisi quam conciliant erroris conspira-
tio, hoc est, morbus communis: & in tanta dogmatum uarietate, in tanta morum
corruptione, in tam cõfuso uociferantium tumultu, prope modum sublato rerũ ho-
minumq; discrimine, merito dubitet aliquis, cui se gloriose adiungat. Nulla syncerio-
tas, sed prodigiosa quædam calumniandi scabies, ne dicam rabies habet plerosq;
uel alienorum lapsuum sæuos expensores, uel recte dictorum malignos interpre-
tes. Sub omni lapide scorpius dormit. Ex unica syllaba quantus tumultus incompa
rabili uiro susceitatus est. Quoniã in solenni clausula precationis aut cõcionis, pro- D
In spiritu, semel atq; iterum dixerat, Cum spiritu, Basilius. per omnes urbes. per o-
mnes pagos, per omnia fora, per omnia conuenticula calumniantium uocibus lapi
dabatur: nec illum uel inculpata morum integritas, uel eruditio rara, cum pari fa-
cundia coniuncta, uel ipsa functionis dignitas, uel admirabilis quædam erga omnes cũ
comitas, tum benignitas, a uenenatis obtrectatorum tibijs uindicare potuerunt: ut
ego optimo iure unius delatus uideri possim, si nullo pacto cum tali uiro conferen
dus homuncio linguacium quorundam obtrectationes perpeti nõ queam? Simul
illud ex hoc argumento liquet quod scripsit beatus Hieronymus: Arianorum, Eu-
nomianorum, Origenistarum, aliorumq; circa diuinas personas errores, ex humana
philosophia duxisse seminariũ: non quòd philosophia per se sit impia, sed quòd
ad huius regulam cœlestis illa philosophia quæ uerbum patris per filium, nec
uelit, nec debeat exigi. Qui nanq; isti, qui nihil aliud erant quam homines, diuina
mysteria possint perspicere, qui sic in plerisq; naturæ rebus cæcutierunt? Quanquã
illi qui tum diuo Basilio facessebant negotium, philosophastri uerius erant, quam
philosophi. Apud imperitam multitudinem sese pro cõsummatis philosophis uen
ditabant, quod ex Aristotele Porphyrioq; degustarant uerius quam didicerant,
quid sit entitatio: quid genus, quid species, quid substantia, quid accidens, quid quã
titas, quid qualitas, quid ad aliquid, quot modis dicantur opposita, quot modis ali-
quid uel sit in alio, uel de alio prædicetur. Quæ nunc sunt elementa puerorum ad
philosophiæ limẽ accedentium, ut istorum impietas magis sit imputanda falsæ per
suasioni, quam philosophiæ. Quas turbas concitassent in orbe, si illa quoq; degu-
stassent

A ſtáſſent quæ Ariſtoteles tradidit de formis ſyllogiſmorum, de demonſtrationibus, de topicis & elenchis, de naturalibus, & ijs quę ſunt ultra naturalia. Sed euehor longius, ut in præfatione. Itaq; ut finiam, quicquid hic eſt noſtræ opeliæ, tibi dicatum eſſe uolui Præſul ampliſſime, non tantum ob id, ut tui nominis lenocinio ſtudioſis reddatur commendatius, uerum multo magis ut acri tuo iudicio, tuaq; lima fiat emendatius. Nam primam manum ad te mitto. Hæc ſi quis mihi temeritatis dicam ſcribat, nihil aliud adferam ad eius criminis purgationem, quam naturam, & hac ua lentiorem diutinam conſuetudinem. Naturam refingere difficillimum eſt, ſed multo difficilius dediſcere quod diutinus uſus penitus infixit, utramq; alteri iunctam mutare prorſus ἀδύνατον arbitror homini. Θεοὶ δὲ πάντα δύνανται. At iſthuc, inquies, eſt accuſare teipſum, potius quàm excuſare. Quid facias? Sæpenumero tamen apud clementem iudicem ueniam promeruit ingenua culpæ confeſſio. Cuius tamen partem aliquam, ſi libeat tergiuerſatorem agere, in typographos rencere licet. [illegible] ſere extorquent ouum antequam pepererim, & ſi quid conceptum [illegible] matureſcere, ſed multa Lucina cogunt per abortum enicere. N[illegible] dignum eſſet Vir clariſſime, ſed imitatus Græculum illum ἐρ[illegible] tucos obolos, ὃ κῷ τλὼ ἀξίκεμ σοῦ ὦ σεβαςὲ. εἰ δ πλέοι ἐχοιμ, πλέοι ἐδίδουμ. [illegible] cor ut iſta motoria fabula, quam tot iam annos agis, ſortiatur cataſtrophen, tum tibi priuatim, tum publice regno Poloniæ fœlicem, teq; Sigiſmundus rex, ut ſi quis alius, omnibus ornamentis egregio principe dignis cumulatus, dulci patriæ, gregiq; chariſſimo, cuius ſolicitudo pietatem tuam per omnes negotiorũ undas comitatur, breui reſtituat. Datũ apud Friburgum Briſgoæ, pridie calendas Maias, Anno Domini

B

M D XXXII.

D. BASILII MAGNI

CAESARIENSIS EPISCOPI DE SPIRITV ſanct o Liber ad ſanctum Amphilochium Iconij epiſcopum, [illegible]

QVIDE collaudo in moribus tuis diſcendi ſtudium atque induſtriã, ſupraq; modũ delector iſta inſtãtia uigilãtiaq; mẽtis tuæ, qui putas nulla uocẽ ex his quæ per uniuerſam ſcripturã de Deo prędicãtur, oportere indiſcuſſam relinquere. O charũ mihi caput, Amphilochi, quẽ ego præ ceteris facio plurimi. Recte ſiquidẽ, poſteaquã audiſti dominũ adhortantẽ. Qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: poſtulandi inſtantia uidere mihi quamuis deliciioſiſſimum ad impertiendum

endum excitare posse. Quin & illud insuper in te exoscular, quod nequaquam, sicut hisce temporibus plerique faciunt, tentandi gratia proponis quæstiones, sed ut quid sit uerum inuestiges. Nam qui curiosis auribus mea uerba captent, quique quæstiones nobis obiciant horum hoc tempore magna est copia. At difficillimum est nanciscì animum discendi auidum, nec in aliud exquirẽtem quod uerum est, nisi ut ignorantiæ medeatur: propterea quod quemadmodum uenatorum laqueus, ac bellantium insidiæ fraudem habent occulta arte subditam, ita complerarum interrogationes insidiosæ sunt: qui percontationes obiciunt, non ut ex his capiant aliquid utilitatis, sed ut quum repererint responsionem minus facientem ad ipsorum affectum, hanc iustam belli causam habere uideantur. Quod si stulto de sapientia percontanti, pro sapientia imputabitur: sapientem auscultatorem, quem Propheta admirando consultori comparat, quanti æstimabimus? Profectò dignus est, ut non illum tantum toto pectore complectamur, uerum etiam ut eos qui illi huius studij consortes, & omnium laborum socij sunt ad perfectionem festinemus, ad uberiorem profectum prouocemus. Nam haud desertanter audire sermonem de rebus diuinis differentem, sed conari, quid in quaque dictione, quid in quaque syllaba reconditi sensus lateat perscrutari, non est eorum qui segnes sunt ad pietatem, sed qui meliorem scopum nostræ uocationis: quando nobis præscriptum est, ut similes efficiamur Deo, saltem quatenus humanæ naturæ fas est. Porrò similitudo non est absque cognitione, cognitio uero e doctrina paratur. Doctrinæ autem initium est oratio, orationis partes syllabæ ac dictiones. Proinde syllabas excutere, non est aberrare a scopo. Nec uero quoniam alicui uidebuntur minutæ, ob id uideri debent & negligendæ: imò quoniam difficilis est inuentu ueritas, undique nobis est uestigranda. Etenim D si quemadmodum ceteræ artes, ita & pietatis acquisitio paulatim minutis accessionibus augescit, nihil est prætermittendum ijs qui ad cognitionem instituuntur. Veluti si quis prima elementa ut res minutas contemnat, quando ad perfectam peruenient sapientiam? Næ, & Non, syllabæ duæ sunt. Attamen quæ rerum omnium potentissima est ueritas, & quæ extrema malitiæ linea est, mendacium, frequenter his minutis uerbis comprehenduntur. Sed quid hæc commemoro? quum iam ã quis uel capite annuat testimonijs de Christo prolatis, totam pietatem expleuisse iudicetur. Quod si hæc ad hunc habent modum, quid esse possit in his uerbis quæ dedeo differuntur, adeo pusillum, ut siue recte dictum sit, siue secus, non magnum habeat momentum in utranque partem. Nam si ex lege, nec unum iota, nec apex unus præteribit, quomodo nobis tutum fuerit uel minutissima transiisse? At quæ tute nobis exacte dijudicanda proposuisti, sic minima sunt, ut eadem sint magna: prolationis quidem compendio exigua, atque ob id fortasse contemptui obnoxia, sed rerum significatarum ui magna: ad similitudinem sinapis, quod quum sit minutissimum inter arida legumina, si iusta cura adhibeatur, explicat uim in ipso latentem, & exurgit in altitudinem, suo se robore sustentans. Quòd si quis rideat nostram circa syllabas, ut Psalmi uerbis utar, nugacitatẽ, ipse quidem infrugifer ũ risus sui fructum metat: nos uero haudquaquã cedentes hominũ conuitijs, nec illorũ uituperatione deiecti, uestigãdi studiũ deseramus. Tantũ enim abest, ut me harũ minutiarũ pudeat, ut si etiã dignitatis uel minimã partẽ assequar, tũ mihi gratulatum us sim, uelut res maximas assequuto, tũ fratri, qui nobis huius perscrutationis locus est ac-

ἀδολεσχίαν

bi ter

A trer non mediocre lucrum obuenturum. Itaq; quum in minimis uerbis conſpiciam certamen maximum, ſpe præmij non detrectabo laborem, quem arbitror hac diſputatione, tum mihi fore utilem, tum audientibus ſatis magnum fructum allaturum. Quapropter cum ipſo iam, ut ita loquar, ſpiritu, ad explanationē accedam. Et ſi uis ut me in diſputationis uiam inducam, ad huius quæſtionis originem me paulſper conuertam. Nuper oranti mihi apud populum, & utroque modo glorificationem abſoluenti Deo ac patri, interdum cum filio ipſius ac ſpiritu ſancto, interdum per filium in ſpiritu ſancto: quum alij quidam ex his qui tum aderant id obſeruárant, dicentes nos nō modò peregrinis ac nouis uſos uocibus, uerū etiam inter ſe pugnantibus: tū tu præcipue, nimirū conſulens illorum utilitati. Quòd ſi prorſus ipſi eſſent inſanabiles, tamen poſtuláſti quampiā dilucidam doctrinā de ui harum ſyllabarū, euulgari. Iam igitur nobis quam fieri poteſt breuiſſime dicendum eſt, ſed monem ab exordio quodam indubitato confeſſoq; ſumentibus.

VNDE SIT ORTA HAERETICORVM DE ſyllabis obſeruatio.

VRIOSA iſtorū hominū circa ſyllabas ac dictiones obſeruatio haud quaquā ſimplex alicui uideri poſſit, neq; ad mediocre tendens malum, ſed profundum habet atq; obtectum aduerſus pietatem conſiliū. Contendunt enim oſtendere diſſimilem eſſe prolationem patris, & filij, & ſpiritus ſancti, tanquā hinc habituri facilem probationem, eos etiam natura diſiunctos eſſe. Habent enim iſti uetus quoddam commentum, ab Aerio huius hæreſeos principe inuentum, qui in epiſtolis ſuis alicubi ſcripſit affirmans, ea quæ ſecundum B naturam diſſimilia ſunt, diſſimiliter proferri: ac retrorſum, quę diſſimiliter proferuntur, eſſe diſſimilia, ſecundum naturam. Ad huius dicti cōfirmationem citauit Apoſtolum dicentem, Vnus deus & pater, ex quo omnia, & unus Dominus Ieſus Chriſtus per quē omnia. Itaq; quemadmodum, inquit, uoces ſe habent inter ſeſe, codē modo habebunt & rerum ſignificatarum naturæ. Sed inter ſe diſcrepant, Per quē, & Ex quo: diſſimilis eſt igitur patri filius. Ex hoc morbo, nata eſt iſtis & de propoſitis ſyllabis curioſitas: unde deo quidem & patri tanquam eximiam quandam portionem attribuunt illud, Ex quo: filio uero, & deo aſſignárunt illud, Per quem: ſpiritui autē ſancto, illud, In quo: negantq; hunc ſyllabarum uſum uſquam inuerti ut, quēadmodum dixi, ex diſcrepantia prolationis, ſimul appareat & naturæ diſcrepantia. Atqui nō obſcurum eſt, eos dum de ſyllabis ſubtiliter nugantur, impio ſermoni ſuam uim reſeruare. Siquidem his ſyllabis, Ex quo, mundi conditorem uolunt ſignificari: rurſus his, Per quē, operis miniſtrum, aut inſtrumentū: his denicq;, In quo, tempus aut locum declarari: ut filius, qui condidit uniuerſa, intelligatur nihilo honorabilior inſtrumento: porro ſpiritus ſanctus, nihilo plus ad res condendas momenti attuliſſe uideatur, niſi quod tempus aut locum præbuerit rebus conditis. Ad hunc autem errorē perduxit illos, etiam externę philoſophiæ ſcriptorum obſeruatio, qui has ſyllabas, Ex quo, Et Per quem, rebus natura ſeparatis attribuerunt. Siquidem illi putant his ſyllabis, Ex quo, ſignificari materiam primam: his uero, Per quem, inſtrumentum accommodari, aut ſaltem obſequium. Sed quid uetat, toto illorum ſermone repetito, paucis arguere, quàm iſti homines non tantum dicant a uero diſſidentia, uerum etiam quàm ipſi non conſtent ſibi.

CAP. II.

E MVNDANA PHILOSOPHIA NATAM ESSE de syllabis sophisticam disputationem.

CAP. III.

VI inani philosophiæ dederunt operam, dum multifariam exponunt causæ naturam, eamq; in propria significata diuidunt, alias aiunt esse causas principales, alias cooperantes, aut concausales, alias sine quibus ratio non subsistat. Atq; harum cuiq; peculiarem etiam attribuunt appellationem, ut causæ uocabulo alias declaretur ipse conditor, alias instrumentum. Nam conditori congruere existimant illud A quo. Aiunt enim proprie dictum a fabro factum fuisse fundamentum: cæterum instrumento conuenire illud. Per quē, quando secum ac terebello, ut aiunt, reliquisq; similibus utitur faber. Similiter hanc particulam, Ex quo, illi faciunt propriam materiæ: siquidem e materia fit opificū. Porro particulam, Iuxta quod, putant significare, animi conceptum, siue exemplar artifici propositum. Aut enim prius in cogitatione sibi depingit id quod facere destinat, ac deinde quod animo concepit, ad opus perducit: aut ad exemplar iam ædificatum, respiciens ad illius similitudinem, operationem dirigit. Cæterum hanc particulam, δι' ὃ, id est, propter quod, uolunt competere fini: scalas enim factas ad usum hominum. Porro his uerbis, ἐν ᾧ id est, in quo, tempus aut locum commendari. Etenim roganti quando factū est? respondetur, In tali tempore. Item percontanti ubi factum est? respondetur, In tali loco. Nam ista tametsi nihil conferunt ad id quod conditur, tamen absq; his nihil potest fieri. Operantibus enim & loco & tempore opus est. Hæc quoniam didicerunt isti, & ut præclara mirantur quæ didicerunt, observationes ex frustranea philosophia, eq; inani deceptione sumptas ad simplicem & artificij ignaram doctrinam transferunt, ut & Dei filium diminuant, & spiritum sanctum reijciant: qui quidem uocem instrumentus inanimis, atque humi prorsus ministerio tributā, loquor de syllabis, δι' ὧν, id est, per quē, a rebus sensibilibus ad omnium rerū conditorē non ueriti sunt transferre: nec pudet homines Christianos ferræ malleiq; uocabulum, uniuersæ creaturæ conditori attribuere.

HARVM SYLLABARVM IN SCRIPTVris nullum seruari discrimen.

CAP. IIII.

OS porro frequenter his usum fuisse uocibus etiam ueritatis sermonē confitemur. Haud tamen dicimus spiritus libertatem ullo modo seruire, iuxta submissionem & indignitatem rerum sensibilium, sed iuxta id quod semper adest, ad exprimendam rerum proprietatem uocabulis nonnihil abutimur. Neque enim ἐξ ὧν, id est, ex quo, prorsus declarat materiam quemadmodum illi putant, sed usitatissimum est scripturæ hoc uocabulum ad suprem am illam causam accommodare. Quod genus est illud, Vnus deus ex quo omnia. Ac rursum, Omnia autem ex deo. Nam ueridicus scripturæ sermo frequēter utitur hac dictione de materia quoq;, ueluti quum aut: Facies arcam e lignis imputresc ibilibus. Et, Facies candelabrum ex auro puro. Et, primus homo e terra, terrenus. Et, E luto cōpositus es tu æquè atq; ego. At isti ut, quemadmodum diximus, in personis constituant naturarum diuersitatem, definierunt hanc uocem soli patri congruere: & huius obseruationis seminarium hauserunt a rebus externis, a philosophis huius mundi, tametsi ne his quidem per omnia seruientes: sed filio quidem iuxta

1.Cor 8
Gen.6
Exod.37
2.Cor.15

A iuxta præſcriptionem illorum, inſtrumenti uocabulum impoſuerunt: ſpiritui uero ſancto, loci. Aiunt enim, In ſpiritu: & aiunt, Per filium: at quum Deo tribuunt, Ex quo, non hic ſequuntur philoſophorum præſcriptionem, ſed ad apoſtolicam, ut aiunt, conſuetudinem tranſeunt. Quomodo illud dictum eſt, Ex ipſo autem & uos eſtis in Chriſto Ieſu. Et, Omnia autem hæc ex Deo. Quid igitur eſt, quod ex hac argutia conficiatur? Aliam eſſe naturam cauſæ, aliam inſtrumenti, aliam loci. Filius itaque natura diuerſus eſt a patre, quemadmodum inſtrumentum diuerſæ naturæ eſt ab opifice. Diuerſus eſt & ſpiritus ſanctus quandoquidem locus ac tempus diuerſam habet naturam ab inſtrumentis, aut illis qui his utuntur.

ET DE PATRE DICI PER QVEM ET DE filio Ex quo, & de ſpiritu ſancto.

In hunc quidem modum ſe habent, quæ ab iſtis adferuntur. Nos uero demonſtrabimus, nec patrem quū ſibi ſumeret has uoces Ex quo, ad filium proieciſſe has. Per quem: neque rurſus filium non recipere ſpiritum in conſortium harum uocum Ex quo, aut Per quem, ſicut iſti præſcribunt: quod tamen iſtorum manus diſtributio docuit. Vnus Deus & pater ex quo omnia, & unus Dominus Ieſus Chriſtus per quem omnia. Hæ uoces non ſunt eius generis ut nobis legem præfigant, per quam aliter loqui ſit nefas, ſed quæ notent perſonarum diſcrimen. Neq; enim in hoc adhibentur, ut naturæ diuerſitatem inducant, ſed ut impermixtam patris ac filij notionem approbaret, ſic eas adhibuit Apoſtolus. Nam quod hæ uoces inter ſe contrariæ non ſint, neq; uelut in bello ſeparatæ aduerſus hoſtilem aciem, expugnent naturas ad quas acceſſerint, inde B liquet, quod beatus Paulus ambas de uno & eodem ſubiecto pronuntiauit, quum ait. Quoniã ex ipſo, & per ipſum, & in ipſum omnia. Quod autẽ hęc ad Dominum referat, quiuis fatebitur, qui uel tenuiter inſpiciat mentẽ orationis. Quũ enim prius Apoſtolus poſuiſſet ex Eſaia teſtimoniũ. Quis cognouit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius eius fuit? ſubiecit. Quoniã ex ipſo & per ipſum & in ipſum ſunt omnia. Quemadmodũ de uerbo dei, a quo cõdita ſunt uniuerſa, Prophetam eſſe loquutũ ex his quę ſubnectũtur, diſcas licebit: Quis menſus eſt manu aquã. & cœlum palmo, & totã terrã pugno? Quis ſtatuit montes libra, & rupes ſtatera? Quis cognouit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius illi fuit? Nam hæc dictio Quis, hic nõ prorſus id quod abſurdũ eſt, ſignificat: ſed quod rarũ: uelut in hoc, Quis inſurget mihi aduerſus peruerſe agẽtes? Et, Quis eſt homo qui uult uitam. Et, Quis aſcendet in montẽ Domini? Similiter & hoc loco dictũ eſt, Quis eſt qui cognouit ſenſum Domini, & conſilij illius particeps fuit? Pater enim diligit filiũ, & omnia oſtendit illi. Hic eſt qui continet terram, eamq; pugno complexus eſt. Hic qui cuncta in ordinem decentem digeſſit, qui & montes æqualiter librauit, & mari terminos præſcripſit, & omnibus quæ in mundo ſunt, ſuum deſignauit ordinem. Qui totum cœlum minima ſuæ poteſtatis particula comprehendit, quem ſermo propheticus figuratè palmum appellauit. Vnde congruenter adiecit Apoſtolus illa, Ex ipſo, & per ipſum, & in ipſum ſunt omnia. Ex hoc ſiquidem ijs quæ ſunt, cauſa ut ſint manat, iuxta uoluntatem Dei & patris: per eundem omnibus, ut perſeuerent, conſiſtantq;, qui cõdidit uniuerſa, quicq; ſingulis quæ facta ſunt ad ſui conſeruationem neceſſaria dimetitur. Quapropter ſane etiã uniuerſa ſeſe ad illum conuertunt, inuincibili atque

CAP. V.

Eph. 4

Rom. 11

Eſa. 40

Pſal. 55

Pſal. 23

Ioan. 3

Rom. 11

inſeda-

inſedabili quodam deſiderio,& arcano affectu, ad principem & gubernatorem uir- c
tæ reſpicientia,iuxta illud quod ſcriptum eſt, Oculi omnium in te ſperant. Et rurſus,
Pſal.144 Omnia à te expectant. Et, Aperis manum tuam,& imples omne animal bonitate.
Quòd ſi aduerſus hanc noſtram expoſitionem inſtabunt,quæ illos ratio liberabit,
quo minus euidenter in eandem recidant difficultatem. Etenim ſi dabunt has tres
uoces,Ex ipſo,per ipſum,& in ipſum omnia, non eſſe dictas de Domino, omnino
neceſſum eſt,ut proprie Deo patri attribuantur. Atq; hinc palam concident illorũ
obſeruatio. Quandoquidem reperitur non ſolum,Ex quo,uerum etiam,Per quem
accommodari ad patrem. Quæ uox poſterior, ſi nihil declarat humile,quam tan-
dem ob cauſam eam uelut inferioris dignitatis aſſignant filio? Quod ſi omnino de-
clarat miniſterium, reſpondeant nobis, Deus gloriæ & pater Chriſti,cuius princi-
pis eſt miniſter? Igitur iſti quidem ad hunc modum a ſeipſis undiq; ſubuertuntur,
nobis autem utrinq; quod firmum eſt ſeruabitur. Etenim ſi de filio cuncerimus di-
ctum eſſe quod recitauimus, comperietur hæc particula Ex quo, in filium compe-
tere. Quòd ſi quis cõtendat prophetiæ uerba ad Deum patrem eſſe referenda,rur-
ſus concedet hanc uocem. Per quem, Deo patri congruere: & uterq; ſermo parem
uim obtinebit,eo quòd pari ratione de Deo uſurpatur: itaq; iuxta modum utrum-
que perſpicuum erit has particulas parem inter ſe declarare dignitatem, quòd de
una eademq; perſona uſurpatæ ſint. Sed ad id quod erat propoſitum reuertamur.
Eph.4 Apoſtolus ſcribens Epheſijs ita loquitur, Veritatem autem loquentes in charitate,
augeamus in ipſum omnia,ſiue creſcamus in ipſum per omnia, qui eſt caput Chri-
ſtus,ex quo totum corpus dum compingitur & connectitur, per omnem iuncturã
ſubminiſtrationis, ſecundum operationem in menſura uniuſcuiuſq; membri, incre d
Coloſ.2 mentum corporis facit. Et rurſus ſcribens Coloſſenſibus, ad quos quod non habe
rent unigeniti notitiam dictum eſt. Qui tenet caput,hoc eſt Chriſtum, ex quo to-
tum corpus per iuncturas & connexiones ſubminiſtratum,augeſcit augmento dei.
Quod Chriſtus caput eſt eccleſiæ alio loco didicimus, Apoſtolo dicente,Et ipſum
Eph.1 dedit caput ſuper omnia eccleſiæ. Et Ioannes, De cuius plenitudine accepimus o-
Io.1 mnes. Et ipſe Dominus, De meo accipiet, & annuntiabit uobis. In ſumma,ſi quis
Io.16 ſtudioſe loca recenſeat, perſpiciet hãc particulam Ex quo,diuerſis uſurpari modis,
Luc.8 Nam & Dominus,Noui,inquit,uirtutem ex me exiſſe. Similiter & de ſpiritu com-
pluribus locis obſeruauimus poſitum eſſe Ex quo. Qui enim,inquit,ſeminat in ſpi-
ritu,è ſpiritu metet uitam æternam. Item Ioannes,Ex hoc cognoſcimus,quod in no
Mat.1 bis eſt,è ſpiritu quem nobis donauit. Et angelus,Quod enim in ea natum eſt,è ſpiri
Io,3 tu ſancto eſt. Et Dominus, Quod natum eſt è ſpiritu,ſpiritus eſt. Atq; id quidem
ad hunc habet modum. Iam uero demonſtrandum eſt hanc uocem Per quem,pa-
riter & de patre,& de filio,& de ſpiritu ſancto in ſcripturis uſurpari. Ac de filio ſanè
ſuperuacaneum fuerit adducere teſtimonia,uel quia per ſe notum eſt,uel quod hoc
ipſum ab aduerſarijs probatur. His uero demonſtrabimus hanc particulam Per
1. Cor.1 quem,etiam de patre poſitam eſſe in ſcripturis. Fidelis,inquit, Deus per quem uo-
2. Cor.1 cati eſtis in conſortium filij ipſius. Et, Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti per uolunta-
Rom.6 tem Dei. Et rurſum. Itaq; non es iam ſeruus, ſed filius: quòd ſi filius, & hæres per
Gal.4 Deum. Item illud, Quemadmodum ſurrexit Chriſtus a mortuis per gloriam pa-
tris. Et Eſaias, Væ,inquit,qui profunde facitis conſiliũ,& nõ per Dominum. Quin
& de

A & de ſpiritu ſancto multis teſtimonijs doceri poteſt,hanc uocem prędicari.Nobis autem,inquit,deus reuelauit per ſpiritum ſuum. Et alio loco,Egregium depoſitum ſerua,per ſpiritum ſanctum. Ac rurſus, Alij quidem per ſpiritum datus eſt ſermo ſapientiæ.Eadem uero & de ſyllaba,In,dicere poſſumus, quòd hanc de deo patre ſcriptura uſurpárit,uelut in ueteri teſtamento.In deo,inquit,faciemus uirtutem.Et, In te laus mea ſemper.Et rurſus,In nomine tuo exultabo.Et apud Paulum,In deo, inquit ,qui cõdidit omnia.Et,Paulus ac Syluanus & Timotheus eccleſiæ Theſſalonicenſium in deo patre.Et , Iam tandem proſperabor in uoluntate dei , ut ueniam ad uos.Et,Gloriari,inquit ,in deo ♣aliaq; tam multa , ut difficile ſit uel enumerare. At nobis non eſt propoſitum oſtentare teſtimoniorum multitudinem , ſed redargutione docere,iſtorum obſeruationem non rectè habere.Siquidem hanc particulam In,de domino ac ſpiritu ſancto uſurpatã eſſe,tanquam per ſe notum ,demonſtrare ſuperſedebimus.Illud neceſſariò dicendũ eſt,quod prudenti auditori ea quæ prius digeſta ſunt,ſatis habent redargutionis ex ipſa pugnantia dictorum quæ adferunt.Nam ſi prolationis diuerſitas arguit naturam diuerſam , quemadmodũ iſti dicunt , nunc uoces eædem de ſingulis perſonis prædicatæ , uel pudore cogent eos fateri eſſentiam in nullo diſcrepantem . Neq; enim ſolum quum de deo ſit ſermo, harum uocum uſus uariat : uerum etiam ea quæ ab his ſignificantur ſæpenumero inuertuntur,quoties altera alterius recipit ſignificationẽ : ueluti , Poſſedi hominem per deum:inquit Adam:idem dicens,quaſi dixiſſet ex deo.Et alibi , Quæ præcepit Moſes Iſraeli per mandatum domini.Et rurſus, Nonne per deum horum manifeſtatio eſt?Ita Ioſeph loquens de inſomnijs quę uiderat in carcere .Palàm eſt,& hũc

B pro eo quod erat Ex deo,dixiſſe,Per deum.Et contra,hæc particula Ex quo, uſurpatur pro Per quem:uelut quum ait Paulus,Factus ex muliere , pro eo quod erat, Per mulierem.Nam id nobis alibi perſpicuè diſtinxit,quum ait ,fœminæ cõuenire, è uiro natam eſſe,uiro autem per fœminam,in his quę ſic ſcribit: Quemadmodum mulier ex uiro , ita uir per mulierem . Quanquam hic Apoſtolus ſimul oſtendens uarium harum uocum uſum,ſimul obiter corrigens quorundã errorem, exiſtimantium domini corpus eſſe ſpirituale , ut oſtenderet carnem in Chriſto diuinæ naturæ unitã,ex humano liquore concretã fuiſſe,maluit uti uerbo ſignificantiore .Nam hæ dictiones,Per mulierem , tranſitorium generationis intellectum erant ſignificaturæ.At hæ,Ex muliere , ſufficienter declarant communionem naturæ genitæ cũ ea quæ genuit:nõ quòd ſecum pugnet Apoſtolus, ſed oſtendit has uoces facilè ſibi uiciſſim cedere.Poſteaquam igitur de quibuſcunq; definitum eſt propriè dici , Per quem,in hos ipſos transferri,Ex quo , quam habet probabilitatem ,ad pietatis calumniam ab hac communione dictiones inter ſeſe ſeparare.

Gen.4 Gen.37 Gal.4 1.Cor.11

OBSISTIT IIS, QVI CONTENDVNT FILIVM non eſſe cum patre ,ſed poſt patrem,ubi & de gloriæ æqualitate.

CAP. VI

TQVI nec ad ignorantiæ excuſationem confugere poſſunt, quum tanto artificio tantaq; peruerſitate noſtra dicta excipiunt , qui nobis indignantur,quòd gloriæ plenitudine unigenitum æquamus cum patre,quodq; ſpiritum ſanctum à filio non ſeparamus , unde nos nouitatis architectos & nouos tractatores , ac uerborum adinuentores , & quic-

probroſiſſimis nominibus appellant. Quorũ conuitia tantum abeſt ut indigne fe-
ram, ut ni nos ipſorũ calamitas dolore, perpetuoq; cruciatu afficeret, propemodũ
dicerem me illorũ maledictis habere gratiã, ut qui mihi cõciliant beatitudinẽ. Bea-
Mat. 5 ti enim, inquit, eſtis, quũ probris uos impetiuerint homines, ac perſequuti fuerint,
& omne uerbũ malũ dixerint in uos mentientes, propter me. Porrò de quibus no-
bis indignantur, huiuſmodi ſunt. Non eſt, inquiũt, cũ patre filius, ſed poſt patrem:
μετὰ πατρός. unde conſequitur, per filium, gloriam patri tribuendã eſſe, cum filio nequaquã: eo
μετὰ πατέρα quod hæ uoces Cum filio, æqualitatẽ declarãt honoris: Per filium uero, miniſterũ
ſignificant. Rurſus nec ſpiritũ, inquit, ſanctũ oportet cũ patre & filio collocare, ſed
ſub filio & patre, ut intelligatur non eiuſdẽ ordinis cũ illis, aut eiuſdẽ numeri, ſed ſub
ditus. Atq; huiuſmodi de uerbis artificioſis argutationibus peruertunt fidei ſyncę-
ritatẽ ſimplicitatemq;. Proinde quam ueniã alicuiquẽtur imperitiæ prætextu, qui ne
alius quidẽ imperitos ſe uideri patiuntur ob iſtam curioſitatẽ: Nos uero primum
illud ab iſtis petemus, de filio quid dicant, num ſentiant illum tempore recentiorẽ,
an ordine, an dignitate: Sed nullus adeò demẽs eſt, ut dicat cõditorem ſeculorum,
quoquã eſſe tẽpore poſteriorẽ, quũ nullũ ſit interuallũ quod naturalẽ filij cũ patre
contiguitatẽ dirimat. At ne cogitatione quidẽ hominũ poſſit quis filiũ dicere patre
recentiorẽ, non ob id modò quod ſimul intelligantur iuxta naturã eorũ quæ dicun-
tur ad aliquid, uerũ etiam quòd ea dicuntur priora, quæ longius abſunt a præſenti
tempore: ueluti quæ Noe tẽporibus acta ſunt, priora ſunt iis quæ narrantur de ſub
uerſis Sodomis, quòd illa longius diſſita ſint ab hoc tẽpore: & hæc illis poſteriora,
q; appareant huic tẽpori uiciniora. At eius uitæ quę omne tempus, & omnia ſecula
ſuperat, eſſentiã metiri diſtantia quæ interceſſit ab initio quo cœpit eſſe uſq; ad præ-
ſens tempus, an nõ præter impietatẽ, omnẽ etiam dementiã ſuperat: ſi quemadmo-
dum res generationi corruptioniq; obnoxiæ, alius aliæ priores eſſe dicuntur, eundẽ
ad modũ deus pater, collatus cũ filio deo qui eſt ante ſecula, ſuperat. Siquidẽ ut pa-
ter filio ſit anterior, nemo queat animo ſpeculari, eo quòd domini generationẽ nec
ulla cogitatio neq; ulla notio antecedat. Ioannes pulchrè duabus uocibus cogitatio-
Io. 1 nẽ intra præſcriptos terminos recluſit, cũ ait, In principio erat uerbũ. Hæc em uox,
Erat, nullũ cogitationi præbet exitũ quemadmodũ hæc, Principiũ, nõ dat tranſitũ
humanæ mentis imaginationi. Quantumuis enim cogitatione curras ad anteriora,
non excedis, erat. Et quantumuis inſtiteris uidere quæ ſint ultra filium, non poteris
tamen ſuperare principium. Itaq; pium iuxta hanc rationem, patrem ſimul cum
filio intelligere. Quod ſi imaginantur, quaſi filius uelut in loco, patre ſit humili
or, ut in ſublimi ſedeat pater, dein filio humilior locus conceſſus ſit: lateantur iſtud,
& nos tacebimus, quòd ipſa ex ſeſe oratio manifeſtam habet ſui redargutionẽ. Si
quidẽ nec in ratiocinando ſibi cõſtant, qui non cõcedunt patrem ad uniuerſa pertin-
gere, quum eorũ qui fani ſunt, cogitatio credat deũ impleſſe uniuerſa, neq; recordan-
Pſal. 138 tur Prophetæ dicentis, Si aſcendero in cœlũ, tu illic es: ſi deſcẽdero ad inferos, ades:
hæc, inquã, non meminerũt, qui has uoces ſupernè & inferne partiuntur inter patrẽ
& filiũ. At ut nihil dicam ad redarguendã illorum imperitiã, qui rebus incorporeis
locũ attribuunt, quid erit quod excuſet impietatẽ, qua tam impudenter repugnant
Pſal. 109 aduerſanturq; ſcripturis? Quod genus eſt illud, Sede a dextris meis. &, Cõſedit in
Hebr. 1 dextris [illegible] ſtatis dei. Neq; enim hæc uox Dextrũ, ſignificat locũ inferiorem, quod
iſti

Aisti prædicant,sed statũ æqualitatis,eo quòd dextrũ hic nõ accipiatur corporaliter: ad istum enim modum fortassis & sinistrum aliquid in deo possit esse:sed honorificis uerbis ac præsidentiam declarantibus, filij maiestatẽ sermo nobis cõmendat, ut iam non possint isti dicere, per hanc uocem inferiorem dignitatis gradum significari. Discant igitur,quòd Christus est dei uirtus, dei sapientia, dei imago inuisibilis,& splendor gloriæ,quódque hunc pater signauit deus, séque totum in eo expressit. Hæc igitur & his similia testimonia quæ per uniuersam scripturam reperiuntur, utrum dicemus humilitatis habere significationem, an ceu præconia quædam, unigeniti maiestatem, & æqualem cum patre gloriam ebuccinari? Audiant insuper & ipsum dominum palam,suam gloriam cum patre æqualem asserentem, quum ait,Qui uidit me,uidit & patrem. Ac rursum,Quum uenerit filius in gloria patris. Et, Vt honorificent filium,quemadmodũ honorificant patrem. Item illud, Vidimus gloriam eius,gloriam tanquam unigeniti à patre,plenus gratiæ & ueritatis. Rursus, Vnigenitus filius,qui est in sinu patris. Horũ dum isti nihil cõsiderant, locum hostibus destinatum, attribunt filio. Nam sinus paternus, sedes est digna filio. Scabelli uero locus,ijs conuenit,qui sunt inferioris existimationis. Nos igitur ad alia properãtes obiter & in transcursu attigimus testimonia. Tibi uero per otiũ licet,collectis undiq; probationibus, gloriæ sublimitatem, ac uirtutis eminentiam in filio perspicere: quanquam ne hæc quidem contemnenda sint grato docilíq; auditori,nisi quis carnaliter & abiecte intelligat has uoces, Dextrum,& Sinistrũ,ut & loco circumscribat deum, fingatq; figuram ac formam situmq; corporalem: quæ ab intelligentia dei, qui simplex est, qui immensus & incorporeus, longe semota sunt. Vt omittam,quòd istorum hæc humilis cogitatio, pariter in patrẽ cadit atq; in filium,ut iam non deiciat filij dignitatem,sed adiungat blasphemiæ crimen aduersus deum patrem quisquis talia differit. Quæcunq; enim ausus fuerit euomere in filium, necesse est ut eadem transferat & in patrem. Nam qui patri superiorem locum ad præsidendum tribuit, dicens filium humiliore sedere loco, is quæcunq; corporeis accidunt,ea omnia habiturus est suum figmentum consequentia. Quod si istæ imaginationes sunt uino delirantium,ac per phrenesim mente commotorũ, qui potest esse pium,filium qui natura,gloria,dignitateq; patri coniunctus est,non simul cum patre adorari & glorificari ab his qui edocti sunt,eum qui non honorificat filium,non honorificare patrem. Quid porrò dicemus? quid iustæ excusationis afferemus in cõmuni totiusq; creaturæ formidabili iudicio, si posteaq; dominus apertè denuntiauit se uenturũ in gloria patris:& beatus Stephanus Iesum uidit stantẽ à dextris dei:& Paulus spiritu afflatus,testificatus est de Christo q; est in dextra dei & patris,qui dixit: Sede à dextris meis:deniq; quũ spiritus sanctus testimoniũ perhibeat,q; consederit ad dextrã maiestatis dei,nos throni consortẽ,& honoris eiusdẽ participẽ,ab æqualitate status,ad inferiorẽ deiciamus locũ? Siquidem arbitror,stationem & consessum,naturam dei solidam & undiquaq; firmam significare: iuxta quem tropum & Baruch indicare uolens deum immobilem & immutabilem semper esse,ait,Et tu sedes in æternum,& nos perimus in æuum. Dextrum uero locum significare dignitatis æqualitatẽ. An nõ igitur audax facinus est,filiũ paternæ gloriæ cõsortio priuare,ueluti qui mereatur in loco minus honorato collocati. Sed aiunt hũc sermonẽ Cum ipso,omnino peregrinum esse & inusitatũ: cõtra,

1.Cor.1
Io.14
Mar.13
Io.5
Io.1
Act.7
Hebr.1
cap.1

Per ipſum, tum ſermone ſcripturæ familiariſſimum eſſe,tum fratrũ uſu tritum eſſe.c

ADVERSVS EOS QVI DICVNT NON CONGRVEN ter de filio dici Cum quo,ſed Per quem.

CAP. VII

Quid igitur nos ad iſta? nimirum beatas eſſe aures quæ non audierunt uos,& beata corda quæ conſeruata ſunt,ne a ueſtris ſermonibus fauciarentur. Vobis porrò qui Chriſtũ diligitis, dico ,eccleſiam utrunq; harum uocũ uſum agnoſcere,neutrumq; reijcere,quaſi alter alterũ deſtruat.Quũ enim in unigenito naturę maieſtatẽ,ac dignitatis excellentiã cõtemplamur,tribuimus illi gloriã cum patre. Rurſus quũ cõſideramus,quæ bona in nos cõtulerit,aut quomodo nos ipſos ad patrẽ adduxerit,deoq; nos aſſeruerit,cõfitemur hoc beneficium per ipſum & in ipſo,peractum eſſe in nobis:ut altera particula Cũ quo,propria ſit glorificantiũ:altera ,Per quem,ſit propria gratias agentium. Quin & illud mentiuntur,hãc uocem Cum quo,ab uſu piorum alienam eſſe. Quotquot enim morum conſtantia,antiquitatis maieſtatem, nouis ornamentis prætulerunt, ac maiorum traditionem citra mutationem conſeruãrunt,ſingulis tum regionibus, tum ciuitatibus hac uoce ſunt uſi . Cæterum qui conſueta faſtidiunt , ac uetera tanquam obſoleta ſubmouent,ij ſunt qui nouas uocum fictiones recipiunt : quemadmodum qui in cultu ſtudioſi ſunt ornatus,ſemper nouam formam præferunt communi.Itaq; uideas & hodie a ruſticanis hanc uocem more ueterũ pronuntiari. Cæterum iſtorum uerba ſunt ex noua ſapiẽtia inuſta,ab ipſis qui in artificio pugnisq; uerborũ detriti ſunt . Proinde quod a maioribus noſtris dictũ eſt , & nos dicimus, gloriã eſſe cõmunem patri cum filio:quapropter & glorificationis hymnos patri ſimul cum filio offerimus.Quanquam hoc nobis non eſt ſatis,ſic à patribus eſſe traditum:nam & illi ſcripturæ ſequuti ſunt autoritatẽ , ex teſtimonijs quæ paulo ante uobis,e ſcriptura citauimus,ſumpta origine . Siquidem illud uerbũ, ſplendor cum gloria intelligitur,& imago cum principali exemplari , & filius omnino cum patre, ut nec uerborum conſequentia,necq; rerum natura admittat ſeparationem.

QVOT MODIS INTELLIGATVR HAEC PARTICVLA Per quem,& in quo ſenſu congruentius dicitur Cum quo:ubi ſimul exponitur , quomodo mandatum accipit filius,& quomodo mittitur.

CAP.VIII

Itaq; quum Apoſtolus gratias agit deo per Ieſum Chriſtum , ac rurſus quum ait ſeſe per illũ accepiſſe gratiã & apoſtolatũ ad obedientiam fidei in omnibus gentibus,aut quũ dicit nos acceſſum habere ad gratiã hanc in qua ſumus & gloriamur, illius erga nos beneficentiam cõmendat:nunc quidẽ ut à patre bonorũ gratiam in nos transfundentis ,nunc rurſum ut per ſeipſum conciliantis nos patri . Siquidem quum ait , Per quem accepimus gratiam & apoſtola- Rom.1
tum:ſignificat bonorum ſubminiſtrationem ab illo proficiſci.Rurſum quũ ait , Per quẽ acceſſum habemus,quòd recepti ſumus , ac familiaritatem cum deo conſequuti:id per Chriſtũ eſſe procuratũ declarat.Num igitur confeſſio gratiæ per Chriſtũ in nobis operantis,diminuit illius gloriã? An potius dictu uerus fuerit , enarrationem beneficiorum,decens eſſe argumentum glorificandi filium? Hanc ob cauſſam comperimus ſcripturam non uno tantum uocabulo nobis ſignificare dominum, nec his tantum quæ diuinitatem ac magnitudinem eius declarant , ſed interdum uti uocã- Rom.5

uti uocibus naturam aſſumptam exprimentibus. Nouit enim nomen filij quod eſt ſuper omne nomen, & filium uerum dicere, & unigenitum dei, & uirtutem dei, & ſapientiam, & uerbum. Rurſus, ob multiplicem in nos beneficentiam, quam ob diuitias bonitatis, iuxta uariam ſuam ſapientiam egentibus præſtat, alijs innumeris appellationibus eundem deſignat, dum aliquando uocat illum paſtorem, aliás regem, interim & medicum, denicq; ſponſum, uiam, oſtium, fontem, panem, ſecurim, ac petram. At iſta non declarant naturam, ſed quemadmodum modò dicebam gratiæ uarietatem modis omnibus in nobis operantis, quã ex affectu quem gerit erga ſuum figmentum, ut cuicq; opus eſt impartit. Eos enim qui ad illius ditionem confugerunt, quicq; per malorum tolerantiam cõmunicandi facilitatem præſtiterunt, oues appellat: ſecq; talium paſtorem eſſe profitetur, qui uocem ipſius audiunt, nec attendunt doctrinis peregrinis. Oues enim meæ, inquit, uocem meam audiunt. Rex autem uocatur eorum, qui iam tranſgreſſi ſunt, legitimaq; caſtigatione opus habent. Oſtium dicitur, eò quòd per rectitudinem præceptorum educit ad pias actiones, ac rurſus tutò perducit in caulas, eos qui per fidẽ in ipſum ad cognitionis bonum confugerint. Vnde, Per me, inquit, ſi quis introierit, & ingredietur & egredietur, ac paſcua inueniet. Petra dicitur, eò quòd ualidum ſit & inexcuſſum, & quauis arce tutius propugnaculũ ipſi fidentibus. In his, hæc uox Per ipſum, aptiſſimũ ac ſignificantẽ uſum habet, quoties ita profertur quaſi dominus ſit oſtiũ, quaſi paſtor, quaſi uia. Cæterũ tanquã deus, ac dei filius, cum patre communem habet glorificationem. Quoniã in nomine Ieſu omne genu flectetur, cœleſtiũ, terreſtriũ, & infernorũ, & omnis lingua confitebitur, quòd dominus ſit Ieſus Chriſtus in gloriã dei patris. Quas ob res ambabus uocibus uſi ſumus, altera propriã illius dignitatem, altera eius erga nos munificentiã prędicantes. Quũ enim per illum ſit omne præſidiũ animabus noſtris, iuxta quancq; auxiliandi ſpeciẽ, excogitata eſt peculiaris quædam appellatio. Veluti quum ſibi animã incontaminatam non habentem maculam aut rugam, quaſi puram uirginem adiungit, ſponſus appellatur. Quum eam male ſauciam uulneribus diaboli, grauiterq; laborantẽ e peccatis ſuſcipere dignatur, medicus uocatur. Vtrũ igitur quod hiſce modis noſtri curam gerit, cogitationes noſtras eò deducet, ut humilius de eo ſentiamus, an potius è diuerſo efficiet, ut ſeruatoris & potentiã & humanitatẽ erga nos admiremur, quod & compati noſtris infirmitatibus ſuſtinuit, & ad noſtrã infirmitatem ſeſe demittere. Necq; enim cœlũ ac terra, immenſaq; maria nec animãtia, uel in aquis, uel in terris degentia, nec plantæ, nec aſtra, nec aër, nec horæ, nec multiplex uniuerſi ornatus, excellentiã potentiæ illius nobis perinde cõmendat, atq; quod deus incomprehenſibilis, ſic per carnem cum morte conflictatus eſt, ut ipſa diuinitas nihil pateretur, quo nobis ſua morte largiretur immortalitatẽ. Item quum ait Apoſtolus, In his omnibus ſuperamus, per eum qui dilexit nos: nequaquam hac uoce humile quoddam miniſterium indicat, ſed auxilium potius, quod per imperiũ ſuæ potentiæ operatur in nobis. Si quidem ipſum alligauit fortẽ, diripuitq; uaſa illius, uidelicet nos, quibus ad omnia mala opera fuerat abuſus, fecitq; uaſa utilia domino, apparatos ad omne opus bonum, ob promptitudinẽ illius quod erat in nobis. Hoc pacto acceſſum habemus ad patrẽ, quem ille nobis parauit, tranſlati de poteſtate tenebrarum in ſortem ſanctorum in lumine. Ne igitur ob filij diſpenſationem, ſeruilem humilitatem, aut

Ioan.10

1.Cor.10

1.Pet.2

B

Phil.2

Rom.8

Eph.2

Rom.5

Coloſ.1

coactum obsequium imaginemur: sed intelligamus uoluntariam solicitudinem, ex bonitate ac misericordia iuxta uoluntatem dei patris erga suum figmentum operantem. Sic enim pietatem seruabimus, & si perfectam illi potentiam testimonio nostro tribuemus, & nequaquam in omnibus quæ perfecta sunt, filium a uoluntate paterna separabimus. Quemadmodum igitur quoties dominus appellatur ua, ad sublimiorem intelligentiam potius quam ad uulgarem, atq; è medio sumptam, animo ferimur. Audientes enim uiam, seriem & ordinē intelligimus per operationis, perq; illuminationē scientiæ ducentem ad legitimū profectum, semper ad anteriora festinantes, & ad ea quæ restant nosmetipsos extendentes, donec perueniamus ad beatum finē, quæ est dei cognitio, quā dominus per sese in ipsum credentibus largietur. Reuera enim bona est uia, exorbitationis erroriscq; nescia, dominus noster Iesus, ad patrem qui uere bonus est perducens. Nemo inquit, uenit ad patrē nisi per me. Talis est noster ad deum reditus per filium. Porro qualis sit patris erga nos per eundem bonorū suppeditatio, deinceps erit differendum. Omnis naturæ, tum in hac creatura uisibili, tum in intelligibili, ad hoc ut constitat, dei cura egentis, cōditor est sermo, uidelicet unigenitus deus, quantū cuiq; opus est opē distribuens. Varia quidē & omnis generis auxilia, ob sanctatē eorum qui beneficio iuuantur, unicuiq; tamen cōgrue iuxta necessitatis modu, auxilia diuinitus. Eos qui in tenebris ignorantiæ detinentur, illuminat: propterea lumen uerū dicitur. Iudicat iuxta operum dignitatē remetiens præmiū, ob id iudex iustus dicitur. Pater enim neminem iudicat, sed omne iudiciū dedit filio. Erigit è ruina, qui e sublimitate uitæ ad peccatū delapsi sunt. Ob id uocatur resurrectio. Omnia aūt facit, contactu uirtutis, ac uoluntate bonitatis operans: Pascit illuminat, alit, deducit, medet, erigit. Quæ non sunt, ea facit ut sint, condita conseruat. Hoc modo bona ex deo per filiū ad nos perueniunt, maiore celeritate in singulis operantē, quam ullus sermo proferri ualeat. Neq; enim fulgura, neq; lucis per aerem tam uelox discursus est, non oculorum celeres ictus, nō ipsius intellectus nostri motus: sed horum quoq; magis uincitur diuinæ operationis celeritate, quam animantia quę sunt apud nos maximè segnia, non dicam uolatilium, neq; uentorum, neq; cœlestium orbium impetu, sed ipsius mentis nostrę motu superantur. Nam quo tandē temporis spatio egeat qui gubernat omnia uerbo ueritatis suæ, quicq; nec corporaliter operatur, neq; manuū opera ad facricandū opus habet, sed eorū quæ fiunt naturam habet mutabili potentiæ obsequentē. Sicuti Iudith, Cogitásti, inquit, & pręsto sunt tibi omnia quę cogitásti. Attamen ne fortè ex magnitudine eorū quæ fiunt, rapiamur in imaginationem, ut putemus dominum nullam habere originē, quid ait is, qui per se uita est? Ego uiuo propter patrē. Et, dei uirtus, Non potest, inquit, filius a se facere quicquā. Rursus, is qui ex se perfecta est sapientia, Mandatū, inquit, accepi, quid dicā, & quid loquar: per hæc omnia ducens nos ad patris cognitionē, & admirationem eorum quę gerebat, ad illum referens, ut per ipsum cognoscamus patrē. Neq; enim ex operū differentia pater intelligitur propriā ac separatā a filio operationē ostendere: quæcunq; enim uiderit patrem facientē, hæc & filius similiter facit: sed ex gloria quā unigenitus defert patri, miraculū operum colligitur, dum præter operum magnitudinem, de ipso etiam autore operum gloriatur, & exaltatur ab his qui agnoscunt eum patrem domini nostri Iesu Christi, per quem omnia, & propter quem omnia. Ideo

Io.14

Io.6

Io.5

Io.11

cap.9

Io.6

Io.14

dicit

A dicit dominus, Omnia mea tua sunt, tanquam ad ipsum origo rerum conditarum Io.17
referenda sit: & tua mea, quod ipsi a patre condendi autoritas prouenit: non quòd
pater ad operandum filij auxilio sit usus, neq; quòd ipsi particularibus mandatis
uniuscuiusq; operis ministerium commissum sit: nam istud quidem seruile est, & à
diuina dignitate immenso semotum interuallo: sed quòd uerbum plenũ paternis
bonis à patre resplendens, omnia facit ad similitudinẽ eius qui ipsum genuit. Nam
si iuxta essentiam nihil differt a patre, nec potentia à patre differt. Porrò quorum
æqualis est potentia, horum æqualis est & operatio. Christus siquidem dei uirtus 1.Cor.1
est, & dei sapiẽtia. Et sic omnia per ipsum facta sunt, omniaq; per ipsum condita
sunt, non quòd instrumentali quodam ac seruili ministerio fungatur: sed quòd tan
quam conditor paternam implet uoluntatem. Itaq; quũ ait, Ego ex me ipso loquu- Io.14
tus nõ sum. Et rursum, Sicut præcepit mihi pater, ita loquor. Et, Sermo quem audi Io.12.
tis non est meus, sed eius qui misit me. Et alibi, Et quemadmodum mandauit mihi Io.14
pater, sic facio, Non quòd caruerit libero proposito, ac uoluntatis impetu, neq;
quòd ex signis ab imperante datis occasionẽ expectarit, ideo talibus utitur uerbis:
sed ut declaret suam mentem per naturæ unitatem, & individuum consensum, cum
patre coniunctam esse. Proinde quod dicitur, mandatum, ne sermonem imperio-
sum per uocalia organa prolatum intelligamus, filio uelut obedienti præscriben-
tem, quid facere debeat, sed iuxta sensum deo dignum intelligamus, uoluntatis tra-
ditionem instar formæ cuiuspiam in speculo relucentis, a patre in filium sine tem-
pore demanantem. Pater enim diligit filium, & omnia ostendit illi. Itaq; quæcunq; Io.3
habet pater, filij sunt, non quòd hæc illi paulatim accrescãt, sed adsint semel uniuer
B sa. Non enim inter homines, qui artem perdidicit, ac diutina exercitatione firmum
artis in animo fixumq; habitum gerens, ilico potest iuxta scientiæ rationes quas in
mente tenet per sese operari. At dei sapientia, uidelicet architectus uniuersæ creatu-
ræ, semper perfectus, & citra doctorẽ sapiẽs, dei uirtus, in quo sunt omnes thesauri
sapientiæ & scientiæ occulti, non eget particulari præscripto, quod ipsi modum ac
mensurã operationis præfiniat. Scilicet tu quidem etiam pædagogeũ aperies in ua
nitate cogitationum tuarũ, & hunc quidem facies præsidentẽ loco doctoris, illum
uero astantem cum discipuli imperitia: dein paulatim additis præceptionibus di-
scentem sapientiã, donec promoueatur usq; ad perfectionem. At ex hoc, si modò
noueris consequentiã quæ est in dictis obseruare, inuenies filiũ semper discere, nec
unquã ad finẽ peruenire posse, eò quòd infinita sit patris sapientia, nec infinitæ rei
finis possit apprehendi. Itaq; qui non cõcesserit, filiũ ab initio habere omnia, nun-
quã concessurus est illũ ad perfectionẽ peruenturũ. Sed pudet istius humilis cogi-
tationis, in quã e sermonis tenore paulatim deductus sum. Igitur ad sublimitatem
uerbi reuertamur. Qui uidit me, uidit & patrẽ: non figurã: non formam, pura enim Io.14
est ab omni cõpositione diuina natura: sed uidet bonitatẽ uoluntatis, quæ simul cũ
essentia currit, similis illi atq; æqualis: quin, ut melius dicam, eadem in patre quæ in Philip.2
filio intelligitur. Quid igitur sibi uult illud, Factus obediens usq; ad mortem? Item Eph.5
illud, Pro nobis omnibus tradidit seipsum? Quoniam hoc à patre habuit, ut iuxta
suam bonitatem operaretur pro hominibus. Tu uero & illa audito: Christus nos Rom.5
exemit de maledicto legis. Item, Quum peccatores essemus, Christus pro nobis Gal.3
mortuus est. Diligenter autem obserua uerba domini, quòd quum nos de patre

Mar.1 erudiret, nouit authenticis & herilibus uti uocibus, Volo, mundare. Et Tace, obmu-
Mar.4 tesce. Et, Ego autem dico uobis. Et illud, Mutum & surdum dæmonium ego tibi
Luc.4 præcipio: & si qua sunt huius generis alia. Vt ex his quidem dominum & condito-
Mar.9 rem nostrũ cognosceremus, per illa uero patrẽ domini & conditoris nostri discere-
mus. Ita sermo undiquaq; uerax domonstrat patrem creare per filium, ut nec pa-
tris imperfecta sit creatio, nec eneruis filij operatio, sed duorum unam eandemq;
uoluntatem declarat. Itaq; hæc uox per quem, confessionem habet caussæ princi-
palis, non autem sumitur ad proloquium caussæ efficientis.

DEFINITIVAE SENTENTIAE DE SPI-
ritu, doctrinæ scripturam congruentes, &
quòd spiritus est dominus.

CAP. IX TAM uero etiam de spiritu sancto communes nostræ sentẽtiæ cuiusmo
di sint expendamus, tũ eas quæ nobis de illo e scripturis collectæ sunt,
tum eas quas patrũ traditione sine scripto accepimus. Primũ igitur qui
audiuit appellationes spiritus, erigitur animo, & ad supremã naturam
cogitationem attollit. Nam spiritus dei dictus est, & spiritus ueritatis, qui ex patre
procedit. Spiritus rectus, principalis. Spiritus sanctus, quæ postrema propria est
illius ac peculiaris appellatio. Quod sane nomen omniũ maximè declarat id quod
est incorporeum, & ab omni materia purum, atq; incompositũ declarat. Quapro-
pter & dominus, ut animum qui putat deum in loco adorandum, doceat eum in-
comprehensibilem & incorporeum esse: Spiritus, inquit, est deus. Proinde fieri nõ
potest, ut qui audit spiritus, naturam loco circunscriptã, aut mutationibus & altera
tionibus obnoxiã, aut omnino creaturæ similẽ imaginatione imprimat menti suæ: p
sed ad id quod summum est cogitatione proficiscens, intelligibilem substantiã co-
gitet necesse est, uirtute infinitã, magnitudine incircunscriptam, nec temporum nec
seculorum dimensionem recipientem, nemini bona quæ habet ipsa, inuidentem: ad
quam omnia conuertuntur quæ egent sanctificatione, quam omnia appetunt iu-
xta uirtutem uiuentia, cuius afflatu uelut irrigantur & adiuuantur, ut perueniant
ad proprium suum naturalemq; finem: sic perficientem cætera, ut ipse in nullo de-
ficiat: non aliunde parta uita uiuentem, sed qui sit ipse uitæ largitor: nec accessioni-
bus augescentem, sed plenum, rectum, in seipso collocatum, qui nusquã non adest:
sanctificationis parentem: lucem intelligibilem, uniuersæ potentiæ rationali, ad ue-
ritatis inuestigationem, uelut illustrationem quandam ex sese præbentem: natura
inaccessum, sed qui capi possit ob benignitatem: omnia quidem implẽtem uirtute,
sed solis ijs qui digni sunt communicabilem, quibus sese non eadem impertit men-
sura, sed iuxta portionẽ fidei dispertitur uim suam. Simplicem iuxta essentiam, sed
potẽtijs uarium: qui singulis totus adest, & totus ubiq; est: qui sic diuiditur, ut nihil
ipse patiatur: cuius sic omnes participes sunt, ut ipse maneat integer, radij solaris in
morem, cuius beneficium sic adest ei qui fruitur, quasi soli adsit, quum & terrã illu-
stret & mare, & aëri misceatur: itidẽ & spiritus sanctus, unicuiq; capacium quũ ad-
sit quasi soli, omnibus sufficientem & integram gratiã infundit, quo fruuntur quæ-
cunq; de illo participant, nõ quantum ipsa sua natura possunt capere, sed quantum
potest ille. Porro consortium cum spiritu non constat loci propinquitate: nam qui
fiat, ut ad incorporeum corporaliter accedas? sed à cupiditatibus recessu, quæ post

accesserunt

A accesserunt animæ propter amicitiam erga carnem, & à dei consortio alienârunt. Itaq; purgata à probro quòd eam per malitiam cõtaminârat, & ad natiuam pulchritudinem reuersa, ac uelut imagine regia ueterem formam puritate reddẽs, hoc uno demum modo potest ad paracletum appropinquare: ille porrò, ueluti sol, purum nactus oculum ostendet tibi in seipso imaginem illius qui uideri non potest. In beata autem huius imaginis contemplatione, uidebis ineffabilem archetypi pulchritudinem, per hunc corda sustolluntur in altum, manu ducuntur infirmi, proficientes perficiuntur. Hic eis qui à tumultu cupiditatũ purgati sunt illucescens, per communionẽ quã cum ipso habent, spirituales reddit. Et quemadmodũ corpora illustria perlucidaq;, contacta radio solis, fiunt & ipsa supra modum splendida, & alium fulgorẽ ex sese profundũt: sic & animæ spiritu afflatę, ac spiritu illustratæ, fiũt & ipsæ spirituales, & in alios gratiam emittunt. Hinc futurorum præscientia, arcanorũ intelligentia, occultorum comprehensio, donorum distributiones, cœlestis cõuersatio, cum angelis chorea: hinc gaudiũ nunquam finiendum, hinc in deo perseuerantia, hinc similitudo cum deo, & quo nihil sublimius expeti potest, hinc est ut deus fias. Cõmunes igitur nostrę sententiæ de sancto spiritu, quas de magnitudine dignitateq; illius, deq; operationibus, ab ipsis spiritus eloquijs sentire didicimus, ut è multis paucas attulerimus, sic habent. Nunc ad contradicendi cupidos ueniendum est, conabimurq; illorum obiectiones refellere, quas è falsi nominis scientia nobis proponunt.

ADVERSVS EOS QVI DICVNT NON OPORtere patri & filio adiungere spiritum sanctum

CAP. X

B NON oportet, inquiunt, patri & filio adiungere spiritũ sanctum, partim eò quòd sit alienæ naturæ, partim quod dignitate sit inferior. Quibus æquũ est, ut apostolorum uerbis respondeamus: Deo oportet obedire magis quàm hominibus. Nam si dominus apertè in tradẽdo salutifero baptismate præcepit discipulis, ut baptizarent omnes gentes in nomine patris & filij & spiritus sancti: haud dedignatus cum illo consortium: contrà isti dicunt, non oportere spiritũ patri filioq; coniungere: an non dei præcepto palàm aduersantur? Etenim si dicant huiusmodi coniunctionem non declarare ullam communionem, aut consortium, proferant, quid igitur hoc existimandum est, aut quam aliam adferunt magis peculiarem consortij rationem. Alioqui si dominus sibi & patri non adiunxit spiritum in baptismo, ne nobis uitio uertant quod eos cõiungimus. Nihil enim nos ab illo præscripto diuersum neq; sentimus neq; loquimur. Quòd si illic cõiunctus est patri & filio spiritus, nec quisquam est adeò impudens, ut quicquam aliud dicat, nec sic quidem nos in ius uocent, si scripturas sequimur. Sed apparatus belli aduersum nos instructus est, omnisq; cogitatio in acie constitit, & linguę male dicorũ hic multo uehementius iaculantur, quam Iudęi, qui Christũ occiderãt, olim lapidibus impetierunt Stephanũ. Verum illud ne lateat istos, nos quidem esse belli occasionem, cæterũ negotiũ reuera ad excelsum spectare: Itaq; in nos quidẽ machinas & insidias instruũt, seq; mutuo exhortantur ad ferẽdas suppetias, ut quisq; peritia aut robore ualet: cæterum id quod oppugnatur, fides est, iscq; scopus cõmunis est omnibus, ut soliditatẽ fidei in Christum labefactent, apostolicam traditionem solo æquatam abolendo. Eapropter sicuti solent çris alieni debitores qui sanè

Act. 4

Mar. 16

cordati

cordati sunt,probationes è scriptura clamore exigunt: patrum testimonia,quæ sine pto prodita non sunt,ueluti nullius momenti reiiciunt. At non deseremus ueritatẽ, neq; per ignauiam ab illi ferendis auxilijs desistemus. Etenim si dominus nobis ut necessariũ ac salutare dogma tradidit, spiritum cum patre coniungendum esse,his autem secus uidetur,sed diuidere ac distrahere uolunt spiritum,& ad seruilem naturam detrudere,an nõ uerum est,apud illos blasphemiam ipsorũ plus habere ponderis,quàm domini præscriptum? Agedum igitur omni contentione deposita, ita denuo de his quę sunt in manibus cõsideremus. Christiani unde nos? Vtiq; per fidem,dicet quilibet. Seruamur autem,quo modo? Nimirum regenerati per gratiam quę cõfertur in baptismo. Nam unde alioqui? Et postea quum sciamus hanc salutẽ per patrem & filium & spiritum sanctum certò promitti, num doctrinæ formam quam accepimus abijciemus? Id profectò multis dignum suspirijs fuerit,si comperiamur nunc longius abesse a salute nostra, quam tum quum credidimus. Etenim si quod tunc recepimus,nunc abnegamus,nõ minus damni fuerit,quam si quis expers baptismatis decedat: aut si in uno quopiam eorum quæ a Christo tradita sunt deficiens, baptismum accipiat: & professione quam in prima institutione deposuimus,quum liberati a simulacris accessimus ad deum unũ, qui nos in omni tempore,perq; uitam omnem sua ui conseruat,tanquã tuta custodia cinctus,seipsum alienũ reddat à promissis dei,suo ipsius chirographo repugnans, quod in professione fidei deposuit. Nã si uitæ initiũ est baptismus,sicq; dierum omniũ primus est dies regenerationis,perspicuum est & uocẽ illam omniũ pretiosissimam esse mihi,quæ in adoptionis gratia prolata est. Ita ne traditionem quæ me perduxit ad lucem ac dei cognitionẽ largita est,per quã factus sum filius dei, qui paulo ante propter peccata tum eram hostis, deseram seductus istorum probabilibus sermonibus? Quin potius illud mihi precor,ut cum hac professione cõiungat hinc decedere ad dominum. Et ipsos hortor,ut inuiolatam seruent fidem usq; ad diem Christi,& indiuulsum à patre & filio custodiant spiritum sanctum,quam doctrinam in baptismate receperunt,& in professione fidei atq; in persolutione plenæ gloriæ perseuerent.

CAP. XI. PRAEVARICATORES, QVI NEGANT SPIRITVM.

VI uæ? Cui afflictio,cui angustia ac tenebræ,cui sempiterna condemnatio? Nonne præuaricatoribus? Nonne ijs qui fidem abnegárunt? Sed unde probantur abnegásse? Nonne hinc,quod suã ipsi professionem irritam fecerunt? Quid aũt professi sunt,aut quando? Professi sunt se credere in patrem & filium & spiritum sanctum, quum renuntiantes diabolo & angelis eius salutiferam illam uocem ædiderunt. Quod igitur istis dignum uocabulum repertum est a filijs lucis? Nonne perfugæ ac præuaricatores appellantur, ut qui sua salutifera pacta uiolarint. Quo igitur nomine uocem eum qui deum abnegauit,eum qui Christum abnegauit? Quonam alio,quam præuaricatoris ac desertoris? At ei qui negauit spiritum,quod me uis nomẽ imponere? Nonne hoc idem? quippe qui pactum cum deo initum uiolárit? Ergo quum professio fidei in deum, pietatis beatitudinem nobis conciliet,contrà abnegatio ,crimini abnegati dei faciat obnoxios,an non horrendum est hanc professionem nunc irritam facere, non ignem,non gladium,non crucem,non flagella,non rotam ,nõ tormenta metuentes, sed solis sophismatibus seductionibusq; istorũ qui spiritui rebelles sunt ,impulsos?

Testificor

A Teſtificor omni homini, Chriſtum profitenti, ſed & eum neganti, quod Chriſtus nihil illi proderit, nec ei qui deũ quidẽ inuocat, ſed Chriſtũ ſpernit, quòd inanis eſt fides illius. Similiter ei qui ſpiritum reiicit, teſtificor quòd fides eius qua profitetur patrem & filium, inani ſerit, quam nec habere poteſt, niſi ſimul adſit ſpiritus. Nõ enim credit in filium, qui non credit ſpiritui ſancto: nõ credit in patrẽ, qui nõ credit filio. Nec enim poteſt dicere dominus Ieſus, niſi in ſpiritu ſancto. Et, Deum nemo uidit unquam, ſed unigenitus filius, qui eſt in ſinu patris, ipſe nobis enarrauit. Inſuper talis expers eſt ueræ adorationis. Neq; enim fieri poteſt, ut quis filium adoret niſi in ſpiritu ſancto, aut ut patrem inuocet, niſi in adoptionis ſpiritu. Gal.5 Ioan.5 Cor.12 Io.1

ADVERSVS EOS QVI DICVNT SVFFICERE baptiſma tantum in nomine filij.

CAP. XII

NEminem uero debet offendere illud Apoſtoli, quòd nomen patris, & ſpiritus ſancti mentionem, in baptiſmatis commemoratione frequenter omittit: neq; ideo putet harum uocum uſum eſſe indifferentem. Quicunq; inquit, in Chriſtum baptizati eſtis, Chriſtũ induiſtis. Quicunq; in Chriſto baptizati eſtis, in morte illius baptizati eſtis. Siquidẽ Chriſti appellatio, totius deitatis eſt profeſſio: quippe quæ ſimul declarat & deum qui unxit, & filium qui unctus eſt, & ſpiritum ſanctum qui eſt unctio: quemadmodũ a Petro in Actis didicimus, Ieſum Nazarenũ, quẽ unxit deus ſpiritu ſancto. Item in Eſaia, Spiritus domini ſuper me. Et pſalmicus ille cantor, Propterea unxit te deus deus tuus oleo exultationis, ultra participes tuos. Videtur attamen interdum & ſpiritus tantum in baptiſmate feciſſe mentionem Apoſtolus, Omnes, enim inquit, in uno B corpore, & in uno ſpiritu baptizati ſumus. His & illud conſonat, Vos baptizabimini in ſpiritu ſancto. Rurſum, Et ipſe uos baptizabit in ſpiritu ſancto. At nõ ideo quis dixerit perfectum eſſe baptiſma, in quo ſolum ſpiritus nomen inuocatum eſt. Oportet enim inuiolabilem manere traditionem, quæ in uiuifica gratia data eſt: eo quòd qui liberauit de corruptione uitam noſtram, poteſtatem nobis renouationis dedit: quæ poteſtas, cauſſam habet ineffabilem, & in myſterio reconditam, ſed magnam animabus ſalutem conferentem, ut quicquam addere aut detrahere, plane ſit ab æterna uita excidere. Proinde, ſi in baptiſmo ſeparare ſpiritum à patre & filio, ut periculoſum eſt baptizanti, ita baptiſmum accipienti inutile, quomodo nobis tutum fuerit, à patre & filio diſtrahere ſpiritũ? Fides, ac baptiſma, duo ſunt modi parandæ ſalutis, inter ſe cognati & inſeparabiles. Nam fides perficitur per baptiſmũ, baptiſmus uero fundamento fidei nititur, & utraq; res per has uoces impletur. Sicut enim credimus in patrem & filium & ſpiritum ſanctum, ſic & baptizamur in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Ac præcedit quidem profeſſio ad ſalutem perducens, ſequitur autem baptiſma, conſignans pactum noſtrum. Cap.1 Act.1

QVARE APVD PAVLVM, ANGELI SIMUL cum patre & filio adiunguntur.

CAP. XIII

TAlia inquiunt, quæ ſimul patri & filio annumerantur, non ideo per omnia ſimul cum illis glorificantur. Veluti quum Apoſtolus obteſtãs Timotheum angelos ſimul adducit, dicens, Obteſtor te in conſpectu dei, & Chriſti Ieſu, & electorum eius angelorum: quos tamen non ſeparamus a reliquis creaturis, neq; ſuſtinemus eos patri & filio annumerare. Ego 1.Tim.5

uerò

uerò tametsi hic sermo nulla dignus est confutatione, tam manifestam præferens absurditatem: tamen illud dico, quod cõseruum etiam testem aliquis adducere possit apud mansuetum ac placabilem iudicem, quiq; maxime per æquitatem erga reos iuste iudicandi irrefutabilem rectitudinem declararit. Cæterum ut aliquis liber è seruo, atq; uocetur filius dei, & à morte reuocetur ad uitam, a nullo alio potest dari, nisi ab eo qui cum deo naturalem habet societatẽ, & a seruili cõditione sit alienus. Quomodo autem sociabit nos deo, qui ipse est alienus? Quomodo liberos reddet nos, qui ipse est iugo seruitutis obnoxius? Itaq; non ob eadem fit spiritus & angelorum mentio: sed spiritus commemoratur tanquam autor ac dominus uitæ: angeli uero tanquam conseruorum adiutores, fideles q; ueritatis testes adhibentur. Siquidem mos est sanctis, dei præcepta testibus adhibitis tradere. Sicut hic ipse Timotheo loquens in hunc modum, Quæ accepisti a me coram multis testibus, ea
2. Tim. 2 depone apud fidels homines. Et nũc angelos attestatur, sciens quòd angeli pariter adfuturi sunt iudici, quum uenerit in gloria patris, ut iudicet orbem terrarũ in iustitia. Quisquis enim, inquit, cõfitebitur me coram hominibus, & filius hominis cõfi-
Mat. 10 tebitur eum coram angelis eius. Qui uero abnegauerit me coram hominibus, ab-
2. Thes. 1 negabitur in conspectu angelorum dei. Et Paulus alibi dicit, In reuelatione domini Iesu de cœlis, cum angelis. Hanc ob causam cõtestatur angelos, firmas sibi præparans probationes ad magnum illud tribunal. Neq; hic modò, uerũ etiam simpliciter omnes, quibus aliquod uerbi ministerũ commissum est, nullo unquam tempore cessant testari: nõ angelos tantũ, uerum etiam cœlũ & terram inclamant, ut intra quorum ambitum omnia gerantur, quiq; in examinatione in hac uita gestorũ sint simul cum iudicandis futuri. Aduocauit, inquit, cœlũ sursum, & terrã ad dijudicandum populũ suũ. Vnde & Moses traditurus populo eloqua dei, Testor, inquit, hodie cœlum & terram. Et rursus in Cantico, Attende cœlũ & loquar, & audiat terra
cap. 1 uerba ex ore meo. Item Esaias, Audi cœlum, & auribus percipe terra. Hieremias au-
cap. 2 tem etiam admirationẽ ac stuporẽ cœlo tribuit, ob audita impia populi facta: Obstupuit cœlum super hoc, & exhorruit amplius terra uehementer, dicit dominus: quoniã duo mala fecit populus meus. Apostolus itaq; sciens angelos hominibus datos ceu pedagogos quospiam ac morum gubernatores, uocauit illos in testimoniũ. At Iesus Naue etiam lapidem testem sermonũ statuit. Iam uero & collis alibi testis appellatur a Iacob, Erit, inquit, lapis hic hodie in testimoniũ uobis in extremis diebus, quũ mentiti fueritis domino uestro: fortasse credẽs uirtute diuina & lapides uocẽ emissuros in redargutionẽ transgressorũ. Sin minus, certe illud fore, ut omnium cõscientia stimulo recordationis percussa uulneretur. Ad hunc igitur modũ, si quibus cõmissa fuit animarũ gubernatio, testes quicũq; quandocunq; fuerint præparãt, ut in posterũ citari possint. Sed spiritus nõ ad usum occasionis, sed per naturæ cõmunionẽ deo cõiunctus est, haud ille quidẽ pertractus à nobis, sed à domino adiũctus.

OBIECTIO, QVOD IN MOSEN NONNVLLI baptizati sunt, & in illum crediderunt, & huius dilutio, in quibus & de typis.

CAP. XIIII

1. Cor. 10 Verum, inquiunt, tametsi baptizamur in spiritu, nõ inde par est ut spiritus deo copuletur, quando in Mosen nõnulli baptizati sunt & in nube & in mari. Similiter in confesso est & fidem tum temporis in homines

peruenisse

A peruenisse. Credidit enim populus Deo, & Mosi famulo eius. Quid igitur, inquiunt, ex fide ac baptismo spiritum sanctum usq; adeò attollis ac magnificas supra reliquam creaturam? quum eadem iam & in hominibus fuisse scripturarum testimonijs demonstratum sit? Quid dicemus? Nimirum illud, quod in spiritum quidem sanctum, ut credimus, æquè atq; in patrem & filium, similiter & baptizamur. Fides autem quæ erat in Mosen, & in nube, uelut umbra fuit & figura. Neq; uero quoniã diuina rebus humilibus & humanis præfigurata sunt, protinus & diuinorum humilis est natura, quam figurarum adumbratio frequenter innuit. Est enim figura rerum expectandarum declaratio, per imitationem ob oculos ponens, ac tectè præmonstrans quod futurum est. Velut Adam figura erat futuri, & Christus figuratè dictus est lapis, & aqua promanans è petra, figura erat uiuificæ potentiæ uerbi. Si quis, inquit, sitit, ueniat ad me, & bibat. Et manna typus erat uiui panis, qui de cœlo descendit. Et serpens pro signo positus, typus erat salutiferæ passionis per crucẽ consummatæ, eoq; qui respexerunt ad illum seruati sunt. Similiter & quæ de eductis Israhelitis scribuntur, ad significationem eorum qui baptismo salui fiunt, narrata sunt. Seruabantur enim Israhelitarum primogenita, quemadmodum & baptizatorum corpora, quum gratia datur ijs qui sanguine signati fuerint. Sanguis enim pecudis, figura est sanguinis Christi. Primogenita uero typus est hominis, qui primus conditus est: qui quoniam necessariò in nobis est, dum perpetuo tenore successionis usq; ad finẽ propagatur, ideo in Adam omnes morimur, & regnauit mors ab Adam usq; ad legis consummationem, & Christi aduentum. Porrò primogenita à deo præterita sunt, ne ea tangeret angelus extinctor, ut ostenderetur, nos iam
B non amplius mori in Adam, qui in Christo uiuificati sumus. Cæterum, mare & nebula ad præsens quidem tempus, inducit ad fidem admirationis, ad futurum autẽ tanquam typus uenturam gratiã præsignauit. Quis sapiens & intelliget hæc? Quomodo mare baptismi typum gerens, separat à Pharaone, sic & lauacrum hoc a diabolica tyrannide. Illud quidẽ occidit hostẽ in sese, moritur & hic inimicitia quæ nobis fuit cũ deo. Ab illo populus exijt illæsus. Ascendimus & nos ab aquis tanquã ex mortuis uiui, seruati per gratiam eius qui uocauit nos. At umbra quam fecit nubes, figura est doni proficiscentis à spiritu sancto, quæ flammam cupiditatum mortificando, membra nos refrigerat. Quid igitur? num quia per figuram in Mose baptizati sumus, ideo protinus exigua est gratia baptismatis? Ad istam rationem nec aliud quicquam in nostris sacramentis fuerit magnum, si quod in singulis magnificum est, cum figuris cõferamus. Ac ne dei quidem erga homines charitas quicquã erit magni aut eximij, qui filium unigenitum dedit pro peccatis nostris: quandoquidem & Abraham filio suo non pepercit. Nec Christi mors erit gloriosa, quod aries loco Isaac uictimæ figurã expleuit. Neq; descensus ad inferos erit horribilis, quòd Ionas tribus diebus ac totidem noctibus mortis figuram prius expleuit. Idem ergo facit & de baptismate, qui ueritatem umbræ comparans, cumq; figuris conferens ea quæ figuris significantur, uniuersam pariter euangelicam dispensationem eleuate aggreditur. Nam quæ peccatorum remissio, quæ uitæ renouatio in mari, quod donum spirituale datum est per Mosen? Quæ illic peccati mortificatio? Non illi Christo commortui sunt, eoq; nec cum illo resuscitati sunt. Non portabant imaginem illius cœlestis, non mortificationem in corpore circunferebant, non exuerant

Exod. 14

10, 6

ueterem hominem cum factis ſuis,non induerant nouum,qui renouatur in agnitio- c
nem ſecundum imaginem illius qui condidit.Quid igitur confers lauacra cum lauacris, quæ ſolam nominis appellationem habent communem, rerum uero tanta eſt differentia, quanta eſt inter ſomnia & ueritatem, inter umbras imagineſq́;& inter ea quæ reuera ſunt, Quanquã & ipſa fides in Moſen, nõ modò declarat fidequeque in ſpiritum paruæ eſſe dignitatis, ſed iuxta illorũ ratiocinationem,omnia pene-
Exod.14 us quæ de deo profitemur extenuat. Credidit,inquit,populus deo,& Moſi famulo eius.Deo itaq; copulatus eſt Moſes,non ſpiritu:eratq; typus,nõ ſpiritus,ſed Chriſti. Tum enim is qui medius intercedit inter deũ & homines, per Moſen præſignabatur in miniſterio legis.Neq; enim ſpiritus figura fuit Moſes,qui inter deũ & populum interceſſit.Data eſt enim lex,diſpoſita per angelos,in manu ſequeſtri, uidelicet Moſi,iuxta prouocationem populi dicentis, Loquere tu nobis,& non loquatur
Exod.22 nobis deus.Itaq; fides quæ erat in Moſen ad Dominũ refertur,qui ſequeſter eſt in
Ioan.5 ter deum & homines,qui dixit,Si credereus Moſi,crederetis utiq; & mihi.An ideo parui momenti eſt,fides in Dominũ,quæ per Moſen præſignata eſt:Non opinor. Conſimili ratione ſi quis in Moſe baptizatus eſt, nequaquã ob id eſt exigua ſpiritus gratia in baptiſmate.Quanquã & alioqui poſſum dicere, conſuetudinẽ eſſe ſcri-
Luc.16 pturæ,Moſi nomine etiam ſignificare legem,uelut illic,Habent Moſen & Prophetas.Itaq; de legali baptiſmate loquens,Baptizati ſunt,inquit,in Moſe. Quur igitur gloriam noſtræ ſpei ac diuitias dei,& ſeruatoris noſtri, qui gratis per regenerationẽ renouat uelut aquilæ iuuentutem noſtram, contemptibilem reddere conamini, ex umbris & figuris ueritatem calumniantes?Profectò ſtulti, ac omnino infantilis animi eſt,puerilisq; cui reuera lacte eſt opus, ignorare magnum illud myſterium noſtræ D
ſalutis:quod quemadmodũ doctores facere ſolent in inſtituendis diſcipulis, ita nos in exercitatione pietatis dum ad perfectionẽ inducimur,primum perceptu facilioribus,ac noſtro modulo congruentibus ad incomprehenſibilem ſcientiam paulatim introducti ſumus,deo qui noſtra gubernat,oculos noſtros uelut in tenebris enutritos,paulatim ad magnum illud lumen aſſuefaciendo ſubuehente. Dum enim parcit infirmitati noſtræ in profunda opulentia ſapientiæ ſuæ,inq́s imperſcrutabilibus iudicijs,placidam hanc nobisq́s accommodam adhibuit inſtitutionem ut prius corporũ umbras intueremur,& in aquis ſolem cerneremus,conſuefaciens,ne protinus ſpectaculo puræ lucis offenſi,caligaremus. Ad conſimilem rationẽ tũ lex umbram habens futurorũ,tũ per Prophetas facta delineatio,quæ eſt ueritatis ænigma,exercitamenta excogitata ſunt,quibus oculi cordis noſtri præparentur, ut ab his facilis nobis tranſitus eſſet ad reconditam in myſterio ſapientiam. Itaq; de figuris quidẽ hactenus,Neq; enim licet huic loco diutius immorari.Alioqui quod obiter incidit, longe maius fieret argumento principali. Quorſum igitur attinet his aliquid addere,in quibus abunde multæ ſunt obiectionum diſſolutiones.

Alius Deus.

CONFVTATIO EORVM QVI OBIICIVNT QVOD in aqua baptizati ſumus,in quo & baptiſmi declaratio.

CAP. XV.

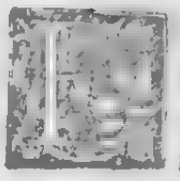

ETIAM in aqua baptizamur, at nequaquam ob id aquam uniuerſæ creaturæ præferimus,aut ei patris filijq́s honorem cõmunicamus. Atque illorum quidem uerba talia ſunt, qualia eſſent hominum ira commotorum, qui ob rationẽ affectu obſcuratam,temperãt,a nullo quod

ad ulas

A ad ulciſcendum eum à quo offenſi ſunt, faciat. Nos tamen haud grauabimur etiam de his diſſerere. Aut enim ignorantes docebimus, aut perperam obſiſtentibus non concedemus. Sed re paulò altius repetita dicemus Dei ac ſeruatoris noſtri circa hominem diſpenſatio, reuocatio eſt a prolapſu, reditusq; ad dei contubernium ab alienatione quam induxit inobedientia. Hanc ob cauſam fuit aduentus Chriſti in carne, euangelicæ conuerſationis prodita forma, afflictiones, crux, ſepultura, reſurrectio, ut homo qui ſaluus fit per imitationem Chriſti, ueterem illam adoptionē qua in ius filiorum aſcitus fuerat, recipiat. Itaque neceſſarium eſt ad uitæ perfectionem Chriſtum imitari, non ſolum exemplis, quæ in uita demonſtrauit, lenitatis, modeſtiæ, ac patientiæ, uerum etiam mortis illius, ſicut Paulus ait, Chriſti imitator: conformor morti eius, ſi quo modo perueniam ad reſurrectionem e mortuis. Quomodo igitur fit, ut ſimus in ſimilitudine mortis eius? Conſepulti cū illo per baptiſma. Rom. 6
Quis igitur eſt modus ſepulturæ, aut quis ex imitatione fructus? Primum oportet uitæ prioris ſeriem interrumpere. Id autem nemo poteſt facere, niſi natus deſuper, iuxta Domini uocem. Siquidem regeneratio, quod ipſum etiam nomen declarat, alterius uitæ initium eſt. Vnde eum qui alteram uitam incepturus eſt, oportet ſuperiori uitæ finem imponere. Quemadmodum enim in his qui poſteaquàm ad ſtadij finem peruenerunt, ſeſe reflectunt, & priuſquā in contrariū moueantur, conſiſtunt pauliſper, ac requiem aliquam interponunt: ſic & in mutatione uitę uidebatur neceſſariū, ut mors inter priorem & poſteriorē uitam intercederet, quæ & præcedentem finiat, & initiū det ſequuturæ. Quomodo igitur aſſequimur deſcenſum ad inferos? Chriſti ſepulturam imitantes per baptiſmum. Eorum enim qui baptizantur
B corpora, quodammodo aquis inſepeliuntur. Proin depoſitionem operum carnis figuratè ſignificat baptiſmus, iuxta Apoſtolum dicentem, Circunciſi eſtis circunci Coloſ. 2
ſione non facta manu, per expoliationem corporis carnis, in circunciſione Chriſti, ſepulti cum illo in baptiſmo, qui quodam modo repurgat animam, à carnalis affectus immundicia ipſi adnata, iuxta id quod ſcriptum eſt, Lauabis me & ſuper niuē Pſal. 50
dealbabor, Eoq; non Iudæorum more in quibuſlibet inquinamentis abluimur, ſed unū nouimus ſalutiferū baptiſma: quandoquidē una eſt pro mundo mors, & una ex mortuis reſurrectio, quarū figura eſt baptiſma. Quapropter, qui nobis uitā diſpenſat Dominus, baptiſmatis pactū nobis ſtatuit, mortis ac uitæ typum habens: mortis quidem imaginē implente aqua, ſpiritu uero uitæ arrā præbente. Hinc itaq; nobis perſpicuū eſt factum quod quærebatur, quamobrem aqua coniuncta ſit ſpiritui. Quum enim duo ſcopi propoſiti ſint in baptiſmo, uidelicet ut aboleat corpus peccati, ne poſtea fructificet mortem, tū ut uiuat ſpiritu, & fructū habeat in ſanctificatione: aqua mortis exhibet imaginem, corpus uelut in ſepulchro recipiens, ſpiritus uero uim uiuificam immittit, a morte peccati renouans animas noſtras in nouā uitam. Hoc igitur eſt deſuper naſci ex aqua & ſpiritu, quaſi mortificatio perficiatur in aqua, uitā uero noſtram operetur ſpiritus. Tribus igitur dimenſionibus, ac totidē inuocationibus, magnū baptiſmatis myſteriū peragitur, ut & mortis figura adumbretur, & per traditionem diuinæ cognitionis animus repurgetur eorum qui baptizantur. Itaq; ſi qua eſt gratia in aqua, non eſt ex ipſius aquæ natura, ſed ex ſpiritus præſentia. Non enim eſt baptiſmus depoſitio ſordium corporis, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio apud deum. Itaque Dominus ad uitam ex reſurrectione nos præ-

parans, totam euangelicam conuerſationem proponit, ut non iraſcamur, ut ma c
lorum tolerantes ſimus, & à uoluptatum amore puri, ut a ſtudio pecuniæ mores
ſint liberi, præſcribens: utq; quæ illud ſeculum iuxta naturam poſſedit, hæc nos oc/
cupantes corrigamus. Proinde ſi quis definiens dicat Euangelium eſſe formam ui
tæ, quæ eſt ex reſurrectione, mihi nequaquam uideretur à uero aberrare. Ad ſco/
Reuertitur to- pum igitur reuertamur: per ſpiritum ſanctum datur in paradiſum reſtitutio, in re/
tus. gnum cœlorum reditus, in adoptionem filiorum reuerſio: datur fiducia deum ap/
pellandi patrem ſuum, conſortem fieri gratiæ Chriſti, filium lucis appellari, æternæ
gloriæ participē eſſe, & ut ſemel omnia dicam, eſſe in omni benedictionis plenitudi
ne, tum in præſenti hoc ſeculo, tum in futuro nobis repoſitorum bonorum, quibus
interim per fidem fruimur, perinde quaſi adſint, gratiam uelut in ſpeculo contem/
plantes. Nam ſi talis eſt arrabo, quale eſt illud quod perfectum eſt? Et ſi tales ſunt
primitiæ, quę erit uerbi conſummatio? Inſuper & illinc cognoſcitur, quam excellens
ſit gratia quæ a ſpiritu confertur in baptiſmate, quod Ioannes quidem baptizaut
Mat.3 aqua, Dominus autē meus Ieſus Chriſtus in ſpiritu ſancto. Ego, inquit, baptizo
uos per aquam ad pœnitentiam: qui autē poſt me uenit, potentior me eſt, cuius non
ſum dignus ut geſtem calceamēta: ipſe uos baptizabit in ſpiritu ſancto & igni. Ignis
baptiſmū probationem quæ fiet in iudicio, ſentiens: quemadmodū ait Apoſtolus,
1.Cor.3 Vniuſcuiuſq; opus quale ſit, ignis probabit. Et rurſum, Dies eīn declarabit, quod
in igni patebit. Iam uero ſunt nonnulli, qui in certaminibus pro pietate, reuera non
imitatione Chriſti mortem perpeſſi, nihil huiuſmodi ſacramentis quæ ſunt in aqua
opus habuerunt ad ſalutē, nimirum in proprio baptizati ſanguine. Neq; hæc ita lo
quor, quod aquæ baptiſma ſpernā, ſed ut iſtorū rationes deiciam, qui aduerſus ſpi/ d
ritū eriguntur, quiq; cōmiſcent mixturam nō recipientia, & ſimilia faciunt, quæ cō/
Reditus. parationem reſpuunt. Ad id igitur quod inſtitutum eſt redeamus.

QVOD IN OMNI SENSV, SPIRITVS SANCTVS IN/ ſeparabilis eſt a patre & filio, ſiue in creatione intelligi/ bilium creaturarum, ſiue in humana diſpenſa/ tione, ſiue in iudicio quod expectatur.

CAP. XVI

1.Cor.12 QVOD in omnibus ſpiritus ſanctus inſeparabilis, & prorſus indiſtra/
ctus ſit a patre & filio, Paulus Corinthius ſcribens declarat, eo in loco
quo tractat de dono linguarum: Si omnes, inquit, prophetetis, ingre/
diatur autem infidelis, aut idiota, arguitur ab omnibus, iudicatur ab o/
mnibus, & occulta cordis eius manifeſta fiunt, atq; ita procidens in faciem, adorat
Deum, renuntians quod Deus ſit uere in uobis. Itaq; ſi ex prophetia, quæ iuxta di
ſtributionem donorum ſpiritus operatur, agnoſcitur deus in prophetis eſſe, conſul/
tent iſti, quem locum tribuant ſpiritui ſancto. Vtrum æquius ſit illum cum deo iun
gere, an ad creaturarum ordinem extrudere. Præterea ex his quæ Petrus dixit Sap/
Act.5 phiræ. Quid eſt quod conuenit inter uos, tentare ſpiritū ſanctū, nō mentiri eſtis ho
minibus, ſed deo: declarat quæ peccantur in ſpiritū ſanctū, eadem peccari in Deū.
Hoc autem pacto diſcere poteris, ſpiritum ſanctum in omni operatione coniun/
ctum & inſeparabilem eſſe à patre & filio. Siquidem quum deus efficiat uarias ope
rationum diſtributiones, ac Dominus eas diſtributiones adminiſtret, ſimul adeſt
ſpiritus ſanctus, partitionem donorum pro cuiuſq; dignitate proprio arbitrio di/
ſpenſans

A ſpenſans. Diuiſiones,inquit, donorum ſunt,unus autem ſpiritus.Et diuiſiones ad/
miniſtrationum ſunt,unus autem Dominus.Et diuiſiones operationum ſunt,unus
autem deus,qui operatur omnia in omnibus. Hæc autem,inquit,omnia operatur 1.Cor.12
unus & idem ſpiritus, diuidens ſeorſim cuique,prout uult.Attamen non quoniam
Apoſtolus primo loco meminit ſpiritus, ſecundo filij, tertio dei & patris,protinus
oportet ſuſpicari totum omnino ordinem inuerſum eſſe.A' noſtra ſiquidem condi/
tione ſumpſerat exordium,eo quòd nobis qui dona accepimus,primum occurrit is
qui diſtribuit: mox cogitamus eum qui mittit, poſtremò cogitationem ſubducimus
ad fontem autoremq; bonorum. Iam etiam ex rebus initio conditis diſcas licet,ſpi/
ritus cũ patre & filio cõmunionem. Nam meræ,& intelligibiles,& ultramundanæ
uirtutes,ſanctæ tũ ſunt,tũ nominantur, ex gratia per ſpiritũ infuſa ſanctimoniã na/
ctæ. Eoq; prætermiſſa eſt mentio quomodo cœleſtes uirtutes conditæ fuerint:ſed
de ſenſibilibus tantũ creatorem nobis aperuit is,qui conditi orbis conſcripſit hiſto/
riam. Tu uero qui facultatẽ habes ex uiſibilibus inuiſibilium rationem deprehẽdere,
glorifica conditorẽ in quo condita ſunt omnia,ſiue uiſibilia,ſiue inuiſibilia,ſiue prin
cipatus,ſiue poteſtates,ſiue uirtutes, ſiue throni,ſiue dominationes,ſiue aliæ quæpi
am naturæ rationales quæ nominari non poſſunt. In horũ autem creatione cogita
mihi principalem cauſam eorũ quæ ſunt,patrem,deinde conditricem,filiũ,perfectri/
cem,ſpiritũ ſanctũ: ut uoluntate quidem patris ſint adminiſtratorij ſpiritus,filij ue/
ro operatione perducantur ut ſint,ſpiritus autem aduentu perficiantur.Porrò ange
lorum perfectio eſt ſanctificatio, & in hac perſeuerantia. Ac nemo me credat,tres
originales ſubſtantias ponere,aut filij operationem imperfectam eſſe. Principium
B enim eorũ quæ ſunt,unum eſt, per filium condens,per ſpiritum ſanctum perficiẽs.
Ac nec pater qui operatur omnia in omnibus, imperfectam habet operationẽ,ne/
que filius inconſummatam creationem,niſi a ſpiritu perficiatur. Hoc pacto nec pa/
ter opus habebit filio,ſola uoluntate creans,attamen uult & ſolet creare per filium.
Neq; filius egebit auxilio,iuxta patris ſimilitudinẽ operans,ſed & filius uult ſoletq;
per ſpiritum perficere. Nam uerbo Domini cœli firmati ſunt,& ſpiritu oris eius o/ Pſal.32
mnis uirtus eorum. Itaq; nec uerbum eſt ſignificatiuus aëris ictus,per uocis inſtru/
menta prolatus:nec ſpiritus oris halitus, e partibus reſpiratorijs efflatus:ſed uerbũ
quod in principio fuit apud deum, deus eſt: & ſpiritus oris dei,ſpiritus eſt ueritatis,
qui a patre procedit.Itaq; tria intelligis,mandantem Dominum,creans uerbum,&
confirmantem ſpiritum ſanctum.Quæ porrò alia poſſit eſſe confirmatio,quàm in
ſanctimonia perfectio,confirmationis uerbo ſignificante,cõſtantiam, immutabili/
tatem,ac ſoliditatem in bonis.Sanctificatio uero non eſt abſq; ſpiritu. Neq; enim
cœlorum uirtutes ſuapte natura ſanctæ ſunt:nam ſi id eſſet, nulla re differrẽt a ſpiri
tu ſancto:ſed iuxta portionem qua ſe inuicem ſuperant,a ſpiritu habent ſanctifica/
tionis menſuram. Quemadmodũ enim cauterũ nõ ſine igni intelligitur,quũ aliud Cauẽ.
ſit ſubiecta materia,aliud ignis: itidem & in cœleſtibus uirtutibus,ſubſtantia quidẽ Heb.1
earum, puta ſpiritus, eſt aërius, aut ignis immaterialis, iuxta id quod ſcriptum eſt,
Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem urentem. Ea propter & in
loco ſunt, & fiunt uiſibiles, dum ijs qui digni ſunt apparent in ſpecie propriorum
corporum. Attamen ſanctificatio quæ eſt extra ſubſtantiam illorum,perfectionem
illis adiungit per communionem ſpiritus. Conſeruat autem dignitatem per perſe/

uerantiam in bono,habentes quidem in eligendo liberum arbitrium, nunquam ta/ c
men ab eius qui uere bonus est, consortio excidentes:ut si subtraxeris uerbo spiri/
tum,perierint angelorum choreæ & sanctificatio,sublatæ sint archangelorum præ
fecturæ una cum sanctificationibus ac prophetijs, denique confusa fuerint omnia.
Consequenter & nullis gubernata legibus,nullo digesta ordine,nullis finibus circũ
scripta fuerit illarum uita. Quomodo ergo dicent angeli, Gloria in excelsis deo:nisi
Iterat. a spiritu accepta potestate? Nemo siquidẽ potest dicere Dominũ Iesum,nisi in spiri/
tu sancto.& nullus in spiritu dei loquens,dicit Iesum anathema:quod sane diceret
impij & aduersarij spiritus, quorum defectio comprobat quod dicimus, uirtutes
inuisibiles esse tui arbitrij, æque ad uirtutem atque ad uitia uertibiles,& ob id opus
habẽtes auxilio spiritus. Ego uero ipsum Gabrielem haud alio modo arbitror præ
dicare futura, quam præscientia spiritus, eo quòd unum de numero uatinorum do/
norum spiritus,sit prophetia.Porrò qui mysteria uisionis uiro desideriorum iussus
erat annuntiare,unde nactus est sapientiam, ut posset docere arcana,nisi per spiritũ
sanctum,quum patefactio mysteriorum peculiariter ad spiritum sanctum pertine/
1.Cor.2 at,iuxta id quod scriptum est,Nobis reuelauit deus per spiritum. Throni uero & do
minationes,principatus & potestates, quomodo beatam illam uiuerent uitam,nisi
semper uiderent uultum patris,qui in cœlis est? At uisio non est absq; spiritu.Quẽ/
admodum enim si in nocte tollas lucernam e domo, superest ut nihil uideant oculi,
nihil operentur uirtutes, nec agnoscatur rerum dignitas,sed per ignorantiam aurũ
perinde cõculcetur ac si ferrum elletuta in intelligibili gubernatione, impossibile est
illam insititiam manere uitam absq; spiritu:nihilo profecto magis quam exercitus D
in recto ordine manere potest absente duce,aut chorus in cõsonantia nisi adsit cho
Esa.6 ri præfectus,qui temperet harmoniã.Qui possent dicere Seraphim, Sanctus san/
ctus,sanctus Dominus,nisi docti per spiritum? quotiescunq; piũ est hunc glorificatio/
nis hymnum canere.Siue igitur laudant deum omnes angeli eius,siue laudant eum
omnes uirtutes eius, per spiritus instinctum fit, siue adsint milies mille angeli, siue
centies centum milia angelorum illi ministrantium,per uirtutem spiritus,suum offi/
cium citra reprehensionem perficiunt.Itaq; tota illa supercœlestis & ineffabilis har
monia,tum in cultoris dei,tum in ultramundanarum uirtutum inter ipsas consonã/
tia nequaquam seruari posset,nisi præsit spiritus.Ad eum quidem modum in creã/
do adest spiritus sanctus, ijs quæ nõ proficiendo perueniunt ad perfectionem,sed
ab ipsa protinus creatione perfecta sunt,in hoc ut perficiatur consummeturq; illorũ
substantia,simul conferens gratiam suam. Cæterum dispositiones circa hominem,
quæ factæ sunt a magno deo:& seruatore nostro Iesu Christo,iuxta bonitatem dei
& patris, quis negabit per spiritus gratiam esse peractas? Siue uelis prisca specta/
re,ueluti patriarcharũ benedictiones, auxilium per legem datum,figuras:prophe/
tias fortiter in bellis gesta,miracula per sanctos ædita: siue quæ circa Christi in car/
ne aduentum dispensata sunt: per spiritum gesta sunt omnia. Primò enim adfuit i/
psi carni Dominicæ,dum illi factus est unctio,& inseparabiliter cõunctus,sicut scri
Mat.3 ptum est.Super quem uideris spiritum descendentem & manentem super eum,hic
Mar.1 est filius meus dilectus.Et,Iesum a Nazareth quem unxit deus spiritu sancto. De/
Act.4 inceps omnis actio præsente spiritu sancto peragebatur.Hic aderat simul quum &
Mat.4 a diabolo tentaretur. Sublatus est,inquit, Iesus a spiritu in desertum ut tentaretur.

Tum

A Tum ædenti miracula simul aderat. Si enim, inquit, in spiritu ejicio dæmonia. Nec M.
deseruit excitatum a mortuis. Dominus enim qui renouabat hominem, eoq; red de-
bat gratiam quam ex afflatu dei acceptam amiserat, inspirauit in faciem discipulo- Ioan.
rum, quibus ait, Accipite spiritum sanctum, si quorum peccata remiseritis remittun
tur: & si quorum retinueritis, retenta sunt. Iam uero ecclesiæ ordo, & gubernatio, nō-
ne palam & irrefutabiliter per spiritum sanctum peragitur? Ipse, inquit, dedit eccle- 1.Cor. 12
siæ primum Apostolos, deinde Prophetas, tertio doctores. Ad hæc uirtutes, præ-
terea dona sanationum, subuentiones, gubernationes, genera linguarum. Hic enim
ordo iuxta distributionem donorum spiritus digestus est. Quin si quis accuratius
perpendat, comperiet ne in tempore quidem apparitionis de cœlo Dominicæ quā
expectamus, otiosum fore spiritum sanctū, id quod quidam arbitrantur: sed simul
adfuturum in die quo sese manifestabit filius, quo iudicaturus est orbem terrarum
in iustitia, ille beatus, & solus potens. Quis igitur usq; adeo rudis est, ut non ad-
uerit de bonis quæ deus præparauit dignis ignoretq; iustorum coronam esse spiritus
beneficium, quod tum largius perfectiusq; dabitur, spirituali gloria cumq; pro recte
gestis distributa? In splendoribus enim sanctorum mansiones multæ sunt apud pa Ioan. 14.
trem: hoc est, dignitatis discrimina. Sicut enim stella a stella differt in claritate, ita & 1.Cor. 15
resurrectio mortuorum. Itaq; qui consignati sunt spiritu sancto in diem redemptio
nis, quiq; sancti spiritus primitias puras & incorruptas seruauerint, ij sunt qui audi-
ent, Euge serue bone & fidelis, super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam. Mat. 25
Similiter & qui contristauerint spiritum sanctum, malitia studiorum suorum, aut
qui non fecerint lucrum è sorte data, spoliabuntur eo, quod acceperant, beneficio in
B alios translato, aut iuxta Euangelistam, omnino dissipabuntur. Dissectio autem o-
mnino intelligenda est in hoc, quòd prorsus & a spiritu sancto alienabuntur. Neq;
enim corpus diuiditur, ut una pars tradatur supplicio, altera absoluatur. Nā id qui-
dem fabulosum, nec eo dignum iudice, quum totus homo peccauerit, dimidium illi-
us addici pœnæ. Nec anima in duas partes secatur, quum tota per totum hominem
peccandi affectū habeat, simulq; cū corpore malum operetur. Sed quemadmodū
dixi, Dissectio est animæ, perpetua a spiritu sancto alienatio. Nūc enim tametsi nō
admiscetur indignis, attamen aliquo pacto uidetur adesse semel consignatis, expe-
ctans ut ad salutem conuertantur. Tum uero in totum ab anima quæ gratiam ipsi-
us prophanauerit, resecabitur. Eoq; non est in inferno qui confiteatur, neq; in mor-
te qui memor sit dei: quod iam non adsit sancti spiritus adiutorium. Quomodo igi
tur intelligi potest, absq; spiritu sancto fieri iudicium? quum uerbum declaret, spiri-
tum esse iustorum præmium, quando pro arrabone exhibebitur quod perfectum
est. Et hæc est prima peccatorum condemnatio, quum eo quod uidebantur habe-
re, spoliantur. Porrò maximum argumentum, spiritus cum patre & filio arctissimę
societatis, illud est, quòd eodem modo dicitur habere se erga deum, quo er-
ga unumquemq; nostrū se habet spiritus, qui est in nobis. Quis, inquit,
hominum nouit ea quæ sunt hominis, nisi spiritus, qui est in ipso. 1.Cor. 2
Sic, quæ sunt dei, nemo nouit, nisi spiritus, qui ex deo est.

ADVERSVS EOS, QVI DICVNT SPIRITVM SANCTVM NON ANNUMERARI, PATRI, SED SUBNUMERARI, UBI & DE PIA SUBNUMERATIONE, SUMMARIUS HIDEI DECURSUS.

CAPVT XVII.

ET hæc quidem hactenus: cæterum subnumerationem quid dicant, aut in cuius rei significationem uocem hanc usurpent, ne cogitare quidem facile est. Nam & hanc nobis e mundi sapientia fuisse inuectam, in promptu est. At an aliquam habeat propriam rationem ad id quod nũc agitur, hoc consideremus. Aiunt igitur qui circa res inanes curiosi sunt, quædam nomina esse communia, quorum significatio multa complectitur: alia magis propria, & alia plus aliis habere uim peculiare quiddam denotandi. Exempli causa, commune nomen est substantia, quod pariter de omnibus prædicatur, siue inanimis siue animatis. Peculiarius autem animal, quod de paucioribus prædicatur quàm illud prius, de multis tamen quæ uidentur illi subiecta. Siquidem in eo, rationalium simul & irrationalium natura comprehenditur. Rursum magis speciale nomen est homo, quam animal: rursum uir specialius est nomen, quam homo, & uire specialius est, hic, aut ille uir, puta Petrus, aut Paulus, aut Ioannes. An igitur quum subnumerationem dicunt, sentiunt communis uocabuli, in ea quæ subiecta sunt diuisionem? At non possum credere illos ad tantum stuporem deductos, ut dicant Deum omnium rerum uelut communionem quandam esse uerbo tantum intelligibilem, sed qui non habeat esse per substantiam, in subiecta deinde, atq; hunc subdiuisionem hanc & subnumerationem dici. Istud sane ne insani quidem dixerint. Nam præter impietatem, etiam sermonem instituunt, cum eo quod proponunt pugnantem: propterea quòd quæ subduuiduntur, eiusdem sunt essentiæ, cuius sunt illa à quo diuiduntur. Sed ob nimiam istorum absurditatem uidemur oratione destitui, nec habere quibus uerbis illorum stultitiam reprehendamus, adeò ut mihi uideantur etiam propter amentiam aliquid lucri facere. Quemadmodum in corpora mollia cedentiaq; non possis egregiam plagam impingere, eo quòd obsistere contractiq; nati non queant, ita eos qui palam insaniunt nõ possis forti iuuenilique redargutione percellere. Superest igitur, ut abominandam illorũ impietatẽ silentio prętereamus. At non patitur illere me nec fratrũ charitas, nec aduersariorum improbitas. Quid igitur dicunt? Vide quanta sit in dictis illorũ arrogantia. Nos, inquiũt, profitemur, iis qui honore pares sunt conuenire connumerationẽ: iis uero qui inferioris sunt conditionis, subnumerationẽ. Et istud quur tandẽ dicitis? Neq; enim intelligo uestram peregrinã sapientiã. An quod aurũ auro connumeratur, plumbũ uero nõ item erit connumerari dignũ: sed ob materiæ uilitatem subnumerabitur auro? Tamen tamq; uim tributis numero, ut is uel rerũ uilium dignitatẽ attollere, uel pretiosarũ rerũ maiestatẽ deijcere ualeat. Ergo rursus aurũ pretiosis lapidibus subnumerabis, atque in his ipsis elegantioribus ac maioribus subnumerabis minus lucidos ac minores. Sed quid non dicant, qui ad nihil aliud uacant, nisi aut ad dicendum, aut audiendum aliquid noui? Posthac cum Stoicis & Epicureis nominentur qui docent impietatem. Quæ nanque uel possit fieri rerum uilium ad pretiosiores subnumeratio? Æreus obolus, aureo stateri quomodo subnumerabitur? Quoniam non dicimus, inquiunt, duo possideri numismata, sed unum & unum. Vtrum igitur utri horum subnumeratur? Nam utrumq; similiter profertur. Sed si quodq; per se

Prædicabilia.

A per ſe numeres, facis æqualitatem pretij eodem numerandi modo. Rurſus ſi ea con iungas, eandem facis dignitatem, utrunq; alteri connumerans. Quòd ſi quicquid in numerando poſteriore loco poſueris, id habebit ſubnumerationem, numeranti in manu eſt, ab ærco numiſmate numerationem incipere. Sed imperitiam redarguere ſuperſedeamus, & ad ea quæ ad rem pertinent orationem uertamus. Etiám ne fili- *Reditus.*
um dicitis ſubnumerari patri, ac ſpiritum filio, an ſoli ſpiritui tributis ſubnumerati-
onem? Etenim ſi filium ſubnumeratis, rurſus in eiuſdem impietatis ſermonem reci-
ditis, uidelicet in diſparilitatem eſſentiæ, in dignitatis deiectionem, in natiuitatem
tempore poſteriorem: breuiter in omnes ſimul blaſphemias contra unigenitum u-
nico iſto uerbo reuolui declarabimini: quibus contradicere prolixius eſt, quam ut
huic cõueniat feſtinationi, præſertim quũ alias alijs in locis iſtorũ impietas a nobis
pro uiribus refutata ſit. Quòd ſi ſoli ſpiritui putant conuenire ſubnumerationem, di
ſcant ſpiritũ ſimul eodem modo pronuntiari cũ Domino, quo modo filius pronũ-
tiatur cũ patre. Nomen enim patris filij & ſpiritus ſancti, ſimiliter æditum eſt. Itaq;
quemadmodum ſe habet filius ad patrẽ, ita ad filium ſeſe habet ſpiritus, iuxta uer-
bi dei ordinem in baptiſmo traditum. Quòd ſi ſpiritus filio iunctus eſt, filius autem
patri, liquet & ſpiritum adiungi patri. Quem igitur locum habet, ut dicant alterum
connumerari, alterum ſubnumerari, quum in una eademq; ſerie nomina ſint ordi-
nata. In ſumma porrò, quæ res ex omni rerum genere, a ſua ipſius natura excidit
dum numeratur, ac non potius quæ numerantur, talia perſeuerant, qualia condita
ſunt ab initio. Cæterum numerus adhibetur à nobis, ut ſignum quo declaratur
multitudo eorum de quibus agimus. Nam corpora quædam numeramus, quædã
B metimur, quædam libramus: & quorum continua eſt natura, ea menſura compre-
hendimus: quorum diſcreta, ea numero ſubijcimus, niſi quòd quæ ſubtilia ſunt, ea
rurſus fiunt etiam menſurabilia. Porrò quæ grauia ſunt, libræ momento diſcerni-
mus. Non itaque quoniam ijſdem ſigna ad ſignificationem quantitatis excogitaui-
mus, protinus etiã naturam eorũ quæ ſignificantur immutauimus. Quemadmodũ
igitur quæ libra expendimus, ea non ſublibramus inter ſeſe, etiã ſi unum ſit aurũ, al
terum ſtannum, neq; ſubmetimur, quæ menſura dijudicantur: ita nec ea quæ nume
rantur, ullo modo ſubnumeramus. Quod ſi in cæteris nihil eſt, quod ſubnumera-
tionem recipiat, qua fronte dicent ſpiritui competere ſubnumerationem. Sed iſti
circa ethnica inſanientes, exiſtimant dignitates quæ gradibus diſtant, aut iuxta na-
turæ ſubmiſſionem ſunt inferiores, ijs conuenire ſubnumerationem.

QVOMODO IN PROFESSIONE TRIVM PERSO-
narum pium monarchiæ dogma ſeruamus, ubi & eorũ qui dicunt ſpiritum ſubnumerari refutatio.

CAPVT XVIII.

VNVM patrem & filium & ſpiritum ſanctum traderet Dominus, non ſimul cum numero tradidit, non enim dixit. In nomine primi, ſecun-
di, ac tertij: neque, in uno, duobus, aut tribus: ſed per ſancta nomina fide ad ſalutem perducente cognitionem largitus eſt. Itaque quòd nos ſaluos facit, fides eſt. Numerus uero ſignum declarans quantitatem eorum de quibus loquimur, ab homini bus excogitatus eſt. Sed qui undiquaque ſibi ipſis noxias contrahunt, etiam numerandi facultate aduerſus fidem abuſi ſunt. Alij uero qui cæteris in rebus nihil immutant propter additum numerũ in diuina

natura

natura uenerantur numerum, nec ob id honoris modum paracleto debitum tranſ- c
grediuntur. Sed ô ſapientiſſime, ſint maxime ſupra numerum, quæ non poſſumus aſſequi, quemadmodum priſca Hebræorum pietas propriis ac peculiaribus notis ineffabile nomen dei figurabat, atq; hinc in omnibus excellentiam commendabat. Quòd ſi & numerus adhibendus eſt, nequaquam eſt in hoc deprauanda ueritas. Aut enim ſilentio honorantur ineffabilia, aut pie numerantur ſancta. Vnus deus & pater, & unus unigenitus filius, & unus ſpiritus ſanctus. Vnamquanq; perſonam ſingulariter efferimus: cæterum ubi numerandum eſt, haudquaquam indoctè numerando, eas proferimus, quaſi plures deos intelligamus. Neq; enim iuxta cõpoſitionem numeramus, ab uno ad plura facientes incrementum, ut dicamus, unũ, duo, tria, neq; primũ, ſecundum, ac tertiũ. Ego enim deus primus, & ego poſterior. Secũdum autẽ deũ nunquã antehac, ac ne hodie quidem audimus, eo quòd deũ ex deo adorantes, etiam proprietatẽ profitemur perſonarum, manemusq; in uno principatu, non diſſipantes diuinæ naturæ rationem in multitudinẽ ſubdiuiſam: eo quòd unam in deo patre, & deo unigenito, formam, ut ita loquar, contemplamur, inſeparabili deitatis eſſentia unitam. Filius enim in patre, & pater in filio: quandoquidem hic talis eſt, qualis ille, & ille qualis hic: atq; hac quidem in parte unũ ſunt. Itaq; iuxta perſonarum proprietatẽ, unus ſunt & unus: at iuxta communem naturam, unũ ſunt ambo. Quomodo igitur ſi unus & unus ſunt, non ſunt duo dij? Quoniã rex dicitur regis imago, non autẽ duo reges. Neq; enim poteſtas ſcinditur, neq; gloria diuiditur. Quemadmodum autẽ principatus ac poteſtas nobis dominans una eſt: ſic & glorificatio quam illi deferimus una eſt, non multæ. Itaq; imaginis honor ad exemplar primũ refertur. Quod igitur hic eſt per imitationem imago, hoc illic natura d
filius: & quemadmodum apud artifices imitatio fit ad formam, ita in diuina incompoſitaq; natura, in communione deitatis eſt unio. Vnus autẽ eſt & ſpiritus ſanctus qui & ipſe per ſe profertur, ac per ſe ipſum complet ſuper omnia glorificandam ac beatam trinitatem: cuius cum patre & filio conſortium ſatis illud declarat, quod in turba creaturarum poſitus non eſt, ſed ſolitariè profertur. Neq; enim unus eſt è uulgo, ſed quemadmodum unus eſt pater, ut unus filius: ita & unus eſt ſpiritus ſanctus, a creaturarũ natura tantũ ſemotus, quantũ par eſt ſolitariũ a rebus cõpoſitis ac multitudinẽ habentibus abeſſe. Patri uero in tantũ unitus eſt, quantũ cõſortij habet unitas cũ unitate. Sed nec hinc ſolũ probatur naturæ cõmunio: uerũ illinc quoque, quod ex patre eſſe dicitur, nõ ſic à patre ueniens, quemadmodum ex deo ſunt omnia, neq; per generationẽ quemadmodum filius, ſed tanquã ſpiritus oris eius. omnino tamẽ nec os membrũ eſt, nec flatus reſolubilis ſpiritus: ſed os dei maieſtas dicitur, & ſpiritus eſſentia uiuens, ſanctificationis autor: unde ſic declaratur illius cõſortium, ut ineffabilis eſſentiæ modus ſeruetur. Quin & Chriſti ſpiritus dicitur, tanquã illi natura coniunctus. Eoq; ſi quis Chriſti ſpiritũ nõ habet, hic nõ eſt eius. Vnde ſolus ſpiritus dignè glorificat dominum. Ille, inquit, me glorificabit: nõ ut natura generabilis, ſed tanquã ſpiritus ueritatis, dilucidè in ſe ipſo declarans ueritatẽ, & tãquam ſpiritus ſapientiæ Chriſtum, qui eſt dei uirtus ac dei ſapientia, in ſua magnitudine incomprehenſibilem. Denicq; tanquam conſolator in ſeipſo exprimit, conſolatoris à quo miſſus eſt bonitatem, & in ſua propria dignitate eius a quo proceſſit, maieſtatem illuſtrat. Eſt igitur gloria, alia quidem naturalis, ueluti gloria ſolis eſt

lumen

A lumen:alia gloria aliunde uenies:alia ex propoſito,quæ iudicio defertur pro meri
tis. At hæc rurſum gemina eſt. Filius,inquit,glorificat patrem,& ſeruus Dominum Ioan.14
ſuum. Ex his duabus,ea quæ ſeruilis eſt a creatura defertur:altera uero quæ,ut ita lo
quar,contubernalis eſt,a ſpiritu præſtatur,quemadmodum de ſe ipſo dixit, Ego te Ioan.17
glorificaui ſuper terram,opus perfeci quod dediſti mihi ut faceren. Sic & de para
cleto dictum eſt, Ille me clarificabit,quoniam de meo accipiet, & annũtiabit uobis. Ioan.16
Et quemadmodum filius glorificatur a patre,quum ait, Et glorificaui,& in æternũ Ioan.7
glorificabo:ſic glorificatur ſpiritus per conſortium quod habet cum patre & filio,&
per unigeniti teſtimonium,dicentis: Omnis blaſphemia remittetur uobis homini Mat.12
bus,ſed in ſpiritũ blaſphemia nõ remittetur. Quum autẽ per uim illuminatricẽ in
tendimus oculos in pulchritudinem imaginis dei inuiſibilis, perq; hãc ſubuehimur
ad pulcherrimum ſpectaculum archetypi,ibi uidelicet adeſt inſeparabiliter,cogniti
onis ſpiritus,uim imaginis ſpeculatiuam in ſeſe præbens,iis qui ueritatis cõtempla
tione delectantur, non foris oſtendens, ſed per ſeipſum inducens ad agnitionem.
Quemadmodum enim nemo nouit patrem niſi filius: ſic nullus poteſt dicere Do 1.Cor.12
minum Ieſum:niſi in ſpiritu ſancto. Non dixit, Per ſpiritum,ſed In ſpiritu. Et, Spiri Ioan.4
tus eſt deus:& qui adorant eum, in ſpiritu & ueritate oportet adorare: ſicut ſcriptũ
eſt, In lumine tuo uidebimus lumen:hoc eſt, in illuſtratione ſpiritus uidebimus lu Pſal.35
men uerũ,quod illuminat omnẽ hominem uenientẽ in mundum. Itaq; in ſeipſo o
ſtendit unigeniti gloriam, & ueris adoratoribus in ſe ipſo dei cognitionem præbet.
Proinde uia ad dei cognitionem eſt ab uno ſpiritu,per unum filium ad unum patrẽ
Ac rurſus natiua bonitas,& naturalis ſanctimonia,& regalis dignitas a patre per u
B nigenitum ad ſpiritum ſanctum permanat. Ad hunc modum & perſonas profite
mur,nec piũ monarchiæ dogma labefactatur. Cæterũ qui ſubnumerationẽ ponũt
dicẽtes,primũ,ſecundum,ac tertiũ, ſciant ſeſe deorũ multitudinẽ,iuxta gentiũ erro
rem, in illibatã Chriſtianorũ de deo profeſſionẽ inducere. Ad nihil enim aliud ten
dit ſubnumerationis doloſa inuẽtio,quam ut profiteamur,deum primum,ſecundũ
ac tertiũ. Sed nobis ſufficit a Domino præſcriptus ordo, quem qui confundit non
minus peccabit,quam peccat iſtorum impietas. Quod ergo naturalis cõmunio ne
quaquã diſſoluitur modò ſubnumerationis,ſatis dictũ eſt. Sed concedamus perti
naci & inaniter ſapienti,donemusq; per ſubnumerationẽ ſpiritus ſignificati quiddã
alio poſterius. Videamus quid ex hoc ſermone cõſequatur. Primus,inquit, homo 1.Cor.15
de terra terrenus,ſecundus homo de cœlo. Et alibi, Non primũ,inquit,quod ſpiri Ibidem.
tuale eſt,ſed quod animale,deinde quod ſpirituale,Ergo ſi primò ſubnumeratur ſe
cundũ, id quod ſubnumeratur uilius eſt eo cui ſubnumeratur. Ita iuxta uos,ulior
eſt homo ſpiritualis animali,& cœleſtis homo uilior eſt terreno.

ADVERSVS EOS QVI DICVNT NON ESSE glorificandum ſpiritum.

CAPVT XIX.

ONEMVS iſta,inquiunt, at ea gloria nullo pacto debetur ſpiritui,ut à nobis hymnis ſit attollendus. Vnde igitur probaturi ſunt ſpiritus di
gnitatem, omnem intellectum ſuperantem, ſi patris & filij commu
nio uiſa eſt iſtis parum grauis ad teſtificandum, attamen poſſumus,
& ad ea quæ nominibus ſignificantur reſpicientes, ad operationum magnitu
dinem,

dinem,& ad operationem quam in nobis, imò quam erga creaturam omnem suppeditat,naturæ illius sublimitatem ac potentiam incomprehensibilem demonstrare. Quatenus igitur mente tenetur,spiritus dictus est,quemadmodum spiritus dicitur deus,& spiritus uultus nostri,Christus Dominus.Sanctus dicitur,quemadmodum sanctus pater,& sanctus filius.Creaturæ siquidem aliunde inducta est sanctimonia:at spiritui sanctitas est consummatiua naturæ. Ideoq; non sanctificatur, sed sanctificat.Bonus item dicitur sicut pater,& bonus,is qui bonus ex bono natus est, cui bonitas est ipsa essentia.Rectus dicitur,ut rectus Dominus, & rectus Deus noster,eo quod per se sit ipsa uirtus & ipsa iustitia, quæ se nō potest nec in hanc partē, nec in illam flectere,propter naturæ incommutabilitatem. Paracletus,id est,consolator,dicitur spiritus,quemadmodum & unigenitus:sicut ipse dixit,Ego rogabo patrem meum,& dabit uobis alium paracletum . Hoc pacto communia sunt nomina patri,filio,& spiritui sancto,quæ appellationes competunt illis iuxta naturæ consortium.Nam unde alioqui?Rursum spiritus principalis,& spiritus ueritatis,& spiritus sapientiæ dictus est.Spiritus diuinus qui fecit me.Et Beselehel, inquit ,impleuit deus spiritu sapientiæ & intellectus & scientiæ.Huiusmodi igitur nomina, & præclara sunt & magnifica , nec ob id declarant inter personas esse ullam excellentiam,quod quidem attinet ad gloriam. Operationes uero partim ineffabiles sunt ob magnitudinem,partim innumerabiles ob multitudinem . Nam quo pacto intelligemus ea quæ fuerunt ante secula? Quales erant illius operationes ante creaturam intelligibilem? Tum quam multa ab illo erga creaturam beneficia ? Ad hæc quæ potestas ad uentura secula? Erat enim,& præerat, & simul aderat cum patre & filio ante secula, ut etiā si quid cogitaris ante secula,hoc tamen reperias spiritu esse posterius. Quòd si creaturam reputes, consolidatæ sunt cœlorum uirtutes a spiritu,sic ut consolidationem intelligas firmitatem,qua non possunt a bonis excidere . Etenim quod Deo coniunctæ sunt, quodq; ad maliciam uerti non queunt,quodq; in beatitudine nihil desiderant uirtutes,id illis a spiritu accessit Christi aduentus est,spiritus præcurrit. In carne fuit aduentus,& spiritus inseparabilis.Operationes uirtutum sunt,sunt dona sanationum,sed per spiritum sanctum. Dæmones expulsi sunt,sed in spiritu dei. Diabolus spoliatus est imperio,sed intus præsente spiritu.Peccatorum facta est remissio,sed in gratia spiritus.Ablati estis,sanctificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi,& in spiritu sancto.Conglutinatio cū deo a spiritu est. Misit enim Deus spiritum filij sui in corda nostra,clamantem,Abba pater.Resurrectio mortuorū a spiritu est.Emittes spiritum tuum,& creabuntur , & renouabis faciem terræ. Siue quis creaturam accipiat, de extinctorum reuiuiscentia, an non magna spiritus operatio , quæ suppeditat nobis uitam ex resurrectione , & ad spiritualem illam uitam animas nostras transcribit.Siue creaturæ nomine intelligantur,qui hic a peccato recedentes,ad id quod optimum est transformati sunt:nam ita quoq; nonnunquam usurpatur,iuxta scripturæ consuetudinem,uelut quum Paulus dicit,Si qua in Christo noua creatura.Et renouatio quæ hic fit , & a terrena mortalique uita ad cœlestem conuersationem transmutatio, quæ fit per spiritum,ad summam admirationē subducit animos nostros . In his utrum metuere debemus , ne dignitatem immodicis honoribus transgrediamur:an contra,ne cogitationem de spiritu nostram ad humilia deprimamus,etiam si uideamur maxima de eo loqui,quę quidam humana mē-

Ioan.14

Exod.31

1.Cor.6

Rom.8

Psal.103

2.Cor.5

te con

A te concipi,humanaq; lingua proferri possunt.Hæc dicit spiritus sanctus, sicut,Hæc dicit Dominus: Descende,& ambula cum illis,nihil dijudicans, quoniam ego misi illos. Num hæc sunt humilis aut aspernandi uerba? Separate mihi Barnabam & Paulum in opus ad quod accersiui illos.Num seruus ita loquitur?Et Esaias, Dominus misit me,& spiritus eius.Et, Descendit spiritus a Domino,& deduxit eos. At ne rursus mihi deductionem accipias pro humili ministerio. Nam hoc opus etiam dei esse testatur uerbum.Deduxisti,inquit,sicut oues populum tuum. Et, Adducēs uelut ouem Ioseph. Deduxisti,inquit,eos in spe,& non timuerunt. Proinde quum audieris.Quū uenerit paracletus,ille nos cōmonefaciet omnis ueritatis:cogita deductionē,sicuti doctus es,ne calumnieris intellectū.Quin & interpellat, inquit,pro nobis.Ita ne quantū supplex est infra beneficij autorem,tantū spiritus iuxta dignitatē excidit a deo?At tu nondum audisti de unigenito,quòd is est in dextra dei, & interpellat pro nobis Nū ideo quòd spiritus est in te,ti tamē omnino in te est,aut quòd nos excæcatos,ad eligendū id quod utile est docet,deducitq;,ideo pia ac diuina gloria illum mulctabis? Nam isthuc profecto extremæ sit ingratitudinis,benemerentis humanitatē uertere in occasionē ingratitudinis. Nolite igitur contristare spiritū sanctum audite quid dicat primitiæ martyrū Stephanus, inobedientiā ac rebellionē exprobrans populo. Vos,inquit,semper spiritui sancto resistitis.Et rursum Esaias,Prouocauerunt spiritū sanctum,& uersus est illis in inimicitiam.Et alibi,Domus Iacob prouocauit spiritum Domini.An hæc non declarant potentiam cum autoritate coniunctam,iudicio legentiū permitto.Eos qui hæc audiunt,quas tandē opiniones oportet animo concipere? An tanquā de instrumento,deq; obediente,& parē honorem cū creatura sortito, denicq; nobis conseruo? an grauissimum est uel dicto tantū hanc blasphemiā subire piorū aures animosq;? Seruū appellas spiritū? Sed seruus,inquit,nō nouit quid faciat Dominus ipsius. Spiritus autē non aliter nouit quæ sunt dei,quam spiritus hominis nouit quæ sunt hominis.

Act.7 Act.13 cap.48 Psal.76 Ioan.14 Act.7 cap.63 Ioan.15

B

ADVERSVS EOS QVI DICVNT SPIRITVM NEC in seruili,nec in herili conditione esse,sed in libertate.

CAP.XX.

EQVE seruus,inquiūt,neq; dominus,sed liber.O mirū stuporē ô miserandā audaciā ista loquentiū. Quid amplius deplorem, utrū insciti ā an blasphemiā istorū,qui de deo dogmata humanis exemplis corrumpunt,& quæ est in rebus hominum consuetudo,per quam dispar est dignitatum excellentia,eam ad diuinam & ineffabilem naturam accommodare nituntur,haud reputantes apud homines quidem nullum esse natura seruum. Aut enim qui uiribus pressi sunt,sub iugum seruitutis inducti sunt, uelut in bello capti:aut ob paupertatem in seruitutē adacti sunt, uelut Aegyptij Pharaoni: aut iuxta sapientiā quandam & arcanam dispensationē,qui inter filios deterrimi sunt,parentum uoce, sapientioribus ac melioribus in seruitutem addicti sunt,sed quā haudquaquam cōdemnationem, sed beneficium potius duxerit æquus rerum æstimator. Nam qui ob sensus inopiam,non habet in sese id quod natura imperat, huic expedit in alterius esse potestate:ut dum potentioris prudentia gubernatur, similis sit currui qui aurigam recepit,aut naui quæ nauclerū habet clauo assidentem. Hanc ob causam Iacob Dominus Esau ex benedictione patris factus est, ut stultus a sapiente, uel inuitus beneficio afficeretur,quippe non habens proprium curatorem,uidelicet mentē.

Et Chanaam filius, seruus erat fratribus suis, quoniam indocilis erat ad uirtutem, c
quod imprudentem haberet patrem, uidelicet Cham. Ad hunc quidem modum
hic fiunt serui. Liberi uero sunt, qui effugerunt paupertatem, aut bellum, aut qui alio-
rum cura non egent. Itaq; quamuis hic herus, ille seruus appelletur, omnes tamen
uel quia sumus eiusdē inter nos honoris, uel quia sumus creatura illius qui fecit nos,
conserui sumus. Illic porro quid potes e seruitute eximere? Simul ut nati sunt, addi-
tum est, ut seruitutem seruiant. Sibi quidem mutuē non imperant, eo quòd cœlestia
expertia sint usurpationis, deo tamen subiecta omnia, ac tanquā Domino debitū
Malach.1 timorem, ac tanquam conditori debitam gloriam persoluunt. Filius enim honorat
patrem, & seruus metuit Dominum suū. Et ex his duobus alterum omnino Deus
a nobis requirit. Nā si pater, inquit, sum ego, ubi est honor meus? Si Dominus sum
ego, ubi est timor meus? Alioqui uita hæc facit omnium maxime miserabilis, nisi
subdita sit prouidentiæ diuinæ. Cuiusmodi sunt uirtutes desertrices, quæ quod cer-
uicem erexerunt aduersus deū omnipotentem, excutiunt seruitutē, non quòd taliter
conditæ sint, sed quod subditæ non sint ei, a quo conditæ sunt. Quomodo igitur ap
pellas liberum? Qui regis imperio non obtemperat? Qui nec in alterum principa-
tum gerere nouit, nec principi parere sustinet? At nec est istiusmodi natura in rebus
conditis, & talem imaginari euidens est in spiritum impietas. Quòd si spiritus crea-
tura est, nimirum seruit cum cæteris omnibus. Omnia enim, inquit, seruiunt tibi. Si
supra creaturam est, regni quoq; consors est.

TESTIMONIA E' SCRIPTVRIS SPIRITVM appellari Dominum

CAPVT XXI.

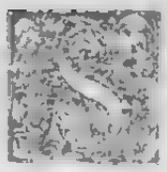

ED quid opus est ex rebus humilibus pugnātes, uerbis turpiter parare D
uictoriam, quū liceat citandis grauioribus testimonijs irrefutabilem glo
riæ sublimitatem declarare? Quod si proferremus ea quæ scriptura nos
docuit, forsitan magno uehementiq; clamore uociferantes, & auribus
obturatis lapides tollent, aut quicquid fortè occurrerit, in arma uertentes isti qui re-
pugnant spiritui, in nos irruerint. Sed nō est nobis incolumitas anteponenda ueri-
tati. Inuenimus igitur apud Apostolum, in epistola ad Thessalonicenses secunda, Do
cap.2 minus autem dirigat corda nostra, in dilectionem Dei, & in sustinentiam Christi.
Quis est Dominus inducens in dilectionē dei, & in sustinentiam pro afflictionibus
Christi. Respondeant nobis, qui spiritum in seruitutem adigunt. Siue enim de pa-
2.Thess.3 tre fiat sermo, omnino dici poterit, Dominus uos dirigat in dilectionē sui: siue de fi-
lio, addi poterit, in suam ipsius sustinentiam. Quærant igitur quamnam sit alia per-
sona, quā Domini uocabulo deceat honorari. Huic affine est illud, quod alibi posi-
tum est: Dominus uos impleat, & abundare faciat charitatem uos inuicem & in o-
mnes, quemadmodum & nos in uos, ad cōfirmandum corda uestra irreprehensibi
lia in sanctificatione, coram deo & patre nostro in aductu Domini nostri Iesu Chri
sti cum omnibus sanctis suis. Quem Dominum optat coram deo & patre nostro
in aduentu Domini nostri irreprehensibilia fidelium Thessalonicensium corda cō-
firmata in sanctitate constabilire? Respondeant nobis qui cum ministratorijs spiri-
tibus, qui mittuntur ad ministerium, collocant spiritum sanctum. At non habent
quod respondeant, quapropter audiant & aliud testimonium, euidenter spiritum
2.Cor.3 sanctum appellans Dominum. Dominus, inquit, spiritus est. Et rursum. Tanquā à

Domi-

essent uitæ ob doctrinam ipsius, dat ijsdem, ut ad speculationem contemplationéq; C
Ioan.15 spiritus sint idonei. Nunc, inquit, uos mundi estis, propter sermonem quem loquu-
tus sum uobis. Vnde mundus non potest illum capere? eò quòd non uidet illum.
cap.59 Vos autē nouistis eum, quoniā apud uos manet. Eadem dicit & Esaias, Qui stabili
uit terram, & quæ in ea sunt, deditq; spiritū populo qui est super illam, & spiritū cal
cantibus eam. Nam qui cōculcant terrena, ipsi; superiores euaserunt, digni prædica
ti sunt dono sancti spiritus. Proinde de spiritu quē mundus capere nō potest, sed à
solis sanctis per cordis puritatē uideri potest, quid aliud iudicandū quàm omnis ge
neris honores illi cōpetere? Reliquæ uirtutes omnes in loco circunscriptæ esse cre-
duntur. Nam angelus qui astabat Cornelio, nō erat in eodē loco, quo quū astaret
Philippo. Neq; qui loquutus est Zachariæ ab altari, per idē tēporis etiā in cœlo suā
implebat stationē. At spiritus simul & in Abacuch operatus, & in Daniele in Baby
lonia creditus, & in catarrhacta fuit cū Hieremia, & cū Ezechiele in Chobar. Spiri-
Psal.138 tus enim Domini replent orbē terrarū. Et, Quo ibo a spiritu tuo? & a facie tua quò
Agg.2 fugiā? Et Propheta. Quoniā ego, inquit, uobiscū sum, dicit Dominus. Et, Spiritus
meus stat in medio uestri. Eū uero qui ubiq; est, qui Deo præsens est, cuius esse na-
turæ credere oportet? Vtrū omnia complectentis an particularibus arctatæ locis?
Qualē esse naturā angelorū Dei filius demōstrauit. Verū hoc nequaquā dicturus
es. Igitur qui natura Dominus est qui magnitudine incōprehensus, qui potēs in o-
perationibus, qui bonus in beneficētijs, hūc nō efferemus, nō glorificabimus?

SPIRITVS GLORIFICATIONEM ESSE ENVMERA-
tionem eorum quæ illi adsunt.

CAPVT XXIII.

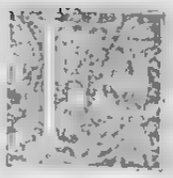

GO uero nihil aliud intelligo gloriam, quam cōmemorationem mira- D
bilium quæ illi adsunt. Itaq; aut isti interdicent nobis, ne prorsus mentio-
nē faciamus bonorū quæ ab illo accepimus, aut omnino ea quæ illi ad-
sunt cōmemorāsse, est summā glorificationē implēsse. Nam ne patrem
quidem Domini nostri Iesu Christi, & unigenitū illius filium aliter glorificare pos-
sumus, quam pro uirili nostra illius prodigia recensendo.

REDARGVTIO ABSVRDITATIS EORVM QVI
non glorificant spiritum, ex collatione eorum quæ
in creaturis glorioſa sunt.

CAPVT XXIIII.

TA ne gloria & honore coronabitur plebeius homo. Et gloria, & ho-
nor, & pax homini facienti bonū in promissis repositā sunt. (Est autem
peculiaris Israhelitici populi gloria, quorū, inquit, est adoptio, & gloria,
& cultura. Et suam ipsius gloriā quandam cōmemorat psalmorum can-
Psal.56 tor. Exurge gloria mea. Et rursus, Gloria solis, lunæ, & stellarum. Iuxta Apostolum
uero administratio iudicij fiet cū gloria.) Itaq; quū tam multa sint quæ gloria poti-
2.Cor.3 untur, uis spiritum unum ex omnibus inglorium esse? Et tamen ministratio, inquit,
spiritus est in gloria. Quare igitur fronte facitis illum indignum gloria? Et magna est
Psal.137 gloria iusti, iuxta psalmodiam, Magna est gloria eius in salutari tuo. Et rursus,
Timentes autem Dominum glorificabit. At gloria spiritus iuxta tuam opinio-
nem nulla est. An non igitur euidens periculum est, talibus dictis incautabile cri-
men in sese accersere? uerum homo qui saluus fit per iustitiam operum, plurimum
absit ab eo, ut spiritum debita gloria fraudet. Sit, inquiunt, glorificandus, at non
cum

A cum patre & filio. Et quî consentaneum est rationi, alium locum imaginatione dessignare spiritui, eo relicto quem statuit Dominus: & gloriæ consortio spoliare, eum qui ubiq; cõiunctus est diuinitati, in professione fidei, in baptismate redemptionis, in operatione uirtutũ, in inhabitatione sanctorum, in donis ad obedientiam conferentibus. Neq; enim est ullum donum absq; sancto spiritu ad creaturã peruenies, quando nec simplex uerbum in Christi laudibus quis possit dicere, nisi cooperante spiritu, quemadmodũ in Euãgelijs a Domino & seruatore nostro didicimus. Esse qui hæc omnia neglexerunt, & ignorata cõmunione quæ est in omnibus patri & filio, distrahant spiritũ, nescio an quisquã sancti spiritus particeps cõfecturus sit. In quẽ igitur ordinem illum deportabimus? Creaturarũ? At uniuersa creatura seruit. Spiritus autẽ liber est. Vbi spiritus Domini, ibi libertas. Atq; quũ multa sint quæ possim hic cõmemorare, quam non conueniat spiritũ sanctum annumerare rebus creatis, de his dicere supersedebo. Nam si incipiam pro argumenti dignitate, & quę pro nobis faciunt, probationes adducere, & quæ ab aduersarijs obijciũtur diluere, prolixo sermone fuerit opus, loquacitateq; uoluminis deterruero lectores. Eoq; illis alteri tractatui reseruatis, propositis adhærcamus. Consideremus igitur singulatim. Natura bonus est spiritus, ut bonus pater, & bonus filius. Creatura uero per electionẽ eius qui bonus est, particeps est bonitatis. Nouit profunda dei: sed creatura, per spiritũ accipit arcanorũ reserationem. Viuificat una cum deo qui uiuificat omnia, cumq; filio qui dat uitã. Qui enim excitauit, inquit, Christũ à mortuis, uiuificabit & mortalia corpora uestra, per ipsius spiritũ qui habitat in uobis. Atq; iterũ, Oues meæ uocẽ meam audiunt, & ego uitã æternã do illis. Sed spiritus quoq; uiui- B ficat. Ac rursum, Spiritus autẽ, inquit, uita per iustitiã. Quin & Dominus testatur spiritum esse uiuificũ. Caro nõ prodest quicquã. Quomodo igitur cũ a uiuificandi potentia submouentes naturæ cõiungemus, quæ ipsa uita egeat? Quis adeò cõtentiosus, quis adeò expers doni cœlestis, & absque gustu bonorum Dei uerborum? Quis adeò a spe cœlestium alienus, ut spiritum creaturæ copulet à diuina natura distractum? In nobis, inquiunt, spiritus est tanquam donum Dei. At donum nequaquam iisdem honoribus afficitur, quibus is qui dedit. Donum quidem Dei spiritus est, sed donum uitæ. Lex enim dicit, Spiritus uitæ liberauit te. Et donum potentiæ. Accipietis uirtutem spiritus sancti superuenientis in uos. An ob id contemnendus est? An non & filium pater dedit hominibus? Qui, inquit, proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non una cum eo omnia nobis donabit? Et alibi. Vt sciamus quæ à deo nobis donata sunt: de mysterio assumpti hominis loquens. Itaq; qui ista loquuntur, an non Iudaicam ingratitudinem amentiamq; superârunt, qui excellentiã diuinæ bonitatis uertunt in insultũ blasphemię. Accusant enim spiritũ, quòd nobis dat fiduciam deũ appellandi patrẽ nostrum. Emisit enim deus spiritum filij sui in corda nostra clamãtem, abba pater, ut spiritus uox propria fiat eorum qui acceperunt.

Repetit omnia

1.Cor.5

Ioan.10

Rom.7

Ioan.6

Act.1

Rom.8

1.Cor.1

Rom.8

QVOD SCRIPTVRA HAC SYLLABA IN, PRO Cum, usa sit: ubi & In, idem pollere quod Cum.

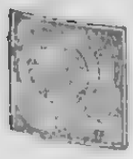

VT sit igitur, inquiunt, ut scriptura nequaquam tradat spiritũ glorificari cum patre & filio, sed studiose uitet ne dicat, cũ spiritu. Sed maluit eũ glorificari in deo: quasi hoc iudicârit congruentius. At ego nequaquam di- CAPVT XXV.

xerim hanc ſyllabam In, ſignificare ſenſum minus honorificum,imò potius ſi ſanè c
accipiatur,ad maximam ſpiritus celſitudinem erigere mentem,quando quidē obſer
uauimus hanc frequenter uſurpari pro Cum . Quod genus eſt illud,Ingrediar do
mum tuam,in holocautomatibus:pro eo quod erat,cū holocautomatibus.Et, Edu
Pſal.14 xit eos in argēto & auro.Item illud , Egredietur deus in uirtutibus noſtris,aliaq; hu
ius generis innumerabilia.Omnino lubens ab iſta noua ſapientia didicero, qualem
glorificationē Apoſtolus abſoluerit per hanc dictionē In,iuxta formā quā iſti nunc
e ſcriptura proferunt Nequaquā enim inuenimus dictū. Tibi patri honor & gloria
per unigenitum tuū in ſpiritu ſancto . Qui ſermo modo iſtis ulitatior eſt ipſa,ut ita
loquar,reſpiratione.Horū enim ſingula ſeparatim inuenire licet,coniunctim poſita
in tali ordine nequaquā poterunt oſtendere.Itaq; ſi exacte urgent ea quæ in ſcriptu
ris habentur,oſtendant unde iſta dicant Quod ſi cōcedunt conſuetudini,ne nobis
facellant negotiū . Nos enim ambas dictiones, e fidelium uſu mutuati, ambabus uti
mur : glorificationē quidem ex æquo per utramq; impleri perſuaſi:eis uero qui de
prauant ueritatē, magis obturari os credimus propoſita dictione:quæ quū ium ha
beat ſcripturis congruentē,non eſt amplius ad contraria accōmodabilis.Eſt autem
hæc,cui nunc ab iſtis contradicitur,quæ pro Et , coniunctione ſumitur. Nihil enim
refert utrū dicas,Paulus & Siluanus & Timotheus,an Paulus cū Timotheo & Sil
uano.Nominū enim cōnexio,utraq; pronuntiatione ſimiliter ſeruatur.Itaq; ſi quū
Dominus dixerit,Patrē & filium & ſanctū ſpiritū:ipſe dicam, Patrē & filiū cū ſpiri
tu ſancto:nihil diuerſum dixero,quod ad ſententiæ uim attinet.Porrò per præpoſi
tionē connecti nomina,multis argumentis probari poteſt . Gratia,inquit,Domini
noſtri Ieſu Chriſti, & charitas dei,& cōmunio ſpiritus ſancti . Ac rurſum , Obſecro d
uos fratres per Dominū noſtrum Ieſum Chriſtū.& per charitatē ſpiritus.Itaque ſi
pro cōiunctione Et,uoluerimus uti præpoſitione Cum, quid differēt a fecerimus?
Ego ſane non uideo,niſi quis iuxta frigidam grammaticen,coniunctionē tanquam
copulatiuam,ac maioris unionis declaratiuā præferens,præpoſitionē reiecerit,quaſi
non obtineat parem uim. Sed ſi hactenus de his eſſet nobis cōtrouerſia,haudqua
quam multis uerbis opus eſſet nobis ad reſpondendum . Nunc uero neque de ſyl
labis,neque de hoc aut illo dictionis ſono diſputant , ſed de rebus iuxta uim ac ueri
tatem maximo inter ſe diſcrimine diſſidentibus.In quibus quum indifferens ſit ſyl
labarum uſus,iſti has quidem , ut in ſcripturis repertas inducere, illas uero ab eccle
ſia ſubmouere moliuntur.Ego uero tametſi primo ſtatim auditu euidens ſit utendi
libertas,attamen etiā rationem reddam, iuxta quam patres noſtri non otioſe ſimul
amplexi ſint & huius præpoſitionis uſum . Nam præterquam quod hæc ſyllaba
Et,idem ualens refellit Sabellij malitiam,& ſimiliter atque illa perſonarum propri
etatem declarat,uelut,Ego & pater ueniemus, Ego & pater unum ſumus:eximium
habet ſempiternæ communionis , & cum Deo coniunctionis teſtimonium . Nam
qui dixit, cum patre filium eſſe , ſimul & perſonarum proprietatem & inſeparabile
conſortium expreſſit . Quod idem fit in rebus humanis, in quibus Et,coniunctio,
declarat operationis conſortium: at præpoſitio Cum , ſignificat etiam communio
nem. Quod genus eſt, Nauigārunt in Macedoniam Paulus & Timotheus,ſed &
Tychicus & Oneſimus miſſi ſunt Coloſſenſibus.Ex his diſcimus illos rem eandem
feciſſe.Cæterū ſi audierimus,connauigārunt,& collegæ miſſi ſunt, etiam illud addi
ſcimus,

A cimus,eos actionem pariter operatos esse.Ita Sabellij errorem destruens hæc uox ut nō alia æquè,addidit illis & diuerso impietatis genere insanientes. De his loquor, qui temporalibus interuallis filium a patre, & spiritum sanctum a filio distrahunt. Cui sensui maximè repugnat syllaba Cum,eo quòd Cum,coniunctionē inter se communicantiū exprimit,uelut simul nauigantium & simul inhabitantiū,aut quidquis aliud cōmuniter perficientiū. At præpositio In,declarat relationem ad id in quo sunt operantes.Siquidem quuū audimus Innauigant, aut Inhabitant,protinus cogitamus schapham,aut domū . Itaq; iuxta cōmunem usum harū syllabarū talis est inter ipsas differentia,aut si quid amplius inueniri possit a studiosis.Neq; enim mihi uacat de ratione syllabarū exquirere . Quoniā igitur demonstratū est præpositionem Cum , significantissime reddere coniunctionis intelligentiā , sit uobis si uidetur fœderata,ac desistite atrox, & indenuntiatū bellum cū illa gerere. Attamē quāquam ea uox adeò bona omnis est,si cui cordi est per syllabam Et,glorificando cōnectere nomina,sicut in Euangelijs de baptismate didicimus,patrē & filium & spiritum sanctū ita fiat,nemo contradicturus est . Hac conditione deponamus arma. Sed isti citius abiecerint linguas,quam hanc uocē recipiant.Hoc igitur est,quod nobis indenuntiatū & irreconciliabile bellum excitat.In spiritu, inquiunt sancto, danda est gloria deo,non ipsi spiritui:ac mordicus hanc uocē In,uelut humilem addunt spiritui. De qua nō inutile fuerit prolixius dicere. Quæ quum audierint isti,demirabor si nō eam proditricē & ad spiritus gloriā ultrò transfugam pronuntiārint.

QVOT MODIS DICITVR IN, TOTIDEM modis de spiritu accipi.

B IHI cōsideranti quam simplex ac breuis sit huius syllabæ pronuntiatio,tamē uaria uidentur quæ per eā significantur.Quot enim modis dicitur In,totidem modis inuenimus eā de spiritu conceptibus subseruire. CAPVT XXVI.

Nam forma dicitur esse in materia,& potētia in eo quod est alicuius formæ capax,& habitus in eo qui secundū illum affectus est,aliaq; huius generis multa . Itaq; quatenus spiritus sanctus uim habet perficiendi creaturā rationalem , absoluens illius fastigiū formæ rationem obtinet . Nam qui iam non uiuit secundum carnē,sed spiritu dei agitur , & filius dei nominatur, & cōformis imagini filij dei factus est,spiritualis dicitur.Et sicut cernendi uis est in oculo sano, sic & operatio spiritus in anima purgata. Eoq; Paulus optat Ephesijs , ut oculos habeant illuminatos in spiritu sapientiæ . Et quemadmodum ars est in eo qui nactus est illam, ita gratia spiritus in eo qui recepit,semper quidem præsens,at no perpetuò operans.Nam & ars,potentia quidē est in artifice : actu uero tū,quum secundum illam operatur : itidem spiritus semper quidē adest dignis, sed operatur in illis iuxta utilitatem,aut in prophetijs,aut in sanationibus aut in alijs miraculorum operationibus . Præterea sicut in corporibus est sanitas,aut calor, aut in genere affectiones facile mobiles: sic & in anima frequēter est spiritus,in qui mēte sunt instabili, ac facilè quā acceperant gratiā expellunt:qualis erat Saul,& septuaginta seniores filiorū Israel,præter Eldad & Modad:apud hos enim solos apparet mansisse spiritum sanctū: & in genere , si quis est istis animi proposito cōsimilis. Itē quemadmodū uerbū est in animo,interdū ut in cordē cogitatū,interdum ut lingua prolatū, sic & spiritus sanctus uel quum testimoniū præbet spiritui nostro , uel quū clamat in cordibus nostris Abba pater,

Modi In.

Eph. 1

Ioan.16 uel quum loquitur pro nobis,iuxta id quod dictum est, Non uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Iam quemadmodum totum est in partibus,intelligitur & spiritus esse in aliquo,iuxta donorum distributionē.Omnes enim inuicem sumus membra, sed habentes dona secundum gratiam dei quæ data est nobis diuersa. Eapropter non potest dicere oculus manui, non opus habeo te, aut rursus caput pedibus,non est mihi uobis opus. Sed omnia simul implent corpus Christi in unitate spiritus,necessariā autē utilitatē sibi inuicē reddunt, ex donis. Deus posuit membra in corpore,unumquodq; ut uoluit. Membra candē habent pro se mutuo solicitudinē, iuxta spiritualem cōmunionem sensus qui ipsis cōmuniter adest. Hocq; si affligitur unum membrum,similiter affliguntur omnia membra. Siue glorificatur unū membrum,simul gaudent omnia membra. Rursus quemadmodum partes sunt in toto,ita singuli sumus in spiritu, eo quòd omnes in uno corpore in unū spiritum baptizati sumus. Porrò quod dictu mirum uidebitur, nihilo tamen minus uerum est,etiā ueluti locus eorum qui sanctificantur,sæpenumero dicitur spiritus. Ostendetur nec hic sermo diminuere spiritum, sed glorificare potius. Nomina corporalia etiā ad spirituales intellectus,euidentiæ gratia frequenter transfert sermo diuinus.Obseruauimus igitur & psalmodum de deo loquentē, Esto mihi in deum protectorē,& in locū munitum,ut saluum me facias. De spiritu uero,Ecce locus,inquit,apud me est,sta super petrā: quid aliud sentiens locū,quàm unionē in spiritu,in qua quū esset Moses,potuit uidere deum euidenter ipsi apparentē. Hic est locus ueræ adorationis sempiternus. Attende,inquit,ne offeras holocaustoma tuum in quouis loco,sed in loco quemcunq; elegerit Dominus deus tuus. Quod igitur est holocaustoma spirituale? Sacrificiū laudis.Quo in loco hoc offeremus? In spiritu sancto. Vbi hoc didicimus? Ab ipso Domino,dicente, Veri adoratores adorabunt patrē in spiritu & ueritate.Hunc locū quū uidisset Iacob,dixit,*Dominus est in loco hoc.* Itaq; spiritus uere locus est sanctorum.Sanctus item & domicilū dicitur, spiritum seipsam præbens ad inhabitandū, & templum eius appellatur. Sicut enim in Christo loquitur Paulus,Coram deo,inquit,in Christo loquimur, ita Christus in Paulo,uelut ait ipse, An experimentū quæritis qui loquitur in me Christi. Sic & in spiritu loquitur mysteria. Ac spiritus rursum loquitur in eo.In rebus ergo conditis ad hunc modū,multifariā uarijsq; rationibus dicitur spiritus inesse.Cæterū magis piū est,dicere cū esse cū patre,quam inesse patri. Nā gratia ab eo manans habitante in ijs qui digni sunt,ac suas operationes in illis exerente, recte dicitur inesse ijs qui sunt illius capaces. At illius subsistentia quæ fuit ante secula,nec unquā desitura permanētia cū filio & patre cōsiderata,sempiternæ potentiæ & cōiunctionis requirit appellationes.Proprie siquidē ac uerè coesse dicitur,de ijs quæ sibi inuicē inseparabiliter adsunt. Vt calorem ferro ignito inesse dicimus, & una simul cum ipso igni inesse.Item corpori sanitatē inesse dicimus,uitam autem simul cū anima esse. Ergo ubi peculiaris & connaturalis atque inseparabilis communio est, significantior uox est,quæ inseparabilis consortij cogitationem suggerit intellectui. Contra,ubi intelligitur accidere cuipiam ab illo gratia quæ & decedere possit, similiter & hic propriè uereq; inesse dicitur,etiam si in ijs,qui receperunt, sæpenumero propter affectus in bono perseuerantiā gratia illius permaneat.Proinde quoties peculiarem spiritus dignitatem intelligimus,cum patre & filio ipsum esse contemplamur. Vbi uero gra-

tiam

A tiam in ijs qui ſpiritus participes ſunt ſentimus, in nobis eſſe ſpiritum dicimus. Et quæ à nobis defertur glorificatio ſpiritu, non habet profeſſionẽ dignitatis illius, ſed noſtræ ipſorũ imbecillitatis confeſſionẽ, dum oſtendimus, quòd nec idonei ſumus à nobis ipſis glorificare, ſed ſufficientia noſtra eſt in ſpiritu ſancto, in quo corobora ti, pro beneficijs acceptis deo noſtro gratias abſoluimus, iuxta quod a malitia pur/gati ſumus. Alius enim alio plus, aut minus, auxilio ſpiritus adiuuamur ad offeren/dum hoſtias laudis deo. Hoc pacto iuxta cõmunem modum pie gratiarũ actionẽ ſpiritui perſoluimus. At ſane illud nequaquam leuis eſt momenti, ut aliquis de ſei/pſo teſtificetur, dicatq; Spiritus dei eſt in me, & per gratiã illius ſapiens factus, refe/ro gloriam. Nam hæc uox Paulum decet, Videor & mihi ſpiritũ dei habere. Et rur ſum, Egregiũ depoſitum ſerua per ſpiritũ ſanctũ qui habitat in nobis. Item de Da/ 2. Tim. 1
niele legimus, quòd ſpiritus dei ſanctus fuerit in eo. Et ſi quis illis adũmulis ſit uirtu/te. Alter autẽ intellectus eſt, nec ipſe reijciendus, quòd ſicut in filio uidetur pater, ſic filius uidetur in ſpiritu. Itaq; adoratio quæ fit in ſpiritu, animis noſtris uelut in lucẽ adductis uim ſuã ſuggerit, ut diſcere licet ex his quæ Samaritanæ dicta ſunt. Domi/nus enim adorationẽ quæ iuxta regionis illius conſuetudinẽ erat uſitata, ſua doctri/na abrogans. In ſpiritu, inquit, & ueritate oportet adorare: nimirum ſeipſum appel/lans ueritatẽ. Quemadmodum igitur in filio dicimus adorationẽ, uelut in imagine dei ac patris: ſic & in ſpiritu dicitur, tanquã in ſeipſo Domini diuinitatẽ exprimẽte: unde & in adoratione inſeparabilis eſt a patre & filio ſpiritus ſanctus, eo quòd ſi ſis extra illum, nullo pacto ſis adoraturus: contra, in illo ſi fueris, nulle loco ſeiungeris
B a deo, nihilo profectò magis quam lumẽ ſeparabis ab his quæ uiſui patent. Impoſ/ſibile ſiquidẽ eſt cernere imaginẽ dei inuiſibilis, niſi in lumine ſpiritus. Etenim qui intuetur imaginẽ, hũc impoſſibile eſt lumẽ ab imagine ſeparare. Quod enim ut ui/deas in cauſa eſt, id neceſſe eſt, ut ſimul cũ his quæ cernũtur, uideatur. Itaq; propriè & cõgruenter per illuminationẽ ſpiritus uidetur ſplendor gloriæ dei. Per charactẽ/rem autẽ ad eum cuius eſt character, & eiuſdem figuræ ſignũ ſubuehimur.

VNDE INITIVM HABEAT SYLLABA, CVM, ET QVAM uim habeat, ubi & de eccleſiæ legibus nullo ſcripto proditis

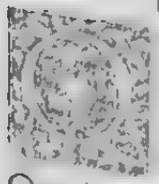

CAPVT XXVII.

VAM ob cauſam, inquiunt, quũ propriè cõueniat hæc ſyllaba In, ſpiri/tui nobis ad exprimendũ quemuis de ſpiritu intellectũ ſufficiat, uos nouã iſtam ſyllabã induxiſtis, qui dicitis, Cum ſpiritu, nõ In ſpiritu ſan/cto, alioqui nec neceſſarijs, nec ab eccleſia probatis uocibus utentes? Quod igitur hæc ſyllaba In, ſpiritu ſancto nõ in ſortem propriæ ceſſit, ſed patris fi/lijq; communis eſt, in ſuperioribus dictum eſt. Arbitror autẽ & illud ſatis demon/ſtratũ, quod In nõ ſolum nihil detrahit dignitati ſpiritus, uerũ etiam ad ſummã cel/ſitudinem erigit cogitationes eorũ qui non prorſus mente corrupti ſunt. Supereſt autẽ differere de ſyllaba Cum, unde cœperit, & quã uim habeat, & quatenus ſcriptu/ræ cõcordet. Dogmata quæ in eccleſia prædicãtur, quædã habemus è doctrina ſcri/pto prodita, quædã rurſus ex Apoſtolorũ traditione, in myſterio, id eſt in occulto tradita receptimus. Quorũ utraq; parẽ uim habẽt ad pietatẽ, nec his quiſq; cõtradi/cit, quiſquis ſane uel tenuiter expertus eſt, quæ ſint iura eccleſiaſtica. Nã ſi cõſuetudi/nes quę ſcripto proditæ nõ ſunt, tanq; haud multũ habẽtes momẽti conemur reij/cere, imprudẽtes & ea dãnabimus quę in euãgelio neceſſaria ad ſalutẽ habẽtur, imò

potius

potius ipſam fidei prædicationem ad nudum nomen contrahemus. Quod genus c
eſt,ut eius quod primum eſt & uulgatiſſimum primo loco commemorem:ut ſigno
crucis eos qui ſpem collocarunt in Chriſtum ſignemus,quis ſcripto docuit? Vt ad
orientem uerſi precemur,quæ nos docuit ſcriptura? Inuocationis uerba quũ oſten/
ditur panis euchariſtiæ & poculum benedictionis,quis ſanctorum in ſcripto nobis
reliquit:Nec enim his contenti ſumus,quæ cõmemorat Apoſtolus aut Euangelũ,
uerum alia quoq; & ante & pòſt dicimus,tanquã multum habẽtia momẽti ad my/
ſterium,quæ ex traditione citra ſcriptũ accepimus.Conſecramus autẽ aquã baptiſ/
matis,& oleũ unctionis,præterea ipſum qui baptiſmum accipit,ex quibus ſcriptis?
Nonne a tacita ſecretaq; traditione? Ipſam porro olei inunctionẽ, quis ſermo ſcri/
pto proditus docuit? Iam ter immergi hominẽ,unde eſt traditũ? Reliqua itẽ quæ fi/
unt in baptiſmo,ueluti renuntiare ſatanæ & angelis eius,ex qua ſcriptura habemus?
Nonne ex priuata & arcana hac traditione? Nõne ex doctrina, quã patres noſtri in
ſilentio,quod curioſos & otioſos ſubmouet,ſeruarunt? Pulchre quidẽ illi nimirũ do/
cti arcanorũ uenerationẽ ſilentio conſeruari. Nam quæ nec intueri fas eſt nõ initia/
tis,qui cõueniebat horũ doctrinã publicitus circũferri ſcripto? Aut quid tandẽ ſibi
uoluit magnus ille Moſes,qui nõ omnia quę erant in tẽplo paſſus ſit omnibus eſſe
peruia, ſed prophanos extra ſacros cancellos ſtatuit Sed priora atria purio/bus
permittens,Leuitas ſolos dignos cenſuit numinis miniſterio:mactationes autem & d
holocautomatum oblationes, reliquumq; miniſterium ſacerdotibus aſſignauit:at/
que unum ex omnibus ſelectum in adyta recepit: ac ne id quidem ſemper, ſed uno
tantum die quotannis:rurſus & huius diei certam horam qua fas eſſet ingredi,præ/
ſtituit,quo propter nouitatem & inſuetudinem, cũ ſtupore intuerentur ſancta ſan/
ctorum:probe ſciens pro ſua ſapientia,res uſu tritas & undecunq; parabiles,expo/
ſitas eſſe contemptui:cæterum ei quod ſepoſitum eſt, quodq; rarum eſt,huic natu/
ra coniunctã eſſe ſummam admirationẽ ac ſtudium. Ad eundem profectò modũ,
& qui in primordijs eccleſiæ certos ritus præſcripſerunt,Apoſtoli & patres,in occul
to ſilentioq; myſterijs ſuã ſeruauere dignitatem. Neq; enim omnino myſteriũ eſt,
quod ad populares ac uulgares aures effertur. Hæc eſt ratio quur quædã citra ſcri/
ptũ tradita ſunt, ne dogmatũ cognitio propter aſſuetudinẽ uulgo ueniret in cõtem/
ptum. Aliud autẽ eſt dogma,aliud edictũ. Nam dogmata ſilentur,edicta uero pu/
blicantur. Eſt autẽ ſilentij ſpecies etiã obſcuritas qua utitur ſcriptura, mentẽ ad con
templationem dogmatũ inhabilem exercens,idq; ad utilitatẽ in ſcripturis uerſanti/
um. Hanc ob cauſam omnes ſpectamus ad orientẽ quũ precamur. Pauci tamen no
uimus,quod id facientes antiquã requirimus patriã uidelicet paradiſum,quẽ conſe/
ruit Deus in Eden ad orientem. At in prima ſabbati erecti pertinimus deprecatio/
nes, ſed rationem non omnes nouimus. Non ſolum enim quod ueluti ſimul cum
Chriſto reſuſcitati,quæ ſurſum ſunt quærere debeamus, in die reſurrectionis datæ
nobis gratiæ ſtando precantes noſmetipſos cõmonefacimus,ſed quòd is dies uide/
atur aliquo modo imago uenturi ſeculi. Eoq; quũ ſit principiũ dierum,nõ primus à
Gen.1 Moſe,ſed unus appellatus eſt. Facta eſt, inquit, ueſpere & mane dies unus:tanquã
qui ſæpe recurrat, ut unus ſit idem & octauus, unum illum ſingularem ac uerum
octauum, cuius Pſalmiſta alicubi in Pſalmis meminit, per ſe ſignificans, diem in/
quam poſt horum temporum ſtatum nunquam finiendum, ac ueſperæ neſcium,
nec ſuc/

A nec ſucceſſionem habentem,hoc eſt æternitatem, quæ nec finem habet,nec ſenium no-
uit.Necet [illegible]tur in hoc die eccleſia ſuos alumnos docet,ſtantes abſoluere pre
ces ſuas,[illegible] cõmonitione uitæ illius nunquam deſituræ, non negligamus ad
eam demigrationem parare uiaticum.Quin & totum tempus uſq; ad pentecoſten,
admonitio eſt reſurrectionis quã in illo ſeculo expectamus. Nam unus ille,& pri-
mus dies ſepties multiplicatus,ſeptem ſacræ pentecoſtes hebdomadas abſoluit. A'
primo enim incipiens,in principiũ deſinit per ſimiles qui in medio intercedunt dies
quinquagies euolutus. Vnde & æternitatem ſimilitudine refert, dum uelut in mo-
tu circulari,ab iiſdem orſus ſignis in eadẽ deſinit.In quo corporis erecto habitu pre
cari potius nos eccleſiæ ritus docuerũt, nimirũ per euidentem cõmonitionem quaſi
transferentes mentẽ noſtram a præſentibus ad futura. Inſuper & quoties genua fle
ctimus,& rurſus erigimur,ipſo facto oſtendimus,quod ob peccatũ in terram dela-
pſi ſumus,& per humanitatẽ eius qui creauit nos,in cœlũ reuocati ſumus. Deficiet
me dies,ſi eccleſiæ myſteria citra ſcriptũ tradita pergam recenſere. Omitto cætera,
ipſam fidei profeſſionẽ, qua credimus in patrem & filiũ & ſpiritum ſanctum,è qui-
bus habemus ſcriptis?Etenim ſi quoniam ex baptiſmi traditione,iuxta pietatis cõ-
gruentiã,ut baptizamur,ita credere debemus, ſimilem baptiſmo profeſſionẽ exhi-
bemus:cõcedant nobis,ut iuxta eandem cõſequentiã ſimiliter glorificemus deũ, ut
credimus.Quod ſi glorificandi modum,uelut ſcripto nõ traditũ reijciunt,proferãt
nobis & fidei profeſſionis & cæterorũ quæ cõmemoramus probationẽ e ſcripturis.
Et poſtea,quum tam multa ſint quæ ſcripto prodita non ſunt,& tantũ habent mo-
menti ad pietatis myſteriũ,unicam dictiunculam quæ a maioribus ad nos deuenit,
B non concedunt:quam nos ex inaffectata conſuetudine,inter incommutabiles eccle-
ſiarum ritus permanentem inuenimus, haud mediocrẽ rationem habentem, nec;
mediocrem perfectionem ad myſterij uim adferentem.Dictum eſt igitur eandem
eſſe uim utriuſque proloquij. Dicetur autem & rurſum ubi concordent inter ſeſe,
ubi differant: non quòd inter ſe pugnent per contrarietatem, ſed quòd utraque
peculiarem adferat intellectum ad pietatem. Siquidem præpoſitio,In, magis de-
notat Dei ſocietatẽ nobiſcũ:at præpoſitio,Cum,exprimit cõmunionem ſpiritus cũ
deo.Eoq; uocibus ambabus uti ſumus,altera quidem dignitatẽ ſpiritus exprimen-
tes,altera gratiã quæ nobis ab illo eſt, declarantes. Ita in ſpiritu & gloriã offerimus
deo,etiã cũ ſpiritu,nihil ex nobis dicentes, ſed uelut è regula Dominicæ doctrinæ,
ad ea quæ iuncta ſunt, ſibiq; inuicẽ cohærent, ac myſterijs neceſſariam unionẽ ha-
bent,dictionẽ transferẽtes. Nam quod in baptiſmate connumeratũ eſt, neceſſariò
iudicamus & in fide oportere copulari. Profeſſionẽ autẽ fidei, uelut initiũ quoddã
glorificationis fecimus. Sed quid faciendũ eſt?Nunc enim docent nos,ne baptize-
mus quemadmodũ accepimus, aut ne glorificemus quemadmodum credidimus.
Demonſtret aliquis, aut nõ eſſe neceſſariã & indiuulſam horũ inter ſe conſequen-
tiã,aut in hiſce nouitatẽ non eſſe totius deſtructionẽ.At nõ deſinunt iſti ſurſum de-
orſum iactare,dei cum ſancto ſpiritu glorificationem,carere teſtimonio,carere ſcri-
ptura,& alia huiuſmodi. Dictum eſt igitur nihil referre ad ſenſum,ſiue dicas Glo-
ria patri & filio cum ſpiritu ſancto, ſiue dicas,Gloria patri & filio & ſpiritui ſancto.
Non igitur fas eſt cuiquam ſyllabam Et, ex ore Domini profectam reijcere,aut ali
ter ſcribere: nec quicquam uetat alteram quæ idem pollet,recipere:quæ quomodo

cum il-

cum illa uel conueniat uel discrepet, superius demonstrauimus. Confirmat autē ra-
tionem nobis Apostolus indifferēter utraq; uoce usus, interdum
1.Cor.5 mine Domini Iesu Christi, & in spiritu dei nostri: & rursus. Co
meo spiritu cū uirtute Domini nostri Iesu: nihil interesse ratus ad
ctionem, siue utaris coniunctione, siue præpositione.

QVOD QVAE DE HOMINIBVS DICIT SCRIPTVRA tanquam unà cum Christo regnantibus, eadem de spiritu dici non concedunt aduersarij.

CAPVT XXVIII. cap. 2

IDEAMVS si quam excusationem patribus nostris super huiusmodi usu possimus excogitare. Nam qui nobis ita loquendi fuerunt auctores, magis quàm nos hærent in crimine. Paulus igitur Colossensibus scribens: Et uos, inquit, quum essetis mortui delictis ac præputio, uiuificauit simul cum Christo. Num igitur toti populo & ecclesiæ donauit deus uitam, quæ est cum Christo, sancto autem spiritui non est uita cū Christo? Quòd si illud uel animo concipere impium est, an non pium est professionem ut natura coniuncta est, ita coniunctim persoluere? Ad hæc, an non extremi stuporis est, fateri sanctos esse cum Christo: siquidem Paulus peregrinans a corpore, præsens est apud Dominum, ac resolutus iam est cum Christo: illos uero ne id quidem spiritui qui in eos uenit tribuere, ut sic cum Christo sit, quemadmodum sunt homines. At Paulus seipsum dei cooperarium appellat in administratione Euangelij. Sed spiritum sanctum, per quem in omni creatura quę sub cœlo est fructificat Euangelium, si cooperarium appellemus, impietatis nos reos peragent? Et, ut uidetur, uita sperantiū in Domino absconsa est cum Christo in deo: quumq; Christus apparuerit uita nostra, tunc & ipsi cum eo manifestabuntur in gloria: ipse autem spiritus uitæ qui liberauit nos a lege peccati, nequaquam est cum Christo, neq; in uita latente & abscondita cum illo, neq; in illustratione gloriæ, quam nos in sanctis patefaciendam expectamus. Hæredes dei, & cohæredes Christi nos sumus, spiritus uero exhæres est & alienus a communione dei & Christi eius. Et ipse quidem spiritus testimoniū perhibet spiritui nostro, quòd simus filij dei. Nos uero spiritui, ne eius quidem societatis quam illi cū deo esse a Domino didicimus, testimoniū præbemus? Porrò quod est amentiæ caput, nos per fidem in Christum quæ est in spiritu, consurrexisse cum illo, & simul cum illo sessuros esse in supercœlestibus speramus, quum transformauerit corpus humilitatis nostrę, ab animali ad spirituale: spiritui uero nō consessum, non gloriam, non aliud quicquam eorū quæ ab ipso habemus, impartimus? & quibus nos esse dignos, iuxta donū eius qui promisit haudquaquā uanum, credimus horum nihil spiritui, quasi superent illius dignitatem, concedimus. Et tibi quidem iuxta dignitatem licet semper esse cum Domino: & expectas, ut raptus in nubibus in aërem, semper sis cum Domino: spiritum autem nunc esse cum Christo negas, ut qui illum commemoret computetq; patri & filio, in exilium agas, ueluti qui impietatem nō ferendam admiserit. Pudet reliqua adiungere, quod tu quidem expectas fore, ut cum Christo glorificeris: nam simul affligimur, ut simul glorificemur: spiritum autem sanctificationis non glorifices simul cum Christo, ut pari saltem tecum honore digneris: & tu quidem speras te conregnaturum, spiritum uero gratię afficis contumelia, ferui famulięq; locum illi assignans. Atq; hæc dico, non ut ostendam tā-

tundem

A tundem honoris deberi ſpiritui in glorificatione, ſed ut illorum dementiam redarguam, eorum qui ne hoc quidem illi cõcedunt, ſed uelut impietatem horrent, in gloria ſpiritus conſortium cum patre & filio. Quis poteſt hæc abſq; gemitu cõmemorare? An non adeò manifeſtum eſt, ut puer intelligat, hæc quæ nunc fiunt, eſſe prodromia defectionis fidei, id quod minatus eſt dominus. Quibus contradicere fas non erat, ea facta ſunt ambigua. Credimus in ſpiritum, & noſtris ipſorum profeſſionibus repugnamus. Baptizamur, & rurſum pugnamus. Vt uitæ primarium ducem inuocamus, & ut conſeruum deſpicimus. Cum patre & filio ſpiritum accipimus, & cum ut creatura partem cõtemptui habemus. Quid autem orabunt iſti, qui quum neſciant an aliquid magnificum uel loqui prouocentur à ſpiritu, tamen tanquam aſſequi poſſint dignitatis modum, quod in dictis nimium eſt, caſtigant, quos oportebat ſuam deplorare infirmitatem: quoniam pro his quæ facto accepimus, ne uerbis quidem gratias agere ſumus idonei. Excellit enim omnem intellectũ, omnémque rationis naturam refellit, quum ne minima quidẽ ex parte ſpiritus dignitatem adæquet iuxta ſermonem libri, qui inſcribitur Sapientia, Exaltate, inquit, quãtumcunque poteſtis, ſuperat enim adhuc, & exaltantes eam multiplicate. Nolite laborare, non enim aſſequemini. Profectò metuendũ eſt uobis, ne pro iſtiuſmodi ſermonibus horribiliter accuſemini, qui a Deo mentiri neſcio auditis, irremiſſibilem eſſe blaſphemiam aduerſus ſpiritum.

ENVMERATIO EORVM QVI CELEBRES IN ECCLEſia, in ſcriptis ſuis uſi ſunt hac uoce Cum.

B ANE contra id quod dicunt, præpoſitionem Cum, & carere teſtimonio, nec in ſcripturis extare, illud dicimus: ſi nihil aliud eſt receptũ abſque ſcripturis, ne hoc quidem recipiatur: ſin plurima arcana extra ſcripturam recepta ſunt nobis, cũ alijs pluribus & hoc recipiamus. Arbitror autem apoſtolicum eſſe, etiam non ſcriptis traditionibus inhærere. Laudo, inquit, uos, quòd omnia mea meminiſtis, & quemadmodũ tradidi uobis, traditiones obtinetis quas accepiſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam. Quarũ maxime una eſt, & hæc de qua nunc agimus, quam qui ab initio perſcripſerunt, tradideruntq; poſteris, uſu ſemper ſimul cum tempore progrediente, per longam conſuetudinem eccleſijs tradicarunt. Ergo ſi apud tribunal probationibus e ſcripto deſtituti, multos uobis teſtes produceremus, nonne ſententiam abſoluentem a uobis conſequeremur? Ego quidem arbitror, In ore ſiquidem duorum ac trium teſtium ſtabit omne uerbum. Quòd ſi etiam temporis diuturnitatem pro nobis facientem uobis euidenter oſtenderimus, an nõ uidebimur uobis probabilia dicere, non poſſe litem iſtam nobis intendi? Veneranda ſunt enim uetuſta dogmata, quòd ob antiquitatem ceu caniciem quandam, habeant quiddam reuerendum. Enumerabo itaque uobis huius ſermonis autores. Simul autẽ æſtimatur in eo quòd tacetur etiam tempus. Neque enim ex nobis primum cœpit impetus. Qui potuit? nos quidem reuera heſterni ſumus, quemadmodum dicit Iob, ſane ad tam longum tempus huius conſuetudinis æquale. Ipſe quidem, ſi quid de me proprie loquendum eſt, uocem hanc tanquam hæreditatem paternam conſeruo, acceptam à uiro multo temporis in ſeruitio Dei uerſato, per quem & baptizatus ſum, & eccleſiæ miniſterio admotus. Cæterum quum apud me reputo ſi quis ueterum ac beatorum uirorum, his quibus

CAPVT XXIX.

2. *Theſſ.* 2.

nunc reclamatur uocibus, usus sit, multos reperio quibus antiquitas fidem cõciliat, C
qui iuxta exactam eruditionem, non iuxta horum temporum homines, quorum
alij præpositione, alij coniunctione in glorificatione sermonem copulant, statuerũt
nihil referre, sane quod ad rectam attinet pietatis intelligentiam. Irenæus ille, & Cle
mens Romanus & Alexandrinus Dionysius, id quod etiam auditu mirum est, in
secunda ad sibi cognominem epistola, de accusatione ac defensione, hunc in modũ
finit sermonem. Transcribam autem uobis ipsa hominis uerba: His, inquit, congru
enter & nos, etiam forma regulaque a senioribus qui ante nos uixerunt, accepta,
concordibus uocibus cum illis gratias agere ac nunc etiã uobis scribere desinemus:
Deo autem patri & filio domino nostro Iesu Christo cum sancto spiritu gloria &
imperium in secula seculorum, amen. At hæc nequaquam dicere posset aliquis à
scriptoribus esse mutata. Neque enim ita sermonem produxisset, formam ac regu-
lam se a maioribus accepisse, dicẽs, Sum spiritu dixisset, huius enim usus creber est:
at illud erat quod egebat excusatione. Qui quidem & in medio scripti, sic alicubi lo-
quitur aduersus Sabellianos. Si eò quod tres sunt personæ, diuitas esse dicunt, tres
sunt, etiam si nolint, aut diuinum ternionem prorsus e medio tollant. Ac rursum
maximè diuina propter hoc, post unitatem est trinitas. Sed & Clemens antiquior,
Viuit, inquit, Deus & dominus Iesus Christus & spiritus sanctus. Irenæus autem
ille, qui uicinus fuit Apostolorum temporibus, quomodo mentionem spiritus faciat,
disputans aduersus hæreses, audiamus: Eos uero, inquit, qui effrenes deferuntur ad
suas concupiscentias, nullum habentes diuini spiritus desiderium, meritò Aposto-
lus carnales uocat. Et alibi dicit idem, Ne expertes facti diuini spiritus, frustremur D
1. Cor. 15. regno cœlorum. Indignatur Apostolus, quod caro non possit hæreditatem capere
regni cœlorum. Quòd si cui Eusebius Palestinus propter eruditionem uariam ido-
neus uidetur cui habeatur fides, & ex illo uoces eadem ostendimus, in dubitationi-
bus de priscorum multiplici coniugio: loquitur enim hunc in modum, exhortans se
ipsum ad uerba prophetarum: Sanctum Deum lucis actorem per saluatorem no-
strum Iesum cum sancto spiritu inuocantes. Iam uero & Origenem multis in locis
expositorum quas in psalmos scripsit, deprehendimus, cum sancto spiritu gratias
agentem Deo, uirum qui non omninò sanas habet in omnibus de spiritu opinio-
nes: nihilo minus & hic reueritus consuetudinis robur, pias uoces emisit de spiritu,
qui quidem in sexto ni fallor libro Enarrationum in Euangelium Ioannis, etiam ad-
orandum spiritum euidenter pronuntiat, ita scribens ad uerbum: Quoniam aquæ
lauacrum significat purgationem animæ ab omnibus malitiæ sordibus ablutæ, ni-
hilo tamen minus & per seipsum, ei qui seipsum præbet diuinitati adorandæ trini-
tatis, per uirtutem inuocationum gratiarum principium ac fontem habet. Ac rur-
sus in Commentariis, quibus exponit epistolam ad Romanos, Sacræ, inquit, uirtu-
tes capaces sunt unigeniti & sancti spiritus deitatis. Ad hunc modum opinor, tradi-
tionis uis sæpe cõpulit homines, etiam suis ipsorũ dogmatibus contradicere. At nec
Africanum historicũ, talis glorificãdi forma præterit. Siquidem palam est in quin-
ta de temporibus epitoma, & ipsum ad hunc loqui modum: Nos uerò qui & illorũ
uerborum mensurã didicimus, nec ignoramus fidei gratiam, gratias agimus ei, qui
præbet nostris patribus omniũ seruatorem ac dominũ Iesum Christum, cui gloria,
maiestas, cũ sancto spiritu in secula. At de cæteris fortasse dubitari possit, aut credi

possint

A poſſint per intolerabilem audaciã a ſcribis immutata, quum in unica ſyllaba ſit diſcrimen. Verum quæ pluribus uerbis dicta citauimus, ea nec recipiunt inſidiatum ſuſpicionem,& ab ipſis libris paratum habent teſtimoniũ. Porrò quòd aliquæ fortaſſis humilius uidebitur,quam ut in mediũ adducatur, ſed et tamen qui de nouitate accuſatur, neceſſarium ad teſtificandum temporis antiquitatem, hoc quoq; nunc adijciemus. Viſum eſt patribus noſtris, uerſpertini luminis gratiam haudquaquã ſilentio arripere, ſed mox ut apparuit agere gratias. Quis autem fuerit autor illorũ uerborum,quæ dicuntur in gratiarum actione ad lucernas, dicere non poſſumus. Populus tamen antiquam profert uocem,neq; cuiquam unquã uiſi ſunt impietatẽ committere,qui dicũt,Laudamus patrem & filium & ſpiritũ ſanctum deũ. Quod ſi quis etiam nouit Athenogenis hymnũ, quem tanquam aggreſſorũ diſcipulis ſuis reliquit feſtinans iam ad perfectionem quæ fit per ignem, is nouit & martyrũ ſententiam de ſpiritu. Et hæc quidẽ hactenus. Cæterùm Gregorium Magnũ, & illius uoces quo loco ponam? An non cum apoſtolis & prophetis, unũ qui eodem ſpiritu quo illi uerſatus ſit, quiq; ſanctorũ ueſtigijs per omnem uitam inhæſerit, quiq; euangelicæ conuerſationis uigorem quãdiu uixit præſtiterit. Equidẽ illud dixerim, profectò iniuria affecerimus ueritatem, ſi non animã illam annumeremus iis qui deo iuncti ſunt,qui uelut inſignis magnaq; lucerna in eccleſia dei reſplenduit, qui è ſpiritus ope terrorem habuit aduerſus dæmonũ poteſtatem. Nam tantam acceperat gratiam ad obedientiam fidei inter gentes,ut aſſumptis non plus ſeptemdecim Chriſtianis,uniuerſum populum,& urbanum & ruſticanum, per agnitionem adiunxerit Deo. Ille & flumineum curſus in diuerſum uertit,præcipiens illis in magno
B nomine Chriſti,cũ paludẽ exſiccauit,belli cauſam præbens fratribus auaris. Cæterum prædictiones de futuris eiuſmodi ſunt,ut nihilo ſit inferior cæteris prophetis. Sed omnino perlongum fuerit uiri percenſere miracula,qui propter donorũ excellentiã quæ in ipſo operabatur ſpiritus,in omni uirtute,ſignis,ac prodigijs,ab ipſis, etiam ueritatis hoſtibus alter Moſes appellatus fuit. Intãtum in illo in omnibus tũ dictis tum factis,eorũ quæ per gratiam peragebãtur, uelut lumẽ refulſit,ſupercœleſtis uirtutis indicium, quæ ex occulto affectabatur illum. Cuius & in hodiernum quoq; diem magna eſt apud eius regionis homines admiratio,recenſq; ac ſemper uigens memoria ſic infixa eſt eccleſijs,ut nullo tẽpore obſoleſcat. Itaq; non factum aliquod,non dictũ,non figurã ullam myſticã,ultra quam illis reliquit,eccleſiæ adiecerunt. Imò hic multa in his quæ apud illos aguntur in ritibus uidetur imperfecta, propter inſtitutionis antiquitatem. Neq; enim ſuſtinebant qui in eccleſiæ adminiſtrationem ſucceſſerãt additamenta quę poſt illũ adinuenta ſint recipere. Idem igitur fuit glorificationis modus,quem inſtituit Gregorius,& is cui nunc cõtradicitur, ex illius inſtitutione eccleſiæ obſeruatus. Haud multũ ſit negotij,ei qui ſe paulũ excitárit,ſuper his certitudinẽ accipere. Hanc fidẽ & Firmiliano noſtro fuiſſe,teſtãtur illius libri quos reliquit. Inſuper & Meletium illum admirandũ,in eadem fuiſſe ſententia,narrant qui cũ illo uixerũt. Sed quid opus eſt uetera cõmemorare? Imò nũc qui ſunt Orientales,nonne hoc uno potiſſimũ pie ſentientes agnoſcũt,hac uoce uelut ſigno,ſuos ab alienis diudicantes? Vt autẽ ego e quodam Meſopotamio audiuiro & linguæ eruditę & mentis integrę,ne licet quidẽ illis, etiã ſi uelint,aliter fonare uocẽ eo loco receptã, ſed neceſſe eſt illis,per uoces idẽ cum hac pollẽtes, iuxta

quandam maiorum proprietatem glorificationem offerre. Quin & Cappadoces sic iuxta regionis morem loquimur, iam tum in linguarū diuisione, dictionū usum prouidente spiritu. Quid porrò Occidens totus, propemodū ab Illyrico usq; ad fines nostri orbis? Nonne per hāc uocem orat? Qui fit igitur, ut ego sim innouator, & recentiorum uerborū architectus? quum totas nationes, ciuitates, & consuetudinem omni hominū memoria uetustiorem, insuper & uiros ecclesiæ columnas, & omni scientia ac uirtute spiritus uenerādos, duces & autores huius uocis exhibeam? Ob hęc aduersus nos mouetur hostilis acies, omnesq; ciuitates, uici, et omnes extremi fines pleni sunt nos calumniantium uocibus. Molesta quidem hæc ac lugenda cordibus quærentium pacem: uerum quoniam est magna merces eorum, qui perseueranter pro fide sustinent afflictiones, præter hæc & gladius splendescat, & fe curis acuatur, & ignis ardeat Babylonico illo uehementius, & omnia supplicium instrumenta in nos moueantur. Quod ad me quidem attinet, nihil arbitror formidabilius, quam non formidare minas, quas dominus in spiritum blasphemias iacientibus intentauit. Igitur apud cordatos homines ad purgationem mei, sufficiunt hæc quæ dicta sunt, quòd recipimus uocem adeò gratam & amicam sanctis, insuper & tam diutino usu comprobatam, quę ex quo tempore est annuntiatū euangelium usq; ad præsens, demonstratur in ecclesijs usitata fuisse, & quod est omnium maximum, quæ pium ac religiosum habet sensum. Cæterum apud magnum illud tribunal, quam nobis excusationem apparauerimus? Nimirum quòd induxit nos ad gloriam spiritus, primum honos ille habitus a domino, in baptismate spiritum adiungente sibi & patri: præterea quòd quilibet nostrum per talem initiationem ad dei cognitionem institutus est. Super omnia uerò terror minarū arcens omnem indignitatis & humilioris opinionis cogitationem. Aduersarij porrò quid tandem dicturi sunt? Quam blasphemiæ excusationem adferent? qui neque honorem quem dominus tribuit spiritui, reueriti sint: nec minas illius deterriti. Istis quidem liberum est de suo consultare negotio, aut etiam mutare consilium. Ipse uero optarim, primum ut deus bonus det suam pacem uincentē in cordibus omnium, ut isti qui fremunt in nos, atrociterq; conglomerati insurgunt, in spiritum lenitatis & charitatis compescantur. Quòd si prorsus sic efferati sunt, ut non possint mansuescere, certè det nobis illorū facta toleranter ferre. In summa, qui condemnationem mortis in sese habent, his molestum non est pro fide affligi: sed maximè intolerabile est in certamine non certásse, quandoquidem athletis non perinde graue est in certamine plagas accipere, quam omninò non admitti in stadiū. Aut fortassis hoc erat silendi tempus, iuxta sapientem Solomonem. Nam quid prodest reuera clamare aduersus uentum, quum tempestas adeò uiolenta uitam occupet, a qua mens quælibet eorum, qui uerbo initiati sunt, uelut oculus puluerulentia quadam, ex errorum seductione, oppleta, confusa est: quælibet aures grauissimis & insolitis sonis obtunduntur, turbine uerò circumaguntur omnia, suntq; in periculo ruinæ.

EXPOSITIO PRAESENTIS ECCLESIARVM STATVS.

CAPVT XXX.

CVI igitur cōparabimus præsentē statū? Profectò similis bello nauali, quod ex multo odio, ex ueteribus offensis inter ipsos per longū tempus alito, nauCeleuma. machi quipiā ac bellaces instituerūt. Nūc igit in hac imagine mihi spectā terribilē utrinq;

A cùtrinque concurſum, mox ira iam eò erumpente ut ſit immedicabilis, utramq; par
tem ſimul proſtratam confici. Pone ſi uis uiolento turbine circumagi claſſem, caligi
nemq; denſam è nubibus incumbere, adeoq; obſcurare rerum uiſibilium ſpecies, ut
nulla ſit amicorum & hoſtium diſcretio, propterea quòd ob confuſionem ſymbo
la militaria ſint ignota. Huic imagini propter euidentiam addamus etiam mare in
tumeſcere, atque ab imo ſubuerti, rapidumque Aquilonem e nubibus deorſum e
rumpere, horribilemq; procellam ingentibus fluctibus, quos treyntas uocant,
exurgere: poſt hæc uentis undique concurſantibus, totam claſſem inter ſe cum fra
gore collidi, atque in conflictu, alios quidem uelut ſui proditores ad ipſam deſpe
rationem ultrò transfugere, alios cogi, ut pariter & ſcaphas impellat a uentis actas,
& occurrant irrumpentibus, ſeſéque mutuò præ ſeditione trucident: quam ſeditio
nem partim iam ad extremum prouecta inuidia, partim quæ ſingulis adeſt uincen
di cupiditas excitauit. Ad hæc cogita confuſum quēdam & indiſcretum clamorem,
per uniuerſum illud mare reſonantem, partim e uentorum ſtrepitu, partim e colli
ſione nauium, partim exundarum impetu feruentium, partim ex uociferatione
præliantium uarias uoces pro ſingulorum affectibus emitti, ut neque naucleri, ne
que gubernatoris uocem exaudire liceat, ſed prodigioſam quandam uim uarium cō
fuſionemq; incredibilium malorum, dum ob omnem uitæ ſpem ereptam prorſus
non timent peccare. Adnice nſdem & immedicabilem quendam morbum, ac inſa
nabilem præ gloriæ cupiditate inſaniam, ut quum nauis iam in fundum maris dete
ratur, tamen nautici duces primam aſſequendi laudem contentionem non remit
tant. Tranſi iam ab imagine, ad ipſum mali archetypum. An non iam olim uidēba
B tur Arianum ſchiſma, in aduerſariam eccleſiæ Dei partem ſeparatum in hoſtium
acie ipſum per ſe ſolum obſtitiſſe? Verum poſtea quam è longa atrocique contentio
ne, uſq; ad manifeſtum certamē in nos inſtructi ſunt, tum demq; bellum in multas
partes iuxta modos innumerabiles diſſectū eſt, ut partim ob publicā ſimultatem,
partim ob peculiarem ſuſpicionem omnibus odium irreconciliabile eſſet. Hæc ue
ro tempeſtas eccleſiarum, qua tandem maiora procella non eſt atrocior? In qua ut
tota patrum ditio commota fuit, ita omne fundamentum, & ſi quod dogmatum
munimentum conuulſum eſt. Voluuntur inſuper & quaſſantur omnia, putri baſi
innitentia, dumq; alij in alios uiciſſim impetum facimus, alij ab alijs ſubuertimur.
Et ſi te prior non percuſſerit hoſtis, is qui auxiliatur, uulnerat. Quòd ſi ille ceciderit
ictus, comprotector inſurgit. Tantum inter nos habemus ſocietatis, quantum com
muni odio aduerſarios proſequimur. Vbi porrò præterierint hoſtes eos, iam uide
mus hoſtes inter ipſos eſſe mutuos. Hoc rerum ſtatu quis enumerare poſſit naufra
giorum multitudinem, uel eorum qui hoſtium impreſſione demergūtur, uel qui ex
occultis ſociorum inſidijs occidunt, uel qui per imperitiam ducum pereunt, quum
eccleſiæ una cum ipſis hominibus hæreticorū dolis uelut ſub aqua latentibus ſcopu
lis illiſæ, perditæ ſint. Alij uerò ex hoſtibus ſalutiferi ſpiritus, qui gubernacula occu
pārāt, circa fidem naufragiū fecerint. Cæterū turbationes ab huius mundi principi
bus proficiſcentes, an nō quauis procella, quouis turbine horribilius ſubuertūt po
pulos? Eccleſias uero, caligo quædā adeò triſtis ac mœſta occupat, uidelicet lumina
ribus mundi, quæ deus poſuerat ad illuminandas populorum animas, domo pro
ſligatis. Porrò, immodica iam inter ipſos uincendi contentio, quum iam immineat

terror, minitans internitionem uniuerſi, admit mali ſenſum. Nam priuata ſimul- c
tas pluseſt quam commune publicumq; bellum, dum aduerſarios uincēdi gloria,
præfertur publicæ omnium utilitati, quibus præſens temporariaque gloriæ uo-
luptas, prior ac potior eſt, præmijs in poſterum repoſitis. Eoque omnes pa-
riter quocunque poſſunt modo parricidiales manus ſibi inuicem adferunt. Acer-
bus autem quidam clamor eorum qui per contentionem inter ſe diſceptant, confu
ſaq; uociferatio, & indiſtinctus ſonitus è nunquam ſilentibus tumultibus, totam
prope iam eccleſiam impleuit, per exceſſus ac defectus rectum pietatis dogma ſub
uertentibus. Nam alij quidem ad Iudaiſmum, ob perſonarum confuſionem: alij
contra, ad paganiſmum per naturarum contrarietatem deferuntur: adeò ut nec di-
uinitus inſpirata ſcriptura inter illos ſequeſtram agere poſſit, nec apoſtolicæ tradi-
tiones illos inter ſe conciliare ualeāt. Sed unicus amicitiæ finis eſt ad grauem loqui:
ac ſufficiens eſt inimicitiæ cauſa, opinionibus diſſentire. Porrò, erroris ſimilitudo,
res eſt quauis coniuratione fidelior ad ſeditionis ſocietatem. Theologus uero quil
bet eſt, etiam ſi maculis innumerabilibus conſcientiam habeat notatā. Hinc rerum
nouatoribus multa copia ſimul adiuuantium ſeditionem. Itaque qui ſeipſos ſuffe-
legere ſuffragijs, quiq; affectant principatum ij eccleſiarum præfecturas fortitur,
repulſa ſancti ſpiritus adminiſtratione: iamq; profeſs euangelicis ritibus ob labe-
tum rerum ordinem confuſis, ineffabilis eſt ad præfecturas irruptio eorum, quo-
rum quiſque ſe palam ingerit ad dignitates, ut depulſis cæteris. Itaque grauis quæ-
dam anarchia, ab hoc principatus amore populos inuaſit: unde irritæ ſunt & otio-
ſæ præfectorum exhortationes, dum nemo magis alteri auſcultare, quàm alijs im-
perare debere, ob factum ex inſcitia conceptum exiſtimat. Has ob res, ſilere utilius D
iudicaui, quam loqui, tanquam hominis uox per tantos tumultus exaudiri nō poſ-
ſit. Nam ſi uera loquutus eſt Eccleſiaſticus, Verba ſapientum in quiete audiri: plu-
rimùm abeſt, ut in hoc ſtatu rerum de his loqui cōueniat. Me uero etiam illud pro-
phēticum dictum reprimit, Intelligēs in tempore illo tacebit: eo quòd tempus ma-
lum eſt, in quo alij quidem ſupplantant, alij uero inſultant lapſo alij uero dominā-
tur: cæterum qui lapſo manum ex miſericordia porrigat nullus eſt. Atqui iuxta le-
gem ueterem qui uel iumentum inimici ſub onere collapſum præterierit, non caret
damnatione. Sed non itidem fit hiſce temporibus. Quinam fieret, quando refrige
rata omnium charitate, ſublata eſt fratrum conſpiratio concordiæ uero etiā nomen
ignoratur. Sublatę ſunt autem etiam amicæ admonitiones, nuſquam uiſcera huma
na, nunquam lacryma ex condolentia. Non eſt qui infirmum in fide ſuſcipiat, ſed
tantum odium inter contribules exarſit, ut quiſque magis proximi ruina, quam de
proprijs rectè factis exultet. Quemadmodum in contagijs peſtilentiarum, etiam
ij qui ſumma cura ſeruant uictus rationem, tamen iiſdem morbis quibus ægroti la
borant, dum ob conſuetudinem eorum, qui corrupti ſunt, opplentur & ipſi. Itidem
nunc omnes ſimiles inter nos facti ſumus, a contentione, quæ noſtros animos oc-
cupauit, ad malorum æmulationem redacti. Hinc implacabiles & amari ſedentes
ratorum examinatores, iniqui uero & maleuoli rectè factorum iudices, ac tantum,
ut uidetur, malum uobis inſedit, ut etiam brutis facti ſimus brutiores. Siquidem in
ter illa quæ ſunt eiuſdem generis in eodem armento paſcunt, at nobis atrociſſimū
bellum eſt aduerſus domeſticos. Itaque propter has omnes cauſas ſilendum erat,
ſed in

A ſed in diuerſam partem retraxit charitas, non quærens quod ipſius eſt, ac uincere cupiens omnem temporum ac rerum difficultatem. Quin & pueri qui fuerunt in Babylonia docuerũt nos, etiam ſi nemo ſit, qui pietati ſuffragaretur, tamẽ per nos ipſos quod officij noſtri eſt peragere, qui quidem ex incendio medio canebãt hymnos deo, haud reputantes multitudinem aſpernantium ueritatem, ſed ſibi unicem ſufficientes, quum eſſent tres. Quapropter ne nos quidem deterruit hoſtilem denſiſſima turba, ſed fixa ſpe in præſidio ſpiritus, cũ omni fiducia uim tutem animabimus. Alioqui foret omnium miſerrimum, eos qui conuicijs inceſſunt ſpiritum, tam facile ad impie loquendum audaciam ſumere: nos uero qui talem habemus protectorem ac patronum, non audere ſermonem ſuppeditare, qui ex maiorum traditione perpetua memoriæ ſerie ad nos uſque ſeruatus fuit: magis tamen excitant impetum noſtrum igneus charitatis tuæ non fictæ feruor, morumq; tuorum grauitas ac taciturnitas, quæ res ſpondebãt fore, ut ea quæ dicturi eſſemus non prodirent in uulgus, non quòd digna ſint quæ celentur, ſed ne margaritæ proiciantur porcis. Et hæc quidem hactenus. Quòd ſi ubi de iis ſatis dictum uidetur, ſit hic ſermonis finis: ſin minus, nulla inuidia eſt, ſtudioſe allidentem inquiſitioni, per interrogationẽ a contentione alienam aliquid addere cognitioni. Dabit autem dominus per nos & per alios, eorum quæ deſunt ſuppletionem, iuxta ſcientiam quæ dignis ſubminiſtratur à ſpiritu.

FINIS.

RAPHAEL VOLATERRANVS, MARIO MAphæo Volaterrano fratri, Salutem.

B *Cum ante hos annos me grauior ætas recepiſſet canere, & ſtudij ac propoſiti prope alterius admoneret, rebus Romanis, tha atroq;, illo non expectato fabulæ fine, ſalutem potius dicendam cenſui, quàm in his quæ non ſatis probaueram uſque ad extremum oſtitabundus deprehendi. Ex quo non in Seplaſiam aut Baias ſed in medium horridũ ac patrum tua & amicorum uenia me conuerti, non tam ut eius amorem, ſicut Vliſſes, immortalitati, quam ut rebus omnibus immortalitatem latitando & æquo animo comparatam animi tui animo præferrem. Vbi nihil antiquius habui, quàm quem prius laudabam, lectitabamq; ethicorum decimũ, atq; inſuper ac animi exercitatione complecti. Verum quoniam is demum iudicis potius, quam doctoris eorum quæ agenda meditandaq; forent, partes haberet, ad ſacra uelumina confugi. Quæq; meo prius raucidula ſtomacho ſunt uiſa, apto quidem pharmaco exciſi, purgatiq;. Nec lectione ſatis contentus, ad ſcriptitandum quocunque modo quamuis opteus, animum adieci: partim ut ea quæ ipſe ſentirem, cum cæteris communicarem: partim ut ipſe quoque quæ mente prius percepiſſem, hoc exercitio meis genere deguſtarem. Res admodum mira, ut ſicuti qui nummos perſpiciunt, quanti comparentur, niſi erogando negotiandoq; non ſatis intelligunt: ita niſi docent aut ſcribant plerique quæ ſanè ſcium, neſcire proculdubio uideantur. Nec ea ſunt omnes ſolertiæ, ut ſecum ipſi tantum loquendo, quemadmodum de Africano Tullius ſcribit, nullis ſimilibus ad animi pabulum egeant admiculis. Quamobrem plura me in hoc genere cogitantem, ad conuertendos demum Magni Baſilij ſermones tanta cupiditas incendit, ut non toto uertente anno rem prorſus abſoluerem. Res in his uaria, ut ipſe facilè perpendes, & ſtylo patrio, ad eſt Aſiatico exuberantiq; conſcripta. Morum ipſe partier ac diſciplinæ Chriſtianæ nouus tunc & inexorabilis cenſor. Ob eloquium ſingulare, ſanctumq; uitæ inſtitutũ, Magnus appellatus, ut ipſius uitam in fronte poſitam percurrendo deprendes. Vnum tantum de Gordio martyre ſermonem à Gaſpare Volaterrano, præſule Auximano, uiro doctiſſimo conuerſum, ubi multa deleta & ſuperaddita, nec plane abſoluta uidebantur, meo modo conſcripſi interpolauiq;. Tu autem cum prima ætatis rudimenta ſtudijs præſtitum philoſophiæ dicaueris, ſi hæc probas, & ad ſtomachum facta tuum, Chriſti domini mihi pacem in principis apoſtolorum Baſilica, cuius geris curam, pro talibus expoſce.*

Vale.

BASILII MAGNI CAE

SARIENSIS EPISCOPI HOMILIAE SIVE SERmones, Raphaële Volaterrano interprete.

De uirtute & laudibus pſalmorum.

QVM OMNIS ſcriptura diuinitus inſpirata & utilis, ob eam rationem a ſpiritu ſancto ſit conſcripta, ut uelut e communi mendatum animarum officina uniuerſi mortales quiſq; pro morbi ſui ratione medelam deligeremus (medicamentum enim inquit, magna ſedat delicta) alia quidē prophetæ inſtruūt: ſimiliter & leges & hiſtorici alia, alia quoq; & genus illud prouerbialis adhortationis: unus eſt pſalmorum liber, qui omnia facile comprehendit, omnibus uſum ſui fœnerat, futura uaticinatur, hiſtorias narrat, leges ac mores uitæ inſtruit, ad res agendas ignaros erudit: & in ſumma præceptorum omnium quoddam fere promptuarium inquirere uolentibus exiſtit, unde antiqua animarū uulnera ſanantur, errantes in uiam reducuntur, perdita reſtituuntur: denique perturbationes omneis & affectus animi praui, quales uariis modis hominū animis in hac uita dominentur, penitus tolluntur, atque id cum uoluptate quadam & animi deductione diligēti mentis ſobrietatem ingenerante. Quoniam enim ſpiritus ſanctus mortale genus ad uoluptatē prochue, & ad uirtutē perſuaſu difficile, noſcq; propterea quòd ad uoluptatem prochues ſumus, rectam uiam contemnere uidit. quid fecit: Melodiæ iucūditatem dogmatis immiſcuit: ut aurium oblectatione delinniti, ſermonis utilitatem latenter ſuſciperemus: more medici ſapientis, qui pueris medicinas aliquantò auſteriores daturus, ut uorantibus nauſeā diſcutiat, melle poculum circumlinit. Sic nobis tam ætate quam moribus pueris, hæc apta modulamina pſalmorum offeruntur, ut ſpecie quidē oblectare uideātur: re autē uera noſtra facilius inſtruāt, ac purgatas reddāt mentes. Nec enim ullus ex iis qui tardiore præſertim ſunt ingenio reperitur, qui apoſtolicum ſeu propheticum aliquod præceptū ſtatim edidicat: pſalmorum uero protinus reminiſcuntur: hos & domi cantant, & foris obmurmurant, & in agro circumferunt. Nec ullus adeò mente efferatus fuerit, qui ubi pſalmos cœpit, non ſtatim miteſcat, feritatēq; ex animo diſcutiat. Pſalmus igitur animi lætitia, tranquillitas animarum, pacis caduceus, cogitationum tumultuantium ac fluctuantium moderator. Animi commotionem mitigat, laſciuiam refrenat pſalmus. Idem amoris conciliator, diſſidentium compoſitor, inimicorum reconciliator eſt. Quis enim inimicum, cum quo unam ad Deum emittit uocem, putauerit. Itaque maximū bonorum charitatem pſalmodia præſtat, ac in unius conſonantiam populum coaptat. Pſalmus item dæmonum fugator, angelici auxilij præbitor, ſecuritas in timoribus nocturnis, & requies diurnorum laborum, infantium tutela, iouenum præſidium, ſenum conſolatio, mulierum ornatus competentiſſimus: in ſolitudine dulce diuerſorium præbet, fora moderatur, incipientibus inſtitutio, proficientibus augmentum, abſolutis firmamentum, eccleſiæ uox. Inſuper celebritates illuſtrat, triſtitiam quæ ex Deo eſt operatur, lacrymas è corde lapideo prouocat. Pſalmus officiū eſt ange-

A angelorum,administratio cœlestis, spirituale thymiama. O diuinam sapientiam, quæ nos sponte,ac cum animi alacritate simul canere, & quæ utilia sunt cognoscere docuit,unde & quæ discuntur,animis nostris magis infiguntur. Nihil enim uiolentum durat: quod uerò cum uoluptate & gratia acquiritur, durabilius animis nostris insidet. Quid enim non inde disces? non fortitudinis magnificentiam? non iustitiæ seueritatem? non modestiæ decus atque ornamentum? non prudentiæ perfectionem? non pœnitentiæ modum? non patientiæ mensuram? nonne demum omnia quę possis bona excogitare? Hic & perfecta reperitur theologia. Vaticinium in primis uenturi Christi,futuri iudicij terror, resurrectionis spes, supplicij metus, gloriæ promissio, mysteriorum reuelatio, omnia denique ut in magno communiq; promptuario,in psalmorum libro condita reperiuntur. Quod & obseruatione dignum est,cum multa sint musica instrumenta,ad hoc quod psalterium appellatum est,se Propheta noster accommodauit,supernam, ut mihi uidetur, gratiam in illo a spiritu resonante ostendens:propterea quod hoc solũ ex musicis instrumẽtis uocum caussam e supernis habet. Plectrũ namq; in cithara seu lyra, ex inferiore parte percutiẽdo deducitur: Psalteriũ uero superne pulsatum modulamina reddit: ut planè nos edoceat, ne soni dulcedine illecti ad inferiora sensus,sed mẽtis altiora tẽdamus. Arbitror autẽ & hoc,quod propheticus sermo profunde nobis & sapiẽter per organi huius structurã declaratus sit,quoniã qui animis sunt cõmunis & consuetis,facilem habent ad superna professionẽ. Nunc uerò cantus initiũ uideamus.

IN PRIMVM PSALMVM.

B eatus uir qui non abijt in consiliũ impiorum. Architecti namque periti ædificiorum fundamenta ad rationem eius quam intendũt sublimitatis deducendæ æque accommodant. Similiter nauium onerariam facturi,inferiora prius cõtabulant robore ac magnitudine, numero nautarũ ac ponderi quod latura sit, pariter respondentia. Et natura in animali constituendo cor ante omnia gignit proportione futuro animanti congruũ. Quapropter cuiusq; proprijs uitijs corpore mensurate circumposito, quæ secundum magnitudinem sunt animalium differentiæ absoluentur. Igitur quod fundamentum est in domo carina,in naui & in corpore animantis cor,eã mihi uim breue hoc proœmiũ ad uniuersam psalmorum materiam conuenientem habere uidetur. Quoniam itaque multa & grauia laborumq; plena, pietatis cultoribus in sermonis processu enuntiaturus erat, finem ante omnia beatum constituit, ut spe præmij inuitati faciliùs illa ualeant tolerare: ueluti per loca iniqua & ardua iter facientibus maximum est leuamen speratum diuersorium,& mercatores commeatus amor ad magnum maris spatium nauigandum audaces reddit:& agricolę sudores spes annui fructus consolatur. Quapropter & communis uitæ magister spiritus ueritatis sapienter & industrie ab initio laborum mercedem ostendit, ut præsentes erumnas spernẽtes, uiribus totis ad cœlestium bonorum gaudia properemus. Beatus itaque uir, qui non abijt in cõsilium impiorũ. Est enim aliquid propriè ac uerè beatissimũ,quod est deus. Vnde Paulus de Christo admoniturus ait: Secundũ manifestationẽ beati dei & seruatoris nostri Iesu Christi. Beatum enim uerè est quod per se bonũ est, quod omnia respiciũt,quod oĩa cupiunt,incõmutabilis natura,dominica dignitas, trãquilla uita,perpetua lętitia,circa quã non est alienatio neque mutatio,fons scaturiens, *Verè beatus.*

riens,charitas copiosa,in consumptus thesaurus. Stulti homines & mundi amato- c
res ipsius boni naturam ignorantes, sæpe quæ nullius sunt momenti admirantur,
ut diuitias,sanitatem, uitæ splendorem, quorum nullum ipsa natura æstimandum
bonum, non solum quòd facilem habeant ad res contrarias conuersationem, sed
& quod possessores suos nihilo meliores reddere ualeãt. Quis enim ob pecuniam
iustus? quis ob corporis prosperam ualetudinem prudens? Contra, hæc aspernas
abutentibus male cedere, exitiosq; esse. Beatus igitur ille qui ea quæ sunt uere pre-
tiosa possidet, quiue bonorum permanentium est particeps. Sed hunc quomodo
cognoscemus? Qui non abijt in consilium impiorum. Ego uerò priusquam hæc ue-
ba exponam, quæstionem uobis huius loci soluam. Cur propheta inquis, uirum
Virũ beatus & nõ fœmina. duntaxat beatũ facit? num fœminas ab hac beatitudine excludit? Abijt. Na una
uirtus uiri & fœminæ est, quãdo par utrique creatio, honorq; datus. Audi Gene-
sim: Fiat (inquit Deus homo: ad imaginem Dei fecit illum: masculum & fœminam
fecit eos. Quorum itaque natura una, horum & actus idem. Quorum simile opus,
horum & merces eadem. Cur ergo uiri facta mẽtione, mulierem tacuit? Quoniam
satis esse existimauit, quando est una utrique natura præcipuo sexu utrunque ho-
minem significare. Beatus igitur uir qui non abijt in consilium impiorum. Consi-
dera uerborum exactam diligentiam, quoniam modo qualibet dictio mysterijs
Abijt. referta sit. Non dixit qui non abit, sed non abijt in consilium impiorum. Nouum
enim ille qui in uita est, beatus est, ob exitum incertum: sed qui quæ accidunt, absol-
uerit, uitamq; fine certo clauserit, hic iam beatus rectè dici poterit. Cur igitur beati
immaculati qui ambulant in lege domini? Non enim ibi dicitur, qui ambulauerũt, d
sed qui adhuc ambulant, beatos illa scriptura pronuntiat, quoniam qui benefaciũt
in ipsa laudantur actione: qui uerò peccatum fugerunt, si semel atq; iterum a malo
declinauerunt, non propterea laudandi sunt, sed qui omnino peccatum omni tem-
pore uitare ualent. Ex qua sanè sermonis serie altera nobis oritur dubitatio: Cur cũ
qui ex uirtute uiuit non dicat beatum, sed qui nihil mali admisit, qua ferme ratio-
ne, equus, bos, lapis, beati poterunt appellari. Quod enim inanimatum, est in una
peccatorum? aut quod rationis expers sedit supra cathedram pestilentiæ? Paulò ul
tra si legeris, solutionem inuenies. Infert enim: Sed in lege domini uoluntas eius. Di
uinæ autem legis meditatio ei tantum qui particeps rationis est, cõuenit. Nos uerò
& illud dicimus, quòd principium ad bonorum receptionem, est a malis abscessio.
Declina à malo (inquit) & fac bonum. Sapienter itaque & prudenti consilio nos ad
uirtutem introducere cupiens, fugam uitiorum initium fecit bonorum. Si enim sta-
tim te ad ea quæ sunt perfecta uocaret, in ipso forte exordio desperãres. Nunc ue-
rò ad faciliora te assuefacit, ut ad ea quæ sequuntur postea promptior ac planè ex-
Pietas. ercitatior existas. Ego quippe pietatis exercitationem, scalæ a Iacob uisæ rectè
comparauerim: cuius pars terram, pars uerò cœlum attingebat. Ex quo eos ad-
monere opus est qui ad uirtutem ducendi sunt, ut primis admoueant gradibus
uestigium, & inde paulatim ascendendo progrediendóque, ad comprehendibi-
lem humanæ naturæ altitudinem sensim ac paulatim promouentes perueniant.
Quemadmodum igitur in gradibus prima est ascensio ab humo recessus, sic in
exercitatione diuinæ conuersationis principium profectus est discessus a malo.
Omninò autem facilius longè est otiari ac quiescere, quam qualecunq; opus facere.

Verbi

A Verbi gratia: Non mœchaberis: non occides: non furaberis. His omnibus otio tantum & immobilitate est opus. Ama uerò proximum sicut teipsum, & uende omnia tua, & da pauperibus, & si quis te adegerit ad milliare unum, uade cum illo duo, operationes sunt athletis competentes, forti animo ad præstandum opus habentes. Ex quo illius admirare sapientiam, qui nos ad perfecta per res faciliores & comprehẽsu aptiores deducit. Tria uerò nobis digna obseruatione proponit: Non abeundum in consilium impiorum: Non consistendum in uia peccatorum: Non sedendum in cathedra pestilentiæ. Rerum naturam secutus huncdictis ordinem imposuit. Primum enim consulimus. Deinde consilium firmamus. Postremò in ijs quæ cõsuluimus, permanemus. Ante omnia in mente nostra beata est ipsa puritas: quoniam cogitatio mentis, & consilium initium est earum quæ in corpore fiunt actionum. Libido enim in corde hominis uoluptuarij primum accensa, corporis inde corruptionem operatur, unde & Dominus ait: Intus sunt quæ coinquinant homines. Quoniam autem impietas proprie dicitur in Deum peccatum, absit ut de *Impij.* Deo quicquam per incredulitatem dubitemus. Hoc nanq; abire est in consiliũ impiorum. Si in corde tecum dixeris, est'ne Deus omnia gubernans: est'ne Deus singula dispensans? est ne iudicium? est'ne retributio expectanda unicuiq; secundum quod gessit? Cur ergo iusti egent, peccatores in copia sunt rerum: hi tenui ualetudine, illi prospera: alij ignobiles, nonnulli illustres? Forsan mundus temere fertur, & uniuscuiusque uita euentuum casibus temere subiecta est. Quòd si ita cogitaueris, iam in consilium impiorum abijsti. Beatus igitur qui nulla tenetur de Deo ambiguitate, qui circa præsentia non est animo pusillo, sed & futura expectat, qui nullã
B habuit incredula in suspicionem deo qui nos condidit. Beatus & ille qui in uia peccatorum non stetit. Via enim uita dicitur, per quam quilibet natus properat ad finem. Quemadmodum qui in nauigijs dormiunt, sponte à uento in portum deducuntur, ex quo non sentientes impulsæ nauis cursu: ineris finem contingunt: sic & nos uitæ nostræ tempore præterente, ueluti quodam motu continuo & irrequieto, ad proprium quilibet terminum occulto uitæ nostræ cursu properamus. Verbi gratia: dormis, & tempus euolat: uigilas, & mente aliquid agis: uita tamen etiam si non sentiamus, absumitur. Omnes enim unũ currimus curriculum, ad propriã quisque metam tendentes. Quamobrem omnes in uia sumus: Atque ad hunc modum si de uia hac senseris, uiator eris in hac uita, transibunt omnia, post tergum relinquentur omnia. Si uideris in itinere hoc plantas, herbas, aquas, animalia, & quæcunque spectatione digna, breui tempore oblectatus relinques. Rursus si in loca saxosa, crepidines, ualles, scopulos, quandoque in feras, serpentes ac spinas, & alia duriora & aspera incideris, parumper aspectu turbatus paulò pòst deferes. Talis est uita humana, quæ nec dõ lectabilia, nec rursus acerba & tristia diu retinet. Sed nec uia hæc tua est, neque præsentia tua sunt. In uiatoribus primus ueſtigium mouit, & post eum alius, item alius insequitur. Considera parumper res humanas, an non sint similes. Hodie terram colunti, & cras alius colet, & post eum alius. Vides agros & domos sumptuosas, quot nomina breui tempore mutauerunt? Dicebantur alicuius esse, & postea in alterius denominationem transierunt, & post illum rursum ad alium, nunc quoque alterius esse dicuntur. Cur uita nostra non dicetur uia: quæ modò hunc, modò alium sortitur continuò statum?

Beatus

Beatus ergo qui in uia peccatorum non ſtetit. Hoc autem, non ſtetit, quid ſibi uult? c
In primis adhuc annis exiſtentes homines, nec in malitia ſumus, nec in uirtute, quod
ætas ipſa habitus utriuſque minime ſit capax: poſt quàm autem ratio ad perfectũ
uenit, tunc ſit quod ſcriptum eſt: Aduemente mandato peccatum reuixit, ego uero
interij. Oriuntur enim prauæ ex carnis affectibus cogitationes animis noſtris inſi-
xæ. Reuera nanque ubi mandatum uenit, hoc eſt, cognitio bonorum, ſi prauæ co-
gitationi non fueris dominatus, ſed rationem permiſeris ab affectionibus captiua-
ri, reuixit quidem peccatum, mens uero ob delictum interijt. Beatus igitur qui non
ſtetit, hoc eſt, diu non eſt immoratus in uia peccatorum, ſed ſuperiore ratione ad
piam ſe recepit exercitationem. Duæ nanque ſunt inter ſe contrariæ uiæ: una qui-
dem lata & ampla, altera anguſta & arcta. Totidem etiam duces, quorum uterque
ad ſe uiatorem arripere conatur. Via nanque illa facilis & lata ducem habet dece-
pientem dæmonem malum, qui per uoluptatem ſequentes ad perditionem trahit.
Aſperæ uero & arduæ angelus præſidet bonus, qui per labores & uirtutem ad ui-
tam beatam tendentes deducit. Donec enim quilibet noſtrum puer eſt in hac uita
uoluptatem perſequens, nullã uitæ futuræ rationem aut curam habet. Vir autem
factus, poſt intelligentiæ perfectionem, quaſi diuiſam ſibi in uitium & uirtutem ui-
tam uidet, & accurate mentis oculos utrinque uoluendo, quæ ad amborum per-
nent proprietatem diiudicat. Nam & peccatorum uia omnia præſentis ſæculi uti-
da præ ſe fert. At iuſtorum ſola futuræ uitæ bona oſtendit, & ſalcandorum uia quã
tò pulchriora monſtrat futura, tantò laboriioſiora præſentia præbet. Voluptuoſus
uero et intemperans non futurã expectat, ſed præſentem ſequitur iucunditatem.
Æſtuat igitur omnis anima & cogitatione mentéque claudicat, quando uirtutem d
electura ſecularia cogitat, & ad præſentia reſpiciens uoluptatem uirtuti præfert. Hic
carnis oblectationem aſpicit, ibi diſciplinam: hic ſaturitatem, ibi ieiunium: hic fara-
ſitos & ſcurras, ibi lacrymas copioſas: hic ſaltationem, ibi preces ad Deum ac uota:
hic tibias & muſicam, ibi luctus: hic libidines & amores, ibi uirginitatem. Quoniam
autem uere bonum ratione cogitationéque comprehendi per fidem poteſt (pro-
cul enim eſt atque remotum eſt, & oculus non uidit, & auris non audiuit.) Pec-
cati uerò oblectatio promptam habet & per omnes fluentem ſenſus uoluptã-
tem, beatus qui ab eius abſtinens illecebris, ad exitium minime tendit, ſed per pa-
tientiam ſaluus ſpem expectans, in ambarum uiarum electione non ea ingreditur
quæ ad peiora contendit. Et in cathedra peſtilentiæ non ſedit. An dicit cathedras,
in quibus noſtra requieſcunt corpora? Quæ nam eſt ligno ad peccatum collatio, ut
ſit mihi a peccatore præoccupata cathedra tanquam noxia fugienda? An putare
debemus cathedram dici ſtabilem ac firmam in iudicio prauo cõuerſationem: quæ
cauenda nobis eſt, quoniam in peccatis diuturnitas habitum quendam uix me bi-
lem in animis conſtituit. Antiquus enim animi morbus, & mali exercitatio longi-
tudine obdurata, uix remedium, uel potius nullum reperiet: cum in naturam, ut
in pleriſque uidemus ſæpe conſuetudo uertatur. Precibus igitur ad Deum opus,
ne malũ attingamus: deinde ſi fortè inciderimus, ut tam, qui ueneno aliquo per-uſſi
ſtatim remedium queramus, ſicuti a Salomone ſcriptum eſt de femina impudica,
Ne oculos in eam ſiſtas, ſed cito auerte, minime commorando. Vidi ego quoſdam
iuuenes in carnis affectus facile ruentes, & uſq; ad mortem in uitij conſuetudine du-
rantes

Cathedra peſtilentiæ.

A rantes. Quemadmodum enim ſues qui in cœno ſeſe obuoluunt cõtinuò ſibi lutum augent, ſic hi fœditatem ex uoluptate ſingulis diebus ſibi accumulant. Beatum igitur eſt in primis, peccatum omnino non noſſe. Si autem per inimici inſidias impietatis conſilium iniueris, in peccato nequaquam ſtabis. Si poſtremò & hoc acciderit ne ſaltem malo inſideas, neu in cathedra peſtilentiæ ſedeas. Sed quando intellexiſti cathedram hic, diuturnam in peccatis ſignificari moram, nũc uide quam dixerit peſtilentiam. Dicunt rerum huiuſmodi periti peſtem ea eſſe natura, ut ſi unius hominis uel iumenti corpus attingat, ad proximos quoſq; ſtatim ſerpat: ut uno contaminato, mox ad alium uis morbi perueniat. Tales itaq; ſunt iniquitatis operatores: alius alium inficit, inuicem ægrotant, ſimul etiam pereunt. An non uides libidinoſos homines, quomodo in foro ſedentes, ac eos qui ſobrie caſteq; degunt fugillantes, ſuę ipſius turpitudinis facta narrant, ſtudia quæq; tenebrarũ & ignominiæ dedecora, ut res longe pulchras & facta fortia, cõmemorant? Hi demum peſtilentiæ uocantur, qui proprium morbum in omnes transferendo, ſibi ſimiles illos eſſe exoptant: ut per malorum communionem multorumq; ſocietatem, propriam diffugiant infamiam. Nam neq; ignis aridam nactus materiam cohiberi poteſt, quo minus uniuerſam corripiat, maxime ſi contigerit uis uenti flammam prouehentis, neq; poſſibile, peccatum quod in uno fuerit, ad uicinos omneis non tranſire, ſi ſpiritus ac uentus iniquitatis eum accenderit. Fornicationis enim ſpiritus nõ in uno tantum cõſiſtit, ſed latè in proximos graſſatur. Coæui ſtatim eodem comprenduntur morbo: Ganeæ, ebrietates, ſcurrilia uerba, amica inſuper unà potans huic arridet, illum iritat ac prouocat ad libidinem. Denicq; omnes ad idem incendit peccatum.

B Num parua hæc peſtilẽtia, aut modica eſt iſta peccati infectio uel promotio? Quid autem, ſi quis auarum imitatur, aut ambitioſum, qui potentia quadam politica & honoris ſpecie fucatus populis imperet, exercitus teneat, deinde turpiſſimis affectibus contaminatus inueniatur: nónne is peſtem animo ſuo accepit, alterius malum quem imitatorem habet proprium conſtituens? Res enim in uita magnæ atq; illuſtres, uitas clarorum hominum ad ſe reducunt atq; referũt: & milites plerumq; ducibus aſſimilari ſolent: & in ciuitatibus populi eos imitantur qui potentia pollẽt. Et demum poſtquã unius morbus imitatione dignus multitudini exiſtimatus fuerit, uere peſtilentia quædam animarũ dicetur in uita dominari. Vitæ namq; ſplendor ac claritas in malitia, multos ad æmulationem ſimilem eorum qui proni ac lubrici ſunt ad peccandum, trahit. Quoniam itaq; alius alium tabefacit, rectè animarum peſtilentiæ in terris dicantur. Ne igitur in cathedra peſtilẽtiæ ſederis, neu particeps hominum contaminatorum conſilij fueris: uel ſaltem in malis non diu manſeris cõſilijs. Sed ego me uideo fratres adhuc circa Pſalmorum proœmia uerſari, etiam ſermonem modum excedentem, ut impręſentiarum nec plura uobis percipiendi, neq; item mihi, obmutatam uocis me deſtituentis debilitatem, enarrandi ſit facultas. Si autem quæ cœpi dicere de uitandis ante omnia malis, deq; perfectione per bona opera conſequenda, hoc ſermone nõ abſolui: attamen hæc pauca ueſtro auditorio, nunc loco gratiarum reddentes pollicemur deo fauente reliqua nos breui tempore præſtaturos, modò in futurum uox non deſtituat nos. Dominus autem det nobis obiter eorũ quæ diximus mercedẽ: uobis uerò eorũ quę audiſtis fructũ exoptatũ, gratia dei et domini noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria et imperiũ in ęterna ſecula, amen.

IN PSALMVM SEPTIMVM DAVID, QVEM cecinit domino ſuper ſermonibus Chuſi filij Hiemenei.

Domine deus meus in te ſperaui. Ea quæ in huius Pſalmi titulo inſcribũtur, cum hiſtoria regum ubi de Dauide narratur, minime conuenire uidentur. Ibi enim Chuſi princeps quidẽ ſociorum Dauid, filius uero Arachi memoratur. Hic autem filius Hiemenei. Eſt enim nec hic neq; aliquis alius filius Hiemenei ex his qui ibi apparent. Sed quoniam is Chuſi transfugam ſe ſimulando in partes quidem Abſalonis tranſiit, Achitophelis uero duris pertiſſimi & audacis conſilium de inuadendo Dauid atq; irruptione faciendæ irritauit, atq; ita ſtrenuam ac fortem operam nauauit Dauidi: ideirco filius Hiemenei eſt hic appellatus id eſt filius dextræ. Illum enim conſulentem nullum tempus intermittendum, ſed imparatum ſtatim petendum admitti non permiſit aut induceret, inquit hiſtoria, dominus in Abſalonem omnia mala. Conſilium itaq; ut rem differrẽt eo dedit animo, ut moras innecteret, Dauidiq; tempus colligendi exercitus tribueret. Ex quo receptus gratusq; apud Abſalonem fuit dicentem: Bonum conſilium dedit Chuſi filius Arachi, longeq; melius conſilio Achitofel. Dauidi amico interea per ſacerdotes Sadoch & Abiathar quæ inſtituta eſſent oſtendit, ac præcepit ne in Araboth deſerti caſtrametaretur, ſed ut tranſire maturaret. Quoniam itaq; ob bonum conſilium dexter ac commodus eſt factus Dauidi, ex officio & facto laudabili cognomentũ accepit. Hac itaq; de cauſſa filius Hiemenei, hoc eſt, filius dextræ dicitur. Ipſa namq; ſcripturæ conſuetudo peiores a peccato magis cenſere, quam a patribus ſolet: meliores uero filios ex aliqua eis conueniente uirtute. Quamobrẽ diabolum Apoſtolus perditionis filiũ appellat. Niſi enim, inquit, reuelatus fuerit iniquus ille filius perditionis. Et Iudam dominus in Euangelio filiũ perditionis uocauit: Nullus namq; perijt niſi perditionis filius. Filios aũt ſapientiæ eos uocat, qui in dei cognitione ſunt formatæ iuſtificata eſt, inquit ſapiẽtia à filijs ſuis. Et ſi fuerit, inquit, ibi filius pacis. Non igitur mirum uideri debet, ſi nũc corporalẽ eius tacendo patrẽ, dextræ filium potiſſimum ſocium Dauidis nominet, ex re geſta nomen ſibi cõpetens uſurpans. Domine deus meus in te ſperaui, ſaluum me fac. Putatur uulgare quid eſſe, & quod a quouis poſſit recte dici illud, domine deus meus in te ſperaui, ſaluũ me fac: At tale nõ eſt. Qui namq; in homine ſperat, uel alicui rei alij animi pendulus in uita confidit (Verbi gratia, Potentiæ, diuitijs, uel aliorum alicui, quæ apud multitudinẽ clara putantur:) dicere non ualet: Domine deus meus in te ſperaui. Præceptum eſt enim non oportere in principibus ſperare, aut in filijs hominum, in quibus non eſt ſalus. Et rurſus: Maledictus homo qui confidit in homine. Quemadmodũ nec quicquam aliud præter deum colere oportet, ſic nec in alio ſperare quàm in deo omnium domino fas eſt. Spes mea, inquit Dauid, & cantatio mea dominus. Sed quomodo primũ ſeruari a perſequentibus deinde, liberari rogat: Puncti enim diſtinctio claram hic reddit orationẽ. Saluum me fac, inquit, ex omnibus perſequentibus me. Deinde ſequitur: Libera me nequando rapiat ut leo animam meam. Quæ igitur differentia inter ſeruari & liberari? Seruantur propriè debiles, liberantur uero ij qui capti in cuſtodia retinentur. Propterea is qui per ſe debilis & in ſe fidem accepit, propria fide ſeruari dicitur. Fides tua, inquit, domine ſaluam te ſaluam

Achitofel conſilium

Seruari & liberari differentia

A te ſaluum fecit. Et rurſus: Fiat tibi ſicuti credidiſti. Qui uero liberari cupit, prætium aliunde pro ſe dependi expectat: Qui itaq; morti obnoxius eſt cognoſcens quem admodum unus eſt ſeruator, unus item liberator, ait: In te ſperaui, ſaluum me fac ex debilitate: libera me item ex captiuitate. Exiſtimo autem quòd generoſi dei athletæ per omnem uitam cum inimicis inuiſibilibus continuò pugnantes, poſtquàm omnes eorum ſubterfugerint infectationes, prope uitæ finem conſtituti, à mundi principe examinantur: ut ſi ullo modò ex certaminibus, uulnera accepiſſe, uel ſi quos peccatorum receſſus retinere deprehendantur, illos detineant: ſi uerò integri & ſine uulneribus nihilq; admiſiſſe reperiantur, ut ſobrij & liberi apud dominum requiem inueniant. Orat itaq; de uita præſenti & futura. Serua me, inquit, hic à perſequentibus me: libera uero me, tempore reddendæ rationis, nequando rapiat ut leo animam meam. Et hæc ex ipſo domino diſcere potes dicente: Nunc princeps mundi huius eijcietur foras, & in me non habebit quicquam. Sed is quidem, qui nihil unquam admiſit, rectè dicit, in me nõ habebit quicquam. Homo autem ſatis habet, ſi dicere audet: Venit princeps mundi huius, & in me habet pauca & modica. Periculum itaq; hæc pati fuerit, niſi nobiſcum liberantem pariter & ſeruantẽ habeamus. Duobus autem propoſitis totidem ſequentia reſpondent. Serua me ex multitudine perſequentium me & libera me, nequando rapiat animam meam ueluti redemptore carentem. Domine deus meus ſi feci iſtud, ſi eſt iniquitas in manibus meis, ſi reddidi retribuentibus mihi mala, decidam ab inimicis meis inanis. Perſequatur inimicus animam meam & comprehendat. Mos eſt ſcripturæ, retributionis nomen non ſolum in præmium aliquod boni & mali accipere, ſed in actionum

B principio, ut, Retribue ſeruo tuo, pro tribue. Dare nanq; initium benefaciendi eſt, Reddere uero, menſuram ijs quæ ſunt tributa æqualem circumſcribere. Retributio autem, alterum ferè dandi principium ac bonorum ſeu malorum in quoſdam cumulus quidam ac periodus. Arbitror autem, quando pro petitione quaſi repetitionem ponens oratio, retributionem requirit, quod talem habeat ſenſum: Prouidentiæ ac curæ debitum, quod ex natura parentes neceſſariò debent liberis, hoc mihi exhibeas peto. Debetur nanq; liberis à parente ſecundum naturalis amoris affectum ſuſtentandæ uitę cura. Patentum enim eſt, inquit, colligere liberis, ut præter hoc quod ad uitam illos genuerunt, etiam uiuendi ſubſidia ſubminiſtrent. Ad hunc modum in ſcriptura, in primarijs operationibus redditionis ſeu uicariæ retributionis dictio uſurpari ſolet. Hic uero uidetur cõfidenter dicere, quoniam non reddidi retribuentibus mihi mala, non reddidi paria. Itaq; ſi feci hoc, & ſi reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis. Inanis aũt ab inimicis ille decidit, qui ex gratiæ Chriſti plenitudine excidit. Perſequatur itaq; inimicus animam meam. Comprehendat & conculcet in terram uitam meam. Anima iuſti à corporis affectibus liberata, uitam habet cum Chriſto abſconditam in deo, ut dicere cum Apoſtolo ualeat: Viuo autem iam nõ ego, ſed uiuit in me Chriſtus. Item quod nunc uiuo in carne, in fide uiuo. Peccatoris autem & eius qui ſecundum carnem uiuit anima, & corporeis affectibus inquinatur, in prauis cupiditatibus ut in luto quodam continuo uolutatur: quam conculcans inimicus magnoperè commaculare, & ueluti in puluerem redigere contendit, irruens in iacentem, ac pedibus illum proterens. Conculcet in terram, hoc eſt, in corpus terrenum uitam, uidelicet

Retributio.

prolapsi, & gloriam meam in puluerem deducat. Sanctorum enim, qui cum sanc
peris conuersantur, & sibi thesauri sempiterni bona thesaurizant, gloria in cœlo
est. Terrenorũ uero & secundum iura carnis uiuentium gloria, in puluerem dedu
ci dicitur. Qui enim ex opibus fluxis ac fragilibus gloriatur, & hominum hono
rem breui tempore duraturum amplectitur, & in abundantia rerum corporalium
spem habet, is profectò in cœlũ non aspirabit, sed in puluere permanebit. Exurge
domine in ira tua. Mysteriũ resurrectionis iam impleri Propheta orat, in peccati
eorũ condemnationẽ, uel in cruce exaltationẽ, quæ futura erat, postquam ad supre
mũ creuerit inimicorũ malitia. Potest & talis inferri sensus: Quando eleuatum fue
rit uitium ac in summo præcipitiq; steterit, poteris tu quemadmodum bonus me
dicus depascentis mali terminos præoccupans, sistere morbum late uagantem ac
serpentem, & eius continentiam ac contagionem plagis tuæ disciplinæ incidere ac
prohibere. Et exurge domine deus meus in præcepto quod mandasti. Potest item
hic sermo ad resurrectionis mysterium referri. Nam Propheta iudicem exhorta
tur ut exurgat in peccati omnis ultionẽ, & ad mandata perficienda quæ nobis pru
dens constituit. Potest etiã usurpari ad rerum Prophetæ, quæ tunc co[illegible]ngebant,
constitutionẽ: & ita deum rogat, ut ad uindictã præcepti neglecti quod mandauit,
exurgat. Præceptum autem erat hoc: Honora patrem tuum: & matrẽ tuam, quod
filius ipsius transgressus erat. Ideo rogat ut eũ corrigat atq; castiget, & exemplum
tam impium ne toleret, neu cunctetur: sed exurgat in ira, & exurgens proprium
uindicet mandatum. Non enim, inquit, tam me ulciscens, quàm præceptum tuum
neglectum, quod ipse mandasti. Et synagoga populorum circundabit te. Cer
tum enim est, quod castigato uno improbo, multi conuertentur. Itaq; malitiam p
istius puni, ut multa populorum synagoga te circundet, & propter hanc in altum
regredere. Pro circũdante te ac uenerante synagoga, quàm possedisti per gratiam
descensionis in carnem, & legis nouæ ordinationem, regredere in altum gloriæ
quam habuisti ante mundi constitutionem. Dominus iudicat populos. Multis in
locis scripturæ sermo de iudicio diffunditur, ut necessarius & opportunissimus ad
De iudicio doctrinam pietatis apud eos qui in deum per Iesum Christum credũt. Quoniam
tamen uarijs scribitur modis, confusam fortasse mentem eorum qui non recte ac
diligenter ea quæ sunt significata percipiunt, reddere poterit. Qui enim credit in
me nõ iudicatur: qui non credit, iã iudicatus est. Si uero qui credit similis est impio,
quomodo in primo dicitur Psalmo: Non resurgũt impij in iudicio? Et si credentes
filij dei ob fidem facti sunt, ac propterea digni facti sunt, qui & ipsi dij uocentur,
quomodo deus stetit in synagoga deorum, In medio autem deos dijudicat? Sed
uidetur aliquando iudicare pro, probare, in sacris uoluminibus accipi: quandoq;
uero pro cõdemnare. Quando probare significat ait: Iudica me domine, quoniam
in innocentia mea ingressus sum. Ibi enim subiungit, proba me domine & tenta
me. Quando uero condemnare significat: Si nos, inquit ipsos iudicaremus, non
utiq; iudicaremur. Si enim nos ipsos perscrutaremur, cõdemnationi subijceremur.
Rursus dicit. Iudicio contendet dominus aduersus omnem carnem: hoc est, in ex
quirenda ratione eorum quæ acta sunt unicuiq; iudicio se ipsum subijciet, & sua
præcepta peccatorum factis opponet: euidenter ostendens, quod in salutem iudi
candorum quæ se decebant, cuncta fecerit: Vt qui peccauerunt certi facti quod
rei & ob

A rei & obnoxij criminibus diuinum ſuſtineant iudicium, meritam pœnam ſponte ſubeant. Eſt & alia ſignificatio ex hac uoce iudicare, ut ait dominus: Regina auſtri exurget † & condemnabit generationem hanc. Eos enim qui a diuina & uera do- † κατακρινῆ
ctrina ſe auertunt, ac diſciplinam & ſapientiæ dogmata minimè reſpiciunt, compa rabit atq; opponet alienigenis ac ſepoſitis ea recipientibus. Ex quo grauiores da turos pœnas ſuper admiſſis, illos dicit. Exiſtimo enim quòd non ſimiliter omnes à iuſto iudice iudicabuntur, qui terreſtre hoc corpus accipiunt, propterea quòd quę cuiq; noſtrum externè accidũt plerunq; inter ſe differunt, atq; ideo uariũ reddunt cuiuſq; iudiciũ. Aut enim grauat peccata noſtra, aut extenuat occaſio eorũ, quę nõ ex nobis ſunt, ſed multos nos adobruũt. Fac ut aliquis ab initio in prauis moribus educatus, ſuper libidine aliqua in quã inciderit ſit iudicandus: qui a parentibus im- puris in omni intẽperãtia nutritus, in choris tabus, conuiuationibus, ac turpi collo quio fuerit. Alius uero multa habuerit, ad bene beateq; uiuendũ prouocãtia, nutri- tionẽ, præceptores, doctrinã, ſermonem diuinorũ lectiones ſalutares, parentũ ad- monitionẽ, inſtructiones ad grauitatem modeſtiamq; deducentes, preterea uiuen di formulã accuratam: & tamen poſtea idem peccet: quod alter redditurus ad po ſtremũ factorum rationẽ, quonam modo non maiores longe, quã ille pœnas me- rito dare oportere exiſtimabitur? Hic enim ob id tum culpabilis erit, quòd inditis menti ſalutarib. occaſionibus nõ recte uſus eſt: alter uero præter hæc etiã cum ma- gnũ ad ſalutem adiumentũ habuerit, propter intemperantiã ac breuiſſimi tẽporis negligentiam & incuriam ſeſe prodidit. Similiter autem & is qui in pietate mox à cunis educatus, & inter diuina dogmata conuerſatus, inq; lege dei enutritus, quæ B omne peccatũ traducit, & ad contraria prouocat: non eandem habebit idololatriq; excuſationem, quã ille qui ex profanis & infidelibus natus parẽtibus, ab initio ido lis & imaginibus colendis eſt aſſuetus. Dominus iudicat populos: aliter Iudæũ & aliter Scythã. Hic enim in lege requieſcens, & in deo gloriabundus, & meliora pro- bãs, edoctus legem, & præter communem intellectum, prophetarũ ac legis inſtru- ctus literis, ſi contra ius faſq; fecerit, aut iuſtitia exciderit, longè deteſtabilior & gra uioribus erit obnoxius peccatis. Scythæ autẽ Nomades agreſtibus & inhumanis educati moribus, rapinis ac prædis inter ſe aſſueti, iræ nulla temperantia indulgen- tes, lites denicq; omnes ferro dirimere prompti, & contentiones per ſanguinem ſol- uere edocti, ſiquid forte inter ſe humanitatis aut bonitatis cõmunicauerint, nobis ob propriã uirtutis & legis inſtitutionẽ, ſiquid forte defecerimus, longè grauiorem præparant mulctam. Iudica me domine ſecundum iuſtitiam meam, & ſecundum innocentiam meam ſuper me. Videbitur hic ſermo aliquid forte iactabundum, & glorioſum, & ſimile aliquid orationi phariſęi ſeſe extollẽtis habere. Diligenter atta men intuenti Propheta noſter ab hoc uitio procul omnino eſſe iudicabitur. Iudica me domine (inquit) ſecundum iuſtitiam meam. Multa, inquit, de iuſtitia dicuntur, & perfectæ iuſtitiæ fines comprehenſu ſunt difficiles. Eſt enim & angelorum iuſtitia *De iuſtitia* quæ humanam ſuperat: ſi qua uirtus eſt ſupra angelos proportionabilem habet magnitudini ordiniq; præſtantiam. Poſtremò ipſius dei iuſtitia omnem excedit mentem, omni genitæ naturæ incomprehenſibilis atq; inenarrabilis. Me igitur iu- dica domine ſecundum iuſtitiam meam: hoc eſt, hominibus tantum comprehen ſibilem & poſſibilem his qui in carne uiuunt. Et ſecundum innocentiam meam ſu-

Idem delictum apud diuerſos nõ ſemper me reri eandem pœnam.

per me. Sic enim maximè uidetur, multum à pharisæi arrogantia distare. Innocentiam enim suam nominat, simplicitatem inexperientiamq; ac ignorantiam eorum quæ necessaria sunt cognitu. Sicut in prouerbijs dicitur: innocens omni uerbo credit. Quoniam itaq; nos homines in plurimis ob inconsiderantiã & inexperientiam erramus, deum rogat super innocentia ueniam. Ex hoc autem palam est, quòd ea quæ dicta sunt, humilitatem Prophetæ magis quam superbiam præ se ferre uidentur. Iudica me (inquit) secundum iustitiam meam, & secundum innocentiam meam in me existentem, id est, secundum iustitiam humanæ fragilitatis, & secundum morum meorum simplicitatem. Scio me non uersatilem, neq; in mundi negotijs circumspectum: sic me peccantem, proportione meæ & fragilitatis & ignorantiæ iudica. Consumatur nequitia peccatorum. His uerbis uerum se præcepti euangelici discipulum ostendit. Orat enim pro persequentibus se: & ita orat, ut hinc quodam eorum circumferibatur iniquitas. Quemadmodũ siquis oret pro ijs qui corpore laborant ac dicat: cõsumatur laborantium morbus. Etenim ne ultra, instar cancri uicina quæq; depascentis, serpat peccatum, precatur ut illi a deo ponatur terminus, ne ultra profundatur hoc modo inimicos diligens, ac benigne faciens ijs qui se oderũt, cupiens. Et dirriges iustum. Rectus, iustus nominatur, & rectũ cor quod bene facit. Quid igitur uult orando Propheta? Orat enim ut qui iam rectus est dirrigatur. Nihil dicet aliquis, obliquũ aut obtortũ, seu transuersum, in recto erit. Sed profectò necessaria hæc pro iusto petitio, ut rectum eius mentis propositum per directionẽ dei regatur, ne præ fragilitate quandoq; ueluti a canone ueritatis declinet, neq; ab inimico ueritatis dogmatis obtortus ia datur: cum nequaquã in rectitudine animi diu perseuerare, nisi a deo dirigat, possit. Scrutans corda & renes deus. Scriptura multis in locis, cor, pro mentis ac rationis principatu, renes uero pro ea parte animę quæ desideria fouet accipere solet: & hic idipsum significat, quasi dicat, Iudica me deus cum in dogmatis quæ habeo de pietate, tum in affectibus ac perturbationibus animi. Tu namq; corda & renes perscrutaris. Scrutatio proprie est cũ omnibus uestigationibus & argumẽtis inquisitio, quæstioq; de rebus occultis a iudicibus habetur: ut qui earum sunt conscij, multis coacti tormentis in apertum constituant. Apud iudicem enim eorũ, qui minime decipi aut falli potest, nostrarum cogitationum omnium simul & actionum ad postremum quæstio habebitur. Nemo itaq; cum iudicio præueniat, neq; ante tempus iudicet, donec ueniat ipse qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordiũ. Dum deus corda & renes scrutatur, suam ostendit iustitiam. Tentatum est cor Abrahæ, an deum ex tota anima & ex toto corde diligeret, quando Isaac filium iussus est in holocaustum offerre: ut plenè ostenderet, quam filium supra deum non amaret. Probatus est et Iacob fratris insidias passus, ut appareret in tantis Esau peccatis de fraterno amore nihil remisisse. Horum itaq; corda scrutatione quadam sunt examinata. Renes uero Iosephi probati sunt, quando insaniente erga erga se lasciua domina, libidini turpissimęq; uoluptati uirtutem ille continentiæ prætulit. Ad hoc autẽ probatus est, ut spectatores diuini iudicij animaduerterent iure illi honorem maximum exhibitum, cum in maximis probationibus eius grauitas & modestia claruisset. Auxilium meum a deo. Proprie in bellis ij qui eruptionem inimicorum sustinent, auxilium quærunt. Hic uero inuisibiles Propheta sentiens inimicos, & in-

Innocẽtia quo modo intelligatur.

Recti corde qui sint.

Corda & renes.

stans

A stans sibi periculum ex inimicis undiq; irruentibus animaduertens, ait: Auxilium meum, non ex diuitijs, non ex rebus corporalibus, non ex fortitudine, aut potentia mea neq; ex cognatione humana, sed ex domino. Quale autem mittat auxiliũ timentibus se deus, alibi a Psalmo didicimus dicente, Castrametabitur angelus domini in circuitu timentibus ipsum, & liberabit eos. Et rursus: Angelus domini eruit me, qui saluos facit rectos corde. Rectus corde is est, qui animum retinet utrinq; paratũ, ut nec in rebus excedat, neq; rursus deficiat, sed in medio uirtutis consistat. Qui enim in fortitudine deficiet, in timiditatem ruet: si uero excesserit, in audaciam. Quamobrẽ huiuscemodi homines scriptura obliquos & obtortos nominat, qui à uirtutis medio ad excessum seu defectum tendũt. Quemadmodum enim obliqua linea fit, si nunc in curuum, nũc in conuexum deducatur: sic item cor obliquum est, quod nunc per iactantiã arrogantiamq; effertur, nunc per calamitates & dolores deijcitur. Ideo ecclesiastes ait: Obliquũ nõ dirigetur. Deus iustus iudex fortis & patiens, non irascetur per singulos dies. Hoc uidetur Propheta aduersum eos inferre, qui tum in rerũ euentibus turbabantur, quasi suorum perturbationem cohibens, ne diffidat. diuinæ prouidentiæ, uidentes multum patrem ex filij iniuria & infectatione, ac Absalonis furorem quotidie conualescentem. Eorum itaq; in cogitationibus stupiditatem & inconsiderantiam corrigens, ad hunc modum illos obfirmauit, dicens, Deus iustus iudex, fortis & patiens, nõ irascetur per singulos dies. Nihil temere fit, eorum quæ geruntur, sed cuilibet pro mensuræ suæ portione deus reddet, ad quam in hac uita actus suos præmensurauit. Quoniam igitur peccatũ ego admisi, ex eo meritam recipio mercedẽ. Nolite itaq; loqui aduersum deum iniustitiam. Deus enim iustus iudex. Neque tam humilia de deo cogitate, ut existimetis ipsum ad ultionẽ sumendam impotentẽ esse. Nam fortis & potens est. Quæ ergo causa, quòd non statim peccantibus pœnã infligit: Quoniã patiens est. Non irascetur per singulos dies. Nisi conuersi fueritis, gladiũ suum uibrabit. Minatorius sermo ad cõuersionem inducens tardos & pœnitentiam. Non statim minatur uulnera, plagas, mortes, sed armorum uibrationem, ueluti præparationem quandam ad ultionem intentat. Quemadmodũ enim qui arma abstergunt ac poliunt, pugnæ apparatum per hoc satis ostendunt: sic & sermo hic dei motum ad ultionem ostendere uolens, gladium illum uibrare dixit. Arcum suum tetendit. Non aliquis neruus arcũ dei tendit, sed potentia puniendi quandoq; intensa, interdũ uerò remissa. Peccanti itaq; minatur sermo, quod euadere pœnã nõ liceat, si a peccato nõ desistat. Parata sunt enim in arca uasa mortis. Vasa uero mortis, potentiæ sunt exitiales inimicis dei. Sagittas suas ardentibus effecit, ueluti ignẽ dominus nõ adamanti qui non absumitur, sed ardenti materiæ ligniq; creauit. Sic & sagittæ dei in animas quæ multũ aridæ materiæ & ad cremandũ aptæ retinent, fabricata sunt. Illi itaq; qui ignitas diaboli sagittas prius in se recipiunt atq; habẽt, hi sunt demũ qui dei sagittas excipiunt. Ideo dicit sagittas ipsius iam ardentibus effectas. Ardent enim in anima lasciui amores, opum cõcupiscentiæ, æstuantes iræ, urentes curæ animã tabefacientes, & timores a deo alieni. Ille uero qui expers sagittarũ huiusmodi est, & dei armaturã indutus, a letiferis telis profectò liber remanebit. Ecce parturit iniustitiã, concepit dolorẽ, & peperit iniquitatem. Aliquantulũ ad rerũ ordinẽ se cõfuse dictio habere uidetur. Quoniã prægnantes primũ concipiũt, deinde parturiũt, postremò pariunt.

De corde recto

Arcus

Vasa mortis

Hic uero primũ parturire, deinde concipere, poſtremò párere. Ad cordis uero conceptionem euidentiſſimè conueniunt quæ dicuntur. Irrationales enim hominum incontinentium appetitiones & inſanæ ac ineptæ concupiſcentiæ, dolores ob acerbitatem æſtumq; quem in anima pariunt, dictæ ſunt. His itaq; prauis cupiditatibus quicunq; non dominatur, in corde dolorem & laborem concepit. Per iniquas deinde actiones cordis malitiã excludens, parit iniquitatem. Videtur enim hæc dicere, quodam modo erubeſcens pater iniqui filij appellari: Non meus, inquit, filius Abſalon, ſed eius eſt patris, cui ſe per peccatum addixit. Ideo Ioannes in Euangelio: Quicunq; facit peccatum, inquit, ſeruus eſt peccati: Ergo parturit ipſum per iniuſtitiam diabolus. & concepit ipſum: hoc eſt in penitiſſimis uiſceribus per proprium affectum tulit. Poſtremò peperit, palam pũ is iniquitatẽ ad effectum producens. Nam omnibus quidem Abſalonis aduerſus patrem inſectatio manifeſta

Lacũ aperuit

fuit. Lacum aperuit & effodit eum. Lacus nomen apud ſcripteram non admodum in bona n partem plerunq; reperitur: ſicut nec puteus in malam. Lacus enim eſt in quem Ioſeph dejectus eſt a fratribus ſuis. Et cũ interficerentur primogenita Ægypti a primogen to Pharaonis uſque ad primogenitum eius quæ erat in lacu. Et in Pſalmis: Deputatus ſum cum deſcendentibus in lacum. Et in Hieremia: Me fontẽ aquæ uiuæ reliquerunt, & effoderunt ſibi lacus pertuſos, qui non poterunt aquam continere. Et in Daniele lacus leonum ſcribitur, in quem conjectus eſt Daniel. Puteum aũt effoderunt Abrahã & filij Iaac: & ad puteum exiens refocillatus eſt Moſes. Et mandatum a Solomone accepimus ut aquam potemus ex uaſis noſtris, & ex fonte puteorum noſtrorũ. Denicq; ſeruator noſter apud puteum cum Samaritana de diuinis myſterijs eſt locutus. Cauſſam uero cur lacus ad peiora, puteus uero ad meliora uſurpatur, hãc eſſe exiſtimamus: quòd aqua in lacu extranea quodammodo cadens, ſit e cœlo eſt: in puteis uero aquarum uene priusquam loca effodiantur profuſæ uidentur, reclufis terræ uiſceribus occultis. Et in animabus quoq; foſſa quædam eſt in quam cadunt quæ meliora ſunt, ac deinde mutãtur, & edulcorantur, quando quis honeſtarũ rerũ cogitationes incidentes ad peiora peruertit & ad ea quæ ueritati ſunt contraria nihil omnino curans habere honeſte. At contra, ſi occultis amputatis uitijs, obſtructas ſalientis aquæ uias patefecerit, fons apparebit, atq; lux in ſermone, & præceptis potabilibus. Idcirco cuilibet ſibi puteũ effodere neceſſariũ eſt, ut mandatum ſupradictũ conſeruet. Bibe aquam ex tuis uaſis, & è fonte puteorum tuorũ. Sic itaq; nos filij cẽſebimur effodientiũ puteos Abrahæ & Iſaac & Iacob. Lacus minimè faciẽdus, ne in foſſam incidamus, quẽadmodũ hic dicitur néue audiamus ea quæ ab Hieremia ſcripta ſunt in peccatorũ probrũ ac uituperationẽ: deo de ipſis dicente quorum pauloante meminimus: Me fontem aquæ uiuæ reliquerũt: & lacus pertuſos ſibi effoderũt, qui aquas cõtinere non poterunt.

IN PSALMVM XIIII DOMINE QVIS habitabit in tabernaculo tuo.

Sermone hoc uolens Propheta eum, qui beatitudinem aſſequuturus, perfectus ſit, deſcribere, ordine quodam & uita meditationũ ſuarum utitur, & ab his quæ prima & magis attendenda uidentur, principium orditur, Domine quis incolet tabernaculum tuum. Incolatus enim diuerſorium eſt & breue tempus non ſtabilem habens uitam, ſed fluxam, ſpem ad

alteram

A meliora migrandi oſtendens. Sancti autem uiri eſt, hãc uitam more hoſpitis tranſire, ac ad alteram properare. Ideo & Dauid de ipſa loquitur: Incola ego ſum in terra & peregrinus, ſicut omnes patres mei. Incola item fuit Abraham, qui ne terræ quidem ueſtigium propriè poſſedit: ſed ubi opus ei ſepulchro fuit, id argento mercatus eſt. Ex quo ſanè ſcriptura demonſtrat: quemadmodum in carne uiuentem, incolam eſſe oporteat: migrantemq; ex hac uita in locis propriis requieſcere: quoniam in hac uita incolit cum alienis: Terram uero corpus in ſepulchro recipientem, domum ſibi conſtituit. Beatus profectò, qui iis quæ in terra ſunt, non ut propriis utitur, neq; huc moram ut in patria conſtituit: quin potius grauatus ex eo, quòd incolatũ huius caſum nouit eſſe a rebus potioribus, & diuerſorium condemnationis terram hanc incolit, ut a iudicibus quibuſdam ob crimen aliquod ex propria terra in alienã expulſus. Rarus eſt qui præſentibus, nõ ut propriis uacet: diuitiarũ uſum fluxũ atq; fragilẽ ſciat: corporis ualetudinẽ proſperã breui tempore duraturã, poſtremò humanæ gloriæ felicitatẽ minimè firmã ac ſtabilẽ eſſe cognoſcat. Quis ergo incolet tabernaculũ tuum? Tabernaculũ dei hominis caro dicitur ad animæ habitationem a deo data. Quis carni huic ut alienæ attenderit? Quemadmodũ incolæ terram mercenariam ad uoluntatem eius a quo illam receperunt, colunt: ita & nobis carnis cura ad præceptum traditur: ut cõgruè eam exercentes, fructum ex ea bonũ præbenti reddamus. S. uero deo digna fuerit caro, reuera dei tabernaculum ipſe in ſanctis habitat. Talis enim eſt eius, qui tabernaculum dei incolit: propterea dicit, Domine quis tuum tabernaculum incolet? Deinde ad perfectos procedens, ait: Aut quis requieſcet in monte ſancto tuo? Iudæus quidem ut qui terreſtria ſa- B pit, quando montes audit, ad Sion ſtatim recurrit. Quis requieſcet in mõte ſancto tuo? Ille qui carnem incoluit, in monte ſancto tuo requieſcet. Mons ille locum cœleſtem illuſtrem atq; clarũ ſignificat: de quo Apoſtolus ait: Appropinquaſtis ad montem Sion, ciuitatem dei uiuentis, Hieruſalem cœleſtem: in qua feſtum ac celebritas angelorum eccleſiæ primogenitorum deſcriptorum in cœlis exiſtit. Poſt quam pertranſiit hanc carnem aliquis, quam non ex animo, ſed ut alienam incoluit, neq; ut propriæ adhęſitus tandem quòd propria membra caſtigauerit, ac rationi obtemperantia reddiderit, ſupra se terram ſanctitatem cuſtodierit, dignus eſt in monte ſancto requieſcere: quem Pſalmiſta exoptans alibi ait: Pertranſibo in locũ tabernaculi admirabilis. Et rurſus: Quam dilecta tabernacula tua domine uirtutũ: Illic nos, cum ea quã ad proximos ratione quietis illius in hoc mõte, habemus, tum quã ex mammona iniquitatis cõparamus, amicitia requieſcere faciet. Facite, inquit, uobis amicos de mammona iniquitatis, ut cũ defeceritis recipiant uos in æterna tabernacula. De hac cõmoratione dominus etiã per modũ precandi ait: Patet ſancte, da ut ubi ego ſum, & illi ſint. Rarus profectò, rarus, qui in corpore ſit incola, & qui in monte requieſcere mereatur. Propterea ut dubitãs ait: Quis incolet, & quis requieſcet? Quemadmodũ illud: Quis nouit ſenſum domini? Item illud: Quis annuntiabit uobis ignem illum ardentem? Quis annuntiabit uobis locũ illum ſempiternũ? Rurſus illud: Quiſnã fidelis & prudens diſpenſator? Et Interrogatorium forte eſt illud quis, reſponſum a domino exquirentis: cui dominus ſolucus dubiũ, ait, Ambulans immaculatus, & faciens iuſtitiã. Si immaculatus eſt, & nullo bonorũ deficiẽs, ab omniq; uitio in uita procul: quid quæſo ab eo differt, qui facit iuſtitiã

Tabernaculũ dei corpus humanum

An eundem

An eundem ſenſum duplicibus uerbis enuntiat cum dicit, Ambulãs immaculatus, & faciens iuſtitiam, uel propriam quandam ſententiam utrunq; dictum continet: ut ſit immaculatus ſecundum interiorem hominem, in omni uirtutis genere perfectè præparatus atq; inſtructus: faciens autem iuſtitiam, qui ea quæ circa corporis agibilia uerſantur, recte abſoluerit: Oportet enim non ſolum ea quæ ſunt recta iuſtaq; facere: ſed etiam iuſto rectoq; animo facere, ſecũdum illud: Rem iuſtam iuſtè proſequere, hoc eſt, cum ratione iuſtitiæ rem iuſtam abſolue. Verbi gratia: Idiota aliquam pręparat medicinam aut curã, quæ opem ferat ægrotanti, non tamen hoc facit ut medicus, cum arte careat, atq; ideò artis finem minime conſequitur. Ambulans itaq; immaculatus, mente perfectus erit. Faciens autem iuſtitiam is eſt, qui ſecundum Apoſtoli uocem, haud erubeſcendus eſt domini operarius. Attende dicti onis uim. Nõ dixit, qui ambulauit, ſed qui ambulat: neq; qui fecit iuſtitiam, ſed qui facit. Non enim unus actus perficit ſtudioſum, ſed in omni uita, uirtutis opus præſtare oportet. Qui loquitur ueritatẽ in corde ſuo, & non egit dolũ in lingua ſua Rurſus & hęc ſimilitudinẽ quandam & ſocietatẽ inter ſe habere uidentur. Loqui ueritatem in corde, & non agere dolum in lingua ſua, quemadmodum illa, ambulare immaculatè & facere iuſtitiam. Quemadmodum enim ibi & interioris hominis perfectionem, & in rebus agendis dexteritatem ſignificari oſtendimus: ſic & in hoc loco, quomodo id quod loquimur, ex cordis abundantia (ut dicitur) loquimur, uelut ex fonte affectus intrinſeco fluentibus uerbis, prius dixit: In corde ueritatem, deinde in uerbo ſimplicitatem per linguam ſignificauit. Duo autem ueritatis ſignificata inuenimus: Vnum quidem, earum rerum comprehenſionem, quæ beatam omnino uitã ſpectant. Alterum, circa ea quæ in hac uita uerſantur agenda, prudentiam ac ſapientum iudicium. Illam igitur ueritatem ſalutis adiutricem in corde exiſtentem hominis perfecti, opertet ſine dolo in omnibus proximo exhibere. In huius autem uitæ negotijs ſi forſan ueritatis ſtudioſus orauerit, nihil illi ad ea quæ hic dicuntur atq; promittuntur erit impedimento. Quod enim ſtadia ſint terræ uel maris, quot ue in cœlo aſtra moueantur, & quantum alterum alteri celeritate præſtet, in his & ſimilibus ueritatem ignorare, nihil profectò ad beatitudinem à deo promiſſam conſequendam impedimenti adfert. Forſam pſalmus hic & tale aliquid uidetur adducere. Quod ea quæ de ueritate ſunt, hoc eſt myſtica, loqui conuenit, nõ cum quolibet, ſed cum proximo, hoc eſt, non prodenda illa eſſe uulgo, ſed narranda his qui myſterijs ſeu ſacramentis communicauerint. Si uero ueritas eſt dominus noſter, impreſſam & quodammodo ſignatam hanc quiſq; in corde ſuo ueritatẽ retineamus: de qua loquẽtes in cordibus nobis ipſis, dolo ſermonem Euangelij, dum illum proximo annuntiamus, ne inuertamus Qui dolum nõ egit in lingua ſua. Sæpenumero inimicus dei dolus apud ſcripturam taxatur. Exterminabit (inquit) dominus omnia labia doloſa. Item dolus in corde operantiũ mala. Quandocunq; enim quod bonum eſt, peioris commixtione adulteratur, dolus dicitur. Vt uinum dolum ſuſtinet, dum eo peius admiſcetur, ut ſi aqua illi addatur. Item aurum falſatur, dum cum argento & ære coit. Sic & ueritas dolum patitur, quando ſuis uerbis falſa & deteriora cõnexa ſentit. Nec fecit proximo ſuo malum. Quem pſalmus hic proximum appellet, nemo dubitat eorum qui audierunt euangelium, interrogante quodam ac dicente: Quiſnam eſt meus proximus? Cui dominus dixit parabolam illius, qui deſcendit

Ambulãs immaculatus Faciens iuſtitiam

Dolus

Proximus

A descendit ab Hierusalem in Hierico: quem & interrogauit, quis horum tibi uidetur fuisse proximus? & ille, qui fecit, inquit, misericordiam cum illo. Docuit enim per hæc omnem hominem putandum esse proximum. Hoc autem mandatum obseruatu difficile, multamque requirit diligentiam. Opus nanque nec minimo quidem, nec maiori proximo quicquam nocere: non uerbo lædere, non ab eo quæ illius sunt auferre, non malum aliquod optare, non denique rebus eius lætis omnino inuidere. Et opprobrium non accepit aduersus proximos suos. Dubia dictio, utrum ipse non fecerit aliqua quæ sint causa recipiendi opprobrium a proximo suo, & hac de causa non acceperit ab ipso opprobrium: an potius nullum proximorum ipse uituperauerit eorum, qui talibus humanis sunt exagitati, uel corporalibus molestijs, uel alijs quibusdam carnis dispendijs, quæ sæpe in uita eueniunt, obnoxij sunt. Neq; enim qui peccant probris insectandum est, ut est scriptum: Ne uitupera hominem sese a peccato conuertentem. Nunquam enim ad delinquendum utilitatem opprobrium fundatur: quod satis ostendit Paulus ad Timotheum discipulum suum: Argue, increpa, obsecra inquit. Nequaquam tamen ad contumelias & opprobria uertendum præcepit. Castigatio enim & increpatio peccatoris correctionem spectare uidentur, opprobrium uero ad contumeliam potius & confusionem. Paupertatem uero & ignobilitatem & ignorantiam & corporis imbecillitatem probro dari, omnino homini studioso ac uirtutem sectanti fugiendū. Quæ enim nobis multis eueniunt, hæc omnino inuoluntaria sunt: At mala minime uoluntaria, misericordia magis quam exprobratione aut conuicijs digna sunt.

Mandatum de proximo non lædendo quàm difficile

Non sunt probro dãda quæ nostræ potestatis non existũt.

B Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus: timentes autem dominum glorificat. Magni profectò ingenij, magnique propositi, & in nullo rerum humanarum usu errantis: deniq; illius qui ad summum habitum iustitiæ peruenerit, est: ius suũ unicuique pro dignitate distribuere, utpote iniquos ad nihilum dedocere, nihilipendere, quamuis magna obtineant imperia, opibus affluant plurimis, generis polleant nobilitate, aut alio tumeant fastu: modò iniquitas in eis conspiciatur. Contra uero, timentem dominum, & si pauperes sunt & ignobiles & idiotæ sermone, corpore debiles, gloria extollere, beatosq; existimare, id quod à spiritu sancto acceptum est, dicente, Beati qui timent dominum. Eiusdem nanq; bene institutæ mentis fuerit, & agentem iniqua, quamuis darum ac potentem nihilipendere, & timentem deum, quamuis tenuem ac pauperem, nec quicquam externorum possidentem glorificare. Qui iurat proximo suo & non decipit. Quid hoc est? Hic iuramentum homini perfecto inter eas uirtutes, quæ illum decẽt, concedi uidetur: in Euangelio uero prorsus prohibetur. Quis incolet tabernaculum tuum, & quis requiescet in monte sancto tuo. Qui iurat proximo suo, & non decipit. Illic uero: Ego autem dico uobis, ne iuretis omnino. Quid igitur dicemus? Quod ubiq; dominus tam in ueteri, quã in noua lege eandem habet præceptionis considerationem: Cupit enim peccatorum affectibus occurrere, ac diligentia præuenire, & a primis initijs iniquitatem extinguere, ut quidem uetus lex ait: Non mœchaberis. Dominus uero: Non concupisces. Illa item: Non occides. Dominus perfectiora instituens: Non irascaris. Sicq; in hoc loco Prophetæ quidem iura-

mento

mento uidetur assentiri. Dominus uero omnem periurij occasionem auferre, ac iu-
rantiũ periculis occurrere uolens, iuramentũ omnino tollit. Qui enim iurat, aliquan
do etiam fallit: qui uero non iurat, is & periuriũ uitauit. Vocat item iuramentũ mul
tis, in locis immutabilem firmamq; rei ac propositi cuiuslibet confirmationem, ut
est illud: Iuraui & statui custodire iudicia iustificationis tuæ. Item, Iurauit dominus
& non pœnitebit eum. Non quòd deum ad testamentum dictorum fidemq; du-
bietati faciendum adduxerit, sed quòd is immutabili ac firmo decreto gratiam pro
missionis Dauidi confirmauerit. Sic & hic dictũ esse potest, illud, Qui iurat, proxi-
mo & non decipit, hoc est, qui promissa confirmat proximo & non decipit, ut cum
seruatoris dicto conueniat: Sit sermo uester est est, non non. De rebus existentibus
affirmare poteris & annuere: de non existentibus uero, & si omnes homines adhor
tarentur, nunquam ullo pacto inducaris, ut cõtra ueritatis naturam affirmes. Non
facta est res, negatio sequatur: facta est, consensu affirmetur citra alterius cuiusquã
connexionẽ conare ipsam ueritatẽ, ut in se est, nudã sustinere, simplici assecuratione
contentus. Qui uero sic affirmanti minime crediderit, ipse uiderit: damnum sentiet
incredulitatis. Turpe enim & omnino stultum, & se ut fide indignum accusare, & ad
iuramenti securitatem confugere. Sunt autem quidam sermones, iuramentorũ qui-
dem figuras habentes, non tamẽ iuramenta omnino existentia, sed remedia potius
persuadendi, ut Ioseph Aegyptium familiarem sibi reddere cupiens, per sanitatem
iurauit Pharaonis. Et Apostolus charitatem suam erga Corinthios ostendere uo-
lens, ait: Per gloriam uestri quam habeo in Christo Iesu domino nostro. Nõ enim
ab euangelica doctrina discessit is cui cõcreditum erat Euangelium, sed simplici ser-
mone sub forma iuramenti usus, gloriationem quam in ipsis habebat, omniũ sibi
pretiosissimam esse hoc pacto ostendit. Qui pecuniam suam non dedit ad usuram.
Ad communionem & mutuam charitatem, quid est naturæ proprium, nos Pro-
pheta inuitat. Homo enim animal politicum est & sociale. In communi uero conui
ctu & mutua conuersatione, liberalitate opus est, ad sustentandum egenos. Quod
item dominus præcipere uidetur: Omni petenti te tribue. Vult te omnino erga pe-
tentes ob fraternam charitatem esse facilẽ, ratione uero rogantis necessitatem per-
pendere. Quomodo autem hæc recte perpendi queãt, in actibus Apostolorum di
cimus (ut ab his instruamur qui apposite pietatis officium absoluunt) Qui enim,
inquit, possessiones uel domos habebãt, uendentes, earum pretia ad pedes apos-
tolorum ponebant, proq; cuiusq; necessitate distribuebantur. Quoniam enim sæpe
numero præter necessarium usum res possessa occasionem mercaturę, materiamq;
deliciarum luxuriosis ac prodigis tribuebat, necessario ab iis quibus paupertũ cura
commendata erat, facta est æqua facultatũ distributio, ut inde diligenter omnium
usibus subueniretur. Quemadmodum enim in morbo aliquo constitutis uini usus
sæpe inutilis est, quantum'ue aut qualiter quo'ue tempore sit eis bibendum, non
facile est omnibus nosse: Idcirco medici hic opus erit officio. Sic & circa necessario
rum curam dispensatio non ab omnibus utiliter tractari poterit. Multi enim mise-
rabilia membra sibi sponte componunt ad mulierculorum deceptionem: unde &
mutilata corporis membra ac hulcera ad mercaturę cuiusdam materiam & occasio
nem ostentant, quibus ista liberalitas inutilis est prorsus. Nam illis ea in occasionẽ,
maliciæ uertitur & quæstum. Quamobrem horũ latratum repellere oportet, pau-
caq; his

Sermones quidam figuram habentes iuramenti.

Gen. 42

Alcerosis membrũ omnibus credendũ

A cæq; his dare. Eis uero qui misericordiã, & fraternitatis charitatem erga illos maximè ostendũt, qui patienter & æquo animo tribulationem ferre didicerunt, sanè illa a domino uerba ad postremum dicentur: Esurui, & dedistis mihi bibere, & reliqua quæ sequuntur. Scriptum est enim ab eo: Qui uult abs te mutuare pecuniam, ne auerseris. Quod præceptum inter pauperima continetur. Nam & pauper cui subueneris, uerum diuitem ostendet in cœlis, qui pro eo æs tibi soluet alienum. Dicitur enim: qui pauperis miseretur, deo fœnerat. Fœnoris uerò certa fideq; digna sponsio regnum est cœlorum.

SERMO IN RELIQVA QVAE SVPER EODEM Psalmo dicenda restant, contra fœneratores.

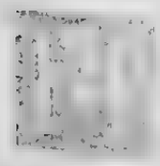

Sterna de super Psalmo decimoquarto sermonem apud uos habuimus quam sub horæ spatio absoluere nequiuimus: nunc autem ut certi debitores, reliqua quæ restabant libenter exoluturi uenimus. Est enim reliquum breue quidem auditu, adeo ut multis forte uestrum nihil ex Psalmo præteritum aut relictum uideatur. Scientes uita quetum magnam ad uitæ negotia breue hoc quod restat habere, utilitatẽ illius, quam adferet, si excutiatur, non esse prætereundam putauimus. Propheta enim perfectũ plane hominem describens, uitæ beatæ descripturus, in eius gestis secundum uirtutem, illud quoque annumerauit, ut argentum sine fœnore daret. Quod sanè uitium in plurimis scripturæ locis uituperari uidetur. Nam Ezechiel in maximis ponit malis fœnus, & plus quam sortem accipere: & lex illud iuculenter prohibet, dicens: Non fœnerabis fratri tuo & proximo tuo. Et rursus aut fœnus supra fœnus & dolus supra dolum. & de ciuitate in multitudine malorũ deprehensa quid ait Psalmus? Et non defecit de plateis eius usura & dolus. Idem quoq; nunc tanquam ciaracterem ac certam notã hominis perfecti propheta noster usurpauit, dicens: Qui argẽtum suum non dedit ad usuram. Enumero inhumanitas est maxima, si is qui à fiate premitur, mutuum ad uitæ subsidium quærat, dans uerò minimè forte contentus, ex miseri calamitate prouentus & opes sibi excogitet. Dominus enim palam nobis præcepit: Ne uultum auertas ab eo, qui abs te mutuum petit. Auarus autem uidens inopem necessitate coactum ad genua sua supplicem procumbentem, ecquid non abiectum fatentem? quid non loquentem? non miseretur illius utur præter decorum se supplicem exhibeat, communem non cogitat naturam, humilibus supplicationibus nihil usui cedit: sed immobilis implacabilisq; consistens, & nec precibus uincitur, nec lacrymis mollitur, sed negando perseuerat. Iurat insuper atque protestatur sese omninò carere pecunia, & quærere si quem ipse fœneratorem inueniat, ac mendacio fidem per iuramentum faciens, impiæ & inhumanæ mercaturæ impudens peritum addit. Postquam uerò conspicat miserum illum meminisse fœnoris fœtu ramoq; soris ultrò offerentem, supercilium remittere ac subridere incipit: tunc demum amicitiæ paternæ recordatur, & familiarem & amicum appellat. Videamus, inquit, si quid nobis restat depositi argẽti. Est enim amici hominis depositũ quoddam apud nos unde quæstum ille fecit, grauecq; fœnus nobis imposuit. Nos uerò ex hoc detrahemus, longeq; minore tibi dabimus. His itaq; figmentis, ac blandis demulcendo uerbis miserum circumuenit, & libellis obligans ac uinciens, eius etiã calamitosæ paupertati seruitutem addit. Ille demum sese fœnore semel inuoluens,

B

Vsuræ malũ.

Fœneratoris uersutiæ.

ad quod digerendum minime idoneus exſtitit, uoluntariam ſeruitutem per omne c
uitæ tempus orditur. Pecuniam die mihi & quæſtum quæris ex paupere? & ſi ille
ditiorem te reddere poſſet, quid apud tuas tanuas quæſiuiſſet? ad auxilium con
fugiens, hoſtem reperit: antidotũ quærens, in uenenum incidit. Officium tuum fue
rat, hominis depreſſi egeſtatem conſolari. Tu uerò potius adauges, fructũ ex ho
mine deſtituto qualemcunque comparando: ueluti ſi quis medicus ad aliquem la
borantem accedens, loco remedij ac reddendæ ſanitatis, id quod eruendum reſtabat,
auferret: & tu inopum calamitatem uectigalem ac prouentuum materiam tibi con
ſtituis: & ut coloni ad ſatorum augmentu hymbres exoptant: ſic tu egeſtatem ho
minum, ut pecunia tibi ſuccreſcat, exoptas. An ignoras quòd maior tibi pecca
torum exurgat aceruus, quam ſit accellas opũ quem ex uſuris uenaris? Nam qui
mutuum quærit, grauatus rerum angultia quando reſpicit ad paupertatem, deſpe
rat de ſolutione: quando uero præſentem conſiderat egeſtatem, uſuræ ſe committ.
Deinde uſurarius lucro intẽtus uincũ ille uero abit creditorẽ libellis, chirographis,
uadibus ſecurũ relinquens. Quam primum pecuniã accepit, ſplendidus uictu ac ſu
pellectile lautus ab imo quidẽ apparet, ſed alieni cõmoditate fruẽdo gaudet, atq;
in cõuiuijs frequens mẽſa longe ſumptuoſior, familia luculentior, aliam cõmutauit
ſpeciem. Adulatores cõuiuæ ueluti ueſpæ ac fuci undique ad domũ concurrunt.
Quando autem pecunia quidem decreſcit, tempus uerò cum fœnore accurrit, nec
noctes quietas habet, nec dies ſerenos, non ſolem iucundum, ſed execratur uitam,
odit luces quæ ad tempus conſtitutum tendunt, expauescit menſes tanquã c
rum parẽtes: & ſi dormit, in ſomnis fœneratorem uidet malum capit intentantem:
& ſi uigilat, de fœnore continuò cogitat. Creditore ſimul & debitore inter ſe cogre D
dientibus eſt operæpretium eorum geſtus cõſiderare. Hic quidem ut cani ſ preæ
inhiat: alter uerò ubi uenationi ſe uidet obnoxiũ, illas exhorret occ quam
ob paupertatem audaciã libertatemq; omnem amiſerit. Vtrq; in ſuas animæ
debitæ calculas eſt. Huius in fœnoris ſecura gaudentis, alterius a cõtinuò
augeſcentis, calamitatem ſuſpirantis. Liberig tur miſeri ex tuis uſuris a
lonon, hoc eſt, ex tuis facultatibus uiue. Ne ad alienos fontes pr ſed ex pro
pria fœturgen tibi uitæ ſolatia para. Habes uaſa argẽta, ueſtes, iumenta, diuerſi ge
neris ſupellectilem, hæc uende: omnia denique perdere ac proijcere præſtat, quam
libertatẽ. Sed me pudet, inquit, hæc publicare. Quid ergo, ut paulo poſt alius abs
te eadem auferat, & tua pręconi ſubijciat, & in oculis tuis uili pretio uendat? Ne ad
alienas fores accedas: puteus enim alienus ſitim ſæpe angeſtus. Melius eſt longè pau
latum cogitationibus egeſtatem conſolare, quam breui tempore gaudentem alienis
facultatibus paulo poſt omnibus ſimul apud te exiſtentibus priuari. Si habes un
de reddas, cur præſentem neceſſitatem eorum quæ habes, ſublidijs non reſeuaſ
Si uerò ad exoluendum eges, malum malo curas. Ne recipias cuerrentem te fœne
ratorem, neu te ueluti predam quandam exquiri ac ueſtigari patiare. Sumere mu
tuò initium mendacij, ingratitudinis occaſio, perfidiæ & periurij materia. Alia uer
ba ſunt quando ſumis, & alia quando ut reddas exigeris. Vtinam, inquis, hic pri
mum te non acceſſiſſem: alioqui enim reperiſſem quibus ſublidijs neceſſitati mæ
conſuluiſſem. An non pecuniã mihi mutuò quoq; in ipſas manus obtruſiſti? Au
rum erat ſuberatum & numiſma adulterinũ. Siue igitur amicus eſt, a quo uis mu
tuum

A fœnore dan do dehortatur

Quæ mala in ſumenda mutua pecunia.

A tuum accipere,caue ne amicitiã lædas: siue inimicus, ne fias aduersario subditus & captiuus. Breui admodũ tempore ex alienis honestatus & gaudens,paulò pòst patrimonio euerteris. Pauper es nunc,sed liber: si acceperis, primũ quidem nihilo ex hoc auctior eris, deinde libertatem amittes. Autoratus enim fœneratori & quodãmodo stipendiarius seruus eris,ineuitabile ferens seruitiũ. Canes accipientes mansuescunt: danista uerò accipiens mitatur, nec quiescit continuò latrans, pluraq; expetens. Si uti nueris,non credet: quæ in ædibus habes diligentius perscrutatur, tua commercia negotiaq; diligentius uestigat. Si ante domunculã tuam fueris,ad se te trahit & conuellit: si autem latitaueris,instat ad ostium, foresq; impudenter pulsat: ex quo apud uxorem uerecundiã feres,apud amicos deridebere in foro,uitam demiq; tibi sine uictu & dulcedine parabis. Multa,inquis,egestas cogit,& nullus alius pecuniæ prouentus. Quarnam quæso utilitas, hodiernã superare diem? Rursus ad te paupertas ut uelox cursor recurret,& ipsa necessitas cum auctario aderit. Fœnus enim non omninò liberationem,sed paruam difficultati moram præbet. Hodie patimur ex egestate dura,& cras minimè euertemur. Nam si nũc minime acceperis, simili modo fueris hodie cras'ue,& reliquo deinceps tempore pauper. Si autem acceperis,longe plus affligeris fœnore paupertatem augente. Ut nunc quidem nullus tibi probro dat paupertatem,quum malum sit minimè uoluntariũ: si autem fœnori sis obnoxius,nemo erit qui te non stoliditatis condemnet. Non itaque malis nostris minime uolũtarijs,mala rursus ex nostra negligẽtia stultitiaq; addamus. Stulte nanq; mentis est sese ex rebus præsentibus nolle cohibere, sed ad spes uanas cõuertendo, ea quæ sunt manifestum incõmodum atq; detrimentum præbitura tenB tare. Iam cogita unde exolues,unde sumes: an res usui & exolutioni sufficiat,& si usuras reputaueris,unde ad tantam summam pecunia cogetur,ut partim curare necessitatem,partim explere sortem, postremò fœnori suppeditare ualeat. Sed non ex his quę accipis totum reddes,reddes autẽ aliunde. Illas igitur expectemus spes, nec uti pisces ad escam properantes,qui cum cibo hamum uorãt, sic & nos cum pecunia deuoremur a fœnore. Nullam uerecundiam paupertas habet. Quid ergo nobis ipsis opprobria ex ære alieno comparamus? Nemo uulnere uulnus curat. Nemo malis malo medetur,nec paupertas fœnore corrigitur. Dues es,noli mutuo sumere: pauper es,noli item sumere. Si enim prospere habes,non opus tibi fœnore: Si uerò nihil habes,unde quæso æs alienum reddere poteris? Noli tuam uitam sero pœnitentiæ tradere, ne quando beatos existimes dies, qui fœnus præcesserunt. Hoc enim pauperes a diuitibus differimus, quòd securi sumus, atque eos solicitos & uigilantes continuò,nos dormientes nihilq; cogitantes ridemus: præterea in magna quiete agentes, eos magna rerum perturbatione uexatos aspicimus. Qui autẽ debet,in paupertate continuò solicitos dies atq; noctes habet insomnes, secum omni tempore cogitat,quonam modo sese his liberet curis,nunc sua quanti sint estimando,nunc aliena respiciẽdo. Si quas uidet sumptuosas domos agros'ue diuitũ, seu uestes splendidas eorũ quibus occurrit,uasa quoq; discũbentium pretiosa, angitur,dolet. Si mea,inquit,hæc essent,æs omne alienũ exolueré,ab usura liberarer. Hæc & his similia die ac nocte in animo mœsto residunt. Si quis ianuã pulsauerit, statim debitor sub lectica latitat. Si uelociter aliquis ad eum accurrit,huius cor palpitat. Canis latrat,hic sudore perfluit,& anxietate corripitur, cogitatq; quo fugiat,

ubi latitet. Vbi uerò tempus exoluendi uenit, aliquod cõmentatur mendaciũ, quali excusatione creditorem ab se repellat. Non solũ autem te accipere cogita, sed & hic ut quod acceperis exigendum. Quur teipsum cum uaria & nimium fœcũda bestia iungis? Lepores aiunt eius esse naturæ, ut simul & pariãt & nutriant, & superfœtent augescendo. Sic & pecunia usuram uno tẽpore datur, fœnus gignit, & superfœtat augescendo. Nondum enim in manus accepisti, & præsentis mensis fructus expostulatus. Hæc rursus data alterũ malum producit, illud rursus aliud, denique infinitũ malum. Quæ obrem genus hoc auaritiæ hac appellatione (ὠδῖνας ex fœtu) ob multiplex mali germen nominatur. Vnde etiam alibi de quibusdam dictum est, quasi parietes, quorum mentibus gignuntur, qui gravati sunt fœnore. Parturient montes dolores parient, hic tempus statutũ debitori exit. Fœtus fœnus. Malorum parentũ malus nepos. Hæ itaque fœnoris fœturæ rectè γένεσις malorum dicantur. Viperas enim dicunt uentrẽ matris perrodendo nasci. Sic item fœnora debitorũ domos ædificando nascuntur. Semina omnia suo tempore nascuntur, animalia quoque tempus habent statutũ. Fœnus tantũ hodie nascitur, cras parere incipit. Animalia item quæ cito pariunt, cito etiam a partu desistunt: pecunia uero uelox habens augendi principium, infinitum incipit crescendo processum. Vnumquodque crescentium ubi ad propriam magnitudinẽ peruenit, desinit augeri: argentũ uerò auari omni tempore augescit. Animalia pariendo definũt, cum fœtus ipsorũ parere incipiũt: argentum uerò fœneratoris tam antiquũ q̃ nouũ parit. Ne, quæso, in seruitutẽ animalis huius mõstruosi uenias, libere uideas tolẽ. Quid miser uis? ubi libertatem inuides? nullus pugil sic aduersam plagas subterfugit, ut debitor creditoris occursum, ad columnas ac parietes caput occultando. Quomodo, inquis, nutriar. Habes manus, habes artẽ, fac aliquod unde mercedẽ capias ministerũ. Multæ sunt instituendæ uitæ rationes, multæ occasiones. Si uero corporis debilitate aut re aliqua prohiberis, roga alios qui facultatem possident. At turpe inquis, rogare. Turpius uerò accepto fœnore omnibus spoliari. Non omnino dãdo leges, hoc ego dico: sed offẽdens omnia tibi tolerabiliora esse, quam fœnore inuolui. Formica potest neque rogans neque mutuò accipiens nutriri, & apes proprij nutrimẽti reliquas regibus cõdonant, quibus nec manus nec artes natura dedit: tu autem indoli tuæ animal homo, uetas tantũ ad uitæ usum uiã reperire nefas? Quanquam uidemus sæpe homines ad fœnus & mutuũ cõfugientes, non gratia usus necessariũ, cum pauperes minime fidẽ inueniãt: sed ut sumptibus superuacaneis & rebus instructuosis se tradãt, ac delitis seruiant meretribus. Mihi, inquis, opus est ueste sumptuosa et aurata, filius ornatu decẽti, seruis itẽ floridis et uariegatis uestibus, mẽse denique lautiæ splendidiore. Quæ talia uxori administrat, ad tapezitã uenit: & hos quos accipit nũmos prius q̃ utatur alij reddit creditori, & semper cõtinuatione sese fugere obligando probrũ paupertatis fugit. Et quemadmodũ hydropici in corpulentię suspitione sunt, ita & isti diuitẽ se imaginatur semper accipiẽs, ac semper reddẽs & ex posterioribus priora soluẽs, denique fidẽ tibi ex cõtinua uersura cõseruãs. Deinde uelut qui ob bilem stomacho gravati sunt, si cibũ sumant, & aliũ nondũ facta purgatione uerẽt, ad postremũ omnia cũ dolore et anxietate uomũt: Sic tu fœnus ex fœnore sumẽtes, prius q̃ priora purgentur secundũ addẽtes, breui tẽpore ex alienis gaudentes, ad extremũ rem domesticã amissam lugẽt. O quãtos aliena bona perdiderũt? Quãu uelut in somno dita

tum

A ti, in erumnas maximas sese conieccrunt? Sed multi ex fœnore, inquis, diuites sunt
fact. Plures ob hoc magis puto laqueos attigerunt. Tu diuites factos respicis: eos
uerò qui desperauerunt animumq; desponderunt, non numeras: qui rogandi ue-
recundiam ferre nó ualentes, laqueo mortē uerecundiæ prætulerunt. Vidi ego mise-
rabile spectaculum, pueros ingenuos ob paternū æs alienum trahi in forum. Non
habes pecuniam quam relinquas filijs, ne saltem eis generositatem auferas: unam
hanc ipsis cōserua libertatis possessionem, ueluti depositū, quod ipse a parentibus
accepisti. Nemini aliquando paterna egestas probrosa fuit. Paternū uerò æs alie-
num in carcerem ducit. Ne relinquas debitorū tabulas, ut execrationem paternam
in filios & nepotes descendentem. Audite diuites, qualia pauperibus ob uestrā in-
humanitatem cōsuluimus, uidelicet, ut malint constanter penuriam ferre, quam cala
mitates quæ ex fœnore sunt, subire. Si autem crederetis domino, nō esset opus his
uerbis. Quod autē domini consilij est? Mutuò date ijs, a quibus accipere minimè *Mutuò dare à*
sperastis. Et quale, inquis, hoc mutuū, cui non reddendi spes coniuncta est? Intellige *quibus, &c.*
dicti uirtutem, & legislatoris humanitatem admiraberis. Quādo pauperi daturus
es Christi causa, idem ipsum & donū & fœnus est. Donum ob receptionis spem
nullam, mutuum uerò siue fœnus ob domini munificētiam pro illo reddentis: qui
parua quidem per pauperem accipiens, maxima pro ipsis retribuet. Qui enim pau
perum miseretur, deo fœnerat. An negligis omniū conditorem tibi ad exolutionē
debitoratum habere? Si quis in ciuitate diues tibi pro alijs spondeat, fideiussionem
tibi accipis: deum uerò pro pauperibus se uadem offerentem, non recipis? Da ar-
gentum domi frustra conditū, nulla ipsum grauando fœtura. Ex quo utriq; bene
B consultum fuerit, tibi in primis custodiæ securitas aderit: accipienti uerò exusu lu-
crum. Si autem & lucrum quæris, ijs quæ a deo tibi tradentur, contentus esto. Ipse
enim pro pauperibus auctariū reddet, ab eo qui uere benignus est benignitatem
expecta. Quod enim accipis ex paupere, omne superat crudelitatis exemplum. Ex
ca amicitatibus pauperum quæstum facis, ex lacrymis argentum tibi paras, nudum
strangulas, esurientem cędis, misericordia nulla, nihil mouet quòd propinquus est
qui premitur, & huiusmodi lucra benignitatem uocas? Vah dicentibus amarū dul
ce, & inhumanitatem humanitatem appellitantibus. Ne Samsonis quidem enigma-
ta talia erant, quę cōiuris proposuit. At comedente exijt cibus & a forti exijt dulce,
& ab inhumano exuit benignitas. Non colligunt e spinis uuas, nec a tribulis ficus,
neq; item a fœnore benignitatem. Omnis enim arbor marcida malos reddet fru-
ctus. Sed rationes talium parumper considera. Hecatostologi & decatologi horri
bili aud tu nomina, menstrui repetitores ueluti dæmones qui epilepticos faciunt, *Qui cēteſimā*
ac pauperes circa lunæ periodos inuadunt, iniqua profectò dato, danti pariter & *atq; decimam*
accipienti. Huic quidem in substantiam, illi uerò in ipsam animam pœnam affe- *ſummæ partē*
rens. Rusticus enim spicam accipiens, semen rursus sub radice non uestigat. Tu ue- *per uſurā ſin-*
rò fructus habes, nec desinis ueterem summam requirere. Sine terra plantas, sine *gulis mēſibus*
semine metis, incertus cui congreges. Illum enim lacrymas super fœnore effundere *exigebant.*
palam est: creditor uerò illud recepturus dubium si lætabitur. Incertum enim an
non diuitias fruendas alijs sis relicturus. Nō deerit autem malum quod sibi ex in-
iquitate thesaurizas. Igitur à uolente accipere mutuò ne uultum auertas, nec pecu-
niam tuam dederis ad usuram, ut tam ex ueteri quam noua lege instructus, bona

cum ſpe ad dominum migrare ualeas, ex ipſo bonorum factorum fœnus recepturus: gratia dei & domini noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria & imperium in æterna ſeculæ, Amen.

IN PSALMVM VICESIMVMOCTAVVM, AFFERTE domino filij dei: In exitu ſeu conſummatione tabernaculi, Pſalmus Dauid.

Pſalmus uiceſimus octauus communem quidem inſcriptionem habet. Pſalmus enim inquit, Dauidi: habet autem & aliquid proprium. Additur enim exitus tabernaculi. Quid autem hoc eſt? Conſiderabimus quis ſit ille exitus, & quod tabernaculum, ut pſalmi ſenſum exprimere ualeamus. Quo ad hiſtoriam igitur, uidetur ſacerdotibus & leuitis opus remittentibus hoc dari præceptum, ut eorum reminiſcantur, quæ ad cultum dei præparare oportet. Exeuntes enim è tabernaculo hic Pſalmus admonet quæcunq; deinceps habere conueniat: Videlicet filios arietum. Item gloriam & honorem, gloriam nomini domini. Item quòd nuſquam quam in aula domini & in loco ſanctificationis adorare conueniat. Noſtræ autē menti ſublimiora cōtemplanti ob magnificum & diuinum ſcripturæ ſenſum familiarem nobis legem reddentē, illa ſuccurrunt: ut hic nec aries ouium maritus, neq; item tabernaculū ex hac materia inanimata habitaculum, neq; exitus tabernaculi diſceſſus à templo, ſed tabernaculū quidem corpus hoc noſtrū intelligatur, ut nos docuit Apoſtolus, dicens: Exiſtētes in hoc tabernaculo ingemiſcimus. Et rurſus Pſalmus: Flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Exitus uerò tabernaculi diſceſſus ab hac uita eſt, ad quē hic nos ſermo præparari & talia domino ferre iubet. Quoniā uitæ huius facta & exercitatio uiaticum quoddam ſunt ad futurā. Quicunq; hic gloriam et honorē domino per bona opera refert, is demū gloriam & honorem ſibi ex iuſti iudicis retributione theſaurizat. In multis autem exemplaribus ſic additū eſſe reperimus: Afferte domino filij dei: Et quoniam non cuiuſuis donum eſt Deo acceptum, ſed eorum tantum qui corde ſunt puro. Non enim caſtæ ſunt preces, nec accepta oblatio ex meretricis mercede. Et rurſus Hieremias: Num uota, inquit, & ſanctæ carnes auferent peccata tua, aut ex his purus eris: Ideo Pſalmus prius nos uult eſſe filios Dei, deinde dona afferre, non quælibet, ſed quæ ſint ab eo ordinata. Ante omnia dices pater, deinde pectes ea quæ ſequuntur. Scrutare uerò teipſum ex qua uita ad Deum accedas, an dignus ſis patrem uocare Deum. Per ſanctitatem enim nobis eſt ad ſanctum aditus & familiaritas. Si ſancti filius cupis eſſe, ſanctitas te in filium adoptet. Afferte itaque domino, non omnes, neq; ex omnibus, ſed filij Dei. Magna dona requiſiturus eſt. Propterea magni eliguntur afferentes. Etenim ne mentem tuam ad humánſque animal inquirendo, uelut ex ſacrificio placare ſperans Deum. Afferte, inquit, domino filij Dei. Non enim opus eſt filio, ut filium offeras: ſed ſi magnum quid eſt filius, & magnum quid & dignum filij charitate & paterna dignitate, illud quod offertur eſſe oportet. Filios itaque dicit arietum afferte, ut ipſi qui a nobis offeruntur, ubi filij ſunt arietum, in filios Dei mutentur. Aries enim animal imperium retinens ſupra oues apud paſcua læta, & aquarū amœnitates: item apud ſta-

Exitus tabernaculi.

Filij arietum.

bulum

A bulum & caulas. Tales enim quidam Christi existunt pastores, qui populis præsident, eósque ad pascua florida & odorata mittunt, atque aqua saliente ex promptuario sancti spiritus irrigantes, ad fructum reddendum nutriunt, & ab insidijs inimicorum liberatos, ad requiem securitatemq; ducunt. Horum igitur filios a dei filijs adduci domino iubet hic Psalmista: Siue quòd arietes reliquum præcedentes gregem, filij quoq; horum sunt, qui ob studia benefactorum ex prælatorum doctrina ad uitam secundum uirtutem formati sunt. Afferte domino filij Dei, afferte domino filios arietum. Didicisti cui Propheta dicat, didicistis & de quibus, nunc docet quid. Afferte domino, inquit, gloriam & honorem. Quomodo autem nos qui terra & cinis existimus, magno domino gloriam feremus? quomodo & honorem? Gloriam quidem per bona opera, quæ luceant coram hominibus, ut uidentes glorificent patrem nostrum, qui in cœlis est. Aspectatis enim professoribus per temperantiam & sanctimoniam laudari Deus potest. Vt Paulus adhortatur dicens: Glorificate & portate Deum in corpore uestro. Hanc item gloriã Dominus requirit ab ijs qui in se credunt, & adoptionis gratia sunt dignati. Filius enim, inquit, glorificat patrem. Et: Si pater sum ego, ubi est gloria mea? Honorem fert deo is qui secundum prouerbium, ex iustis laboribus & primitijs suæ iustitiæ cum honorat. Denique quisquis rectè de diuinitate instructus à recta fide non excidit, & de sanctissima trinitate patre, filio, & spiritu sancto probe sentit, is gloriã & honorem domino uidetur afferre. Gloriam uerò hanc intẽdit, qui rationes assignare potest, quibus omnia creata sunt, & quibus omnia gubernantur ab ipsius prouidentia, cuncta etiam minutissima penetrante, & quibus post huius uitæ dispensationem

B omnia ad iudicium sistentur, quióq; & conspicue potest & apertè non solum ipse singula contemplari, sed & quæ ipse contemplatus est, illa & alijs, ut pote de bonitate, decq; iusto Dei iudicio exponere. Is demum est qui domino gloriam & honorem affert, & uita tali contemplationi congrua utitur. Talis enim uiri lux coram hominibus re uerboq; lucet, & per pulchra fortiáque facta patrem qui est in cœlis glorificat. Non autem fert domino gloriam & honorem, qui humanam hanc gloriam attonitus miratur: non item qui exoptat argentum, non qui corporis sequitur uoluptates, non qui alienas sectas superstitionésque colit. Velut enim per benefacta gloriam Deo ferimus, sic contra per maledicta auferimus. Peccantibus dicitur: Nomen meum per uos blasphematur ex gentibus. Et rursus Apostolus: Per præuaricationem legis Deum despicis. Legis enim autori proculdubiò infertur iniuria cum lex contemnitur. Si neglecta sit in domo disciplina: si furor, si clamor, contumelia, risus, delitiæ, luxus, impuritas, scurrilitas uigeant, in eum qui domui præsidet, ignominia turpitudoq; factorum omnium uertitur. Reliquum igitur est; ut quemadmodum bonis factis Deo gloria redditur, sic & aduersario per iniqua. Quando enim sumens membra Christi, facio membra meretricis, tunc gloriam ab eo qui me seruat, ad eum transfero qui me perdit. Nam quicunq; Christo non credit, gloriam incorruptibilis Dei in imaginẽ corruptibilis hominis, & uolucrũ, & serpentum, & quadrupedum, quæ sunt in terra, cõmutat, ut ait Apostolus. Colens enim creaturã supra creatorem, nõ deo fert gloriã, sed creaturis. Itaq; qui creatũ aliquid esse dicit, & tamen adorat, agnoscat fortẽ suam cum qua cõiunctus est. Cauea mus igitur ne gloriãdi occasionẽ diabolo per peccata adferentes, cum ipso æternæ

Qui affert gloriam & honorem.

Δοξάσατε τὸν κύριον ἐν τοῖς μέλεσιν ὑμῶν

tradamur uerecundiæ. Quòd enim peccatū noſtrum ad illius gloriā faciat, qui eſt nobis autor peccati, per ſimilitudinē rem hanc intellige duorū in bello ducum inter ſe inimicorū. Horum alter earū fert partium gloriā, quæ in acie ſuperauerint: alter uerò ignominiā atq; uerecūdiam. Sic & in tuis benefactis dominus laudabitur. In his autē quę ſecus agis, eius aduerſarius. Sed ne lōgē quis inimicos quęrat, nec pro cui cōſideret duces, ſeſe tantū reſpiciat & omnē ſimilitudinis ueritatē inuenict. Quā- do enim ratio cū appetitu luctatur, ſi quidē per uirtutem & fortitudinē uicerit, fert contra appetitū et uictoriā, deū quodā modo per ſe coronat. Quādo uerò per mol- litiem a uoluptate ſuperatur, ſeruus & captiuus peccati factus, gloriā iactationēq; ac ſuperbiæ materiā aduerſario parit. Adorate dominū in aula ſancta eius. Poſt fructum eorū quæ requiruntur, neceſſaria adoratio: quæ quidē nō extra eccleſiam, ſed in aula dei perficiēda. Ne mihi proprias aulas, neu ſynagogas excogiteris, una eſt aula ſancta dei, in qua prius Iudæorum ſynagoga conſtitit, ſed poſtq; ſceleſus in Chriſtū admiſerunt, facta eſt eorū ſtatio deſolata. Idcirco Dominus, & alias oues, inquit, habeo, quę nō ſunt ex hoc ouili, de illis loquēs, qui ex gētibus deſtinati ſunt in ſalutē, præter Iudæorū aulam propriū ouile propriamq; aulā oſtendit. Nō itaq; extra ſanctā hanc aulā, ſed in ipſa adorare deū licet. Quòd ſi quis ab iis qui ab ea alieni iunt, tractus atq; illectus fuerit, intra hanc aulā deſinet eſſe. Plures enim ſpe- ciem adorationis præferre uidentur, qui tamē in hac aula non ſunt propter mentis uagationem & abſtractionē quæ fit per inanes curas. Potes & aulā quoq; eccleſiē intelligere ſtationē. Idcirco plantati hic in domo domini, quæ eſt eccleſia dei uiuen- tis, ibi in aulis domini dei noſtri florebūt. ait Pſalmus. Qui autē uentrem ſeu argen- tum, uel aliud quod ex omnibus magis honorat, deū fecerit, nō adorat dominū, ne- que in aula eſt ſancta, & ſi dignus uideatur qui ad ſenſibiles ſynaxes admittatur.

In aula ſancta eius.

Vox domini.

Vox domini ſuper aquas. Multis in locis nomen uocis poſitū inuenies, itaq; ut in- telligamus quæ ſit uox domini, operæpretiū fuerit pro uiribus addiscere ex ſacra ſcriptura quæ de uoce dei ſunt ſcripta, ut in reſponſo ad Abraham, ſtatim facta eſt uox, dicens: Non erit hic hæres tuus. Et in Moſe: Omnis populus uidebat uocē & lampadas. Et apud Eſaiā rurſus, uox dicenti, clama. Vox quidē apud nos eſt, uel aēr percuſſus uel forma quæ circa aerē ſit, quā uult ille repræſentare & exprimere, qui pronunciat. Quid igitur eſt uox domini. An percuſſio circa aerem, uel aēr ipſe percuſſus ad aures eius penetrans, ad quē fit uox? aut neutrū iſtorum eſt: ſed alte- rius generis quædā ratione hominū imaginata, quos uult deus ſuā uocē audire, ita ut analogiā quandā ad phantaſiā in ſomnis factā multoties habeat. Quēadmodū eīn nō percuſſio aere, quandā uerborū & nominū memoriā in phātaſia per ſomnū accipimus, dū uocē nō per auditū, ſed per ipſum cor noſtrū formatā haurimus, ta- lē quandā oportet ex deo uocē putare meſſe Prophetis. Vox domini ſuper aquas. Hic plane Pſalmus oſtēdit quemadmodū omnis creatura ſignificatione quadā uel notis ſuum nuntiare uideatur autorē. Nubes enim poſtq aqua ſunt refertæ, ſonitū inter ſe colliſę faciunt. Vox domini, inquit, ſuper aquas. Sicubi etiam ſonitus aqua- rum diruptarū quibuſdam obuerſantibus et cōtra nitētibus fit, et mare uentis tur- batū mouetur, uiolētumq; murmur emittit: inanimata illa elementa uocem habēt a domino, oſtēdente ſcriptura, quòd uniuerſa creatura tantum nō clamans creato- rem ſuum deprædicet. Et cum tonitrus ex nubibus obſtrepit, nihil eſt aliud putan- dū, quam quòd Deus maieſtatis intonuit, & quòd dominus eſt is qui per ſeipſum

Super aquas.

humidam

A humidam continet naturam. Dominus ſuper aquas multas. Didicimus enim in mundi creatione aquã eſſe ſuper cœlos. Aquam rurſus abyſſi, aquã maris congregationes. Quis igitur alius eſt qui dominatur iſtis, minime permittẽs ex impetu naturali ad inferiora ferri, quam deus qui ad omnia penetrat, in omnibus meat, ambulat ſuper omnia, qui aquarũ habet poteſtatẽ? Forſan & ſecretiore modo uox domini ſuper aquas erat, quãdo baptizato filio facta eſt ſuperne uox: Hic eſt filius meus dilectus. Tunc enim dominus ſuper aquas erat multas, eas per baptiſmũ ſanctificans. Deus autẽ gloriæ magnificentia teſtimonij ſuperne intonuit. Et ſuper baptizatos clara a deo uoce dicitur: Euntes in mundũ uniuerſum baptizate in nomẽ patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Vox igitur domini ſuper aquas. Fit autẽ tonitrus quãdo ſpiritus ſiccus & uiolentus in nubis concauitate ac corpore reflexus circumuoluitur, exitũ & eruptionem quærendo. Nubes autem reſiſtentes ex uehementi coſtrictione aſperum illum ſonitũ ex incluſi ſpiritus uehementia emittunt. Quoniam uerò ueluti bullæ tumefactæ ac uento explicatæ atque reſeratæ amplius reſiſtere nequeũt, tunc uiolenter diſruptæ a uento ad exteriorẽ reſpirationẽ tendente edũt murmura & fulgura. Dominus itaq; ſuper aquas exiſtens, et magnos ſtrepitus tonitrua faciens, in molli aëris natura tantam uocis magnitudinem parit. Poteſt etiam & ecclefiaſtico ſermone tonitru doctrina nominari, quæ a domino traditur per euangelici teſtimonij magnificentiã perfectis hominibus poſt baptiſmũ receptum. Quod autem tonitrus ſit euangelium, oſtendũt diſcipuli a domino per metaphorã, filij tonitrui appellati. Quãobrem nõ cuilibet uox tonitrui talis, ſed ſi quis dignus fuerit rota nominari conueniet. Dicitur enim uox tonitrui in rota, ſi quis fuerit ad anteriora

B contendens ueluti rota, modica ſui parte terram attingens: & omninò talis, qualis erat is de quo dixit Ezechiel: Vidi, & ecce rota cum quatuor animalibus, & ſpecies eorum ac facies, & quæ ſequuntur. Deus ergo maieſtatis intonuit, dominus ſuper aquas multas. Aquæ autem ſanctæ ſunt, quoniã & ex eorum uentre flumina fluunt, hoc eſt, ſpiritualis doctrina animas irrigans audientiũ. Et rurſus: Accipiunt aquam ſalientem in uitam æternã: quæ in fontẽ abit aquæ ſalientis in uitam æternã, ij ſcilicet qui recte capiunt illam. Super has ergo dominus aquas dicetur eſſe. Reminiſcere item Heliæ hiſtoriæ quando tribus annis & ſex menſibus clauſum eſt cœlũ, & ſerenitate exiſtente apud montem Carmelũ, audijt Helias uocem aquarum multarũ, paulò poſt tonitrus ſimul & aquæ infectatæ, ex nubibus fluentes. Dominus ergo ſuper aquas multas, uox domini in uirtute. Sicut in rota uox fit, ſic in uirtute uox domini conſiſtit. Qui enim cũcta facere, ac tolerare Chriſti uirtute poteſt, is eſt qui domini audit facitq; mãdata. Vox domini nõ in debili diſſolutaq; ac molli anima, ſed in robuſta ac fortiter quod bonũ eſt operãte. Vox domini in magnificentia. Magnificẽtia uirtus eſt decẽter agẽdi res magnas. Qui enim res geſſerit magnas, atq; illuſtres cũ decoro magnificus uocatur et illuſtris: Nã quando anima libera fuerit, nec carnis ſuperbiæ ſeruierit, magnitudinemq; ac dignitatẽ ſibi conuenientẽ ex deo acceperit, ea demũ eſt in qua fit domini uox. Quis igitur magnificas de deo cogitationes habent, ſublimes item de rerum creatione rationes ſpeculantur, ſeſeq; penitus dei prouidentiæ bono tradidere, præterea ſumptibus minimè parcẽtes, munificos ſe fratrũ uſibus oſtenderũt: ij demũ ſunt magnifici, in quibus uox domini auditur. Verè nanq; magnificus, omnia quæ ad corpus pertinẽt omninò deſpicit, nihil illa

præ com-

Quomodo fit tonitrus.

Vox tonitrus in rota.

Dominus ſuper aquas.

In magnificentia.

præ cõparatione inuiſibilium bonorũ exiſtimans. Inſuper magnificum nulla calamitas affliget, neq; ulla prorſus adflictio triſtem reddet. Non homunculorum improborum et deſpiciendorũ peccata malaq; exempla cõmouebunt. Non carnis impunitas humilẽ facier, cum humilibus affectibus qui locũ apud eum ob mentis ſublimitatem non habent, minime ſit obnoxius. Dicitur & quędam Dei magnificentia, quemadmodũ illud: Eleuata eſt magnificentia tua ſuper cœlos. Qui magna de Deo cogitant ac meditantur, ij dei magnificentiam eleuant atq; extollunt. Vox domini confringentis cedros. Cedrus enim quandoq;, ut reliquis quidem arboribus præſtantior & incorrupta, & odorata, & umbram prebere apta, apud ſacra uolumina laudatur. Quandoq; uerò ut infructuoſa & ſterilis, & impij ſimilitudinem referens, uituperatur. Vidi impium (inquit Propheta) exaltatum & eleuatũ ſicut cedros Lybani: ueluti & nunc accipitur, Vox domini cõfringentis cedros. Sicut enim in magnifica anima ſit uox domini, ſic etiã inflatos ſuperbia tumidosq; ob ea quæ in hac uita magna exiſtimantur, ut ſunt gloria, imperium, corporis forma, nobilitas, ures, confringere Deus dicitur. Et confringet dominus cedros Lybani. Quemadmodũ ſe rebus ingerunt alienis, & ex eis gloriam faſtumq; requirũt, hi ſunt Lybani cedri. Sicut enim cedri per ſe altæ, addita montis ſublimitate longè apparent altiores: ſic & in mundi rebus fluxis atq; fragilibus qui erecti ſunt, cedri ob faſtum & arrogantiam ac mentis elationẽ uocari poſſunt: appellantur autem Lybani cedri, quòd aliena abutentes altitudine, ex terra rebuſq; terreſtribus ad faſtũ ſuperbiãq; ueluti ad Lybani uerticem extolluntur. Non autẽ omnes cedros confringit dominus, ſed Lybani tantũ: quoniã Lybanus eſt idololatriæ locus. Quęcunq; itaq; animæ aduerſus dei ſcientiam extolluntur, ipſæ Lybani cedri ſunt, & digne quæ conterantur. Sunt autem quædam cedri dei, quas arbuſta tranſlatæ ex Ægypto uitis operiunt, ſicut in Pſalmis didicimus: Operuit montes umbra eius, & arbuſta eius cedros dei. Quoniã uero una cum alijs de Chriſto tranſlationibus & uitis dominus noſter dicitur: Ego ſum (inquit) uitis, & uos palmites. Cedri dei ſunt illi, qui hactenus quidem ſteriles & apti ad comburendũ fuerunt, ubi uero ſub umbra Chriſti uenerunt, illumq; ueluti induti ſunt, per ipſius gratiam propriæ uitæ fœcunditatem inueniunt, atq; ita priſtinæ uitæ ſterilitatẽ contegunt. Cedros ergo dei arbuſta fructuoſa circũplexa cuſtodiũt. Cedros autẽ Lybani cõteret dominus, & cõminuet tanquã uitulũ Lybani. Reminiſcere uituli apud Exodũ, quẽ idololatrarũ more finxerũt, quem cõminuit Moſes. Vituli itaq; illius modo totum Lybanũ & in ipſo conſuetudinẽ omnem idololatriç naſcentẽ exterminabit. Dilectus ut filius unicornũ. Vnigenitus filius dans mundo uitã, quandoquidem ſacrificiũ & oblationẽ ſeipſum pro noſtris peccatis deo profert, & agnus Dei nominatur: & ouis: Ecce agnus dei. Et rurſus: Vt ouis ad occiſionem ducetur. Quãdo uerò punire uitia & potentiã generi humano intumeſcentem, efferatam illam ac rabidam euertere oportet, tunc filius unicornium nominatur, ut in Iob didicimus, Monoceros, hoc eſt, unicornis, eſt animal inſeparabili uirtute, hominibus minime ſubiectum aut obtemperans. Nõ enim loro ipſum aut uinculo ligabis, neq; dormiet ad præſepe, & multa alia de ipſius animalis libertate & indocilitate ad parendum hominibus, in ea prophetiæ parte dicũtur. Obſeruatũ eſt autẽ quod ad utrũq; ſimilitudine unicornis ſcriptura utitur: quãdoq; enim laudatur, interdũ uerò uituperatur: Libera, inquit, ex gladio animam

Vox domini confringentis cedros.

Cedri Lybani

Cedri Dei.

Vitulus Libani.

Vnicornũ filius.

A animam meam & à cornibus unicorniũ humilitatem meam. Populum ſeditioſum deteſtans hoc dixit, qui crucis tempore domino rebellauit. Rurſus: Exaltabitur (inquit) ſicut unicornis cornu meum. Videtur autem eius animalis uis & natura ad ultionem prompta, peioris ſimilitudinem apud ſcripturam ſæpenumero referre. Ob ſublimitatem uerò cornu, quod in fronte gerit, & libertatem eius in bonam accipi partem: & demum cornu multis in locis ſacri eloquij, pro gloria uſurpatum inueni mus, ut eſt illud: Exaltabit cornu populi ſui. Et cornu eius exaltabitur in gloria. Vel pro uirtute & fortitudine, ut protector meus & cornu ſalutis meæ. Chriſtus uerò uirtus eſt: ideoq; tanquam unum habens cornu, uidelicet unã patris uirtutem, unicornis appellatur. Vox domini intercidentis flammã ignis. Intercidit enim ignis flammam, ſecundò hiſtoriam trium puerorũ apud Babylonem, quando caminus ſupra cubitos xlix. effuſus eſt, & cremauit adſtãtes omnes. Rurſusq; flãma deo mãdato dulciſſimam in ſe recipiens auram, ſuauem pueris reſpirationem, ueluti ſub umbra quadam tranquillo in ſtatu conſtitutis, præbuit. Facta eſt (inquit) flamma, ueluti ſpiritus roris ſibilans. Longè eſt admirabilius ignis naturã intercidi, quam mare rubrum in partes diuidi. Attamen domini uox ignis continuam naturam indiuiſibilemq; intercidit. Quanquam igitur indiuiſibilis & inſecabilis humanis ſenſibus uideatur ignis, ueruntamen ad præceptum domini intercidituir ac diuiditur. Exiſtimo autem quòd ignis ad ultionẽ diabolo & angelis eius paratus domini uoce confringatur. Quoniam duo ſunt in igne potiſſima, uis urendi & uis illuminãdi. In altero eorũ ponitur pœna, qui ob peccata igne perpetuo cremari ſunt digni. Alterum uerò ſplendoris eius & lucis ñ plane ſortiuntur, qui diuinæ obtemperant uo-
B luntati. Vox itaq; domini intercidentis flammã ignis ac uiuidentis, ita ut obſcurus quidem ſit ignis ſupplicij, ui uerò comburendi careat lux illa refocillationis. Vox domini concutientis deſertũ. Beneficij loco ita diſpenſatur deſerto concuſſio illa à deo, ut ubi erat deſolata, minimeq; habitata terra, poſito ſterilitatis probro, laudẽ multos pariendi filios recipiat. Multi enim filij ſunt deſertæ magis, quam illius quæ uirum habet: & illa quæ aquarum ſpiritu referta eſt, quæ olim erat deſolata, in ſtagna aquarum muratur. Et cõmouebit dominus deſertum Cades. Non igitur omne deſertum commouebit, ſed tantum Cades: hoc eſt, ſanctificationis. Cades enim ſanctificatio dicitur. Vox domini abſoluentis ceruas. Pari ratione cum prioribus æſtimanda ſunt etiam iſta de ceruorum abſolutione dicta, quæ uox domini operatur. Quoniã tali hoc animal eſt natura, ut nullo ueneno ſerpentis lædi queat: cui remedio eſt, ſi forte in id inciderit (quemadmodum aiunt qui talia obſeruauerũt) uipera deuorata. Omnia uerò uenena iniquis & aduerſis uirtutibus in ſacro eloquio cõparantur, dicente domino: Dedi uobis poteſtatẽ conculcandi ſerpentes & ſcorpiones, & ſupra omnem uirtutem inimici. Et pſalmo promittente Prophetæ, quòd ſuper aſpidem & baſiliſcum ſit ambulaturus. Neceſſarium eſt, ut ſi quando audimus nomen cerui in diuinis libris, optimorum illud ſimilitudini ſemper aptemus. Nam & in montibus altis habitare ceruus, & ad fontes aquarum potare dicitur, & iuſtus omnis in altiſſimis uerſatur mentis affectibus, ſignum metámque ſupernæ uocationis perſequens, & ad potabiles fontes recurrit, prima Theologiæ principia requirens. Trahit item ceruus oris reſpiratione è cauis animalia uenenata latentia, quæ ui ſpiritus ſui ex ipſis quoque latebris & cubilibus extrahit.

Cades.

Ceruus.

Quid per uenena ſerpentium ſignat.

Velut

Vir sanctus quibus similis.

Velut aquila dicitur uir sanctus, ob eius spiritus sublimitatẽ & ab humano distantiam: ouis, ob mansuetudinem & communicabilitatem: aries, ob imperium & fortitudinem: columba, ob innocentiam & simplicitatem. Sic etiam ceruus ob remedium aduersus noxia: ideo Solomon ait: Cerui amicitiæ, & pullus tuarum gratarum tecum uersetur, docens plane nos, huiusce modi ceruos aptos ad theologiæ domum esse. Vox domini abtoluentis ceruos. Quando igitur aliquem deum minem perfectum & absolutum uidemus, cultu eum ex eius congressu & conuersatione sectemur. Nam ubi cerui praesentia est, omnium ibi serpentium materia fugatur. Odorem cerui nulla ferunt animalia uenenata, ubi praesertim cornu eius suffitum sentiunt. Et reuelabit condensa. Primum uox domini absolut ceruos, deinde reuelat condensa: hoc est, locos non comitatos, & egressu & introgressu syluestres, ad quos plerunque uenenata animantia confugere solent. Quoniam igitur perfecta iam & absoluta est cerua per eam perfectionem quæ est a domino, iustus, qui illi assimilatur, reuelat condensa, ut nuda & expositia exhibeantur quæ uitam nostram corrumpunt. Et quoniam omne lignum non faciens fructum bonum maledictur a securi, & in ignem mittitur, necesse est ut uelut nemora, & condensa syluestris animæ in quibus ficuti quædam ferę uaria peccatorum genera nidificant, a uerbo dei, quod est omni gladio penetrabilius, purgentur. Quoniã autẽ plures homines curis humanis aggrauati, uelut quandã terram spinis opertam, suas gerũt animas oneratas, unde nec sanctitate proficere, nec plane uerbo Dei nutriri facile queunt, reuelat dominus condensa: hoc est, curarũ existentium in uita deformitatem & aquarum & incommodum aperit, ut loco boni ac mali aperto, non errent homines, nec de rebus iudicia suarum obscura. Multi namque bona ubi labores non adsunt, mala existimant. Mala rursus ob inditam uoluptatem, ut bona persequamur. Itaque infinitus occupat mortales error. Referunt enim naturam bonorum, ligna fructifera, & omes cedri quæ in laudes accipiũtur. Malorum uero condensa, ne quis putantur qui aliquem in eis fructum inuenire se putant, reuelat ac manifestat Deus. Eius templo eius omnes dicent gloriam. Audiant hæc psalmi uerba illi, qui dicunt nos: in templo edunt sermones. Quid dicit psalmus? Quis in templo Dei est, non uana, scurrilia, probrosa loquetur uerba, sed in templo eius quisque dicet gloriam. Adsistunt uerba deferentes angeli, adest & dominus affectus intrantium considerans. Preces cum libet Deo manifestæ sunt. Alius ex affectu tantum orat, alius per scientiam cœlestia quærit: quidam per sancta summis labris uerba loquitur: cor autem eius procul a Deo est. Si etiam orat, carnis tamen prosperitatem, corporis bona, insuper diuitias & gloriam quærit humanam. Oportet autem nihil horum committere in templo, ut sermo dei docet, sed in templo eius quisque dicet gloriam. Cœli enarrant gloriam Dei. Angelorum opus laudare Deum: omnibus denique cœlestibus exercitibus una hæc cura, gloriam creatori dare. Reliquæ item creaturæ omnes, siue cœlestes, siue terrestres, seu rationales, siue rationis expertes, denique inanimatæ, seu uoce siue gestis aut aliqua significatione summum omnium conditorem Deum extollere ac prædicare uidentur. Homines uero miserabiles relictis ædibus suis ad templum concurrunt, quasi emolumenti quicquam inde latum, cum tamen nec oracula Dei attente audiant, nec naturæ suæ sensum accipiant, nec a peccato præoccupati tristentur, neque etiam tum, quando in memoriam peccatorum suorum

Et reuelabit condensa.

In templo non inaniter fabulandum.

Laudare deũ.

A ſuorum deducuntur, iudicium Dei metuant: ſed in templũ ridentes ingrediantur, dextras inter ſe iungant, locum prolixi profaniq; ſermonis domum dei faciãt, non audientes pſalmum dicentem: In templo eius quiſq; dicet gloriam. Tu autem non ſolum non dicis, ſed alijs impedimento es: adorantes tua uaniloquentia ſæpe auertis: ſacræ ſcripturæ, ſpiritus ſancti gratiæ obtrectas. Vide ne quando inde ab ſcedas, loco recipiendæ mercedis pro laudibus diuinis, unà cum ijs qui nomen dei execrantur, cõdemneris. Pſalmos habes, Prophetas, Euangelica præcepta, Apoſtolorum prædicationes, quæ corde oreq; uoluta. Lingua pſallat, mens ſenſum eorum quæ dicuntur ſcrutetur ut pſallas ſpiritu, pſallas & mente. Non enim gloria deus indiget, ſed ut laueris, te dignum reddere cupit. Quod enim ſeminat homo (ut ait Apoſtolus) hoc & metet. Semina doxologiã ut coronas honoresq; ex deo in regno cœlorum metas. Hæc itaq; per digreſſionem a nobis non ab re neq; inutiliter ſint dicta de eo quod hic dictum eſt. In templo eius quiſq; dicat gloriam, ob eos qui in templo dei minime gloriam dicunt, ſed nugas continuò uoluunt, & fruſtra ingrediuntur. Sed utinam tantum fruſtra, & non cum ſuo malo Dominus diluuium inhabitare faciat. Diluuium aquæ mundatio, omne ſubiectum delentis, omne item ſordidum purgantis. Baptiſmi itaq; gratiam diluuium nominat, ex quo anima peccatis abluta atq; purgata apta in futurum eſt eſſe domicilium dei. Conuenire huic uidentur ea quoq; quæ in Pſalmo xxxi. conſcripta ſunt. Poſtq; enim dixit: Quoniam iniquitatem meam ego cognoui, & peccatum meum non occultaui: & item hoc: Pro hac orabit ad te omnis ſanctus: ſequitur: Veruntamen in diluuio aquarum multarum ad eum nõ appropinquabunt. Non enim peccata

B appropinquant, gratiam baptiſmi & peccatorum ueniam per aquam & ſpiritum accipienti. Simile ferè & huic quiddam in Micheæ uaticinio dicitur: Promptus ad ignoſcendum eſt dominus, & conuertet, & miſerebitur noſtri. Delebit peccata noſtra, & proijcientur in profundum maris, & ſedebit dominus rex in æternũ. Splendenti namq; animæ ſtatim poſt diluuium dominus inſidens, ueluti thronum eam ſibi conſtituit. Dominus fortitudinem populo ſuo dabit, dominus benedicet populo ſuo in pace. A peccatore populo dominus robuſtum auferet & potentem. Populo autem iuſtitiam ſequenti dat opem, ferr auxilium. Ideo dicitur: Omni habenti dabitur. Qui uero in benefactis fortis eſt, dignus eſt ut à deo benedicatur. Vltima autẽ benedictionum pax eſſe uidetur, ut animæ bona rationemq; confirmans. Itaq; pacificus homo mores animumq; iam ſtabiliuit, ac ab omni penitus perturbatione ſedauit. Qui uero æſtus & pugnam tumultuantium cogitationum & affectuum patitur, is diuinæ pacis minime particeps uidetur, quam dominus diſcipulis dedit: quæ item ſuperat omnem ſenſum, & illorum corda qui ea ſunt digni, pulcherime cuſtodit. Hanc Apoſtolus rogat eccleſijs, dicens: Gratia uobis, & pax adimpleatur. Hæc tandem & nobis utinam adſit legitimè certantibus, & carnis ſuperbiam abijcientibus, quæ inimica eſt dei: ut in tranquillo & quieto ſtatu anima conſtituta, pacis filij appellari mereamur, & dei benedictionis eſſe particeps, in pace domini noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria & imperium in æterna ſecula, Amen.

Diluuium baptiſma.

Pax benedicti onum ultima.

IN EVNDEM PSALMVM XXVIII DE EO

quod dicit, Adorate dominum in atrio ſancto eius

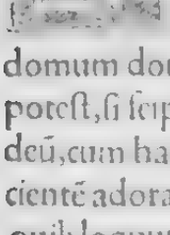

ON ab eo qui extra atrium ſanctum, ſed qui intus eſt, adorandus eſt, dominus. Hoc eſt, Non eſt egrediendum è congregatione Eccleſiæ, nec facienda ſeorſum extranea cõuenticula & ſchiſmata, ei, qui debeat uere colere deum. Non enim cõuenit. Quemadmodũ uero ſeipſum domum domini cõſtituit quiſquã, ut ſit templũ deitta & atriũ illius circumſtruere poteſt, ſi ſeipſum uita, uerbis, & cogitationibus diuinis obſepiat, in ſeipſo adorans deũ, cum habeat in ſe, cam ex corporis ſtructura, tum ex animę diſpenſatione, ſuffi cientẽ adorandi ceratoris ſui occaſionẽ. Iam uero & dominus de Iudeorũ atrio & ouili loquutus, dixit, Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hocouili, oſtendens ni mirũ & aliud quoddam ouile, uere ſanctum eſſe, in quod congregandæ ſint oues Chriſti, uidelicet, qui ex Gentibus ad ſalutem ſunt prædeſtinati, hoc eſt, Eccleſiam iſtam, in qua ueri adoratores adorant patrem in ſpiritu & ueritate. Nemo uerò eo rum, qui aliud quid præter deum, honore diuino colit, deum adorare poteſt in a trio & ouili ſancto eius. Deos autem conſtituunt, alij uentrem, Quorum, inquit, deus uenter eſt, alij argentum, qui uidelicet auaritiæ, quæ eidolorum ſeruitus eſt, addicti ſunt. Et quisq; ſanè, quod omnium potiſſimum colit, illi gloriam aſſignat diuinam. Talis autem non eſt in atrio ſancto, neq; adorat deum etiam ſi à ſenſibi libus Synaxibus uideatur ſeparari non poſſe. Vox domini ſuper aquas. Operæ pretium eſt, ut intelligamus quid ſit uox domini quoad fieri poteſt, adducere ex diuina ſcriptura quæ de uoce ſunt ſcripta. In Geneſi itaque uerbum domini ad Abraham cõſcriptum inuenimus Ego, inquit, protector tuus ero, merces tua ma gna. Et reſpondit Abraham, Domine quid dabis mihi? Ego uero diſpereo ſine liberis: Et poſt pauca. Et ſtatim facta eſt uox ad ipſum. Rurſus in Exodo, Stent pa rati in tertium diem. Et quando ceperunt audiri uoces, & tubæ, & nubes, aſcendent illi in montem. Et poſt decalogum, Omnis uero populus uidebat uocem ac lam padas, & uocẽ tubæ. In Eſaia quoq; ſcriptũ eſt, Vox dicentis, clama. Eſt itaq; uox percuſſio aeris, aut forma illa circa aerem, quam exprimere [illegible] uocem emittit. Qui per carnis organa inter ſe ſermocinantur, percuſſo aere, & ueluti forma qua dam illi indita, uocem ui ſpiritus ad aures uſq; illius impellunt, ad quẽ loquuntur. Vox uero domini nõ huius eſt rationis, propterea quod imaginatione cũ illis agit quos uult audire uocem ſuam, ita ut analogiam imaginatio iſta habeat cum ea quę in ſomnis accidit. Illic namq; ſenſus eorum quæ dicuntur non per aures uerberato extrinſecus aëre apprehenditur, ſed mens ipſa intellecta accipit, quæ in memo ria eorum quæ conſiderata ſunt permanere ſolent. Facta eſt itaq; uox ad Abra ham, quoniam aures habebat, quibus præcepta dei audire poterat, arcano modo inſonante illi uoluntate diuina. Vox uero illa, quæ ad populum facta eſt, uiſio erat, hoc eſt, cognoſcibilis & omnibus intellectu comprehenſibilis. Non enim colore aliquo depicta ac delimata erat uox iſta, ut oculis ſuiſſet ſenſibilis, ſed uidit popu lus uocem: propterea quod præceptum domini lucidũ eſt illuminans oculos, neq; ulla ineſt ijs quæ dicuntur obſcuritas. Et Eſaiæ quoq; facta eſt uox dei, præcipiẽs ac dicens, clama, quod idem eſt atq; mens Prophetæ a potentia, quæ illi indita eſt â deo, inſtructa ac formata. Vox domini ſuper aquas. Quæ uox? Super quas aquas?

A aquas? Dictum hoc Prophetiç loco ſumendũ eſt. Memor eſto Ioannis, qui cum interrogatus eſſet a Iudæis, Tu quis es? Quid reſponſi referemus ad eos qui nos miſerunt? reſpondit, Ego uox clamantis in deſerto. Eſt ergo Ioannes uox domini, Angelus dei ante faciem domini miſſus, ad parandum domino populum perfectum. Ipſa itaq; uox dei erat ſupra aquas in Iordane, in quo baptizabat Ioannes prædicans baptiſma reſipiſcentiæ. Et non in Iordane tantũ, ſed & in Enon prope Salem. Multum enim illic aquarum erat. Vox igitur domini ſuper aquas, Ioannes eſt baptizans. Illic & deus gloriæ intonuit. Venit enim uox è cœlo dicens, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitũ eſt. Tunc & dominus ſuper aquas multas erat, cũ ad Ioannis uſque baptiſma ſe demittere dignabatur, ut uniuerſam legis iuſtitiam adimpleret. Vox domini in uirtute. Aufert enim infirmitates populi per baptiſmum reſipiſcentiç, per ipſum in aqua baptizans ad reſipiſcentiam. Illud in uirtute, uox eſt dicens, Reſipiſcite: appropinquauit enim regnum cœlorum. Et facite fructus reſipiſcentiæ dignos. Aut forte uox in uirtute erat, qua domino uerè potenti ac forti Ioannes teſtimonium dabat dicens, Ego baptizo in aqua: qui uero poſt me uenit fortior me eſt. Ipſa itaque uox uirtuti teſtimonium dabat. Vox domini in magnificentia. Quando magnifica myſteria Ioannes de Ieſu prædicabat dicens, Vidi ſpiritum ſanctum inſtar columbæ deſcendentem ac manentem ſupra ipſum. Et iterum, Quoniam de plenitudine ipſius omnes accepimus gratiam pro gratia. Sublimes namque ſunt iſtæ a quæ, & magnitudinem gloriæ unigeniti exprimentes, Tunc ſcilicet uox domini erat in magnificentia. Magnificum uero & illud erat quod dicebat Ioannes: Deum nemo uidit unquã. Vnigenitus filius, qui B eſt in ſinu patris, ille hoc enarrauit. Multa & alia magnifice de domino loquutus deprehenditur, utpote, Non poteſt homo accipere quicquam: niſi ſit illi datum è cœlo. Magnificum & hoc erat quod dicebat, Qui e ſupernis uenit, ſupra omnes eſt. Et illud, Qui teſtimonium ipſius accipit, is ſignauit, quòd deus uerax ſit. Quem enim deus miſit, is uerba dei loquitur. Et illud, Qui credit in filium, habet uitam æternã. Et quæcunque ſunt alia huiuſmodi. Nihil igitur humile, nihil abiectũ, ſed omnia magnifice, cũ excellenti amplitudine de Domino ſunt dicta, quæ decenter à Ioanne illi ſunt adſcripta. Hac ratione dictum eſt, uox domini in magnificentia. Vox domini confringentis cedros. Poteſt hoc de eo exponi, quòd parans domino populum perfectum, impietatesq; illas, quæ contra cognitionem dei erigũtur & in ſublime extolluntur, conterens & ſuppiantans, obliqua redegit in uiam rectam. Qui namq; omnem collem, & quemuis montem humiliabat, is certe, & cedros confringebat, & omnia ad aduentum domini complanabat, dum ſublime, exaltatum, & faſtigioſum cor populi ad reſipiſcentiam deducebat. Quam præparationem populi aduentu ſuo dominus excipiens, aduerſarias poteſtates, cedros Libani tropice dictas, confregit. Oportet namq; regnare dominum donec ponat inimicos ſub pedes ſuos, & cedros illas, comminuat, & tanquam uitulum Libanum. Quid eſt autem uitulus? de Libano dicunt, quod ſimulacrorũ cultores, uitulorum imagunculas, quas ſibi in libano fingunt, poſtea igni tradant. Itaq; hoc ſenſu aduerſarias poteſtates Propheta merito ad internecionem uſq; delendas eſſe dicit. Aut uitulus eſt, qui in monte Libano per ignem liquefit, ſecundum quod dictum eſt, Sicut liquefit cera a facie ignis, ſic pereunt peccatores. Atq; ita intelligere poſ-

ſumus, quid ſit confringi cedros illas, & quid comminui Libanum, ducem hunc c
ſublimium cedrorum. Comminutus olim eſt & uitulus ille in Exodo, per Aaro
nem factus, quando populus a deo deficiens, & ad eidololatriam ſeſe auertens, ui
tulũ fictum colebat, quem correptum Moſes minutatum confregit, & in aquas con
iecit. Ad hunc modum Dominus totum Libanũ, hoc eſt, primarium malitiæ prin
cipatum, comminuit, ſicut uitulus ille per Moſen cõminutus eſt. Et comminuit eas
uelut uitulum, Libanum. Et dilectus ſicut filius unicornium. Poſt ſublatas aduer
ſarias poteſtates, declarabitur &, conſpicua demum erit dilectio erga deum, & po
tentia ipſius illuſtris erit, nemine aduerſariorum amplius exiſtente, qui illam ob
ſcuret. Propterea dicit, poſt iſtam comminutionem dilectus erit ſicut filius unicor
nium. Eſt autem unicornis, animal principandi ingenio præditum, homini non
ſubditum, nullis uiribus domabile, perpetuò in ſolitudinibus agens uno cornu fe
cutum. Quapropter & inſuperabilis domini natura unicorni aſſimulata eſt, cum
propterea quod omnibus dominatur, tum † quod unũ habet principatum, uide
licet patrem: Caput nanq; Chriſti deus eſt. Vox domini intercidentis flammam
ignis. Peccatum quod ignis inſtar Iſraelem deuaſtabat, Ioannes intercidit dicens,
Reſipiſcite, appropinquauit enim regnum cœlorum. Flammam itaq; affectionum
quæ ex peccato animabus mortalium innaſcitur, intercidit, dum Iudæis de ſempi
terno igne differuit, iudicijq; diuini uehementiam expoſuit dicens, Cuius uentila
brum in manu ipſius, & repurgabit aream ſuam, & triticũ quidem reponet in hor
rea, paleas autem comburet igni inextinguibili. Flammam itaq; illam intercidit,
ubi terribilia iſta populo ob oculos expoſuit. Et concutiet dominus deſertũ Cades
Erat enim Ioannes, baptizans in deſerto. Deſertum igitur illud cõcuſſit, per accur
ſum undiq; affluentium populorum, quod quidem deſertum propter eorum qui
illuc ueniebant reſipiſcentiam, ſanctum eſt appellatum. Cades enim, ſi interpre
ris, ſanctum dicitur. Vox iſta domini abſoluit ceruas, animas uidelicet ſanctas, quę
ſublimia ſunt quærentes, quæ & ſerpentes uorant, & in ſublimibus montibus cõ
morantur. Iſtæ itaq; nobis ſint animę magnificæ, ad faſtigium cœleſtis conuerſatio
nis ex imo fundo leues & erectæ contendentes, quibus cum aduerſarius poteſtati
bus, quemadmodum ceruis cum ſerpentibus, bellum eſt. Quin & reuelat cõdenſa.
Hoc eſt, in apertum producit latentia in Syluestri hac natura peccata, quæ ſerpen
tes dicuntur, propter uoluptatis picturatam uarietatem. Reuelabit autem ea in illa
die, in quo manifeſta faciet, abſcondita tenebrarum, & conſilia cordium. Forſan &
de Ioanne poteſt intelligi, qui cũ eſſet uox domini per anigma Iſraẽli ad hunc mo
dum loquutus eſt, Iam enim ſecuris ad radicẽ arborũ poſita eſt. Omnis itaq; arbor,
non faciens fructũ bonum, exciditur & in ignem conijcitur, atq; ita & ipſe reuelauit
condenſa, hoc eſt, ſterilitatem eorũ manifeſtauit. Eſt enim condenſum, Sylua infru
gifera. Huius declarata noxia ſterilitate, ad competentem illos fertilitatem prouoca
uit dicens, Facite fructus reſipiſcentia dignos ex quibus omnibus unus eſt effectus,
ut templum domini ædificetur, in quo quiſquis conſtitutus fuerit, uere poterit glo
riam offerre domino. Sed & diluuium inhabitat dominus. Per baptiſmum nanq;
in animabus ſanctificatorum habitatio domino paratur. Ablutam igitur a pecca
torum ſorde animã inhabitat dominus. Quapropter dicitur inhabitare diluuium.
Quod enim remiſſionem peccatorum, quæ ex baptiſmate eſt diluuium uocauerit,

ex triceſimo

Vel quod unũ habeat princi/ pium.

A extricesimo primo quoque psalmo didicimus, ubi dicit, ueruntamen in diluuio aquarum multarum ad ipsum non appropinquabunt. Peccatorum nanq; delicta, in redemptione ea quæ per baptismum est, appropinquare amplius non permittentur. Et sedebit dominus, Rex in æternum. Præter hæc omnia agnoscendũ nobis est imperium domini, quo dominatur omnibus, & dat uirtutem populo suo, ut deuicto iniquo, benedictionem accipiamus quę datur à domino in pace, ijs qui illum precantur. Ipsi sit gloria in secula seculorum Amen.

IN PSALMVM XXIX PSALMVS CANTICI IN DEDICATIONEM domus Dauid. Exaltabo te domine quoniam suscepisti me.

Psalterium. Psalmus. Canticum.

Psalterium quidem instrumentum musicum, ad hymnos diuinos prę paratum tropice est corporis nostri structura. Psalmus uero actio est corporis nostri ad dei gloriam facies, quando ex uerbo dei compositi, nihil inconcinnũ aut absonũ in motibus ac numeris perficimus. Canticũ est, quod cunq; contẽplatione simplici theologica; cõprenditur. Ex quo psalmus, sermo est musicus, quando cõcinne aptecq; secundũ harmoniæ rationem ad organum pulsatur. Canticũ uero uox concinna sine organi sono & cõcentu. Itacq; quoniã hic psalmus Cantici inscriptus est, putamus significari, quod cõtemplationẽ ordine sequatur actus. Hic igitur psalmus cantici in dedicationẽ domus Dauid, ut inscriptus est, rationes aliquas continet. Et uidetur, secundũ historiã temporibus Salomonis erecto iam templo fuisse ad psalterium accommodatus. Sensus uero spiritualis humanitatem à uerbo assumptam significat. Et dedicationem domus ipsius recens & mirabili modo constructę, notat inscriptio. Multa enim inuenimus in hoc psalmo ex

B persona domini pronuntiata. Aut forte domum intelligere conuenit ædificatam à Christo ecclesiam, ut & Paulus ad Timotheum scribit. Videas quomodo oporteat in domo dei conuersari, quæ est ecclesia dei uiuentis. Dedicatio uero ecclesiæ, existimanda est renouatio mentis per spiritum facta, singulis corpus ecclesiæ Christi cõplentibus. Est autem diuina & uera harmonia, non cõprendens aliquos sermones auditum oblectantes, sed noxios spiritus quæ animas teneras perturbant cohibentes atq; mitigantes. Exaltabo te domine, quoniam suscepisti me, & non lętificasti inimicos meos super me. Quomodo is qui in altissimis habitat, exaltatur ab ijs qui humilem habitant locum? Si enim deus in cœlo supra, ac tu in terra infrà es, quonam modo deum exaltabis? Quid igitur his uerbis Propheta sibi uult? An forte deus exaltari dicitur ab ijs, qui magna ac diuina de ipso percipere, ac contemplatione subleuari, ad dei gloriam peruenire ualent. Qui igitur ad beatitudinem cum scientia properat, deum exaltat: qui uero contrà nititur, dicere non licet quantum in se ipso deum humilem reddat. Omnem autem rebus nostris conuenientem statum, deo tribuere quodammodo uidemur. Idcirco dormitantibus nobis & pigre agentibus dormire dicitur deus, indignos nos sua erga nos custodia iudicans. Si quando autem ex somno detrimentum sentimus, dicimus: Surge, quare obdormis domine? Item non dormit, neque dormitabit, qui custodit Israel. Et alij quidam ob turpia & indigna conspectu dei facta quæ admittunt, oculos dei auertunt. Hi per pœnitentiam dicunt: Cur faciem tuam auertis? Et alij præterhos sunt, qui obliuione dei capiuntur, ac uelut sui obliuiscentem deum reddentes, inquiũt: Cur obliuisceris domine paupertatis nostræ & tribulationis nostræ? Et in

Quomodo deus quãdo in cœlo est, exaltari dicitur ab ijs qui in terra sunt.

summa: quæ de deo humano more dicũtur, illa faciunt ipsi homines, talem sibi c
stituentes deum, qualem quisq; antea sepsum constituit. Exaltabo te itaq; dom
ne, quoniam suscepisti me, & nõ delectasti inimicos meos super me. Nihil huma
nihil terrenum mihi in uita fecisti. Vnde facultas mihi te exaltandi? Quoniam tu
me præuenies suscepisti. Signanter dixit suscepisti me, hoc est, subleuasti me &
pra ea quæ me circumstant aq; opprimunt, cor. Sanasti me: uelut si quis puerum qui
dam imperitum natandi, manu sublimẽ supra undas ducat. Qui igitur deficiẽ
respirat a ruina, is demũ ob benefactorũ gratiã, exaltare dicit deum. Velut si quis
quendã palestritã debilem a tuinæ periculo liberet ac superionẽ aduersario con
tuat: hunc quidẽ insperatæ uictoriæ occasionem præbet, illi uero sperata palmã
tã aufert. Non enim labores qui sanctis eueniũt, nostris inimicis uictoriã
tã pariunt. sed quando festi desperamus, & nostræ cogitationes in angustias red
guntur, & lassatus nobis propter adiectionem afflictionum, tunc demum ut deus
lætantur & exultant: uelut cum Iob actum est. Imperfectiones, inquit, est et hanc
tabo & uermibus eius caro fœtum rebat. Nondum hæc aduersario lætam gra
rabant. Si uero mollitie cordis ad hæc tot laborum dia execrabile aliquod uerbum
uxor incitauerat, dixisset: tunc super eum immensi gauisi essent. Idcirco nec in Paulo
sitiente, esuriente, nudo, pulsato laboriõe, quæque uersus peregrinãte, aduersarius
est lætatus. Cõtra uero potius est affectus, cũ eum tam hilariter atq; cõstanter hæc
pati: præterea hæc uerba iactantem aspiceret: Quis nos separabit a charitate Chri
sti? Domine deus meus clamaui ad te, & sanasti me. Beatus qui præsentem plagam
quam interne habet nouit, ut medico accedenti dicere ualeat: Sana me domine,
quoniam conturbata sunt omnia ossa mea: et: Ego dixi, domine miserere mei, sana
animam meam, quia peccaui tibi. Idcirco quidam gratias reddit ob illatam sibi ui
cinam: Domine, inquit, deus meus es. Non omnium deus est deus. sed eorum pro
prie qui charitate sunt ei conuncti: ut deus Abraham, deus Isaac, deus Iacob. Si
enim omnium esset deus, non separatim sibi horum dixisset. Et Iacob dicebat: Auxi
liatus est tibi deus meus. Et Thomas certus resurrectionis, dominum amplectens
ait: Dominus meus & deus meus. Et itaq; uox illa, domine deus meus plena ar
cẽtu fiduciæ & cõuenies statui Prophetico. Clamaui ad te & sanasti me. Nihil me
dium, nullum q; interuallum fuit, inter meam uocem & tuam gratiam, sed simul cla
maui & sanitas prodijt. Etiam te adhuc loquente dicam: Ecce adsum. Magna itaq;
loqui oportet ad deum orantem, ut uel ex nobis ornatur sanitas. Domine eduxisti
ab inferno animam meam. De hac sanitate deo gratias agit. Nam quando me ibo
affectus ad infernum descendit unde per illius uirtutem qui pro nobis pugnauit
contra eum qui imperium supra mortem habuit, est reductus. Saluasti me a de
scendentibus in lacum. Sæpenumero lacus nominantur subterraneæ foueæ custodiæ
captiuorum apte etiã in Exodo dicitur: A primogenito Pharaonis usq; ad primo
genitũ captiuæ, quæ erat in lacu. Sed & Hieremiã in lacum miserũt. Et Ioseph fra
tres pręinuidia in lacũ aqua carentẽ miserunt. Quælibet igitur actio aut ad infernũ
ra nos per peccatum grauando deducit, uel habiles ad deum accedendo, ad supernũ
ra tollit. Seruasti itaq; me prius in uita existentem iniqua: a descendentibus in te
nebrosum & horridum locum separando. Ideo ait: Suscepisti me. hoc est, me à rui
na præcipitem reduxisti, ut occasio lætitiæ aduersus me meis eriperetur inimicis.

Lacus.

Quod

A Quod igitur alibi ait, Constituisti pedes meos tanquam cerui, & super excelsa statuens me. Reditum ad excelsa, liberationē susceptionemq; à lacu appellat. Psallite domino sancti eius: Non statim si quis Psalmi uerba ore proferat, hic domino psallit: sed qui cum quo corde puro enuntiat psalmodiam, & quicunq; sunt sancti ergadeum, iustitiam seruantes, hi demum domino psallere rhythmis spiritualibus consueuerunt. Qui uero fornicatores sunt, qui furtum, qui dolum & mendacium in corde retinent, psallere quidem parantur, re autem uera non psallunt. Sanctum enim ad Psalmos discendos hic uocat Propheta. Non potest arbor mala bonos edere fructus, neq; item cor malum uitæ uerba rectè proferre. Facite itaq; arborem bonam & fructus ex ea bonos. Repurgate corda ut in spiritu fructificetis, & possitis sanctificati prudenter psallere domino. Et confitemini memoriæ sanctitatis eius. Non dixit, confitemini sanctitati eius, sed memoriæ sanctitatis eius: hoc est, gratias agite. Cōfessio itaq; in hoc loco pro gratiarum actione accipitur. Gratias itaq; agite, quoniā in memoria sanctitatis eius estis: qui olim in profundo malitiæ existētes, & carnis impuritate contaminati, uenistis in oblationem eius qui nos creauit. In propitiationem ergo eorum quę admisistis, confitemini de his quæ a uobis non rectè nec sobrie facta sunt. Quoniam ira in indignatione eius, & uita in uoluntate eius. Prius tulit dextram in indignatione eius. Deinde remlatiorem, uitam in uoluntate eius. Videtur tautologia esse, hoc est idem dicere apud eos, qui non perspicaciter ea quæ significantur, attingunt, quod Propheta iram in indignatione dicere esse uidetur quasi ira & indignatio idē sint, cū tamen plurimū differāt. Thymos enim iudicij est ad inferendū quædā tristia merenti. Ira uero labor assumptus a iusto iudi-
B ce, ad pœnas pro modo iniustitiæ cuiq; inferendas. Verbi gratia: Medicus cognoscēs partē corporis aliquā inflāmatione affectā & sanie refertā, iudicat incisionē necessariā esse faciendā: hoc itaq; thymō sacrū nominat eloquiū. Post uero medicinalē sententiā afferendi remedij, uenitur ad rē, & ea exequenda quæ sunt iussa & iudicata: hoc est, ad ferrū incidēs, & dolorē affecto inferēs. Hæc demū ira dei dicta est. Veniamus igitur ad ea quæ in Psalmo scribuntur, & facile sententiæ consequentiā inuenies. Quoniā ira in indignatione eius Pœna secūdum iustū dei iudicium, uita uero in uoluntate eius. Quid ergo dicit? Quòd hoc uult deus: hoc est, ut omnes eius uitæ participes sint. Labores aūt & pœnæ non eius uoluntate infliguntur, sed merito eorum qui peccauerunt inferuntur. Vitā itaq; deus bonorū omniū dator cuiq; propria uoluntate tribuit. Iram uero sibi quisq; thesaurizat in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei. Mos est sacri eloquij: si quādo tristia lętaq; cōmemorat tristia lętis in ordine præponere: quoniā lęta post malorū experientiā siue memoriā iucūdius degustant. Ego, inquit, interficiā & ego uiuere faciā. Percutiā & ego sanabo. Beneficiū pœnā sequitur. Ipse nanq; pessundat & rursus erigit. Percussit, & manus eius curauerūt. Dolenda semper anteponit, ut gratiæ nobis cōstantiores existant, cum malorū remediū & latorū custodiā uideamus. Ad uesperum demorabitur fletus, & ad matutinū lætitia. Reminiscere tēporis dominicæ passionis, & sermonis significationē qui ponit hic facile reperies. Ad uesperū demoratus est fletus discipulis domini, quando in cruce pendentē conspexerūt: & ad matutinū lætitia, quando post resurrectionē cū gaudio cucurrerūt, inter se bonos afferentes nuntios, quēadmodū uidentes dominū. Vel forte in unuersum, uespera seculū hoc dicit, in quo qui perfanctè

Qui uere sunt Psalmes.

Ira in indignatione eius.

Scriptura tristitiæ lęta subnungit.

plorant,aduenientè poſtea matutino conſolabuntur. Beati,inquit,qui lugent, quo-
niam conſolationem accipient:beati qui flent, quoniam ipſi ridebunt. Quicunque
igitur dies ſeculi huius in conſummatione iam exiſtentis & ad occaſum tendentis,
in plorandis peccatis abſumunt, hi demum uere illo matutino aduenientè gaude-
bunt. Qui enim ſeminant in lacrymis,in exultatione metent. Ego autem dixi,in
abundantia mea non mouebor in æternum. Quemadmodum ciuitatis eſt abun-
dantia, uænalium rerum in foro copia: itemq; regionem abundare dicimus quæ
multis referta fructibus exiſtit:ſic & animæ dicitur abundantia, quæ bonis eſt acti
onibus referta, quæ primum quidem cum labore colitur, poſtea uero cœleſtium
hymbrium frequenti irrigatione faginata fructum triceſimũ,ſexageſimum,centeſi
mum reddere,ac benedictionem aſſequi ualet dicentem, Benedicta horrea tua &
diuerſoria tua. Qui enim uirtutis ſuæ firmitatem ſentit,confidenter loquetur, & ro-
borabitur, ne facilè ab aduerſario euertatur, ut ager plenus cui benedixit domi-
nus. Domine in uoluntate tua præſtitiſti decori meo uirtutem. Qui tempus in in-
quirenda uirtutum ratione conſumpſerunt, quaſdam dixere uirtutes ex contem-
platione conſiſtere,quaſdam uero ſine cõtemplatione:utpote prudentiam quidem
ex contẽplationibus in cognitione bonorũ ac malorum: Temperantiã uero,eſſe eli
gibiliũ & fugiendorum, iuſtitiã earum quæ diſtribuenda ſint,quæ non ſint, Forti-
tudinẽ,corũ quę grauia ſunt, quę nõ ſunt:Pulchritudinem uero & robur ad con-
templationem non pertinere,poſteriores illis qui ſunt ex contemplatione. Nam ſecun
dum commenſurationem & harmoniam earum contemplationum quæ ſunt ani-
mę, quidam philoſophorum intellexerunt pulchritudinem:robur uero ſecundum
efficaciam earum uirtutum,quæ ex contemplationibus ſuggeruntur. Verum ut de-
cor animæ fiat,& efficax eorum quæ neceſſaria ſunt potẽtia,diuina eſt opus gratia.
Vt igitur ſupra dixit:Quoniam uita in uoluntate eius: ſic nunc deum in reddendis
gratijs exaltat dicens,In uoluntate tua pręſtitiſti decori meo uirtutem. Pulcher qui-
dem ſum ſecundum naturam,debilis autem factus, ob peccatũ per inſidias ſerpen
tis admiſſum,periĳ. Pulchritudini ergo meæ, quam ex te in prima creatione accepi,
addidiſti uirtutem ad ea quæ opus erant agere neceſſariam. Pulchra nanq; ac de-
cora omnis eſt anima,quæ in ſymmetria propria uirtutũ ac harmonia ſibi cõgruen
ti cõſpicitur. Pulchritudo autem uera & deſideratiſſima & ſola mentis purgatione
contemplabilis,circa beatam uerſatur naturam:cuius tu per eius gratiam particeps
aliquantulum eris,ueluti ex rei fulgentis obiectu,ſplendorem aliquem ingentem in
facie referens. Ex quo & Moſes pulchritudinis huiuſmodi,quo ad ſpectem uultus,
cõuerſando cum deo uſus eſt particeps. Qui ergo propriam ſentit uirtutẽ, uocem
hanc gratias referentem emittit: Domine in uolutate tua præſtitiſti decori meo uir-
tutem. Quemadmodũ uero decor atq; fortitudo contemplationis expertes, poſte-
riores ac ſequaces ſunt illis uirtutibus quæ ex contemplatione ſunt: ſic contraria
quedam uitia citra contemplationem, fœditas & debilitas apparent. Quid enim
turpius aut intempeſtiuius anima pertubationibus ac uanis affectibus obnoxia?
Vide,quęſo,parumper iratũ,eiuſq; ferociam & acerbitatẽ. Conſidera mœſtũ atq;
triſtẽ quanta ſit in eo humilitas dejectioq; animi. Præterea cum qui a libidine aut
gula ſuperatur, uel terroribus affligitur, quiſnam uel conſpicere pateretur: cum
palam ſit, animi affectus corporis ſtatum atq; aſpectum ſolere immutare. Velut
itaq;

Decor & fortitudo

Aitaq; uestigia pulchritudinis animæ in sancti hominis statu apparẽt: sic contra in reliquis fœditas quædam. Prouidendum itaq; nobis omni studio ut hanc habeamus pulchritudinem,ut sponsus dei uerbum nos excipiens dicat: Tota pulchra es amica mea,& macula nó est in te. Auertisti autem faciem tuam a me, & factus sum conturbatus. Donec enim,inquit,contemplationis tuę radij mihi fulserunt,in statu firmo atq; tranquillo egi. Postquam uero auertisti faciem tuam a me,in multa perturbatione & tumultu deprensa est anima mea. Auertere autẽ faciem suam dicitur deus,quando temporibus calamitosis æstuantes relinquit,ut fortitudo certantis cognoscatur. Si igitur pax ea quæ superat omnẽ sensum custodiat corda nostra, facilè perturbationes tumultusq; & anxietates possumus euitare. Quoniam uero diuinę uoluntati auersio opponitur,pulchritudini uero & fortitudini perturbatio: sane perturbatio animæ turpitudo & debilitas est,ex alienatione a deo proueniens. Orandum igitur ut dei nobis facies continuò fulgeat, unde in statu simus decenti ac salutari,præterea mites & tranquilli,ac ad omne officium quod à nobis exposcitur quieti ac præparati inueniamur. Paratus sum,inquit,& non sum turbatus: Ad te domine clamabo,& ad deum meum precabor. Sæpe de clamore ad deum dictum est, quòd clamor sit eius tantũ qui magna & cœlestia desiderat. Si quis autem parua & humilia à deo petit, parua item & humili utitur uoce, non ad sublime, nec ad ipsius dei aures proueniente. Quæ utilitas in sanguine meo si descendero in corruptionem? Cur,inquit,clamaui,& quæ te dominum ac deum meum rogauit? Quid mihi opus, inquit, carnis oblectatione, aut sanguinis multitudine, quum sim eas amissurus in communi corporis resolutione? sed potius meum corpus castigo,& in seruitutem redigo: ne forte ex ualetudine nimis prospera, & sanguinis copiosi feruore, occasio peccati mihi corpulentia exoriat. Ne igitur tuũ corpus delitis tradas,somno,balneis, plumis ac mollibus cubilibus, semper hoc habeas in ore uerbum: Quæ utilitas in sanguine meo si descendero in corruptionem? Quid quæso uegetum ualidumq; studes reddere, quod paulopòst est interiturum? Quid te ipsum faginas & carnibus grauas? An ignoras,quanto pinguius tuum tibi corpus, tanto grauiorem animæ tuæ carcerem constituis? Nunquid confitebitur tibi puluis,aut annuntiabit ueritatem tuam? Quomodo terrestris homo ac carneus confitebitur tibi deo? Quomodo item annuntiabit ueritatem is qui disciplinis non studeat,& in tanta carnis mole suam ipsius mentẽ oppressam teneat? Iure itaq; meam extenuo carnem, nec meo sanguini parco, qui in carnem coagulari solet, ne mihi uel ad confessionem uel ad ueritatis cognitionem sit impedimento. Audiuit dominus & misertus est mei. Postquam narrauit quæ fuerit quæ ipse ad dominum clamauit,statim diuinum sentiens auxilium,nos ad petenda similia prouocat: Audiuit, inquit, dominus & misertus est mei. Dominus factus est adiutor meus. Oremus ergo & nos, clamemusq; uoce spirituali petentes magna, non carni studentes (Qui enim in carne sunt, deo placere non possunt) ut & nos exaudiat deus, nostram debilitatem miseratus: & nos diuino fretos auxilio, dicamus: Conuertisti laborem meum in gaudium mihi. Non enim cuilibet animæ dei gaudium oritur: sed ei, quæ peccatum suum uehementi lamentatione ac singultu ploraue- rit, ueluti si mortuum lugeat, qui sane fletus postremò in gaudium reuertitur. Quòd autem sit laudabilis quidam luctus, ostendunt pueri, ut ait Euangelium,

Deus quando faciem dicitur auertere.

Laudabilis luctus.

in foro

Per tibias in euangelio Prophetas significat.

in foro ſedentes atq; dicentes: Lamentati ſumus uobis,& non plorâſtis:tibia cecinimus uobis & non ſaltaſtis.Eſt autem tibia inſtrumentum muſicum,flatu ad melodiam reddendam utens: ex quo exiſtimo quemuis ſanctum Prophetam, tibiam nominari,ob motum à ſancto prouenientem ſpiritu.Ideo dicit: Inflauimus tibiam, & non ſaltaſtis.Prophetici enim ſermones nos ad actionem ſanctę Prophetiæ cógruam conuertunt,quæ hic dicitur ſaltatio quædã Sed & lamentantur nobis Prophetæ,ad luctum nos prouocantes, ut ſimul in tenſum peccatorum noſtrorum ex Propheticis ſermonibus uementes, noſtrum lugeamus exitium, laboribus multis & exercitationibus noſtram carnem affligendo. Tali nempe homini luctuoſa ueſtis conſcinditur,quam flens peccatum ſuum ſumpſerat,tandemq; ſalutis ac lętitię ueſtem recuperat. Hæc enim ſunt illa ſplendida & nuptialia indumenta, quibus ſi quis fuerit ornatus,non ejicietur Sciſti ſaccum meum,ac circumdediſti me lętitia. Saccum ad pœnitentiam facit,quum ſit humilitatis ſignum.Olim nanq; patres in ſacco & cinere ſedentes,pœnitentiam egerunt.Quoniam Apoſtolus reuelata facie in eandem imaginem transformatur a gloria in gloriam.Datã ſibi a domino gratiam,propriam dicit gloriam. Vt cantet tibi gloria mea. Gloria iuſti, ipſius eſt ſpiritus. Quicunque ſpiritu pſallit, dicat: Vt cantet tibi gloria mea, & non compungar.Non amplius, inquit, faciam digna compunctione, cordisue contritione ob dimiſſi peccati memoriam. Domine deus meus in æternum confitebor tibi, hoc eſt,gratias agam: quoniamquidem ex pœnitentia mihi ueniam dediſti, & ad gloriam me ablato, peccatorum probro deduxiſti. Ideo in perpetuum confitebor tibi.Quod enim temporis interuallum eſſe poterit, quo me talium benefactorum tuorum obliuio capiat?

D

IN PSALMVM XXXII EXVLTATE IVSTI IN DOMINO

Exultate iuſti in domino, rectos decet collaudatio. Conſueta quidem ac familiaris eſt ſacris uoluminibus exultationis uox clariſſimum quendam ac iucundum in rectis animabus ſtatum oſtendens. Exultate iuſti in domino. Non autem quando rem proſperam domi habetis, non item quando corpori bene fuerit, non cum ager fructibus omnigenis refertus eſt:ſed quod dominum habetis, talem habentem pulchritudinem, talem bonitatem,talem denicq; ſapientiam.Sufficiat uobis ea lętitia,quæ in ipſo eſt. Videtur autem Propheta hic ob aliquam rem gratam aſſecutam, in domino exultare. Ideo iuſtos adhortatur iſtam ſentire dignitatem,quod talis domini ſerui eſſe mereantur, & exultare in illius ſeruitio cum gaudio inenarrabili & tripudijs cordis,uelut exenthuſiaſmo ac ſenſu diuinæ dilectionis ſubſilientis, ſi quando tuo cordi quaſi luxquædã, multam de ſe deus cogitationẽ atq; intelligentiam peperit,tuamq; mirum in modum illuſtrauit animam,ut in eius amorem inagnopere ueniat:res uero corporis ut uilia deſpicias ex illa breui & obſcura lætitiæ forma,omnem iuſtorum ſtatum facile noſſe poteris,quo illi æquabiliter & inconcuſſe in deo lętitiam ſunt aſſequuti. Tibi autem diuina diſpentatione quandoq;, nec admodum ſæpe talia contingunt:ut per breuem deguſtationem admonearis, quibus bonis ſis deſtitutus. Iuſto autem quod in ipſo inſideat inhabitétque ſpiritus, aſſlatim eſt diuina cęleſtisq; lætitia. Inter præcipuos uere ſpiritus fructu,scharitas,gaudium,pax numerãtur.Exultate igitur iuſti in domino. Locus quidam iuſtorũ capax eſt dominus: in quo

A in quo qui existit, necesse est ut lætetur & gaudeat. Fit autem uicissim & iustus domino locus, cum illum in sese recipit, sicut peccator locum dat diabolo: qui illud monentis minime audit: Nolite locum dare diabolo Item ... ecclesiastici: Si spiritus potestatē habentis in te ascendat, ne locum tuū dimiseris. In ipso itaq; domino existens, quoad licet, ipsius mirabilia speculemur atq; ita ex eorū cōtemplatio ne lætitiā nostris cordibus cōparemus. Rectos decet collaudatio. Quemadmodum enim pedi obtorto atque obliquo, calceus rectus non admodum probe aptatur: sic obtortis cordibus diuina laus minime conuenit. Quamobrem existimo dæmonum oribus ut de seruatore indigne loquentibus, ad eum manifestandū ab latam fuisse potestatem. Et Pythonem increpat Paulus, ut ab impuro sanctus non commendetur. Tale quid & peccatori dicat deus: Quare tu enarras iustitias meas? Conemur igitur fratres omni studio, opus omne obliquum ac minime rectum uitare: mentēmque nostram ut rectam regulam & animæ iudicium corrigamus: ut nobis existentibus rectis, dei laus maxime conueniat. Quemadmodum enim serpens peccatum nos docens, obliquus dicitur, & in serpentem draconem dei ensis inducitur, propterea quòd multas spiras ac inuolucra in it nere facit. Serpentis nanque tractus inæqualiter per humum serpit: prioribus partibus aliter ac illis quæ sequuntur motis, & rursus postremis aduersus priores procedere conantibus. Itaque qui serpentem imitatur, obliquam & contrarietate refertam præ se fert uitam. Qui uero dei uestigia sequitur, rectas semitas, rectam item pedum uestigia faciet: quoniam rectus dominus deus noster, & quæ recta sunt uidet uultus eius. Si duæ B regulæ iuxta inter se ponantur, ambarum inuicem rectitudo conuenit. Si uero obtortum iuxta regulam rectam ponatur lignum, incongruum & procul a proportione recti reperietur. Quoniam itaque recta est dei laus, recto opus est corde, ut ei laus dei congruat atque cōueniat. Si enim nullus dominū Iesum nisi in spiritu sancto dicere ualet, quomodo laudem refe res, spiritum in tuis uisceribus rectū renouatumque non habens? Confitemini domino in cithara, in psalterio decem chordarum psallite illi. In cithara primum confiteri domino oportet. hoc est, actiones corporales congrue reddere. Quoniam enim in corpore peccauimus quando membra nostra seruia peccati ad iniquitatem præbuimus, Corpore item confitebimur, eodem in peccati dissolutionem utentes organo. Maledixisti? benedicas. Circumuenisti proximum in negotio? redde. In ebrietatem incidisti? ieiuna. Arroganter & superbe egisti? humiliare. Inuidisti? consolare. Occidisti? tu martyrium pro Christo subi, uel quod par est martyrio, per tuam confessionem prius corpus castiga: Tunc demum post confessionem, in decachordo psalterio deo psallere poteris. Prius enim corporis actus corrigere oportet, ut decenter ac congrue diuinæ assistamus laudi, ac sic tandem ad intelligibilium contemplationē ascēdamus: psalterium mens dicta est, quæ superna quærit, ex eo, quòd structura organi huius diuinitus sonandi potentiā accepit. Opera igitur coporis, ueluti inferne deo confitentur: quæ uero per mentē annuntiantur mysteria e supernis occasionē habent, pterea quòd mens per spiritū sanctū sanādi accipit facultatē. Qui eñ æque omnia mandata respicit, ac ueluti harmoniā ac concentū quēdam peregerit, is demum

Rectos decet collau.

Confiteri domino in citharā.

Psallere.

Decachordum Cantate cantu cum nouum.

is demum in decachordo psalterio deo psallit. Decachordū appellat, quo decem mandata g[illegible] prima legis promulgatione sunt conscripta. Cantate domino cant[illegible] hoc est non in legis ac scripturæ uetustate, sed in nouitate spiritus deu[illegible] Qui enim legis non historicum, sed spiritualem accipit sensum, hic cāticum [illegible] cantat: quoniam inueteratū exoletumq; iam illud testamenti pertransijt: renouatū uero ac reformatū doctrinæ dei canticum nos excepit, quæ nostram ut aquilæ iuuentutem renouat, quando exteriorem corrumpimus hominem, interiorem uero de die in diem renouamus. Quin & qui ad anteriora se extendit, seipso iunior perpetuò redditur. Atq; ita qui seipso semper iunior fit, recentius quoq; canticum deo canit. Vel forte nouū, mirandū & præter antiquam consuetudinē institutū, uel nuper ac recenter in lucē uenēs dicit. Siue igitur admirabilem & omnē excedentē naturā incarnationē domini narraueris: siue regenerationē quoq; ac renouationē uniuersi orbis per peccatū antiquare, postremò resurrectionis mysteria mundo nuntiaueris, tunc demū recens ac nouum canticū cantabis. Bene psallite ei in uociferatione. Audite mandatū. Bene psallite, hoc est, mente minimè uaga būda & alias res agente, sed affectu syncero & animo attento in uociferatione psallite. Quemadmodū boni quidā milites post triumphum de inimicis habitū ei qui uictoriæ causa fuit, hymnos offerte, atq; illum laudate. Confidite, inquit, ego uici mundum. Quisnam hominum aduersus diabolum bellum gerere potest, nisi ad ducis confugientes uirtutem ac protectionem, per illius fidem hostem nostrum denūciamus & iaculemur?

Vociferatio

Bene psallite in uociferatione. Est autem uociferatio in hoc loco fremitus & uox quædam, cum clamore confusa, sine modo & numero: alioqui concors ac congruens ijs qui in bello simul conclamant. In una igitur uoce, & una charitatis conspiratione & unitate psallite. Quid demum oportet psallentes dicere? Quod rectum est uerbū domini. Hac de causa prius rectos corde ad laudē euocat: quoniā hoc quod est laudandum dei uerbum, in principio erat apud deum existens deus. Rectus itaq; pater, rectus filius, & rectus spiritussanctus. Et

Opera omnia in fide.

omnia opera eius in fide. Quid est quod dicit? Opus cœlum, opus terra, opus mare & aër, denicq; animata & inanimata, rationis participia & expertia omnia. Quomodo autem in fide omnia? Quænam inanimatis fides? quæ item brutis, quæ fides in lapide, quæ in cane? Nec inanimatum necq; brutum aliquod in fide. Hic autē nihil excipit, omnia comprehendit. Cuncta, inquit, opera eius in fide. Quod ergo opus dicit? Si cœlum, inquit, uideris, ipsiusq; ordinem consideraueris, fidei tibi dux est. Per id nanq; artifex tibi ostenditur. Si terrę ornatus, rursus per hos tibi conditoris augescit fides. Non enim per eam quæ corporeis oculis comprehenditur, dei cognitionem, ad fidem dei peruenimus, sed mentis uirtute per uisibilia, inuisibilem conspicimus. Omnia ergo opera eius in fide: & si lapidem dixeris, quandam habet in eo qui credidit uirtutis demonstrationem: & si formicam, & si culicē, & si apem dixeris. Sæpe nanq; in minimis cōditoris sapientia solet apparere. Nā qui cœlum & immensa pelagi spatia diffundit, is est qui tenuissimū apis cuspidem uelut fistulam quandam cauat, ut per illam uenenum effundat. Omnia igitur opera eius in fide. Nihil tibi omnino sit infidelitatis occasio, nulla dubitatio mentisq; uanitas exurgat. Caue dicas, temere factum est hoc, & sponte hoc contigit. Nihil enim inordinatum, nihil nō pręfinitum, nihil accidit frustra, nihil temere fertur. Nec malum

Fortuitum nihil.

ullum

A ullum euentum aut fabricandi horam. Hæc nanq; inexhaustis ac diuinis operibus Christianam non latent. Nonne duo passeres asse uenundantur, & unus ex eis non cadet extra abq; Dei uoluntatem? non cadet: Quot capilli capitis? & unus ex eis non est apud Deum oblatum. Videsne quam Deum eadem, quomodo neque minima rerum ordinem quam conflagrationem ipse effugat? Diligit misericordiam & iudicium. Misericordia Domini plena est terra. Super te iudicium de fructifer. ac feuere ex merito actus nisi foeda ageret, quæ nobis spes ceteris quæ ex omnibus salutis foret? Nunc autē diligit misericordiam et iudicium, sicut ait Dens misericordiam faciens, & in ea quidem throno præsidentem. Sic quemlibet mi- serator. deum adducat. Sumpsit te, ô sterilis, domine, domine quis sublimabit? Neq; enim misericordia huic ac hæc neque iudicium sine misericordia. Ante iudicium misericordiam diligat, & post eam ad iudicium ueniat. Hæc enim inter se connecta sunt, misericordia cum iudicio, ne misericordia sola securitatem nimiam ac negligentiam pariat, neu iudicium in desperationem deducat. Vult tui misereri iudex, teq; miserationibus suis complecti, modo post admissa humilem te factum & pœnitentem & flagitantem, & malefacta plurimum deplorantem inuenat. Insuper si occultare festinat, gaudet autem ac demum fratrem, ut pro te Deum oret tuum, etiam fabricatus, præ- cantem: demum si omnino te non rabilem uiderit abunde tibi misericordiam suam impendet. Si rursus cor tuum impœnitens superbumq; ac futurum seculum non credens, nullamq; iudicij timorem conspexerit, tunc in te iudicium diligit, perinde atque medicus concinne ac leniter prius purgatorijs & emplastratis uulneribus tu- mores ac tubera exiccare contendit: ubi autem plagam duriorem ac resistentem ui B ferri excidit misericordia & cura molliore, tabidum ac noxium ferro abscindit. Di- ligit igitur misericordiam in nos, quos præteritorum pœnitet: Diligit item iudicium in nos, qui duro sunt corde. Tale est quod etiam Esaias ad deum dicit: Misericordia *Misericordia ui ponderare.* tuam ponderet. Nam & ille misericordiam cum iudicio cōstituit eius qui ponderet, mensuram & mensura cuiuslibet mensa expendit. Misericordia Domini plena est ter ra. In hoc loco misericordia a iudicio disiungitur. Nam terram tantum Dei miseri cordia refertam dicit, iudicio in tempus defunctorum reseruato. Hic profecto mi- *Tempus misereri.* sericordia sine iudicio est. Non enim uenit ut mundum iudicet sed ut seruet. Illic uerò non est iudicium sine misericordia, quoniam nequit homo mundo corde ac liber omnino a peccato reperiri, etiam si unius diei tempore supra terram uixerit. Quamobrem quæso magis unum quotidie uidere cadentium, & fragilegenas hominū mille mortu- orum? Deorum gratia dicam, eo magis bonitatis eius & tolerantiæ et longanimitatis damnare admiraberis. Nos tamen dum in hac uita famus dei misericordia quanquā indigni utimur. Qui autem sunt in cœlo, eius beatitudine fruuntur atque ideo mise ricordes non sunt. Vel forte nos terram appellat propter cōdemnationem peccati, quo fulmen audimus a Domino: Terra es, & in terram reuerteris. Referti sumus mi- seriarumbus Dei. In peccatis nanque & humo sepultos nos ad uitam, quæ est in Christo, reuocauit misericors Deus. Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu *Verbo domini cœli firmati.* oris eius omnis uirtus eorum. Vbi sunt qui spiritum contemnunt? ubi qui illum se parant a creandi potentia? ubi qui a patris ac filii communione illum abscindunt? Audiant Psalmum dicentem: Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorū. Non enim hic uerbum simplex, aut cōmunis quædam loquu-

tio ex nominibus & dictionibus consistens existimanda est. Neq; item spiritus est e
uapor in aëra diffusus, sed & uerbum in principio consistens apud Deum, & spiri-
Spiritus oris dei, deus. tus sanctus, qui hanc propriè sortitus est appellationem. Vt igitur conditor uerbū
cœlum firmauit, sic & spiritus dei, qui ex patre procedit: hoc est, quod ex ore ipsius
dicet, ne externum aliquid & ex creaturis ipsum existimes, sed tanquam ex Deo
subsistentem glorifices, omnes in illo uirtutes complexus est. Spiritu itaque firma
ta est omnis uirtus cœlestis, hoc est, firmitatem, soliditatem ac robur in sanctitate
& omni uirtute, quæ sacras deceat potestates, ex spiritus auxilio habent. Hic itaq;
spiritus quidem oris sui scribitur. Inuenemus autem alibi uerbum quoque oris ei-
us dictum, ut intelligatur seruator noster, & spiritus sanctus eius ex patre. Queni-
am igitur uerbum quidem Domini Christus, & spiritus oris eius spiritus sanctus
est, uterque cœlum ac terram & omnes uirtutes in eis creauit. Hac igitur de causa di
ctum est, uerbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorū. Ni-
hil enim sanctum citra spiritus presentiam. Angelos nanque ab initio uerbum opi-
fex omnium condidit, sanctos uerò spiritus sanctus reddidit. Non enim parui ab
initio creati, deinde paulatim exercitati atque perfecti, sic spiritus susceptione digni
sunt habiti, sed in prima substantiæ suæ constitutione statim simul inditam habue
re sanctitatem. Quapropter & immobiles sunt a malitiā statim sanctimonia uelu
ti tunctura quadam obdurati, stabilitatemq; ad ueritatem dono spiritus sancti ad-
Congregās sic eut utrē aquas maris. epti. Congregans sicut utrem aquas maris, ponens in thesauris abyssos. Non
dixit, cōgregans sicut in utre, sed sicut utrem. Nosce patrūper utris naturam. Nunc
quidem inflatum, quando resumpto spiritu pellis turgescit: nunc uerò cōtractum,
quando incluſus subtet fugit spiritus. Sic item mare quando turget ac feruet, & spi- D
ritibus insurgit agitatū atq; tumens, quandoque uerò dum est tranquillum, in quie
tem & humilitatem se contrahit. Quemadmodum igitur utrem cōtrahit, sic aquas
maris humiles reddit Dominus. Reperitur & in quibusdam exemplaribus, in
utre. Quo ferme modo ad antiquam nos remittit historiam, quādo mare rubrum
nullo ipsum diducente aut retinente, per sese constitit: & in utre quodam diuino iuſ
su ligatum fluere ac diffundi ex natura sua non potuit. Ponens, inquit, in thesauris
Abyſſ. abyssos. Cōmuni sententiæ cōgruere magis uidebatur si dixisset: Ponens in abyſ
sis thesauros: hoc est, in mysterio suas diuitias cōtinens. Nunc autem quædam pre
tiosa, digna diuinis thesaris abyssos dicit esse. Quandoque sermones de diuino iu-
dicio incomprehensibiles humanis mentibus abyssi uocantur, propterea quòd di-
uinæ tantū cognitioni reseruatæ sunt rationes, quibus singula dispensantur. Quòd
enim iudicia singulorum abyssus uocata sint, in alio Psalmo didicimus, qui dicit: Iu-
Iudicia dei ac byſſus multa. dicia dei abyssus multa. Si igitur quæris cur peccatoris uita prorogetur, iusti uerò
incolatus huius dies abbreuiētur: quare iniustus prosperetur, iustus affligatur: cur
puer ante ætatis perfectionem hinc auferatur: unde sint bella, unde naufragia, un-
de terræmotus, siccitates, hymbres: Cur homo mortalis: cur hic seruus, ille liber:
hic diues, ille pauper: Deinde multa est in peccatis, multa etiam in rectè factis diffe
rentia, ut fœmina lenoni uendita, per uim quodammodo in peccato retinetur: fe-
cus autem quæ ab initio heram nacta est bonam, in uirginitate nutrita est, cur illi
benefiat illa uerò condemnetur: & quæ sit in quolibet horum a iusto iudice senten
tia: Hæc sane omnia in mēte uoluens ac cogitās, reminiscere quemadmodū iudicia
dei abyssus

A dei abyſſus multa,& in diuinis ſunt abſcondita theſauris,nec quibuſuis facilè com-
prehenſibilia.Credẽti quidem ex deo promiſſio eſt:Dabo tibi theſauros abſcon-
ditos & manſiones. Vbi igitur dignatus omnis deum facie ad faciem uidere, tunc in
theſaurus abyſſos dei contemplabimur. De utribus uerò ſi quæ in ſacris uolumi-
nibus dicũtur adduxeris,minus intelliges quid Propheta uelit. Vtres nouum Euã- *Vtres noui.*
gelio nominantur, qui dum eundem uinum cruas renouant, & unum de uetera ute
capiunt. Qui uerò ueterem hominem non deposuerunt, unum nouum commo-
de capere nequeuntes,uti ſunt ueteres. Neque enim unum nouum in utres mit-
timus ueteres,ne uinum effundatur, utres pereant: nulla uenia digni, ſi bonum ac no-
uum effundant meum. Igitur in utres nouos uinum mittendum. Nouum quoque
& ipſum tale uinum,& ſancto feruens ſpiritu id eſt animum ſyncerum,ac ueritati &
præceptis meis obtemperantem in nouum mittendum hominem,qui quoniã per-
petuo Domino nostro Iesu Christi ſtigmata in corpore ferat ſuo, iure nouus dicitur
uter. Timeat Dominum omnis terra, ab eo autem commoueantur omnes in- *Timor domi-*
habitantes orbem. Perfectam quam timor Domini initium eſt ſapientiæ, qui terrena ſa- *ni.*
pientes perfectiorem efficiatur. Timor enim ut pædagogus & stagogicus quidam
ad eam quæ per dilectionem perficitur. Charitas uerò à timore inſtructiuo exercitatos ſu-
ſcipiens perficitur. Ideo ergo uniuerſæ timorem præcipit hic ſermo. Com-
moueantur autem ab eo omnes inhabitantes orbem:hoc eſt,omnis motus
ſuus ex mente diuina recte actum perficiens, diuinæ uoluntati obtemperet. Sic
enim intelligendum est commoueantur ab eo: uidelicet ut nec oculus,nec manus præ-
ter dei uoluntatem moueantur. Neque item cor ea quæ deo displi-
cent, excogitet. Ideo omnes inhabitantes orbem: omnia alia cauſa præterquàm dei timore moueantur.
Quoniam ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt. Ad duo præceden-
tia duo alia ſubiecit: Timeat Dominum omnis terra, & commoueantur omnes inhabitantes
orbem. Hæc præmiſſa ſunt: his iſta ſubiecit: Ipſe dixit & facta ſunt:ipſe mandauit
& creata ſunt. Nam quia ex terrea materia & anima corpori inhabitante com-
poſitus eſt homo,terra iure dicitur,ex terra conditus. Inhabitans autem or-
bem anima uocabitur. Ideo ergo ad terrã illud rationale & habitationem in corpore ſortita. Concinne
igitur ad terrã illud terreſtre pertinet quod dixit & facta ſunt: ad animam uerò dei illud & creata ſunt.
Quoniam uero in ſacris uoluminibus creationem plerumque ſolet accipi partẽ ut eſt il-
lud: Si quam Cain fratricida reliquerit, creatura. Item illud: Vt duo crearet unum nouum ho- *Differentia in-*
minem. Quamuis ſæpe creare & facere unum ſint in primi hominis fabulãta generatio dici- *ter creare & facere.*
tur creatura uerũ in ſecundo regeneratio gratiã, regeneratio. Quantumcunque itaque dei manda-
tum a ſimplici ueritate creatum, in creatione & generatione ſtat. Dominus diſſi-
pat conſilia gentium, reprobat autem cogitationes populorum. Expoſitio eſt hæc
præcedentium quomodo dicentes ſe credentes creauerit ex eo quod populorum ſtul-
ta diſſipat conſilia, quæ erant idololatriam & unitatem habuerunt. Et
reprobat conſilia principum. Poſſunt & ad Dominicæ crucis referri tempus,quan-
do illi quidem regem gloriæ ſupplicio ſe afficere putarunt:ille uerò per crucis diſpẽ-
ſationem humanum genus ſibi uendicauit. In reſurrectione namq; conſilia gentium diſſi-
pauit Pilati & militum & reliquorũ,qui ſe illa cede contaminauere. Improbata ſunt
autem conſilia principum,pontificum uidelicet & ſcribarum,& regum populi. Re-

surrectio nanq; omnem eorum cogitationem dissoluit. Si uerò singulas scripturæ historias percurras, quæ deus aduersus impias & infideles nationes excitauit, facilè inuenies secundum literæ sensum, quod et dictum, multam habere uim. Quando enim Ioram filius Achab regnauit apud Israel, tunc rex Syriæ filius Ader multa uirtute & graui manu bellu gerens Samariam obsedit, ad eam q; compulit famé, ut asini caput, tunc quinquaginta siclis argenti, & quarta mensura stercoris columbini quinq; argenti drachmis emerétur. Itaq; ut sententia Domini impleretur, dissipata sunt consilia Syriæ, ut illi relictis tentoriis suis & omni substantia, fugerint tantam relinquentes copiam Samariæ obsessæ, ut modus siliginis, & duo modij hordei siclo uno uenirent. Sic igitur Dominus nouit gentium consilia dissipare. Quomodo autem improbet consilia principũ, in Saul & Achitophel didicimus, quando Dauid Dominum orauit, dicens: Dissipa Domine consilium Achitophel. Quãdo itaq; aliquem arrogantius magna minantem audieris, ac plagas, mortes inó moda tibi intentantem, respice continuo in Dominum dissipantem consilia gentium, & populorum cogitationes improbantem. Consilium uero Domini in æternum permanet, cogitationes cordis eius in generatione & generationem. Nonne uides gentium dogmata, uanam hanc philosophiam quam inanes sint ac uanæ circa dogmatũ adinuentiones, cum in rationalibus contemplationibus, tum in moralibus præceptionibus ac physiologus quibusdam ac diuinis alijs, quæ apostolica appellãtur? Quomodo dissipata sint & cassata omnia, & sola nunc euangelij ueritas regnet, uides? Multa nanq; in hominum cordibus consilia, sed Dominũ consilium in filium præualuit. Et necessarium est, si consilium dei stabile actumq; in consilio in animis nostris debeat, ut primum humanæ cogitationes in nobis dissipentur. Quémadmodum enim qui in cera fingunt aut scribunt aliquid, cã prius deleant atq; cõplanãt, deinde formas, quas cupiũt, imprimere studẽt: ita nẽ cor nostrũ quod diuina sit suscepturũ eloquia, planũ rectumq; ac liberũ à prauis cupiditatibus reddere oportebit. Cogitationes cordis eius a generatione & generatione. Duo testamẽta per totidem cogitationes ac generationes uelle uidetur significare. Prima nanq; cogitatione primum accepimus, altera uerò salutarem Christi doctrinã præbuit.

Beata gens cuius est Dominus deus eius, populus quem elegit in hæreditatem sibi. Nemo beatum dicit Iudæorum populum, sed eum populum qui ex omnibus melior electus est. Nos autẽ sumus gens cuius est Dominus deus noster, nos item populus quem elegit in hereditatem sibi. Gens quidem, quia ex multis congregati sumus nationibus: populus uerò, quia in locũ abiecti populi uocati sumus. Et quomiam multi uocati, pauci uerò electi: beatum dicit, non uocatum, sed electum. Beatus igitur quem elegit. Quæ autem beatitudinis causa. An exspectata bonorũ æternorum hæreditas. An secundum Apostolum, postquam plenitudo gentium ingredietur, tunc omnis Israel seruabitur. Primum multitudinem gentium beatam dicit. Deinde Israelem qui postremo seruabitur. Seruabitur autem nõ omnis, sed solũmodò qui ad gratiam fuerit electus: Ideo dicit: Populus quem elegit in hæreditatẽ sibi. De cœlo prospexit Dominus, uidit omnes filios hominum de præparato habitaculo suo. Eos qui in propria manent animæ dignitate, & naturæ congruentia faciunt, cœlitus, hoc est, superné aspicit deus. Eos uerò qui uitijs omninò subijciũtur, non e cœlo, sed descendẽdo uidet. Clamor, inquit, Sodomorũ & Gomorræ ad me uenit

Prospicere dei & descendere de cœlo.

A me uenit, & peccata eorũ magna: descẽdam itaq; & uidebo an clamorẽ qui ad me uenit perfecerint. Et rursus: Descendi uidere ciuitatẽ, quam ædificauerũt filij hominum. Hic autẽ ait: De cœlo prospexit Dominus, uidit omnes filios hominũ. Cõsidera excelsam eius speculã, cõsidera è cœlo usq; homines intuentẽ. Vbicũq; fueris, quodcunq; gesseris, siue in tenebris siue in luce dei oculũ prospicientem habebis. Ex præparato habitaculo suo. Non aperiũtur portæ, non cõtrahuntur cortina. Paratũ est cõtinuò ad spectandũ dei habitaculum, omnes aspicit filios hominũ, nullus latitare potest: nihil enim impedimẽto, quin uideat uniuersa, nõ tenebræ, nõ parietes. Tantũq; abest ut unũquenq; non uideat, ut etiã corda quæ ipse finxit, diligentius contẽpletur. Ipsum nanq; cor purũ, rectũ, simplex, nullo cõmixtum malo, ad imaginem suã ab initio creauit deus: postremo idẽ carnis contaminatione uarijs ac diuersis obnoxiũ affectibus nosipsi cõstituimus, corrupta in illo imagine dei, & quã habebat simplicitate & synceritate sibi ubiq; simili. Quoniã igitur cordiũ est conditor deus, propterea omnia nostra opera intelligit, (opera quidẽ dicimus etiã & uerba & cogitationes) & demũ uniuersam hominis uitã: quali affectu, quo proposito, qua mente mouemur: an hominibus magis q̃ dei mandatis placere studeamus, solus uidet, qui intelligit omnia opera nostra. Quapropter & de quouis uerbo otioso rationẽ dabimus. Et ne poculi quidẽ aquæ frigidæ præmiũ perdemus: propterea q̃ præsens est Dominus omnibus operibus nostris. Non seruatur rex per multã uirtutẽ. Non exercitus militaris, nõ ciuitatũ mœnia, non peditũ phalanx, nõ equestris turma, non naualis munimintis præparatio regi salutẽ parit. Dominus enim reges facit & euertit: & nulla est potestas nisi à deo cõstituta. Seruatur ergo rex non per

B multam uirtutẽ, sed per diuinã gratiã, ut & hic uerus ille apostolicus sermo: Gratia estis seruati. Sicut nec ullius tantũ ob diligentiã agriculturæ, quantũ ob augentem terræ fructus deũ excelsum assequitur. Neq; enim qui plantat est aliquid, nec qui irrigat, sed deus qui incrementũ præstat. Si ergo cor regis in manu domini: non ob militarẽ potentiam, sed ob diuinum præsidiũ conseruabitur. In manu autẽ domini nõ quilibet, sed qui regis appellatione dignus fuerit. Quidã autem regnũ dixere legitimam esse præfecturã, uel in omnibus imperiu peccato minime obnoxium. Nam qui sui cõpos imperiosusq; est, recte uocari rex poterit. Et gigas non seruabitur in multitudine uirtutis suæ. Gigantẽ dicit eũ qui uiribus ac robore corporis præstantibus utitur. Neq; igitur rex ex armis auxiliũ ad salutem habet: neq; itẽ fortis sibi ad omnia sufficere idoneus est. Infirma nanq; & inualida sunt cũcta humana, uni dei potentiæ cõparata. Quocirca mundi infirma elegit deus, ut fortia cõfundat & ex ore paruulorũ & lactentium laudẽ perfecit, ut inimicũ & ultorẽ, destruat. Dei nanq; gratia maximè in pueris & sensu nõ adhuc utẽtibus effũditur. Fallax equus ad salutem: in multitudine autẽ uirtutis suæ non seruabitur. Ejicitur ab usu sanctorũ equus. Ex quo nec in bellis Israel unq; ferrur equestrem habuisse exercitũ. Nec sanctorum aliquis priuatim equo uti pulchrũ existimauit. Pharao equestri usus exercitu, & Sennacherim superbus equorũ multitudine narrantur. Quamobrẽ Pharaonis equum & ascensorẽ deus deiecit in mare, & Sẽnacherim omnes equorũ ascensores sunt interfecti. Vnde lex per Mosen regibus mãdat: Nõ sibi, inquit, equorũ multitudinem cõparent. In multitudine uirtutis suæ nõ seruabitur. Quãdo enim infirmor, ait Paulus, tũc fortior sum. Virtũ nanq; corporis multitudo saluti spiritus

Equus sanctis nõ fuit in usu.

est impedimento. Fac oculi Domini super metuentes eum. Et alibi dicitur: Oculi Domini super iustos: sed uero super peccatores eum. Quando nos Dominus respexerit, & ipsius mandata oculi nostri fuerint, tunc illi ducere domus oculi fuerint in nostras domos, tunc oculi nostri ad Dominum nostram. Tunc ad beatam finem & contemplationem oculum Domini videmus. Et quia superiorum dei est iustitia eius, & beatitudo eorum qui Domino seruiunt deus est: Quemadmodum per hæc quæ in elementis corda sperant? Iis addimus quæ non prospiciuntibus nec per hæc beatitudo cognoscitur, nec per eam existentiæ ratio existimatur. Sed contra, in eius misericordia spem collocans, dicit Propheta rursum: Ecce oculi Domini super timentes eum, & in eis qui sperant in misericordia eius: & perpendamus quæ sit ratio timoris & spei. Timet enim horret. Ad hoc autem timebat ut sperabat? Ad mutationes & permutationem dextræ excelsi. Et erat timor hæc mutatio ne forte ab ea mutaretur, & in malum mutaretur. Quomodo igitur Dominum timebat? Ut adiutorem & protectorem haberet. Exhortatio ergo hæc data est tempore, ut si quando contingat nos obesse, aut præter notam cadere, tunc ad oculos Domini nostri Iesu Christi habeatur. Nunc dilectissimi, dum sumus in hoc mundo, & nos in aduersis duremus. Quoniam in eo lætabitur cor nostrum, & in nomine eius speramus. Hoc tamen ad litteram videtur contrarium quæ in Psalmo præcepit, et exultate iusti in Domino, rectos decet laudatio. Hic autem lætabitur cor nostrum. Hoc etiam dicit Apostolus: Quadrate in tribulationibus superabundamus per eum qui nos dilexit. Item ille: Non solum autem sed & gloriamur in tribulationibus. Docens communem fructum: Attendite ad Dominum: non uolenter neque actus, ut in tribulationibus patientiam obtineat, sed cum gaudio eramus & incommoda pro nomine Domini suscipere. Non solum, inquit, sufficimus, sed impio lætabitur cor meum. Cum Sanctis autem hæc lætitia speramus. Nobis lætitia quod Christum gaudium uocat, non mundi, sed cælestem effugimus. Lætabitur autem esse nomen non quod sit, sed quantum habeat lætitiæ. Et quod dominus dei proprietas & cogitatio contemplationum de ipso excellens modo fuerit dum tincta mentis oculus & peracta. Et ad hoc me inducit misericordia tua super nos quemadmodum speramus in te. Videsne quo modo tute prudenter orauerit propriam affectum modo tam prompte ad iustificationem dei. Tantum, inquit, habeat misericordia tua super nos, quantum speramus in te. Et quia spes nostra præuidendo potest. Omnis enim spes nostra in quietem tuam est necessaria, ut corpore humanitatis nostræ reformato nos faciamus hoc quam conformem facta corpori claritatis Christi. Cui gloria & imperium per æterna sæcula, Amen.

Quæ in misericordia dei sperantur.

Nemo deus quo modo fuerit.

IN PSALMVM XXXIII. PSALMVS DAVID QVANDO mutauit faciem suam coram Abimelech, & proiecit eum, & abiit. Benedicam Dominum in omni tempore.

Alos beatus in Dei cultu ad duo quædam nos trahit. Interpretationem primum Dauid apud Nobe ciuitatem sacerdotum, patrum uero post Gethæi Achis regis ciuitatum gesta audetur habere. Non mutauit faciem suam tunc cum Abimelech sacerdotium fugiens tur dis-

A ne liberi,ut nullam in ſuis cordibus perturbationē habeant,hi denicꝙ mites appel/
lantur. Ideo Moſen ſacrū eloquium plusq̄ omnes homines ſupra terram manſue/
tum fuiſſe teſtatur. Magnificate dominum mecum Conuenientem chorū Pro/
pheta in domini laudem ſibi aſſumit. Neque turbatus,necꝙ tumultuoſus, necꝙ ex
carnis affectibus æſtrum patiens mecum ſit:ſed uos tantum mãſueti, qui ſtabilita
tem firmitatemꝙ animi conſequuti eſtis,ſimulꝙ pigritiam atꝙ torporem ad ob/
eunda ſpiritualia officia procul expellitis: Vos inquã magnificate Dominum me/ *Magnificare Dominum.*
cum. Magnificat autem Dominum is, qui magno mentis propoſito celſoꝙ ani/
mo & erecto pro pietate labores tolerat:quoniam qui magna cogitatione ac con/
tentione animi creatoris magnificentiam conſiderauerit, ſine dubio tantæ pulchri/
tudinis conditorem ingenti cum uoluptate ſpectabit. Quantò enim magis in ſubli
mitatem meditationum ac rationū,quibus omnia conſtant & omnia reguntur,ſeſe
attollet,tantò magis dei magnificentiam cõſpiciet, tantoꝙ magis in ſeipſo dū ex/
tollet.Quoniam itaꝙ non una mens,nec unius hominis meditatio, necꝙ ad breue
tempus ſatis eſt ad miraculorum dei comprehenſionem: omnes ſimul manſuetos
ad huius rei ſocietatem conuocat. Oportet enim otium omninò ab omni tumultu
exteriore habere, & intra cordis arcana penetraliaꝙ quietē poſſidere illum,qui in
ueritatis contemplatione uerſari cupit. Audis ne Prophetã confitentem peccatū?
quid ait? Conturbatus a furore oculus meus. Non ſolum autem furor ſiue ira,ſed
concupiſcentia & timor & inuidia oculum animæ conturbat Et demum perturba/
tiones omnes, & immoderati motus aciem perſpicacitatemque animi impediunt.
B Et quemadmodum oculus turbidis umbilia diligenter deprehendere nõ ualemus,
ſic ex corde turbato rerū ueritatem cognoſcere haud licebit.Recedere igitur a mun
di occupationibus opus erit,& nec per oculos neque per aures aut alios ſenſus, alie
nas in animam cogitationes introducere. Inſurgentes enim inimici ex carnis ſuper/ *Exquirere.*
bia,animam ſtrepentibus tumultibus & mortalibus complent ſeditionibus. Ex/
quiſiui Dominum,& exaudiuit me.Hæc,inquit,audiant manſueti, quòd ego tem/
pore illo difficili, quando furor omnis eorum qui ſe uindicare uolebant, aduerſus
me motus eſt,omniſꝙ manus contra me armata eſt, cæterum ego nudus & iner/
mis,paratus ad omnem ignominiã, inimicis patebam, tunc nec ob timorem men/
tem præcipitem egi,nec de deo cogitationes prætermiſi,non denique ſalutem pro/
priam deſperaui,ſed exquiſiui Dominum.Non enim quæſiui tãtum ſimplici qua/
dam breuiꝙ ſpe, ſed exquiſiui. Plus enim exprimit exquirendi emphaſis, quam
quærendi uerbum,quemadmodum plus eſt perſcrutatio,quam ſcrutatio. Defece/
runt perſcrutantes perſcrutatione. Multam igitur quietem ac animi tranquillita/
tem ratio exquiſitionis expoſcit. Et ex omnibus tribulationibus meis eripuit
me. Omnis iuſti uita ſtricta eſt. Et arcta eſt & ſtricta uia, quæ ducit ad uitam.
Multæ quoque tribulationes iuſtorum.Idcirco & Apoſtolus ait:In multis tribula/
tionibus. Item:Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cœlorum. Liberat
autem ex tribulatione ſanctos Deus, quos improbatos haud quidem relinquit,
patientiam tamen eis opportunam utrutcúmque præbendo non deſerit. Si enim
tribulatio patientiam operatur, patientia probationem: qui tribulationem detre/
ctat probatione ſeſe priuat. Quemadmodum nullus ſine aduerſario triumphat
aut coronatur: ſic neque probatus apparere niſi per adflictiones poteſt. Ex

omnibus

omnibus ergo tribulationibus liberauit me. Non sines me tribulari, sed cum tem-
tatione exitum prabens, ut ualeam sustinere. Accedite ad deum, & illuminem-
ni, & facies uestræ non confundentur. Hos qui in tenebris & in umbra mortis se-
dent, hortatur ad Dominum uenire, ac radijs diuinitatis propinquare: ut ex ipsi-
us propinquitate ueritatis eius fulgentis splendorem eius in ceptos trahant. Si-
cut enim sensibile hoc lumen non omnibus similiter oritur, sed habentibus oculos
& uigilantibus, & nullo impedimento prohibentibus, ne solis conspiciant
exortum ac iustitiæ solis lumen, quod illuminat omnem uenientem in hunc
mundum, non omnibus suam splendorem præbet, sed his tantum qui recte ere-
gi Deum se habent. Lux, inquit, orta est, non peccatori, sed iusto. Vt enim ortus
est sol, sed non uelpertilionibus, nec alijs auium nubibus nocturnis: sic & lux, natura
quidem ipsa fulgens & clara est, non tamen omnes claritatis participes existunt.
Sic & omnis qui male agit, odit lucem: & non uenit ad lucem, ut eius opera non ma-
nifestentur. Accedite igitur ad ipsum, & illuminemini, & facies uestræ non con-
fundentur. Beatus, qui in die iudicij quando uenerit Dominus ad illuminandum
abscondita tenebrarum, & manifestare consilia cordium, auturus erit sub luce illa re-
darguationum conditore, intrepidus præ fine uerecundia conscientiam incontami-
natam ac a uitijs liberam præ se feret. Qui uero male fecerint, in probrum & uere-
cundiam reflectent: in ipsis carpit ad hem & formas eorum quæ peccauerunt, con-
spicientes. Intuper (quod ipsis tenebris & æque perpetuo cum horribilibus) uerecun-
dia cooperientur, quam omnino sustinebunt, uestigia præteritorum malorum
quæ admiserunt, uelut aliquam indelebilem eorum memoriæ permanentemque
maculam ante oculos habentes. Paucorum enim est ad ueram lucem accedere &
manifestari uelle, & uultu haud rubefacto ab ista examinatione discedere. Hic
pauper clamauit & Dominus exaudiuit eum. Non semper laudabilis paupertas,
sed ex electione tempta euangelicoq; præcepto. Plures nanq; re pauperes, animo
uero ac uarijs sunt animo: quos non egestas seruat, sed animus condemnat. Non i-
gitur qui omnino eget beatus, sed qui omnibus orbis thesaurus mandatum Chri-
sti præfert, ac potius existimat. Hos & Dominus beatos dicit: Beati, inquit, pau-
peres spiritu. Non autem pauperes ob egestatem tantum, sed paupertatem ani-
mo complectentes. Nihil enim eorum quæ non sponte fiunt, dicimus esse beatum:
quod uirtus omnis & ista præterea in uoluntate constituat. Hic itaque pauper cla-
matur, uoce demonstratiua ad pauperē secundū deum diuitemq; & litigantem: &
iudicū tum mentem conuertere conatur. Hic inquit pauper, qualis quoto offendens.
Hic discipulus Christi. Potest hic sermo & ad Christū referri, qui cū natura omnes
ditet, propterea quod omnia quæ patris sunt, ipsius sunt: propter nos pauper fa-
ctus est, ut nos eius paupertate diuites essemus. Omnis enim actionis quæ uersatur ad
beatum uitæ statum, autor ipse primus dominus fuit, ac tales discentibus exemplū
præbens, ad eas quas ipse nominauit beatitudines reuocauit. Quæ igitur præmia
& exemplaria quæso, inuenies illi quæ uerbo docuit ijs præmia pensibus præsti-
tuit? Beatus mitis. Quoniam modo hanc mansuetudinem discemus? Discite a me
quia mitis sum & humilis corde. Beatus pacificus. Quis nobis pacis bonū ostendet?
Ipse pacis autor est & faciens pacē & concilians duos in unum nouū hominem ac
per sanguinē crucis sui unum in cœlo hæc in terris pacificans. Beati pauperes.

Ipse pu-

Iudicij terror.

Sola paupertas euangelica laudabilis.

Beatitudinum exemplaria Christo.

A Ipſe primus pauper eſſe humiliſq; uoluit,formam ſerui accipiens,ut nos omnes ex
eius plenitudine gratiam pro gratia acciperemus. Si quis itaque à ſancto ac beni-
gno ſpiritu ductus,non ſibi faſtum aſſumens, aut ſibi confidens, ſed humilians ſe-
ſe, ut alios exaltet, [illegible] clamet, magna oret: nihil indecens, nihil humile ſapiat,
fragilia caducáque fecundo,huius hominis clamor profectò exaudietur. Auditio-
nis igitur finis quis nam eſt? Ex omnibus tribulationibus incolumem ſeruari,carnis
ſuperbiæ minime ſeruire aut adduci. Quis inſuper modus per quem pauper li-
beratur? Caſtrametabitur angelus domini in circuitu timentium eum, & ſeruabit
eos. Ipſe Propheta explicat quem dixerit pauperem, timentem uidelicet Deum.
Quoniam qui timet in ordine adhuc ſerui eſt. Charitate autem perfectus ad filij
dignitatem accedit. Ideo & ſeruus & pauper dicitur is, qui nihil proprium habet:
huius autem tam diues eſt ob paternam hæreditatem. Caſtrametabitur ergo an-
gelus Dominus in circuitu timentium eum. Omni nanque in Chriſtum credenti an-
gelus aſſiſtit, niſi [illegible] nobis noſtra peccata abſterreamus. Velut enim fumus a-
pes fugat,& fœtor [illegible] as expellit: ſic angelũ uitæ noſtræ cuſtodẽ, lacrymoſum
& graueolens pecc[illegible] [illegible]m in anima tua ea quæ ſunt digna angelica cuſto-
dia habueris, & me[illegible] [illegible]ntis cõtemplatione propter opera præclara, quæ
ſecundum uirtuten[illegible] [illegible]i adfuerit, procul neceſſariò cuſtodes & prætidia cõ-
ſtituet tibi deus,tẽ[illegible] [illegible]rum munitione circũuallabit. Conſidera igitur quan-
ta ſit angelorũ nat[illegible] [illegible]oniam toto exercitui & caſtris frequẽtibus unus compa-
ratur angelus. Ob [illegible]nitudinẽ itaq; eius qui te cuſtodit, caſtra tibi munitionesq;
præbet Deus: propt[illegible] uerò angeli uirtutem ueluti circumuallat te undique ſecuri-
B tate,quæ eſt per illum. Hoc nanque,in circuitu ſignificat. Sicut enim muri ciuitatis
circumducti inimicorum incurſus arcent: ſic & angelus a fronte & a tergo cuſtodit,
& nihil utrinque incuſtoditum relinquit. Propterea inquit: Cadent à latere tuo mil
le,& decem millia a dexteris tuis, ad te autem nullius plaga inimici appropinqua-
bit. Quoniam angelis ſuis mandauit de te. Deinde ſequitur: Guſtate & uidete *Guſtate & uidete.*
quoniam ſuauis eſt dominus. Multis in locis obſeruauimus, quòd animi uirtutes
iiſdem appellationibus exprimuntur,quibus membra externa uocantur. Quoni-
am uerò dominus noſter uerus eſt panis, & eius caro uerus cibus, neceſſe ut uolu-
ptas lætitiæ panis per guſtum nobis ſpiritualem propinquet. Sicuti mellis natura
non adeò uerbo perſuaderi iis qui minime ſunt experti,quantum in ipſo guſtu, co
gnoſci poteſt: ſic nec cœleſtis uerbi bonitas datè præceptis aut doctrinis tradi po-
terit. Non enim niſi ueritatis dogmata penitus probantes, propria experientia,
Domini bonitatem deprehendere poſſumus. Guſtate autem dixit,& non ſatura-
mini: quoniam nunc ex parte cognoſcimus, & per ſpeculum in ænigmate ueritа-
tem uidemus. Veniet autem quandoque tempus,quando huiuſcemodi bonitatis
guſtus arrabóque ad perfectam uenient ſatietatem. Quemadmodum ij qui affe-
cto ſtomacho ſunt & faſtidioſo, cibos reſpuentes à medicis curantur, appeten-
tiam aliquo cibi condimento excitantibus, ex quo ſenſus prouocatus, continuò ad
reliqua appetenda facilè extendatur: ſic & in uerbo ueritatis, ipſa nos experientia
ad inſatiabile prouocat continuò deſiderium. Idcirco ait: Guſtate,ut beati ſitis,ſem
per retinentes ſitientésque iuſtitiam. Beatus uir qui ſperat in eum, qui continuò
in uerbi deſiderio conſtitutus, in nulla re alia ſpem quam in Domino collocat.

Timete

Timoris laus. Timete dominum omnes ſancti eius, quoniã non eſt inopia timentibus eum. Nã c
enim timor noſtrã inſtruat uitam, dimidiatã in corpore eſt perfecte agere. Cõ
fige, inquit, timore tuo carnes meas. Velut enim qui claus cõfixa habentes corpo
ris membra, immobilia retinẽt: ſic diuino timore animam confixã habentes, omnẽ
peccati materiam & occaſionem ſecludemus. Timenti ergo non eſt inopia: hoc
eſt, nulla eſt uirtus, cui nõ ſufficiatis, qui timore correptus ad omnem iuſtitiæ actio-
nẽ conuertet, ſed perfectus eſt, qui nihil pulchri, nihil bonæ humanæ conuenientis na-
turæ agere prætermittit. Quemadmodum enim is cui pars aliqua membrorum
in uita defuerit, imperfecto reſtamilare ſtatu non erit: ſic uterque qui unum tantum de-
ſpexerit mandatũ, non abſolutus in ea parte iudicabitur. Perfectum autem qui ſuſ-
cepit timorem, & omnia ob pietatem ueretur, nihil peccabit, ee quod nihil cõtra
mic: & inopiam non experietur, quod ad omnia obeunda ei timor abunde præ-
ſto eſt.

*Diuites egue-
runt.* Diuites egueruntet eſurierunt, inquirentes autem dominum non minuẽ
tur omni bono. Hic nos ædificat ſermo, & inſtituit ad [illegible] bſtantiam cõ-
nendam, diuitiarum ſpem fluxam atque fragilem uitẽ [illegible] es enim diuitiæ
ſæpe mutant: & quemadmodum undæ a uento [illegible] ic perfluunt. Vel
diuitem dicat Iſrahelem populum, queruntem & adopti [illegible] promiſſionesa
quibus denique patres. Hi enim ob peccatum in D [illegible] nullum egu. ntes
Dominũ uero quærentes non minuentur omni bon [illegible] lo autem egueret
& eſurierunt: Poſtquam panem uitæ deſerunt, ue [illegible] s panis inopiã
mẽsue: & quãdo inſidias terræ aquæ uiuentis pa [illegible] per cos ſitis qui
non ſolũ corpore ſunt illam, quæ aqua eſt paſti [illegible] mpore, ſed & fame
uerbi Dei ſuſtinentes, egueruntatque eſurierunt. Qui uerò ex gentibus uenerunt a
diſcentes quærere dominum, non minuentur omni bono. Perfectum bonum eſt
ipſe Deus, quo non minuentur ipſum quærentes. Nemo enim eruditus diſciplina
habens boni ac mali id quod terrenis oblectationibus occupatur, bonum appeta
bit. Is enim qui diuitias & honores corruptioni obnoxios in boni ordinem re
uenerabile ac ſanctum & deo ſoli conuenientem nomen ad res fragiles & nullius mo-
mento traducit, ſimulq; in deorum incidit communitatem erroreo. Velenim Apoſ
ſtolos dicit, propterea quòd Dominum non quærerent, corporalibus bonis de-
fectos eſſe ad ſeptuã ipſam culpabit, quòd deum nullo bono deſtituerent eos qui De-
minum quærunt. Verum ill. Dominum exquiſierũt & quæ ſibi copia neq; quã
exorderunt, neque repoſitorum in ſempiterna fruitione bonorum thesauro pręſto
ſunt. De illis namque proprie dicetur illud omni bono. Oblectatio namque ani-
mæ ſeu corporea plus habet ſæpenumero doloris quam uoluptatis. Nuptiæ enim
ſæpe ſteriles ſunt: præterea uirgines, lites uicinitates, ſe tument. Agricultura ſterilitatẽ,
mercatura naufragia, diuitiæ inuidias patiuntur. Sed & delitiæ & latitas & mol-
uictus multos ægrotos ſecum trahunt morbos, ac uoluptatum uaria genera. Pau-
lus ſane & Dominum inquirebat, & nihil ei bonorum deerat: quamquam quæ-
ius corporis erumnas numerabit? Ter flagellis cæſus, ſemel lapidatus, ter naufra-
gium paſſus nocte & die in profundo maris fuit, in itineribus ſæpe in labore & ero
ſtitia, in neceſſitatibus ſæpius, uſque ad extremam horam & eſuriens & ſitiens
tus & ſitiens & nudus. Quoniam modo bonis corporis non eſt diminutus? Sed ue-
nimum ad ueri conſiderationem paruũper dirige, ut & ſcripturæ mentem depre-
hendas, &

a hendas,& te ſententiæ dubietate minimè decipias.Audite filij, audite me,timorem domini docebo uos.. Vox eſt magiſtri amantiſſimi, ac per uiſcera patria ad diſcipli nam inuitantis.Nam & filius,ſpiritualis eſt magiſtri diſcipulus.Quicunq; enim ab aliquo pietatis formam accipit, is profectò ab eo quaſi fingitur & in lucem educi tur.Quemadmodum mulier prægnans,quæ in utero formatos geſtat infantes: ita Paulus omnem Galatarum eccleſiam ex prima excidentē diſciplina, & ueluti abor tiuā iam rurſus reſumens,atq; Chriſtum in illis reformans, filios appellat:& quo niam poſt dolorem eos iam collapſos erexit, & ad officium fidei reduxit, parturire ſe quoq; animo duxit ob eorum triſtitiā qui exciderunt:Filij,inquit,quos iterū par turio donec formetur Chriſtus in uobis.Igitur uenite filij,audite me. Quid tādem nos pater ſpiritualis docturus eſt? Timorē,inquit,domini docebo uos. Quoniam ſupra iuſſit timere deum,& ex timore lucrum oſtendit,dicens:Quoniā non eſt ino pia timentibus eum: nunc demum præceptorem aliquam nobis diuini huius tra dit timoris.Quòd enim ſanū eſſe oporteat,cuiuſuis uel idiotæ fuerit dicere: quomo do autem ſanitatem præparare ac conſeruare oporteat, tantum eius qui medici ha bet artem?Non enim quiuis timor bonus eſt aut ſalutaris.Eſt enim quidam hoſti- *Multiplex ti-*
lis timor quem Propheta in anima refugere uidetur,dicens: A timore inimici eripe *mor.*
animam meam.Inimici enim timor, mortis nobis metum injcit, perſonarū faſtus & potentiam horrere nobis perſuadens. Quomodo ergo hæc metuens martyrij tempore poterit peccato reſiſtere, & domino qui pro nobis mortuus eſt & reſurre xit ſatisfacere? Et qui ſibi à dæmonibus metuit,hoſtilem in ſe timorē habet.Omni no autē timor huiuſcemodi infidelitatis filius eſſe uidetur. Nam qui deum ut adiu
b torem fortiſſimum credit ſibi adeſſe, nullius uim inuadentis pertimeſcit, nec facilè commouebitur. Timor uero ſalutaris qui ad ſanctitatem deducit, & per ſtudiū pie tatis non animæ affectionē inditus eſt,qualis exiſtat,ſi cupis audire,attende:Quan *Timendi iudi-*
do forte ad aliquod te peccatum uideris paratum, illud horribile & intolerabile & *cij cōmonitio.*
Chriſti tribunal cogita:in quo iudex in alto ſedebit throno. Aſtabitq; omnis crea tura,eius aduentum glorioſum exhorrens,rationem geſtorum reddītura. Deinde eos qui multa in uita admiſerunt, horribiles quidam ac triſtes circunſtabunt an geli,uicinum aſpicientes ignem,ſęuas flammas reſpirantes, propter propoſiti ama rulentiā faciebus noſtris ſimiles ob odiū humani generis & triſtitiā quam referent. Deinde barathrū & tenebras inacceſſas, ignemq; obſcurum, cauſticas quidē uires habentem,luce uero deſtitutum conſpicientes. Inde uermium ſerpentiumq; innu merabilium genus uenenoſum ac carniuorum, nunquam ſaturū, intolerabiles do lores morſibus infligens.Poſtremò omnium duriſſimā pœnam, probrum illud & uerecundiam ſempiternam.Hæc tu timebis:hoc demū timore inſtitutus, quodam quaſi freno tuam cohibebis à prauis concupiſcentijs animam. Talem itaq; domi ni timorem nos pater ille ſe recipit docere,non quidem eos qui audire negligunt, & ab ea procul abſunt in peccata facile ruētes:ſed qui de ſalute propria ſolicīti, ad eius properant doctrinam: non inquam, hoſpites & peregrinos a fide utriuſq; teſta mēti, ſed qui per baptiſmū & adoptionē dei ſunt facti domeſtici.Propterea inquit: Venite,hoc eſt, per benefacta mihi uos reddite propinquos, filij lucis eſtote, filij per generationem dignati. Audite uos qui aures cordis patentes habetis,timorem domini docebo uos, hunc quem pauloantè uobis deſcripſi. Quis eſt homo qui

uult uitam, diligit dies uidere bonos? Si quis, inquit, uult uitam, non mortalem hâc c
qua uiuunt bruta, sed ueram uitam, per mortẽ minimè deficientem. Nunc enim ait
Apostolus, mortui estis & uita nostra abscondita est cum Christo in deo. Quan-
do enim Christus apparebit, uita nostra, tũc & uos cum illo apparebitis in gloria.
Igitur uera uita Christus est, & nostra in ipso conuersatio uera est uita. Similiter
autem & dies quidam sunt boni quos Propheta promittit. Quis est homo qui
uult uitam, diligit dies uidere bonos? Mundi autem huius dies mali sunt: quoniam
Dies boni & mali qui sunt. & hoc seculum mundi existens mensura, de quo dictum est, quòd mundus totus
in malo sit positus, naturæ assimulatur mundi, quem dimetitur. Partes huius tem-
poris sunt dies ipsi: propterea dicit Apostolus: Redimentes tempus, quoniam dies
mali sunt. Iacob item: Dies, inquit, annorum meorum pauci admodum, & mali
sunt. Igitur nunc quidem in uita non sanus, sed in morte. Ideireo optabat Paulus
dicens: Quis me liberabit a corpore mortis huius? Alia est enim uita, ad quam nos
hic Psalmus uocat. Nunc quidam dies nostri mali sunt: quidam alij boni, quos nó
intercidit nox. Erit enim deus ipsorum lux perpetua, splendore inquam eos lux
gloriæ illustrans. Ne itaq; quum bonos audieris dies, hanc uitam putabis Pro-
phetam pollicerí: breuiter nanq; quos hic sol facit, perituri sunt. Nihil uero corru-
ptibile illi, qui perpetuus est, comperẽs fuerit donũ. Nam si anima immortalis est,
immortales item eius gratiæ sunt. Et præterit figura huius mundi. Si autem ad le-
gem te conuertis, & hæc umbram futurorum habet bonorum: intellige quædam
sabbata delicata sanctaq; & ex perpetuis diebus, Neomenias, festa denum ita
intellige, ut decet legem spiritalem. Prohibe linguam tuam a malo, & labia tua ne
Primum mandatum cohibere linguam. loquantur dolum. Si, inquit, dies uidere bonos cupis, si uitam amas, fac uitæ man d
datum. Qui me diligit, inquit, mandata mea seruabit. Primum autem mandatum
est, prohibere linguam suam a malo, & cauere ne labia tua loquantur dolum. Pec-
catum per linguam admissum, promptum est admodum & uersatile & multimo-
dum. Iratus es? mox lingua fulminat. Concupiscentia teneris? ad hanc lingua ante
omnia præsto est, ueluti lena quædam & conciliatrix ad peccandum & propin-
quos demulcens. Præterea linguæ instrumento & armis, quum non uere, sed per
simulationem loquaris ad alios decipiendos uteris. Denique quid opus commemo
rare quæ per linguam peccentur? Vita nostra referta est linguæ delictis: Turpilo-
quio, urbanitate, stultiloquio & quæ non conueniunt, detractione, otioso sermone,
periurio, falsis testimonijs. Hæc mala omnia, & adhuc illis plura sunt linguæ opera
seu germina. Qui uero aduersus dei gloriam os aperiunt, & iniquitatem in excel-
sum loquũtur, in alio quodam quam linguę organo impietatem suam perficiunt?
Quoniam igitur ex tuis uerbis iustificaberis & ex uerbis tuis cõdemnaberis, proh-
bebis linguam tuam à malo, nec uana mendacique lingua tam tibi thesaurizabis.
Prohibe item labia ne loquantur dolum hoc est, quæ tibi sermonis instrumenta
sunt data, fac uacare a praua operatione. Est autem dolus uersutia occulta, qua spe-
cie boni ad decipiendos proximos utimur. Declina a malo & fac bonum. Inquire
pacem & persequere eam. Elementa sunt hæc monitionum ad pietatem ũagogica:
linguam studiosè cohibere, a dolosis consilijs abstinere, declinare a malo. Non
enim satis est perfecto, mali abstinentia: sed ei qui secundum uirtutem iam pri-
mum uiuere cœpit, absistere prius a malo conuenit: ut a mala uitæ consuetudine

liberatus,

A liberatus,sic aggredi opus laude dignum,& in uirtute sese exercere ualeat. Impossibile namq; bonum attingere nisi omnino prius a malo abstineas. Vtrum impossibile sanitatem recuperare,nisi morbo prius liberatum:uel in calore uersari cum qui prorsus a frigore non discedat: hæc enim inter se reciproca sunt) sicitem qui in uita esse honesta exoptat ab omni uitæ contaminatione se liberet oportet. Inquire pacem & persequere eam. De hac dixit dominus: Pacem relinquo uobis,pacem meam do uobis: non sicuti mundus dat pacem, ego do uobis. Inquire igitur dominum pacem & persequere eam. Persequaris autem non aliter, quam ad signum currens ac brauium supernæ uocationis. Superna enim pax uera est. Quoniam quanto longiore tempore eam fumus obnoxii, tanto magis multis & uarijs perturbationibus nos ipsi perfundimus. Inquire itaq; pacem,& latage a mundi huius tumultibus quendoq; foras, & ante omnia mentem habere tranquillam, ac uitæ statum sine fluctibus,sine periculis, nó prauis affectibus commotum,non a mendacijs sectarum falsa persuadentium aliquo modo distractum custodire,ut ueram dei pacẽ,quæ superat omnem sensum, ualeas omnino possidere. Qui pacem inquirit,Christum inquirit. Quoniam ipse est pax nostra, qui duos in unum hominem nouum constituit,faciens pacem,& per sanguinem crucis suę siue quæ in cœlo,siue quæ in terris sunt pacificans. Oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorum. Quemadmodum sancti corpus sunt Christi,& membra ex membro: & pro sunt deus in ecclesia quosdam ut oculos, quosdam ut linguas nonnullos ut aures,alios item manuum, alios pedum habentes rationem: sic & sanctas spirituales uirtutes circa cœlestem uersantes locum aliquæ oculi dicuntur quibus cura nostri committitur:nonnullæ aures, quæ nostras excipiunt preces deoq; referunt. Hic igitur nostram uirtutem cõtemplatiuam, & precum adiutricem,oculos dixit & aures. Oculi ergo domini super iustos,& aures eius in preces eorũ. Quoniam omnis iusti actio, [illegible] est ut a deo spectetur,ac cõsideretur. Et demum omne uerbum, quum nihil [illegible] se beatum,fruc[illegible] odum utileq; admodum existit: Ideo hic dicitur,quod in [illegible] audetur & auditur. Vultus autem domini super facientes mala, ut [illegible] eorum. Vultum quidem dici existimo liberum ac horrendum dominum aduersum ad iudicium. Ideo oculi quidem domini ut longe nos considerantes aspicere ipsum dicuntur:ipsam autem uultum apparere, ad iniquitatis memoriam de terra delendã. Non enim corporaliter fictum esse uultum dei. Absurdum [illegible] debitur quod scriptura dicit. Seorsum quidẽ oculos domini spectantes iustos, [illegible] seorsum improbos horribilẽ ac formidolosum: [illegible] uultus oculos [illegible] Homo igitur non uidet [illegible] quæ sunt [illegible] pessectatem quæ [illegible] peti gloriose ma[illegible] [illegible] Angelo [illegible] [illegible] [illegible]

& penitiore corde, uocem habet admodum magnam, & ad aures dei penetrare c
ualentem. Qui enim magna petit & de cœlestibus orat, hic demum clamat, & per
ceptibilem deo mittit orationem. Clamauerunt itaq; iusti nihil ignobile, nihil terre
num, nihil humile quæsiuerunt: propterea ipsorum uocem suscepit dominus, & ex
omnibus tribulationibus eorum liberauit eos: non tantum a rebus duris liberans,
qui intũ uictores eorũ quæ contingunt cõstituens. Propè est dominus iis qui tri bu
lato sunt corde, & humiles spiritu seruabit. Sua nẽpe bonitate dominus propè est
omnibus: procul autem nos ipsos peccati causa facimus. Ecce, inquit, qui elongant
se abs te perbunt. Propterea Moses deo propinquare dicitur: & siquis alius erit hu
milis, ob fortia probaq; facta deo se proximum facit. Hic sermo palam uaticinium
aduentus domini ad iudicium in lucem habere, ac præcedenti concordare. Ibi nanq;
dicitur: Vultus domini super facientes mala: hoc est, manifestatio ipsius ad iudicium,
aduentus q; ad euertendum omnem iniquitatem fiet. Hic uero, Propè est dominus
iis qui tribulato sunt corde, Aduentum domini primum quo uenit in carnem uati
cinatur: a propinquantem iam nec longe remotum. Quod quidem ex simili ferè
sententia Esaiæ credibile tibi erit. Spiritus domini super me, cuius gratia
unxit me: euangelizare pauperibus misit me. sanare tribulatos corde, prædicare ca
ptiuis remissionem, & cæcis uisionem. Quoniã enim medicus tribulatorũ corde est
missus: Propè, inquit, est dominus uobis, dico humilibus, & proprijs deponentibus
fastum: propè adest, iam iam uos recreaturus, & gaudio magno expectantes ad lon
ganimitatẽ deducturus: Cordis nanq; tribulatio est humanarũ cogitationũ interi
tus. Quicunq; enim res præsentes despexerit, leq; uerbo dei addixerit, & superiorẽ
eius rationem iis qui supra hominem & longe diuiniora sunt tradiderit, hic demũ o
est qui tribulato est corde. Idq; sacrificium offerẽs minime cõtemnitur apud eum,
qui cor contritum & humiliatum non despicit. Propè est dominus iis qui tribulato
sunt corde, & humiles spiritu seruabit. Qui enim nihil habet saltus nihil in rebus
superbiæ aut cupiditatis, hic demq; tribulato est corde & humilis spiritu: Est item
humilis alia quadã & diuersa humilitate, is, qui in uia peccatorũ ambulat: quod pec
catũ maxime omnes humilẽ abiectumq; reddat. Quemadmodum & corruptã ac
deperditã uirginitatis castimoniã, humiliationem uocamus: sic in historia regum
legimus: Deus humiliauit Thamar filiam Dauid, ob amissam uirginitatem, ac in
stupro cum Ammon fratre deprensam. Quicunque igitur animæ pulchritudinem
sublimitatemq; ad humum ob peccatum deiecti amiserunt, & humi serpentũ mo
re repentes se dederunt, ut nullo se pacto erigere, aut antiquo decori restituere ua
leãtq; demum humiles redduntur, non tamen spiritu. Non enim laudabilis est illo
rum humilitas. Qui uero per spiritus sancti gratiã sese in seruitutis subiiciunt, cum
Apostolo dicentes, omnium se seruos omniumq; peripsema in hũc usq; diem,
& rursus: Vt mundi purgamenta facti sumus: qui spiritali utentes humilitate cum
ctorum se faciunt postremos, ut omnium primi in dei regno appareant: hos inter
beatos ducit dominus dicens: Beati pauperes spiritu. Multæ tribulationes iustorũ,
& ex omnibus his liberauit eos dominus. In omnibus, inquit Apostolus, tribulati,
sed non angustiati, castigati & non mortificati. Ideo dominus discipulis suis dicit, In
mundo pressurã habebitis, sed confidite, ego uici mundum. Ex quo si quandoq;
in morbis, in corporis mutilatione, orbitatibus, plagis, ignobilitate, omni denique
egestate,

Prope est dominus.

Tribulatus corde.

Humilitas iustorum & peccatorum.

A Égestate,ac bonorũ amissione iustos homines cõstitutos uideris, reminiscere uerbi huius quod multæ sint tribulationes iustorũ, & ex omnibus liberet eos dominus. Qui autẽ dixerit quòd uirũ plane sanctũ tribulatio non deceat, nihil aliud dicit, q̃s athletæ non conuenire aduersarium. Athleta enim minime certans, quos habebit coronarum materias aut occasiones? Iam uero quater in hoc psalmo dicitur, quem admodũ bonos deus ex tribulatione liberat. Primũ quidem: Exquisiui dominum & exaudiuit me, & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me. Secundò: Hic pauper clamauit, & dominus exaudiuit eum, & ex omnibus tribulationibus seruauit eum. Tertiò: Clamauerunt iusti, & dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum seruauit eos. Postremò: Multæ tribulationes iustorum, & ex omnibus his liberabit eos dominus. Custodit dominus omnia ossa eorum, unum ex his non conteretur. Sequemur ne ipsius dictionis sensum qui mox auribus nostris ingeritur, an sublimiorem cogitabimus? An ossa hęc intelligemus carnis fulcimentum, ut ob custodiã eis à domino datã non conterantur ossa iustorũ. Et utrũ tantũ uiuentis & in hac uita existentis iusti ossa custodiantur, ne conterantur: Vel an eius qui corporis solutus uinculo nullam caussam habet contritionis ossium. Nam profectò multa didicimus experientia ossa iustorũ qui pro Christi nomine supplicia pertulerunt, uarijs quandoq; modis contrita esse & cõminuta. Nõnullorum crura perfracta sunt, capita abscisa, manus clauis confixæ. Quis autem negabit eos qui martyrio consummati sunt omnium esse iustissimos. Sed forte ut homo, anima & mens humana dicitur: sic & membra ipsius æquiuocè ad ea quæ sunt carnis nominantur. Nam sacrum eloquium interioris hominis membra memorat, quando di- *Tribulatio iustum decet.*

B cit, Sapientis oculi in capite ipsius, hoc est prouidentia circumspectioq; occulta sapientis. Oculos dicit similiter tam carnis quàm animæ, non solũ in tam citato loco, sed & in eo, quo dicit, Præceptũ domini iudicium esse illuminãs oculos. Quid opus dicere de eo quod ait: Qui habet aures audiẽdi audiat? Palam est, quòd spirituales dicat aures, quæ uerbum dei diligentius attingunt. Ad eos autem, qui non habent eas aures, quid ait? Surdi audite, & cæci respicite. Item: Os meum aperui & attraxi spiritum: &, dentes peccatorum contriuisti. Dentes enim eas dicit uirtutes, quę cibum spiritualem administrant. Similiter & illud ponitur. Ventrem meum doleo, & pes iusti nõ offendit. Omnia nanq; talia secundũ interiorẽ capiuntur hominem. Sic quoq; & ossa in hoc loco aliqua erunt occulta, in quibus uis cõiunctioq; & harmonia potentiarum animæ continentur. Et quemadmodũ ossa robore suo carnis mollitionem sustentãt: sic & in ecclesia sunt quidã, qui ob uirtutẽ atq; fortitudinem suam debilium imbecillitates ferre possunt. Et sicuti ossa inter se neruis ac musculis per articulos iungi apta: sic & charitatis ac pacis uinculũ cognationẽ quandã & unitatem spiritualium ossiũ in ecclesia dei constituit. De his aũt ossibus à suorum uinculorũ & articulorũ harmonia solutis Propheta inquit: Dissipata sunt omnia ossa mea secus infernũ. Si quando aũt a cõturbationis, cõquassationeue apprendantur, orãs ait: Sana me domine, quoniã cõturbata sunt ossa mea. Quando uero propriã seruant harmoniã à domino custodita: Vnũ ait, ex his nõ cõteretur. Vbi demũ dignũ putat, ut deo referatur absolus gloria, inquit: Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi? Vides itaq; intelligibilũ ossium naturã. Sed & hoc forsan ecclesia dicere poterit, Omnia ossa mea dicẽt, secundũ resurrectionis mysteriũ. Inquit enim *Membrorum metaphora.* *Ossa interiora*

ſcriptura,dicit dominus oſſibus his.Ecce ego fero in uos ſpiritū uitæ,extendā ſuper uos carnes,& reducā in uos neruos, & uiuetis & cognoſcetis q; ego ſum dominus. Hęc itaq; oſſa recipiẽtia uitā, gratias ei a quo excitant agentia dicẽt:Domine,quis ſimilis tui? Diligẽter adiectū eſt: Mors peccatorū peſſima:quoniā eſt quædam iuſtorū mors natura nō mala, ſed bona.Qui enim cum Chriſto ſimul moriuntur, in bona ſunt morte.Et qui peccato moriuntur bonā ac ſalutarem mortē moriuntur: Mors autem peccatorū mala eſt. Excipiet enim illos ſupplicū quemadmodū diuitem illū,qui induebatur purpura & byſſo,& epulabatur quotidie ſplendidē. Et qui oderunt iuſtū,delinquent.Qui,quòd in delictis uiuant,iuſtū habent odio,& ueluti a recta declinantes uia,cōparatione melioris redarguūtur. Ex quo præter quam q metu,ne obiurgentur,iuſtos eiiciunt,rurſus ob odiū & maleuolentiā in eos,ſeſe peccatis inuoluūt.Multę nanq; occaſiones ſunt ob quas iuſtus odio habetur.Primum ob libertatē corripiendi in portis illū oderunt,& ſanctū abominantur ſermonē.Prętera ambitio primas obtinendi partes,& imperij cupiditas multos mouit, ut meliores infectentur,odioq; habeant. Vſuuenit etiam ut propter ignorantiā uerborū iuſti,& quod ignoratur quis ſit iuſtus, odio habeantur iuſti: Mors peccatorū peſſima: manuel omnē uitam mortē appellat,ex Pauli ſententia,qui carnē hāc mortē uocat, dicēs.Quis me liberabit a corpore mortis huius. Qui aūt hoc corpore abutuntur, & omniū ſcelerum miniſterium atq; inſtrumentum id faciunt, malam omnino ſibi præparant mortem. Redimet dominus animas ſanctorum ſuorum,& non delinquēt omnes qui ſperant in eo. Quoniā qui ſub aduerſarij poteſtatē redacti fuerāt, aſſeruati nam ad ſeruiendum domino ſunt,horū animas liberat dominus pretio ſanguinis ſui.Ideo nullis ſunt delictis obnoxij,qui dei auxiliū ac gratiā cōtinuo ſperāt. D

Cur iuſtus habeatur odio.

Mors peccatorum peſſima.

IN PSALMVM XXXVII DOCTRINA CONFESſionis.Pſalmus Dauid in recordationem,Domine ne in furore tuo arguas me.

ACrorum uoluminum ſermones,præſertim iudiciales ad Chriſti tribunal referantur.Arguam,inquit,& ſtatuā ante faciem tuam peccata tua. Sicitaq; quæ in ſcriptura ſancta dicuntur ſobrie intelligamus. Et quoniā diem atq; horam ignoramus,qua dominus ueniet,omni contento ne animi eius obtemperare mandatis ſtudeamus.Domine ne in furore tuo arguas me,neq; in ira tua corripias me.His uerbis atq; ſyllabis ſextus quoq; pſalmus ſimiliter ordinatur.Reliqua item quę ſequūtur deinceps,fere ſimilia ac propinqua exiſtūt. In illo enī dixit,eius oſſa eſſe humiliata,& animā in gemitu ſuo laborāſſe,addiditq; dicens:Lauabo per ſingulas noctes lectum meum,lacrymis meis ſtratū meū rigabo, & quæ illis ſunt coniuncta. Similia illis & quæ in præſenti pſalmo habentur, ubi dicitur:Non eſt ſanitas in carne mea, & non eſt pax oſſibus meis a facie peccatorum meum. Quoniam iniquitates, meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum. Et quæ iſtis ſubiungūtur per totum pſalmum,quibus ſuam deflet miſeriam. Miſer factus ſum & curuatus ſum uſq; in finem uehementer, tota die contriſtatus ingrediebar. Sed inſcriptio ſexti talis eſt:In finē in hymnis pro octaua pſalmus Dauid. In hoc uero nihil horum,ſed hoc tantum,Pſalmus Dauid in recordationem.Hęc ſane addito in recordationem remittit nos ad titulum pſalmi ſexti,ut recordemur præſentia eſſe in hymnis,ſuper octaua.Nam hęc omnia repręſentat illud,in rememoratio nem. Ve-

Titulus in recordationem.

A nem. Verum quoniã quæ in ſexto ſunt, & nũc in ſuperſcriptionẽ incidũt, tractauimus, in illorũ rememorationẽ in præſentiarũ redeamus. Videt aũt mihi Dauid inter plures egregios pſalmos, delicta cõfeſſus, propriè præſentẽ elegiſſe, In recordationẽ, ut ſemper eum in ore ferret: & eodẽ loco cantus, in animæ ſuæ medicinã uteretur. Supplicationẽ igitur deo mittit, per quã auertit quidẽ iram omnibus peccatibus paratã: Placat aũt bonum dominũ cum eminentiſſimæ confeſſionis uocibus, dicens: Domine ne in furore tuo arguas me. Reprehenſionẽ non deprecatur: ſed ne cum furore arguatur. Neq; in ira tua corripias me. Non itẽ detrectat corripi, ſed in ira corripi: Veluti ſiquis medico qui paratus ſit per ferrũ & cauterũ & amara remedia auxiliũ ferre, in cura morbi alicuius dicat: Ne quæſo per ignẽ, neu per ferrũ & inciſiones, ſed per leues & facles medicinas me cura. Talis enim non remediũ omnino, ſed laborẽ dolorem; q; remedij detractas. Sæpe aũt dictũ eſt, quomodo ira & furor dei, quũ in ſacris uoluminibus nominantur, non affectus ſignificent, quũ diuinitas ab omni prorſus perturbatione ſit aliena, ſed metaphoricè dicta ſint, ſicut & oculi dei & aures, & manus, & digiti, & pedes, & cætera membra: itaq; quidem ut cũ hominibus loquens utiliter accomodat ut audientiũ debilitati obtemperet ſcriptura, ita et peccatoribus pœnas ex dei iudicio illatas, quoniã patiẽtibus durę ſunt, uelut ex ira & furore inductas figurat. Hoc docet Apoſtolus quoq; dicens: Secundũ aũt duritiẽ tuã & impœnitens cor tuũ, theſaurizas tibi irã in die iræ & reuelationis iuſti iudicij dei, qui reddet unicuiq; iuxta opera ſua. Vt ſi quis paratas ex lege homicidę pœnas, irã & furorẽ nominet, nõ hoc ideo facit quòd lex iraſcatur & furiat, ſed quòd qui punitur legis ſupplicũ iram eſſe putet. Iam uero & qui pœnas cõtra impios adminiſtrant mali dęmones, & famulantes deo uirtutes ira furorq; nominatę ſunt. Sic itẽ dicitur in ſermone decẽ plagarũ cõtra Ægyptios: Immiſit in eos irã & indignationẽ, & immiſſiones per angelos malos. Sic dextra dicũtur dei ea, quę per dextras & bonas uirtutes dignis adminiſtrata ſunt. Orat itaq; Dauid, ne per malas uirtutes arguatur, neue per immiſſionẽ malorũ angelorũ corripiatur: ſed per ſermones potius ſalutares & diſciplinas utiles. Maximè aũt ſupplicat, ne in diẽ iræ & reuelationis iuſti iudicij dei reſeruetur: ſeſe pararũ dicẽs, in hac uita ante mortẽ pœnas dare peccatorũ: quod & aſſequutus eſt, quemadmodũ ex laboribus multis apparet, quos ante obitũ eſt paſſus, & ex iis præſertim diſciplinis, quas ipſe caſtigando modis quibus fatetur ſponte ſubiit. Quoniã ſagittæ tuæ infixę ſunt mihi, & cõfirmaſti ſuper me manũ tuã. Non eſt ſanitas in carne mea a facie iræ tuæ. Non eſt pax oſſibus meis a facie peccatorum meorum. Magnus athleta Iob, omnis generis ſuſtinẽs pœnas, non ignorauit unde ipſi hæc uenirent. Ideo dixit: Sagittæ tuæ domine in corpore meo ſunt, quarũ furor meum exhauſit ſanguinẽ. Dauid uero non corpore quemadmodum Iob afflictus, in anima uero letaliter uulneratus, non dicit cum Iob, Sagittæ tuæ in corpore meo ſunt, ſed, ſagittæ tuæ infixæ ſunt mihi. Et cõfirmaſti ſuper me manum tuam. Iob etiam manus domini meminit dicens: Manus domini eſt, quæ tetigit me. Et diabolus ait domino: Mitte manum tuam, & tange omnia quæ habet: & rurſus mitte manum tuam, & tange carnes eius, & oſſa eius. Sed alia quædã erat manus, & aliæ ſagittæ carnem ipſius corporeamq; ſubſtantiam penetrantes. Hic uero, quoniã Dauid in ipſius animę morbũ incidit, alias in ipſum ſagittas cecidiſſe ſignificat, & aliam manum cum attigiſſe: Ego uero has

Ira & furor dei, quomodo accipienda.

Sagittæ.

esse spirituales uel potius ipsa dei uerba, eius animam uulnerantia, & conscientiam c
cruciantia existimo: quoniam tantus uir quum esset, & tot ex deo munera conse-
quutus, sese ad indigna facinora perpetranda inquinauerat. Hæ demum dei sagit-
tæ. Per has etiam ipsum diabolum & ignea inimici tela, ad amores incendētia lasci-
uos, & ad uxoris Vriæ concupiscentiā trahentia significat. De quibus Apostolus
ait: Sumite armaturam dei, ut possitis omnia tela ignea aduersarij extinguere.
Quoniam uero inermis inuentus Dauid, telis huiusmodi ignitis minimè resistere
potuit, iure in anima uulneratus, & concupiscentia ueluti clauo quodā confixus est.
Quemadmodum Iob diaboli tela, uulnera corpori inflicta, quoniam ex permissio
ne dei factum erat, sagittas domini nominauit, dicens: Sagittæ tuæ domine in cor-
pore meo, quarum impetus meū bibit sanguinem. Sic cōgruum fuerit hic Dauid
sagittas domini dixisse: quoniam illo permittente, ab inimico aduersus ipsum con-
ualescente deceptus, in peccatum ruerat, ut posthac disceret nō esse dicendum non
mouebor in seculum. Quoniā enim gratia domini confortatus plurimū aliquando
de seipso sentire cœperat, ita ut arrogāter diceret, Ego dixi in prosperitate mea non
mouebor in seculum. Huius rei gratia meritò traditus tentatori, qui animā eius feri
ens, multo magis eum quam Iob afflixit. Sermones uero qui iustum iudicū ipsius,
& iram peccantibus paratam sæpe commemorant, ac ipsam uulnerant & uruntcō-
scientiam, profectò sagittis acutiores existunt. Sic itaq; puta Dauid sacris ijs & di-
uinis telis petitum ueri similiter orāsse, ne per furorē arguceretur, neue per iram cor-
peretur. Ne in furore tuo, inquit, arguas me, neq; in ira tua corripias me. Quamob
rem? Quoniā sagittæ tuæ infixæ sunt mihi. Sagittæ enim tuæ, me, iram & furorem
tuum præuenientes satis afflixere, ut non sit opus alia ira furoreue mihi: quoniam
sagittæ tuæ infixę sunt mihi, uel (secundum Symmachi editionem) attigerunt me.
Et confirmásti super me manum tuam: Manum autem domini ipsum ferientem,
eam intellige quæ a Iob declarata est. Omnem nanq; domum Dauid, è fundamē-
tis domini manus concussit. In primogenitum quidem eius Ammonem, ob amo-
rem sororis obscœnum irata: Absalonem uero ira aduersum fratrē inflammans,
ad occasionem Ammon impulit: Absalonē rursus ad insurgendum cōtra patrem
excitauit. Reliquæ item calamitates in historia regum narratæ, quæ ipsius domui
euenerunt, satis ostendunt ferientē domini manū. Manus tua percussit me crebris
erūnis. Supplico igitur, inquit, ne alio furore arguar: neue peiori corripiar ira. Nec
solum hæc, sed etiam ob ea quæ deinceps narrat, dicens, Non est sanitas in carnibus
meis à facie peccatorum meorum. Ego, inquit, præueniens nec expectans, ut qui-
quam externe corpus meum ulcere malo puniat, meipsum castigaui: & meam car-
nem per quā peccatū admisi, flagellis tradidi, me puniendo, multisq; modis casti-
gando. Quod quidē per alios palam facit sermones: Humiliaui in ieiunio animam
meā, & caro mea immutata est propter oleum. Item oblitus sum comedere panem
meū. A` uoce gemitus mei adhęsit os meū carni meæ. Et: Lauabo per singulas no-
ctes lectū meū, lacrymis meis stratū meū rigabo. Sic itaq; & nunc ait: Non est sa-
nitas in carne mea à facie iræ tuæ. Pro ira autē Aquila & Symmachus concorditer
interpretati sunt: A` facie fremitus tui. Sufficit, inquit, mihi uerbum tuum scriptum,
& per Prophetam Nathan comminatio. Ideo a facie fremitus tui meipsum ita
castigaui, ut afflixerim meam carnem uehementer, & ossa mea pacem à facie
peccatorum

Symmachus & Aquila.

A peccatorum meorũ non habeant, pro quo Symmachus, propter peccata mea, interpretatur. Quoniam iniquitates meæ supergressę sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ. Miser factus sum & curuatus sum usq; in finem ualde. Quoniã, ait, hæc a me patrata sunt, ob hęc miser factus sum & curuatus sum usq; in finem, tota die contristatus ingrediebar. Per hæc autẽ exprimit ea quæ passus est, & quem admodum ipse seipsum castigauerit, non unam in se tantum accusans peccatũ, sed acerua-
tim multa & uaria ut non occulta sint in eius anima, neq; intra corpus lateant, sed ipsum supergredia sint adeò ut omnibus iam manifesta sint. Ipsemet igit̃ iuñ ipsius accusator primus exstitit, & corã omnibus seipsum accusat, ut & in ipso impleat̃ illud, iustus accusator est iuñ ipsius, præueniẽs quẽcunq; hominẽ accusatorẽ: ipse quidem seipsum condemnauit, ora uero inimicorum omnia clausit, ut aduersus eum nihil dicere haberent. Docet itẽ nos hic Dei sermo, ne mala nostra obtegere aut uelare uelimus, sed ne patiamur ut quasi quoddam atramentum ac tabum peccata, per animę profundum penetrent, conscientiam cauterio notantia, quemadmodum in febre: quę si altius serpat ad medullas morbũ longè ualidiorem facit: Si uero in apertum promouerit, spem salutis adfert. Sic & animæ, si adsit negligentia, cõtinget. Et aliud etiã quid Paulus in septo expertus docet, dum ait: Et sicut onus graue grauatæ sunt super me. Ipsius [illegible] ea quæ ausus fuerat, grauabant adeò, ut ob [illegible] illa ferre nõ posset. Qui enim durus ac pertinax [illegible] præuenies, thesaurizat sibi irã in die iræ adiungẽs peccatũ peccato, & propter mala coacernãs. Quando enim ad summũ uenerit malorũ pec-
B cator, contẽnit: Gratus aũt si semel quandoq; ex aliqua diaboli suggestione offendere [illegible] tibi cõscientia pestilenti udetur, ut quod admisit tacere aut occulta retinere queat. Ex abundãtia enim cordis os loquit̃. Ex quo minime siluit Propheta laborem suos, dicens: Et sicut onus graue grauatæ sunt super me. Palam est aũt, quo-
niã iniquitates meæ. & rursus, putruerunt cicatrices meæ, à facie insipiẽtiæ meæ, Insipientiam stultum suum factum nominat, ab insipientia procedens. Omne enim peccatum per stultitiam fit. Quæ autem quoniam ipsa prudentia est, quæcunq; ex ipsa fiunt, laude ac uirtute digna credit. Sed & ea quæ per prudentiam fiunt, sanitatem animæ gignunt. Stultitia uero & uulnera & cicatrices operatur. Qui igitur in peccatis durant secum gaudentes ac uoluptatem capientes, porcis comparati possunt sese in lutoso uolutantibus: Qui uero semel lapsus fuerit, deinde sese noscens castigauerit, ut impurum ac putidum abominabitur. Tale igitur quid se passum esse Dauid, conscientiæ sanitatem cognoscens, fatetur dicens: Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ. Quoniam igitur multiplicatæ iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me, & putruerunt & corruptæ sunt: huius rei gratia curans meipsum, miser factus sum & incuruatus usque in finem: & nõ ad unum diem, neq; ad breue tempus, sed tota die contristatus ingrediebar: aut secundum Symmachi interpretationẽ, tristis amlabam: non cõtemnens quæ admisi: neq; quemadmodũ rex elatus ac nulli subditus iudici, uerã ob metum fremitumq; tuũ tota die cõtristatus ingrediebar. Quoniã lumbi mei impleti sunt illusionibus, & non est sanitas in carne mea. Afflictus sum & humiliatus sum ualde, rugiebã a gemitu cordis mei. Domine ante te omne

Mala non esse uelanda.

A facie insipientiæ meæ.

desiderium

desiderium meum & gemitus meus à te non est absconditus. Vbi dicitur: Lumbi mei impleti sunt illusionibus. Aquila interpretatur: impleta sunt latera mea ignominia. Ob hoc itaque in me oriam uentens eius turpitudinem factusque pars animæ sensitiua doleret, hæc dixit: Putruerunt & corruperunt sunt cicatrices meæ a facie imprudentiæ meæ. Septuaginta pro eo quod addit, dicens: Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus. Vetus autem Interpres: Infirmata sunt mea: Immundi ex hoc, turpis tactus genus. Deinde subiungit, dicens: Non est sanitas in carne mea: Quandoquidem lumbi mei impleti sunt illusionibus. Ideoque propterea dixerat: Infirmata sunt mea quando corrupti sunt. Quamobrem non est sanitas in carne mea, quandoquidem rectus dolore. Sed exterior homo noster corrumpatur, interior tamen renouetur de die in diem, ut Apostolus dicebat. Superius autem: Non est sanitas in carne mea & non est pax ossibus meis. Deinde subiungit. Afflictus sum & humiliatus sum nimis. Hoc enim præloquente alterius textu: Miser factus sum & curuatus sum usque in finem. Propterea est tua animam prudentem, in peccatis & rebus curæ tuæ quas nescis & corruptionem contrahentem efferatæque animæ, sed potius erubescere, & confiteri te Humanis tanquam hominem se facere. Dandique ut possis aut: Rugiebam a gemitu cordis mei. Vel secundum Aquilam, fremebam a bradio cordis mei. Confessio cordis. ut multis manifestus fiam, ore tantum fateor, sed [illegible] te, qui respicienti arcana, mecum ipse lugens, ostendo meo [illegible]. Non enim uerbis mihi opus ad confessionem, ad quam & cordis [illegible] & extremitatibus imis ad te deum meum iterato quæstus sum. [illegible] meum de uera ipsius salute coram te deus meus pulsatus a laboribus [illegible] est. Quando autem præsse concupiscenti e patratorem fui, non coram te meum [illegible] derunt fore. Nunc uero quando cuncta facto humiliatus ac lugens exgemo, [illegible] desinet te quæ deum seruatorem ac medicum adipiscendi uero, ante te est [illegible] ram meam. Et gemitus mei coram te caulam tacitumitatis meæ ignorat. Nostri enim [illegible] fulgura tonitrui thunnarum [illegible] mam non mortem sed [illegible] tam peccatum expetisse [illegible] a te non est absconditus [illegible] meo contubernium est, deridet [illegible] & lumen oculorum meorum [illegible] & iam non est mecum. Amici [illegible] aduersus me appropinquarunt & steterunt. Et qui extra me [illegible] steterunt, & cum hactenus [illegible] quæ habui humana mea. Et qui [illegible] mala mihi inuenta sunt, uana [illegible] rosa locuti sunt. Hæc finale [illegible] scriptione titulo, in recessu [illegible] tum sectæ appellatum. Deum meum [illegible] tua tam diuq; licuerit, [illegible] petit. Docet autem in quibus fuerit, cum incideret in [illegible] tum. Cum [illegible] & [illegible] & [illegible] &

a fecit. Tunc uero dereliquit eum uirtus eius. Non enim amplius dicere ualuit ea de quibus Paulus gloriatur dicens, Omnia possum in eo qui me potentem facit, uide licet Christo, quum a concupiscentia sit uictus, & sine fortitudine inuentus. In his enim qui secundum uirtutem agunt, spiritus admodum promptus est, caro autem infirma. In his uero qui uincuntur a uitio, caro quidem ingens ac ualida reperitur, anima infirma est & debilis. Tunc igitur quum peccaui, cor meum conturbatum est, & dereliquit me uirtus mea, & alia quoq; mihi dura euenerũt. Lumen enim oculorum meorum, hoc est Propheticus spiritus, ipsius animæ aspectum illustrans, & ipsum non erat mecũ. Dereliquerunt me ac abierunt: quoniam in maleuolã animã non introibit sapientia, nec habitat in corpore subiecto peccatis. Sanctus enim disciplinæ spiritus, dolũ fugiet, & à cogitationibus insipientũ discedet. Hic ergo abiens, Dauid uacuũ reliquit, post eius cordis turbationẽ & animę debilitatẽ. Tũc eñ & lumẽ oculorũ ipsum desolatũ orbumq; reliquit: Quin & illi qui prius erãt amici & proximi eius, omni tempore cum eo uiuentes, ipsum deserentes, longè steterunt, flentes ut fas erat amici calamitatem. Qui autem illi erant nisi qui in prioribus bonis eius gaudebant, angeli uidelicet boni & ministri dei qui in hominum salute lætari solent. Nam & super peccatore pœnitente gaudium in cœlis oritur: & castrametatur angelus domini in circuitu timentibus ipsum. Et hi igitur sunt omnes Dauidis amici, qui tempore ipsius peccati sese auertentes discesserunt, non tamen eum omnino deseruerunt. Longè uero stantes dolebant: quòd & ipsemet docet, dicens: Amici mei & proximi mei aduersus me appropinquauerunt & steterunt: & qui iuxta me erant de longe steterunt. Quibus procul factis quidam alij qui peccab to causam dederunt, prope me constiterunt, uimque animæ meæ attulerunt: Ideo subdit: Et uim faciebant qui quærebant animam meam: & qui inquirebant mala mihi, locuti sunt uanitates, & dolos tota die meditabantur. Hi enim meum sanguinem iam olim sitientes, & meam ruinam spectare longo iam tempore cupientes, quasi occasionem nacti, cum uiderent quod me uirtus mea deseruit, & lumen oculorum meorum abscessit, & quòd amici mei, & qui uicini antea fuerant à longe stabant, statim insilientes animæ meæ uim attulerunt: & ut maligni uanitates sunt locuti, hoc est uanos intra meam animam iniicientes sermones, sed & dolosa blanditia ac uoluptate me decipientes, & bonis apparentibus inuitantes, tandem ad peccatum traxerũt. Ideo subdit: Et dolos tota die meditabantur. Ego autem tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum. Et factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones. Postquam enim qui meam quærebant animam, inermem inuenerunt, (utinam inuentam lusissent tantum) Quin facta in me ui subsannârunt mala mea. Deinde loquebantur uanitates & dolos tota die. Insuper cum me desertum ab amicis conspicerem, præ uerecundia non potui quicquam dicere: ideo quasi surdus non audiebam. Sed ego qui uir olim prudentissimus ac omni sapientia probatus fueram, factus sum surdus, & sicuti mutus non aperiens os suum. Nullus, inquit, mihi sermo ad excusationem erat. Non habebam quæ inimicis obiicerẽ, semel ab eis uictus: sed eram ueluti homo non audiens, nec habens in ore suo redargutiones. Arguebar ipse & non redarguebam, nec fiducia loquẽdi habebam uerecũdia coopertus. Quoniã in te domine sperani, tu exaudisti me deus meus. Quoniam dixit: Ne quãdo supergaudeãt mihi

inimici

inimici mei,dum commouentur pedes mei ſuper me magna locuti ſunt. Quæ uero e
mihi contigerunt,hæc ſunt,ideo factus ſum ſicuti ſurdus non audiens, & ſicuti mu-
tus non aperiens os ſuum:& ſicut homo non habens in ore ſuo redargutiones. Id-
circo nihil aduerſus inimicos dicebam, ut ab eis ſuperatus: non tamen deſperaui.
Coëgi rurſus meipſum à peccato perinde atq; ex morte deſiliens,confeſſionis me-
dicina meum ipſe hulcus cutans meaſque cicatrices cognoſcens,ex mea inſipientia
reſipiſcere curánique me cupio rogóque: ideo in te domine ſperaui: Non pro-
priæ confiſus uirtuti:nec aliam ullam præter te ſpem ante oculos mihi ponens, ea
quæ ſunt ſanitatis mihi præſcripſi. Quoniam ergo ſperaui domine: ſpes uero non
confundit,propterea exaudi.Nam uolens miſericordiam tu es:& non uis mortem
peccatoris,ſed ipſius pœnitentiam:qua propter ſperaui in te:oro ut tuum aſſequar
auxilium.Nequãdo ſupergaudeant mihi inimici mei: Nondũ enim omnino gauſi
ſunt. Gaudebunt autem niſi tuam aſſequar miſericordiam. Sed ut non ſupergau-
deãt mihi inimici mei: qui iam prius dum commouerétur pedes mei in me magna
locuti ſunt,ad te cõfugio,& dico:Non confundar in æternum,neq; irrideant me ini-
mici mei.Et rurſus dico:Ad te domine clamabo, ne ſileas a me, & aſſimilabor de-
ſcendentibus in lacum: & reliqua quæ alijs pſalmis præcipuè à me in ſupplicatione
qua præſens auxilium tuum imploro,dicũtur. Si enim maxime commoueri incos
cõtigit pedes quo tempore cor meum conturbatũ eſt, & dereliquit me uirtus mea,
& lumen oculorum meorum & ipſum non erat mecum: non attamen omnino ex-
cidi, nec talem dedi ruinam, qualem deficientes a fide ſolẽt:quoniã eodem illo tem
pore quo pedes mei commoti, & aduerſus me magna locuti ſunt inimici mei,ut ni-
mium mihi inſultarent,ad te deum tanquam ad ſalutis patrem cõfugi, ut qui labo »
res hominum prauoſq; animi affectus poſſis ac ſoleas curare.Quoniam ego in fla
gella paratus ſum,& dolor meus in conſpectu meo ſemper.Quoniam iniquitatem
meam ego cognoſco,& cogitabo pro peccato meo. Ab initio dicens: Ne in furore
tuo arguas me:nunc ait:Quoniam ego in flagella paratus ſum.Iram ergo ac furorẽ
quidem deprecatur,paratum uero ad flagella ſe dicit.Nouit enim, quòd quem dili
git deus,caſtigat:Flagellat autem omnem filium quem recipit.Quamobrẽ genero
ſe flagella tulit,quæ per calamitates domeſticas poſt peccata ei cuenerunt,ut in Re-
gum legitur hiſtoria. Et dolor meus contra me eſt ſemper. Multi enim priorum
peccatorum oblitione capiuntur,nullam eorum habentes rationem:quaſi nullum
ſit futurum iudicium. Dauid uero dei tribunal cõtinuò ante oculos habens, ac ſibi
perſuadens, quòd coram tribunali Chriſti omnibus ſit comparendum: ut referat
unuſquiſq;,ſiue bonũ,ſiue malum quod geſſit in corpore ſuo:in anxietate cõtinuò
conſiſtebat:& hunc animæ ſuæ dolorem ſanare meditãs, ipſe ſeſe per cõfeſſionem
deo accuſat.Ideo ait: Et dolor meus contra me eſt ſemper. Quoniam iniquitatem
meam ego cognoſco,& cogitabo pro peccato meo.Fidelem animam, & diligenter
inſtructam,& bene de iudicio dei ſentientem, huiuſcemodi uoces attingũt:Inimici
autem mei uiuunt,& confirmati ſunt ſuper me, & multiplicati ſunt qui oderunt me
iniquẽ.Qui retribuebant mihi mala pro bonis,detrahebant mihi,quoniam ſeque-
bar bonitatem.Ne derelinquas me domine deus meus, ne diſceſſeris à me. Inten-
de in adiutorium meum domine deus meus, ſalutis meæ. Omnium inimicorum
ſuorum reminiſcitur,qui ſe ad peccatum traxerunt. Orat, ſupplicatq; domino, ne
a ſe diſcedat

A à se discedat. Videbat enim aduersarios etiam nunc se circumstantes, nec cõtentos de prima in se audacia. Ideo solicitus ne rursus in eadem ruat, ualde uigilanter, Inimici mei uiuunt, inquit. Non enim mortui sunt, neq; ubi semel me adfixerunt, trãseunt Propterea scriptum est: Ne beatum dicas uirũ ante ipsius mortem, sed quotidie inualescunt plures contra me existentes: multiplicati sunt enim qui me oderunt, qui retribuunt mala pro bonis, qui nondum desinunt me calumniari, mihiq; detrahere bonam salutaremque uiam persequenti, animæ meæ saluti inuidentes. Huius rei gratia oro obsecroq;, ne derelinquas me Domine. Solus enim aduersus tantos resistere nequaquam ualeo. Tu igitur deus meus ne discesseris a me. Adiutor quæso & custos meæ salutis adsis, Amen.

IN PSALMVM XLIIII. IN FINEM PRO IIS QVI mutabuntur filijs Chore ad intellectum, canticum pro dilecto,

Eructauit cor meum uerbum bonum.

Videtur & hic quidem Psalmus perfectionem quandam humanæ uitæ simulq; utilitatem ac auxilium ijs, qui secundum uirtutem uiuere statuerunt, tribuere: proficiẽtes enim doctrina perfectionis opus habent, quam hic Psalmus exhibet inscriptionem habẽs in finem pro ijs qui mutabuntur. Abscondite uerò dixit, pro hominibus. Nos enim præter omneis creaturas rationis participes, maxime conuersationibus ac mutationibus singulis fere horis obnoxij sumus. Neque enim corpore, neq; mente ijdem continuò inmilésque nobis existimus. Sed corpus quidem nostrum semper fluxum ac turbidum ex assidua redditur mutatione, uel a paruo ad magnum crescẽdo, uel a perB fecto ad minus deficiendo. Non enim idem est puer ad laudũ præceptorem q; iens, & probè se ad percipiẽdas disciplinas habens, ac ille qui nuper est natus. Alius rursus ab hoc irrefragabiliter est ephebus, qui iuuenilibus aptari iam potest. Respectu hũ huius alius uir factus, & magnitudine & robore corporis & rationis complemẽto. Cum uerò in florem uenerit ætatis ad summumq; uigoris, rursus ad deterius paulatim tendit, habitu sensim defluenti, & neruis corporis deficientibus, donec a senectute uictus & incuruatas ultimam uirium subtractionem sustineat. Nos ergo ij sumus qui mutamur. Et profectò sapienter nos homines hic Psalmus per hanc uocem significat. Non enim angeli mutationem patiũtur. Nullus enim apud illos puer, neque adolescens, neq; senex, sed in quo ab initio creati sunt statu, in hoc perpetuò remanent, qui stabili firmaq; natura perseuerãt. Nos autem mutamur, quod quidem secundum corpus ostendimus: secundum uerò animam & interiorẽ hominem continuò etiam ex rebus rerumq; euentibus sententias mutamus. Alij nanque sumus in felicitate & rebus omnibus prosperè succedentibus: alij uerò in aduersis, & si quid contra nostrum acciderit uotum. Mutamur item in iracundia, statum quendam ferinum sumentes. Mutamur & in concupiscentijs instar brutorum ob uitæ uoluptatẽq; effectu. Equi insanientes facti sunt, inquit, erga uxorẽ proximi insaniendo. Vir dolosus uulpeculæ similis redditur, quemadmodum Herodes fuisse dicitur. Impudens uerò canis appellatur, sicuti Nabal Carmelius. Vides itaque quanta in nobis mutatio uarietasq; existat. Admirare igitur eum, qui tam probe hanc nobis appellationem conuenientem indidit. Nam mihi quidam ex ijs qui sacros libros cõuerterunt, pulchre locum tituli huius Psalmi interpretatus esse

Titulus Psalmi.

Homo solus maximè omnium mutabilis.

uidetur, & eundem ſenſum per alia uerba expoſuiſſe. Nam pro mutandis ſcripſit c
Pro lilijs. pro lilijs, florem uidelicet præter omnes alios citò pereuntem dignum putauit, qui naturæ humanæ fragilitati comparetur. Quoniam uerò in futurum tempus hæc uox extenditur (dicitur enim pro mutandis, uelut hac mutatione nobis in poſterũ apparitura) conſideremus, ne forte reſurrectionis nobis ſermonem innuat, in qua mutatio nobis in melius ac plane ſpiritualis erit. Seminatur, inquit Apoſtolus, in corruptione, ſurget in incorruptione. Vides immutationem? Seminatur in debilita te, ſurget in uirtute. Seminatur corpus animale ſurget corpus ſpirituale. Vides ne mutationem hanc? Denique omnis creatura rationalis corporea patitur. Nam & cœli ut ueſtimentum uetera ſcent, & ſicut operiorium mutabit eos deus, & mutabũ tur. Tunc & ſol erit ſeptuplo maior, ut ait Eſaias: & luna tanta erit, qua nũc eſt ſol amplitudine. Quoniam uero nõ omnibus eloquia dei ſcripta ſunt, ſed habentibus aures ſecundum interiorem hominem mutandis ſcripſit, ut exiſtimo, ſeipſos cu rantibus, & continuò per pietatis exercitationem magis ac magis proficientibus. Ipſa demum eſt optima mutatio, quam dextra facit excelſi, quam & beatus Da uid ſciuit, quando deguſtatis uirtutis bonis priora cõdemnauit. Quid enim inquit Hæc eſt mutatio dextræ excelſi. Ex quo is qui proficit in uirtutem, nullo non tem pore non mutatur. Quando enim, inquit, eram paruulus, loquebar ut paruulus, ſapiebam ut paruulus, cogitabam ut paruulus. Quãdo autem factus ſum uir, euã cuauit quæ erant paruuli. Et iterum, cum uir factus eſſet, non conſtitit in certa alã qua operatione, ſed oblitus eorum quæ a tergo erant, & ad anteriora ſe exten dens, metam & brauium ſupernæ uocationis eſt perſequutus. Mutatio igitur ue ra ac propria, interioris eſt hominis, qui de die in diem renouatur. Quoniam uerò d Propheta noſter in hoc Pſalmo nuntiaturus erat ea quæ dilecti ſunt, qui myſte rium incarnationis pro nobis hic uidelicet ſuſcepit, qui hac gratia ſunt digni, hunc

Cur filijs Chore inſcriptus Pſalmus Canticum pro dilecto.

ediſſe canticum filijs Chore dicit. Canticum enim eſt, non Pſalmus, quoniam nuda uoce ſine muſici inſtrumenti harmonia cum uocis alioqui concinnæ modo emittitur. Canticum ſcribitur pro dilecto. Quem uerò hunc appellet dilectum an exponam, uel ipſe citra meam operam hoc nõſti, memor Euangelicæ uocis: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipſum audite. Dilectus enim patri ut unigenitus, creaturæ autem omni ut pater humanus & bonus præſes. Idem au tem natura eſt & dilectum bonum. Ideo rectè quidam bonum eſſe definierunt, quod omnia expetant. Non enim cuiuſuis eſt in charitatis ire perfectionem, & ue re dilectum nõſſe, ſed eius qui ueterem hominem contaminatum concupiſcentijs exutus, nouum fuerit indutus, renouatum in agnitione ſecundum creatoris imagi nem. Quoniam qui pecuniam amat, & circa inquinatam corporis pulchritudinem attonitus uagatur, & hanc gloriolam magnifacit, & potentiã dilectrad ea quæ non conueniunt impudens ad ueri dilecti ſpectaculum excæcatus eſt. Ideo dicitur: Dili ges Dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex ex tota anima tua, & ex omni mente tua. Hoc autem quod ex omni dicit, diuiſionem non admittit. Quantum e nim dilectionis in res terrenas collocaueris, tantum ab hoc toto neceſſe fuerit ut

Amici dei pauci.

demas. Ideo pauci ex omnibus amici dei appellati ſunt, quemadmodum ſcriptum eſt Moſen fuiſſe amicum. Et, ut Ioannes: Amicus enim ſponſi (inquit) ſtans gaudio gaudet: hoc eſt, qui ſtabilem atque immobilem in Chriſtum charitatem retinet, hic dignus

A hic dignus est ipsius amicitia. Idcirco discipulis iam perfectis Dominus ait: Nō est ut iam uos seruos dicā, sed amicos. Quoniā seruus non nouit quæ ipsius Dominus facit. Verè igitur perfecti & amici Dei est, dilectū nōsse. Reuera nanque soli sancti & Dei sunt, & inter se amici. Nemo enim improborum aut stultorum amicus est. Nam amicitię bonum aut uirtus in prauum nequaquam cadit affectum: quoniam nihil turpe aut inconcinnum in amicitiæ concordiam uenire potest. Malum enim non solum bono est aduersum, sed & ipsum sibi. Sed iam ad uerborum Psalmi uestigationem ueniamus. Eructauit cor meum uerbum bonum. Nonnulli existimauere ex patris persona hæc dici, de uerbo existente apud eum in principio: quod uidelicet ex bono corde ait, & ex uisceribus produxit, & ex bono corde bonum uerbum processit. Mihi autē uidetur ad Prophetæ ferri personam. Nam quę deinceps sequuntur, ad patrem minimè pertinere uidebuntur. Neque enim de lingua sua diceret pater: Lingua mea calamus scribæ uelociter scribentis: speciosus forma prę filijs homin. ī. Non enim pulchritudinis excellentiam ex comparatione hominum habet. Paulò pòst ait: Propterea unxit te deus deus tuus oleo lætitiæ. Non dixit, unxi te ego deus, sed unxit te deus. Ex quo palam est, quòd alia sit persona loquens. Quæ autem hæc est, nisi Prophetæ? qui in seipso sancti spiritus uirtutem susciens: Eructauit (inquit) cor meum uerbum bonum. Quandoquidem eructatio occultus est spiritus, æstum crapulæ ad superni amoris desiderium erumpentis spirans, nutritus uiuo pane è cœlo descendente, uitámque mundo tribuente: refertus demum omni uerbo quod procedit ex ore dei secūdum consuetam scripturæ tropologiam. Anima nanque sacris educata disciplinis saturatam cibis cœlestibus euomit eructationem. Quoniam ergo spiritualis erat optimáque nutritio, uerbum bonum Propheta eructauit. Bonus nanque homo ex bono cordis sui thesauro bonum profert. Quæramus itaque & nos ex uerbo cibum ad animarum nostrarum saturitatem. Iustus enim, inquit, comedens explebit animum suum, ut ex his quibus nutrimur, non quodcunq; uerbum, sed bonum emittamus. Improbus uerò prauis dogmatis pastus prauum corde uerbum eructat. Nonne uides qualia hæreticorum ora eructant? quàm dura & fæculenta? quantum intus morbum arguentia? Malus itaque ex thesauro sui cordis malum profert. Caue igitur ne ita tibi pruriant aures, ut magistros tibi coacerues, qui tuis uisceribus morbum injcere, ac prauorum morborum eructationem tibi ministrare ualeant, quorum causa in die iudicij condemneris. Ex uerbis enim tuis (inquit) iustificaberis, & ex uerbis item tuis condemnaberis. Dico ego opera mea regi. Hæc sententia uale de facit, ut Propheticæ personæ uerba uideantur: Dico ego opera mea regi: hoc est, confitebor iudici, & accusatorem præueniam patefaciens ipse opera mea. Mandatum enim accepimus, quod præcipit ad hunc modum. Dic tu tuas iniquitates primus, ut iustificeris. Lingua mea calamus scribæ uelociter scribentis. Sicut enim calamus instrumentum scribendi est, ipsum scitè mouente manu ad eorum significationem quæ scribuntur, sic & iusti lingua, quam sanctus mouet spiritus, æternæ uitæ uerba credentium cordibus inscribit: tincta quidem non atramento, sed spiritu Dei uiuentis. Scriba igitur spiritus sanctus, quoniam sapiens est, & omnes docens. Velociter scribens: Velox enim mentis motus est. Scribit item nobis discipli nas tabulis non lapideis, sed carneis nostri cordis: secundum analogiam uerò lati

Persona huius Psalmi.

Verbū bonū

Calamus.

Scriba.

tudinis cordis plura uel pauciora inscribit cordibus spiritus, aut manifesta omnibus, uel obscuriora, iuxta quod ad puritatem antea parata fuerint. Ob celeritatem uerò eorum quæ sunt scripta, plenus orbis terrarum Euangelio factus est. Quod autem deinceps sequitur, uisum est mihi aliud habere principium, & his nullo modo iungi quæ sunt hactenus dicta, sed ad sequentia pertinere. Illud enim, Speciosus forma, Domino competere puto secundum personæ apostrophen. Speciosus forma præ filijs hominum. Diffusa est gratia in labijs tuis. Ducit autem nos in hanc sententiam: Vbi Aquila & Symmachus hæc pretantum: Ille quidem, Pulchritudine speciosus factus es præ filijs hominum: ille uerò, Pulchritudine pulcher es præ filijs hominum. Speciosum igitur forma Dominum appellat, eius minuens dignitatem. Non enim carnis pulchritudinem laudat. Nam scriptum: Vidimus ipsum, & non habebat speciem neque formam, sed eius species ignobilis fuit præ filijs hominum. Palam itaque est quod eius dignitatem Propheta cõtemplando fuerit splendoribus animæ refertus. Vnde admonitus ad diuinum spiritualis pulchritudinis amorem exardeat, qua humanæ animæ facta manifesta omnia quidem turpia fordidaq; apparent. Ideo Paulus postquam forma speciosum uidit, reliqua ut stercora putauit, ut Iesum Christum lucrifaceret. Qui enim extra ueritatis uerbum reperiuntur, Euangelium salutiã appellant, humilitatem simplicitatemq; sacri eloquij omninò contemnunt. Nos autem gloriamur in cruce Domini nostri Iesu Christi, quibus palam facta sunt per spiritum omnia, quæ a deo nobis sunt data, non quidem in sublimibus humanæ sapientiæ uerbis. Nouimus diuitem eius gratiam, quæ a deo nobis est in sermonibus Christi reuelata. Quamobrem breui tempore ad omnem orbem terrarum uulgata prædicatio est. Dulces itaque & deo pia gratia euangelizantibus, quos labia Christi scriptura nominat, est dicens. Quapropter in contemptibilibus uerbis multam allectandi & attrahendi uim habet Euangelij prædicatio, cui & animæ gentium omnium pareuerunt, & per gratiam Christi fidei immobilibus ac perpetuis comprensæ sunt dogmatis. Ex quo ait Apostolus: Per quem accepimus gratiam & Apostolatum ad obediendum fidei. Et rursus: Abundantius illis omnibus laboraui, non ego, sed dei gratia quæ mecum est. Diffusa est gratia in labijs tuis: hac de causa benedixit te deus in æternum. Scribitur in Euangelio, quemadmodum admirabantur super uerbis gratiæ quæ ex eius ore procedebant. Quamobrem manifestè Psalmus multitudinem gratiæ uerborum Domini nostri Iesu Christi ostendere uolens, Diffusa est gratia labijs tuis, ait, propter abundãtiam, quæ est in sermone, gratiæ. Benedixit te deus in æternum. Manifestum quòd ad humanitatem ista referre oporteat, secundum quod & sapientia, & ætate, & gratia proficiebat. Ex hoc sanè intelligimus quemadmodum unctionis honor ei ob uirtutes datus sit. Simile autem est & illud ei quod dicit: Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: quapropter unxit te deus deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis. Cui simile est & hoc quod Paulus scribit ad Philippenses: Humiliauit seipsum usq; ad mortem, mortem autem crucis: propter quod deus exaltauit illum, & dedit illi nomen quod est super omne nomen. Ex quo palam est quòd hæc de seruatore ut homine scribuntur, aut quod ecclesia corpus est Domini, & ipse caput ecclesiæ: quemadmodũ diximus labia esse Christi eos, qui diuini uerbi sunt ministri, sicut Paulus in se Christum habens loquentem, &

Speciosus forma.

Diffusa est gratia in labijs tuis.

A tem, & si quis illi uirtute similis fuerit. Sic demum reliqua corporis Christi membra quæcunq; credentium sumus. Qui ergo datam ecclesiæ benedictionem in Dominum refert, non errabit. Benedixit te deus: hoc est, membra tua & corpus tuum referst ex seipso bonis in seculum, hoc est in infinitum. Accingere gladio tuo super femur tuū potentissime. Specie tua & pulchritudine tua. Putamus hoc ad dei uerbum tropice referri, ut carni coniungatur, quod est uehemens & penetrabilius omni gladio ancipiti, pertingens usque ad diuisionem animæ ac spiritus, compagū quoq; & medullarum, discretor meditationum cogitationumq; cordis. Quoniam femur signum est eius humanæ genealogiæ, ipse (inquit scriptura) egredientes animæ ex femore Iacob. Vitaq; uita, &, uia, & panis, & uitis, & uera lux, & alia multa Dominus noster Iesus Christus nominatur: sic & gladius diuidens partem animę sensituæ, & motus concupiscentiæ perimens. Deinde quoniam deus uerbum carnis debilitatu sese coniuncturus erat, pulchrè additur, potentissime: quoniam maximæ potentiæ demonstrationem habet, posse deum in natura esse humana. Non enim cœli & terræ globus, & maris & aeris & maximorum elementorū generatio, & si quid supra mundum intelligitur, & si quid subtus terras usquā reperitur, adeò diuini uerbi potentiā ostēdunt, quātum incarnationis mysteriū ac uirtus, & ad humilitatē usq; debilitatēq; nostrā descensus manifestāt. Specie tua & pulchritudine tua. Speciosum a pulchritudine differt, quòd speciosum dicitur id, quod temporis opportunitati quadrat ac seruit ad propriam consequendam perfectionem, quemadmodum speciosum seu tempestiuum frumentum & messium tempestiuitas & fructuū, quando ad maturitatis perfectionem per anni tempus & ad usum uenit.

B Pulchrum uerò est membrorum compositione & harmonia gratia uigens. Accingere igitur gladio super femur tuū potentissime: specie tua, hoc est, in temporis perfecti opportunitate, & pulchritudine tua, id est, contemplabili tua & intelligibili diuinitate. Illud enim uerè pulchrum est, quod humanam omnem excedit comprensionem, tantumq; mente contemplabile. Nouerunt autem ipsius pulchritudinem eius discipuli, quibus separatim parabolas soluit, & dedit nōsse regnum cœlorum. Viderunt & huius pulchritudinem Petrus & filij tonitrui, in monte fulgentem supra solis splendorem, & exordia ipsius glorioſi aduentus oculis cōprendere digni sunt habiti. Intende (inquit) & prospere procede, & regna: hoc est, mortalium curam per carnis dispensationem aggressus diligentiam impende constantem, perennem, ac nūquam desituram. Hæc enim & uiam, & cursum prædicationi præbebit, & neminem non tuo subiget imperio. Nec mirum tibi uideatur, quòd imperatiuè dicat: procede, ob scripturæ consuetudinē hoc modo figurantis ea quæ optantur. Nam & imperatiue dicitur: Fiat uoluntas tua, & adueniat regnū tuum. Propter ueritatem, & mansuetudinem, & iustitiā, & deducet mirabiliter dextera tua. Rursus hic sermo figuratur uelut in mercedē hæc accipiente Domino, procedere & regnare, pro ueritate, & mansuetudine, & iustitia. Oportet enim sic intelligere, quòd postquam in mendacio sunt res humanæ, ut seras ueritatem, regna in hominibus peccato subiectis: ut cum tu sis ipsa ueritas & mansuetudo, omnes exemplo tuo in mansuetudinem & bonitatem reducantur. Ideo Dominus ait: Discite a me, quia mitis sum & humilis corde: quod non solum uerbis, sed re ipsa quoque ostendit.

Accinge gladium.

ἁραῖον τοῦ κάλλους σου φέρει.

γενηθήτω ἀντὶ τοῦ γενηθείη, καὶ ἐλθέτω ἀντὶ τοῦ ἔλθοι.

Nam contumelia lacessitus tacebat, uulneratus sustinebat. Et deducet te mirabi- C
Sagittæ acutæ. liter dextera tua. Non columna nubis, non ignis splendor, sed ipsa tua dextera. Sa-
gittæ tuæ acutæ potentissime. Sagittæ potentis acutæ sunt concinni sermones au-
dientiũ corda ferientes, ac animas facultate sentiendi prędităs penetrantes. Verba
nanq; sapiẽtibus stimuli sunt boũ. Ex quo Psalmista cupiens quandoq; a dololis
hominibus secundũ generationem liberari, contra dolosam linguam sagittas potẽ-
Carbones de- tis acutas exquirit. Quærit item carbones adesse desolatorios. Qui enim has sagit-
solatorij. tas ob cordis alienationem ac remotionem minime attingunt, his parata mulcta
est, quam carbones desolatorios appellant. Quicunq; seipsos a deo seiungunt, aut
procul ab eo se faciunt, his æstus desolatorius hoc est, utẽtium ac uastantiũ carbo-
num necessarius est. Sagittæ tuæ acutæ. Ex his nanq; sagittis susceptientes Christũ
animæ, & summa ipsius charitate ardentes uulnerãtur. Simileq; illud sponsæ dicũt:
Vulnerata charitate ego sum. Inexplicabilis profectò ac ineffabilis uerbi pulchritu-
do & sapiẽtiæ species & forma dei in ipsius imagine. Beati qui ueræ pulchritudinis
faciem uidere optantes, & ei ueluti per charitate cõiuncti, cœlestem beatum-q; a-
morem tantum intuẽtur. Obliuiscuntur enim domesticorum, familiarum, omnis
denicq; curæ, nõ solum superfluæ, sed etiam in edendo bibendoq; ac reliquo uicta
necessariæ, soli puro & diuino amori uacantes. Intellige item sagittas acutas eos
qui per orbem uniuersum ad euangelizandum missi sunt: qui quoniã linguas suas
ut sagittas acuerunt, operibus iustitiæ fulserunt, ac tenuiter & acute animas eorum
qui edocti sunt subierunt. His itaque sagittis populos, ut sub iugum Christi uenirent, præparauerunt. Mihi quidem uidetur, ut sermo hic longe melius cõsequatur, D
si per hyperbaton constituatur, ut talis sit sensus: Intende, procede & regna, & de-
ducet te mirabiliter dextera tua, & populi sub te cadent, propterea quod sagittæ
tuæ acutæ sunt in corde inimicorum regis. Nullus deo aduersarius, aut contumax,
aut superbus, sub deo cadit, uel ei se subigit, nisi illi qui fidei obedientiam susce-
perunt. Sagittæ nanque in corda cadentes quandoq; inimicorum regis, trahunt eos
ad ueritatis desiderium, & ad ipsum Dominum, ut inimicos dei existentes eidem
per doctrinam concilientur. Sedes tua deus in seculum seculi, uirga directionis,
uirga regni tui. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea unxit te deus
deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis. Quoniam uerò circa humanitatem
multa uersando dixit, nunc sermonem ad altitudinem gloriæ unigeniti conuertit,
Sedes tua deus in seculum seculi: hoc est, regnum tuũ omni seculorum cogitatione est antiquius. Et pulchrè admodum post populorũ subiectionem regni dei ma-
gnificentiam cõmendat. Virga directionis uirga regni tui. Ideirco ei propriã reddi-
dit appellationem clare deũ uocãs. Sedes tua deus. Instructiua est admodũ uirga
dei, erudiens, q; non obliqua, sed recta facit iudicia. Ideo uirga directionis uirga re-
gni ipsius nominatur. Si enim dereliquerint filij eius legem meam, & in iudicijs
meis non ambulauerint, uisitabo in uirga iniquitates eorũ. Videsne iustũ deũ iudi-
Virga multi- cijs, quo non in omnes sine discrimine, sed tantũ in peccatorem utitur? Sed & ipsa
plex. etiã consolationis dicitur uirga: Virga enim tua inquit, & baculus tuus ipsa me cõ-
solata sunt. Est & uirga contritionis: Reges eos in uirga ferrea, & tanquã uas figuli
confringes eos. Conterũtur autẽ terrea ac lutea ad eorũ beneficiũ, quos deus regit
ac diligit, secundũ quod & in carnis perditionẽ tradũtur, ut spiritus seruetur. Pro-
pterea

A pterea unxit te deus deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis. Quoniã uerò unctionem seu chrisma typicum, & typicos põtifices ac reges figurare oportuit: caro Christi uero chrismate ob aduẽtum sancti spiritus in illam uncta est, quod quidẽ exultationis oleum uocatur. Vnctus est autẽ prę participibus suis: hoc est, supra omneis homines Christi participes existentes, quoniã illis quidẽ particularis quędã tributa est spiritus communicatio: supra uerò filium Dei sanctus descendens spiritus, ut ait Ioannes, mansit supra ipsum. Pulchre autem exultationis oleum spiritus appellatur, quia gaudium unus e spiritus sancti fructibus numeratur. Quoniam uerò mixtus est de seruatore sermo, propter & diuinitatis naturam & incarnationis dispensationem, rursus in Dei humanitatem respiciens, ait: Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, pro eo quod est, Reliqui quidem homines labore & exercitatione, & attentione expenumero amando sequendoq; bona, & rursus sese à malis auertendo proficiunt: tibi autem naturalis quædam ad bonum familiaritas, & ab iniquitat alienatio. Et nobis non difficile est uolentibus amorem erga iustitiam & odium aduersus iniquitatem suscipere. Omnem enim potentiam deus animæ rationis participi sicut amandi, sic odio habendi utiliter dedit, ut ratione directi uirtutem quidem amemus, odio uerò habeamus iniquitatem. Licet enim & odio quandoque laudabiliter uti. Dicitur enim: Odientes te Domine odiui, & perfecto odio oderam illos. Myrrha & gutta & casia à uestimentis tuis à domibus eburneis, ex quibus delectauerunt te filiæ regum in honore tuo. Descendens paulatim consequenter propheticus sermo ac omnibus mysterijs secundum dispensationem obuiam procedens, spiritus ei occulta patefacientis instigatione uenit. ad

B mortem Dominicam. Myrrha (inquit) & gutta, & casia a uestimentis tuis. Myrrha quidem quòd sepulturæ signũ sit, Euangelista Ioannes quoque docuit, dicens: Ioseph ab Arimathea eum cũ myrrha & aloẽ tumulasse. Gutta uerò & ipsa myrrhæ species est tenuissima. Ex hoc enim aromate cõtuso omne quod hæsit liquidũ in guttam separatur, reliquum quod restat crassius myrrha appellatur. Itaq; Christi quidem bona fragrantia myrrham ob mortem spirat. Guttam uerò quòd non immobilis nec otiosus in sepulchro permanserit, sed tribus illis diebus ac noctibus in infernum descenderit, ac omnia circa resurrectionem mysteria, ne quid eorum quæ ab ipso agenda erant relinqueretur, absoluerit. Casiam demum spirat, quæ folium est odoratum ac tenuissimum, ligneum extendens calamum. Crucis itaq; supplicium in beneficium omnis creaturæ sumptum, altius nobis ac sapienter hic sermo per casiæ nomen innuit. Habes ergo myrrham ob sepulturam, guttam ob descensionem ad infernum, quòd omnis gutta ad inferiora tendat. Casiam uerò ob carnis circa lignum dispensationem. Ex hac denique caussa lætificauerunt, inquit, te filiæ regum in honore tuo. Filiæ quidem regiæ quædam sunt generosæ ac magnæ regiæq; animæ, quæ ob descensum ad humana noscentes Christum, lætificauerunt eum in honore, in uera fide, ac charitate perfecta ipsius diuinitatem probantes. Aromata uerò hæc non leui de caussa inesse Christi uestibus dicit. Similiter & domos memorat eburneas, ut per has sanè parabolas ordinatio Ecclesiæ & dogmatum Christi ædificatio constructióque planè significentur. Domus nanq; ex ebore constructæ pulcherrimæ splendidæq; esse apparent. Diuitias itaque puto Christi charitatis erga mundum Prophetam enuntiare. Adest

Vnctio Christi.

Oleum exultationis.

Mortis Christi & resurrectionis mysterium.

Myrrha.

Gutta.

Casia.

Filiæ regum.

Domus eburnea.

regina à dextris tuis in ueſtitu deaurato circundata uarietate. De eccleſia iam dicit, c
de qua in Canticis canticorum didicimus, quòd una ſit perfecta Chriſti colum
ba, quæ in dextrum Chriſti locum eos accipit, qui in benefactis ſunt exercitati, ac
ueluti paſtor oues ab hœdis, probos ſeparat ab improbis. Aſtitit itaque regina
anima, ſponſali uerbo cooptata, minime peccatis ſeruiens, ſed Chriſti regni parti
ceps, a dextris ſeruatoris in ueſtitu deaurato: hoc eſt in dogmatis florentibus & ua
rijs & contextis, grauiter ſeſe ac religioſe ornans. Non enim una tantum ſpecie do
gmata, ſed uaria & multimoda, mortales ſimul & naturales & contemplatiuos
comprendentia ſermones exiſtunt, propterea uariam ſponſæ ueſtem hic dicit. Au
di filia & uide, & inclina aurem tuam, & obliuiſcere populum tuum & domum pa
tris tui, & concupiſcet rex decorem tuum: quoniam ipſe eſt Dominus deus tuus,
& adorabunt eum. Vocat eccleſiam, obedientiam & mandatorũ obſeruationem:
& familiarem ſibi ex ipſa appellatione facit, ſi iam eam nominando, qualẽ per cha
ritatem illam ſibi adoptans, Audi filia & uide. Docet ipſam nudam ſimplicem qu
mentem ad contemplationẽ gerere ex eo quod ait, uide. Noſce (ait) creatorem, ut
ordine naturæ adiuta, ſic ad creatoris contẽplationem altius aſcendas. Deinde ſic
ctens colũ iactantiæ faſtu ſublatũ, inclina, inquit, aurem tuã, ne curras ad externas
fabulas, recipe humilem Euangelij uocem. Inclina aurem tuam ad hanc præcepto
nem, ut plane obliuiſcaris prauarum illarum & paternarum doctrinarum, atque
ſcasque doctrinis ſpiritus. Ideo obliuiſcere populum tuum & domum patris tui.
Omnis qui peccatum admittit, ex patre diabolo eſt. Abnce (inquit) damonum
præcepta, obliuiſcere impuri ſacrificij, nocturnæ choreæ, fabularum denique ad o
mnem libidinem prauamq; conſuetudinem animas execrantium: propterea filia
mea appellata, ut patrem qui te prius in perditionem genuit, odio perſequaris. Si
enim per obliuionem maculas ueterum præceptorum deleueris, præterea rex
pies decorem, & delectabitis & ſponſo & regi apparebis. Quoniam ipſe eſt Do
minus deus tuus, & adorabunt eum. Officium obedientiæ neceſſarium manife
ſtat, ex eo quod ait Ipſe eſt Dominus Deus tuus. Adorabit autem ipſam omnis
creatura, quoniam in nomine Ieſu Chriſti omne genu flectetur, cœleſtium, ter
reſtrium, & infernorum. Et filiæ Tyri in muneribus uultum tuum deprecabun
tur, omnes diuites populi. Videtur ſumma idololatria in Chananæa regione fuſ
te. Metropolis autem Chanaam Tyrus. Conuerſus igitur ad eccleſiæ obedientiã
ſermo, Filia inquit, Tyri cum muneribus aliquando uenient, & uultum tuum de pre
cabuntur diuites populi, ſupplicantes tibi cũ muneribus. Non dixit, te adorabunt
cum muneribus, ſed uultum tuum. Eccleſia namque non adoratur, ſed Chriſtus ec
cleſiæ caput, quem uultum nominauit ſcriptura. Omnis gloria eius ab intus in fim
briis deauratis circundata uarietate. Adducentur regi uirgines poſt eam: Poſtquã
anima prauis iniquitatis præceptis aures clauſit & oblita populi ſui & domus pa
tris ſui ſalubribus monitis obtẽperauit, narrat ea quę ſunt de ipſa ſpiritus ſanctus,
& quoniã eius intus puritatẽ uidit: Omnis (inquit) gloria filiæ regis ab intus. hoc eſt,
gloria Chriſti ſponſæ facti in futurũ per adoptionẽ filiæ regis, intus eſt. Hortatur
plane hic ſermo ad eccleſiaſticę gloriæ myſteria intrinſecus prendenda, uelut intus
exiſtente nymphæ decore: quæ ſi adorat, aut aliquid boni facit, non oſtentationi
aut famæ

Eccleſia filia dei.

A aut famę ſeruit,ut uideatur ab hominibus,ſed ſoli deo placere ſtudet.Hæc omnem intus habet gloriam, ſicut & filia regis fimbrias aureas,quibus circũdatur, & uaria ta eſt intus tota, non quærens auro aut uarietate circundare corpus, ſed illum qui eſt ad imaginem dei creatus,ut ait Apoſtolus: Exuentes ueterem hominem,induite nouum eum qui renouatus eſt ſecundum imaginem dei, in omni pietate, bonitate,humilitate,longanimitate, manſuetudine. Hæc intus circundant, intus hominem ornant. Paulus item monet: Induite Dominum Ieſum non ſecundum exteriorem hominem, ſed mens noſtra dei memoria circundetur. Puto enim ſpiritualem ornari ueſtem quando diſciplinæ uerbum actio conſequitur. Quemadmodum enim pannus ſtamine orditus contexitur, ſic, ſi uerba facta comitentur, aut ſermonibus probis actiones induantur, ornatiſſima quædam animæ circundatio munitioq; fiet,quæ uitam re ac uerbo perfectam redolent. Fimbriæ namque ueſtis ſpirituales hæ quidem ſunt,ideo aureæ dicuntur eſſe. Quoniam ſanè ſermo ueritatis ipſum opus excellit,quaſi fimbria quædam eſt ad actionis cõtextum abundanter adiecta. *Fimbriæ aureæ.*

Sequitur autem ſponſam Domini animæ quædam aliena dogmata minime ſuſcipientes, & hæ quidem regi adducentur ſponſam ſectantes. Audiant hæc qui uirginitatem deo uouerunt, quòd uirgines regi adducantur, quæ ſacroſanctam eccleſiam rite ſequentes ab eius ordine aut præcepto minimè deſciuerunt. Adducentur autem in lætitia & exultatione, adducentur in templum regis. Non enim,inquit,per uim ingredientes uirginitatem, neque ex triſtitia aut neceſſitate pulchram ſibi eligentes uitam, ſed in lætitia & exultatione, ac in tali actione magnopere gaudentes. Ipſæ demum regi adducentur, & non in locum quemlibet, ſed in templum regis. Vaſa nanq; ſacerdotalia quæ humanus uſus non commaculauit,in ſancta ſanctorũ adducentur, & ad ſecreta tranſeundi poteſtatem habebunt, ubi contaminati pedes non ambulabunt. Quantum uerò quid ue referat in templum regis adduci, Propheta pro ſeipſo orans oſtendit: Vnam petij a Domino, hanc requiram: ut habitem in domo Domini cunctis diebus uitæ meæ, ut uideam iucũditatem Domini, & uiſitem templum ſanctum eius. *Adducẽtur regi uirgines. Virginum dotes.*

Pro patribus tuis nati ſunt filij tui,conſtitues eos principes ſuper omnem terram. Quoniam uetero ſupra præcepit, ut anima populi ſui & domus patris obliuiſceretur, ut obedientiæ uirtus muneretur: pro patribus filios accipit tanta dignitate pollentes, ut eos principes ſuper omnem terram conſtituat. Qui ſunt igitur Eccleſiæ filij? Hi ſanè qui Euangelij ſunt filij,uniuerſæ terræ dominantes. In omnem (inquit) terram exiuit ſonus eorum, & conſtituti ſupra duodecim thronos iudicabunt duodecim tribus Iſraël. Si quis autem ſponſæ patres accipiat patriarchas,hæc de Apoſtolis ſententia propterea non reijcitur. Nam pro illis facti ſunt ſponſæ filij per Chriſtum, opera facientes Abrahæ: & ideo æquales ei honore cenſentur, ex eo quòd eadem ab illis geſta ſunt, ob quæ magnis honoribus digni facti ſunt patres. Principes uerò uniuerſæ terræ ſunt ſancti, ob naturæ ipſius proprietatem ad bonũ, quæ eis imperium præbet, ſicuti præbuit Iacob ſupra Eſau poteſtatem: Eſto (inquit) dominus fratris tui. Igitur pares honore patribus facti, & uirtutis exercitationem ſupra omnem conatum adepti: hi demum filij Chriſti ſponſæ ſunt, & à propria matre principes ſuper omnem terram conſtituuntur. Recordabor nominis tui in omni generatione & generatione. Propterea populi benedicentur tibi in ſeculum & *Pro patribus tuis nati filij.*

Principes terræ.

lum & in ſeculum ſeculi. Hæc enim ex eccleſiæ perſona dicuntur. Recordaborno[n] t
minis tui in omni generatione & generatione. Quæ enim eſt Eccleſiæ memoria?
Confeſſio populorum.

IN PSALMVM XLV. IN FINEM PRO FILIIS CHO[R]

re pro arcanis: Deus noſter refugium.

Titulus in finem.

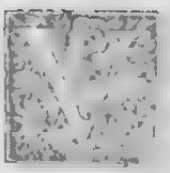

Canticinium hic mihi uidetur Pſalmus complecti de ijs quæ ſunt ad finem: quem finem Paulus uidens, ait: Deinde finis quando tradident regnum deo patri. Vel quoniam actiones nunc ad finem nos quaſi bet ſibi proprium ducunt: Bona quidem ad beatitudinem, improba uerò ad æternum ſupplicium. Conſilia uerò in hoc Pſalmo a ſpiritu ſancto tradita, ad bonũ ducunt finem auſcultantes. Hac itaq; de cauſa inſcriptus eſt in finem: ueluti doctrinæ ipſius utilitas ad beatum humanæ uitæ finem reducatur. Pro filijs autem Chore hic dicitur Pſalmus, quos ſpiritus ſanctus non diuidit: quòd uelut una anima, & una uoce, cum omni inter ſe concordia Prophetico iungunt ſermones, nihil citra reliquum altero Prophetante, ſed æque ipſi Prophetiæ gratia ceſſa ob æqualem inter eos ad res optimas affectum. Pro arcanis dicitur: hoc eſt, in myſterio occultis, quæ cum ad ea ueneris, quæ in parte ſunt Pſalmi, facile noueris: & quemadmodum non cuiuſlibet eſt diuina myſteria deprehendere, ſed tantum eius qui concinnũ enuntiandi organum fieri poterit, ut loco Pſalterij eius animam a ſpiritu ſancto impulſa moueri poſſit. Deus noſter refugium & uirtus in tribulationibus quæ inuenerunt nos ualde. Homo enim ob inſitam ſibi a natura debilitatem pluribus in ſe rebus triſtibus & laborioſis irruentibus multo indiget auxilio, ex omnibus circumſtantibus refugium quærens, uelut in tutum ſe recipiés locum, ad aliquem acutum uerticem inexpugnabili circundatum muro ob inimicorum incurſum ſeſe munit. Sic in hoc Pſalmo ad deum confugit, eius hoſpitium ſolam eſſe requiem putans. Quòd igitur apud deum uerum ſit refugium, apud omnes in confeſſo eſt. Multum erroris confuſionisq; hoſtis diabolus in eo delegendo a quo ſeruari credamus nobis offert. Tendens enim inſidias eis quos ſemel erroribus inuoluit, rurſus ſuadere contendit, ut ad ſe tanquam cuſtodem confugiant. Ex quo duplex ipſis imminet malũ, ut uel per uim capiãtur, uel ex deceptione pereãt. Idcirco increduli ad dæmones confugiunt, qui diaboli inſtigatione mente confuſi, ueri Dei notitia ſunt priuati: & cum Deum cognoſcere queant, circa rerum diſcretionem omninò errant ſine diſciplina & rerum utilium uera notitia. Petitiones dentes quædam ueluti bona poſtulant. Ad ea tamen quæ uere ſunt bona, aliquis eis uſa incommoda malaque minime confugiunt. Verbi gratia: fugiens aliquis moleſtiam quę eſt ex morbo, ſanitatem cupit: amiſit pecuniam, dolore mulctatur. Eſt enim morbus ſæpenumerò utilis qui peccantẽ caſtiget: & rurſus ſanitas noxia, cum peccati inſtrumentũ poſſidẽti fuerit. Sic & pecuniam quibuſdã miniſtra eſt facta luxuriæ: rurſus paupertas multos eorũ qui male ſunt inſtituti, ad ſobrietatem reduxit. Nec itaq; fugias quæ non oportet: neq; item confidas quibus non oportet, ſed unum tibi tantum utabile ſit peccatum, & unum in malis refugium Deus. Nolite confidere in principibus, nec in incerto diuitiarum gloriemini. Nec ſuperbite ob corporis uires, nec denique humanæ gloriæ claritatem ſequamini. Nihil horum ſer-

Pro arcanis.

Ob diaboli inſidias unicum refugiũ deus.

A rum ſeruat Omnia momentanea & inſidioſa,unum tantũ refugium deus.Maledi-
ctus homo qui cõfidit in homine,aut in aliquo rerũ humanarũ ſperat. Ergo deus
noſter refugium & uirtus.Illi enim,qui ut Apoſtolus dicere ualet:omnia poſſumi in
Chriſto me uiuificante,uirtus eſt deus. Multorum igitur eſt dicere: Deus noſter re
fugium.Itemq; Domine refugium factus es nobis:Sed eodem quo Propheta no-
ſter teſtatur affectu prẽditũ eſſe, paucorum eſt.Pauci admodum ſunt qui nõ admi
rantes humana,ſeſe deo penitus tradiderint,ex eo pendeant, in ipſo ſpem omnem
collocauerint. Res enim quæ euenunt,facile noſtram deprendunt mentem,quan-
do in laboribus & erumnis ad omnia alia potius quam ad deum confugimus. Par *Quibus refu-*
uus filius in morbum incidit,tu mox incantatorem requiris, uel ſuperuacaneos ua- *gium non eſt*
nosq; characteres ſeu figuras aut literas puerorum innocentũ collo ſuſpendis, uel *deus.*
ad poſtremum ad medicum uenis, & medicinas quæ curare ualeãt infirmum me-
diteris. Si forte inſomnium te ſolicitat, ad ſomniorum conjectorem properas. Si
quem item timueris inimicum, patronum aliquem tibi ex hominibus deligis. Et
demum in qualibet neceſſitate imminente deprehenderis: uerbo tantũ te oſtendis
deum refugiũ habere, re autem ex inutilibus uanisq; rebus auxilium quærere. Eſt
autem iuſto uerum & unicum auxilium deus, ueluti dux quidam nobilibus inſtru-
ctus armis,paratus continuò parti laboranti opem ferre. Sic deus adiutor noſter
& auxilium contra omnem diaboli apparatum miniſtros ſpiritus in ſalutem indi-
gentium cogens.Apprehendit autem tribulatio iuſtum omnem ob uitæ ſtudium. *Tribulatio iu-*
Quicunque enim per uiam arduam atque anguſtam declinata lata & ſpatioſa ui- *ſtum inuenit.*
ta ambulauerit,a tribulationibus inuenietur.Propheta nanque ualde rem propriè
B deſcripſit,inquiens: In tribulationibus quæ inuenerunt nos nimis. Sicut enim ani-
malia noxia nos erumnæ petere atque inuadere contendunt, noſtram patientiam
exercentes, & per patientiam probationem, & per probationem ſpem, & (ut A-
poſtolus ait) per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cœlorum.
Et rurſus: Multæ tribulationes iuſtorum. Sed qui generoſe ac tranquillè tentatio-
nem ſuſtinet,dicet:In his omnibus ſuperuicimus per eum qui nos dilexit. Ac tan-
tum abeſt ut uociferetur, aut deſperet, ut occaſionem gloriandi ex malorum mul-
titudine ſumat cum Paulo,dicens: Non ſolum autẽ,ſed & gloriamur in tribulatio-
nibus.Sequitur deinde:Ob hoc non timebimus,dum turbabitur terra, & transfe-
rentur montes in cor maris. Magnũ oſtendit in Chriſto confidentiæ firmamentũ
Propheta noſter.Quoniã & ſi omnia ſupra infraq; miſceãtur,& terra turbata uer
tatur,& omnes montes propriã deſerentes ſedem in mediũ transferãtur mare, nõ
timebimus: quando & deum refugiũ, & uirtutem,& auxiliũ in tribulationibus ha-
beamus,quę inuenerũt nos ualde.Cuiuſmã tam integra mens,cuius tam quietę co-
gitationes,ut in tanta cõfuſione erga deum animo ſit recto atq; firmo, & ob ſpem
in eum nihil rerum aut euentuum expauſcat? Nos autem hominis iram non ſu-
ſtinemus,non canẽ aut aliquam aliam beſtiã incurrentem, non denique in rebus du
ris deũ adiutorẽ noſtrũ reſpicimus, ſed ſtupidi attoniteq; ad noſipſos cõuertimur.
Sonuerunt & turbatæ ſunt aquæ ipſorum. Dixit de telluris conturbatione & mon
tium tranſlatione. Dicit etiam de maris fluctibus & commotione, deq; montibus
in medium maris cadentibus. Sonuerunt & turbatæ ſunt aquæ ipſorum, uidelicet
marium.Sæpenumero montes plurimum conquaſſationis generant maris undis,
non aliunde

non aliunde illis illati, ſed tanquã in proprio ſalo conſtituti. Quando itaque terra quidem turbatur, & aquæ marium ſonabunt & frement, montes quoq; transferentur, & ob magnam Domini potentiam multam ſuſtinebunt turbationem: tunc ſit intrepidum cor noſtrũ, quod ſecuras firmasq; in deum ſpes habeat. Turbati ſunt montes in fortitudine ipſius. Potes & ſenſum huius ſermonis tropicè capere, montes appellans eos qui propriæ confidunt potentiæ, dei magnitudinem uimq; ignorantes, ſeſe contra dei ſcientiam extollentes. Deinde ſuperatos a uirtute ac ſapientia eorum qui dei ſermonem annuntiant, ac Dominum cognita ſua ipſorum penuria timent, & ſub eius potenti manu ſeſe humiles reddunt. Vel etiam principes ſeculi huius ac patres perditæ ſapientiæ fortaſſe montes dicuntur contuſi ac confracti Chriſti fortitudine, quam ipſe in agone crucis contra eum qui poteſtatem mortis habet, oſtendit, & uelut generoſus athleta exutus ueſtibus, principatus ac poteſtates uicit, oſtentuitq; illos habuit confidenter, atque in ligno de[illegible]s triumphauit. Fluminis impetus lætificant ciuitatem dei. Salſæ enim aquæ uehementer a uentis perturbatæ ac commotæ ſonuerunt & conturbatæ ſunt. Fluminis autem impetus ſine ſtrepitu procedẽtes, ac illis qui digni ſunt ipſarum ſuſceptione affluentes, ciuitatem dei lætificant. Et nunc quoq; ſitiens uiuentem bibit aquam: poſtea uerò copioſius bibet, quãdo in ciuitatẽ dei aſſumptus erit. Sed nunc per ſpeculũ & in ænigmate bibit, ob breuẽ diuinarum contemplationũ comprehenſionem: tunc autem hauriet undantem fluuium habebit, ac omnem dei ciuitatem irrigare ualentem. Quis autẽ eſt iſte fluuius dei? Annis eſt Spiritus ſanctus ex fide in Chriſto credẽtium ſuſceptus? Qui crediderit, inquit, in me, fluuij ex eius uentre fluent. Et rurſus: Si quis biberit ex hac aqua quã dabo, fiet in eo fons aquæ ſaliẽtis in uitam æternã. Hæc itaq; fluuius omnẽ dei ciuitatem lætificat. Vel etiam ſignificat eccleſiã eorum qui in cœlis conuerſationem habent, uel omnem ſpiritalem creaturam a cœleſtibus uſq; ad animas humanas, ciuitatem intelligere oportet, ſancti ſpiritus inundatione lætificatam. Definiunt enim quidam ciuitatem, conſiſtentem eſſe cõgregationem legaliter adminiſtratam. Hæc enim tradita ciuitatis definitio illi quæ ſurſum eſt Hieruſalem cœleſti ciuitati maxime conuenit. Nam & ibi primogenitorum ac dei ſcriptorum in cœlis congregatio, & ob immutabilem ſanctorum uitam, & ſecundum legem cœleſtem gubernatam ſtabilis quidem ac perpetua eſt. Ordinem uerò illius & omnem ornatum perdiſcere, naturæ non eſt humanæ. Ibi nanque ſunt quæ oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ deus præparauit diligentibus ſe. Myriades ſunt ibi angelorum, & ſanctorum celebritates, & primogenitorũ eccleſiæ deſcriptorum in cœlis. De hac itaque Dauid loquitur: Glorioſa dicta ſunt de te ciuitas dei. De hac, inquã, per Eſaiam deus ait: Ponam in te exultationem perpetuam, lætitiam generationum generationibus, & non erit contritio neq; miſeria in foribus tuis, ſed uocabuntur ſalutares muri tui. Tolle igitur oculos animæ dignè ad ea quæ ſunt ſuprà naturæ quæ ſunt ciuitatis dei. Quis enim dignum aliquid illa beatitudine unquam nouerit, quam lætificat quidem fluuius dei: artifex autem & gubernator eſt ipſe deus. Sanctificauit enim tabernaculũ ſuum altiſſimus. Carnem forte dicit Domini noſtri ſanctificatam, ob dei in eodem ſuppoſito cõtunchonem. Ex quo intellige tabernaculũ altiſſimi manifeſtationem dei, quæ eſt per carnem. Deus in medio eius non cõmonebitur. Adiuuabit eam deus mane diluculò.

Fluminis impetus.

Ciuitas dei.

Tabernaculũ dei.

Et quoniam

A Et quoniam deus in medio ſuæ ciuitatis eſt, eam ſtabilitate donauit: auxiliũ in primo lucis ortu, præbens. Siue igitur illi quæ ſurſum eſt Hieruſalẽ, ſiue eccleſiæ quæ infra eſt, ciuitatis nomen omnino quadrat. Sanctificauit in illa ſibi tabernaculum ſuum altiſſimus. Et per hoc tabernaculum, quod fixit deus, in medio illius eſt, donans illi tantũ roboris, ne cõmoueatur: In medio autẽ ciuitatis eſt deus, æquales radios ubiq; ipſius prouidentiæ ad circuli fines tranſmittens. Sic enim deinceps ſeruatur, eandem omnibus bonitatis mensuram diſtribuendo. Adiuuabit eam deus mane diluculo. Sol enim matutinum tempus apud nos facit, quando ſupra nos oriri incipit. Matutinum autem in anima iuſtitiæ ſol perficit in ortu lucis ſpiritalis, edens diem apud eum qui ipſum recipit. In nocte autem nos homines ſumus, quũ ignorantiæ tenebris obuoluimur. Poſtquam uero ad rationis imperium recurrentes gloriæ ſplendorẽ receperimus, & perpetua luce fulſerimus: adiuuabit eam deus. Poſtquã filij lucis facti erimus, & nox a nobis abſceſſerit, dies appropinquauerit, tunc demum deo auxilio digni erimus. Adiuuabit ergo ciuitatẽ deus per proprium ortum & manifeſtationem matutinam ipſi apparens. Ecce enim homo, dicit Propheta, oriens nomen ipſi. Quibus igitur lux oritur ſpiritalis in tenebris iniquitatis & ignorantiæ diſcuſſis, matutinum his fit: quoniam lux in mundum uenit, ut in ipſa ambulans non offendat. Auxiliũ nanq; ipſius matutinũ mentibus gignit. Vel quoniam diluculo reſurrectio futura erat. Adiuuabit eam deus mane diluculo: hoc eſt, uictoriam contra mortem die tertia matutina referens: Conturbatæ ſunt gentes, inclinata ſunt regna: dedit uocem ſuam, cõmota eſt terra. Cogita aliquam ciuitatem ab inimicorum inſidijs oppugnatam, quam multarum gentium, multorum Diluculum.

B item populorum ac regum ſceptra tenentium arma circumſiſtant. Deinde aliquẽ ducem iuribus nexpugnabilem, certatum huic ciuitati auxilio uenientem, qui obſidionem ſoluat, & coactam gentium multitudinem diſſipet, in fugam deniq; reges conuertat: ſola uocis potentia clamoreq; eorum corda perterreat. Quantum igitur tumultum fieri populorum & regum in fugam conuerſorum quantumũe ſtrepitum ex ruina fugientium naſci putandum eſt? Omnis tum locus ijs qui præ timore ſe in fugam dedant, completur: commotioq; ac turbatio ciuitatibus eos excipientibus oritur. Tale itaque auxilium, talisque defenſio ciuitati dei a ſeruatore prouenit: In eo quod dicit: Conturbatæ ſunt gentes, inclinata ſunt regna, dedit uocem ſuam, commota eſt terra. Dominus uirtutũ nobiſcũ, ſuſceptor noſter deus Iacob: Nouit carnẽ deum ſuſcepturũ, nouit ex uirgine ſancta edendũ Emanuẽl: quod nominis ſi interpreteris ſonat, nobiſcũ deus: & hac de cauſa prophetice clamat: Dominus uirtutum nobiſcũ: oſtendens plane hunc eſſe qui ſanctis Prophetis ac Patriarchis apparuit. Adiutor noſter, inquit: Non alius præterquã deus a Prophetis traditus eſt, ſed deus Iacob qui in reſponſo ſuo ſeruo dixit: Ego ſum deus Abraham, deus Iſaac, deus Iacob. Venite & uidete opera domini, quæ poſuit prodigia ſuper terram, auferens bella uſq; ad fines terræ. Hic enim ſermo eos qui procul ſunt à uerbo ueritatis, ad iuſtitiæ uicinitatem conuocat. Venite & uidete. Velut enim oculis euenire ſolet corporalibus ut interualla remota hebetem faciant uiſibilium comprehenſionẽ: propinquitates uero ac uicinitates intuentium otioſe ac diſtincte notitiam uiſibilium præbeant: Sic & in cõtemplationibus mentis, is qui per bona opera ſeſe deo familiarem ac propinquum nõ reddit, ipſius opera puris mentis oculis

Ec uidere

uidere non poterit. Idcirco uenite & appropinquate prius, deinde uidete opera do-
mini prodigiosa & admiranda, quorum gratia gentes prius rebelles & inimicæ, ad
quietem redactæ sunt. Venite filij audite me. Et uenite omnes qui laboratis & o-
neratis estis. Patria est hæc uox apertis ulnis ad se rebelles obiter uocitans. Qui-
tur uocationem audiuerit & appropinquauerit & se præcipienti cõiunxerit, uidebit
Arcũ conteret cum qui cuncta per crucem, siue quæ in terra, siue quæ in cœlo pacificauit. Arcum
conteret & confringet arma, scuta comburet igni. Vides pacem autoritatemq; do-
mini uirtutum, quòd inuisibiles angelorum multitudines secum habeat. Vides for-
titudinem simul & humanitatem ducis uirtutum, qui quum dominus sit omnium,
& omneis angelorum turmas secum habeat, nullum tamẽ inimicorum uulnerare,
nullum denicere attingereue sustineat, sed arcum conteret, ut non amplius ignea tela
per ipsum mittat. Arma uero confringet, comminus pugnantia, ut nequeant q̃ qui
prope sunt insidias patientes uulnera recipere. Et scuta comburet igni: aduersarios
ab oppugnantibus liberans, & omnia in beneficium inimicorum faciens. Vacate
& uidete, quoniam ego sum deus. Quatenus enim rebus uacamus, quæ alienæ
sunt à deo, dei notitiam recipere nequaquam ualemus. Quis enim facta mundi cu-
rans, ac carnis distractionibus intentus, poterit dei sermonibus uacare, & tantæ cõ-
templationum altitudini satisfacere? Nónne uides quòd in spinas incidẽs uerbum,
a spinis opprimitur? Spinæ nanque corporeæ uoluptates & diuitiæ & curæ sunt
huius seculi. Extra hæc omnia constitutum esse, opus est eum qui cognitionem dei
desiderat, debetq; ab omnibus perturbationibus atq; affectibus uacare, sic demũ
dei scientiam deprendere. Quomodo enim animam cogitationibus uarijs occu-
patam, dei cognitio cogitatioq; penetrabit? Nouit hoc & Pharao, otiosorum esse
proprium, ut deum inquirãt. Atq; ideo opprobrabat Israeli dicens: Otiosi estis, ac
ideo dicitis dominum deum nostrum adorabimus. Ipsa igitur uacatio, bona ua-
canti atq; utilis, quietem ad salutarium doctrinarum genecans susceptionem mala
Athenienses notati. uero uacatio Athenensium, quibus nihil præter quam uanum dicere aliquid
aut audire mos erat. Quos & nonnulli nunc imitantur, uitæ uacatione & otio. Ta-
lis enim uacatio immundis spiritibus est amica. Quando, inquit, exit immundus
spiritus ab homine, ambulat per loca arida & immunda, & no inueniens requiem,
Reuertar, ait, in locum unde exiui, & ueniens inuenit domum illam uacantem & ra-
bescentem. Absit igitur fratres, ut nos cum huiusce modi uacatione inueniat, aditum
aduersario præbeamus: sed domui mentis nostræ uacemus, ut in nobis Christus
per spiritum inhabitet. Igitur postquam nobis agitatis in bello pacem reddidit cui
dicit: Vacate, ab infectatione uidelicet inimicorum ut in pace & quiete ueritatis uer-
ba facilius consideretis. Idcirco Dominus aliàs dicit: Qui non renunciauerit omni-
bus quæ possidet non potest meus esse discipulus. Vacemus itaq; ab opere nuptia-
li, ut oration. uacemus. Vacemus item à studio diuitiarum, à cupiditate rerum inanis
gloriæ, a uoluptatum usu, ab inuidia & omni dei rum in proximum nostrum ma-
lignitate, ut anima nostra in tranquillitate existens, & a nulla re perturbata, uelut in
speculo quodam pura, & sine tenebris reddatur, insuper dei sit splẽdoribus referta.
Exaltabor in gentibus. Exaltabor in gentibus & exaltabor in terra. Palam hæc de propria morte dicit Do-
minus, ut est in Euangelio scriptum: Quando ego exaltatus fuero, traham omnia
ad me ipsum: & ut Moses exaltauit serpentem in deserto, sic exaltari oportet filium
hominis

A hominis ſuper terram. Quoniam igitur ſuper homines & ſuper terrã erat exaltandus in cruce, propterea dicit, Exaltabor in gentibus, exaltabor in terra. Dominus uirtutum nobiſcum, ſuſceptor noſter deus Iacob. Promittens enim dei auxiliũ bis eandem uocem repetit. Dominus uirtutum nobiſcum. Hæc quaſi iactabundus & inſultans inimico dicit, ob ingentem in ſeruatorem animarum noſtrarum confidentiam, utq; nihil ſibi fidens. Si enim deus pro nobis, quis contra nos? Qui enim Iacob uictoriam dedit, & paulopoſt eundem Iſrael uocitauit, hic demum eſt ſuſceptor noſter, ipſe pro nobis pugnat. Nos uero quieſcamus: quoniã ipſe eſt pax noſtra faciens utrumq; unum, ut in unum nouum hominem duos condat.

IN PSALMVM XLVIII IN FINEM FIlijs Chore: Audite hæc omnes gentes.

Nonnulli ex ijs quoq; qui extra fidem ſunt, de humano fine differentes, diuerſas inter ſe ſententias attuleruut. Aliqui enim palam dixere ſcientiam eſſe finem, quidam uero actionem in uita practica, alij differenter uti uita & corpore. Nonnulli beſtijs propiores, uoluptatem eſſe dictauerunt. Nobis uero finis cuius gratia cuncta facimus, & ad quem omni ſtudio properamus, beata eſt in futuro ſeculo uita, quã deo ſeruiendo cõſequimur. Hoc enim fine naturæ humanæ rationis participi nihil unquam erit potius, nuſquamue melius. Ad hunc & Apoſtolus excitat, dicẽs: Deinde in fine, quum tradiderit regnum deo patri. Hunc & Sophonias adducit, & ex dei perſona loquens: Quoniam iudicium meum eſt ut congregem gentes & colligam reges, & effundam ſuper ipſos B iram meam. In igne enim zeli mei conſumetur omnis terra: quoniam tunc conuertam ſuper populos multos linguam in ipſius generationem, ut omnes inuocẽt nomen domini, ut ipſi ſub uno iugo ſeruiant. Ad hunc igitur finem puto referendas eſſe pſalmorum utilitates, hanc habentium inſcriptionem. Aſtipulantur autem & huic ſententiæ qui inſcribunt: In uictoriam, uel epinicion, uel uictori. Poſtquã enim abſorpta eſt mors in uictoria, & abſolutum eſt illud dicentis: Ego uici mundum, & ubi omnia a Chriſto ſunt uicta, & in nomine ipſius omne genu flectetur, cœleſtiũ, terreſtrium & infernorum: iure ſpiritus ſanctus triumphali cantu hæc quæ ſequuntur, præcinet: Audite hæc omnes gentes, auribus percipite omnes qui habitatis orbem. Quicq; & terrigenæ & filij hominum, ſimul in unum diues & pauper. Auditorium maximum habet, qui omnes gentes conuocat ad audiendum pſalmum & omnes eos qui habitant orbem. Trahit autem, ut exiſtimo, terrigenas & filios hominum & diuites & pauperes ſublimi prædicatione quoſuis ad audiendum conuocans. Qualis dic mihi ſpecula uniuerſæ terræ tantum ſupereminet, ut ex ea cunctæ uideri gentes, & uniuerſus orbis oculis luſtrari poſſit? Quis adeò ualida uoce præditus, ut digna tanta ſapientia præcepta inuenire ualeat. Parumper expecta, diſces quemadmodum digna enuntiatione ſint quæ deinceps ſequuntur. Ille enim qui cõgregat omneis ac præconio conuocat, paracletus eſt ſpiritus ueritatis, per Prophetas & apoſtolos eos qui ſeruandi ſunt congregans: quorum in omnem terram exiuit ſonus, & in fines orbis terræ uerba eorum. Idcirco audite, inquit, omnes gentes,

Titulus, in finem.

In uictoriam.

Vocatio miranda.

& omnes qui habitatis orbē. Ecclesia nanq; gentes ex quibus suis uitæ disciplinis & conditionibus collecta est, ut nemo extra hanc utilitatem relinquatur. Tria enim sunt uocatorum coniugata, in quibus omne hominum comprenditur genus: Gentes & qui habitant orbem. Deinde terrigenæ & filij hominum. Postremò diuites & pauperes. Quem ergo extra hoc auditorium dimisit? Alieni enim a uide pergentes uocati sunt, quum ecclesia sunt habitātes orbem. Terrigenæ uero sunt qui terrena sapiunt ac diligunt, & carnis demum uoluptatibus addicti sunt. Filij hominum supradictis longe honestiores, qui diligentiam quandam & exercitationem tanquam habent: proprium nanq; hominis est ratio. Diuites autem ac pauperes inde cognitam habent propriet item, quòd alteri rebus necessarijs superabundent, alteris uero necessaria desint. Quoniam autem animatum medicus non uenit uocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiā: primum in uocatione ordinauit, quod in quali bet congregatione magis damnatum erat. Pessimi nanq; omnium qui orbem habitant, gentes erant: & ij quidem ad uocationem præponuntur, ut male habentes primi ex medico sentiant adiumentum. Deinde terrigenæ ante filios hominum uocantur, & diuites ante pauperes, quòd difficiliorem longe causam, ac impedimenta ad salutem maiora omnino habeant. Talis enim medica humanitas ijs qui sunt debiliores, prima remedia impertit. Huiusce modi uero uocationis communitas pacem mutuam simul constituit, ut si qui contrarijs forte inter se studijs agitarentur, inde per ecclesiam reconciliati ad mutuam charitatem affluerent. Noscat enim diues quemadmodū æquali cum paupere uocatus est honore. In unum, inquit, diues & pauper. Relicto fastigio diues, quo pauperes excellis, & fastu illo qui oritur ex diuitijs, tum demum ecclesiam Dei ingreditor. Neq; igitur diues pauperē despiciat, neq; item pauper locupletem potentemq; reuereatur. Neue filij hominum terrigenas parūpendant, nec rursus terrigenæ ab illis se separent. Præterea gentes se cū ijs cōcilient qui habitant orbem, id est, cum ijs qui in ecclesia iam sunt. Et habitātes orbem non dedignentur peregrinos a testamētis iure charitatis suscipere. Os meū loquetur sapientiam, & meditatio cordis mei prudentiam. Quoniam, ut ait Apostolus, corde creditur ad iustitiam, ore aūt fit confessio ad salutem: & amberū energia perfectionem declarat. Idcirco utraq; hic sermo in unum complexus est, cum oris energiam, tum cordis meditationem. Qui nanq; bonum non habet in corde reconditū quomodo per os thesaurū proferet, quem intus non habet? Si quis aūt animo gerens bona, nequaquam oratione demonstrat, huic illud dicetur: Sapientia occulta & thesaurus delectius, quænam in utrisq; utilitas? Quamobrem ad illorum usum os meum loquatur sapientiam: ad nostrum uero iptorum profectum cor meditetur prudentiam. Inclinabo in parabolam aurem meam, aperiam in psalterio propositionem meam. Adhuc Propheta per tonam suam commendat, ne sermones ipsius, ut ab humana inuentione prolati, uilescāt. Quas, in quit, spiritu sancto dicta, ea uobis nuntio: nihil meum, nihil humanum dico. Sed postquam auditor sum factus propositionum spiritus, in mysterio tradentis nobis dei sapientiam, aperio uobis & manifesto propositionem. Aperio autem non aliter quam per spalterium. Est enim psalterium instrumentum musicum, cum harmonia sonos reddens adaptatos ad uocalem melodiam. Psalterium itaque † rationale tunc aperitur maxime, quando actiones humanę sermonibus respondentes inter se cōcordā

Tria uocatorum genera.

Vocatorum ordo.

† rationale, uel uerbale.

A cordia quadam & harmonia conueniunt. Nam & ille ſpiritale pſalterium eſt, qui facit ac docet. Hic profectò in pſalmis aperit propoſitionem, poſſibilitatem præceptorũ ſuo ipſius exemplo declarans. Igitur qui nihil inconcinnum, nihil diſſonum ſibijpſi in uita conſcius eſt, is confidenter loquetur quæ ſequentur. Cur timebo in die mala, iniquitas calcanei mei non circundabit me. Malam iudicij diem dicit, de qua dicitur: Dies domini triſtis in omnes gentes: in qua Propheta teſte quemlibet propria conſilia circundabunt. Tunc itaq; quia nihil iniquum in uita admiſi, malam diem non timebo. Non me peccatorum ueſtigia circundabunt, neq; me tacita accuſatione aliqua facta reprehenſionẽ aſſerentia condemnabunt. Nemo quidem alius accuſator ſiſtetur, quam propria facta qua geſta ſunt forma, ſingula circumſtantia: fornicatio, furtum, luxuria: cum ipſa nocte, cum modo, cum certis & expreſſis notis. Me igitur peccatorum ueſtigia haud circundabunt. Quoniam inclinaui in parabolam aurem meam, & aperui in pſalterio propoſitionem meam. Calcaneum in ſacris uoluminibus in malam partem pro mente contaminata ac uitioſa capi ſolet. Qui confidunt in uirtute ſua, & in multitudine diuitiarum ſuarum gloriantur. Prophetæ ſermo ad duas eſt perſonas, & ad terrigenas, & ad diuites. Hos enim alloquitur, quærens eos a potentiæ ipſorum opinione, illos uero à tumore ac ſuperbia ad ueritatem auertere. Vos, inquit, qui de neſtra uirtute præſumitis, (hi enim terrigenæ corporis uiribus confidentes, ſatis eſſe humanã naturã putant ad ea quæ capiunt perficienda) & uos, inquit, qui etiam in incerto diuitiarum ſperatis, audite: pretio nobis redemptionis eſt opus, ut aſſeramini in libertatem, qua inſidijs diaboli ſuperati quondam priuati fuiſtis: qui captiuos uos retinens non prius à ſua

B tyrannide deſiſtet, quam aliquo conuenienti perſuaſus pretio permutare uelit. Pretium autem hoc non ſimilis eſſe generis oportet ijs qui capti ſunt, ſed longè dignitate præſtantius, ut ex iugo ſeruitutis captiuos ſit emiſſurus. Quamobrem frater nos nequaquam redimere ualebit. Nullus enim homo perſuadere diabolo poterit, ut eum miſſum faciat quem ſemel in ſeruitutem redegerit. Nam is qui de propijs peccatis non eſt idoneus aliquo munere placare deũ, quomodo pro alio id facere tentabit? Quid enim adeò magnum in hoc ſeculo poſſideat, ut dignam habere animæ commutationem ualeat? propterea quòd illa ad creatoris eſt imaginẽ facta. Quę autem moleſtia preſentis ſeculi ſufficere poterit humanæ animæ ad compendium futuri ſeculi. Hæc ut ſimpliciter intelligimus ita enarrauimus. Etiã ſi quis in hac uita ſibi potens uideatur, ſi poſſeſſionum multitudine munitus fuerit, ſi uiribus etiam corporis ac robore polleat: hoc planè ſermone admonetur, non altum ſapere, ſed humiliari ſub potenti manu dei: nõ afferri membrorum præſtantia, nõ item diuitiarum copia gloriari. Poſſumus item ſermonem hunc ad animum applicare, & eos qui de potentia ſua pręſumant, & in multitudine diuitiarum ſuarum gloriantur, referre ad potentias animæ: quæ quanquam perfectæ natura ſunt, non attamen ſatis ad ſalutem ſunt. Nam ſi quis perfectus citra dei ſapientiam uidebitur, etiam ſi ſcientiæ diuitias omnes comprenderit, ſi rerum multarum cõtemplatione illuſtretur, nihili profectò eſt exiſtimandus. Audiat omnẽ præcepti ueritatẽ: quemadmodum anima omnis humana maligno ſeruitutis iugo communis omniũ inimici eſt ſubdita, & ſui creatoris libertate priuata, captiua peccati cauſa ducta. Omni autem captiuo, opus pretio ad libertatem recuperandã. Neq; igitur fratrem

Dies mala, iudicij.

Sua cuiuſq; cõſcientia in iudicio accuſatrix.

Calcaneum mens contaminata.

Humanum genus à puro homine redimi non potuit.

frater redimere poterit,neq; quiſquam ſeipſum:quoniam multo meliorem redemptorem quam captiuum autiam ſeruientem oportet eſſe. Sed & ne in uniuerſum quidem homo erga deum pro peccatore propitiationem offerre facultatē habet, quòd & ipſe ſit peccati reus. Omnes enim peccauerūt,& gloria dei deſtituuntur: iuſtificati gratis ipſius dono per redemptionē quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro. Non dabit ergo deo placationem ſuam, & pretiū redemptionis animæ ſuæ. Neq; enim fratrem in redemptionem querit, ſed alequem qui noſtram ſuperet naturam. Non item hominem tantum,ſed hominem deum Ieſum Chriſtum,qui ſolus pro nobis omnibus ſe deo propitiationem dare poteſt,quòd ipſum deus placationem in eius ſanguine per fidē elegerit. Frater erat Iſrael Moſes,nō tamen ipſum redimere ualuit Quomodo ſi tantus uir non potuit,alius poterit? Quamobrē hoc pronūtiat: Frater non redimet. Hoc uero per interrogationē cum grauitate infert: Redimet homo? Moſes enim non à peccato populū liberauit,ſed dei aduerſus peccatū iracundiā ac motū deprecatus eſt, placationē uero dare deo ne pro ſeipſo quidem, cum in delicto eſſet potuit. Nam & ipſe poſt tanta talia; prodigia ſignaq; quæ uidit,illam emiſit uocē: Audite me qui non obtemperatis: Ex hac petra uobis aquam num educemus? Ob hoc itaq; uerbū dixit dominus ad Moſen & Aaron: Quia non credidiſtis mihi,ut me ſanctificaretis corā Iſrael,non introducetis ſynagogā hanc in terrā quā illis dedi. Non dabit ergo deo propiciationē pro ſeipſo. Quid enim tanti momenti eſt quod homo poterit dare pro redemptione animæ ſuæ? Inuentū tamē unū eſt pro omnibus ſimul hominibus dignū pretiū ſanguinis domini noſtri Ieſu Chriſti, quē pro nobis omnibus effudit: quamobrē pretio ſumus empti. Si igitur frater nō redimit,redimet homo? Si enim homo nos redimere nequit, qui redimit homo non eſt? Noli igitur quia dominus in carnis ſimilitudine nobiſcū eſt uerſatus, cum tantummodo hominē exiſtimare diuinitatis ignorans uirtutem: qui opus nō habuit ſeſe ſua cauſa deo offerre,neq; ſuam ipſius animā redimere, cū peccatū non admiſit, nec dolus ſit in eius ore inuētus. Redimere ſeipſum nullus ſido neus,niſi ueniat is qui populos captiuitate liberet,non pretio quidē aut donis,ut in Eſaia ſcriptū eſt,ſed ſuo ſanguine,qui nō fratres nos exiſtentes,ſed inimicos ob peccatū factos,(neq; itē homo nudus ſed deus) poſt libertatē nobis conciliam fratres nos ſuos appellat. Annuntiabo enim(inquit Dauid)nomē tuū fratribus meis. Itaq; qui nos redemit,ſi eius cōſideras naturam,nec frater eſt neq; homo. Si uero ipſius in nos humanitatē charitatemūe reſpicias, nos fratres nominat, & ad humanitatē uſq; deſcēdit: qui pro orbe toto,non aūt pro ſe propitiationē dedit. Non eñ opus habet propitiatione,ſed ipſe eſt propitiatorū. Talis enim nobis pontifex conueniebat,ſanctus,innocens immaculatus, a peccatoribus alienus, & ſublimior cœlis factus: cui non eſſet opus quotidie ſicuti pontifici quondā in lege uetere, pro ſuis ante omnes ſacrificiū,deinde pro populi peccatis offerre. Poſt hæc dixit: Et laborauit in ſecula & uiuet in finē. Nam ille qui uera eſt uita,& uirtus & ſapientia immortalis,laborauit in hoc ſeculo,quando ſeſſus ex itinere apud fontē in Samaria ſedit. Qui uero debit interitū quando uidebit inſipientes morientes. Non eñ dabit ſanctū ſuū pati uidere corruptionē,quando ꝫ qui uanā iactāt ſapientiā moriantur. Sanctus & de hominibus iuſtis hęc intelligere,reminiſcere Iob dicētis: Homo natus eſt laboribus abun-

Solus Chriſtus dignum pretium redemptionis.

Itē Apoſtoli de ſe teſtantis: Abundātius omnibus illis laboraui. Et rurſus: In labo-

A ribus abundantius. Qui igitur in hoc mundo laborauit, hic uiuet in finē: Qui uero in lautitia & omnibus delitijs molliter agit, purpurā & byſſum induit, & in cōuiuijs quotidie ſplendidè ſe exhilarat, denicq; pro uirtute labores ſubire detrectat: is nec laborauit in hoc ſeculo neq; in futuro uiuet, ſed longe uitā uidebit in camini flamma cruciatus. Qui uero pro uirtute mille preſſus anguſtijs inſudauerit, & ut eā aſſequatur multis exercet malis, is eſt, inquā, qui uiuet in finē. Quam multa in afflictione paſſus eſt Lazarus pauper? quam multa ité Iob contra aduerſarīū certando tulit incōmoda: illic enī, inquit, ad hæc recreabant? Idcirco dominus laborantes ac grauatos ad requiē uocat. Quomodo qui bene faciēdo inſudauerint nō grauari dicent? Quū Propheta dicat: Euntes ibāt & flebāt mittētes ſemina ſua. Veniētes aūt uenient cū exultatione portātes manipulos ſuos. Fructus enī quiſq; pro portione eorū quæ ſeuerit referet. Grauati itaq; dicuntur is, qui propterea quòd in benedictionibus ſeminant, de benedictionibus & metēt: & cū laude ſempiterna ſpiritualiū bonorū manipulos ibi reponūt. Igitur qui redēptus eſt per hoſtiā illius qui ſe pro nobis tradidit, is in hoc mundo laborauit & poſt hæc uiuet in finē. Is quoq; nō uidebit interitū, quā uident ſapientes morientes. Qui rurſus anguſtā laborioſamq; uitā præ ſeui ac placida elegerit, in tēpore dei uiſitationis, quū ad ęternas trahentur pœnas ij qui a dei ſermonibus defecerūt, & uana cordis deſideria ſecuti ſunt, is demū liberabitur, ac perpetuū interitū in ferendis cōtinuò pœnis non uidebit. Sapientes aūt dicit, uel aſtutia callidos: de quibus ait Heremias: Quod ſapientes ſunt maliè agēdo: bonū aūt facere omnino neſciunt. Vel ſapientes dicit diſcipulos principū huius ſeculi qui abolentur, qui dicentes ſe eſſe ſapientes ſtulti facti ſunt: quoniam ſapientia

B huius mundi ſtultitia eſt apud deū. Quamobrē quū ſit uana hæc ſapiētia, ideo ait: Diſperdet ſapientiā ſapientū, & prudentiā prudentū reprobabit. Perſuaſiones igit falſę doctrīę, cauſa ſunt mortis ijs qui ſuſcipiūt eas, quā mortē non uidebit redēptus ab eo cui placuit ut per ſtultitiā prædicationis ſaluos faciat credentes, ut inquit Paulus. Deinde ait: Simul inſipiēs & ſtultus peribūt, & relinquit alienis diuitias ſuas, & ſepulchra illorū domus eorū in perpetuū. Tabernacula eorū in progenie & progenie, uocauerūt nomina ſua in terris. Supra uno nomine generaliter ſapientes appellauit, quos nūc ſubdiuidēs ſtultos & demētes uocat. Videlicet ſapiētes quidē eos ſecundū ipſorū opinionē, hoc nomine dixit: quēadmodū deos nominat nō natura, ſed eorū conſuetudinē ſecutus [illegible] pti ſunt: Ita ſapientes nūc ſtultos & inſipientes dixit. Poſſibile itaq; eſt [illegible] ſtultū ab inſipiente ſeu demēte diuidere. Stultus enim eſt qui ad officiū cōſ[illegible] humanū non recte ſe habet, ac demū a prudētia alienus eſt. Ita & cōſu[illegible]pientes uocat eos, qui utile ab inutili probe, rebus uitæ huius ſecerni[illegible] quod in Euangelio dicit. Quòd filij huius ſeculi prudentiores [illegible] ratione ſua ſunt. Non enim abſolute prudē tores, ſed ſecundū [illegible] conſuetudinē uitæ huius qua in carne agitur: illi uero & diſpenſ[illegible] inquiri dicuntur, quod diligenter propriæ utilitati conſulere ſciant. Hoc etiā [illegible] & ſerpentes prudentes exiſtunt, quòd ſeſe in cauernis tutius agitare putantes [illegible]: & ut in periculis plagas cutent, caput occultant. Inſipiens uero ſiue demens dicitur, qui nō habet, quę hominis ſunt propria & peculiaria: ut ſunt dei patris notitia, item uerbi quod in principio erat apud deū inſtructio, & a ſancto ſpiritu illuminatio procedens: quem qui poſſident, poſſunt cum Paulo di-

Qui uiuet in æternum.

Sapientes alij ſtulti, alij dementes.

cere: Nos mẽtem Christi habemus. Sacri nanq; eloquij mos est, huiusc emodi uer c
bis commutato ordine uti, ut ἀόριστον dicat insipientem: ut, Dixit insipiens in corde
suo, non est deus. Et rursus, quod uitę nocet, stultum uocat: Quemadmodum A-
postolus dicens qui in cõcupiscentias incidant stultas & noxias. Stultus ergo & insi-
piens ad unum communem finem, hoc est, perditionem trahuntur. Poterit etiam
quis dicere stultum eum, qui gentiliter uiuat. Insipientem uero qui Iudaice nudam
tantum legis custodiam seruat. Stulto nanq; dixit deus, quoniã is deũ esse animo
minime putabat. Stulte hac nocte animã abs te repetẽt. Insipiẽs uero qui secundũ
carnẽ est Israel nominatur, ut ait Propheta: Erat ephrem sicut colũba insipiẽs: Ægy-
ptum aduocauit, & ad Assyrios profectus est. His itaq; simul per ipsorũ ignoran-
tiã perfundatis, nos alienigenæ diuitias ipsorũ hæreditate capimus. Nostra nanq;
sunt mandata, nostri prophetæ, nostri Patriarchæ qui a seculo iusti fuerũt, nobis di-
uitias suas reliquerunt, qui in sua stultitia perierunt. Horum itaq; habitationes stul
ti & insipientis, sepulchra sunt in æternum. Quorum enim uita mortuis ob peccata
operibus cõpletur, horum sepulchra sunt habitationes inæternũ. Mortuus nanq;
ratione peccati, non in domo sed in sepulchro ob animam mortuam habitat. Do-
mum uero Iacob habitat atq; colit qui sine dolo est & moribus simplex. De quo
scribitur: Erat homo simplex ac bonus, habitans domum. Sepulchrum ergo colit
qui est omnino iniquus, nec ab operibus mortuis fundamentum pœnitentię collo-
cat, sed similis sepulchro dealbato circatur, quod extra quidem pulchrum apparet,
intus uero mortuorum ossibus & omni tabo refertum est. Quamobrẽ talis loquẽs
non os aperit, uerbo dei, sed sepulchrũ habet apertum suum ipsius guttur. Si quis D
itaq; in Christum credens non consequentes fidem actiones reddat, is quòd im-
probum dogma sequatur, quodq; scripturæ autoritatem non recte exceperit, si-
bijpsi ædificat in petra monumentum. Tabernacula eorum in generatione & ge-
neratione. Hoc est, sepulchra, domus illorũ sunt in secula. Deinde declarans de qui-
bus intelligat sepulchris, ut ostendat, quod de corporibus dicat, quæ ob iniquitatẽ
animæ præmortuæ inhabitant. Addit ipsis, tabernacula eorum in generatione &
generatione. Secundũ consuetudinẽ per quam humana corpora dici solent taber-
nacula. Hi enim uocauerunt nomina sua in terris. Non enim impij nomen in libro
uiuentium scribitur, neque numeratur cum Ecclesia primogenitorum qui in cœlo
numerantur, sed in terra ipsorum remanent nomina: quoniam hanc fragilem ui-
tam, breuisq; tempore duraturam præ tabernaculis perpetuis æstimauerunt. Non
uides eos qui fora & gymnasia in ciuitatibus ædificárunt, muros excitárunt,
aquæductus cõstituerũt, ut nomina ipsorũ super hos terrenis operibus uocata sint?
Sed & equorũ armentis eadẽ quidã inscribẽtes sepulchris quoq; ac magnificis mo-
numentis titulos suos inscriptos reliquerunt, ut ea memoriã in longũ tẽporis spatiũ
prorogarẽt. Hi sunt qui terrena, præsentisq; tẽporis gloriã sapiunt, ac per hominũ
ora uolitare tantũ studentes atq; ista satis esse ad felicitatẽ putant. Et si uideas quos-
dam in prauorum dogmatũ notitia se iactantes, ac uana præ se ferentes scientiam,
procq; Christiani nominis appellatione, a quodã hæreticorum capite se ipsos nominantes,
utpote, a Marcione aut Valentino, aut aliquo corũ qui iam illustres habentur, agno-
sce quod & ipsi uocauerint nomina sua in terris, mortalibus hominibus & omnino
terrenis sese accensendo. Et homo quũ in honore esset non intellexit, cõparatus est
iumentis

Sepulchrum inhabitans.

Nomina in terra manẽtia.

a iumẽtis insipiẽtibus & similis factus est illis. Hæc uia illorũ scandalũ ipsis, postea in ore suo complacebũt. Magna res homo, & pretiosus uir misericors, ait Salomon. Magna, pfectò ac pretiosa res si exordiũ eius ac naturalẽ prẽparationẽ respicimus. Quid enim aliud in terra ad creatoris imaginẽ est conditũ? Cuinã alij potestas data est, & imperiũ super omnia terrestria aquatilia q; & aëria animalia cõcessum? Paulo minus ab angelis diminutus est: propter terreni corporis coniunctionẽ: itaq; hominem quidem ex terra fecit deus, & ministros suos flammam ignis: attamen intelligendi cognoscendiq; suum autorem uirtutem addidit. Insufflauit enim in faciem: hoc est, partem aliquam propriæ gratiæ apposuit homini, ut in simili similem cognoscerес. Nam hæc dei imago quantum referat, ex eo deprehendere licet: quòd ca de causa cœlo, soli, stellis omnibus, est honore prælatus. Quodnam cœlum, quęnam sphæra, imago dei altissimi dicitur? Qualem sol seruatoris imaginem seruat? quid luna, quid astra rel quæ inanimata quidem ac materialia tantum ac pellucida corpora retinent, in quibus nequaquam mens est, non uoluntarius motus, non arbitrij libertas: sed instantis necessitatis serua sunt, per quam cõtinuo semper motu circa eadem uersantur. His itaq; omnibus homo dignitate præpositus eam non intellexit: sed uiam dei relinquens, nec similem ei se reddere curans, corporis perturbationum atq; affectuũ seruus factus est. Comparatus est iumẽtis insipientibus, & similis factus est illis. Quandoq; ut equus, dum fœminas concupiscit, equæ proximę adhinniens, interdum ut lupus rapax alienis insidians, nunc per dolum in fratrem astutiæ uulpinæ assimilatus: demum per infamiæ magnitudinẽ omnino bestia & procul a ratione factus, neq; originalẽ suam structuram, qua ad imaginẽ dei est b factus neq; tantã sui gratia factam dispensationem & ab illa suam dignitatem, sustinuit intelligere, sed immemor quod supercœlestis opificis imaginẽ amiserit, terreni similitudinẽ assumpsit. Quem deus tandẽ miseratus, ut à peccato eriperet, uerbum caro factũ est, & habitauit in nobis: ac adeò sese humilẽ reddidit, ut obediens usq; ad mortẽ fuerit, mortẽ autẽ crucis. Quid si forsan primæ tuæ generationis excellentis nolueris reminisci, ex honore saltem restitutoris quandã dignitatis accipe cogitationẽ. Respice parumper id quod pro te cõpensatum est, ac nosce propriam dignitatem. Pretioso domini nostri Iesu Christi sanguine redemptus, noli seruus esse peccati: intellige tuã dignitatẽ ne iumentis insipientibus similis fias. Hęc uia illorum scandalũ ipsis. Gubernans res humanas deus, nobis per malitiã ambulãtibus occurrit, ac impedimenti offendiculũ opponit, ut deficientes per insipientiã uitę, postea in ore nostro cõplaceamus. Corde nãq; creditur ad iustitiã: ore aũt fit cõfessio ad salutẽ. Paulus persecutus est: deuastauit ecclesiã dei: suas ad iniquitatem exercuit uires: Post hæc in ore suo cõplacuit, nuntiãs in synagogis, quoniã hic est Christus. Vt oues in inferno positi sunt, mors depascet eos. Bestijs & iumentis insipientibus comparatos, uelut oues intellectu simul & uiribus ad se defendendum carentes, rapiens inimicus in suam ipsius munitionem adduxit, ac morti ut eos pasceret tradidit. Pauit enim mors ab Adã usq; ad Mosis administrationẽ, donec uerus pastor uenit qui animã suã pro ouibus posuit: quã exuscitãs, & ex inferni custodia educẽs, in resurrectionis matutinũ tradidit iustis, hoc est, sanctis angelis ad ipsas pascẽdas. Et dominabũtur eorũ recti in matutino. Cuilibet enim fidelũ est angelus assistẽs, patrem qui est in cœlo uidere dignus. Hi nanq; uidelicet recti dominabuntur eis qui sunt

Magna hominis dignitas.

Suus cuiq; est angelus.

qui sunt ex misera liberati seruitute,& dominabuntur existentibus in matutino,id c
est, ad solis ortum subintrantibus. Considera cunctam uerborum scripturæ se-
riem:Homo in honore existens non intellexit,comparatus est iumentis insipientu-
bus,& similis factus est illis.Qui ex sua ipsius factura & conditione rem secum ha-
bet pretiosam, & ob peccatũ in eo inhabitans minime illam sentit, is demum com
paratus est iumentis insipientibus. Deinde ob id quod se à ratione alienauit,factus
est insipiens,ideoq; ut ouis sine pastore ab inimico raptus, ac in inferno morti ut ea
pascat traditus est. Ideo inde ab iniquo pastore liberatus,dicit: Dominus pascit me,
apud quẽ non est mors sed uita, non ruina sed resurrectio, non mendacũ sed ueri-
tas. Et auxiliũ eorũ ueterascet in inferno. De morte dicit nequeunte suis urbibus eos
quos pascebat cõtinere, propter eum a quo uastabatur is qui mortis habebat im-
periũ:quorũ omne auxiliũ senescens ac debile satis est. Hoc quoq; tũc in his homi-
nibus deprendetur,qui mente decepti,ac diuitiarũ gloriæ & potentiæ uanitate tunt
inflati. In inferno ueterascet. Deprensa eorũ debilitate, uel quandoq; auxiliũ iusto-
rum ac sanctorũ patrũ a domino liberatorum in inferno mãdabitur: iam quidem
diu prorogatũ,cũ nondũ promissiones retulerint,deo aliquid melius de nobis pro
spiciente,ut nõ sine nobis illi qui prius fuere cõsummentur. Veruntamẽ deus redi-
met animã meã de manu inferi cum acceperit me. Palam uaticinatur Christi ad in-
fernũ descensionẽ qui unà cum aliis Prophetæ ipsius animã sit liberaturus, utibi
nequaq; remaneat Ne timueris quũ dives factus fuerit homo,uel cum magnificata
fuerit gloria domus eius. Necessaria est & ista prædicatio ns qui orbẽ inhabitant,
terrigenis,q; & filijs hominũ,diuitibus simul et pauperibus. Ne timueris cũ dives fa
ctus fuerit homo:si quãdo uideris,inquit,insultũ opibus crescẽtẽ,iultũ uero in pau
pertatẽ uenientẽ,ne animo turberis, aut de prouidẽtia dei dubites,aut dicas, quod
nusq; sit:aut si ulla sit,ad res tamen humanas & terræ huius latebras nõ perueniat,
ut nostra facta apertissime uideat aut curet. Si enim ulla esset prouidẽtia profectò
cuilibet propria traderet ut iusti & ij qui diuitijs uti sciunt opibus affluerent:in pau
pertatẽ uero uenirent improbi, opibus ueluti iniquitatis suæ instrumento utentes.
Quoniã itaq; multi sunt inter gentes & terrigenas qui talia sapiunt,& ob inæqualẽ
tatẽ apparentẽ diuinõis rerum quę in uita uersantur,sine prouidentia mundũ esse
arbitrantur:hos monet hic sermo eorũ sine disciplina motũ frenare quærens para-
bolis etiam illos ad audiendũ inuitat. An forte ad solã pauperis personã se conuer-
tẽs ait: Noli timere quando dives factus fuerit homo: Hi enim maxime consolatio
ne indigent,ne potentia superiores metuant. Nulla enim, inquit, utilitas est diuiti
morienti,ac secum diuitias ferre nequeunti,qui hoc tantũ ex illatũ possessione lucra
tur,quòd anima ipsius in uita apud adulatores beata reputatur. In moriendo, in-
quit,non sumet omnẽ hanc copiã. Vix uestẽ sumet,qua pudenda tegat:& hanc, si
seruis qui illũ ad sepeliendũ obtegunt & componunt,uidetur. Satis namque habere
putabitur, si parum terræ sortiatur, si tamen per eos licebit qui funus curant: qui
hanc illi non tam charitate quam uerecundia quadam communis naturæ permoti
tribuent:nec ipsi gratificantes, sed humanitatem uerentes. Sis igitur animo haud
pusillo ad præsentia,sed beatã illam atq; perpetuã uitã expecta. Videbis enim tũc
demũ quẽadmodũ bona de causa iusto paupertas,ignobilitas, uitę duritas obueni
ant. Neq; super ijs quæ bona nunc putant animo turberis,quasi nõ ordine rectoq;
diuisa.

Vaticinium de Christi in infernũ descẽsu.

Diuitiarum infida possessio.

a diuisa. Audies enim quomodo diuiti dicetur, Recepisti bona tua in uita tua: & pauperi similiter, quoniam accepisti mala in uita tua. Ex quo gaudeat hic perpetuò, ille uero doleat. Confitebitur tibi quum benefeceris ei. De terreno loquitur homine, & eo qui tantum bona esse existimat quæ potiora putantur in hac uita, diuitias, sanitatem, potentiam. De hoc dicit quoniam confitebitur domino, quum benefecerit ei: in malis uero omnino execrabitur. Relicto nanq; paupere, deũ alloquitur, accusans abusum diuitiarũ, & quod diuites in opulentia sua tantum deo gratias agunt, in tristitionibus uero nequaquã eodem animo perseuerant. Tale enim est illud quod a diabolo obijcitur Iob, quemadmodum gratis deo nequaquã ille seruiret, sed pietatis mercedem diuitias haberet. Idcirco ut uiri uirtutem deus ostenderet, eum omnibus quæ possederat spoliauit, ut ipsius erga deum animi gratitudo in omnibus appareret. Introibis usq; in progenies patrum ipsius. Existimo hoc de peccatore & ex peccatoribus gemito dici, qui tantum deum cognoscit, quantũ patrum ipsius consuetudo tradit: propria uero sapiendi uirtute nihil plus possidet, ueu per se quicquam ueritatis addit cognitioni. Tantum igitur aderit tibi deus, inquit, & tantus intellectus de te, quantus fuit in generatione patrum ipsius. Vnde magnam mentis uanitatem, malamq; carnis consuetudinem illius significat, qui in diuitijs ac delitijs, denique in curis uitæ uarijs animum depressum habet. Idcirco usq; in æternum non uidebit lumen. Qui enim à cæcis se duci permittunt magistris, sese lucis usu priuauerunt. Habet item hic locus talem quendã sensum: Introibis usq; in progeniem patrum ipsius: hoc est, non solum eos, qui in mala uitæ cõuersatione, & pa
b ternis quidem dogmatis, alienis tamen a pietate, deprehendentur, uindicabis: sed & autores prauorum dogmatum inquires. Et hoc quod dicit, Introibis usq; in progenies patrum ipsius: non enim solum is qui prauas de deo opiniones habet reus est, sed qui harum doctores fuerunt. Tales uero patrum uitio succedentes, eo deteriores ac pertinaciores existunt, quo maius opinioni studium & longi temporis moram adhibuerunt. Vsq; in æternum non uidebit lumen. Mittuntur enim ad tenebras exteriores, ubi erit fletus & stridor dentium. Quod & iusto dei iudicio sustinebunt, propterea quòd lucem in hac uitæ malitiæ dediti odio habuerunt. Homo in honore existens non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Misera profectò uox. Homo paulo minus diminutus ab angelis: De quo item Salomon ait: Magna res homo & ualde pretiosa, uir misericors. Is demum quod propriam dignitatem non sentiat, sed relicta ratione appetitum sequatur, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.

IN PSALMVM LIX IN FINEM PRO IIS QVI MVtabuntur, in tituli inscriptione ipsi Dauid, in doctrinam quum succendit Mesopotamiam Syriæ & Soba, & conuertit Ioab & percussit Edom in ualle Salinarum duodecim millia, Deus repulisti nos & destruxisti.

O patres dilectissimi, uestrã hodie ad audiendũ alacritatẽ respiciens, & meã ipsius in dicendo debilitatẽ considerans, quandã similitudinẽ pueri & infantis uidere mihi uideor nondũ ablectati, sed ad maternã papillã obstipationẽ exiccatã anhelantis, cui mater etiã si sciat se exiccatos habere lactis fontes, uexata tamen & manibus puerilibus pulsata, ubera qualiacũq; præbet: nõ tam ut infan-

ut infantem nutriat, quàm ut flentem ſedet & ad quietē adducat. Sic itaq; & mihi c
cuenit: licet enim uires noſtrę diutina iſta & uaria corporis ualetudine exſiccatę ſint,
paratæ tamen ſunt, non quidem ut competenti uos cibo ſatient, ſed ut uobis qualu
cunq; modo ſatisfaciāt, propterea quòd ingenti charitati ueſtræ tantum ſatis erit,
ueſtrum in me deſiderium ſola uoce ſedare. Eruditur igitur eccleſia dei, diſcātque
quod in hoc memoratur pſalmo, dicere Da mihi auxiliū in tribulatione, quia uana
ſalus hominis. Forſan iſta pſalmi ſententia omnem ualetudinis excuſationē mihi
tollit: ſiquidem tribulatio diuini auxilij non autem debilitatis, occaſio nobis minu
ſtraq; fuerit. Quod autem ad hunc attinet pſalmum: Hi qui ob peccatū a deo ſunt
expulſi, deinde pœnitentes ob eius humanitatem recepti, illud opportunum dicere
poterunt. Deus repulſti nos, & deſtruxiſti nos: iratus es, & miſertus es nobis. Ma
gis autem poſtquam ordine incidimus in pſalmi ſententiam & intellectum, age ex
poſitionem illius mediocriter attingamus. Hiſtoria præſentis pſalmi ſecundum in
ſcriptionem nondum inuenitur uſq; nūc in ſanctis ſcripturis poſita. Nam in libro
regum ſecundo aliqua fere huic ſimilia diligenter inquirentibus inueniuntur, in
quo ſcribitur: Et percuſſit Dauid Adadezer filium Roob regē Saba, quando pro
fectus eſt ut dominaretur ſuper Euphratem. Et accepit Dauid ipſius mille currus,
& ſeptem millia equitum, & uiginti millia uirorum peditum, & diſperdidit omnes
currus, & reliquit ex eius centum currus. Et paulo pòſt ſequitur: Et regnauit Da
uid in Iſraël, & erat faciens iudicium & iuſtitiam, & Ioab filius Saruiæ ſuper exe
rcitum erat. Et paulopòſt ait: Miſerunt filij Amon, & ſtipendio conduxerunt Sy
rum Rhoam, & Syrum Soba, uiginti millia uirorum, & nouit Ioab factū hoc eſſe
aduerſus ſe & paratum prælium a fronte, & à tergo, & elegit ex omnibus uiris Iſrael, &
& duxit exercitum aduerſus Syrum, & uicti ſunt Syri, & timuerunt auxilia quæ
erant cum Adadezer quod cecidiſſet ante Iſrael, & transfugerunt ad Iſraël & ſeruie
runt ipſis. In hac hiſtoriæ cōmemoratione, pſalmi inſcriptionem facile inuenimus
Quæſtio. propoſito conuenientem. Veruntamen quoniam tempore tituli huius, Dauid lon
gè clariſſimus ac potentiſſimus in belli ſucceſſibus erat, dubium oriri poteſt ueſtr
gatione dignum, quomodo hic lugens & quaſi lamentans incipiat, cum debuerit
eſſe ob res præclare geſtas hilari ac lato animo. Aliæ nanq; ſunt gaudentium uo
ces & aliæ dolentium. Victoria nanq; lætitiæ popularis augmentum & materia,
non militibus ſolum, ſed colonis & mercatoribus & operarijs, & denique omnibus
qui ſunt bonorum pacis participes. Quomodo igitur, inquit, deus repulſti nos ac
deſtruxiſti nos? Atqui ſuſceperat illos data iam uictoria. Quomodo autem deſtru
xit, quos tanto ſucceſſu rerum auxit, tradens eis & arma & equos & ſubditos, & re
gnum tributarium, Arabiam omnem, Phœniciam, Meſopotamiam? Dignū pro
fectò ſcire hoc, ne aliquam uerba ingratitudinem habeant. Qui enim prius Ada
dezer regem Soba euertit, cepitq; mille currus & ſeptem millia equitum ac uiginti
millia peditum: rurſuſq; regem Syriæ ſuppetias ferentem in ſeruitutem redegit, ac
tributariū cōſtituit: & uno temporis momento uiginti millia ipſius exercitus inter
fecit, & tertia uictoria filios Amon, qui prope ciuitatis portā bellū inſtituerant per
Ioab militiæ principem ſtrauit, qui in duas partes exercitum diuidens hos a fronte,
Solutio. illos a tergo adoriens cepit: quomodo, inquam, in tanta uictoriæ felicitate, ac luc
tibus, triſtis admodum queri uidetur, dicens: Deus repulſti & deſtruxiſti nos,
iratus es

a ſtatus es, & miſertus es nobis? Sed tempus tituli huius erat in rebus bene geſtis. Vis autem ſcriptorum in finem habet relationem: finem autē dicit id quod in conſummatione ſeculorum uenturum eſt. Quapropter & ijs qui immutabuntur Pſalmum inſcriptum eſſe dicit. Eſt autem in ſumma de genere humano intelligēdum, eo quòd ad omnes perueniat huius Pſalmi utilitas, qui & mutati & mutandi iure dici poſſunt, quum non eundem corporis habitū ſeruent, nec in eadem animi ſententia ſeu propoſito ſemper eodem uiuant, ſed corpore quidem ſecundum ætatis uarietatē mutati, mēte item alius alijſq; propoſitis, & alij ſumus pueri, alij ephebi, & alij uiri, & in ſenectute omnino diuerſi: item alij in ſecundis rebus, longe uerò in aduerſis ac duris uarij reperimur. Inſuper alij dum ægrotamus, & alij dū ualemus. In animi quoq; perturbationibus nō idem ut in nuptijs & hilaritate. Vel quia nō pro mutatis ſed mutandis Pſalmus inſcribitur, & uox iſta uaticinij ſignificationem habet: propterea quòd in futuri temporis forma poſita eſt, cōuenientius eſt ut immutandos eos intelligamus, qui humanæ uanitatis conſuetudine relicta, ad canonem Euangelij uitæ ſuæ conuerſationem diligenter inſtituturi erant. Non itaq; Iudeis Pſalmus eſt ſcriptus, ſed nobis mutatis, qui cultum plurium deorum in pietatem, ac idolorum ſuperſtitionem in creatoris & ueri dei cognitionem mutauimus. Item pro execrabili uoluptate moleſtiam eligimus: pro delitijs & choris & ebrietatibus, pſalmos, ieiuniū, & orationem ſuſcepimus. Nobis ergo qui Pſalmum hunc fuiſſe ſcriptum dixerit, non errabit. Ideo & noſtri ſunt diuini ſermones, & in dei eccleſia ut diuinitus miſſa bona, ueluti cibus quidam animæ ex ſpiritu procedens in

b ſingulis conciombus leguntur. Inſcribitur autem Pſalmus: In titulum, hoc eſt, audiendus eſt haud obiter, neq; ut quę in corruptibilem aliquam materiā inſcribuntur, facile obliterantur, ita illum menti tuæ breui memoria inſculpas, & poſtea confundi aboleriq; ſinas, ſed animæ tuæ columnæ inſculptum, hoc eſt, immotum ac fixum per omne tempus memoriæ tuæ inditum habeas. Si uerò nos Iudæus ex his ſcriptis ut alienos excluſerit, ex iſdem item & nos ipſum refellemus, declarātes uocationem noſtri cum illorum communēm eſſe, quæ & diſtantia congregat, & quæ longè ſunt uocat, multos denique unum per fidem Chriſti facit. Meus eſt, inquit, Galaad, & meus eſt Manaſſes & Ephraim, & Iuda rex meus, dixit. Cum is quoque Moab commemorauit, & in Idumæam extendam calceamentum meum. Denicq; omnium ſimul obedientiam annuntiat, dum ait: Mihi alienigenæ ſubditi ſunt. Deus igitur repuliſti nos. Eos nanq; qui ſe procul abs te ſecundum peccatorum portionem faciunt, repuliſti: noſtræ iniquitatis magnitudinem deſtruxiſti per imbecillitatem nobis benefaciens. Iratus es, quoniam natura filij iræ eramus, ſpe ac deo in hoc mundo penitus carentes. Miſertus es nobis, quoniam unigenitum tuū pro peccatis noſtris propitiationem dediſti, ut per eius ſanguinem redemptionem inueniremus. Nos autem tua beneficia minime cognouiſſemus, niſi uino compunctionis nos potaſſes. Vinum appellat uerbum quo cor obduratum ad faciem ſentiendi ducitur. Dediſti metuentibus te ſignificationem, ut fugerent a facie arcus. Moſes enim Iſraelitarum poſtes hœdi ſanguine obſignauit: tu autem nobis ſignificationem, ipſium agni immaculati proq; peccato mundi immolati ſanguinem, dediſti. Et Ezechiel in frontibus facierū datum eſſe ſignum, dicit: Ambulate, inquit, poſt ipſum, & percutite, ne parcite, neque miſeremini: Seniorem & iu-

In titulum.

Vinum cōpunctionis.

uenem,& paruulũ,& uirginem,& mulieres ad internecionẽ uſq; interficite. Ador
mnes autẽ in quibus eſt ignũ.nõ appropinquate. Deus locutus eſt in ſancto ſuo,
lætabor & partibor Sicimã. Sicima præcipuũ eſt oppidum,quod Iacob dedit filio
Ioſeph. Pro figura ponitur teſtamẽti,quod ſoli Iſrael datum eſt dari. Nobile nanq;
teſtamentum,& hereditatem populi huius in diuitionem deducam. & communem
faciam reliquis. Dato enim teſtamento in omnes,& eius communitate in eam
ctos homines beneficio afflictos a deo publicata, tunc conuallis tabernaculorum
metietur: hoc eſt, orbis uniuerſus quaſi ſortibus quibuſdam habitationibus per lo
ca ſingula diuidetur. Tunc demum diſtantia commercia autor ille pacis, ſiue quæ in
terris, ſiue quæ in cœlo, & mediũ maceriæ parietem frangens ex duobus unum cõ
ſtituet. Meus eſt Galaad. & meus eſt Manaſſes. Nepos eſt Manaſſe Galaad.
ut planè oſtendat patriarcharũ genealogiam ex deo prouenientem, ex quibus Chri
ſtus ſecundum humanitatem deſcendit. Et Ephraim ſuſceptio capitis mei, Iu
da rex meus. Abſciſſas connectit per concordiam partes. Moab lebes ſpei mee.
Lebetem dicit baptiſmi lauacrum. Vel, ut quidam hanc locum conuertit, Lebe
tem ſecuritatis Hoc eſt, homo ſemel reiectus & minis abſterritus ne ingrediatur in
eccleſiam Domini. Non intrabit enim Moabites & Amaanites uſque in tertiam
& ad decimam uſque generationem, & demum in tempus perpetuum. Nobis au
nus quoniam baptiſma remiſſionem habet peccatorum, & ad ſecuritatem reſtitu
debitores, redemptionem quæ eſt per baptiſmũ & conciliationem cum deo ſpon
cans, dicit: Moab lebes eſt lauacri, uel lebes ſecuritatis. Omnes enim alienigenæ
go Chriſti colla ſubdiderunt. Idcirco in Idumęam extendit calceamentum. Dan
tatis autem calceamẽtum eſt caro deum ferens, per quam inter homines uerſatus
eſt. In hac itaque ſpe collaudans Propheta, & beatam appellans Dominum adiu
tus tempus, ait: Quis deducet me in ciuitatem munitionis? Eccleſiam forte ſignifi
ficat. Ciuitatem quidem propterea quòd cunctas collectio populi eſt legitime cohi
bitantis: munitionis uero ob firmamentum & robur. Ex quo quidam exiſti
qui hunc locum clarius interpretatus eſt, dixit: In ciuitatem munitam. Quis ge
tur mihi fœlix hoc ſpectaculum dabit, ut uideã deum inter homines uerſantem?
Hoc autem eſt quod a Domino dictum. Multi Prophetæ & iuſti deſiderauerunt
dere quæ uos uidetis, & non uiderunt. Da nobis auxilium è tribulatione. Non
à uiribus propriis auxilium quæram, non a corporis habitudine præſidium
la, inquam, re, quæ apud homines quanuis magna & potens
nem exquiram: non ex diuitiarum opulentia
non in gloriæ ſublimitate uictoria noſtra conſiſtat. Sed
de iuxta eſt deus, & ris qui eum exquirunt, prope
nas ſuas iactabat, & ex illis gloriabatur, dicere ſolebat:
tior ſum. Da igitur nobis auxilium e tribulatione
tiam operatur, patientia probationem: probatio
Vides quo te tribulatio tandem deducat? In ſpem
bum mutaueris, gaude: quoniam quem diligit deus
niam Lazari bona te excipient. Deſpiceris ob
hæc tibi uerecundia in angeli gloriam mutabitur. Itaq; fratres dilectiſſimi, ne in
tribulationis tempore confirmemus, ne in uanas hominum ſpes incidamus. Neq;
inde aliud

Galaad Manaſſes Moab Lebes.

In Idumęã extendam calceamentum.

Tribulationis bona.

A inde auxilia nobis uenemur, sed in lacrymis, & suspirijs, & precibus assiduis, & uigilantia solerti uota effundamus. Is enim auxilium e tribulatione suscipit, qui despecto humano auxilio, eius tantū qui nos saluos reddere potest, spe firma munitur, in Christo Iesu Domino nostro, cui gloria & imperium in æterna secula. Amen.

IN PSALMVM SEXAGESIMVM PRIMVM IN FINEM PRO IDITHUM PSALMUS DAUIDI, NONNE DEO SUBIECTA EST ANIMA.

VOS esse omninò psalmos nouimus, titulos pro Idithum habentes: tricesimum octauum, & hunc qui est in manibus. Quorum sane autorē Dauid putamus esse, dicatosq; Idithum ad usum ipsius & ad corrigēdas animi passiones, & ad populi melodiā, per quam & ipse deus glorificatus est, & audientes harmoniam mores correxerunt. Erat autem Idithum sacrorum sacerdos, ut historia Paralipomenon nobis testatur, dicens: Et cum ipsis Heman & Idithum, tubęq; & cymbala ad resonandum, & organa canticorum dei. Et paulò pòst ait: Et duces exercitus ad opera, filios Asaph, & Hemā, & Idithum loquentes cum cymbalis, & organis, & tympanis. De patientia igitur uterque Psalmus plurimum loquitur, per quam animæ iracundia & timor corrigitur, superbia, humilitas introducitur. Impossibile nanq; est eum qui se infernorē omnibus & postremum nō facit, aut iram iniuria prouocatum cohibere, aut in aduersionibus animi tentationes per longanimitatem superare. Ille nanque qui in humilitate plurimum profecit, quoniā dum uituperatur, iam antea suam uilitatem cognouit, ignominia affectus nequaquam animo commouebitur. Sed dum audierit pauperta-

B tem ei probro dari, sese pauperem uerè agnoscet & omniū egenum, & in dies uictū à Domino expectantem. Si item se ignobilem, & ex ignobilibus natum uocari audierit, iam animo dudum compertum habet, ex limo terræ se natum esse. Idcirco in Psalmo tricesimo octauo, quem supra similem fere materiam habere dixi, ait: Custodiam uias meas. Narratq; peccatoris in prouocando audaciam, & propriam in tolerādo constantiā. Dum cōsisteret, inquit, peccator aduersum me, surdus factus sum, & humiliatus sum, & silui e bonis. Deinde in processu ait: Veruntamē uniuersa uanitas omnis homo uiuens. Deinde thesaurizat & ignorat cui cōgregabit ea. In præsenti autē Psalmo dubitando exorditur, ut qui cum anima sua differat, quemadmodū ex supradictis apparet: etenim ne sensui carnis subiecta anima ad iracundiā & mœstitiam excitetur. Cur, inquit, prauorum affectuum animam facio seruam, quæ à deo & corporis, & omnium ipsius sensuum dux atque princeps est creata? Oportet itaque animi perturbationibus dominari, deo autem seruire. Impossibile nanque est illam & peccato simul & deo subiectam esse. Sed opus est ti Domino uniuersorum subdi cupit, ut uitium superet: Idcirco Propheta illi qui prouocat ac lacessit, multamq; malorū ei turbam affert, & spiritus affectum corporis imperio subigere contendit, respondit, & quasi uanam ipsius cogitationem & conatum reprehendens, hæc tandem ait: Quid me seruire cogis rus quibus fas non est? Mihi Dominus est quem uerū noui regē. An deo non subiicietur anima mea? Ab ipso enim salutare meū. Causam dicit cur subigi Domino contendat: quoniā ex deo salutare est. Proprium autē conditoris est, eorum quæ fecit curā gerere uti seruētur. Vel ab ipso salutare est. Quoniam prophetice præuidens futurā esse humanitatis Domi-

Scopus Psalmi huius.

ἐξ ἀγαθῶν.

nicæ gratiã,hoc dicit,quòd deo ſeruire & ipſum amare oporteat, qui tale beneficiũ c
in genus humanũ contulerit,ut proprio filio nõ pepercerit,ſed pro omnibus illum
tradiderit. Salutare enim mos eſt ſcripturę nominare Chriſtũ dei,ſicut & alibi Sy
meõ ait:Nunc dimittis ſeruu tuũ Domine,ſecundũ uerbũ tuũ in pace, quoniã uide
runt oculi mei ſalutare tuũ.Subdamur itaq; deo, quoniã ex ipſo ſalutare.Quid au
tẽ ſit ſalutare,declarat. Nõ eſt operatio quedã nuda gratiã quandã nobis ut libere
mur ab infirmitate,& corpore bene habeamus præbẽs:ſed quid eſt ſalutare? Ipſe
deus meus,& ſaluator meus,ſuſceptor meus,non cõmouebor amplius. Deus no
ſter eſt,ex deo filius, idẽ & ſeruator humani generis eſt noſtrã corroborãs debilita
tẽ,ac noſtrã corrigẽs ob uarias tẽtationes animis inſitã fluctuationẽ.Non cõmouc
bor amplius,inquit:& humaniter fluctuationẽ fatetur,ut plerunq; ſolet euenire. Im
poſſibile namq; eſt in hominis anima aliquã tentationũ cõmotionem nõ eſſe.Quo
uſq; inquit,parua delinquimus quiete admodũ uelut a molli aura impulſa: plantæ
permouemur: poſtq; uerò plura maiora ue fuerit mala,ex peccatorũ proportione
augetur protrahiturq; cõmotio: & hi quidẽ ut plurimũ,illi uerò adeò uehementer
cõmouentur,ut radicitus euulſi euertantur:quãdo uidelicet iniquitatis ſpiritus,qui o
mni tẽpeſtate uiolẽtior eſt,animi radices q̃bus fides ſecundũ deũ ſtabilita eſt, euel
lit.Idcirco ego,inquit,ut homo cõmotus ſum,amplius autẽ nõ cõmouebor,quoniã
dextra manu ſaluatoris firmabor. Vſq; quo irruitis in hominẽ,interficitis uniuerſi
uos tanq̃ parieti inclinato & maceriæ depulſæ: Rurſus cũ malignis diaboli miniſtris
dimicat hic ſermo,accuſatoq; ex ipſis procedẽtiũ inſidiarũ magnitudinẽ:quoniã ho
mo quidẽ animal eſt debile,uos autẽ irruitis Nec contenti prima irruptione,ſecun
dã ac tertiã aggredimini,donec ſic animã cadẽti ac proſtrati perdatis. quemadmodũ p
inclinatũ murũ & maceriã depulſam. Murus enim donec rectã cuſtodit ſtabilitatẽ
ſolide manet:ubi uerò inclinauit,neceſſe ut totus quãdoq; corruat.Põdera enim u
nita & coadunata põſteaq; inclinãt erigi poſſunt: at ſi plurimo impulſu cõmota ſe
mel inclinationẽ fecerint,nulla mora quin penitus ruãt,uixq; poſtea inſtaurent.Ex
hoc ſane oſtẽdit q̃ hominis natura cõpoſita exiſtẽs ex peccato quidẽ inclinatur:ne
ceſſe uerò habet ut prorſus diſſoluatur, atq; ab eodẽ artifice qui illam condidit in
ſtauretur. Vnde reparata ac reſtituta ſecũdatẽ immortalitatẽq; recuperabit, ut in
ſecundam ruinã minime ſit inſidias paſſura. Dei enim agricultura,inquit Apoſtol,
dei ędificatio eſtis. Ædificationẽ hanc cõquallauit inimicus:creator uerò noſter fra
cturas ipſius reparauit. Atq; ita neceſſaria quidẽ eſt ruina propter peccatũ,magni
fica uerò reſurrectio propter immortalitatẽ Veruntamen pretiũ meũ cogitauerũt
repellere,cucurri in ſitu,ore ſuo benedicebãt,& corde ſuo maledicebãt.Pretiũ homi
nis ſanguis Chriſti eſt.Pretio,inq̃t,empti eſtis,nolite fieri ſerui hominũ.Hoc itaq;
pretiũ cogitauerũt inutile nobis reddere,ſemel liberatos rurſus in ſeruitutẽ nos tra
here quę; ẽtes inimici milites. Cucurri in ſitu. Vim inſidiarũ diaboli dicit,qui cõtra
nos cucurrit,noſtrũ ſitiẽs interitũ. Ore ſuo benedicebãt,& corde ſuo maledicebãt.
Multi nãq; ſunt qui pro bonis prauas approbãt actiones, & uitia uirtutibus uici
nis honeſtare contendũt. Nã ſcurrilia loquentẽ urbanũ:turpiloquũ uerò politũ:
acerbũ atq; iracũdũ, fortẽ ac magnanimũ uocãt: parcũ uerò ac minime liberalẽ,ut
ſobriũ diſpenſatorẽ:prodigũ quoq; ut liberalẽ: libidinoſum & laſciuũ ut uoluptua
rium & placidũ: & in ſumma uitiũ omne ex proxima uirtute cognominant. Tales
itaque

Salutare Chriſtum dei appellat ſcriptura.

Ore benedicẽtes, corde maledicentes.

A itaq; ore bene loquuntur, corde autẽ maledicunt. In uerborum nanq; benedictione omnem execrationẽ uitę ſuæ inducunt, ac reos æternæ damnationi, ob ea quæ approbant, ſeſe conſtituunt. Rurſus autem Propheta animã alloquitur, obedientiã illius deo debitam intendens. Veruntamen, inquit, deo ſubiecta eſto anima mea. quoniam ab ipſo patientia mea. Magnitudinem tentationũ oſtendit, & illud Apoſtoli dicit: Fidelis eſt deus, qui non permittet nos tentari ſupra id quod poſſumus. Ab ipſo enim patientia mea, in deo ſalutare meum & gloria mea, deus auxilij mei, & ſpes mea in deo. Beatus qui ex nulla re in hac uita quamuis magna nimium gaudet, ſed deum habet gloriam ſuam, & Chriſtum tantúmodo iactat, & cum Apoſtolo dicit: Mihi abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. Nunc autẽ multi gloriantur in corpore, & per certamina athletica exercitantur, aut propter ætatis florem inſoleſcunt: plures etiam ui, armis præ ſe ferre fortitudinem gloriãtur: quin & de uirili animo & bellicoſo gloriantur, & necare contribules ſuos, uirtutem exiſtimant. Strenuitas nanq; in bellis, & trophęa a ducibus aut ciuitatibus erecta, ex nulla re alia quam ex cædis magnitudine ueniunt. Nonnulli item ciuitates mœnibus circũdare gaudent: alij uerò in ſtructuris aquæductuum, & magnorũ gymnaſiorum æditicijs. Ille ſuas opes in eos erogat, qui feras in theatris cõficiunt, & uanis populorum plauſibus lætatur, propriis inflatur laudibus, & ſibi magnoperè placens gloriam in proprio dedecore collocat: qui etiam in celebrioribus urbis locis titulum, hoc eſt, uitia ſuum in tabulis marmoreis inſcribit. Alius in diuitijs, alius quòd orator eloquentiſſimus, uel humana ſit ſapientia prædituſ, tumet: quorũ omnium gloria miſerabilis eſt. Fas autem eſt eos potius beatos exiſtimare, qui deũ

B ſtatuerũt ſuam felicitatem. Si enim reperitur qui faſtus aſſumat, & ſuperbiat quòd terreni regis ſit ſeruus, maximoq; apud eum in honore habitus, quantò magis fas erit ut magna tibi ipſi polliceare, ac ſublimẽ putes quòd regis æterni miniſter appellaris, eiq; per ſpiritum adoptionis acceptum ſumma familiaritate iungeris. Conſcius ergo Propheta in ſeipſo utilitatis eius quam adfert, ſyncera in deum ſpes ad imitationem exempli ſui populum prouocat, dicens: Sperate in eum omnis congregatio populorum, effundite coram illo corda ueſtra. Impoſſibile nanque eſt ut ad diuinam gratiam ſuſcipiendam habiles reddamur, niſi perturbationes & uitia noſtras animas poſſidentia prius eijciamus. Vidi ego iam medicos non prius medicinas ſalutares dare, quam uomitu materiã illam morbi cauſam euacuaſſent, quam ex malo diætæ genere homines intemperantes ſibiipſis creauerãt. Sed & uas quod odore tetro fuerit refertum, niſi probe lauetur, unguentum odoratum minime recipere poterit. Opus itaq; ea quæ prius occupant ut impedimenta remouere, ſi alia ſuccedentia collocare uelimus. Veruntamen uani filij hominum. Nouit enim nõ omneis ſuo præcepto obtemperaturos, nec ſpem in deum recepturos, ſed in rebus uitæ uanis atq; fragilibus fiduciam habentes. Idcirco dicit: Veruntamen uani filij hominum, mendaces filij hominum. Cur uani? Quoniam mẽdaces. Vbi maximè eorum deprenditur mendacium? In ſtateris, ait, inquitatis. Qualibus ſtateris? Non enim omnes homines libra utuntur: non omnes item lanarũ aut carniũ uenditores ſunt, uel aurifabrum aut argentariã exercent: uel omninò circa ea uerſantur in quibus mercatores libris aut põderibus fraudem facere ſolent. Sed & plurimi mechanici ad ſuas operas lancibus aut ſtateris nihil habent opus. Multi ſunt nauiũ fabri-

In captatores popularis auræ.

Mendaces filij hominũ in ſtateris.

Cuiq; noſtrum inſitã eſſe ſtateram.

catores,multi circa iudicia ac principatus uerſantur:apud quos mendaciũ quidem, C dolus uerò aut fraus per libram non eſt.Quid igitur eſt quod dicit?Quoniam cuiliber noſtrũ intus ſtatera quædam eſt a cõditore omnium creata, quæ ad opus nos rectum dirigit,& per quam rerum naturã poſſis probe iudicare.Collocaui,inquit, ante faciem tuam uitam & mortem,bonum & malum: duas inter ſe contrarias naturas:has tu apud te tuumq; tribunal & iudicium examina, ac diligenter expende, quid utilius tibi ſit. An momentaneam parumq; duraturã eligere uoluptatem,per quam mortem inuenias æternam, an in uirtutis exercitatione laborem malle, quo perpetuas cõſequaris delitias. Mendaces ergo homines,falſa ſecum habentes animæ iudicia.Quos & Propheta deflet,dicens: Veh dicentibus tenebras lucem,& lucem tenebras:amarum dulce,& dulce amarum. Mihi,in quis,præſentia dẽtur,quis nouit futura? Male libra expendis,mala pro bonis eligẽs,uana ueris anteponens, momentanea perpetuis potiora ducens, præſentem denq; uoluptatem prolętis iugi & nunquam deſitura tibi ſumens.Mendaces ergo homines in ſtateris iniquitatis. Decipiunt enim & iniuria afficiunt præcipue quidẽ ſeipſos, deinde uerò proximos:Nam quum in propriis factis male ſibi conſulant, malo ſunt etiam proximis exẽplo.Nec in die iudicij ut dicas, bonũ ignorauit. Tibi nanq; propria datur libra, quæ ſufficiens diſcrimen boni ac mali demoſtrat ac ſubminiſtrat. Corporea nanq; põdera in libræ lancibus probamus,quæ uerò in uita eligimus,per animę arbitriũ iudicamus:quod & ſtaterã appellat os poteſtatẽ ęquas in utrãq; partẽ lances accipiẽdi. Nolite ſperare in iniquitate,& rapinas nolite concupiſcere. Supra nanq; dixit: Sperate in eũ omnis congregatio populorũ. Nouit in obtẽperando delidiã,& pronũtiauit: Veruntamẽ uani filij hominũ. Rurſus hortatur ne ſperẽt in muſtina. D **Nã qui diuitias ex iniquitate coactas ad uires atq; potentiã ſuas facere putauerit, ſimilis eſt ęgro,qui in ſummo morbi ſtatu bonã eſſe ualetudinẽ ſe arbitratur.** Nolite ſperare,& rapinã nolite concupiſcere. Alieno abſtinendũ eſt ad nomen. Diuitę ſi affluãt nolite cor apponere. Si aliquẽ opulentum uideris, noli propterea beatũ in uita exiſtimare. Si tibi multæ undiq; quaſi ex copioſiſſimis fontibus adfluxerint opes, ne uelis ipſarum recipere copiã. Diuitiæ ſi affluant: Admirare hanc uocem. Fluxa eſt diuitiarum natura,poſſidentes torrente cursus prætereunt atq; deſerit, alios alio modo apta mutare dominos. Quemadmodum fluuius ex alto ruens loco ita ſubitò exuberat,ut ſtantes in ripa quandoq; attingat: ſimul uero ubi attigit, mox deſluat: ſic & opum felicitas breuiſſimũ habet & lubricum ſtatũ, alios aliter apta mutare poſſeſſores. Hodie huius eſt ager, cras erit alterius,& paulò poſt ad alium peruenit. Reſpice parumper ad ciuitates domos quot nouas ex eo tẽpore quo fuerunt ædificatæ,ſortitę ſunt,aliter ab alijs atq; alijs appellatæ poſſeſſoribus: & aurũ permanus habentium fluens ſemper ad alium transfertur, & ab illo ad alũ. Magis enim aquam manu quam diuitias tibi conſtanter retinere poteris. Pulchre igitur dicitur: Diuitię ſi affluant nolite cor apponere. Ne animo erga illas afficiaris,ſed uſum tantum ſume neceſſariũ. Non denq; tanquã bonorum aliquid eas admiraris amans uę,ſed uitæ uirtutiſq; inſtrumenta exiſtimans. Deinde dictis omnibus ſententiam comungit,non iam ex propriis uerbis,ſed **ex iis quę ab ipſo deo audiuit.** Semel,inquit,locutus eſt deus,duo hæc audiui. Nemo hoc ut incredibile miretur,quomodo ſemel deus locutus fuerit. Propheta uerò duo audiuerit. Poſſibile nãq; eſt aliquem ſemel lo-

Ita quidam, ut & apud Chryſoſtomum eſt, dicebant: δὸς μοι τὴν σὴμερον ἡδὲν λάβε τὴν αὔριον.

semel loqui,& inter ea quæ narrat plura esse dicta. Homo enim si forte cũ alio con/
grediatur,de pluribus diloqueretur, poteritq; qui eius audiuerit uerba dicere, semel qui/
dem me alloquutus est,& plura uero dixit. Simile hoc est quod Propheta dicit: Se
mel mihi deus apparuit,duoq; dixit: Non autẽ ait: Vnum locutus est deus,duo au
tem hæc audiui: sic enim pugnãtia uideretur habere sermo. Quæ autẽ hęc duo sunt
quæ audiuit? Quoniã potestas dei,& tibi Domine misericordia. Quoniam tu po
tens,inquit,in iudicio,& idẽ misericors. Quamobrẽ nolite sperare in incertitudine, nec
diutinis affectibus cor apponite,nec uanitatẽ diligite: neu deinceps naturale iudiciũ
dei munere conterminum perire permittite,sed scietes quod potẽs est deus noster eius
timete potestatẽ,neq; de humanitate ipsius desperate. Dei nanq; timor utilis qui/
dem ad peccati abstinentiam,sed ei omninò qui in peccatum ruerit,ne per despera/
tionem pereliteretur,utilis est eius misericordiæ spes. Potestas enim dei est & ex ipso
misericordia: quoniã tu retribues unicuiq; secundũ opera sua. In qua enim mẽsura
proximos metiemini,& uos idẽ iudicabimini nobis. Contristasti fratrẽ,par recipe: rapuisti
ea quæ sunt egenorũ,uerberasti pauperes,uerecundia iureiurando,contumelijs affecisti,
calumniam intulisti,mentitus es,alienis nuptijs insidiatus es peieràsti,terminos pa
trios transtulisti,orphanorũ possessiones inuasisti uiduas exagitasti, denicq; huius
uoluptatẽ bonis futuris a deo tibi promissis potiorẽ habuisti. Itaque his æquã men
suram. Qualia nãq; quis seminat,talia & metet. Nam si quid bonorũ absit gestũ
fuerit, illis multo plura recipies munera. Quoniã tu reddes cuiq; iuxta opera sua.
Si huius itaque sententiæ in omni uita memineris, multa poteris peccata uitare: In
Christo Iesu Domino nostro, cui gloria sit & imperium in æterna secula, Amen.

IN PSALMVM CENTESIMVM DECIMVMQVARTVM: Dilexi quoniam exaudiet dominus.

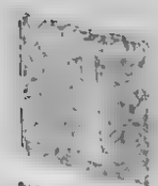

Amridie ex nocte media,quum ad hoc dicatum martyribus templũ
fratres dilectissimi ueneritis, ipsorum martyrum deum per hymnos
usque ad horam hanc diei nostrum expectantes aduentum, placare
nõ destitistis. Vobis igitur pro eo quòd martyrum honorem & cul/
tum dei somno & quieti prætulistis,parata est merces. Nos uerò si apud uos apo/
logiam ob moram lętamq; mutationem uestram facere oportet, caulam afferimus:
quòd in alio simili huic templo,non paruo a nobis distante spatio, officium obeun
tes tempus diei huius consumpsimus. Quoniam itaq; surgitus est Dominus, ut &
illis per me satis fiat factum, & uestræ propterea nõ deum charitati, gratias ei mecũ
reddite,qui hanc utilibilẽ nostri corporis fragilitatẽ inuisibili sua uirtute moderatus
est. Ex quo,ne nimiũ diu uos distineamus,iamiã dum ttemus: si pauca prius super
Psalmo uobis decantato, differendo, sermonis cõsolatione uestras animas aliquã/
tulum ædificauero, atq; ita ad curãda corpora uestrũ quemlibet missum faciemus.

Quid igitur id erat quod decantastis? Dilexi, quoniam exaudiet Dominus uo/
cẽ orationis meæ. Non cuiusuis est dicere dilexi,se perfecti tantũ,& eius qui seruitu/
tis metu iam dimisso,in adoptionis spiritu cõstitutus est. Non quẽ diligat apponit,
cũ faciè à nobis intelligatur q; deũ omniũ dicat. Quod enim proprie amabile est,
deus est. Amabile nãq; id definimũr,quod omnia expetãt. Bonũ autẽ deus & primũ
ac perfectissimũ bonorũ omniũ. Ipsum itaq; deũ dilexi,ultimum desiderabiliũ exi/
stentem, ac eius causa labores cũ gladio susceperi. Qui autẽ sint, paulò pòst enarrat.

Dolores uidelicet mortis & pericula inferni, tribulationē, & dolorē: quæ omnia ob c
amorē in deū, & ob ſpē repoſitā ijs qui ob pietatē ſuſtinēt crūnas, amabilia ipſi ap-
paruere. Non enim inuitus inquit, aut per uim ſuſtinui certamina, ſed ardore men-
tis quodā & affectu laboriosa ſuſcepi, ut poſſim dicere: Quoniā propter te mortifi-
camur tota die. Ac uidētur iſta uerbis Apoſtoli æquiualere, & eodē a Prophēta af-
fectu dici quo ab Apoſtolo: Quis nos ſeparabit a charitate Chriſti? Tribulatio, an
angustia? an perſecutio? an fames? an nuditas? an periculū? an gladius? Dilexi igi-
tur hæc & his ſimilia omnia faciens, quòd ſub ſpecie & munere te Domino pro
pietate pericula ſubeo. Quoniā exaudiet Dominus uocē precationis meæ. Sic e-
nim & quilibet noſtrum poteſt in mandatis quæ ſunt grauia adimplere, quando à
deo omniū ſpectatore eius conatus uiſus fuerit. Quoniā inclinauit aurē ſuam mi-
hi. Inclinauit, inquit, non ut corpus aliquod aut aures in deo cogites, quas ad uocis
humanitatē inclinet, quod facere ſolemus erga eos qui ſubmiſſe loquūtur, prope ad
mouēdo aures, ut ex propinquo loquentē ſenſu excipiamus. Sed inclinauit, inquit
ut ſui ipſius infirmitatē offendat. Quaſi dicat: Quoniā ad humū proſtratū me pro-
pter benignitatē ſuam ſe demiſit. Verbi gratia: Ægrotanti alicui, & ex multa de-
bilitate loqui clare nequeunti humanus medicus ora prope admouet, ut diſcat quę
ſint neceſſaria laborāti. Inclinauit itaq; aurem ſuā mihi. Diuinus nanq; auditus uo
ce nō indiget ad ſenſum. Nouit enim ex cordis motu quæſita hominū ac uota. An
non legis quemadmodū Moſes nihil loquēs, ſed tantū ſine uoce anxius & in angu
ſtia cōſtitutus Dominū interpellans, ex ipſo audiuerit dicēte: Quid clamas ad me? D
Nouit item deus ſanguinē Abel iuſti audire, cui nec lingua, nec uox aderat berans
aderat. Operū item iuſtorū benefactorūq; præſentia maxima eſt apud deū uox.
Et in diebus meis inuocabo. Nos autē una orātes die uel hora una breuem aliquā
ſuper peccatis noſtris triſtitiā paſſi quieſcimus, quaſi iam pro malis noſtra æqua
menſura ſatisfecerimus: at hic ſanctus confeſſionē ſe omni uitæ ſuæ tempori com-
menſuratā oſtenſurū dicit: In omnibus, inquit, diebus uitæ meæ inuocabo. Deinde
ne putes quantis rebus huius uitæ fecūdis, & ei admodū bene ce dētibus nomē Domi-
ni tantū inuocet: narrat laborum magnitudinē in quibus cōſtitutus nequaq; nomi-
nis decoris oblitus. Circumdederūt me, inquit, dolores mortis, & pericula inferni in-
uenerunt me. Dolores proprie de parturientibus dicūtur, quādo ad tumorē uenter
inſurgens extra faciem pellit: deinde genitalia mulierum ob partū diſtenta, ſpaſmis
& nerworū laxitatibus acutiſſimos dolores & uehemētes cruciatus parientibus gi-
gnūt. Trāſtulit autē dolores ad mortis pœnas circa animalium animæ & corporis di-
uiſione inflātes. Nihil igitur mediocre ſe paſſum eſſe dicit, ſed uſq; ad ipſos mortis
dolores fuiſſe tentatū, & ad periculū uſque deſcendendi ad inferos deductū. Num
hęc ſemel tulit de quibus gloriatur? Non eadē quidē ſepe ac iniuſtus. Nihil autē eorū
quæ iniuſti ſubimus, laudabile eſt. Sed uidete, queſo, athletæ huius magnitudinem.
Poſtq; enim circumdederūt me dolores mortis & pericula inferni inuenerunt me, tā
abfuit ut in his corruerē tētationibus, ut multo pluribus perferēdis me uoluntariū
obtulerim: ut tribulationē & dolorē haud iniuſtus inueni, ita ab illis haud ſum iniu-
ſtus oppreſſus: In ijs quidē quę retrò mihi cōtigerūt, pericula inferni inuenerūt me.
Hic uerò tribulationē & dolorē ego inueni. Quoniā eñ illic imperterritus inuētus
ſum in malis a tētatore inductis perferēdis, ut excellentē in deū charitatē oſtēderē:

Operū noſtrorum præſentia maxima apud deum uox.

tribula-

a tribulationibus tribulationes, & doloribus dolores adieci. Ex quibus omnibus nõ propria uirtute euasi, sed quoniã nomen Domini inuocaui. Simile & huic illud Apostoli dicentis: In omnibus autẽ superuincimus ob eũ qui diligit nos. Vincit enim is qui ab ijs, quæ cogẽdi gratia inferũtur, minime flectitur. Superuincit autẽ is, qui sponte quoq; dolores ostendendo patientiã in se trahit. Qui autẽ usq; ad mortẽ in aliquo peccato constitutus fuerit, dicat: Circundederunt me dolores mortis. Quisquis enim peccatũ facit, inquit Dominus, seruus est peccati. Quãdo igitur peccabã, inquit, à morte parturiebar, tunc & à periculis inferni fui inuentus. Quomodo ergo meipsum curaui? Postquam uidelicet tribulationẽ & dolorem inueni per pœnitentiã peccati magnitudini respõdentẽ: nã ex pœnitẽtia adflictionẽ, pro inuocatione Domini reputaui. Quæ autẽ erant quæ dixi? O Domine libera animã meã. In hac enim captiuitate detineor. Tu pro me redemptionis præmium tribue, & libera animam meam. Misericors Dominus & iustus. Vbique scriptura miserationibus dei iustitiam addit, nos plane erudiens quemadmodu nec misericordia dei sine iudicio, neque iudicium sine misericordia sit: sed cum miseretur etiam cum iudicio miserationes suas ijs qui digni sunt admensuret, & cum iudicat cõmensuratum quoq; nostræ infirmitati iudicium inferat, humanitate magis quam æqui compensatione nos plectẽs. Et deus noster miseretur. Misericordia est animi passio erga eos qui immeritò & indignis modis adfligũtur, ab illis procedens qui cõpassione afficiuntur. Miseramur eos qui ex magnis diuitijs in magnam inciderunt paupertatẽ. Item eum qui ex optima corporis habitudine in ultimã debilitatem deiectus est. Similiter qui ex membrorũ pulchritudine præstantiq; forma in tabem squalorẽq; maxi
b mum ruit. Quoniã itaq; & nos quãdoq; in paradisi statione nobilitati eramus, & ob ruinã postea ignobiles & humiles facti sumus, deus noster miseratur nos, animaduertens quales ex qualibus facti simus. Idcirco & Adamũ misericordiæ uoce uocauit, dicens: Adam ubi es? Non is qui cuncta nouit, docen quærit: sed nõsse illũ uoluit, qualis ex quali factus esset. Vbi es? Quasi dicat, in quam incidisti ex tanta sublimitate ruinã? Custodiens paruulos Dominus, humiliatus sum, & seruauit me. Neq; secundũ naturalem rationẽ natura humana unq; consisteret, aut incolumis seruaretur, nisi parui quemadmodũ & adhuc infantes a Domino iugiter cõseruarẽtur. Quonã enim modo ij qui in uulua cõcepti sunt fœtus, & nutriri & mouere possent, in tam angustis præsertim locis præter ullam motionis libertatẽ constituti, & in tenebrosis & humidis custodijs clausi uitã habẽtes: præterea nec respirare, nec hominũ uitam uiuere ualentes, sed more piscũ in humidis natantes, nisi custodia dei seruarẽtur? Nam & in hũc locũ minime contecũ, & ex calore uuluæ in aerẽ hunc frigidũ exeũtes breui admodũ uiuerent rẽpore, nisi deo curæ præcipuæ forẽt. Custodiens ergo paruulos Dominus, humiliatus sum, & seruauit me: uel ad hunc modũ ista intellige: Quoniam conuersus sum, & factus sum paruulus, acceptiq; regnum cœlorũ ut paruulus, ac per innocẽtiæ studium meipsum ad paruulorũ humilitatem deduxi. Custodiens paruulos Dominus, quoniam humiliatus sum, seruauit me. Conuertere anima mea in requiem tuam, quoniam Dominus benefecit tibi. Bonus athleta sermonem exhortatorium ad se reducit more Pauli dicentis: Bonum certamen certaui, cursum consummaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ. Hæc sibi Propheta dicit: Postquam satis uixisti, & uitæ cursum expleuisti,

Cur misericordiæ scripturæ ferè ubiq; iustitiã adiungit.

Misericordia quid.

Cur deus, quẽ nihil latet, quæ fiuit Adam.

reliquum

reliquum eſt, ut in requiem tuam conuertaris, quoniam Dominus benefecit tibi. Manet enim requies ſempiterna illos, qui in hac uita legitime certauerint: non tam quam debitum operibus redditũ, ſed ob munificentiſſimi dei gratiam, in quo ſperauerunt, exhibita. Deinde prius quam bona futura enarret, quemadmodum a rebus mundi duris euaſerit explicans, ſuper ijs gratias agit animarum liberatori, qui ſe de magna & ineuitabili paſſionum ſeruitute eduxit. Quæ autem ſunt hæc? Quoniam eripuit animam meam a morte, & oculos meos a lacrymis, & pedes meos a lapſu. Futuram requiem ijs malis quæ hic patitur comparat. Hic enim, inquit, circundederunt me dolores mortis: ibi uerò eripuit animam meam a morte. Hic oculi ob moleſtias uarias lacrymas effundunt: ibi uerò nulla lacryma oculis eorum tenebras offundit, qui continuò ſummi dei pulchritudinis contemplatione lętantur. Abſtulit enim deus omnem lacrymã ab oculis ſanctorum. Hic item magnũ proſabendi periculum. Ideo Paulus ait: Qui exiſtimat ſe ſtare, uideat ne cadat. Ibi uerò ſolidi greſſus, uita incommutabilis, nec peccati periculum, nec carnis rebellio accumulacia, non fœminæ ad peccatum cooperatio: quoniam in reſurrectione nec mas nec fœmina erit, ſed una omnibus ac ſimilis uita eorum, qui Domino placent & habitant in regione uiuorum. Mundus nanq; hic & mortalis eſt ipſe, & morientium locus. Quoniam enim uiſibilium ſubſtantia compoſita eſt: omne uerò compoſitũ diſſolui eſt aptum: nos qui mundi partes ſumus, neceſſariò uniuerſi naturã ſequemur. Idcirco prius quam anima per mortem a corpore ſeparetur, morimur ſæpe omnes. Quod ne mirum tibi fortaſſe uideatur, conſidera paulumper rei ueritatem. In tribus enim annorum hebdomadis tres in uita ætatum mutationes fiunt, & per ſingulas hebdomadas quilibet terminus præterita circumferibit, ac conſpicuã præbet mutationem. Puelli ætas dentium abiectione primam explet hebdomadam. Pueri uerò ad pubertatis annos diſciplinis aptam ætatem ingreditur. Pubes ſiue ephebus uſque in annum uiceſimũ primum cum oris lanugo ea ponit, extenditur. Iuuentus deinde incipit & ætas uirilis. Quando igitur uideris corporis augmentum ſecundum ætatem deſinere, & aliam mentem aliasue cogitationes habere, nihilq; denique præteritæ adoleſcentiæ retinere amplius: nunquid præterita in corbi iam perijſſe uidentur? Rurſus ſenex in aliam formam & animi affectum mutatus, alius ſine dubio a primis ætatibus apparet. Ex quo uita hominum per multas mortes, non ſolum in ætatis mutatione, ſed etiam in animarum ruinis ob peccata admiſſa ingreditur. Ibi uerò nec corporis, neque animi eſt mutatio: non eſt item cogitationum controuerſia, neq; ſententiæ uarietas nulla perturbatione ſtabilitatem tranquillitatemq; animi auferente. Ea demum eſt regio uiuentium, qui continuò ſibiipſis æqui ac ſimiles exiſtũt. In qua Propheta maxime deo ac omnium Domino ſe placere ſperat, ut nulla re intrinſecus impediẽte, quin ad optatum terminum felicis angelisq; communis ſeruitutis perueniat. Optamus, inquit, ſiue in corpore conſtituti, ſiue extra corpus peregrinantes beneplacere illi. Ea inquam uiuentium beata regio, in qua non nox, non ſomnus mortis imago, nõ cibus aut potus humanæ infirmitatis præſidia, non prętera morbus, nõ dolor, aut medicina, uel iudicia, ſeu mercatus: non artes, non pecunia malorum origo, bellorum materia, iniuriæ radix: ſed regio uiuentium, non morientũ ob peccatum, ſed ueram uitam uiuentũ in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Cui gloria & imperium in æterna ſecula, Amen.

Futura requies.

Morimur ante animæ exitũ

PSALMVS

A IN PSALMVM CENTESIMVM DECIMVMQVINTVM.

Credidi, propter quod locutus sum, ego autem humiliatus sum ualde. Ego dixi in excessu meo, omnis homo mēdax. Fides est una omniū, quam omnium dei uerborum ducem esse oportet. Fides, inquam, non demonstratio. Fides supra omnē rationem scientiarum disciplinarū'ue animam ad consensum trahit. Fides denique non geometricis aut necessarijs nititur probationibus, sed spiritus sancti operationibus animis inditur. In nomine Domini Iesu Christi Nazareni surge & ambula. Hanc uocem continuò per spiritum sanctum subsecutus est effectus. Ex prodigio nanque diuinitas unigeniti necessariò est a uidentibus fassa. Dic quæso quid ad fidem faciendā uentatemq; persuadēdam uehementius? an dialecticę propositiones secū syllogismata cosequentia trahentes, an potius talē rem ostentam ab omnibus diuinitus uisum, omnemq; humanam uirtute excedens? Verum an non & nunc ita probātur ac magnifiunt? Neq; quidē spiritus opera fidem faciunt diuinitatis doctrinæ, sed artificiosæ demonstrationes spem habentes in uanissimi mundanę sapientię perfuasione, nō in uirtute ac luce reuelationis spiritus sancti, quam ille per eos qui simplici animo deo credunt, ad multorum salutem declarat. Atutinam & mihi digne credatur, ut iam Ecclesiæ dei magnifici quinque uerba in meo sensu loquar. Neque sermonem nostrum aliquis irrideat quasi ratra probationem auditores ad ea credenda quæ dicimus facile deducamus. Necesse nanque est cuilibet disciplinæ indemonstrata esse discentibus principia. Quoniam circa principia pugnantes ac contendentes rectè ac ordine posse ad finem procedere impossibile est. Hoc enim manifeste exinis quę sunt externa apparet. Nam si Geometræ prima principia nō concedas, impossibile fuerit inde quicquam concludere. Item in Arithmetica qui primis repugnant elementis, reliqua quæ ex illis sequuntur, impediunt: sic & ī mediis medicinæ principia minime demonstrantur. Denique in quolibet studio, quod ordine in finem procedit, impossibile primorum subiectorum demonstrationes inquirere. Sed necesse est omnium artium quæ probatione utuntur, principia sine uestigatione aut ratione admittentem, ad reliqua quæ deinceps sequuntur, respicere. Sic & theologiæ mysterium ex fide minime rationibus probata ædificium quærit. Credendum est (inquit Apostolus) accedentibus ad Deum, quòd sit Deus, non contendere quid sit. Et omninò si fides est sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium, nobis longè extra curiosius uestigatores nō ue sperata in dubium reuocare, quod ea neque assequi neq; deprehendere. Hæc igitur in uniuersum de fide propter contentiosos, & in uerborum uanitate spem habentes dicta sint. Præsens autem Psalmus Psalmi præcedentis sententiam ordine quodam consequi uidetur. Ibi enim dicitur: Placebo Domino in regione uiuorum. Quoniam igitur non de uisibili regione differitur, ut dare sciens causam dilationis rerum incertarum reddit, dicens: Credidi, quod sit quædam uiuorum regio: propter quod locutus sum, quoniam placebo in ipsa Domino. Denique si quis de rebus diuinis sine hæsito ad dicendum ueniret, in multas nugas incidit, sermonem in nullo firmum sortiretur. Principium itaq; sanæ orationis fides in loquentis corde uehementer roborata. Deinde unde nobis hoc fit, ut possimus circa fidem perfecte agere, deinceps instruit, dicens: Ego autem humiliatus sum ualde. Qui enim mente sese humilem ita reddiderit,

Fidei uirtus.

Fidei principia indemonstrabilia.

Theologiæ principium fides.

reddiderit, ut cum Apostolo dicat: Ego fratres nondum puto comprendisse: is ad c
Dei substantia incomprehensibilis. altissimæ causæ cognitionem facilè peruenet. Si quis uero dei substantiã propriis ingenij uiribus attingere sperat, & quantum animo ac cogitatione comprehendit, rerum mensuram facit, non existimans quòd facilius sit uniuersum mare paruæ mensuræ lance, quam humana mente dei magnitudinem circumscribere: facile decipitur. Quamobrem propriæ mẽtis uanitate inflatus, dicere nequaquam potest: Credidi, propter quod locutus sum. Quoniam id quod sequitur non facilè poterit subiungere: Ego autem humiliatus sum ualde. Superbia nanq; animi, uerborũq; iactantia & uanitas satis eũ ostendunt fidei fundamento ac robore carere. Post hæc Propheta non solum sese, sed omnem sibi communem & consanguineam naturæ humanitatẽ humilem reddidit, inquiens: Ego dixi in excessu meo, omnis homo mendax. Qui enim non ex fide sibi auxilium sumit, sed ex proprio penu ac humanis rationibus ueritatem ipsam deprendere sperat, mendax est, & tota errat uia.
Quis excessus Hunc autem se in excessu sermonem dixisse ait. Quis autem excessus? An Prophetæ humanæ naturæ uim circũspiciens, & si qua esset in hominibus ueritas uestigãs: quòd hoc nequaquam sine dei auxilio reperire potuerit in re tam admirabili, stupidus mente quodammodo factus, clamare cœpit. *Omnis homo mendax.* Omnis homo mendax? An in excessu illo quem idem Propheta figurauit mentiendo seipsum coram rege Achis (uti supra in historia Psal. xxxiij. commemorauimus) ubi quondam in hostes incidens ut periculum euaderet, stultitiã simulauit, ora mutauit: tunc dixit: Omnis homo mendax. Et licet non uoluntarius, neque in perniciem proximi, sed ut inimicorum insidias uitaret, mendacium confinxit: illud etiam animaduertendum, quòd d
Sophisticæ nugæ. his uerbis Propheta minime sibi ipsi dissidet, quemadmodum sophistæ quidam ipsum accusare conantur, per inuersionem in hanc reprehensionem eum incidisse dictitantes. Si enim omnis homo mendax, David est homo, mendax ergo & ipse est: Si mendax, non ei sunt credenda quæ dicit. Veto autem eo & sermone eius non existente, neq; item uerum fuerit quòd omnis homo sit mẽdax. Si ex hac culpa mendacij Prophetam ipsum excipiemus. Quòd si ipse non mentitur, credamus ei quæ dicit, credẽtes uero rursus in non credendi necessitatẽ incidemus. Itaq; si uerum hic dicit David, sermonẽ suum destruit cum & ipse homo sit & mendax. Si uero mentitur, ex seipso habet unde nõ debeat inuenire fidem: Mendacij enim loquenti quis credet? Quamobrem aut mẽtiatur David est necesse, ut uerũ credatur: uel si uerum dixerit, ipse se mẽdacem accusat? Sed hæc profecto ludentium nugæ fuerint. & conantium cõtortis uerbis ac captiosis sese iactare apud ineruditorũ animos. Veruntamen nõ ita res habet. Homines enim dicuntur hi, qui humanis perturbationibus & affectibus adhuc retinẽtur. Qui autẽ his exemptus ac liber est & ob mentem perfectam ad angelorum naturam accessit is si quandoq; de rebus ac defectibus humanis loquitur, seipsum utique numero reliquorum eximit. Non enim mẽdax est qui dixit, ego dixi Dij estis & filij excelsi omnes, uos autem sicut homines moriemini: omnino autem si cui hominũ, & Davidi hęc appellatio maximè conueniret. Nã filius is est profectò altissimi, qui deo uirtutis gratia familiaris est: & non ut homo moriens, sed uiuẽtem in se deum habẽs. Igitur ego dixi in excessu meo, omnis homo mẽdax. Audiant hoc qui carnis licet passionibus sunt obnoxij, mentem tamen suam supra res mũdanas extollunt, quorum cogitationes dejicere, & cordis

A & cordis ipsorum extollentis se aduersus deum, altitudinem deprimere & cõmuni⁹ scopus est omnium eorum qui pietati consultum cupiũt. Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam. In meditationem innumerorũ dei beneficiorum uenit. Quod primum ex non ente sit conditus, & rationis honore præditus, in quo & datum est tumul ferre imaginem supercœlestis. Deinde & ad generis humani dispositionẽ respiciens, quòd dominus sese pro nobis omnibus redimendis tradiderit, uestigat & inquirit quid dignum tantis domini muneribus in omni sua facultate reperiat: Quid, inquit, retribuam domino? Non sacrificia, nõ holocaustla, non ex legis obseruatione cultum aliquem, sed ipsam totam uitam propriam. Idcirco dicit: Calicem salutaris accipiam. Labores & pericula pro ueritate subire, & usq; ad mortem peccato restitere calicẽ intelligit. Hoc autem fuerit quòd ipse seruator in Euangelio docuit: Pater si possibile est transeat a me calix iste. Et rursus discipulis: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? mortem quam pro mundi uita susceptur⁹ erat, intelligens. Idcirco dicit: Calicem salutaris accipiã: hoc est, martyrij constantiam sitiens ad mortem usq; ruam, labores ac pœnas pro pietate sumptas animæ corporisq; requiem nõ supplicia existimans. Itaq; meipsum, inquit, sacrificium & oblationem domino offeram, quòd pro dignitate illius cui omnia debeo, cuncta minora existimem ac nulla. Et has quidẽ promissiones prompte habeo coram omni populo teste reddere. Vota mea domino reddam coram omni populo ipsius. Auditores deinde hortatur, ne mortem non metuant. Pretiosa, inquit, in conspectu domini mors sanctorum eius. Ne detrectetis, B aut finis est, sed uitæ initiũ & occasio. Nec est omnino rerum omnium interitus, sed migratio trãslatioq; ad honores. Apud uiros diuitiarum appetentes, lapilli quidã pulchris fulgentes coloribus, pretiosi nominantur: sed uerè pretiosa mors sanctorum eius, quando anima purgata in uita à carnis sordibus & inquinamentis libera, nullam habens peccati rugam, ex laboribus pro pietate sumptis probata, iustitiæ corona redimita, & omnium demum horũ pulchritudine refulgens, & lapide quoq; cuncto pretioso splendidiorem claritatem ex gratia possidens, domino ac omnium iudici assistit: quomodo huius uiri mors pretiosa coram domino nõ fuerit? Igitur sanctorum uirorum exitus in hac uita nequaquam plorandus: sed magis genesis, & in hanc uitã ingressus, qui multũ secũ inustitiæ sordiumq; ac malorũ affert: quorũ speculũ si quis cerneret, uiuentiũ nullus sustinere facile posset. Hac igitur de causa generationis cõmunis ingressus necessitatibus naturæ paret ac subiacet: Exitus uelut & liberatio ex hac uita pretiosa & illustris est, nõ omniũ, sed eorũ qui pie, sancte, caste, sobriè apud suos uixerunt. Pretiosa ergo mors, nõ pretiosa genesis hominũ. Seminatur inquit Apostolus, in ignobilitate, surget in gloria: seminat⁹ in corruptione, surget in incorruptione. Compara, quæso, genesi mortẽ, ac desine lugere illam, ab ignobilitate ista liberatur. Quando enim apud Iudæos moriebãtur, abominabilia dicebãtur mortuia. Quando autem pro Christo quisquam moritur, pretiosæ reliquiæ sanctorũ eius. Ante hoc tempus dictum est sacerdotibus & Nazareis: Non contaminabitur super aliquo mortuo. Et rursus: Si quis attigerit mortuum erit impurus. Et item illud: Lauabis uestimenta illius. Nunc autem felicitate nominis Christiani, & dei nostri, ac seruatoris nostri Iesu Christi munificentia, qui-

Calix salutaris

Pretiosa in cõ spectu domini mors sanctorũ eius.

cunq; martyres eius attigerit, illius iustitiæ sanctitatisq; quodammodo particeps ob gratiam ex eorum corporibus procedentem efficitur. Pretiosa itaq; in cõspectu domini mors sanctorum eius. Nolite igitur fratres dilectissimi res uilissimas pro-res pretiosissimis habere: néve mali sitis commutatores, ut, præsentem ac mortalem uitam immortali ac perpetua præferatis. Nam præter quam quòd ignominiæ passionibus (ut ait Apostolus) homines uoluptatum subduntur, etiam libertatis usum & animæ ipsius magnitudinem omnino amittunt, hoc est in seruitutem redigunt, & ad carnis ministerium turpissimum trahunt. Vbi enim seruitus, ibi ignominia. Fugienda igitur uita quæ ignominiam comparare solet: Nihil, inquit Dauid, magnum facio, si meipsum tibi domino dedero: Nam ita cum seruus tuus sim tuam possessionem tibi tradidero. Omnino namq; creatoris seruum est omne creatum. Et filius ancillæ tuæ: ex quo nõ solum uoluntate seruus sum sed & natura. Filius enim ancillæ tuæ sum, quam ualde puellam adhuc immeas deripiens, & ab tuo abducens imperio, peccati seruam constituit. Sed ego ad te conuertor, ad pristinum redeo dominum, antiquam cognosco ie seruitutem. Diruisti uincula mea: quoniam a peccati seruitute liberásti, descendens in infernum, ac soluens à morte humanitatem captiuam existentem, & in custodiis mœstabilibus inferni retentam. Ideo tibi sacrificabo, non quidem quadrupedem bisulcam aut ruminantem, neq; uolatilia pura, neq; filiginem oleo cõditam, neq; lucidum thus, uel illud compositum thimiama: hæc enim ex terra tibi domino offeruntur: sed meam ipsius possessionẽ, & cordis mei fructum, unde tuam laudẽ tanquam in altari quopiã mentem meam sacrificabo, & offerã tibi laudis sacrificium innumeris holocaustis pretiosius. Tibi deo meo nullius indigenti, qui corporea minime requiris sacrificia, per quæ lucrifaciunt diuites: sed ex uero cordis affectu professionem, quæ omnibus ex æquo uolentibus facile adesse poterit. Vota mea domino reddam coram omni populo eius. Sacrificans autem tibi laudem nõ erubescam: non clam impiorum querelas & maledicta fugiens tuum honorem extollam, sed publicum tuum populum tuum omnem adorationis socium assumens. In atrijs domus dei nostri, in medio tui Hierusalem. Audite uos qui ecclesiam relinquitis, & in domibus publicis uersantes, pretiosi corporis miseras facitis sessiones, quemadmodum in medio Hierusalem, hoc est, ecclesiæ dei, deo laudes dare oporteat. Non enim secundum antiquã cultus rationem licet cuiq; proprium facere sacrificium, sed sacrificare uolentibus ritus monstratus est. Tu autem cõtra parentum institutum exeitas aram, & ignem super eam accendis alienum, nec antiquo exemplo cohiberis: Homines mente corruptos attrahis, & cum ipsis una teipsum contaminas. Vos autem fratres dilectissimi dei populus, horum fugite impietatem: neq; committite ut a patre eorum qui sancti sunt, uosmetipsos ullo modo separetis, perseuerantes in fide ac dei & domini nostri Iesu Christi mandata obeuntes, cui gloria sit & imperium in æterna secula. Amen.

Filius ancillæ.

In cæremonijs corporalibus non est sita uera pietas.

Non temere deuiandum ab instituto patrũ

SERMONVM BASILII MAGNI IN ALIQVOT PSALMOS FINIS.

SERMO IN DIVITES AVAROS

SVPER ILLVD LVCAE EVANGELII

hominis cuiuſdam diuitis ager.

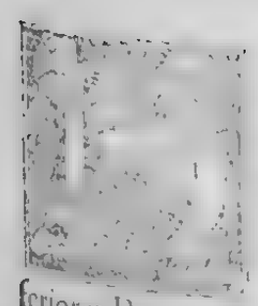

VPLEX eſt tentationũ gẽnus. Nam uel rebus aduerſis, corda hominum uelut aurum in camino per patientiã probantur, probataq; declarant, uel ipſa uitæ proſperitas ſæpenumero multis tentationis & experimenti loco eſt. Atque nanq; durum uidetur, in rerum difficultate minimè deſici, & infractum ſeruare animũ, ac in felicitate nõ extolli, nec alios deſpicere inferiores. Prioris uerò exemplũ magnus Iob inuictus athleta præ ſe tulit: qui omnẽ diaboli uiolentiam, ueluti torrentis impetũ, immobili corde, firmoq; proposito excipiens: tanto maior tentationibus apparuit, quanto duriora illi ab hoſte uiſa ſunt obiecta certamina. Horũ uero quæ in rebus lætis eueniunt exempla, cum alia multa ſunt, tum huius nobis nunc lecti diuitis: qui opus quidem ingẽtes habuit, in ipſoq; maximè ſpem collocauerat, dei benignitate ipſum diu tolerante, & ob mores deteſtandos minime condemnante. ſed continuò diuitijs alias addente diuitias, ſi quo modo per copiæ ſatietatem animum eius ad liberalitatem ac beneficentiam prouocaret. Hominis, inquit, diuitis ager abũdauit, cogitauitq; intra ſe, quid faciã? deſtruã horrea & maiora faciam. Cur igitur abundauit ager hominis, nihil boni ex copia factum? Vt maior dei benignitas appareret, & uſq; ad tales quoq; eius bonitas extenderetur: qui pluit ſuper iuſtos & iniuſtos, & ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos. Talis uero bonitas dei maius adferet ſupplicium his qui peruerſe agunt. Huius itaq; diuitis terræ per manus auaras cultæ, deus imbres tribuit ac ſolem, qui ſemina ad maturitatem proueheret & multiplicaret fruges per fertilitatem. Et talia ſunt quę deus largitur, terræ uidelicet aptitudinẽ, aëris temperiem, ſeminũ copiam, boũ operã, & ſi qua ſunt alia, quibus agricultura promouetur. Hominis huius uero qualia ſunt? Difficiles mores, odium hominum, propria cõmodi reſpectus, alieni nequaquam. Hæc miſer benefactori rependit. Non communis meminit naturæ: nec quæ ſupererant, putauit egentibus diſtribui oportere: Nec illam demũ habuit de proximi charitate mandatorum rationem: ut ſunt illa: Ne deſine benigne facere inopi. Item Eleemoſynæ ac hoſpes ne te relinquant. Item: Frange eſurienti panem tuum. Denique Prophetæ, omnesq; doctores clamantes nõ ſunt auditi. Sed horrea dirupta ſunt, multitudine fructuum grauata, cor autem eius parcum ac tenax minime exturbatum eſt. Semper enim antiquis noua ſuperaddens, & annuis prouentibus copiam augens, in hanc inextricabilem animi difficultatem incidit, cũ nec uetera propter auaritiam erogaret, nec recentibus propter copiam locus eſſet: Ideirco uana eius conſilia, curæq; perplexæ fuere. Quid faciam, inquit. Quis non miſericordia ergo hunc comperetur, adeo anguſtiatum? Meticuloſus erat in ipſa fertilitate, miſerabilis præſentibus & paratis bonis, miſerabilior in ijs quæ adhuc expectabat. Non enim prouentus ei terra ferebat, ſed fletus & ſuſpiria: nõ fructuũ copiam, ſed curas & dolores & graues anxietates. Nam æque cum egeſtatem patientibus afflictabatur. An non hanc emiſit uocem, ob paupertatem, anguſtiatus: Quid faciam?

Tentatio duplex.

Auaris cur creſcant opes.

Vnde cibi? unde uestes? Hæc diues quoq; quærit, ob hæc animo angitur, cuius c
ad famatur. Quod nanq; alios ad lætitiã inuitare solet, id hunc auarũ mordet. Non
cum gaudet ex iis omnibus quæ intus habet, sed animam ipsius affluentes diuitiæ
& penuria superantes pungunt, ne quo pacto ad externos respiciens bene cu ulpiã
occasionẽ erga egenos mente concipiat. Mihi enim uidetur huius animi uitiũ simile
omnino illi helluonũ gulæ, qui omnia malũt deuorare quam pauperibus reliquas
distribuere. Reminiscere miser cius qui hæc tibuit, reminiscere & cuptibus, quis sis,
quid administres atq; dispenses, a quo acceperis, cur multis præ latus sis. Deus enim
ster factus es, tuorum dispensator consortuorum. Ne peta omnia tuo uentri præpa
rari: quæ in manibus habes ut aliena exflumina: paruo te exhilarabunt tempore, de
inde diffluentia præterbunt, quorũ postremo ratio abs te acriter exigetur. Tu aũt
omnia simul portes & repagulis occlusa retines, alligas signacu is, cauis munitas cõ
silium ex te capis, malo uteris cõsiliario. Quid faciam? Parata tibi responsio fuerat:
Esurientiũ animas explebo, apertã horrea, & omneis uocabo pauperes: imitabor
Ioseph per præconũ humanitatis uocẽ emittã magnificã: Quicũq; panibus, gens,
uenite ad horrea mea. Gratia a deo data est, ut cuiq; copia sit ex cõmunibus uelut
fontibus participandi. Sed nõ sic tu. Vnde & hominũ inuides cõmodi rati, malũq;
consiliũ mente concipis? Angeris non ut distribuas quę cuiq; sunt necessaria, sed ut
cũcta susapiens, omnes eorũ prius utilitate. Presto erant, qui animã illius e corpo
re exigerẽt, & ille cum anima de eris loquebatur. Eadẽ illa nocte auferenda erat, di
anima, & ille multorũ annorũ delitias sibi pũ imaginabat. Permultum ille est, quid
uis consulitandi, animiq; sui sententiã exprimendi, ut competentem suo propositio
sententiam acciperet. Cauc ne idẽ tibi quoq; usu ueniat. Hoc nanq; ideo scriptum
est, ut fugiam non talia, imitemini terrã, afferte quemadmodũ & illa fructus, ũtæ
nore: ne peior uelis esse ea quæ anima carent. Illa, inquã, nõ in suum ullum aut cõmo
dũ opes sed in tuũ ministrare cõtendit. Tu aũt quem offendis beneficentię fructũ,
illũ tibi ipsi cõgregas. Nam benefactorũ gratiam dantes reuertuntur. Dedit ela
riente: tibi contulisti: Datũ cum auctario reuertitur. Quemadmodũ enim semen
tum in terrã cadens, lucrũ proueniẽti parit, sic & panis in claritatẽ proiectus mul
tam in posterũ tibi reddet utilitatẽ. Sit agriculturæ tibi finis, immõ semẽtis cœlestis.
Seminate, inquit, uobisipsis in iustitia. Quid igit temerè reddis? Quid afflictaris
luto & lateribus diuitias claudere contendens? Melius nomen bonum quam diuitiæ
multæ. Si aũt diuitias ob honorẽ inde prouenientẽ admiratus, cõtendera quanto ad
gloriã magis faciat multorũ filiorũ parentem appellari & nihil flatere, in area col
locare. Pecuniã enim hæc uel nolens relinquens: nomen uero ex bene actis ad do
minum referes: quando populus omnis commonentem hæc ex ultantesque & nu
tritorem & conseruatorẽ, & demum omnibus quæ ad humanitatẽ pertinent nomi
nibus appellabunt. Nõne uides quosdã in theatris in patentiã oculos & animos &
cum feris certantes, quos spectare quis abominetur, pro breuis temporis honore
ac populi plausu pecuniã prodigẽtes: tu aũt tam paratus animus ut ad iumptus per
petuam tibi gloriam parituros cunctetis? Nõne consideras quemadmodũ Deus
est qui recipiet, & angeli collaudabũt, homines quotquot ab ipsa mundi creatione
fuerunt, beatũ te predicabunt: Præterea, gloria temiterna, corona iustitiæ, regnum
cœlorũ præmia tibi ob hanũ rerum mortalium administrationẽ erunt, quæ tu nihili
pendis

A pendis:tanto rerum præsentũ studio teneris, ut futura tot bona despicias. Agedũ
ergo,tuas opes pulchre dispone ac dispensa, clarus & uenerabilis ob sumptus in e/
gentes esto. De te illud dicatur: Disperſit dedit pauperibus,iustitia eius manet in se *In annonæ sti*
culum seculi. Ne graueris necessarijs usibus te benignũ reddere. Ad horrea tua ape *lionatores.*
rienda,noli annonę caritatẽ expectare. Nam qui auget pretiũ annonæ publicæ exe
crationi obnoxius redditur. Noli famẽ ob aurũ approbare: noli ob utilitatẽ priua/
tam,cõmunem necessitatẽ affectare. Noli,inquã,institor ac mercator humanarũ ĩ
ærumnarum: ne iram ac flagellum dei rapias in occasionẽ augendarũ facultatũ.
Ne molestũ ĩgeneres uulneribus eorũ,qui flagellis cæsi sunt. Tu uero aurũ tantum
respicis,fratrem uero tuũ nõ aspicis: & nummi quidẽ characterẽ ac genus cognoscis,
probum ab adulterino discernis:fratris uero tui egestatẽ non cognoscis. Cæcum te co/
lor decipit ne quantus te egeni gemitus prosequatur & accusset,intelligas. Quomo/
do ego tibi ante oculos pauperis labores ponã:ille intus uestigãs probe uidet, nec
aurũ esse sibi,neq; unquam sperat. Supellex uero & uestis eius lacera,paucorũ sunt
obolorũ opes. Quid postea? Ad liberos respicit, ut ductis illis ad forum ac uenum
expositis,uel inde qualecũq; contra mortis necessitatẽ remedĩũ ac solatiũ inueniat.
Expẽde,quæso,hic certamẽ ex una parte instantis famis,ex altera paterni affectus:
tum altera mortẽ intentet,alter uero una cum filijs mori persuadeat. Ad hunc mo/
dum ne sæpenumero affectus,sæpe iterũ impeditus,tandẽ urgente necessitate incuita/
bili uictus & coactus in id consilij rapitur. Et quæ hic cõsultat pater? Quem primũ
liberorũ uendã? Quẽ magis cupiet is qui frumentũ cõmutat? Si primum: At ætatis
B honos me reprimit. Iuniorẽne? At me miseret æui calamitatis adhuc indocilis. Ille
apertas habet notas,quibus effigiẽ maiorum meorũ exprimit. Ille aptus est ad di
sciplinarum studiũ. Heu ineluctabilẽ calamitatẽ. Quorsum cuado? Quẽ nam isto/
rũ edam & offendã? cuius nam bestiæ ingenũ assumam? Quomodo naturæ obli/
uiscar? Iam si cunctos seruo,cũctos uidebo fame absumi. Si unũ uendidero,quibus
oculis reliquos aspiciã cum me iam illis uideã suspectũ? Quomodo domũ inhabi/
tabo orbitatẽ mihi perpetuã præsensi? Quomodo ad mensam accedã,cuius sumptus ex
tali mercatura cõstant? Tandẽ multis cum lacrymis, charissimũ natorũ unum uen/
ditum ad te uenit. Tu propterea nihil tali spectaculo moueris,naturę pietas mini/
me succurrit:sed licet fames occupet miserũ simulando, nihilq; te curare ostenden/
do,longiorẽ duriorem̃q; reddis ei calamitatẽ,& cũ ille sua tibi uiscera pro alimoniæ
pretio offerat,manus tua ex huiusmodi calamitatibus facultatẽ & opes captans,nõ
solũ non stupet,sed & reluctaris quasi nimiũ des,& ut ut multũ lucreris minus tam
dare conatis,undiq; miseri grauans incõmoda. Non lacrymæ tibi misericordiæ fi/
gnũ non suspiriũ sore emollit:sed inflexibili continuo cupiditate aurũ respicis, aurũ
imaginaris. Hoc tibi dormiẽti in somnũ,& uigilanti desiderũ. Quẽadmodũ enim
infantia capti,res probẽ non uident,sed pro morbi tui ratione quæuis imaginantur:
sic auaritia ab auaritia potest,cuncta aurũ, cuncta argentu respicit,libentius ui/
des aurũ quam eadem Quæcunq; uides, in aurũ uerti cupis, das operam quead
modũ possis & liceat. Quid enim rerum nõ inuenis? quid non ob aurũ moues? Frumen/
tum totum in aurum uertitur,unum in aurũ,lanificiũ dat aurũ. Omnis mercatura, o/
mnis negotiatio tibi aurũ suggerit. Denique aurũ ipsum,aurũ gignit,dum semper sem/
more inuitat:nec enim latetas aut finis ulla cupiditatis inuenitur. Heluonibus

fæpenumero ac pueris appetentibus cibi, ea quæ cupiunt affatim & ad faturitatem
damus, ita, ut ex copia felicitatis capiantur: auarus aũt nõ ita, sed quãto plus accipit,
tanto plura desiderat. Diuitiæ si affluant (inquit Plal.) nolite cor apponere. Tu aũt
affluentes rerum fructus & exitus obstruis. Deinde sic coactæ ac occlusæ & quasi stagnan
tes, quid tibi faciunt? Rumpunt repagula uolenter retentæ, inundantia destruunt
horrea, promptuaria & cellarũ pauimenta, uelut immanis quidam ingrediens gra
uant, atq; uastant. Sed maiora, inquis, ædificabis: incertũ. Si non destructa fecerit ter
ra dabit. Nam ipse uelocius me rapiet hinc abreptus, quam illa iuxta auaritiæ ipsius
cogitationẽ erogantur. Sed hæc quidã diues hinc malis eius congruũ ac parẽ exitum
est assecutus: Vos aũt fratres dilectissimi audite atq; attendite. Omnes promptua
riorũ portas patefacite. Habetis exitus diuitis, uelut magno fluuio fructiferã ter
rã per mille riuos pertranseunt, præbete: Sic & ipsi per multas uias opibus ad pau
peru domos aditũ date. Nam & puteus cõtinuò exhaustus & copiosiore & pulchriore
admodũ fluunt aqua, dum fluuio & quieti, facilẽ patent: Sic & opes cõditæ quidẽ
tẽsæ, inutiles: motæ aũt & translatæ publicũ commodũ & fructũ pariunt, quarũ
gratia quanta tibi laus ex his qui beneficiũ acceperunt, pueniet? quã tu nolis negligere.
re. Quãta uero a iusto iudice merces? cui tu differre nolis. Exẽplã ita q; accusãtes
tuus tibi ubiq; occurrat: qui quidẽ præsentia custodiẽs, & de futurorũ spe solutus,
& crastini dieincertus cũ sit, crastinũ diẽ deliquẽdo hodie preuenit. Nondũ adhuc
qui petat, quæsiit, & iam antea suã declarat fœlicitatẽ. Nondũ collegit fructus, & iam
auaritiæ iudicium & condemnationẽ accepit. Terra quidẽ inferendis fructibus offi
ciosa fuit, altas messes in agricultura ostẽdit, racemos in uite plurimos tulit, omnifre
quentẽ prodixit copiã domiq; segetũ atq; legaminũ omniũ lætã promisit. Iusto D
sterilis & sine fructu erat. Nondũ domi habebat fructus atq; ipsa egens nu
debat. Quanq; quot sunt pericula obnoxiæ fruges antequã domũ reportẽtur? Nã
& grando sæpe frangit, & ciclus ingens e medijs erupit nimbus, & aqua intempesti
ua e nebulis diẽs fructus corrumpit. Tu aũt non oras ad dominũ, ut manus suam
absolutã reclidat, sed præuertendo eorũ quæ offenduntur, susceptione te facis indi
gnũ. Clam loquieris tecũ. At tua uerba in cœlo examinantur: Quapropter et unde tibi
respondet. Quid agitis homines? Anima, inquis, habes multa bona: Comede, bibe, gau
de. O uerba stultissima! O dementia singularẽ! Nam si pecuniosa habuisses animam,
quid aliud dicere potuisses? Ità ne pecuniosus es, ita bonorũ animæ egenus, ut carnis
cibos animæ tuæ adeptus & quocunq; alui receptaculo receperit, animæ deditus? Si qui
dẽ illa uirtutẽ haberet, si plena esset bonis operibus, si deo tam laetus esset, tũ fane multa
bona haberet, tum lætam poteris bona animæ lætitia. Stulte corpora tapes, & deum
habes uentrẽ, in cuius tibus appetitũ carnis sequens audis te dignã appellationẽ quã
tibi nullus hominũ, sed ipse dominus indicit: Stulte hac nocte animã tuam abs te
repetent: Quæ aũt parasti cuius erunt? Superat æternã cogitare miseriã. Sed
salutis. Quæ nunc paulo pòst periturus erat, talia se
& maiora facia. Si ego fane diceret, benefacis. Nam
digna sunt quæ diripiantur. Fuerit miser tuus
Solue horrea, unde nullus unquã exhilaratus aut
animæ custodiẽ, dirue tecta, euerte muros, offende
duc de custodia diuitias cõpedibus uinctas, triumphabit de te barbarus inimicitias mã
monæ dominibus. Destruam horrea mea & maiora faciã. Vos uero & ubi frumẽto
a impleue-

A adimpleueris quid quæso amplius cogitabis: an rursus destrues & ædificabis? quid stulti us quã sine fine cruciari, ædificare, rursus facta destruere. Habes tu nos apothecas, uentres pauperũ, thesauriza tibi thesauros in cœlis: ubi nó arrogo, nec tinea demolitur, nec fures auferunt. Sed tunc, inquis, dabo, cũ horrea fecunda cœpi leuero. Lõga tibi uitæ tẽpora polliceris: uide ne tellus tẽpus quod certo ac præfinito termino accelerare solet, forte corripiat. Et pfectò uitã tibi hoc modo promittentes pelliceri nõ bonitatis sed malitiæ est indicium. Vitã in cœlis tibi polliceris, nouis poliaetis liberalior, aut tribuas: sed ut pauperes in præsentiarũ alterreas. Quid, quæso, nunc prohibet ut dare nequeas? Nónc mops præsto adest? Non sunt plena horrea? nõ merces a domino parata? Non mandatũ manifestum? Esuriens fame adfligitur, nudus rigescit, ostiarius lenũ pauperis sit auctio: & tu eleemosynã in crastinũ differs? Audi Salomonẽ: Ne dicas, reuertere & cras dabo. Ignoras enim quid sequens faciat dies. Quanta præcepta cõtemnis, posteaq; auaritia aures reseratti? Quantã te deo gratũ habere, quam lætari & illustrẽ esse oportebat, quod non ipse portas uexas alienas, sed tuas cæli occupant? Nunc autẽ tristis es, & rogatu difficilis: occultas pauperũ uitas, ne forte aliquid uel modicũ e manibus coacto exeat. Vnã tantũ noui uocẽ: Nõ habeo, nõ dabo: Nã & pauper ego quoq; sum. Pauperes, pfectò pauper, & omnũ egens bonorũ Pauper, in quã, charitate pauper, humanitate pauper, fi de pauper, æterna spe. Quãobrẽ te maxime hortor fratrem: quodcũq; possides, tuos fac fratres partic pes. Cras forte marcescet. Hodie egenti da. Auaritiæ genus pessimũ est, nolle ne ea quidẽ quæ facile corrumpuntur, impendere. Cur facio mutã, inquis, si mea retineo conseruoq;? Quæ illa, dic mihi, mea? Vnde hæc in uitã uenisti? Quemadmodũ si quis in theatrũ ingredientes alios a spectaculis arceret: propriũ ac priuatũ existimans, quod ad cõmunem omnium usum est paratum: tales & diuites existunt. Cõmunia nanq; possidentes, propria faciunt occupando. Nam si tantũ quisq; usurparet, quantũ ad propriæ necessitatis solatiũ faceret, superfluũq; egenti tribueret, nemo profectò esset dives, nemo ut pauper. Nónne nudus exutero matris prodiisti, nudusq; rursus reuertens ad humum? Hæc tibi bona præsentia unde? Si a casu dixeris, ignoras horũ præbitorẽ. danti gratias non habes, nullũ pietas deum. Si ex deo te illa habere fateris, dic mihi, quamobrẽ hæc fortunatus es. Non enim iniustus est deus, qui ea quæ sunt ad uictũ æqualiter nobis diuidit. Cur tu dives es, ille pauper? Profectò non ob aliã causam, nisi ut tu benignitatis ac fidelis dispensationis præmium accipias, ille uero patientiæ maximæ mercede honoretur. Tu uero insatiabilis auaritiæ lacertus omnia complectens, & tot hominum illis priuans, neminẽ te lædere putas. Quis enim auarus? Ille qui parum, & eo quod satis esse debet, non est contentus. Quis uero peculator? Ille qui aliena. Tu ergo non auarus? Non tu peculator, cum ea quæ ad dispensandum distribuendumq; receperis, tibi propria facis? Num qui uestem dare potuerit, spoliator reputabitur: qui autem nudum non texerit modo potuit, alterius cæsus non erit appellatione dignus erit? Esurientis est panis quem tu retines. Nudi est [illegible] quem in arca custodis: discalceati calceus qui apud te marcescit: egentis argentum quod tu in terram fodis. Denique tot alteris miseris hominibus, quot diuitias tuas repossis. Pulcher, inquis, sermo, sed pulchrius aurum. Vt accidit illis qui apud temperantes de temperantia differunt. Etenim illi, ubi intellexerint auaritias suas explodi, illarũ memores, uehementiore concupiscentia inflammantur. Sed quoniã

Auarus à peculatore nihil differt.

do ego tibi ante oculos ponã pauperis labores, ut planè cognoscas ex quantis tibi c
suspiriis & gemitibus diuitias colligas. ó quã nullã rationẽ habes uerbi illius quod
audietur in die Iudicij. Venite benedicti patris mei, possidete regnũ paratũ uobis a
cõstitutione mundi. Esurui, & dedistis mihi edere: sitiui, & dedistis mihi bibere: nu-
dus eram, & operuistis me. Quanta rursus trepidatio, quantæ ob oculos tenebræ uer
sabuntur cõdemnationẽ audienti? Ite maledicti in tenebras exteriores paratas dia-
bolo & angelis eius. Esurij, & mihi non dedistis edere: sitiui, & nõ dedistis mihi bi-
bere: nudus eram, & non operuistis me. Non enim ibi fur aut rapax, aut subdolus
accusatur: sed qui substantiã non cõmunicauerit, cõdemnatur. Ego uero fratres dile
cti mei, uos hortũ admonui quæ uidebantur arcta: quibus si obtemperaueritis, bona
quæ uobis promittuntur procul dubio cõsequemini. Non audientibus uero & minæ
& pœnæ iam scriptæ sunt atq; paratæ: quarum ego periculũ uos euadere magno
pere cupio, meliorẽ inducentes mentẽ, ut animæ uestræ redemptio sint propriæ diui
tiæ, & ad bona cœlestia uobis parata facile perueniatis, gratia & benignitate eius,
qui quosus uocauit in regnũ suũ, cui gloria & imperium in æterna sæcula. Amen.

SERMO II IN DIVITES AVA-
ROS, SVPER ILLVD EVANGELII MAT-
thæi. 19. Magister bone, quid boni faciam?

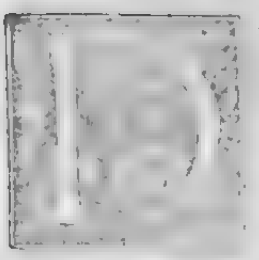

C adulescente hoc qui dominũ interrogauit, quidnã faciẽdo uitã
haberet æternã, quæ dicta sunt hodie mane, fratres dilectissimi,
diligens auditor facile reminisci potest, quòd nõ idẽ sit qui apud D
Lucã scribitur. Hic enim tentator erat, ille uero quodãmodo per-
cunctans: Ille uero, syncero quidẽ animo Christũ interrogauit,
nam minime persuasus auscultauit. Non enim ullis admodũ pro-
pter responsa Christi fidem suspiciendo interrogasset. Quare obid
nobis indicatur, cũ ex alterius Euangelij parte, tum hoc ipsum inter
rogasse dicatur. Proinde nõ ille uerũ magistrũ, & Pharisæorũ tam
toties opinionẽ ac fraudem tentãdo non fuisse imitatus: sed ex Dei & uero præceptore
hoc intelligere uoluisse, tanquã de digno confestim inde, & quod curandum sibi putauit,
quomodo uitã habere haberet æternã, probabile & hoc est. Quòd uero seruatoris cõ-
silium parum ei usui abut, hoc demum eius detegit mentẽ, quod nõ respexerit
ad uerũ bonũ, sed ad id quod multus arridebat. Nec item satietatẽ domui disciplinam
suo inferibere cordi, aut omnino sequi curasse, sed tristẽ inde discessisse, ob eam solã
causam, quòd diuitias nimiũ amaret: hoc, inquã, eius morũ uanitatẽ pugnantium
arguit. Magistrũ deus, & quæ sunt discipuli de pueris. Bonũ insuper apte ellas, & ab
eo mõstrata negligens. Atqui, qui bonus est, bona quoq; docet ac tradit. Interegis
quidẽ de æterna futura, & præsentis dulcedine uitæ. Vis tenere dei rẽderes. Cui
quæso, diuinæ adeò, aut graue tibi uerbum is proponit magister? Vende inquit,
quæ possides, & da pauperibus. Si proposuisset aut arcuitenta labores, aut merita
turæ pericula, quæ qui precamis student tolerare solent, iure grauatus te pote-
ras excusare, ne consilium despicere. Si uero facilis tibi uia indicetur, ea uia, ad
consequendã æternæ uitæ hæreditatem ostenditur, tanta salutis facilitate non gau-
dens, sed

A des,ſed dolẽs anxiuſq; diſcedis:facis ut quicquid boni geſſeris,inutile parumq; tibi ualiturum ſit.Si enim,ut ais,non occidiſti,non furtum fecisti,non teſtis falſus,cur reliquum ſtudiũ non addis,quo ſolum die regnum poteris facilius peruenire?Nam ſi medicus membra tibi aliqua non recta,aut ex natura ſeu morbo diſtorta,ſe corrigere polliceretur,gauderes profectò. At cum ipſe animarũ maximus medicus te in neceſſarijs deficientem perfectũ reddere cupiat,minime gratũ ſuſcipis, ſed ingemis atq; doles. A mandato namq; illo ſeruando palam eſt quod procul abſis,& in teipſo mentiri deprẽderis:quod uidebeat proximũ ſicuti teipſum diligas. Nam ecce præceptũ illud quod a domino tibi propoſitum eſt,palam te conuincit quod charitate deſtitutus ſis.Si enim teneris adhuc in annis(ut aſſumas) fraternitatis charitatẽ ac tantũ præceptũ cuſtodiſti,ut ea proximo quæ tibi ipſi reddideris, unde quæſo hæc diuitiarũ copia? Cura namq; egenorũ pecuniæ conſumptura eſt, cum & modicũ quisq; pro ſua neceſſitate capit & reliqua in omnes alios diuidunt, quorũ quisq; ſuam portionẽ abſumit Ex quo amans proximũ ſicuti ſeipſum, nihil plus illo poſſidebit:at tu poſſeſſiones multas habere appares. Vnde nam hæc, niſi quòd propria cõmoda multorũ cõmodis habes omnino potiora? Quo enim plus opibus creſcis eo magis charitate deficis. Nã diu iam pecuniã alijs cõmunicare cogitaſſes,ſi proximos æque ac teipſum amáſſes.Nũc ea tibi magis inſita cõiunctaq; quam corporis membra uidetur.Idcirco eius priuationẽ nõ ſecus horres quam uitalium membrorũ amputationẽ. Si nudũ induiſſes,ſi eſurienti panẽ præbuiſſes,ſi hoſpiti tua ianua patuiſſet,ſi orphanorũ pater extitiſſes, ſi denique te inopũ & afflictorũ miſericordia cepiſſet quarũ, quæſo, opũ, gratia iam ceruſſatus faſſes?Quo
B modo ægre tuliſſes eorũ quæ adhuc ſupereſſent erogationẽ,ſi iam olim cogitaſſes illa impendere egenis?In feſtis mercatibuſq; nemo angitur ſua pro mercibus dare: quantoq; fuerint pretioſiores,tanto magis gaudet, ut quã accipiat præcellentiorẽ: at tu & aurũ & poſſeſſiones diſtribuere,præterea lapidẽ & terram pro æterna dare felicitate grauaris.Sed quo tendunt diuitiæ?ut pretioſa te ueſte amicias? At duorũ cubitorũ tunica tibi ſatis eſt. Vnius,inq;,tunicæ cõmoditas,pro clariis ac multis hiemis ueſtibus. Vt lautius uiuas? At panis unus,idoneus eſt tenuem explere uentrem. Quid ergo priuari doles?Quæris gloriã?Si terrenã humilemq; hanc deſpicere poteris, lõgè potiorẽ ac clariorẽ teq; in regnũ cælorũ deducentẽ inuenies.Sed,inquis, fortunas ipſas tantũ poſſidere uoluptas eſt magna, & ſi nullũ ex eis uſum capias. Quod itaq; ſtultum ſit pecuniarũ ſtudium,cuius liquet. Veruntamẽ mirũ fortaſſe incredibileq; quod tibi ſum dicturus uidebitur, tamen omni re certius. Diſtributæ opes,ut ipſe teſtatur dominus firmiores permanere:amatæ uero ac cupidius cuſtoditæ,auferri ſolent.Si aſſeruabis,nõ habebis.Si diſpergas,inuenies,ut ait Propheta: Diſperſit dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. Sed profectò non ueſtium aut ciborum cauſa,multis affectantur opes: uerum quædam eſt diaboli methodus ad ſuggerendas diuitibus mille ſumptuum inanium occaſiones: ut ea quæ ad ſuperflua & ad rem pertinentia nõ ſunt,pro neceſſarijs deuoret. Ex quo ad ſumptũ excogitationẽ nihil ſatis homines huiuſcemodi habẽt. Subſtantiã nãq; in præſentem ac futurũ uſum diducunt,primũ tibi deinde filijs accumulant: tutus eandem in ſumptus uarios,pro ſtatu & ordine cuiuſlibet diuidunt. Sic, inquiunt, res partim in uſu,partim condita ſepoſitaq;. Item quę in uſu eſt,neceſſitatis termi-

opes ad pompam.

pauci expetunt.

nos tranſcen-

nos transcendat. Ista seruiat sumptibus domesticis, illa presto sit ad externas phan C
tasias: ut iter facienti ornatus, equitatus, uiaticum pro conditione fiant: Hæc domi
permanenti uitam reddat splendidam & illustrem, ita ut mihi miraculum sit quo
modo tot inanes sumptus excogitẽtur: innumeri instituuntur currus, quibus uel lar
cinæ uel ipsi mortales uehantur, illiq; ære uel argento obtecti. Equi comparantur
permulti, atq; illi è maioribus suis generosi, qualiter homines solent a stimat: quo
rum alij delicatos, per urbẽ ad ostentationẽ circumuehunt: alij ad uenationẽ, alij ad
iter faciendũ præparantur, frena, zonæ, frontalia, argentea omnia aureaq;: insuper
tapeta purpurea, ipsos ueluti sponsos ornantia equos: mulorum quoq; multitudo
colore distincta: aurigæ illorũ, successores mutuum, qui præcedũt. & qui subsequun
tur: seruorũ infinitus numerus, sumptibus eorũ cunctis ac magnificentiæ suppedu
tans: curatores, promi, coloni: ministri cuiusuis artis, siue necessarię, siue uoluptuariæ
periti. Præterea coci, pistores, pincernæ, uenatores, fictores, pictores: uoluptatis o
mnimodæ cõmentatores. Camelorũ greges partim ad lenocia, partim ad pascua de
scripti. Equorum greges: Armenta boũ porcorũ, ouium, horumq; pastores: ac tel
lus non solum his omnibus pastionibus sufficiens, sed prouentus reliquos amplẽ
cans. Balnea insuper in ciuitate, balnea in agris. Domus omni marmorũ genere co
ruscantes, phrygio, laconico, thessalico, e quibus alia hyeme calida, alia æstate frigi
da esse oportet: pauimentũ calculis ornatũ uarijs: cameræ laquearia q; & quicquid
parietibus superest, auro picturæq; floribus decorata. Sic igitur in usus mille super D
uacuos distractæ opes suã in terra condunt: & in secretis arcanisq; custodiuntur.
Incertũ est, inquis, quid futurum sit. Necessarij, quæ nos quandoq; urgere possint,
prouidendum est. At longe incertior defossi thesauri usus: nec tamen pœna incerta
quæ tuorum morum manet inhumanitatem. Tũ ne quando ad perdendũ aurum
omnem uitam excogitauerit, quod superest fodies atq; abscondes? Citatus profe
ctò infamia. Primum, in metallis aurum latitans omni diligentia in lucẽ profertur, ac
ex humo recludere: deinde iterum defossum rursus in terra occultare. Nam quicũq;
hoc facis, profectò & cor simul fodere uideris. Dicitur enim: Vbi thesaurus tuus ibi
& cor tuum. Idcirco diuina mandata tristitiam illis adferunt: Nam uita illis militãre esse
putant, nisi inutilibus sumptibus occupentur. Fit in summa, mihi credite huic adu
lescenti uel propinquus ipsius uidetur, quod illi solet euenire qui iter facit, ciuitatis ali
cuius spectaculi uidendi studio, properaq; usq; ad mœnia: ibi reperto diuersorio
requiescit, modicumq; quod restat uiæ ob pigritiam atq; delitiam ire detrectat, si
mul & tolerarum itineris laborẽ in anem reddẽs, & spectaculo bonorũ, qua uidere
poterat in urbe, excludens. Sic & huiusce modi sunt homines, qui ea tera quidem
mandata obseruant, ad bonorũ uero suorũ erogationẽ claudicãt. Vidi ego multos
iejunantes, orantes, præteritorũ pœnitentia suspirantes, omnẽ denique fere sumptu
pietatẽ ostendentes, egentibus uero ne obolũ quidem præbentes. Quid his cæteris
uirtutũ diligẽtia prodest? Nõ propterea regnũ dei cõsequentur. Idcirco inquit do
minus: Diffícilius est diuitẽ intrare in regnũ cœlorũ quam camelũ per foramẽ acus.
Hoc testimonium ualidũ. Qui testatur, uerus: persuasi uero pauci. Et quomodo, in
quis, unã abiciens omnia? quæ forma, quod genus uitæ illius erit qui omnia uen
dit, omnibus sese priuat? Ne me interroga dominicorũ præceptorũ sententiã. Potu
it ne legislator id quod fieri nõ potest, sub lege cõprendere? Tu uero cor tuũ sicut
in trutina

Bona opera sine beneficẽtia in pauperes non prodesse.

A in trutina expendes, an ad uitam futuram ac ueram, seu præsentem inanemq; in-
clinet. Neq; enim secundum uoluptatem, sed secundum necessariam dispensatio-
nem, diuitiarum usum, siquidem prudenter iudicare uoluerimus, æstimare consue-
uit, & non minus gaudere ubi illas erogauerimus, quam sicubi alienis priuati fuerimus, & non ægrè ferre, quasi propria amiserimus. Quid quæso grauaris? Quid do-
les quod audis: Vende quæ habes. Si enim, te in futurum secuturum sequerentur, profectò
præ illis pretiosioribus, quæ ibi reperies & hæc nihili penderes. Sed quando necesse
semel est ea hic remanere, cur ex eorum actione nō lucrifacis, maiora longe reperien-
do? Nā si alacri lętoq; animo das aurum ut equos possideas, cur id regno dei potius
cōmutari suasus doles, petenti denegas & abnuis, mille temporis tui occasiones cōme-
morando? Quid miser iudici respondebis. Pauetes ut filios hominē nō uestis? Equos
phaleris ornas, fratrem tuum laceris amictum pannis aspernaris? Frumentum re-
tinendo perdis, esurientes non respicis? Aurum in terram cōdis, & oppretium non
curas? Quid si uxorem insuper auaram habueris, cupiex tibi morbus creuerit. *In pompaticā mulierem, lariū cultum.*
Negas hæc & delicias ardet, uoluptatis illecebras tibi augebit, concupiscentiæ & su-
perfluæ nouæ studij stimulum acuet. Circa margaritas, smaragdos, hyacinthos, au-
rum eius cura continuò uersatur. Hoc digitis aptat, illud uestibus intexit, ma-
lumq; unum per omnia probra exaggerat. Neq; successiua huic studio tempora, uerū
ordinaria noctes atq; dies tradit. Mille insuper assentatores illius adsunt deliderijs
adiucentes fullones, aurifices, unguentarios, textores, discriminatores qui ex illius
imperijs nullo tempore uirum respirare sinunt. Nullus item muliebri concupiscen-
tiæ satis thesaurus, non si è fluminibus fluxerit: quandoquidem unguentum exoti-
B cum ex barbaris ista quærunt, ut oleum è foro, & ex mari conchylia: purpuram, ua-
rios q; colorum flores, plusquam ex oue lanam habere contendunt. Præterea pre-
tiosi lapides undiq; petitu auro innectuntur. Alij ad ornandam ceruicem, alij collo
adaptantur: alij zonas locupletant, alij manus pedesq; ornant. Gaudent auri cupi-
dæ fœminæ manicis ligari, duntaxat ex auro sit uinculum. Vir igitur mulicbrem se
quens appetitum, quando animę curam geret? Sicut enim debilia nauigia procellę
ac tempestates dispergunt atq; inundant: sic praui uxorum affectus uirorum debi
les animas corrumpunt atq; perfundant. Igitur ad hæc tot taliaq;, distracta sub-
stantia, nugis ac uarijs uoluptatū inuentionibus uiro & uxore inter se certantibus
merito non uacabit, ut & aliorum habeatur ratio, sed si audieris: Vende omnia &
da pauperibus, ut uitā habeas æternā mœstus abis. At si audieris: Da pecuniā mu
liebribus delicijs, lapidicidis, architectis tessellarijs, pictoribus: gaudes, quasi rem
pecunia pretiosiorē assequaris. Nónne uides hæc nouarum uoluptatū labefactata,
quorum reliquiæ tanquā scopuli quidā per urbem totam apparent? Quot per ciui
tatem pauperes, dum hæc excitabantur erant, qui ab incolentibus ob ædificādi flu
dium negligebantur? Vbi quæso, nunc tantus operū splendor & apparatus? Vbi
& ille cui horum magnificētia studebatur? Nónne hæc diruta, solo æquata & abo *De Cæsarea loquitur Cappadociæ in honorem Cæsaris instaurata.*
lita, ueluti puerorum ludicra, qui inter arenas turres excitant, omnia peruerunt: au-
tor uero ob rerum uanarum studium ambitiosum, in ultimo sepultus est? Cōten-
dę igitur animam habere magnam, ac locupletē. Muri uero parui uel magni cum-
dem præstabunt usum. Ego uero quando transeundo unius alicuius inflati ac diui-
tis domum, conspicio uarijs stragulis ac ornamentis fulgentem, intelligo illum nil
pretiosius

pretiosius quàm quod cernitur possidere: quando quidem inanimata tantò studio ornare contendat, animam uero immortalem inultam habeat. Si sumptus nonne cessarios pensitamus, quot argenti tori, mensæ item argenteæ, lecti eburnei, feliæ burneæ, ita ut nequeant ullo modo ad pauperes penetrare diuitiæ: & quanquam ad tuas ueniunt fores, miseram rogando uocem emittentes, tu tamen negas. affi mans rogantibus cunctis nō posse sufficere. Et cum lingua deieres manu perurus argueris. Licet enim illa taceat, mendacium tamen tuum deprædicat, anulo quem in digito habes conspicua & illustris. Anulus, inquam, tuus quantū æris alieni pos set exoluere? quot domus ob inopiam ruentes conseruare? Vna tantum tuorū ue stium arcula totum populum frigore rigentem amicire posset. Verum sustines in exoratus abs te pauperem rencere, nec metuis iudicis minas, ac ea quę se ille polli tus est hominibus huiusmodi redditurū. Non te miseret? misericordiā nō inuenies. Non aperuisti domum tuam? à regno dei excluderis. Non dedisti panem? non u tam recipies æternam. Sed & pauperem teipsum dicis. Et ego tecum sentio. Pauper profecto est, qui multis indiget: Pauperes, inquam, insatiabilis concupiscentia red dit. Decē talentis totidem addere contendis, deinde uiginti coactis etiam totidem. Nec solum crescendo non expletur, sed ardentior reddatur appetitus. Velut ebrius occasio sitiendi est uni copia & augmentū: sic & qui repente ditatus est, plura pessi dens plura concupiscit, & dum perpetuò cumulum auget, morbum perpetuo na trit. Studium nanq; habendi, contrarios eorum uolantati agit effectus. Non enim tantum eos ob iam parta non exhilarat, uerum ob ea quæ di esse uidentur cupidi tati, potius angit. Ex quo anima curis continuo premitur, dum alios superare con tendūt: Oportebat illos gaudere, & gratos esse quòd tam multis sunt opulentiores. illi uero mœrēt ac lugent quòd ab uno & altero opulentioribus uincuntur. Vbi di tiorem aliquem adæquárunt, mox & alterum a quo superantur, adæquare studēt & ubi istum quoq; transierunt, erga alium illuc ada quandum rapiuntur. Quem admodum qui scalas uel gradus ascendentes, ad ulteriora progrediūtur, continuo ad gradum sequentem uestigium attollunt, nec prius quiescunt quam summam attin gant: sic & hu a rerum cupiditate non prius cessant quam mortem subla: sese a rui na firmos ac securos reddant. Conditor omnium deus scit eundem auet, insatiabi lem, ad hom nū tamen beneficū constituit: Tu uero te ipsum insatiabilē animo red dens, multus profectò damnū facis. Nam quecunq; oculis aspicit auarus, hæc cōcu piscit. Nec expletur oculas uidendo, nec; auarus accipiēdo satiatur. Auarus (ut in fernus) nunquam ait, satis est. Quandò miser iam partis uteris? Quando fueris, aut a curis habendi cessabis? Væh qui domui uicinam domum, & agrum agro cō iungitis ut aliquid proximo auferatis. Tu uero, quid facis? Nō innumera causaris, ut quę proximi sunt auferatis? Domus, inquis, proximi a des meas obscurat, turbas excitat, aut errones suscipit aut tale quid aliud quodcūq; prætexis, quò uexes & agi tes, uellas ac laceres uicinū, nec prius cessas, quā ille necessitate coactus aliò migret. Quā ob causam Nabuthias Israēlita occisus est? An non propter cōcupiscentiā A chab, uineam ipsius auferre uolentis? Auarus in urbe malus cohabitator est, malus est in agris. Nam mare terminos habet nox item leges antiquas non egreditur. So lus auarus nullum circunscribit tempus, non terminum nouit, rerū successione non cedit: sed uim naturamq; ignis imitando, omnia comprendit, omnia pascitur. Et

uelut

Auelu t flumina ex paruis initijs exeuntia, deinde paulatim incremẽtum intolerabi/
le in proceſſu accipiẽtia, impetu demũ uiolento quicquid obijcitur ſecum trahunt:
ſic & ij qui in magnam prouehuntur poteſtatem, ex eo quòd iam aliquos oppreſ/
ſerant, ad maiora cont nuò facinora maioresq; iniurias progrediũtur, ac reliquos
quos prius prẽterierãt, per oppreſſos antea lædunt. Quamobrem potentiæ incre/
mentum fit eis ſceleris occaſio maioris. Qui enim mala ſub ipſis patiuntur, eiſdem
quoque auxilia ferre inuiti in aliorum iniurias coguntur. Ex quo mutua inter ſe in/
commoda infligunt. Quis uicinus, quis conturbernalis aut cliens non trahitur? Ni/
hil enim opum potentiæ reſiſtit. Omnia tyrannidi cedunt: cũcta potentiam formi/
dant. At pauper, quiq; iniuriam patitur multã habet rationem: ſi quid prius agat,
ne quid pro his patiatur, aut ad iudicium trahatur, aut aliquo modo plectatur. Di/
ues uero ac potentiæ fidens & audax ultro laceſſit: boues iungit, arat, ſerit, metit ea
quæ ad ipſum minimè pertinent. Tu ſi reſiſtis, uerbera parata. Si quereris, lamen/
tationum & accuſationum tuarum quæſtio fiet. In iudicium, in carcerem demũ tra/
heris. Calumniatores minime deerunt, qui mortis periculum intentent. Deniq; ut
te hac moleſtia liberes, libenter adhuc aliud dabis. Igitur ô miſer parumper, quæſo,
a tuo ſcelere reſpira, & tuæ conſcientiæ receſſus aliquantulum perſcrutare, tecumq;
conſidera. Quis rebus huiuſcemodi finis? quæ ſors tuorũ ſtudiorum impudentiæ
fuerit? Habes terræ partim aratro, partim arboribus utilis tot iugera: præterea ui/
neas, montes, cãpos, ſaltus, flumina, loca amœna. Quid ergo poſt hæc? Nuone tel/
luris tres tantũ cubiti te expectãt? Nonne paruus lapis ad tui miſeri corporis cuſto
diã ſatis erit? Cuius gratia laboras? aut pro quo cõtra ius faſq; cõtendis? Quid ma
nibus inanes ſtipulas metis? Sed utinam tantũ inanes ac nõ igni perpetuo materiã.
Nõ ex hac ebrietate quandoque reſipiſces? non mentis ſanitatem recipies? non tibi
ipſi reſtitueris? non ante oculos Ieſu Chriſti iudiciũ tibi pones? Quomodo cauſam
dicturus coram iuſto iudice te defendes ab ijs qui abs te lacceſſiti acriter inſtabunt?
Quid, inquã, ages? aut quos aduocatos conduces? Quos adduces teſtes? Quomo/
do integerrimum corrumpes iudicem? cum nec orator tibi, neq; uerborum ad per/
ſuadendum facundia fuerit, quibus illi ueritas occultari poſſit. Non te rurſus adula
tores, non pecunia, non dignitatis faſtus ſequentur. Ab amicis item, ab auxilijs de/
ſertus, ſine aduocato, ſine defenſore, ſine honore, triſtis, pudefactus, dejectus, ac ſo/
lus relinqueris. Nam quocunq; oculos circumferes, umbras ubique ſimulachraq;
malorum aſpicies. Hinc orphanorum lacrymæ, illinc uiduarũ gemitus, aliunde op/
preſſi abs te pauperes: ſerui quos lacerãſti, uulneribusq; affeciſti, uicini quos ad irã
prouocãſti: cuncta hic te aduerſus conſiſtent. Tuorum ſcelerum aceruus te comita
bitur. Sicut enim umbra corpus, ſic peccatum animam ſequitur, geſtorum imagi/
nem manifeſtam referẽs. Idcirco illic negatio minime ualebit: ſed loquatur os licet
impudenter, obturabitur tamen. Nam ipſa facta non quidem uocem emittentia,
ſed qualia a nobis patrata fuere, uitæ teſtes erunt. Quonam pacto tibi ante oculos
exponam horrenda illa quę te manent? an forte audias, an metuas? Recordare illi/
us diei, in quo reuelabitur ira dei de cœlo: recordare glorioſi aduẽtus Chriſti, quã/
do qui bene fecerunt in reſurrectionem uitæ, qui uerò male, in reſurrectionem iudi
cij excitabuntur: tunc ſempiterna uerecundia peccatoribus, & ignis aduerſarios uo
raturus aderit. Illa te grauent, nõ mandatum Dominicum de bonis cedendis. Sed

iamdudum non audis. Quibus ergo uerbis te curabo? Quomodo loquar? Regnũ c
dei non curas, gehennam non times: Quam animæ tuæ medicinam idoneam inue-
niam? Si enim horribilia non metuis: clara insuper & pulchra despicis: disputamus
cum corde lapideo Infelix homo, pecuniæ naturam aliquantulum inspice. Quid at-
tonitus aurũ miraris? Lapis est, aurum lapis, argentu lapis, margarita, lapides sunt
chrysolitus, beryllus, achates, hyacinthus, amethystus: alpis: Hęc summa, hi flores
opũ magnarũ. Hos partim, cũ sint clarissimi, in tenebris abscõdis: partim in digitis
micantibus, alios; in ornatibus circunfers. Die quæso, quæ utilitas, digitos uertere
lapillis coruscantes ateq; ostentare? Nonne erubescis, te lapillorũ amudum ostẽdens,
quemadmodum prægnantes fœminæ ob malitiam interdum lapillos edunt? Tu
item tanquam ipsorum helluo, sardonychas, iaspidas, amethystos omni studio cõ
quiris Quis pulchritudini formæq; fingendæ studens unam uitæ diem sibi proro
gare poterit? aut cui mors ob diuitias parcit? a quo morbus ob pecuniam abstinet?
Quousq; igitur opes erunt animarũ laqueus, mortis hamus, peccati esca? Quousq;
diuitiæ erũt belli materia: per quas fabricãtur arma, & enses acuũtur? Propter opes
inquã, propinqui cognati naturã negant, fratres inter se digladiantur, loca deserta
grassatoribus referciuntur: mare piratis, ciuitates calũniatoribus complentur. Quis
mẽdacij pater est? Quis falsæ accusationis minister? quis periurij genitor? nõne diui
tiæ ac circa diuitias studiũ? Quid accidit uobis o homines? quis ea quæ uestra sunt,
ac in salutẽ uestram cõcessa contra uos uertit? Ad subsidiũ uitæ non malorũ incita-
mẽtum pecunia data est, animę redẽptio est, nõ exitij occasio. Sed, inquis, ob filios
necessaria est. Plausibilis est ista auaritię excusatio: liberos prętextis, ac interea cor- d
dibus uestris satisfacis. Non ego insontem accuso filiũ: proprium habet dominũ,
propriumq; rectorẽ. Ex alio uitã accepit, non ex te ipso uitæ subsidia expectat. An
non & ijs qui sunt in cõnubio id Euangelicũ seruatur? Si uis perfectus esse, uẽde o-
mnia & da pauperibus. ? Die, quæso, cum deũ orasti ut pro fœcũditate cũ precatus
es ut fieres liberorũ pater, addidisti'ne illud: Da liberos, ut causa sint ne præceptis
tuis obedi ã? Da mihi liberos ne uenia in regnum cœlorum? Preterea quis tibi spõsor
de ipsorũ fuerit uolũtate ac ingenio, ut recte datis relictisq; utatur. Nã multis diui-
tiæ luxurię sunt causa. An nõ audistis Ecclesiasten dicente? Vidi stultitiã multam &
grauẽ. Diuitias in malũ custodiẽtibus ipsas conuersi. Et rursus: Relinquo ego homi-
ni post me, & quis nouit ũ sapiẽs erit aut stultus? Cõsidera itaq; ne cum multis erũ
nis opes cumulatas peccatorũ materiã alijs tradas, duplicq; plectaris postmodũ
pœna, & tuorum ex manũ causa, & aliorũ quibus causam dederis. Nõne cũctis libe
ris connumẽtior est tibi anima tua? nonne omnium familiarissima? Huic tu primas da
partes diuitijs hæreditatis, uitæ uidelicet æternę diuitem materiã, deinde filijs uictũ
distribue. Filij natiq; quandoq; domui patrem minime succedentes, aliã sibi cõsti
tuunt: at anima tibi sola relicta neglectaq; apud quem misericordiã inueniet? Hacte-
nus eos allocutus sum qui liberos habẽt. Qui uero liberis carent quã parsimonię
causam obtenduit? Nolo, inquit, uendere, nolo pauperibus dare ob uitæ necessarios
usus. Nõ ergo Dominus tibi preceptor erit, nec Euangelij formulã uitæ tibi dabit,
sed tu tibi spũ iata dies ac statues. Cogita in quod incidas periculũ. Si uita sentus ut
quę Dominus necessaria nobis præscripsit, tu ut impossibilia taxes, nihil aliud agis,
ij quod te legẽ hãc ferẽte sapientiorẽ dicis. Sed, inquis, ego quidẽ bonis cũ uxore
frui uolo;

A frui uolo: poſt mortē uerò in teſtamēto hęredes facultatū mearū ac dominos pauperes alienā. Heu miſer, tunc bengnus ac liberalis hominibus eris, cū amplius inter homines nó agis: cum te cadauer aſpiciā, tunc fratris amantē appellabo? Sulicet magna dignus eris liberalitatis laude, magnus tibi honor debebitur aut gratia, ſi in ſepulchro tacens, & in terrā conuerſus, magnificas ac ſumptuoſus apparebis. Dic cuius mercedē temporis potiſſimū expoſcis? uitæ ne an mortis? Nam ſi tempore, quod ad promerendū datur, in uoluptatibus ac delitijs abſumpto pauperes nequaquā reſpexiſti, mortuus cuiuſnā actionis aut operis mercedē petiturus es. offende opera, & tum primū mercedem repete. Nullus enim poſt mercatū ſolutum negotiatur: nec poſt denū poſt certamina accedens coronatur: nec poſt bellum fortia gerit: nec itē poſt uitā pietatis laudem premiū ue capiet. Atramento & tabulis pulchra opera & cōmendada ſcribere ſtudies? Sed quis exitus tui tēpus nūtiabit? Quis de mortis genere ſpondet? Quot uidemus repentinò ac ui caſuue extingui, qui præ doloris & ſpiritus anguſtia ne uocē quidem emittere potuerunt? Quot etiā febris à ſenſu alienos fecit? Quid igitur tēpus expectas? in quo ſapientionis tuæ compos non eris. Enimuero nox profunda, morbus grauis nullus circa adiutor: Immo potius qui hæreditati mū diatur, paratus aderit, omnia tantū quę ad eius faciant uſum adhortans, ac tua irritare cōſilia quærens. Tunc tandem deſtitutū te uidens tuā imprudentiam ac ſtultitiā grauiter ſuſpirijs damnare incipies. Cupies & eo tempore mandata dare, cum & lingua ſemiextincta ad loquendū, & manus ad ſcribendum inualida tremensq; fuerit. Ex quo nec uoce, nec item literis tuā oſtendere mentem ualebis. Quòd ſi nihilominus cōtigerit, ut & uerbo & ſcripto res tuæ palam mandē

B tur, unā tantū tranſpoſita litera, unum nō probē appoſitū ſignum, totā ſententiam mutare ac irritā facere ualebit. Duo item aut tres improbi teſtes totam hæreditatē in alios cōuertent. Quid igitur miſer teipſum decipis? nunc opibus in luxu uti ēdo abutens, ac tibi ea promittens, quorum poſtea dominus nō eris, ut ex dictis patet? Prauum hoc eſt cōſilū quod capis. Viuens, ais, bonis fruar: decedēs, quæ animo conſtituti ordinauero, faciā. Euas homo. Tunc Abraham tibi quoq; dicet Recepiſti bona in uita tua. Sed arcta eſt uia quę ducit ad uitā, non te diuitijs oneratū ac opum ſarcinā ſententē excipiet. Geſtans diuitias tuas hinc egredieris. Non enim illas abieciſti ut inſtus es. Cum uideres uitæ æternæ teipſum prætuliſti: poſt mortē facies quod hoſtes ſolent. Etenim ne ille uel ille quem nolis, accipiat facultatē tuā, accipiat illam, inquis, Dominus. Et iſtud quid uocabimus? Vindictā ne inimicorū, an proximi dilectionē? Lege teſtamentū tuum. Vellem, inquis, uiuere ac frui bonis meis. Morti ergo non tibi ſit gratia. Si enim immortalis eſſes, nunq; mandatorū recorda tus eſſes. Nolite errare. Non decipitur, nō deridetur deus. Mortuū ad rem ſacram non offertur. Viuentem offert hoſtiā. Qui ex eis quæ ſuperſunt offert, ingratus eſt. Tu uerò poſt uitā quę morti ſuperſūt deo omniū prębitori tribuis? Si tu nobilē hoſpitem domi exoperes, cui ne mēſę reliquias apponeres? Quomodo ergo exiſtimas ex repoſitis deū placari? Igitur uos alloquor diuites ac locupletes, reſpicite finē, a cupiditate deſiſtite. Si poſſideris, nō amate. Quantò amantior fueris, tantò plus eorū quę ad te minūl pertinent, nihilq; profutura ſunt, relinques. Volo tecū ferās omnia, ne alienis relinquas. Ob rem relictā nihilo plus te [illegible] honorabunt, ſed ſepulchrū fortaſſe funeriſq; ſumptus negligent hęredi placere ſtudentes, & noua quadā phi-

loſophia dictitabunt. Quid cadauer nihil ſentiēs multis impenſis honeſtare cōtendis? Nōne melius ueſtē hanc pretioſam ſuperſtitibus uſui neceſſario ſeruare, quam fruſtra humi cum cadauere tabeſcere ſinere? Monumēto itē quid opus ſumptuoſo, aut quæ utilitas manis ſumptus? Oportet illa ad uitæ uſum ſuperſtitibus dareta lia dicent, teq; morolitatis condēnabunt, & res tuas inuadentibus gratificabuntur. Itaq; iſtā præuentēs teipſum ſepelito. Bonū ſepulchrū eſt pietas. Omnibus tuis ornatus hunc diſcede, hæc ornent te tuæ diuitiæ. Habe illas penes te. Crede optimo cōſulenti, teq; amanti Ieſu Chriſto, qui ob noſtrā ſalutem egere uoluit, ut ex eius paupertate nos diuites eſſemus: qui etiā ſeſe pro nobis redimendis pretiū obtulit. Aut illi ut ſapienti noſtramq; utilitatē intuenti morem geramus, aut ut amantem noſ ramus, aut ut erga benefactorem grati ſimus. Omninò uerò quæ præcepta nobis ſunt faciamus, ut hæredes cōſtituamur æternæ uitæ in ipſo Chriſto, cui ſit gloria, &c.

SERMO III IN DIVITES, SVPER VERBA ILLA ſcripturæ: In fame & ſqualore. Quando per ſiccitatem Cæſareæ fames inualuit.

LEO rugiet, & quis non timebit? Dominus deus locutus eſt, & quis non prophetabit? Procemiū faciamus ſermonis huius, initiū & uatē Amos coadiutorē aſſumamus ad uſum eorū quę dicēda propoſuimus, qui & ipſe olim talibus adflictionibus cōſuluit, quales nos hodie turbant, ut quid utile nobis ſit conſiliū ac ſentētiam noſtrā exponamus. Nam & ipſe Prophe ta in ſuperiorum temporū calamitate maiorum pietatē populo deſerente, ac legem & mandata negligēte, & ad idolorū ſeſe cultum impudentiſſime cōuertente, factus eſt pœnitentiæ præco, ad cōuerſionem illos adhortatus, & ſupplicioru futurorum grauitatem minatus. Mihi quoq; utinam aliquo uſque zelo ueteris hiſtoriæ liceat uti: exitum uero & exceſſum qui ob eorum peccatum ſecutus eſt, uidere nequaquā contingat. Populus enim ille quemadmodū equus indomitus adhuc, durus, ac frenum mordens, minimeq; mandatis obtemperans non ad utilia cōuerſus, ſed recta excedens uia, ac contra aurigā contemptis habenis inſultans, per abrupta & cō fragoſa ſeſe præcipitem dedit. Vnde dignam ſuæ contumaciæ pœnam meritò luit. Quod ne nobis cueniat oro atq; obſecro filij chariſſimi, quos per Euangelium genui, quós ue per manuum benedictionem quaſi faſcis inuolui. Adſit auditus benignus, anima morigera, adhortationes ſyncere admittēs, obtemperans dicenti, quēadmodum cera manu obſignantis, ut per hoc unum ſtudium, & ego monitorū fructum lætitiam capiam, & uos reſolutionis ueſtræ tempore mercedem factā adhortationē laudantes conſequamini. Quid igitur eſt quod ſermo uult noſter oſtendere? Suſpenſas enim tenet animas iamdudum audire cupientes, quò ſe uertat, dum quod expectatur publicare cōtatur. Cœlum nunc fratres dilectiſſimi uidemus ſolidum, nudū, ac ſine nubibus ſerenitate ſua & puritate nos contriſtans, quam antea iam deſideraſſemus, quando profundis coopertū nubibus & procelloſos nos reddebat, & ſole priuabat. Terra uero iam exiccata ad extremum aſpectu eſt horrida, & ad agriculturā ſterilis & infœcunda: deinde ob ſiccitatē ſiſſa, hiatus patefecit maximos, ut in imis uiſceribus ſolis excipiat radios. Fontes plurimi & perēnes nos deſeruerunt. Fluminum quoq; magnorum curſus deſierunt. Minutiſſimi paruuli perdes illos permeant, & mulieres onuſtę totos penetrant & tranſeunt, noſtrorū multos potus

A tos potus quoq; deſtituat, ac demũ in magnã nos deus uitæ di difficultatẽ cõſtituit. Iſraelitę noui Moſem quęrẽtes nouũ, baculũq; illũ prodigiorũ productorẽ deſide rant, ut rurſus diruptæ petræ uſum ſitiẽti populo præbeãt: nubes quoq; ſubitæ & admirabiles inauditũ mannæ cibum mortalibus irrorent. Timendũ ſanè nobis,ne malorũ exemplum in famis calamitate poſteris noſtris exiſtamus. Vidi cãpos ſte riles,& arentia rura dudũ ſine fructibus, lacrymãſq; meſtas edidi querelas, quod pluuia nobis nulla data eſt,ex quo nec ſata naſcuntur,& eodẽ modo quo ea aratri occultauit,permanent. Aut ſi forte nata,ſtatim tenera a ſtu ſunt ab ſumpta,adeò ut pulchre illud Euangelicũ conuerti poſſit. Operarij quidẽ multi,meſſis uerò pauca. Coloni per cãpos ſedent manibus genua complexi, qui habitus lugentis eſt,& ar uorũ triſti aſpectu cõterriti ſuos boumq; labores peráitũ iri uehementer dolent ac lacrymãtur. Mox tenues & aridos germinũ calamos conſiderãtes atq; attrectãtes ad natos & uxores ſeſe uertũt,ac miſeros edunt ululatus, haud aliter ẽ; ſi eos ætate florida raptos efferrent. Dicatur igitur & ad nos ab ipſo Propheta, cuius paulò an te initio ſermonis mentionẽ fecimus. Et ego,inquit,trium menſium pluuiã ante uin demiæ tempus a uobis prohibebo,& pluam ſuper ciuitatẽ unam, & ſuper ciuitatẽ unam nõ pluã. Et pars una inundabitur,& pars altera,ſuper quã non pluã,areſcet. Conuenient duæ aut tres ciuitates ut bibant aquã,& nõ implebuntur,quoniã non cõuerſi eſtis ad me, ait Dominus. Diſcamus igitur ex his uerbis q; ob auerſionem noſtram ac negligentiã has nobis calamitates inflixit deus,nõ extinguere nos quę rens, ſed emẽdare caſtigareq; cupiens more piorũ patrum erga deſides & iuniores filios: qui iraſcuntur quidẽ & excitãtur erga adoleſcẽtes ſuos,nõ mali aliquid eis fa B cturi,ſed officioſa caſtigatione ex ignauis diligentes reddituri, & ad officium dedu cturi. Aſpicite,quæſo,nunc, quemadmodum noſtrorum põdus peccatorum anni temporumq; naturas mutauerit,ſtatutasq; ſemel rerum formas in aliena tempera menta nouasq; mixturas deduxerit. Hyems ſolitum humorem cum ſicco non re tinuit,ſed in glaciem tota abijt,nuis & imbris penitus expers. Vernum tempus al teram quidem ſui officij partem oſtẽdit, caliditatem dico, humiditatem uerò nullã illi coniunxit. Aeſtas uero immenſus,& frigora naturæ leges prætercũtia,ac in nos damnumq; noſtrum conjurata mortales ad uictus uitæq; timul trahũt determina. Quæ igitur fratres chariſſimi,huius tantæ confuſionis contrarietatisq; cauſa,unde talis rerum temporumq; nouatio ueſtigemus aliquantulum,mente rationeq; uten tes diligenter perſitemus. An nõ eſt qui cũcta gubernet? An optimus opifex deus diſpenſationis ſuæ oblitus eſt? An uirtutem ac potentiam ſuam amiſit? Aut eadem quidem eſt adhuc potentia præditus, in auſteritatẽ uerò mutatus, excellentem ſuã erga nos bonitatem & prouidentiam in odium humani generis conuertit? Nemo profectò ſapiens hoc dicet. Sed illæ potius ſunt cauſæ,cur nobis cõſueta guberna tio ſublata ſit, quòd cum ex deo accipiamus, alis non damus. Beneficentiam lau damus,nos hac carentes egentibus deſumus. Serui exiſtentes liberamur,& conſer uos non miſeramur. Furentes nutrimur,inopibus alimẽta negamus. Cum inde ficientem promum ac theſaurarium deum habeamus, erga pauperes præparci ac tenaces ſumus. Ouium gregem fœtura implet, ouibus uerò nudos plures eſſe fini mus. Graues rerum apothecas & cellas habemus: his autem carentes nequaquam

respicimus. Hac igitur de causa minatur nobis iustum de iudicium. Hac de causa & c
deus omnipotens manum nō aperit, quoniā fraternitatis charitatem occlusimus.
Ob hoc & campi flentes, quoniam charitas fugit. Supplicantium uox frustra cla
mat, & in aëra euanescit ac dilapsatur. Nam & nos rogantes minime audimus. Sed
quaeso, quales sunt nostræ preces? qualis oratio? Vir, præter paucos mercenarios ca
cant, uxores ipsorum ministræ ad officium mammonæ sunt. Pauci admodum mer
cum ad orandum relinquuntur, & hi taedio affecti orantes ipsi, ac continuò huc il
luc se uertentes: denique obseruantes quando is qui psalmos canit uersus expleat,
utpote qui e uncalis ac aliqua custodia e templo liberentur. Pueri autem parui
quid ex hac calamitate publica degustant? qui libellos in scholis relinquentes, &
nobiscum conclamantes, remissionem potius ac uacationem a discendi labore no
strum communem tristitiam existimant, & cura se aliquantulum affligentes, tur
di leuari, & in libertatem uenire propterea putant. Adultorum uerò hominum
multitudo ac uulgus peccatis obnoxium per urbem remissi ac temere discurrunt
gaudentes & hilares: qui horum causam malorum in proprijs gerunt animabus,
calamitatemque hanc ipsi nobis excitant & causantur. Infantes postremo lac
tes & tarditate sentientes ad confessionem in templo conueniunt, nec causam cur
ipsi de reliquis tristibus, neque rursus ab ijs nos liberare ualent, cum nullam fiducia
tem neutiquam que orandi Deum habeant. Tam medium prodi. Tu inquam, pec
catis onerate hum procidens clama, fassera. Multi infantes quae dat a tas peccata
ha facere. Quam obrem accusatus ac reus abscedens, & cum cur culpa uacans, iu
dicium pro te statuis? Num illuditur iudex quod alium subdole uerborum meo rum
nam fabulas? Oportet quidem illos adesse, sed tecum omnino, non [illegible]. Nam
ne uides Ninuitas penitentes ac flentes, ob quae ipsi admiserunt, ad lenae ex ea
uentre exeuntes exclamationes monitionesue: non solum infantes in medium ue
lisse, sed ipsos ante omnia in peccatis & delictis constitutos parentes uitam exem
tes pestiferam, iejunijs & abstinentia se se afflictasse. Loco deinde noctem & uigiles
addidisse: pati simul, & cogi se, ut luctus omnes a tatem occuparet, & sen
sum & sensu carentem: hanc coactam, illam uoluntariam. Exspectauerit
cors deus ipsos fatos luxum ponentes, & humilia sentientes animo uertens, &
misericors, & pecatas quas datum erant, auertit, & loco calamitatis laetitiam hila
ritatem ei publicem tribuit. O tempestiuam penitentiam. O sapientem & offi
ciosum factum. Nam neque ratione carentia a suffita immunia esse permiserunt, sed
ipsa beata iumenta ac quaestus edere coegerunt. Vitulos enim a bucula separatos
dulcem admittere. Agnus parumlas iam sub ulmis maternis non erat. Matres ala
alia foetus, rabida tenebant. Voces inter se miserabiles edebant, mutuo consola
mabant. Nati flentes ubera materna desiderabant. Matres uerò naturali quae
dam pietate, misericordiaque commotae natos mugitu uocitabant. Infantes uesa
nos sitientes & clamantes uehementissimo eulatu propè rumpebantur. Grauda
naturalibus doloribus stimulabantur, & hac ratione penitentiam illorum ad com
munem utre doctrinam diuinus sermo sceptus mandant. Senex apud illos lamen
tabatur, & canitiem suam uellicabat: adolescens & iuuenis uehementius plorabat:
pauper ut semel ebat: diues oblitus delitiarum, adflictionem illam castigationis lo
co exercebat. Rex ipse Ninuitarum splendorem ac gloriam suam in pudorem mu
tauit,

A tauit,purpura,coronaq; ac sceptro positos,faccũ sumpsit,cinere caput inuoluit,thro
no relicto humi conlidat. Peculiari ac regali relicta lautitia,una cum populo lamen
tabatur,quasi unus e numero multorum factus:quoniam cõmunem omnium Do
minum iratum conspexit. Hæc itaque erat seruorum sensatorum sapientia: talis e
rat peccatis obnoxiorum pœnitentia. Nos autem peccata uelociter quidem prom
ptoque animo admittimus,pigre uerò postmodum ac serò pœnitentiam agimus.
Quisnam orans aut supplex lacrymas ex ore mittet, ut in breui terris tempesti
uum prouocet? Quis fœdera relinquẽs sanctum Dauid imitatur, qui quotidianis
lacrymis stratum rigauit? Quis inquinatum lauit pedes, aut pulueres ex limine
adspectum abstersit, ut in hac siccitatis calamitate deum exorare ualeat: Quis or
phanum aliquem paruulum paauit, ut & nobis Dominus frugem tribuens aleret,ue
lut orphanatum uentorum intemperantia peremptum? Quis uiduæ uictus difficulta
te afflictæ opitulatur,ut alimenta frugum necessaria recipiat? Scinde libellum æris
alieni in uilium, ut sic peccatum soluatur. Dele grauissimorum fœnorum nomina,
ut terra solutum tibi fœnus reddat. Æreenanque & auro,ac similibus fœcundis me
talis præter naturam fœtus edentibus,aut e germina, quæ naturaliter pariunt,steri
lescunt,& ad habitantium muletam fructibus carẽt. Nunc igitur q̃ auaritiam
tanto studio colunt,& opibus plus æquo inuigilant,ostendant nobis quid ualeant
ipsorum thesauri, quæ sit illorum utilitas: siquidem supplicium hoc deus longius
protractum sit, quos omnes uelociter auro quod cumulant,pallidiores uideas: si
hoc qui ob paratam promptamq; copiam heri ab illis & hodie cẽtenam tulerũt,ca
rent Facemq; ne habeat amicus. Nemo apotheca frumentum sit Quid tormar
B fuerum ære grauissimum proderit? nonne cum illo peribis? Nonne aurum tuam
terra est & inutile lutũ, cum corpore luto, & ipso sine usu iacebit? Omnia pereãt,
sed tu & hoc necessario cares, facultate uidelicet teipsum nutriendi. Facessant tuis
opibus omnibus, ut anhelitus nubecalam, ut modicus imber è cœlo descendat,
ut terra fructus coacta reddat. Solue,inquam, si potes, insolentibus tuis facultati
bus hanc communem calamitatem. Forsan adducebas aliquem piorum, qui pre
cibus suis ut Elias Thesbites fecit, calamitatis huius molestiã tollat, qui sit homo in
opes ipse nullas fuse calceis,sine cubili,sine domo,tantũ meleta contectus:precibus
autem centatombas pro cibo, continentia uerò pro contubernali utens. Quum in
tuis mediis aruis uideas opus iacere, nonne multo risu tot diuitiarum tuarum
curas persequeris? Nempe aurum non conspues,& argẽtum ut stercus ei,aes? quod
autem omnipotens ac iucundo,humũ uocans humanis utibus subuenire omnino pu
tauerit? Sed tua uilescontra te insanire,teq; accusare,ac horum malorum causam
dicere,eo quod sepositi deus non recte dispensaueris aut erogaueris,quod egenti
tes præteneris, quod afflictos non respexeris, quòd rogantes non satisfeceris.
Per paucos enim mala etiam in æqui ad uniuersum populi sæpe perueniunt,& unius
ob noxam tota quandoque gens cruciatur. Achar sacrilegium admittente totus est
Israhelitus exercitus. Zambri cum forte Madianitide concubuit, ac Israhel pœnas
dedit. Igitur filij charissimi,omnes priuatim ac publice nostras cõsistẽtias examine
mus,præsenti siccitate ueluti pedagogo cuiquã,unumquenq; nostrũ propriũ delicti
admonenti attendamus. Dicamus & nos sensatè cum beato Iob: Manus Domini

est, quæ tetigit me. Potissimum autem calamitatē hanc proprijs peccatis adscriba- c
mus. Si uero & aliud adiungendum est, sit subinde, ut probationis gratia tales cala
mitates hominibus infligantur, ut per labores probentur, & deplorū fide ac con
stantia, siue sint diuites, siue pauperes, periculum fiat. Vtrique nanque per patien
tiam exacte probantur, quod & hac tempestate potissimū declaratur. Hic si dives
ex inope factus, liberalis, beneficus, misericors existat: ille si ex diuite pauper, æquo
ferat animo, minime deum inculet. Ego nanq; nō solum audiui, sed & per experiē
tiam plurimos cognoui, qui donec in uita felices, ac in rerū copia uersantur, uētoq;
nau gant secundo: & si non perfecto animo, mediocri saltem omniū datori gratias
agerent. Si uerò res cōmutentur, ut ex diuite fiat pauper, corporis robur corrumpa
tur morbo, gloriæ splendor uertatur in ignominiam, maxime tunc ingratos in au
torem uiden, deum uerbis sacrilegis incusare, preces ac supplicationes negligere: &
non ut Domino patriq; castigati gratias agentes, sed ut aduersus debitorē quendā
contumacem profanos questus edentes. Sed desine, desine quæso, talia mente co
gitationeq; uersare. Cumq; deum res insolitas præter naturā & anni tempora effi
dentem uideris, sic tecum loquere, sic existima. Num deest Domino facultas cu
ctus edendi, ac homines nutriendi: Quonam modo? Cum sit Dominus cœli, ac to
tius dispositionis rerum & tempora, & anni tempestates dispenset, simulq; omnia
gubernet, & quasi chorum quendam probè ordinatū anni tempestates ita inter se
mutua successione dispoſuerit ac determinauerit, ut uarietate sua uariis nostris ac
differentibus usibus subsidio sint, & iam pro temporis ratione humectetur tellus:
Deinde succedat æstus, & postea frigus suam anni portionē obtineat, & postremò
effecerit, ut & siccitatis usū nō careamus. Palam igitur cū sit, inquis, eu posse rebus d
adesse, easq; uti uult administrare, potētiæ bonitatem no esse consentā quis dubi
tet? Nec ista ratione habent. Quænā enim necessitas, si bonus non esset, cū ad creā
dum hominē impulsus fuerit? Quis, inquā, tam uehemens impulsor conditorē minimè
uolentem humū sumere, & ex luto tantam excitare pulchritudinē coegit? Quis ho
minis formæ ad imaginē suam iam cōstitutæ ratione addere suasit, ut artiū disciplī
narumq; capax esset, & de rebus altissimis philosopharetur, quas sensibiliter nullo
modo attingeret? Quam si deo insitā bonitatem recte consideres, uel hoc tempore
(quanquā duro) minime deficientē uidebis. Quis (dic mihi) prohibet hanc quā ad
miraris siccitatē, non potius esse orbis incendiū ac cōflagrationem? Solem insuper
à uia solita errantem, & terrenis propinquantē corporibus omnia cremare? Ignem
denique de cœlo descendentem mortales omnes ob eorum scelera ure pumere?
Quamobrem te homo, te inquā, considera, tuamq; pensita conscientiā. Nec puerus
sub pædagogo constitutis similis fias, qui castigatione iratu scindunt libellos: patri
uerò consulenti ac cibum prohibenti uestem concerpunt, uel matris ora unguibus
petunt. Nam & nauclerum tempestas, & athletam stadium, & ducem pugna, ma
gnanimum calamitas, Christianum uerò tentatio probat & examinat. Res tristes
animam ut ignis aurum arguunt. Pauper es? ne terrearis. Mœror nanque plus æ
quo sumptus, peccatorum causa efficitur. Dum mente mœrore sepulta impossibi
litatis uertigo, & desperatio suboritur, ex desperatione uerò ingratitudo generatur.
Sed spem firmam in deum retine. Etenim putas illum angustiam tuā non uidere?

Victum

A Victum alimentumq; in manibus quidē habet, largitionem uerò differre ſolet,ut conſtantiæ periculum faciat,& mentem mortalium uideat an ingratis ac ſcurris & parasitis ſimiles ſint. Illi nanq; donec in ore cibū habent, benedicunt,aſſentantur,admirantur: menſa uerò parumper negata, quem paulò ante ob uoluptatem ueluti deum adorabant,maledictis tanquā ſaxis petunt atq; lacerant. Ingredere aliquantulum uetus ac nouum teſtamentum: in utroque ſane inuenies permultos diuerſis nutritos dei prouidētia modis. Carmelus mons ſublimis ac deſertus Heliam item deſertum habuit,uaticu cibusq; ei ſpes erat in deo. Et cum ita uiueret,fame tamen extinctus nō eſt,ſed auium rapaciſſimi ac uoraciſſimi corui cibum ei attulere:& qui alienas ſolebāt eſcas inuadere,uiro iuſtiſſimo miniſtri fuere: naturæ quoq; oblitum pane carneq; ei afferendis Dominico præcepto paruerūt. Quòd autē iſta uiro dei attulerint corui,ex ſacra hiſtoria cognouimus. Lacus itē Babylonius iuuenē habuit Iſrahelitam:captiuum quidem caſu,animo uerò ac propoſito liberū. Ad hūc leones eſurientes immiſſi præter naturā abſtinuere. Paulò cum Abacuc ab angelo cum ob ſonns longe deportatus:& ne uir ſanctus media premeretur tēporis momento tantum uendendo penetrauit,quantū a Babylonia diſtat Iudæa. Quomodo rurſus populus dei in deſerto,præſente Moſe, annis quadraginta uixit? Non erat ibi qui ſereret,non qui araret,nec bos,nec area,non torcular,non cella penuaria,uictū tantū inaratū infatumq; habuere. Aquas etiā non prius uiſas,ſed pro tēpore ad uſus erūpentes petra ſubminiſtrauit. Deſino ſingula dei prouidētiæ monumenta cōmemorare,quibus ſæpenumero paternū animū erga mortales demōſtrauit. Te itaq; hortor fili,hāc animo generoſo calamitatē more Iob parūper ſuſtine, ne a fluctibus ac

B tempeſtate ſubuertare. Nihil de uirtutis præmio quā geris amittas. Vt pretioſum quod dā depoſitū gratiarū actionē in anima tua cuſtodias,& recipies tu quoq; duplicē illius ſuccum ditatē. Reminiſcere Apoſtolici dicti: In omnibus deo gratias agite. Pauper es? aliū uidere licet omnimò egentiorē. Tibi decē dierū frumentū,illi unius eſt. Tu bonus ac benignus quod tibi ſupereſt adijcias ubi deeſt. Ne uerere ex paruo dare. Ne tuum cōmodum cōmuni præponas periculo. Si enim unus tantū ſit tibi panis,ad fores autē uocator adſit,deprome illū: Dans uerò manus in cœlū tollé,dicéq; miſerabilia hæc & benigna uerba: Vnū hunc panē habeo, quē uides Domine. Et occaſio periculi eſt? At præceptum tuū mihi propono,& de modico do fratri eſurienti. Da & tu Domine perdi-tanti ſeruo tuo. Noui tuam bonitatem,tuæ potentiæ cōfido, quòd non diu tuā gratiam differes, ſed breui quum tibi placuerit affatim dona tuæ magnificentiæ patebunt. Quòd ſi ad hunc modū feceris ac dixeris nō dabiū quin panis hic quem in hac dabis anguſtia agriculturæ ſemē ac copiā ſuppeditabit, multūq; tibi ex terra fœnoris reddet arrabo ubi futuri miſericordiæ cōditor. Dic rurſus illud Sidoniæ mulieris uerbū, quod maxime huic propoſito quadrat,opportune hiſtoriæ illius memor. Viuit Dominus,q; hūc ſolum in domo habeo,quē ego & filij mei edamus. Tu quoq; ſimiliter olei lechitū gratia dei referetum habebis,nec manus farinæ hydriā cōtinuò plenā,ſi ex eo quod habes dederis. Qui enim dando diuinæ gratiæ confidunt, puteos imitantur, qui cōtinuò exhauſti minime deficiūt, ſed duplo copioſiores euadunt. Si eges, deo diuiti fac fœneres: credē mq; illi,qui quod afflicto datur,perpetuò quaſi ſuæ perſonæ datū amplecti-tur,& de ſuo reddit, digne ubiq; fideiuſſor, terra mariq; apertos habēs theſauros.

Helias à coruis paſtus.

Daniel ab Abacuc.

Iſraëlilæ in deſerto.

Quòd

Quòd si nauigas, mutuũ repetes. In medio maris fortẽ cũ fœnore capies. Magnũ c
ficus enĩ est in dato fœnore. Cæteris morbis, fames inq; miserabilis est adflictio.
Humanarum calamitatũ caput est fames, cuiusuis mortis genere duriorẽ adferens
finẽ. In alijs nanq; periculis uel ensis cuspide cito interibis, uel ignis impetus breui
ter uitã extinguit, aut ferarũ dentibus membra statim discerpta intereunt, quæ quidẽ
dolorẽ moriẽti minime protrahũt. At famis diuturnus malũ, ocius torquet, lentius
tabefacit, sensim occidit. Naturalẽ nanq; humorẽ absumit, calorẽ refrigerat, innatã
ac uegetam corporis habitudinẽ deterit, uires paulatim debilitat, ossibus caro uelut
aranearũ tela cohæret. Coloris flos sanguine defecẽte refugit. Albedinis splẽdore
fũmo corpore discedit, & pallor ac luor insurgit. Genua infirma ac per uim tracta
cõspiciuntur. Vox tenuis & imbecillis. Oculi infirmi in suis cauis, non secus thecis
recõditi, quam in putaminibus nuces ufuntur. Olla tantũ pelle operta. Véter uacuus ac collapsus tumore, uiscerũq; solita productione caret, ac dorsi tantũ ossibus su
stentatur & hæret. Igitur faciẽ hanc corporis miserã, qui cõniuens præterit, quali di
gnus erit pœna: Quod crudelitatis genus prosequi dicet: Quomodo inter immanissi
mas feras nõ cõnumerari ut exẽcrãdus ac hominũ interfector dignus erit: Qui cũ
morbo periculoso, si liceat nõ occurrit, eadẽ qua ille qui sibi ipsi manus infert, pœna
dãnabitur. Quid fames nõ cogit: Naturæ leges sæpe peruertere ac transgredi mul
tis suadet, & hominũ corporibus uel propinquorũ uesci. Matrẽ quẽ peperit natũ, *Pascere esurientem inter opera pietatis corporea primũ.*
impulit in uentrẽ male recondere. Quam tragœdiã Iudaica cõmemorat historia, à
Iosepho graui autore cõscripta, quando uidelicet diræ calamitates Ierosolymitanos
pœnas iustas propter impietatẽ in deũ dantes apprehenderũt. Quantũ deniq; ex
teræ antecellat charitati esurientẽ pascere, ex ipso cõseruatore conspice: qui quũ alia D
sæpe prætereat humana incõmoda, esurientes respiciens: Misericordia mouetur, in
quit, super turbã hãc. Idcirco in extremo iudicio ubi ipse alloquẽ ordine primus,
& ut cæteris honoratior qui pauperẽ nutrit, accersitẽ. Qui panẽ administrauit ante
omnes promouetur, liberalis denique præ cæteris in uitã præmittitur. Ex altera uerò
parte & illiberalis ante alios omnes peccatores igni traditur. Quãobrẽ tempus
hoc ad parentẽ mandatorũ omnũ uocatus expectat. Cauetq; cõsidera ne tibi
ta dies festi & cõciliationis opportunitas tempus prætereat. Fluit enim tẽpus necessa
tem aut incautũ expectat. Properãt dies uti cum labundũ præterecurrẽtes. Atq; ut
fluminis impetũ sistere nõ licet, nisi primis fluctibus resistẽs obtemperãtem aquã
reddideris: sic nec tẽpus suis cursibus retinere, neq; itẽ præteritũ reuocare,
nisi a primo properãte occurrẽs in ulam celeritatẽ tuã. Deo tu quoq; charitatis præce
ptũ tanquã aulæa gens his tibi diebus ad tuã oblatũ salutẽ cõprende & adimple, ca
ptũq; in ulnis afferuatus. Da parua, aut magna recepturus. Solue ueteris culpæ reatũ
per cibi cõmunicatiõnẽ. Sicut enim male edendo, maleq; cibo utendo Adã peccatũ
incurrit: sic in fame laborantibus per cibos opitulãdo a peccatis soluemur. Audite
populi Christiani atq; attẽdite: hęc dicit Dominus, non quidẽ perscriptum, sed per
suos seruos ut mihi uiuẽta damãs, ne nos qui rationis participes sumus, brutis cru
deliores uideamur. Illa nanq; terræ natiuitatibus, ut naturaliter cõmunibus sine discri
mine utũtur. Nã & omnũ greges unũ & eundẽ pascũt montẽ, eq uorũ multitudo cũ
dẽ cãpũ. Deniq; singula hoc modo inter se uictũ necessariũ mutuò suppeditãt. At
nos cõtra, quę sunt communia propria facimus: quæ sunt multorũ soli possidemus.

Vereamur

A Vereamur atq; imitemur Græcorum humanum uiuendi modum. Apud nonnul los illorum humana cõsuetudo unam mensam, communem almoniam, domum unam, frequentem prope populum constituit. Sed externa dimittamus, & tria illa millia epulo pisium à Domino excepta præcipue nobis succurrant. Denicq; cœtum Christianorũ primũ illum æmulemur, qui bus ab initio cõmunia erant omnia, uita, anima, concordia, mensa item cõmunis, fraternitas indiscreta, charitas nõ ficta: multa simul corpora unum faciens, diuersasq; animas in unã concilians uoluntatẽ. Multa (si quæres) alia exempla utriusq; testamenti, quæ sunt ad fraternã dilectionẽ imitandam, reperies. Si senem esurientem uideris, fac nutrias, ut Ioseph Iacob. Si inimico occurras afflicto parce iræ, ne expellas uindictæ cupidus, sed potius nutrias, ut ille quondam fratres a quibus uenditus fuit. Quũ in iuniorem incideris egẽtem, funde lacrymas, ut ille super Beniamin fratre senectutis filio. Quòd si forte te auaritia ut regina illa Aegyptia Ioseph, tentauerit, fuderit quoq; tibi uestem, ut mandatum diuinum contemnas, ut te, aurum, ac res terrenas amantem cõtra Domini tui præceptum amplectare, ubi cogitatio subierit præcepto Domini repugnans, animumq; lubrium ad auaritiam impellens, & ad negligendam fraternam dilectionẽ cogens, atq; ad se cohibens, rumpe & tu illius uestem, reiq; indignitate motus fece de, Domino fidem serua, ut ille Putipharo seruauit. Necessaria cibaria uno anno distribue, ut idem per annos septẽ. Ne cuncta uoluptati tribuas, nõnihil animæ tuæ reserua. Duasq; tibi putas esse filias, mundanæ conuersationis prosperitatẽ & uitã cœlestem. Si meliori cuncta dare nolueris, diuide saltẽ ex æquo intemperãti filiæ & modestæ: ne uidelicet præsentẽ uitam ita opibus ac deliciis affluentẽ reddas, ut alteram inopẽ, ac laceris opertã uestibus relinquas. Vt si te oporteat in cõspectum dei nostri ac iudicis Iesu Christi sponsę formã ac uitam secundũ uirtutem habẽtem uenire, noli sponsam ornatã sponso offerre: ne cõspiciens ille uultum auertat, despiciat, cõplexum neget. Sed eã decẽti uestę ornatã nuptiarũ tempori seruabis, ut unà cum cæteris prudentibus uirginibus charitatis perpetuũ ignem, ac lãpada oleo cõtinuo refertã habẽs, in thalamũ recipiatur. Denicq; ut prophetica illa uerba, quę ad animã tota referri uidentur, re atq; actione laudabili roborẽtur: Astitit regina a dextris tuis in uestitu deaurato circũdata uarietate. Audi filia, & uide, & inclina aurem tuam, & cõcupiscet rex decorem tuũ. Hæc Psalmista de humani corporis forma loqui usus, ad animæ decorem rectius traducũtur. Siquidẽ ex singulis ecclesia diuersam in unũ cogit multitudinẽ. Tu proinde ne præsens ac futurũ male tractes, nęue ob cupiditatẽ ac lucrũ inhonestũ quod futurũ est prodas. Corpus nanq; tuũ tuæ uitæ notitiã relinquet. In aduẽtu uerò expectati iudicis tu te ab ęterna gloria & multa bonorũ fruitione excludes: proq; his ignem tibi perpetuũ & pœnas nunq; desituras aperies. Noli putare hæc a me timoris gratia incutiẽdi more matris aut nutricis alicuius tibi instar maniũ terriculamentorũ dicta. Nam illæ plorantibus pueris formidanda & incõdita quædã minari, ut a cœpta pertinacia desistãt. Hæc filij charissimi, nõ fabula, sed uera narratio infallibili iam antea uoce confirmata: quoniã (ut scitis) iota unũ aut unus apex secundum Euãgelij sententiã non præteribit. Sed & corpus illud quod in loculis sepulchri corrumpitur, resurget: & anima per mortem excluſa corpus iterum inhabitabit. Omnium ratio gestorũ diligẽter examinata, facta quorũlibet clare manifestabit, non externis instantibus, sed ipsa conscientia testę, ac

Græcorum cõ uictus.

ſte ac palàm accuſante: demum ita cuiq; ut eſt meritus, a iuſto iudice Domino noſtro Ieſu Chriſto retribuetur, cui gloria & imperium in æterna ſecula, Amen.

SERMO DE IEIVNIO.

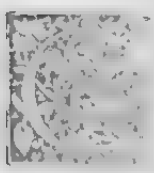

Anite, inquit, tuba in neomenijs, in inſigni die ſolennitatis ueſtræ: quia præceptum in Iſrael eſt. Hoc præceptum Propheticum eſt: nobis autẽ omni tuba clarius, & omni muſico inſtrumento inſignius, hanc horum dierum celebritatem ea quæ nobis leguntur ſignificare uidentur. Nouimus enim ieiuniorum gratiam ex Eſaia, Iudaicum quidem ieiunij modum uituperante, at uerum nobis ieiunium oſtendente: In die, inquit, Ieiunij conuentus debitores ueſtros, fora contentionesq; exercetis. Solue colligationes impietatis. Et Dominus: Noli fieri triſtis, ſed laua faciem & unge caput tuum. Viuamus igitur fratres dilectiſſimi, ut edocti ſumus: ne item & nos triſtes in his ſuccedentibus diebus efficiamur, ſed hilariter, ut decet ſanctos) erga eos diſponamur. Nullus nanque lugens ac triſtis coronatur. Nemo item mente dejectus trophæum fert, ne curatus liberatusq; mœreas. Abſurdum profectò in animæ ſalute non lætari, ſed ob ciborum abſtinentiam dolere, ac magis gratificari uelle uentris uoluptati, quam curandæ animæ. Satietas nanq; corporis habet hilaritatem: ieiunium uerò animæ lucrũ atq; ſalutem. Gaude quòd tibi a medico pharmacum necans peccatum præbetur, Sicut enim in uiſceribus puerorum uermes graſſantes, quibuſdam acutiſſimis medicinis expelluntur: ſic peccatum in animo profundo radicatum ieiunium introductum interficit, quod & ſignè ita uocatur. Unge caput, & laua faciem. Ad myſteria tecta hic ſermo uocat. Qui unguitur, iam unctus eſt. Qui lauat, ablutus eſt. Rationem mentis ad interiora refert: Animam a peccatis laua, caput unge chriſmate ſancto, ut particeps Chriſti reddare, atq; ita demum ad ieiunium accede. Ne obſcures faciem tuam quemadmodum hypocritæ faciunt. Obſcuratur autem facies quando mens & interior affectus cõmento aliquo aut ſimulatione extrinſecus obũbratur, ueluti ſub tegumẽto quodã mendaci cooperta. Hypocrita, hoc eſt hiſtrio uocatur is, qui in theatro alienam perſonã ſumit, ut ſeruus exiſtens ſæpenumero domini, & priuatus regis. Sic & in hac uita ad ſuos mores orcheſtras atq; theatrũ exercentiũ, qui alia corde gerentes, alia extrinſecus hominibus præ ſe ferunt. Ne obliuiſcere qualis es, talis apparere. Ne te in ſqualidi triſtisq; formam conuertas, ut abſtinentiam oſtentans, gloriam ex hominibus manem conſecteris. Sicut enim ex beneficentia tuba publicata nulla utilitas: ſic ex ieunio palam iactato nullum lucrum. Facta enim per oſtẽtationem nequaquam ad futurum ſeculum fructum extendunt: ſed in hominum laudem conuertuntur. Prodi igitur aperto ſereno q; uultu ad ieiunij munus. Vetuſtum quidem munus eſt ieiunium, nunquam ſeneſcens ſed tabeſcens, ſed cõtinuò uigens florensq;. Putas me uetuſtatem ieiunij ex lege ſumere? Et lege antiquius eſt: Idq; ſi me parumper audieris, ſcies. Noli exiſtimare diem propiciationis apud Iſrael ſeptimi menſis die decima cõſecratum eſſe ieiunij principium. Hiſtorias paululum percurre, uetuſtum ipſius ueſtiga initium. Patrum thelaurus eſt. Quicquid uetuſtate excellit, uenerabile eſt. Ieiunij cæremoniam diligenter uenerare: homini primo cœuum eſt, in paradiſo prius inſtitutum. Mandatum prius Adam accepit: De ligno ſcientiæ boni ac mali ne comedatis. Hoc autem, ne comedite, ieiunij ſimul & abſtinentiæ lex eſt. Si enim Eua a ligno abſtinuiſſet, non profectò hoc nobis

I . . . ieiunij à . . . ſtate.

A nobis opus esset ieiunio. Valentes nanq; medico nõ indigent, sed male habentes. Ob peccata sanari sumus, per pœnitentiam uero sanamur. Pœnitentiæ autẽ ieiunia uasa est. Terra nanq; execrabilis spontes ac tribulos tibi parit... dum, non in deliciis agitandam constitutus es: per ieiunium deo fac... in paradiso cõmoratio ieiunij quædam est imago: non solum quod angelis ... in ratione uictus similis ob paucorum indigentiam existit: sed quoniam quæcunq; hominum industria postea reperit, nobis in paradiso permanentibus adminicula nondum erant. Nondum uini potatio, nondum animalium sacrificia, non denicq; erant, quæcunq; nunc mentem inquinant humanam. Itaq; quoniam non ieiunauimus in paradiso, eiecti sumus. Ieiunemus ergo, ut ad ipsum reuertamur. Nõne uides Lazarum, quomodo per ieiunium cum in paradisum est ingressus? Noli ergo inobedientiam imitari, ne rursus serpentem accipias cõsiliarium carnis curæ cibum subijcientem. Neq; corporis imbecillitatem, ualetudinem nemq; causeris. Non enim mihi, sed omnia indicium hæc facis. Ieiunare non potes dic, quæso: grauare uero corpus esculentis plus æquo potes? At debilibus non ciborum luxum, sed abstinentiam ieiunium; medicos uidi præcipientes. Quomodo tete excutas? Saturi esse potes, abstinere paramper nõ potes? Quid facibus, quæso, uentri, cibi tenuitate noctem tolerare, an ciborum copia oneratum iacere? imò ne iacere quidẽ, sed magis crebro huc illac ob cœnæ grauitatem distentum ac molestatũ uersari torquere? Nisi forte dicas, gubernatores nauem cõmeatibus ualde oneratam melius ferre, quàm leuem & expeditam. Nam multitudine plenam ac grauem paruus undæ impulsus demergit. B Ea uero quæ mediocrem retinet ponderam serenam, facile fluctibus supernatat cum nil eam impediat, quin in sublimi uersetur. Sic & hominum corporibus continua saturitate grauatis solet euenire. Facile nanq; per ægrotationes submerguntur. Firmiorẽ uero, ac uelut optimo habitũ leuis reddit cibus: & expectatũ ex morbo incõmodũ, sicut tempestatẽ insurgentẽ effugit: & præsentẽ iam, iamq; intentantẽ asperitatẽ, uelati turbinis cuiusdam impulsum ab se repellit. An otiosum esse laboriosius putas, quam currere: & quiescere quam luctari: quandoquidem in deliciis esse magis quadrare diuitijs, quam tenuiter uiuere. Vitalis enim uirtus, breuem ac tenuem uictum facile quidem digerit, magisq; nutrimentum præstat: multitudinem uero uarietatemq; ciborum suscipiens, deinde ad concoctionem deducere non ualens, uaria morborum genera creat. Sed ad historiam de ieiunij uetustate reuocamur. Sancti omnes, uelut hæreditatem quandam ex patribus acceptum ieiunium ita seruauerunt ut pater filio per manus traderetur. Inde & ad nos usq; ist ieiunij posfessio cõseruata est. Non erat in paradiso terrestri unum non animalium sacrificia, non carnium usus: post diluuium, & unum repertum est, & dictum aut olera, uescimini quibus libet: posteaquam defijt perfectio, tũc admissæ sunt delicq. Noë exemplum gerit sobrietatis qui uini usum ignorauit. Nondum enim uenerat in uitã mortalium, nec in usu & consuetudine habebatur. Cum igitur neq; uidisset antea neq; bibisset unum. Noë ipsius nocumento Iesus imprudenter cecidit: plantauit enim, inquit, scriptura Noe uineã, & bibit de fructu eius, & inebriatus est: non quod uini potator esset, sed quod experientiam uini non habens, ignorauerat bibendi illius mensuram. Sic itaq; uini usus post paradisum inuentus est. Ex quo sane apparet, ieiunij & abstinentiæ decus antiquissimum esse. Sed & Mosen per ieiunium noui-

Ieiunium Noẽ

Moses.

mas in monte ascendisse. Neq; enim aliter ausus esset uerticem fumũ emittentem C
ad se, atq; in caligine uertari nisi ieunio munitus. Per ieunium mandata dei digito
in tabulis conscripta suscepit. Item supra montem, ieunio leges latæ cõciliator erat:
inferus uero gulæ ad idolatriã populum deduxit ac contaminauit. Sedit, inquit,
populus manducare & bibere, & surrexit ludere. Quadraginta dierũ laborẽ ac per-
seuerantiam, dei sermo continuo ieiunante ac orante, una tantum populi ebrietas
cassam irritamq; reddidit. Quas enim tabulas dei digito conscriptas ieunium acce-
pit, has ebrietas cõtudit: Prophetæ sanctissimo indignũ existimante, unoquoq; po-
pulum ex deo legem accipere oportere. Vino enim temporis momento obscuratam,
populus ille per maxima prodigia dei cultum edocta in Ægypto ad idolatriã tur-
pissime ruit. Ex quo si utrunq; simul conferas, uidere licet, quomodo ieunium ad deũ
Essau. ducat, delitiæ uero saluté prodant. Redi ad priora. Quid Esaum genuerant, Isaacus
Samuelis. fratris reddidit? Nónne cibus unus, per quem primo genita cessit: Samuelem uo-
Samsonis. nonne precatio cum ieunio matri largita est? Quid etiam fortissimum hominem
Samsonem & indomitũ reddidit, nonne ieunium, per quod in matris utero consti-
ptus est? Ieunium illum concepit, ieunium nutrit: ieunium uirum ac fortem fecit,
quod sanè angelus matri præceperat monens, quæcunq; ex uite procederẽt ne at-
tingeret: non uinum, non siceram biberet. Ieunium Prophetas genuit, potentes con-
firmat atq; roborat. Ieunium legislatores sapientes & refertos facit. Animæ optima
custodia, corpori cohabitatio sit cara, fortibus uiris mentis entum & arma, athletis
& certantibus exercitatio. Hoc præterea tentationem expellit: ad pietatem mansue-
sobrietatem familiarem reddit, modestiam generat: in bellis fortem reddit, in pace D
quiescere docet. Nazaræum sanctificat, sacerdotem celebrat. Neq; enim fas fuit ei
iunio sacerdotem attingere sacra, non solum in mystico nunc & uero dei cultu, sed
Heliæ. & in figurato ex lege introducto. Ipsum nanq; ieunium Heliam magnæ uisionis
spectatorem reddidit. Quadraginta nanq; dierum ieunio animam purgãs atq; per-
luna Horeb meruit quantam fas est homini deum uidere. Ieiunans quoq; uidue
filium incolumẽ reddidit, ac fortis potens, per ieunium cœlum mortuum apparuit.
Ex eius item ore ieiuno uox exiens, cœlum populo peccãti tribus annis & sex mẽ-
sibus clausit: aut eorum cor durum, duramq; ferream mollire tantam ad tempus quoq;
tali calamitate condemnare. Quamobrẽ, ne plura uersemus: Sicut aqua super
Helisæi. terram, nisi, per os meum: induxit, per famem omni populo ieunium, ut delicta-
rum ac remissę uitæ uitiũ corrigeretur. Idem hoc autem puto seruatum: Quomodo
apud Sunamitidem hospitio exceptus est: Quomodo item & quæ Prophetas ex-
cepit? Nónne agrestibus holeribus & modica farina bene cocta tantas benedictiones ad
impleuit? ita ut propter adiunctam holeribus cibo mundi agrestem, de monte per-
dicaturi fuerint, qui gustaturi erant, nisi per ieunium precatione cum uenerint exau-
Amianti natura. cta fuisset. In summa, & ut breuiter dicã, ieunium ad deum precatores cõ-
ciliatosq; reddidisse inuenies. Est quod ĩ natura corporis sui deprecatã uocant quę
in flãma cõstituta, in carbonem uertitur, inde uero erepta quasi per aquã ablota
& purgata purior redditur. Talia erant tria puerorũ corpora dierũ apud Babylo
nẽ ex ieiunio usa. In magna nanq; eam in flãma, uicit aurea natura ex fornace ignis
uim & nocumentum superarunt. Imò longe auro potentiores usi sunt. Non enim
absumpsit eos ignis, sed conseruauit incolumes, quamuis nihil flammam illam su-
stinuisset:

A ſtinuiſſet: quã & bitumen & pix & ſarmenta, circumpoſita in cubitorum. 49. altitudinẽ excitabant, quæ & uicina depaſcens multos circa Caldæos aſſantes abſumebat. Talẽ igitur pyram pueri ieiuni ingredientes, uelut aërem leuiſſimũ roſcidumq; calcantes, in tam uaſto igni reſpirabant. nec unum ex capillis quidẽ amiſerunt: tantum eis præſtitit in ieiunijs educatos fuiſſe. Daniẽl aũt uir deliderioru, panem tri- *Damicis.*
bus hebdomadis minime comedens, nec aquam bibens, etiam leones ieiunare docuit in lacũ deſcendens. Velut enim ex lapide aut ferro uel alia duriore materia factus eſſet, dentes in eum minime figere potuerũt leones. Ieiunũ enim corpus illius inſtar ferri cãdentis in aqua tincti obduratũ & Leonibus inuictũ reddidit. Os eñ cõtra ſanctũ non aperuerunt. Ieiunũ extinxit ut ignis, obturauit ora leonum. Ieiunium inſuper orationẽ in cœlum defert, uelut ala quędã ei coniuncta, & ad ſuperna tendens Ieiunũ domorum augmentum, ſanitatis mater, iuuentutis palæſtra, ornamentũ ſenioribus, iter facientibus optimum uiaticum, cohabitantibus ſecurus contubernalis. In matrimonio infidas uir non tacuit uxorẽ uidens ieiunantẽ, uxor item uirum idem facientem animaduertens, zelotypa nun quam erit. Quis obieiunium propriã diminuit domũ? Fac periculũ, numera hodie quæ ſunt intus, numera deinceps, nihil uidebis ob abſtinentiã diminutũ, nullum animal mortẽ timebit, nuſquam effundetur ſanguis, uullam aduerſus animalia mortis ſententiam emittet uenter innocuus. Vacat coquorũ gladius, menſa ſponte natis parata cibis ſatis erit. Sabbati lex data eſt Iudæis: Vt iumentum, inquit, tuum, utq; puer tuus quieſcat. Ieiunũ ſit quies a laboribus, quos ſeruati inq; operam anno continuò tolerant. Parce tũc coquo. Da libertatẽ menſas præparare ſolito: ſine uacare pincernæ manũ. Deſinat aliquãtulũ tot ciborũ ſecundarũq; menſarũ uarietates ſtruens. Quieſcat aliquãdo & domus ipſa ab innumeris illis tumultuationibus & a fumo & odore deniq; B ſurſum deorſum curſitantibus, & uentri tanquam moroſo cuidã & imperioſo domino ſeruientibus. Omnino & uectigaliũ exactores ſubditis ſuis parum aliquando remiſſionis permittunt: det ergo & uenter aliquas induciias. Quinque ſaltem dierum inducias & uacationem tribuat. At improbus & inſatiabilis, continuò petens, & nunquam accepti gratum habens, accepit hodie, cras obliuiſcitur. Quando enim expletus eſt, tunc de abſtinẽtia philoſophatur: ubi inflatus eſt, nihil præcepti rum & ſapientiæ reminiſcitur. Ieiunũ uſum & naturam nõ nouit, ieiunantis menſa fœtus non ſapit. Ieiunantis filiũ orphanum debitũ paternum, uelut ſerpens quidam deuorans, minimè attingit. Deniq; ieiunũ latitiæ quædam occaſio. Sicut enim ſitis dulcem ſubminiſtrat potum, ac fames dulcem omnino præparat mensam: ſic ciborum deguſtationẽ ieiunium ſuauiſſimũ reddit. Interpoſitu namq;, & deliciarum cõtinuationẽ interciudens & abſcondens deſiderabilem ſuauemq; longe ciborũ repetitionem, ut peregrinã ac reſtitutam reddat. Ex quo ſi uolueris iucundã tibi menſam præparare, ſume ex ieiunio mutationẽ atq; interuallum. Tu uero ob copiã ſuperua cuã, affluentesq; numiũ delitias, ueras gulæ delitias ac uoluptatem amittis: dum nimiũ delitias ſectaris, uoluptatẽ delitiarũ perdis. Nihil enim tam deliderabile, quã uoluptas interrupta ac minime cõtinuata. Nam ea quæ ſemper adeſt uſus, longe melius dulciusq; ſapiunt. Sic & ille qui nos creauit, per uicißitudinẽ rerum, cerũ quæ dedit gratiã nobis præſtantiorem tribuit. Nónne uides ſolem poſt noctem clariorẽ appatere? Et uigilantia poſt ſomnũ dulcior, & ſanitas poſt morborũ experientiam

longè est charior. Ita & mensa post ieiunium optatior est pariter, diuitibus lautéque uiuentibus, atq; illis qui tenui & frugali mensa utũtur. Time diuitis illius euangelici exemplum. Illam nanq; uitæ delitiæ igni tradiderunt. Non enim ob inuitiatam, sed ob mollem uictum atq; dentis camum flammis perpetuo obruitur. Hunc itaque ignem ut extinguamus, aqua opus est. Nec tantũ ad futura consequenda ieiunium facit, sed etiam ad corporis salubritatẽ. Nam opus habet tudo ad summũ ex mollibus rebus deducta, facilorem habet ad morbos occasionẽ, cum inebriata natura carnis pondus non diu ferat. Vide mater ne aquam nunc laudiens, post hanc uitam, aquæ guttã (ut diues ille) deposcas. Nemo enim ex aqua factus est obnoxius: nullus unquam caput ex aqua grauatũ, dolore affectũ est. Nullus aquatis pedibus est usus, nec pedes eius ullius unquam ope indiguerunt. Nullius etiam manus aqua irrigata, auxilium expectauere. Superfluum enim quod digestionem fraudat est & nocium (quod delicatis necessariò euenit) morbos uarios corporibus generat: At ieiunantes color uenerandus, non impudenti rubore florens, sed honesto horrore pallore ornatus. Oculus prætereà mitis ac pius, incessus grauis, os uenustum, ac prudẽtiam profitens, minimè uti immodesto aut cachinno utẽs, sermones paratos, cordis purus. Reminiscere parũper sanctorũ, qui a seculis præteritis fuere, quibus cui quis non erat mundus, qui in melotis & pellibus caprinis egere tribulati, & abiecti erant. Illorum imitatore uestigia, si & illorũ præmia capis. Lazari. Quid, quæso, Lazarum in Abrahæ sinu collocauit, nisi ieiunium? Iohannis autem Io. Baptist. uita unum erat ieiunium, qui nec lectum habuit, nec mensam, non terram aratro apertam, non bouem aratorẽ, non fruges, non pistorem, non denique quicquã aliud in uita necessariũ: quamobrẽ nullus eo maior inter natos mulierum dominus testimonio surrexit. Paulus Paulũ quoq; inter alia multa, ieiunii quoq; quod ipse de tribulationibus suis gloriando cõmemorat, in tertium cœli euectus. Iam uita, de manus lotus qui carnem humanã nostri causa assumpsit, per ieiunium diabolo insidias conatusq; eius ita profligato nos instruere uolẽs ut ieiunijs & exercitationibus & palæstris nosmet ad certamina cum inimicis paratos reddamus: & ut aduersario per ieiunium fiduciam, audaciam omnẽ ad erectionẽ contra nos eripiamus. Cum aliquo modo diuinitatis sublimitatem tentari nequaquam possit, ut homo uolunt, ac ab inedia sustinuit. Post resurrectionem uero, cum in cœlum ellet ascensurus, cibo est usus, ut uerã corporis reuiuiscentis naturam ostenderet. Tu uero ligulæ unctus corpus sanabis mente uigorem dubio tuo fides, nulla salutarium actionũ doctrinarum alimonia fouens. Ita quarum nullam habes rationem. An ignoras, ut quemadmodum cæteris actionibus auxilio fit ut alatur: ita caro eam per legitimam additamenti quietem reparat. Spectatum uero qui nouerit, carnẽ in seruitutem redigit. Fructus parturit operantibus. Si mentem itaq; robustã ac ualentem habere uoles, carnẽ tuam seruitutem labori gabis. Hoc enim est quod Apostolus ait: Quamuis exterior homo noster corrumpitur, tamen interior renouatur de die in diem. Fundis. Quando dominum fortior fuit? Non contemnes corruptibiles hasce escas. Quæ de cœlo descendit, illam mensam qui nouit omnino poterit uitæ uitas accumulare? Quis ignorat quem a principio per saturitatem & cibos immodicos permes sibi tortores præparas? Quis unquam lauto uictu & delitiis contentus sortis suæ spiritualis gratiæ communionẽ ullam excepit? Videtes rerum legem

A legem accepturus, iterum ieiunio opus habuit. Ninuitæ nisi usq; ad animalia ieiu-
nassent, euersionis & ruinæ minas nequaquã euasissent. In deserto autẽ quotũ cor-
pora ceciderunt? nonne illorũ qui carnes appetiuere? Illi enim donec manna tantũ
& aqua contenti fuere, Ægyptios uicere, mare pedibus trasiere, in eorum tribubus
nullus æger ac debilis fuit. Postquam uero carnium ollas quibus in Ægypto nutri-
ti fuerant recordati sunt, inq; Ægyptũ desiderys suis reuersi sunt, terram promissi-
onis minime uiderũt. Nonne igitur exemplũ hoc formidas? non horres miscundũ
hunc cibum, ne te a speratis bonis excludat? Sed ne sapiens quidẽ Daniël uisiones
uidisset, nisi ieiunio splendidiorẽ perspicaciorem q; animã reddidisset. Ex cibi nanq;
crassitie, ueluti uapores ardentes, more condensæ nebulæ conscendentes, innascen-
tem [illegible]ti spiritus splendorẽ omnino euertunt. Si uero angelorũ cibus est aliquis,
panis est, ut ait Propheta: Panem angelorũ mãducauit homo: nõ carnes, non uinũ,
nõ denique quæcunq; ys qui uentri student, curari solent Ieiunium contra dæmonũ
exercitum sunt arma. Hoc enim genus nequaquam nisi per orationem & ieiunium
discedit. Talia igitur sunt ex ieiunio bona. Saturitas autẽ nequitiæ probriq; initium
est. Statim enim delitias ebrietates, sumptuosaq; ciborum condimenta, omne ge-
nus bestialis lasciuiæ subsequitur, imò una concomitatur. Inde homines in equos
post mulieres insanientes degenerant propter œstrum ex delitys in animam indu-
ctum. Ab ipsis uinolentis natura sexus peruertitur, atque commutatur: ut in mare
fœminam, & in fœmina marem quærant. Ieiunium uero uel in matrimonio mode-
stia utitur & continentia, ac ab ipsis longè concessis abstinent: & de communis sen-
tentia consilij, quandoque ad tempus uacant, ut orationi dent operam. Ne tu puta Ieiunij uerũ.
B solum in ciborum abstinentia ieiunij bonum esse: Verum nanque ieiunium ma-
lorum est cuitatio: Cum ieiunas solue omnem impietatis colligationem, ne proxi-
mo tristitiam inferas, æs alienum illi remitte, non fora litesq; per ieiuniũ exerceas.
carnes non edis? fratrem nihilominus edis. Vino abstines? At contumeliandi libi-
dinem non colubes. uesperam ad cibum expectas? At totum nihilominus diem
in foro & iudicio consumis. Væh uobis ebrij non uino tantum, ira & indignatio,
animæ quædam ebrietas est, excordem ac stolidam eam ueluti uinum reddens. Est
item tristitia ebrietas, mentem submergens. Timor ebrietas est, quando quæ ti-
menda non sunt timentur. A timore, inquit, inimici eripe animam meam. Denicq;
affectus omnis seu perturbatio quæ mentem uexat, ac de statu dimouet rationis,
iure potest ebrietas appellari. Cogita parumper iratum, uidebis ob animi pertur-
bationem ebrietate quadam captum, nec sui ipsius dominum esse: sese ignorat, &
Præsentes, quemadmodum in pugna nocturna ruit in omnia atque offendit: in-
compositа loquitur, strenuis est, iurgatur, cædit, minatur, iurat, clamat, uociferatur,
rumpitur. Fuge itaq; ebrietatem: Sed & eam quæ uini est, ne admittas. Ne ante-
uertas aquæ potionem uinolentia. Ne per ebrietatem ad ieiunium uenias. Non
est accessus ad ieiunium per ebrietatem: neque enim per auaritiam ad iustitiam,
neque per luxum ad modestiam ac pudicitiam: non denique per uitium ad uirtu-
tem aditus est. Alia porta ingrediendum. Ebrietas ad luxuriam deducit, parsim o-
mnia frugalitasque ad ieiunium. Certaturus ante sese exerceat. Ieiunium cœpturus
ante se ad continentiam præparet. Noli legis autorem decipiendo, quinq; dierum

abſtinentiam per luxum compenſaturus, totidem dierum crapulam præſumere. Fruſtra nanque laboras corpus quidem conterens, defectum uero haud corrigés. Tu uero non eſt receptaculum, in dolum fractum aquas hauris. Vinum enim per fluit uiam tuam decurrés, peccatum uero remanet. Seruus fugit dominũ uerberantem: tu autem ſingulis diebus caput a uino tentari atque cædi ſuſtines. Vinum igitur uſus optima menſura, quantum ſat eſt ad corporis ſanitatem. Si autem excellens, cras grauicapitabis oſcitabundus, languidus, marcidus, uinum olens. Omnia tibi circum agi, omnia moueri uidebuntur. Ebrietas ſomnum quidem inducit mortis fratrem, uigilantiam uero ſimul adfert ſomni ſimilem. An neſcis quis ſit quem recepturus es? qui nobis pollicetur, quod ego & pater ueniemus, & mãſionem apud eum faciemus. Cur igitur ebrietate præoccuparis, & domino uiam præcludis? cur inimicum permittis tuas munitiones inuadere, teque de ſtatu deiicere. Ebrietas dominum non recipit, ſpiritum ſanctum expellit. Vt fumus apes abigit, ſic ſpirituales gratias crapula reiicit. Ieiunium ciuitatis ornamentum, fori ſtabilitas, domorum pax, rei familiaris ſalus. Quod ſi uis eius ornamentum inſpicere, compara diem hodiernam craſtinæ, & hanc aſpicies ciuitatem ex tumulta & turbine in altam quietem commutatam. Cupio itaque diem hodiernam, craſtinæ ueneratione ſimilem eſſe: & diem craſtinam, hodiernæ diei claritate non eſſe inferiorem. Dominus igitur Ieſus nos ad temporis circuitum deducens, det nobis certantibus ut ad iſta præludia, firmiſſimum ac ualidum fortitudinis robur, oſtendentes, ad diem coronarum intrepidi pertingamus & nunc ſalubres adflictiones toleremus, & in futuro ſeculo meritorum ex iis quæ rectè fecerimus, præmium apud iuſtum dei & ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti iudicium conſequi ualeamus: cui gloria & imperium in ætterna ſecula. Amen.

SERMO II DE IEIVNIO PRIDIE DIEI CINERVM.

Orationis uirtus.

Adhortemini, inquit, ſacerdotes populum, loquamini ad aures Hierioſolymæ. Maximum quidem momentum fratres dilectiſſimi ad ſtudiorum alacritatem intendendam, pigros uero & ignauos excitandos habet orationis uis & natura. Ex quo duces in aciem exercitum deducturi, uerbis uirtutem excitantibus uti ſolent: tantamq; hunulcemodi monitio uim continet, ut mors ſæpenumero penitus contemnatur: & qui in gymnaſiis atq; ludis exercentur ob coronam conſequendam, multũ ab ipſorum magiſtris ad laborum tolerantiam excitantur. Ex quo plures ob gloriæ præmium perualì, corporis pericula contemnunt. Nunc item mihi Chriſti milites aduerſus inuiſibiles inimicos in bellum educturo, ac pietatis athletas da iuſtitiæ coronas per ieiunii præparationem, neceſſarius eſt adhortationis ſermo. Quid igitur fratres dicam? Hi quos ſupra narraui, certaminibus ac paleſtris legitime ſtudentes, ciborum copia corpora lagenant, ut labores ſuperare ualeant. Nobis autem, quibus non eſt certamen aduerſus carnẽ & ſanguinem, ſed aduerſus principatus, aduerſus poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, aduerſus ſpiritales nequitias neceſſarium profectò fuerit per ieiunium & abſtinentiam ad certamen præparari. Nam oleum quidem athletas inungit: ieiunium uero in dei uia ſeſe exercentes ad pietatis ſtudia firmat atque incendit. Ex quo quantum carnis tibi ſubtraxeris, tantum ſpiritualis habitudinis ue-

A dinis uegetationi addideris. Non enim ex corporis lacertis ac uiribus, ſed ex ani-
mæ robore atq; conſtantia, tum in cunctis laboribus & aduerſitatibus patientia,
aduerſus inuiſibiles hoſtes uictoria potentiaq; oritur. Eſt itaq; omni quidem tem- *Ieiunium utile*
pore ieiunium utile ſeruantibus (neq; enim cæmonum malignitas aduerſus ieiu-
nantẽ audet: ſed animæ noſtræ cuſtodes angeli libentius ac ſtudiotius eos curãt, qui
per ieiunũ purgati fuerint: multo uero magis hoc tempore, quãdo per uniuerſum
orbẽ circumq; aque prædicatio hæc annuntiatur. Nec inſula ulla, nec terra, non ci-
uitas, non gens, non denique locus ullus tam deſertus, ubi prædicatio iſta nõ fuerit
audita. Sed & exercitus, & iter facientes terra mariq;, mercatores quoque omnes
ſimiliter audiunt libenterq; ſuſcipiunt. Itaq; nemo e ieiunantium numero ſe ſub- *Nota Græcorũ*
trahat: in quo & generationes cunctæ, ſexus omnis, ætas, ordo induduntur. Angeli *ſeueritatẽ qui*
per ſingulas ſunt eccleſias, eos qui ieiunant, deſcribentes. Vide, quæſo, ne ob bre- *nemnem a ie-*
uem ciborum delectationem plectaris, neu te reum ac deſertorem acies angelo de- *iunij obſerua-*
ſcribenti conſtituas. Minus ſane periculum fuerit aliquem in acie ſcutum proijcere, *tione exclude*
quam arma ieiunij maxima derectare. Dives es? Ne ieiunũ deſpicias, ipſum tibi *bant.*
continuam accipere dignatus: neue tuam domum a uoluptate poſſeſſam, uilem
reddas, ut tu tandem apud legis autorem des pœnas, & longè maioribus iure in-
flictis laboribus, uel ex corporis ægritudine, uel aliqua alia ſuperueniente calami-
tate luxuriam compenſes. Si rurſus pauper es, ne & tu ieiunium irrideas: cum illud
tibi contubernale domeſticumq; iamdudum habeas. Mulieribus autem ſicuti re-
ſpirare, ſic ieiunium proprium eſt, idque ſecundum naturam. Pueri ſicuti plantæ
ſurgentes, aqua ieiunij irrigentur. Senes item laboribus leuat ieiunij antiqua fami-
a liaritas. Labores enim diuturna conſuetudine ijs qui in uita abſtinentia ſe exercent,
leuiores ſanè contingunt. Iter facientibus expeditus comes eſt ieiunium. Velut e-
nim luxas, gulæ delitijs oneratos nos atque impeditos eſſe cogit: ſic ieiunium & ab-
ſtinentia leues & expeditos in itinere reddit. Deinde exercitu quidem conſcripto,
neceſſaria non ad uoluptatem militibus cibaria dantur. Nobis uero aduerſus in-
uiſibiles inimicos ad bellum exeuntibus, ac poſt uictoriam de his ad cœleſtem pa-
triam feſtinantibus, nonne multo magis competit, ut quemadmodum milites fo-
lent neceſſarijs contenti ſumus? Mala ergo ut bonus miles patere, ac legitime certa,
ut coronam ſperatã referre ualeas. Illud omnino ſcias, quòd omnis qui prompto
contenderit animo, cuncta facile ſuperabit. Quod autem modo cœpi dicere, dignũ
fuerit non cõtemnere. Nam mundi quidẽ militibus ex laborũ proportione cibaria
augeri ſolent. Spiritualibus aũt militibus ij, qui minus habent ciborũ, maiorem
obtinent dignitatẽ. Vt aũt horũ naturas inuicẽ comparemus: Materia militiæ mor
talis, ferrũ eſt: Noſtra uero ex ſpe ſalutis conſiſtit. Scutũ illis ex pelle & ligno cõfici-
tur: nobis uero ex fide munimentũ ac thorax. Nos iuſtitiæ thorace contegimur: illi
lorica, ferreaq; tunica munũtur. Nobis gladius ſpiritus eſt ad nos tuẽdos: illi uero
eũ qui ex ferro eſt obijciunt. Manifeſtũ itaq;, quòd cibi nõ eaſdem utriſq; uires fa-
ciunt. Verum nos pietatis dogmata roborãt: illis autem ſaturitas uentris ad certa-
mẽ eſt neceſſaria. Quamobrẽ fratres dilectiſſimi, quando præſens tempus reuer-
tens, hos nobis optatiſſimos dies attulit, tanquam ueteres nutrices libenti animo
omnes excipiamus, per quas eccleſia nos ad pietatem educauit. Paratus ad ieiu-

nium, ne triſtitiam more Iudæorum oſtentes, ſed ex euangelij præcepto laua faciem, unge caput, minime lugens, minime dolens: ſed ſpirituali potius lætitia exhilaratus, animæ tuæ congaude. Nôſti enim quemadmodum caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem. Si hæc igitur inter ſe aduerſantur, carnis delitias ſubtrahamus, robur atque uires animæ addamus: ut per ieiunium de corporis uoluptatibus triumphantes, continentiæ coronis redimiri poſſimus. Iam igitur teipſum ieiunij decore atque meritis præpara, ne hodierna ebrietas craſtinam tibi eripiat ac deſtruat abſtinentiam. Vana quidem & improba eſt huiuſcemodi cogitatio: quoniam quinque dierum nobis ieiunium præcipitur, hodierno die a crapula incipiamus, uinoque immodico noſmet obruamus. Nullus enim uxorem pudicam legitime ducturus, amicæ ſeu pellici ſe antea commiſcebit. Non enim legitima uxor ſimul cum abominandis cohabitari ſubſtinebit. Itaque neque tu ad expectati ieiunij compenſationem indulgere uelis ebrietati, quam dixerim publicum uulgi ſcortum, impudentiæ matrem, ſtultæ ridentium infamiam, ad omnem denique probri ſpeciem facile inſtrumentum. Neque enim ieiunium præceſque ad deum in animam ebrietati ſubiectam ingrediuntur. Ieiunantem intra ſacra munimenta recipit deus. Crapula uero referto, ut nefario & abominando, minimè ſe propinquum reddet. Si enim cras ueneris uinum maredum redolens, quomodo in ieiunium tibi crapulam computabo? Non enim cogitare debes, quando heſterno uino non berit cum merum ac recens uinum nō redoleam? Sed quod ab heſterno uino non dum ſis repurgatus. In quo, quæſo, te loco conſtituam, inter ebrios, an ieiunantes? Crapula nanque olfactu ſeſe oſtendit: purgatus autem ſtomachus ac uacuus, ieiunij teſtis erit: in contentione ac dubio uerſaris, an ſub ebrietatem ueluti manducipium redigaris. Nec illud te iure dimittet, cum claras ſeruitutis habeat conjecturas, tuum olfactum, ſicuti ex uaſe quodam fœculento exeuntem. Statim itaque primi diei ieiunium reprobum tibi erit adhuc faturo, & crapulæ reliquias redoleti. Quorum autem principium reprobum eſt, & reliquum totum abiectum eſſe liquet. Ebrij regnum dei non poſſidebunt. Si ebrius ergo, ad ieiunium ingrediaris, quæ tibi utilitas ſi propterea a regno excludaris? Quid deinceps ieiunare fuerit opus? Nonne uides quòd certaturos equos magiſtri ac domitores per abſtinentiam prius curant, agileſque reddunt? Tu uero de induſtria teipſum fatu. tate uaſtas atque deprimis uſque adeo, ut & bruta animantia gulæ uitio ſuperes. Venter enim grauis non ſolum curſui, ſed ne ſomno quidem captando ſatis eſt aptus: quoniam pondere peſſundatus non admodum quieſcendi poteſtatem tribuit, ſed huc illuc crebras facere reuolutiones cogit. Ieiunium pueros cuſtodit, modeſtum iuuenem reddit, ſenem grauem facit. Canities nanque ieiunio decorata, longe eſt uenerabilior. Mulieribus ornamentum eſt aptiſſimum, uegetorum ualentiumq; frenum, coniugū cuſtos, uirginitatis nutritor. Talis enim eſt per ſingulas domos abſtinentiæ diligentia: publica uero uitam noſtram quodam modo gubernat. Omnem etiam ciuitatem ac populum ad bonum traducit ſtatum. Rixas ac ſtrepitum ſopit, exterminat lites, contumelias comprimit. Quemadmodum enim magiſtri alicuius præſentia puerorum tumultum ſedat: ſic ieiunium ciuitatis turbationem frenat. Quis laſciuus aut perditus ex ieiunio prodijt? Quis chorus petulans

Non ſumenda prius crapulatione ieiunij

A petulans ex ieiunio cōstitit? Molles risus, lasciui cantus, insanę saltationes, è uestigio ciuitatē egrediuntur à ieiunio tanquam seuero quodam iudice fugatæ. Quod si omnes illū in rebus agendis consiliarū caperēt, procul dubio nihil prohiberet, quin pax tranquilla per orbē foret. Nec gens aduersus gentē insurgeret, neq; item tot exercitus describerentur, aut tot arma inimica exercerentur. Non fora feruerent, non in carcerē homines ducerentur: non dentes syluæ atq; saltus grassatores haberent, nec ciuitates sycophātas, nec mare piratas formidaret. Si omnes ieiunij discipuli fuissent, non uox illa truculū præcipientis secundū Iob esset audita. Non uita nostra tantis onerata malis, tot doloribus referta esset. Si ieiunū uitę nostrę dominaretur, non dubiū quin omnes nō solū ciborum, sed etiam auaritiæ & cupiditatis, & cuiusuis malitiæ abluentū cōplecteremur. Quibus expulsis reliquū esset, ut pax animā quę esset alta sequeretur. Nūc uero qui relicto ieiunio delitias tanquā beatas per sequuti sunt, & innumerā diram malorū cateruā introduxerunt, & sua ipsorū corpora cōiumpere. Obserua paruper, quæso, uultus eorū differentiā, qui tibi hodie uesperi, quæ cras apparebūt. Hodie nanq; tumentes rubētesq;, ac tenui pudore madentes erūt, oculi humore referti, procaces: sensus acumine ob nebulas internas priuati. Cras uero ora firma, lunā, ueneranda, naturalē colorem præ se ferentia, sensus alacritatisq; plena, nulla sanè intus causa naturales effectus per ubi superfluitatem impediente. Ieiunū, inquā, angelorū imago, mortalium contubernalis, uitę moderatio. Hoc & Mosen legislatorem constituit. Ieiunij fructus Samuel fuit. Ieiunans orauit Anna mater deum: Adonai, domine, Eloi, Sabaoth, si uidens respexeris super seruā tuā, & mihi semen uirile dederis, dabo ipsum corā te munus. Vinū & sicerā non bibet usq; in diē mortis ipsius. Hoc ité & magnū Samsonē nutrijt: quod dum ille seruauit, mīlia in bello cæsit, portas ciuitatis submouit, uim leonū robore lacertorū superauit. Quādo uero, & uini, & scorti illecebris est captus, in hostiū facilè potestate peruenit: deinde oculis priuatus, pueris alienigenarum ludibriū est factus. Ieiunans Helias tribus annis & sex mensibus cœlū præclusit: postquā enim uidit multā exuberantiā nequitiā prouenientē, necessariū populo ac minime uoluntariū ieiuniū imposuit, per quod eorū peccata præter modū glisscētia cōpressit: ieiunio scilicet ut castigatorio & gloriosa quodā uitio, ime scelerū ac malis impositum. Quemobrē omnis ordo ipsum complectamur. Pauperes, ut ueri hui cōtubernalē & conuiuā: ferui ut continui laboris uestri ac ministerij requiē: iuuenes, ut sanitatis afflictæ remediū, & immutationē tāa iucundiora reddens quæ contemnitis luxus contemptibilia fecerat: ęgri, ut sanitatis maturē ualentes ut uestræ custodiā tantitatis. Percōtare medicos, qui tibi resecrent, quā omnū sit incertissima & periculosissima ea corporis habitudo, quę ad extremū usq; bene habere uidetur. Quamobrē medicorū peritissimi, corporis superfluitates per ieiuniū tolere cōtendunt, ne per carnis grauitatē uires debilitent. Deinde substantiam nanq; per abstinentiā & frugalitatē, carnis excessum ac pondus castigātes, renouatione quadā ualetudinis & augmenti in nutrimenti moderati uegetationem præparāt. Sic omni studiorū genere & omni corporis habitudini omnibus similiter & diuersis & formis & noctibus ac diebus, ciuitatibus & desertis, ex ieiunio prouenit utilitas. Hęc igitur tanta ex eo beneficia bonaq; cōspicientes fratres dilectissimi, Ieiunium illud animis excipiamus. Non quēadmodum hypocritæ tristes, sed ex domini præcepto hilaritatem sine simulatione ostendentes. Nec puto adhortationem

Epilogus de ieiunij laude.

hanc nostram

hãc noſtram de ieiunio uſpiam tanta opus habere cõtentione, quanta in hoc uno, c
nequis hodie ueſtrũ ob futuram abſtinentiam in ebrietatem incidat. Ieiuniũ nanq;
multi partim conſuetudine inueterata, partim etiam uerecundia quadam obſeruãt
atque ſuſcipiunt: Ebrietatem uero metuo, quam ueluti quandã hereditatem pater/
nam, uini amatores cuſtodiunt. Quemadmodũ enim ij qui ſe ad longas accingunt
peregrinationes: ſic ſtulti hodie nonnulli, ante horum quinq; dierũ abſtinentiã uo/
lentiæ ſeſe dedunt. Quis ita excors, ut prius quam eſurire incipiat, uinũ ac ebrie/
tatis infamiam appetat? Nonne uides quod uenter depoſitum minime ſeruat? Ven
ter ſocius infidiſſimus promptuarium incuſtoditũ, ex multis quæ ei traduntur il/a
quæ nocent facile continet, accepta minime curat. Vide ne eras & tibi ab ebrie/tate
uenienti, ea quæ nunc leguntur dicantur, Non hoc ieiuniũ elegi, ait dominus: Quid
commiſces minimè miſcenda? quæ participatio ieiunij ad ebrietatem? Quæ cõmu/
nicatio luxus ad abſtinentiam? quid templo dei cum idolis commercij? Dei nanq;
templum ſunt quibus dei ſpiritus inhabitat. Templum uero idolorum illi, qui per
ebrietatem intemperantiæ probrum ſuſcipiunt. Hodierna inquã, dies, ueſtibulum
& primus ad ieiunium ingreſſus eſt. In atrij enim domus qui contaminatus ingre/
ditur, minimè dignus eſt ad ſancta trãſire. Nullus ſeruus ſibi dominũ concilare cu/
piens, eius inimico ad impetrandã beneuolentiã utitur. Ebrietas inimica dei eſt. Ie/
iunium uero, pœnitentiæ initiũ. Si uis igitur per confeſſionẽ ad deum redire, ebrieta
tem fuge, ne tibi difficiliorẽ abalienationem facias. Non eſt autem ad perfectũ lau/
dabile q; ieiunium ſatis ciborũ abſtinentia: ſed ieiunemus ieiunio deo gratũ & acce/
ptum. Verum, deo q; placens ieiunio eſt abſtinere a malo, linguam continere, iram
tẽperare alienũ eſſe a cõcupiſcentijs, detractione, peruerſo & mendacio. Horũ itaq; p
moderatio, uerũ erit ieiunio. Pulchrũ ieiunio eſt in huiuſmodi uerſari abſtinentia.
Igit in domino delectemur, & in meditatione ſermonũ ſpiritus, & cõmunicatione
ſacrorũ myſteriorum, & demũ in cunctis noſtras animas dirigentibus inſiſtatis ſo
lidũ conſtituamus. Ieiunio autẽ & famẽ illam quæ anima, eſt, caueamus. De qua &
Propheta loquens ait: Non occidet deus fame animas iuſtorũ. Item in pſalmo: No
uidi iuſtũ derelictũ, nec ſemen eius quærens panem. Non enim de ſenſibili loquitur
pane: cum dominus pernoctauerit patriarchæ noſtri Iacob filios, in Ægyptum famis
gratia deſcẽdere: uerum de ſpirituali loquitur cibo, per quem interior homo noſter
perficitur, ne contra nos inſurgat ieiunij eius genus, quod Iudæus Propheta nunc
tur dicens: Ecce dies uenient, ait dominus & inducã in terram hanc famem: non aũt
panis famẽ aut aquæ ſitim, ſed audiendi uerbi dei famem, quam hac de cauſa nullus
induxit iudex: quoniam eorum mentẽ in fame ueritatis ac ſanctorũ præceptorum
uerſari, tantumq; ciborum eos uoluptati uacare, ac exteriorẽ hominem eius mor/
talibus ſaginare conſpiciebat. Quamobrẽ fratres dilectiſſimi, hos ſacratiſſimi ieiu/
nij dies, paſcat nos ſanctus ſpiritus matutinis ac ueſpertinis gaudijs. Nullus ſpiritu
ac uolens cõuiuium hoc ſpirituale deſerat. Omnes cratera ſalutis arripiamus,
quem ſapientia fundens nobis ex æquo propinauit: quatenus quilibet ad eum hau
riendum idoneus eſſe poteſt. Nam craterẽ ſuum miſcent, ac beſtias imitantur: hoc
eſt, perfectorum ſolidum cibum, eorum qui exercitatos habent ſenſus ad diſcretio/
nem boni ac mali, ut ait Apoſtolus. Quo ſane cibo legitime in ſpiritu ſatiati, digni
ſponſi lætitia inueniamur, in Chriſto Ieſu domino noſtro. Amen.

Ieiunij uerum

Panis quẽ non quærunt iuſti.

IN EBRIE

A

IN EBRIETATEM ET LVXVM QVIBVS DIE Paſchæ populum affectum uidit.

ouent me quidem fratres ad hunc ſermonem ueſpertina ſpectacula: illud uero meam retardat animum, meamq; in dicendo alacritatem hebetat atq; abrumpit, quod ex his quæ apud uos tentaui, nullum prouenientem conſpiciam fructum. Nam &, agricola ſeminum primò iacto tum germinibus nullis exargentibus, deſperatione quadam pigritiæq; ad alias rurſus ſementes faciendas capitur. Si enim in tot admonitionibus, quas & ſuperiore tempore uos adhortando non præteriuimus, & deinceps ſeptem iſtos ſeruum hebdomadis noſte ac die per Euangelicã uos de anima ſine intermiſſione obteſtati, nihil penitus profecimus: qua uos ſpe hodierna die alloquemur amplius, aut adhortabimur? O miſeri, quot noctibus fruſtra uigiliis, quot diebus fruſtra conuentis, ſi tamẽ & fruſtra. Nam qui in bonarũ actionũ profectu ſemel fuerit deinde ad antiquã uiuendi redeat conſuetudinẽ, non ſolũ eorum quos eſt paſſus laborũ præmium non ſumet, ſed longe grauioribus dignus eſt pœnis: quòd cum dei uerbũ deguſtauerit, & myſteriorũ notitia dignatus fuerit, breui admodũ delinitus uoluptate cuncta prodiderit. Nam paruus quidẽ & infirmus uenia dignus eſt: potentes uero (ut dicitur) potenter examinabantur ac punientur. Veſper unus, impetus inimici unus, omnẽ præteritũ laborẽ prodidit atq; diruit. Quæ igitur alacritas, quæ induſtria dicendi reliqua mihi? Itaq; ſatore me omnino taciturũ fuiſſe, niſi Hieremiæ metuerem exemplũ: qui ad populũ cetumacẽ atq; incredulum loqui minimè uolens, illa paſſus eſt quæ ipſe narrauit. Quomodo uidelicet uerbũ dei nũ tibi illi factũ uelut

B ignis in interioribus, qui & ubiq; illi adfuerit, & quẽ ferre nequiuerit. Eo mirè laſciuæ, dei timoris oblitæ, ignis æterni minas nihili pendẽtes, in die tali, quando eas obreſurrectionis memoriam, domi honeſte conſidere oportebat, ac illius diei recordatũ, in qua cœli quidem aperientur: apparebit uero nobis iudex e cœlis, & tubæ dei, & reſurrectio mortuorũ, & iuſtum iudicium, & cuiuſq; retributio prout his quæ geſſit, pro eo, quod de his rebus cogitarent, corda ſua a malis concupiſcentiis repurgarent præterita delicta lacrymis delerent, ad occurſum Chriſti & magnũ illũ apparitionis ipſius diem ſeſe præpararẽt, a recto ſeruitutis Chriſti iugo, capita bouelli operta uelaminibus impudice retegentes, deũ, & eius angelos deſpicientes, ad matũ aſpectus impudẽtes diffluere conantes, horũ lexũ oſtentãtes: Pedibus geſticulantes, ac ocalo petulco, reſupino laſciuo, ad ſaltationes lanientes, iuuẽtutis intẽperantiã in ſe puocãtes: In locis ſacris pro mœnibus ciuitatis choros cõſtituentes ea planauerint, ac omnũ probrorũ officinas reddidere. Vere iuſtè mereremini cãubus terrã uero pedibus laſciue ſaltãdo cõtaminauere, noſtar theatri cauſſã adoleſcentiã. cæteruas ſibi circũſtantes. Denique inuerecunde omnino ac infamiæ mehercule nodũ infamiam, nollũ probrũ prætermiſere. Hæc itaq; quomodo tacebo? quomodo dignè eoquerar? Vinũ profectò harũ ſtragem animarũ nobis fecit. Vinũ dei donũ ad infirmitatis robur ac ſuſtentationẽ ſapientibus cõceſſum, nũc uero inſtrumentũ mẽtis mentiæ intẽperantibus eſt factũ. Ebrietas dæmon eſt uoluntarius, ex uoluptate animabus noſtris inditus. Ebrietas malitiæ mater eſt, uirtutis inimica, fortẽ uirũ reddit ignauũ, ex tẽperato facit laſciuũ, iuſtitiã ignorat, prudentiã extinguit. Sicut enim aqua ignis eſt aduerſa, ſic uinũ immodicũ rationẽ ſupprimit. Quãobrẽ uereor cõtra ipſum aliquid dicere, non ut te paruo quidẽ aut cõtemnendo malo, ſed q; nihil ſim per meũ ſermonem

Ebrietatis mala.

sermonem profecturus,nec aliquid utilitatis allaturus. Si enim ebrius insanit aetc c
nebris obuoluitur,uanus labor fuerit apud non audientem uerba facere. Quos igi
tur alloquemur,si quidem is qui admonitione indiget,minime dictis auscultat? So
brius uero & qui sapit,omni animi affectu purgatus,nullum ex uerbis expectat ad
iumentum? Quid igitur faciam,si & oratio mea sit inutilis futura? silentium uero de
sperationem respiciens? præterimus ne diligentiam? At negligentia periculosa,
quamobrem loquar. Omnino loquar aduersus ebrios, & apud sepultas aures cla
mabimus. Quanquam ut in pestilentia solet euenire, ii qui corpora curant, sanos
quidem & eo morbo liberos adiumentis quibusdam ad sanitatem seruandam fac
entibus,securos reddunt: Illos uero qui iam affecti sunt,minime attingunt: Sic fer
mo noster ex parte tantum aliqua proficere poterit, custodiam & cautionē his qui
morbo illo nondum laborant monstrādo: hos uero qui iam illo tenentur prætereū
do. Qua in re die homo miser a brutis differs? nonne rationis munere,quam a deo
omnium cōditore accepisti,reliquæ creaturæ omnis factus dominus & imperator?
Hoc igitur te mentis lumine per ebrietatem priuans, inter bestias ratione carentes
annumerari poteris,si mihi & illis uideri. Imò & bestijs longe peiores eos existima
uerim qui ab ebrietate superantur,quum illæ certos status habeāt leges & horas,
at ij,quòd plus æquo se uino ingurgitauerint, corpus & superuacuo calore conce ta
uerint,in cōmiscendo nullius temporis & horæ rationem habentes,nequillumis cō
plexibus & amoribus inter se utuntur. Nec solum eo peiores brutis quòd mentem
sani aut ebrij, sed etiam quod sentibus longe infra illa deficere uideantur. Quod,
quæso, animal ita usu auditúue atq; ebrius homo debilitatur? Nonne familiar illu d
mos interdum ignorant,alienis uero sæpe ut domesticis cōgrediuntur? An non um
bras sæpenumero, tanquam sulcos aut loca præcipita transiliunt? Aures terrifico
sonitu more fluctuantis maris refertas habent: Terra interdum insurgere,ac in ar
duum ac rectū erigi,montes uero circumuoueri uidentur. Quandoq; ab re & præ
ter modū rident: nunc uero sine consolationis remedio plorant, nunc item audaces
& temerarij: nox timidi & ignaui. His etiam somni sunt graues,ægre respirantes &
prope suffocantes, ac reuera morti uicini. Vigilia uero somnis stupidiores. Insom
nium quod dū est una ipsorum qui, cum nec uestem habeant, nec quod comedant
usq; in crastinum,& regna administrāt & exercitibus imperant,in ebrietate, & cui
tates ædificant,& pecuniam distribuunt. Talibus uinum phantasmatis,taliq; decep
tione feruens ipsorum corda possidet. In alijs uero alios sæpeq; contrarios exer
cet actus. Nonnullos uideas desperabundos, tristes atq; dolentes, semper querū
los ac lacrymis refertos, Merum in differentibus corporum habitibus, differentes
Vini effectus. animæ perturbationes exercet. Eos enim quibus sanguinem ad superficiē usq; fab
fundit,lætos & hilares animo reddit. In eis uero qui graui habitudine, frigidoq; cir
cum præcordia sanguine corripiuntur,cōtrarios producit effectus. Sed quid opus
reliquam perturbationum cateruam numerare,morum peruersitatem,promptitu
dinem illam ad iracundiam, ad querelas, celerem ac repentinam animi ad omnia
mutationem,strepitum multum ac tumultum, facilem ad dolos deductionem, ad
omnes iræ motus inconsiderantiam? Voluptatis uero incontinentia omnis, ex uni
fonte originem uimq; habens,præceps ad omnem impuritatem atq; intemperan
tiam ruit. Animalium omnium libidinum fœditatem superat,quum bruta naturæ
leges

A leges in hoc genere noſcant atq; obſeruent: ebrij tantum in mare fœminam, in fœmina marem quærunt atq; optant. Nec cuncta quæ ex ebrietate mala procedunt, facile proſequi oratione fuerit. Nam incómoda damnaq; & peſtilentiæ temporis interuallo hominibus prouenunt, cœli grauitate paulatim hominum corpora inficiente. Quæ uero ex uino ſunt, ſtatim irruunt: ſic animam perdentes, ut eam ſqualidam, ſtigmateq; plurimo maculoſam relinquãt. Sed & ipſum corporis habitum corrumpunt, dum non ſolum abundantia uoluptatum ad laſciuiam inſanientium illos labefactant, & diſſolutos reddunt. Sed & corpus tumidum, putridum, muſcoſum, & uitali nitore priuatum circũferentes. Nam eos uidere licet oculis huentibus, cute ſuppallida, ſpiritu graui, lingua balbutiente ac demiſſa, uoce confuſa, pedibus puerorum more infirmis ac titubãtibus, execrationes frequentes ex inanimatis deflucres. Miſeri profectò, ac longè miſeriores quam fluctibus agitati, quos fluctus alijs alij ſuccedentes a tempeſtate liberari non ſtatim ſinunt. Sic horum animæ madentes, uino ſubmerſæ ſunt. Quamobrem ueluti nauigia quando fluctibus procellæ acceptus grauãtur, neceſſario cõmeatus uacuatione ac proiectione leuanda ſunt: ſic ebrijs rerum ſtomachum grauantium uacuatio neceſſaria, ex quo & uomitione & directione frequẽti uix leuari poſſunt: tantò naufragis deteriores, quantò illi res cauſantur extrinſecas uentos & mare: hi uerò ſponte periculum adeunt, & ex ebrietate ſibi uolentes tempeſtatem pariunt. Lymphatus & malo dæmone captus, miſericordia quidem dignus: ebrius uerò eadem ferè & ipſe patiẽs, minime miſericordia dignus, qui ſponte anco ſeruit dæmoni. Quin & tales remedium quærunt ebrietatem, non ne aliquid moleſti ab illa patiantur curãdo, ſed minimè deſiſtendo, in eaq; contiuuando. Dies enim admodum parua, breuis etiam nox uel hyberna potãdo uidetur. Deniq; huius mali finis nullus eſt. Ipſum nanq; merũ inexplebilem conti-
B nuò ſitim addit, nec neceſſariũ quærit uſum, ſed ad alium irrefragabiliter potũ inuitat, quũ ardentes ebrios, ac ſemper bibendi cupidiores reddit. Fit autẽ ut dũ ſtudio inexplebilem bibendi ſitim ſibi comparare uolunt, cõtraria his penitus quæ optauerant patiantur, ac uoluptatem, quam omni ſtudio quærũt, omninò amittant. Luxuriam huiuſce modi aſſiduitate ſenſus tabeſcunt. Nam ſicuti uſum id quod ſum me ſplendet hebetat atque uaſtat, & magni ſonitus ac ſtrepitus ob exceſſum audítum tollunt: ſic & iſti ob aſſiduam atq; immodicam uoluptatem ſeſe uaſtant atque corrumpunt, & a delectationis uia omninò auertũt. Vinum nanq; illi inſipidum ac dilutam eſt, etiam ſi ſit meracius. Tepida uerò recẽtis ſuſceptio, etiam ſi ſit copioſiſſima, etiam ſi nix ipſa ſit, uini tamen flammam intus ardentem ex põtus immoderitate extinguere non ualet. Cui uæ? Cui tumultus? Cui iudicia? Cui triſtitia & rixæ? Cui contritiones ſuperuacuæ? Cuius oculi huentes ſunt? An non illis qui uino immorantur, & quærunt ubi nam bene poti euadant? Væh lamentabilis uox. Lamentatione quidem digni ſunt ebrij, quòd ex Apoſtoli ſententia regnum dei non conſequantur. Tumultus in eis oritur & turbatio ob uini potentiam, rationi & cogitationibus aduerſantem. Præterea triſtitiæ ob amaros optandi uoluptatis exitus. *Ebriorum uituperatio.*
Horum nanq; pedes ut uincti debilitantur. Manus ex flaxionibus uini cauſa eò deſcendentibus continuò mouentur: quanquam ante omnia mala hæc in ipſo potationis tempore ſimilia phreneticorum eis euenunt. Quum enim cerebrum æſtu ex uini uapore redũdate uacillat, dolorem intolerabilem capiti parit. Ex quo caput

recte supra humeros consistere non ualens, huc illuc uertebris dissolutum iacta- C
tur. Rixam uerò uocat immoderatas in sympesijs & contentiosam garrulitatem. Contritiones etiam nominat, corporis ægritudines ligarijcas, in quas ebrij quo- que ob uarios morborum casus incidere solent. Sed quis horum admonebit uino sepultos, qui ex crapula continuò formitant, capite grauantur, ofcitant, caliginem ob oculos habent, & nauseam fatidiunt? Quamobrem sapientiæ magistros imitantes minimè agitant. Nolite inebriari uino in quo est luxuria. Et rursus: Res est immoderata uinum, & probrosa ebrietas. Quibus sanè uerbis ipsi minimè ac- scitantes, ebrietatis fructus enumerum referunt. Tum fœtet enim corpus, oculi hu- moribus prægrauantur, ora siti ardentia, fauces continuo ficcæ. Nam sicuti ualles, donec torrentibus inundantur, plenæ esse uidentur: unda uerò desinente statim ca- cas uacuasq; remanent: sic & uinolentorum ora uino ac potatione durantibus exa- turantur ac madescunt: paulò post continua siccitate laborant, ex quo ad frequen- ter bibendum inuitantur, unde humor naturalis amittitur. Quæ nanque est homi- nis fructura adeò firma, quæ tantis ebrietatis malis resistat? Quis unquam madi- dum semper & innatans uino corpus conseruabit, ut non exile, dissolutum, & o- mnibus obnoxium morbis existat? Hinc tremores, hinc debilitates confracto ac debilitato uitali spiritu, & excidentibus robore membris ac dissolutis excitantur. Valetudo enim omni corporis inflationi tumoriq; inest. Quis est qui maledictio- nem Cain in seipsum transferat? An non qui uino tremit & uacillat per omnem ui- tam? Naturali nanque firmitate deficiente, necesse est corpus continuò uacillet at- que moueatur. Quousque tandem uinum? quousq; ebrietas? Periculum miser est, D ne pro homine cœnum lutumq; fias. Sic penitus uino deditas marcescis, ac quoti- dianam crapulam meri & hoc tabidi, haud aliter quam uasa putida redoles. Hos *Esaias de uino lentis.* Esaias luget: Væh surgentibus mane & siceram amantibus, ad uesperam usque in uino permanentibus. Vinum enim illos cremabit. Post citharam & saltationes ui- num bibunt. Opera uerò Domini non respiciunt, & opera manuum eius non con siderant. Sicera omne quod ebrietatem inducit apud Hebræos uocari solet. Quos igitur nunc Prophetæ deplorat, non sunt, qui luce incipiente unum quærunt, cenopo lia caupónásque circumagunt, sodales conueniunt, ac inuicem ad potandum inui- tant. Omnem denique curam, cætera posthabentes, in hoc collocant: nec temporis partem aliquam in rerum cœlestium atque operum Dei consideratione ponunt. Eorum oculi nunquam suspiciunt, ut ad sidera tolluntur, ut pulchritudinem & o- mnem in rebus creatis prouidentiam simul & iustitiam meditantes, ad summæ sapientiæ Dei creatoris omnium cognitionem perfectam charitatemq; perue- niant: sed statim prima luce sympolia meditantur & curant, tapetibus uariis & au- leis ornant, famulos ad hoc exercent, in hoc omnem curam & diligentiam osten- dunt, ut pocula comparent, uasa refrigeratoria, crateras ac phialas, sicut in pompa quadam & festa die ponentes, ut uasorum uarietas pulchritudoq; fabricatem ex- cludat. admirationémque sit, utq; poculorum commoditate ac mutatione diutius po tent. Sed & officia his obeundis adhibent: sympotiarchos, archimochoos, archi- triclinos. Et demum ordo ac dispositio in re inordinata confusaque constituitur: ut quemadmodum principibus mundanis ex fatellitibus augetur autoritas: ita illi & ebrietati uelut reginæ cuidam ministros disponentes, summam illius turpitudinem,

horum

A horum ſtudio munerum obtegere contendunt. Inſuper coronæ adhibentur & flo
res, & unguenta, & odorum mille genera: quæ omnia rebus perituris ac minimè
laudandis ſuperuacaneam pariunt negotium. Deinde cum potatione procedente
eo ueniunt, ut de augenda hac infamia certent, & de ebrietate per ambitionem con
tendant: cuius auctorem legis diabolum habent: uictoriæ uerò præmiũ, peccatum.
Nam qui plus hauſerint meri, is præ cæteris laudatur, is uictoriam refert. Atque ita
gloria in ignominia illorum eſt. Inter ſe nanque contendunt, & ut in iudicio aliquo
defenſitant. Quis nam ſermo turpitudinem eorum quæ hic fiunt unquam ſatis ex
plicare poterit? Omnia ſunt confuſione inconſiderantiáque referta, ubi & qui uin
cunt & qui uincuntur pariter ſunt temulenti: ubi miniſtri rident, manus labant, ora
madent, ac inter ciborum grauitate dirumpitur, miſerum corpus naturali uigore diſ
ſolutum ac defluens uim ponderis immodici ferre non ualet. Miſerum profectò
Chriſtianorum oculis ſpectaculum. Vir ætate florens, corpore robuſtus, obeundis
in exercitu laboribus aptus, aliorum ſubſidio domum reportatur, nec erigere ſeip
ſum ualens, nec propriis incedere pedibus. Et qui terrori hoſtibus fuerat, ridicu
lus in foro pueris uidetur, occaſionemque ut ab omnibus contemnatur præbet, ſi
ne fero uulneratus, ſine hoſtibus enectus. Vir militaris & iuuenis crapulæ manci
cipium fit, ab iumentis quæcunq; iuſſerint pati paratus. Ebrietas itaque rationis in
teritus, fortitudinis pernicies, ſenectus immatura, mors mominetanea. Quid quæ
ſo ſunt ebrii, quam gentium idola? Oculos habent, & non uident: aures habent, &
non audiũt: manus paralyſi affectas habent, pedes infirmos ac facile offendentes.
Quis hæc machinatur? quis horum cauſa malorum? quis inſaniæ huius pharma
B cum nobis propinauit? Tu homo prælium committis. In aciem iuuentutem edu
cis, facile uulneratur, ætatis florem uino abſumis, uocas ad cœnam ut amicum, poſt
ea ejicis ut cadauer, anima illius extincta. Cum putantur iam eſſe bene poti, tunc
bibere incipiunt, potantq; pecudum more, ut ex fonte perenni æquas ſcaturigines
accumbentibus adminiſtrante. Procedente autem potatione prodit in mediũ adu
leſcens nõdum ebrius phialam uini refrigerati humeris ferens. Is ſubmoto illorum
pincerna in medio aſtans per obliquas fiſtulas æquã cõuiuis diſtribuit ebrietatem. *Æquales ca-*
lices.
Nouũ genus hoc menſuræ, ubi nullus eſt menſuræ modus, ut per poculorũ æqua
litatẽ inter eos nulla ſit inuidia, nec alius aliũ bibendo circũueniat aut defraudet. Ar
ripit quiſq; ante ſe poſitũ canalem, ut ex quadam ciſterna more boum ſine reſpira
tione uno hauſtu tantum bibere contendat, quantum uas illud per argẽteam fiſtu
lam ſuppeditat. Reſpice parumper ad miſerum uentrem uaſis magnitudinem, ui
ni mentuã capientẽ quanta ſit cõſidera. Hanc tu nequaquam in uas umanũ repo
nis, ſed in uẽtrem tuum dudum repletũ demittis. Quamobrẽ iure clamat Prophe
ta: Væ in ſurgentibus mane, & ſiceram potantibus, & in uino perdurantibus uſque
ad ueſperam, & diem in ebrietate conſumentes, ac nullum tempus ad conſideran
dam dei ſapientiam, & opera manuum eius dignoſcenda interponentes. Vinum
illos comburet. Quod ſane dicit, quoniam uini feruor corpori infuſus, incẽdium ſit
ignitorum immici iaculorum. Rationem enim ac mentem uinum deprimit: uolu
ptates & animi cæteros affectus malos uelut apum examen excitat. Quis, die mi
hi, currus equorum indomitorum ita præceps fertur, dominum ſuum excutiens?

Quod nauigium ita gubernatore deſtitutum, ita fluctibus exagitatum & conculſ c
ſum, ſi contingat, ut non ſit ebrio ſecurius? Ex talibus itaque malis uiri ac fœminæ
communes conſtituentes choros, malóque dæmoni miseras tradentes animas, ſe
ſe inuicem libidinum telis confodiunt atque lacerant. Risus inter ſe luthu- nos cin
tus probroſos, meretricios geſtus ad libidinem inuitantes exercent. Rides, dæmo
ni, & gaudes inepta ſtolidaq; lætitia: quum lacrymas fundere, ac dolore ob ea quæ
admiſiſti ſas erat? Cătus profanos exerces, oblitus pſalmorum & hymnorũ quos
Populus Chriſtianorũ pſalmos & hymnos edoctus. didiciſti. Moues pedes, & infames ſaltas. Choreas ducis imprudens, cum genua
ad Dei & Domini noſtri Ieſu Chriſti cultum flectere oporteat. Quas ego dicam,
puellas ne contagio expertes, an uiris commiſtas? Hæ quidem amiſſa uirginitate
reuerſæ ſunt: illæ uero pudicitiam uiris minime ſeruauerunt. Nam ſi quæ forſan
peccatum corpore uitauere, animo tamen admiſere: quæ quidem & unus mihi ſi
mul dicta monitaq; ſint. Vidit ille male, uiſa eſt illa male. Qui mulierem ad concu
piſcendum uiderit, iam mœchatus eſt in corde ſuo. Si fortuito occurſus ijs qui obi
ter mulierculam inſpexerunt, tantum pariunt periculi, quantò maius facit quum
de induſtria congrediuntur, quum dedita opera mulieres in ebrietate & continuo,
omni laſciuo geſtu, ſaltatione, cantu impudico ad libidinem effrenes iuuenes inui
tantes ſpectantur? Quid dicunt aut quid cauſantur ex his ſpectaculis, ubi tot mala
congregantur? Nonne ob uoluptatem ſe ac ad excitandam concupiſcentiam ſpec
tare? Itaque inexcuſabilis laſciuię pœnas apud iuſtum dei iudicũ quandoque da
bunt. Quomodo uos ô miſeri pentecoſte ſuſcipietis quum patcha conſecutus Pen
tecoſte ſancti ſpiritus aduentum efficacem omnibus ſe notum habet. Tu uerò tem
pſum tam contrarij ſpiritus habitaculum reddidiſti. Ex quo non templum dei ob d
inhabitantem ſpiritum ſanctum, ſed idolorum lacus es. Quamobrem ueram fa
cis Prophetæ execrationem ex dei perſona dicentis. Conuertam feſta eorum in lu
ctum. Sed quomodo, dicite mihi, ſeruis imperare poteſtis, quum & ipſi cupiditati
bus ueſtris tanquam mancipia ſeruiatis? Quomodo illos moneres ueſtres animas
proprias incaſtigatas retinentes, ac procul ab omni diſciplina uiuẽtes? Quid igitur?
Vos in his relinquam? Sed uereor, ne ſi remedium his malis præterea adhibeatur, alius per
uicacior fiat, alius uerò ob triſtitiam illatam deſperet. Medicina enim, inquit, ma
gna delicta ſedabit. Ieiunium ebrietatem curet, Pſalmus turpes cantus lacryma ri
ſum. Pro ſaltatione genu deo flectatur, pro tripudio pectus pulſetur. Pro ueſtium
ſumptu atq; ornatu humilitas. In omnibus uero eleemoſyna peccata diluat: eadem
ptio animæ uiri diuitiæ. In communionem ſocietatemq; orãdi dei plures admittat
eorum qui tribulati ſunt, ſi quo pacto tibi malitia ea ſpes remittatur. Quando enim
ſedit populus manducare & bibere, tunc & ſurgere ad ludendum: laſus uerò i
lorum idololatria erat: tunc leuitę contra fratres ſele armantes ex eis inguinti tria mil
lia ceciderunt: ſic enim manus ſuas, inquit hiſtoria, conſecrárunt. Et uobis nunc
deum timentibus dico, qui probra hæc fœderaq; minime probatis. Illud mone
mus, ut ſi quos pœnitentes horum quæ admiſerunt, uideatis, eorum uos miſeratio
ut propriorum membrorum affectorum capiat. Si uerò a uiris minime diſceden
tes, & ueſtra ſuper his monita ueſtrumq; dolorem aſpernantes animaduertitis, ex
eorum medio diſcedite ac ſeparemini, & immundum ne contigeritis, ut hoc pacto
illi qui

A illi quidem pudefacti ad propriæ malitiæ agnitionem ueniant. Vos uerò pro iu-
stitiæ ac zelo præmium Principes consequamini apud iustũ iudicem deum & patrẽ
Domini nostri Iesu Christi, cui gloria & imperium in æterna secula, Amen.

DE INVIDIA.

onus est deus, & bonorũ ijs qui digni sunt, præbitor. Improbus dia-
bolus, & omnimodæ improbitatis administrator: & ut bonũ sequi-
tur innocentia animiq; candor: sic diabolum inuidentia. Caucamus
itaque fratres amantissimi, inuidiæ uitium, ne socij gestorum diaboli
reddamur, & eodem cum ipso cõdemnati iudicio reperiamur. Si enim superbus
in diaboli iudicium incidit, quomodo inuidus paratam diaboli pœnam effugiet?
Nihil enim mortalium animis inuidiæ perturbatione perniciosius contingit: quæ
ante omnia ipsi nocet autori: alijs uerò quam minimum. Quemadmodum enim
uenenum ferrum, sic inuidia hos qui eam possident consumit atq; uastat. Magis
autem, sicuti uiperas dicunt abrupto matris uentre nasci: sic & inuidia concipien-
tem se animã corrodere simul ac tabefacere solet. Est enim inuidia dolor de pro-
ximi prosperitate ac rerum successu conceptus. Quapropter animo inuido nun-
quam tristitia, nunquam mœstitia deest. Abundat ptoximi aget, domus bonis
omnibus repletur, ex uoto denique eueniunt omnia, in rosa & uiola uiuenti. Cun
cta hæc tristitiæ doloris q; occasionem inuido præbent. Ex quo nihil ab homine
nudo, qui omnium iaculis petitur, differre uidetur. Fortis est aliquis, alius forma
clarus, alius eloquentia, alius animi prudentia præstat, alius in diuitijs liberalis fa
cultates egentibus distribuit, laudẽ ex hominibus in ijs quibus benignè facit ma-
B ximam refert: hæc omnia maligni feriunt animum: quumq; mutire nihil audeat
aut possit, simulat gaudium, secum tacite rumpitur, coràm hilaritatem præfert, in-
tus uerò ab inuidiæ malo perditur. Morbum interrogatus manifestare, seq; in-
uidum ac malignum accusare omninò uereturr. Non quòd fratris felicitate anga-
tur, aut amici gaudium lugeat, aut bonorum aliorum spectaculum non libenter
ferat: sed ipsorum successum suam esse calamitatem ducat. hæc profectò ipsum fa
teri oportebat, si uerum loqui uoluisset. Sed ex his nihil omninò retegere uolens,
morbum in imo cordis recessu eius abrodentem atque absumentem uiscera mœ-
stus retinet. Igitur talis nec medicum mali huius, neq; medicinam ad id fugandũ
aptam inuenire potest: quanquam curandorum ægrorũ tot referti sunt libri. Sed
unam tantum mali requiem expectat: si quando cui inuideat, ruentem fortè aspi
ciat. Hic finis odij, si miserum ex beato, infelicem ex æmulo uideat. Tunc demum
fœdus cum eo iungit, amicus efficitur, quando lacrymãtem uiderit, aut suos que-
rẽtem casus, libentiusq; lugentem miseratur & plorat, quàm gaudenti colletetur.
aut applaudat. Fortunæ commutationem se dolere ostendit, nó humanitate seu
charitate commotus: uerbis priora collaudans, sed grauiorem proximo calami-
tatem ex horum memoria ac desiderio faciens. Puerum filium post mortem ex-
tollit, uerbis ornat, quam fuerit formosus, quam ingeniosus, quamq; ad omnia
accommodus, cum uiuo ne linguæ quidem rectum usum dedisset. Quòd si plu-
res in eandem concurrentes laudem conspexerit, rursus sententiam mutans mor
tuo inuidet. Diuitias itẽ admiratur alienas post calamitatẽ amissas: formã quoq;

& robur ac sanitatem corporis, sed post morbum laudat & effert. Et demũ prę- c
sentibus rebus ac salus inimicus, pereuntibus uerò amicus ac misericors. Quid
igitur hoc morbo pernitiosius? Interitus uite, pestis nature, aduersa omnibus bo
nis ex deo uenientibus, demum ipsi deo contraria. Quid enim principem malo
rum dęmonem ad bellum aduersus hominem interiorem iam impulit? Nonne ui
dit: per quam & deo aduersam palam deprehensa est. Dolens enim ob præcla
ra dona homini concessa, quando deo nocere non habuit, ipsum inuidus pernicio
simum. Eadem & Cain usus est admittere primus diaboli discipulus, cui & im
& eadem ab eo edoctus: quas & Paulus simul omnes coniungens. Plenos malitiæ
de. Quid igitur ille admisit? Vidit ex deo honorem fratrem, & exantlauit inui
dia, atque eum qui honoratus erat a deo, occidit ut inritaret deum, qui illum ho
norauerat. Cum enim impar esset ad debellandum deum, in eum dimisit hosti
nam. Quamobrem fratres dilectissimi, inuidiam fugamus pugnæ in deum magi
stram, nominis, matrem, naturæ confusionem, amicitiæ ac familiaritatis exter
tem, crudelitatem absurdissimam. Quid miser homo aperis nihil malę cogitas?
quid cum eo contendis, aut quid cum potentiore quæris? Etiamsi quis ex inuidia in
de tuo nihil detrahit aut minuit. Si uerò beneficio quispiam deiectus obtrectatione
uides, maledicis, male cogitas, nonne uides te contra tuam cómodum contendere
re? Talis profectò Saul erat, cui beneficiorum magnitudo causa fuerat ad insur
Dauid insurgeret. Primum quidem eras admirabilis animæ, mulica, a malo spiri
bo liberatus, hastam in eum intentauit. Deinde cum ipse cum suo exercitu ex ini
micis seruatus, & a dedecore ex Cioha prodeunte rursus liberatus esset, obui- d
mus cum in triumphis puellæ obuiam factes processerunt, dantes uicto exerci
iorem Dauid partem, atque dicentes: Saul percussit mille, & Dauid decem milia. Ob
hanc solam uocem, & ob testimonium exiguæ uirtutis febrilis primum hominem per se
ipsum interficere & mãu ipse amouere tentauit. Deinde exalte confitetur. Negatis
mimetur ei nec fecit, sed ad postremum cõtra ipsum tribus millibus turmis perlocat
delecta ex regiã data. Nec aliud belli exitus quis roget fuisse apparet. Dauid
rerũ facetus & gloria, qui tanta alios præmãtur fuit, ut diu mecum ipse cogitans
tione & indignatione, quã dormiente offendisset, interficere, facile uindicato
lumẽ diuidicat. Seruatus ille nihilominus a uiro iusto, qui manus in ipsum inie
re noluerat, nihil melior ob beneficiũ factus est, sed rursus cõtra eum exercitum du
xit: qui ab eo captus, atque iterũ seruatus, & illius clarorẽ longe ultra meritum,
propriã acerbiorem esse perfidiã manifestauit. Inuidiæ igitur frates detestandum
genus est inimicitiæ intractabile quidem ac admodum inseparabile. Nam quæ ab be
neficentia eos qui alioqui sunt infesti, reddat mitiores, malignũ tamen & inuidum ma
gis irritat, atque ad odiũ acuit: quanto quis magis fortuna crescat, tanto ille maiori pre
mitur dolore atque luctu. His uerò quibus deuincti beneficijs existũt maximis, nõ
solum se gratos esse reddẽdo nõ cogitant, sed animo maximopere adnitentur, &
potentiam ac rem prosperã uidere non facile ob inuidiã ferunt. Quam bellua im
manitate morum non superant? Quod animal tam agreste est, quod feritatem non
uincant? Canes namque educatione mãsuescunt leones obsequio tractabiles sunt:
inuidi tantum officijs agrestiores euadunt. Quid, quæso, Ioseph ex ingenio ferũ
feat-

A fecit? nõne fratrũ inuidia? Hic & admiratione digna huius morbi prauitas ac du- *Ioseph fratres*
ritas. Verentes enim illi somnio.ũ exitum,ferum fratrem fecerunt, uelut quem nunquam in seruitutem uenientem adoraturi essent. Quanquam si uera somnia futura erant,quod remedium, ut quæ a deo iam erant constituta, non euenirent? Si autem falsa, quid opus fallenti ac decipienti fuit inuidere? Sed ex diuina hoc contigit prouidentia,ut astutia illorum mutaretur. Per ea enim,quibus impedire se diuinum consilium putauerunt, paulo pòst illud ad exitum deduxerunt ac promouerunt. Nisi enim uenditus fuisset, nunquam in Ægyptum uenisset, nunquam ob pudicitiam in insidias impudicæ mulieris incidisset, nunquam in carcerem cõiectus fuisset,nunquam Pharaonis nutritius socius esset factus, nunquam denique frumentorum conlector fuisset, unde Ægypti imperium est assecutus,& à fratribus propter rei frumentariæ inopiã ad sepulturas adoratus. Sed ad maiorem illam inuidiam in rebus maximis uersantem transeamus, quam Iudæi per insaniam aduersus seruatorem nostrum ostenderunt. Quamobrem tantis est pectatus infidijs? Ob magna eius prodigia. Quænam hæc erant? Salus supplicum ac infirmorum: patefiebantur claudentes & qui patebat oppugnabatur. Reuiuiscebant mortui, & autor uitæ inuidiam sustinebat. Dæmones fugabantur,& qui eis imperabat insidijs petebatur. Leprosi curabantur, claudi ambulabant, surdi audiebant, cæci uidebant: & is qui hæc beneficia conferebat fugabatur. Et demum uitæ munus tribuentem supplicio affecerunt, liberatorem hominum flagellis cæciderant,mundi iudicẽ condemnauere. Sic itaq; inuidiæ mala usq; ad omnes penetrauerunt, quibus solis armis euersor uitæ nostræ diabolus a mundi initio usq; B ad seculi consummationem omneis homines ferire,ac ad interitum deducere contendit. Nec mirum,ut qui per inuidiam ac superbiam cecidit,nostra item pernicie gaudeat,nosq; eiusdem uitij spiritu cõligere ac pessundare cupiat. Sapiens profecto fuerit quicunq; cum inuido minime congreditur aut cõuersatur, nec etiam in eadem esse cum eo mensa studet, quod ex cõuictu reliquæ uitæ commercia uitari facile nequeunt. Quemadmodum enim ardentem syluam aut materiam nobis cura est procul abigere: sic opus est (quoad fieri possit & liceat) inuidorum conuersationes a nostra amicitia repellere, ut extra eorum uenenatas sagittas fecerimus agmen. Neque enim possibile est ut hoc malo implicemur,nisi illi familiaritate coniuncti fuerimus. Quoniam ex Salomonis sententia: Zelus homines exfodit ipsas. Et profectò sic res habet. Non enim Ægyptio ut Scytha inuidebit sed suæ genti quilibet: & in eadem gente, non ignotis, sed familiaribus & uicinis, & eisdem artis hominibus, aut alia de causa coniunctis,& his denique coæuis cognatis & fratribus. Et omninò ut erugo frumenti est uastatio, sic inuidia amicitiæ pestis. Illud autem in hoc malo laudauerit quispiam,quòd inuidus quantò in proximum uehementius mouetur, tantò sibimet maius parit incommodum. Quemadmodum sagittæ magna ui emissæ, si in durum aliquid ac resiliens inciderint,in emittentem facile redeunt, sic inuidia proximis insultitiam neq; quam affert, tantũ inuidenti officit. Quis enim unquã in mœrore positus alijquod propterea proximo incõmodũ intulit? Sese solũ uastat atq; cruciat. Sed & qui morbo huiusce modi sunt affecti, lõge peiores uenenatis iaculis existimãtur:

Iudæorum inuidia.

quòd illa per plagas uirus inferunt atque nocent, & paulatim quod infectum est depascuntur: at inuidos existimant nonnulli non solum rebus alijs, sed oculis cui oculos incommodaq; inferre. Vnde & corpora uegeta pubescentium aliorum ue ætate formaq; florentium prosperam habitudinem inficiunt atq; debilitant: ratum ut ex eorum luminibus perniciosa quadam defluente ac contaminante uide as contacta membra pulchra in fœditatem ac ualetud nem uenire. Ego uerò ho tum sententiam dimittam, ut uulgò latam, ac per mulieres uetulas in opinionem muliebrem subinductam. Illud autem dico, quòd dæmones ofores omnis bont posteaquam uoluntates inuidorũ deprehenderunt sibi esse conformes, illis prom sus ad suam libidinem, atque ita & illorum oculis ad instrumentum, ac ministerũ propriæ uoluntatis abutantur. Non igitur horreste diaboli perdentis ministerũ um facere, & malum: sed malum susc ipis, per quod inimicus eorum fias, qui teni hil læserunt, inimicus præterea dei boni, & qui omnis est expers inuidiæ. Fugia mus ergo fratres intolerabile malum. Serpentis id est præceptum, diaboli inuen tum, inimici fatio, punitionis arrabo, pietatis impedimentum, uia ad gehennam, regni cœlorum priuatio. Nam & ipso fatentur ore hoc uitium inuidi. Aspectus illis est aridus & obscurus, gena subtristis, superciliũ demissum, anima iplo mor bo fatfasa, prudentiam in dignoscẽda ueritate ac rebus agendis minime habens. Apud eos enim nec actio secundum uirtutem ulla est, nec uis orationis grauitate ornata, non gratia comitata, non denique aliquid aliud honestum aut circumpe actum conspicatur. Sicut autem uultures per multa quidem prata multa eram a moena & odorata loca circũuolantes, ad tabida & fœculenta loca ferantur: multæ quoq; salubre si quod offendunt, pretereunt, ad ulcera uerò properant: sic & in uidi uitæ splendorem ac rerum bene gestarũ magnitudinem minime quidẽ respi ciunt: mala uerò & fragilia & si quid erratum, ut quandoq; rebus accidit huma nis, tantũ obseruant hæc diuulgant, & per hanc tantum homines cognosci uolũt. Quemadmodũ maligni pictores qui hominis imaginẽ uel ex contorta nare uel tubere aut membri cuiuspiã mutilatione natura seu casu infita corpori efficiunt, notabilemq; reddant. Inquũ profectò, id quod laudabile potius hominũ fuerit, alicu ius potioris gratia manifesti occultare, & uirtutẽ ex inimitate uituperare (si quod forte re peritur) calumniari. Fortitudinem audaciã potius appellat: modestiam uero sine sensu hominem: astutum, immitẽ & nimium seuerũ: prudẽtem, astutũ: magnificũ, uastum: liberalem ut prodigũ taxant: domesticæ frugalem auarũ dicunt. Denicq omnis uirtutis species in uicina uitiorũ nomina conuertunt, nullaq; calũnia rebus laudatis deficiẽte. Quid igitur in accusatione tantũ huius mali finem orationis fa ciã? Sed hoc medio, parsq; curationis fuerit. Laborãti enim ægro morbi magni tudinem ostendere, ut dignã mali fugandi curã subeatmõ inutile quidẽ, sed haud dimittere, nec admodũ curãdi remediũ aliquod offẽdere, nihil aliud fuerit, quam desperantẽ ac in morbo pereuntẽ relinquere. Quid ergo faciendũ, ut hanc animi pestẽ ab intio minimè quidẽ patiamur, aut in ea fortassẽ affecti facile liberemur? Primum quidẽ si nihil rerũ humanarũ magnũ aut supra naturã existimemus: mõ potentiã, non glouã, nõ opes, nõ corporis habitudinem prosperã: nõ enim in re bus fluxis bonum cõstituimus, sed ad sempiternorũ & uerorum bonorum par

Inuidorum fascinãtes oculi.

Remediũ contra inuidiam.

tupationem

A ticipationem uocati sumus. Itaque nec diues æmulandus est propter diuitias, nec potens ob dignitatis ac magistratus culmen, nec fortis ob corporis robur, nec eloquens ob dicendi facultatem. Instrumenta sunt hæc uirtutis recte utentibus, nihil per se ueræ felicitatis habentia. Miser igitur est qui his abutitur, nó aliter quàm qui in pugna contra inimicos ensem corripiens, in se ac interitum suum conuertit. Si autem recte & ordine a summo Deo concella tractauerit, denique si minister ac dispensator fuerit, non ad propriam uoluptatem uoluptates cogendo, hic demum laudari magnopere ac amari dignus erit, quòd hominum societatem diligat, & fraternam charitatem propriis commodis potiorem habeat. Præterea si aliquem in diuinis excellentem sermonibus, ac eloquia sacra probe enarrãtem, magnam quoque inde ex Deo gratiam, & ex hominibus laudem sibi uindicantem conspexeris, nullo modo ægre feras, aut inuidia prosequaris, ut eum tacere malis, si per gratiam spiritus sancti quæ dixerit approbari laudarique contigerit. Nam & huius boni participeps per tui fratris præceptionem & doctrinam traditam, tu quoque si uolueris proficere poteris. Deinde fontem quidem scaturientem nemo prohibet aut cõpescat, nec solis splendentis lumina ullus obtegit. Nemo illis obtrectat aut ægre feret, sed quisq; ad proprium usum atque commodum transferre conabitur. Sermonis uero spiritualis pia corda fidelium sancti spiritus gratia irrigantis auditũ cum gaudio cur non sustines? cur non grato animo utilitatem illius acceptas? Sed auditorum plausus te offendit: & malles nec qui adiutus inde sit, nec qui laudet quenquã esse? quam, dic mihi, excusationem apud iustum iudicem habebis? Igitur animæ bonũ, natura quidem pulchrum existimãdum. Eum enim qui opibus, potentia, seu corB poris uiribus floret, diligere & omni studio amplecti nos decet, ut pulchræ uitæ instrumentis utentem, modo bene & ad communem utilitatem, ut diuitias egentibus distribuat, corporis uires debilibus communicet: reliquam denique facultatem non magis propriæ quam alienæ seruire commoditati existimet. Eum uerò qui ita non fuerit animatus, magis miserum quàm felicem, aut affluẽtem putari est opus: si res huiusce modi ut occasiones tantum ad uitia propriamq; uoluptatem retineat. Hoc profectò operam dare fuerit, ut cum negotio & apparatu maiore pereamus. Si quidem opes iniustitiæ ministrę fuerunt, miserum facient diuitem: si autem uirtutis, minimè inuidiam sustinebunt, cum ex eis ad omneis communis ueniat utilitas, nisi quis tanta sit malignitate, ut sibi etiam ac propriæ inuideat commoditati. Ammò autem qui res humanas rationi subiecerit, & ad ueram pulchritudinem laudemq; se conuerterit, multum abfuerit ab eo, ut in rebus terrenis & fluxis quenquam putet esse felicem & æmulandũ. Qui uerò ita fuerit animatus, ut nihil usquã humanum admiretur, huic procul dubio dominari inuidia nullo modo poterit. Si quis uerò ita gloriæ cupidus fuerit, ut omnes antecellere cupiat, nec secundas facile patiatur, maximã profectò occasionẽ causamq; inuidiæ dabit. Tu autẽ frater desiderũ omne honoremq; tuũ in actione secundũ uirtutem ut re amplissima & nunquam desitura cõstitue. Nec undecunq; aut quàlibet diuitias coge, neu tandem ex rebus mundi huius gloriam quere. Neque enim ista in te sunt sita. Sed iustus sis, sapiens, prudens, fortis, & malorum pro pietate tolerans. Sic demum teipsum incolumem seruabis, & in bonis longe maioribus claritatẽ habebis. Nam & uirtus intra nos est,

nos est, & ab ijs qui ob eam labores subeant apta possideri. Diuitiarum autem co- C
pia, forma corporis, potentiæ fastus intra nos nequaquam consistit. Sugitur & ma
ius bonum uirtus est, ac magis per se idoneum ac suppeditans, & inconfectò apud
omnes maiorem obtinet honorem: hanc nobis omni studio sequendam censeo:
quam messe animis ab omni perturbatione præsertim inuidiæ minimè purgatis,
Simulatio. difficile admodum. Nonne uides quantū malum sit simulatio? & hæc inuidiæ fru
ctus est. Nam morum & ingenij duplicitas ex inuidia plerunq; hominibus euenit.
Quando in cordis recessu odiū retinentes charitatis speciem ore præ se ferunt. non
aliter quam petræ ac scopuli marini: qui modica operti aqua magnū ac cæcum non
obseruantibus inferunt malum. Cum itaque nobis inde ut ex fonte quodam fluat
ipsa mors, amissio bonorum, a deo alienatio, legis confusio, & demum omnium in
uita bonorum euersio: credamus Apostolo dicenti: Ne simus inanis gloriæ cupidi
inuicem prouocantes, inuicem inuidentes, sed magis boni, misericordes, donantes
ac glorificantes inuicem: quemadmodum deus nobis donauit, in Christo Iesu Do
mino nostro, cui gloria & imperium in æterna secula, Amen.

SERMO DE IRA.

Vemadmodum in medicorum præceptis quando appositè & ex artis
ratione fiunt, post experientiam utilitas illorum potissimū ostendi so
let: sic & in spiritualibus monitionibus postquam præcepta exitū testi
monijs comprobatum ostenderunt tunc eorum utilitas ad uitæ illorū
qui admonentur correctionem & eruditionē manifestatur. Audimus enim in Pro
Ira mala. uerbijs palam scriptum esse: Ira sapientes perdit. Audimus item Apostolicum di- D
ctum: Ira & omnis indignatio & clamor a uobis abscedat cū omni malitia. Et Do
minum dicentem: Si quis iratus fuerit fratri suo temere, reus erit iudicij. Igitur si quan
do nos hoc uitium tentauerit, id q; nō ex nobis, sed extrinsecus instar inopinæ pro
cellæ in nos irruens, tum potissimum diuinorum præceptorum admirabilem uirtu
tem agnoscemus, dantes ipsi quidem locum iræ, tanquam exitum uiolento cuidā
torrenti, discentes tamen tacite turpem eorū tumultuationem qui hoc malo tenen
tur, agnoscemus re ipsa uerbi sacri dexteritatem: nempe quòd ut iratus fœdus a
spectu sit. Quando enim semel iræ perturbatio mentem præcepit irasci imperium a
nimæ sumpserit, hominem penitus in feram conuertit, uec hominem qui rationis
sit compos esse sinit. Quod enim uenenum uirus emittentibus erat, hoc item & fu
ror animo iratis ac perturbatis. Impetu feruntur, insiliūt, rabie ut canes afficiūtur,
pungunt ut scorpij, mordent ut serpētes. Nouit & scriptura eos qui hoc uitio tenen
tur, ferarū appellatione uocare, quibus sese ob peruersitatem similes ac familiares
reddiderunt. Nam & canes, & serpentes, & genimina uiperarum, & his similia no
minat. Qui enim ad mutua inter se eiusdem generis parati sunt inferenda incōmo
da, iure feris ac uenenatis ascribi possunt, quibus ex natura cōtinuum aduersus ho
mines odium inest. Effrenes linguæ, ora incustodita, incontinentes manus, contu
Irati sui immemores. melię, probra, accusationes, uerbera, & alia eiusmodi quęcunq; quis enumerare po
terit, iræ sunt ac furoris fructus. Ob iram ensis acuitur, mors homini ex homine ue
nit, fratres inter se ignorantur, parentes ac liberi naturæ obliuiscuntur. Sed & ante
omnia

A omnia seipsos haud agnoscunt irati, deinde neque quotquot habent necessarios. Quemadmodum enim torrentes ad curua loca decurrentes secum obuia quæque trahunt: sic & iratorũ impetus uiolenti & inflabiles omnia similiter percurrũt atq; obruunt. Non eis senectus uenerabilis, non uxor uirtus, non generis propinquitas, non acceptæ iam gratiæ, non denique quicquid aliud quamuis æstimandum in honore est. Momentanea quædam insania est ira. Quin & maximum se in malum præcipites conijciunt, & studio uindicandi seipsos negligunt. Eorum nanque memoria quibus læsi sunt, uelut cestro quodam mactati, & animo exacerbato atque æstuanti non prius desinunt, quam incommodum aliquod infestanti infligant: uel ipsi (si id contingat) accipiant: quemadmodum sæpe cuenit, ut quæ per uim tentata sunt, plus accipiant incommodi quam inferant. Quis enim in ea se mala conijceret, quæ ira feruidi homines quauis occasione uociferantes & exasperati subeunt atque tolerant? Nam & omni fera uenenata impudentius ruunt, nec prius desistunt quam aliquo magno malo & incolumabili, ira intumescente, æstuantem exatient animum. Neque enim ensis acies, neque ignis, neque horrendum aliquid, animum ira intumescentem ac furentem satis compescere ualebit: non magis quam a dæmonibus detenti a quibus irati nihil, nec forma, neque animi affectu differunt. Nam ijs qui ad uindictam anhelant, ita quidem circũ præcordia sanguis feruet, quasi ui ignis ebullijat & exæstuet. Superne uerò accensa facie alio aspectu uisendũ exhibet iratũ, eam formã quę omnibus consueta est & nota, quasi larua quadam, ut in scena fieri solet, prorsus immutans: oculi consueti non appatent, sed ignei micantesq; dentes acuunt, uelut sues grassantes: uultu sunt fluenti sanguine suffuso. Oris tumore increB bescẽte uenæ ob turbatu intra uiscera spiritus angustiã disruptæ. Vox aspera & intensa, sermo inconstans & cõfusus, ac temerè cadẽs, nec cõcinne, nec significanter, ne ex parte quidem prolatus. Postquam uerò ira sicut flamma, sicca materia succensa irritantes inuasit, tunc nec sermone dicenda, neque referenda uidere licet spectacula. Manus quidem erectas etiã aduersus contribules, & per omnes corporis partes distractas: pedes extra omnem ordinem & ab re certatim discurrentes, denicq; partes corporis omnes insaniæ instrumenta factas. Si autẽ pariter aliquem ex aduerso concurrentem inueniant, iramq; mutuam inter se exerceãt, ea patiuntur quæ fas est eos pati, qui sub tali dæmone contendunt ac certant. Membrorũ mutilationes, uulnera, mortes præmium pugnę ferunt. Cepit qui primus manibus iniuriam intulit: alter ulciscitur: hic inflatur ille non cedit: corpus obiter uulneribus petitur. Ira uerò facit ut dolor & incommodum minimè sentiantur. Non enim damna corporis aut sensum curant, cum omni studio & omnibus uiribus sint animo tantummodo ad ulciscendum cõmoti & excitati. Ne fratres dilectissimi malũ malo curate, neu contẽdite inuicẽ calamitate mutua uincere. In rixa enim is inferior est, qui uictor est, ac peccatis longe grauior discedit. Noli ergo malam referre gratiã, neq; mali mutui restitutor esse. Contumeliã intulit iratus, uince, amouecq; silẽtio malum. Tu autem contra facis, qui uelut undam fluentem illius iram in cordis penetralia suscipiens, uentos imitatis contra flatibus aduersis resistentes. Noli tuo aduersario pro magistro uti, nec quem odio prosequaris hunc emulari, nec fieri ueluti speculũ irati uelis, illius, formã in teipso ostẽdẽs. Rubicũdus ille est ob irã, tu minime ruborẽ præfers? Illi sanguinei oculi? tui quiete ac cum grauitate aspiciunt. Vox illi aspera? tibi mitis?

Neque

Neq; enim ſic in locis deſertis echo impſos clamantes intempeſtiuè infringitur, ſicut in hominem inuſtum & contumelioſum contumelia reuertitur. Immo ſonus quidem illic idem redditur, contumelia uerò augmentata recurrit. Nam ſi inter litigantes forte conuicia dicuntur, primus obſcurũ hominem, & ex obſcuro uenientem loco probroſe uocat: alter uernam ex uernis regerit. Hic pauperem alter mendicum. Hic indoctum, alter ſtupidum appellat. Denique ſic dant donec conuicia ſicuti lapides deſcunt. Deinde omni contumelia per linguam conſumpta, ad manus uenitur & pugnam. Ira nanq; certamen excitat, certamen uerò conuitium, conuicium uerbera, uerbera demum uulnera, ex quibus & mortes ſæpe ſequuntur. Itaq; iram ab initio ut malorum omnium cõpeſcamus, ac ex animo noſtro totis uiribus extirpemus. Sic enim plurima mala uelut radice quadam & principio hac animi perturbatione exiſtente, facile exſcindere poterimus. Ille maledixit, tu benedicas. Verberauit, tu patere. Expuit, nihilq; te exiſtimauit, tu cogita quemadmodũ ex terra es, & interram reuerteris. His nanq; modis atque rationibus te confirmans, longe leuiora ſperes, & ad ſe reuertentes illi ſceleris ſui pudeat. Sic etiã talionem illi ſcelus ſed uera ſint, inuenies tibi aduerſam facta iurgia q;. Sic etiã talionem illi ſceleris ſui pudeat. Sic etiã talionem illi ſceleris ſui pudeat. Sic etiã talionem illi ſceleris ſui pudeat

A rit? Sed qua uenia dignum hoc? Non enim amicus in amicum, quamuis prouocantem aut allicientem, peccati causam transferens, minus in iudicio condemnabitur. Neq; enim uictoriæ corona sine aduersarijs contrapugnantibus, neu cædes sine hostibus. Audis Dauid dicentem: Dum consisteret peccator aduersus me, non irritatus sum aut ultus, sed surdus factus & humiliatus sum & silui a bonis. Tu autem ad iracundiam ob paruam cõtumeliam concitaris: Imitaris uero ut bonum. Ecce iam uitium quod rependis ipse patras. An in alienum malum diligenter inspicis, tuum uero nequaquam cognoscis? Si malum est contumelia, eius imitationẽ fuge. Non enim (ut supra narraui) incepisse aliũ, ad excusationẽ sufficiet. Iustius quidem fuerit, ut arbitror, hinc intendi aduersum te querelam, eo quòd ille exemplum sapientiæ prius non uidit: tu uero cum iratum turpiter se mouentem, & ridiculum & probrosum uideris, eius uestigia quæris imitari clamando, succensendo, resistendo. Et ad hũc modum fit, ut tu sis in culpa: apologiam uero habeat, qui primus rixam orsus est. Per ea enim quæ facis, & aduersarij culpas leuiores reddis, & teipsum condemnas. Si enim malum est ira, cur malum id non cuitas? Si uenia dignum, cur irato succenses? Ex quo si secundus uenisti ad iram, nihil te hoc iuuabit. Non enim in certaminibus palestram prius prouocãs, sed qui superat, coronatur. Quamobrem non solum is qui facinus aliquod graue prius tentauerit, sed qui mali ducis ad scelus fuerit exemplum imitatus, omnino mulctatur. Si enim te pauperem uere appellat, uerum resipuere nequaquam debes. Si mentitur, quid ad te dicti uanitas? Si cui enim ad laudes tuas, si ueritatem excedunt, efferri non debes: ita nec ad probra in te non uere iactata, minimè dolere. Nonne uides, quemadmodum sagittæ si duriora offendant, resultãt ac excidunt: in mollibus uero & obedientibus facilè figuntur: ita & in contumelijs euenit: qui eis occurrit ac resistere querit, illas in sese recipit: qui autem mansuetudine ac patientia armatus, ad eas excipiendas se præparauerit, omnino excutiet ac euitabit. Quid miser angeris pauperis appellatione? Reminiscere quod quemadmodũ nudus in mundum uenisti, nudus etiã egressurus es. Quid enim nudo paupertas? Nihil profectò graue audisti, nisi tibi ipse quæ obiecta sunt agnoscas. Quis unquam ob paupertatem in carcerem ductus est? Nam egere non turpe quidem aut aliquod probrum fuerit: sed paupertatẽ generose non ferre. Memor sis domini nostri Iesu Christi: qui cum diues esset, nostri gratia egere uoluit. Si uero & stultus & indoctus appellaberis, reminiscere eorum quæ a Iudæis iacta ta sunt in ueram sapientiam: Samaritanus es, & dæmonium habes. Si enim contra hęc maledicta iracundiæ, iam ea corroborasti. Quidnam est ira stultius? Si uero quietus & immobilis perstitas, pudorem maledicenti magnã intulisti, cum re ipsa prudentiam modestiamq; ostenderis. Alapa fera pugillo cæsus es? expuit aliquis in faciem: Eadem & dominus est passus. Nec enim ab expuentibus aut cædentibus faciem auertit. Calumniam pateris? & dominus. Tua laceratur uestis? Et a domino quoq; uestis per uim extracta, & super eam missæ sortes. Nondum condemnatus es, nondũ cruci affixus. Multa tibi toleranda, ut ad eius imitationem peruenias. Talia igitur, & horum similia tibi succurrãt: mentisq; tuæ impetum ac iram cõpescant. Similes nanq; præparationes & animi dispositiones, morsus cordis & impulsus facile delebunt, & animi cogitationes in tranquillum statum deducent. Hoc enim est quod Dauid ait: Paratus sum, & non sum turbatus. Oportet itaq; motus animi

infimos ac præcipites exemplo sanctorum, ac beatorum præceptorum memoria c
cohibere: quomodo magnus Dauid, & quamansuetudine iniquitatem Semei tu
lerit non enim ire locum dedit eum deum causam transferens, quoniam dominus,
inquit, Semei mandauit ut maledicat Dauid. Quamobrem cum audiuisset se uirũ
sanguinum & iniquum uocari, minime succensuit, sed tolerando sese humilem red-
didit, ac meritam sibi uituperationem contumeliam putauit. Ex quo duo tibi ad custodan-
dum animi constantiam tolerandæ. Primum ne te rebus magnis parem ducamue
iudices. Deinde nemini uelis tuam esse dignitatem ac æstimationem puta-
bis. Sic enim animus minus exanimis quæ nobis ex aduerso inferuntur indignabi-
tur, aut magnopere dolebit. Siquis profectò eum qui beneficium receperit, præter
quam quòd ingratus animo sit, etiam maledictis dantem petere. Graues, inquam:
Veruntamen hoc agens grauius est malum quam patienti. Ille maledicatur autem
minime mouetur. Gymnasium tibi quotidiã & exercitatio ad philosophiam, uer-
ba illius sint. Si enim nihil moueris ea res animo ac sanus. Si uero aliquid ani-
mo pateris, saltem in te conde tristitiam. In me turbatum est cor meum (inquit Pro
pheta) hoc est, non extra perturbationem animi offendi, sed ueluti quandam intra
littus aboriptam undam retinui. Sedato itaq; mentem latrantem & exacerbatam.
Tecum in tui cordis recessu, rationis tribunal uerebere: quemadmodum pueri mo-
modestum aliquid agentes, uiri uenerabilis præsentiam uereri solent. Quomodo
igitur iræ incommoda fugiamus? Si eam nullo modo mentẽ rationemue occupare
sinamus: Quamobrẽ si forte in cogitationem ueniat aut cadat, eam ira retineamus,
ut equum iugalem nobis ratione, ut freno quodam obtemperantem, ac ordinem
proprium nequaquam excedentem: & ira ingredientem, qua a mentis recto consi-
lio dirigitur. Est enim pars animi irascibilis, nobis ad multa uirtutis opera neces-
ria. Quando ueluti miles quidam apud ducem arma sumens, paratus est eius iussu
auxilium præbere: sic iracundia rationi adiutrix contra peccatum fuerit. Neruus est
animæ quidam indignatio fortitudinem constantiamq; ac robur ad res bene & or-
dine agendas præbens. Quæ animam forte uoluptate delinitam ac lasciuientem, uer-
luti ferro quodam soluens austeriorem fortiorem que ex molli ac remissa reddit.
Nec enim si contra iniquitatem desit indignatio & ira, satis eam odio quo decet
persequi poteris. Quamobrem sic existimo, eque circa diligendam uirtutem studiũ
habere, atq; aduersus uitiũ odium remere oportere. Ad quod maxime utilis indi
gnatio: quoniam ueluti canis pastor, sic ira rationi obediens, mitis quidem ac man
sueta iuuantibus eam, & a ratione reuocabilis erit. Nam canis ad uocem & aspectũ
alienum toruus & agressus, etiam si palpari se uideat notos uero, & amice alloquen
tem timere admodum ac uereri uidetur. Ira similiter optima est, & comensurata ira
cundiæ, opitulaturq; animæ prudenti. Insuper cũ mollibus non facilè coniungatur, aut
consuetudinem habet. Nullam denique beneuolentiam erga ea quæ nocent, retinet:
sed aduersus uoluptatem insidiantem, ueluti lupum quendam allatrare cõtinuò ui-
detur. Sic itaq; extra uiris prudentibus utilitas capitur. Sed & aliarum potentiarũ
quælibet, ex modo ea utentis & eam possidentis, bona uel mala dicetur. Vt animæ
concupiscibilis parte si quis in corporis uoluptatem, & impurissimas actiones abu-
tetur, abominabilis profectò & nefarius fuerit. Si quis uero illam in die ac domini
nostri Iesu Christi charitatem, & sempiternorum bonorum desiderium conuertet,
felix

Iræ utilitas.

iræ officiosæ utilitas.

felix ac beatus. Similiter & de parte rationali dicendũ. Si recte quis hanc tractauerit prudens erit & sapiens. Si uero contra mentis ac rationis acumine proximis incommodum pariat, uafer & astutus & malignus iure dicetur. Quamobrem fratres dilectissimi, nolite obsecro ea quę a summo deo, & omnium autore ad salutem cõcessa sint, occasionem peccatorum nobis ipsis facere. Sic itaq; ira quando oportet, & ut oportet ex ratione dispensata, fortitudinem patientiamq; ac constantiam parit. præter uero rectam rationẽ tractata, furor & insania efficitur. Idcirco nos Psalmus admonet. Irascimini, & nolite peccare. Ipse nanque dominus in euangelio illam qui temere fratri iratus fuerit, reum iudicij facit. Illum uero qui tanquam pharmaco ad ea quæ oportet ira utitur, minime condemnat. Dicitur nanq; Ponam inimicitiam inter te & serpentem. Et rursus: Hostes estis Madianitis. Docentis uerba sant, ut ira ueluti armis utamur. Ideo Moses omnium hominum mansuetissimus, uitulã idololatriam damnans, Leuitarum manus in cædem fratrum armauit. Vnusquisq; inquit, uestrum gladium ad latus teneat, & transite a porta in portam, & hẽcte per circuitum castrorum, & suum quisq; fratrem interimat, & quilibet proximum suum. Et Paulo post ait Moses: Vestras hodie manus deo consecrastis, quilibet in filio suo & fratre suo, ut detur uobis benedictio. Quid Phinees iustum reddidit: Nonne iusta cõtra fornicantes ira, qui alioqui mitis ac mansuetus existens, post quam stuprum Zambri & scorti Madianitis palàm in populo uidit, adeoq; impudenter admissum, ut nec tam turpe spectaculum occultari uellẽt: minimè tam indignum facinus passus, ira ut oportebat usus, protinus utrumq; trucidauit. Samuẽl autem Achab regem Amalech a Saule contra mandatum domini seruatum, nonne iusta ira in medium trahens occidit. Sic itaq; fit ira sæpenumero bonarum actionum ministra. Helias uero Zelotes quinquaginta supra quadringentos turpitudinis sacerdotes, & quadringentos uiros sacrorum nemorum, comedentes de mensa Iezabel, iusta sapientiq; indignatione in totius Israel utilitatem, ut morte mulctarentur effecit. Tu autem fratri tuo sine causa irasceris. Quomodo enim nõ sine causa: Cum sit alius qui instigat dæmon, & alius qui instigatur homo, cui tu maledicis: simile quod iam canibus admittens, qui saxa mordere solent, quando iactantes attingere nõ ualẽt. Instigatus enim ac incitatus, misericordia profectò dignus est. Qui uero mœtat, odio maximo est insectandus. In hunc igitur iram transfer hominum interfectorem, mendacij patrem, peccati ministrum. Fratrem uero in te peccantem miserabere. Nam si in peccato usq; in extremũ durabit, cum ipso dæmone æterno tradetur igni. Sicut autẽ differentia nomina sunt indignationis & iræ, sic & ab ipsis significantia plurimum inuicem differunt. Est enim indignatio stimulus quidã breuis ac subitus, acutusq; passionis uapor. Ira uero permanens ac diuturna tristitia, aptaq; sese otiose ulciscendi. Animaduertere itaq; opus est, quòd utroq; modo & affectu homines delinquant, uel furore subito cõtristitantes commoti, uel per dolos & insidias eos à quibus patiũtur iniuriam circumuenientes, quæ ambo nobis omnino cauenda. Quomodo autem ob hanc animi perturbationem in ea quę minimè deceant non incidemus. Quomodo inquis? Si te demissum humilemq; omnino gerere poteris: ut edoctus fueris, quod dominus Iesus & uerbo præcepit & re ostendit inquiens: Qui uoluerit inter uos primus esse, sit omnũ postremus. Item pulsatus a quo animo ac mansueto cædentem tulit.

Mosi irati exẽplum.

Phinees zelus Samuẽl.

Differentia inter indignationem & iram.

Rector enim cœli terræq; dominus, ab omni spiritu creatura adorãtus, omnia ferè c
uerbo uirtutis suæ, illum non protinus ut poterat ac fas erat terra dirupta ad infer
num impiu paratum deuexit: uerum humili ac miti responsõ facile docuit, quales
esse oportuit lacessitos. Si male locutus sum, inquit, testimonium perhibe de malo:
si aũt bene, cur me cædis? Si enim ex dominico præcepto omniũ ultimus esse adue
neris, quonã modo maledicens præter dignitatẽ prouocatus a gre ferre aut respon
dere poteris? Nam si paruus puer uerbis te contumeliosis peteret, occasionem tibi
potius ridendi daret. Quod si phrenesi captus, & sensu exuidens uerba uitæ incom
posita & stulta, minimeq; uera dicat, misericordiæ potius quam odio dignus erit.
Non igitur uerba solent tribuam mouere, sed conuicia aduersus eum qui nos uitu
perat, & unà secum de seipso phantasia. Quod si horum alterutrũ mentis tuæ exe
meris, inanes quædã sonorũ strepitus erũt quæ ab aduersario dicentur. Quamobrẽ
irã omnino sedabis indignationẽq; ne in mentẽ tuæ de cœlo supra omnẽ impetatẽ
& iniustitiam hominũ reuelabitur, expellas. Si enim animo sapiente animaduer
dignationis radicem exturpare poteris, reuulsa cum hac etiam quæ pertinaciã nũtri
mina facile extingues. Nam & dolus & turpium cogitationum & malignitas & nũ
diæ, & audacia, & omnia his similia, huiusmodi animæ affectus appellabis. Itaq;
fratres amantissimi, ne obtecto tantum uobis malũ lucamus, animæ morbũq; ra
tionis tenebras, a deo alienationẽ, obliuionẽ ueritatis, primoq; ãũ beilorũ, pleu
tudinẽ calamitatũ, dæmonẽ potius nũ nostris armis innatũ, molam quendã impu
dentẽ, nostra interiora possidentẽ, denicq; tanquã spiritus iter ad nos impedientem.
Vbi inimicitiæ sunt, cõtentiones, indignationes, lites, nostris animabus perpetuos
generantes tumultus, ibi spiritus mansuetudinis haud requiescit. Quamobrẽ beatq
Pauli monitis obtemperantes, omnẽ a nobis indignationem, ac clamorem cum o
mni malitia abiiciamus, ac inuicem boni & misericordes existamus: expectantes
beatam spem mansuetis omnibus promissam. Nam beati sunt mites, quoniam
ipsi terram possidebunt In Christo Iesu domino nostro: Cui gloria & imperium
in æterna secula. Amen.

SERMO IN VERBA ILLA MOSEOS ATTEN
de tibipsi: ubi multa præclara enarrantur super his quæ per cogitationem admittuntur.

RATIONIS usum conditor omnium deus nobis dedit, ut consilia cordium
alius alij reuelaremus, & propter naturæ communionem quisq; proxi
mo suo, tanquam ex quibusdam secretis cordis penetralibus prolatam
animi sententiam communicaremus. Si enim nuda uideremus anima,
statim per intelligentias inuicem congredientes appareremus. Quoniam uero car
nis operimento anima obducta, sensus minime manifestos in cordis recessu consti
tutos retinet: ad eos manifestandos, & uerbis indiget, & nominibus. Postquam
itaq; nostra cogitatio quandoq; uocem accipit indicatiuam, & oratione ueluti cym
ba quadam aerem pertranseunte, ex ore loquentis ad audientem peruenit, si tran
quillum & aliam reperiat quietem, ueluti in serenos quosdam ac placidos portus,
auditores discentium sermo appellit. Si uero ueluti procella quædam aspera tumul
tus audientium contra spiret, in aëre medio dissoluta naufragium faciet. Nunc igi
tur fratres

A tur fi atres tranquillitatem per ſilentium facite. Aliquid enim fortaſſe ad cõmeatus faciendos utile apparebit: captu difficilis eſt admodum ueritatis ſermo, aures mini-me attendẽtium facile fugiens: ita ſpiritu ſancto illum diſpenſante ut ſit contractus ac breuis, & paucis multa patefaciat, & propter breuitatem in memoria facile con-tineatur. Eſt enim ex natura orationis uirtus, ut nec breuitatis obſcuritate ſenſum occultet: neq; rurſus ſuperflua & uana in rebus laxa profluat, aut oberret. Qualis igitur ſit nobis modo ex Moſi libris ſermo recitatus, omnino meminiſtis, uel ſtu-dioſi: niſi forſan propter breuitatem aures ueſtras preterfugerit. Habet autẽ quod lectum eſt, ad hunc modum: Attende tibi ipſi, nè quando abſconditum ſit in corde tuo uerbum iniquum. Faciles nos homines ad peccata, quæ cogitatione admittun-tur, ſumus. Quamobrem ille omnium conditor, qui corda ſingulorum finxit, ani-maduertens nos plurimum per motum uoluntatis peccare, puritatem primam ſer-uandam in parte animæ rationali tanquam rectrice & gubernatrice quadam man-dauit. Nã qua parte facilius ac promptius peccauimus, illam maiore cuſtodia dili-gentiaque dignatus eſt. Quemadmodum enim corpora debiliora prouidentiſ-ſimi medici quibuſdam ante remedijs communire ſolent: ſic & ille communis ani-marum noſtrarum ſeruus curator, quod in nobis magis ad peccatum lubricum eſſe uidit, illud & fortioribus cuſtodibus præoccupauit. Nam actiones quæ corpo-reæ fiunt, temp[illegible] quidem ſimulq; opportunitatem & labores & laborum ſocios, & adiumenta reliqua expoſcũt. Mentis uero cogitationumq; motus, citra tempus ullum fiunt, citra laborem abſoluuntur, citra negotium aliquod conſiſtunt, omne tempus opportunum habent. Nam aliquis quidem inuenietur grauitate ſeuerus ac B ſupercilioſus, qui externe, modeſtiam apud omnium oculos profiteatur: & in me-dio illorum ſæpe conſiſtet, qui eum beatum ob uirtutem ferunt ac prædicant. In re-ceſſu autem cordis in uaria peccatorum genera ſubito ac inuiſibili mentis impetu tranſcurrat: qui quod quærit, imaginatione uideat, quendam ſibi congreſſum in-decentem deliniet, & in occulta cordis officina euidentem in ſeipſo uoluptatem de-pingens, peccatum externis teſtibus carens, ac omnibus quidem ignotum admit-tat, donec ille ueniat, qui reuelabit occulta tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cor-dium. Caue igitur ne quando abſconditum ſit in corde tuo uerbum iniquum. Qui enim mulierem ad concupiſcendum uiderit, iam mœchatus eſt in corde ſuo. Idcir-co corporis quidem actiones a multis reijciuntur atq; mouentur. At is qui in men-tis proposito peccat, peccatum habet ſimul cum cogitationum uelocitate abſolu-tum. Vbi igitur caſus uelox eſt ac periculoſus, ibi uelox etiam data eſt cuſtodia. Ob-ſtatur enim ne quando abſconditum ſit in corde tuo uerbum iniquum. Imò ad ipſum propoſitæ orationis principium recurramus. Attẽde, inquit, tibijpſi. Quod-libet animal ex deo omnium autore propriam uim, propriáque arma ad naturæ propriæ conſeruationem habet. Inueniesq; facilè (ſi quæras diligenter) multa bru-ta ſine arte, aut præceptione ulla quæ noxia ſunt prætentiſcere ac fugere: rurſusq; ad ea quæ ſibi prodeſſe uident, naturali quodam ductu ſponte ferri. Quamobrem nos erudiens deus, magnum hoc nobis præceptum dedit: ut quod illis ex natura, hoc nobis rationis auxilio proueniat: & quod in animalibus rationis expertibus ci-ta doctorem & artem, hoc nobis per attentionem & diligentiam, & continuum ra-

Cogitando facilè peccamus.

tionis imperium accedat: utq; horum quæ diuinitus nobis data sunt subsidia custodes simus diligentes, & peccatum quidem quemadmodum bruta quæ in cibis sunt noxia deuitant, fugiamus. Iustitiam quoq; uelut illa salubres pascendo herbas consectantur, omni studio prosequamur. Attende igitur tibiipsi, ut noxium a salubri discernere ualeas. Duplex autem attentio nosc̃tur. Primum oculis corporeis utilia diligenter circumspicere: Deinde inuisibilia mentis contemplatione ac uirtute illustrare. Si præceptum hoc in corporalium luminum actione positum dicamus, statim nullo modo fieri posse deprehendetur. Quis enim sese oculis totũ circumspiciat? Oculus in primis inspicere seipsum nequaquam potest, non caput, non quæ a tergo sunt, non faciem, non denique uiscera. Impium autem est dicere spiritus præcepta seruari non posse. Reliquũ est ut præcepti eius energia secundum mentem rationemq; intelligatur. Attende tibiipsi: hoc est, Quid ipse tu ipsum consideras, corporis oculum uigilantem continuò ad tui ipsius custodiã retine. Inter medios laqueos uersaris. Occulti ab inimico laquei ubique fixi sunt. Cuncta itaq; lustrabis ut seruetis, quemadmodũ caprea ex laqueo, & auis ex muscipulis. Caprea namq; capi non potest laqueo, propter usus acumen, unde & cognomen accepit Dorcas, quòd acute uideat. Auis uero pennæ leuitate quando cauta est, aliter aucupum insidiis eluitur. Vide igitur ne animalibus his ratione carentibus deterior ad tui custodiã appareas: ne laqueis deprensus diaboli præda sub eius potestatem redactus efficiaris. Attende ergo tibiipsi: est, notas, autem ea quæ sunt circa te, sed tibiipsi soli attende. Aliud enim nos ipsi sumus, aliud nostra aliud denique quæ circa nos existunt. Nos ẽ anima mens q; sumus: quare nos ad ipsius cõditoris imaginẽ geniti sumus. Nostra sunt corpus ac sensus omnes. Circa nos sunt pecunia, artes, & reliqui uitæ apparatus. Quid ergo is, qui sermo dicit? Ne carni attende: neq; huius commoda omni studio prosequere, sanitatem, formam, oblectationes uarias, uitæ longitudinẽ: neu etiam pecuniam, gloriam, potentiam admirare: neq; quicunq; temporalem uitam tibi felicem subministrant. Neu hæc magna existimãs, ac circa horum studiũ occupatus uitæ partem meliorem negligas. Sed attende tibiipsi, hoc est animæ tuæ: hãc tu ornabis, hanc curabis: ut omne quod est per iniquitatem cõtra illam admissum, omnem ei contaminationem inductam per attentionem & diligentiam curare, omnem uitij notã delere: denique quanis eam uirtutis pulchritudine ornare, clarancq; reddere ualeas. Perscrutare teipsum quisnam sis. Nosce naturã propriã, quod mortalis quidẽ corpore, immortalis uero sis anima: & quòd nobis uita sit duplex. Vna quidem carnis propria, uelociter desitura: altera uero animæ cognata nullũ habens finem. Attende itaq; tibiipsi, ne mortalibus ut sempiternis incumbas: neue sempiterna ut cito transitura despicias. Spernе carnem. Cito namq; hæc præterit. Animã cura, rem immortalem. Vbi præsideas omni diligentia, ut horum utriq; quod deceat, recte dispẽsare ac distribuere scias. Carni quidem cibos & uestes: animæ uero pietatis dogmata, illicibelem elegantiam, uirtutis exercitationẽ, perturbatæ nũc rectionem. Neq; plus æquo corpus saginare, neq; circa carnis curam in miseriam uolutari uelis: quoniam caro aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem cõcupiscit. Hæc autem inter se continuò aduersantur. Vide ne carnem exaugens, ac molliter tractans, animam peiori potentiam tribuas. Quemadmodum enim in libra contingit, ut si alteram perfundes lancem, alteram ex aduerso leuiorem constituas. Sic & corpori

Attentio duplex.

A corpori & animæ ſolet cuenire: alterius pondus excedens, leuius neceſſario reddit alterius. Corpore nanq; ſe molliter habẽte, ac ſagina abdomineq; prægraui, neceſſe eſt ut mens eneruis ac debilis ad proprias actiones exiſtat. Cõtra uero, anima bene habens, & ob cœleſtiũ meditationẽ, bonarumq; actionũ exercitationẽ, ad propriq; magnitudinis ſublimitatẽ erecta, facit ut corporis habitudo tabeſcat. Idẽ quoque præceptũ & debilibus utile, & ualentibus accõmodatũ. In morbis nanq; laborantibus medici mandare ſolent, ut ſibi ipſis attendant nec quicquã eorum, quę ad procurandã ſanitatẽ pertinent negligant. Similiter & huiuſcemodi præcepti ſermo noſtrarũ medicus animarũ animas a peccato ſanat modico oſtenſo ſubſidio curat. Attende igitur tibi ipſi, ut pro admiſſi proportione auxilii ex tali cura ſuſcipias. Magnũ eſt ac durũ peccatũ? Multa tibi opus eſt confeſſione, amaris lacrymis, cõtinua uigilia, arreptio ieunio. Leue eſt & tolerabile peccatũ? Ad requietẽ & pœnitentia. Solũ attende tibi ipſi, ut morbi cognitudinẽq; mentis cognoſcas. Plures nanq; ob nimiã inconſiderantiã uehementer ægrotantes, ne hoc quidẽ ſciunt quòd ægrotant. Magna profectò ex hoc uerbo utilitas non ſolũ male habentibus, ſed etiam ualentibus proceſſit. Nam uerbũ & hos a morbo liberat, & illos omnino perficit. Etenim quiſq; noſtrũ, poſtquam hoc ſermone eruditus, unũ hoc curandũ habet, ex illis quæ per Euangelũ nobis præcipiuntur. Nam in eccleſia, uelut in magna domo uaſa non ſolũ aurea & argẽtea, ſed lignea & teſtacea, & omnis generis artes exiſtũt. Habet nanq; dominus de qua eccleſia deriuentis eſt, uenatores, uiatores, architectos, ædificatores, agricolas, paſtores, athletas, milites. Omnibus his coaptatur ac quadrat hoc breue uerbũ cuilibet & agendi diligentiã, & propoſiti ſtudiũ inculcãs. Venator es emiſſus a domino docente: Ecce ego mitto multos uenatores, & uenabũtur eos ſupra omnẽ montem. Attende itaque diligenter, ne tibi fera elabatur, ut uerbo ueritatis eos qui uitio tenentur cõprendas & ſeruatori adducas. Viator es, ſimilis ei qui precabatur dicens: Viis meis dirige. Attẽde tibi ipſi, ne extra ſemitã, nec a dextra neu ab læua deuiũ curſum regiam gredere. Architectus es? fidei fundamentũ firmũ ac tutũ, quod eſt Ieſus Chriſtus, cognoſcas. Ædificator es? Vide quomodo ædifices, non fœnum ſtipulam, ſed aurum argentum lapides pretioſos. Paſtor? attende, ne te quæ ſunt officii tui paſtoralis prætereant. Oues aũt quę ſunt? Errantẽ a uia ueritatis reuoca, contritũ liga, ægrotantem ſana. Agricola? infructuoſam ficũ circũfode, ac quæ ſunt ad fœcundã generationẽ ac fœcunditatẽ circumda. Miles? ſimul cum euangelio laborem bonum exerce militiam contra nequitiæ ſpiritus, contra affectus carnis. Apprehende omne dei armaturã. Ne te alijs uitæ negotijs, ut huius exercitus duci placeas, implices. Athleta es? attende tibi ipſi, ne legem aliquam, quæ ad certandum pertinet, prætereas. Nemo enim coronatur niſi qui legitime certauerit. Imitare Paulũ, & curſu, & pugilatu, & palæſtra certantẽ. Et ipſe ut bonus pugil oculos animæ continuo uigilantes habe. Quæ in te uitalia ſunt, manuũ propugnaculo ac obice munias, atq; defendas. Oculos aduerſus mundanos immobiles geras, nequaq; cõmuneas. In curſu a terrenis primos cõtende. Sic curre ut cõprendas. In palæſtra etiã cũ inuiſibilibus ſpiritibus & poteſtatibus pugna. Valẽ igitur in uocatione præceptionis huius iube eſſe, non deſidem, neu dormitantem, ſed ſobrium, uigilanter tibi ipſi præſidentem atque imperantem. Deficiet me dies ſi uelim ſingula commemorare quæ concernunt cooperatores Euangelij, & unumquemq; horum declarare præcepti, quomodo

Ægrotari ſe neſcientes.

omnibus conueniat, Attende tibiipsi: Tibi consule. Sobrius, præsentium custos, c
futurorum prouidus esto: ne quod præsens est ob desidiam prouidentiæ, ac non exi-
stentium, neu forsan futurorum etiam tanquam in manibus essent, uoluptatem ca-
pias. An non natura hæc ægritudo est iuuenibus quod leuitate sententiæ habere se
iam putant sperata: Quando enim solitudinis & quietis nocturnæ occasionem ca-
piunt, phantasias manes sibi fingunt. Cogitationis facilitate ac uelocitate omnia
lustrant, uitæ commoda peruagantes: nuptias illustres, liberorum procreationem,
senectutem longæuam, honores undecunq; prouenientes. Deinde nec his etiam
contenti, ad ulteriora ac maiora mente procedentes, tumescunt: domos pulchras
ac magnas, magnisq; refertas opibus possident. Terram circundant, quantam co-
gitationis uanitas eos possidere permittit. Inde uero agriculturæ copiam & huber-
tatem manibus horreis includunt. Addunt præterea greges, pascua, seruos innu-
merabiles, ciuitatum principatus, imperia gentium, exercitus, bella, trophæa, re-
gnum ipsum. Hæc omnia uanis animi figmentis percurrentes, illis ob mentis stul-
titiam ita frui uidentur, ac si manibus & ante pedes tenerent. Propria hæc est ægri-
tudo desidiosæ ignauæq; animæ, uigilanti corpore somnia uidere. Hanc itaq; men-
tis dissolutionem & cogitationũ tumultum corripiens, ac ueluti freno quodã men-
tis instabilitatem cohibens, hoc tibi magnum ac sapientissimum propone præce-
ptum: Attende tibiipsi: nec ea quæ nullo modo subsistunt, sed quæ tantum præsen
tem fructum sint allatura, animo tibi obuoluantur. Potest insuper ad curiosos, &
cos qui se minimè cognoscunt, hoc transferri uerbum. Existimo nanq; legislato-
rem ab hac uitq; consuetudine auertere homines cupientem, hoc præceptum sub-
didisse. Quoniam facile est cuiq; aliena curiosius indagare, magis quam propria D
uestigare. Vt igitur hoc nobis non accidat: desine inquit, aliena mala superuacue
curare, neu dabis operam curiosius morbum uestigare alienum, sed attende tibiip-
si, hoc est, animæ tuæ oculum ad tui ipsius inuestigationem conuerte. Multu nanq;
secundum domini sententiam festucam in oculo fratris nôrunt, trabem uero in pro
prio nõ uident. Igitur an tua uita ad hanc normam sit instituta teipsum considera-
bis: neq; aliena extrinsecus percurres, ut proximi aliquid reprendendum reperire
ualeas: quemadmodum pharisæus ille iactator, qui stabat sese iustificans, ac pub-
licanum contemnens. At si teipsum condemnaueris, non errabis. Nonne concu-
piscendo quandoque, aut linguæ transcursu mentem fœde præuenientis peccâsti?
Aut inter opera manuum aliquid tibi contra uoluptatem est præterq; uotum cla-
psum? Quod si uitam tuam pluribus peccatis obnoxiam inueneris (inuenies autem
prorsus, cum homo sis) dic Publicani uerba: Domine propitius esto mihi peccato-
ri. Attende igitur tibiipsi. Hoc enim uerbum tibi in rerum prosperitate splendidè
constituto & in omni uita prosperè habeatur commodum, uelut quidam bonus
consiliarius, rerum humanarum memoriam continuò suggeret. Imò, etiamsi fueris
infortunijs prostratus, si uerbũ hoc in tempore pectori tuo intonuerit, nec fastu extolle
ris in iactantiã aut inanem gloriam: nec rursus ob desperationem ad ignauũ animi
mœrorem delaberis. O diuitias tumes? & propter progenitorũ gloriã superbis? &
patriæq; & formosi corporis gratia & propter publicos honores exultas? Atten-
de tibiipsi, quòd mortalis es, quòd terra es, & in terrã ocyus reuerteris. Illos parũ
per inspice

Aper inſpice, qui in ſimili ſplendore fuere. Vbinam ſunt ciuili potentia prædati? ubi muneribus rhetores? Vbi qui panegyres inſtituerunt? ubi ſunt illi tres equeſtri certamine Reges? duces? ſatrapæ? tyranni? Nonne omnia cinis & fabula? nonne eorũ memoria in paucis eſt oſſibus? Inſpice ſepulchra, ſi diſcernere ualeas, quis ſeruus ſit, quis dominus, quis pauper, quis diues: diſcerne inquã, ſi potes cũ qui in auro ſtoda uinctus retinebatur, a rege, fortem a debili, formoſum a turpi. Igitur naturæ memor, ne ſuperbia efferaris. Memor eris turpius, ſi tibi ipſi attenderis. Rurſus autem malo es genere & ignobilis? pauper ex pauperibus natus? ſine domo? ſine ciuitate? debilis? quotidianum quæritans uictum? potentes metuens? omnes deprecans ob humilitatem reformidans (Nam pauper, inquit, omnes ferre nequit) noli propterea deſperare: nec quod nihil optatum aſſequare, ſtatim prorſus ſpem abijcere. Animum parumper in eorum reuoca meditationem, quæ ſupra tibi dicta ſunt, hæc uita tributa ſunt bona, eorum item quæ in futura promittuntur. Primum quidem homo es, ſolus inter animalia a deo factus: tuum non ſatis hoc erit, cupis recte cogitare, ad rerum cœleſtium amorem, ex dei manibus, qui omnia condidit & conſeruat, prodiiſſe? ad ipſius deinde imaginem qui te condidit eſſe factum poſſéque per uitæ rectitudinem & iuſtitiam adæquatum cum angelis honorem peruenire? Deinde ſupra inſuper ratione ac intelligentia, per quam deum cognoſcis, rerum naturam deprehendis, ſapientiæ dulciſſimum capis fructum. Deinde omnia animalia, terreſtria, domeſtica ſimul & ſylueſtria, ac omnia in aqua uiuentia, omnia denique in aere uolitantia ſunt tibi ſubiecta: Nõne artes uniuerſæ donatæ? & quæcunq; alia neceſſaria, & quæ ad uoluptatem faciunt abs te ſunt inuenta? Nonne iter tibi per mare eſt rationis munere, unde & metus tibi ſuppeditatur? Nonne aër, & cœlum, & aſtrorum curſus tibi ſuum ordinem offerẽt? Cur ergo aegrotas animo, quod argento, freno uti nequeas? ac ſolem habes, ſuas lampadas ocliſſimo curſu quotidie tibi communicantem. Non habes auro & argento ſplendorem? At lunam habes, ſuperato tenebroſo lumine circumlucentem. Non uehĕris aureis curribus? At pedes habes, ſuperum uehiculum ac cœleſtium genitum. Cur inuides his qui ſe alio transferendo? quandoquidem ſupra & alienis indigent peditibus? Non dormis in cubilibus eburneis? ſed habes humum choro omni pretioſiorem, ſuper quam etiam liberam, ac dulcem captas requiem. Non iaces ſub aureo tecto? ſed cœlum habes inenarrabili aſtrorũ pulchritudine ſupra te coruſcans. Hæc quidẽ humana. Quæ uero ſequũtur, diuina nuncupant. Propter te deus homo factus eſt, ſpiritu ſanctus datus, mors uicta, reſurrectionis ſpes facta, præcepta diuina data, uitam tuam inſtruentia data, labores ob uirtutẽ non inanes aſſumpti. Si ergo tibi ipſi attẽderis, hæc & adhuc maiora circa te inuenies, & præſentibus quidẽ bonis honeſte fueris, & in rebus neceſſariis anguſto non eris animo. Hoc unũ præceptũ, ſi ante oculos cõtinuo fuerit, magnũ præſtabit adiumentum: Verbi gratia: ſi ira indignatioq; ſuperabit, recordare ad inhoneſta uerba, & actiones minimè laudandas deducet: ſi tibi ipſi attenderis, cohibebis quidem iram, uelut pullũ quendã immorigerũ & effrenem, rationis uerbere uelut flagello reuocatũ: linguã inſuper facile cõtinebis: manus uero in prouocãtem audaciam, & in domitos animi impetus deducat: ſi tibi ipſi attenderis, & memineris,

quemadmodum

quemadmodum hoc tibi dulce ad breue tempus, exitum tibi amarum præbebit: &c quæ nunc ex uoluptate fit corporibus noſtris titillatio, uermem quandoq; pariet uenenatum, nos in gehenna perpetuo cruciantem, & carnis inflammatio ſempiternum pariet ignem: ſtatim abs te uoluptates ut exules fugient, tecumq; admirabilis quædam animi tranquillitas quieſq; erit: haud aliter, quam ſi per alicuius honeſtæ pudicæ ac uenerabilis aduentum, ancillarum laſciua & tumultus ſtatim ſedetur. Attende ergo tibiipſi, & noſce, quòd una quidem pars animæ rationis particeps, altera ratione carẽs & perturbationibus obnoxia: primæ item natura imperium dat, alteri rationi obtemperare mandatur. Ne igitur ut mens in harũ perturbationum ſeruitutem redigatur, neu item ut perturbationes & affectus aduerſus rationem inſurgant, ac in ſeipſas uim animæ conuertant, ullo modo permitte. Omnino autem tuiipſius notitia diligens, idoneum iter tibi ad deum peruenienti, ac bene cogitandi præbebit. Si enim tibiipſi attenderis, nihil præparationis aut adhortationis uerbo rum ad autorem conditoremq; omnium imitandum indigebis: ſed in teipſo tanquã in diſtincta quadam rerum ſerie magnam conditoris tui ſapientiam contemplaberis. Incorporeum noſce ante omnia deum, ex anima tua incorporea tibi inexiſtente, non loco circumſcriptum, quoniam neq; mens tua præcipuam in loco manſionem habet, quamuis ob corporis coniunctionem in loco maneat. Inuiſibilem eſſe deum crede, tuiipſius animam cognoſcens: quando & ipſa corporeis oculis deprehendi nõ poteſt. Non enim aut colore obducitur, aut figura circunſcribitur, aut chara-

A contemplatione creaturarum ad creatorẽ conſurgendum.

ctere aliquo corporeo cõprenditur: ſed tantu ex actibus & geſtis cognoſcitur. Ne ergo in deo per oculos notitiam quæras, ſed mentis fidem commitie, & ſpiritalẽ de illo cognitionem habe. Admirare obſecro aliquantulum artificem, quonam modo animæ tuæ uirtutem corpori colligauit, ut ad extrema uſq; ipſius diſtributa plurima diſtantia membra in unã cõmunionem & concordiam ducat. Conſidera item quæ utriuſq; ſors, quæ animæ uirtus ad corpus, quæ cõpaſſio ex corpore ad animã redeat. Quemadmodũ hoc quidem ex anima uitam recipiat: anima uero ex corpore dolores, perturbationumq; receſſus habeat. Quales habeat ad percipiendas diſciplinas accẽmodata receptacula. Quam obrem notitiam rerum primo captatam additio ſubſequentium non obumbret: ſed ualidæ ac diſtinctæ rerum memoriæ in animæ principatu, uelut in columna quadam ferrea conſcriptæ cuſtodiantur. Quomodo inſuper anima in carnis lubricæ affectus incurrens, proprium amittat decus: quomodo rurſus à uitiĳ turpitudine purgata, per uirtutem ad conditoris ſimilitudinem reuertatur. Attende, ſi tibi uidetur, poſt animæ contemplationem corporis præparationem, ac mirare, quemadmodum decus ipſum principale atq; inſtructiuum animæ rationis participi optimus opifex conceſſerit. Rectus præ omnibus animalibus es creatus, ut planè ex ipſa figura uideas, quemadmodum ex genere cœleſti ſit uita tua. Genus autem quadrupedum ad terram aſpicit, & uentri tantũ indulget. Homini autẽ eſt in cœlũ aſpectus, ut nec uentri nec eius uitĳs uacet: ſed ad ſupernũ iter tota cupiditate ferat. Deinde caput in ſupremo poſitũ uertice, plures habet in ſe præcellentes ſenſus, uiſum, auditum, guſtum, olfactum: omneis ſanè inter ſe propinquos, quorum nullus alterius uicini impedit actum. Oculi in primis altiſſimam quidem ſpeculam cõprendunt, ut nil partium corporis eos attingat, aut impediat: ſed ut modica quadã ſuperciliorũ protectione muniti additione

Senſuum in capite officina ac ſitus.

in parte

A in parte superiore consistentes, in rectum extendantur. Auditus uero non recta aperitur est, sed obliquo poro ac minus lucri recessu sonum ex aëre deprendit: & hoc quidem sapientissime, ut uox facilis, ac sine impedimento pertranseat, quæ in locis curuis melius respondere solet, nihilq; ab extra simul incidens, sensum illius impediat. Dilectæ insuper linguæ naturam quemadmodum ad uocis organa sit uertibilis, & dein sermonis omni motus uarietate subseruiens. Dentes quoq; considera, quemadmodū uocis organa sunt, linguæq; tutelam præstant nutritionisq; minister, partim cibum frangentes, partim conterentes. Atq; ita omnia cogitationi competenti percurrens addiscens, ut tractus aëris per calidum pulmonem cordis custodiam faciat, organum digestionis, sanguinis uenas actus tueatur. Et per hęc omnia immensigabilem conditoris tui sapientiam meditare, ut simul cum Propheta dicas: Mira bilia facta sunt misericordia tua ex me. Attende itaq; tibiipsi, ut deo & domino nostro Iesu Christo simul attendas: Cui gloria & imperium in æterna secula. Amen.

QVOD DEVS NON EST AVTOR MALORVM

Cures doctrinæ modi per psalmorū conditorem Dauid a sacro qui in illo operatus est spiritu, nobis innotuerunt. Nam aliquando animi sui perturbationes narrans Propheta, & quemadmodū ea quæ euenerūt generose tulerit, ipsius exemplo patientię nobis præceptum dat. Illuminum relinquitur quando ait: Quousq; multiplicati sunt qui tribulāt me domine: Quandoq; uero dei bonitatem, & uim ex inuocatione quod uere ipsum inquirentibus præbet, commendat dicens: Cum inuocarem exaudiuit me deus iustitiæ meæ. Quæ sane sententia declarat quod ait Propheta habet, dicens, Adhuc te loquente dicta: Ecce adsum. Hoc est, non diu mihi mora desit tu, & finem inuocationis aures dei intuiperunt. Rursus supplicatorem psalmi & preces offerens deo, docet nos, quemadmodum fas sit in peccatis existentes deum placare Domine ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me. In XII. autem psalmo longum tentationis certamen obtinens, ait: Vsquequo obliuisceris me domine in finem, usq; quo auertis faciem tuam a me. Et per totum psalmum nos docet, ne deficiamus in adflictionibus, sed expectemus bonitatem dei, fermasq; quòd ille prudenti quadam dispensatione adflictionibus nos dedat, & secundum proportionem unusquisq; pro tentationū inducatur mensuram. Quomodo igitur dixit, usquequo domine, obliuisceris me in finem: usquequo auertis faciē tuam a me? Stratum ad malum eorum qui adhuc sunt, transit: qui si quid calamitosum acciderit, instantē in rebus aduersis dolorem non ferentes, mox secum perplexi dubitant an sit deus, an singula uideat, aut cuiusq; meritis respondeat. Deinde ubi seipsos uiderint in ijs quæ nolunt delectentes, præaudito illud dogma intra se confirmant, & in suis cordibus ita decernunt: Non est deus. Dixit insipiens in corde suo, non est deus. Hoc itaque cum animum induxerunt certatim ad omne reliquum peccati genus ruunt. Si enim nullus est inspector, si nullus qui pro meritis uitæ cuilibet tribuat, quid prohibet pauperem conculcare, orphanos necare, uiduam & aduenam occidere, omnibus fas facinus tentare, impuris & abominandis affectibus, omnibus denique pecuniis cupiditatibus inquinari? Hic ea illud quod talem impietatē que deum non esse dicit, cōsequitur, subiungit: Corrupti sunt, et abominabiles facti sunt in studijs suis. Impossibile nanq; est à tua iusta aberrare cum qui in suo corde dei nō obliuiscitur.

Vnde,

Vnde,quæſo,gentes traditæ ſunt in reprobum ſenſum, ut faciant ea quæ non conueniant,ut ait Paulus? Nonne,quoniã dixerunt,nõ eſt deus? Cur in paſſiones ignominiæ ceciderunt,ut fœminæ apud eos naturalem uſum mutauerint in eum qui eſt contra naturam,mares in mares turpitudinem operantes? Nonne quoniam mutauerunt gloriam incorruptibilis dei in ſimilitudinem uolucrum & quadrupedum & ſerpentium? Stultus igitur, & uerè a ſenſu alienus eſt qui dixerit: Non eſt deus. Similis item huic eſt,nec quicquam in ſtultitia differt qui deum malorum cauſam eſſe dicit,parq; priori ſcelus exiſtimauerit: quoniam ambo bonum deum ſimiliter negant. Alter quidem non eſſe omnino dicit: alter uero nõ bonum eſſe affirmat. Sic enim eſt malorum cauſa,non bonus eſt. Si non bonus, neq; deus: itaq; utrobiq; eſt negatio dei. Vnde,inquit,ille ſunt morbi,intempeſtiuæ mortes,internicies ciuitatũ, naufragia,bella, peſtes? Hæc enim mala ſunt,inquit,& omnia dei opera. Itaq; quẽ alium poſſumus præter deum in euentibus omnibus incuſare? Sed age,quando in uulgatam incidimus quæſtionem,ad aliquod confeſſum ac certum principium orationem adducentes problema hoc ſtudioſius tractemus, & planam & explicatam de ipſo enarrationem facere tentemus. Vnum quidem hoc habere in mentibus noſtris præſumptum oportet,quod, cum ſimus boni dei opificium, & ab illo conſtemus, omnia circa nos tam modica quã magna diſpenſante, nihil nobis accidat illo non uolente & quod nihil eorum quæ nobis accidunt malum ſit aut tale, ut melius illo aliquid excogitare quæamus. Ex deo,inquiunt,ſunt mortes Non malũ omnino mors eſt,niſi quis malum dixerit peccatoris mortem. Propterea quòd per illam hinc liberati ad infernalia ſupplicia rapiuntur. Rurſus autem apud inferos,quę ſunt mala,non deum cauſam habent,ſed noſipſos. Principium nanq; ac radix peccati,in nobis eſt,& in noſtra poteſtate Nam quibus ſi a malo abſtinuiſſent,nihil omnino graue pati licebat: Idem ſi in peccatum per uoluptatem ruant, quam rationem decentem adducere poterunt,ne ſibi ipſis cauſam pœnarum dediſſe dicantur? Malum igitur aliquod eſt ſecundum noſtrum ſenſum,aliud natura ipſa. Malum itaq; natura ex nobis oritur,iniuſtitia,laſciuia,inconſiderantia, timiditas, inuidia cædes, ueneficia,aſtutia,fallacia, & reliqua huiuſmodi omnia, quæ animam Idem imaginem factam ſolent inquinare, & ipſius pulchritudinem aliquo modo inficere. Rurſus malũ dicimus quod triſte durumq; ſenſibus ſit noſtris, ut corporis morbum, plagas,egeſtatem,ignobilitatem,pecuniæ damna,domeſticorum amiſſiones: quorum quodlibet nobis a ſapientiſſimo & optimo domino ad utilitatem inducitur. Diuitias quidem aufert iis qui male illis utebantur, inſtrumentumq; illis iniuſtitiæ fuerant. Morbum inducit iis,quibus magis expedit membra habere impedita, & impetus ad peccãdum tardiores. Mors uenit,ubi finis adeſt uitæ iam expletæ,quẽ cuilibet ab initio fixit iuſtum dei iudicium, longe noſtram utilitatem proſpicientis. Fames & ſiccitates & inundationes,cõmunes quędã ſunt ciuitatum ac gentium plagę, hominum peccata immodica punientes. Vt enim benefacit medicus etiam ubi corpori moleſtiam & dolorẽ infert (cum morbo nanq; bellum gerit,non cum ægroto) Sic & bonus deus ſalutem omnibus per caſtigationem ac pœnam diſtribuit. Tu uero nequaquam medico iraſceris,ſi ex membris hæc incidat,illa urat,alia a corpore omnino amputet: ſed & pecuniam illi numeras, & ſeruatorem uocas, quòd in parua corporis parte morbum curet,priuſquam ad totum corpus morbus perueniat. Quan-

Nihil malum eorum quæ putamur.

De malo duplici.

A niat. Quando ciuitatem uideris propter inhabitantes concuſſam, aut nauigiũ una cum hominibus in mari diſſolui, contra uerum medicũ & ſeruatorem blaſphemã ling iã mouere non dubitas: quum te intelligere oporteat, quòd in morbi laborantium hominum ad curæ beneficentiam & utilitatem aſſumuntur, qui & moderati ſunt & ſanabiles. Quando uerò medicam curam ſuperat morbi malitia, neceſſaria eſt inutilis membri alienatio, ne morbi eius cõmunicatio cætera corporis uitalia percurrat. Ex quo incitionis aut inuſtionis nõ medicus eſt cauſa ſed morbus. Sic item ciuitatum interitus ex nimia peccantium peruerſitate originem habentes, deum ab omni querelæ cauſa liberant. At, inquis, ſi malorum non eſt cauſa deus, quomodo dicitur: Ego ſum qui paraui lumen, & feci tenebras: faciens pacem & creans mala? Et rurſus: Deſcenderunt mala a Domino ſuper portas Hieruſalem. & non eſt malum in ciuitate quod deus non fecerit. Et in magno cantico Moſis: Videte quòd ego ſum, & non eſt deus, præter me. Ego interficiam, & uiuere faciam: percutiam & ego ſanabo. Sed nihil horũ apud eos qui recte ſcripturæ ſenſum tenent, deum malorum autoris accuſationem habet. Qui enim dicit: Ego præparo lumẽ, & facio tenebras: creationis autorẽ ſeſe per hæc, non mali alicuius conditorem ſignificat. Ne igitur exiſtimes aliam lucis, aliam uerò tenebrarum cauſam eſſe: ſcriptum dixit eorum quæ contraria inter ſe uidentur, ſecundum creationẽ factorem & opificem eſſe: ne quæras alium ignis & alium aquæ, alium aëris & alium terræ opificem, quòd hæc ob qualitate. ontrarias inter ſe quodam modo pugnare uideãtur. Quod iam quidam ita eſſe ſentientes in plurium deorum opinionem uenerũt. Facit autem pacem, & creat mala. Maximè quidem in te pacem facit, quando per bonam doctri-

Ego præparãs lumẽ & faciens tenebras.

B nam tuam ſerenat ac tranquillat mentem, & affectus aduerſus animam inſurgentes conciliat. Creat autem mala, hoc eſt, tranſmutat ipſa, & in meliorem ſtatum exitumq; deducit, ut iam mala eſſe deſinant, bonitq; naturam accipiant. Cor mundũ crea in me deus. Non dicit: Nunc crea, ſed in malitia inueteratum renoua: & ut duo creet, in unum nouũ hominẽ, non ut ex nõ exiſtente faciat, ſed ut nõ exiſtentes mutet atque renouet: & ſi qua in Chriſto noua creatura. Et rurſus Moſes: Nonne ipſe pater tuus q- poſſedit te, & fecit te, & creauit te? Clare hic poſt facturã creatio cõſtituta nos docet, creationis nomẽ ſæpenumero pro renouatione poſitum eſſe. Ita quoque pacem faciens, ſic pacem facit, ex eo quòd mala creat. Hoc eſt, ex eo quòd mala in meliorem reducit ſtatum. Deinde ſi pacem intellexeris eam ſecuritatem, quæ ſublatis bellis datur, & malũ dicas labores, qui belli gerentes ſequũtur, expeditiones extorres, urgilias, ſudores, uulnera, cædes captas ciuitates, in ſeruitutẽ redactiones, miſerabilia captorũ ſpectacula: denicq; quæ cunq; triſtia in bellis cuenunt: dico iuſſo dei iudicio fieri aduerſus eos, qui digni ſunt ſupplicio, quod per bella mulgiuſtos deiudicio fieri aduerſus eos, qui digni ſunt ſupplicio, quod per bella mulgitur. An tu non uis flagraſſe Sodoma poſt impietates illas & flagitia? An non ceciderit Hieruſalem & templum deſolatum poſt horribilem in Dominum crudelitatem? Fieri autem aliter iſta quomodo fas erat, niſi per Romanorum exercitum, quibus Iudæi propriæ ſalutis inimici Dominum noſtrum tradiderunt? Ex quo quandoque mala ex bello iis qui digni ſunt iure infliguntur. Illud quoq; conſidera: Ego interficiam, & ego uiuere faciã. Percutiam, & ego ſanabo. Recipe uerbum, ſi uis, ita ut ex ſententia promptum eſt. Timor enim ſimpliciores ædificat. Percutiam ego, & ſanabo. Et hoc ſeorſum conſiderare profuerit, utpote quòd plaga timorem gene-

Poſſidẽs mala

ter sanitas vero ad charitatem excitet. Licet attamẽ tibi altius de his quæ dicta sunt C
sentire. Ego omne fere malũ, peccato videlicet, & viuere facium assertor. Quantũ enim exte
rior homo noster corrũpitur, tantum interior renouatur. Non igitur alia interficit
& alium viuificat, sed eandem per ea quæ interficit viuificat. Itemq; per ea quæ per
cutit sanat secundum prouerbiũ illud: Quomã tu baculo ipsum percutiens & animã
eius ex morte liberabis. Caro igitur percutitur, ut anima sanetur. Peccatũ perimitur
ut iustitia viuat. Illud autem quod supra memoravimus: Descendit a domino ma
la super portas Hierusalem, ex ipso habet expositionẽ. Quæ mala? Sonitus cur
ruum & repertum. Quando autem audiveris: Non est malum in ciuitate quod Do
minus non fecerit, intelige hic mali nomen vexationem ac calamitatem significare,
quam deus peccãtibus ad delicta corrigẽda infligit. Adflixit, inquit, & fame preſſ,
ut benefaciam anteq; ã per intemperantiam prorsus perdãtur, & insuetam cohi
bui, quemadmodum flumen fortẽ quedam solet obice & obstaculo contineri. Hac
tã de causa ciuitatũ ac gentium mores, licentias aeris, terræ sterilitates, ac quecũ
bet in uita dari casus emerguntquæ omnia ne malum ulterius progrediatur, fiũ
unt. Talia itaq; mala a deo immittuntur ueris ac natura ipsa malis resistentia. Hu
iuscemodi nanq; secundum corpus afflictiones & externæ molestiæ ad peccat cõ
pescendam licentiam a Domino excogitatæ sunt. Extinguit ergo deus malum, nõ
est ex deo malum: quoniam & medicus morbum tollit, non morbum corpori infa
git. Ciuitatum uero interitus, terræmotus, inundationes, exercituum clades, mortifera
ga, & omnes denique calamitates illæ, quibus magna hominũ multitudo simul ab
sumitur, siue ex terra, siue ex mari, ex aëre, ex igne, siue quacunque nascuntur causa D
propter superstites ad sobrietatẽ reducendos eueniunt a deo publicis peccatis pu
blicam castigationem. Malum itaq; propriæ peccatũ hactenus dictũ ab affec
tione a nostra uoluntate pendet: propterea quod in nobis situm est uel abstinere
a malis, uel malum cõmittere. Reliqua uerò quæ appellantur mala, partim ad exer
cendos dantur bonos, & declarandam fortitudinem, quemadmodum Iob filio
rum priuatio, totius substãtiæ breui tempore amissio, corporis plaga ac cruciatus)
partim ut medela eorum qui deliquerunt, sicuti Dauid audet dominus confitenti
iustæ cupiditatis pœnas danti. Rursus autem aliud ex alio dei iudicio malorũ hoc
est, pœnarum genus prouenire cognouimus ad horum immutatione prones pruden
tiores faciẽdos, ut Dathan & Abiron terra unius statim hiatu, hiatibus & patibus
telluris subtus apertis. Nam hic quidem ipsi propterea nihilo meliores euaserunt
(quomodo enim, quum ad infernum descenderint) attamen reliquos exemplo cau
tiores prudentioresq; reddiderunt. Sic & Pharaonem ceteros omnes exercitum in mari pe
rijt. Sic demũ deleti sunt qui Palæstinam antea inhabitarunt. Ex quo quum prudentes
Apostolas nata sit aptam in perditionem, ne factura Pharaonis rursum talia exem
plum. Non ita culpa iustius transferretur in ipsum cõditorem. Sed subinde nonnul
lis uasa aut lege quod nostrũ quidlibet a bonis peccatis discitur. Quemadmo
dum in magna domo uasa aliud est aureum, aliud argenteum, aliud ligneum Vasa quid per
aliud. Huiuscemodi ergo materias uocantur cum a corpore separantur. Nam ut aurum is metaphoram
est, qui mere mortalis; simplex ac sine dolo est, & ceteris, quibus paulo est significent.
inferior dignitatis ac pretij æstimatione. Testaceum, qui fragilis, qui terrestris fa
cile frangitur, & frangi conterique sit aptus. Ligneũ, qui per peccatũ facile sordet, & igni æterno
materiam

A materiam præbet. Sic etiã iræ uas est, qui omnẽ in se diaboli operationẽ quasi uas quoddam suscepit, & propter factorẽ quem habet ex corruptione ad nullũ usum aptari potest, sed dignus est qui pereat. Quamobrẽ quando iam ipsum Pharaonẽ conteri erat opus, sapiens animarũ nostrarum rector usq; adeo illũ sustinuit, ut clarum celebreq; omnibus exemplũ esset, & alios utilis ob mala tolerata (quando ipse propter nimiam malitiã insanabilis erat) redderetur. Ob duravit eũ longanimitate, ac pœnæ dilatione ipsius intendens malũ, ut ad extremũ eius iniquitate ad summũ glicente, iustius super eum dei iudicũ offen ferretur. Idcirco plagas modice quidem ab initio infligens, ac paulatim adaugens eius duritiem minime flexit, quin reperit eum & initio dei contemptorẽ, & illatas post pœnas ex consuetudine tolerantẽ. Et ne sic quidẽ morti illũ tradidit, donec ipse sese præcipitẽ dedit, dum cordis arrogantia fretus iter iustorũ ausus est ingredi: ac existimavit quemadmodum populo dei, sic & sibi mare rubrũ permeabile fore. Hæretaq; tu frater cognoscens, & apud te mali species distinctas habens, nosce unũ omninò uere malum esse peccatũ, cuius finis perditio est: & alterum apparens tantũ malum sensibus afflictionẽ præbens, ui naloqui boni habens: quemadmodum sunt calamitates & incómoda, quę uim peccata coércendi habent, quorũ fructus salus est animarum æterna. Desine diuinam incusare prouidentiã, nec omninò uelis deum substantiæ mali autorem putare, aut aliquam mali substantiã imaginari. Nõ enim subsistit, uelut animal iniquitas neq; ipsius creatiã enypostaton statuere possumus. Nam malũ boni priuatio est. Oculus creatus est, cęcitas ex oculorum perditione prouenit. Ex quo nisi oculus

B corruptibilis fuisset naturæ, nunquã cæcitas successum habuisset. Sic & malum in propria subsistẽtia nõ est, sed in animę lesionibus gignitur. Non enim ingenitũ est, ut impiorũ est opinio, par conditione bonæ naturæ malum ponentiũ. Nam si amborũ sine principio & generatione priora sunt, ex quo nec facta. Si aũt omnia ex deo quomodo malũ ex bono? Nõ enim turpe ab honesto, neq; uitium a uirtute. Lege mundi creationẽ, & inuenies ibi cũcta bona, immò ualde bona. Non ergo malum cum bonis creatũ est. Sed neq; creatura intellectiua a deo facta cum iniquitate cómixta est. Si enim corporalia in seipsis malũ simul creatũ non habuerunt, quomodo intelligibilia tantũ & puritate ac sanctitate differentia cõmunem cum malo hypostasim habuissent? Sed est malũ omninò, & ipsius palam fit actus per omnẽ uitam diffusus. Vnde igitur, inquies, habet essentiã, si neq; sine principio est, neq; facta est? Interrogentur talia quærentes, Vnde morbus? unde corporis læsiones? Non enim ingenitus est morbus, neq; item dei opus. Sed bene creata sunt animalia conuenienti ex præparatione secundum naturã, & membris distincta in uitam prodierunt. In morbos uerò secundum naturã ceciderunt a sanitate deficiẽtes, uel ob malam dietã, seu ob aliquam aliã causam, quę corporibus accidere solet: corpus itaq; deus fecit, morbum minime fecit. Et animam similiter deus fecit, non autẽ peccatũ. Vitio autẽ anima cõtaminata est degenerans ab eo quod ex natura facta est. Quod autẽ erat illi peculiare bonũ: Quòd deum habebat assidue coniunctũ, illiq; per charitatem coadunata erat: qua excidens uarijs & multimodis se malis cõtaminauit. Vnde autẽ omninò mali capax est? Quoniam libero facta est arbitrio, quod creaturæ rationis participi maxime cõuenichat. Soluta enim hæc omni necessitate, & uitam in sua potestate constitutã ex deo accipiẽs, propterea quòd ad imaginem

Contra Eunomium.

Quomodo peccatum irrepsit in animã.

ctus creata est. Bonũ quidẽ intelligit, & iucunditatẽ illius nouit, potestatẽq; habet ac facultatem in boni contemplatione & spiritalũ fruitione manendi, ac uitam sibi connaturalem conferãdi. Habet autẽ & a bono delectẽdi quandoq; facultatem. Hoc autẽ ei contingit quum beatæ oblectationis satietate affecta, & ueluti ueterno quodam grauata, ac e statu superiore delapsa, turpibus se carnis libidinibus immiscet. Erat aliquando Adam in sublimi non loco, sed arbitrio, quando statim anima sumpta in cœlum Deus aspexit, ex ijs quæ uidit maxime gaudens, ac eum uehementer amans, a quo beneficium tantũ & æternæ uitæ fruitionẽ acceperat: qui paradisi interelle delitijs, & æque cũ angelis & archangelis regnare ac uiuere, & diuina uoces participe esse dederat. Cum his omnibus per deum potiretur, statim rebus omnibus refertus, quasi præ satietate eluxurians quod uidebatur oculis delectabile intellectuali pulchritudini pratulit, & uentris saturitatem spirituali delectatione potiorem habuit. Ex quo statim e paradiso pulsus, extra beata uitam fuit uitã. Non ergo ex aliqua necessitate, sed suapte temeritate malus est factus. Quapropter & propter prauam uoluntatem peccauit, propter peccatũ uerò mortuus est: stipendia nanq; peccati mors est. Quantum enim abstitit a uita, tantũ morti propinquauit. Vita nanq; deus, uitæ uero priuatio mors. Itaq; mortẽ sibi Adam ob discessum a deo parauit, secundum quod est scriptũ: Ecce omnes elongantes abs te peribunt. Quamobrem sanè apparet deum mortẽ neq; quã fecisse, sed nos metipsos ex mẽte praua nobis ipsis causã spõte attraximus, quam deus ob eas causas supra narrauimus causas minime prohibuit, ne immortalem in nobis motum conseruaret. Quẽadmodum uas figulinũ rimas ostendens, no prius igni ad perficiendũ traditur, q̃m a figulo recõcinnetur emẽdetur q̃. Sed cur, inquis, hunc in modum institũ est ut peccare non posset, ut etiã nobis uolentibus facultas peccandi desit? Quoniam, inquã, & tu seruos nõ quãdo uinctos in custodia retines, beneuolos esse tibi existimas, sed cũ sponte omnia quæ erga te oportet, uideris agere. Sic & deo cum pura fore amicũ, non qui coactus, sed qui spõte sua uirtuteq; illi obtẽperat. Virtus uerò ex uoluntate perficitur, nõ ex necessitate. Voluntas autem ab illis pendet quæ in nobis sunt sita. Quod uerò in nobis sitũ est, uoluntariũ & spontaneũ est. Qui ergo factorẽ reprehendit, quòd nõ tales nos natura fecit, qui peccare nequeamus, nihil aliud opinari uidetur, q̃ natura in ratione carentẽ ea quæ rationis est particeps esse potiorẽ: & illa quæ nõ mouentur, nec mente ducũtur ijs quę eligũt iudicãt, conferũt, omninò præstare. Hæc & si per transitũ, attamen nõ ab re dicuntur, ne in profundu inanũ cogitationũ ruens, præterquã q̃ quę inquiris nõ attinentia, deum etiã amittas. Desinamus ergo eũ qui sapiens est uelle corrigere. Desinamus, inquã, meliora q̃ deus fecerit indagare. Quòd si ob nostri ingenij debilitatẽ omnia dei cõsilia sigillatim ratione attingere nequimus illud attamẽ animis nostris infixũ ac in cõfesto sit nihil malũ ab eo qui bonus est, fieri. Hinc cõsequenter alia quæstio de diabolo nascit: Vnde diabolus sit, si nõ ex deo sunt mala. Quid igitur dicemus? Satis facilis est responsio. Eadẽ omninò ratio nobis ad ista quoq; quæstionẽ satis erit, quã & de hominis iniquitate supra cõmemorauimus. Vnde enim iniquus est homo? Ex ipsius libera uoluntate. Vnde malus diabolus? Ex eadẽ penitus causa. Habebat enim & ipse liberã uitã & insitã sibi potestatẽ, aut deum sequẽdi, aut a bono discedendi. Gabriel angelus a deo iugiter stetit: Satanas uerò angelus ex ordine suo prorsus cecidit. Fit illum pro pria uoluntas

Cur deus peccandi facultatem hominũ nõ eripuit.

A libertate uoluntatis peccatum processit tã in angelum quàm in hominem.

a pria uoluntas in cœlo retinuit, hunc uerò uolũtatis libertas cœlo deiecit. Poterat enim & ille à deo deficere, & iste non excidere. Sed illũ insatiabilis dilectio dei seruauit: hunc a deo relictũ ille offendit per peccatũ alienatio. Malum igitur hoc tantũ, à deo alienatio. Nam parua quidẽ oculi conuersio, paruus nutus, ut solis particeps aliquis existat, uel in umbra remaneat, facit. Nam & illic in prõptu est, ut sol præsẽs illustretur: aduersũs uerò intuitum necessariò in tenebris erit. Sic & diabolus malus deo aduersatur, nõ ex natura, sed mala uoluntate habens malitiã. Quæris igitur unde illi sit contra nos bellũ? Quoniã cum omnis ipse mali promptuariũ ex fieret, inuidiæ quoq; morbũ in se recepit, & inuidit nobis illatũ honorẽ, nec facile tulit nitã in paradiso beatã ducere. Quamobrem dolis hominẽ aggressus, eadẽ ambitionis cupiditate, quam ipse ab initio habuit, uelle similẽ esse deo, hac rursus ad decipiendum nos ulus lignũ ostendit, per cuius degustationẽ pollicitus est hominem similẽ fore deo. Si comederitis, inquit, eritis uelut dij malũ ac bonũ cognoscẽtes. Non inimicus igitur nobis a deo cõstitutus est, sed ipse ex inuidia sese nobis opposuit. Animaduertens enim se ex angelorũ ordinibus expulsum, nõ tulit terrenam creaturam a Iangelorũ dignitatem per uirtutis profectũ exaltari. Quoniã itaq; inimicus est factus, inimicitiã nobis deus erga illũ indidit, ubi serpenti quo ille malus abusus fuerat, dixit, sed ita, ut minas ad Satanã referret: Inimicitiã ponã inter te & inter semen illius. Reuera nanq; noxiæ sunt amicitiæ quæ cum malitia cõtrahuntur. Nam ea est amicitiæ hebes lex & uis, ut per similitudinem malitiã coniunctis indat. Quãobrẽ rectè prouerbiũ dicit: Corrũpunt bonos mores colloquia praua. Quẽadmodum enim in pestilẽtibus locis sensim attractus aër latẽtem corporibus morbũ inijcit: sic itẽ in praua consuetudine ac cõuersatione maxima nobis mala hauriuntur, etiã si statim incõmodum nõ sentiatur. Idcirco nobis aduersus serpentẽ irreconciliabilis indita est inimicitia. Si aũt instrumentum hoc tanto dignũ odio est, quãto magis illi nos qui serpentẽ adegit, aduersari oportebit? Sed cur, inquis, lignũ hoc in paradiso fuit, per quod nos diabolus tentaturus erat? Si enim deceptionis eius ac materiam nõ habuisset, quo nam modo nos sibi obtemperãdo ad mortẽ deduxisset? Quoniam mandatũ esse oportuit, ut nostrã erga deum probaret obedientiã. Ideo plãta pulcherrima sunt fructibus satẽs, ut in abstinẽtia uoluptatis animi cõtinentiæ uirtutẽ ostendentes, patientiæ coronã promereremur. Cibum autẽ nõ solũ præceptũ contumacia fecata est, sed etiã nuditatis cognitio. Comederũt, inquit, & aperti sunt oculi eorũ, cognouerunt q; quòd nudi essent. Oportebat enim se nudos minime cognouisse, ne mens hominis ad eorũ cupiditatem quæ deesse uiderẽtur, traheretur. Amictum nanq; nuditatis defensionẽ solatiumq; esse existimauit, & omninò per carnis curã ab obtemperãtia dei abstractus est. Cur, inquis, nõ statim eis ab initio amictus sunt præparati? Quoniã hæc nec naturalia esse, nec ex arte decebat. Nam naturalia propria sunt brutorũ, ut pennæ, setæ, pellũ crassitudines quæ & frigoribus resistunt, & aestus ferũt, in quibus nihil alterũ ab altero distat, æquali omnibus natura existente. Homini autẽ secundum proportionẽ in deum charitatis præstantior bonorũ distributio conueniebat. Quæ uerò ex arte sunt opera, negotium generant quod ut maxime homini noxium, uitandum erat. Quamobrem deus nos ad paradisũ uitam reuocans, ex animabus nostris curas euellere conatur, dicens: Nolite animæ uestræ cogitare quid edatis, aut corpori quid induamini. Neq; itaq; uestis

Cur lignũ uetitum posuerit deus in paradiso.

Cur deus Adæ amictũ nõ dederit.

ei ex natura,nec ꝓ ex arte cõueniebat. Sed alia parata erant, ſi uirtutem oſtendiſſet homo,inſignia quæ ex gratia dei erant illum illuſtratura,utpote fulgores quidam, quales ſunt angelorum, qui omnem florum uarietatẽ, omnem aſtrorũ claritatem ſuperarent? Hoc igitur de cauſa nõ ueſtes erectum præcepit: quoniã uirtutis præmia illi reponita erant, quæ cõſequutus diabolicæ tentationis nõ permiſit. Aduerſarius igitur nobis eſt diabolus,ob antiquam ex eius inuidia ruinã,ita Domino diſponente,ut cũ illo luctaremur. Itaq; per obedientiã nos renouauit,ut de inimico triũphare mus. Vtinã quidem nõ eſſet factus diabolus,ſed in eo ordine quo ab initio cõſtitutus fuit,remanſiſſet. Poſtquã uero ab autore ſuo defecit,inimicus dei,inimicus etiã hominis adiptus imaginẽ conſtituti factus eſt. Nam ideo miſanthropos exiſtit,& ideo deo rebellis. Nos uerò ut eius opus odio perſequitur,ut eius imaginẽ infectatur. Ille igitur ſapiens & prouidentiſſimus rerum humanarũ diſpenſator eius utitur ad noſtrã exercitationẽ malignitate, quemadmodũ medicus uiperæ ueneno ad ſalutarem medicamentorũ præparationem. Sed quis nam erat diabolus? Ex quo ordine? Ex qua dignitate? & unde Satanas cognominatur? Satanas igitur quòd bono aduerſetur,appellatur. Id enim ſignificat uox Hebræorũ, ſicut in libris Regũ dicitur: Excitauit,inquit, Dominus Salomoni Satã Ader regem Syrorũ. Diabolus uerò dicitur, quoniã idem & in peccato nobis cooperatur, & accuſator noſter eſt. Gaudet ex interitu noſtro,noſq; eorũ gratia quæ cõmiſſa ſunt,traducit. Natura autem ipſius incorporea eſt ſecundũ Apoſtolum dicentẽ: Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinẽ,ſed aduerſus ſpiritalia nequitiæ. Dignitas uerò ipſius principalis eſt. Aduerſus enim principes & poteſtates,inquit,aduerſus rectores tenebrarum harũ. Locus autem principatus aer,ſicut idem memorat: Contra principatus & poteſtates aëris, ſpiritus qui operatur nunc in filios †inobedientiæ. Idem & mundi princeps appellatur, quoniam circa terras eſt eius imperium, quod & Dominus ipſe teſtatur: Nunc iudicium eſt mundi. Nunc princeps mundi huius eiicietur foras. Et rurſus: Venit princeps mundi huius,& in me nõ habet quicquam. Quoniam autẽ dicitur de exercitu diaboli ab Apoſtolo: Spiritalia nequitiæ in cœleſtibus:ſcire oportet quod ſcriptura cœlum aërem ſolet appellare,ut eſt illud: Volatilia cœli. Et alibi: Aſcendunt uſque ad cœlos,hoc eſt,in aëris ſublimitatem longe tolluntur. Ideo Dominus Satanã uidit ut fulgur de cœlo cadentem,hoc eſt,ex proprio principatu ad ima ruentem, ut planè ab iis qui in Chriſto ſperant,conculcare tur. Dedit enim diſcipulis ſuis uirtutem ſerpentes ac ſcorpiones conculcandi,& cõtra omnem inimici potentiam. Quoniam itaq; ipſius impia tyrannis expulſa eſt, & locus hic terreſtris ob ſalubrem eius paſſionem purgatus eſt, quorum quæ in cœlo ſunt & in terris pacauit: deinceps nobis regnum cœlorum nuntiatur, Ioanne dicente: Appropinquauit enim regnum cœlorum. Item Domino ubique Euangelium regni prædicante,& antea clamãtibus angelis: Gloria in excelſis deo,& in terra pax. Sed & ingrediente Hieroſolymam Domino noſtro collætantes Iudæi clamabant: Pax in cœlis,& gloria in altiſſimis. Denique mille ſunt uictoriæ huius uoces quæ ultimam inimici euerſionẽ teſtantur, utam nullum nobis certaminis aut certamen reſtet ſuperos conſcendendi. Iam uia facta eſt, impedimentis aduerſarij ſublatis qui a bona nos uia auertebat, & deinceps letam continuationem habemus, & de ligno uitæ continuò deguſtamus. Cuius nos eſſe participes ab imitio perſe-

De natura diaboli.

† *Diſſidentiæ.*

A per serpentis insidias non licuit. Ordinauerat enim Deus ardentem gladium, qui huius agni uitæ uiam custodiret. Quem nos alacriter sine impedimento prætercuntes, facile in bonorum omnium degustationem & fruitionem ingrediamur, in Christo Iesu Domino nostro, cui gloria & imperium in æterna sæcula, Amen.

DE GRATIIS DEO AGENDIS.

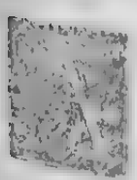

Audite fratres dilectissimi Apostoli uerba ad Thessalonicenses per quæ omnibus uitæ norma præscribitur. Eius namq; doctrina ad eos fiebat, cum quibus singulatim fidei gratia communicatum habebat, utilitas uerò illius ad omnem mortalium uitæ generatim peruenit. Gaudete semper (inquit) sine intermissione orate, in omnibus gratias agite. Quid sibi uelit hoc gaudete, & quæ ex eo utilitas, & quomodo sine intermissione orare possimus, quomodo etiam omnibus Deo gratias agere oporteat, prioribus paulò pòst declarabimus. Quæ uero ab aduersariis nobis obiiciuntur, qui præcepti huius impossibilitatem nobis obiiciunt, necessarium fuerit priore loco refellere. Quæ, inquiunt, est uirtus, nocte dieq; lætitiam in anima diffusam habere, quomodóue hoc assequi licebit, tot malorum millibus nos inuitos continuò circumuenientibus, quæ necessarium animæ dolorem inferunt, in quibus constitutum gaudere, & continuò hilarem esse impossibile magis est, quam igni crematum non dolere, aut flammis petitum non angi. An forsan & quisquam hic astantium hanc debilium cogitationum infirmitatem sibi materiam & occasionem peccandi sumet, qui ob defidiam ad seruanda mandata legislatorem ut impossibilia præcipientem accusare conetur? ac dicat: quonam modo possim continuò gaudere gaudij causis omninò carens? Nam B extra nos sunt quæ lætitiam parere solent, & non in nostra potestate. Vt amici præsentia, filiorum felicitas, opum affluentia, honores ex honoribus, ex grauiualetudine sanitatis recuperatio, quod reliquum est uitæ prosperum ac tranquillum, domus rebus omnibus abundans, mensa plena, commodi gaudij comites, auditus & spectacula uoluptatem afferentia, domesticorum & familiarium sanitas, & reliqua uitæ illorum felicitas. Non enim ea tantum sunt tristia, quæ nobis ipsis dolorem adferunt: sed & quæ amicos & cognatos saluos uertunt. Itaque ex his omnibus necesse, ut hoc uitæ gaudium prouenat. Insuper inimicorum ruinas uidere licebit, iniidiantium actasectantium interitum, benefactorum remunerationem. Et in summa, si neque præsens quæquam necessarium nostram uitam perturbauerit, potent animæ nostræ gaudium augere adesse. Cur ergo nobis id præcipitur quod in nostra minime potestate situm est, sed ex his quæ supra narrauimus omnino dependeat? Quomodo item continuo orabo, cum tot corporis sint usus ac necessitates, quæ animæ cogitationem ad se trahunt, cum mens duas simul sustinere curas nõ liceat? Tertio uero præcepto mihi mandatur, ut in omnibus gratias agam. Gratias ne agam in tormentis cruciatus, ignominia affectus, in rota extensus, impudenter fimè exceptis oculis ab inimico uerberatus? frigore horridus? fame confectus? filios, liberis, uxore q; orbatus? naufragio multis amissis bonis? statu paupertatis? per mare in piratas, per terrã in latrones incidens? uulneratus? [illegible] cere uinctus? Hæc & his simila plurima adducẽtes aduersarij legislatorem accusant, peccatorum afferentes excusationem ac calumniã superis quæ præcepta sunt, ut impossibilia, patare cogitãtes. Quid igitur respondemus? Apostolus alia longe diuer-

ſa reſpexiſſe, ac ex humo in ſublime nos erigere, interq; cœleſtia collocare uoluiſſe. C
Eos uerò qui mentis illius præſtantiã circa terrã & carnem, ueluti circa ſterc⁹s uer/
mes, in corporis affectionibus uolutantur, præceptorum Apoſtolicorũ poſſibilita
tem requirere. Atqui non omnes ad hoc inge gnu⁹ſti ſed tantũ ſui ſimiles imitare ui
detur: qui non amplius in carne uiuentes Chriſtum in ſe uiuentem habẽt, & ueluti cũ
deo in ſupremis bonis coniuncti, nequaquã ex rebus animũ turbantibus carnis cõ
taminationem ſuſcipiunt: ſed quamuis caro cædatur, cõiunctionis diſſoluto in par/
te corporis quæ paſſa eſt, remanet. Triſtitiæ uerò doloriſq; diſtributio ad partẽ a/
nimæ rationis participẽ nequit omnimò peruenire. Siquidem ex Apoſtoli uerbo mẽ/
bra noſtra ſuper terrã una cum uitijs cruci affigeremus, & mortificationẽ Domini
noſtri Ieſu Chriſti in corpore noſtro portaremus, neceſſariò plaga emortui corpo/
ris ad animã ab eo diſiunctam non penetraret. Iracundiæ nanq; & damna & cha
rilamorũ mortes ad mentem minime aſcendunt. Saepiùs altitudinẽ ad corporis
ſenſum ullo modo deuoluunt. Si enim ij qui in calamitates incidunt, eadẽ ſentirent
quæ uir ſtrenuus ac uirtute præditus, nec dolerent, nec alterã triſtitiã inferrent. Si uc
rò ſecundũ carnem uixerint, neq; ſic miſeriã ſentirent, ſed miſerabiles iudicarẽ/
tur, nõ magis ob accidentes calamitates, quam quod non quæ debebant elegerãt.
Omninò aũt anima creatoris deſiderio ſemel tacta & ſuperna pulchritudine dele/
ctari aſſueta, ſuam lætitiã ac hilaritatẽ ab humanis affectibus cõmoueri aut mutari
nullatenus patiet. Sed quæ alijs triſtitia ſunt, tibi fragmentũ lætitiæ faciet, qualis erat
Apoſtolus qui in infirmitatibus, in addictionibus, in perſequutionibus, in neceſſi/
tatibus cõſtitutus, defectus & egeſtatẽ ſuã gloriã facit materiã. In fame, in quit, &
ſiti, in frigore & nuditate, in perſequutionibus & angu ſtijs. In quibus alij angũtur & d
dolent, & de uita deſperãt, in his ipſe exultabat. Igitur qui hac Apoſtoli doctrina
nõ fuerit eruditus, nec intelligere curat quẽadmodũ ad Euangelicã ipſe nos uitã uo
cat, audet Paulũ incuſare quaſi impoſſibilia nos præcipientẽ. Sed diſcãt, obſecro,
quẽadmodũ ueræ lætitiæ occaſiones donec in magnifico omnibus ſunt expoſitæ.
Cõſideremus parũper q; cũ nihil quandoq; eſſemus, homines facti ſumus ad ima
ginem dei, mẽte ac ratione præditi, per quã & deum cognoſcimus, & creat oris pul
chritudinẽ artificioſam apprehendimus, ac ueluti per literas quaſdam maximã dei
circa omnia prouidentiã ac ſapientiã legimus. Sumus boni ac mali cognitores. Ap
petere bonũ & euitare malũ ex ipſa ĩsa natura. Alienati a Deo ob peccatũ,
rurſus in gratiã reuocati ſumus per unigeniti ſanguinẽ, ex ignominioſa erepti ſeruĩ/
tute. Præterea reſurrectionis ſpes, bonorum angelicorũ fruitio, cœleſtis regni bona
nobis promiſſa & mẽtis & ſermonis facultatẽ ac uim ſuperãtia. Quomodo hæc nõ
decet perpetuo gaudij ac inexhauſtæ lætitiæ occaſionẽ in animis noſtris gignere, ſed potius
cũ felicioremi lætorẽq; putare, qui mentri eſt deditus, & in otio molliq; cubili uoluta
tur ac ſternit? Ego uerò hos potius plorãdos cẽſeo apud eos qui mentẽ habẽt, bea/
toſq; putandos, qui ſpe futuri ſeculi preſentẽ uitam ſuſq; deq; ferentes tolerant. &
præſentia ſempiternis cõmutant, & ſi in medijs agãt flãmis qui Deo cõiuncti ſunt,
quemadmodum tres illi pueri apud Babylonem: & ſi cum leonibus fuerint incluſi,
& a cete monſtriſq; matutinis deuorati, fas eſt a nobis felices ac beatos ſic iudicari,
& in perpetua lætitia agere: non quidẽ præſentibus turbatos malis, ſed eorum quę
continuo ſperant expectatione lętos. Exiſtimo nanq; bonum athletã ſemel in ſta/
dium pre/

A dium pietatis prodeuntē plagas aduerſariorū ſpe coronæ ſempiternę generoſe fer/
re oportere. Nā in ludis ac certaminibus qui ad paleſtræ labores aſſueti ſunt, haud
quaquam plagarū dolorem uerentur, ſed glorioſi præconij deſiderio ducti ſtatim
cuicuno aduerſarios contemptis laboribus tamiā ſubeundis, adoriuntur. Sic itē pie/
tatis ſtudioſo ſi aliquid acerbitatis aut incōmodorum obuenerit, animi lætitiā mini
me poterit obſcurare. Quoniā, ut ait Apoſtolus tribulatio patientiā operatur, pa/
tientia probationē probatio uerò ſpē: ſpes autē nō cōfundit, quia charitas Chriſti
diffuſa eſt in cordibus noſtris. Rurſusq; alibi ab eodē nobis & tribulationem ſuſti/
nere, & ſpe gaudere præcipitur. Spes igitur eſt quæ continuum animæ uim ſtrenui gaudium adminiſtrat. Sed & idem Apoſtolus flere nos iubet oportere cum flen/
tibus. Et ad Galatas ſcribens: Flent ſuper inimicos crucis Chriſti. Quid narrare o/
pus fuerit Hieremiā flentem, & Ezechielem threnos principu Hieroſolymę ex dei
mandato ſcribentē, & multos quoq; ſanctorū plorātes. Væh mihi mater. Vt quid
me genuiſti: Et uæ mihi. Perijt pietas de terris, & nemo eſt qui faciat bonū inter ho
mines. Heu, quoniā factus ſum uelut ſtipulas colligens in meſſe. Denicq; uoces tu/
ſtiorū ueſtiga, & ſicubi inueneris paulò mœſtiora uerba emiſſa, tibi perſuade quòd
ſuper huius uitę miſerię ac huius mūdi uanitate omnes ingemuerint. Heu quia in/
colatus meus prolongatus eſt, inquit Dauid. Et deſiderū habet Apoſtolus diſſol/
ui, & eſſe cum Chriſto. Diſcruciatur enim & huius incolatus longitudinē uelut im/
pedimentū gaudij ægre fert. Dauid item in melodijs lamētationem amici Ionatha
nobis reliquit, qua ſimul & ſuper inimico proprio luctū edidit: Doleo ſuper te mi
frater Ionatha. Et rurſus: Filiæ Hieruſalē plorate ſuper Saul. Hūc enim deflet ut in
peccatis mortuum, Ionatham uerò ut uitæ cōmunis fidiſſimum ſocium. Quid plu/
ra dicam? Ipſe Dominus ſuper Lazarum fleuit, & ſuper Hieroſolymam lacrymas
fudit. Et beatos pronūtiauit lugentes itē & flentes. Et quomodo, inquis, cōueniunt
iſta dicto Apoſtoli, qui dicit: Semper gaudete? Non enim lacryma & gaudium ex
eiſdem principijs originē ducunt. Lacryma nāq; ueluti ex plaga quadā & inopino
incurſu animā percutiente & cōſternante ac ſpiritū circa præcordia cōprimente ori/
ri ſolet. Gaudiū uero uelut exultatio quædā eſt animæ ex ſententia & uoto aliquid
aſſecutæ. Ex quo etiam in corporibus horū differētia manifeſtò apparet. Nam
& triſtitia color ſuppalidus & luens eſt, & corpus refrigeratū. Lętes uerò & in hi/
laritate poſitus floridā admodū & rubore decorata corporis habitudo apparet, ut
animam in prope exilire, & præ uoluptate ad exteriora prorūpere dicas. Ad hæc igi/
tur dicemus, quòd quę fletus & lacrymæ ſanctorū propter dilectionē dei fiunt. Sem
per enim in eum quem diligunt intendentes, inde ſibi lętitiā augent, & rurſus curā cōſer
uorū gerentes, peccatores deplorant, & per lacrymas corrigere cōtendunt. Quem
admodum autē ij qui ſunt in littore conſtituti ergā eos qui in mari naufragium pa/
tiuntur miſericordia mouentur: non tamen ob hanc curam & miſericordiā propriā
animam tuti ſecuritatem: ſic nec illi qui proximorum peccata lugent & queruntur, pro/
priam lætitiā obſcurant, non amittunt: quin potius ob has pro fratribus lacrymas
effuſas lætitiam augent digni facti qui gaudio Dominico potiātur. Idcirco dicitur:
Beati flentes: & Beati qui lugent, quoniā ipſi cōſolabuntur. Et ipſi ridebūt, inquit.
Riſum autem dicit, nō eum qui buccis exedit ſomitum ebulliente ſanguine, ſed pu/
ram & ab omni triſtitia liberā hilaritatem. Flere igitur cum flentibus cōcedit Apo/
ſtolus,

†σύνοικον. *Cur ex officio quandoq; dolē dum.*

Lacryma.

Gaudium.

ſtolus: quoniam lacryma hæc ſemen quoddam & fœnus eſt æterni gaudij. Aſcen- c
de parumper in cœlum mente, & ordines angelicos contẽplare, an alia iplis inſitui
ta quam gaudere ac continua perfrui uoluptate, quod digni habiti ſint qui deo ad-
ſtent, & ineffabili creatoris noſtri pulchritudine & gloria perpetuò fruantur. Nos
igitur Apoſtolus ad eorum uitam excitare uolens, continuò gaudere iubet. Quòd
Chriſti lacry- autem Ieſus ſuper Lazarũ ac ſuper ciuitatem fleuerit, illud dicere poſſumus. Quòd
mæ. & edit & bibit non ijs indigens, ſed tibi normam atq; modum eorum quę corpori
& humanæ uitæ neceſſaria conueniunt, oſtendens. Sic itaq; & fleuit modeſte que-
rendo & lamentando, nimiumq; dolorem & uehementem afflictionem omninò
corrigendo. Nam ſi quicquam aliud, & fletus, rationis commenſuratione opus ha-
bet, ut fleatur ubi, & quantum, & quãdo, & quomodo addecet. Quòd enim fletus
Domini non fuerit ex affectuum impotentia, ſed inſtructiuus, ex eo liquet quod di-
xit: Lazarus amicus noſter dormit, ſed uadam, ut excitem eum. Quis noſtrum dor-
mientem fleret amicum, quem paulo pòſt ſperat expergefactũ? Lazare uenì foras:
& mortuus reuixit, ac ligatus ambulauit. Miraculum in miraculo, uinctũ pedibus
ambulare, plus robur uincti quam uincula poſſe. Quomodo igitur hæc facturus,
quod futurum erat dignum lacrymis putauit: Quoniam ubiq; noſtram reſpiciens
debilitatem, neceſſarias noſtras perturbationes formula quadam ac lege moderan-
tionis complectens, ut immiſericordiam excluderet tanquam ferinam: nimium ue-
rò dolorem ac uehementem ab re eſſe penitus monſtraret. Ideo ſuper amico plora-
uit, ut & humanæ naturæ cõmunionem oſtenderet, ac nos a uitioſa extremitate u-
trinq; liberaret: ne molles in affectibus, neue ſine ſenſu omninò in rebus triſtibus d
eſſemus, admonens. Sicut enim Dominus eſurientem in ſe ſuſcepit, ſolido cibo facile
ſudoris inſtar perſpirabili cute digeſto, & ſitim accepit conſumpto in corpore liquo-
re, & laſſitudinẽ ſenſit muſculis & neruis ex itineris difficultate laborãtibus, diuini-
tate nequaq; patiente, aut ex cõtentione domita, ſed quę corpus ex natura cõcomi-
tãtur in ſe admiſit: ſic & lacrymas accepit, quod naturale eſt, carni accidere permit-
tens. Quę quidem homini contingunt, quando incuria cerebri uaporationibus ex
Vnde lacry- triſtitia lamptis referta, per oculorũ exitus ueluti per fiſtulas quaſdã, humidi graue
mæ, & quàm dinem ac copiã eijciũt. Vnde & ſonitus quidã, & obtenebrationes, & uertigines in
utiles ad leuã- auditione rerum triſtiũ inexpectata atq; improuiſa cõtingunt: dum caput ex uapo-
dam animi tri- rationibus mouetur, quas ad ſuperiora calor trãſmittit, qui inferiora corripit. De-
ſtitiam. inde exiſtimo q̃ remadmodũ nebula in tenues umbras, ſic uaporationũ craſſitudo
in lacrymas diſſoluitur. Hinc & uoluptas quædã lugentibus occulte naſcitur, q̃ ea
res quę in primis caput grauabat, per fletũ paulatim euacuetur: ueritatẽ autẽ huius
experientia eorũ quę ſiũt cõmendat. Multos nanq; cognouimus, qui in magnis ca-
lamitatibus lacrymas per uim cohibuerũt. Deinde in magna corporis mala incide-
rũt, uel apoplexiã ſeu paralyſim. Quidã etiã emortui ſunt uelut debili quodã ſũda-
mẽto eorũ uirtute a magnitudine triſtitię intus oppreſſa: quod & in flama uidere li-
cet, quę a ppria fumo ſupprimit̃ dũ ille exitũ liberũ nõ habẽs circa ipſam uoluitur.
Hoc dicũt, & circa uirtutẽ eã fieri, quę uitã diſpẽſat, ut tabeſcat & extinguat̃ dolorib⁹,
dũ illi nullũ ad exteriora reſpirationis exitũ habet. Nõ igitur triſtitiæ nimiũ indulgẽ-
tes in ſui apologiã ac excuſationẽ Domini lacrymas adducãt. Quẽadmodũ eñ ci-
bus quẽ ipſe deguſtauit nõ eſt nobis uoluptatis, ſed potiꝰ abſtinẽtię quędã occaſio,
& ut

A & ut paucis contenti simus frugalitatis exemplū: sic & eius lacrymæ non flendi no bis lex sed honeste flendi formula quædam, secundum quam cōuenit honeste & cum decoro naturæ seruatis legibus, quæ tristia sunt, perferre. Nam nec mulieres, nec item uiros decet dolori lacrymisq; nimium tribuere, sed quantum fas est ingemiscere tristibus, & lacrymas leuiter, sine tumultu, sine clamore, sine ululatu emittere. Nec ut solent quidam, tum eam scindendo, aut puluere caput aspergendo, neu deniq; turpe aliquid & indecorum admittendo, admittat ab his solitum, qui sine dementia & modestia res ferūt humanas. Oportet enim diuino præcepto instructum, ac tanquam muro aliquo inexpugnabili recta ratione munitum esse, tum fortiter atq; constanter harum impetum rationum ab se repellere: & nō quemadmodum in deprehenso loco, sic in parte animæ humili atque abiecta sedentem, tumultus uitæ turbinibus inundantes excipere. Animæ nanq; ignauæ, ac nullam in deum spectādo firmitatem aut robur habētis est uehementer diffrūpi, & in rebus aduersis plus æquo iacere. Sicut enim uermes in lignis tenerioribus innascuntur maximè: sic animi ærumnæ in mollioribus hominum mentibus oriuntur. Num enim cor Adamantinum erat Iobi? aut eius uiscera erāt lapidea? Decem et filij breui temporis spatio una plaga oppressi in domo uoluptatis tempore hilaritatis diabolo ipsam cōmouente habitationem. Vidit miser mensam sanguine conspersam: uidit filios diuerso quidem tempore procreatos: unum uerò exitum pariter habuisse. Non uituperauit, non comas euulsit, non indignam emisit uocem, sed cantabilem illam & in omnibus laudabilem gratiarum actionem dicebat: Dominus dedit, Dominus abstulit, ut Domino placuit ita factum est: sit nomen Domini benedictum. Nec credas eum sine sensu doloris fuisse. Quonam modo? Quum de seipso dicat: Ego defleui quemcunque afflictum. Ne autem putes eum uana locutum fuisse, ueritas de ipso testatur, quòd etiam præter alias uirtutes uerax fuerit: Homo, inquit, sine querela iustus, pius, uerax. Tu autem melodijs ad luctum de industria factis quereris, & cantibus quibusdam flebilibus animam tuam perdere contendis. Et uelut tragœdorum est fictio personæque accommoda, quibus theatra aucupantur: sic tu putas lugenti & personam & formam conuenientem esse, uestem in primis atram, comam squalentem, tenebrosam domum, sordidam, puluerulentam, cantum triste ac molestum, quo doloris uulnus perpetuò recens seruetur in animo. Sine miser hæc facere hos, qui spem non habent. Tu autem didicisti de his, qui in Christo dormiunt, quòd qui seminatur in corruptione, excitabitur in incorruptione: seminatur in infirmitate, exurgitur in uirtute: seminatur corpus animale, surget corpus spirituale. Quid igitur ploras? Ipsum ne extinctum, an ipsum leges uelut adimentō uitæ quodam priuatum? Bonum, inquit Psalmista, sperare in Domino, magis quam sperare in homine. Neque illum doleas ut grauia passum: paulò enim pōst tuba e cælo ipsum excitabit, uidebisq; ante Christi tribunal astantem. Mitte igitur has, ineptas & humiles uoces. Heu mala inexpectata: & quis hæc euenturum putāsset? Et quando expectasti ut charissimum tibi caput terræ mandetur? Hæc enim & his similia si alium audiremus dicentem, erubescendum erat, cum ex præteritorum memoria, tum præsentium experientia quæ sint necessariæ animæ passiones edoctis. Neque igitur intempestiuæ mortes, neu aliæ usquam dilectorum ex improuiso uenientes, nos pietatis ratione instructos affligere poterunt. Ver-

Quatenus luctus gemitusq; admittendi.

Exemplo Iobi animum esse uere sapientis non deijcias.

bi gratia

bi gratia: Filius mihi adolescens erat, solus uitæ successor, senectutis solatium, or- c
namentum generis, flos æqualium suorum, domus spes atque firmamentum. in
summa illius ætatis grata erat. Is denique raptus ex hac uita est, terra & pulus fa-
ctus, qui breui antea tucūditissime garriebat, & oculis genitoris spectatissimus erat.
Quid igitur faciam? Scindam ne uestem, humi obuolui patiar, aut impotēter qui-
ritabor, indignabor. & me illis qui adsunt ueluti puerum quēdam per uerbera ex-
clamantem & subsilientem exhibebo? An necessitati corū quæ fiunt obtemperans,
ob id quod mortis lex irrefragabilis est, & omnem ætatem percurrēs, & cuncta ex
ordine composita dissoluens, non feram insolenter quod accidit, nec linam à plaga
improuisa me præcipitem agi, tam diu probe instructus sciensq; quum sim morta-
lis, quòd mortalem genuerim, quodq; nihil humanum stabile, nihilq; usq; ad ex-
tremum a possidentibus feliciter possideri soleat. Sed & magnæ ciuitates atq; illu-
stres & munitionum claritate, & colonorū potentia, & reliqua copia domi foriscq;
pollentes, in solis nunc ruinis signa ueteris nobilitatis ostēdunt. Et nauigium quod
ex multis sæpe naufragijs seruatum est, ac millies quidem mare uelociter præterijt,
milleq; commeatus uectoribus tulit, uno demum spiritus impulsu dissipatur. Exer
citus quoq; sæpe uictor in prælio hostibus quandoq; mutata fortuna miserum spe
ctaculum factus est. Gentes item integræ, & insulæ in magnam prouectæ potenti-
am, quæ multa quoque terra mariq; trophæa statuerunt, multas opes è spolijs cō-
gesserunt, aut tempore desierūt, aut captiuæ factæ libertatem cum captiuitate com
mutauerunt. Denicq; quodcunque maximorum & intolerabilium malorum dixe- D
ris, nullum est quod in uita priorum exemplum non habeat. Sicut enim pondera
in librę lancibus iudicamus, & auri differentiā lapidis frictu probamus: sic ad men
suram rerum nobis a Domino propositarum memoriam referētes, nequaquam à
modestia excidemus. Quando igitur ex inopino tibi aduersi aliquid accidit, ma-
xime quidem obfirmato & bene instructo animo nihil admittendum quod sit tur
bulentum: deinde uerò spe futurorum leuiora sunt præsentia facienda. Quemad-
modum enim qui oculis infirmi sunt, a rebus ualde claris usum auertunt, in flori-
bus & in herbis conquiescunt: sic & animum nō iugiter tristia respicere, nec præsen-
tibus rebus mœstis adhærere, sed ad uarietatem bonorum contemplationem ocu-
los attollere oportet. Hoc ita que modo contuto uita gaudebit, si deum semper su
spiciat. Spes enim retributionis quæ tristia sunt in uita nostra leuia reddit. Ignomi-
niam pateris? At gloriam, quæ patientiæ promittitur, in cœlis respice. Mulctaris?
Sed diuitijs cœlestibus & thesauro quem per benefacta tibi reposuisti, intēde. Ex-
cidisti à patria? Habes patriam cœlestem Hierusalem. Filium amisisti? Habes an-
gelos, quibuscum ante Christi thronum choreas ducas, & gaudio fruaris sempiter
no. Si sic expectata bona præsenti tristitiæ opponas, animam procul a turbatione
& tumultu tranquillam possidebis, ad quod lex Apostoli nos uocat. Neq; quæ in
rebus humanis illustria sunt, immodico gaudio animum tuum afficiant, neq; quæ
tristia sunt mœstitia & metu gloriationem ac sublimitatem illius dejciant. Qui uer
rò aliter edoctus, atq; animo in rebus uitæ institutus fuerit, nequaquā uitam quie-
tam & tranquillam habebit. Contra uerò, quod supra narraui facile assequeris, si hoc
Apostoli mandatum gaudium continuum suadens familiare tibi habueris. Si cer-
nis uitia repuleris, & animę gaudia collegeris, ac præsentium malorum sensu dejec-
to ad

A cto,ad eorũ cogitationẽ bonorũ,quorum ſola imaginatio ſatis eſt ad explendã animi lætitiã mentẽ direxeris,Ita demũ angelica exultatio corda noſtra inhabitare poterit:In Chriſto Ieſu domino noſtro:Cui gloria & imperũ in ęterna ſecula.Amen.

IN MARTYREM IVLITTAM DEINDE QVAE ſuperiore oratione de agendis gratijs reſtabant.

Concionis hodiernæ cauſa in hoc ſacro templo,fratres dilectiſſimi, beatæ Iulittæ martyris præconium eſt.Itaq; hunc diem magni certaminis memoriam referentem,uobis omni ſtudio celebrandũ denuntiauimus: quod certamen in muliebri corpore non ſolum ijs qui tunc ei ſpectaculo interfuere, ſed etiam omnibus in poſterum narrationis ipſius auditũ ab his qui illud experti ſunt percepturis admirationi maximæ, prodigioq; fuit. Beatiſſima igitur mulier Iulitta(ſi mulierem appellare decet, eam quæ muliebris naturæ debilitatem, animi uirilis magnitudine ſuperauit: à qua puto maximè communem aduerſarium noſtrum ægre ferre, ſe fuiſſe ſuperatum quod is muliebrem uictoriam minime patiatur,ut qui magna illa iactare ſoleat, quod uniuerſum commoueat orbem, & ut nidum aliquem aut oua relicta prendat, omnes quoq; pariter euertat, deinde à muliebri uirtute uinci uideatur:quam ſupplicij tempore conatus conuincere, quod propter naturæ imbecillitatem pietatem in deum non ſeruet conſtantem per omnia,ipſa experientia natura fœminea præter opinionem longè fortiorem inuenit:& obiecta terribilia eo magis ridentem, quo aduerſarius futurum putauit ut illis uehementer perterrefieret.Erat enim illi cauſa iudiciaria cõtra potentem quendam ex magnatibus urbis,uirum planè auarum ac uiolentum,qui ſibi ex rapina &
B præda multas opes collegerat.Hic ablata mulieri ampla telluris portione,agris,uillis,pecudibus,ſeruis,omnijq; ſuppellectile in ſuam poteſtatem tranſlatis. Vbi autẽ indicta dies aderat,præcoq; ad actionẽ uocauerat,& accuſatores iam inſtructi ſtabant,& illa iam inciperet de hominis tyrannide docere,narrareq; quomodo bona, de quibus erat cõtrouerſia, iam antea poſſederit,& quæ eſſet prolixi temporis poſſeſſionẽ confirmantis præſcriptio, conquereretur q; de hominis uiolentia ſimul & auaricia,ipſe prodiens,Actio hæc,inquit,talis non eſt, cõtra quam ulla ualeat præſcriptio.Nihil enim fas eis commune cum cæteris eſſe,qui deos imperatorum non adorant,& Chriſti fidem non abiurant. Videbatur præſidi ęqua dicere, & quæ ne ceſſaria eſſent protẽdere. Atq; ideo mox adferebatur thus ac focus,dabaturq; ſententia a iudicibus,nempe mulierem, ſi Chriſtũ abnegaret, poſſe legibus & legum ope uti:ſi uero in illius fide perſeueraret, nec apud tribunalia, neq; in legibus, nec in reliqua politia locum habere,ut quæ ſecundum legem Imperatorum infamis ſit. Quid igitur illa conſilij ſuper his init? An opes captauit? an ut uirum iniquum ſuperaret ſalutem ſuam neglexit?an a iudicibus paratum periculum exhorruit? Non profecto.Sed ualeat,inquit,uita:ualeant diuitiæ. Corpus enim in perditum malo, quàm uocem aliquam impiam in creatorẽ meum emittere. Quantoq; magis præfectum huiuſcemodi uerbis iritatum, & extreme commotum conſpiciebat: tanto magis deo gratias agebat, quòd diuitias fluxas atq; fragiles deſpicẽs, cœleſtiũ bonorum poſſeſſionẽ ſibi ipſi uideretur ſtabilire,terraq; ſpoliari, ut paradiſum poſſideret,atq; infamiæ condemnari, ut gloriæ ſempiternæ coronam conſequeretur: & corpore cędi,ac uiam hanc temporalem ſibi auferri ut ſpe beata cum omnibus ſanctis in

ctis in regno cœlorũ potiretur. Cum autem sæpe interrogata, candẽ continuò uocẽ emitteret, seruam se Christi affirmans, & ijs qui eam ad negandum adhortabãtur malediceret, tunc iudex iniquitatis non solum opibus, quæ per iniuriam ablatæ hærant, eam priuauit, sed graui morte muletauit, ijm adiudicans. Illa uero ad nullam rem, secundum hoc seculum iucundam unquam ita properauit cupide atq; ad hãc flammam, & uultu & habitu, ac uerbis & oris claritate animi alacritatem atq; constantiam ostendens, astantes circa mulieres adhortata est, ne pro pietate subire laIulittæ mira constantia. bores grauarentur, neq; naturæ muliebris fragilitatem cauãrentur. Ex eadem aebat materia sumus, & ad imaginem dei similiter ut uiri creatæ, & uirtutem summam recipere mulier potest, æque ac uir, ita a creatore cõditam. Quod nisi uiris in omnibus consanguineæ sumus. Non enim caro tantum ad mulieris cõstructionem sumpta est, sed & os ex ossibus, ex quo & robur & constantia, & patientia, ut ex uiris eodem modo & ex nobis deo debentur. Hæc dicens in pyram procurrit, quæ lanctæ mulieris corpus ueluti thalamus aliquis refulgens suscepit. Animam uero in cœlestium regionem, & ei conuenientem quietem transmisit. Pretiosum uero corpus incorruptum, eius propinquis cõseruatum est atq; in pulcherrimo ciuitatis suburbio collocatum. quod & locum & adeuntes pariter lanctios reddit. Terra autem beneAqua salubris à corpore beatæ Iuliæ. dicta huius beatæ aduentu, ex proprijs lanctitatis naturam aquæ generosissimam emisit, ut modo lactis omnes in ciuitate pariter nutriat. Ex quo pro martyre mater communis uidetur effecta. Hæc enim & ualentibus sanitatis conseruatrix est, & modeste delicatis ac ingratis promptuarium, & ægris consolatio. Gratiam Hilaritatis quã Hebræi apud Heuchunta fecerunt, hanc nobis hæc martyr beatissima tradidit, ut aqua huiusmodi præter loci naturam, qui salsi fere sint omnes, dulcem molleq; ac delectabilem omnibus qui eam cum benedictione bibunt, degustationẽ præbeat. Quam obrẽ uiri uos hortor, ne uirtute mulieri inferiores erga pietatem uideri uelitis: mulieres, ne & uos abisto exemplo deficiatis. Sed sine exultatione lexus, catis obuiam pietati, re periculum facientes, quod nihil bonorum nobis naTransit ad reliqua præcedentis orationis. turæ defectus impediat. Ego uero fratres quum plura de hac sacra martyre dicere uperem, hesterna oratione cœpta, neq; perfecta prohibeor. Nec egestas naturæ cõparatus, facile quicquam patior imperfectum. Nam & mihi quæ tantum ex parte media uidetur, spectatorem non admodum oblectat: & inanis labor manus quidem est, nisi ad statutum perueniat locum, uiator quem sibi proposuit. Et qui pè quidem quod uenatus est cepit, nõ autem cepit, perinde est atq; si nihil cepisset. Et currentes in stadijs uno sæpe tantum gradu deficientes, a palma excidunt. Nos igitur uerborum apostolicorum, quæ hesterna die commemorauimus, sperantes sensum nos breuiter enarraturos, inuenti sumus plura quam quæ diximus reliquisse. Quamobrem necessarium duximus uobis relictorum expositionem enarrare. Dictum est ab Apostolo. Semper gaudete, sine intermissione orate, in omnibus gratias agite. De gaudio quidem continuo, bene: & si nõ secundum materiam laus, attamen quod potui & mihi licuit, dixi. Quemadmodum sine intermissione orare Sine intermissione orare. oporteat, si audire paratus es, pro uiribus hoc parte sermonem faciam. Orationem est boni petitio à pijs mentibus ad deum facta. Petitionem autem nõ uerbi tantum definimus. Non enim deum putamus uerborũ admonitione indigere: sed cum quæ utilia sunt, satis uel nobis nõ petentibus uidere. Quid igitur est quod dicimus? quia oportet

A oportet nos orationem non in syllabis perficere, sed in animæ magis electione ac
uoluntate: orationem secundum uirtutem in omni uita perseuerante, uim oratio-
nis impl[illegible]. Siue enim edatis, siue bibatis, siue quid facitis, omnia in gloriã dei facite.
Sedens ad mensam, ori[illegible]. Panem accipiens, danti gratias habe. Vino corporis debi-
litatẽ fu[illegible] referre eius qui donũ hoc dedit ad cordis lætitiam, & infirmita-
tis hum[illegible] delacrimẽ. Præterea usus ciborũ, memoria præbentis tibi cibos non
præterea[illegible] gratias age illi qui dedit. Pallium tibi obuoluis, auge in te
dilectione[illegible] per hyemã & æstatẽ necessaria nobis operimenta parat, uitamq; nobis tolerat, simulq; nostrã obtegit fœditatẽ. Desinit dies, gratias ei habe qui so-
lem nobis tribuit, operum diurnorũ ministrũ ignem quoq; & lunã per noctem, &
multa alia uitæ necessaria abunde suppeditat. Nox uero adueniens alias tibi occa-
siones ad materias orandi ministrabit, quando in cœlum respexeris, quando astro-
rum pulchritudines contemplaberis, uisibilium dõmino supplica, Deum omnium
conditorem & artificem adora, qui in sapientia cuncta creauit. Quando item uide
tis omnium animalium naturam somno occupatam, rursus eum adora qui nos in-
inuitos etiam per somnum á laboribus continuis liberat, & parua requie rursus ad
agendi uirtutem reducit. Nox igitur non sit quasi sors quædam propria & peculia
ris, tota somno dedita. Neq; committas, ut per somni insensibilitatem, uitæ tibi me-
dium sit inutile. Sed noctis diducas tempus in somnum & orationem. Ipsi tibi so-
mni quoq; pietatis meditationes exercitationesq; fiant. Solét enim imaginationes
illæ quæ dormientibus accidunt, plerunq; curas nostras quotidianas referre. Qua-
lia autem uitæ nostræ sunt studia, talia nobis necesse est & somnia fieri. Sic itaq; sine
B intermissione orabis, non uerbis tantum preces effundens, sed per omnem uitam
& actionem te deo cohiungens, ut uita tua non sit aliud quam cõtinua quædam o-
ratio. Tertium uero quod Apostolus præcipit: In omnibus, inquit, gratias agite. *Gratias in õ-
mnibus ag.* Quomã modo, inquis, hoc seruari potest? Vt anima, dolore ob uarias calamitates
affecta, & uelut curarũ stimulis agitata, in lacrymas & querelas non erumpat: sed
gratias sic agat, ueluti si bona contigissent. Nam si mihi accidant quæ inimicus im-
precatur, quomodo in his gratias agere potero? Mors filij immatura matrem lon- *Ob aliorum
mortem non
doiendum.*
gè magis quam in partu doloribus afficit: quomodo illa querelas dimittens, uocẽ
gratias agentẽ suscipiet? Quomodo inquis? Si considerauerit, quòd filio ex se nato
deus sit & pater uerior, & rector sapientior, & uitæ diligentior gubernator. Cur igi
tur non permittimus prudenti domino, ut sua bona pro suo uoto dispenset, sed æ-
gre ferimus non secus quam si propria bona spoliemur, & morientibus condole-
mus quasi iniuriam patientibus? Tu autẽ illud cogita, quòd puer non est mortuus,
sed redditus. Neq; extinctus est amicus, sed peregre profectus, & te paululum in
ea uita præcessit, quam & nos ire oportebit. Sit itaq; tibi dei mandatum familiare,
ueluti lux & fulgur, ad res agendas indicium præbens sine intermissione: quod longè
animæ tuæ principatum retinens, & ad ueras cuiusq; opiniones dirigens, ob nulla
contingentia a deo te sinet alienari: sed mente directum, ut quendam maris scopu-
lum unicum, secure & immobiliter ad uiolentorum uentorum & undarum incur-
sus sustinendos iuuabit. Cur enim non mortalia de mortali cogitare prius te assue-
uisti, Sed improuisam filij mortem accepisti? Cum primum nũtiata est tibi filij ge-
nesis, siquis te interrogasset, qualenam est quod tibi est natum? quidnam respon-
disses?

disses? An ne quòd homo? Si aût homo, ergo mortalis. Quid ergo tum si mortalis mortuus est? Nonne uides solem orientem & occidentem, lunam & lunam augescentem & deficientem? Nonne terram iam urentem, pro[illegible] decrescentem? Quid enim obsecro apud nos est quod stabilem immobilemq; naturam habeat? Respice parumper terram ac cœlum, necpsa sempiterna sunt? cœlum & terra transibunt, inquit dominus: astra cœlo cadent, sol obscurabitur, luna non dabit lumen suum. Quid igitur intolerandæ habet, si & nobis accidant quæ omnibus accidunt, cum illius pars aliqua simus. Ad ista respiciens si & te quæ communia sunt contingunt, ferras tacite, non quidé citra dolorē ac sensum: quæ enim insensibilium merces? sed dolore & angustijs mille, uelut athleta quidā & fortitudine & robore generosus, qui non solum feriendo aduersario, sed grauia ex eo uulnera ferendo, sese magnanimum ostēdit: & quemadmodū gubernator aliquis prudens, & ob artis nauticæ disciplinā securus, rectū, inuictum, & ceu a tempestate superiorem animū teneat. Si enim charissimi, siue uxoris amātissima, uel alicuius alterius rei dilectæ priuatio, nihil graue animo prouido & ad omnem euentum præparato, rectaq; utentem ratione ducē habenti, nec aût ex cōsuetudine quadā ambulanti. Cōsuetudinis namq; mutatio & bruta quoq; dissolui. Vide ego quandoq; boue ad præsepe lacrymantē, cum fœnū consumptum sibi esse uidet extra cernū. Reliqua item bruta uehementer cōsuetudini addicta uerecundiæ. Tu aût nec sic dilectus es: sed amicitiæ amorisq; alicuius præsertim quidem ex longa cōsuetudine sumere nihil fortasse indecens: Dolere aût super eo, quod longior nobis consuetudo fuerit penitus est incongruum. Verbi gratia: Vxor cōiuncta tibi cōmunis uitæ societate, lætitiæ nostræ, rerum gratarum cōciliatrix quæ bona sunt & iocunda adaugens, magnamq; tibi tristitiæ partē auferens, erepta tibi subito ingrauet uitam: ne corruas animo, neu casum aliquem dixeris esse, **aut rerū temerariū euentū, tanquam nullo orbē recto rege gubernante**, aut malum aliquem rerū opificem ex tui doloris magnitudine suspiceris. Nec tibi mala mente dogmata persuadēs, ex offerto aut limite pietatis excesseris. Quoniam aût omnino duo in carne una sunt, factā separationē hanc & communionis diductionem ferenti cum dolore, uenia præcul dubio cōcedatur. Inanem attamē huius rei gratia aliquid quod minime deceat fenture aut loqui, utile fuerit. Cogita enim quod is qui nos condidit deus, cuilibet animę cōuersationem uitæ dedit & alijs alios quidem terminos exitus constituit. Hunc aliquanto plus in carne morari habere uoluit, illum citius e uinculis corporis secundum ineffabiles suæ sapientiæ iussi tionēq; rationes solui iussit. Sicut igitur in custodias cōiectorum quidam, plus temporis in pedore & uinculis retenti, nonnulli suæ miticæ celeriorē inueniunt liberationem: sic & animæ quædam in hac uita diutius retinētur, alię minus, secundū cuiusq; dignitatis proportionem: sapienter quidem & profunde ut mens humana ea quæ creditor noster de uno quoq; præcidit, nunquā assequi ualeat. Nonne audis Dauid dicentē: Educ de custodia animam meam, loquitur aût de rebus tristibus. Nonne audis, cuidam eius tandē exoluta est anima? Quid Simeon ipse in ulnis dominum accipiens, quā uocem emisit? Nunc dimittis domine seruum tuum secundū uerbum tuum in pace. Properanti nanq; ad supernam patriam, mora corporis est omni pœna & omni carcere grauior. Ne igitur petas, ut quæ ad salutē animarū diuinitus ordinata sunt, tuæ delectationi obsecundent, sed has cogita quæ in uita coniuncti,

deinde

A deinde per mortẽ diuiſi ſunt quemadmodũ iter facientibus ſimiles exiſtunt, qui ob cõtinuam inter ſe cõuerſationem quadam neceſſitudine deuincti, poſtquam cõmunem uiam abſoluerint, tẽpuſq; ac neceſſitas ut diuidantur expoſcit, nulla iam amplius contractæ conſuetudinis mutuæ ratione retinentur: ſed ad proprium quilibet terminum, ut propria cuiq; fuit ab initio uiæ finis ac meta, contendit. Vt igitur illis alius alij eſt itineris ſcopus, cõtigit aũt ipſis in itinere familiaritas: ſic & in matrimonio uel alia quadã uitæ ſorte coniunctis cuiq; proprius uitæ cõſtitutus eſt terminus: cõiunctos autẽ inuicẽ, finis cuiq; ſtatutus diuiſit atq; diſſoluit. Bene igitur inſtitutæ mẽtis fuerit, ſeparationẽ hanc nõ nimis ægre ferre: ſed ab initio in prima cõiunctione gratiã coniungenti habere. Tu aũt quado tibi uel uxor uel amicus ſeu filius aderat, cuius cauſa mœres, gratiã præbenti minime habuiſti, ſed de illis conquerebaris, quę deſiderabas, utpote: Si uxori ſoli cohabitabas, quoniã filij quales uolebas non erãt: Sed filij aderant, quoniã diuitijs non affluebas, uel quòd inimicos in felicitate quoſdã agentes uidebas. Vide igitur, ne aliquando ipſi nobis rerũ chariſſimarũ priuationibus neceſſarijs cauſas demus, quum præſentiũ commoditatẽ ex deo minime ſentiamus, præteritarũ uero penitus obliuiſcamur. Quoniã ergo ob bona præſentia gratias deo nõ agimus, neceſſaria nobis eſt priuatio, ut quiã habuerimus ſentiamus. Quemadmodũ enim oculi uehementer ſplendidũ iuxta poſitũ non uidẽt, uetam receſſu quedam mediocri egent: ſic & animæ ingratæ, in bonorũ priuatione præterituræ, abeuntem tantũ ſentire gratiam uidẽtur. Quando enim ea quæ cupiũt ſunt aſſecuti, nullam deo gratiã habent: poſt priuationẽ uero, abrepta laudant. Sed nullius noſtrum ulla de cauſa, aut ullã ob calamitatẽ gratias agere deſiſtet, ſi diligenB ter quodlibet penſare uelit. Cuiuſlibet noſtrũ uita, multas habet eaſq; non inuocundas diuinę bonitatis recognitiones, quæ illorũ cõparatione, quæ lógè ſunt inferiora, magis apparent: unde ſors noſtra qualiſcunq;, melior continuó uidebitur. Seruus es? Habes te humiliorẽ. Gratias habe quòd unum ſuperas, quòd non ad molam damnatus es, quodq; non uerberaris. Non deerunt & huic, ſi forte continget, cauſæ item gratias agendi. Non enim adhuc copedes habet, non in ligno unctus eſt. Si unctus, uitam ſaltẽ retinet, ut eius occaſione gratias agere deo poſſit. Solem uidet, aerem reſpiratum his gratias agit. Iniuriam pateris? Spe futurorum gaude. Iure cõdemnatus es. Gratias item age: his factorũ das pœnas, ne perpetua punitione, ad miſſorũ gratia cruciẽris. Eadem igitur ratione in omni uita & omni ſtudio, licet domino omnia uidenti, præſentiũ rerum gratias, qualeſcunq; hæ fuerint, agere. Nunc aũt mala hæc patiuntur multi, quòd rem præſentẽ deſpiciunt, abſentẽ ac deficientẽ cupiunt. Non enim inferioribus ac pauperioribus ſe connumerant. Ex quo nec proinde quæ obtinent, deo gratias reddunt: ſed potius excellentiorũ cõparatione ea quę ſibi deficere uident, ſic ut propria ac debita cõputantes aliena intuentur. Vnde faciles quæruntur & dolent. Seruus, quòd liber non ſit diſcruciatur. Qui aũtẽ liber natus eſt, quod non eſt, patricius, quæritur: aut ex illuſtri proſapia. Quod non ſeptem retronumerat proauos qui uel equeſtri certamine uel gloria ducũ uitam geſſerint illuſtrem. Qui uero genere clarus eſt, queritur quod non ſit diues. Diues autem angitur, quod ciuitatum ac gentium princeps nõ exiſtat. Dux quòd rex non euadat. Rex quod orbi toti non dominetur. Dolet ſi quæ gentes relinquantur, quæ ei non obtemperent. Ex iis itaq; deprenditur, quod in re nulla grauę prabitori reddũtur.

Quamobrē nos fratres dilectiſſimi,deſinentes contriſtari propter ea quæ nō habe- c
mus,de rebus tantū præſentibus gratias agere diſcamus,& in rerū difficultate, ac ca
lamitate,nos circunſtante,medico ſapienti dicamus,in modica tribulatione nos ca
ſtigas. Dicamus una cū Dauid.Bonū mihi, quia humiliaſti me. Dicamus item cū
Apoſtolo:Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futurā gloriā,quæ re
uelabitur in nobis. Dicamus inſuper cū Propheta:Parū ob ea quæ peccauimus,ua
pulauimus. Inuocabimus nomen tuū,quoniā corripuiſti nos domine. Veruntamē
in iudicio,& non in ira. Dum enim caſtigamur a domino, corripimur ,ne cum hoc
mūdo damnemur. In rebus laetis ac felicibus illam Dauid uocem rurſus dicamus:
Quid retribuā domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Quæ aūt tribuerit uidea
mus. Ex nihilo primū in lucē produxit,rationeq; & oratione ornauit,tot artes uitā
iuuantes dedit,cibos ex terra nobis produxit, pecorū animaliumq; miniſteria de
dit,propter nos imbres:noſtri gratia,ſol,luna. In terris uero mōtana campeſtriaq;
diſpoſita ſunt,per quæ ad montiū uertices quaſi ad quędā refugia euadimus. No
ſtri gratia flaūt amnes,ſcaturiūt fontes,mare ad mercaturā nauigatur. Præterea ex
tant ex metallis diuitiæ. Tot ubiq; amœnitates, ob ingentē in nos dei noſtri bene
ficentiā,uniuerſa hæc nobis creatura ſubminiſtrāte. Sed quid attinet hæc parua di
cere? Noſtri gratia deus inter homines eſt,propter corruptibilem noſtrā carnē uer
bum caro factū eſt,& habitauit in nobis Cum ingratis ſcilicet benefactor,cū captī
uis liberator,inter eos qui ſedent in tenebris & in umbra mortis, ſol iuſtitiæ in cru
ce,qui impaſſibilis eſt in morte, uita in inferno,lux in mortuis,reſurrectio: ſpiritus
adoptionis, gratiarū diſtributio,coronarū promiſſio, & alia per quam multa,quæ
enumerate facile nō ſit. Quibus omnibus uox illa Prophetæ quadrare uidet:Quid d
retribuā domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Et rurſus,hæc nō dicitur tribu
iſſe,ſed retribuiſſe munificus,& in dando maximus,Non quaſi ab initio gratiā tri
buēs,ſed ut reddēs gratiā hominibus. Gratitudinē enim accipientū gratiā, loco be
neficij cōmemorat atq; computat:qui cum ipſe tibi opes dederit, abs te tamen per
manus pauperum eleemoſynam petit:& quanquam ſua ipſius accipit,gratias mihi
lominus tibi,ut de re tua,uult reddere. Quid igitur retribuemus domino pro omni
bus quæ retribuit nobis? Nequimus deſerere,Prophetæ uerbum, pulchre dubitan
tis, ac ueſtigantis propriam paupertatem, quōd tam magnis & claris beneficijs
nihil retributione dignum habeat:quæ tamen beneficia non ad ſummum omnino
peruenere: Nam plura in poſterū nobis dare pollicetur,paradiſi delitias, regni cœ
leſtis,gloriā, æquales angelis honores:denicq; ipſius dei notitiam, quod quidē ijs,
quos illo dignatur deus, bonorū ſupremū eſt, ac omnis pariter rationis particeps
natura exoptat. Quod & nos conſequeremur,ſi carnis affectibus exueremur. Sed
quomodo quod primū eſt bonorū omniū, perfectiſſimū amorem cōmunionēq;
(nam legis plenitudo & conſumatio,charitas eſt) erga proximos oſtendemus, po
ſtquam eos in magnam incidiſſe calamitatē uideamus,nec cum ipſis flemus, neq;
angimur:ſed potius ob ea quæ illis euenīūt mala,gaudemus? Nam proprīū incom
modum alacriter & cum hilaritate ferre,patientiæ quidem conſtantiæq; ſignum: in
alienis uero calamitatibus,gratias deo agere,nihil aliud quam in malis gaudere fu
erit, & affectos dolore magis afficere,cum flere cum flentibus Apoſtolus iubeat.
Quid igitur ad hæc dicemus. An rurſus uerba domini neceſſe eſt memorare? In
quibuſdam

Quomodo cū gratiarū actione in malis etiam proximi eorum, poſſit perfecta dici charitas.

quibuſdam enim lætari,& in quibuſdam flere iubemur. Gaudete,inquit,& exulta-
A te,quoniã merces uestra copioſa eſt in cœlis. Et rurſus:Filiæ Hieruſalé nolite flere ſu
per me,ſed flete ſuper uos & filios uestros. Iraq; iuſtis ſermo diuinus cõgaudere &
lętari præcipit,aliis quidem ex pœnitentia lacrymantibus,ſimul cõqueri & lugere,
uel ſine dolore exiſtentes plorare, quòd ne hoc quidẽ ſciant quo modo perierint.
Non enim ſuper hominũ morte plorantẽ,aut cum ululantibus clamantẽ putare o-
portet,diuinũ impleſſe præceptũ. Neq; ego medicũ laudo, qui loco ferendi auxilij
ægrotantibus,ipſe morbidus eſt:neq; gubernatorẽ,qui loco regendi nautas, & cũ
uentis certandi,& fluctus fugiendi,demiq; timidiores cõſolandi hortandiq; ad ſpẽ,
ſimul cum iis qui nullã maris experientiam habent,ipſe nauſeã patitur & periclita-
tur. Talis eſt utique qui ad plorantes accedens, nihil eis ex ſermone proprio utilitatis
afferat,ſed ex alienis perturbationibus ipſe demũ turpiter affligatur. Reliquũ igitur
eſt,ut ex miſeris lugentũ doleamus quidẽ. Sic enim ſeipſum. Familiarẽ quiſq; labo
rantibus facies, ſi nec gaudeat dũ alij adiuuantur,nec aliorũ dolores fuſq; deq; fe-
rat,attamen decorũ cũ lugentibus non excedamus, nec cũ illis exclamemus aut una
lamentemur,utpote ſimul cum illis nos includẽtes,& una pulſatis utentes,humi de
ſidentes,aceruas negligentes. Nam hoc, magis dolorem augere quã lenire fuerit.
Nonne uides,ut tubera & ſplenes uulneribus ac febribus ſuperuenientibus dolo- † ἐχέσεις
res prorogãt:manus uero per tactũ manſuetũ ulcera mitigant? Noli igitur & ipſe
tua præſentia perturbatũ animũ alienũ exacerbare,néue cũ turbato turbari ac con
ſternari. Qui enim cadentẽ erexerit,omni proiecto ſublimior eſſe debet. At qui æqua
liter ceciderit,altero item erigente indiget. Attamen ob caſus mediocriter morderi,
B & modicis rebus triſtibus pungi,abs re nẽ fuerit. In oris aſpectu & grauitatẽ & pon
dus & mediocrẽ tgnificare perturbationẽ, eum qui eſt proximũ cõſolaturus decet:
ne ſtatim increpationibus inuadere,ac uelut in proſtratos irruere & inſultare. Gra-
ue namq; eſt animã dolore afflictã increpare. In anguſtia quoq; conſtituti,huiuſce-
modi homines minime audiũt aut recipiũt,quorũ ſermones nullũ eos euentuũ do-
lorẽ ſent re offendũt: Sed cũ quẽ cõſolari cupis,prius parũper queri ſinas. Deinde
dolore paulũ per lacrymas ululatũq; ſedato, tũc leniter & humaniter allegabis:tũ
ad patientiã & animi trãquillitatem ſenſim reuocabis. Nã & equorũ domitores,e-
quos minime freno audientes non ſtatim habenis cõpeſcunt, aut calcaribus impel
ũt:ſic eñ affectiones repellere & excutere diſcũt:ſed eis obtẽperãdo ab initio, ac mi-
nimé reſiſtẽdo,poſtq; irã & impetũ paulatim cõſumptũ deficere uiderint,tunc arte
quadã obtẽperantes, & ad omnia dociles reddũt. Sic erit ex Salomonis ſententia
docens:Melius ire ad domũ luctus quam conuiuij, Si quis cum prudentia & man
ſuetudine,poterit propriam ſanitatem afflicto imperire, & non aliena triſtitia ſeſe
ut ophthalmia contaminare: Iraq; flere cum flentibus licet. Quando uidelicet ob
peccatorum pœnitentiam fratrem lugentem uideris, tu quoq; miſericordia motus
ſim il luge. Sic enim in alienis malis tuum corriges atq; noſces. Qui enim ſuper pro
ximi peccata lacrymas fundit, per id quod fratem deflet, ſibi ipſi medetur. Talis
erat ille qui dixit: Iuſtitia tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tu-
am. Quamobrem ſuper peccatum lacrymas funde. Ipſum nanq; animæ etiam im-
mortalis, mors eſt: ipſum omnino queſtibus & ululatibus irrequietis dignum.
Ob peccatum inquam haberes fluant lacrymæ, nec ſingultus ex imo corde pro-
cedentes deficiãt. Flebat Paulus inimicos Chriſti crucis. Ieremias item ſuper pe-

reuntis peccata populi flebat, qui quoniam naturæ lacrymæ nõ satis erant, fontem lacrymarũ quærebat & mansionem in extrema solitudine. Sed dabo, inquit, ac plorabo populum hunc dies multos, populũ perditum. Tales igitur lacrymas, tales ploratus uere unum illud eo laudat: non autem omnem tristitiam, nec ex qualibet causa prouocantem luctum. Vidi ego iam quosdam uoluptarios homines, omni oblectationis generi deditos, mœstitiæ prætexto ad unum ebrietatem se conuertere, & suam intemperantiam excusare conantes ex Salomonis uerbis, dicentes: Date uinum his qui sunt in tristitia. Est autem hic prouerbialis sermo, non ebrietatem suadens, sed humanam conseruans uitam. Vt enim aptius ænigmaticum sensum reliquam, quo per unum spiritalis lætitia significatur, apertus etiam sensus haud parum utilitatis habet, ne uidelicet doloris uehementia absorpti, qui ita grauiter lugent, ut consolationem non admittant, cibum negligant. Ideo panem cor lugentis cõfirmatur, & quod de uirtute illius dangunt restituit & consolidat. Ebrij uero nimis uino indulgentes, non quidem tristitiam mitigant, sed mala malis commutant: & animæ morbos pro morbis mali quidam commutatores complectuntur, ac eos qui lances in libra æquant imitantes, tãtum de mœstitia subtrahunt, quantum uoluptatem auget. Sed ego quidem existimo auxilium naturæ unum præbere oportere: non aũt tantum abundare merũ ut tenebras rationi obducat. Sic enim nec uino mœstũ aliquid cõmiscebitur, nec ebrietatis malum animæ addetur. Si aũt mœstæ medicus est ratio, & malorum animæ medicina est ebrietas impediens. Quæcũque igitur in hoc sermone diximus, si diligenter consideraueris, Apostolici præcepti facultatem pariter & utilitatẽ inuenies. In primis quo modo recta ratione continuò gaudeas, quo modo itẽ sine intermissione ores, postremo quomodo in omnibus deo gratias agas: Et demum quemadmodum afflictos cõsolari debeas, ut ex omni parte integer ac perfectus existas. auxilio sancti Spiritus, & cohabitante ac protegente gratia domini nostri Iesu Christi: Cui gloria & imperium in æterna sæcula. Amen.

Date uinum in tristitia.

SERMO DE FIDE SIVE TRINITATE.

Si quidẽ cõtinuò reminiscendi, apud pias & ei dicatas animas nulla est satietas. Quæ uero sunt dei, sermone prosequi ac narrare, audax profectò facimus fuerit, cũ infra materiã tã ardeã nostra lingua cogitatio. Rursusq; de deo cogitata seu cognita nec sermo ullus satis aperte explicare possit. Si igitur uerus noster diuinarum rerũ cõsideratione ac notitia multo reperiat inferior, & oratio infra mentẽ ipsam & cogitationẽ maxime existat: quomodo nõ erit necessariũ fatere, ne theologiæ dignitas uerborũ penuria & tenuitate peridicta uideatur? Cunctis enim tam doctis quam indoctis, natura quidẽ est insitum hominibus, ut deum glorificare cupiant: enarrare aũt ipsius magnitudinem nullus sane inueniatur idoneus. In cultu uero ac pietate erga illum, alter ab altero distamus. Nemo enim ita demens, aut tanta mentis cecitate est, ut ad summã dei cõprensionẽ sese peruenisse existimet: sed quanto magis adiptus notitiã accedere uidebitur, tanto maiorem sentiet infirmitatem. Talis erat Abraham, talis Moses. Quando enim deum uidere, quantum fas erat homini, potuerũt: tunc maximè uero ipse humilem tenuemq; putauit: Abraham se terram ac cinerem nominãs, Moses uero se linguæ balbũ, ac sermone tardum appellãs. Videbat enim se rerũ cognitarũ magnitudini nequaquam linguę debilitate posse respondere. Sed postquãm omnium aures ad

theologiæ

A theologię auditionem ſunt aperta: nec ulla latebras, aut ullus finis in eccleſia talium acroamatum. Eccleſiaſtici ſermonem uerum faciunt, dicentis: Nõ implebitur auris ab auditione: neceſſe item nobis pro facultate aliquid de hac re narrare. Dicemus autem non quantus ſit deus, ſed quantum nobis deprendi poſſit. Nam ut quæ ſunt intra cœlum & terram media, licet plane aſpicere oculis non ualemus: non tamen propterea cauſa nobis fuerit, ut quantum poſſimus nõ aſpiciamus. Sic & nos patris nunc uerbis pietatis in hac parte offício latisfaciemus. Naturæ uero magnitudini triumphum contra omnem ſermonis facultatem concedemus. Nam nec angelorum lingua, qualeſcunq; aut quantæcunq; hæ ſunt, neq; item archangelorum cum omni rationali natura congregata uel minimam illius diuinitatis partem ſatis congrue proſequi, nedum toti explicandæ pares eſſe ualebunt. Tu autem ſi aliquid de deo dicere aut audire cupis, mitte corpus una cũ ſenſibus corporeis: relinque terrã, mare, & aerem ſub tuis ponito pedibus. Tranſi contemplatione temperati pulchre diſtinctas ordinationes terræ ornatus. Supra æthera mentis oculos attolle. Siderũ curſus mirandam q; naturam preter, ordinem, magnitudinem, quantos omnibus uſus præbeant, ſplendorem, motum, collocationem, quemadmodum inter ſe iungantur, ac diſtent, mirabili quadam ac perpetua ratione, omnia mente ſublimior factus deſpice. Deinde ſupra cœlum aſcende, & animo pulcherrima quæ ibi adſunt contemplator, cœleſtes exercitus, angelorum choros, præſulatus archangelorum gloriam dominationum, ſedes thronorum, uirtutes, principatus, poteſtates, ſingula percurrendo creata: mentem amore diuino incenſus altius illis attolle, ac omnium conditricem naturam diuinam mente ſtabilem, immobilem, nihil in ſe alienum retinentem, ſimplicem, impaſſibilem, indiuiſibilem, incompoſitam, lucem habitantem inacceſſam, porrõ etiam infinitam, magnitudinem mercum ſcriptam, gloriam ſuperexcantem, bonitatem deificabilem, pulchritudinem inenarrabilem: quæ tanta uehementer conſtricta cõtinuo quidem, ſermone autem nequaquam explicanda poteſt. Ibi nanq; pater, filius & ſpiritus ſanctus. Increata natura, dominica maieſtas, naturalis bonitas. Pater omnium principium, omnũ cauſa exiſtentiũ, animantiũ radix: unde uitæ fons ortus eſt: ſapientia, potentia, imago ipſius una nouiſſima. Filius ex patre genitus, uerbum omnens, deus exiſtens, & ad deũ exiſtens: exiſtens, non factus ante omnia ſecula, non poſtea creatus. Filius, non ſeruus creatura non creatura. Cuncta exiſtens, quæ eſt & pater. Filius inquam & pater. Haſter eſt. Secundum ipſius domini uocem, dicentis: Cuncta quæ habet pater mea ſunt. Recte nanq; imagines ſunt omnia, quæ in prototypo ſine exemplari exiſtũt: Vidimus, inquit, Euangelium, gloriam eius, gloriã quaſi unigeniti a patre: Hoc eſt, non ex munere aut ex gratia, hæc mirabilia data ſunt: ſed ex naturali communitate patriæ diuinitatis dignitatẽ obtinẽte filio. Accipere nanq; cõmune quiddã cum creatione eſt: habere aũt ex natura, proprium genitæ. Virgo filius, naturaliter ea quæ ſunt patris poſſidet: aũt unigenitus, omnia in ſeipſo deprendit nihil cõ altero diuidens. Ex ipſa igitur filii appellatione diſcimus, quòd pater ſine tempore eſt: ne naſci iuſſus, ſed ex poteſtate ſplendens: ſine interuallo, ſine tẽpore, cũ patre cõiunctus: æqualis in bonitate, æqualis in potentia, exactè ſorte ſplendens: quidem ſimilitudo eſt, quã ſphragis & imago, totum in ſe patrem oſtendens. Quia cunq; autem poſſibile eſt ut i

B

Pater.

Filius.

Gloriam quaſi unigeniti.

de ipſo

de ipso filio corporea dicunthr, ut uidelicet ob salutem hominum carnē assumens se nobis manifestauerit,quodq; missum se,& nihil per se posse,& mandatum a patre accepisse,& his similia dixerit:nullam tibi occasionem præbeant,ut ipsius unigeniti diuinitatē uilla ex parte minuas. Non enim ea quæ humiliter ac tenuiter de domino ob tui ingenij debilitatem dicta sunt,causam minuendi,aut aliquid detrahendi diuinæ potentiæ dignitati congruam habent. Sed naturam quidem deo competentē intellige,humiliora uero uerba dispensatorie accipe. De quibus si in præsenti arum exacte tractare uellemus,obscuri uehementer essemus,multam infinitamq; pene uerborum copiam subiecto adducentes. Sed ad propositum reuertamur. Si *Spiritus sanc.* mens nostra sese corporeis affectibus purgare atq; exuere, & omnem intelligibilē creaturā deserere potest.& quemadmodū piscis ex profundo ad summū adnatare, in primā creationis puritatē reducta, ibi spiritū sanctū uideret:ubi filius, & ubi pater omnia cū ipso coniunctim & secundū naturā,bonitatem,rectitudinē, iustitiam, sanctitatē possident. Dicitur enim:Spiritus tuus bonus. Et rursus:Spiritus rectus. Itē:Spiritus sanctus.Et Paulus ait:Lex spiritus uitæ.Horū nihil aliunde illi accessit, nihil postea est factū.Sed quemadmodū calefacere minimè ab igne separatur, nec à luce splendere:sic nec à spiritu sanctificare,uiuificareq;,seu bonitas,seu rectitudo. Ibi igitur spiritus constitit,ibi,inquam,in natura beata:non cū multitudine cēnumeratus,sed in trinitate consideratus. Voce enuntiatus:non in numero aliquò, aut cōsortio comprēsus: ut enim Pater unus,& filius unus,sic & spiritus sanctus unus est. Ministrātes aūt spiritus insinguhis ordinibus, multitudinē nobis uix numerabilē ostendūt. Ne igitur in creatione quod supra creationē est quæras:neuc id quod sanctificat coniunge sanctificatus.Is autem spiritus angelos & archangelos implet,potestates sanctificat,omnia deniq; uiuificat.Is itē in omnē creaturā diuisus cum aliter ab alio capiatur nihil tum minuitur a participantibus.Omnibus quidē gratiā suam largitur,nō tamē cōsumetur,sed participes ipsius implentur,& ipse in nullo deficit. Quēadmodū sol corporibus lucēs:uarie à quolibet sumitur nec tamē propterea diminuitur,Sic & omnibus quidē gratiā prębens,infractus remanet ac indiuisus. Omneis quidē ad agnitionē dei illuminat,Prophetas inspirat, legislatores sapientes reddit,sacerdotes sacris instituit, regibus fortitudinem addit, perficit iustos, ornat modestos,gratiam sanitatum operatur,mortuos uiuificat,soluit compeditos, alienos in filios per regenerationem supernam adoptat.Si telonarium deprendat credentem,euangelistam constituit.Si piscatorem inueniat,theologum reddit.Si persecutorem pœnitentem,gentium apostolum, præconem fidei, uas electionis declarat.Per hunc etiam spiritū,debiles redduntur robusti,pauperes in diuitias ueniunt: Idiotę,ingenio & eloquentia cæteris quidem sapientibus sapientiores euadūt.Paulus debilis, sed ob præsentem spiritum eius corporis sudaria sanitatem suscipientibus præbent. Petrus & ipsa humana uelatus debilitate, ob eiusdem spiritus gratiam umbra corporis morbos ægrotantium pellebat. Pauperes Petrus & Ioannes,argentum & aurum non habebant: uerum sanitatem diuitijs longe pretiosiorem pauperi claudo apud portam speciosam donauerunt. Qui cum ex multis aurū acciperet,nihilominus rogabat. Ex Petro gratiā cū suscepisset, rogare amplius destitit,ueluti ceruus prosiliens,ac deū collaudans. Ioannes mundi sapientiā nunquā didicit aut nouit:Attamen loquutus est potentia spiritus uerba,quæ nulla sapientia deprendere

deprendere valet. Is denique spiritus in cœlo est &, terram impleuit, ubiq; adest: c: nusquam circunscribitur, totus in quolibet inhabitat, & totus cum deo est: non qui/ dē ministri modo dona distribuit, sed dominica ac principali potestate charismata diuidit. Diuidit, inquā, propria cuilibet ut uult. Mittitur dispensatorie sed operatur sua autoritate. Quamobrem fratres amatissimi, hunc animabus nostris adesse o/ mni studio quęramus: nec ullo unquam tempore nos desinere, in gratia domini no stri Iesu Christi: Cui gloria & imperium in æterna secula. Amen.

SERMO IN VERBA ILLA IN PRIN/ cipio erat uerbum.

OMnis quidem euangeliorum uox, reliquis omnibus sancti spiritus præ/ ceptis eminentior esse dignoscitur: quod in alijs per Prophetas seruos, in euangelijs autem ipse per se dominus nos est allocutus. In ipsius au/ tem euangelij laudibus, & sermonis magnitudine, & sententiarum gra/ uitate, Ioannes filius tonitrui primas obtinet. Cuius procemium iam lectum audi/ uimus: In principio erat uerbū & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum. Hęc ego noui multos etiam extra ueritatis rationem, mūdana sapientia prædi/ tos, tantes & admirantes, ac suis decretis & scriptis miscere audentes. Fur enim dia/ bolus, & nostra extra nuntiāt, ad suos † hypophetas transfert. Si igitur carnis sapi/ entia hanc uirtutem uerborum tantopere admiratur: quid nos spiritus sancti disci/ puli faciemus? frustrā ne & sine attentione audiemus, & paruam admodum eis in/ esse uirtutē existimabimus? Et quis ita sine mente est ac sensu, ut talem sententiarum pulchritudinem, ac descriptorū indeprensibilem ueritatē nō stupeat & admiretur, ac eius ueritatē deprendere cupiat? Veruntamen admirari quidem pulchra nequa quā difficile est sed perfectam ac diligentē eorū assequi cognitionē, hoc sanè captu difficile. Nam & solē hunc sensibilem nemo est qui non laudet, & ipsius magnitudi nem, simulq; spulchritudinem, & radiorum symmetriā, & lucis splēdorem admira tus. Si uero in eum diligentius ac pertinacius intuebitur, & indies eius aspectum cō siderabit, non solum ea omne sentit in eo deprendet, sed eram oculorum acie debili/ tatus abscedet. Tale quiddam mihi uidetur mente pati, quando sublimes quę uerbo/ rum præclarorum ueritatem gratia reparatur. In principio erat uerbum. Quinam di/ gne ea quę sunt circa principio cogitet? Quinam uerborum uirtus inuestigatur, quę possit cogitatum pro ipsius dignitate offendere? Ipse Ioannes de tali deo theologia tractaturus, nullum aliud exordium orationis aptius quam principium omnium præstat. Præuidebat iam tum spiritus sanctus futuros esse, qui sophismata in au/ dientium euersionem machinarentur. Quoniam si genitus est, non erat: & ante/ quā generaretur non erat. Et, ex his quæ non sunt hypostasim accepit. Talia enim linguæ loquuntur ad persuadendum aptæ, ac super omnem gladium ancipitem penetrabiles & acutæ. Ne igitur alicui huiusmodi tendiculas uitare liceat, spi/ ritus sanctus occurrit per euangelium, loquens: In principio erat uerbum. Si hanc uocem recte tenueris, nihil a uiris contentiosis ac captiosis grauet patieris. Si enim ille dixerit: Si genitus est, nō erat: Tu dic: In principio erat. Sed, si ante principium genitus esset, quomodo erat? Tu ne dimittas illud erat, non item requiras: in prin/ cipio. Principij nanq; summitas nequaquam deprenditur. Quod autē extra princi/ piū sit, nō inuenitur. Ne quis te decipiat uaria dictionis significatione. Multa enim sunt prin/

† Hypophetæ sunt ignaues, qui aliende ac ceptā oraculū premunt.

Principiū uarie accipitur.

sunt principia diuersarum rerum in hac uita, uerum unum est principium, quod o/c
mnia præcedit. Principium bonæ uitæ, dixit Prouerbium: Sed uiæ quidem princi/
pium, primus motus unde iter incipimus: cui quod est retro, inueniri potest: Et,
Principium sapientiæ timor domini. Artium nanq; comprehensionem elementa/
ria institutio præcedit: primum itaq; elementum sapientiæ est timor domini. Sed
hoc principio est aliquod antiquius: uidelicet animæ constitutio, nondum factæ sa/
pientis, nec domini timorem adeptæ. Principia dicuntur ciuiles quoq; potentatus
dignitate præcellentes. Sed ista principia aliquorum sunt principia, & quodlibet il/
lorum aliquò refertur. Principiũ enim lineę punctum. Et principiũ superficiei linea:
& principium corporis, superficies: & orationis principia, elementa. Illud autem de
quo dicimus principium, non tale est: nulli alligatur, nulli seruit, cum nullo conside/
ratur: sed liberum est sine domino, solutum omni ad alterum coniunctione, cogita/
tione indeprensibile, ultra quod aliquid inuenire non est. Si enim phantasia men/
tis contenderis principium preterire, inueniet ipsum te præterieus, & tuas omnino
decipiet cogitationes. Dimitte tuam mentem, quantum ipsa cupit percurrere, &
ad superiora conscendere: Deinde ipsam reperies in infinitũ errantem, ac per mul/
ta uacua spatiantem, rursus uero ad sui ipsius unitatem redeuntem: quoniam anti/
quius seipsa principium reperire nequeat. Idcirco semper principium omni cogni/
to exterius, ac superius inuenitur. Igitur in principio erat uerbũ. O rem mirabilem,
quomodo cunctæ inter se uoces congruę sunt coniunctæ: Nam erat, idem ualet ac
uox hęc: In principio. Vbi blasphemus? ubi lingua Christo aduersaria dicens. Erat
aliquando, quando nõ erat? Audi euangelium: In principio erat. Si autem in prin/
cipio erat, quando non erat? Impietatem eorũ ne ploro, an ignorantiam abomi/
nor? Sed antequam factum esset, nõ erat. Nósti quando sit genitus, ut quod prius
est tempore possis inferre? Illud enim antea, temporalis est uox, aliud alij uetustatis
gratia præponẽs. Temporis autem conditorem quomodo congruum est generati
onis temporalis appellationi esse subiectum? In principio igitur erat. Quod si ab
hoc uerbo, erat, non deficies aut te alienaueris, nullum blasphemiæ dabis aditum.
Sicut enim per mare euntes, quando inter duas anchoras fluctuant, tempestatem
despiciunt: sic & tu hanc prauam tempestatem, quam spiritus maliciæ in uitam inse/
runt mortalium multorumq; fidem concutiunt, ridebis: si horum uerborum securi
tate, animam confirmatam munitamq; habueris. Quæ rit mens nostra, quodnam
hoc in principio uerbum sit: humanũm ne uerbum an angelorum: quoniam innue
re nobis Apostolus uidetur, angelos propriam habere linguam, dicens: Si linguis
loquar hominum & angelorum. Sed & uerbi duplex est sensus: Vno modo per
uocem prolatus, & aërem uerberans, statimq; periens: Alio modo intra nos posi/
tum, & nostris cognitum cordibus. Logos insuper artificiosa est oratio. Vide itaq;,
ne uocis huius æquiuocatio te forte decipiat. Quomodo enim erat in principio hu/
manum uerbum, cum homo initium generationis postremò acceperit? Nam ante
homines, & bestiæ, & uolucres, & serpentes, omnia denicq; terrestria, aquatilia, uo/
latilia, astra, sol, luna, herbę, terra, mare, cœlũ. Non igitur in principio humanũ erat
uerbum, sed neq; angelorũ esse potest. Omnis nanq; creatio inferior æuo est, prin/
cipium a creatore accipiens: Verbum autem intrinsecus cordibus nascens, & ipsum
est illis quę intelliguntur posterius. Sed audi uerbum hoc, ita ut deo cõdignum est.
Nam de

A Nam de unigenito differens uerbum ipſum appellauit. Quemadmodum igitur illum paulò pòſt & lucem, & uitam, & reſurrectionem uocat. Cum uerò lucem audis, non hanc ſenſibilem oculisq; uiſibilem exiſtimabis. Neque cum uitam audiueris, hanc communem putaueris, qua & bruta uiuunt. Similiter & uerbum audiens, caue mentis imbecillitate ad humiles terrenasq; ſentẽtias deprimaris, ſed uerbi poteſtatem ac ſenſum diligentius inueſtiga. Cur uerbum? Vt quod ex mente procedit, oſtendatur. Cur, inquam, uerbum? Quoniam ſine motu genitũ eſt. Cur uerbum? Quoniam imago eſt genitoris, totum in ſe monſtrans genitorem, nullam in de partem diducẽs, & perfectam in ſe exiſtens: quemadmodũ fere uerbum noſtrum quod totius noſtræ cogitationis imaginem refert. Quæ enim ſecundum cor nouimus, hæc uerbo proferimus. Et quod loquimur exemplar habet eius quod corde cogitamus. Ex cordis enim abundantia uerbum pronuntiatur. Nam cor noſtrum ueluti fons eſt quidam, uerbum uerò emiſſam ueluti riuus ex fonte profluens. Tantum igitur profluens eſt, quãtum id unde profluit, ac quale opertum, tale item apparens extat. Verbum itaque dixit, ut impaſſibilem patris generationẽ oſtendat, & perfectam filij ſubſtantiam theologizet, & cõiunctionem ſine tempore filij ad patrem per hæc oſtendat. Nam & uerbum noſtrum, mentis generatio, ſine paſſione generatur. Neq; enim ſcinditur, neu diuiditur, neq; fluit, ſed manens tota mens in proprio ſtatu uerbum totum & continuum emittit, ac procedens uerbum omnem generantis mentis uirtutem in ſeipſo complectitur. Tua igitur tantum ex uerbi uoce unigeniti theologiam accipe, quãtum pietas permittit. Quod quidem obſcurum

B uerbum, & inconditum, ac inconcinnum apparens inueneris, hoc uitabis, & omnino prẽteribis. In principio erat uerbum. Si dixiſſet: In principio erat filius, appellatione filij cogitatio de paſſione generationis ſubiiſſet. Quoniam apud nos genita & tempore & paſſione generantur. Idcirco de induſtria uerbum dixit, uanis hominum ſuſpicionibus occurrens, ut tuam animam incolumem conſeruaret. Et uerbum erat apud deum. Rurſus erat Propter impios qui blaſphemãt, dicentes: quoniam non erat. Vbi non erat uerbum? Non in loco. Non enim in loco quæ ſunt in circumſcripta cõtinentur. Sed ubi? Apud deum. Neq; enim pater in loco nec filius in circunſepto aliquo aut circũſcriptione certa deprenditur. Sed infinitus pater, infinitus filius. Totum quodcunq; noueris, & quocunq; ſpiritu tuo penetraueris, deo plenum, ſimul & hypoſtaſim filij coniunctam inuenies. Et uerbũ erat apud deũ. Admirare cuiuſlibet uocis uirtutem. Non enim in deo uerbum erat, ſed apud deũ, ut hypoſtaſeos proprietas cõſiſtat. Non dixit in deo, ne auferendę hypoſtaſeos occaſionem daret. Etenim peruerſa eſt & illorum blaſphemia, qui omnia cõmiſcere, & unum ſubiectum ſtatuere: patris uerò, ac filij, ac ſpiritus ſancti differẽtes appellationes uni rei adoptatas eſſe aſſerere conãtur. Impietas hæc peſſima fugiendaq;, non minus quam ſimilem eſſe ſecundum ſubſtantiã filium dei a deo patre blaſphemantium. Et uerbum erat apud deum. Poſtquam uerbi uoce uſus eſt ad exprimẽdam generationis Chriſti impaſſibilitatem, id quod in eo uerbo nocere nobis poterat, moderatur, & ueluti blaſphemantiũ ſyncopbantię eripit, qui dicunt: Quid eſt uerbum? dum ſubiungit, dicens: Deus erat uerbum. Ne callide quorundam uerborum differentias mihi afferas. Néue ex arte aſſuta tua aliquam doctrinæ ſpiritus blaſpheniam incutias. Habes ſententiam. Subditus eſto Domino. Deus

Filius quare dictus uerbũ.

Et uerbũ erat apud deũ, cur non in deo.

erat uerbum. Hoc erat in principio apud deum. Rursus summans paucis uerbis o- C
mnem suam de unigenito theologiã nobis Euangelista tradit. Hoc. Quod hoc uer
bũ: Deus. Postquam enim mentem tuã de illo correxit, & quasi animæ tuæ inicul
pſit quæ ignorabas, per doctrinã & uerbum cordi tuo indidit. Hoc, inquit Quod
hoc: Ne extra per uocem demonſtrationem reſpice, oſtenſumq; tibi uestiga, ted in
animæ tuæ occulta penetraliaque ingredere, & qualem didiceris Deum ut in prin
cipio exiſtentem, ut uerbum procedentem, ut apud deum exiſtentem, hunc Do
minum tuum obſerua, cole, adora, ac demum per inſitam tibi doctrinam intelli ge:
quòd hic erat in principio. hoc eſt, ſemper apud deum eius patrem. Has mihi pau
cas uoces ſeruate, quaſi ſignaculum illas memoriæ uestris imprimentes. Ipſæ nam
que contra inſidiantium incurſus tanquam firmiſſimum munimẽtum erunt. Ipſæ,
inquam, propugnaculum & cuſtodia fuerint animarũ, ſalutaris defenſio ipſas tuen
tibus. Si quis autem tibi dixerit: Cum non eſſet, genitus eſt. Si enim erat, quomo
do genitus eſt? Hanc ut dæmonum uocem, ac contra unigeniti gloriam blaſphemã
repelle. Tu uerò inſurgens ad Euangelij uoces accurre: In principio erat uerbum,
& uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum. Hoc erat in principio apud deũ.
Quartum, dic erat, & blaſphemiam illorum confutabis, qua dicunt, non erat. Hæ
itaq; uoces tanquam fidei fundamẽta immobiles perſiſtant. Super has & reliqua
deo fauẽte ſuper ædificabimus. Nec enim uos omnia ſemel docere ualemus. ne for
te orationis longitudine inutilia uobis quę ſtudioſe lecta ſunt, reddamus. Omnia
nauciq; percurrere, mentis debilitati haud aliter fuerit, quam uentrẽ ob nimiam fa
turitatem ea quæ ſumpſerit ad cõcoctionem deducere non poſſe. Opto autem fra
tres, ut iſta uobis & guſtu ſint dulcia, & digeſtione & concoctione utilia. Ego uerò D
me paratum ad reliqua quæ reſtant uobis enarranda libenter obtulerim. In Chri
ſto Ieſu Domino noſtro: Cui gloria & imperium in æterna ſecula, Amen.

IN PRINCIPIVM PROVERBIORVM.

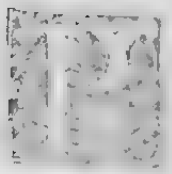

ræclara eſt obedientiæ merces. Obediamus igitur bono patri certami
num præmia nobis ex ſpiritus oraculis proponenti, qui nos inſtar uc
natorum in locis nunc, quaſi catuli cuiuſdã uenatici indicio curſus no
ſtri experimentum uult capere. Propoſuit autem nobis ad enarran
dum paroemiarum principium. Quam ſit autem dictionis huius intellectus captu
difficilis, cuius uel modicè illam aggreſſio notum eſt. Veruntamẽ nihil de illius tra
ctatione hæſitandum eſt, ſpem in Dominũ collocatam habẽtibus, qui nobis pro
pter paſtoris noſtri preces ſermonem dabit in apertione oris noſtri. Tres omninò
ſacros a Salomone tractatus nouimus exiſtere. Hunc in primis Prouerbiorum, &
Eccleſiaſten, & Canticum Canticorum. Quolibet autem propriam retinente mate
riam, cuncti ad hominum ſcripti ſunt utilitatem. In primis Prouerbiorum liber in
ſtructio morum eſt quędam, necnon animi perturbationum correctio. Denique ui
tæ in unumquemque ſum documentum, frequentes ac breues eorum, quæ ſunt agenda, con
tinens præceptiones. Eccleſiaſtes uerò phyſiologiam attingit, nobis quoq; in hac uita
uanitatem palam oſtendit. Vt in his quæ citò prętereunt minime ſit hominis indigi
landum, neque item animi curas in rebus uanis collocandum. Cantica canticorum
animæ perfectionis modum demonſtrant. Sponſi namque ac ſponſę concordiam

continent,

A continẽt,hoc eſt, animæ cum deo Verbo familiaritatem. Sed nos ad propoſitum reuertamur. Prouerbia Salomonis filij Dauid, qui regnauit in Iſrael. Prouerbiorum nomen de eo quod uulgariter dicitur apud externos compoſitum eſt, & de illis plerunque quæ in triuijs dicuntur. Oemos enim apud illos ita dicitur. Vnde parœmia definitur,uerbum iuxta uiam,uſu multorũ tritum, & quod a paucis ad plura ſimilia transferri poteſt. Apud nos uero prouerbium eſt ſermo utilis, ſub umbra figuraque idonea expreſſus: multum & uſus & grauitatis complectens, in receſſu quoque multum aliæ ſententiæ contegens. Ex quo Dominus: Hactenus,inquit,in parœmijs locutus ſum uobis. Tempus uenit, ut non iam in parœmijs, ſed palam uobis loquar: quaſi ſermo prouerbialis apertam ac liberam dicendi uiam non habeat,ſed operimento quodam & ænigmate ac uerbis aliis mentem atque ſententiã narret. Salomonis igitur Prouerbia,hoc eſt,ſermones ad omnem uitæ uiam exhortatorij maxime q; utiles ſunt. Appoſuit autem & autoris nomen,ut perſonæ ſplendore & amplitudine auditorem facilius traheret. Autoritas enim doctoris acceptũ ſermonem facit, ac diſcentes attentiores reddit. Salomonis itaque Prouerbia ſunt, Salomonis,inquam illius, cui Dominus dicit: Ecce dedi tibi cor prudens ac ſapiẽs. Nec ſimilis ante te ullus eſt natus,nec item poſt te ullus eſt tibi par futurus. Et rurſus: Dedit Dominus ſapientiam ac prudentiam multam Salomoni,& cordis effuſionem,ſicut arenam quæ eſt in littore maris: & repletus eſt ſapientia Salomon,ſuper prudentiam omnium ante illum hominum, & ſuper omneis ſapiẽtes Ægypti. Sic itaque neceſſaria fuit nominis huius additio. Prouerbia Salomonis filij Dauid: Additur & patris nomen, ut planè cognoſcatur quemadmodum ſapiens erat Sa-

B lomon,ex ſapiente prophetáque patre, & ab ipſa infantia ſacras diligẽter edoctus literas,qui regno paterno non forte,nec ui aliqua ſucceſſit,ſed iure ac ipſius Dei iuſſu uoluntatéque paternum ſceptrum ſuſcipiens,in Ieruſalem factus eſt rex. Neque hoc otioſum eſt. Maximè quidem facit ad diſcretionem eorum qui eiuſdem ſunt cognominis. Poſtea uerò etiam propter ſtructuram inſignis ac nominati templi poſitum eſt, ut agnoſcas illius ſtructorem, ſimul & omnis eius urbis diſpoſitionis ac legum & ordinationis autorem. Valde uerò ad præcepta morum tradenda refert, *Regũ autoritas.* eum qui ſcribit regem eſſe. Si enim regnum eſt legitima poteſtas, manifeſtũ quod extet aliquo hoc nomine digno,exeuntes uitæ præceptiones multum quidem apud omneis momenti habeant, ad conſiderandam conſequendamq; in communi bono utilitatem, & non ad priuata commoda reſpicientes. Hoc enim tyrannus a *Tyrannus.* rege differt quòd ille ſua plus quomodocunque & undecunque reſpicit ac tuetur: *Rex.* hic ſubditis conſulere tantum quærit. Ex hoc itaque libro utilia,qualia quantaue diſcentes uolant ac cupiunt excerpuntur. Primum quidem in Prouerbijs eſt nõne ſapientiam & diſciplinam. Eſt enim ſapientia diuinarũ humanarumq; rerum, & eorum, quæ rerum ſunt cauſa,ſcientia. Itaq; præcipiendi modo theologiam tradens, ſapientiam nouit,ſicut & bis Paulus dicit: Sapiẽtiam loquimur inter perfectos. Sapientiam uerò non huius ſeculi,neque principum huius ſeculi,qui abolentur,ſed loquimur ſapientiam in myſterio abſconditam, quam præuidit Deus ante ſecula. Et qui in mundi conſtitutione conditorem conſiderat,nouit & ipſe per mundi ſapientiam ipſum Deum. Inuiſibilia,inquit, ipſius per ea quæ facta ſunt,a creatura mundi intel-

Sapientia.

di intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoque uirtus eius & diuinitas. Itaque nos ad dei ſapientiæ conſiderationem ducit, cum dicit: Per ſapientiam deus terram fundauit. Item: Quando deus præparabat cœlum, aderam, & cum eo eram cuncta cõponens. Et ego eram, qua delectabatur. Nam hæc omnia nobis ideo cum perſonæ fictione dixerit, ut ſapientiæ cognitionem conſpicuã reddat. Et illud omnino: Dominus creauit me initio uiarum ſuarum, de ea ſapientia Dei dicit, quæ mandato innotuit, quæ tantum non uoce per ea quæ uiſibilia ſunt emiſſa a Deo ſe factam eſſe & non ſponte cepiſſe proclamat. Tanta uidelicet ſapientia ijs quæ facta ſunt compertit. Sicut enim cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum: narrat autem ſine uoce. Non enim ſunt loquelæ neq; ſermones, quorum non audiantur uoces eorum. Sic ſunt quidam ſapientiæ ſermones ab initio genitæ, dum ipſa rerum creationi infuſa ac permixta tacens clamare uidetur ſui cõditorem Dominum, ut per ipſam ad ueri ac ſolius ſapientis cognitionem facile penetres. Eſt & quædam humana ſapientia, in huius uitæ rerũ experientia conſiſtens, ſecundum quam ſapientes dicimus artium quarumlibet utilium ſcientes. Igitur hic noſter ad complectendam ſapientiam magnam libri partem exhortando cõſumpſit. Sapientia in exitu uiarum laudatur, in plateis palam predicatur, in ſummis maribus & arcibus collaudatur. Animaduertens enim quod homines eam maxime cupiunt & ambiunt, & quemadmodum omnes naturæ ipſius ſplendore attrahantur per illius præconia mentes noſtras excitat ad eam omni ſtudio ac ſine pigritia conſequendam. Vbiq; de ipſa ſermonem habere dicit: In uijs, in foro, in arcibus ciuitatis. Ideo portas, & plateas, & mœnia dicit. Per exitus & plateas eius charitatẽ innuit. Per muros uerò eius utilitatem, & ad omnem uitæ ſecuritatem ſuppeditationem. Volens nos denique illi familiares reddere ac conciliare, ait: Dic ſapientiam tuam eſſe ſororem. Et rurſus: Ama ipſam, & ſeruabit te. Deinde communem eius cibum oſtendens, & quemadmodum omnibus æque ex ea commodum prouenit: Immolauit, inquit, ſuas hoſtias: hoc eſt, ſolidum cibum præparauit ijs, qui animi affectibus ob ipſam conſequendam ſeſe ſpoliarint: in cratere uinum ſuum miſcuit, hominis mentem nimirum exhilarans. Cratera enim dicit communem ac uulgarem bonorum diſtributionem. Ex quo æque apud omneis facultas eſt ex ea, quantum quiſque poteſt pro ſua portione hauriendi. Inſuper præparauit eius menſam. Omnia per emphaſim loquitur, ac per corporalia nobis ſpiritualia demonſtrat. Cibum nanq; animæ ſpiritualem menſam appellat, ad quam altiſſima uoce conuocat: hoc eſt, cum præceptis & inſtitutis nihil humile, nihil abiectum habentibus. Qui ſtultus eſt, declinet ad me. Quemadmodum enim ægri & debiles artem medendi utuntur, ſic & ſtulti ſapientia indigent. Etenim melius longe ipſam quam argenti & auri theſauros mereri: longeq; item pretioſior eſt lapidibus pretioſis & omne admodum pretioſum ipſa prorſus dignum non eſt. Eius quoque quod dicit: Fili, ſi ſapiens fueris, tibi ipſi ſapiens eris, & proximo tuo. & iſtius: filio ſapienti quicquid egerit proſperabitur, ſententiam planè tibi nõſſe licet, ſi otioſè dicta Salomonis de ſapientia legeris. Quoniam uerò in maleuolam animam non introibit ſapientia, purgat ante omnia per diuinum timorem futurorum ſapientium animas, ac ſapientiæ concinat. Verba enim ac myſteria ſalutis in quemuis ſine diſcrimine iactare & omnes æque ad hunc

theſaurum

A thesaurum recipere, nec uitæ moribus purgatos, neq; ratione prius & ordine diligenti utentes haud aliter fuerit, quam in sordidum uas unguentum fundere pretiosum. Quamobrem initium sapientiæ timor Domini dicitur: animæ uerò purgatio timor Domini secundum Prophetæ preces ac desiderũ, dicentis: Confige timore tuo crames meas: quia scit ubi timor inhabitat, quòd ibi omnis animæ resideat mundities, omnis iniqua noxiaq; actio fugetur, mẽbris corporis ad enormes actus moueri (quòd timore quasi quibusdam clauis confixa sint) nequeuntibus. Sicut enim qui clauos corpori infixos habet, doloribus prestus non facile quicquam agere potest: sic dei timore confectus non oculo uti præter decorem, non manus ad nefarias mouere actiones, non denicq; paruũ aliquid aut magnũ contra officium agere poterit, quasi mœstitia quadam minarũ ac supplitiorũ expectatione uinctus atq; oppressus. Impuros autẽ ac uanos hic noster Salomon a diuinis omninò arcet præceptis ac disciplinis, dicens. Qui sine timore sunt, in portis morabũtur. Et iterũ: Quæretis apud reprobos sapiẽtiam, nec inuenietis. Et rursus: Quærent me improbi, nec inuenient. Non alia de causa, nisi quòd diuino timore minime sunt purgati. Itaque ad sapiẽtiam suscipiendam accessurus, prius salutari metu animam a noxijs purgatus cogitationibus accedat. Manifestum fit igitur nobis & alterum bonum ex Prouerbiorum doctrina, uidelicet timoris habitus nobis per sapientiam infusus. Alterum erat præceptum: Nõsse disciplinam. Est autẽ disciplina, inductio quędam utilis, quæ sæpe cum labore uitiorum maculas purgat. Quæ quidem in presentiarum non uidetur esse gaudij, sed mœroris: uerum postremò fructum salutarem & quietum per ipsam exercitatis facilè reddit. Hanc itaq; disciplinam nõsse non cuiuslibet

De timore Dõmini.

B est mentis: quoniam multi res duras tolerare desperantes, exitus ac euentus utilitatem ob ignauiam & ignorantiam non expectant, sed ad diligentiæ austeritatem impatientes, in imprudentiæ tenebris ac infirmitate remanserunt. Idcirco admiratione dignæ sunt iustorum uoces, dicentium: Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Non enim disciplinam detrectant, sed iram. Hoc nanq; simile illi uidetur: Castiga nos Domine, præterquam in iudicio & ira. Itémque illi: Disciplina Domini aperit aures meas. Quemadmodum enim parui pueri doctrinam despicientes ob ferulas flagellaq;, quæ magistri & pædagogi adhibere solent, attentius dicta suscipiunt, & ipse sermo ante plagas nõ auditur: post uerbera dolores q; ueluti statim apertis auribus & auditu excipitur oratio, & memoria custoditur. Sic accidit & ijs qui diuina audiũt præcepta, & ad ea seruãda se negligẽter habent. Nam postquam disciplina eis inflicta est a deo, tũc quæ molestè semper illis inculcabantur diuina mandata, quasi iam primum in aures ipsorũ cadant, suscipiũtur. Hac itaq; de causa inquit: Disciplina Domini aperit aures meas quoniam disciplina indocilem ac detrectantem corrigit atq; admonet, ut Paulus plane factitabat, tradens satanæ, ueluti publico cuidam tortori & carnifici, ut erudirentur discerentq; minime blasphemare. Rebellantem uerò & calcitrantem reducat, utpote de quo dictum est, quòd postea captiuitatis suæ pœnitentiam egerit. Necessarium itaq; nosse disciplinæ uirtutem, quantis illa rebus prosit. Hanc demum utilitatẽ Salomon facile conspiciens, admonet: Ne desine paruulum instruere & castigare, quo niam si uirga eum cæciderit, non morietur. Nam tu quidẽ uirga illum percuties, animam uerò illius a morte liberabis. Quis enim filius quem non instruat pater. Ipsa

disciplina apud eos qui recte iudicant, multæ est præferenda pecuniæ. Quamobrē c
clamat Salomon: Accipite disciplinam & non argentum, ut in tempore tribulatio-
nis uel corpore laborante, uel rei domasticę incommodis superuenientibus, nunq;
de deo male cogites aut sentias, sed multa patientia eius plagas ob ea quæ admis-
si castigatus & admonitus suscipias. Dic & tu si disciplinam uere nesti illud: Iam
Domin. sustinebo, quoniam ipsi peccaui. Illud item: Bonum mihi quia humiliasti
me. Qualis erat Paulus dicens: Quasi castigati, & nō mortificati. Item illud: Cum
iudicamur, a Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Quoniam ue-
rò doctrinarum perceptio & intelligētia disciplina etiam dicitur, ut de Mose scribi-
tur, quòd in omni disciplina & sapientia Ægyptiorum eruditus fuerit. Non ideo q
omni sane doctrina imbutus fuerit, sed utili tantum, ad salutem idonea recte uoca-
bitur disciplina instructus. Iam enim & quidā geometrię uacantes, quam Ægypti
inuenerunt, uel astrologiæ, quæ apud Chaldęos in pretio est: denique circa figuras
& umbras, & ea quæ in aere uersantur, tempus terentes, omnino ex diuinis uerbis
doctrinam eruditionemq; neglexisse ac spreuisse inuenitur. Sed & poëtica & rhe-
torica, & sophismatū inuentio multos occupāt, quorū materia mendaciū est. Nam
neq; poëtica, sine fabulis consistere potest: neq; rhetorica sine arte dicendi: neq; de-
mum sophistica sine paralogismis. Quoniam igitur præ horū studio & uestigatio-
ne dei notitiam contemplerunt multi, in rerum inanium perscrutatione tempus cō
sumentes, necessaria est disciplinæ rectæ cognitio, & ad ueræ & utilis disciplinæ uti-
litatem eligendam, & ad eam quę inutilis & uitiosa est, omninò fugiendam. Licet &
agnoscere sermones prudentiæ, si quis parœmias diligenter attendat, & quæ illarū d
sit utilitas ei qui non otiosè prudentiā complectatur. Potest enim illius utilitas intel
ligi. Malitia, inquit, paruuli, sensibus uerò perfecti estote. Prudētiam igitur unā ex
uirtutibus prędaris existere palam est, qua bonorū & malorum & indifferentium
nos homines scientes reddimur. Prudens uerò utiq; prudentia per denominationē
dictus est. Sed quando ferarū prudentissimas serpens est. Dominus testimonio dic-
tur: Estote, inquit, prudentes sicuti serpētes: itē prudens œconomicus iniustitię: ma
nifestum q; duplex est prudentię nomē. Vna quidē propria cōmodi custos, & alie-
ni doli obseruatrix, qualē serpens habet. Ille si quid periculi incurrere uident, caput
ante omnia custodit. Ea uidetur esse uersutia illa, quæ prona est ad proprīū cōmo-
dum, & simpliciores defraudandos. Quali prudentia fuit ille seculi prudens & iniu-
stitiæ œconomicus apud Euangelīū: Vera autē prudentia, eorū quæ agenda & non
agenda sunt cognitio est: quā si quis rite sectatus fuerit, numquā ab otiosa uitaq;
abscedet, nunq; uitiorum pestē incurret. Igitur qui prudentiæ sermones cognoscet,
facet nōnullos sophismata captiones; obiicere, quos diuerò nobis quæ sunt circa
uitam meliora monstrare. Vt bonus trapezita quod bonum fuerit retinebit, & ab
omni specie mala abstinebit. Ipsa namq; prudentia ædificanti domum, fundamen-
tum supra petram locare, hoc est, in Christi fide fundare largietur, ut per imbres &
uētos & fluminorū incursus immobilis firmaq; permaneat. Per hunc modi aūt pa-
rabolæ uerba nobis ostendit Dominus, quemadmodū in laboribus atq; periculis
cū diuinitus nobis tū humanitus immissis, cōstantes ac firmi simus: docetq; ea quę
nobis, hoc est, nostræ saluti sunt necessaria minime negligere, sed ad tēpus uitæ uia-
ticū prouidere ac præparare: cordis demū puritate sponti aduentū expectare. Pru-
dentes, inquit, uirgines quòd oleū in lampadibus habuerunt, sumptoq; illo obuiā
sponso

Disciplina duplex.

Scientiæ uanæ.

De duplici prudentia.

A sponso exierunt. Stultæ autē quòd minimè paratæ fuerunt, quamobrē & à sponsi gaudio congressuq; repulsę sunt. Vt autē de sophistica prudentia dicamus, satis uidemus quid sit uerba cōtorta fucataq; recipere. Sermo autē uerus & ex mente procedens sana, sobrius ac simplex est uniformis itē: præterea semper eadem, & de eisdem ubiq; dicens. Varius uerò & artificiosus multum & circūuolubilitatis & apparatus habens mille figurat atq; innectit inuolucra: ad ea tantum flectus quæ congredientibus ac colloquētibus placent. Verum ut uti huiusce modi illiusq; abiectis resistere probè ualeamus, magnū Prouerbia præstant adiumentū: quoniam quicunque hæc attentius audiuerit, & illorū monita diligenter acceperit, tanquam rerū experientia munitus hæc sophismatum contorta excipiet illęsus: nec ab eis persuasus, necq; propterea a ueritate discedens. Quando enim aliter res natura se habeat, alterq; de his uerba suadere uidentur, conuersio quędā, magis autē peruersio uerborum a ueritate cōtexitur, ut quod uerè nō existit, uerborū uertigine quadam ad decipiendos astātes ostendatur. Quemadmodū enim lepores uulpesq; canibus aliā cursus monstrantes uiā, aliā cōuersi tenent: sic huiusce modi orationis inuolucra spiritualis doctrinæ simplicitatē ac uiam detorquēt. Strophæ quædā sunt falsæ scientiæ obiectiones. Exercitati nanq; & eruditi in arte dialectica in utranq; partē disserendo persuasione sophismatū ueritatis sensum pessundāt. Recipit attamē huiusce modi uerborum cōtorta ille, qui in his fuerit institutus Prouerbijs. Et si quandoq; problemata æquas utrinq; probationes habentia inuenit, in quibus difficilis interdum ueri ac uerisimilioris inuentio fuerit, si in Prouerbijs exercitatus existat, minimè mente cōfundetur, etiā si cum quibus differit uerbis pugnare, ac pares ex æquo
B epicherematū plagas contra inferre uideātur. Suffragatur & Prouerbiū ad uerā iustitiā cognoscendā. Quoniā uerò iustitiæ habitus est qui pro dignitate cuiq; suū distribuit, difficilis est hæc inuētu aut cognitu: partim q; deficiente prudētia nō cuiq; pateat quod sit æquum, partim q; animo perturbationibus & affectibus humanis occupato rectum obscuretur: quando & pauperes despiciunt: potentes uerò uiros & iniustos minime redarguūt. Quamobrem liber is Prouerbiorum discipulis suis se ueram iustitiæ notitiam daturū pollicetur. Et quoniam plures ex multitudine & uulgo laudem quęrētes, re quidem iniustitiam atq; auaritiam, ut sibi cōmodam ante omnia sectantes, uerbo autem atq; ostentatione ius fasq; & æquitatem admirantur. Hos itaq; is qui Prouerbijs huiusce modi instructus fuerit, minimè ignorabit, sed cognoscet quæ sit uana ac falsa, quæ uera & sincera iustitia. Quoniam autē quidam extra fidem sapientes multos de iustitia faciunt, ac comparant sermones, ac illis omni studio persuadere contendunt, qui recto huius præceptionis consilio non sunt muniti, liber hic ita ueram promittit docere iustitiam, ut illorū sophismata illæsi prætereant. Sed & gentium leges ac mores multam inter se differētiam habentes, illorum prorsus mentes confundunt, qui iustitiæ diligentem rationem minimè comprenderunt. Quidam enim populi patrē necare fas putant. Alij uerò ab omni cæde abhorrent. Sunt itē qui pudicitiā maxime colūt. Nonnulli uerò & matribus, & filiabus, & sororibus cōmiscentur. Deniq; plurimi patrio & antiquo more deteri in rebus agēdis abominandum detestabileq; minime discernūt. Idcirco liber hic ueram ostendens iustitiā homines ab animi perturbationibus liberat atq; purgat. Est autē iustitia quædam insita innataq; nobis, æqui distributio. Quòd si non ad ea ius perfectā peruenimus notitiā, sit alioqui mens bona iustaq;, ex eo quòd intendi-

De prudentia sophistica & fucata.

mus & quærimus, minimè aberrabimus, nec a ſpe illam conſequendi decidemus. c

Iuſtitia diuina Eſt etiam cœlitus quędam a iuſto iudice deducta iuſtitia, partim correctiua, partim retributiua ob uatrorum in ea præceptorum cõſiſtentium magnitudinem ſimul & ſublimitatem, ualde quidẽ cognita difficilis. Hanc ego Pſalmiſtam putauerim dixiſſe. Iuſtitia tua ſicuti montes dei. Salomon igitur hanc ueram diuinamq; iuſtitiã pollicetur iis, qui in hoc Prouerbiorũ libro diligenter ſe exercuerint. Rurſus autẽ quoniam peccatorũ aliqua inuoluntaria ſunt, aliqua uerò ex mente praua proueniunt: fit ut non ſit eadem in illis iuſti definitio. Ponamus enim iudicandã eſſe fornicationem, conſtituamusq; fornicatrices duas. Vna quidem lenoni empta corpus ui coacta inquinabit: Impudico cũ poſſeſſa domino parere oportebit. Altera uerò ipſe per uoluptatem & libidinem ſponte ſe peccato tradet. Nonne prima quidem faciliter ueniam conſequetur, & ex animo prauo ſecunda iudicabitur? Item e duobus alter peccauit, quod ab initio ab iniquis parentibus male fuerit educatus, uerbisq; ac factis mala conſpexerit exempla: alter uerò multa ad uirtutem facientia & liberum iuuantia arbitrium habebit educatus honeſtiſſimè, a parentibus omni diſciplina eruditus, a magiſtris diligenter inſtructus, diuinorum etiam præceptorũ auditione legitime imbutus, & uitę cõuerſatione, & alijs munitus ſuffragijs, quibus anima ad uirtutem facilè tẽdere ac aſpirare ualeat. Deinde ſi in idem incurrat & ipſe peccatũ, quomodo non grauiores ante iuſtum iudicem pœnas dabit? Hic enim tolis ſalutaribus ſubſidijs, mentibus noſtris infuſis, tantum accuſari poteſt, ut non rectè habitens. Ille uerò ut prodens omnem datam opem, & ut ob malam ab initio cõſuetudinem in prauam omninò diſtractus uitam. Quamobrem rectam ueramq; noſſe iuſtitiam, magnæ cuiuſdam ſcientiæ perfectiq; animi eſt, fortaſſe & promiſſionem d habet, in iſtis parœmijs inſtructum poſſe deinceps & ad theologiã ex arte cognoſcendã accedere. Vera nanq; iuſtitia Chriſtus eſt, qui nobis ex deo factus eſt & ſapientia, & iuſtitia, & ſanctificatio, & redemptio. Noſſe enim diligenter iuſtitiam facit ut rem rectè radicare poſſimus. Impoſſibile nanque non ueritatũ exercitatumq; in iuſti cognitione rem dubiam & in controuerſia poſitam bene ac ordine dirigere. Neque ipſe Salomon niſi in hac iuſtitiæ ſcientia diligenter inſtructus fuiſſet, illud tam uulgatum de puero duarum meretricum iudicium tam probè proferre potuiſſet. Quoniam enim ſine teſtibus hæc geſta erant, ad naturam cucurrit, ac per ipſam quæ incognita erant inuenit, dum facile inuenit: altera quidem ſine mœſtitia pueri interitum admittebat: altera uerò ob naturalem materni affectus amorem hunc dolorem calamue minime tolerabat. Igitur quiſque hanc iuſtitiam edoctus facilè ius faſq; cuique pro dignitate reddet, ac rem ex æquo pulcherrime iudicabit. Quẽadmodum is qui ſagittam tẽdens ad metam diriget, nec ultra, nec citra, nec utrobique errando a uia propoſita excidet. Ita rectus iudex factitabit, nec in iudicando perſonam accipiet. Noſcet enim quod minime ad rem faciet. Neq; item prouocatione aut contentione aget, ſed rectum ac minime obliquum proferet iudicium. Quidſi duo inciderint iudicanda, alterum quidem plus æquo habens, alterum uerò minus: diligentis erit iudicis partes adequare, tantumq; ab eo qui plus habet demet, quantum illi cui iniuria fit deeſſe uidebit. Qui autem non recte ambulauerit, neque ueram hanc in corde iuuitiam geſſerit, ſed aut pecunia corruptus, aut propter amicitiam placere ſtudens, ſeu odio compulſus, uel etiam potentia perterritus

De iudicio recto.

fuerit,

A fuerit, nequaquam rem iustè sanctèq; cognoscere poterit. Huic igitur Psalmus ait: Iteraq; si uerè iustitiam loquimini, recte iudicate filii hominum. Argumentum nanque iusti affectus est in iudicãdo rectitudo. Quod idem in orationis processu innuere uidetur, dicens: Pondus magnum & paruũ, abominatio apud deum sunt utraque, non æquum cerea iudicium, ponderum id appellatione prouerbij modo figurans. Ex quo non solum iudicantibus, sed cunctis in omni uita rerum agendarum electionibus, huiuscemodi iustitiæ instructio utilis admodum fuerit. Quoniam autem apud nosipsos iudicium quoddam naturale habemus, per quod ab iniquis bona facile discernimus: necessarium nobis in agendorum optione recta facere rerum discrimina, & quasi iudicem quencunq;, qui iusta sit alioqui mente, res cogniturum contrarias, fauere uirtuti oportebit, damnare autem uitium. Verbi gratia: Incestus & pudicitia apud te iudicantur, & alta mens tua pro tribunali sedet. Ex una parte uoluptas incestui suffragatur, dei timor pudicitiæ assistit. Si igitur peccatũ condemnans uirtutem superare uolueris, rectum rei iudicium constitues. Si uerò ad uoluptatem propensus, hanc duxeris potiorem, obliquum minimeq; rectum facies iudicium, reus sanè factus uocis illius: Væ dicentibus amarum dulce, & dulce amarum: qui dicunt lucem tenebras, & tenebras lucem. Quoniam igitur exipsius Salomonis sententia: Cogitationes iustorum iudicia sunt uiro sapienti, omninò satagendum erit intra cordis arcana tribunal constituere, rectaq; facere iudicia: mentem quoque uelut in trutina suspendere ad ea quæ conueniunt, & ad quodlibet agendum æqua lance librare. Quando singula dei mandata contra aduersantem sibi malitiam coram te iudicium experiuntur, da legi diuinæ contra uitium uictoriam. Iniquum & æquum apud te iudicantur. Responde contra cõcupiscentiam alienorum bonorum. Da ut uincat uirtus. Contumelia & patientia inuicem pugnant? uitupera contumeliam, lauda patientiam. Odium item & charitas? Alterum procul reijce, alteram uerò uidelicet charitatem, propriam, familiarem q; tibi redde. Simulatio & simplicitas, fortitudo & timiditas, prudentia & imprudentia, iustitia & iniustitia, temperantia & intemperantia iudicantur? Tunc denique in tuæ mentis recessu iudiciorum rectitudinem ostende, & uelut in tribunali tibipsi assidere mandatum dei faciens, mẽstra te uitium abhorrere, ac omninò ab eo esse auersum, uirtuti uero fauẽtem studentemq;. Si enim in rebus cunctis quas agis apud te potiora & meliora uincere permittas beatus in die illa eris, quando deus occulta hominum iudicabit, ut testatur Euangelium, cogitationibus corda simul hominum accusantibus & defendentibus: nec cõdemnatus discedes, uerum iustitiæ corona ornaberis, qua tu item uirtutem in omni uita redimieris. Quam ampla tibi bona conciliabit iste Prouerbiorum liber, docens & ueram seruare iustitiam, & iudicia recte dirigere? Quid igitur ultra pollicetur? Vt dem, inquit, innocentibus prudentiam, filio iuueni sensum ac intellectum. Innocentiam autem duplicem esse nouimus. Prima est a peccatis alienatio, mente ac proposito per longam bonorum exercitationem acquisita, ac malitiæ radice penitus extirpata. Sic innocentis demum appellationem recipimus. Altera uerò innocentia est, ignoratio mali quadam & inexperientia, seu ob ætatem sæpenumero & iuuentutem, seu etiam quod alicuius artis & uitæ rationem quandoq; probe non tenentis, fraudes in ea recte cauere nõ sint edocti.

De innocentiæ duplici.

Verbi

Verbi gratia: Puer adhuc paruus dolum,aut aſtutiam,aut ſuperbiam minimè noſ c
uit. Rurſus nonnulli in agris tantum,& in rebus agendis minimè uerſati,mercato/
rum fallacias,iudicatorum ac fori contentiones,uarias cautiones captionesque igno/
rant. Huiuſcemodi innocentes appellare ſolemus, non quòd ex propoſito aliquo
optioneue a malo abſtineant, ſed quòd mali experientiam & habitū nondum con
traxerint. Innocens autem proprie eſt,qualis erat Dauid, dicens: Ego in innocen/
tia mea ambulaui. Omnem ex animo ſuo iniquitatem ſeſe in uirtute exercendo fu/
giens,ut hæreditatis bonorum dignus haberetur. Quoniam Dominus non priua/
bit bonis eos qui ambulant in innocentia. Is itaque confidens dicet: Iudica me Do/
mine,quoniam in innocentia mea profectus ſum. Et iterum: Iudica me Domine ſe
cundum innocentiā meam,& ſecūdum iuſtitiam meam. Innocentem ergo te oſten/
det morum & ſimplicitas & candor,qualis erat Iacob minime fictus,habitans do/
mum,hoc eſt, naturæ utēs ſimplicitate, nihil ex arte ſimulatū figuratumue retinēs,
hoc eſt,nullam in uerbis adumbratam decipientémue faciem præ ſe ferens. Inno/
centem itaque in hoc Prouerbiorum loco,non ex propoſito, ſed ignoratione uide/
tur accipere, quem nullus uſus aut experientia laudatæ aſtutiæ teneat. Docens illū
ut naturali ſyncerita ti etiam eam adiungat prudentiam,quam generat rerum expe
rientia, & quaſi armis quibuſdam pulchræ cautionis munitus,aduerſariorum inſi/
dijs ſeſe tutum reddat. Oportet enim exiſtimo uirum perfectum,ad uirtutem pru/
dentem eſſe, ad uitium uerò ſimplicem ac purum. Hinc itaque, tanquam ex fonte
quodam, innocentes ſalutarem probatamq; aſtutiam hauſtant. Vir enim aſtutus
thronus eſt ſenſus. Et uir aſtutus mala illa,quæ mentem ſubeunt abſcondit, qui ue d
rò illorum deprehēſionem cuſtodit,aſtutior eſt. Fit igitur aſtutia actio animi cum
attentione quadam, & arte, & ſtudio laudabili rerum omnium agendarum. Sicut
& uerſutia mali tantum ſtudium & operationem exprimit. Quoniam igitur aſtu/
tus uniuerſorum ſuſcipit actionem,& in cunctis etiam mala reperiuntur, aſtuti ap/
pellatio duo ſignificat. Improbus quidē ſenſu,& arte in alienis utitur damnis. Lau
dabilis uerò cito ac celeriter bonum proprium uestigijs, dolos & inſidias alienas re/
cte cognoſcit atque cauet. Quamobrem huic attende aſtutiæ nomini diligenter,&
ut eam cognoſcas operam dabis, ſecundum quam hic quidem e ſalubri propoſito
probatus,in propriæ proximiq; ſalutis uſu uerſatur. Alter uerò condēnatus quòd
aſtutia ad perditionem proximorum utatur, tanquam ſubſidio quodam, ad malū
ſtudio illius abutens. Plena eſt autem hiſtoria utriuſque aſtutiæ, qua uſi ſunt homi/
nes. Pulchra fuit a Hebræorum aſtutia Ægyptios decipientium, ac pro
opere ædificatarum urbium præmium ſuſcipientium, demum materiam ad cōden
da tabernacula ſibi ptis inuenientium. Collaudata item nutricum aſtutia illarum,
quæ mares Hebræos ſeruauere. Pulchra quoque aſtutia Rebeccæ quæ modum di
ligēter repperit, quo filius magnam ſuſciperet benedictionem. Raab meretrix pul/
chrè item callida fuit, pulchrè & Rachel: hęc quidem quòd exploratores probe ſer
uauerit: illa quòd patrem officioſe deceperit, & ab idololatria omninò liberauerit.
Cōtrà uerò improba aſtutia Iſraelitas deceperūt Gabaonitæ. Vſus eſt aſtutia ma/
la & Abſalon, qui æquitatis ſpecie ſubditos & rebellā multitudinē in patris perni/
ciē coēgit. Reprendūtur & plures qui cōtra dei populū aſtutia mēteq; uſi ſunt pra/
ua. Quam/

Iacob innocēs.

τὸν ἀπειρόκακον.

Rachelis puri/ gatio.

A ua. Quamobrem astutia in hoc libro in bonã assumi partem ex eo deprendi licet, quod ad hominum utilitates, & ad animas simpliciorum cautas in omni actione reddendas, traditur atq; præparatur. Si enim hanc astutiam Heua ab initio habuisset, non tam facile a serpentis insidijs decepta fuisset. Innocentem itaque qui omni uerbo paratus est cum animæ periculo facile credere, præsens doctrina confirmat, ueluti adiumentum quoddam ad uitæ negotia, ex astutia officiosa præbens utilitatem. Deinde considerandum est & hoc quomodo filio iuueni se dare sensum ac cogitationem dicat. Quoniã, ut ait Apostolus, duplex est homo: unus exterior, alter interior, tam secundum eum qui uidetur, quam secundũ eum qui in abscondito est, necesse est ut pariter obseruemus quę utriusque concernunt ætatem. Dicere autem nuper natum puerum, sensum extrinsecus accipere corporeum, nonne absurdum fuerit? Nam qualẽ hic liber sensum dare poterit, & uisus, & auditus, & olfactus, & gustus, & tactus, qui nauum nobiscum generantur? nec ex doctrina ulla, sed ex natura animæ per hos constituente, sunt initio. Non igitur puerum ex corpore intelligentem, nec sensum quem pollicetur, ullum ex his quos supradiximus, putãdum, sed de interioris hominis ætate uelle dicere existimandum esse liquet. Didicimus etiam in multis scripturæ locis & animam quandoque puerili statu esse, & aliam esse uegetam, & aliam iam senem. Quod & Paulus recte in epistola ad Corinthios docuit, qui parui admodum spiritu erant, quamobrem lacte indigebant: hoc est, simpliciore & isagogica quadam Euangelij doctrina, nondum cibum fortiorem ac solidum in præceptis retinere ualentes. Iuuenis enim admodum est secũdum animã, B qui ex omni uirtutis parte ad perfectũ proficit. Spiritu feruẽs, ac circa pietatis præcepta omniumq; bonorũ promptitud nẽ uigilãs, qui ab Euãgelio & uiolentus appellatur, & regnũ cœlorũ rapere ualens. Hunc itẽ ad laudandũ deum aptũ sanctus suscepit spiritus. Dicitur enim: Iuuenes & uirgines laudent nomẽ Domini. Et apud Iohelem promissiones habẽt iuuenes, q; sint uisiones uisuri. Senior autẽ secundum animam est, qui prudentia perfectus est, qualis erat Daniel, quanq; corpore iuuenis, sapientia ac grauitatẽ omni cantate præstantiorem præ se ferens. Idcirco et dicunt illi, qui ei aut plenidictum malorũ: Huc accede, sede in medio nostrũ, nuntiaq; nobis quoniam do senioris ac presbyteri honorẽ tibi dederit deus. Itaq; & hic puerũ seu iuuenem per baptismi regenerationẽ, ut infantẽ & mente renouatũ appellat, & per hunc statũ aptum regno cœlorũ. Itaq; huiusce modi sic nuper genito sine dolo & fraude lac appetenti libri hic Prouerbiorum in eis exercitato & sensum, & intellectum tribuit. Sensum quidẽ præsentiũ, intellectum uerò futurorũ. Eruditos nanq; in rebus humanis, & sensu, & rerum experientia claros reddit, ut neq; absurdis uoluptatibus iam q; seruiat, neq; uanã mundi gloriã admiretur. Adfert deinde & futuri seculi intellectũ, illiusq; fide promissorũ quę cõmemorat, promouet. Sed quoniã ætatum differẽtias ad interiorẽ hominem traducimus, congruũ sane est, et sensuum nomina ad animæ aures etiã transferre. Itaq; quando dicit: Meis uerbis aures adhibeto, is cõsiderare nos oportet q; animi obediẽtiã & facultatẽ requirit. Quẽadmodũ & Dominus: Qui habet aures audiẽdi, audiat. Itẽ: Sermo sapiẽs in aurẽ obtemperante. Idcirco per hoc & si qua sunt similia, iuueni sanũ auditus sensũ tribuit. Quando rursus ait: Ne intẽderis fallaciæ mulieris, neq; itẽ tuos oculos ad eã attollas. Itẽ: oculi tui recta respiciãt, manifestũ q; puero quasi animę uisũ largiatur. Visus.

Homo duplex.

Auditus in sacris literis.

Cum

De ijs qui bene cœperunt nec tamen perseuerant.

onus,arte gubernationis deficiente, ferre non ualuerunt,sed omnium iacturam fecerunt. Ex quo circa fidem alij naufragium fecerunt. Alij autem pudicitiam,quam usq; à pueris thesaurizauere, uoluptate deinde pestilenti, ueluti procella quadã irruente perdiderunt. O miserabile spectaculum, o sortem lugendã post iciunia multa,post durum uitæ genus,post longas ad deum preces,post huberes effusas lacrymas,denicq; post annorum uiginti seu triginta abstinentiam,ob indulgentiam incõsiderantiamq;, nudum omnibus, ac tot laborum mercede priuatũ reperiri,& similem omninò fieri mercatori cuidam diuiti, qui de multitudine cõmeatuum gloriatus,uento secundo nauẽ impellente, timendas tutò per mare curreus præterit procellas. Naufragio deinde prope portum superueniente omnium possessione acerbatim simulq; destitutus apparet. Itaq; mille laboribus sudoribusq; parta uno tãtum demonis impulsu facile amittes,peccato uelut acerbo quodam turbine deprestus. Ex quo sic de uirtute omni simul periclitanti naufragantiq; opportuna uox illa: Veni in profundũ maris,& tempestas demersit me. Quamobrẽ uitæ clauum tutò moderare,oculum rege,ne per eum, siue auditum, siue linguam,in concupiscentiæ fluctus incidas,aut noxium aliquid accipias:ne aliquid eorum quæ tacẽda sunt, loquaris,ne te iræ tempestas ac furor euertat,ne formidinum terrores urgeant,neu tristitiæ pondus deprimat. Fluctus enim sunt animi perturbationes, quibus fortiter occurres,ac illis te sublimiorem reddes,tutus uitæ gubernator fueris. Si autem per imperitiam & inconstantiam quodlibet eorum præterieris, ueluti nauigium aliquod compagibus dissolutum ac fractum, undis omnibus obnoxium ac uerberatum iactatus,in peccatorum pelagus facile corrues. Sed hęc gubernationis scientia quemadmodum tibi adesse poterit,attende. Mos est naucleris in cœlũ aspicere, interdiu in solem,noctu in arcton, uel aliud semper apparens astrum, ac per hoc rectam in pelago uiam commentari. Tu quoq; oculos ad cœlum attollens,secũdum eum qui ait: Ad te leuaui oculos meos qui habitas in cœlis:habitãtem in cœlo iustitiæ solem respice,ac uelut astra quædam splendentia dei mandata obseruans, lumina uigilantia retine. Ne dederis somnũ oculis tuis, & palpebris tuis dormitationẽ, ut idoneum itineris cursum ex diuinis præceptis habeas. Lucerna, inquit, pedibus meis uerbum tuum, & lumen semitis meis. Nam si nunquam ad claui moderationem constitutus obdormieris,& dum eris in hac uita, in huius mundi rerum naturã instabili, adiumentum eorum quæ sunt agenda a spiritu nos comitante acceperis,auris spiritualibus ac pacificis tutò nauigabis,donec incolumis ad portum euadas illum tranquillum ac sine fluctibus,diuinam scilicet uoluntatem, Cui gloria & imperium in æterna secula, Amen.

DE HVMANA CHRISTI GENERATIONE, in die natali aut epiphaniæ.

Christi generatio propria ac præcipua diuinitatis est,quæ quidem silentio magis ac fide ueneranda, quam disputatione aliqua nostra seu curiositate uestigãda. Vbi enim nec tempus,neq; ætũ intercedit,neq; item modus intelligitur, nec spectator adfuit, nec est qui exponat, quomodo mens aliquid imaginabitur? quomodo mentis cogitationibus lingua famulabitur? Pater erat,& filius est genitus. Ne dicas,quãdo:sed neglige hanc quæstionem. Ne quæras,quomodo. Est enim hic impossibilis respõsio. Nam,quando,tempus habet

habet: Quomodo uero ad modos corporeos imaginationem quandam. Dicere
posse: e sacris uoluminibus, quòd splendor gloriæ & imago ex archetypo sit. Ve
rumtamen quoniã nec ratio nec cogitatio talibus renouationis uerbis tuæ curiositati
satisfacit, ad ineffabilem incomprensibilemq; gloriam confugio, & fatcor indepren
sum, ac uerbis humanis inenarrabilem diuinæ generationis esse modum. Cauc aũt
dicas: si genitus est, ergo aliquando non erat. Nec aut uerborum prauitate, aut cogi
tationis ineptæ uanitate committe, ut huiusmodi sermonibus manifeste ueritati
aduersãdo, sacram inquines & euertas theologiam. Genitus est, inquã, ut eius prin
cipiũ & causam non ut tempore inferiorem ostendam. Mens tua in temporum ac
seculorum cogitatione non euanescat, ut ea filio priora existimes quę nunquam fue
runt aut erunt. Quomodo enim creata ipsorum conditore fuerint priora? Verum
ego quod ab initio uitabã, in hoc uerborũ consequentia quadã compulsus sponte
inad. Illius igitur æternæ ineffabilisq; generationis rationes relinquentes, ad omni
no cogitemus, quòd mens resistas comprehẽdere nequeat, & sermo quęq; humus
modi cogitata exprimere haud quaquam possit. Considerandum itaq; est quan
tus sit a ueritate ad sermonem usq; delapsus. Enimuero mens quæ sunt natura in
deprehensibilia attingere nequit. Sermonis item naturã ada quantem ea quę quomo
dolibet inuenta sunt, inquirere, impossibile est. Nec mirum. Deus enim in terra est,
deus inter homines uersatur: non per ignem, tubam & montem fumantem, uel per
turbinem & nubem & tempestatem, animas auditorum legem ferendo perterrẽs,
sed propitio corpore cum hominibus cognatis pie conuersans ac differẽs. Deus, in
quam, in carne, non ex interuallo agens, sicut in prophetis, sed coniunctam sibi hu
manitatem retinẽs, per carnem suam, nostræ cognatam ad se traxit humanitatem.
Sed quonam modo per unum inquis, ad omneis splẽdor? quomòdo in carne diui
nitas? Quemadmodum ignis in ferro, non ex progressu, sed ex participatione. Nõ
enim in ferrum ignis currit aut accedit: uerum in loco remanens, suarum particeps
uirtutum ferrum reddit: cumq; se totum illi communicet, nihil propterea de sua natu
ra, nihil de suis amittit uiribus. Sic & deus uerbum, nihil ex seipso commotus, cum
nostram accepit humanitatem, neq; item conuersationẽ cõmutationemq; aliquam
fuit passus. Et uerbum caro factum est. Nec propterea cœlum suo continente defer
tur, & retra nihilominus sinu suo cœlestem recepit. Nec tu insuper motum, aut de
fectum diuinitatis meditaberis. Non enim ut corpus, de loco ad locum migrat.
Sic, puto, diuinitatem in carnem commutatam imaginabere. Nam quod immor
tale est, id & immutabile est. Quomodo igitur, inquis, deus uerbum, humana fragi
litate non est correptus aut inquinatus? Facile respondemus. Sicuti & ignis de ferri
proprietatibus nõ accipit. Nigrum quidem ferrum ac frigidum est: attamẽ ignitum
ac candens, ignis formam subit. Et quanquam ex eo splendens, ignem tamen sua
frigiditate nõ inficit. Item, ardens flammam sua frigiditate non destruit aut tollit.
Sic & humana domini caro, ita particeps diuinitatis facta est, ut propria fragilita
tem illã minimè cõtaminauerit. Sed quãquã ex humana debilitate hac uti similitudi
ne necesse est, ne tamẽ hũc ignẽ diuinitati omnino similẽ imaginare: cũ is qualitates
recipiat, illa nihil omnino patiatur. Quod si quæris, quomodo mortalis natura, ob
dei coniunctionẽ cõmunionẽq; immortalitatẽ induerit? Disce mysterium. Ex hoc
tẽ deus in carnẽ uenit, ut insitã carni mortẽ interficeret. Nam sicut uenenorũ anti

dotũ corpori permixtum ac pertulum, omne ſuperat noxiũ ac letale: itemq; ut in domo aliqua tenebræ, lumine aduẽtu diſfugiunt ac pereunt: ſic mors in natura dominãs humana, diuinitatis præſentia diſparuit. Velut etiam in aqua glacies tantum humido dominatur, quantum nox umbrarũ durant. ſolis uero calfacientis radijs ſubito liquefacta: Sic demum mors aſcẽdente ad Chriſti aduentum imperauit. Poſtquam uero dei gratia ſalutaris omnibus apparuit, & iuſtitiæ ſol ortus eſt: abſorpta eſt mors in victoriam, & uerę uitę peregrinationem nequaquam ſuſtinuit. O infinitã dimẽ benignitatis humanitatisq; deum ex bonitatis copia ad ſeruitutẽ uẽdicantem. Sed cur deus homo factus eſt, rationem ex parte hominis: cum magis eius bonitatem adorare deceat, quam diuinitatem curioſius inquirere. Quidnam tecum agendum homo? In ſublimi deum agentem mirare: quæ uas ad te uero per carnem uenientem & tecum conuerſantem non recipis. Sed quomodo deo familiaris has rationẽ quæris? Hanc itaq; diſce. Carnem ſuſcepit deus, quoniam execrabilem contaminatamq; hanc, purgatam ſanctamq; reddi oportuit, infirmam ac debilem corroborari, a deo ob peccatum alienatam conciliari e paradiſo excidentem in cœlum reuerti & quæ eſt diſpenſationis huius officina? Virginis beata corpus. Quæ autem generationis principia? Spiritus ſanctus in uterũ ſuperueniens, altiſſimi obumbrans. Sed ipſa quæſo, Euangelij uerba parumper audi: Cum eſſet, inquit, Maria mater ipſius deſponſata Ioſeph, priuſquam conuenirent, inuenta eſt in utero habens de ſpiritu ſancto. Et uirgo erat & uiro deſponſata, & apta coniugali officio obeundo putata. ut & uirginitas in honore ante omnia haberetur, & matrimonium non propterea improbaretur. Virginitas enim ut apta, proximaq; ſanctitati electa eſt. Per deſponſationem uero nuptiarum initia expreſſa ſunt. Simul autem ut & Ioſeph domeſticus puritatis Mariæ teſtis eſſet: & ne propterea calumniatoribus illa foret obnoxia, ut uirginitatem commaculans, ſponſum habuit, uita ſancta cuſtodem. Sed poſſem & aliam huic rei rationẽ reddere, priore non admodũ inferiorem: uidelicet quę aptũ ad incarnationem dominicam tempus, tam diu inde a mundi conſtitutione præuiſum atq; ordinatum tunc uenerat: ex quo ſpiritum ſanctum & altiſſimi uirtutem, deparatam illam conſtituere carnem oportebat. Quemnam uero ea tempeſtate nulla puritate par Mariæ uirginitas inter homines ad effectum ſancti ſpiritus excipiendũ eſt reperta, & illa tam deſponſatione erat occupata, electa eſt beata uirgo, ita ut nihil detrimenti ex deſponſatione acceſſerit uirginitati. Affertur & alia ratio a quodam ex antiquis: Vt Mariæ uirginitas, ſecũ huius principẽ latiolum lateret, nupta Ioſeph fuit ut nuptiarum nomine ſuſpenſus facile deciperetur. Virgines namq; in prophetis obſeruabat e quarum una parituram: ex Prophetæ cognouerat, dicẽte: Ecce uirgo concipiet, & pariet filium. Virginitatis igitur inſidiator obſeruatorẽq; ſub matrimonij ſpecie factus ignorans, a malignitate abſtinuit. Sciebat enim ſuum imperium ois dominicam carnis generationem perditum iri. Itaq; priuſquam conueniret, inuenta eſt in utero habens de ſpiritu ſancto. Vtrumq; Ioſeph reperit, & conceptionem, & cauſam e ſpiritu ſancto. Quamobrem hoc ignoraus ab initio, talis nominari uxoris maritus mutuẽs, uoluit eam occulte dimittere, uerens patefacere quæ circa ipſam acta fuerant. Verum quoniam uir iuſtus erat, ex deo myſteria nõ meruit. Igitur hæc eo cogitante, ecce angelus domini apparuit ei, dicens: Ne timeas accipere Mariam cõiugem tuam. Nec illud cogites quomodo abſurdis ſuſpitionibus

Cur deus homo factus eſt.

Deſponſa cur fuerat Maria.

A nibus peccatum obscures: est enim iustus appellatus. Viro iusto nó competit silen
to facinora obtegere. Ne metuas accipere Mariam coniugẽ tuam, Ostendit, quòd
illam nó sit abominatus nec moleste tulerit, sed quòd eam metuerit, ut spiritu san
cto plenam. Quod in ipso est, de spiritu sancto est. Hinc enim deprendi licet, quòd
non secundum communem modum carnis constitutio domino fuit. Conceptum *Christus ubi conceptus fuit, tum natus, id est, perfectus homo fuit.*
namq; illico perfectum fuit, non per interualla paulatim formatum, ut plane uerba
declarant. Non enim dicit, quod in ea conceptum est: sed, quòd in ea natum est. In
fuerit uerum, uero cõceptionis, digna quidem unigeniti diuinitati coniungi fuit.
Pa[illegible] uocabit nomen eius Iesum. In quo illud obseruãdum, quod ubi de
in[illegible] nomina proferuntur, subiectam ostendunt naturam: ut Abraham, Isaac,
Israel. Hoc enim quod habet nó magis corporis characterẽ quendam, quam uir
tutis salutaris proprietatem ostendit. Hac ratione & nunc Iesus seruator appella
tur, id est, salus populi, quod mysterium & ante secula ordinatum, & olim per pro
phetas prædictum iam manifestum habet exitum. Ecce uirgo in utero concipiet,
& pariet filium, & uocabitur nomen eius Emanuël, hoc est, nobiscũ deus. Hæc item
appellatio, omnis penitus mysterij declarationem retinet, quod deus inter homi
nes adsit: quoniam nomnis interpretatur naturam, Nobiscum deus. Cauendum *Contra Iudæos.*
inter hæc omnino, ne in perfidiam intidelitatemq; incidas Iudaicam, qui affirmant
non uirginem, sed puellam a propheta uocari: Ecce enim, inquiunt, puella cõcipiet.
Primum quidem absurdissimum est omnium & ineptissimũ, à domino id dari si
gnum tanti mysterij, quod naturæ commune sit omni. Quid ait Propheta? & adie
cit dominus loqui ad Achaz dicens: Pete tibi signum in profundũ &c. Et dixit: non
B petam, nec tentabo dominũ. Deinde paulo post ait: Propter hoc dabit deus ipse
uobis signũ: Ecce uirgo concipiet & pariet. Quomã uero nó petierat signum, nec in *Ecce uirgo cõcipiet.*
profundum nec in sublime ut cognitum esset, quod qui descendit ad inferiores par
tes terræ, idem & supra omnes coelos ascenderet, ideo ipse dominus signum dedit:
Signum autem non uulgare, nec; commune, sed extraordinariũ & prodigiosum,
ac ualde communem excedens naturam, uirgo uidelicet & mater, & in uirginitate
sancta perseuerans gloriam nihilominus ac benedictionem pariendi sortita. Si qui
tamen interpretari Hebraicam uocem pro uirgine puellam reddiderunt, nihil sanc *Puella pro uirgine.*
nostræ rationi officiunt. Inuenimus namq; in sacris uoluminibus, sæpe puellam pro
uirgine usurpatã, ut in Deuteronomio: Si quis inuenit filiam uirginem, quæ nupta
non fuerit, & aliquis eam uiolauerit, cum eaq; cubauerit, & deprehensus fuerit, det il
le qui cum uirgine dormiuit patri puellæ drachmas quinquaginta. Exortatus autem
Ioseph accepit uxorem suam cum affectu, dilectione, & omni diligẽtia domesticos
cõcernente, pro uxore illam habuit, a nuptialibus uero congressibus abstinuit. Non
enim cognouit eam, inquit, donec peperit filiũ suum primogenitũ. Hoc uero nunc
suspicionẽ generat, ne forsan postea quam puritate sua generationi dominicæ, per
spiritum sanctum administratæ seruiuit, tum demum nuptialia opera uiro Maria
non negauerit. Nos uero licet nihil hoc doctrinæ pietatis officeret (nam donec di
spensabatur Christi generatio, necessaria erat uirginitas) quid uero postea sit factũ
ad mysterij huius doctrinam non anxie coniungendum est. Veruntamen ne hoc
eorum, qui Christum amant, ferre cogantur aures, quòd genetrix dei aliquando
desierit esse uirgo, has rationes sufficere putamus. Ad hoc quidẽ quod dicit: non

Donec uel uſq; quo parerit primogenitũ.

cognouit eam, donec filium ſuum primogenitum peperit, illud dicimus, quod, do-
nec, & ſi temporis alicuius terminum circumſcribere uidetur, uere tamen infinitum
aliquod præ ſe fert. Sic & a domino uerbũ hoc memoratur: Ecce, inquit, uobiſcum
ſum omnibus diebus, uſq; ad cõſummationẽ ſeculi. Poſt ſeculũ dicere, nõ erat neceſ-
ſe. Non enim cum ſanctis unquã dominus eſſe deſinet. Nec præſentiũ promiſſio,
futurorũ eſt exceptio. Eodẽ fermè modo, & nunc illud, donec accipitur. Quod uero
dictũ eſt, primogenitũ, primogenitus non omnino ad ſuccedentẽ prolẽ cõparatio-

Primogenitus Zachariæ cædes.

nem habet. Omne adaperiens primũ uuluam, primogenitũ uocatur. Quod autem
Maria perpetuo uirgo remãſerit, etiam Zachariæ declarat hiſtoria quædã, quæ ex
traditione ad nos uſq; peruenit. Zacharias enim, Mariam poſt domini cõceptionẽ
in uirginũ loco cõſtituens, a Iudæis inter templũ & altare interfectus eſt. A populo
nanq; accuſatus, quòd rem prodigioſam inauditamq; prædicaret, uirginem uide-

Magi qui.

licet patientẽ citra uirginitatis corruptionẽ. Ieſu Igitur nato in Bethlehẽ Iudæ, in die
bus Herodis regis, ecce Magi ab oriente uenerunt Hieroſolymã, dicentes: Vbi eſt
qui natus eſt rex Iudæorũ? Genus Perſicũ Magi, incantationibus & magicis, & na-
turalibus quibuſdã effectibus, aſtronomicq;, & rebus ſublimibus uacabant. Eiuſ-

Balaam de Chriſto.

dem fere magicæ Balaã ille uidetur fuiſſe, qui a Balaac miſſus, ut uerbis quibuſdã
populo Iſraël malediceret. Qui & in quarta parabola talia de domino dicit: Homo
uidens & audiens uerba domini, qui nouit altiſſimi doctrinã, & uiſiones omnipotẽ
tis uidit, qui dormit apertos habens oculos: Videbo eum, ſed nõ modo: intuebor
illũ, ſed nõ prope. Orietur ſtella ex Iacob, & cõſurget homo ex Iſraël. Quoniã igitur
aſtrũ ortũ, naturæ prodigiũ habuerũt: ſciſcitati Magi decreuerunt, quiſnã homo ex
Iſraël exurgeret. Quamobrẽ Iudææ locũ ueſtigantes, ex antiquo uaticinio in ciuita-
tem uenerũt, interrogantes, ubinã eſt qui natus eſt rex Iudæorũ? forſan & per ad-
uentũ domini aduerſariã poteſtatẽ iam debilitatã, irritata ſua energia, ſentiẽtes, ma-
gnæ uirtutis teſtimoniũ nato attulerunt. Ex quo puerũ tandẽ inuentũ, cum donis

Magi cur primi Chriſtum adorarint.

adorauerunt. Hic cõtemplator, ut Magi alienũ a deo genus, & a teſtamẽtis gens pe
regrina, primũ adoratione dignati ſunt, quod ex manifeſtis teſtimoniis longe præſtan
tiora fide digniora eſſent. Si enim Iudæi primũ adoraſſent, ſuũ ipſorũ genus or-
naſſe, extuliſſeq; forſan putarentur. Nunc aũt alieni, ut deũ prius honorauere, ut in
ſto in eos animaduerteretur iudicio qui illũ cruci affixerut, quẽ alieni adorauerunt.
Sed quando motibus cœleſtibus ſtudebant, non fruſtra inter cœleſtes obſeruatio-
nes prodigiũ ſunt contemplati, ſtellã uidelicet nouã, ac minime conſuetã, in domini
co natali effulgentẽ. Cuius ſanè ortũ, nemo in aſtrologiæ rationẽ cõputationemq;
trahat. Qui enim ex aſtris iam exiſtentibus geneſim inſpiciũt, aliquã talẽ cœli figu-

Stella quæ apparuerat Magis.

ram horoſcopantẽ, cauſam cuiq; euentuũ eſſe affirmant. Hæc uero nulla ſtella ex his
quæ iam ſunt dominicã natiuitatẽ ſignificauit. Neq; enim iſta ex aliarũ numero fuit.
Nam quæ ab initio orbis creatæ ſunt, omnino immobiles exiſtunt, aut certe conti-
nuò mouentur. Quæ & ſtat & mouetur, utrunq; habere uidetur. In illis quæ ſunt,
aliæ obfirmatæ nunquã mouentur, aliæ uero errantes nunquã conſiſtunt. Hæc ue-
ro de qua loquimur, utrunq; habuiſſe palam eſt, & motu & quietẽ. Ex quo nullam
cum cæteris habuiſſe rationẽ, aut naturam apparet. Mota in primis eſt ex oriente
in Bethlehẽ: Conſtitit aũt ſupra, ubi erat puer. Idcirco ex oriente Magi excitati, ſtel
lam ſunt ducẽ ſecuti, uenientes aũt Hieroſolymã totã urbẽ aduentu ſuo turbarunt:
&, regi

A &, regi Iudæorum metum addiderunt, de Iudæorũ rege nuper nato percunctãdo: quẽ tandẽ reperientes, donis honorauerũt, auro, thure, & myrrha. Nimirũ Balaam uaticinũ sequi sunt usi, qui de Christo, talia usus est dicere: Accumbens dormiuit ut leo, & quasi pullus leonis, quis suscitabit eum? Qui benedixerit tibi, erit benedictus: & qui maledixerit, in maledictione reputabitur. Per leonẽ enim eius imperiũ sermo demonstrat. Per accubitũ uero supplicũ. Per benedictionis uirtutẽ, eius diuinitatẽ. Igitur uaticinũ hoc sequentes, ut regi aurum, ut morituro myrrham, ut deo thus obtulerunt. Neq; item illud superuacaneũ fuerit cõtra eos dicere, qui affirmãt hoc astrũ cœlo apparens, cometis simile fuisse, qui regũ successiones & imperia noua portendere uidentur. Verũ cometæ immobiles continuò sunt, & in una tantum cœli accẽsi parte circumscripti. Præterea cometarũ diuersa genera & appellationes: trabeales, bothyni. Figuræ aũt diuersæ, & cuiq; sua appellatio est. Omniũ uero generationis eadem est causa: Quũ inundans circa terram aër, in serenã cœli partẽ diffunditur, quasi materiã quandã igni cœlesti præbens, fordiũ uidelicet & humorum terrestriũ crassitudinem, ad superiora tractã atq; inflammatã, talis sideris cruciti apparentiã facit. Hoc uero sidus ubi Magos ad inquirendã domini genesim permouit, rursus disparuit, donec ipsis dubitantibus ac suspensis, iterũ in Iudæa se manifestauit. Ex quo satis ostẽditur, alicuius gratia separatum hoc astrũ esse factũ, ac ut alicui seruiret famularetur q; : q; sane ex re ipsa deprendimus. Stetit, inquit, supra, ubi erat puer. Magi uero uidentes, gauisi sunt gaudio magno. Nos etiã in cordibus nostris item gaudiũ suscipiamus. Hoc inquã gaudiũ & angeli pastoribus nuntiant: cũ Magis quoq; adoremus, cũ pastoribus item deũ laudemus, cũ angelis denicq; canamus, chorea sq; lęti ducamus, quod est hodie nobis seruator natus, deus ac dominus Iesus Christus. Apparuit aũt nobis non dei forma, ne quod erat debile pertæ refaceret: sed in forma serui, ut quod erat seruile, liberaret. Quis itaq; tã animo ignauus, quis ita ingratus: ut non hodie lætetur, non exultet, non præsentia solennia omni animi hilaritate suscipiat? Festũ hoc ingens, ac nouæ creationis, ubi cœlestia archangelos ad Zachariã Mariamq; mittunt: ac choros angelorũ constituunt dicentiũ: Gloria in excelsis deo, & in terra pax, in hominibus bona uoluntas. Astra è cœlo mouent. Magi ex gentibus properant. Terra in spelunca lucẽ recipit. Nemo sit non lætus, nemo ingratus. Nos quoq; cũ his lętitiã uoce, gestuq; exprimamus. Nostrũ hoc est festũ, Theophaniã appellamus, in quo mundi salutarẽ concelebramus diem: domini natalẽ hodiernũ pijs mentibus cõcelebremus. Hodie nanq; Adami maledictio soluta. Non est quid amplius dicamus: Terra es, & in terrã reuerteris: sed cœlesti cõiunctus, in cœlũ assumeris. Nõ est ut iam dicatur: In doloribus paries filios. Beata enim quæ Emmanuel peperit, & ubera quæ lac præbuerũt. Natus est nobis filius & datus est nobis, cuius imperiũ super humerũ eius. Cor mihi floridũ quid germinat, mens est alacris, lingua uero modica, & sermo exilis est ad hoc ut tãtum gaudium exprimat. Cogita de incarnatione domini magnificẽ. Intellige diuinitatem esse intactam & immaculatam, quæ &si in materiali sit natura, ita illi ineſt, ut eius imperfectum fragilęque corrigat: non autem ut ipsa positionum debilitate inquinetur. Nonne solem conspicis in luto se uolutantem, minimeq; contaminantem: & super cœno coruscantem, minime tamen fœtidum aliquid referentẽ? Itaq; contrario modo magis eorum quæ diutius contingit putredinem exiccat.

Vaticinium Balaam.

Cometarũ generatio.

Quid igitur dubitas de immensa incorruptaq; natura, ne aliquam ex nobis macu c
lam contraxerit? Hac enim de causa natus est ut nos eiusdem generis expiaret: pro
pterea inquam lesus creuit, ut familiaris deo fieres. O dei bonitatem altissimam.
Ob beneficiorum excellentiam ei qui benefecit minime credimus, ob eius ingẽtem
humanitatẽ ad seruitutis iugum ducimur, ò absurdam & prauam ingratitudi nem
Magi adoratum uenisse. Et Christiani curiosius quærunt, quomodo in carne deus
sit & quali carne, & an assumptus homo perfectus sit an imperfectus. Taceant cu
riosi, & in ecclesia dei superuacanea uestigare desistant. Laudentur quæ nobis con
credita sunt: ac de quibus ratio omnino non redditur, ne uestigentur. Illis te coniun
ge, qui e cœlo cum gaudio Christum recipiũt. Cogita pastores in diuinis laudibus
sapientes factos, sacerdotes prophetantes, fœminas collætantes. Quando Ma
ria gaudere docta est ac iussa ab Angelo Gabriele. Quando Elisabeta Ioannem in
utero exultantem sentit: Anna prophetissa euangelizauit, Symeon in ulnas accepit
in exili infante magnum deum adorantes, nõ quod uidebant contemnentes, sed di
uinitatis ipsius amplitudinem glorificantes: pellucebat enim diuinitas per huma
num corpus, perinde atq; lux quædam per uitream capsulam, eos illuminans, qui
cordis oculos mundos habebant. Cum quibus & nos utinam annumeremur, do
mini gloriam reuelata facie contemplantes, ut & nos quoq; à gloria in gloriã trans
formemur. Ipsi autem sit honor & imperium in æterna secula. Amen.

SERMO IN ALIQVOT SCRIPTVRAE LOCOS, ubi de uarijs differit uitijs, de acceptandis personis, ira, inuidia, auaritia, habitus in Laicis.

D

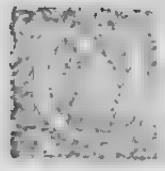

ERtat inimicus, cõtenditq; exteriore tumultu nostrum impedire sermo
nem. At nos eius cogitationes minime ignorantes, aures pariter & men
tes eorũ, qui sunt hic hodierna die congregati per ea quæ iam lecta sunt
nutriamus. Eos uero qui nostro carent auditorio, misereamur. Non ex
tra mente discurrẽtes, & alias res agẽtes: sed ubi corporibus, ibidẽ & animas exisien
tes. Recordemini quæso ex his spiritualibus sermonibus, qui lecti sent uobis hora
matutina, doctrinarum utiliũ, nostratũ animarũ medicinæ. Reminiscamini earum
quæ sunt in psalmis monitionũ. Prouerbialia præcepta, historiæ pulchritudinẽ, ex
emplaq; inuestigate: his addite apostolica mandata. In omnibus uero, tanquã co
ronida perfectionemq;, uerba euangelica coniungite, ut ex omnibus utilitatem ca
pientes, ad id demũ contendatis ac reuertamini, ad quod quisq; iuxtà de est affectus,
& ad quod obeundum gratiam a spiritu sancto accepit. Nam sic omnino in multi
formi ecclesiæ facie, quot sunt hominum differentiæ, totidem existunt sententiæ.
Quod item ętatum & ordinum uarietates, totidẽ & peccatorum genera. Multimo
dæ multiformesq; sunt diaboli insidiæ, & alios aliter decipit. Ad quod enim proni
orem conspexerit, ad id proprijs utitur delinimentis atq; illecebris. Verbi gratia.
Constitit aliquis hic, inuidia tabefactam habens animã. Vtinam ne quis esset: hoc
enim ante omnia mihi in uotis est. Attamen humanæ naturæ ualde difficile, siue
magna siue parua animi perturbatione non tangi. Quilibet igitur e supradictis ali
quid ad suum eligat usum. Inuidus es? sume remedium. Iracundus es? præsto tibi
est medicina. Nam de omnibus istis differitur. Dicemus autem, si fieri potest, de
singulis breuiter aliquid decerpentes. Auarus es? Habes hic remedium. Superbus
es? Hinc

Tentandi formas quæ dæmonii.

A esse. Hinc fastum domabis. Hinc animæ superbiam, si uelis, castigabis. Hinc omnia tanquam e fonte copioso spiritalium sermonum bona exhauries, atq; ita deum de barbaris duces ambos. Primus sermo in proverbiis modo assignatus dicatur, ut mens nostra in obscuritate orationis se diligentius exercendi, ac meditandi habeat occasionem. Inquit enim: Qui leuia respexerit, misericordiam inueniet. An dicti huius sensum per te ipsum tenes, uel ut studiosas auditor a me requiris? quam ob rem laudem consequatur qui leuia conspicit, cum laudabilia ex eo non proueniant? Nos aũt homines sæpe uidemus, non qualia uolumus, sed qualis est eorum natura quæ uidentur. Ex quo si quid asperi fuerit aspectu, quale natura existit, tale uidere fuerit. Si uero leuibus cõtingat oculos intendere, unde laudabimur leuia uidentes? Leuia sunt, quæ specie plana existũt. Asperum uero, quod inæquale primo apparet aspectu. Quoniã itaq; inæqualis eorum quæ aspera uidentur natura est, quomodo cum scriptura laudat, qui leuia magis quam aspera uiderit? Sic & damnare uidetur montes, & ualles, & scopulos, & salus, & nemora quæ germinibus densa, adeoq; aspera sunt uel etiam mare sæpenumero a uentis exasperatum, uel terram ab aratro profusam, ac de plana molitérque iacente inæqualem tumulosamq; factam. Num hæc qui uiderit condemnabitur? & ubi, quæso, deerit iustitia, si ea quæ coacti patimur, nobis damnandi sumus. Si uidero terram aliquam inæqualem: quæ ut condita est, ita uidetur: huiúsne gratia condemnabor? Verum nihil illud. Qui leuia uidet, suo lumine expende. Adsunt tibi ob oculos fratrum differentiæ? Hic pauper, ille diues, alius hospes, alius domesticus, seu te iudice, seu te iudicij participe utuntur. Si tu caueris, ne inæqualia uideas, ne uideas diuitem sublimem, pauperem humilem

B Si tua absterserit, qui necessitati tuæ consultum cupit, ne tum quidẽ inæqualia uideas. Neu leuia: Hic mihi amicus, hic propinquus: ille mihi utilis, alius peregrinus, ignotus, alienus: hoc enim modo misericordiam apud deum nõ inuenies: nec plana specta. Natura nanq; una est. Homo & hic & ille: una in utrisq; necessitas. Da fratri & Pete primo. Sic fratrem auersare, & alienũ tuum facile fratrẽ. Æqualia igitur respicere oportet. Ne prætereas alienũ relinquas: eius necessariò subueneris usui. Quærit ille tegi suæ calamitatis solatium ac refugium, non personæ acceptatorem, non propinquũ, sed ummodo benignum hospitem uero abijcientem. Omnes enim in Christo propinqui: Omnes fratres, & ex uno patre nati sumus. Si spirituale quæris, communis est pater deus. Si terrena quæris, mater terra est. Ex eodem luto omnes fumus constructi. Ex quo soror est natura secundũ carnem, soror item generatio est secundum spiritum. Eundẽ tecum sanguinem habet: ex primo hominem eandem tecum a domino gratiã accepit. Respice igitur plana, ut apud deum misericordiam inuenias. Ne dicas: ille diues est, & honore dignus, hic pauper, contemno autẽ pauperem. Noli in distribuendis honoribus respectus habere inæquales. Est enim dives sæpe mendax, rapax, libidinosus: pauper uero iustus. Non igitur tantũ faciem fuscam, sed occulta penitioraq; considera. Eum honora qui pretiosa possidet. Virtutes ueræ sunt diuitiæ. Quid quæso, ab externis probas homines, præcordia uero mente q; minime curas? Bel externe quidem æs habuit, lutum uero subaere ful gente absconditum. Si illustres in uita uideris, considera æs esse apparens, intus cornosa omnia. Contra uero quidam aurum intus habent, exteriore testa encaustica tum: hoc est, thesaurũ in uasis fictilibus absconditum. Hic castus est, ille libidinosus. Vtrũ horum ditior: qui castitatem seruat, an qui pecuniã ex iniuria possidet? Certe

qui castus,

Qui leuia respexerit &c.

Non acceptan de persone.

Patre uno nati sumus.

qui caſtus. Huius memoria ſempiterna:illius fragiles ſunt diuitiæ huius thęſaurum fur nullus effodit:illius diuitęhodie florẽt,cras marceſcent,igit reſpice a quibus ac plana, ſuum cuiq; tribuens honorem: pretioſiorum rationem habe,ut miſericordiam inuenias. Proſequitur deinde: Et cum homine iracundo noli commorari. Dic age,eſt ne inter uos quiſquam inanis gloriæ cupidus qui nõ ſit iracundus? cupidus es inanis gloriæ? Non uides plana. Iracundus es? Et cum uiro iracundo ne ſedeas. Vides quomodo per breuiloquentiam uitia noſtra corrigantur. Itaque niſi aures ueſtras ſermonibus noſtris pullemus, cordibus ueſtris ſenſum eorum quæ dicta ſunt breuiter, haud inſinuabimus. Tu itaque cogita, ubi lectum eſt quod me concernit? Quæ de iracundis ſunt lecta,agnoſce pro tuis qui iracundus es. Dicito, hic meus eſt morbus,agnoſco infirmitatem meam. Accipe remedium. Si acceſſeris medicum, & uideris apud eum uaria pharmaca uarijs contenta tabellis, conſidera bis quid tuo morbo conueniat. Non enim qui pede offendit, quærit oculi curationem: ſed qui oculum habet affectum,commodam opem quærit oculo. Itaq; quisque ſibi ex ſcripturis morbo ſuo cõuenientia ſumat. Iracundus es:cohibe iram. Vir iracundus,inquit, turpis eſt:diſce ex hac ſcriptura. Sit uultui tuo ſpeculi uice. Nam impia cogitatio mentem obtenebrans non ſinit agnoſcere, quale ſit ira peccatum. Scriptura uero tibi dicit,uir iracundus turpis eſt. Quomodo turpis eſt? Decorem nanque & humanam quaſi figuram amittit: feræ ſpeciem indutus. Conſidera parumper iratum. Furit, debacchatur, immutantur oculi, turbidi ſanguineiq; fiunt, cor accenditur,ſanguis commouetur. Hunc uideas ut aprum dentes acuentem: loqui ſępe incipientem,ac uerba imperfecta relinquentem. Multa quoq; in corde nõ apparentia uolutantem, nec parentum nec liberorum rationem habet: nullis deorum(ut libidini propriæ ſatisfaciat) parcit. In alieno malo teipſum cura:diſce periculis alienis,ne & tu in idem incidas malum. Igitur ſcripturæ uerba ſæpe tecum repete. Vir iracundus, indecens: & cum iracundo noli ſub eodem tecto agitare. O quam malum cum tali commiſceri,qui cõtinuò latrat. Niſi enim eius fugias conuerſationem,neceſſarium eſt eius te uias ediſcere. Dixit acerbum aliquid,iam animum tuum commouit. Veluti enim canis latratus,alterius canis tumultum prouocat: ſic & animum tuum quieſcentem ac dormientem uox illius excitauit, & facti eſtis inter uos latrantes,& controuerſi ueluti fundatis uerba, & inepta & turpia inuicem iactantes. Dixit ille aliquid contumelioſum: tu uero inſipientis imitatus ſtultitiã,maiore fœnore reddis. Recipiens ille e ſermone contumelioſo uices, non deſtitit:ſed auget magis iram,magisq; linguam acuit. Tu rurſus accipiens, extolleris in tumorem. Qui autem in hac malorum contentione uictor fuerit, longè miſerior apud deum erit. Ergo uir iracundus turpis eſt:& cum eodem noli commorari. Neue cohabis cum uiro inuido. Hic alius eſt morbus, uitæ hominum peculiaris, & animis noſtris a natura inſitus,& corda magis conſumere aptus quam ferrum. Liuor nauque unus eſt in quo multa ſunt mala. Vnum tantum utile,quod ipſi autori eſt incõmodus. Inuidus enim ei cui inuidet parũ admodũ, ſibi uero multũ nocere uidetur. Triſtitia doloreq; in aliena felicitate abſumitur:nec uicini agrũ, ſed ſeipſum deſtruit. Ne transferas terminos æternos. In poſſeſſionẽ orphanorũ ne ingredere. Aliũ hęc uerba morbũ curãt:auaros notãt. Ne ingrediaris,inquit,in orphanorũ poſſeſſionẽ, ut ad tuã poſſeſſionẽ ingrediaris. Poſſeſſio uero tua eſt regnũ cœlorum. Terminos patrum

De ira.

De inuidia.

De auaritia.

patrum ne moueas,ne cupias proximi agrum. Ne uillam uillæ coniungas, ut tuam paulatim adaugeas. Quanto enim magis ex aliena possessione tibi fines dilatabis, tanto maiori culpæ obnoxius fueris. Deinde terra quidem hic remanet,tibi breui tempore possidenda: nec tua ob auaritiam facta, sed eius qui tibi succedit, cui rem dimittis,unde forte iniuste uiuat. Terra stat in æternum,peccatum uero animam ut umbra corpus sequetur. Vt enim umbra corpus sequitur, sic peccatum animæ insitum. Ne adaugeas tibi peccatum. Auaritię nanq; malum stare nescit aut quiescere: sed ignis naturæ simile. Ignis enim postquàm incendium attigit,totum eum properat absumere materiam. Nec prius desistere poterit,quam materia defecerit. Auarum autem quid retinere poterit? Igne uehementior est. omnia cõtinuando finibus suis occupat:ea quæ sunt uicini,sibi aufert. Mox ubi alium sortitur uicinum,& quę illius sunt ad se rapit. Non ea quæ retro sunt attendit,sed quæ his desunt, quæ ue ante se prospicit,a uicinis possessa, desiderat. Non ob ea quæ possidet lætatur, sed ob ea quibus caret angitur. Neq; iis quæ congregauit, fruitur:sed cupiditate plura conse-quendi,se magis excruciat. Deinde uigiliæ ac curæ hunc oriuntur. Quanto enim diuitiæ magis augescunt,tanto plus adferunt curarum. Iudex expectatur, & auarus cogitat ne in ius trahatur, ne orphanus suas lacrymas in foro palam faciat. Nocte consultat,quomodo manè acerbos aduocatos quosdam sibi præparet: quomodo persuasa testimonia cõducat:quomodo & potentiã prævalendo, & in iudicio mentiendo, pauperem destitutum ac solitarium opprimat, & utrosq; expugnet, & iudicem decipiens,& pupillum circumueniens. Eius animam hæ curæ continuo mordaces absumunt. Canis latrat,auarus putat furẽ esse. Mus forte perstrepit,& auari cor salit,quilibet uel puerũ suspectũ habens. Filios iam grandes ut insidiatores aspicit,quod eorũ iam ætas successionẽ expetere uidetur. Quin auaris aliud oritur incõmodũ: Vitam uictumq; suũ in digitis expendit: Ex opibus alias palam,alias uero clam habet, ad spes incertas seponens:spes,inquã, non spes. Si enim ad spes ueras erat, ad æternam illam recta præparatio fuisset. Nunc in cubili occultas abscondit diuitias,uenientia quandoq; incõmoda, futuram forte metuens egestatẽ:quæ quidem an ueniat,incertum. Veniet quidem tempus, quo pecuniam non dispensasse pœnitebit. Hoc certum,& ego sum sponsor. Meæ sunt partes,fratres amantissimi, de omnibus uobiscum uitæ differere: uestræ aũt diligenter attendere,ac ex ijs utilitatem quæ auditis accipere. Vestrum quilibet peccatum ueluti serpens senectutẽ exuat: sic affectibus spoliatus iustitiamq; indutus redeat,alius ex alio factus. Hac enim de causa huc iste conuentus,ac patres nostri has fidelium cõgregationes in templis statuerunt, ut quæ singulis diebus discere non ualemus, ob eorum penuriam qui hæc doceant & admoneant, singulis annis illa in communi solennitate ac celebritate conuenientes accipiamus. Deinde ea tanquam uiaticum ad reliquum temPus custodiamus, & uelut in recenti memoria continuò resonantia teneamus. Fugiamus itaq; peccatũ, opus iustitiæ sequamur. Noli inquam, transferre terminos. sempiternos. In possessionem orphanorum ne ingredere. Ne filios tuos auaritiæ causam facias. Filios habes? Eis thesaurum sempiternum thesauriza. Thesaurus nanque pecuniæ pietas est. Relinque bonam filijs memoriam, magis quàm diuitias multas. Fac omnes filio tuo ratione pietatis ac beneficentiæ patres. Necesse enim te quandoq; e uita discedere, deinde filium relinques paruum,tutorũ auxilio indigentem.

Auarus igne uoracior.

Auari miseria

De ijs qui filijs thesaurizant.

indigentem. Si bonus honestusq; fueris, quilibet ex te descendentem uti suum uic
tret. Reminiscetur quòd & tu quoq; orphanorum pater dum licuit fuisti. Si uero
in malicia uixeris, ac multos in uita læseris, & omni fera truculentior fueris, iis qui te
cum cõmercium habent, demum cum e uita discesseris, filium tuum cõmunem o/
mnium hostem relinques. Quemadmodum enim scorpij filium, quicunq; aspexe/
rit metuet, ne ubi per ætatem licuerit, patris uenenũ imitetur: sic item & ex te desce/
dentes liberos, ut paternæ iniquitatis hæredes futuros, priusquam ad ætatem ue/
niant, omnes cauebunt, illisq; insidiabuntur. Quid igitur plures insidiatores ac ini/
micos tuis liberis paras: quũ potius si toto tempore uiueres, dare te operam opor/
teat, multorum beneuolentiam ad tuorum tutelam habere adiutricem? Quoniam
ait incertum est, quam diu uiuas, relinque per beneficentiam multos, qui pro te cũ
curẽt: ne quando te discedente è uita, deinde diuitijs quas cõgregas, ad successorem,
ob odiũ forte apud homines contractũ, minimè prouenientibus, moueant omnes
caput ac dicant, quomodo male parta male dilabuntur, & ad filios minimè trans/
missa sunt. Hæc ego tibi prædico ex humanis rationibus: quæ uero tibi à domin
ex euangelio dicũtur, facile nósti. Ne igitur liberos prætexas. Ne honestã apparen
tẽ causam ad peccati occasionẽ afferas. Qui enim filiũ fecit & te fecit. Qui etiam tibi
occasiones nutriendi præbet, & filio prębebit uitæ subsidia. Quilibet enim proprię
uitæ rationẽ deo reddet. Quid, nósti, cui thesaurizas? Thesaurizat, inquit psalmus,
& nescit cui congregabit ea. Filius nanq; eorum est sæpe occasio quæ cumulantur:
quæ tamen deinde aut furis rapacitas, aut parasitorũ sycophantarũmue nugę, siue
hostium præde diripiunt ac lacerant, aut fames grassando absumit. Multa sunt e/
nim quæ rem tollant atq; absumant. Dic obsecro, quando à deo liberos petijsti, p
quando filiorũ pater esse desiderabas, num tuis precibus hoc addidisti: Da liberos
rogo ut illorum prætextu auarus factus gehennæ tradar? da liberos, ne mandatis
tuis obediam? da liberos, ut euangelium despiciam? Non profectò hac conditione
postulásti, sed filios quærebas uitæ adiutores communis. Doce miser bonis & uer/
bis & exemplis, quales eos erga deum oporteat esse, qualesq; sæpenumero uidisti.
Hæ nanq; sunt ueræ diuitiæ, ipsa pecunia multo pretiosiores. Hæc hęreditas bona,
à patre filijs relicta. In possessionem ergo orphanorum non intrabis, cum uiro inui
do non simul cœnabis. Dictum supra de inuidia. Ad maiorem eius mali custo/
diam nunc rursus aliquid addemus: Ipsa nanq; proprium est diaboli uitium. Non
enim diabolus statim creatus est diabolus: sed cum angelicam potestatem accepis/
set, in dæmonis naturam conuersus est, & factus iniquus dæmon. Hac enim iniqui
tate imbutus, & à dei familiaritate alienatus, ac ad partem defectionis conuersus:
postquam uidit hominem, paruum quidem animal supra omnem creaturam ho/
noratũ: quũ esset antiquior homine, facilè conspexit, quemadmodũ natalitia uerbo
tantũ facta sunt, omniaq; in mari uiuẽtia (Producant enim, inquit, aquæ reptilia ani
marum uiuentium. Nam uerbo fecit deus, & cæte illa quæ in mari Atlantico agũt)
Verbo item terrestria, elephantes, equos, boues, greges animalium, armentaq;
omnia: quodq; mirabilius, uerbo cœlum & solem, uerbo herbas, uerbo undas, tam
quæ supra cœlum sunt, quàm quæ subtus in terra stagnant & concaua replent, fa/
ctas esse uidit: solum hominẽ manibus dei plasmatum esse. Hunc ei honorem in/
uidit. Eum nanq; sole præstantiorem animaduertit, quum ille uerbo, hic manibus
sit con/

De inuidia rursus.

Inuidia diaboli in hominem

Hominis creatio singularis.

A sit conditus: & ille ob hominem cõstitutus, homo uero propter deum. Homo item ut deus esset, sol, ut homini famularetur. Considerauit insuper quemadmodũ primum creaturæ, deinde, homo esset, quod ipsi tantum ueluti patrifamilias cuidam domum plenam deus præparárit. Non enim ante omnia fecit hominẽ, ne pauper inopsq; foret: sed prius cœlum, tanquam tectum nobile sponte costructum constituit. Terram strauit, ut hominis pedibus solidum statueret pauimentũ. Illam omni copia genereq; herbarum ac fructuum florere, ac abundare uoluit. Iumenta item omnia, animalia quoq; omnis generis, aliqua sub pastoribus, nonnulla syluestria ad corporis exercitationem: quædam cum labore possidenda, ut chariora essent: quædam præsto parata, ut usui humano facile suppeditarent, subiecta protinus illi esse. Insuper fructum omnigenum e terra paratum. Vniuersam creaturã hominis usui concessam esse uidit. Tantamq; beneuolẽtiam diuinam ac benignitatem erga eum prospexit, ut non contentus deus tot ei commoditates tribuisse, sed eum tanquam suas delitias & ornamentum proprium eligens, in paradiso collocauerit: super angelos ei pædagogos adhibuerit. Deum postremo cum eo conuersantem, & eadem lingua cum eo colloquẽtem. Vbi igitur agnouit hominem, ubi uidit tam exile animal ad angelorum dignitatem a deo uocatũ, & per uirtutem modestamq; uitæ conuersationem ad uitę perfectionem tendentem, inuidia motus, eum per insidias aggredi cogitauit: nec, dum solus erat, potuit, aut causam ullam habuit. At postquam creata est mulier, tenerum quidem animal, cui conditor tenerioré naturam dedit, ut paruulos humanius ac benignius educaret (Si enim mulier austerior fuisset, nunquam plorantem infantem ulnis ac pectore foueret, ac cõplecteretur: nunB quam proprij sæpe cibi oblita, hubera sitienti tanta patientia præberet. Nunc aũt matrũ uiscera somnũ sæpe à palpebris discutiunt, si quando infanti breue quid acciderit) Vt, inquam, puer probe nutriatur, mulieris natura dulcior est, & humanior creata. Huius itaq; humanitatis occasionem nactus diabolus, facilitatem eam, quæ uirtutis gratia concessa erat, ad uitium cõuertit. Est itaq; inuidia diaboli proprium malum, quod satis exprimi nequit quod medicinam spernit. Qui caput, aut membrũ aliquod dolent, medico morbũ aperiunt: at qui ęgrotat inuidia, quid dicet? An gunt me proximi bona? Nam ueritas hæc est, attamen hæc quisq; uerba fateri erubescit. Quid, quæso, te affligit, proprium malum, an alienum bonum? Certe malum tuum incurabile. Canes enim nutriendo, mansuetos reddimus: inuidũ uero & malignum beneficio nostro deuinciendo, longe peiorẽ reddimus. Non enim gaudet in his quæ recipit bonis: sed tua tristatur felicitate, quòd facultas tibi sit eius usui subuenienti. Noli igitur in diaboli deceptionem incidere. Inuidit enim tibi, inuidit, inquã, quum te e paradiso expulit. Per illum sentes & tribuli, per illum sudor & exilij principium: in quod incidens, ne obliuiscaris antiquæ patriæ. Memẽto nobilitatis tuę. Recordare patriæ unde excidisti. Reminiscere, quanto ille te damno mulctauit. Ne requere illum, neue cum eo commercium suscipe ullum. Bis enim te læsit. Primũ quũ te ab initio eiecit. Deinde nunc reditum tuum turbare cõtendit. Incommodũ nanq; tibi primum intulit per mulierem. Et rursus per mulieris concupiscentiam restitutionem tibi prohibet amissorum. Fornicationem excogitauit, ut regno cœlorum pro libeatis. Prima iactura minimè contentus, secundas etiam excogitat uias, cursum nobis ad beatam uitam obstruendo: quando mutus est quidam, & impedimẽtum

Mulier.

nobis iter facientibus, ipſi mendacium innumeræ ſunt ipſius remoræ quibus nos impedit. Illius ſunt quaſi germina, crudelitas, alperitas, auaritia, contumelia, & quæcunq; uerbo ueritatis repugnant, hæc omnia ſunt diaboli aduerſus nos tela infeſta. Oſor eſt hominis quoniam & aduerſus deum rebellis eſt, primum odio habuit, deinde & repugnauit omnipotenti, contemptit dominum, alienatus eſt a deo: Vbi uidit hominem ad ipſius imaginem factum, quum non poſſet in autorem ipſum, quem ante omnes lædere cupit, in eius imaginem ſuam exercuit malignitatem. Ve luti ſiquis homo, quando regem inimicum attingere non ualet, eius ſimulacrum cæderet. Vidi ego iam, partim audiui, res certa eſt, inter animalia hominibus inimiciſſima, pardalim quandoq; in ſtadijs hominis oculos præ ira inuadentem. Quæ ræ deludere furorem quærunt, hominis imaginem ei ex charta oſtendunt. Illa ſtatim furibunda eam concerpit atq; dilacerat: hoc argumento ſatis oſtendens, quanta ſit eius aduerſus hominem inimicitia. Sic item diabolus in dei imagine quo liter ga deum odio oſtendit, quando deum ipſum attingere nequit. Sic & contra nos bellum ipſius ſatis oſtendit, dei eſſe illum aduerſarium, & ante omnia deum petere. Ille miſerum hominem ex urbe Hieruſalem, in Hiericunta deiecit: hoc eſt, altis locis ad ima. Eſt enim Hieruſalem in colle ſita, Hiericus autem in ora maris. Si quis ueſtrum locum uidit, ſcire poteſt rei ueritatem, quemadmodum Hiericus in curuis Paleſtinæ locis recumbat: Hieruſalem uero in monte longè diffuſa, ſupra reliqua loca eius regionis attollatur. Itaque homo è ſublimi ad inferiora deſcendit, ut in latrones incideret. E Hieroſolymis tanquã ſecuro loco exijt, ut incideret in latrones ſolitudinẽ occupantes, qui eum & cæciderunt & ſpoliauerunt. Prius plaga, deinde nuditas narratur. Nam animæ plaga, peccatum. Nuditas uero animæ, immortalis amictus eſt ereptio. Peccatum nanque, gratiã per baptiſmi regenerationẽ nobis datam abolet. Fornicatio plaga eſt adulterium alia plaga, alia inuidia, libido alia plaga, auaritia item alia: quodlibet horũ plaga eſt a latronibus, hoc eſt, dæmonibus noſtris, ad culpam miniſtris, nobis inflicta. Poſt plagas uero ſpoliatus eſt. Si autẽ corporea fuiſſet ueſtis, prius ſpoliaſſent, deinde plagas addidiſſent, ut ueſtis ſeruaretur. Nunc autem plagæ præcedũt, ut plane diſcas, quemadmodum culpa, gratiæ priuationẽ atq; amiſſionem præcedit, quæ nobis per humanitatem domini noſtri Ieſu Chriſti data eſt: Cui gloria & imperium in æterna ſecula. Amen.

Pardalis in hominem ira.

Plagæ ante ſpoliationẽ ſpiritualium.

IN QVADRAGINTA MARTYRES.

Quis modus aut quæ ſatietas martyrum memoriam proſequendi erit, illi præſertim, qui eorum amore ac charitate magnopere tenetur? Nam honor in bonos a conſeruis collatus, beneuolentiæ ſignificationem apud communem dominum habet. Palam eſt enim, quemadmodum is qui generoſos homines ac fortes cum honore exceperit, in ſimili ſi forte contingat occaſione, imitari non dedignabitur. Venerare igitur legitimè martyres, ut egregiæ tuæ uoluntatis te teſtem adducas, ac demum ſine per ſequutione, ſine igne, ſine uerberibus ac plagis, eodem cum illis præmio dignus habearis. Nobis hodierna die non unum propoſitũ eſt celebrare, neq; duos, neq; decem, ſed uiros quadraginta: qui unam in diuerſis corporibus animam retinentes, in una conſpiratione & concordia fidei, eandem erga res arduas conſtantiam, & pro ueritate ſtabile propoſitum

A propoſitum oſtenderunt. Omnes inter ſe ſimiles, pares ſententia, pares certamine, Quamobrem & parem coronæ gloriam ſunt promeriti. Quæ digna laus, quæ ſermonis copia his poterit adhiberi? Non enim linguæ quadraginta ad proſequendã talium uirorum uirtutem ſat fuerint. Nec ſolum multitudo tanta, phalanx militaris, cuneus inſuperabilis, çquè & in bellis inexpugnabilis, ac in laudibus inenarrabilis. Sed horum unus tantum, ſi legitime fuerit oratione commendandus, noſtram facile uim ingenij ſermonisq; facundiam ſuperabit. Igitur in medium eos per commemorationem adducentes, ad communem omnium hic aſtantium utilitatẽ conſtituere, palamq; omnibus, quemadmodum in pictura, fortia illorum facta reddere conabimur. Nam magnifica in bellis geſta, & oratores ſæpenumero, & pictores pulcherrimè demonſtrant. Hi oratione, illi tabulis deſcribentes atq; ornantes: amboq; plures ad fortitudinem imitãdam inducentes. Quæ enim ſermo hiſtoriæ per inductionem præbet, eadem & pictura tacens per imitationem oſtẽdit. Sic & nos martyrum uirtutem commemorantes, uos aſtantes excitabimus, ac uobis ſub aſpectum ipſorum facta reducentes, eos qui ſunt animo aliquantulũ generoſo, ac ipſis uoluntate propinquiores, facile ad imitandum accendemus. Hæc eſt enim martyrum uera laus, alios ad eorum uirtutem æmulandam inuitare. Non enim encomiorum legibus, aut eorum quæ in genere demonſtratiuo reperiuntur, ſermones de ſanctis ullo modo ſeruiunt. Quoniam qui laudant cæteros, ex mundi huius rebus materiam uſurpare ſolent: quibus autem mundus crucifixus eſt, quomodo ex eo quicquã quod ad laudem faciat, mutuari poterit? Non erat his ſanctis una patria, alius aliunde uenerat. Quid igitur, ſine patria dicemus eos? aut orbis ciues? Sicut e- *Martyrum laus uera.*

B nim in ſymbolorum collationibus, quæ oblata ſunt communia exiſtunt omnium conferentium: ſic & in his beatis cuiuſlibet patria communis omniũ erat: & omnes e diuerſis terrarum locis tanquam ex uno duxerant omnia communia. Sed quid opus terreſtres memorare patrias, cum liceat quæ iam illis uera patria ſit nõſſe? Patria igitur horum martyrum, dei ciuitas eſt, cuius autor atq; cõditor ipſe deus. Hæc eſt ſuperna Hieruſalem, quæ libera eſt, quę eſt mater Pauli & omnium ei ſimilium. Genus autem humanũ aliud alij. Genus uero ſpirituale unum omnibus omnino. Communis nanq; eis pater deus, & fratres omnes non ab uno & una deſcendentes, ſed ex adoptione ſpiritus in unam concordiam inter ſe per charitatem conuenientes. Chorus paratus, conuentus maximus eorum qui ab initio deum laudant: nõ ſigillatim cõgregati, ſed cumulatim diſpoſiti. Quis autem diſpoſitionis modus? Hi magnitudine corporis, & ætatis flore, ac uirtute, cæteris omnibus prçcellẽtes, ad militares ordines regendos promoti ſunt. In tantam quoq; imperatoris dignationem uenerunt, ut ob bellorum experientiam & animi fortitudinẽ, primas apud eum obtinerent. Vbi uero iniquum præconium, edictumq; omnibus denuntiauit, nequis Chriſtum profiteretur, propoſitaq; omnia pœnarum genera cõfitentibus: multa quoq; à iudicibus iniuſtis ira & feritas prodit: multæ tendebantur ubiq; inſidiæ, doli, delationes: ignis inſuper paratus, enſis in promptu, crux affixa, bothrus, rota, flagella. In tanta igitur fideliũ turbatione, nonnulli, fugiebant, aliqui ſuccumbebãt, alij fluctuabant quidem ante certamen ſolis minis abſterrebantur: alij ubi coram uidebant intentatos cruciatus, conſternabantur: alij certamen ineuntes, deinde uſq; ad finem laborum durare nequeuntes, pugnam ac periculũ detrectabant: & uelut

in pelago naufragantes, quæ uirtute patientiæ parta multorũ annorũ ſecum in na-
ui uehebant, per impatientiam amiſerunt. Tunc igitur hi quadraginta inuicti & ge-
neroſi Chriſti milites, cum præfectus imperatoris literas oſtendiſſet, & obedientiã
requireret, libera uoce, audaćter ac fortiter, nihil ex ijs quæ uiderant exemplis ex-
paueſcendo, ſed minas omnes contemnendo in medium procedentes, ſeſe Chriſti-
anos eſſe faſſi ſunt. O beatas linguas, quæ ſacram illam uocem emiſerunt, quã aĕr
quidem excipiens facer eſt factus, angeli audientes plauſerunt, diabolus uero cum
dæmonibus magnam accepit plagam, dominus poſtremo in cœlo deſcripſit. Ig-
tur horum quilibet in medium procedens: En, ait, Chriſtianus ſum. Et uelut in ſta-
dijs qui ad certamen prodeunt, dicunt ſua nomina, & in locum pugnæ deſcribun-
tur: ſic & hi tunc nobilitatis generiſq; ac dignitatis propriç obliti, tantum ſeruatoris
ſui profeſſi ſunt nomen, quod omnes ordine fecerunt. Ex quo facta eſt omniũ una
appellatio. Non enim talem ac talem, ſed Chriſtianos omneis ſe clamantes. Hoc
itaq; cernens præfectus, anxius ac dubius erat, an blandis uerbis uel potius minis
eos ad obtemperandum deduceret. Primum quidem ipſos, ſi quo modo a pietate
obſtinata poſſet auertere dulci aggreditur ſermone: Nolite, inquit, iuuenes ætatem
perdere ueſtram, neq; intempeſtiuam mortem cum dulci hac & amœna uita com-
mutare. Abſurdũ nanq; eos, qui in bellis ſunt aſſueti fortia gerere facta, morte pra-
uorum hominum perire. Poſt hæc pecuniam pollicebatur, honores ex Imperato-
re, dignitatesq; ac ordines militiæ primos offerebat. Cum his rebus nihil profice-
ret, aliud genus aliumq; modum tentauit: plagas, mortes, pœnas intolerabiles o-
ſtendit. Et hic quidem talia. Martyres uero quaĩa? Quid, inquiũt, muneribus tuis
nos demulcere ſtudes dei hoſtis ut diſcedamus a deo uiuente ac dæmonibus per-
nicioſis ſeruiamus. Putásne tantum te daturum, quantum eripere contendis? Tua
reſpuo dona, quæ nocumentum mihi conciliant, non accipio honorem unde mihi
naſcetur ignominia. Pecuniam da quæ permaneat ac continuò duret, gloriam quæ
ſemper floreat. Me imperatori uis facere familiarem, ſed me a uero rege alienare
quæris? Quid enim hæc minima, quæ tu uocas magna, ex mundo pollueris: cum
mũdus uniuerſus a nobis deſpiciatur? Non ſunt omnia quæ uideri poſſunt ſperna-
ria, quam continuò retinemus. Vides hoc cœlum, ut aſpectu pulchrum, ut ma-
gnum: & terram quanta eſt, quótue in ipſa mirabilia? Nihil horum inſtorum felici-
tati ac beatitudini a qui parari potest illa nanq; uelociter tranſeunt, hæc continuò
durant. Vnam tantum iuſtitiæ palmam expecto, circa unam gloriam quæ in re-
gno eſt cœlorum, ſolicitor. Honoris ſuperni cupidus ſum, pœnas uanas gehennæ
metuo. Illius ignis mihi formidoloſus. Nam ignem eum quem uos nobis intenta-
tis, conſeruus eſt. Nouit & ipſe ueteres eos qui idola contemnunt. Sagittas infantiũ
ueſtras plagas exiſtimamus. Corpus enim cædis, quod eò clariorem aſſequetur co-
ronam, quo magis tibi reſiſtet. Si uero defecerit eò citius a iudicibus uiolentis ſolu-
tum abſcedet, qui quoniam corporum dominum accepiſtis, etiam animabus domi-
nari contenditis: & nili deo noſtro præferamini, non ſecus indignamini, quàm ſi ad
extremum uſq; a nobis uituperemini, & hac ratione horrenda hæc ſupplicia inten-
tatis, ut pietatem noſtram culpabilem reddatis. At nacti eſtis nõ meticuloſos, neq;
huius uitæ cupidos, nec qui facile conſternantur. Pro charitate proq; fide in deum
& in rota poni, & cruci affigi, & flammis uri, ac omnibus demum modis torqueri
parati

A parati ſumus. Vbi uero hæc audiit barbarus ille ac ſuperbia tumidus, audaciam ac loquendi libertatem minime ferens furore percitus modum cõſiderare cœpit, quo mortem eis acerbiſſimam prolixamq; pararet: inuenit tandem. Audite itaque rem quam dura ſit cõmentus. Animaduerſo ille regionis naturã ſalebroſam, & colli-bus præruptam eſſe, ac brumæ tempus inſtare: obſeruauit in qua maxime parte frigus uehemens, ac boreæ flatus horridior eſſet. Iuſſit omneis nudos ſub dio in me- *Frigore enecti*
dia ciuitate cõgelando mori. Noſtis autem fratres dilectiſſimi omneis, qui hyemis horrores eſtus experti quod ſit genus hoc pœnæ. Non enim nóſſe licet, niſi iis qui exemplis ſimilibus periculum fecerunt. Corpus in primis frigore proſtratum, pri-mum in pallorem cõcreto ſanguine uertitur: deinde turbatur & fremit, dentes fren dunt, uenæ cõtrahuntur, adeoq; & totum corpus conſtringitur. Dolor inſuper qui-dam acutus, & labor inenarrabilis per medullas penetrans, intolerabilem facit ſic frigore concretis dolorem. Deinde in acutũ tendit, ut ab igne. cum ſumma cremen-tur. Ab extremis nanq; corporis partibus conſequens uapor & ad interiora ac pe-nitiora confugiens, quædam unde abſiſtit mortua relinquit: nonnulla uero ad quæ tendit doloribus afficit morte paulatim procedente. Igitur ſancti dei ſub dio per-noctare in ſtagno quodam iuſſi ſunt, quod pro mœnibus ciuitatis erat: ac per bru-mam ita glacie concretum apparebat, ut equis peruium & accolarum pedibus tri-tum eſſet. Aquæ uero ſolitum non retinerẽt curſum, earumq; natura mollior in la-pidis duritiem concreſceret. Boreæ nanq; mordentis ſpiritus animantia omnia iu-xta uerſantia interimebat. Hic itaq; audito damnationis iuſſu, martyres, conſidera-te quanta fuere conſtantia: qui loco cum ſumma lætitia conſpecto, ultimum nudita
B tis amictũ alacriter reijcientes, per frigus ad mortem properárunt: non tanquã ad ſupplicium, ſed ad glorioſiſſima ſpolia rapienda, ſe inuicem hortando deſcendẽtes. Non enim, inquiũt, amictum exuimus, ſed ueterem hominem, cõcupiſcentiæ decep-tione corruptũ deponimus. Gratias agimus tibi domine, quod cum iſto amictu ſimul & peccatum exuere licet: quoniam ob ſerpentem cum induimus, ob Chriſtũ uero exuimus. Relinquamus hunc amictũ propter paradiſum quã perdideramus. Quas domino qui pro nobis eſt ſpoliatus, dignas gratias reddemus? Quid ma- *Martyrũ gra-*
gnũ ſeruo, ſi ea quæ paſſus eſt dominus ſubeat? Nos cauſa ſumus ut illi ueſtis de- *tiarũ actiones*
traheretur, longe magis quam militum audacia, qui eam diripuere ac ſortiti ſunt. Durũ profecto frigus, ſed dulcis paradiſus. Affligẽs glacies, ſed delectabilis requi es. Breui tempore durantes, ſinus Abrahã nos perpetuò fouebit. Vnam noctem cum quo ſempiterno cõmutabimus. Incendatur frigore pes, ut cum angelis cõtinuò ſaltet. Torpeſcat frigore manus, ut facultatẽ habeat in deum attollendi. Quot enim noſtri cõmilitones ceciderunt, fidẽ mortali regi ſeruãtes? Nos pro fide in uerũ deũ ſeruanda hanc uitam non proijciemus? Quot item malefici homines mortem tule-runt in tolere deprenſi? Nos uero pro iuſtitia mortem non ſubeamus? Ne obſecro commilitones emolliamur, neu terga diabolo demus. Quando ſemel mori opor-tet, moriamur ut uiuamus. Fiat ſacrificium noſtrũ coram te domine: & uelut hoſtiæ uiuentes tibi placentes, noſmet hoc ſæuo gelu immolantes abs te recipiamur. Pul-chrum quidem ſacrificium, pulchra oblatio, pulchrum holocauſtum: nõ quidẽ per ignẽ, ſed per frigus abſumptũ. Hæc igitur & his ſimilia credibile eſt inter ſe dixiſſe, ac communem laborem in domino ſolatos eſſe. Veluti quandã in bello cuſtodiam

ri ſtruentes, cum noctem ſæuos cruciatus ſuſtinendo atque algendo præterierunt, c
tantum ſpe certa gaudentes, & hoſtem continuò deridentes. Vnum erat omnium
Quadraginta rei celebritas. noctium. Quadraginta in ſtadium intraumus, totidem domine coronas tribue. Nō
cēſit numero nec unus quidē. Pretioſum eſt tēpus, quod quadraginta dierū ieiunio
ornatū per quod diuina lex in orbē tranſiit. Quadraginta itē dierū ieiunio Helias
dominū exquirens uidere meruit. Et oratio quidē eorū talis. Vnus ex eorū nume
ro, inde per animi inconſtantiā ſubterfugiens, maxorē loci maximū reliquit, nec
propter ea dominus eorū uota inania permiſit eſſe. Nam prope aderat quidā, cui
eorū cuſtodia credita eſt in gymnaſio quodā e uicino, a frigore ſeruatus, & exitū rei
expectans, paratuſq; martyres, ſi qui fugerent, ut eis clare pollicitus fuerat, in laua
cro quodā aquę calidę quod iuxta ſitū erat, excipere ac ſeruare. Res a prefecto attu
tē fuerat excogitata, talē uidelicet inuenire certaminis locū, in quo paratū damnati
haberent refugiū, ut omnē corpu propoſiti conſtantiā amitterēt. Sed hoc martyrū
patientiā clariorē reddidit. Non enim qui cogitē eſt conſtans, ſed qui liber & in obla
Cuiusmodi martyr ſit ctationis copia dura pati poteſt, is demū cōſtans ac patiēs eſt. Cuſtos itaq; dū hos
obſeruaret, quoſdā e cœlo deſcendentes angelos, ac coronas ſingulis martyribus
uno excepto attribuentes aſpexit. Is aūt quem indonatū illi reliquerunt, ac bonori
bus cœleſtibus indignū iudicauerunt, ea repertus eſt animi mollitie atq; inconſtan
tia, ut ſtatim laboris tolerantiā deſperans, ad hoſtes transfugeret, miſerabile pro
fus ſpectaculū, miles trāsfuga, ut ſortiſſimus captus, Chriſti ouis à lupo directa:
& quod miſerabilius, a uita perpetua cœleſtiq; excidens: neque hac poſtremò diu
gaudens. Nam ubi calidam attigit aquam, corpore quod glacie torpebat diſſoluto
ſtatim interiit. Cuſtos uero qui prodigiū hoc uiderat, ubi illum fugientē conſpexit, o
relictis omnibus ſeſe in eius demiſit locū, ac unā cum ſanctis illis uocē emiſit: Chri
ſtianus & ego ſum. Itaq; cum eius ſubita mutatione ſtuporē illis incuteret: & nume
rum impleuit, & mœſtos ob ſocii amiſſum ſanctos cōſolatus eſt: eos imitādo, qui
in acie prima ubi forte aliquis ceciderit, ſtatim ordini aliū reſtituunt ac ſurrogant, ne
proximi incōmodum patiātur. Talem igitur ipſe ſe geſſit. Vidit miracula cœleſtia,
agnouit uerumq; ad dominū confugit, cum martyribus annumeratus eſt. Exemplū
eſt apoſtolorū imitatus. Abijt Iudas, Matthias eſt ſurrogatus. Imitatus & Paulū,
qui heri perſecutor, hodie factus eſt euangelizator. Superne & ipſe uocatus, nō ab
hominibus neq; per homines. Credidit in nomine domini Ieſu Chriſti. Baptiſmū
ſuſcepit, non ab ullo, ſed a propria fide: non in aqua, ſed in proprio ſanguine. Cum
uero primū diuixit, adhuc ſpirātes, igni traditi ſunt, ac cineres in fluuium proiecti, ut
per omnē creaturam eorum trāſiret certamen. In terra primū exerciti, deinde in aē
re ſub dio durauere: poſtremò igne crematos aqua excepit. Horum eſt ergo uera
Templum Cę ſareę his xl. martyribus dicatum. uox illa: Tranſiuimus per ignem & aquā, & eduxiſti nos in refrigerū. Hi ſunt qui
noſtram obtinentes regionē, quaſi quædam turres cōtra aduerſariorum incurſum
refugium exhibent. Nec uno in loco ſeſe clauſerunt, ſed in multis locis hoſpitio rece
pti, multorū patrias ornauerūt: nec tamē ſeparati, ſed inter ſe cōmixti: ſi in ſingulos
ipſos diuiſeris, propriū numerum non excedunt: ſi uero in unum cōgregaueris, qua
draginta nihilominus erunt, ac ita ut ignis natura permanent: Nam ille & ad pro
gredientem tranſit, & totus eſt apud habentē: Sic hi quadraginta ſunt unum, & o
mnes apud ſingulos. Beneficium igitur hoc fratres dilectiſſimi, gratiam hanc mi
nimè

animè deficientem,ex deo obtinemus: Paratum eſt hic Chriſtianis auxilium, Eccleſia uidelicet martyrum,exercitus triumphantium,chorus laudantium deum. Sæpe operam dediſtis,ſæpe laboraſtis,ut unum pro uobis orantem inueniretis:quadraginta ſunt hi, unam orationis emittentes uocẽ. Vbi enim ſunt duo uel tres in nomine domini congregati,ibi deus eſt. Vbi uero quadraginta fuerint, quis dubitet deũ eſſe præſentẽ? Qui aliqua premitur anguſtia,ad hos confugiat: qui rurſus lætatur, hos oret. Hic ut a malis liberetur, ille ut duret in rebus lætis. Hic mulier orans pro filijs auditur: peregrinanti uiro reditum incolumẽ, ægrotanti uero ſalutẽ implorat. Cũ his ergo martyribus noſtras effundamus preces. Adoleſcẽtes ſuos cœtuos imitentur, patres taliũ eſſe filiorũ parentes exoptent, matres exemplũ matris optimæ ſpectent. Nam unius illorũ mater alios iam pene frigore cõſumptos aſpiciens: ſuũ uero filiũ, ob uires aliquantulũ ualidiores, & aduerſus dura conſtantiã, adhuc uiuũ: & permittẽtibus lictoribus, uitæ cõſulere ualentẽ: ipſum proprijs accepit manibus, ac currui in quo reliqui iacentes ad pyrã ferebantur, appoſuit martyris uera mater. *Martis uirile facinus.* Non enĩ lacrymã indecorã effundere, aut aliquid humile loqui, uel indignũ agere uiſa eſt. Sed ò nate, inquit, perfice cum tuis contubernalibus iter beatum, ne a choreа deſeratis, neue inferior alijs domino appareas. O` matrẽ felicẽ, ò bonæ radicis bonũ germen. Oſtendit generoſa parens, quẽadmodũ pietatis inſtitutis eũ magis quam lacte educauerat. Et hic quidẽ ſic nutritus, ſic elatus eſt a pia genitrice. Diabolus uero his uiſis, præ uerecundia diſceſſit. Fruſtra nanq; omnẽ prope creaturã nouerat, & tamẽ omnia a uirtute martyrũ ſuperata uidit. Nox horrida & uẽtoſa, tempus anni frigidiſſimũ, corporea nuditas, patria borealis. O` ſanctũ chorũ ò ſacrum ordinẽ, ò cuneũ inexpugnabilẽ, ò cõmunes generis humani cuſtodes, optimi curatum ſocij, precũ ac uotorũ inuicẽ ſuffragatores, legati apud deum potẽtiſſimi, aſtra mundi, flores eccleſiarũ: uos non terra cõtexit, ſed cœlũ excepit. Apertę ſunt uobis paradiſi portæ, dignũ profectò exercitibus angelorũ, patriarchis, pphetis, & iuſtis omnibus ſpectaculum. Viri ætate florentes ac pares, uitam alacriter deſpicientes, ſupra parentes ac filios deum amantes, in ipſo uitæ flore exiſtentes, temporariam hanc uitam contempſerunt, ut in membris ſuis deum reciperent, mundo ſimul & angelis, & hominibus ſpectaculum facti, mœſtos erexerunt, dubios in fide confirmauerunt, prijs deſiderium auxere: unum omnino pro pietate omnes trophæum erigentes, una iuſtitiæ corona ornati fuere: In Chriſto Ieſu domino noſtro: Cui gloria & imperium nunc & in æterna ſecula. Amen.

IN GORDIVM MARTYREM MILITEM CAESARIENSEM.

Natura lex apibus innata fratres dilectiſſimi, ut niſi rex prius agmẽ prę cedat, ab alueatibus nuſq; diſcedant. Vos aũt dei populũ, cũ nunc primũ ad martyres tanq; ad flores cœleſtes exeũtes, & huc frequẽtes cõuenire uiderim, quo id duce feceritis exquiro. Quis ingentẽ hũc cœtum excitauit? Quis hyemalem hãc triſtitiã in uernã ſerenitatem cõmutauit, ut populus ex ciuitatis ędificijs tanquã ex apũ alueatibus hilaris egreſſus, ad ſuburbanũ decus pręclarũq; martyris ſtadiũ cõflueret? Quomã igitur & nos, infirmitatis noſtræ oblitos, celebritas martyris excitauit, age & ipſi quoque quantum uoce contendere licet, ueluti bombantes apes uernantibus floribus circumfuſæ, prædara ipſius geſta perſonemus: rem quidem piam agentes, ſimul & gratam his qui adſunt. In laude

nanq; iusti populus lętabitur. Salomonis lectio nobis nuper recitata, quidnã per lac tentẽ huiusce modi prouerbij sensum sibi uelit, mecũ ipse cogitabã: an forte dicat, q̃ populus oratione magnifica, ac plane culta rhetoris cuiusdã potentis quę auditorũ aures demulceat, oblectet: præterea sermonis ornatũ, rerum q̃; inuentionẽ, ac dispositionẽ elegantẽ exoptet. Quod profectò mihi ueri simile nõ uidetur, cum ipse nusquam huiusce modi dicendi genere usus fuisse inueniatur. Nam & sanctorũ memorias, orationis & eloquentiæ fuco prosequi, non fas erat admonere, illi præsertim, cuius scripta sermone simplici, nulloq; stili apparatu cõspiciuntur. Quis ergo illorũ uerborũ sensus: Is uidelicet, quòd populus spirituali lætitia gaudet, si eorum tantũ admoneatur quę iusti patrarunt, atq; inde ad æmulationem recte factorum, ab his, quæ audit accenditur. Illiorum enim qui in fide claruerunt historia simplex, uelut lucem quandam dei cultoribus ad uirtutis iter ostẽdit. Quamborem cum in sacris uoluminibus Mosis uitã, morumq; lenitatem nostræ naturę magnopere optatam narrante spiritu sancto audimus, statim æmulamur. Quod si reliquorũ facta uirorũ eloquentiæ floribus ornantur, sanctis tantũ ad ea quæ maxima gessere demonstrãda, sat fuerit oratio simplex. Itaq; dum uitam eorum qui in pietate conuersati sunt exponimus, dominum cum primis per seruos suos glorificamus, deinde & iustos ipsos testimonio eorum quę scimus celebramus, & populum per auditum recte factorum exhilaramus. Ioseph dum audimus aut legimus uitã, illius assequi castitatem magnopere cupimus. Si uero Samsonis narratur historia, ad illius imitandam fortitudinem accendimur. Sacra igitur schola, præcepta rhetorum aut instituta nõ sequitur: nudam rerum expositionẽ pro encomijs habet, quam & sanctis, ac nobis satis esse existimant. Illis quidẽ ad uirtutis eorũ præconium: nobis uero ad imitationis gloriam atq; formam. Encomiorũ nanq; lex est patriæ dignitatem ostendere, generis originem ex alto repetere, educationis incunabula diligentius referre. Nostrum uero dogma hæc tanquam superuacua dimittit: & quæ sunt propria, ac uernacula sectatur. Quidnam ego sum melior, si mea ciuitas olim magna bella gessit, aut de hostibus triumphauit? Si eadem optimo sit in loco sita, æstate ac hyeme, cœli q; temperie fruatur? Si fertilis est uiris gignendis, si ager pascendo pecori sufficiat? si meliores nutriat equorum greges quam usquam reperiãtur? Quid, inquam, istã? An ad uirtutẽ cõmendatiores nos reddere possunt? Nos ipsi profectò decipimus si in montis cacumine constituti, nubes nos transcendere, ac sublime cælum nobis cedere uidentes, hac de causa nobis aliquid accedere existimamus. Ineptum insuper, si sanctis, qui res orbis uniuersas contempserunt, his esse opus commendationibus putamus. Igitur nostri tantum causa profectus, sat fuerit illorũ celebrare memoriam. Non enim nostris indigent laudibus ornari, sed nos ipsorum uitę historia & cõmemoratione, imitationis gratia indigemus. Quemadmodũ enim ex igne naturaliter emicat splendor, ex unguento quoq; præstanti diffunditur odor: sic e sanctorum cõmemoratione gestorũ ad omneis prouenit utilitas. Fuerit haud modici momenti eorũ quæ olim gesta sunt ueritatẽ exacte tenere. Nam obscura quædã fama, uiri huius præclara facta cõseruans, ad nos usq; uenit. Quãobrẽ pictoribus recte cõparabimur. Illi enim cũ ex imaginibus imagines depingunt, uti par est, à prima forma plurimum recedunt. Nos item cum rerũ gestarum aspectu caruerimus, ualde metuendum, ne dicendo rerum ueritatem atteramus. Verum quando eius hodie festum

Sanctorũ memoriã non illorum sed nostri causa celebrandam.

A die festũ celebramus, qui in huiusmodi die certamen pro Christi nomine subijt, quantum ex eius historiæ notitia deprendere licebit, enarrabimus. Fuit hic martyr beatissimus ciuis noster Cæsariensis: ex quo non mirum, si nostræ mentis affectus ad eum potissimum dirigitur, quod profectò ad uerum ac domesticum nobis fauit ornamentum. Nam sicut arbores quæ bona ferunt poma, propriæ bonitatis fructum nutrienti tribuunt humo: sic iste ex nostræ urbis prodiens utero, ad summũq; gloriæ culmen euectus, patriæ quæ eum produxit atq; aluit, honorem gloriosissimi martyrij tribuit. Iucunda nempe sunt quidem & externa poma, modo sapore delectent: sed longe nostro gratiora gustui propria quam peregrina, præterquam quòd & gloriam quandam nobis conferre uidentur. Militiam exercuit, in qua locum admodum insignem tenuit, ita ut centũ milites eius imperio parerent: quodq; animi uirtute & corporis uiribus præcelleret, cunctis inter ordines militibus præstantior habebatur. Ea sane tempestate, cum tyrannus impius qui tunc imperitabat, in Christianum nomẽ uirus suæ feritatis effunderet, manumq; deo inimicam aduersus ecclesiam exerceret, tota urbe præconis tuba sonabat, toto foro & per cõpita tyrannicum promulgabatur edictum, ne quis Christum adoraret. Qui uero contra iussa faceret, morte plecteretur. Idola proponebantur adoranda omnibus lapideaq; ac lignea hominum simulacra pro uero numine colenda, & si qui recusarent extrema intentabantur. Confundebatur tota ciuitas, quæ rei nouitate attonita, tota tumultuabatur: Christianorũ domus singulæ uastabantur: Innocentiũ facultates diripiebantur. Fidelium & ingenuorũ corpora, carnificum manibus discerpebantur. Matres familiás per uicos trahebantur. Nulla iuuenum commiseratio, B nulla senũ reuerentia erat. Infontes noxijs ac maleficis digna patiebantur. Cõplebantur supra modũ carceres, domus insignes & opulentę uacuabãtur. Pleni saltus, plena perfugis loca deserta: ob unũ tantũ crimen, quòd Christũ colerẽt. Prodebat patrẽ filius. Pater filiũ accusabat. Frater aduersus fratrẽ infamebat. Seruus domino insultabat. Adeò diabolicis artibus hominũ animi affecti tenebantur, ut uelut in tenebris agentes, se se minime cognoscerẽt. Præter hæc aũt, domus orationis prophanorũ manibus uastabantur, aræ sanctissimæ euertebantur, nec erat oblatio ulla, nec thymiama. Diuinæ rei nullus iam locus erat amplius relictus. Cuncta mœror ingens ueluti diffusa caligo occupabat. Sacerdotũ collegia fugabantur. Sacer omnis conuentus cladem insolitã expauescebat. Dæmones uero tripudiabant, & nidore ac sanguine uictimarum infecta cuncta dabant. Hæc igitur exempla crudelia cum Centurio generosus conspiceret, tantorum malorũ exitũ præueniens, abiecto militiæ baltheo, sponte sibi exilium delegit. Itaq; relictis honoribus, relictis omnis generis facultatibus, seruis, propinquis, amicis, uoluptatibus, & rebus alijs, quas cæteri maxime appetere, ac magno studio parare solent, ad uasta deserta & hominibus inuia loca contendit: longe secum melius agi putans, si in ferarum recessibus, quam inter idola uana cum hominibus habitaret: Heliæ prophetæ secutus exemplũ: qui cum Sidoniorum conspiceret impietatem quotidie inualescentem, in montis Oreb spelunca secessit, ac sese ab omni humana conuersatione, ut deum quæreret ac uideret, abdicauit. Vidit tandẽ, quantũ fas est homini mortali. Eodẽ modo noster Gordius spretis omnibus, urbanos fugiens tumultus, fori clamorẽ, magistratuũ ambitionẽ, tribunalium fastũ, obtrectatores, ementes, uendentes, peierantes, mentientes, mimos,

Gordium se in deserta recipit.

mimos,ſcurras,cæteroſq; huiuſcemodi generis homines,quibus magnæ urbes re-
fertæ ſunt,multoſq; ſecũ tanquã magnæ naues alligatas puppibus cymbas per æ-
quora trahũt.Inſuper uiſu auditũq;,ac animo à uitijs purgato & libero,deũ ipſum
contẽplando uidere meruit:tũ magna diſcere myſteria quæ nõ ab hominibus, nec
per homines fuit edoctus,ſed magno uſus præceptore ſpiritu ueritatis.Quamobrẽ
ſecũ meditans,cũq; ſit fallax & inanis uita humana,ac ſomnij phantaſmatis æquipa-
rãda,in ſupernæ illius uocationis amorẽ exarſit:ac ueluti fortis athleta ſeſe ieiunijs,
uigilijs,orationibus, ſtudijs demũ diuinæ eruditionis probe exercitatũ & ad certa-
men inſtructũ animaduertens,hunc maximè diẽ obſeruauit,in quo frequẽs ciuitas
uiſendo equeſtri ſpectaculo erat intenta:quod hoc in loco ea tẽpeſtate, in Martis,
ſeu potius furentis bellorũ dæmonis, honorẽ celebrabat. Populus omnis exedito
ſpectabat,nec ullus deerat,nõ Iudæus,nõ gentilis, nõ itẽ Chriſtianorũ multitudo,
quæ negligenter uiuebat,& cũ uanitatis concilio cõmixta ſedebat:non declinans cõ
uẽtus maligna ntiũ, ſed & ipſa tum equorum curſum & aurigarũ agilitatem ſpecta
bat.Serui eo die ab opere liberi.Pueri è ſcholis ſpectatũ currebãt. Fœminæ proſti-
tutæ ac ignobiles aderant.Pienũ erat ſtadiũ,& omnis iam turba cõſederat,equeſtre
certamen uidere intenta. Tunc magnanimus ac fortis heros per montis cliuum in
theatrum properans,non populũ horruit, non quam hoſtilibus ſe manibus trade
ret penſitauit, ſed corde intrepido & animo excelſo quaſi quæda continua ſaxa, aut
arbores multas,eos qui circa ſtadiũ ſedebant prætercurrens, in medio conſtitit ſta-
dio,cõplens dictũ illud,Iuſtus ut Leo confidenter agit Quid plura?adeo intrepido
excelſoq; animo fuit,ut cũ in eminentiore theatri parte ſtaret,ingenti uoce,quã qui
audierunt extant adhuc aliqui, exclamauerit, & clare illud Apoſtoli ad Romanos
dixerit: Ecce inuentus ſum ab ijs qui me nõ quærunt: his qui me non interrogabãt
palam apparui.Quibus ſanè uerbis ſe in eum uenifſe locũ ſignificauit minime coa-
ctũ,ſed ultrò ſe ad certamen exhibuiſſe: ſeruatoris exemplum ſecutũ, qui cum per
atram noctẽ minimè uideretur,ſe Iudæis manifeſtauit. Omniũ igitur oculos ſtatim
in ſe conuertit.Erat enim aſpectu horridus, & quòd montana diu incoluerat ſqua-
lenti capillo,barba promiſſa,ueſte obſita,corpore toto aridus,pera præcinctus,ba
culo innixus.Quæ ſanè omnia horrorem quendam uulgo aſpicienti incutiebant, ſi
mul & eum illuſtrem magnopere reddebant. Vbi autem quis eſſet, cognitus fuit,
gentilium ſimul & Chriſtianorum clamor eſt ortus: his quidem ob gaudium ſui
commilitonis exultantibus, illis uero qui ueritati repugnant iudicis animũ ad eius
cædem accendentibus & iam ad mortẽ condemnantibus.Igitur clamor atq; tumul
tus omnia complebat.Equos,currus,aurigas,iam deſpiciebant. Fruſtra rotarũ ſtri
dor aërem uerberabat,nullus aliud quam Gordium uidere malebat,nullus quam
Gordiũ uerba ſonantẽ audire ſtudebat. Totum denicq; theatrum murmure more
uenti per aëra ſonantis perſtrepebat & equorum curſum ſuperabat. Vbi uero per
præconem ſilentium imperatũ,conticuere buccinæ,ſopiæ fiſtulæ,uaria muſicorum
inſtrumenta ſiluerunt:Solus aſpiciebatur Gordius,ſolus audiebatur. Hinc ad præ
ſidis tribunal qui tum in eodem loco ſedebat, certamenq; inſtituebat confeſtim ad
ductus & ab eo quiſnam aut cuias eſſet interrogatus,& patriam & generis & digni
tatis locum quẽ tenuerat:præterea fugæ cauſam ac reditus pariter enarrauit.Reuer
ſus ſum, inquit, palam oſtendens, quòd tua edicta nihil omnino curo, ſed Ieſum
Chriſtum

a Chriſtum ſpem meam,meumq; præſidiũ profiteor: cumq; acceperim te reliquos homines crudelitate ſuperare, hoc ſanc tempus explendo meo uoto maximè idoneum ſumpſi. His ſane uerbis uelut ignis ira præſidis accẽſa, quicquid in eo furoris erat in hunc ſubito conuertit. Præſto ſint,inquit,lictores,flagella,plumbatq;,corpus totis ſcindatur,in equuleo ſuſpendatur,omne tormentorũ genus excogitetur: Ferores adſint ferq;,igni tradatur,gladio feriatur,in altũ deniciatur barathrũ. Verũ parua hæc omnia uiro execrando,digno qui non una tantũ morte intereat. Quin, inquit Gordius, damnũ profectò me facere uideor, ſi ſæpe uarijſq; modis extingui,uariaq; pro Chriſto pati ſupplicia nequeo. At ille his magis iritatus uerbis, magisq; ſe lædi ac ſperni ob talem loquendi licentiam exiſtimans,naturali eius feritati uehementior acceſſit impetus:ac eo truculentior fiebat,quo ille conſtantior in cõtemnenda pœna uidebatur. Cum nulla tormentorum ratione,nullis armis a cœpto propoſito auerti poſſet,quin in cœlum oculos attollens,ſacra pſalmorũ carmina decantabat:dominus mihi adiutor,nõ timebo quid faciat mihi homo. Et rurſus:Non timebo mala, quoniã tu mecũ es. Et alia iſtis germana, quæ de ſacris promebat uolumi nibus,ad animũ cõfirmandũ,& in propoſito perſeuerandũ maximè facientia. Tantumq; abfuit,ut intẽtatas horreret pœnas,ut eas ultrò in ſe prouocaret, ſupplicijq; moras uehementer increparet. Quid,inquit,tardatis? Quid ſtatis? Corripite corpus,membra fruſtatim cædãtur: Denicq; quodcunq; de me ſupplicũ uolueritis,ſumite. Nolite mihi beatã ſpem inuidere. Quanto eñ mihi plus tormentorũ acceſſerit,tanto plus referam præmiorũ. Res enim in hac uita aduerſæ, nobis apud deum perpetuã pariunt uoluptatẽ. Si uulnera mille ac cicatrices patimur,in reſurrectione b ſplẽdido induemur amictu. Pro cõtumelia atq; ignominia, palmas coronasq; aſſequemur. Pro uinculis & carcere,per ampla paradiſi ſpatia lęti uagabimur. Pro accuſatione demũ atq; iniqua cõdemnatione,gloriã ex deo & angelis referemus. Minæ ueſtrę ſemina mihi ſunt diuina,unde immortalitatẽ perpetuaq; gaudia metã. Cum tandẽ uir beatus hac ſeueritate a fide obſtinata auerti nõ poſſet, alia tũc uia præſes eſt aggreſſus. Illecebris & omni lenitate contaminare conatus eſt,cũ præſertim diabolus hac uti ſoleat arte,ut timidos metu perterreat,fortes lenat atq; palpet. Quod imitatus præſes,ubi illũ rebus terribilibus non flexit, dolis ac placabilitate circũuenire quærebat:quamobrẽ magna ſe daturũ ſpondebat,quorũ alia tũc haberet,alia imperatorẽ daturũ ei affirmabat, locum inter milites illuſtrẽ, facultates,opes quicquid denicq; animus cuperet. At ille nec ſic quidẽ uictus,præſidis inſaniam ridebat, qui cõpenſare dignũ aliquid ſupernis ſedibus exiſtimaret. Impius ille tunc laxatis iræ habenis furore percitus,enſem uagina diripit,lictorẽ corã aſtare iuſſit, & manu & lingua nefanda ad uiri damnationẽ ſe accinxit. Ad tribunal omnis theatri multitudo conuenit:reliquus uero populus, qui adhuc in urbe fuerat, prorumpens, ad hoc nouũ properauit ſpectaculũ, q, & angeli & homines uerebant, dęmones uero perhorrebãt. Quid plura? Cõcurrentibus eò cũctis,urbs pene uacua facta eſt, huiusmodi inſtar tota incolarũ multitudine extra urbẽ ad locũ martyrij cõfluente. Matreſfamilias nobiles,ignobiles properabant, domus ſine cuſtodibus relictę,taberneq; negotiatorũ deſertæ, in foro uenalia diſiecta iacebãt. Ex hoc tantũ urbs tota, q omnibus extra mœnia egreſſis,nemo intus remãſerat,qui nefas aliquid perpetrare poſſet. Serui miniſterio neglecto,auidi ſpectandi erãt. Qui etiã publico nõ fuerant

adſueti

adſueti, ad uirum hunc adcurrebant. Virgines tunc primo extra domos prodeũtes, marium uultus conſpexere. Valetudinarij ac ſenes ipſi quoq; extra muros contendebant. In tanto itaq; ciuitatis concurſu, beatum Gordium adhuc etiam iamiam per mortem corporis ſpectãtem atq; tenentem, neceſſariorũ amicorumq; turba circunſiſtebat, amplectebantur, oſcula dabant, demum flentes adhortabantur, ne ſeſe in ardentes flammas conijceret, ne florem proderet iuuentutis, aut atheree reas auras, ſolisq; dulce iubar relinqueret. Nonnulli quando a fide omnino auerterre non poterant, aut fas putarent, quibuſdam eum ueriſimilibus aggrediebantur rationibus, & Chriſtum tantum corde ſi cuperet retinere, ore autem negare ſuadebãt. Non enim deum uerba, ſed loquentis animum inſpicere: Hoc ferme modo exaſperatum iudicis animum demulceri, & deum nihilominus propitium poſſe reddi aſſeuerabant. At ille tanquã cautes immota maris exagitantibus huc ibus, nulla ui, nulloq; uerborum impulſu quaſſatus, in obſtinato cœptoq; proposito inexorabilis permanſit. Vt enim ſapientis domum ſupra petram ædificatã, uis nulla uentorum aut imber e cœlo uehemens, nec torrentis impetus quaſſare poteſt: ita demum nec preces ullæ, aut minæ conſtantiam eius in fidem Chriſti euertere potuerũt. Cunq; mentis acies huc illuc circumcurſantem diabolum, & eius impulſu acarte hinc lacrymas oriri, inde uim eloquentiæ ſuadendiq; copiam ſubminiſtrari animaduerteret, illud domini uerbum flentibus ait: Nolite flere ſuper me, ſed flete ſuper dei inimicos, qui in Chriſtianos continuò graſſantur. Ipſos, inquam, flete, qui ignem nobis parãt, ſibimet gehennę incendia, iramq; in die iræ theſaurizantes. Ne tum ſolicitare aut emollire animũ deſinite. Ego enim pro nomine domini Ieſu Chriſti mille pericula, milleque mortes ſi opus foret, adire ſum paratus. Alius uero quidã Chriſtũ ore negare adhortabatur reſpondit: Lingua quidẽ quam Chriſti beneficio retineo, adduci nõ poſſum, ut ſuum neget autorem. Corde nanq; creditus ad iuſtitiam, ore uero confitemur ad ſalutem. Num militaris ordo, deſperatam habet ſalutem? Nullus ne centurio pius erit? Primi Cẽturionis exemplum ſuccurrat, qui cruci ſeruatoris aſſiſtens, eius diuinitatem per prodigia facta cognoſcens, non eſt ueritus adhuc Iudeis furentibus, in cæde nomen eius palam fateri. Quod enim animo ſenſit, id ore ſubito manifeſtauit: Vere dei filius erat iſte. Alius item Centurio, Chriſtum adhuc in carne exiſtentem deum & regem uirtutum eſſe nouit, qui poſſet ſolo uerbo opem ſuam per miniſtros ſpiritus egentibus adferre, cuius & fidem dominus uniuerſo Iſraël prętulit. Cornelius item Centurio angelum domini uidere, & per Petrũ ſaluus fieri meruit, cuius Dominus preces ſimul & eleemoſynas reſpexit. Horum igitur Centurionũ libẽter diſcipulus & imitator eſſe cupio. Negem ego deum meum, in cuius cultu ſum educatus? Nonne cœlum, ſol, & aſtra omnia, lumen mihi clauderẽt ſuum? Credam profectò humum quam pedibus tero mihi futuram. Nolite errare. Deus nequaquam irrideri poteſt, ex ore noſtro nos iudicat, ex noſtris, inquam, uerbis nos ſeruat & damnat. Nonne tremendã domini ſententiam audiuiſtis: Qui me negabit coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo qui in cœlis eſt? Mihi conſulitis ut deum noſtrum diſſimulem? Quamobrem? ut uitam prorogem? mortem differam? dies adijciam? At ſupernæ uitæ lõgaeuos perdam annos. An ut corporis cruciatus effugiam? At ſic non uidebo bona iuſtorum. Nam uti perditũ dedita opera & fraude ac dolo, ſæuas tartari pœnas mereari, mani-

A tãti manifeſtæ inſania eſt. Vobis igitur conſulo, ſi male ſapitis ſapientiã ac ueritatẽ diſcite. Si uerò diſſimulatis, tẽporiq; obſequimini, uos hortor rogoq; relicto mendacio uera loquamini. Dicite quoniã Dominus noſter Ieſus Chriſtus eſt in gloria dei patris. Nam hanc uocem emittet omnis lingua, quando in nomine Ieſu omne genu flectitur, cœleſtiũ, terreſtriũ & infernorũ. Omnes profectò mortales ſumus obnoxij, ſed nõ omnes inclytã martyrij mortem fortiuntur. Non igitur naturalẽ uitæ curſum præſtolemur, mundana funera ſupremas noſtrorũ lacrymas deſpiciamus, cœleſtem gloriam uolẽtes immaturaq; morte præueniamus. Velociter ex hac uita, quæ potius eſt interitus longus dicenda, breui quidem labore ad ueram uitam cõmigremus. Quid miſeri ſupremũ ætatis finẽ mutilem, ſterilem, infructuoſum, ſtultum, uanum, hominibus pariter & brutis communem expectatis? Quicunq; enim nati ſunt, aut ſemo tabeſcunt, aut ægritudine corporis reſoluuntur, aut uiolento improuiſoq; caſu aliquo concidunt. Quando igitur omnino ſemel e uita migrandum eſt, martyriũ pro Chriſti nomine, ut ſemper uiuatis, alacriter aſſumite: ac uitæ, quã omninò relinquere oportet, ne parcite: ſit pro neceſſitate uoluntas. Quanquam etiam ſi ſempiterna eſſent terrena iſta, nihilominus ſic quoq; pro cœleſtibus commutanda eſſent. Verum quoniam fluxa ſunt fragilesq; ſunt, & illorum comparatione magnopere indignæ quis fator in his inuigilare, & illorum ſtudio ſpem illam beatam credentibus repoſitam negligere? Hæc ubi dixit Chriſti miles, crucis ſe ſigno communit, & animi magna cõtantia, uultu intrepido, colore nuſquam mutato, ad ſupplicium hilaris cõtendit: ubi tantã cordis præ ſe ferebat alacritatem, ut non lictorũ, ſed angelorum manibus ſe cõmittere uideretur, qui ſubitò poſt interitũ ſublimem B cum in cœlum deferrẽt. Ad hæc tantus illius populi clamor ac tumultus eſt factus, ut uel tonante cœlo nunquam ſimilis ſit auditus. Hoc igitur huius præclari martyrij certamen fuit. Hoc hodierna dies ſpectaculum uidit, quod proculdubio tale eſt, ut nec temporis diuturnitas unquam abolere, nec longæ conſuetudinis faſtidium tollere, nec aliud quippiam quanuis magnum exuperare ualeat. Nam quemadmodum ſolem quantò magis aſpicimus, tantò magis eum admiramur, nec ullo modo aſſiduitate uileſcit: ſic & huius uiri ſanctiſſimi memoria, quo maiori eam tẽporis ſpatio tenemus, eo recentior in noſtris animis floret. In memoria enim æterna erit uultus. In terris quidem dum terra durabit: In cœlis uerò apud æquum & altiſſimum iudicem Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: Cui honor & imperiũ in æterna ſecula, Amen.

Pulchra exhortatio ad martyrium.

AD ADOLESCENTES QVOMODO EX GENtilium doctrinis proficiant.

VIta me, iuuenes, adhortantur ad ea, quæ uobis & optima eſſe & plane utilia, uolentibus iudico conſulenda. Nam & hoc ætatis ad quod iã peruenj, & rerum mutatio uariarum ſimul & experientia ſatis humanæ conditionis me peritum reddiderũt, ut uobis qui in uitæ eſtis exordio, tutiſſimam uiam facile poſſim oſtendere, qui præſertim iure ac propinquitate naturæ me proximum parentem habeatis, & eum qui ſe nihilo minore benuolentia, quam ſi pater uobis affici fatetur. Vos item (niſi forte ueſtra de nobis exiſtimatio me decipiat) arbitror, ſi me reſpicitis, parentem minimè deſideraturos. Si igitur hæc mea dicta prompti receperitis, in ſecundo ordine eorũ quos Heſiodus laudat,

eritis. Sin minus ego quidem nihil molestum dicam, uos autem ipsi carminum re- c
miniscamini, quæ ille conscripsit:

Hesiodi carmina.

Optimus ille quidem, qui per sese omnia nouit:
Proximus huic fuerit, qui credit recta monenti.
At qui nec sapit ipse, neque audierit sapientem,
Vtilis hic nulla est omninò in parte putandus.

Ne miremini si ad magistros allidae uobis cūtibus, & libros quos ueterum probatissimi reliquerūt euoluentibus aliquid ex me inuenisse utilius affirmauerim. Nā talibus uiris, quibus operā datis, moneo ne uestras sentētias uelut ancoras nauigij omnino firmas tradatis: Sed quæ tantū ex his utilia fuerūt, cōsectari: reliqua ut nihil profatura respuere malitis. Quæ sunt igitur hæc, & quomodo discernenda, hoc plane docebo: hinc sumēt exordiū o iuuenes, ut nihil esse in humana uita admirandum aliquid existimamus, aut omninò bonū putamus, aut nominamus, quod hic finem quadoq; sit habiturum. Quamobrem nec progenitorū claritatem, nec corporis robur, aut pulchritudinem, aut magnitudinem, non ex hominibus honores, non regnum ipsum: non denique quodcunq; quis dixerit rerum humanarum magnum: nec uoto quidem digna iudicamus, aut ea possidentes aliquo modo admiramur: uerum spe longius procedimus, & ad alterius uitæ præparationem cuncta dirigimus. Quæ igitur ad futuram faciunt uitam, hæc etiam nos & amare, & prosequi totis uiribus: nihil uerò profutura totis uiribus despicere oportere dicimus. Quæ autem hæc sit uita, & ubi, aut quando seruanda, si in præsentiarum docenda sit, longius mihi quidem quam secundum præsentem conatū procedere foret opus. Ma- d iorum quoq; uestri æqualium auditorum prouincia fuerit. Tantum dicam, atq; ex hoc fortasse ostendam quòd omnem sane felicitatē, quæ ab initio generis humani fuerit, si quis in unum oratione cōprenderit, non minimā partem bonorum illorū inueniet æquantē, sed eorū dignitate longe inferiorē, umbram siue insomniū rebus ueris. Magis autem exemplo propriore utemur. Quantò anima pretiosior est corpore, tantò utranq; inter se uitā differre palam est. Ad hanc itaque sacra uolumina per abscōdita mysteria nos instruunt, quorū sensus altitudinem uos obscuritatē attingere non admodū facile est. In aliis uerò nō omninò differentibus, uelut in umbris quibusdam & speculis uestrorū oculos animorū quadam tenus exercitabimus, eos imitantes, qui in gymnasijs se exercēt, & manu pedeq; instructi, postmodū utilitatem ex eius artis disciplinam legitimo certamine referūt. Et uobis quoq; proponi omniam certamen maximum putare oportet, pro uobis omnia facienda, & omnibus uiribus ad huius præparationem laborādum. Insuper poëtis & oratoribus & omnibus hominibus utēdum, unde fetura sit aliqua utilitas, quæ ad animæ faciat ædificationem. Velut enim fullones ac tinctores, qui medicamentis quibusdā rem tingendam præparant, atq; ita demū colorem quem cupiūt, siue purpureum, siue aliquem alium inducunt: sic & nos si gloria pulchritudinis uitæ huius, quam tantopere laudamus, illita nobis manfura sit, nisi prius purgati sacras & arcanas scripturæ disciplinas non facile attingemus aut percipiemus. Et quasi solem in aqua uidere, aut sic recte sicelli lumini oculos immemus. Quamobrem si nostrorum sermonū ac gentium ulla est conuenientia, uobis illorum ualde conferet notitia. Sin minus, eos tamen simul colligendo differentiam discere licebit, cum ad melioris optionem

atq;

A atque delectum non parum comparatio faciat, & inferiora sæpe collata sint potio-
ribus ornamento. Veluti plantis,quibus propria uirtus est fructu pulcherrimo sca
tere,folia nihilominus ramis cõiuncta quendam ferunt ornatum: Sic & anima,cui
præcellens quidem ueritas fructus est, non ab re tamen exteriore sapientia circun-
datur, sicuti foliis quibusdam umbrã fructui ac aspectum non intempestiuũ præ-
bẽtibus. Dicitur enim & Moses ille,cuius est in sapientia nomẽ apud omnes homi
nes maximũ,Ægyptiorũ disciplinis mentẽ exercitatus ita ad eius qui est,cõtempla
tionẽ processisse. Similiter aũt & in sequẽtibus tẽporibus Danielẽ Babylone Chal
dæorum sapientiã dicunt didicisse,tunc demũ diuinas attigisse doctrinas. Et hacte
nus quidem quòd disciplinæ prophanæ nõ sunt animæ omninò inutiles,satis nar- *Poëtæ quomo-*
ratum. Quomodo uerò deinceps ipsis utamur, & ex quibus eas sumamus dicen- *do sunt legẽdi*
dum. Primum quidem(ut a poëtarum disciplinis, quod uarij sint in dicendo, inci-
piam)non omnibus quæ dicunt mentem adhibendam, sed eis tantum quæ bono-
rum hominum facta dicta ue nobis enarrauerũt, illaq; imitari, & omnibus modis
similes eis esse conari censeo. Quando uerò ad infames & nefarios homines uem-
ant,hæc omninò uitare,his aures obstruere,non minus quam Vlyssem ad cantus
Syrenarum fecisse dicunt,oportebit. Nam prauis assuescere sermonibus,uia quæ-
dam est ad rem ipsam. Ideo omni custodia animi cauendũ est,ne per sermonis uo-
luptatem deiniti, prauũ aliquid simul assumamus,ueluti qui uenena cũ melle con- *Qui poëtarũ*
cinnant atque occultant. Non itaq; poëtas laudamus contumeliosos,non cauillan- *uitandi.*
tes aut scommata iactantes,non amantes uel ebrios,non qui in cibis & mensarum
lautitijs seu cantibus obscœnis felicitatem ponunt. Ante omnes uerò qui de dijs dif
B ferunt, præsertim si plures aut diuersos ponunt,minimè inter se concordes. Frater
enim apud illos cum fratre contendit,& pater aduersus filios,& filius aduersus pa-
trem insurgit. Bellum est sine præcone. Adulteria præsertim, stupraq;, & amores
deorum obscœnos,& hos maxime principis omniũ & dominatoris Iouis,ut aiunt:
Quæ sane scelera si quis de feris dixerit, erubesceret. Nos illa scenæ relinquemus.
Eadem quoque & de historicis dicere habemus, eis maximè, qui ut audientium a- *Oratoria qua*
nimos corrumpant,uerba faciunt. Artem uerò oratorum ad decipiendum institu- *tenus laudãda*
tam nequaquam imitabimur. Nam nec in iudicijs,neque in actionibus accommo-
dum nobis est mendacium,uiam uitæ rectam ac ueram ingredientibus, quibus nõ
contendere iudicio lege præcipitur. Sed ea magis illorum recipiamus in quibus uir
tutem laudauerunt, uel uitium uituperauerũt. Velut enim florum reliquis quidem
usque ad odorem uel colorẽ est usus,apes autem mel ex ipsis excerpere nouerunt:
sic & qui diligentes in legendo existunt,non solum,quod dulce iucundumq; fuerit,
in eorum libris persequuntur,sed quandam ex eis utilitatem animo referre conten-
dunt. Velut item apes(quando hæ nobis probe huic exemplo suppeditant)non o-
mnibus floribus similiter insidunt, neq; ex eis ad quos accedunt,omnia auferre co-
nantur,sed quantum ipsis ad opus necessarium fuerit comprẽdentes, reliquum di-
mittunt. Nos etiam ut sobrij sapientesq;, quantum cõgruum nobis propinpumq;
ex ipsis fuerit,persequamur:reliquum prætereamus. Et sicut in legendis ro
sis sentes uitamus,sic in talibus sermonibus quicquid est utile carpentes, noxium ui
tem accõmodare, ac ex Dorico prouerbio lapidem ad funiculum applicare opor-

tebit. Et quando per uirtutem ad uitam hanc ueram ascenditur, uirtus autem ipsa c
plurimum a poëtis, historiographis, multo magis & philosophis commendatur ta-
libus eorum sermonibus maxime uacandum. Nam prima quidem utilitas est in a-
nimis iuuenum uirtutis esse commercium, ac cõsuetudinem, quorum semel acceptę
doctrinę ob animorum teneritudinem perpetuo remanẽt intimè illis infixæ. Nec
aliam ob causam Hesiodũ putamus hos scripsisse uersus ab omnibus decantatos,
Hesiodi carmina. nisi ut iuuentutem in primis ad uirtutem adhortaretur:

Ad uitium facilis uicinaq; semita cunctis
Panditur, at uirtutis iter posuere remotum
Cœlicolæ, durumq; prius, sed uertice summo
Dum fuerit, planum se offert quærentibus illud.

Mihi autẽ his carminibus uidetur nihil aliud autor uoluisse, quam ad amplectẽ
dam uirtutem iuuenes excitare, ut nec initio uoluptati confiderent, neu rerum tędio
ac labore ante consequutum terminum deficerẽt. Quamobrem si quis alius his si-
Homeri poëtę scos cõmendato. miliа ac conuenientia bonis moribus loquutus fuerit, omninò recipiendus. Vt ego
quidem ex uiro graui, qui maxime poëtarum sensus tenebat, accepi, omnis Home-
ri poesis, uirtutis est laus, & eius omnia ad hunc finem referuntur, ut nihil ab re aut
parergum sit positum. Maxime autem ubi ducem Cephalensium nudum è nau-
fragio seruatum scripsit. Primum quidem reginã apparentem solum ueritum esse,
tanti modestiam ac nuditatis uerecundiam extimâsse: unde loco uestis uirtutis or-
natum sumpsit, ac Phæacibus omnibus tanti postea fuit, ut relictis illi delitijs, qui-
bus magnopere diti fuerant, eius imitarentur exemplum, & se nihil potius opta-
rent, quam esse Vlyssem, quanquam nudum & e naufragio seruatũ. Quo sane ex- d
emplo enarrator mentis poëtæ, nihil aliud Homerum intendere, & tantũ non cla-
mare uoluisse affirmat, quam: O uiri, curãda nobis ante omnia uirtus est, quæ nau-
fraganti præsto adest & connatat, & in terra nudum exsistentem honorationeq; Phæ-
acibus delicatis ac felicibus reddit. Et profectò sic res habet. Nam alia quidem o-
mnia nõ magis possidentium, quam quorumlibet sunt, uelut in talorum ludo huc
Virtutis laus. illuc transpositа. Virtus autem sola possessio immortalis atque immobilis, & uiuen
Solonis sententia. ti & morięti permanẽs. Vnde Solon mihi uidetur iure illud ad diuites dicere: Nos
nequaquam cõmutabimus cum uirtute diuitias, quod uirtus firma sit, diuitias uc-
Theognis. rò alius alias ac aliter interdum habet. His quoque similia a Theogne dicta referũ
tur: Deum (quencunq; ipse deum dicat) hominibus uarie talentum appendere: In-
terdum quidem eos diuitijs affluere, interdum nihil habere. Quidam uero sophi-
Prodicus Chius de Hercule. sta Chius in suis scriptis his fere similia in uirtutem & uitium philosophatus est, cui
profectò mens adhibenda, quum nequaquam uir despiciẽdus uideatur. Ego uerò
quantum eius sententiæ teneo dicã, quando uerba non memini, nisi quòd hæc ille
simpliciter ac prosa dicit oratione. Quod iuueni quondã Herculi, & eadem ferè ęta
te, in qua nunc uos estis, secum consulenti ad utram uiarum se conuerteret, an eam
quæ ad uirtutem per labores ducit, an facilem per uoluptates ingrederetur, duas ei
fœminas uirtutem ac uoluptatem, quarum mox tacitus apud se ex diuerso habitu
differentiam agnouerit, apparuisse. Altera quidem forma cõspicua, modestiore facie,
lasciuus oculis, sermone blando, omnia fausta facilaq; & ad uitæ solatia tendentia
per otium pollicẽdo Herculem ad se trahere conabatur. Altera uerò uultu rigido,
squalenti

a squalenti mœstoq; ore, magnam fiduciam atq; constantiam præ se ferens, nihil iucundum, nihil amœnum ostendebat, sed mille pericula, laboresq; immensos terra mariq; subeundos. Præmium tamen horũ immortale, ad extremum uerò morientem Herculem se secuturam, & inter deos collocaturam recipiebat: hancq; secutum Herculem dicit. Et prope omnes qui aliquid de sapientia, siue modicum, siue multum dicũt, quisq; pro uiribus uirtutis laudem scriptis suis prosequutus est, quibus sane obtemperandum, tentandumq; ut ipsa uita quæ commendant exprimantur. Itaque qui opere confirmat eam philosophiam, quæ apud alios uerbis tantum cõmendatur, is sane sapiens est. Qui autẽ uerbo tenus sunt philosophati, nec uita sermonem sunt comitati, umbris comparandi, & simile aliquid pictoribus præ se ferentes existunt: qui hominis pulchritudinem in tabulis imitantes talem effingunt, qualis ille uere reperitur. Quoniam magnifice quidem uirtutem laudare, & in medium longos de hac sermones facere, priuatim uerò uoluptatem temperantiæ præferre, & rem male partam iustitia potiorem habere, similem ego dixerim histrionibus, qui in scena fabulas agunt, & ut reges ac principes sæpenumero ingrediuntur, quum nec reges, nec; principes, & forsan omninò ne liberi quidem existant. Et musicus ut populo canat lyram discordem non facilè sumet, nec chori princeps officiũ suum peraget, nisi ex æquo respondentem chorum habeat: & hoc pacto quisque à seipso dissidebit, dum sermoni uitam nõ adhibet cõsonam, sed lingua quidem uirtuti consonam, mentem uerò adfert disparẽ, ut secundum Euripidem dicat: Cupio bonus uideri magis quàm esse. Sed hic est extremus iniustitiæ terminus, si quid credendum est Platoni, iustum uideri eũ qui non sit iustus. Eos itaq; qui præcepta tra
b dunt, & de uirtute differunt, sic recipimus. Verum quoniam antiquorum uirorum nõnullæ studiosæ actiones factaq;, uel memoriæ beneficio, uel poetarum uel historicorum scriptis custodita ad nos usque penetrant: ex his nobis nõ omninò aliqua deerit utilitas. Verbi gratia: Homo quidam in foro Periclem probris omnibus incessebat: Is autẽ minime curare uisus toto ferè die sustinuit. Deinde uesperi iam discedentem cum lumine comitatus est, ne quid in philosophiæ studio amitteret. Rursus quidam Euclidi Megarensi animo concitatus mortem se iurauit illaturũ. Ille uerò contra se patienter laturum iurauit, placatumq; & ei quanuis infesto se conciliaturum iri. Quamobrem ualde quidem ad nos excitandos refert, ut talia uirorũ iram cohibentium exempla nostram subeat memoriam. Neque enim tragœdiæ credendum omninò dicẽti: Ira manus inimicas armabit. Verum irasci nullo modo tutius esset. Quòd si fieri non potest, ratione saltem ira moderanda, nec longius efferri permittẽda. Rursus autem ad exempla laudabilia redeamus. Quidam uehementi impetu Socratis faciem cæcidit, hic autem minime cõmotus furẽtem debacchari, & iram satiare permisit, ex quo eum totum ex plagis tumidum ac cõtusum reddidit. Ubi uerò ille cedendo destitit, nihil aliud Socrates fecisse dicitur, quam fronti prius inscriptisse. Talis fecit, ueluti statuæ cuidam autoris nomẽ, & eo modo se uindicásse. Quæ omnia profectò nostris congruentia uidentur, ac magnopere imitanda censerem. Nam Socratis, hoc germanum est illi precepto, quòd maxillam uerberanti & alterã præbere iubet. Illud uerò Perichis uel Euclidis, simile illi, quòd pertequentes sustinere, ac mansuete illorum iras tolerare, & inimicis etiam bona preca

Pericles.

Euclidis patiẽtia.

Socratis patiẽtia.

De Alexandri pudicitia erga Darij filias.

ri, neu execrari deceat. Et talibus instructus exẽplis, hoc arduũ patientiæ præceptũ c seruare posse nõ omnino diffidat. Veniã ad alias uirtutes, & in primis illud Alexandri magni non prætermittam, qui Darij filias captiuas admirabili forma, & decore cõspicuo, ut fama est, nec etiam uidere dignatus est: turpe esse existimans uictores his quas ipsi superássent gẽtibus succumbere. Hoc enim illud referre uidetur, quod ad

De Clinia, qui iurare etiã uerum noluit.

concupiscentiam mulierem aspiciens, & si adulterium opere non compleuerit, ob id tamen quòd concupiscentiæ consensit, a culpa uacuus non erit. Illud quoque Cliniæ unius ex tecta Pythagorea difficile est credere, q. casu non de industria nostros imitatur. Nam illi dum per iuramentum mulctam trium talentorum uitare liceret, iniuriam pati malunt quam iurare, idq; cum non esset falso iuraturus, atque ita nam tum quasi illud de iuramento nobis interdicto præceptum audiuisse uidetur. Quãobrem ad idem quod supra dixi reuertar. Nõ omnia deinceps nobis, sed utilia tantum recipienda. Enimuero turpe est si ea quæ in cibis noxia sunt repellamus, in sermonibus uero ac scriptis eorũ quæ nostram nutriunt animam, nullam omninò rationem habere, sed more torrentis omne obuium secum trahere. Quam habet rationem, quòd cum gubernator haud temere se uentis committat, sed nauim rectà moderetur ad portũ, & sagittarij ad metam ac scopum iaculentur. Item fabri diligẽtia sint architecti ex arte sua rem ad finem aliquem perducant: nos talibus artibus sapientia inferiores sumus, ad plane consideranda quę ad nostri profectum animi faciant. Erit itaq; operationum consideratio finis operis, & humanæ uitæ consideratio finis nõ fuerit: Quem procul dubio finem respicere, & eius gratia cuncta facere ac dicere illum, qui brutis æquiparari nõ cupit, oportet. Quo sane neglecto, d nostra mens ueluti sine arte nauigium nullis insidentibus gubernaculis, temere huc illuc exagitatur. Huius, inquam, finis tanta uis est, ut nemo ex arte laudem cõsequatur, nisi eam in qua exercitatus fuerit, ad effectũ perducat. Et in gymnicis certaminibus nemo ferè ad palæstram aut pancracion exercens, deinde citharizare aut tibias inflare meditatur. Nam Polydamas in Olympia ob robur ac uires coronatus fuit, cum currentes agitatosq; currus manu retineret. Et Milo a scuto peruncto nulla ui, nulloq; impulsu mouebatur, sed quemadmodum statua quędam plumbo circundata resistebat. Istis omninò exercitationes nihil aliud quam certaminum præparationes erant. Quòd si Marsię uel Olympi Phrygum musicorũ modos & instrumenta in certando tentare uoluissent, puluerem gymnicum relinquentes, profectò coronas & palmæ gloriam non essent assecuti, aut certe aufugissent, ne ob corporis robur ridiculi apparuissent. Timotheus quoque si musica reiecta se in palæstra exercuisset, non tantum cæteris omnibus in ea arte præstitisset, cui tanta fuit artis excellentia, ut si quãdo austeriorem acrioremq; harmoniam emisisset, animum ad iracundiam excitaret. Rursus si dulciorem ac mitiorẽ eandem emolliret ac mansuefaceret. Hac item arte quandoque apud Alexandrum, cum Phrygios modos tibijs ederet, illum in medio conuiuio ad arma cõcitasse dicitur. Et rursus eundem sono mutato, quietum ac sedatum cõuiuis ac mensæ restituisse. Tantam uim & in musica, & in gymnicis certaminibus ad finem consequendũ exercitatio præbet. Quoniam uero coronarum atque athletarum memini: illi mille supra mille patientes labores, & multis modis robur ac uires sibi comparantes, multumque in gymnicis sudantes exercitationibus, plures insuper plagas ex pædotriba accipientes, diecamq; non

Timotbei musici perita.

A tamq; non iucundam, sed gymnasticam subeuntes, & alia perquàm multa (ne per omnia discurram) sustinentes saue ostendunt, ut omnis fere uita ante certamen sit certaminis exercitatio præparatioq;. Tunc demum probe instructi ad stadiũ procedunt, ubi & laborant: rursus & maxime periclitãtur, ut oleastri, aut apij, seu cuiusuis alterius frondis coronam accipiant, ut a præcone uictores declarẽtur. Nobis autem quibus uitæ præmia adeo, siue magnitudinem illorũ, siue multitudinem aspicias, miranda proponuntur, ut explicari sermone nequeant: hæc dormitando & sine cura uiuendo, altera manu tantum capere speramus? Hoc ferme modo & desidia laudaretur, & Sardanapalus, uel Margites ille, quem nec arásse, nec fodisse, neu aliquid aliud eorum, quæ sunt in uita necessaria, gessisse Homerus dixit, primas in felicitate partes tenerent. Hæc quidem Homeri sunt. An non potius uerus Pyctaci sermo? qui ait: Difficile est bonum permanere. Per multos enim labores transeuntibus uix facultas nobis bona illa cõsequi fuerit, quibus supra memorauimus, nihil rerum humanarum posse cõparari. Non itaq; nobis dormiendum, neq; ob breuẽ desidiã spes magnas amittẽdum, si probra aut pœnas subire nolumus: nõ quidem hic apud homines, quanquã nec hoc parũ recte sentienti, sed uel sub terra, uel ubicunq; sunt illa iudicia. Qui enim iniustus a recto iustitiaq; decidit, aliqua profectò apud deũ uenia dignus. Qui uerò de industria peiora sectatur, nullo modo excusabitur, nec euitare poterit quin pœnarũ plus multo sustineat. Quid igitur faciamus, dicet aliquis? Quid aliud, nisi ut ceteris omnibus animæ curã in primis geramus. Nõ itaq; corpori seruiendũ, nisi quantã expedit tutus: animę uerò meliora tribuẽda, & ob societatẽ ad corpus ea tanquã e carcere per philosophiã soluẽda, & corporis seruitute ac perturbationibus leuãda. Ventri autẽ tantũ quod sit satis, non aũt usq; ad delitias & uoluptatẽ mutterandũ. Quemadmodũ quidã mensæ diligentius studẽtes, & coquos inquirẽtes, & terrã omnẽ ac mare uestigantes, miserabili admodũ seruitute premũtur, & grauissimo domino tributa pendũt, miserè otiosi ac nihil lenius patiẽtes, q̃s ñ qui apud inferos dãt pœnas, ueru ignẽ diuidẽtes, aquã cribro ferẽtes, ac fracta dolia implere conantes: nullũ denicq; finem laborũ habentes. Comas autem aut uestes superuacuas curare, uel infelicũ est (ut ait Diogenes) uel iniustorũ. Nam quid ex talibus expectandum aut suspicandũ, nisi ut lasciuus ille ornatus fœminas prætereũtes muliet, aut alienis matrimoniis insidietur? Quid enim apud eũ qui sapit differre potest tenuẽ sumptuosamq; uestẽ induere, an uilẽ ferre? modo satis hoc ad frigus caloremq; arcendũ fuerit. Et ad hunc modũ etiã in reliquis quicquid necessitatis usum excedit uitandũ, neq; corpori plus ornatus dandũ est, q̃s quantũ animæ prosit. Nam uiro generoso & uere hac digno appellatione, nõ minus fuerit probrũ lasciue ornari, aut corporis curã superuacuã gerere, q̃s alia aliqua nota seu affectu prauo per ignauiã affici. Omne namque studiũ adhibere, ut quod extra fuerit, bene pulchreq; colatur & appareat, sese cognoscentis nõ erit: neq; sapiens illud præceptũ intelligẽtis, nos admonens quẽadmodũ nõ id quod aspicitur, est homo. Excellenti enim quadã opus est sapientia, per quã nostrũ quilibet (quicũq; sit) sese cognoscat: quæ profectò mẽte minime purgatis nõ magis euenire potest, q̃ lippiẽti solẽ aspicere. Hãc uerò animæ purgationẽ, ut semel & quod uobis satis sit dicã, uoluptates per sensus eripiũt. Oportet enim nec oculos spectaculis, nec uanis præstigiatorũ ostentationibus tradere, nec per aures animarũ corruptricẽ melodiã haurire.

Homerus de Margite.

Pictaci sententia.

Quod musicæ genus probandum.

Hoc enim muſicæ genus ſeruitutis & ignobilitatis fructus parere, præterea libidinũ c
ſtimulos acuere ſolet. Alia nobis multa longè melior exuit, & ad meliora nos ex-
Pythagoras. citans ſequenda. Dauid ſacrorum canticorum poëta cithara ex infamia Saulem re-
gem liberauit. Dicitur & Pythagoras in ebrios olim incidens iuſſiſſe tibicinem con
uiuio luxurioſo præſidentem mutare harmoniam, ac dorion ipſis canere. Atq; hoc
modo melodiæ illos ad ſobrietatem reduxiſſe: qui eiectis de capite coronis ſanè o-
mnes erubuere. Cæteri uerò ad tibiam Corybantum modo ac debacchant uer-
ſantur. Tanta ſanè melodiæ rectæ diſciplina a turpi atq; obſcœna eſt. Ut eam quæ
nunc in uſu eſt, non minus fugere debeatis, quam rem aliquam turpiſſimam. Eos
uerò qui olfactu delectabiles, ac omnimodos ſpirant odores, uel unguentis utun-
tur exoticis, me quodammodo reprehendere pudet. Quid de his dicendum uolu-
ptatibus, quæ guſtu aut tactu proueniunt: an dubitandum quin illæ quoque eiuſ-
modi ſint, ut quos ſibi deditos habent, uentri aut fœmori ſeruire ueluti pecora com
pellant. Vt autem uno dicam uerbo, totum corpus circũſpiciendum atq; ab omni-
bus cuſtodiendũ ei, qui iptius uoluptatibus ueluti cœno cuidã immerſus eſſe nolit:
aut ipſi tantũ indulgendũ, quantò ei opus eſt (ut ait Plato) ut philoſophiæ miniſte
rium atq; auxilium ſuppeditet. Quo ſanè dictum cum Pauli conuenit ſententia,
qui monet nullam corporis habendam diligentiam ratione ſimue ad concupiſcentiq
materiam. Hi nanque qui eius nimiam gerunt curam, animam uerò negligunt, ni-
hil ab his differunt, qui ſenſibus tantopere ſtudent, at per ipſos agentem ſpiritum
contemnunt, aut iis qui inſtrumentorum multam, artis uerò quæ per inſtrumenta
operetur, nullam habent rationem. Eſt itaq; totum corpus caſtigandum magis, ac d
feræ cuiuſdam inſtar cohibendum, & ab ipſo aduerſus animam tumultus orientes
ratione ueluti flagello cõpeſcendi: nec frenũ uoluptati omnino laxãdo, mens uelut
auriga ab equis cõtumacibus & minime obtemperantibus miſere feratur ac rapia-
Pythagoræ dictum. tur, ac inter cætera Pythagoræ meminiſſe dicti oportet, qui uidens quendã exercita
tionibus ac cibis, lautè appoſitèq; ſeſe curantem ac fagunãtem: Heus, inquit, miſer,
Academiæ Platonem dicunt non deſinis continuo domi carcerem tibi carcerem præparare: Ideo & Platonem dicunt
Plato locũ peſtilentem delegit. cognito quod ex corpore eſt nocumẽto, Academiã Athenis in loco peſtilẽti elegiſ-
ſe, ut nimiam corporis proſperitatem ueluti uitem palmite luxuriãtem amputaret.
Ego uerò bonam ualetudinem quæ in ſummo ſit, ex medicis ſæpe audiui fallacem
eſſe. Quando igitur ipſa corporis diligentia & corpori pariter & animę inutilis eſſe
appparet, hanc farcinam deponere, & illi famulari manifeſta fuerit inſania. Si autem
hoc contemnere ſtudeamus, nihil aliud rerum humanarum facilè admirabimur.
Quid enim diuitijs nobis opus uoluptatem corpori inſitam ſpernentibus? Ego ue
rò non uideo, num, ut in fabulis eſt de draconibus, uoluptatem quandam ſerat the
ſauris defoſſis inuigilare. Qui enim ad hęc deſpicienda probe inſtitutus fuerit, pro-
cul ab eo erit, ut diuitiarũ gratia ſordidũ quid ac turpe, uel uerbo uel opere deligna
re uelit. Quod enim ultra neceſſitatem eſt, etiam ſi id Lydia ût arena, & formicarum
aurum ferentium opus: tanto magis inhoneſtum putabit, qui ito minus indigebit.
Ipſe nẽpe uſus ad naturæ neceſſaria, non ad uoluptatẽ ac libidinem definitur. Qui
uerò extra illius fines egrediuntur, ſimiles erunt iis qui ad præruptа curribus ferun
tur, nequaquã curſus ad ulteriora ſiſtere ualentes. Sed quo magis plura poſſident,
non mino

A non minoribus,imò hoc pluribus opus habent,ut concupiſcentiæ ſatisfaciant iux-
ta Execeſtiden Solonem, qui ſic dicit: Diuitibus nullus eſt opum certus terminus.
Et ad idem Theogne autore uti poſſumus,cuius hęc ſunt uerba: Quamobrē The-
ogne magiſtro in hac parte utamur,dicente:

Non amo diuitias,non opto magna,ſed adſint
Parua,modo ut uitam lætus,& ablq; malis.

Ego uerò Diogenem admirari magnopere ac laudare ſoleo rerum humanarum *Diogenis laus*
omnium contemptorem, qui ſe rege Alexandro ditiorem paruo contentus oſten-
dit: quum ille procul dubio ad ſuum ſtatum ſuſtinendum pluribus indigeret. No-
bis autē ſi non Pythiæ Myſij adſint talenta,& iugera,tot terræ,paſcuaq; ac greges *Pythias Myſius.*
innumerabiles,nulla ſatietas eſt. Exiſtimo item æque & abſentes ſpernere diuitias,
& preſentes nō plus curare,quam quatenus illas probe diſpenſare nouerimus. Ex *Socratis dictū*
quo illud Socratis recte memoratur, qui diuitem hominē ob opes ualde ſuperbiē-
tem non prius admirari dixit,quam his utentē uideret & experiretur. Phidias qui- *Phidias.*
dem & Polycletus,quorum alter Elienſibus Iouem,alter uerò Iunonem Argiuis fe- *Polycletus.*
cerunt: ſi auro & ebore ſtatuarū tumidi facti,& alienis opibus honeſtati, artē ſpre-
uiſſent, ex qua aurum iucūdius & honoratius euaſit, procul dubio ridiculi fuiſſent.
Nos autem ſi humanam uirtutem ſibi ipſi non ſufficere ad ornatum exiſtimaueri-
mus, minori uerecundia digna facere putabimur? An diuitias quidem ac uolupta-
tum ſenſus contemnemus,aſſentationem uerò & blanditias ſectabimur, & Archi- *Vulpes Archi-*
lochi uulpeculæ aſtutiam & uerſutiam æmulabimur? At non eſt aliud quicquam *lochi.*
æque fugiendum ſapienti,atque gloriæ ſtudere,& ea quærere quæ multitudini pla-
B ceant,& rationem uitæ ducem non rectam habere. Ex quo omnibus pariter homi
nibus honeſti gratia reſiſtere: præterea ignominiam,labores,periculaq; ſubire: ne-
que ab iis quæ recta eſſe cognoſcimus, ullo modo diſcedere fas erit. An eum qui
non eſt ita comparatus ab Ægyptio illo ſophiſta aliquid differre putabimus? Qui
& planta factus eſt,& beſtia,& ignis,& aqua, & omnes opes quādo ei luberet. Sic
& animo uarius oſtenditur adulator, nunc quod iuſtum eſt apud eos qui iuſti rati-
onem habent, laudat, apud iniquos uituperat, more polypodis, qui colorem ter-
ræ quam attigerit, reddit. Sed iſta,quæ commemorauimus, perfectius ex noſtro-
rum autoritate ac ſermonibus diſcere licebit. Tantum hic ſciographiā uirtutis quā-
dam ex alienorum diſciplinis deſcripſimus. Quibus enim ſtudioſe ex ſingulis uti-
lia coaceruantur,uelut magnis fluuijs multum undique accreſcit incrementum. Par
uum enim ſupra paruum imponere, iuxta Heſiodi ſententiam, non magis ad au- *Heſiodi dictū.*
genti augmentum,quam ad quancunque ſcientiam facere credendum eſt. Nec Bi- *Bianis dictū.*
antis ſaluberrimum dictum præteribo, qui ad Ægyptios cunti filio ac percuntan-
ti, quod ei maximè gratum faceret: Viaticum, inquit, ſenectutis poſtidendo, uir- *Virtus uiaticū*
tutem uidelicet uiaticum appellans,ac breui definitione deſcribens, ut humanæ ui- *ſenectutis.*
tæ utilitatem ſuppeditantem definuit. Ego autem & ſi Tithoni ſenectam, & Ar-
gantonij, ac Mathuſalem illius, qui mille annos triginta minus uixiſſe dicitur: de-
nios ſi tempus omne ab initio quo cœperunt homines,computes,ſanè ut pueri ſen
tentiam ridebo,ad prolixum illud, & nulli ſenio obnoxium ſeculum reſpiciens, cu-
ius nec finem eſt ullum mente deprehendere, non magis quàm immortalis animæ
mortem cognoſcere,ad cuius poſſeſſionē admonemus cōparandum eſſe uiaticū,ac

omnem

Omnem lapidem mouere.

omnem lapidem secũdum prouerbiũ mouendũ, unde aliqua nobis utilitas ad hoc c consequendum prouentura sit. Nec ista ut ualde difficilia seruatu detrectemus, sed memores simus eius qui dixit oportere quenq; optimam eligere uitam, iucunditatem uerò illius expectandam esse ex usu rerum optimarum. Turpe quidem præsens proijcere tempus, ac sero postea reuocare præteritum, quando nullum est lapsæ uirtuti remedium. Ego itaq; quæ optima esse iudico, hæc dixi, quæ ute in omni uita uobis seruãda maxime contulo. Vos uerò, cum tria sint infirmorũ genera, nolite ei similes esse, quod incurabile est, nec in animi morbo cum ijs uobis conueniat, qui corpore laborant, quorum qui modice ægrotant, medicos ipsi accedunt, qui uerò grauius medicos ad se uocant: at qui incurabili melancholia occupantur, neque ad se uinientes medicos admittunt. Quod uidere est, ne & uobis usuueniat, si abiis qui iudicio recto ualent abhorrueritis.

SERMO BASILII MAGNI DE SANCTA TRInitate, Vvolfgando ~~Musculo~~ interprete.

Qui baptizatur, in sanctam triadem baptizatur, in patrem, & filium, ac sanctum spiritum: non in principatus, non in uirtutes, nec in reliquas aliquas creaturas. Sciat ergo manifestè quòd supra creaturas sit sãcta trinitas, nec quicquam illius creaturis connumerare conetur. Memor sit Domini, qui spiritum sanctum discipulis suis inspirauit, perq; illam inspiratione spiritum esse diuinæ essentiæ, & non creatæ naturæ ostendit. Reputet etiam secum Apostolicam de trinitate expositionem, in qua uidemus unam esse operationẽ patris, & filij, ac spiritus sãcti, ut neq; filius, neq; spiritus creatus sit, aut factus secundũ naturam. Non enim deus, ut suam operationẽ absoluat, suaipsius opus habet creatione. Dicit autem Apostolus: Diuisiones donorum sunt, & idem spiritus. Et diui-
1.Cor.14. siones sunt ministeriorum, & idem Dominus. Et diuisiones sunt operationũ, idemuerò deus, qui operatur omnia in omnibus. Itaq; quæ deus operatur, eadem operatur & spiritus. Omnia, inquit, operatur unus ac idem spiritus diuidens unicuique ut uult. Non itaq; seruituti deputet spiritum, cum audiat illum omnia quæ dei sunt operari quemadmodum uult. Et iterũ dicit: Dominus autem spiritus est. Vbi uerò Domini spiritus est, ibi & libertas est. Etenim nisi diuinitatem habitare in nobis diceret per spiritum, qui in nobis habitat, dicente Iohanne: In hoc cognoscimus illum in nobis esse, ex spiritu uidelicet, quem dedit nobis, omnem nobis spem adimeret. Si enim Deus in nobis non est, neq; uita, neque ullis bonis sempiternis potiemur. Dicit autem iterum Paulus: An ignoratis quòd templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in uobis? Rursus: Corpora uestra templũ spiritus sancti sunt, qui in uobis est, quem habetis a deo. Creatura quidem reuelatione opus habet, ut quæ dei sunt cognoscat. Spiritus uerò nobis illa reuelat. Deus, inquit, reuelauit uobis per spiritũ suum. Et in uobis scrutatur. Nam in ipso scrutationem facimus, spiritus inquit, scrutatur etiam profunda Dei. A seipso autem cognoscit, quemadmodũ & noster spiritus. Quis enim hominum, inquit, nouit ea quæ sunt hominis, nisi spiritus qui in ipso est? Ita & quæ dei sunt nemo nouit, nisi spiritus Dei. Viuificat etiam Deus. Dicit enim Paulus: Denũtio coram deo, qui omnia uiuificat. Vitam dat autẽ & Christus, qui dicit: Oues meæ uocem meã audiunt, & ego do illis uitam æternam. Viui-

ficantur

A ficamur uerò & per ſpiritū, teſte Paulo, qui dicit: Is qui Chriſtum excitauit ex mortuis, uiuificabit & mortalia ueſtra corpora per ſpiritum ſuum, qui habitat in uobis. Eſt itaq; uiuificatio a Deo per Chriſtum in ſpiritu. Quapropter & quoniã omnis operatio filij per ſpiritū manifeſtatur, Dominus nominatur ſpiritus, nomine Domini, & Chriſtus nomine Chriſti, quem ad modum iam diximus. Dominus autẽ ſpiritus eſt. Dictum eſt autem & hoc: Vos non eſtis in carne, ſed in ſpiritu: ſiquidẽ ſpiritus dei in uobis eſt. Si quis autem ſpiritum Chriſti non habet, hic nõ eſt eius. Deinde ſubiũgit: Si uerò Chriſtus in uobis eſt, pro eo quod cõſequenter debebat dicere, ſi uerò ſpiritus in uobis eſt. Non eſt diuina uox, quæ ſpiritum facturam eſſe docet. Quod enim alibi dicitur: Omnia per ipſum facta ſunt, de multitudine creaturarum dictum eſt. Spiritus uerò in illa non comprehenditur, ſed cum diade patris ac filij triadem adimplet, & alienus eſt a conſortio creaturarũ, utpote creaturas ſanctificans & uiuificãs, & unctio in nobis exiſtens, imo & in ipſa Domini carne. Non autem per creaturam Dominus noſter Ieſus Chriſtus ſanctificatur, ut Petrus dicit, Ieſum a Nazareth, quem unxit Deus ſpiritu ſancto ac uirtute, nec per creaturã potens eſt, ſed dicit: In ſpiritu dei ejicio dæmonia, neq; per creaturã dicitur. Scriptũ eſt enim: Ductus eſt per ſpiritũ in deſertum. De autoritate dei ueteres quidem prophetæ clamârunt: Hæc dicit Dominus. Poſteriores uerò ac noui hæc dicit ſpiritus ſanctus. Et Apoſtoli dixerunt: Viſum eſt ſpiritui ſancto & nobis. Quapropter & Apoſtolus ut oſtendat ſe diuina uerba proloqui, aliquando dicit: An experimentum quæritis eius, qui loquitur in me Chriſti aliquando? Puto autem & me ſpiritum dei habere. Eſt autem & ueteris inſtrumẽti ſcriptura ſpiritus glorificatione referta: Verbo Domini, inquit Pſaltes, cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris ipſius omnis
B uirtus eorũ. Et in libro Iob ſcriptum eſt: Spiritus uerò diuinus, qui me fecit. Quemadmodum autem non poteſt præter filium aliud poni uerbum, quo cœli facti ſunt (alioquin iam nõ eſſent per Dominum Ieſum facti, ſi per aliud uerbum facti eſſent) ita neque alius ſubſtituendus eſt ſpiritus, qui cum uerbo uirtutes cœlorum confirmet. Cum uero ſpiritum oris audimus, non humani quicquam intelligamus, ſed quod diuinæ maieſtati conueniat, quemadmodũ & in uerbo faciendum eſt. Non enim uerbum hoc cuiuſdam aliquod dictum eſt, ſed, ut Pſaltes ait, in ſempiternũ Domine uerbum tuum permanet in cœlo. Neque ſpiritus diffuſus quidam latus eſt, ſed conſtans ac permanens. Quo enim ibo a ſpiritu tuo, inquit Dauid, uidelicet exiſtente, & plenitudine ſua obtinẽte omnia, inq; diuina maieſtate cõſtituto. Quod nanque de ſpiritu dixit, idem & de facie ac dextra Dei dicit, conſequenter ſubiungens: Et quo a facie tua fugiam? Si aſcendero in cœlum, tu illic es. Si deſcendero ad infernũ ades. Si ſumpſero alas meas diluculo, & habitauero in extremis maris loco, etenim & illic manus tua deducet me, ac tenebit me dextera tua. Et uox dei eſt, de ſe ipſo pariter & ſpiritu ſuo dicentis: Ego ſum in uobis, inquit Dominus, & ſpiritus meus præſto eſt in medio ueſtri. Neq; igitur alienus eſt a gloria Dei ſpiritus, ineffabili ore ineffabiliter prolatus, neque ipſe Deus eſt, ſed Dei ſpiritus, & apud Deum, qui & a Deo mittitur, & per filium nobis ſuppeditatur. Quemadmodũ ex perſona patris dicitur: Spiritus meus qui ſupra te eſt. Dicitur & ab ipſo Domino: Mittam uobis paracletum, quem uocat etiam ſpiritum ueritatis. Vnum itaque patrem, unam filium, unum & ſpiritum ſecundum diuinam traditionem confiteri

Κύριος ὀνομάζεται τὸ πνεῦμα τοῦ κυρίου ὀνόματι, καὶ χριστὸς τοῦ χριστοῦ.

fiteri oportet non duos patres, non duos filios, quandoquidem spiritus non est fi-
οὐ γὰρ παρὰ τοῦ πνεύματος τὸν πνεῦμα λαμβάνομεν
lius, neque filius nominatur. Non enim a spiritu uel patrem, uel filium accipimus, quemadmodum a filio spiritum, sed ipsum nos accedentem & sanctificantem su-scipimus, diuinitatis q; cum illo communionem, adoptionis filiorum Dei participationem, sempiternæ hæreditatis arrhabonem, ac futurorum bonorum primitias. Neque igitur quisquam extra sacra hæc nomina curiose quicquam introducat, neque filij appellationem aut generationem ad spiritū detorqueat, sed in spiritus appellatione & similitudine contentus quiescat.

SERMO BASILII MAGNI DE SPIRITV sancto, Vv. Musculo interprete.

Hic sermo habetur in fine libri 5 contra Eunomium folio 194. ex antiqua translatione.

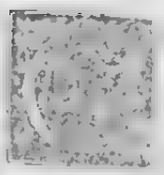

Cogitet omnis anima de diuinioribus rebus quæstionem instituens, an tales habeat oculos, ut talia quærere, & quæ sensui uidendi inuisibilia sunt, uidere, & ad hunc modum quærens apud eum quem quærit, iuxta quod scriptum est, habitare possit. Scriptum est enim: Si quæris, quære, & apud me habita. Habitat autē tum apud illū, si cū fide quærat. Nam etiā si nō mox inueniat, a fide tamē eius quē quærit, nō discedit, sed cū beato Dauide dicit: Admirabilis ex me facta est scientia tua, corroborata est, nec potero ad ipsam. Et cū patre lunatici pueri: Credo Domine, succurre incredulitati meæ. Hunc itaq; scopum habentes, cū fide de natura sancti spiritus quęramus, ab ipso eius quod quærimus cognitionē petentes. Ipse nanq; est quod quæritur, ipse suipsius cognitionē largitur, & ut de ipso per diuinas scripturas didicimus, ipse est qui sanctos sanctificauit, & qui diuinam uitam Deum per ipsum petentibus exhibet. Necesse autem est, ut excellat eos qui ista accipiunt, qui sanctificantur ipso præsente, & corrumpūtur ipso deserente, cum ipse sit perpetuus, ac fons quidam uitæ sempiternæ. Quis autem sit sufficientiæ huius ac facultatis modus, quo spiritus & omnibus & singulis præsto est. Consideret mens digna habita tali consideratione, libera ab omni error, hæresi, & reliquis incantantium ac illicientium muliercularum uoluptatibus. Accedat autem ad istam considerationem in quiete ac tranquillitate constituta. In tranquillo uerò sit non solam corpus, quo circundata est, & corporis solita perturbatio, sed & tota illa circumferentia, cœlum, terra, mare, & quicquid in illis ratione præditum est. Deinde cogitet omnia spiritu Dei referta esse, illum in omnia undique plenum, quasi illabi & infundi, undique subuenire & illucescere. Spiritus enim Domini replet orbem, & quod continet omnia, scientiam habet Dei. Illucescit autem omnibus, dignis, quemadmodum solis radij nubes illuminant, & aspectu fulgido splendescere faciunt ista & spiritus sanctus corpus hominis ingressus uitam dedit, immortalitatem dedit, sanctimoniā dedit, & quod iacebat erexit. Quod uerò a spiritu sancto perpetuò mouetur, animās sanctum factum est. Habet autem homo per inhabitatorem spiritum diuinitatem propheticam, apostolicam, & angelicam, cum antea fuerit terra ac cinis. Erit uerò nobis manifestior, & magis cōspicua uirtus & natura spiritus, quāta illa sit, si cogitemus quomodo complectatur & ducat pro sua uolūtate sanctos, uniuersamq; rationalē naturā. Seipsum nanq; uniuersę cum cœlestiū uirtutū, tum iustorū multitudini dedit, & totā illam iustorū, siue magnorū siue paruulorū, angelorumq; & archangelorū hypostasim sanctificauit. Et licet ubiq; terrarū diuersoq; modo alijs atq; alijs locis collocata sint corpora, ac reliquæ

A reliquæ uirtutes quoq; discriminis aliquid inter se habeant, sintq; à seinuicem diui-
sæ,non tamen ita habet spiritus, nec per partes minutatim in singulos diuisus diui-
nitus illos uiuere facit,sed omnia tota illius uirtute uiuũt.Et adest ubiq; similis deo,
a quo mittitur, cum existendo,tum ubiq; & in omnibus similiter existendo. Cum
Mariæ Gabriel, aut alius alicubi angelus cuipiam sanctorum destinatum adferret
Euangelium,& quisq; prophetarum uaticinaretur,& Paulus Romæ, Iacobus Iero
solymis, Marcus Alexandriæ, in alijs alij ciuitatibus Euangelium prædicarent, ita
spiritu sancto pleni erant, ut nulla locorum interualla prohiberent, quo minus ea-
dem in singulis operaretur gratia.Et huius gratia deus est quisque sanctorum.Di-
ctum enim illis a deo est:Ego dixi dij estis,& filij excelsi omnes.Et: Deus deorum
(utique sanctorum)loquutus est.Et: Videbitur deus deorum(uidelicet sanctorum)
in Sion.Necesse est autem diuinum esse spiritum,& ex deo esse, qui dijs diuinitatis
est causa.Quemadmodũ enim ardens esse,quod rebus ardentibus ardoris est cau-
sa:& sanctum esse oportet,quod sanctos facit:ita deus sit necesse est,qui dijs,ut dij
sint,causam administrat. Cum itaq; spiritus sancti possessio tam sit bona atque di
uina,ubi iam illi fidem dedisti,secure & cum fiducia Christum illius suppeditatorẽ
quæres.Nam nemo Iesum Dominum dicere potest, nisi in spiritu sancto. Vitã au
tem,quam in alicuius hypostasim effundit spiritus,hanc in illo nõ circumscribit,sed
quemadmodum in igne caliditas est, partim quam in se habet , partim quã adfert
aquæ aut alij eiusmodi materiæ:ita & spiritus, & in seipso habet uitã, & qui partici-
pes illius sunt,diuino quodã modo uiuunt,uitã adepti diuinam ac cœlestẽ. Omnia
nãq; immortalia in se ipso cõplectitur,omnẽ mentẽ,omnẽ angelũ,omnẽ animã,&
B neq; mutationẽ quærit , cũ bene habeat,neq; mutuationẽ, cũ omnia habeat apud
seipsum,imò nec auxesim,cũ sit perfectissimus. Quapropter & omnia in illo perfe
cta sunt,dilectio,gaudiũ,pax, tolerãtia,bonitas,prudentia,sapientia,cõsilium, secu
ritas,pietas,scientia,sanctimonia,redẽptio,fides, operationes uirtutũ,dona sanatio-
num,& quæcunque alia istis similia. Nihil habet in se quod sit aliunde ascitum,sed
omnia perennia habet tanquam spiritus dei, & ex deo prodiens, deum sui causam
fontis instar habens & ex illo promanãs. Fons est autem & ipse, bonorum scilicet,
de quibus iam diximus. Verum spiritus ex deo promanãs eiusdem cũ illo est sub-
sistentiæ:quæ uerò ex spiritu profluũt,ipsius sunt operationes.Hunc spiritum san-
ctum deus opulentè in nos per Iesum Christũ effudit. Effudit,inquã, non creauit,
dedit,non condidit. Contentiose idẽ repeto tui gratia,quem oportet undiq; firmũ
ac munitũ esse, ut scias quid ab isto spiritu doctus , ubi quæstionem mouẽtibus re-
spondendum est,dicat. Doctus a deo uocatur a Propheta dicente:Et erunt omnes
docti à deo.Multũ itaq; de hoc numine inest animæ rationali,nisi propria ignauia
deficere ab illo uelit. Si uerò illi se coniunxerit, & quasi in unum coierit,audiet illud
Apostoli: Qui Domino adhæret,unus cum illo spiritus est, cui sit gloria, Amen.

CONTRA SABELLIANOS ET ARIVM ET ANO-
mios Basilius Magnus, Vv. Musculo interprete.

VGnat Iudaismus cum Gentilismo, & utriq; cum Christianismo. Quẽ-
admodum Aegyptij & Assyrij, & inter se hostiliter dissidebant,& utri-
que Israëli infensi erant. Vt in malitia deprehendimus,& audaciam pa-
riter ac amiditatẽ inter se pugnare,& nihilominus ambas à recta animi fortitudine

dissidere. Talis quædam pugna etiam contra rectæ fidei cõfessionem ex utroq; late
rere inter se dissidẽtium hostium excitata est, illinc Sabellio, hinc ijs qui Anomium
καὶ τὸ πολὺ θεὸν αὐτῶν ἄθεον εἶναι κατεγνωμεν. prædicant aruentibus. Nos uero, quemadmodum Gentilismum cuasimus ac pra
uam illius eidololatriã declinauimus, multorumq; deorum cultum impiũ esse co
gnouimus: ita & Iudæorum blasphemiam filium dei negantium euasimus, minas
illas uerũ, quibus dictum est a domino. Qui me negauerit coram hominibus, ne
gabo ipsum & ego coram patre meo, qui in cœlis est. Hæc cum ita sint, ac par est, &
eos qui & Gentilismo & Iudaismo cognata dogmata contra deum ueritatis ad
mouerunt. Postquam enim aliquid simus ac pendendum duximus Christianorum
a Gentibus ac Iudæis abalienationem, & quædam ad eorum appellationem ex ho
stile quiddam spirantes, animaduertit, nos eo ut sæpe petitorem me, ita etiam
iterum negationem, ac Gentilem multorum deorum cultum introducere existi
mant. Illi nanq; cum unigenitũ opus ac fabricatorem dei esse dicunt, & illum nihilo minus ad
dorant, ac nonnúnq; etiam ueneratione afficiunt, aperte Gentilismũ creaturæ seruientes & non
deo introducunt. Iudæi uero deum ex deo negantes, & nomine quidem filium confi
tentes, re ipsa uero ab ueritate substantiam illius reprobantes, Iudaïsmum inducunt
nouant. Nam quando uerbum illum esse confitentur interno uerbo consentiunt &
cum sapientiam illam esse dicunt, simile quiddam faciunt habituri quod in anima rationem
consistit. Quapropter & unam constituunt patris & filii personam, quod & homo
unus dicatur, non duas, propter uerbum quod habet & sapientiam. Atq; Ioannes
gelista mox in Euangelio sui exordio clamat, dicens. Et deus erat uerbum. Quo tanè
sententia propriam eius substantiam tribuit. Si nanq; in corde erat uerbum, quo
modo deus erat? Quando erat apud deum? Neq; enim uerbum quod in homine
est, homo, neq; apud hominẽ esse dicitur, sed in homine. Etenim nec uiuidũ est, nec
subsistens. Deus uero uerbũ uita est & ueritas. Et nostrũ uerbum, simul atq; dictum
est, amplius non est. Sed de uero uerbo quid dicit psalmus? In æternũ domine uer
bum tuũ permanet in cœlo. Et hinc quidẽ hoc bellum mouetur, ex alia uero parte,
qui sit, & qualis est contra ueritatem iacta? Illi substantiam quidem filii conce
dunt, & propriam illo personam & patri quoq; propriã statuunt, inæqualitatem
uero naturæ introducunt, & nomen filii, si uocem spectes, concedentes, recepta ad
creaturam usq; illud deducũt. Nihil ueriti uocem domini, qui se ipsum patrem inde
re gestienti discipulo offendit dicens. Qui me uidit patrẽ uidit. Hæc autem uox, si
rectè reputetur, utrorumque blasphemias obturat. Neque enim patrem se ipsum
esse dicit, qui personas confuse diuidit, cum dicit, qui uidit me. Nam hinc pro
priam suam personam demonstrat. Cum uero subiungit, uidit & patrem meum,
ad patris personam respicit, & manifeste illum a sua diuidit. Quod & in eò fac
ubi dicit. Nec cognouistis me, & patrem meum utiq; cognouistis. Non enim ista
personarum confusionem significant, sed indifferentem per omnia diuinitatem cõ
mendant. Audiant autem hunc ipsum sermonem aduersarij quoque, quod pater
na gloria priuatus non sit qui, ut filius paternæ dignitatis consors est. Alienum e
nim genitor non genuit, sed talem qualis ipse est. Audiat Anomius. Ego & pater
unum sumus. Audi & tu Sabelli. Ego exiui a patre, & ad ipsum uado. Vterque mal
neri suo ex euangelij doctrina remedium sumat. Et tu quidem unitatem ad tenen
dam naturæ indifferẽtiam hinc colligе, tu uero ex eo quod dicit, exiui a patre & ad
ipsum

A ipſum uado, differentiam perſonarum diſcc. Coëamus igitur in iſtis, & pacem amplexi prolixum illud contra pietatem bellum, abiectis impietatis armis ad nocendum acutis, & lanceis in aratra, gladios uero in falces commutatis, ſoluamus. Neq; tu tantum dicas, ſed conſequere eum qui dixit. Non ſum ſolus ſed pater qui miſit me, mecum eſt. Alius itaque eſt pater qui miſit, & alius filius qui mittitur eſt. Et iterum, Ego, inquit, teſtimonium de me ipſo perhibeo, & teſtimonium perhibet de me qui miſit me pater. Et in lege ueſtra, inquit, ſcriptum eſt, quod duorum hominum teſtimonium uerum ſit. Numera, ſi placet, perſonas. Ego, inquit, unus ſum, qui teſtificor. Et teſtificatur de me qui miſit me. Ecce duos teſtes. Ego non audim ita numerare. Verum dominus ipſe ita docuit dicēs In lege ueſtra ſcriptū eſt, quod duorum hominum teſtimonium uerū ſit. Tu uero, qui alio impietatis genere deo repugnans, filium deo natura non eſſe ſimilem dicis, qui æqualitatem negas, ac utrāq; ſeparationē inducis, Paulum reuerere dicentem. Qui eſt imago dei inuiſibilis, ac imagini uiuenti hoc tribue, quod uitæ, ut archetypo ſuo, per omnia ſimilis ſit. Confitere patrem filium genuiſſe, non ut creaturam condidiſſe. Et in uera patris confeſſione parē honorem filio cum patre adſcribe, memor Euangelici teſtimonij, quod deum patrem ſuum eſſe dixit, æqualem ſeipſum deo faciens. Æqualem autem eſſe patri, de natura, non de corporali quadam admenſuratione intelligendum eſt: Quomodo uero rapinam nō eſt arbitratus æqualem eſſe ſe deo, ſi nunquam deo, ut tu blaſphemas, æqualis fuit? Quomodo in forma dei fuit, qui ſecundum tuam opinionem nunquam deo ſimilis fuit? Talis quidem utrinq; pugna nobis eſt, ueritas uero quæ? Neq; tibi horror ſit confiteri perſonas, ſed dic patrem, dic & filium,

B non uni rei duo nomina tribuens, ſed ex utraq; appellatione cuiuſq; proprium intellectum edoctus. Grandis enim improbitas eſt, non admittere doctrinas domini, tam conſpicue perſonarum nobis alterationem ſecernentis. Nam ſi abiero, inquit, rogabo patrem, & alium uobis paracletum mittet. Filius itaq; eſt rogans, pater qui rogatur, paracletus uero qui mittitur. An nō igitur manifeſte impudens es, qui cum audias, ego, de filio, ille, de patre, alium, de ſpiritu ſancto, omnia miſces, omnia confundis, & uni rei omnes haſce appellationes imponis? Attamen rurſus neque tu perſonarum diuiſionem rapinæ loco ad impietatem tuam ſtabiliendam abripito. Licet enim numero duo ſint pater ac filius, natura tamen diuiſi non ſunt, neque qui duas perſonas dicit, ſtatim alienationem inducit. Vnus deus eſt, & pater, unus deus & filius non dij duo. Nam patri filius ſimilis eſt. Non enim aliam in patre diuinitatem intueor, & aliam in filio, neq; aliam illius & aliam huius naturam pono. Vt igitur perſpicua tibi ſit perſonarū proprietas ac differentia, numera ſeorſum patrem, ſeorſum quoq; filium. Ne uero in errorem plurium deorum deficias, unam in utroq; eſſentiam confitere. Hoc pacto & Sabellius cadet, & Anomius conteretur. Quando uero unam eſſentiam dico, ne duas perſonas ex una tanquam in duas partes diuiſa cogitare uelis, ſed ex principio patris filium ſubſiſtentem, non patrem & filium ex una eſſentia, quaſi præcedente, deſcendentes. Non enim fratres dicimus, ſed patrem ac filium confitemur. Quod autem ad eſſentiam attinet, pares ſunt. Ex patre nanq; filius, non mandato factus, ſed ex ilius natura genitus eſt, non ſeparatus a patre, ſed ex patre ſempiternè perfecto, perfectus reſplendens. Nolo autem mihi quotquot uel non perfecte dictis noſtris attenditis;

modum edoctus es. Nec obijcias mihi arguta illa & captiosa, uel ingenitus esse spiritus uel genitus. Quod si ingenitus est pater, si genitus, filius est: si uero nihil horum, ergo creatura est. Ego uero agnosco illum quidem cum patre, patrem uero esse non ita, & cum filio illum coniunctum accepi, filium uero appellatum non accepi. At coniunctionem quidem quæ cum patre est intelligo, ex eo, quod ex patre egreditur, quæ uero est ad filium, inde quod audio. Qui spiritum Christi non habet, hic non est eius. Si enim Christo coniunctus non est, quomodo Christo coniungit? Audio illum & spiritum ueritatis dici. Dominus uero ueritas est. Quando uero audio spiritum adoptionis uocari, admoneor unitatis quam iuxta naturā habet cum patre & filio. Quomodo namq; adoptaret quod alienum est? Quomodo appropriaret & coniungeret quod peregrinum est? Ad hunc itaq; modum nec noua uerba fingo, neque spiritus maiestatem reprobo. Eos uero qui creaturam illum uocare non uerentur deploro ac defleo, quod modico sophismate seipsos, & fucato paralogismo in barathrum abneant. Quoniam enim, inquiunt, mens nostra hac tenus comprehendit, nec quicquam est in rebus existentibus quod non in distinctionem hanc rerum existentium cadat, ut uel sit ingenitum, uel genitum, aut creatum, & spiritus nec ad primum, nec ad alterū referri potest. necessarium ergo est, ut ad tertium referatur. Hoc uestrum, ergo, sempiternæ uos maledictioni obnoxios constituet. Omnia ne scrutatus es? Vniuersa ne cogitationibus tuis isti diuisioni subiecisti? Nihil inexquisitum reliquisti? Concta mente tua complexus es? Omnia intellectu tuo comprahendisti? Nosti quæ sub terra sunt? Nosti quæ abdita sunt in profundo? Dæmoniaca iactantia est, quæ dicit, noui ego numerum arenæ, & mensuram maris. Si uero multa ignoras, & quæ ignoras cognita innumeris modis superant, qua nam ratione non cum omnibus & eam ignorantiam de modo essentiæ spiritus sancti, quæ periculo caret, absque ullo pudore fateris? Mihi uero nō uacat, ut rationem tuarum uanitatum arguam & offendam quam multa sint in rebus existentibus, quæ intellectus tui rationes superent. Illud libenter hanc rogarim eos qui uestræ partis sunt. Affirmo autem, quod dicta te impie huius uaniciei, qua spiritum sanctum creaturam esse dicis, pœnitebit. Non abhorres a peccato illo irremissibili? Aut quid putas unquam ira impie blasphemari posse, quod istam blasphemiam adæquet? Ex una namq; hac uoce, omnia unum sunt peruersissime. Alienatio a deo, quod ad ipsam attinet naturam, seruituris humilitas, munera obeundorum ministeriorum, priuatio sanctimoniæ, dum illa non adest quæ ex natura est & opus est spiritus, ut eius sit particeps, quæ est ex dispensatione gratiæ, ut & reliqua habent, quotquot sanctificata sunt. Et quemadmodum datur nobis manifestatio spiritus ad utilitatem, & ut unicuique secundum fidei analogiam admensuratur, ita erit & spiritus sanctimoniæ particeps, si secundum pneumatomachorū opinionem creatura est. Imò ne committamus, ut illorum stultitia inculpata uideatur, qui se omnia intellectu apprehendisse putant. Respondeant itaque nobis, quæ sit uisibilis huius solis essentia, An unum sit ex quatuor elementis, uel compositus sit ex illis. Atnec; terra est, neque aqua, nec ignis, nec aer. Nam ista directe mouentur, Alia quidem sursum, alia uero deorsum ad ima. Terra & aqua ad inferiora deferuntur, propter grauitatem

τὰ τῶν ὑπὸ γῆν καὶ ἐν ἀβύσσοις εἰδὼς ἢ πάντας ὑμᾶς κατασκέψεται.

πῶς τοῦτο ἐκφεύξῃ τὸ κρῖμα τοσοῦτον;

a grauitatem: aër & ignis ad ſuperna mouentur propter leuitatem. Solis autem motus circularis eſt. Itaque nullum eſt ex quatuor elementis. Quum neque compoſitus eſt ex ipſis. Nam compoſita ægre coniuncta continentur, propterea quod ex contrarijs conſtituta ſunt, quorum quodq; renitenti motu alius aduerſatur. Solis uero motus indefeſſus eſt, adeoq; & irremiſſus, & ob id non compoſitus. Atqui in corporibus ita comparatum eſt, ut uel ſimplicia ſint uel compoſita. Solis uero corpus nec ſimplex eſt, neque enim directe mouetur: nec compoſitum, quandoquidem abſque ulla moleſtia mouetur. Non eſt igitur, ſol. Tales ſunt arguæ illæ ueſtræ diſtinctiones, apud eos qui oculis præditi ſunt, ridiculæ. Rurſus reſpondeant quomodo uideamus nos homines. An ita, ut formas rerum uiſibilium apprehendamus, uel, ut uirtutem quandam ex nobis foras emittamus. At neque uiſibilium rerum imagines apprehendimus, quomodo namque ex quo illi pupillæ foramini hemiſpherium hoc cœli repræſentaretur, neq; quicquam ex nobis emittimus, nam quo pacto quod emitteretur ex nobis ad amplitudinem illam cœli complectendam fatiſceret? Si uero neque rerum uiſibilium ipſi imagines apprehendimus, nec aliquam è nobis facultatem emittimus ergo non uidemus. Quid igitur? Arguam ne ueſtros ſyllogiſmos, uel imprecabor uobis, ut ueræ ſint ueſtræ concluſiones? Quid intereſt inter huiuſmodi ſermones, & ueſtram de ſpiritu ratiocinationem, quam apud miſeras mulierculas, aut eunuchos mulierculis pares ac uic nos iactatis? Audi citra moleſtiam ac contumeliam. Si ex deo eſt ſpiritus, quomodo inter creaturas illum collocas? Non enim illud mihi dices, quod omnia ex deo ſunt. Quemadmodum enim Chriſtus dei quidem dicitur, non tamen creatura eſt ut nos (Nam Chriſti nos ſumus, Chriſtus uero dei. At aliter nos Chriſti dicamur, nempe ut ſeruus domini, aliter Chriſtus dei, utpote filius patris, dicitur) ita & ſpiritus, non ideo quod omnia ex deo ſunt, & ipſe, ut omnia reliqua, ex deo eſt. Non enim quoniam & adminiſtratorij ſpiritus ſunt ſimilis illis eſt & ſanctus ſpiritus propter ſpiritus appellationē. Nam unus eſt uere ſpiritus. Vt enim multi quidem ſunt hin, unus autem eſt uerus filius, ita & omnia ex deo eſſe dicuntur, proprie tamen & filius & ſpiritus ſanctus ex deo ſunt. Nam & filius à patre egreſſus eſt, & ſpiritus quoque a patre progreditur. At filius quidem ex patre per generationem, ſpiritus uero ex deo modo arcano & ineffabili. Quantum itaque periculi eſt extenuare gloriam paracleti. Gloriam, quæ ſibi impēdatur non agnoſcit filius dehonestato ſpiritu. Nam ille me, inquit, glorificabit. Non ut ſeruus cum creaturis. Etenim ſi cum omnibus glorificaſſet, non eſſet dictum a domino, ille me glorificabit. Iam uero, quoniam glorificationem ad unum ſpiritum refert, excellentem quandam quæ aliorum glorificationem ſuperet gloriam commendat. Non enim ut illi qui dixerunt, Gloria in excelſis deo, ſed quemadmodum is qui dixit, pater, glorifica me te. Opus quod dediſti mihi cōſummaui. Et ut pater filium glorificat dicēs. Et glorificaui te atq; iterū glorificabo, ita & ſpiritum filius in ſuam ac patris cōmunionem aſſumit. Aut oſtendat mihi quiſquam maiorem iſta gloriam, & omnia fatebor uerè ac rectè ab aduerſarijs dici. Qui uos ſpernit, me ſpernit. Quare? Propter ſpiritum uidelicet habitantē in ipſis. Itaq; qui nō cohoneſtat ſpiritum, nec filium honore afficit. Qui uero filium honore non afficit, nec patrem

cohoneſtat. Itaque ad hunc modum circa unum aliquid eorum quæ etedendae ſunt perfidia, totius diuinitatis abnegatio eſt. Si creatus eſt ſpiritus, diuinus non eſt. Atqui ſpiritus, inquit, diuinus qui me fecit. Et adimpleuit, inquit, deus Beſeleel, ſpiritus diuinus, ſapientia & prudentia. Vbi igitur inuenis numen uicinum fieri, creatura ne hoc ſit an diuinitate? Quod ſi creatura dixeris, & patrem ipſum domini noſtri Ieſu Chriſti creaturam dices. Scriptum eſt enim de illo. Sempiterna ipſius potentia ac diuinitas. Si uero diuinitate, reiecta blaſphemia, agnoſce patris authoritatem ac uolũtatem. Ita ne omnis intelligentiæ expers es, ut neque ipſa uoce addiscatis, ut recte ac competenter de ſpiritu ſentias?

DE MARTYRE MANANTE BASILIVS Magnus Muſculo interprete.

Non ignoro quanta ſit encomiorum publici conuentus magnitudo. Atut illam ſcio, ita & imbecillitatem meam ſentio. Cauſa nanque ipſa exigit, ut dignum quid dicatur his qui cõuenerunt, & quod ſpei reſpondeat, quam ille de nobis conceperunt, ipſi demum quoque argumento quod tractandum eſt. Quoniam maxima ex parte martyrum horum memoriam agimus, erecta eſt cuiuſque mens, & paratus auditus, expectans ut dignum aliquid tanto martyre dicatur, quod & Eccleſiam deſiderio circa illum permouet. Ita nanque comparati ſunt, uiueri & candidi filij, ut magnifica de parentibus ſuis exquant encomia, nec facile ferant amplitudinem eorum quæ decantanda ſunt, per dicentis periclitari humilitatem. Quapropter quanto maior eſt numerorum ad audiendum auditas, tanto maius imminet dicenti periculum. Quid igitur faciamus? Quomodo & deſiderijs ueſtris ſatisfaciemus & ne ipſi temeritatem nimij ardoris adhibeamus ad ea quæ tractanda iam ſunt adferentes inutiles uobis, cuiuſque animum adhortabimur, ut quæ in cognitione habet ad memoriam reuocans ac mente renouans, ex ſe ipſo ſibi admoniam paret, ut proprijs ædificatus ſubſidijs domum reuertatur. Memores eſtote martyris quotquot hodie conuenitis, quotquot in hoc loco conſtituti adiutorem ipſum ad precandum habuiſtis, quibuſcunq; ex nomine aduocatus ipſis adfuit operibus, quotquot aberrantes ad uiam reduxit, quoſcunque famate reſtituit, quibuſcunque pueros iam mortuos ad uitam reductos reddidit, quotquot uitæ terminos prorogauit. Collectis in unum his omnibus ex communi Symbolo, martyri encomium conſtruite. Conferte inter uos mutuo, quæ quiſque nouit illa ſubministret ignoranti, quæ ignorat, illa accipiat ab eo qui nouit, atque ita quaſi ad communium quod quiſque habet, conferentes, noſtræ ignoſcite imbecillitati. Iſta nanque demum ſunt martyris encomia, ſpiritalium chariſmatum diuitiæ. Non enim eſt, quod illum more ſecularium & externorum encomiorum cohoneſtemus. Non eſt cur patres ac progenitores illuſtres proferamus. Nam turpe eſt alium de ornare eum qui propria ipſe uirtute illuſtris eſt. Lege nanq; conſuetudinis talia inter encomia uſurpant. Alioqui ueritatis lege, quæ cuique ſint propria, ad ferenda encomia exiguntur. Neque enim uelocem equum reddit, quod is, unde natus eſt, ad curſum aptus fuit, nec canis encomium eſt, ex uelociſſimis prognatũ eſſe. Sed quemadmodum & aliorum animantium uirtus in unoquoq; propria conſideratur,

a conſideratur, ita & propria uiri laus eſt, cuius ex rebus ab ipſo bene geſtis teſtimonium habet. Quid filio confert, de illuſtri natum eſſe parente? Ita hic martyr non accepit aliunde quem habet ſplendorem, ſed ipſe per uitæ conuerſationem gloriæ faculam accendit. A Mamante reliqui, non ab alijs Mamas gloriam habet. Hi pueri, qui pietatem ab illo ſunt edocti, per illum ſunt in honore. Nam ipſe ex ſeipſo uirtutem quaſi ſcaturigine quadam producit. Non habet ut torrens, qui ex alieno confluxu gloriosus apparet, ſed fons eſt, decorem ſuum ex proprijs uenis eſſundens. Celebremus uirum non alieno ſed proprio ornamento decoratum. Vides eos qui equeſtri certamine uicerunt, quàm ſplendida illorum monumenta, quomodo lapides ſint neglecti? Ad martyris uero memoriam & tota regio mota eſt, & ad illius feſtum diem urbs uniuerſa immutata geſtit. Nec cognati diu tum ad maiorum ſuorum ſepulchra declinant, ſed omnes ad pietatis locum tendunt. Patrem hunc ueritatis ducem, & non eos qui corporum ſunt parentes, duces appellitant. Vides honorem conſtare ex uirtute non ex diuitijs? Ita Eccleſia in quibus eos qui præceſſerunt honorat, ad ea ipſa ſectanda admonet præſentes, ac ſi dicat, noli diuitias ſectari, noli deditus eſſe ſapientiæ huius mundi quæ abolebitur, neque gloriæ, quæ caduca eſt ac fluxa. Hæc enim una cum ipſa uita pereunt. Sed pietatis eſto ſtudioſus operator. Illa te ad cœlum uſq; extollet, illa & immortalem tibi memoriam, & perennẽ apud homines gloriam per hoc parabit, quod eos qui præceſſerunt honore afficit. Si quiſquam igitur paſtoris memor eſt, ne admiretur diuitias. Conuenimus enim non ut diuitem laudemus, ne diuitem admiratus deorum abeas, ſed ut pauperitatem cum pietate cõiunctam extollamus. Paſtorem eſſe nihil habet magnificum, nihil quod ſapientiæ & induſtriæ referat exercitium. Cauè ergo adiracundiam motus probri gratia cum qui te læſit paſtorem uoces, nihil habentem, niſi quod ad uictum attinet quotidianum, peram & clauam remiſiſſe, tanquã diurna ſubſidia geſtantem, nullam craſtini curam habentem beſtijs hoſtem, animalibus inſuetis cõpaſcuum, forum ac tribunalia fugientem, ſycophantarum ac mercatur æ ignorantem, diuitias neſcientẽ, propriũ tectum non habentem, ſed ſub eo quod mundo commune eſt agentem, noctu ad cœlum ſuſpicientem, & per aſtra conditoris admirabilem potentiam cõſiderantem. Ne pudeat nos ueritatis. Ne fabulatores illos extraneos imitemur, ne ueritatem uerborum ornatu obuelemus. Nuda eſt ueritas, abſque patrocinio ipſa ſeipſam declarans. Humilitatem illius multo ſermone, imò magis encomio celebrabis. Paſtor ac pauper. Hæc ſunt homini Chriſtiano ornamenta. Si doctrinæ pietatis duces inquiſieris, piſcatores inuenies ac publicanos. Si diſcipulos † coriarios pauperes. Nuſquam ſplendor. Heu omnia cum ipſo mundo abolentur. Videte igitur, cuius hominis diẽ feſtum agamus, cuius gratiã alacres omnes ſimus, propter quem immutata ſit ratio uitæ noſtræ. Quomã uidelicet paſtoris admoniti ſumus. Ne cõtemnas uirum ubi paſtorẽ audis. Qui deo primus placuit, Abel, paſtor fuit. Quis illũ imitatus eſt? Moſes magnus ille legiſlator, qui ut periculũ declinaret quo a Pharaone imminebat, aufugit, † qui paſtorũ deteſtatus fuit inſidias, ille mẽſ; pecudes paſcit in monte Choreb & per paſturã ad colloquiũ dei peruenit. Angelũ in Rubo nõ iudicio diſceptans ſed paſtorẽ agens, cœleſti colloquio dignatus uidit. Quis Moſen ſubſequutus eſt? Iacob patriarcha qui pecudes paſcendo pro ueritate patientiã oſtẽdit & in modica imagine uniuerſam uitam ſuam

† uel ſuteres.

ὁ μισθὸς τῶν σωνόμων τοιμένων. quod etiam de eo poteſt intelligi, quod rixes fratrum Ebræorũ ferre nõ poterit

ſuam quaſi quodam charactere obſignauit. Cui conuerſationis huiuſmodi zelum poſt ſe reliquit? Dauidi. Dauid à pecudum paſtura peruenit ad Regnum. Sorores quædam ſunt paſtura & Regni adminiſtratio. Niſi quod illa irrationalium, iſta uero rationalium animãtium curam habet. Ita ſcilicet ad maiorem illa ſcientiam trãſitum habet. Quapropter dominus utramque complexus & paſtor eſt & Rex, irrationales paſcens, maiori ratione præditos ſub Regni gubernationem includens. Vis diſcere quãtæ dignitatis ſit paſtor? Dominus, inquit, paſcit me. Quomodo uero Regiæ gubernationis ſoror eſt paſtura? Quis eſt iſte, inquit, Rex gloriæ? Quilic paſtor, hic Rex dicitur. Nec putes illum ab alijs quidem paſtorem uocari, ipſum uero id appellationis pudoris gratia non agnoſcere, quin ipſe degeneres paſtores compeſcens, in ſeipſum ueræ paſturæ teſtimonium transfert. Ego, inquiens, ſum paſtor ille bonus. Arcet degeneres, & ueritatem ſibi ipſi uendicat. Ego ſum paſtor ille bonus. Diſce quis ſit paſtor, & quis ſit bonus ille. Ipſe hoc interpretatur. Verus paſtor animam ſuam ponit pro ouibus. Mercenarius uero, & qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues propriæ, illi nihil eſt curæ quando lupum uenientem uidet. Hic quærit Eccleſia, ſi dominus paſtor eſt, quis ſit mercenarius paſtor. Num diabolus? Et ſi diabolus mercenarius paſtor eſt, quis ſit lupus. At lupus diabolus eſt beſtia immitis, rapax, inſidioſa, communis omnium hoſtis. Habeat propriam appellationem mercenarius paſtor. Tunc quidem mercenarios paſtores dominus eos uocauit qui tunc degenerauerant. Sunt uero & nunc qui non ut proſint ouibus paſtores agunt, quibus propriè mercenariorum appellatio conuenit. Tunc principes ſacerdotum notabantur, & phariſæi, & omnis illa Iudaica ſecta. Illos dixit mercenarios eſſe paſtores, qui non ueritatis ſed quæſtus ſui gratia paſcendi poteſtatem uſurparant, qui uano prætextu precationibus inſtabant, ut panem comederent uiduarum & orphanorum. Mercenarij ſunt, qui proprium compendium curant. Qui præſentia ſectantes ad futura non adſpiciunt: mercenarij ſunt non paſtores. Et nunc mercenarij multi ſunt, qui pro miſera gloriola uitam ſuã impendunt ac produnt, qui iam quoque contra ſana domini uerba ſchiſma ſuſcitant. Cum enim & tum eadem dominus dixiſſet, ſchiſma inter Iudæos oriebatur. Quidam dicebant, dæmonium habet, quidam uero, dæmon oculos cæcos ut uideant illuminare nõ poteſt. Vides ueterem hunc eſſe ſchiſmatis morbum? Mox enim uentilabrum adeſt. Paleas ſecernit a frumento, & quod leue eſt & inſtabile ſeiungit ab eo quod alendi uim habet. Quod aũt ſpirituali conueniens eſt alimoniæ, agricolis deputatur. Qua propter ſchiſma factũ eſt, & alij iſto, alij alio modo præſtantes fuerũt. Iudæorũ eſt in partes ſcindi. Eccleſia uero dei, tunicã inconſutilem, deſuper contextã adepta, quæ à militibus ne ſcinderetur conſeruata eſt, Chriſtũq; induta ueſtimentum illius ne ſcindat. Et cognoſco oues meas, & cognoſcunt me meę. Et hęc ad blaſphemiæ ſuæ ſtructurã rapuit hæreticus. Ecce, inquit, dictũ eſt, cognoſcũt me meę, & cognoſco oues meas. Quid ergo uocat cognoſcere? An eſſentiã ſuã intelligere? An magnitudinẽ emetiri? An ea contra diuinitatẽ ſentire, quæ tu ore impudenti & temerario pnuntiaſti? uel non ex præcedentibus menſurã cognitionis huius intelligis, quid in deo cognoſcamus? Oues meæ, inquit, uocẽ meã audiũt. Ecce quomodo cognoſcatur deus. Ex eo quod præcepta illius audimus, ex eo q; illa audiẽtes opere adimplemus. Hęc demũ eſt cognitio dei, obſeruãtia uidelicet pceptorũ dei, nõ inanis illa curioſitas,

Arioſitas,non eſſentiæ dei & ſupra mundanorum mueſtigatio,non rerum inuiſibilium conſideratio. Cognoſcunt me noua,& cognoſco meas. Satis ualet ſcire,patrem eſſe bonum,animam ſuam poſſe pro ouibus. Terminus hic ſit diuinæ cognitionis. Quantus uero ſit deus & quæ eius menſura, & quanta eſſentia, talia ſolutam ſunt periculoſa ei qui rogatus perplexa,& talium medicina eſt ſilétium. Oues meæ, uocem meam audiunt. Euidenter inquit,non diſputant Hoc eſt, non ſunt inobedientes,non contendunt. Audiſti filium,at non ita generationis modos Neq; igitur uel a me petere, uel ipſe rationem reddere, de quibus nulla poteſt haberi ratiocinatio,neque per ſchiſma quæ ſecundum eſt ſe patere uobis. Hac ratione prædicans Euangeliſta communiuit ad cautam reddendi. Audiſti hoc ane, & cognouiſti? Audis. In principio erat uerbum, ne filio humanam eſſe progeniem putes, quæ ex non exiſtente prouenerit. Verbum filium eſſe dixit, propter inſolubilem ſimilitudinem: propterea quod tempori ſubiectus non eſt: principium,ut naturæ patri coniungeret. Vides morigeram ouem,iam quomodo audiat uocem domini? In principio,inquit,& erat, & uerbum. Ne dicas,quomodo erat? Erat, ſi erat, genitus non eſt. Et,ſi genitus eſt,non erat. Oracula non eſt ita dicens. Pellis quidem eſt intus uero lupus latet. Qui hæc dixit, pro inſidiatore habeatur. Oues meæ, uocem meam audiunt. Auditu ſimum: Intelige hic ſimilitudinem quam habet ad patrem. Similitudinem dico propter imbecillitatem ualentiorum corporum. Et alioqui ueritas ita habet. Non enim uereor accedere ueritati. Non ſum ad ſycophantiam commodus. Verbo patris & filij identitatem ſeruo. Proprietatem in ſubſiſtétia filij,formam intelligas paternam, ut exacte imaginis rationem cuſtodias, ut competenter de deo ſentias. Ego in patre,inquit, & pater in me eſt Non confundit eſſentias, ſed uel ſimilitudinem identitatem exprimit. At enim dilecte res iſta ſumme uidetur contraria, utpote quod ueſtra audiendi obedientia imbecillitatem noſtrã adegit in medium aliquid adferre ac dicere,ut potentia dei in organi imbecillitate potiſſimum illuſtraretur. Nam hac ſortan ratione imbecillitas noſtra ſuperabundauit, ut hoc amplius glorificetur qui quod infirmum eſt corroborat. Qui uero noſtram hanc panegyrim reduxit,& finem fecit anni præteriti uotis, ac initium dedit temporis tam immineti(Hæc nanque dies præteriti nobis temporis circulum terminat, & rurſus inituum eſt iam aduenienti)qui & nos huc congregauit,& futuri energiam largitur, in illo nos cuſtodiat in lemnes,illæſos, & a lupi rapacitate ſecuros, & Eccleſiam hanc immotam,ac magnis martyrum turribus munitam conſeruet,& omnes furentium hæreticorum inſidias & incurſus in tranquillitate ac ſilentio auertat,nobis uero donet ut diuina oracula diſcamus, & doceamus, lubmiſſa a ſpiritu ſancto gratia cui cũ patre & filio ſit gloria & imperiũ, nunc & ſemper & in ſecula ſeculorũ. Amen.

π. λιπραγμοσυνη.

διὰ δὲ ἐνιαυ τῶν διαστατο πέρων σωμάτων.

EASILIVS MAGNVS DE BARLAAM martyre Muſculo interprete.

PRimũ quidẽ ſanctorũ mors planctu ac lacrymis celebrabat. Vehemter mortuũ Iacob deflerunt Ioſeph. Et Moſis mortẽ Iudæi haud parũ plãxerunt. Samuẽlẽ quoq; multis lacrymis ornarũt. Nunc uero morientibus ſanctis exultamus. Triſtiũ nanq; poſt crucẽ domini immutata eſt natura. Iã nõ animpius ſanctorũ obitus lamentationibus proſequimur, ſed tripudijs diuinis circũplorum ſepul-

rum ſepulchra ueluti choreas ducimus. Somnus autem iuſtis eſt mors. Imò ma-
gis migratio ad uitam meliorem. Hinc eſt quod martyres exultant dum trucidan-
tur. Nam deſiderium felicioris uitæ iugulationis dolorem extinguit & emortuum
reddit. Pericula non reſpicit martyr, coronas reſpicit, plagas nō horret, ſed præmia
numerat. Non uidet lictores inferne flagellantes, ſed angelos ſuperne lætis omini-
bus acclamantes imaginatur, non ſpectat ad temporaria pericula, ſed ad præmio-
rium æternitatem. Splendidum & a nobis iam arrhabonem aſſequitur, dum diui-
nis acclamationibus ipſi applauditur ab omnibus, & innumeros undtos è ſepul-
chris conuerrit & attrahit. Hoc ipſum ſane hodie forti ac ſtrenuo Barlaam uſuue-
nit. Inſonuit enim bellica martyris tuba, & armatos pietatis milites, ut uidetis col
legit. Athleta Chriſto adhærens prædicatus eſt, & ſtatim excitatum eſt Eccleſiæ
theatrum. Et quemadmodum fidelium Dominus dixit, Qui credit in me, etiam
ſi mortuus fuerit, uiuet, mortuus eſt fortis Barlaam, & applaudit illi panegyris.
In ſepulchro conſumptus eſt, & ad conuiuium aduocat. Nunc tempus eſt ut ex-
clametis. Vbi eſt ſapiens, ubi ſcriba? ubi diſceptator ſæculi huius? Agreſtis ho-
mo inſuperabilem nobis hodie pietatis exhibet doctrinam, quem Tyrannus ra-
puit quidē, ueluti facilem prædam ac uenationē nactus, poſtea uero inſuperabilem
militem ſenſit, quem tanquam inſana ac delira loquentem riſit, mox uero angelica
uirtute ſtrenuum horruit. Mores enim hominis non fuerunt cum organo linguæ
barbari, nec ratio cum ſyllabis claudicare uiſa eſt. Sed erat alter Paulus cum Paulo
dicens, etiamſi ſermone ſum rudis, non tamen ſcientia. Torpebant iam flagellan-
do lictores, martyr uero robuſtior inueniebatur. Lacerātium manus eneruebantur
uerum mens lacerati haud quaquam flectebatur. Neruorum harmonias iam la-
gra remiſerāt, ac fidei uigor uehemētius ſtringebat. Perfoſſa latera abſumebantur,
mentis uero philoſophia florebat. Maior carnis ipſius portio emortua erat, at ipſe
martyr quaſi nōdum inito certamine firmus erat. Nam quando pietatis amor ani
mum hominis præoccupat, quodcunq; illi pugnarum genus ridiculum reddit, &
quotquot illum deſideratæ rei gratia conuellunt, delectant magis quam conſter-
nant. Teſtis mihi eſt affectus ille ac deſiderium Apoſtolorum, unde ludrorum
ipſis aliquanbo flagella iucunda reddita ſunt. Abibant enim, inquit, gaudentes à
conſpectu concilij, quod digni habiti eſſent, qui pro nomine Ieſu contumeliam pa
terentur. Talis & nobis hodie laudatur miles, qui ſupplicia loco gaudij duxit. Fla-
gellis ſe tanquam roſis impeti arbitratus, pietatis obfuſcationem non ſecus atq; ia-
cula quædam declinauit. Iudiciarium furorem quaſi quandam fumi offuſionem re
putauit. Efferas ſatellitum acies riſit, pericula calcauit, quaſi ſuper roſis tripudiaret.
Plagis affectus lætatus eſt, ac ſi honore afficeretur. In ſupplicijs uehementioribus
non ſecus exultauit, quàm ſi præclara brabia acciperet. Nudatos gladios deſpuit,
manus lictorum cera molliores ſenſit. Lignum tormento deputatum, ueluti ſalu-
tiferum complexus ſalutauit. Carceris clauſura quaſi prato quodam uiridi oblecta
tus eſt, tormentorum adinuentionibus ueluti uarijs floſculis iucundatus eſt. Dex-
teram habuit igne firmiorem, cuius illi machina poſtremò ab hoſtibus applicaba-
tur. Aræ nanq; pro more dæmoniaci libaminis, igne impoſito, martyrem adductū
ſiſtentes, focoq; incenſo dexteram ſupinam impendere iubentes, manu quaſi æreo
altari abutebantur, thure illi ardenti malicioſe impoſito. Sperabant enim ignis ui

expugnatam

A expugnatā manū neceſſariò ac uelociter incenſum thus in aram excuſſurā, papæ, quam multiuga ſunt impiorum præſtigia. Quoniam innumeris uulneribus, inquiunt, contriti noſti pugilis mentem non fleximus, uel manum illius flamma incendamus. Quoniam uariis machinis animum illius haud quaquam permouimus, dexteram ipſa a domo tam permoueamus. At nec hæc quidē ſpe miſeri potiti ſunt. Nam flamma manū quidem ambedit, perdurauit uero illa ueluti inſtar flammā ferens. Ferrum frementi igni non dedit, quemadmodum fugitiui & imbelles ſolent, ſed immota pectore ſtrenue contra flammam dimicans, & Prophetica martyrii uoces mentecaptas adminiſtrans, ut diceret, benedictus dominus deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum. Ignis cum manu confligebat, ſed ignis uincebatur. Luctabātur inter ſe flamma ac dextera martyris, ſed dexteræ noua quædam certaminum uictoria concedebat, dum flamma quidē per mediam manum exigebatur, ipſa uero manus adhuc ad luctam porrecta erat. O manum igne contentioſiorem, ò manum ab igne fleeti neſciam. Et ò igne a manu uinci doctum. Ferrum uidetur ignis tyrannide emolliri, at cedit ignis potentiæ. Solet illo lapidum quoq; uinci duricies. Nunc uero martyris dexteram extēſam ignis ille cōburens non flexit, cuius uigor omnia domat. Merito ſane martyr iſte ad dominum huius gratia clamaret: Tenuiſti manum dexteram meam, & in uoluntate tua deduxiſti me, & cum gloria ſuſcepiſti me. Quomodo te ò ſtrenue Chriſti miles appellabo? Statuam ne uocabo? Sed multum ita de tua tolerātia detriuero. Nam acceptam ſtatuam ignis emollit, dexteram uero tuam adigere non potuit, ut uel uiderctur aliquoſq; moueri. Si ferreum nominauero, & iſtam imaginem dexteritate B tua infectam inuenio: Nam tu ſolus flammæ perſuaſiſti, ne manum domaret, tu ſolus dexteram loco aræ habuiſti, tu ſolus ardenti dextera facies dæmonū percuſſiſti, & tunc quidem flammante manu capita illorum liquefeciſti, nunc uero eadem innumerata exercitus illorū pellundans exæcas. Sed quid puerili balbutie uictorem extenuo? Quin magnificentioribus laudum ipſius linguis cedamus. Sonantiores doctorum tubas ad illius præconia aduocemus. Exurgite nunc ò præclari athletarum & ſtrorum pictores. Mutilam ducis imaginē ueſtro illuſtrate artificio, & obſcuratus a me depictum coronatum athletam, ueſtrę induſtriæ coloribus conſpicuū reddite. Abibo certaminū ac uictoriarum martyris a uobis poſita imagine uictus, gaudebo tāti hodie per ueſtram dexteritatē uictoria ſuperatus. Video manus huius luctam cum igne exactius a uobis depictam, uideo alacriorem pugilem per ueſtram depictum imaginem: plorent dæmones & iam martyris in nobis perculſi uictoriis, ardens iterum illis ac uictrix manus oſtentetur, pingatur in tabula una & certaminum agonotheta Chriſtus, cui ſit gloria in ſeculorum ſecula. Amen.

BASILIVS MAGNVS DE PEONITENTIA

Vv. Muſculo interprete.

Rrogantiam eorum qui pœnitentiam abrogare audent, non ferēs obſeruādiſſimus frater, alterum iam nobis mandatum hac ipſa ſuperbia obſeruata miſit. Cordati uiri eſt dextram fratribus ad pœnitentiā porrigere. Sermo autem hic hominibus utiliſſimus eſt. Nemo enim hominum ſine peccato eſt. Nam uni hoc teſtimonij datur, quod peccatū nō fecerit. Loquamur uero de pœnitentia cū ex ueteri tum ex nouo teſtamento. Etenim illa the-

saurus sunt Ecclesiæ. Pœnitentiam autem non ita commendabimus, ut fratris peccatum promoueamus. Nolumus enim eum qui deliquit, peccato, spe pœnitentiæ, immorari, sed magis iacentem erigere studebimus. Desperatio nanque, quæ ab aduersarijs introducitur, cum qui semel cecidit, in peccatis uolutari ac perdurare pœnitentiæ uero expectatio iacentem surgere & amplius non delinquere hortatur. Qui uero nos sumus, ut deo præscribamus? Vult deus remittere peccatum quis prohibebit? Nos dicimus, non quid illi ausint, sed quid deus præcipiat, Num qui cadit, non resurgit? Contradicemus ne deo, qui cadit non resurgit? Non persuadit tibi nudo uerbo? persuadebit conspicuo exemplo. Quid enim tam non potest dari, atque coctanum? Quid nuis aut lanæ mundæ albedinem adæquare apud nos potest: Et tamen qui ista condidit dicit, Quod si peccata uestra fuerint sicut colores qui dum nequeunt, si lauemini, ad puritatem niuis mutabuntur. At ista rem illo non est post baptismum. Dixit enim, inquit, aduersarius, Lauemini, mundi estote. Hoc ipsum est quòd si ex nobis fatcatur effectus, libenter ex scripturis ostendamus, nempe, quod peccatorum remissio & post baptismum speranda sit. Non enim contradicendum est electis aduersum ea quæ leuia sunt, sed aduersa ea quæ in contrario sermone firmius obsistere ac remi uidentur. Donec enim repugnantia animis exempta non fuerint, curari non potterit, qui laborat. Verum quoniam quæ acerba sunt ac falsa locum non habent ut dulcescant & nos ex ueteri testamento iam loquamur, dicamus quid illi aduersum ea quæ ex ueteri testamento dicentur proferant. Dicent enim quòd si ante seruatoris passionem, priusquam sacer effe sanguis pro nobis effunderetur, ex ueteri testamento de pœnitentia nobis aliquid legeritis, dicimus in ueteri testamento quidem remissum esse peccatum, in nouo uero non esse remissionem, propter passionem. Nos uero si ex nouo testamento effuderimus quod & post baptisma & acceptum spiritum qui peccant a peccato per pœnitentiæ charisma reuocantur, manifestum erit & post baptisma pœnitentiæ locum esse ijs qui delinquerunt. Et quæ in ueteri tamen testamento habentur fidem habent & autoritatem pro statuenda pœnitentia. Vt attendentibus dico. Vnde & grauiora attingam, ut concepta spe postquam semel lapsi sumus in peccato non perseueremus. Non es persuasus per exemplum, uel iuramento affirmanti deo crede. Dicit enim deus. Viuo ego dicit dominus. Hoc iusurandum eò compert. Quoniam enim maiorem se non habet, iurat autem propter incredulitatem eorum qui pœnitentiam tollunt, uiuo ego dicit dominus, & nemo absterretur, quoniam nolo mortem peccatoris sed ut conuertatur & uiuat. Quid uult, uiuere uult peccatorem. Est ne deus etiam cum iurat ingenus cui credatur? An neq; uerbo, neq; exemplo, neq; iuramento fidem habes? Vel operibus crede. Non est subuersa Ninine. Pœnitentiam enim egit. Molestè ferebat Prophetа, quod non subuertebatur, & huius gratia exurgebat colocyntis. Respondet autem tibi dominus, ut memor sis ipsum esse bonum. Vereor autem ne audias ab ipso. An oculus tuus nequam est, quod ego bonus sum? Quis magis impius quam Achab descriptus est (ut scripturam legentibus loquor) Præter reliquas rapinas, & uineam, occiso illius domino, rapuit. Descendebat ad possidendum illam, descendebat, cum gaudio occurrit illi qui tristem redderet, qui argueret, Propheta non ut hostis, sed parcens. Pronuntiauit non suam ipsius sed domini sententiam. Lata sententia saccum induit Achab maie

statem

Isa. 1.

Vel silueſtris cucurbita.

Achab.

A ſtatem exuit. Scriptum enim eſt, quod ipſe Propheta qui ad ferendam condemnationis ſententiã miſſus fuerat, audierit a deo, quoniam precatus eſt Achab, minas ueritus, quæ illi minatus ſum in diebus ipſius non cuenient. Adigor ad boni pharmaci deliderium. Dauid, ſanctus ille, & poſt peccatum quoque ſanctus, ex decem præceptis tria, in una cauſa transgreſſus eſt. Quoniam uobis loquimur, dicamus hac de re clarius. Commiſſum eſt & homicidium, & adulterium, & alienæ uxoris concupiſcentia quoq;. Peccaui homo iuſtus, & iudicem ipſum proprij delicti conſtituit deus. Et quoniam trabem in oculo noſtro non uidemus, uidemus autem feſtucam in alieno, propoſuit illi cauſam ipſius tanquam alienã, dicens. Erant duo uiri in ciuitate una, ille diues, hic pauper. Dines habebat multas oues, pauper uero agnã unam quæ in ſinu ipſius quiebat (hoc autem eſt uxoris myſterium) & cum ipſo comedebat, & ex poculo ipſius bibebat. Diuiti uenit hoſpes quidam peregrinus (recte peregrinus dicitur hic hoſpes, non enim talibus aſſuecuerat Dauid) Hoſpes, inquam, peregrinus quidam ad diuitem uenit. Nolens ille hoſpiti de ſuis aliquid mactare, unam illam pauperis agnicula abreptam mactauit (Quantumuis ſane cadat uir robuſtus, mox tamen reſurgit) Moleſte factum hoc tulit Dauid erat enim ipſe Dauid, qui ceciderat) Viuit dominus, inquit, morte dignus eſt qui hoc fecit. Sententiam ipſe aduerſus ſeipſum tulit. Hanc ubi tulerat, Propheta declarauit quis hic homo eſſet. Statim Dauid ad pharmacum properauit, uidebat uulnus, confugit ad medicum. Peccaui, inquit. Et mox adhibita eſt medicina. Et dominus, inquit, tranſtulit peccatum tuum. Verum enim uis ſanctis imputare, unum ne peccatum, an multam iuſtitiam? Peccatum fecit? At multas quoq; iuſtitias fecit. Quid iuſtum eſt

B apud iuſtũ deum? An ut paucorum memor ſit, aut ut multorum obliuiſcatur? Sit æquilibrium. Et qua menſura menſi fuerimus eadem mẽſurabitur & nobis. Si peccata plura fuerint, cenſeatur peccator. Si uero plures iuſtitiæ æſtimetur iuſtus. Vnus & unus. Noſtra enim omnia ex eo quod ſuperat æſtimantur. Et eſt quod albo ſit magis album, & dulci, ſi compares, aliquid aliud dulcius eſt. Ita & iuſti ſumus, tanquam homines. Iuſtitiæ ratio non eſt eadem quæ peccati. Vnde filius dei iuſtitia dicitur. Nos uero ex iuſtitiæ participatione iuſti ſumus. Et Moſes lingua loquutus eſt aliquid, quod tamen hiſtoria non eſt comprehenſum. Et Abraham fide iuſtificatus fuiſſe inuenitur, & tamen inuenire eſt ubi hæſitauerit. Non accuſo iuſtos, ſed deum glorifico. Non illicio quenquã ut peccemus. Enoch deo placuit, ut ſcriptura dicit, poſteaquam genuiſſet filiũ. Si tum placuit, poteſt deo placere etiam qui talis non eſt ut merito placeat. Sed ueniamus ad nouum teſtamentum, licet e ueteri adhuc plura adferre poſſimus. Nam & Manaſſes, qui in templo dei quadriformia collocauit eidola, ut neceſſe eſſet cuiuis undelibet templũ ingreſſo, ante eidola procumbere, ubi pœnitentiam egit e captiuitate reuocatus eſt. At, ut dixi, ueniamus ad nouum. Ex illo nanq;, unde potiſſimum excludere uolunt pœnitentiam, pœnitentia potiſſimum prædicatur. Rogemus Seruatorem. Quare ad nos ueniſti? Reſpondebit. Non ueni ſeruare iuſtos, ſed peccatores uocaturus ad pœnitentiam. Sciſcitemur ab ipſo, quid portas in humeris? Ouem, inquit, perditam. Cuius gratia gaudent qui in cœlis ſunt? Unius peccatoris, inquit, pœnitentis gratia. Angeli lætantur, & tu pœnitenti hanc inuides lætitiam? Deus illum cum gaudio complectitur, & tu hoc prohibes? Cupidius ad bonum deum confugiamus. Duo, inquit, erant, ambo

Dauid.

Moſes & Abraham nõ omnino iuſti fuerunt.

Manaſſes.

Et filius prodigus.

fili? (non potes dicere, quod ista pœnitentia fuerit recedentis à Gentilismo, sed amebo erant fili, ex æquo cõsortes) Iunior quæ habebat ablumpsit, & cum iustus esset consumptis omnibus, exaudit. Cœpit pœnitere, properauit ad patrem, & quomodo illi sese applicaret studiosè cogitauit. Quid dixit ad patrem? Peccaui contra te, & coram cœlo. Hæc apud se consultauit, non ignarus bonitatis paternæ. Venit ad patrem causam dicturus, accessit illum, pudore suffusus. Tantummodo uoles, & ipse deus ultrò occurret. Cœperat dicere, & mox pater illum cõplectitur. Considera quæ sint patris uiscera, & spem uenia haud quaquam abiendes. Suscepit illum ac dixit. Matate uitulũ, & stolam proferte, eamq; primam, & annulum date in digitum eius. Hæc omnia peruersè quidem exponuntur, attamen breuiter declarant, quam bona sit uoluntas & animi propensio patris. filium pœnitentem complexi, non quatenus animo fenit, sed quatenus loquitur. Si uero molestè fers quod post pastũ porcorum, & cõsumptis iam omnibus a patre suscipitur, & molestè tulit hoc & frater, uerum patri non est probatus, sed pudore affectus. Et ficus illa post trium annorum culturam infrug fera, non exciditur, spe futuri fructus. Dominus condonat admissa, & tu contradicis? Num quisquam est qui sibi ipsi res proprias abripiat: Si uero deus condonat, quis est qui contradicat. Ita institui sumus, ut præcemur remitte nobis debita nostra, quoniam remittimus & nos. Tu remittis, & deus non remittit? Desinat esse medicus tui ipsius. Qua mensura mensus fueris, remensurabitur & tibi. Tu bonus es, es ac benignus, cum sis malus, & qui bonus est non magis hoc erit? Cum peccatoribus conuersatur Iesus, cum morbidis medicus. Indigne hoc ferunt Pharisæi, patres eorum qui nunc quoq; indigne ferunt. Non auersatur illos misericors dominus. Domũ Pharisæi uocatus ingreditur. Accedit ad eum mulier peccatrix, non uocata. Vidit peccatum, accessit ad iustitiam, uidit morbum suum, abiit ad medicum. Accessit non in faciem. Neq; enim tutum habebat confidentiæ. Non apprehendit illius manum, quoniam tantum præsumere non audebat, sed ad pedes accessit, quos & lacrymis lauit. Capillos ad tergendum exeruit, hac tantum uice probe. Quas sæpenumero male conspicuas reddiderat, tunc demũ bene nudauit. Exemplar ubi proposuit, ut ad pedes Iesu fugias. Redijt ad patrem, & tamen dixit. Ego uobiscum sum. Quandocunq; uoles fuge ad illum, cum fiducia irriga pedes illius. Prope est. Et uenit præsens, & abiuit præsens. Ista sunt ex nouo testamento, cognata illis quæ sunt ex ueteri. Quid prædicauit Ioannes? Baptismum pœnitentiæ. Et docuit in parabolis, non semel atque iterum, ut sapius edoctus uirtutem cognoscas. Petrus tertiò abnegauit, & collocatus est in fundamento. Paulus ex persequutore prædicator est factus. Sed hic est quæstio. Quid uero ipse dicit: Iesus Christus uenit in mundum peccatores saluos facere, quorum primus ego sum. Proprium uitium patefacit, ut gratiæ amplitudinem ostendat. At petrus dixerat iam antea, & beatus pronũtiatus fuerat, dixerat, Tu es filius dei excelsi, & uerum audierat, se esse petram, ita laudatus a domino: Licet enim Petra esset, nõ tamen petra erat ut Christus. Vt Petrus petra erat. Nã Christus uerè est immobilis petra, Petrus uero propter petram. Axiomata nanque sua Iesus largitur alijs. Largitur autem ea non euacuatus, sed nihilominus habens. Lux est. Vos estis lux mundi, inquit. Sacerdos est, & facit sacerdotes. Ouis est, & dicit. Ecce ego mitto uos

A uos ſicut oues in medio luporum. Petra eſt, & petram fecit. Quæ ſua ſunt largiatur ſeruis ſuis. Argumentum hoc eſt opulenti, habere uidelicet, & alijs dare. Verum qui apud nos diuites ſunt, ubi ſua largiuntur alijs, quæ habent imminuunt. Diuites enim non ſumus. Nam aliena poſſidemus. Chriſtus uero ita dives eſt, ut quantum alijs elargitur, tantum nihilo ſecius ipſe diues permanet. Eſt enim inſtar fontis perpetuò fluentis. Quantumcunque hauſeris, non tamen riuus illius minuitur. Imò ne fontis quidem inſtar habet. Nullum enim apud nos naturæ illius par poteſt producti exemplum. At quoniam non habemus quod diuinæ illi reſpondeat, utamur imparibus & imperfectis, ut quocunque modo quæ perfecte cognoſci nequeunt, cognoſcamus. Tertio dominum Petrus negauit, non hoc fine ut Petrus caderet, ſed ut tu quoque conſolationem haberes. Lacry matus eſt, flexerunt lacrymæ eum qui noſtri miſertus eſt. Bonum nanque erat animi propoſitum, ubique ſolus profitetur. Spiritus quidem promptus erat, caro autem infirma. Qui nos finxit figmentum noſtrum nouit, & infirmitates noſtras portat, delicta condonans. Recordare, inquit, domine, quod pulus ſumus. Quid enim eſt noſtra iuſtitia? Vere magnus erat Abraham. Ita ſcilicet magnus erat, quoniam terra eſt & cinis. Qui enim nouit quid interſit inter deum & hominem, ille agnoſcit ſeipſum. Aedi. & alia felicitatis genera. Beati ſunt, inquit, quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Deus beatos reddit, & tu proh dolor! Verum ne ſcripturæ ut nos uolumus loquũtur, an ut ſcriptæ B ſunt nobis eſt obtemperandum? Idque cum ſit contra nos ipſos contentioſa non bona, quę uenæ ſpem abſcindit. Verum quoniam nos peccatorũ remiſſionem etiam poſt baptiſma pronuntiamus (hoc enim accommodatiũ uidetur ad promouendum malitiæ ſtudiũ) ſcribit Apoſtolus in priore ad Corinthios. Quoniã omnino auditur inter uos ſcortatio, & talis ſcortatio qualis nec inter Gentes nominatur. Audiſtis magnitudinẽ mali audite & ſeueritatem ſententiæ, congregatis uobis, inquit, ac meo ſpiritu, in uirtute Chriſti, tradite eum qui huiuſmodi eſt, Satanæ, ad interitum carnis, ut ſpiritus ſeruetur. Caſtigat illum, non enim ut inimicus abijcit. In priore quidem Satanæ tradidit, in poſteriore uero nihil priori contrarium ſcribit, confirmate, inquiens, in ipſum charitatem, ne tribulationis abundantia pereat qui eiuſmodi eſt. Soluit Apoſtolus inſolubilia quoque. In priore iuſſerat talem tradere Satanæ, in poſteriore uero de eo ſcribens, & admiſſa condonans, ne circumueniamur, inquit, a Satana. Et nos enim circumuenit, ſicubi aliquem ex nobis abripuerit. Ouis ſi ingrediatur e grege, pabulum fit luporum. Reduc eam, ut inſidias effugiat. Boni paſtores, ubi fuerit ouis abrepta, uellus ſaltem eruere conantur. Si uellus interemptæ ouiculæ eripere ac ſeruare bonum eſt, anima hominis digna non eſt, quæ è faucibus lupi eripiatur? Et in bello uictor quoque uulneratur, nec ob id non coronatur, quod uulneratus eſt. Sed uulneratus eſt plurimũ dum operi bellico incumberet. Vnũ ne malum reputat deus, multa

Petrus.

† vel ad hoc, ut malitioſe traducatur.

uero bona non reputat? Quot martyres primum quidem Christum abne
negarunt, post uero ad pugnam redierunt? Sed qui lingua tantum, non
animo abnegarant Caro enim infirma est. Qui negat, excidit, qui rur
sus confitetur, pugnam repetit. Non enim ita deus quæ mala sunt obser
uat, ut quæ bona sunt reprobet. Et fit plerumque ut in tortura constitutus
aliquis, non ferendo cedat, non animi proposito, sed dolore superatus. Is
ubi demissus ab equleo, ac respirationem nactus fuerit, ad pugnam redit.
Modicum ne dictum obseruabitur a deo, tormenta uero non recensebun
tur? Verum deus iudicabit, non hominum auditor. Audes deo leges præ
scribere qui & infirmitatem humanam nouit, & auxilium suppeditat, & cui
ctoriam largietur? Quot sunt, qui bonæ uitæ testimonio carent? An quo
niam sententia mutantur, ob id & laborum uestrorum nulla erit ratio? Non
sumus angeli sed homines & cadimus & resurgimus idq; sæpenumero eo
dem hora. Et astrum ab astro differt in gloria. Quamobrem: Si mensura
quædam esset iustitiæ, deberent omnes æquales esse. Si uero alij fulgent
ut sol, alij splendent ut luna, alij uero secundum astrorum differentiam co
ruscant, manifestum utiq; est, alium ab alio superari. Qui uero superatur,
liquet quod modica habens peccata superetur. Si autem remisso nullus
est qui deliquit differentia est in ueritate. Verum quoniam necessarium est
ostendere saluatos esse aliquos qui post baptismum deliquerunt non hoc
metu loquor, ne contra animi mei sententiam auditu deficiat audientium
ter enim uolo, non peccare eos qui baptismum susceperunt. Si uero etiam
animi propositum ceciderint aliquando quidam, nolo decernant hic quic
pœnitentiam sustulerunt nolentes nos una cum cruce Christi mortificari.
Sed Apostolus nos uult confidenter etiam, & iam non amplius peccato uiu
uere! Hoc quidem & ipse uolo. Non tamen sperno gratiam dei, inquit, Ab
postolus, Galatis scribens, quoniam spiritum tantum acceperat. Num alio
quid manifestius quæris? At subiungit Ita ne insipientes estis, ut cum spi
tu cœperitis nunc carne consummemini. Spiritum itaque acceperant, Fru
trum. Hoc tantum a uobis discere uolo, an ex operibus legis spiritum acce
perint, uel ex auditu fidei? Currebatis bene. Vide quantus in rebus illos
excellusse dicat? Audi delicta. Nunc carne inquit consummamini. Excidi
stis e Christo. Vides eosdem & habuisse spiritum, & audis a Christo eua
cuatos esse a Christo. & a gratia pariter excidisse? Quid postulat infert, ut
locũ det innouationi? Volo inquit, quos iterũ parturio. Semel illos ge
nuerat, at qui semel genuerat nõ deiectat eos denuo ad salutem gignere.
Quod si in reliquis omnibus quisquã peruersi egerit, hoc tamen deterrimũ
impiũ fuerit: Homines qui spiritũ sanctũ acceperunt, qui bene cucurrerint
qui tanta passi sunt, perculsi frustra toleratis adeersis qui exciderunt, &
euacuati sunt, regenerantur, ut iterũ formã dei accipiãt. Num habes adhuc
quod de pœnitentia cõtradicas? Quis nos finxit? deus. Sicut nobis corpus,
fecit animam. Contemnit ne nos? Quis dedit nobis pharmacũ uitæ? Ad
quid faciunt sanctæ scripturæ lectiones? ut abstineamus a peccatis. Quãob
rem irrega-

A rem irrigamur? Vt fructum adferamus. Quid peccamur? Vt peccata nobis remittentur. Finiamus ſermonem. Quidam non pœnitent. Qui uero ſpe pœnitentiæ malefacit, modum habet maleficentiæ, & pœnitentiæ peruatus eſt. Spes eſt etiam poſt peccatū, medicina eſt etiam poſt accepta bulcus. Sed manet cicatrix Beatum eſt, ſi neq; uacillauerit quiſquam. Altera felicitas eſt, ſi poſt plagam acceſſerit medicina. Deo uero qui nos ab initio finxit, qui & infirmitati noſtræ ſuccurrit & animi propoſitum cuſtodit, & pœnitentiā largitur, per eum qui nobis bona iſta attulit, Ieſum Chriſtum dominum noſtrum, ſit gloria & imperium in ſeculorū ſecula. Amen.

BASILIVS MAGNVS DE HVMILITATE

VV. Munuſculo interprete.

Ebebat homo in gloria quam apud deum habebat manere, Et ſublimitatem habuiſſet nō fictam ſed ueram, potentia dei ſublimis, ſapientia diuina præclarus, æterna uita illuſq; bonis ſeſe oblectans & alacris. Poquam uero diuinæ gloriæ deſidium mutauit, & maiorem ſperauit, & quam non poterat accipere apprehendere ſatagens, quā habere poterat perdidit, maxima illi ſalus eſt, quod & morbum curare licet, & ad priſtinam dignitatem per animi ſubmiſſionem redire, nec aliquem gloriæ prætextum per ſeipſum comminiſci, ſed à deo quærere. Hoc nanque pacto lapſam corriget, ita ad ſacrum præceptum quod deſeruit recurret. At diabolus quo falſæ gloriæ ſpe mortalibus imponat, non ceſſat à ſeipſo incitatus ac prouocatus innumera ad hoc ma
B chinamenta comminiſci, e quibus ſane magnum eſt, quod pecuniarum opulentiam oſtendit huiuſmodi, ut, illius nomine inſoleſcat, ut cura illius affectator. Quæ quidem ad gloriam nihil confert, cōfert autem plurimum ad perditandum. Quæſtus nanq; pecuniarum, argumentum eſt auaritiæ poſſeſſio illarum nihil facit ad bonam exiſtimationem, ſed fruſtra inflat animum extollit, & fere idem facit animæ, quod inflammatio corpori. Inflammatorum enim corporum tumor, nec ſanus eſt nec utilis, ſed morbi ſui noxius, periclitandi principium adferēs, & pereundi occaſionem. Tale quid & circa animam facit ſuperbia. Et non ſolum ex pecuniis naſcitur animi elatio, neq; ſuperbo tantum qui ex pecuniis eſt uictu & ueſtitu in ſublime feruntur homines, ſumptuoſiores quam neceſſitas exigit, ac uoluptuarias menſas ſtruentes, nec pro neceſſitatis uſu ſeſe ueſtientes, amplas ædes adornantes famulorumq; ſubſequentium copiam, & adulatorum innumerabilium cœtus poſt ſe trahentes, ſed & Magiſtratus honorem ex populi ſuffragijs adepti, ſupra naturam exaltantur. Si populus Magiſtratum dederit, ſi quam præſidendi dignitatem aſſignauerit, & prærogatiuæ honorem decreuerit, & hic quaſi humanam excellant naturam, tantum non ipſis ſe putantes inſidere nubibus: proterendos arbitrantur ſubiectos homines & aduerſum eos quoque, unde dignitatem quam habent acceperunt, eriguntur, & per quos quod ſunt eſſe uidentur, aduerſum illos inſoleſcunt, rem committentes dementia plenam, cum

gloria illorum quouis somno maior sit, & splendorem habeant nocturnis spectris uariorem, & a populi nutu pendentem. Qualis erat demens ille Salomonis filius ætate iuuenis, meris uti iuuenilior, qui populo maiorem regni administrationem petenti, iuniorem comminatus, & per minas illas amisso regno, inde dignitate quam habebat deiectus est, unde maiorem regni gloriam sperabat. Intolerantem quoque reddit hominem manuum dexteritas, pedum celeritas, & corporis uenustas, quæ ob terrenas abfumuntur, nec animæ horrent, quod omnis caro fenum, & omnis gloria hominis est sicut flos, fenum quod facile arescit & flos illius decidit. Talis erat roboris gratia Gigantium arrogãtia, & Goliath fatuus cum impugnans superbia, & uenustas, gratia intus cleens Adonias, & cum magnitudine superbiens Absalom. Excepta quoque humana sapientia & prudentia, quæ inter reliqua mortalium bona potissimum æstimatur, & sublimissima, manem habet elationem, & in sublimitatem extollit non secus nec quicquam ista ualent, ubi diuina sapientia deest. Ahitua nanque diaboli, qua aduersum hominem usus est, irrita facta est & quod ille insidiose contra hominem machinatus est, non animaduertit. Ubi ipsi fere aduersum, non tantum illum ledens, quem a deo & uita æterna abalienaturum se sperauerat, quantum seipsum prodens apostata a deo factus, & mortem sempiternæ condemnatus. Et laqueo quem domino struxit ipse captus, inque eo crucifixus est quem se crucifixurum, & ornatus in eo quem mortem se extincturum sperauerat. Si uero princeps iste mundi primus mundanæ sapientiæ sophista, suis ipsius commentis a deo pitus, & in extremam reuoluitur insipientiam, multomagis illius discipuli & æmulatores etiam si innumera commententur, ubi se sapientes esse dicunt, stulti facti sunt. Pharao interitum callide struit Israeli, sed obseruauit inde iratam fore suam astutiam unde sibi huius expectabat. Quod uidebat infans propter ipsius mandatum morti expositus, occulte in aula sua regia enutritus, & ipsius ac totius Gentis Ægyptiacæ ultor demum futurus, & Israelẽ saluti restituturus esset. Abimelech uero homicida ille, Spurius, Gedeonis filius, qui septuaginta germanis illius filijs occisis, & astutiam hoc ad Regni cõfirmationem aduentũ ratus, quos cedis huius habuerat administros conterit quidẽ, sed & ipse uicissim ab illis cõtentus, & tandem per mulieris manũ ac lapidis iactum perit. Et Iudæi omnes consiliũ contra dominũ sibi ipsis extiosum cõmenti sunt dicẽtes. Si permittimus eum sic illum modũ, omnes credent in illum, & uenient Romani ac tollent nostrum locum & gentem. Hoc cõsilio necẽ Christi aggressi, quasi Gentem ac locũ suũ seruaturi, suorpsorũ cõsilio utrunq; perdiderũt, extorres facti & abiecti statuis suis & cultu abalienati. Atq; summa, innumeris exẽplis poteris discere, cũ sit inane, humana sapiẽtia excellere & quam exile sit & humilemagis quam magnificũ ac sublime. Itaq; nemo prudẽs, uel de sua ipsius sapientia uel alijs prerogatiuis quas recẽsui, quicq; gloriabitur, sed obtẽperabit parænesi beatæ Annæ, & Prophetæ Hieremiæ, qui dicit, Ne glorietur sapiens

Diabolo astutia irrita facta.

Pharao.

Abimelech

Iudæi.

Ne sapiens in sapientia sua, nec glorietur robustus in robore suo, nec diues in diuitijs suis. Sed quænam est uera gloriatio, & qua in re magnus est homo? In hoc, inquit, glorietur, qui gloriatur, si sciat & cognoscat me esse dominum. Hæc est hominis sublimitas, hæc gloria & magnificentia, uere cognoscere hoc quod magnum est, & illi conglutinari, ac gloriam a domino gloriæ quærere. Dicit autem Apostolus, Qui gloriatur in domino glorietur, ubi dixit, quod Christus nobis factus sit a deo sapientia, iustitia, sanctificatio & redemptio, ut sicut scriptum est, qui gloriatur in domino glorietur. Nam ea demum perfecta & omnimoda gloriatio est in deo, quando nec propter suã ipsius quis iustitiam extollitur, sed agnoscat se quidem uera destitui iustitia, uerum sola in Christum fide iustificatum esse. Et gloriatur in eo Paulus quòd suam ipsius iustitiam contemnat, sectetur autem per Christum eam iustitiam, quæ ex deo est in fide, ut cognoscat ipsum & potentiam resurrectionis ipsius, & passionum ipsius communicationem, configuratus morti illius, si quo pacto ad mortuorum resurrectionem pertingat. Decidit hic uniuersa arrogantiæ tuæ limitas. Nihil tibi relictum est, ò homo, de quo gloriari possis, cuius gloriatio & spes in deo sita est, ut omnia tua mortifices, & futuram in Christo uitam quæras, cuius primitias habentes in his nunc sumus, per uniuersum in gratia ac dono dei uiuentes. Et deus est qui operatur in nobis & uelle & perficere pro bona uoluntate, deus item est, qui sapientiã suam, prædiffinitam ad nostram gloriam, per spiritum suum reuelat: deus est qui in laboribus dat uirtutem. Abundantius omnibus, inquit, Paulus, laborauí. Non autem ego sed gratia dei, quæ est mecum: deus est qui eripit e periculis, adque præter omnem humanæ rationis spem. Ipsi, inquit, in nobis ipsis sententiam mortis acceperamus, ne confideremus in nobis ipsis sed in deo, qui mortuos excitat qui ex tanta morte nos eripuit, & eripit, in quem speramus quòd & in posterũ eripturus sit. Quid igitur teipsum, dic quæso, extollis, quasi propria habeas bona, cum gratias pro donis agere debeas largitori? Quid enim habes quod non acceperis? Si uero & accepisti quid gloriaris quasi non acceperis? Tibi non innotuit deus per tuam iustitiam, sed tu deo, per illius bonitatem: cognoscentes, inquit, deum, imo magis cogniti a deo. Tu Christum non per tuam apprehendisti uirtutem, sed te Christus per suum aduentum. Insequor, inquit, si quo pacto apprehendam quatenus & apprehensus sum à Christo. Non uos me elegistis, inquit, dominus, sed ego elegi uos. An ideo superbis quod honore effectus es, & acceptam misericordiam ad occasionem arrogantiæ rapis? Et tunc cognosces ipsum quisquis es. Sicut Adam eiectus e Paradiso, sicut Saul destitutus spiritu dei, sicut Israël a sancta radice resectus. Fide, inquit, stas? Noli sublime sapere, sed time. Gratiam sequitur iudicium, & quo pacto donis sis usus, requiret Iudex. Si uero ne hoc quidem intelligis, quod honore potitus es, sed gratiam dei præ nimia stupiditate propriam reputas uirtutem, nõ es honoratior beato Apostolo Petro. Nec enim Christum plus potes diligere quam ipse, qui usq; adeò illum dilexit, ut & mori pro eo uoluerit. Verum quoniam arrogantius dixerat, etiam si omnes scandalũ patiantur in te, ego tamẽ nunq; scandalũ patiar, humanę traditus est pusillanimitati, & plapsus est in negationẽ, lapsu institutus ad pietatẽ, & edoctus etiam alijs infirmis parcere, ubi suam ipsius cognouit imbecillitatem, & conspicue didicit, quod quẽadmodũ, cũ in

Sola fides iustificat.

pelago

pelago mergeretur, dextera Christi releuatus est, ita & in scandalorum fluctibus, c
cum per diffidentiam periclitaretur Christi uirtute seruatus sit, qui etiam ipsi quod
postea accidit prædixerat, Simon Simon, inquiens, ecce Satanas expetiuit uos, ut
cribret instar tritici, & ego pro te rogaui, ne deficiat fides tua, & tu aliquando cóuer
sus confirma fratres tuos. Petrus itaque ad hunc modum reprehensus, merito o/
pem domini adeptus est, ut arrogantiam reiiceret, & infirmis parceret institutus:
Phariseus uero ille, impudens & uehementer superbus qui non solum in seipso có/
fidentiam habuit, sed & publicanum apud deum traduxit, iustitiæ gloriationem
superbiæ uitio perdidit, & descendit publicanus præ ipso iustificatus, propterea
quod gloriam sancto deo dedit, & nec suspicere ausus fuit, sed solum propitiationé
expetiuit, seipsum & habitu, & pectore percusso & solam querẽdo propitiationem
cõdemnans. Vide igitur & obserua exemplum grauis nocumenti, quod adfert su/
perbia. Iustificationem amittit per superbiam elatus, mercedem perdidit per confi/
dentiam temerarius, infra humilem & peccatorẽ abiectus est, seipsum supra illum
extollens, & non dei iudicium expectãs, sed suum ipsius proferens. Tu uero aduer/
sus neminem unquam insolescas, ne uehementer quidem peccatores. Animi mo/
destia & humilitas eam sæpenumero eripit, qui plurimũ & in magnis deliquit. No/
lis itaq; teipsum præ quoquam iustificare, ne quo pacto fiat, ut per tuam ipsius
iustificatus diuina sententia cõdemneris. Non iudico meipsum, inquit Paulus, nihil
enim mihi ipsi cõscius sum. At in hoc non iustificatus sum. Qui uero me iudicat do
minus est. Putas quod aliquid rectè feceris? Gratias age deo, nec cõtra proximum
extollere. Opus suum, inquit, probet unusquisq;, & tunc in seipso tantum gloria/
tionem habebit & non in alio. Quid enim utilitatis attulisti proximo, quòd fidem p
ces cõfectus, aut exilio propter nomen domini perpessus, aut ieiunandi molestias to/
leraueris? horũ utilitas non est alterius, sed tua. Metue similitudinem ruinæ qua cecí/
dit diabolus, qui contra hominem elatus subtus hominem cecidit, & in proculcatio
nem traditus est ei quẽ ipse calcauerat. Talis est & Israelitarũ ruina. Elati nanq; ad
uersus Gentes, tanquã immũdas ipsi uere facti sunt immundi: Gentes uero purifi
catæ, & illorum iustitia facta est instar panni menstruatæ mulieris: Gentium uero
iniquitas & impietas per fidem est ablata. Omnino ueræ memor esto parœmiæ.
Superbis, inquit, resistit deus, humilibus uero dat gratiã. In promptu habe dictũ
illud domini. Quisquis seipsum humiliauerit exaltabitur, & qui seipsum exaltauerit
humiliabitur. Ne sis iniquus tuipsius iudex, neque ad gratiam teipsum examina si
boni quicquam habere te putaueris, illud in numerato tenens, eorum sponte obli/
tus, neq; eorum gratia quæ hodie rectè facis insolescas, eorum quæ paulo ante atq;
olim male designasti, ueniam tibi ipsi largitus, sed si quando te præsens benefactũ
nonnihil elatum reddit, ad memoriam reuoces quid olim mali feceris, & cessabit
insensata illa animi inflatio. Et si quenquam in præsentiarũ delinquere uideris, ne
hoc solum in illo spectes, sed cogita simul quæ recte uel fecerit olim uel nunc quo/
que faciat, & deprehendes sæpenumero talem si singula inquisieris, nec particulas
quasdam duntaxat scrutatus fueris, te esse meliorem. Neque deus enim hominem
particulatim examinat. Nã ego, inquit, & opera & cogitationes ipsorũ cõiunctim
producturus uenio. Et cum Iosaphat Regẽ aliquãdo propter peccatũ recẽs cómis/
sum reprehẽderet, simul & rectè factorũ mentionẽ fecit dicens. Verũtamẽ & actus

quidam

a quidã boni inuenti sunt in te. Ista & similia cõtra animi superbiam perpetuò nobis ipsis occinamus, nos ipsos deturbantes ut a domino exaltemur, imitantes dominũ qui ad extremam usque humilitatem e cœlo descendit, & rursus ex humilitate ad competentem sublimitatem exaltatus est. Vniuersam nanq; domini dispensationem ad humilitatem nos instruere deprehendimus. Cum infans esset, mox in spelunca, nec lecto sed præsepi imponitur. Deinde in domicilio fabri & matris pauperculæ enutritur subditus matri & illius sponso. Docetur, audiẽs quorum nõ egebat, interrogans uero, & interrogando admirabilem declarabat sapientiam. Subditur Ioanni, & baptismum suscipit a seruo dominus. Nemini aduersantiorũ restitit, neq; inenarrabilem suam potestatem in quenquam uibrat, sed quasi potentioribus cedit, & potestati temporariæ potentiã quam illa habebat permittit. Principibus sacerdotum in forma rei sistitur, ad præsidem ducitur, & iudicium illius sustinet. Et cũ possit calumniatores suos arguere, silentio tolerat illorum calumnias. Conspuitur a seruis ac uilissimis pueris. Morti traditur, eiq; hominum iudicio turpissimæ. Ita hominem omnia ab ipsa natiuitate ad mortem usq; exercuerunt. Post tantam uero animi humilitatem tandem & gloriam suam exerit, una secum glorificãs quotquot cum ipso ignominiam tulere, quorum primi sunt beati discipuli qui pauperes ac nudi orbem percurrerunt, non in sapientia sermonis, non sequaciũ multitudine suffulti, sed solo, & piscatores, & desolati, terram ac mare peragrantes, flagris cæsi, lapidati, persecutione iactati, tandem occisi. Ista sunt nobis paternæ ac diuinæ institutiones. Ad horum nos imitationem cõferamus, ut ex humilitate nobis sempiterna nascatur gloria, quæ perfectum est ac uerum Christi donum. Quonam igitur pacto b ad salutarem, hãc animi humilitatem perniciosa superbiæ elatione relicta descendemus? Si perpetuo studium modestiæ exerceamus, nec quicquam contemnamus tanquam a quo tuti simus? Est. Vitæ nanq; studijs & exercitijs assimilatur anima, & qualia facit talis etiam formatur, & eisdem configuratur. Sit tibi & ornatus, & indumentũ, & incessus, & cathedra, & certa ac tranquilla almonia, & lectus paratus, & domus, & uasa domestica, quorũ omniũ usus sit ad frugalitatẽ, & sermo, & cautus & proximi conuictus, & hæc ad mediocritatẽ magis quam ad fastum. Vide ne in sermone arrogantiam usurpes sophisticam, neq; in cantu ad uoluptatem accommodata uoces superiores habeant, neque dictionem ostentes superbam ac grauem. Sed in omnibus splendori ac magnificentiæ detrahas, comis erga amicum, manuetus erga domesticum, patiens erga temerarios, humanus erga humiles, patronus afflictis, mulcens in dolore constitutos, in summa, neminem contemnens, suauis in appellatione, alacer in respõsione, dexter, & expolitus uniuersis, neq; tua ipsius celebrans encomia, neq; alios qui hoc faciant subornans, neq; inhonestã de proximo famam admittens, & uirtutes tuas ac prærogatiuas quantum fieri potest obtegẽs peccatorum uero gratia teipsum accusans, nec expectans, ut ab alijs reprehẽdare, ut idem facias quod iustus, qui in principio sermonis seipsum accusat, & iis qualis erat Iob, † quẽ nõ puduit urbis tumultuationẽ propriã cõtra se deprædicare ruinã. Nec sis increpãdo molestus ac seuerus, neq; statim, aut cum animi cõmotione quenquã reprehendas (Respit enim hoc contumaciã quandã) neq; propter modica delicta cõdemnes aliquẽ, quasi rigidus ac prædurus iuris exactor, sed eos qui deliquerunt complectare, & spiritaliter instruas, quemadmodum admonet Apostolus, consi-

Humilitas Christi.

† ὡς ὁ μιᾶς πόλεως πολίτην ἐξαγορεύσας πεπόνθασι. *Vel quia nõ est uerisimile urbis tam luctuosã, proprium contra seipsum prædicans eas fuisse.*

lus,conſideranstéipſum,ne & tu tenteris. Et tantum ſtudij impendas ne apud ho è
mines glorioſus habeare,quantum impendunt alij ut glorificentur, ſiquidē Chri
ſtumemor fueris, qui mercedem apud deum amittit,dicit,ſi ſponte apud homines
cupit illuſtris haberi, & bonum ad hoc facias ut conſpicuus ſis hominibus. Ab/
ſtulerunt enim,inquit,mercedem ſuam. Itaq; nolis tibi ipſi nocere, apud homines
conſpicuus eſſe cupiens.Quandoquidem deus,magnus ille, ſpectator eſt,illi place/
re,illas nanq; ſolum hæc remunerat.At prælatus es alijs, & concomitantur te ho/
nores ac gloriæ.et: Parce ſubiectis, non tanquam dominium exercens aduer/
ſus clerum,ſpectabilis,inquit,neq; ſecularibus te principibus cóformes.Qui nan
que primus eſſe cupit, omnium hominum ſeruū eſſe iubet Chriſtus. Vt ſumatum
dicam,ita perſecutor animi humilitatem, ut decet humilitatis amatorem. Amabi/
lem,& gloriabilem te. Hoc pacto rite ad ueram gloriam pertinges, quæ eſt coram
angelis qua eſt apud deum.Agnoſcet te Chriſtus tanquam diſcipulum ſuum, co/
ram angelis,& glorificabit te ſi humilitatis ipſius fueris imitator, qui dixit,diſcite à
me, quoniam mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris
cui ſit gloria & imperium in ſeculorum ſecula. Amen.

BASILIVS MAGNVS NON ADHERENDVM ESSE rebus ſecularibus Vv.Muſculo interprete.

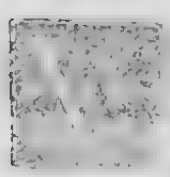

Erebar quidē ego,dilecti, ne moleſtus uobis eſſe uiderer,dum frequen
ter ſermonis ſtimulos uehemētius admouco,tanquā ſupefluam quan/
dam animi confidentiam oſtendens, quæ nec hoſpitem deceat nec ei
qui & ipſe ſimilibus uitijs obnoxius eſt competat. Vos uero reprehen
ſionibus iſtis ad benevolentiam potius prouocati eſtis, & linguæ noſtræ uerberan
ma oris deſiderij incitamentū feciſtis. Nec inſolens aliquid commiſiſtis. Vbi enim
ſapientes in nis quæ ſunt ſpiritus. Argue autē ſapientem & diliget te, dicit alicubi in
prouerbijs ſuis Salamon.Quapropter etiamnū fratres eandē paræneſim aggredi
or,ut quocunq; pacto,quantum mihi poſſibile fuerit, a diaboli uos rete ac laqueis
abducam. Plurimū enim nos dilecti & uarijs modis ueritatis noſtis quem,die im/
pugnat. Impugnat autem ita, ſicut ſcitis, ut noſtris ipſorum deſideriis,adulorum
uice aduerſum nos utatur, & perpetuo è nobis ipſis uires ſumat quibus nos lædat.
Quoniam enim maiorem potentiæ illius uim dominus inſolubili lege prohibit, nec
permiſit,ut uno impetu genus mortalium a facie terræ deleret, per noſtram inſpi/
entiam inuidus furtim contra nos victoriam molitur. Et quemadmodum peruer/
ſi quidā & ſubdoli homines, quorū ſtudiū eſt & propoſitū ex aliorū bonis diteſce/
re,eam tamen potentiā nō habēt,ut aperta uiolentia utantur,uias inſidioſe obſide/
re ſolent,& ſi locum aliquem circa illas aut conuallibus profundis interruptum,aut
dumorū denſitate obſcurū uiderint,in illum ſeſe abdunt, & huiuſmodi uelamento
uiatorū circumquaq; conſpectum,ne præuideantur,amoliti, ex inopino illos adori
untur,ne quiſquam eorū laqueos periculoſos uidere prius queat, quàm in illos in/
cidat, ita & Satan infenſus nobis & antiquus hoſtis mundanarum oblectationū
umbris ſeſe inſinuans, quæ periculoſe circa uitæ huius uiam latronem occulere ſo/
lēt,& latibula præbere inſidiatori, inde improuiſos nobis perditionis laqueos ſub/
ſternit. Oportet itaq; nos ſiquidē tuto propoſitā uitę noſtræ uiā percurrere, & ani/
mā noſtrā ſimul ac corpus à uulnerū dedecore liberare, Chriſto ſiſtere, & victoriæ
coronas

A coronas apprehendere uoluerimus, animi oculos perpetuò uigiles circunquaq; di-
ducere, & quicquid iucũdum apparet mox ſuſpectum habere & pretercurrere, nec
aliquam illi cogitationem applicare, etiam ſi aurum copioſe propoſitum uideatur,
& idoneum quod a uolentibus tollatur (Diuitiæ nanq; inquit, ſi afluxerint, cor il-
lis apponere nolite) etiam ſi quaſcunq; deliras terra proferat, & pretioſa tabernacu
la oſtẽtet noſtra enim cõuerſatio in cœlis eſt, unde & ſeruatorẽ expectamus Chri-
ſtum, etiam ſi choreas, conceſſationes, ebrietates & menſas concentuum modulatu-
one iucundas uideamus (Vanitas enim, inquit, uanitatũ, & omnia uanitas, etiam ſi
offeratur uenuſtas corporum, in quibus animæ peruerſe habitant. A facie nanq;
mulieris ſicut a facie ſerpẽtis fuge, inquit Sapiens: etiam ſi copia detur potentatuũ,
ac tyrãnidis, & ſatellitum, uel adulatoru, ad hæc & thronos ſublimis ac ſplendidus
ſubiectas habens ad uoluntariã ſeruitutem, & gentes & urbes. (Omnis enim caro,
inquit, fœnũ eſt, & omnis gloria hominis ſicut flos fœni: arefactũ eſt fœnũ, & flos
decidit.) Sub his nanq; omnibus ita iucundis latebras ſuas habet cõmunis noſter
hoſtis, expectãs num per obiectorũ ſpectacula illecti relicta regia uia ad ipſius ali-
quãdo inſidias ipſi ultrò declinemus. Et plurimũ ſane timẽdum eſt, ne quo pacto
illis incautè adcurrentes, & obiectationem illam quam uſurpantibus offerũt, nihil
habere periculi putantes, primo ſtatim guſtu doloſe abditũ hamum uoremus, atq;
illo poſtea, nolimus uelimus, ligati ad terribiles latronis latebras, mortẽ ſcilicet, per
huiuſmodi illecebras imprudentes trahamur. Neceſſarium itaq; omnibus & utile
eſt fratres, ut quemadmodum uiatores ſoliẽt ac curſores caute proficiſcamur, & ad
B perficiẽdum hunc curſum animabus noſtris undiq; agilitatem uenati, ſine ullo re-
ſpectu ad uiæ huius terminũ properemus. Et nemo me noua fingere nomina ſu-
ſpicetur, quòd iam humanã uitam uiam uoco, cum & David Propheta uitam hãc
ita nominarit, nunc quidem ita alicubi dicẽs: Beati immaculati in uia, qui ambulant
in lege Domini: nunc uerò ad Dominum ſuum clamans: Viam iniquitatis amoue
a me, & in lege tua miſerere mei. Et ubi præproperum dei auxilium contra calum-
niatores collaudans, & ad lyram ſuam illud iucũdè applicans, dicit: Deus qui præ-
cinxit me uirtute & poſuit immaculatã uiam meã, merito ubiq; terrenam hominũ
conuerſationem, ſiue celebrandam, ſiue prauã, ita uocandam eſſe ratus. Quemad-
modum enim qui inſtitutum iter expediunt, pedum greſſus, ad curſum inter ſe con
trahentes ad anteriora proferentes, & priorem ſemper pedem terræ innixum uelo-
ciori alterius tranſpoſitione poſteriorem oſtendentes, facile ad uiæ terminum promo
uent, ita & qui ad uitam hanc a conditore producti ſunt, cẽſeſtim in illius principio
temporũ articulis ingrediẽtes, & priorem ex illis ſemper poſteriorem relinquẽtes,
ad uitæ metã pertingunt. An nõ & uobis præſens hæc uita quaſi cõtinua quedã uia
porrecta, & iter quoddam etatibus, quaſi quibuſdã uiatorum diuerſoria diſtinctũ
uidetur, quod unicuiq; profectionis initium quidem parturitionem maternam ex
hibet, curſus uerò terminum ſepulchrorum ſcenas ſubmonſtrat, & ad illas quoſuis
deducit, alios uelocius, alios tardius, & hos quidem per omnia temporis interualla
proficiſcentes, illos autem ita ut ne prima quidem uitæ diuerſoria teneãt. Aliæ ita-
que uiæ quæ ab urbe una ducunt, in aliã declinari poſſunt, ne per illas ambulet, qui
non nulti: hęc uerò, etiam ſi differre curſum queamus, uiatores ſuos ui correptos ad
deſtinatam a Domino metam trahit. Nec fieri poteſt, dilecti, ut qui portã ad hanc

Vu uitam

uitam ferentem egreſſus, & hanc uiam ſemel ingreſſus eſt: nõ etiam ad illius termi c
num perueniat, ſed unuſquiſque noſtrum poſtquam materna clauſtra cuaſ. Pa
tim tẽporis obligatus fluxibus prouoluatur. eũ tempeſtatem, quem iam uixit poſt
tergum relinquẽs, & adheſit rum nunquã, etiam ſi cupiat, redire ualens. Nos uc
rò lætamur ad anteriora delati, & ubi annos protulimus, quaſi augmentũ aliquod
nacti gaudemus, beatumq; ducimus, ſi e puero quiſquã in uirũ, & e uiro in ſenem
cuaſerit: iguari quòd ſingulis diebus tantum de uita hac amittimus. quantum tem
poris uiximus: nec ſentimus quam uita noſtra abſumatur, licet perpetuò illã a pre
tercurrente ac preteriabente tempore uectamur: neq; cogitamus quam incertũ ſit
hoc tempus, quod ad perficiendum curſum noſtrũ, qui in hanc nos profectionem
emiſit, concedere propoſuit, & quando unicuique noſtrum portas, quas ingredia
mur, referaturus ſit & quid oporteat nos quotidie ad peragendũ ex hac uita para
tos eſſe, & uitam Dominum ſemper oculis expectare. Sint lumbi ueſtri, inquit Pro
phe, ac lucernæ ardentes, & uos ſimiles eſſe hominibus expectantibus Dominum
ſuum, quando reuertatur a nuptiis, ut uenienti ac pulſanti confeſtim aperiant. Nec
diligenter ſpectare ſatagimus, quænã onera facilia nobis ad hanc uitæ curſum ſint,
& talia quæ cum collectoribus ſuis hanc tranſferri, ac futuram uitam propria poſſi
dentium ſe facta iucundam reddere queant, & quæ ſint grauia, moleſta, terræ ad
hærentia. & quæ non ſoleant hominibus planè appropriari, nec talia, quæ propter
portentoſius anguſtiã poſſeſſores ſuos ſequi ualeant, ſed quæ colligenda fuerant, re
linquimus, quæ uerò contẽnere cõuenerat, illa colligimus: & quæ nobiſcum uniri,
& animæ ſimul & corpori uerũ & cognatum ornamẽtum eſſe poſſunt, iſtis antepo
nenda fuerunt: quæ uerò perpetuò aliena a nobis perſeuerant, & ſolam nobis tur d
pitudinis labem aſpergunt, hæc coaceruare conamur: fruſtra nobis ipſis moleſtia, la
boremq; inſtituentes haud diſſimilem ab eo, ſi quiſquam ſeptum ſeducens in do
lium pertusum aliquid infundere uoluerit. Hoc ſane omnibus puto etiã idiotis co
gnitum eſſe, quòd nihil eorum quæ in hac uita iucunda ſunt, & quorum grata ple
riq; inſaniunt, uere noſtrum ſit, aut fieri ſoleat, ſed omnibus ſimul aliena uidean
tur, tam qui illis frui putantur, quam qui ne attingunt quidem. Neque enim ſi qui
dam infinitam uim auri in hac uita coaceruant, idcirco perpetuò illis auri hoc pro
prium manet, ſed uel a uiuentibus adhuc, licet undique obligatum, ad potentio
res tranſfluens aufugit, aut in mortis iam articulo conſtitutos deſerit, nec ulli ex
cum poſſeſſoribus ſuis emigrare, ſed iſti quidem ab eo, qui animas uoluerit a cor
pore hac carne ſeparat, ad neceſſariam compulſi migrationem, ad pecunias cæteros
reſpectant, & quos a prima ætate ſudores illarum gratia tulerunt, deplorant: diui
tiæ uerò aliorum manibus inhiant, iſtis colligendi tantum labore & auaritiæ crimi
ne inflicto. Neque ſi terræ quiſquam innumera poſſideat iugera, domos magnifi
cas, omnis generis animantium greges, & omnem acquirat inter homines poten
tatum, perpetuò iſtis fruetur, ſed modico quidem tempore ab ipſis nominatus, a
liis iterum opulentiam ſuam cedit, ipſe exigua tellure conditus. Sæpenumero au
tem & antequam ſepeliatur, & antequam bonis cedat, indebitis illa in manus uenit
ſe aliorum, idq; forſan inimicorum quoq;. Aut ignoramus quam multi agri, quam
multæ ædes, gentes, & urbes adhuc iſtis uentibus a quibus olim poſſidebantur,
aliorum dominorũ nomina induerint, & quomodo qui olim ſerui fuerunt ad prin
cipatus

A patris thronum ascenderint, ac rursus aliquando domini ac heri uocati, cum subditus ad seruiendum præsto esse soliti fuerint, & suos ipsorum seruos uenerati sint, rebus, ut in taxillorum circumuolutionibus fieri solet, repente mutatis. Ea certe quę adeptum nobis ac potum adiumenta sunt, & alia omnia, quæ supra necessitatis usum opulenta contemnamus, a fingrati uentris ac nihil continentis cultum exegimus, quando nostra facta, si non continuo hauriantur? Quę ubi gustu modicum aliquid uoluptatis, idq; in transitu tantum reliquerunt, mox tanquam molesta & superflua ęgre tolerantes, & fastidio quocunque pacto ejicimus, ut plurimũ de uita periclitantes, si uiscera illa mouere permittantur. Itaque multis attulit mortem satietas, & caulam dedit, ut nullo cibo amplius uti potuerint. Lasciua denique cubila, & impuri cõgressus, & quæ cunq; anima furēs & cælerata operatur, an non quãlibet naturam manifestè lædunt, & conspicue uitiant, & quæ uerè cuiusq; sunt propria bona abalienant & imminuunt corporis uigore per concubitus attenuato, ac membrorum legitimo, & ad corporis habitudinem attemperatissimo nutrimento diripto? Proinde & unicuiq; illorum, qui cubilibus impudicis inuolutantur, usuenit, ut post actum, mox atq; carnis æstrum elanguit, & ad detestabilem finem eorum quæ tentant, animus pertingit, ac ueluti ex ebrietate quadam & grandi tempestate se esse recolligens, ubinam sit rerum recogitandi nactus est, uehemens illum incõtinentiæ pœnitudo subeat. Senuit enim iam corpus ignauum, & ad ea quæ necessaria sunt obeunda torpidum & imbecille factum. Hoc sanè & pædotribis considerantibus temperantiæ & continentiæ lex in palæstris data est, quæ adolescentum corpora contra uoluptates communiret, nec permitteret certantibus uel tantil-
B lum illustres contueri formas, siquidem capitibus suis coronas aptarent, propterea quòd certanti risum adferat incõtinentia, non coronam. Hæc quidem tanquam omninò aliena & inania, & quæ nulli propria fieri possunt, bonum est clausis oculis prætercurrere: eorum autem quæ uere nostra sunt, multam conuenit habere rationem. Quid autem uere nostrum est? Anima scilicet qua uiuimus, tenuis cuiusdam & spiritalis naturæ existens, nec quoquam eorum quæ naturam hominis prementi, opus habens, & corpus quod animę uelut loco ad hanc uitam a conditore datum est (Hoc enim homo est, mens uidelicet accommodæ ac competenti carne inclusa.) Et hoc a sapientissimo omnium opifice in utero materno fingitur, hoc in lucem è thalamis illis obscuris partuitionum tempore producitur, hoc cùm tum terrenorum dispositum est, illis creatura ad uirtutis exercitiũ substrata est: illius quædam inest imitari opificis potentiam, & constantem cœlestium rerũ motum ratione ad umbrare in terris. Hoc euocatum ex hoc sęculo emigrat, hoc tribunal dei, a quo deductum est, sistitur, hoc in iudicium uocatur, hoc actorum in hac uita terrenarum rationem accipit. Et uirtutes quoq; in nostram transire possessionem deprehenderit quis, quando per exercitium ac diligentiam eo euadũt, ut cum ipsa natura quasi coalescant & iucundentur, & neque in terra nos adhæctos deserere cupiant, (nisi uolenter ipsas ultrò per inductionem peiorum actuum abigamus) & ad futuram uitam properantes præcurrant, inq; ordinem angelorũ creatum collocant, ac sub conditoris oculis in sęculum resplendent. Opulentia uerò & potentatus, & splendor, & deliciæ, & omnis huiusmodi cumulus, qui quotidie per nostram

insipientiam augetur, neque nobiscum ad hanc uitam processit, neq; cum quibus- c
dam ex illa migrauit unquam, sed in quolibet homine fixum est & constans, quod
à iusto quodam olim dictum est, nempe, nudus egressus sum ex utero matris, nu-
dus etiã abibo. Itaque qui sibi optime consulit, animę quidem quam maximè curã
habebit, illiusq; synceritatem ac genuinam puritatem perpetuo illibatam conserua
re conabitur: carnis uerò, siue illã fame tabescat, siue cũ frigore & æstu luctetur, aut
morbis prematur, aut uiolentũ quid a quibusdam patiatur, exiguam rationem ha-
bebit in unaquaque molestia illud Pauli clamans, ac dicens: Etiam si externus no-
ster homo corrũpitur, internus tamen renouatur de die in diem. Nec ubi uitã suam
in periculum uocare uiderit, metu perculsus apparebit, sed ad seipsum cum fiducia
dicet: Scimus quòd si terrenum nostrum huius tabernaculi domicilium resolutum
fuerit, ædificationem ex Deo habemus, domicilium non manufactum, sempiter-
num in cœlis. Si uerò quisquam & corporis rationem habere uoluerit, utpote talis
possessionis, quæ una sit animæ necessaria, & quæ illi ad uiuẽdum super terram co
operetur, pauca quædam ad huius usum necessarium impendet, ut illud & conti-
neat tantum, & ad ministerium animæ mediocri cura sanum conseruet, non ut præ
satietate lasciuire permittat. Quòd si uiderit illud quãdoq; pluriũ desiderio quam
prosit incensum, reclamabit illi dictum Pauli præscribens. Nihil intulimus in hunc
mundum, conspicuum est quòd neque efferre quicquam poterimus: habentes au-
tem alimenta & quibus tegamur, his contenti erimus. Ista illi continuè occinens &
inclamãs, morigerum simul & expeditum semper ad cœlestem profectionem red-
det, & hoc magis ad ea quæ proposita sunt obeunda cooperarium habebit. Si ue- D
rò lasciuire permiserit, & quibusuis quotidie quasi feram quãdam immittem opple
ri, fiet tandem ut uiolentis illius reluctationibus adactus & conuulsus iaceat ac fru-
stra ingemiscat, & ad Dominum abductus, in conuersationis huius terrestris, quæ
ipsi concessa fuerat, fructum exactus, ubi reddere nequiuerit, plurimum lamenta-
bitur, & tenebras continuas inhabitabit, delitias præsumptas & illarum seductio-
nem uehemẽter quidem accusans, quòd per hanc salutis priuatus sit occasione, ni-
hil uerò utilitatis amplius ex lacrymis capiens. In inferno namque quis confitebi-
tur tibi, inquid Dauid. Fugiamus igitur quocunque pacto quam poterimus ue-
locissimè, & nos ipsos ultrò uel obtorto collo, retrahamus. Si uerò quisquam iam
olim inescatus, uel diuitiarum puluerem ex iniustitia in seipsum coaceruauit, & ani-
mum curis illarum obstrinxit, uel scelus lasciuiæ dilutu difficile naturæ adfixit, aut
alijs seipsum uitijs onerauit, is, dum adhuc opportunum est, antequam ad consum
matam perditionem perueniat, plurimum ex oneribus deponat, & antequam sub
mergatur scaphus, farcinarum iacturam faciat, quas præter decorum congestit, at-
que ita imitetur eos quibus in mari negotium est. Illi namque, etiam ubi necessario-
rum aliquid naui intulerũt, tempestas autem feruens ex pelago insurgat, ac nauem
oneribus prestam fluctibus obruere minitetur, quam poterunt citissime plurimum
de pondere tollunt & abijciũt, & merces suas absq; ulla detrectatione in mare pro
fundunt, ut nauem supra fluctus sublimiorem reddant, & animabus tantum, si ita
possibile sit & corporibus e periculo euadere liceat. Multo autem magis nos ista &
consultare conuenit & facere. Nam illi quidem, quicquid sit quod abijciunt, mox
perdunt

perdunt, & paupertatis deinceps neceſſitas illos occupat, nos uerò quanto ma-
gis prauum hoc onus effudemus, tanto plures & meliores animabus noſtris di
uinas conſeruabimus. Formicatio quippe & quæcunq; talia ſunt, proiecta diſpere-
unt, & eo abeunt, ut ne ſint quidem amplius lacrymis diluta. Sanctimonia uerò
& iuſtitia in illorum poſtea locum transferuntur, res faciles ac leues, & quæ nul-
lis fluctibus oppriuí queant. Pecuniæ ſane bene erectæ, nec pereunt ejicientibus
ac diſpergentibus, ſed uelut in alias quaſdam tutiores naues, pauperum uideli-
cet uentres, tranſlatæ conſeruantur, & ad portus pertingunt, & cuſtoditur ejicien
tibus ornatus citra periculum. Adigamur itaque fratres eo, ut & in nos ipſos hu-
manißimus, & facultatum noſtrarum pondus, ſi quidem omninò quæſtum face
re uoluerimus, inmultos diuidamus qui & portent illud alacriter, & in ſinus Do-
mini, ueluti tuta penetralia recondant, ubi nec tinea corrumpit, nec fures efloди-
unt neque furantur. Demus facultatem diuitijs in egenos exuberare cupiẽtibus.
Ne præteruolemus lazaros illos, etiamnum oculis noſtris expoſitos, neque men
ſæ noſtræ micas ad ſatietatem illis ſufficientibus inuideamus, nec crudelem illum
diuitem imitati ad eandem cum ipſo gehennæ flammam migremus. Alioqui illic
conſtituti uehementer implorabimus Abrahamum, uehementer quoq; quemli
bet eorum qui bene uixerunt, neque tamen quicquam clamando impetrabimus.
Frater enim non redimit, redimet homo? Reclamabit autem nobis illorũ quiſq;
dicens: Ne quæras beneuolentiam, quam ipſe erga alios ſpreuiſti, neq; uelis tam
ampla bona accipere, cum minora erogare noluerís. Fruere nunc illis, quæ cum
uiueres congeſſiſti. Plora nunc, quoniam in uita conſtitutus cum fratrem illacry
mantem uideres, illius non es miſertus. Hæc nobis illi dicent, & merito. Vereor
autem ego ne nos acerbius ſint obiurgaturi, quoniam diuitem illum malitia, ut ſci
tis, ſuperamus. Neq; enim ut diuitijs prorſus parcamus humi proſtratos fratres
præterimus, neque ut liberis uel alijs domeſticis opulentiam noſtram conſeruе-
mus, potentibus egenis aures occludimus, ſed in peiores ſumptũ facimus, & per-
uerſam illam liberalitatem malitiæ fomentum conſtituimus ijs qui eam exercent.
Quot enim quorundam menſas circunſtant, quorum alij conuiuatorem obſcœ-
nis uerbis demulcent, alij importunis intutibus & geſtibus incontinentiæ ignem
accendunt, quidam uerò inter ſe ſcommata eiaculantes, riſum illi mouere uolunt,
a quo ſunt uocati: rurſus alij mendacibus illum encomijs qualem uolunt fingunt.
Et hi non ſolum hoc lucrantur ut ſplendide conuiuentur, ſed & manus pretioſis
denarijs plenas reportant, & a nobis diſcunt quòd magis ipſis conducat iſtis in-
ptijs incumbere & operam dare, quam uirtutibus. Si uerò nos pauper aliquis ac
ture, faſtidimus, & ſtudioſe aufugimus, quaſi ueriti ne & de ipſa miſeria nonnihil,
ſi tardius progrediamur, contrahamus. Et ſi uultu fuerit in terram, ex calamitatis
pudore demiſſo, hypocriſeos artificem eſſe dicimus. Si uerò nos liberè ac fiden-
ter grauiter a fame ſtimulatus adſpexerit, impudentem rurſus & raptorem uoca-
mus. Quòd ſi dono alicuius ueſte tectus eſt integriore, tanquam inſatiabilem pel
lamus, & paupertatem illum ſimulare iuramus. Si uerò marcidis fuerit ac laceris
panniculis obtectus, ut graue olentem iterum abigimus. Nec immitem hunc ani

mum noſtrũ flectere poteſt, ſiue conditoris noſtri nomen precibus ſuis adhibẽ c
at, ſiue continuo iuramento nos talibus paſſionibus haud quaquam fore obnoxi
os, ſi commiſereamur, confirmet. Quapropter ſuſpicor ignem geennæ nobis gra
uiorem quam diuiti illi futurum. Quòd ſi tempus permiſiſſet, & dicẽdi nobis ſuf
ficiens adeſſet facultas, omnia uobis illius, ut in ſcripturis demonſtrata ſunt, ex
ponens ſermonis officium, ac munus abſoluiſſem, nunc uerò hora eſt, ut teſtes
uos dimittam. Ipſi autem, ſi quid eſt quod propter intellectus ſimul ac linguæ
imbecillitatem non attigimus, uobis ipſis quaſi quædam pharmaca componen
tes, animarum medeamini uulneribus. Da nanque ſapienti occaſionem, & ſapien
tior erit, inquit ſcriptura. Potens eſt autem deus, ut abũdare faciat in uos omnem
gratiam, ut in omnibus ſemper omnem habentes ſufficientiã, abundetis in omne
opus bonum. Verùm ſermonem noſtrum fratres quidam ad portum iam, ut ui
detis, adductum, iterũ in admonitionis curſum reducunt, iubentes, ne quæ a Do
mino geſta ſunt miraculoſe patrata, prætereamus, neq; tropæum illud, quod con
tra diaboli furias ſeruator fixit, obticeamus, ſed magis occaſionem uobis cum lau
de Domini exultandi demus. Nam denuò quidem, ut ſcitis, rabiem ſuam con
tra nos oſtendit diabolus, & flamma ignis a ſeipſo armatus Eccleſiæ ſtabula im
pugnauit, denuò uerò uictoriam retulit communis mater, & hoſtile machinamẽ
tum in ipſum hoſtem repreſſit, nec quicquam ille effecit, niſi quòd inimicitiam
publicauit. Contrario ſtatu inimici facibus reſtitit gratia Domini, templum man
ſit illæſum, non ualuit inducta ab hoſte tempeſtas quaſſare petram, ſuper quam
gregis ſui ſtabulum Chriſtus ædificauit. Et nunc quoque uobiſcum quaſi in acie d
præſto eſt, qui olim in Babylone caminum ignis extinxit. Quam putatis hodie
ingemiſcit diabolus, conatus ſui finem, quem uolebat, non aſſequutus? Nam con
finem quidem eccleſiæ pyram inimicus accendit, ut noſtras perderet. Et undique
flamma uiolentis ipſius flatibus excitata & aucta, ſuper ea quæ corripuit, emi
nuit. & uicinum aërem depaſta eſt ipſa templa corripere coacta, & in calamitatis
conſortium nos quoq; inuoluens. Verum ſeruator in illius eam caput retluere fe
cit, a quo fuerat incenſa, & uelantã ſuam in ſeipſum reſorbere iuſſit: & arcum qui
dem inſidiæ ſuæ diabolus parauerat, iaculum uerò emittere nõ eſt permiſſus, im
mò emiſit quoque, uerum in ipſius caput retortum eſt. Ipſe iam ſibi amaras illas
lacrymas habet, quas nobis parauerat. Sed inſtigamus inimico, fratres, uulnus a
liquanto grauius, intendamus illi luctum. Quo uerò pacto id fieri poſſit, ego qui
dem dicam. Vos autem illud facite. Sunt quidam per conditorem noſtrum ex i
gnis potentia erepti, ſed ita, ut nullum illis ſuperſit uitæ ſubſidiũ, propterea quòd
anima tantum & corpore periculum euaſerunt. Nos itaque quotquot nullum ca
lamitatis huius guſtum cepimus, facultates noſtras illis cõmunes faciamus, & ob
uns ulnis ægre ſeruatos fratres cõplexi dicamus de ſingulis ſingula: Mortuus erat,
& reuixit, perierat, & inuentus eſt, & cognatu corpus obtegamus. Opponamus
noſtram conſolationem ui & calumnijs inimici, ut nihil ille quod alicuius lit mo
menti etiam ubi ladere uoluit, nocuiſſe uideatur, & nullum poſſit oſtẽdere quem
impugnando uicerit, & fratrum facultatem depredatus, noſtra liberalitate uictus
appareat. Vos autem fratres, qui periculum hoc euaſiſtis, non admodum diſcru
ciemini

A ſemini malis,quę uobis acciderunt,neque cogitationibus turbemini, ſed excutite mœſtitiæ caliginem,& animos ueſtros generoſioribus cogitationibus corrobora te, & quod accidit, in coronarum occaſionem mutate. Nam ſi immoti perſiteri tis,& tide probatiores inſtar nobilis auri exigne reſplendentes deprehendemini, pudorem inimico auctiorem reddetis, tanquam qui ne lacrymulam quidem uo bis inuidioſis ſuis conatibus excutere potuerit. Admonete uos ipſos conſtantiæ qua uſus eſt Iob. Dicite ad uos ipſos quæ ille tibi dixit: Dominus dedit, Domi Iob. nus abſtulit,ſicut Domino uiſum eſt,ita & factũ eſt. Et nemo ueſtrum ex iis quæ paſſus eſt,permoueatur,ut cogitet ac dicat,nullam prorſus eſſe prouidẽtiam,quę res noſtras moderetur: neque diſpenſationem ac iudicium Domini accuſet, ſed athletam illũ adſpiciat, & melioris ſperẽ conſtantiæ ipſum faciat. Recogitet omnia ex ordine certamina, quæ ille ſtrenue decertauit, & quibus iaculis a diabolo peti tus nullum lethale uulnus accepit. Demolitus quidem eſt rerum ipſius proſperi tatem, ipſum uerò crebris & irremiſſis calamitatum rumoribus obruere ſtatuit. Adhuc enim priore quid calamitatis accidiſſet,nũtiante, alius nuntius malorum triſtitiam adferens adueniebat, atq; ita calamitas calamitati coniuncta erat, ut ſimiles fuerint crebris fluctuũ inſultibus, & prius quam priores ceſſarant lacrymæ,aliarum adferebatur occaſio. Iuſtus uerò quaſi quoddam ſaxum tempe ſtatis impetum fortiter excipiens, & fluctuum uim in ſpumam cõmutans, immo tus ſtabat,& gratam hanc ad Dominum uocem emittebat,dicens: Dominus de dit, Dominus abſtulit, ſicut Domino placuit ita & factum eſt,nec aliquid eorum quæ acciderant lacrymis dignum reputabat. Vbi uerò aduenit qui narraret quo B modo filius & filiabus conuiuantibus, domum oblectationis ſpiritus quidem ui olentus conquaſſarit, tunc primum ueſtimentum ſcidit, naturæ compaſſionem oſtendens,& per hoc quòd faciebat patrem ſe eſſe,liberorũ amantem declarans. Attamen & tum dolori terminum ac modum ponens, & pijs illis uocibus quod factum fuerat ornans, dixit: Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſicut Domi no placuit ita factum eſt, tantum non clamans ad hunc modum: Vocatus ſum il lorum pater, tantiſper dum ille qui me condidit,uoluit. Iterum mihi ſtirpis auferẽ coronam ſtatuit. Non illi repugno quo minus ſua auferat. Quod Domino ui detur, hoc obtineat. Ipſe generis huius plaſtes eſt,ego ſum organon, quid neceſſe eſt, cum ſeruus ſim, fruſtra quod factum eſt ægreferre,& decretum, quod irri tum facere nequeo,incuſare? Huiuſmodi uerbis iuſtus diabolum quaſi iaculis qui buſdam confecit. Poſtquam uerò illum inimicus iterum uictorem eſſe uidit, nec aliquo iſtorum concuti potuiſſe, ipſi illius carni tentationis machinam admouit, & corpore infandis plagis caſu effecit, ut quaſi ex fonte quodam uermes ex ipſo ſcaturirent,& a regni throno uirum deductum in ſterquilinio ſedere fecit. Ille ue to etiam talibus adflictionibus percuſſus, immotus manſit, & corpore conuulſo in abſcondito animæ tutum ſeruauit pietatis theſaurum. Cum itaq; non haberet amplius quod faceret hoſtis,ueteris aſtutiæ memor,uxoris mẽtem ad impiam & Vxor Iobi blaſphemam ſententiam inſtigauit, & per illam concutere athletam tentauit. Et il la prolixi temporis impatiens facta iuſto aſtitit, & inferne ſedẽtem intuita, mani bus ſuper his quæ uidebat, complosis, & pietatis illi fructus opprobrauit, & ita

priſtinam illi proſperitatem recenſuit, ut præſentia mala ſubnotaret, & quam ex C
quibus inſtitutis uitam ſortitus eſſet,& quam multarum oblationum a Domino
mercedem reportáſſet,obiceret. Ecquidem perpetuò muliebrem puſillanimita-
tem referentia loquuta eſt,talia tamen, quæ quemuis uirũ turbare,& fortem quo
que animum ſubuertere poſſent. Vaga, inquit, & famulæ inſtar circuco , & quæ
regina fui,nunc ſeruio,& a ſeruorũ meorum ſubſidijs pendere me coégiſti,& quę
multos olim liberaliter alui,iã ex alienis bonis nutrior. Addidit melius eſſo & uti
lius,ſi impijs uerbis uſus irati conditoris gladium contra ſe exacueret, atque ita ſe
ipſum e terra tolleret,quam ſi per iſtam malorum tolerantiam & ſibi ipſi & uxo-
ri moleſtiam prorogaret.Ille uerò iſtis uerbis magis quam aliquo priorum malo
rum offenſus,& oculis animi commotionem atteſtantibus,& ad uxorem tanquã
hoſtem conuerſus quid dixit?Quare tanquam una ex inſipiẽtibus mulieribus lo
quuta es? Pone,inquit, ô uxor, hanc mentem. Quouſq; uerbis tuis communem
hanc uitam calumniaris? Et de conuerſatione mea, qualia nollem,falſa dixiſti, &
uitam meam uerbis tuis accuſaſti. Iam dimidia mei portione impie egiſſe uideor.
Siquidem ex ambobus unum corpus coniugium fecit , tu uerò in blaſphemiam
decidiſti.Si bona de manu Domini ſuſcepimus, mala non feremus? Admone te
ipſum præteritorũ bonorum,oppone malis meliora. Nullius hominis uita pror
ſus beata eſt.Semper proſpere agere ſolius eſt dei. Tu uerò ſi propter præſentia
iam doles, ex præteritis tibi ipſi conſolationem deſume. Nunc plorasſat prius ri
debas. Nunc egesſ at antea diues fuiſti. Bibiſti liquidum uitæ laticem,& turbidũ
iam toleranter bibe. Ne fluuiorum quidem riui omninò puri uidẽtur.Eſt autem, D
ut ſcis, uita noſtra fluuius quidam, continue & irremiſſis ac indefinentibus fluctu
bus plenus , quorũ alio præterlapſo iam alius adhuc in curſu præſens eſt, & hoc
quidẽ è fonte ſuo iam promanante,ille adhuc promanaturus.& hoc pacto ad cõ
mune mortis mare properamus omnes. Si bona de manu Domini ſuſcepimus,
mala non feremus? Cogimus ne iudicẽ, ut omnia nobis æqua & paria perpetuò
ſufficiat? Docemus ne Dominum quo pacto uitam noſtram moderari debeat?
Ipſe decretorũ ſuorũ poteſtatẽ habet.Res noſtras pro ſuo arbitratu inſtituit. Eſt
autem ſapiens,& quæ utilia ſunt ſeruis ſuis adinetitur. Ne curioſe iudiciũ Domi-
ni inſectare. Dilige tantũ quæ ab illius ſapientia diſpenſantur. Quicquid dederit
cum gaudio accipe In rebus triſtibus declara quòd præterita lætitia digna fueris.
His dictis Iob, & iſtũ diaboli incurſum repulit, & cõſummato iam illũ tanquam
uictum pudore perfudit.Quid igitur poſtea accidit? Fugit ab illo morbus tanq;
fruſtra aggreſſus , & iam nihil amplius effecturus : redijt in alterũ ætatis florem
caro,reſloruit uita omnibus ſuis bonis, & duplicatæ undiq; diuitiæ ad illius ædes
confluxerunt,primum ut eſſet tanquam nullo damno affectus,deinde ut eſſet iu
ſto tolerantiæ merces.Quapropter & equos,& mulos,& camelos,& oues,& agri
culturam,& omnem opulentiæ fructum ex duplo recepit:liberorum uerò nume *Liberi Iob.*
rus mortuis par emerſit, quoniam bruta quidem iumenta & omnes eiuſmodi di
uitiæ corruptę in conſummatã perditionem ceſſerant:liberi uerò etiam poſt mor
tem optima naturæ portione uiuebant . Ornatus itaque denuo alijs a conditore
filijs & filiabus, & eam poſſeſſionem duplam habebat. Iſti quippe præſentes in
hac uita

A hac uita parentes exhilarabant: illi uerò qui iam ex hac uita prœcesserant, parentem expectabant, tunc omnes complexuri Iob quando humanæ uitæ iudex uniuersalem mortalium ecclesiam coægregabit, quando tuba illa regis aduentum prænuntians sepulchra mortuorum uehementius circuntonabit, & corporum depositum repetet. Tunc & qui iam mortui uidentur, citius sistentur omnium opifici quàm ui ui. Hac ratione, puto, cum reliquas illi diuitias geminatas admensuraret, liberos totidem quot antea habuerat, sufficere censuit. Vides quanta sibi ipsi bona Iob per patientiam congesserit? Et tu itaque si te molestum quid ab igne illo dæmonum infidijs nuper incenso apprehendit, constanter ferto, & adflictionis mœstitiam melioribus cogitationibus cõsopito, iuxta quod scriptum est: Iacta super Dominum curam tuam, & ipse te enutriet, quem decet gloria in secula, Amen.

EXHORTATIO AD BAPTISMVM, QVAE ET ad pœnitentiam quadrare uidetur.

Salomon quidem sapiens rerum tempora ex ordine uitæ diuidens, ac cuilibet eorum quæ geruntur, quod illi peculiare & commodum est, tribuens ait: Omnia tempus habent. Et unicuique rei suum est tempus. Tempus nascendi, & tempus moriendi. Ego quidem sapientis uocem hanc paululum mutans uobis nuntium referam salutarem. Tempus, inquam, moriendi, & nascendi. Quorsum hic sermo mutatus? Quoniam is quidem de genesi & morte loquens corporali, genesim morti, ut par erat, præposuit, cũ mori non liceat, nisi prius nascamur. Ego uerò de spirituali regeneratione orationem facturus uitæ
B omninò mortem antepono. Nobis enim, si carni mortui fuerimus, tum demũ spiritu renasci licet, quemadmodum ait Dominus: Ego occidam, & ego uiuere faciã. Igitur moriamur, uti uiuamus: carnis affectum, qui legi Dei subdi nequit, extinguamus, ut spiritus affectus, per quem uita paxq; apta est dominari in nobis, roboretur. Cum Christo simul tumulemur, ut cum eo qui primitias surgendi dedit, resurgamus. Tempus itaque aliud alij accõmodatum. Somni proprium, aliud uigiliæ, belli item, & pacis: Baptismi uerò tempus, uita hominis tota. Sicut enim corpus, nisi respiret, uiuere nequit, ita nec anima, nisi conditorem cognoscat, subsistere potest, cum ignoratio Dei mors animæ sit: citra baptismum lux animæ non aderit. Sicut oculus lumine cassus nec quæ sua sunt uidet: ita nec anima sine hac luce quæ dei sunt. Tempus itaq; aliud alij opportunum negotio, ad baptismi uerò salutẽ quod libet tempus accõmodum est, siue dies sit, siue nox, siue hora, seu quodcunque temporis momentum etiam immitissimũ. Opportunius tamẽ merito cenſebitur, quod magis propriè ad baptismum facit. Quod autem tempus baptismo magis cognatum est, quam Paschalis dies? quòd ea lux resurrectionis monumentum quoddam existat. Baptismi nanq; ad resurrectionẽ facultas quædã arrabo q; est. Resurrectionis ergo gratiã in die resurrectionis excipiamus. Quãobrem ecclesia suos procul alta uoce cõuocat alumnos, ut quos pridẽ peperit, tunc demũ lacte sanæ eruditionis fide cathecuminos enutritos cibi firmioris degustatione instituto q; perfecto corroboret. Ioãnes enim, ad quẽ omnis accedebat Iudæa, pœnitẽtiæ baptismũ prædicauit, Dominus autẽ adoptionis filiorũ baptismũ longe præclarius annuntiat. Quis igitur eorum

tacionem, quibus spes est in eo, non obedies? Initiatorium erat Ioannis baptisma, è
rudimento perfectorium. A peccato illud auocabat, istud cum Deo coniungit & fa-
miliarem reddit. Vnius uiri Ioannis prædicatio omnes ad pœnitentiam deduxit.
Tu autem per tanctos a prophetis edoctus es: Lauamini, mundi estote. Per psalmos
admonitus: Accedite ad eum, & illuminemini. Per apostolos item ac prophetas in-
structus: Pœnitentiam agite, & in nomine Domini nostri Iesu Christi in remissio-
nem peccatorum baptizemini, & sancti spiritus promissionem accipietis. Denique
ab ipso Domino inuitatus, dicente: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati
estis, & ego reficiam uos. Hæc enim hodie omnia lecta sunt. Quid cunctaris, aut
quid consulis? Quid expectas? Cum a puero in doctrina Christi sis imbutus, nó
dum ueritati alluxisti: Cum semper dixeris, ad ueritatis cognitionem nondum
uenisti: Per omnem uitam experimentum capis, consultas usque ad senectutem, &
quando Christianus eris? Quando te nostrum esse cognoscemus? Anno superiore
hunc diem præstolabare, nunc iterum futurum expectas? Vide ne longiorem tibi
uitam pollicendo spe decidas: nescis quid crastina lux aduecturа sit: ne tibi quæ nó tua
sunt, in tua putes esse potestate. Ad uitam te homo uocamus, quid uocationem fu-
gis? Ad bonorum participationem inuitatus, quid donum tam egregium spernis?
Regnum cœlorum præparatur. Ipse qui uocat, minime fallax: uia facilis, non tem-
pore, non sumptu, non negotio tandem opus. Quid moraris? Iugum inquam, bo-
num a leue est, minime obterens colla: non uinci sed probat cervicem spontè fe-
rentem, non inuitam detrectantémque expectat. Vides quomodo Ephrem uelut
bucula per auia & lege iugum spernẽs accusatur. Subde cor indomitum, sis Chri
sti iumentum: ne ab hoc immunis iugo, néve inconcussam quærẽs uitæ libertatem, d
a feris deprendaris. Gustate & uidete, quoniam suauis est Dominus. Melius nanq;
suauitas melius ignorantibus nuntiari, quam per degustationem nó poterit, quòd
sensus omni sermone sit efficacior. Ad circũcisionem minus Iudæus cõpellitur, quo
niam omnis anima quæ die octaua nõ circumcidetur, è populo pelletur. Tu autem
circumcisionem non manufactam, qua per baptismum in depositione carnis per-
ficitur, differre quæris? Ipsam audisti Dominum: Amen dico uobis nisi quis rena-
tus fuerit ex aqua & spiritu, non ingredietur in regnum dei. Et illic dolor & uulnus,
hic uerò rosa uitæ est, & cordis uulnus curatur. Adoras pro te mortuum, patere
& cum eo per baptismũ contumulari. Si non fueris complantatus similitudini mor-
tis eius, quomodo resurrectionis fœtus eris? Itrael olim in Mosem, in nube & mari
baptizatus est. Tibi nimirũ figuras, & quandã insequentium temporũ monstrate
ueritatis formam ostendens: Tu autem baptismum fugis, non in mari figurarum, *Baptismatis figura.*
sed in ueritate & spiritu perfectũ, non in nube, sed in spiritu: nõ in Mosen conseruũ,
sed in Christũ creatorem instituti. Nisi enim Israel mare trãsmisset, nunquã a Pha-
raone discessisset. Sic tu nisi per aquã transieris, nequaquã a diaboli fœua tyrannide
liberaberis. Nec unq; ille ex spirituali petra bibisset, nisi ex figura baptizatus fuisset:
nec bibat quis uerã potionem, nisi uerè baptizatus prius debuit. Panem angelorũ ille
post baptismum accepit: Tu autem quomodo tu etiam comedes panem nisi iam
pro peccatis hoc sacramẽto? Quin & ille per baptismũ in terram promissionis est in-
gressus. Tu uerè quomodo in paradisum hoc carẽs penetrabis? Nõne audisti quid
ligni uitam

A ligni uiam gladius igneus custodit, infidelibus quidem formidandus, credentibus uero propitius ac amicus custodians? Et uerò talem illum fecit Dominus, quando fidelem cõspexerit, enixe te gratulatur. Hoc uerò charactere sacro carẽtibus os attentat. Helias enim currus equosq; igneos ad se uenientes minime expauit. Verum muneris superni desiderio incensus, contra formidolosa est ausus, ac hilaris gaudensq; flammantes ascendit currus, cum adhuc esset in carne. Tu uerò igneos currus minimè usurus, sed per aquam tantum & spiritum in cœlum penetrare potens, cunctaris: nec uocationi obtemperare maturas? Helias item unus baptisma supra holocaustorum aram, non per ignem, sed per aquam sacrificans ostẽdit, cum ignis natura aquæ aduersetur. Nam tertio tunc aqua mystice super aram effusa unum excitandæ flammæ uelut oleum fuit. Accipite, inquit, hydrias, & effundite super holocausta & super ligna. Deinde ait: Iterate, & iteruerũt. Rursus tertio, effundite, & ita egerunt. Quæ oratio satis monstrat quemadmodum deo per baptismum propinqui & familiares efficimur. & lux clara cõfestim per totam unitatẽ animæ protinus refulget. Si enim aurum cœlestia distribueret, nõ profecto dicores cras: ut te, cras dabis: uerum tuam sedulas portionem uelociter peteres, differri autem egre ferres. Quoniam uerò nõ materiæ alicuius lucrum, sed animæ purgationem tibi remunerationis pollicetur, moras excusationesque nectis, impedimenta causaris assers. Debebas ad hoc donũ accurrere ordinem admirandum: Renouaris, nec cõtaminaris: Refingeris, nec conteris: Curaris, nec dolorem sentis, & tamen hanc gratiam nõ expendis. Si enim hominum seruus esses, ac libertas omnibus proponeretur, nonne ad constitutum diem instructus uenires, aduocatos pretio cõductos & iudices solB licitares, ut omni conatu libertatem reciperes? Quin alapam quoq; extremam seruorum plagam pro liberatione omnis in futurum infamiæ ac probri libenter subires. Postquam uerò te seruum, non hominum, sed peccati, ad libertatem præconium per gratiam factum, cœlestium hæredem bonorum constituat: nondum esse tempus hæc dona excipiẽdi causaris? O iniquas excusationes. O infamem uanamque occupationem. Quousque tandem uoluptates, quousque uanas affectas? Longum nimis tempore mũdo uiximus. Reliquum ut & nobis ipsis uiuamus. Quænam quæso animæ digna compensatio? Quid æquè regno cœlorum comparandum? Quis fidelior tibi consiliarius quam Deus? Quis sapiente prudentior? Quis bono utilior? Quis creatore familiarior? Nec uiæ serpẽtis cõsilio credidisse magis, quam Dei nunc profuit. O sermonem nefandum, sanari curarique non uacat: ne lucem mirabilem deinceps ad regem regnũmq; me deducas. Nonne tu hæc, imò abiectiora longe uideris? Innumero si publicis tributis obnoxius esses, debitorum autem remissio reis circunquaq; nuntiaretur: deinde quispiam te hoc publico munere priuare conaretur, doleres, clamaresque communis gratiæ parte per iniuriam priuari. Postquam uero non solum præteritorum remissio, sed etiam futurorum dona palam proponuntur, non audis, sed ipse te lædis, quantum nec animi forte iacturam rent. Consultúmne tibi ac utiliter cogitatũ existimas si quis tus immunitatis tuum ac huiusce modi remissionem tibi abstulerit, ære quoque alieno te premi patiatur? Maxime cum scias, quòd mille talentorum forte debitor remissionis munus facile consequeris, nisi tute tibi ex inhumanitate in proximum tuum gratiam abstuleris.

Quod

Quod ne patiamur, fratres dilectiſſimi, magnopere animaduertendum poſtea, quam hanc gratiam adepti ſumus, ſed debitoribus noſtris remittamus, ut firmum nobis ſit hoc donũ. Scalpitare aliquantulum conſcientiam, ingredere in promptuarium animæ ſecretius, præteritorum memoriam apud te paulumper excita. Si enim plura ſunt peccata, multitudine ne terreare. Vbi delictum abundauit, ſuperabundabit & gratia, ſi eam receperis. Plus enim debenti plus remittitur, ut uehementius amet. Si autem parua, nec admodum lata fuerint delicta, quid de futuro ſollicitaris qui generoſe præterita etiã non Chriſtiana lege inſtructus diſpoſuiſti? Nunc uero tu te conſidera in examine trutinaq; tuam eſſe poſitam animam: hinc ab angelis, inde a dæmonibus abſtrahi meditare. Quibus cordis lancẽ inclinabis? Quid apud te uincet, carnis ne uoluptas, an uitæ ſanctitas? Præſentium oblectatio, an futurorum deſiderium? Angeli ne te ſuſcipiant, an retinebunt te qui te iam impediũt ac detinent? Tefferam duces ſub ſe militãtibus dant, ut amici facilius inuicem ſe noſcentes exhortẽtur, & ſi cum hoſtibus cõmiſceantur, eo facilius diſcerni ac ſeparari poſſint. Quòd ſi forte commilitonum ſeparatio fiat, nemo te, quarum, noſtrarum, an aduerſarum partium ſis nouerit, niſi myſticis ſignis familiaritatem præ te feras, ni ſi ſignatum ſit ſuper te lumen uultus Domini: niſi characterem in te agnoſcat angelus, quoniam modo pro te pugnabit, aut ab inimicis uindicabit? Quomodo, inquam, dices dei ſum, ſigna non oſtendens? An ignoras quemadmodũ ſignatos domos in Ægypto exterminator præterijt, in nõ ſignatis uerò primogenita peremit? Theſaurus non obſignatus furibus facile patebit. Ouis itẽ abſq; nota inſidiis proximus eſt obnoxia. Iuuenis ætatem freno baptiſmi retine. Flos abeſt ætatis, cauẽ ne ſenectutis uiaticum deſit, ne arcem & propugnaculum per inconſideratiã atq; ignauiã amittas, neu de undecima hora ſicuti de prima cogita. Quãdoquidẽ & illi qui tam primũ incipit uiuere, mortẽ ante oculos habere continuò eſt opus. Si quis medicus cõmentis ac machinis quibuſdam te iuuenẽ è ſene reddere ſe receperit, ad eam profectò diem omni ſtudio uenire curares, in qua ætati floridæ te reſtituendũ uideres. At nunc cum anima tua, quam omni ſcelere contaminatam reddidiſti, per baptiſmum renouari ac regenerari nũtietur, tantum deſpicis beneficium, nec ultrò properas, aut id poſſidenti ſis obuiam. Num non tanti muneris rem miram uidere deſideras? Quomodo uidelicet abſque matre regeneretur homo, quomodo uetus ac ſecundam deſiderio erroris corruptus rurſus in pubertatem, a tatisq; florem re-

Baptiſmi eulogia.

conciniretur? Baptiſmus igitur eſt captiuorum & æris alieni remiſſio, peccati mors, animæ regeneratio, amictus ſplendẽs, character indeprentibilis, cœli iter, regni conſeſtis conciliatio, adoptionis gratia. Tanus itaque ac talibus bonis miſer potiorem ducis uoluptatem? Noui enim tuam cunctationem atq; pigritiam, quanquam rebus diſſimulare contendis. Ipſa enim facta, & ſi taces, contrà clamãt. Mitte, inquis, ſuperſede: Interim carne, ætatisq; flore abutar, in luto uoluptatum porcorũ more uolutabor, manus ſanguine fœdabo, alienũ auferam, doloſe ambulabo, peierabo, mentiar. Tunc denique cum ſatur ero, malis deliſtam, baptiſmum ſuſcipiam. Sic ergo res honeſta eſt peccatum, hoc uſque ad extremum cuſtodi. Si patranti turpis ac nocens, quid in eo perſeueras quod pernicioſum eſt? Nullus enim bilem euomere quærens, mortem eam ex mala intemperantiq; dieta reddere cogitabit. Corpus nanq; malis grauantibus purgari humoribus, ne morbus conualeſcat, eſt opus.

Videtur

A Videtur nauis aliquouſq; impoſitorum onera & grauitatem ferre, ſi uero modus excedatur plus æquo grauata periclitabitur. Vide ne & tu ſimilia patiaris, maiora continuò admittendo, quam ea quæ remittenda tibi per baptiſmum promittebantur: & antequam ſperatum contingas portum, naufragium facias. An putas tua facta deus nō uideat, tuam non conſideret mentem, aut forte iniuſto tibi opituletur? Putaſti, pſalmus ait, quòd ero tui ſimilis. Tu nanq; mortalis hominis amicitiam reſpiciens, ob eius beneficia illi obſequens, ac mongerulus exiſtis: dicisq; propterea ac facis, quæcunq; ei grata eſſe putaueris. Deo autem familiaris eſſe filiusq; adoptari cupiens, illi tantum aduerſa inimicaq;, unde potius noxam contrahis, continuò geris & per legis tranſgreſſionem deum inhonorans, inde tibi illius familiaritatem polliceris unde ipſum magis offendis. Vide ne liberationis ſpe, malorum tibi aceruum congerens, peccatum quidem cumules, ueniam autem non apprehēdas. Non irridetur deus: ne mercare gratiam: neu dicas: Bona lex, ſed dulcius peccatū. Voluptas nanque diaboli eſt hamus, ad perniciem deducens. Voluptas, inquam, peccati mater, peccatum uero mortis ſtimulus. Voluptas demum perpetui uermis nutrix, ad tempus admodum breue poſſidentem demulcet. Poſtremò uero acerbioris exitum triſtitiæ ſortitur. Cunctatio nanq; ad baptiſmum pœnitentiamq;, nihil aliud clamare uidetur, quam in me ante regnet peccatum, deinde aliquando regnet etiam dominus. Aſſint mihi membra, iniuſtitiæ & iniquitatis arma deinde aſſummā aliquando etiam arma iuſtitiæ deo. Sic & Cain ſacrificia offerre ſolebat, primum quidem pro uoluptate propria, deinde illius præbitori, ac creatori deo. Quando facultas ætasq; uiget, te libidinibus tradis. Quando uero membra langueut, tūc deo potiſſimum offerre ſtudes: cum ſcilicet ob ingruentem & inualidam ſenectam, his uti non amplius licet: quo maxime tempore. pudicitia ſeu temperantia uocari non poteſt: ſed laſciuiendi potius & luxuriandi adempta facultas. Mortuus enim minime coronatur. Nec iuſtus aliquis dicitur, cui malefacere non licet. Dū itaq; poteſtas adeſt, dum corpus ualet, dum ratio uiget, peccato dominare. Virtus enim hæc eſt uitatio mali, ſtudium boni. Vacare autem a malo tantum per ſe, nec laude nec uituperatione dignum. Si ætate prohibitus a peccato deſiſtis, debilitati gratias agendum. Optione non neceſſitate bonos laudamus. Quis tibi uitæ terminum fixit? Quis ſenectutis metam terminauit? Quis apud te tam fide dignus futurorum ſponſor? Non uides pueros ſæpenumero ab hubere raptos: non a tate floridos mori uides? Nullum certum terminum habet hæc uita. Quid expectas, bene ſano febris baptizari, quando nec ſalutaria uerba loqui, nec item audire commode poteris, morbo caput occupante? Non manus in cœlum tollere, non in pedes erigi, non genua adorando flectere, non commode doceri, non ſecure ac libere confiteri, non cum deo conuenire, non cum aduerſario decertare, forte nec ſcite inter initiandum ſubſequi, dubitantibus etiam præſentibus, num gratiam ſentias, an ſine ſenſu quę agantur accipias. Quando uero cum ſcientia quoq; gratiam accipis, tunc talentum quidem habes, lucrū uero nondum accepiſti. Hæc itaq; animaduertens, ſtude Chananeā imitari. At, inquis: Filiam male a dæmonio poſſeſſam nō habeo: habes tamē animam immūdo ſpiritu occupatā. Quid ait Chananæa? Miſerere mei. Filia mea male a dæmonio torquetur. Magnus enim dæmon, peccatū. Qui demonium patitur, miſericordiā inuenit: qui autē peccat, odium ſibi cōtrahit. Illic uenia dignus,

Chananæa imitanda.

Miſericordiæ efficacia.

huc nequaquam excusatur. Miserere mei: breue admodum uerbum. Magnũ ergo Christi humanitatis pelagus ubi misericordia, non exigitur ratio: ubi inquã iniquitatis cor dia iudicũ uacat, salus permittitur, remittuntq; salutaria omnia. Itaq; quis extra spem fis clama: Deus, miserere mei, non labra mouendo, sed mente uocẽ emittes. Nam & silentes audit deus. Non locus, sed propositum mutuum requiritur. Hieremias enim in luto erat, & deum attraxit. Daniel in leonũ lacu dicum placauit. Tres pueri in camino deum promeruere. Latro nõ cruce prohibitus, quin paradisum ascenderit fuerit. Iob in stercore deum ad misericordiã prouocauit. Igitur ubicunq; fueris, orato: tui ante iudicem, ora. Mare ante adeat retro Ægyptũ infectabantur, medius Moses in loci angustia orabat: nihil tamen loquebatur: & ait ei deus: Quid clamas ad me? tuum tacet? Cor eius clamat. Tu quoq; cum ante tribunal aut pra fidem regem, aut um aliterentẽ steteris constitutus, ora deum. Tenaces; orare labora in tribulationis lectus circumstantiam. Dominus propè est: Non horret cõtagia, non continuò adest, ubi mala adsit, & omnia complet. Si hominem forte alere seu pecuniis, ac quid agas scire, desiderio teneat, occupatus est Imitare Eunuchum. Incedebat currens & legentem, nec disciplinam spreuit. Verum statim duos pauperem instruentem discentemq; nec disciplinam spreuit. Verum statim duos pauperem currum accepit: dictam & despectum magnatus ac fabri uis: ac deum uenerabilis cuangelium recens continuò fidem in cordis penetralibus concepit, nec obstitit nõ spiritus dubitat. Nam me extincidit in aquam. Ecce, inquit, aqua. Cum hoc diceret. Hoc quam uerebamur: Ecquid, me baptizari prohibet? Voluntas prompta uoluntatem inuenit, quid est quod impediat. Qui uocat benignus, qui ratificatus, extra dominicam expostulatio modo alacritas adsit, ut peccatorũ actio. Vbi est prohibens qui nobis ad Christum obstruit uiã, quem omni studio ac precatu tate operemur? Dicimus quam, ne forte ac desperationẽ nobis inuat nos adeptus Deũ exurgamus. Dicemus spe corda nostra deludit. Ipsius ergo cogitat ones non cognoscimus. An non hoc sic peccare, cum uero uelle negare pietatem differre, nos exhortatur? Idcirco dormimus cum cernens, insidias Hodie, inquit, si uocem meam audieritis nolite obdurare corda uestra. Ille uere ait. Mihi hodie cras deo. Dormitas cotra: hodie si uocem meam audieris. Nosce, obsecro, animam de Iesu: ut omnino flamma, a deo auertas, confidere non audet. Nouit enim hoc grauiter adtendere. Christianus. Verum ait hoc sed fidelis aggreditur. Serpens est & ad decipiendam argutus. Intelligit enim quemadmodum nos homines, præsens libenter recipimus tempus: omnisq; actio humana in præsens contendit atq; spectat. Quam obrem Deum tempus nobis furatur assiduè, & spem facit crastini. Peto quem crastinum det, rursus natus diuisor: Hodiernum, crastinum uero domino dari petit. Sic continuè dum deducit aens, uoluptate præsenti & spe frugis, nostram subdit latenter ætatem. Vidi ego iam aues affutæ miram artem, cum pullos suos uocat adhuc ob debilitatem prædæ periculo expositos, scie aucupi ante illos ut prædæ paratam offerre, ita se ipse uertentem ac gestus dispensantem, ut nec periculo pernitus aut uanibus se præbeat, neque item inhibenti spem omnino eripiat. Sic itaque illum inter utrumque uersando, occupando, inde remittendo, spatium dat nacis ad se fugiendi. Ipsa ad extremum euolat. Cur igitur ne tu accepti similia patiaris, cur ta pro incertis relinquens, spem firmam uanis commutans? Trade itaque te Christo totum, da nomen tuum, ascribique ecclesiæ. Nam & nubes legitimus catalogo ascribitur.

Hanc auẽ Helianus perdicẽ dicit esse.

Aascribitur. Athleta conscriptus pugnat. Ciuis numero ciuium adscriptus in sua con-
numeratur tribu. His tu omnibus obnoxius es ut Christi miles, ut pietatis athle-
ta, ut conuersationem administrationemq; in cœlo habens: in hoc libro præsenti
conscribere, ut in altero superiore conscribi merearis. Disce euangelicã disciplinam,
oculorum modestiam, linguæ cõtinentiam, corporis castigationem, superbiæ com-
pressionem, cogitationis puritatem, iræ extinctionem. Vim patiens quod nõ rapi-
tur adde, defraudatus ne ad iudicium accerse. Habitus odio, nihilominus ama. Insec
tationem uidens, tolera. Maledicto lacessitus, obsecra. Moriare peccato. Cũ Chri
sto crucem subi. Omnem trãsfer atq; colloca in dominum charitatem. Dura hæc,
inquis. Quid enim bonum ac facile? Quis dormiens trophæum fixit? Quis in deli-
cijs ac tibijs corona fortibus uiris debita ornabitur? Nullus non currens brauium
assequetur. Labores gloriam pariunt, & angustiæ periculaq; coronas promerẽtur.
Per multas (inquit) tribulationes oportet nos intrare in regnum cœlorum, dico hoc
& ego, sed has tribulationes regni cœlorum felicitas subsequetur: peccatorum uero
labores, gehennæ dolor, & immortalis tristitia manent. Nam qui diligenter res cõ-
sideratas humanas, facile cõspicies: nec ipsa diaboli opera patrantes, a laboribus esse
immunes. Nam cum temperantiæ nullus sit æstus aut sudor, libidinosus uolupta-
tis seruus, præterquam quòd eius gratia multas sæpe anxietates animi sustinebit,
corpus & iam ex intemperantia tabefacit. Noctes, inquis, insomnes sunt in oratio-
ne uigilantium. At longe duriores in iniustitia, iniquitate, ambitione, auaritia perno
ctantium. Nam & timor in furtis deprendi: aut in uoluptatibus ardor & stimulus,
omnem penitus requiem, & animi tranquillitatem aufert. Si uiam angustam quæ
b ducat ad uitam cuitas, & longè latiorem peccati sequeris, uereor satis ne non latam
usq; ad extremum, deinde & competens diuersorium, inuenias. Thesaurus is dices
seruatu difficilis? opus est uigilia. Habes si uelis adiutores, orationẽ noctis custodi
am, ciuium domesticam custodem, psalmodiam animum recreantem. Has igitur
suscipe comites. Ipsæ tibi per noctem in seruandis his rebus pretiosis auxilio sint.
Quid enim præstat, dic mihi, aut nos diuites circa rerum possessarum curam solici
tari, seu nihil ab initio quod custodiamus habere? Nullus enim metu amittendi bo
na despicit. Sic nanq; in rebus humanis, si malos cuiuslibet rerum euentus com-
putare, aut considerare uelimus, nihil omnino posslideretur aut subsisteret. Nam &
colonis metuẽdam est sterilitatis damnum: Mercatoribus naufragia, nuptijs uidu
itates, patribusq; & educationibus incertos liberorum exitus formidanda. Attamẽ
in primis alacriter opus aggredimur, spe bona nixi: rerum uero exitum deo probè
omnia disponenti committimus. Tu uero sanctificationem baptismi uerbo qui-
dem laudas, opere uero cum prophanis ac deploratis commercium habes. Vide
ne te tuorum consiliorum pigeat, cum te sera nihilq; profutura pœnitentia ceperit.
Disce prudentiam, uirginum exemplo. Illæ oleum in uasis non habentes, quan- *Virgines fa-*
do sponso ire obuiam oportuit, tunc necessaria deficere senserunt: Ideò fatuas eas *tuæ.*
euangelium uocat, quoniam dum tempus serendi erat olei, id prodigendo come-
dendoq; absumentes, extra fores sunt eiectæ, ac a sponsi pulchritudine prohibitæ.
Ne igitur & tu frater annum de anno, mensem de mense, diem de die trahas, & ole-
um lumini nutrimentum negligens, in diem quam non expectas quandoq; inci-
das, ac te benefaciendi occasio uita deficiente destituat: & morbo prævalente in ani

mi angustia cõstitutus, à medicis domesticisq; deseraris. Quãdo, inquam, extremae erit anxietas febrisq; ardore uiscera adurentur, dolebis miser, dolebis corde penitore, nec habebis qui condoleat: sed tantũ tacito inexplicatoq; murmure multitabis, apud te dicens: quam contempta est mea stultitia. Quis baptismũ dabit? Quis lapidum ac letali somno oppressum admonebit? Propinquat? At hi mœrebunt. Abierit? At hi despicient. Amici? At hi talia memorando, te turbare uerebuntur. Scilicet & medicus decipiet: nec tu uitam omnino desperabis, cum natura maximè omnibus desideretur. Nox forte continget, nec adiuuantium facultas, non item quibaptizat aderit. Mors irruet, te rapientes statim aduolabunt. Quis liberabit? Deus tibi despectus. At, inquis, me tunc exaudiet: tu uero nunc non ipsum audis? Præsentem tempus aliquod addet. Scilicet quod dato bene es usus? Ne miser decipiaris: Nemo te manibus seducat uerbis. Aderit tibi repentinum exitium, ac interitus similis procellæ te euertet. Veniet angelus tristis, per uim tuam rapiens tot peccatis irretitam animam: teq; demum magnopere cruciatum, & ablatæ uoce querentem: præcluso lamentis uocis organo, ad nigra tartara deducet. Heu quantum teipsum afflictabis, quantum præteritorum pœnitentia consiliorum suspirabis, quando iustorum tot illustribus domis ornatorũ uideris claritatem: parte altera peccatorum tristium tam in profundis tenebris spectaueris, qualia tunc corde tecũ uolutabis? Me miserum dices, cur peccatorum grauissimam hanc sarcinam, cum licuerit ac tam facile fuerit, non abieci? O quam durum malorum aceruum mecum traho? Me miserum quòd halce peccatorum sordes non ablui, quod peccatis ita fuim commaculatas. Iam in bonis cœlestibus delitiatur. O praua mea consilia: ob breuẽ peccati uoluptatem æternũ cruciar? Ob carnis modicas delicias, æterno tradar igni? O iustum dei iudicium: uocatus eram, nec audiebam: docebar & non attendebam. Obtestabantur me, & ego ridebã. Hæc & his similia flendo dicens, hos edes supremo tempore quæstus, si ante baptismũ hinc discedes. Homo, si gehennã metuis, si regnũ affectas ne uocationẽ sperne, ne uanas innecte causas, ad excusationem nulla idonea causa, nulla ratio. Mihi aũt lachrymas fundere succurrit, dum considero te gloriã dei turpibus ac probrosis factis post habere, & ob in continentiæ licentiã uoluptatiam in peccato fixum, unde auelli difficile admodum fuerit, tete a tanta bonorum expectatione per inconsiderantiam excludere, ut tibi cœlestis Hierusalem gloriam spectare non liceat. Ibi nanque angelorum millia, primorum parentum conuentus, apostolorum sedes, tribunalia Prophetarum, patriarcharum sceptra, martyrum coronæ, iustorum laudes cumulatissimè spectabuntur. Quamobrem tu si sapis, interhos purgatus omni tabe, omniq; crimine absolutus, connumerari tota mente, totisq; uiribus exopta, gratia dei & domini nostri Iesu Christi: Cui gloria & imperium in æterna sæcula. Amen.

Beatorum cœtus.

QVID INSTRVENDI MONENDIQVE SVNT AD BAptismum uenientes. v v. Musculo interprete.

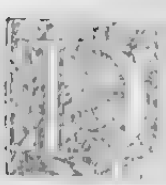

Dominus noster Iesus Christus, unigenitus dei uiuẽtis filius post resurrectionẽ accepta promissione dei ac patris sui per Prophetã Dauidẽ dicentis: Filius meus es tu: ego hodie genui te: postula a me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, possessionem tuam terminos terræ: suos assumens discipulos, eis primum traditam sibi a deo patre potestatem manifestauit dicens,

A uit dicens, data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra, & tunc amandauit eos dicens, Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen patris, ac filij, ac spiritus sancti, docentes eos seruare quæcunque ego mandaui uobis. Cum igitur præceperit dominus primum, ut docerent omnes Gentes, & tunc demum subiunxerit, baptizantes eos: & uos quidem neglecto priore, de posteriore nostram sententiam quæsiuistis. Nos uero putantes contra Apostoli mandata facere, si non statim responderimus dicentes: Parati estote omni uos interroganti respondere rationem ei qui a nobis fidei reddere rationem de domino secundum Euangelium baptismate tendit. Venias, quod baptismate beati Iohannis præstantius est commemorantes pauca quædam ex multis quæ de illo in scripturis dicuntur. Nec tamen aut diximus, recurrere ad ordinem à domino præscriptum, ut uos, cognito primum quid sit illud, docti, deinde cõsequenter de gloriosissimo baptismate rationẽ accipientes, ad perfectionẽ prospere promoueamini, edocti seruare omnia quæcunque discipulis uos dominus præcepit, sicut scriptum est. Hæc itaque audiuimus dicentem, docete omnes Gentes, opere precium aũt est deinceps & quæ alibi de hoc mandato dicta sunt admonere, ut animam principio ad uoluntatem dei dispositam habentes, deinde decentem ac necessariam ordinem seruantes, quoad eius fieri potest, scopo diuinæ beneplaciti cõflantes assequamur. Et cum dominus contestatus, ut dei mandata præcepta, per alia alibi dicta declarat, dicens, uendite quæ possidetis, & date eleemosynam, facite uobis [illegible] qui non ueterascant, thesaurum non deficientem in cœlis. Et multa huiusmodi. Discipulus igitur est, ut ab ipso domino discimus, qui quis hoc animo [illegible] accedit, ut illum sequatur, hoc est, ut doctrinam eius audiat, illi credat & obediat, ut domino, ut Regi, ut medico, ut doctori ueritatis idq; speculetur, & si in illius sermonibus maneat, sicut scriptum est. Dixit igitur ad eos, qui ei crediderant Iudæos. Si uos manseritis in sermone meo, uere discipuli mei eritis, & cognoscetis ueritatem, & ueritas liberabit uos, intelligens ab scipsa dicto de libertate, a seruitute diaboli tyrannide, & peccatorum oppressione liberandæ. Quis enim peccatum, inquit, facit, seruus est peccati & sub mortis condemnatione constitutus. Sicut nobis & Paulus Apostolus tradidit dicens, Nam cum quæ peccati erant ministra ut, peccatum pro nobis fieret, ut nos essemus iustitia dei in ipso. Et uelut [illegible] Quemadmodum enim per inobedientiam unius homines peccatores constituti sunt multi: ita & per unius obedientiam iusti constituentur multi. Eum autem qui [illegible] accedit, scripsiam illi ad disciplinam paratum & aptum exhibuit discipulum, ut primũ quidem ab omni peccato secedere: deinde uero & ab omni eo, quod à diabolo multis de causis obedientia dominica abstrahit, recte spectabilem uideatur. Fit enim impossibile, cum, qui peccatis studet aut tẽporalibus negotijs adhæret, eorum etiam quæ ad necessitatem huius uitæ pertinent, impletus diligenter domino, nedum illius fieri discipulum, qui non prius ad hoc accedentem admonebat, ne nisi sequi eum, quam præcepisset, ut omnia sua bona uenderet ac pauperibus daret, ianò ne hoc quidem ab eo præcepit, nisi postea quam dixerat de omnia præcepta seruabit. Qui enim peccatorum remissionem nondum accepit, nec dum ab illo per sanguinem domini nostri Iesu Christi purgatus est, sed adhuc diuino seruit, & ab inhabitante se peccato captiuus detinetur, prorsus nequit seruare

no, qui illud constanti sententia asseruit dicens Qui facit peccatum, seruus est peccati. Qui uero seruus est peccati non manet in domo. Et manet idem & quum Christo loquutus est Paulus cum scribit. Qui uero seruus est peccati liber est a iustitia. Et iterum Christus dicit. Nemo potest duobus dominis seruire, & quæ ibi sequuntur. Ostendit igitur determinate ac multis modis, quòd ne ij quidem, qui de nostris sanctæ uitæ solicati sunt, deo seruire queant, nedum ipsius fieri discipuli, unde & Apostolus didicit, dilatata huius rei consideratione, dicere. Quæ participatio iustitiæ & iniquitati? Quæ communicatio lucis cum tenebris? Quis consentus Christo & Belial? Quæ pars fideli cum infideli? Quid conuenit templo dei cum simulacris? Et iterum determinatè dicens. Caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus uero aduersus carnem, Hæc autem sibi ipsis inter se aduersantur, ut non quæ uultis facatis. Quod autem idem nobis reuerentius tradiderit, & quid dixerit recommemoremus. Nam scimus inquit, quòd lex spiritalis sit: ego uero carnalis sum, uenundatus sub peccatum Quod nanque operor non agnosco. Non enim bonum quod uolo facio, sed quod odi malum hoc facio. Si autem quod ego non uolo, hoc facio, assentior legi quòd bona sit. Nunc uero non iam ego operor illud, sed habitans in me peccatum. Et ubi hanc ipsam considerationem plenius tractauit, quod impossibile sit sub peccato seruientem, seruire domino, manifeste nobis demonstrat eum qui nos ab ista tyrannide redemerit, cum dicit, Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius. Gratias ago deo, per Iesum Christum dominum nostrum. Et paulo pòst subdit. Nihil igitur nunc condemnationis est his, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant. Et per ea quæ alio loco de magnificentia & humanitate ac benignitate dei gratiam, per incarnationem domini nostri Iesu Christi declarata, aperte commendat dicens. Quem deus proposuit enim propitiationem per fidem in sanguine ipsius propter remissionem peccatorum, &c. Et in alio loco admirabiliorem illam considerat, cum dicit. Eum enim, qui peccatum non fecit, pro nobis peccatum fecit, ut nos essemus iustitia in ipso. Summe itaque necessarium esse existimo commemoratis, & aliis similibus locis liquet, nisi gratiam dei nostra accepimus, ut primum ab oppressione diaboli liberemur, qui sub peccato detentam, ad ea facienda mala deducit, quæ non uult, deinde abnegemus omnia præsentia, & nos ipsos, ut abiecto prorsus uiuendi desiderio, dominum sequamur discipuli, sicut ipse dixit. Si quis uenit ad me, abneget semetipsum, tollat crucem suam, & sequatur me, quod idem est atque, discipulus meus fiat. Hoc autem ipsum & latius, & certius, ac significantius in Euangelio quod est secundũ Lucam tradit, cuius loci paulo pòst mentionem faciemus. Sumus autẽ omnes ab ista peccatorum condemnatione, quotquot credimus, gratia dei, quæ est per unicum filium ipsius filium, dominum nostrum Iesum Christum, redempti, qui dixit. Hic est sanguis meus, sanguis noui testamenti, quod pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Attestante simul & Apostolo, ubi scribit, nunc quidem, diligite uos inuicem, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum oblationem & hostiam deo, nunc uero, Christus nos redemit e maledicto legis. Et multa talia habet Apostolus.

Cum

Cum ergo datur remissio peccatorum, tunc accipit homo liberationem, à peccato abeo, qui nos redemit, Iesu Christo domino nostro, ut possit ista sermoni acquiescere. Neque tum tamé adhuc aptus est, ut dominum sequatur (Iterum hoc dico) quando ei non prius dixi, uem. sequere me, quam dixisset, uende quæ habes, & da pauperibus. Imo ne hoc quidem præcepit, nisi ubi ille se ab omni transgressione mandatum esse confessus esset, dicens. Hæc omnia seruaui a iuuentute mea. Ita que & hic ordinem seruare necessarium est. Non autem ea tantum, quæ quotidie modo habemus, & quæ ad uitæ usum necessaria sunt, contemnere docemur, sed & quæ inter nos tam ex lege, quam ratione cuiquam competere uidentur, dicente domino nostro Iesu Christo, Qui pater aut matrem plus quam me diligit, plus est me dignus. Quod & similiter de his intelligendum est, qui nobis sunt proximi, & absque dubio multo magis de alienis & qui non sunt nostræ fidei. Quibus subungit. Et qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus. Quod cum præstitisset Apostolos, ad nostram doctrinam scripsit dicens. Ego enim mundo crucifixus sum, & mundus mihi: uiuo autem non iam ego sed uero in me Christus. Redeundum est ad ea quæ domini sunt aut, quod singulos concernit, ad eum qui dixerat. Permitte primum ut abeam & sepeliam patrem meum, respondit. Sine ut mortui sepeliant mortuos suos. Tu uero, abi & annuncia regnum dei. Et uero, qui dixerat. Sine primum ut abeam ac disponam his, quos domi habeo, seuerius & cum commonitione uehementiore respondit. Dixit enim. Nemo mittens manum ad aratrum & respiciens retro conuersus fuerit, aptus est ad regnum dei. Ita certe credeam ea omnia ad uitæ æternæ indubitatæ domino debite peragenda necessaria esse, quæ cum dominica sanctione conferre non licet. Quæ ubi non fecerit, nihilo minus absque dubio esse de numero eorum dicetur de quibus Christus, & grauis comminatione horum indicatur. Cui ipse interpretationem deinceps adiungit cum dicit. Si quis uenit ad me, abnegat semetipsum, tollat crucem suam & sequatur me. Structo ad memoriam reuocauimus, quæ de mundi huius contemptu & Beatus, qui manducabit panem in regno dei, respondit. Et ille illustrauit hæc ad uitæ æternitatis iudicium & ait nos ab omni spe bona tales esse discimus. Ille autem ad hunc modum: Homo quidam fecit cenam magnam, & uocauit eos, & misit seruos suos hora cenæ dicere inuitatis: Venite quoniam parata sunt omnia, & cœperunt se excusare omnes. Primus ait: Emi agrum, oportet me illum uidere, rogo habe me excusatum. Alius dixit: Iuga boum quinque emi, eo probare illa, rogo habe me excusatum. Alius dixit: Uxorem duxi: quamobrem uenire nequeo. Et reuertens seruus nuntiauit domino hæc. Tunc iratus paterfamilias dixit. Abi cito in plateas & uicos ciuitatis, & uoca pauperes, & debiles, & cæcos & claudos. Et ait seruus: Factum est ut iussisti, adhuc locus restat. Et ait dominus: Exi in uias & sepes, & coge intrare, ut impleatur domus mea. Dico autem quod nullus eorum uirorum meam cenam degustabit. Iterum autem ipse unum e multis filium diuinitus, qui a patre ad hoc missus non ut iudicet mundum sed ut seruet, sibi tot coheredes & uoluntati boni domini patris sui adimplens, sententiæ ueræ doctrinam subungit, quæ nos dignos reddat ad hoc, ut ipsius simus ciuitatis, ac dicit. Si quis uenit ad me, & nō odit patrē suum ac matrē, & uxorē suam ac liberos, & fratres &

tres & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. Dei odio loquitur, non quod natura odium Dei hominem generat, sed pietatis unitatem, ut non obediatur ab illa Dei dilectione abducat. Et quisquis, inquit, non baiulat crucem suam & sequitur me, non potest meus esse discipulus. Quę in baptismo aquæ ex pacto polliceamur, professionis est, quod una cum Christo crucifixi, mortui, sepulti, & suscitati simus, & quæ consequenter scripta sunt. Considerata uero nostra imbecillitate, corroborare & ad dáque nostra pusillanimitate, in uera tantum certa perfectione confirmare, & ad obedientiam infractores ac pertinaces reddere tolens, dixit, Quis ex uobis turrim ædificare uolens, non prius sedens computat sumptus, an ad perficiendum suppetant, ne posito fundamento non habeat perficere, ne qui uident, cœpere illudant ac dicāt, homo iste cœpit ædificare, nec potuit perficere. Vel quis rex aliam pro/ fecturus aduersus alium regem, non prius sedens consultabit si cum decem mil/ libus sibi occurrenti in se cum uiginti millibus occurrere possit. Quòd si non, cum adhuc ille longe abest, legationem de pace mittet. Sic ergo omnis ex uobis qui non renuntiauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse disci/ pulus. Bonum est sal. Si autem insatuatus fuerit, in quo salietur? Nec terram, nec ad fimum non prodest, sed foras mittunt illud. Qui habet aures audiendi, au/ diat. Sufficit fidem habuerimus, liberati primum a diaboli tyrannide, per id, quod ille mihi in nobis habitat, quod cupiat, dēq; per gratiam domini nostri Iesu Christi, si tamen illam non frustra accepimus. Deinde non solum mundo, & concupiscen/ tijs ipsius, sed & mortuis etiam omnibus, quæ facta sunt, ad hæc & uitæ nostræ, si quæ quam horum nos egisse pœnitet. Deinde ad Deum conuersi, obedientia illi præstet. remittamus mus, tum demum ad baptismum accedamus, eo die mum discipulum. Ita nos docuit dominus Moise & Prophetas, quam ab Euangelistis & Apostolis, deum unicum omnia perfi/ gnatam illam sacram dominum & ueterum Iesum Christum tam uitæ quam mu/ nobis ad fidem & obedientiam & deinceps imbuta, quæ in domus Iuptens i emendatæ ac seue ritatem dei, cum uitæ pœnitentiæ ad deum hominum usitata ipsius, & nostri redeatur naum, tradant, & prædictæ de Prophetis incarnationis dominum nostrum Iesu Christi, & de illis rebus quæ tam ex ipsius resurrectione inter se opposita concidentes, dei gloriosi ex mortuis resurrectionis, & illustrissima ouium appariturus in consu/ mationem seculi futura ad hæc & dogmata illa uniuersa secundum Euangelium, de/ oque acceptæ pœnitentiæ, in charitate domini nostri Iesu Christi, in spe uitæ æternæ regni; cœlestis docti. Denique inde a uitæ retinentes, cum eorum quæ pec/ habita commiserant aut approbata respuerent ac uitarunt, ad supplicium sem/ piternum, tum eorum qui digne Euangelio Christi in bona sanitate perambulant Christi efficaci, sub spe uitæ æternæ, & regni cœlestis conuersati sunt, in Christo Iesu domino nostro. Amen.

QVOMODO BAPTIZETVR ALIQVIS BAPTI/ sinate quod est in Euangelio Domini nostri Iesu Christi. v v. Musculo interprete:

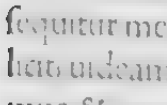

VONIAM mandatū nobis dominus noster Iesus Christus dedit, ut nos in/ uicē diligamus, sicut ipse nos dilexit, & per Paulum Apostolū nos do/ cet ut toleremus alios alium in dilectione, pacatis uoluntatibus in Christo præceptum, de gloriosissimo secundum Euangelium Domini nostri Iesu

Iesu Christi baptismate prompto animo accepi non tanquam qui pro rei maiesta
te quicquam dicere queam, sed ut cum uidua illa quæ æra minuta duo misit, & ipse
pro mea mediocritate aliquid conferam. Et ad id quoque precibes eorum qui do
minum diligunt opus habeo, ut optimi dei & Christi ipsius gratia, sanctus ac bo
nus spiritus admoneat nos & doceat, quæcunque a domino audiuerit, ac mentem
nostram in uiam pacis, & sermonem sanum ad fidei ædificationem dirigat, ut & in
nobis & uobis dictum illud sapientis adimpleatur, Da sapienti occasionem & sa
pientior erit. Cæterum scendum est, quod primum docere & instruere oporteat,
atq; ita demum præclarissimo baptismate rite instructum dignari. Nam ita domi
nus ac deus noster Iesus Christus unigenitus uiuentis dei filius discipulis suis ipse
præcepit. Necessariò itaque uobis separatim quæ ab ipso sunt domino de illis qui
discipuli Christi fieri uolunt, dicta, ex multis pauca commemorantes tradidimus.
Quoniam uero, qui è supernis generantur, promissionem habent uidendi regni
dei: qui uero ex aqua & spiritu, ingrediendi in regnum dei necessarium arbitror, ut
modica quædam ex illis quæ de regno cœlorum sunt dicta, adiciam, ne quouis
pacto in acquirendo illo deficiamus. In uitæ nanque negotio paululum non est
quod paululum abest ac ferè dicitur, ut quidam nostrorum sapientum admonuit.
Et hoc ex ipsis rebus potissimum liquet, imò & ex absoluta illa sacrorum & ad ob
lationem destinatorum animalium integritate satis habet fidei quod dico, in qui
bus ubi modica quædam reperiebatur macula, uel mutilatio, non integri alicuius
membri, sed partis tantum ipsius, quemadmodum scriptum est, mutilatio auricu
læ, siue homo erat, ad sacerdotium ineptus iudicabatur, siue animal, reprobum ha
bebatur ad sacrificium, cum Apostolus dixerit, hæc quidem illis in figura contige
runt, scripta uero sunt ad nostram admonitionem, in quos fines seculorum uene
runt, & dominus aperte declarauerit, quæ à nobis exigantur iustitiæ præstantia,
ubi dixit templo maius aliquid est hic, & abundantius nos animæ curam habere
debere ostenderit, dicens, cui multum concreditum est, ab illo & multum repetent.
Commemoremus itaq; quæ de regno cœlorum sunt scripta. Dominus noster Ie
sus Christus, cum ascendisset in montem, & doctrinæ suæ per beatitudinum cata
logam initium faceret, primam beatitudinem eam esse prædicauit, quæ regnum
habet cœlorum. Dixit enim Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum
cœlorum. In octaua uero beatitudine, Beati, inquit, qui persequutionem propter
iustitiam patiuntur, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Et iterum ubi quæ fu
tura sit tempore retributionis benedictio electorum per parabolam pastoris præ
dicat, uenite, inquit, benedicti patris mei hæreditate possidere regnum quod uobis
ab initio mundi paratũ est. Esuriui nanque, & dedistis mihi manducare, & quæ se
quuntur. Et in Euangelio Lucæ, alio & tẽpore & loco, ut scriptura manifestat, iterũ
beatitudines exponẽs, Beati, inquit, pauperes spiritu, quoniã ipsorũ est regnũ cœlo
rum. Et iterũ. Noli timere pusille grex, quoniã placuit patri uestro cœlesti, dare uo
bis regnũ, uendite quę possidetis, & date eleemosynã. facite uobis sacculos, qui non
inueterascũt, thesaurũ indeficientem in cœlis. Hæc quidem & huiusmodi alia sunt,
per quæ regno cœlorũ quis dignus efficitur, & sine quibus impossibile est ut regnũ
cœlorũ quisq; ingrediat. In Euãgelio Matthęi definit dominus ad hũc modũ dicẽs,
Nisi abũdauerit iustitia uestra plusq; scribarũ & Pharisęorũ, nequaq; intrabitis in re

gnum

gnũ cœlorũ. Et rurſus. Niſi conuerſi fueritis & efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnũ cœlorũ. Et iterũ. Quiſquis nõ acceperit regnum dei, ſicut paruulus, non ingredietur in illud. In Euangelio autem Ioannis ad Nicodemum dicit. Niſi quis natus fuerit è ſupernis, non poterit uidere regnum dei. Et iterum. Niſi quis natus fuerit ex ſpiritu, nequaquam ingredietur in regnum cœlorum. De quibus una eſt ſententia, liquet quod idem ſit & periculi omnibus, ſi unum aliquid ex ipſis defuerit. Si nanq; dominus dicat, iota unum, aut apex unus haud quaquam præteribit a lege, donec omnia fiant, quanto magis ab Euangelio, dicente domino ipſo, cœlum ac terra tranſibit, ſermones uero mei nequaquam tranſibunt. Vnde Iacobus Apoſtolus confidenter denuntiauit dicens. Quiſquis fecerit totam legem, offendat autem in uno, erit omnium reus. Hoc autẽ ex eo didicit, quòd poſt beatitudines dominus teſtimonijs ac promiſſionibus Petro propter homines datis, comminatus eſt dicens, Niſi lauero te, non habebis partem mecum. Paulus uero Apoſtolus addictiones illas Chriſti quæ adhuc deerant, pro corpore ipſius, quod eſt Eccleſia adimplens, & in Chriſto loquens conteſtatur, quenam illa ſint, quorum potiſſimum gratia quis regno cœlorum non potiatur, & mortis condemnationi ſubiiciatur, aliquando quidem definite dicẽs, quod qui talia faciunt, digni ſint morte. Quare uero non dixit, qui iſta faciunt, ſed, qui talia faciunt, regnum cœlorum non poſſidebunt? Et iterum generalius, quoniam iniuſti regnũ dei non poſſidebũt. Et alibi ſimiliter. Ipſe uero dominus noſter Ieſus Chriſtus in Euangelio Lucæ ita definiuit dicens, Nemo manu ad aratrum poſita, & retro poſtea auerſus, aptus eſt ad regnum dei. Eſt aũt hic neceſſariò obſeruandũ, quod nõ de multis peccatis, ſed de uno eſt horrẽdum adeò & incuti obſeruandũ, idque ex conceſſis ac licitis, & ſi morã duntaxat camque modicam obedientiæ illi quis, quæ abſque ullo prætextu, uelocißime & ſine ſuſpenſione domino præſtanda eſt, intulerit. Ex his itaque & ſimilibus omnibus inſtruimur: quod ſi omnia quis integre ac legitimè adimpleuerit, quibus regni cœlorum promiſſio facta eſt, & ſine quibus regni gratia denegata eſt, & ſe rurſus ab omnibus illis cohibuerit, propter que nemo regnum celorum hereditate acquirit, ita demum ut promiſſione regni dignus habeatur, expectare poterit. Oportet enim certamen hoc beneplacendi deo, non ſolum ab omni malicia alienum, ſed & integrum & immaculatum eſſe in omni uerbo dei, Paulo Apoſtolo poſt magnæ & ineffabilis dei, & Chriſti ipſius erga nos dilectionis ad noſtram cum iuſtitiam tum ſalutem declaratæ contemplationem ita ſubiungente, nullam aliqua in re dantes offenſionem, ne uituperetur miniſterium noſtrum, ſed in omnibus commendemus nos ipſos tanquam miniſtri dei. Quemadmodum enim pauper ſpiritu, niſi regeneretur ex aqua & ſpiritu, non poterit intrare in regnum cœlorum, propter dominj ſententiam, ita rurſus, niſi iuſtitia ipſius abundauerit pluſquam ſcribarum ac Phariſæorum: aut ſi talium aliud quicquam defuerit, propter ſimilem ſententiam, non habebitur dignus regno cœlorum. Scriptũ enim eſt, ut exhiberet ipſe ſibi gloriоſam Eccleſiam, quæ non haberet maculam, aut rugam, aut talium aliud quicquã, ſed ut eſſet ſancta & immaculata. Talia multa ſunt, ex quibus diligens lector adhuc fortius confirmare poterit, quòd oporteat eum omnia adimplere, qui regno cœlorum dignus eſſe cupiat. Quod autem qui abundanti iuſtitia præditus, aut ſupernis regeneratus eſt, omnium ſimul uirtutum, & earum quoq; quibus beatitudines adſeri-

A nes adscribuntur, ac reliquarum perfectionem adimpleuerit & harum ac similium patrator sit, in confesso est, & hoc quæ de superna regeneratione paulo post, gratia dei, dicentur, demonstrabunt. Quoniam uero pietatis uestræ, ut & supra dictū est, mandatum, sermonem hunc de præclarissimo secundum Euangelium baptismate a nobis requisiuit, post ea quæ iam de regno cœlorū dicta sunt, consequens esse puto, ut breuiter etiā quæ inter Moisis & Ioannis baptismū sit differentia discamus, ut sic per gratiam dei digni habeamur, qui admirabilem in baptismate domini nostri Iesu Christi excellentiam propter incomparabilem gloriæ abundātiam cognoscamus. Ille enim templo minus aliquid hic, unigenitus uerbi dei filius definuit, & maius etiam Salomone hic, & maius quoque Ioanne hic. Et Apostolus postquam de gloria Moisis, in ministerio legis, Iudæis maiestatis, differat, cōtestatur ita solum gens. Etenim glorificatum non fuit, quod glorificatum est in hac parte, propter excellentem gloriā Et Ioannes baptista, quo inter natos mulierū maior est nemo testificatur, dicens: nunc quidem illum oportet crescere, me autem minui: nunc uero, Ego quidem baptizo uos in aqua ad resipiscentiam, ille uero baptizabit uos in spiritu sancto & igne, & talia multa. Quantum uero discriminis est inter spiritum & aquam, tantundem uidelicet est & inter eum qui baptizat in spiritu sancto, & eum qui baptizat in aqua: ita & de ipso baptismate habet, ut ipse Ioannes qui tantus ac talis & tantopere ab ipso domino deprædicatus est, libere prædixerit. Non sum dignus ego, ad hoc, ut corrigiā calceamenti illius soluā. Itaq; ex his omnibus manifestū est quæ sit baptismatis secundum Euangelū Christi eminentia, quam etiam se pro dignitate cognoscere impossibile sit, uel pro nostra facultate, caq; ut à deo nobis collata est, ex scripturis cōmendare pium est & utile. Baptismus itaq; per Moisen traditus, primum peccatorum differentiam obseruauit. Non enim quæuis peccata remittebat, gratiam assequebantur. Deinde uero & differentia sacrificia exigebat. Purificationem studiose petebat. Impurum & maculatum aliquandiu a reliquis separabat, dierum & horarum obseruantiam statuebat. Et tunc baptismus illis, a quibus accipiebatur quasi quædam purificationis erat obsignatio. Ioannis uero baptismus multis modis excellit. Nullam enim prorsus faciebat peccatorum differentiam. Nullum exigebat sacrificiorum discrimen. Purificationem studiose non obseruabat, nec dierū aut horarum habebat obseruantiam, nec ullam prorsus faciebat ad gratiam dei & Christi ipsius peruenienti dilationem. Simul itaq; accesserat quis & peccata sua, quantacunq; & qualiacunq; fuissent, confessus fuerat, in Iordanis flumine baptizabatur, & confestim peccatorum remissionem accipiebat. Dominī uero baptisma omnem humanam rationem superat, & gloriam habet quidcunq; humanum desiderium ac uetam excellentem, ac maiore gratiæ & uirtutis supereminentia reliqua superat, quam solis splendor cæteras stellas excellit. Sed uero sanctorum dicta ad memoriam reuocentur, adhuc exactius illa incomparabilem dominici baptismatis excellentiam commendabunt. At propterea nobis tacendum non est, sed necessarium ut uerbis domini nostri Iesu Christi, quasi uiuis ductibus, & ueluti per speculum & in ænigmate ducti loquamur, non ut per nostram expositionē, & corporis imbecillitatē sermonem hic abiectū, imminuatur gloria baptismatis Christi, sed ut hoc quoque pacto magnitudo lenitatis ac bonitatis

† μᾶλλον ἢ πάντες ἄνθρωποι.

boni

boni dei celebris reddatur,dum de magnificentia dilectionis ac gratiæ suæ, quæ in Christo est,balbutientes tolerat. Dixit itaque dominus noster Iesus Christus, nisi quis nascatur denuo,non poterit uidere regnum dei. Et iterum. Nisi quis nascatur ex aqua & spiritu, non poterit intrare in regnum dei. Post resurrectionem uero ex mortuis,adimpleta iã in ipso Prophetia Dauidis,ex persona dei ac patris, dicẽs, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Pete a me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam,ac possessionem tuam terminos terræ. Quod & factum est,& iam omnium oculis expositum, discipulis suis deinceps, tanquam aliud mandatũ priori opponens quo in uias gentium abire prohibuerat, præcepit,dicens. Profecti docete omnes Gentes,baptizantes eos in nomen patris & filij & spiritus sancti. Necessariũ aũt arbitror,ut singulorũ uerborum uirtutẽ per fidẽ intelligamus & consideremus, loquamurq; prout nobis per communes preces fermo in apertione oris nostri dabitur. Scriptum nanq; est. Nisi credideritis nõ intelligetis. Et iterum. Credidi,propter quod & loquutus sum. Quoniam uero & nominum & uerborum ac rerum usum, in diuinitus tradita scriptura, de deo & Christo ipsius,in sanctis, Prophetis, Euangelistis & Apostolis,non utcunq; ac temere pro communi cõsuetudine accipiendũ,sed ut a spiritu sancto decretum est, ad scopum piæ sententiæ, idq; non uniuersaliter sed ex parte, & quatenus unum quodque ad propositum sanæ doctrinæ facit & pie sentiendum, & mentem ad iudiciorum ac decretorum pietatis cognitionem inducendam esse iudico, necessarium est, ut & nos exquisite & uigilanter unicuq; dicto attendamus,& cum sensum eligamus,qui supernę uocationis scopo loquatur. Et hoc faciemus,si quidem nos,per communes preces, Iesus Christus unigenitus uiuentis dei filius confirmarit,at & in nobis fiat,quod Apostolus dixit. Omnia possum in Christo,qui me confortat. Illud igitur,denuo,emendationem præteritę natiuitatis,in peccatorum immunditia factæ,significare puto,dicente,Iob, quod nemo purus sit a sordibus,etiam si uita sit unius tantum diei: & Dauide lugente ac dicente: Quoniam in iniquitatibus conceptus sum,& in peccatis concepit me mater mea: Apostoloq; contestante,quod omnes peccauerint,& egeant gloria dei,iustificati gratis ipsius gratia per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit deus propitiatorium per fidem in sanguine ipsius. Quapropter & credentibus peccatorum remissio datur,ipso domino dicente. Hic est ille sanguis meus, noui testamenti,qui pro multis in remissionem peccatorum effunditur. Quemadmodum & Apostolus iterum testatur,dicens: Secũdum beneplacitum uoluntatis ipsius,ad laudem gloriæ gratiæ ipsius quæ exuberauit in nos. Vt quemadmodum statua obtrita iam & obtusa, amissa illustri Regis figura, denuo a sapiente artifice & bono opifice fingitur,ut figmenti sui gloriam recuperet & pristino splendori restituatur. Ad illum modum & nos, propter præcepti diuini transgressionem deprauati, ut scriptum est. Homo cum in honore esset,non intellexit,comparatus est iumentis insipientibus,& similis factus est illis: ad pristinam imaginis dei gloriam reuocamur. Secundum imaginem enim,inquit,& similitudinem dei fecit deus hominem. Quo modo uero hoc factũ sit. Paulus Apostolus docuit,dicẽs, Gratia deo,quod cũ fuerimus serui peccati,obedistis ex corde,formę illi,in quã traditi estis,doctrinę. Vt quemadmodum cera, sculpturæ typo tradita, figuram eam quæ sculpturæ inest, diligenter exprimit,ita & nos, typo Euangelicæ doctrinæ nos ipsos tradentes, secundum internum

τὸ μενοῦν ἀναῤῥωμ.

internum hominem figurémur, implentes, quod præcipiendi modo ab illo dictum
A est: deponentes enim, inquit, ueterem hominem cum actibus suis, & induti nouum, qui renouatur in agnitionem, secundum imaginem eius, qui condidit ipsum. Et multa talia. Illud uero, ex aqua nasci, Paulus in Christo loquens, decernit ac tradit dicens, An ignoratis, fratres, quòd quicunq; in Christum Iesum baptizati sumus, in mortem ipsius baptizati sumus? Consepulti itaq; ipsi sumus per baptismũ in mortem, ut quemadmodũ excitatus est Christus ex mortuis per gloriã patris: ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. Si enim complantati sumus ad similitudinem mortis eius, & resurrectionis quoq; participes erimus, scientes hoc, quòd uetus noster homo simul crucifixus est, ut destruatur corpus peccati, ut amplius non seruiamus peccato. Qui nãq; mortuus est iustificatus est a peccato. Si uero mortui sumus cũ Christo, credimus, quòd & uicturi sumus cũ illo. Scientes, quod Christus excitatus ex mortuis amplius nó moritur, mors illi amplius nó dominatur. Quod enim mortuus est peccato mortuus est semel, quòd uero uiuit, uiuit deo. Ita & uos, reputate uos ipsos, mortuos quidem peccato, uiuentes uero deo in Christo Iesu. Ex quibus omnibus, & sensus regenerationis per similitudinem contideratur. Erat autem impossibile denuò nasci, nisi regenerandos præuenisset gratia dei, ut cum ex præcedentibus ipse Apostolus, tum subsequentibus de baptismate capitibus declarat. Exorsus enim ab eo quo dixit, commẽdat autem dilectionem suam deus erga nos, quòd cum adhuc peccatores essemus Christus, pro nobis mortuus est: multo, itaq; magis iustificati nunc in sanguine ipsius seruabimur per ipsum ab ira. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus deo per mortem filij eius: multo magis reconciliati seruabimur in uita ipsius. Talia multa, conspicuè & magnificè amplam
B & ineffabilem bonitatem & humanitatẽ dei cõmendantia, in dono remissionis peccatorum, & potestate acquirendi eorum, quæ ad gloriam dei ac Christi eius, in spe uitæ æternæ per Iesum Christum dominum nostrum perfecta sunt, per cuius unius iustificationem in omnes homines ad iustitiam uitæ, sicut per unius delictum in omnes homines ad condemnationem, & quæ sequuntur, ubi tradidit & exposuit, subiungit. An ignoratis fratres, quod quicunq; baptizati sumus in Christum Iesum, in mortem ipsius baptizati sumus. Quamobrem? Vt gratia dei nos præueniente, quæ nostri sunt officij secundum fidem per dilectionem operemur & conferamus, atq; ita perficiatur erga nos beneplacitum diuinæ in Christo dilectionis, ad quod magnopere est ac legitimo certamine, ne talem ac tantam gratiam dilectionis dei in Christo frustra accipiamus eodem Apostolo dicẽte. Eum namq; qui peccatum non nouit, peccatum pro nobis fecit, ut nos essemus iustitia dei in ipso. Adiuuantes autem obsecramus etiam, ne frustra gratiam dei accipiatis. Quoniam cui multum concreditum est, ab illo & abundantius repetent, ut confitetur dominus. Quod & inculpate fiet, si quæ in prædictis iam inducta, & quæ ad eandem baptismatis materiam cõgruentium dicta sunt diligenter custodiantur, & quæ illis secundum ea, in uirtute gratiæ dei per Christum Iesum dominum nostrum in spiritu sancto, fideliter accepimus: ut credentes per gratiam dei intelligamus, & quæ intelligere promeruerimus, in dilectione Christi faciamus, qui dixit. Si illa scitis, beati estis, si ea feceritis. Intelligendus enim bonus est, ut Propheta testatur, omnibus facientibus ipsum, ipsius unigeniti uniuersis dei filij, terribile & ineuitabile iudicium exponens, quo dixit. Qui scit uoluntatem domini sui, & non facit eam, uapulabit plurimum,

imò nec eum qui per ignorantiam deliquit,impunitum dimittit. Et ut,quemadmodum prædictum est,per manifestiora uerba,ac res clariores, ad cognitionem ueritatis, & decreti ipsius in baptismate,ad ueritatis certam persuasionem quasi manu ducamur,diligenter significata obseruemus, & ad scopum pietatis omnem sensum adaptemus.Baptizati sumus,inquit,ut ex illa similitudine ueritatē discamus.Quoniam sicut lana tinctura immersa,ad colorem illius mutatur, imò magis,ut Baptista Ioanne, qui de domino prædixit quod ipse esset nos baptizaturus in Spiritu sancto & igne,ueluti ductore usi illustremur luce cognitionis.ad cognoscendam lucem illam magnificam,hoc dicamus.Quod sicut ferrum immersum igni,per flamam excitato,proditur quidem,num aliquid in se habeat uim,sin uero & aptius ad purgationem redditur,& non solū color illius,sed & duricies & intractabilitas ad mollitiem ac teneritudinem mutatur, & cōmodius fit operi manuum artificis, adaptaturq; competentius ac certius ad uoluntatem domini.& reiecta nigredine illustrius seipso factum, non solum ipsum iam ignitum est ac splendidum, sed & uicina illustrat & calefacit,ita cōsentaneum est ac necessarium,eum qui baptizatus est in igne, ideſt,in uerbo doctrinæ, quod & peccatorum malitiam arguit, & iustificationum gratiam manifestat,odio habere & execrari nequitiam,sicut scriptum est, & desiderio affici,ut per fidē purificetur in unitate sanguinis domini nostri Iesu Christi,ipso dicente.Hic est sanguis meus sanguis noui testamenti,qui pro multis effunditur, in remissionem peccatorum.& Apostolo contestante,in quo habemus redemptionē per sanguinem ipsius,delictorum condemnationem, & ut non solum ab omni iniquitate & peccato, sed & ab omni inquinamento carnis ac spiritus mundetur, atq; ita baptizatum in mortem domini configurari morti,quod est,mortificari peccato ac mundo,ut secundum ac reparationem uitæ corde,sermone,& operibus,secundum scripturæ ita doctrinæ dominum nostri Iesu Christi impressus & adformatus, impleat illud quod scriptum est,Gratia deo quod cum fueritis olim serui peccati,obedientes ex corde in eam in quam traditi estis,doctrinæ formam, & ita quod priori coniunctū est, cultui reparetur creatur, nempe, consepulti igitur sumus per baptisma in mortem. Ad quæ de Vt quemadmodū Christus excitatus est ex mortuis per gloriam patris,ita & nos in nouitate uitę ambulemus. Necesse namq; est,ut qui mortuus est sepeliatur. & qui in similitudine mortis sepultus est, per gratiam dei quæ in Christo est resurgat, nec amplius propter peccata interni hominis uultum instar ollæ fœtentis habeat,sed manifestatus per ignem peccatis,& accepta per sanguinem Christi remissione, lemceps per uitæ nouitatē fulgentes ostendat in Christo iustificationes, quem lapide plurimum pretioso illustriores. Reiecta itaq; incredulitatis duricie, obœdiamus obedientiam & subiectionem in dominis præceptis, spiritu feruentes, resplendeamus.& a tenebrarum potestate in mortem abripiente liberemur.Obsoma namq; peccati, mors,ut & in nobis locum habeat, quod ab Apostolo dictum est,Absorpta est mors ad uictoriā. Vbi mors stimulus tuus est? ubi tua est inferne uictoria?domino uero,sola iustitiæ obtemperantes,illuminemur ab ipso, intellectusq; & in tutis gratiam promereamur, ut in ipso iustificemur, & non solum ipsi nitidi reddamur candidiores. Est enim uerax deus, quanta promisit dicens, quorum si fuerint peccata uestra sicut purpura rubicunda, uelut nix alba erunt) sed & uicinos nostros illustremus: nunc quidem audientes dicentem dominum, uos estis lux mundi,nunc uero audientes ac facientes, quod dicit. Sic luceat lux

Vel adustæ.

lux uestra coram hominibus, ut uideant opera uestra bona, & glorificent patrem uestrum qui in cœlis est. Tunc & Apostolus nos omnino contestabitur dicens, in quibus apparetis tanquam luminaria in mundo, sermonē uitæ habentes.ad gloriationem meam, in diem Christi. Quomodo uero non esset abundantius conspicua uitæ nouitas, non tam ex gentili tm tantum & secularium hominum collatione,sed & ex eorum collatione qui in iustitijs legalibus eximij fuerūt: Quando non solum amplius aliquid extra necessitatem & accessorium nō desiderabimus, quod & homines huius mundi faciunt,sed nec ea quæ iam præsentia sunt ac nostra, affectabimus,& ad benefaciendum egenis plusquam lex exigit, contendemus. Non enim proximis solū benefaciemus, sed & inimicis ac prauis hominibus bonitatem nostram impendemus secundū præceptum Domini nostri Iesu Christi facientes, quo præcepit,ut misericordes simus, sicut & pater noster cœlestis misericors est. Et quomodo non ambulabimus in nouitate uitæ,& supra scribas & Pharisæos iustitiā perficiemus,si obtemperabimus domino dicenti,dictum est antiquis, oculum pro oculo,& dentem pro dente. Ego uero dico uobis, ne resistatis malo: sed si quis tibi dexteram maxillam percusserit,obuerte illi & alteram. Et si quis tecum iudicio contendere,& tunicam tibi tollere uoluerit,relinque illi & pallium. Et si quis te ui adegerit ad miliarium unum,abito cum illo duo. Non solum enim cōmissa iam in nos delicta nō ulciscemur,ut scribę & Pharisæi,permitente hoc lege Mosaica,iubent,sed maiorem quoq; patientiā ostendemus,alacritate tolerantiæ ad paria uel etiam grauiora ferēda parati & expositi. Et hoc pacto utrunq; lucramur. Mortem quidem, in eo quod ad indignationem aduersus eum qui primam nobis plagam intulit, nō permouemur: uitæ uero in domino nouitatem, in eo quod & ad aliam perferendā parati sumus. Quomodo autem non & legi mortuus est, qui sibi nō uindicat quod auferatur? Quomodo non in Christo uiuit.qui & pallium ablato tunicæ adijcit? Docemur autem ad hunc modum omnem simul legis iustitiā excellere. Quod autem nos nō mundo solum crucifigi sed & legi mori oporteat, ab ipso licet Apostolo discere,qui nunc quidem dicit. Ego mundo sum crucifixus, & mundus mihi.uiuo autem non iam ego,sed uiuit in me Christus.nunc uero. Ego per legem legi sum mortuus,ut deo uiuam. Cum Christo sum crucifixus. Aliquando post multam gloriationem de excellenti in lege claritate quam olim habuerat, dicit. Sed nunc omnia illa pro stercore duco, ut Christum lucrifaciam,& inueniar in ipso habens nō meā iustitiam,quæ est ex lege,sed eam quæ est per fidem Iesu Christi, iustitiam ex deo, in fide, ut cognoscam ipsum,& uirtutem resurrectionis ipsius, ac communicationē afflictionum eius, conformatus morti ipsius, si quo pacto pertingam ad resurrectionem mortuorū. Et paulo post docens nos,ut idem cum ipso sentiamus,expressius dicit. Quotquot igitur perfecti sumus,hoc sentiamus. Et alibi uehementius tanquam necessarium dogma exponens dicit. Quemadmodū & uos mortificati estis legi per corpus Christi, ut sitis alterius, eius scilicet, qui excitatus est ex mortuis,ut fructificemus deo. Cum enim essemus in carne,affectiones peccatorū,quę sunt per legem,operabantur in membris nostris,ut fructificaremus morti. Nunc uero liberati à lege, mortui sumus ei, à quo detinebamur,ut seruiamus in nouitate spiritus, & non in ueternitate literæ. Litera nanq; , id est lex occidit.spiritus uero, id est uerba domini,uiuificat. Sicut ipse dicit, caro enim nihil prodest,spiritus est qui uiuificat:

uerba mea ſpiritus ſunt & uita. Teſtatur uero eximius ille inter Apoſtolos dicens: c
Ad quem ibimus? Verba uitæ æternæ habes. Et nos credidimus & cognouimus
te eſſe Chriſtum filium dei uiuentis. Hoc ſi in ueritatis certa perſuaſione diligentio
ri cura ſeruauerimus, horrendum illud iudicium effugiemus, quod a Moſe quidem
cum comminationer pophetice ſcriptum eſt. Prophetā uobis excitabit deus, ſicut
me: ipſum audietis in omnibus quæcunq; uobis præceperit. Erit autem ut omnis
anima quæ non audiet Prophetam illam, exterminetur de populo ſuo: à Ioanne
uero baptiſta, quo inter natos mulierū maior eſt nemo, terribilius & expreſſius eſt
dictum. Qui credit in filium habet uitam æternam: qui uero incredulus eſt filio, nō
uidebit uitam, ſed ira dei manet ſuper ipſum. Ne uero talis in baptiſmate mors &
talis in illa ſepultura, mœſtitiā in expectatione corruptionis & interitus exhibeat,
ſed nouitas uitæ, iactam ſementem, & excellentē glorioſæ reſurrectionis ſpem con
firmet, ſubiungit dicens. Si nanq; inſititi facti ſumus ſimilitudini mortis ipſius, ſi
mul & reſurrectionis erimus. Nam ſi in tali mortis ſimilitudine Chriſto commer
tui & cōſepulti in nouitate uitæ ambulauerimus, non mortalitatis corruptionē ſubi
mus, ſed ſepulturam & ueluti ſeminum conſitionem imitamur, ac mortificātes nos
ipſos operibus nefaſtis, & fidem per dilectionem efficacem oſtendentes, digni red
dimur qui cum Apoſt. lo poſt ipſorum ſpem dicamus. Noſtra conuerſatio in cœ
lis eſt, ex quo & ſeruatorem expectamus dominum Ieſum Chriſtum, qui configu
rabit corpus humilitatis noſtræ, ut conforme reddatur corpori ipſius glorioſo, ſe
cundum operationem eius qua poteſt etiam ſibi ipſi ſubiicere omnia. Atq; ita ſem
per cum domino erimus, ipſo domino noſtro Ieſu Chriſto a patre hoc petente ac
dicente, da pater, ut ubi ego ſum, & iſti mecum ſint: deinde præcipiēte ſimul ac pro
mittente, cum dicit. Qui mihi miniſtrat me ſequatur, & ubi ego ſum, ibi erit & mini
ſter meus. Præterea & Paulo Apoſtolo teſtante & in Chriſto prædicente, dum ita
ſcribit. Hoc enim uobis dicimus in uerbo domini, quod nos, qui uiuimus, qui reli
qui erimus in aduentu domini, non præuenimus eos qui obdormierūt. Quoniam
ipſe dominus cum hortatu, in uoce archangeli, & in tuba dei deſcendet de cœlo, &
qui in Chriſto ſunt, excitabūtur primi. Deinde nos qui uiuimus qui reliqui erimus
ſimul cum illis rapiemur in nubibus in occurſum Chriſti, in aëra, & ſic ſemper cum
domino erimus. Et hoc pacto adimpletur nunc illud Si enim complantati facti ſu
erimus ſimilitudini mortis ipſius, in illis qui hoc obſeruant, promiſſio uero illa tūc
implebitur, quę dicit, & reſurrectionis participes erimus, quemadmodū & alibi di
cit. Si nanq; commortui fuerimus, & conuiuemus: ſi ſuſtinerimus & conregnabi
mus. Cum autem ſciret Apoſtolus tautologiam utilem eſſe audientibus, ad certitu
dinem, ueritatis perſuaſionem per eorundem reſumptionem firmiorem illis incul
cat. De eodem enim illum dicentem audimus. Eadem uobis ſcribere mihi quidem
non eſt moleſtum, uobis uero tutum. Quemadmodū hoc & a Ioſeph didicimus,
qui Pharaonis ſomnium ſecunda expoſitione confirmatius reddidit. Ita hiſtoriam
inſomnij imitatus Apoſtolus idem baptiſmatis dogma iſdem quibus & antea cō
ſiderationibus expendendū tradidit dicens: ſcientes hoc, quod uetus noſter homo
una crucifixus eſt, ut deſtruatur corpus peccati, ne ſeruiamus ultra peccato. Et per
hæc itaq; uerba, cum qui baptizatur in Chriſto, in mortem ipſius baptizari doce
mur, & quòd non ſolum ſepeliatur cum Chriſto & complantetur. Sed primum

ani

A unà crucifigatur,ut & in hoc inſtruamur, quemadmodũ qui crucifigitur à uiuentibus abalienatur:ita & cum qui in ſimilitudine mortis cum Chriſto crucifigitur,abalienari ab omnibus qui ſecundũ ueterem hominẽ uiuunt, domino quidẽ præcipiente ut à pſeudoprophetis nobis caueamus,Apoſtolo aũt admonente, ut ſubtrahamus nos ab omni fratre inordinatè ambulante & non ſecundũ traditionem quam accepiſtis,inquit, a nobis. Vetus enim homo,quem uocat, omnia ſimul & ſingulatum peccata & inquinamenta,tanquam ſua membra, complectitur,& ſignificat. Et quemadmodum qui crucifigitur mortis ſubiectus condemnationi ab illis diſiungitur cum quibus aliquando uitæ cõmercium habuit, ſublimior iam illis qui in terra adhuc repũt factus: ita & qui cum Chriſto per baptiſma crucifigitur, ab omnibus in uniuerſum qui ſecundum hoc ſeculum uiuũt abalienatus eſt, ſublata iam mente ad cœleſtem conuerſationẽ exaltatus, ut queat uere & cum fiducia qui in Chriſto eſt dicere. Noſtra conuerſatio in cœlis eſt. Et iterum ſubdit Apoſtolus. Qui enim mortuus eſt,iuſtificatus eſt a peccato, hoc eſt,abſolutus eſt, liberatus eſt, ab omni peccato repurgatus eſt,non ſolum quod operibus,ac uerbis,ſed quòd & ipſis cogitationum affectibus ſit cõmiſſum. Et alio in loco definiuit ſcribens. Qui uero Chriſti ſunt,carnem ſuam crucifixerunt cum concupiſcentijs & affectionibus. Crucifigimur uidelicet qui in aqua baptizamur, qui baptiſmus eſt ſimilitudo crucis, mortis, ſepulturæ ac reſurrectionis mortuorum,ſicut ſcriptum eſt. Et iterum. Mortificate membra ueſtra,inquit,quæ ſunt ſupra terram(omnino, baptiſmi pacta etiã poſtremò tandem ſeruantes) fornicationẽ,immunditiam,affectionẽ, concupiſcentiã prauam,& auaritiam,quæ eſt eidolorũ cultus,propter quæ uenit ira dei,(non de his ſolam loquitur,ſed quod generalius eſt ſubiungit)in filios diffidentiæ,ita ut iam nulla amplius,ne temporaria quidẽ uoluptas,animũ cõmaculans,obturbet ei qui Chriſto in ſimilitudine mortis complantatus eſt, & per id omnem malitiã uſq; ad cogitationis quoq; affectionem odio proſequatur & execratur, cordis ſui mundiciẽ declarat,quemadmodum & Dauid dicit,non adhæſit mihi cor prauum,declinantem a me maligni non agnoſcebam. Omnino nanq; ne ad eum quidẽ peruerſum conuerſus eſſet, qui ipſi appropinquaſſet. Complantati uero in ſimilitudine mortis, prorſus excitabimur una cum Chriſto. Talis quippe eſt cõſitionum ſeries,quæ hic innuitur. Nunc quidem ſecundũ menſuram incarnationis interno homine in nouitate uitæ Chriſto configurato, obedientiã illi ad mortem uſq; in certa ueritatis uerborũ ipſius perſuaſione præſtamus,ut digni reddamur qui cũ uerborũ eius ueritate dicamus,uiuo iam non ego,ſed uiuit in me Chriſtus. In futuro uero ſicut idẽ aſſeuerauit Apoſtolus dicens. Quoniã ſi cõmortui fuerimus,& cõuiuemus ſi ſuſtinuerimus & coregnabimus. Similiter nos huius & in eo certos reddit,q; dicit. Si nanq; complantati in ſimilitudine mortis ipſius fuerimus, & reſurrectionis participes erimus. Et iterum de eodẽ nos baptiſmatis dogmate grauius & fortius inſtruens ſubinfert dicens. Quoniã Chriſtus excitatus ex mortuis amplius non moritur, mors illi ultra non dominatur. Quod enim mortuus eſt,peccato mortuus eſt ſemel. Quod aũt uiuit,uiuit deo. Ita & uos,reputate uos ipſos mortuos quidẽ peccato,uiuẽtes uero deo in Chriſto Ieſu. Adiecta igitur Apoſtolus diſpenſatione domini noſtri Ieſu Chriſti de peccatorũ noſtrorum remiſſione, per incarnationẽ illius ad mortẽ uſq;, grauius nos & robuſtius inſtruit, decernens,mortuos quidẽ eſſe peccato, uiuentes

autem deo in Christo Iesu.ut quemadmodum Christus mortuus est propter nos & excitatus ex mortuis,pro nobis,amplius non moriturus ita & nos in mortem in similitudine baptizati,peccato moriamur.& per ascensum ex baptismate, tanquam ex mortuis excitati, uiuamus deo in Christo Iesu, & non moriamur posthac amplius,hoc est,non peccemus amplius.Quoniam anima quæ peccat, ipsa morietur. Et quemadmodũ mors Christo non dominatur amplius, ita & nobis non dominetur amplius peccatũ,hoc est,nõ faciamus amplius peccatũ. Qui nãq; peccatum facit, seruus est peccati.Liberati aũt omnino ab eiusmodi seruitute sicut Apostolus manifestauit dicens. Qui uero Christi sunt carnem suam crucifixerunt cũ concupiscentijs & animi affectionibus,uiuamus deo in Christo Iesu,qui nos liberauit sicut scriptũ est: Christus nos liberauit,a maledicto legis, factus pro nobis maledictio. Quoniam aũt peccati plurimũ præcessit,manifestum est quod gratia dei in nostri Iesu Christi hoc præstitit,sicut scriptũ est Quemadmodũ enim per inobedientiam unius hominis peccatores cõstituti sunt multi:ita per obedientiã unius iusti cõstituentur multi.State igitur,inquit, & nolite iterũ iugum seruitutis subire Et quemadmodũ ipse peccato mortuus est semel,quod aũt uiuit,uiuit deo: ita & nos in baptismo aquæ,qui crucis & mortis similitudinem gerit peccato mortui semel custodiamus nosipsos, ne denuo ad peccatũ redeamus:perseueremus autẽ uiuentes deo in Christo Iesu,dicente. Qui mihi ministrat,me sequatur, quod faciemus si primum mandatũ ipsius custodierimus quo dicit. Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant opera uestra bona & glorificẽt patrẽ uestrũ qui est in cœlis:deinde & Apostoli denuntiationẽ qua sic scripsit.Siue comedatis.siue bibatis siue quid aliud facitis,omnia ad gloriã dei facite.Alloquemur aũt horũ quodq;:si digne uocatione cui Iesu affecti fuerimus digne Euangelio Christi cõuersemur,ut cũ ueritate queamus dicere:charitas enim dei cõstringit nos iudicantes, hoc,quòd si unus pro omnibus mortuus est, igitur omnes esse mortuos Et pro omnibus mortuus est,ut qui uiuũt amplius sibi ipsis nõ uiuant,sed ei,qui pro ipsis est mortuus ac resurrexit.Et ita præmanebitis in habitur hoc.Manete in dilectione mea.Si mandata mea seruaueritis,manebitis in dilectione mea: sicut ego mãdata patris mei seruaui,& maneo in dilectione ipsius Nullã aũt aliqua in re dantes offensionẽ,ne uituperetur ministerũ nostrũ. In omnibus uero cõmendantes nosipsos,tanq; ministri dei, syncera & ueracẽ ostendemus baptismatis promissionẽ, si custodierimus quæ ab Apostolo per cõsolationem ad eos qui Christo sunt cõplantati & cum eo excitati,ad hunc modũ sunt dicta.Non regnet itaq; peccatũ in corpore uestro mortali,ut obediatis illi ad cõcupiscentias ipsius.Neq; exhibeatis membra uestra arma iniustitiæ peccato, sed exhibete uosipsos deo tanq; ex mortuis uiuentes Et membra uestra arma iustitiæ deo Et iterũ. Itaq; si cõsurrexistis cũ Christo,quæ sursum sunt quærite,ubi Christus est ad dexteram patris sedens,quæ sursum sunt sapite,& nõ quæ super terrã sunt Ita puto nobis Apostolũ per anapodotõ per ea quæ paucis cõmemorata sunt deducere magnã illam immensq; humanitatis dei gratiã,quæ nos in dilectione Christi Iesu Domini nostri præuenit,cuius nobis ad mortẽ usq; obedictia, sicut scriptũ est facta,est redemptio, peccatorũ libertas a morte quæ in peccato mundi regnauit,reconciliatio cũ deo,facultas placẽdi deo,iustitiæ donũ,cõmunio sanctorũ in uita perenni,regni cœlorum hæreditas,& mille aliorũ bonorũ brabiũ.Sapienter uero & laudande nobis per ea quæ

πολὺ δὲ προτέρου τῆς ἁμαρτίας.

coniunctim

Acõiunctim adducta ſunt,quæ ſit ratio baptiſmatis aquæ,quod fit in mortẽ dñi noſtri Ieſu Chriſti,tradidit,per quę nos inſtruit,ut nos ipſos cõmunemus ne in ua cuũ tantã ac talẽ gratiã accipiamus,cũ ea dicit,quorũ iam memini.Ne regnet peccatũ in mortali ueſtro corpore,ut obediatis illi ad cõcupiſcentias eius,neq; exhibeatis membra ueſtra arma iniuſtitiæ peccato,ſed exhibeatis uos ipſos deo tanq̃ ex mortuis uiuentes,& mẽbra ueſtra arma iuſtitiæ deo,& quæ ſequũtur.quibus nos prorſus ab omni peccato, & a lege quoq; iuſtitia auulſos, arctius iuſtitiæ quę ſecundũ deum eſt adducit,cum per horribiles illas minas, tum per bonam & deſideratiſſimam promiſſionẽ,dum dicit, obſonia peccati mors, donũ uero dei uita æterna in Chriſto Ieſu domino noſtro. Imitatur iterũ dominũ, & ut legalẽ iuſtitiã noſtra excellamus inſtruit ſubiungens.An ignoratis fratres(ſcientibus enim legem loquor) quòd lex dominatur homini,quãdiu ille uiuit.Mulier enim quæ ſub uiro eſt,uiuenti uiro alligata eſt per legẽ.Si uero uir ipſius mortuus fuerit,ſoluta eſt a lege uiri.Uiuente itaq; uiro adultera cenſebitur ſi iuncta fuerit alteri uiro.Si uero mortuus fuerit uir,libera eſt a lege,ut iam non ſiat adultera, ſi iungatur alteri uiro. Itaq; fratres mei & uos mortui eſtis legi per corpus Chriſti, ut ſitis alterius iam, ei qui ex mortuis reſurrexit,ut fructificemus deo.Cum enim eſſemus in carne,affectiones peccatorum,quæ ſunt per legem,operabantur in membris noſtris ad fructificandũ morti.Nunc uero ſoluti ſumus a lege, mortui ea quo detinebamur, ut iam ſeruiamus in nouitate ſpiritus,& nõ in uetuſtate literæ,& quæ cõſequuntur.quibus inſtabile deum Chriſto Ieſu humanitatem admirari,& cum maiore timore reſpergare nos in omni inquinamento carnis & ſpiritus,docemur. Diſcrimen uero ſpiritus ac literæ,alio loco per legis & Euangelij collationem, pronuntiando declarat dicens Litera quidem occidit,ſpiritus uero uiuificat literã uocãs legẽ,ut per ea quę ibi cõſcripta ſunt,manifeſtatur:ſpiritũ aũt,doctrinã domini, ipſo domino dicente,uerba quæ ego loquor ea ſpiritus ſunt & uita.Quòd ſi legalis iuſtitia diligenter obſeruata, quibuſdã, ut Iudæis, eos in baptiſmate deo obtulerunt,profeſtóq; ſunt, quod nolint amplius ſibi peccatis uiuere, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt ac reſurrexit, adulterij crimen adfert, per prædicta clare demonſtratum eſt, quid dicendum eſt de traditionibus humanis.Sanctæ legalis iuſtitiæ ipſe Apoſtolus actus pronũtiat dicens. Quin omnia damnum eſſe puto propter excellentiam cognitionis Chriſti Ieſu domini mei,propter quem omnia prædamnis duxi, & pro ſtercore reputo ut ipſum Chriſtum lucrifaciam & inueniar in ipſo habens non meam iuſtitiam quæ eſt ex lege, ſed eam quæ eſt per fidem Chriſti Ieſu,iuſtitiã ex deo. Manifeſtum itaq; eſt de traditionibus humanis iudicium ex uerbis domini.De propriis uero cõſilijs ac cogitationibus quæ ſecundum ſapientia humana,contentioſiorẽ dei ſolitionem facere docuit nos Apoſtolus dicens. Arma nam quæ militiæ noſtræ non ſunt carnalia, ſed potentia deo ad deſolutionem munitionum,quibus conſilia demolimur. & omnem celſitudinem, quæ extollitur contra cognitionem dei. Uel certe in uniuerſum de iuſtitia, quæ placere arridet, etiam ſi propter deum diligenti ſtudio fiat, de qua loquitur ipſe Apoſtolus dicit. Teſtimonium enim illis perhibeo, quod zelum dei habent, at non ſecundum ſcientiam. Ignorantes enim iuſtitiam dei, & propriam ſtatuere quærentes, iuſtitiæ dei non ſunt ſubditi. Itaque ex iſtis & ſimilibus manifeſtum eſt eorum iudicium, qui iudicia dei ſuis commentis eneruare uolunt. Scriptum enim

τῶν θελόντων ἡ σοφιζόμενα τα χρίματα του θεου.

est,uæ sapientibus apud semetipsos,& in oculis suis intelligentibus, idem apertiusc promuntiante domino ac dicente.Quisquis non acceperit regnũ dei sicut paruulus, nõ ingredietur in illud Quapropter necessariũ est,ut pariter ab omnibus repurge/ mur ac liberemur,siue diabolicis cõcupiscentijs,siue mundanis fastigijs,siue traditi ombus humanis,aut propriæ uoluntatis consilijs,etiãsi plausibilia & speciosa uide/ antur,& legis patrocinio cõmendentur.si uel modice a debito,properantiçj uolun/ tatis diuinæ studio,impediant,ut qui in huiusmodi baptismate professi sunt, quod uelint cũ Christo crucifigi,mori,sepeliri,cõplantari,excitari,parrhesiã habeãt cũ uc ritate dicẽdi.Ego mundo crucifixus sum multo prius aũt diabolo & mundus mihi. Viuo aũt non iam ego,sed uiuit in me Christus.quibus uerbis eã iustitiã docet,quç legis iustitiã excellat,ut digni habeamur regno cœlorũ. Tempestiuũ iam fuerit de/ inceps ad eã considerationẽ trãsire, qua per tdẽ Christi intelligentiã acquiramus, cognoscamusq;,quid sit baptizari in nomẽ patris & filij & spiritussancti. Primum

Quid sit baptizari in nomine patris & filij & spiritussancti.

necessariũ est ut separatum quod sit uniuscuiusq; nominis significatũ declare/ mus.Deinde sciamus,quòd in nomine spiritussancti baptizari, quid sit, dominus ipse declarat dicens.Quod natũ est ex carne,caro est, & quod natũ est ex spiritu spi ritus est:quod ideo fit,ut carnalis natiuitatis serie, exempli uice proposita ex re ma/ nifestiore pietatis dogma clarè ac uere discamus,scientes.ac certò persuasi,q; quem admodũ quod secundũ carnem natũ est ex aliquo,tale est,quale id ex quo natũ est: ita & nos necessariò ex spiritu natos,spiritũ fieri.Spiritũ dico, non secundũ immen/ sam illam & humano sensui incõprehensibilem spiritussancti gloriã, sed secundum eam,quæ in diuisione charismatũ dei per Christũ ipsius,unicuiq; ad utilitatẽ facta, & in illorũ omnium operatione per enigma cõspicitur, ut & in alijs dictis similiter,d de quibus nos ipse spiritus,secundũ mandata dei quæ per dominũ nostrum Iesum Christũ denuntiata sunt,admonet ac docet, ipso domino nostro Iesu Christo dicẽ te,ipse uos docebit,& de omnibus admonebit,quæ dixi uobis. Deinde Apostolus latius tradit.per quos sensus aliquis,spiritus fieri possit dum scribit, aliquando qui/ dem,fructus aũtẽ spiritus est charitas,gaudiũ,pax,animi lenitas,& quç sequuntur, cũ præmisisset:qui uero spiritu aguntur,nõ sunt sub lege.Et alibi, si spiritu uiuimus, spiritu & ambulemus.Aliquando uero,habentes aũtẽ charismata, secundũ datam mensuram gratiã dei,differentia,siue Prophetiam,secundũ proportionẽ fidei.siue minis/ terium in ministrando,& quç subsequuntur.Per hæc & similia dominus ex spiritu natos,spiritũ fieri docet.Attestatur aũt & Apostolus dicens.Huius gratia flecto ge/ nua mea ad patrẽ domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur,ut det uobis iuxta diuitias gloriæ ipsius,uirtute corroborari.per spiritũ ipsius ut in interno homine habitet Christus:si uero spiritu,inquit uiuimus, spiritu & ambulemus, ut hoc pacto sancti spiritus capaces facti Christũ confiteri queamus:pterea quòd nemo potest dominũ dicere Iesum, nisi in spiritu sancto. Igitur ad hũc modũ dominus cũ per seipsum tum per Apostolũ, ex spiritu natos, spiritum fieri docuit.Rursus & in hoc imitabimur carnalem generationẽ. Primum quidem ut locũ mutemus,& uiuendi modũ transformemus,per hoc,quod spiritus cõfirmat internũ hominẽ,ut possimus dicere. Nostra cõuersatio in cœlis est.Nã si cet corpus in terra tanq; umbrã aliquã circumferamus, animã tamen cũ cœlestibus agentem cõseruamus: deinde & ab illis qui in terra nobiscum agunt,secedentes.ũ

Dauide

Dauide dicamus. Eum qui occultè proximo suo detrahit persequebar, cum superbo oculo, & insatiabili corde, cum hoc non edebam. Oculi mei ad fideles in terra, ut illos mecū habitare faciā. Qui ambulat in uia immaculata, hic mihi ministrabat: nō habitauit in medio domus meæ, qui facit superbiam. Qui loquitur iniusta, prosperè non egit ante oculos meos. Et quæ alibi similia dicit. Et quæ Apostolus constanter denuntiat. Si quis frater nominatus aut fornicator fuerit aut auarus, aut conuiciator aut uinosus, aut raptor, cum eiusmodi ne cibum quidē sumite. Et ubi talia sæpenumero aduersum eiusmodi scelera præscripsit, præmissa de immensa & gloriosa benignitatis Christi & humanitatis gratia dissertatione, clare ac solide tradit qui/
busnam nobis & qualibus cōuiuendum sit, cum dicit. Ipse enim est pax nostra, qui fecit ex utrisq; unum, & medium parietem macerię sustulit, inimicitiā scilicet, in carne sua, legem præceptorum in decretis sitam amolitus, ut duos cōderet in se in unū hominem, faciens pacem, & reconciliaret utrosq; deo, in uno corpore, per crucem, interempta inimicitia, in seipso. Et uenit & euangelizauit pacem uobis, qui procul, & qui propè sunt. Quoniam per ipsum habemus utriq; accessum in uno spiritu ad patrem. Itaq; non estis amplius aduenę & peregrini, sed estis conciues sanctorum, & domestici dei, ędificati supra fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ubi summus angularis lapis est ipse Christus Iesus, in quo omnis ædificatio coagmentata crescit in templum sanctū domino, ut hoc pacto Christo in similitudine mortis complantati, & in nomine sancti spiritus baptizati, & secundum internum hominem in nouitate sensus regenerati, denicq; supra fundamentum Apostolorū ac Prophetarum ædificati, digni habeamur, qui baptizemur in nomine unigeniti dei, promereamurq; magnum illud dei donum, de quo Apostolus tradidit dicens. Quotquot baptizati estis in Christum, Christū induistis. Nō est iam Græcus, Iudæus, circumcisio præputiū, barbarus, schytha, seruus, liber, sed omnia in omnibus Christus. Necessarium enim est ac consequens, ut qui natus est, indumento quoq; amiciatur, tantum si, quemadmodum tabella, è qualicunq; sit materia, deposita primū inæqualitate & detracta asperitate, ita demum picturam Regiæ imaginis induit, & tūc imaginis præstantia neq; secundū ligni aut auri, uel argenti ualorem iudicatur, sed secundū exactam ad archetypū similitudinē, cum multa diligētia secundū artis facultatē certò & accuratè expressam, per quā & materiæ differentiā, licet plurimū ea differt ab archetypo, abscondit, & ad celebritatē suam inspectores attrahit, & honoratior fit quouis principatu ac potentatu: ita & qui baptizatur siue Iudæus sit siue Græcus, siue masculus, siue fœmina, siue seruus, siue liber, siue Schytha, siue Barbarus, siue alius quisquā quacūq; generis differētia nominatus, exutus in sanguine Christi ueterē hominē cum actibus suis, & per doctrinā ipsius, nouū in spiritu sancto indutus, qui secundū deū cōditus est in iustitia & sanctitate ueritatis, ac renouat' ad agnitionē secundū imaginē eius qui cōdidit ipsum, dignus reddat' qui pertingat ad beneplacitū dei, de quo tradidit Apostolus dicens. Scimus enī quod diligētibus deū omnia cooperant' in bonū, ijs qui secundū propositum uocati sunt. Quoniam quos præscijt, eos & præfinijt, ut conformes fierent imagini filij ipsius ut sit ipse primogenitus inter multos fratres. Tunc enim tanquam filium dei indutus, præfectum gradū prometetur, & baptizatur in nomē patris ipsius domini nostri Iesu Christi, qui secundum testimonium Ioannis, potestatem dedit filios dei fieri, dicen

te deo,

te deo. Exite de medio ipsorum, & separemini, & immundum ne tetigeritis, & ego c
suscipiam uos, & ero uobis in patrem, & uos eritis mihi in filios & filias, dicit domi
nus omnipotens, quod sit Gratia ipsius domini nostri Iesu Christi unigeniti inuen
tis dei filij, in quo neq; circũcisio quicquam ualet, neq; præputium, sed, ut scriptum
est, fides, quæ per dilectionem operatur, per quam prospero successu assequimur
quod mandato baptismatis mox e uicino a domino Iesu Christo subiunctum est,
dicente, docentes eos seruare, quæcunq; mandaui uobis, quorum obseruantiam ar
gumentum esse dilectionis nostræ erga se, dominus ipse definiuit dicens. Si dil go
tis me, mandata mea seruate. Et iterum. Qui habet mandata mea, & custodit ea, ille
est, qui diligit me. Et rursus. Si quis me diligit, sermonem meum seruabit, & hũc p
ter meus diliget. Et maiore seruo & grauius, manete, inquit, in dilectione mea. Si
quis mandata mea seruauerit, manet in dilectione mea, quemadmodũ & ego præ
cepta patris mei seruaui, & maneo in ipsius dilectione. Si uero necessaria dilectio
nis nostræ erga Christum demonstratio, in obseruantia mandatorum ipsius sita
est, uehementer hic nobis timendum est, quod sine dilectione, etiam celebrium illo
rum charismatum, supernarum ac cœlestium uirtutum, ipsiusq; fidei, summa cuer
gia, & mandatum hoc quoq; quod perfectos reddit, inutile est, ipso Paulo Apsto
lo qui in Christo loquitur, ita dicente. Si linguis hominum & angelorum loquar,
charitatem autem non habeam, factus sum æs resonans, aut cymbalum tinniens.
Etsi habuero Prophetiam, & cognouero mysteria omnia, & omnem scientiam, &
si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem uero non habue
ro, nihil sum. Etsi erogauero omnem substantiam meam, & tradidero corpus meo
um, ut comburar, charitatem autem non habuero, nihil inde utilitatis capiam. Quo
quidem arbitror Apostolum definitorie dixisse, memorem domini dicentis, quo
niam multi uenient in illa die dicentes, domine, domine, non in nomine tuo pro
phetizauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo uirtutes mul
tas fecimus? Et comedimus coram te & bibimus? & in plateis nostris docuisti? Et
respondebo illis. Nunquam agnoui uos, discedite a me operarij iniqui, ita ut conspi
cuum sit & irrefragabile, quod sine dilectione, etiã si præcepta dei & iustificationes
fiant, etiamsi mandata domini custodiantur, & magna operẽtur in nobis charisma
ta, hæc omnia opera iniquitatis reputabuntur. Non quòd hæc sit ratio charismato
& iustificationum dei, sed propter scopum corũ qui istis ad suos affectus abutũtur,
dicente eodem Apostolo, nunc quidẽ, qui quæstũ esse putant pietatem, nunc uero,
quidam quidẽ propter inuidiam & cõtentionem, quidam uero contentiose & non
purè Christum annuntiant, putantes se hoc pacto adflictionem adferre uinculis
meis. Et alibi. Non enim sumus, inquit, ut multi, cauponãtes uerbũ dei. Et iterũ per
negationẽ dixit. Neq; enim unquã fuimus in sermone adulationis apud uos, ut scitis,
neq; in prætextu auaritiæ. Deus est testis, neq; gloriã quæsiuimus ab hominibus,
neq; a uobis neq; ab alijs, cum possemus graues esse, ut ueri Christi Apostoli. Ex
istis autẽ ac similibus locis conspicue declaratur quam iuste sit Christus ita respon
surus ac dicturus, discedite a me operarij iniqui, propterea quod per charismata
dei propriæ uoluntatis negotium qui tales sunt agut perinde ac si quisquã medias
instrumentis ac condimẽtis, quæ singula ad certas passiones & sanitatis curã ac sa
lutẽ parata sunt, ad eçdẽ & interitũ abutatur) nec mandatũ Apostoli custodiunt, di
centis,

centis. Siue edatis siue bibatis omnia ad gloriã dei facite. Omnino itaq; necessaria
A est interni hominis cura ut submissa sit mẽs,& ad scopum gloriæ dei intenta,ut ser-
uantes mandatum domini dicentis, facite arborem bonam,& fructum eius bonũ.
Et iterum,Phariſæe cæce,munda primum quod intus est in poculo,& tunc quod ex
tra ipsum est mundum erit totum,ex abundantia boni cordis fructum adferamus,
alius quidem centuplum alius sexagecuplũ,alius uero trigecuplũ, siue id fiat opera-
bus,siue uerbis,ad gloriam dei & Christi ipsius,ubiq; hoc satagentes, ne contriste-
mus sanctum spiritum. Et hoc pacto euademus iudicium domini dicentis. Væ uo-
bis,quoniam similes estis sepulchris dealbatis,quæ quidem externè speciosa appa-
rent,interne uero plena sunt ossibus mortuorum,& omni spurcitia:ita & uos,exter
nè apparetis hominibus iusti,interne uero pleni estis hypocrisi & iniquitate. Qua-
propter ante baptismum institutio præmittenda est, & primum quæ doctrinã ac
disciplinam impediunt removenda,ut ita ad institutionem idoneos nos ipsos præ-
paremus, ipso domino nostro Iesu Christo per exempla præmissam sententiam
confirmante,& iterum dogmatice inferente: ita quisquis ex uobis non renuntiauerit omnibus suis facultatibus,non potest meus esse discipulus. Et iterum cum præ-
cepto. Si quis uenit ad me abneget semetipsum, tollat crucẽ suam, & sequatur me.
Et iterum cum definitione. Qui non accipit crucem suam quotidie, & sequitur me, † Vel,igit.
non est me dignus. Istis ac similibus† actibus sermonibus domini nostri Iesu Chri-
sti,dicentis,ignem ueni mittere ad terram, & quid uolo nisi ut ardeat:manifestata
peccatorũ malicia, & declarata uirtute eorum quæ ad gloriam dei & Christi ipsius
recte geruntur, peruenimus omnino ad desiderium & assensum uerborum Apo-
stoli,quibus dicit.Miser ego homo,quis me liberabit a corpore mortis huius? Gra-
tias B agamus deo per Iesum Christum dominum nostrum,qui dixit. Hic est sanguis ille
meus,sanguis noui testamenti, qui pro multis effunditur in remissionem peccato-
rum,attestante Apostolo:cum dicit.In quo habemus redemptionem per sanguinẽ
ipsius,remissionem peccatorum,& tunc accedimus ad baptismũ aquæ, qui est ima-
ges mortis, sepulturæ ac resurrectionis ex mortuis similitudo, factis sponsionibus
acceptis,& seruantes quoq; quæ Apostolus in talis baptismatis pericopa obsigna
uit,cum dixit, scientes quod Christus excitatus amplius no moritur,mors illi ultra
non dominatur.Quòd enim mortuus est peccato mortuus est semel:quod uero ui
uit,uiuit deo: ita & uos reputate uosipsos mortuos quidem peccato, uiuentes au-
tem deo in Christo Iesu.Ne regnet ergo peccatum in mortali uestro corpore, ad
obediendum illi ad concupiscentias ipsius, neque exhibeatis membra uestra ar-
ma iniquitatis peccato, sed exhibete uosipsos deo tanquam ex mortuis uiuentes,
& membra uestra arma iustitiæ deo, & quæ sequuntur. Tunc fallet promerebi-
tur quis ut baptizetur in nomine spiritus sancti, & regeneratus mutet & locum &
uitæ modum & pristinæ uitæ socios, ut patri consentientes promereamur bapti-
zari in nomine filii, & Christum induere. Oportet enim & uestem accipere eum
qui natus est,sicut Apostolus dixit.Quot quot in Christum baptizati estis, Chri-
stum induistis. Et iterum:Exuti ueterem hominem cum actibus suis, & induti no-
uum, qui renouatur ad agnitionem, iuxta imaginem eius qui condidit ipsum u-
bi non est Græcus, & Iudæus. Postquam uero filium induimus, qui potestatem
dat filios dei fieri, in nomine patris baptizamur & filij dei declaramur, qui præ-
cipit ac denuntiauit, sicut Propheta dixit. Quapropter exite de medio ipsorum
& sepa-

& separemini,dicit dominus,& immundum ne tetigeritis, & ego suscipiam uos, & ero uobis pater & uos eritis mihi filij ac filiæ,dicit dominus omnipotens.Has itaque dilecti promissiones habentes,inquit Apostolus, repurgamus nos ipsos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctimoniā in timore dei. Et iterum denūtiat dicens, omnia facite sine murmuratione ac disceptatione, ut sitis inculpati ac synceri,irreprehensibiles filij dei,in medio nationis prauæ ac peruersæ,in quibus lucetis tanquam luminaria in mundo,uitæ sermonē habentes, ad gloriationē meā, in diē Christi.Itaq; si surrexistis cum Christo,quæ sursum sunt quærite,ubi Christus est ad dexteram patris sedens,quæ sursum sunt sapite, non quę sunt supra terram.Mortui enim estis,& uita uestra abscondita est cum Christo in deo. Quando Christus apparuerit uita uestra,tunc & uos apparebitis cum ipso in gloria,quæ ab ipso est domino promissa,qui dixit. Tunc fulgebunt iusti sicut sol,&c.

QVOD QVI PER BAPTISMVM REGENERATVS EST, participatione deinceps diuinorum mysteriorum nutriri debeat.

primi dei gratia,commemoratione uerborum unigeniti uiuētis dei filij, & sanctorum ipsius Euangelistarum, Prophetarumque & Apostoli quæ nobis rationem baptismatis domini nostri Iesu Christi sufficienter declaratunt,instructi sumus,quod ignis quidem baptisma & omnē malitiam arguit,& iustitiæ quæ secundum Christum est capacem reddit,odium malitiæ indit,& desiderium uirtutis,per fidem autem,a sanguine Christi repurgati sumus ab omni peccato,aqua uero in mortem domini baptizati,quasi scripto quodam pepigimus & professi sumus,quòd mortui sumus peccato & mundo, uiuificati uero iustitiæ,atq; ita in nomine sancti spiritus baptizati,ac regenerati sumus.Regenerati uero & in nomine filij baptizati, Christum induimus. Induti autem nouum hominem,qui secundū deum conditus est, in nomine patris baptizati sumus, & filij dei declarati. Opus itaq; deinceps est ut nutriamur cibo uitæ aternæ, quam & ipsam nobis quoque ipse unigenitus uiuentis dei filius tradidit, quando dicit. Non in solo pane uiuet homo,sed in omni uerbo quod progreditur per os dei. Et quomodo hoc fiat docuit ubi dixit: Cibus meus est, ut faciam uoluntatem eius qui misit me patris.Et iterum secundo.Amen,ad confirmandum quæ inferebat,& persuadendum auditoribus adiecto.Amen amen,inquit,dico uobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius non habebitis uitam in uobis. Qui edit carnem meam,& bibit sanguinem meum, habet uitam æternam. Et ego resuscitabo eum in nouissimo die.Caro nanq; mea uere est cibus, & sanguis meus uere & potus.Qui edit carnem meam, & bibit sanguinē meum in me manet & ego in ipso.Et paulo post scriptū est. Multi autem ex discipulis eius audito hoc sermone dixerunt,durus est hic sermo.Quis poterit eum audire? Cognito autem dominus in seipso,quod murmurarent de hoc sermone discipuli dixit eis.Hoc uos offendit? Si uideritis ergo filium hominis ascendentē,ubi erat prius.Spiritus est qui uiuificat,caro non prodest quicquam. Verba mea spiritus sunt & uita. Sed sunt ex uobis quidam qui non credunt.Sciebat enim Iesus iam tum ab initio, qui essent credentes,& quis esset ipsum traditurus.Et dixit.Ideo dixi uobis, quòd nemo queat uenire ad me,nisi fuerit illi datum a patre meo. Ab eo tempore multi discipulorum eius retro abibant,& amplius cum illo non ambulabāt, dicebat igitur Iesus ad duodecim. An & uos uultis abire? Respondit Simon Petrus,domine ad quē abibimus? uerba uitæ

uitæ æternæ habes, & nos credidimus & cognouimus te esse Christum filium dei uiuentis. Et circa finem Euangeliorum scriptum est. Acceptum igitur Iesus panem, gratijs actis, fregit ac dedit discipulis & dixit. Accipite, edite, hoc est, corpus illud meum, quod pro uobis frangitur, hoc facite in mei rememorationem. Et acceptum quoq; poculũ, gratijs actis, dedit illis dicens, bibite ex hoc omnes, Hic est enim sanguis ille meus, sanguis noui testamenti qui pro multis effunditur in remissionẽ peccatorum. Hoc facite in mei rememorationem. Attestatur istis & Apostolus dicens, Ego enim accepi a domino quòd & tradidi nobis, quod dominus Iesus in ea nocte, qua tradebatur, panẽ accepit, et gratijs actis fregit ac dixit. Hoc est corpus meum, quod pro uobis frangitur. Hoc facite in mei rememorationem. Similiter & poculum, posteaquam cœnassent, dicens. Hoc poculum, nouum testamentum est in meo sanguine. Hoc facite in mei rememorationem. Quotiescunq; enim edetis panẽ hunc & poculũ hoc biberitis, mortem domini annuntiabitis quousq; ueniat. Quid itaq; utilitatis habent hæc uerba? Vt edentes ac bibentes, perpetuò rememores simus eius, qui pro nobis mortuus est ac resurrexit, atq; ita instruamur necessariò custodire in cõspectu dei ac Christi eius traditum ab Apostolo dogma, quo dicit, charitas enim dei constringit nos iudicantes hoc, quòd si unus pro omnibus mortuus est, omnes itaq; mortuos esse. Et pro omnibus mortuus est, ut qui uiuũt, iã nõ amplius sibi ipsis uiuãt, sed ei qui pro ipsis est mortuus ac resurrexit. Qui nãq; edit ac bibit uidelicet in memoriam indelebilem eius, qui pro nobis est mortuus ac resurrexit, Iesu Christi domini nostri, rationem uero meæ mortis obedientiæ: domi nec ad mortem usq; iuxta doctrinam Apostoli non adimplet, qui ut prædictum est, dicit. Constringit enim nos charitas dei, iudicantes hoc, quòd si unus pro omnibus est mortuus, itaq; omnes esse mortuos (quod in baptismate professi sumus) Et pro omnibus est mortuus, ut qui uiuunt iam non amplius sibi ipsis uiuant, sed ei, qui pro ipsis est mortuus ac resurrexit, nihil habet utilitatis, iuxta sententiam domini dicentis, caro non prodest quicquam. Accersit autem sibi ipsi qui talis est, iudicium quoq; dicente Apostolo. Qui edit ac bibit indigne, iudicium sibi ipsi manducat & bibit, non dijudicans corpus domini. Non enim terribile tantum iudicium habet, qui in carnis ac spiritus inquinamento ad sancta accedit indigne, accedẽs uero, reus fit corporis ac sanguinis domini, sed & otiosè & inutiliter edẽs ac bibẽs, in eo, quod nõ per memoriam eius qui pro nobis est mortuus & excitatus, uidelicet Iesu Christi domini nostri, custodit illud Apostoli quod dictum est supra: constringit enim nos charitas dei iudicãtes hoc quòd si unus pro omnibus mortuus est, igitur mortuos esse omnes, & quæ sequuntur. Quemadmodum enim sine conscientia & inutiliter tantum ac tale bonum irritum facit, & sicut absq; ulla gratiarum actione accedit ad tale mysterium, iudicium habet segnitiei, cum dominus nec eos innoxios esse sinat, qui uerbum aliquod otiosum proferunt, & uehementius quoq; otiositatis iudicium declaret, in eo, qui talentum acceptum in otio & segnitie integrum seruauerat: Apostolus uero tradiderit nobis, quòd & is qui bonum uerbum prolatum nõ ad ædificationem fidei dispensat, cõtristet spiritum sanctum. Debemus itaq; attendere quòd sit iudicium eius qui indigne edit ac bibit. Non si qui fratrem quoq; per cibum contristat a charitate excidit, sine qua magna quoq; charismata & iustificationes quoq; operantia nihil prosunt, quid de eo dicendũ est qui otiosè & inutiliter

edere audet corpus & bibere sanguinem domini nostri Iesu Christi, & hac ratione c plus aliquanto contristat & infestat spiritum sanctum, dum sine socia charitate uc/ scitur? Iudicemus itaq; hoc, ne uobis ipsis uiuamus, sed ei qui pro nobis est mor/ tuus & resurrexit, Christo Iesu domino nostro, edamus ac bibamus. Oportet igit accedentem ad corpus ac sanguinem domini, ad rememorationem eius qui pro no/ bis est mortuus ac resurrexit, non solum purum esse a quouis inquinamento carnis ac spiritus, ne ad iudicium edat & bibat, sed & euidenter ostendere & exprimere re moriam eius qui pro nobis mortuus est ac resurrexit, in eo, quòd & mortificatus est peccato, mundo, ac sibi ipsi, & deo uiuit in Christo Iesu domino nostro.

SERMO SECVNDVS IN CAPITA TRE/ decem diuisus. VV. Musculo interprete.

Cap. 1 AN quisquis baptismate secundum Euangelium domini nostri Iesu Christi baptizatus est obligatus sit ad hoc, ut mortuus peccato uiuat deo in Christo Iesu.

2 An non sit periculosum, si quisquam corde a conscientia prana, aut immunda, uel in quinatione non repurgato, sacerdotio fungatur.

3 An periculosum non sit, non purgatum ab omni carnis & spiritus inquinamento edere corpus domini & bibere sanguinem ipsius.

4 An credendum sit cuiuis uerbo dei, persuasumq; esse oporteat ad ueritatem eius quod dicitur, etiamsi aliud scriptum aut factum uel ipsius domini uel sanctorum quod contrarium esse uideatur.

5 An cuiusq; uerbi incredulitas ei obediatur digne sit ira eo mortem, tametsi nõ sint separatim singulis adiecta uin/

6 An inobedientia in eo sit, si interdictorum & prohibitorum aliquid fiat, uel in eo quoq; si quid eorum quæ dicta sunt, omittatur.

7 An possibile sit uel acceptum, uel probabile deo, eum qui peccato seruit, iustitiam facere secundum pietatis ac reli/ gionis sanctorum canonem.

8 An acceptum sit deo, si opus præceptum scripturæ secundum præceptum non fiat.

9 An communicandum sit præuaricatoribus, aut in societatem tenebrarum operibus, etiamsi eiusmodi ex ijs non sint, qui meæ fidei commissi sunt.

10 An offendere perpetuo sit periculosum.

11 An oporteat, & totum sit quæ a deo mandata sunt aliquando detrectare, aut prohibere eum qui ex iussu mandata illius obit, aut prohibentes sustinere, maxime si germanus sit qui prohibet, aut ratio quædam in speciem probabilis mandato dei aduersatur.

12 An quisq; sit deo tutor omnibus & in omnibus curandis uel fidei suæ concreditis tantum, aliisq; secundum admonitum sibi a spiritu sancto donum.

13 An quamuis tentationem fugere oporteat, etiamsi mortis minas adiunctas habeat, nisi obedientia deo debita seruetur, & maximè in cura eorum qui fidei nostræ concrediti sunt.

An quisquis baptismate secundum Euangelium domini nostri Iesu Christi baptizatus est, obligatus sit ad hoc, ut mortuus peccato, uiuat deo in Christo Iesu. CAPVT PRIMVM.

QVOD si omnes, qui regnum dei nobis optamus, baptismatis gratiam æquè ac necessario expetimus & efflagitamus, iuxta domini sententiam, dicentis, nisi quis nascatur ex aqua & spiritu, non poterit ingredi in regnum dei. omnes igitur ad hoc pariter obstringimur ut ipsi baptismatis rationi respondeamus & concordemus, Apostolo communiter baptizatis omnibus dicẽte. An ignoratis fratres, quòd qui/ cunq; baptizati sumus in Christum Iesum, in mortem ipsius baptizati sumus? Cõ sepulti igitur illi sumus per baptismum in mortẽ, ut quemadmodum excitatus est Christus ex mortuis, per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus, & quæ sequuntur. Et alio in loco, cum maiore reprehensione & clarius nobis tale do/ gma tradit, dicens. Quicunq; in Christum baptizati estis, Christum induistis. Nõ

est

a est Iudæus,non est Græcus,non est seruus,non est liber,non est masculus, non est
femina.Omnes enim uos unum estis in Christo Iesu.Quemadmodum & iterum
ad omnes dicit.In quo & circuncisi estis,circũcisione non manufacta in depositione
corporis peccatorum,carnis uidelicet,in circuncisione Christi,consepulti ipsi in bap-
tismate,in quo & una excitati estis per fidẽ.Quisquis igitur Euangelij baptismate
baptizatus est,obligatus est ad hoc, ut secundum Euangelium uiuat, quod & per
ea patet quæ alibi dicit. Contestor iterum omnẽ hominem circũcidentem se,quod
debitor est totius legis seruandæ.Constat itaq; manifeste,quòd quisquis unico illo,
sicut scriptum est, baptismate baptizatus est, simul debitor est secundum uerbum
eius qui pro nobis est mortuus & resurrexit, adimplendi eius quod ab Apostolo
scriptum est Charitas enim Christi constringit nos, iudicantes hoc, quòd si unus
mortuus est pro omnibus, mortuos itaq; esse omnes. Et pro omnibus mortuus
est,ut qui uiuunt iam nõ amplius sibi ipsis, sed ei uiuant, qui pro ipsis est mortuus
ac resurrexit. Si enim qui parte tantum aliqua corporis Mosaica circuncisione cir-
cuncisus est, debitor est totius legis seruandæ quanto magis circuncisione Christi
in expoliatione totius corporis peccatorum,uidelicet carnis, circũcisus,sicut scriptũ
est,debitor est seruãdi dicti Apostolici. Ego mũdo crucifixus sum,& mũdus mihi,
Viuo autem non iam ego, sed uiuit in me Christus. Itaq; qui uerè secundum uer-
bum Apostoli in mortem Christi baptizatus est,mundo quidem seipsum mortifi
cauit,uerum multo prius peccato,iuxta eam rationem quæ ab Apostolo ubi de ba
ptismate loquitur assignata est,ubi dicit. Quoniam uetus homo noster una crucifi-
b xus est, ut destruatur corpus peccati, ut peccato non seruiamus posthac amplius.
Irreuocabili autẽ pacto se adstrinxit ad hoc, ut Christum sequatur in omnibus,id
quod est deo integrè ac perfecte uiuere, omnino adimplẽs Apostolica illa, quibus
aliquando dicit.Obsecro uos fratres per miserationes dei,ut exhibeatis corpora ue
stra hostiam uiuentem,sanctam,deo beneplacentem, rationalem uestrum cultum,
& quę sequuntur:aliquando uero.Ne regnet igitur peccatum in mortali uestro cor
pore, ad obediendum illi in concupiscentijs ipsius. Neq; exhibeatis membra ue-
stra arma iniustitiæ peccato sed exhibeatis uos ipsos deo tanquã ex mortuis uiuen-
tes,& membra uestra arma iustitiæ deo. In istis autẽ & similibus dogmatis, iterum
dicens.Non est Iudæus,non est Græcus, non est seruus, non est liber,non est ma-
sculus,non est femina.Omnes uos enim unus estis in Christo Iesu, hoc quæritur,
ut digni reddamur omnes, ueluti unus, qui illud Christi audiamus ueni serue bo-
ne.In modicis fuisti fidelis,supra multa te constituam,intra in gaudium domini tui,
id quod promerebimur, si quisq; nostrum admensuratam sibi gratiam, sicut scri-
ptum est, in qua uocatus est, & consors effectus, abundantiore cura & impigro
studio auctiorem reddere sategerit.

An periculosum non sit,si quisquam corde à conscientia aut praua,uel im-
munditia aut inquinamẽto nõ repurgato,sacerdotio fungatur. CAP. II.

MOSES per ea quæ tunc in lege a deo data posuit, typum quendam ad nostri Leuit.21.
adhortationẽ præfigens,scribit.Et dixit dominus ad Mosen,loquere ad Aaron di-
cens.Homo ex stirpe tua,in generationibus uestris, habẽs in seipso maculam, non
accedet ad offerendum dona deo ipsius. Quoniam omnis homo, in quo uel qua,
macula est, non accedet. Et in sequentibus quid per maculam intelligat exponit.

Nempe quod esse debeat absq; ullo alieno & superfluo in corpore membro, nec c
unius alicuius membrorũ suorum uel parte tantum læsus aut uitiatus, etiamsi tantũ
nõ sit uitium ut ab incessu impediat, dum modo saltem deformitatem inducat, aut
corporis integritate lædat. Dominus uero dicit. Templo maior est hic, instruit nos
ἱερυγῶν. tanto scelestiorem & impium magis esse eum qui cum impurus sit, corpus domini
administrare audet, qui seipsum pro nobis oblationem & hostiam deo in odorem
bonæ fragrantiæ dedit, quanto corpus unigeniti filij dei excellentius est arietibus ac
tauris. Excellentius dico non collationis ratione. Est enim excellentia incomparabi
lis. At maculam & uitium tam in nouo test. nõ referre oportet ad corpus, sed ad iu
παρ' ὀλίγον ἢ ἐλλειπῶς. stificationes Euangelicæ pietatis. Quando uidelicet præceptum dei uel non plene,
uel inutile, uel non ita fit, ut deo placere possit, & quasi tuber, uel lepra quædam hu
mani sensus illi infigitur. Necessarium itaq; semper quidẽ est, maximè uero tanti
ac talis mysterij celebrandi tempore, seruare præceptum Apostoli dicentis. Cum
has itaq; promissiones habeamus dilecti, repurgemus nos ipsos ab omni inquina
mento carnis ac spiritus, perficientes sanctificationẽ in timore dei, nec ullam aliqua
in re dantes offensionem, ne uituperetur ministerũ, sed in omnibus cõmendemus
nos ipsos tanquam dei ministri. Hoc pacto poterit quis dignus fieri ad sacrifican
dum mysterium domini, secundum Euangelium dei?

An tutum sit, si quis non repurgatus ab omni inquinamento carnis & spi
ritus edat corpus domini, & bibat sanguinem eius. CAP. III.

GRAVISIMVM supplicium in lege deus aduersum eos decreuit, qui cũ sint
immundi, sancta contingere non uerentur. Typice nanq; illis quidẽ, nobis uero ad
monitionis gratia, scriptum est ad hunc modum. Et loquutus est dominus ad Mo D
sen dicens. Dic Aaron & filijs eius. Abstineant a sanctis filiorũ Israel, nec polluant
nomen meum sanctum, quæcunq; illi mihi sanctificant. Ego dominus. Dic illis, in
generationibus ipsorum. Quisquis hominum ab omni uestro semine, ad sancta,
quæcũq; filij Israel domino sanctificãt, in immunditia sua cõstitutus, accedit, exter
minabitur anima illius à facie mea. Ego dominus. Si tales minę aduersum eos posi
tæ sunt, qui temere ad ea sacra accedũt, quę ab hominibus sanctificãtur, quid dicen
dum est de eo, qui in tantũ ac tale mysterũ temerarius est? Quanto enim maius ali
quid is est templo, secundum domini uocem, tanto grauius & terribilius est in ani
mæ impuritate constitutũ corpus Christi temere contingere, quam sit accedere ad
arietes uel tauros, dicente Apostolo. Itaq; qui edit panem aut bibit poculũ domini
indigne, reus erit corporis & sanguinis domini, imò uehementius ac terribilius iudi
cium per repetitionẽ exprimente, cũ dicit. Probet aũt quisque seipsum, & sic de pa
ne hoc edat & de poculo bibat. Qui nãq; manducat ac bibit indigne, iudicium sibi
ipsi manducat & bibit, nõ dijudicans corpus domini. Quòd si in immũditia tantũ
constitutus? Immunditię uero proprietatẽ typice ex lege diximus) tã terribile iudicũ
habet, quãto magis, qui cũ in peccato sit, corpus domini cõtingere audet, grauius si
bi accersit iudicũ? Mundemus itaq; nos ab omni inquinamẽto (Differẽtia uero in
διαφορὰ τοῦ μολυσμοῦ πρὸς τὴν ἀκαθαρσίαν. quinamẽti & immunditię, sapientibus est manifesta) atq; ita ad sancta accedamus,
ut iudicium corũ qui dominũ occiderunt effugiamus: propterea quod quisquis ede
rit panem & biberit poculum domini indigne, reus erit corporis ac sanguinis domi
ni. Habebimus aũt uitam æternam, sicut promisit qui mentiri nequit, dominus ac

deus

deus noſter Ieſus Chriſtus, ſi edentes ac bibentes memores fuerimus eius qui pro nobis eſt mortuus, & ſententiam Apoſtoli ſeruauerimus dicentis. Dilectio nanq; dei nos conſtringit, iudicantes hoc, quòd ſi unus pro omnibus mortuus eſt, omnes itaq; mortuos eſſe. Et pro omnibus mortuum eſſe, ut qui uiuunt, iam non amplius ſibi ipſis uiuant, ſed ei, qui pro nobis eſt mortuus ac reſurrexit, quod & in baptiſma te profeſſi ſumus ac polliciti.

An cuiuis uerbo dei credendum ſit, & obtemperandum certa perſuaſione uerum eſſe quod dicitur, etiamſi uel uerbum uel factū aliquod ab ipſo domino, aut ſanctis expreſſum, contrarium uideatur. CAP. IIII.

TAMETSI omnibus modis aliena debeat eſſe hæc quæſtio ab eo, qui domini noſtri Ieſu Chriſti unigeniti uinctis dei filij cōfeſſionē receptis per quē omnia facta ſunt, ſiue uiſibilia, ſiue inuiſibilia, adeoq; & uerborū illorū quæ a patre audiuit, attamē reſpōdere debemus obedientes Apoſtolo, qui ſic ſcripſit, Parati eſtote ad reſpōdendū unicuiq; rationē eius fidei quæ in uobis eſt petēti. Et ne ſi de noſtro aliquid attulerimus, amphiboliā moueamus audientibus, ad memoriam reuocemus ipſius domini uerba dicentis, Amen, Amen dico uobis, iota unum, aut apex unus haud quaq; præteribit a lege donec omnia fiant. Et iterū, Facilius eſt tranſire cœlū ac terrā, quā ut legis unus apex intereat. Si uerō plus aliquid Salomone hic eſt, & plus Iona, conſentaneū eſt dicere, & plus Moſe, Apoſtolo poſteaquā de inacceſſa Iſraēlitis Moſis gloria, in collatione gloriæ domini noſtri Ieſu Chriſti diſſeruit, ſubiungente, quoniā glorificatū nō eſt, quod glorificatū erat in hac parte, propter eminentem gloriā. Si nanq; quod euacuatū eſt in gloria fuit: multo magis quod ſolidum permanet in gloria eſt. Hoc pacto, ſi ex his quoq; dictis edocti fuerimus, quæ in Euangelio ſunt dicta, indubitata fide tanquam firmiora agnoſcere & cōfiteri, ſimul Chriſti iterū memores erimus dicentis, Cœlū ac terra tranſibunt: uerba uero mea prorſus nō tranſibunt. Sufficerāt itaq; plus omnibus quidē uerba domini ad hoc, ut in ſpiritu ſancto ac principali corda noſtra cōfirmarent, quo indubitanter ac ſolide unicuiq; uerbo per os dei progreſſo adhęreremus: uerū ut quorundā imbecillitati ſuccuramus, conuenit forſan, ut teſtimoniū quoq; unius aut alterius ex multis adducamus. Dauid igit̄ dicit, Omnia mandata domini fidelia ſunt cōfirmata in ſeculum ſeculi, facta in ueritate & æquitate. Et iterum. Fidelis dominus in omnibus uerbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis, & talia multa. Iehu uero in libris Regum dixit. Videte, quam non cadat uerbum domini in terram. De illis uero, quæ quandam uidentur habere contrarietatē, melius eſt ut ſibi ipſi lector fidē non habeat, utpote qui nondū ad cognitionē diuitiarū ſapientiæ dei peruenit, & quia difficile eſt penetrare ad inſcrutabilia iudicia dei, quam ut obnoxius fiat iudicio audaciæ ac temeritatis, & audiat illud, impius eſt qui Regi dicit, iniquè agis. Et quis accuſabit electos dei? Licet autem multa multis apertam uideantur habere ſolutionē, attamē etiam ea quæ contraria uidentur, obſeruare debemus. Nam quando in mandato dei contrarū aliquod uel uerbū uel factum eſſe uidetur, nihilominus neceſſe eſt ut quiſq; mandato obediat, nec temere ad profunditatē diuitiarum ac ſapientiæ dei irruat, aut excuſationes in peccatis prætexat. Nam hoc deo placere, & periculo carere ex diuinis ſcripturis didicimus. Siquando aūt mandatum mandato repugnare uidetur, neceſſe eſt, ut hypotheſes ipſorū diſcamus, & totam pericopen legentes, conſonantiam

2. Regum. 10.

ſonantiam cognoſcamus, ac quod unicuiq; competit ad ſcopum ſupernæ uocatio-
nis obſeruemus, ad quem utraq; mandata tendũt, partim morbũ noſtrũ curandi,
partim profectũ largientia, quo ad diuini beneplaciti perfectionem ducamur, dicẽ-
te domino, aliquando quidẽ. Nemo lucernã accenſam abſcondit ſubtus modium,
ſed ſuper candelabrũ, ut luceat omnibus qui ſunt in domo. Sic luceat lux ueſtra co-
ram hominibus, ut uideant opera ueſtra bona, & glorificent patrem ueſtrũ qui in
cœlis eſt, aliquãdo aũt. Te uero eleemoſynã faciente, neſciat ſiniſtra tua, quid faciat
dextra tua. Et multa ſimilia inuenies apud Euãgeliſtas & Apoſtolũ. Quòd ſi man-
datũ nobis datur, nec additur, quomodo fieri debeat, obediamus domino dicenti.
Scrutemini ſcripturas, & imitemur Apoſtolos, qui ab ipſo domino dictorum ipſi-
us declarationẽ petebant, & eorũ quæ ab ipſo dicta ſunt ueritatẽ ac ſalubritatẽ, ex
illis quæ alibi dicta ſunt diſcamus. Vtpote in eo quod dixit. Colligite uobis theſau-
ros in cœlo, cũ ex iis quæ adoleſcenti præcepta ſunt, quo ſenſu dictum ſit diſcamus,
dicente ad illũ domino, Vẽde quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurũ in
cœlo: tum ex illis quæ regnũ cœlorũ hæreditate acquirere cupientibus dicta ſunt,
nempe. Noli timere puſille grex, quoniã cõplacitũ eſt patri ueſtro cœleſti, dare uo-
bis regnũ. Vendite quæ poſſidetis, & date eleemoſynã, facite uobis ſacculos qui nõ
inueteraſcũt, theſaurũ indeficientẽ in cœlis. Si uero periculũ quoq; obſeruantiã mã-
dati cõcomitatur, quæ eſt noſtra gloriatio, memores ſimus Apoſtoli dicentis. Me-
lius mihi eſt ut moriar, quam ut gloriationẽ meã quiſq; manẽ reddat. Et alibi latius,
Quis nos ſeparabit a charitate Chriſti? Adflictio? Anguſtia? Perſequutio? fames?
nuditas? periculũ? gladius? & quæ ſequũtur: unde urgentius docemur, ut mandata
dei obſeruemus, & abundantiorẽ erga dominũ dilectionẽ demonſtremus, dicente.
Qui diligit me mãdata mea ſeruabit, & pleriſq; locis alijs ſimiliter. In reliquis uero
imitemur Apoſtolũ dicamuſq;, O altitudinẽ diuitiarũ ſapientiæ ac ſcientiæ dei, q;
inſcrutabilia ſunt iudicia eius? & inueſtigabiles uiæ eius? Quis enim cognouit men-
tem domini, qui de cœlo deſcendit, & uerba patris nobis annuntiauit? Cui fidẽ ha-
bere & obedire & neceſſariũ eſt ac ſalubre, tanquã liberos parẽtibus & pueros præ-
ceptoribus, iuxta ipſam domini noſtri Ieſu Chriſti uocẽ, dicẽtis, Niſi quis acceperit
regnum dei ſicut paruulus, prorſus non intrabit in illud.

An unius cuiuſq; uerbi inobedientia ira ac morte ſit digna, etiamſi non ſe-
paratim ad ſingula adiectæ ſint minæ. CAP. V.

QVOD iram ac mortẽ cuiuſq; uerbi dei inobedientia promereatur, latius qui-
dem in Epiſtola de conſonantia dictũ eſt: ut autẽ & hic unius aut alterius ex multis
teſtimonij admoneamur, audiamus Ioannem Baptiſtã dicentẽ. Qui credit in filiũ,
habet uitã æternam: qui uero non credit (quod aũt infinitè loquitur, neminẽ non in-
cludit) non uidebit uitã, ſed ira dei manet ſupra ipſum, deinde & ipſum definitè pro-
nuntiantẽ, Iota unũ, aut apex unus, nõ præteribit a lege donec omnia fiant. Si uero
quę legis ſunt, ita habent: quanto magis, quæ ſunt Euangelij? ſicut & ipſe dominus
hoc ſæpenumero affirmauit. De eo uero, an ita ſit, etiam ſi non ſingulis ſeparatim
adiectæ ſint minæ, ſufficere puto fidelibus, ſi memores ſint ipſius domini, qui in pe-
ricopa doctrinæ ſuæ quam beatitudinũ catalogo ſubiecit, in qua complurium prohi-
bitorum meminit, quibuſdam quidem comminationes adiecit, dicens. Quiſquis ira
ſcitur fratri ſuo, obnoxius erit iudicio: qui uero illi raca dixerit, obnoxius erit conci-
lio, qui autem dixerit, fatue, obnoxius erit gehennæ igni, & ciuſmodi alia multa, qui
buſdam

τὸ δὲ ἀόρι στον, πανταχοῦ ἐσι περιλη- πτικον.

A buſdam uero nihil minarum addidit,utpote cum dicit.Quiſquis mulierem uiderit ad concupiſcendum eam,iam adulterium cum ea commiſit in corde ſuo.Et iterum. Ego autem dico uobis,ne iuretis omnino. Et poſt pauca. Sit autem ſermo ueſter, eſt eſt, non non. Quod ſi amplius quid adiungitur, ex malo eſt. Et talia multa, abſque ullius pœnæ minis ſeparatim ad ſingula adiectis, generaliter aduerſum omnes pronuntiauit, præmiſſa primum illa ſententia quæ dixit. Niſi abundauerit iuſtitia ueſtra plus quam ſcribarum ac phariſæorum,non intrabitis in regnum cœlorum, deinde adiecta hac concluſione. Quiſquis audit hoſce ſermones meos, & non facit eos,comparabitur uiro ſtulto,qui ædificauit domum ſuper arenam,& deſcendit imber,& uenerunt flumina,ac flauerunt uenti,& impegerunt in domum illam,& deiecta eſt,& fuit ruina illius magna.Et multis etiam aliis locis, facta peccatorum mentione,non adiecit ſingulis debitum ac repoſitum ſupplicium,ſufficere ratus,quod in genere ſæpenumero contra quæuis peccata dixit.Quoniam uero opus habēt imbecilliores ut iuuentur, ad memoriam reuocemus & Apoſtolum. Dominum nanq; imitatus & ipſe aliquando quidem dicit. Si quis frater nominatus, aut fornicator fuerit,aut auarus, aut eidololatra, aut conuiciator, aut uinoſus,aut raptor,cum tali ne cibum quidē ſumite:aliquando uero, ne mentiamur alius alij. Et alibi,Omnis ira,& furor,& clamor,& blaſphemia tollatur à uobis,cum omni malitia. Et huiuſmodi ſæpenumero multa, abſque ulla ſupplicij mentione dicit. Alibi generaliter ſupplicium quoque adijcit dicens. Ne erretis. Neque fornicatores, neq; molles,neq; maſculorum concubitores,neq; fures,neq; auari,neq; uiolenti, neq; conuiciatores, neq; raptores regnum dei hæreditate poſſidebunt. Alio uero loco

B iterum latius ſcribit.Et ſicut non probauerunt ut deum haberent in notitia,tradidit eos deus in mentem reprobam,ut facerent quæ non conueniunt,repletos omni iniuſtitia,uerſutia,auaritia,malitia,plenos inuidia,cæde,contentione,dolo,malis moribus præditos,ſuſurrones,obtrectatores,dei oſores,contumelioſos, ſuperbos,arrogantes,inuentores malorum,parentibus immorigeros, expertes intelligētiæ,pactorū transgreſſores,ab affectu charitatis alienos,neſcios fœderis immiſericordes. Qui quidē,cum iuſtitiā dei cognouerint,quòd qui talia faciunt digni ſint morte, nō ſolū ea facīūt,ſed & facientibus aſſentiūtur. Quapropter inexcuſabilis es ô homo, quiſquis es,qui iudicas.In quo enim alīū iudicas,teipſum cōdemnas. Eadē enim facis ipſe qui iudicas. Et multis in locis ſimiliter:ex quibus oſtēditur, quòd etiamſi in particularibus nō ſint cuiuſq; peccatorū ſpeciei additę ſupplicij cōminationes:neceſſario tamē hoc agnoſcere debemus, quòd inuitabili neceſſitate generali aliqui ſententiæ ſubijciatur,quiſquis uel unū præceptū transgreditur, domino noſtro Ieſu Chriſto ita pronuntiante.Nam qui ſpernit me,& uerba mea non accipit,habet a quo iudicetur. Sermo meus, quem loquutus ſum, ille iudicabit eum in nouiſſimo die. Et quæ ibi cum maiore terrore ſequuntur,Ioanne uero Baptiſta,quo nemo maior eſt, definitione conteſtante ac dicente. Qui filio non credit,uitam non habebit, ſed ira dei manet ſupra ipſum. Hoc enim conſuetudinis eſt diuinitus inſpiratæ ſcripturæ, etiam in ueteri teſtamento. Etenim & per Moſen, qui pleraque legis ſcripſit, abſque adiectis contra tranſgreſſorem aut neglectorem minis, generalem aduerſus omnes maledictionem,grauiſſimum ſane ſupplicium euidenter exprimentem ſubiecit dicens.Maledictus omnis qui non permanet in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis huius.Et alibi, Maledictus ſit,inquit, qui facit opera domini negligen-

ter. Quòd si maledictus est qui illa negligenter facit, quo non supplicio dignus est, c
qui omnino non facit?

An inobedientia sit in eo, si quid uetitorum fiat, uel etiam in eo si quid eo-
rum quæ decreta sunt omittatur. CAP. VI.

IVDICIVM hoc dominus noster Iesus Christus acrius ac cõstantius affirma
uit, cum ad amolitionem præcepti erroris, tum ad confirmanda corda nostra in fi-
de sana, uolens nos iudiciorum dei timoré docere, non solum per uerba, sed & per
exempla: propterea quod ipsis rebus ueritatis nobis persuasio penitus infigitur.
Et primum quidem. Nisi abundauerit, inquit, iustitia uestra, plus quam scribarum
ac phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorũ. Et post totam illam pericopen
doctrinæ suæ sententiam cum hypodigmate subiecit, dicens. Quisquis audit sermo
nes istos meos, & non facit eos, assimilabitur uiro fatuo, qui ædificauit domũ suam
super harenam, & descendit imber, & uenerunt flumina, & flauerunt uenti, & cum
προσέρρηξαν. fragore proruperunt in domum illam, & lapsa est. Et fuit ruina illius magna. Et ite-
rum. Ficum habebat quis plantatam in uinea sua, & uenit quærens ex ea fructum,
nec inuenit. Et dixit ad uinitorem suum. Ecce iam tres anni sunt ex quo uenio: quæ-
rens fructum in ficu hac, nec inuenio. Excide eam. Vt quid uel terram occupat?
Et alibi apertius iudicium hoc exponit dicens, Discedite a me maledicti in ignẽ æ-
ternum, præparatum diabolo & angelis eius. Et addit, nõ patrationem uetitorum,
sed omissionem eorum operum quæ ut fiant decreta sunt, dicens. Esurui & non de-
distis mihi cibum: sitiui, & non dedistis mihi potum, & quæ sequuntur. Multa au-
tem similia inuenire est ex quibus demonstratur, quod non solũ ij, qui mala facien-
digni sint morte, quibus & ignis inextinguibilis paratus est, cum quibus condem-
nantur etiã illi, qui a bonis operibus uacant: Sed & qui negligenter quæ bona sunt
faciunt. Scriptum nanq; est. Maledictus omnis, qui facit opera domini negligen-
ter. Tempestiuum fuerit meminisse & Ioannis, ad eos qui peccatorum per bapti-
sma remissionem accipiebant, dicentis. Progenies uiperarum, quis demonstrauit
uobis, ut fugiatis a uentura ira? Facite fructus resipiscentia dignos, nec uideamini di
cere inter uosipsos patrem habemus Abrahamum, dico enim uobis, quòd potest
deus ex lapidibus istis excitare Abrahamo filios. Iam autem securis ad radicem ar
borum posita est. Quæcunq; igitur arbos non facit bonum fructum, excidetur, &
in ignem mittitur. Horum itaq; quodq; non meminit alicuius mali operis patratio
nem, sed uacationem a iustitia pietatis. Si nanq; maledictus est, quisquis opera do-
mini negligenter fecit, propterea quòd illa nõ cõpetenti animi alacritate fecit: quãto
magis maledicti sunt qui quodcunq; bonũ facere nõ sustinent, & meritò audiunt,
discedite a me maledicti in ignẽ æternũ, qui paratus est diabolo & angelis eius. Ex
omnibus itaq; istis manifestũ est, quòd solito maiore celeritate, & impigro studio
cũ bono & fixo desiderio opus sit in mandatis domini nostri Iesu Christi, ut & nos
digni simus beatitudine illa de qua ipse dominus noster Iesus Christus unigenitus
uiuentis dei filius dixit, Beati esurientes & sitientes iustitiã, quoniã ipsi saturabũtur.

An possibile aut gratum aut acceptum deo sit, eum qui peccato seruit, iu-
stitiam facere secundum pietatis sanctorum canonem. CAP. VII.

IN ueteri quidem testamento dicit deus. Peccator, qui uitulum mihi immolat,
perinde est atq; qui canem mactat: & qui similã offert, quasi qui offert sanguinem
suillum.

a ſuiſſum. Tantum ſcilicet de iſs quæ ad ſacrificandū offeruntur cautionis ac diligentiæ legiſlator expoſcit, & tam horrendum aduerſum delinquentes iudicium ſtatuit. In nouo uero, dominus noſter Ieſus Chriſtus, per ſeipſum in Euangelijs dicit. Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Et, Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Et, Non poteſtis deo ſeruire & Mammonæ. Et apertiſſime decernēs. Ita, inquit, quiſquis ex uobis non renūtiauerit omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Iā ſi de rebus mediis talis lata eſt ſententia, quid dicendū eſt de uetitis? Per Apoſtolum uero ſic dicit. Ne ducatis alienum iugum cum infidelibus. Quæ nanq; participatio eſt iuſtitiæ cum iniquitate? aut quæ communicatio lucis cum tenebris? Quis conſenſus Chriſto cum Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli? aut quid conuenit templo dei cum eidolis? His ſcilicet declaratum eſt, quam hoc quod quæritur, ſit impoſſibile, deoq; ingratum, & audenti periculoſum. Quapropter adhortor, quemadmodum & dominus docet, ut faciamus arborem bonam, & fructum eius bonum, & repurgemus primum, quod intra poculum eſt & patinam, & tunc etiam quod extra eſt, mundū erit totum. Et per Apoſtolum inſtructi, mundemus nos ipſos ab omni inquinamēto carnis ac ſpiritus, atq; ita perficiamus ſanctificatiōē in dilectiōe Chriſti, ut deo grati & accepti domino ad regnū cœlorū reddamur.

An acceptum ſit deo opus præcepti non competenter iuxta rationem præcepti factum. CAP. VIII.

HAC quęſtione manifeſtè, & quaſi quodam canone aduerſus quamcunq; talem cauſam, à ueteri teſtamento docemur, tanquam ex perſona dei, dicente, Si rec-
b te quidem obtuleris, recte autem non diuiſeris, peccáſti, quieſce, ad te eſt auerſio ipſius, quòd non ſolum acceptum deo non ſit, quod non eſt oblatum legitimè, ſed & in peccatum reputetur ad eum modum offerenti. Conſimili autem modo & cōſtantem pietatis canonem ab Apoſtolo per humanum exemplum aduerſus quoſuis catholice poſitum diſcere licet, ubi ſic dicit. Et ſi certet quis, non coronatur, niſi legitime certauerit. Cum maior uero tremore, & domini noſtri Ieſu Chriſti admoneri poſſumus, terminum etiam exprimentis, cum dicit, Beatus eſt ſeruus ille, quem dominus, ubi uenerit, ita facientem inueniet. In eo enim quod dicit, ita facientem, cum qui non ita fecit, a beatitudine excidiſſe declarat, quemadmodum & ex multis tàm ueteris quam noui teſtamēti hiſtorijs ac dictis exactè cognoſcere, & certo perſuaderi licet. Illud autem, non ita, committitur, dum uel præter locum debitum, uel præter temporis opportunitatē, uel præter perſonæ decorum, uel præter cauſam, uel præter menſurā, aut præter ordinem, ſiue præter animi propoſitum & ſententiam aliquid geritur. Videamus autem primū de eo quando aliquid non ſuo loco geritur. Apoſtolus ſanctijs quę conſuetudinem obtinuerunt ad manifeſtiorem confirmationē eorum quæ pietatem decent audientibus parandam uſus eſt, ubi dixit. An non & ipſa natura uos hoc docet, quòd uiro quidem ſi comam nutriat, ignominia, mulieri uero ſi comam nutriat gloria ſit, & quæ ſequuntur. Conſequens igitur eſt ut & nos, ijs quæ in natura obtinuerunt, ad præſentis uitæ neceſſitatem utamur. Licet autem uitam noſtram ſuſtentent cibus ac potus, quis tamen ſanctum ſuſtineat in foro edere & bibere? Aut quis ſuſtineat in petroſa abijcere ſemina, ad perditionem cum ipſorum tum & frugum, quæ ex illis ſperari poterant? Et multa inuenire licet, quæ non ſuo loco periculoſe uidelicet & damnabiliter fiant;

Quando aliquid non recte geratur.

fiant. Deinde rursus memores Apostoli dicentis. Hæc in typo contigerunt illis, scri
pta sunt autem ad nostri admonitionem, in quos fines seculorum peruenerunt. ui
deamus num quæ in lege a deo ad pietatem tradita, inter se communicant, constan
tem & immobilem differentiam habuerint, ita ut quædam separatum & extra Iero
salem facta periculum attulerint: quædam uero adhuc amplius, ipsa quoq; Iero
solyma, magis templo & aræ quam alijs locis deputata erant, utpote diuino cultui
adordinata, & quæ in templo & ara fiebant, nemo audebat in alijs Ierosolymæ lo
cis facere: nec quæ alijs in locis fiebant, licebat mox in templo quoq; fieri. Nobis
quoq; periculum est male obiti mandati, si loci rationem neglexerimus, maximè si
sacerdotij mysteria in locis prophanis celebrauerimus: propterea quòd ca res indi
cium haberet contemptus in celebrante, offendiculum quoq; generaret pro uarie
tate affectionum multifariam, propter uariam multorum in rerum diuinarum sa
entia infirmitatem. Si uero quisquam obijciat. Quid igitur est quod Apostolus
dixit, uolo uiros precari in quouis loco, ob id quòd dominus ipse potestatem de
dit adorandi deum in omni loco, ubi dixit, neq; Ierosolymis posthac, neq; in mon
te tuto adorabitur pater? hoc dicendum est, quod illud, in omni loco, non compre
hẽdit eos locos qui humanis usibus, rebusq; immũdis & prophanis deputati sunt,
sed dilatat ac diducit adorationem dei ab arcto Ierosolymæ ambitu in omnem to
tius orbis locum. Et secundum Prophetiam hostiæ, cum qui diligenter ac studiose
ad sacerdotium glorioſi mysterij obeundũ propẽlius est, deo dicare oportet. Nam
etiamsi audiamus Prophetam dicentem, uos autem omnes sacerdotes dei uocabi
mini: neq; tamen omnes mox huiusce sacerdotij ac ministerij potestatem usurpa
mus, neq; alius alij datam gratiam licite potest ad se rapere, sed quisquis fidelium
proprijs doni dei terminis contentus manet, docente nos Apostolo, dum ad o
mnes quidem dicit, obsecro autem uos fratres per miserationes dei, ut exhibeatis
corpora uestra hostiam uiuentem, sanctam, deo placentem, rationalem uestrũ cul
tum. Et ne conformemini huic seculo, sed transformemini per renouationem men
tis uestræ, ut probetis quæ sit uoluntas dei bona, & placens, & perfecta, ad unum
quemque uero, manifestè quidem cuiq; competens ministerium discretum adiu
cans, alienum uero ordinem inuadere uetans: dico enim, inquit, per gratiam dei
quæ data est mihi, unicuique uersanti inter uos, ne plus sapiat, quam oportet sa
pere, sed sapiat ad sobrietatem, sicut unicuiq; deus partitus est mensuram fidei. Et
per mutuam illam membrorum corporis rectam dispositionem, quam inter se ad
decentem uenustatem pariter & securitatem necessariam habent, normam nobis
præscribit, quam commode ac decenter inter nos ad beneplacitum dei, in dilectio
ne Christi Iesu, & charismatum differentia dispositi esse debeamus. Dicit enim,
Quemadmodum in uno corpore membra habemus multa, omnia uero membra
non eundem habent actum: ita & multi unum corpus sumus in Christo, singula
tim aũt alij aliorũ membra: sed tamen habentes charismata secundũ datam nobis
gratiam, uaria, siue Prophetiã secundũ analogiam fidei, siue ministeriũ in admini
stratione, & quæ sequuntur. Quòd si ad unum scopum diuini beneplaciti alius alij
mutuam operam conferentes, ac tantam inter nos mutuo cõmunionis in dilectio
ne Christi coniunctionẽ habentes, nõ permittimur, ut quis, pprijs ac deputatũ, do
ni accepti locũ transcẽdat, quomodo nõ multo magis eos locos, qui alieni & cultui
dei

A dei contrarijs rebus ſeruiunt, à ſacris ſecernere debemus? Ex omnibus nanq; illis, quæ ex diuina ſcriptura cõmemorata ſunt, & talibus ac prædictis quoq; exemplis inſtruendi ſumus, quòd quicquid non in loco fit, in contrarium tandem propoſito ſcopo finem peruerſum cedat. De eo uero, quod intempeſtiue fit, ipſum dominum noſtrum Ieſum Chriſtum audire licet, dicentem. Quapropter aſſimilatũ eſt regnũ cœlorum decem uirginibus, quæ quidem acceptis lampadibus ſuis exiuerunt in occurſum ſponſi. Quinq; autem ex illis erant prudentes, & quinq; fatuæ. Quæ quidẽ fatuæ acceptis ſecum lampadibus oleum nõ acceperant: prudentes uero oleum acceperant in uaſis ſuis. Tardante uero ſponſo dormitauerunt omnes ac dormierũt. Medio autem noctis clamor factus eſt, ecce ſponſus uenit, exite obuiam ei. Tunc ſurrexerunt omnes uirgines illæ & ornauerunt lampades ſuas, fatuæ uero prudentibus dixerunt, date nobis de oleo ueſtro, quia lampades noſtræ extinguuntur. Reſponderunt prudentes, dicentes, Ne forte nõ ſufficiat nobis & uobis, proſectò potius ad eos qui uendunt, emite uobis ipſis. Abeuntibus autem illis emptum, uenit ſponſus, & quæ paratæ erant intrauerunt cum eo ad nuptias, & clauſa eſt ianua. Nouiſſime uero ueniunt & reliquæ uirgines dicentes, domine, domine, aperi nobis. Ille uero reſpondens ait. Amen dico uobis, nõ noui uos. Vigilate igitur quoniã neſcitis neq; diem neq; horã. Quoniam autem noui, quòd de eodem iudicio ſæpe repetita denuntiatio, acrius urget, & magis perſuadet, & qua alio in loco in eundem ſenſum dicta eſt, parabola, iſti adiiciam. Dicit autem ipſe dominus ad hunc modum. Multi conabuntur ingredi, nec poterunt. Cum autem ingreſſus fuerit paterfamilias, & clauſerit ianuam, & cœperitis dicere, domine, domine, aperi nobis. Et tunc reſpondeus dicet. Non noui uos, unde ſitis. Propterea dico uobis, eſtote parati, quia qua hora non putatis filius hominis uenict. Et multis aliis in locis ſimilia dicit. Quòd ſi & Apoſtolus ad teſtimonium aduocandus eſt, audiamus ipſum, Propheticum qui dem dictum commemorantem ac dicẽtem. Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te, de ſuo uero adiungentem. Ecce nunc tempus acceptum, ecce nunc dies ſalutis. Et iterum. Itaq; tanquam tempus habentes operemur bonum, ad omnes quidem, maxime autem ad domeſticos fidei. Si uero adhuc & alio teſtimonio opus eſt, recordemur & Dauidis, dicentis, pro hac precabitur ad te omnis ſanctus in tempore opportuno, deinde & Salomonis, qui omnia ſuis temporibus adornatum eſſe commemorat, eo quòd omnia ſuis temporibus bona ſunt. Quòd uero decoro perſonæ conueniat, quam ſit malum, in ueteri teſtamento, utpote in exemplo Chore uidere eſt in illis, qui auſi ſunt ſacerdotium, ſibi non cõcreditum, inuadere, cuius gratia peruicaciæ diuinæ ſeueritatem in exitum & interitum horrendum ceciderunt. Ab ipſo domino inſtruimur, ut cauti ſimus, qui ad diſcipulos ſuos dicit. Nõ ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt, domus Iſrael. Ad mulierculam uero, Non eſt bonum, inquit, ſumere panem filiorum & proijcere ante catellos. De eo uero quod præter cauſam & inſtitutũ ſit, ex ueteri quidem inſtrumento inſtruimur, ubi cum præceptum eſſet, ut hoſtiæ offerrentur ex animantibus mũdis integris, & immaculatis, nõ ex talibus offerebantur de quo deus dixit, offer illud principi tuo, an gratum illi futurũ ſit, & an faciem tuam ſuſcipiat: ex nouo uero, ab ipſo domino noſtro Ieſu Chriſto, ex Propheta Eſaia aliquid contra Iudæos cõmemorante ac dicente, Bene prædixit de uobis Eſaias Propheta dicens. Populus iſte labijs ſuis me honorat, cor autẽ eorum procul

ἀφ' ἑυίας εισίλθω.

procul abeſt à me. Inuanum colunt me docentes doctrinas, mandata hominũ. Abe
Apoſtolo autem, qui teſtimonium quidem dat conſcientiæ Iudaorum: uerum eos
condemnat propter iuſtitiæ differentiam, ſic ſcribens. Teſtimonium enim illis per-
hibeo, quòd zelum dei habent, at non ſecundum ſcientiam. Ignorantes enim iuſti-
tiam dei, & propriam ſtatuere quærentes, iuſtitiæ dei nõ ſunt ſubiecti. Quapropter
Apoſtolus qui beneplacitum dei germane curabat, poſt expoſitionem iuſtificatio-
num quas eximias in lege acquiſierat, lubrugit. Attamen omnia arbitror damnum
propter excellentiam cognitionis Chriſti Ieſu domini mei, propter quẽ omnia pro
detrimento duxi ac pro ſcibalis habeo, ut Chriſtum lucrifaciam, & inueniar
in illo non habens meam iuſtitiam quæ eſt ex lege, ſed eam, quæ eſt per fidẽ Chri-
ſti Ieſu, iuſtitiam ex deo, in fide, ut cognoſcam illum, & quæ ſequuntur. Iſtis autem
& ſimilibus nos abunde ſatis docet, uti caueamus, ne humanam iuſtitiam unquam,
ei canoni, qui ad diuinũ beneplacitum obtinendũ in Chriſto Ieſu domino noſtro
præfixus eſt, ſuperinducamus. De eo ſane, quod præter menſuram cõmittitur, iudi-
care puto, ſi Chriſti memores fuerimus, ad diſtinctionẽ ueteris dilectionis
(Scriptum aũt eſt, diliges proximũ tuum ſicut teipſum) qui dixit. Mandatum nouũ
do uobis ut diligatis uos inuicẽ ſicut ego dilexi uos. Maiorem hac charitatẽ nemo
habet, quam ut animã ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Et in uniuerſum omnem
pariter iuſtificationum modos a Chriſto diſcere poſſumus, quanta de illis definitur.
Niſi abundauerit iuſtitia ueſtra pluſquam ſcribarum ac phariſæorum, non intrabi-
tis in regnum cœlorum. Præter ordinem uerò & ſeriem rerum agitur, quando quæ
prima ſunt ſecundo quis aut tertio loco collocare ſatagit, & quæ in tertium locũ ſub
ordinata ſunt, principium putat inter ea quæ præcepta ſunt. Vtpote ſi quis ex his
quæ dominus adolescenti qui dixerat, hæc omnia ſeruaui a iuuẽtute mea, præcepit
dicens, uende quæ habes, & da pauperibus & ſublata cruce tua ueni, ac ſequere me,
et qui nihil dum eorum quæ promittuntur præſtitiſſet, quod alterum eſt, nempe, ſe-
quere me, inungere: & iterum, ubi dicit. Si quis uenit ad me abneget ſemetipſum,
& tollat crucem ſuam & ſequatur me, illud, ſequatur me, præordinatis præponere,
ac rurſus, ubi poſt multa ſubiungit, ſic quiſquis ex uobis non renunciauerit omni-
bus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. ante præſtita prædicta, diſcipu-
lum ſe eſſe imaginari uelit. Propterea neceſſarium eſt præceptum Apoſtoli ſeruare
dicentis. Omnia honeſte & iuxta ordinem fiant. Præterea animi uero ſententiam ali-
quid geritur, utpote, quando dominus de illis qui ſtudio placendi hominibus elee-
moſynam, aut aliam aliquam iuſtitiam, ut hominibus conſpicui ſint, faciunt, dicit.
Amen dico uobis, receperunt mercedem ſuam. Adhuc autẽ acrius inſectatur mali-
tiam eorum qui humana affectione mandatum domini faciunt, oſtendens, quòd
non ſolum mercedem amittit, ſed & ſupplicio dignus eſt, qui nõ pietatis gratia, ſed uel
ſtudio placendi hominibus, uel propter aliquam aliam uoluptatẽ, aut auaritiam,
aut quæſtum, mandatum dei facit, quale genus hominum Apoſtolus quidẽ repre-
hendit, ipſe uero dominus uehementius condemnat dicens. Multi uenient in illa die
dicentes, domine, domine, Non in nomine tuo prophetizauimus, & in nomine tuo
dæmonia eiecimus, & uirtutes multas fecimus, & comedimus coram te ac bibimus, & in
plateis noſtris docuiſti: Et tunc reſpondebo illis dicens, diſcedite a me, nõ noui uos,
unde ſitis. Operarij iniquitatis ut ex iſtis itaq; ac ſimilibus manifeſtũ ſit, quòd etiamſi

quis

A quis chatismatis alicuius operationem habeat,& mandata faciat.non tamen secun
dum animi sentẽtiam,& scopum, quem dominus docuit dicens. Sic luceat lux ue/
stra coram hominibus,ut uideant opera uestra bona, & glorificent patrem uestrũ
qui in cœlis est.Et quẽ Paulus,in Christo loquutus ostendit. Siue edatis,inquiens,
siue bibatis, siue quid aliud faciatis,omnia ad gloriã dei facite,merito tamẽ audiat,
quæ dominus respondit,ex quibus Apostolus dicere didicit. Si linguis hominum
loquar & angelorum,charitatem autem non habeam,factus tum æs resonans,aut
cymbalum tinniens. Etsi habuero Prophetiam,& cognouero omnia mysteria, &si
habuero omnem fidem,ita ut montes transferam,charitatem autem non habeam
nihil sum. Etsi etogauero omnem substantiam meam, & tradidero corpus meum
ut comburar,charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Et alibi genera/
lius,ac uehementius. Si adhuc hominibus,inquit, placerem, Christi seruus utiq;
non essem.Si uero & ex ueteri instrumento ad confirmationem huius sententiæ te/
stimonium requiris, Moses dicit,diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo,
& ex omni mẽte tua,& ex omni uirtute tua,& diliges proximũ tuum sicut teipsum,
quibus subiungit dominus,in istis duobus mandatis tota lex & Prophetæ pendẽt.
Attestatur & Apostolus dicens, plenitudo legis est dilectio. Quod autẽ impune
non euadent,qui mandata hæc non præstant quemadmodum & quę ab ipsis pen
dent iustificationes,sed pœnis sint obnoxij futuri,ipse Moses clamat dicens.Male/
dictus omnis,qui non permanet in omnibus quæ scripta sunt in libro hoc. Dauid
autẽ dicit. Si respexi iniustitiam in corde meo,non exaudiat me dominus.Et alibi.
B Illic timebunt timore,ubi non erat timor, quoniam deus diſſipauit ossa eorum qui
hominibus placere student. Multa itaq; cura & uigilanti solicitudine opus est,ne
quo pacto mandatum dei præter ea quæ iam recensuimus facientes,non solum ta/
lem ac tantam mercedem amittamus,sed & tam horrendis minis obnoxij fiamus.

An cõmunicandum sit iniquè agentibus,aut infrugiferis tenebrarũ operi/
bus,etiamsi nõ pertineant ad eos,qui fidei meæ cõcrediti sunt. CAP. IX.

INIQVVS quidem est quisquis legem nõ integram seruauerit, aut etiam,qui
unum illius mandatum transgressus fuerit. In modicę nanq; particulæ defectu, to/
tum periclitatur.Quod enim prope factum est,nondum factum est. Nam quem/
admodum qui prope mortuus est, nõ est mortuus,sed adhuc uiuit:& qui prope ui
xisset,non uixit,sed mortuus est, & qui fere ingressus est,non est ingressus, utpote
quoniq; illæ uirgines:ita & qui propè seruauit legem,non seruauit legem, sed est ini/ παράνομος.
quus ac transgressor legis.Quapropter & necessarium est de iniquis,etiamsi germa
ni ac synceri uideantur,Apostolo credere dicenti,aliquando quidem.Si quis frater
nominatus,aut fornicator fuerit, aut auarus,aut uinolentus,aut conuiciator,aut ra/
ptor,cum huiusmodi ne cibum quidem sumite(obiter autem hic notandũ est,quòd
non cum tantum,qui in his omnibus culpabilis est,a communi Christianorũ con/
uictu abarcet,sed & cum,qui uel in uno tantum istorũ reprehensibilis est, cum non
dicit,cum isto,sed,cum huiusmodi)aliquãdo uero Mortificate membra uestra quæ
sunt supra terram,fornicationem,immunditiam,affectionem, concupiscentiã pra/
uam,& auaritiam,quæ est eidolorum seruitus,propter quæ uenit ira dei(& genera
lius adiungens)super filios, inquit,immorigeros: ne sitis ergo consortes ipsorũ.Et
iterum.Subtrahite uos à quouis fratre inordinatè ambulante,& nõ secundum tra/

ditionem quam accepistis a nobis Et alibi similiter. Illud uero, quòd non sit communicandum operibus infrugiferis, ut euidenter cognoscamus quid nam sit, discamus primum, de quibus rebus, infrugiferum esse, dicatur, an de reprobis tantum, uel de laudabilibus quoq; non syncero animo atq; in perpetratis. In ueteri quidem instrumento Propheta, in parabola arboris, de sanctis dixit. Qui fructū suum dabit in tempore suo. Salomon autem. Opera, inquit, iustorum uitam adferunt, fructus uero impiorum peccata sunt. Et Oseas ait. Serite uobis ipsis ad iustitiā, & uindemiabitis fructum uitæ. Et Micheas. Et erit terra, inquit, in uastationem, cum habitatoribus suis propter fructus studiorum ipsorum. Et plura alia habentur in aliis Prophetis. Sed ista quidē lucernæ instar luceant, at lux uera, sol, iustitiæ ipse dominus noster Iesus Christus, clarius exprimit dicens. Non potest arbor bona fructus malos facere, neq; arbor mala fructus bonos facere. At alio loco similiter. Cū itaq; nomen, fructus, rebus inter se cōtrarijs reperiri dari uideamus, deinceps cōsideremus, quæ sint, arbores infrugiferæ, & quæ Apostolus uocet opera infrugifera. Arbores itaq; infrugiferæ declarantur nobis a Ioanne Baptista, qui Baptismum ad remissionem peccatorū & repurgationē ab omni sorde accipientibus dixit, Facite igitur fructus resipiscentiæ dignos, & paulo pòst addidit, omnis itaq; arbor non ferens fructum bonum exciditur, & in ignem cōijcitur. Clarius uero hac de re nos dominus docet his quidem, qui ad dextram sunt, dicens, Venite benedicti patris mei hæreditate possidete regnum uobis ab initio mundi paratum, & bonos ipsorum fructus per ea quæ subiungit declarans, Eos uero, qui sunt ad sinistram, in ignem mittens æternum, Diabolo & angelis ipsius paratum, quos non ob id culpat, quòd mala opera designauerint, sed quòd a bonis uacauerint. Nam Esurui, inquit, & nō dedistis mihi cibum, & quæ sequuntur. Quæ res illos in partem coniecit peccatorū, qui angeli diaboli a domino uocantur. Iam cum sit conspicuum quæ sit differentia eorum qui contrarios ac reprobos fructus adferunt, & eorum qui infrugiferi sunt, uideamus consequenter, quæ opera ab Apostolo infrugifera dicantur. Ego uero ista mecum reputans, non inuento medios aliquos inter eos qui mandatum legitime & ad placitum dei seruāt, & eos qui quod malum est faciunt, & eos quoq; qui neutrū faciunt, nisi illos qui bonum quidem faciunt, sed nō ita, ut deo sit acceptum, de quibus diximus in superiori quæstione quæ erat, an gratum deo sit opus præcepti, nō secūdum præcepti rationem factum. De quibus & dominus dicit, quòd receperint mercedem suam. Quales fuerunt quinq; illæ fatuæ uirgines, quæ ab ipso quoq; dominum testimonium habent, quòd & uirgines fuerint, & lampades suas adornarint & accenderint, hoc est, quod idem fecerint quod prudentes uirgines, simulq; cū illis obuiam domino egressę sint, & in omnibus pariter eandem cum prudentibus diligentiam ostenderint: propter solum autem oleī in uasis defectum, ad destinatum scopū non peruenerint, sed ab ingressu cum sponso ad nuptias excluſi sint. Quales etiam sunt qui ex duobus in molendino & in eodem lecto constitutis, relinquentur. In quibus causam forsan dominus ob id non posuit, ut quam in omni re, si modicū saltem aliquid totius cōpetentiæ desit, & maximè charitatis syncritati (quēadmodum & Apostolus docuit) non placeat deo quod sit, ostenderet. Cognito itaq; quomodo & secundum quid infrugiferas arbores esse cōtingat, caucamus ne quo quam legitimo diuini beneplaciti studio desit: sed in omnibus commendemus nos ipsos,

A ipſos,tanquam dei miniſtros.Non hoc autem ſolum, ſed neq; cõmunicemus cum talibus, ſicut in Chriſto loquens Apoſtolus determinatè pronuntiauit dicens. Ne communicetis infrugiferis tenebrarum operibus. Quod autem ſubiungit,quin magis & reprehendite,modũ docet,quomodo non debeamus illis cõmunicare. Quid uero ſit cõmunicare,& quibus id modis fiat,expẽdamus. Et primũ occurrit illud in parœmijs,ueni nobiſcũ,conſors eſto ſanguinis:deinde & quod Apoſtolus dicit. Omnes uos gratiæ mecũ cõſortes exiſtentes. Et,cõmunicãtes tribulationi meæ. Et, cõmunicet aut qui in doctrina inſtruitur,ei,qui ſe inſtruit,de omnibus bonis. Itẽ. Si uidebas furẽ,currebas cũ eo,& cũ adulteris portionẽ tuã ponebas. Itẽ, Arguendo argues fratrẽ tuum,nec recipias propter ipſum peccatũ. Et,Hæc feciſti,& tacui. Suſpicaris iniquitatẽ nempe,quòd ſimilis tibi futurus ſim, arguam te,& ſtabo contra faciem tuam. Talium cõmunicationem æſtimo ſecundum opus quidẽ, quando mutuam quidam operam ad eundum ſcopum,in operis perpetratione, inter ſe conferunt:ſecundum animi uero ſententiam, quando quis affectui operantis aſſentitur, & condelectatur. Reliqua cõmunicatio,quæ pleroſq; latet,exacta diuinæ ſcripturę inquiſitione manifeſtatur,quando uidelicet nec cooperatur quis,nec affectu aſſentitur operanti malum,cognita uero animi illius malitia, unde quod malum eſt facit, obticet,& non arguit,quemadmodum hoc declarant, cum quæ ſuprà ſunt ſcripta, tum quod ab Apoſtolo Corinthijs eſt dictum,nempe,quoniã non luxiſtis,ut tolleretur e medio ueſtrum qui facinus hoc perpetrauit,quibus ſubiunxit. Modicũ fermenti totam conſperſionem † corrumpit. Metuamus itaq;, & obtemperemus dicenti. Expurgate uetus fermentum,ut ſitis noua conſperſio. Quòd ſi quis autẽ cooB peratur quidem alicui in bono,idq; omnino bono,ignorat uero affectus illius maluam,& operis ſcopum,cõmunicationis culpam in eo quòd illi cooperatur non habebit,ſed propriam mercedem iuxta propriũ laborem recipiet:propterea quòd nihil commercij habet cum illius alieno & præpoſtero affectu, & ſeipſum in canone dilectionis erga deum conſeruat,quemadmodũ nobis a domino noſtro Ieſu Chriſto in ijs qui cum in eodem molendino tum in eodem lecto cum perituris cẽſtituti ſeruabuntur,declaratũ eſt. Differentia uero inter eos qui fidei meæ concrediti ſunt, & qui non ſunt,in debita ſita eſt cura,non in cõmunicatione peccatorũ. Nam cura quidem propriè & peculiariter ijs ſolis a me debetur, qui fidei meæ commiſſi ſunt. Cõmunicatio uero in malo & operibus infrugiferis, in omnibus pariter uetita eſt.

† ὅλον

An ſcandalũ obijcere,aut offendere,perpetuo ſit periculoſum. CAP. X.

PRINCIPIO quidem neceſſarium arbitror ſcire,quid ſit offendiculum. Deinde quæ ſit differentia inter eos qui offendunt,& inter ea quibus offendunt, atq; ita cognoſcere quando periculo careat,& quando non careat. Offendiculum itaq; eſt, ut ego ex ſcripturis inductus,arbitror, quicquid uel ad defectionem a ueritate quæ ſecundum pietatem eſt,abducit,aut ad errorem ſolicitat, aut inſtruit ad impietatẽ, uel in ſumma, quicquid ab obedientia præcepti dei, ad ipſam etiam mortem uſq; remoratur. Itaq; ſi in ſeipſo quidem conſideratum,bonum fuerit, quod uel dicitur uel fit:morbus uero utentis eo opere aut uerbo,in ipſo uſu damnũ attulerit, nullus erit a iudicio offenſi, qui bonum quod ad fidei ædificationem in ſeipſo confert, uel loquutus eſt,uel fecit,quemadmodum & domino uſuuenit,ubi dixerat, non quod ingreditur in os, impurum reddit hominem,ſed quod egreditur ex ore,hoc demũ

est,quod polluit hominẽ, deinde & aduersus offensos Iudæos subiiciebat, Omnis c
plantatio, quam non plantauit pater meus cœlestis eradicabitur. Et alibi. Qui man
ducat carnem meam & bibit sanguinẽ meum, habet uitam æternã. Et paulo pòst.
Nemo potest ad me uenire,nisi fuerit illi datũ a patre meo. Quibus uerbis ad per-
ditionem quidam abusi sunt,sicut scriptũ est. Et multi ex discipulis, audito hoc ser-
mone,abierunt retro,nec amplius cum illo ambulabant. Dixit igitur Iesus ad duo-
decim. Num & uos uultis abire? Respondit Simon Petrus, Domine, ad quem ibi-
mus? Verba uitæ æternæ habes,& nos credidimus,& cognouimus q̃ tu es Chri-
stus filius dei uiuentis. Quibus nanq; qui fide sani erant, ad fidei ædificationem &
acquisitionem salutis æternæ, illis scientia & fide infirmi propter suam ipsorum ma
litiam ad perditionis occasionem utebantur, iuxta quod de domino scriptum est.
Hic positus est in ruinam & resurrectionem multorum, non ideo quòd is sibi ipsi
sit contrarius,sed propter utentium contrariam animi sententiam. Quemadmodũ
enim & Apostolus ait, Alijs quidem odor uitæ ad uitam,alijs uero odor mortis ad
mortem: si uero secundũ naturam suam malum est,quod uel fit uel dicitur, iam qui
hoc fecit aut dixit,cum proprij peccati,tum offendiculi culpam sustinebit,etiamsi is
cuius gratia factum est offendiculum,offensus nõ fuerit sicut in Petro discimus, ad
quem dominus, prohibitus ne dispensationem obedientiæ ad mortem usq; adim-
pleret,dixit. Apagè retro me Satanas. Offendiculo mihi es. Et ratio subiecta licet
modica in genere quæ offendiculi sint propria docuit. Quoniam non sapis,inquit,
quæ dei sunt,sed quæ hominum. Vnde nos cognoscimus, quod offendiculum fit, d
quicunq; affectus uoluntati dei aduersatur, & si in opus progrediatur, cædis reus
fit, sicut ab Osea Propheta scriptum est, Absconderunt sacerdotes uiam,occiderũt
in Sicima,quoniam iniquitatẽ fecerunt in populo. Quòd si propria ratione licitum
quid fuerit, usurpatur autem cum detrimẽto,& fit offendiculi occasio fide aut scien-
tia infirmis,qui hoc fecit,non euadet offendiculi iudicium, dicente Apostolo de tali
bus & qui infirmis non parcunt. Ita autem peccantes in fratres, & percutientes in-
firmam ipsorum cõscientiam,in Christũ peccatis. Itaq; , quando quod fit in se ipso
consideratum malũ est,causa est offendiculi,aut si ex licitis aliquid,& in nostra pote
state constitutis, infirmo uel fide uel scientia offendiculum generauerit,apertum &
ineuitabile iudicium habet, horrendũ uidelicet illud de quo dominus sic loquutus
est. Prodest illi,ut mola asinaria in collũ ipsius suspensa proijciatur in mare, magis,
quam ut unus ex his paruulis offendatur. Latius uero hoc in prioribus quæstioni-
bus exposuimus,ubi & mores eorum qui offenduntur clarius expressi sunt. Qua-
propter Apostolus etiam de licitis dicit. Bonum est non edere carnes, neq; bibere
uinum,neq; aliud quid facere in quo frater tuus impingit, aut offenditur,aut infir-
matur. Et iterum alibi. Quoniam omnis creatura dei bona est,& nihil reijciẽdum,
quod cum gratiarum actione sumitur. Dicit quoq; , non manducabo carnes in se-
culum,ne fratrem meum offendam. Si uero in licitis tale est iudicium, quid dicẽdum,
est de uetitis? Propterea in uniuersum nos docet dicens, inoffensi estote & Iudæis &
Græcis,& Ecclesiæ dei, quemadmodũ & ego ubiq; omnibus placeo,non quærens
quod nihil sit utile,sed quod multis conducat,ut seruentur.

An fieri debeat, aut tutum sit, aliquid eorum quæ à deo præcepta sunt,
recusare, aut prohibere eum, qui ea iussus est facere, aut ferre prohiben-
tes,

tes maximè si germanus sit qui prohibet, aut si ratio in speciem plausibilis præcepto obstet.

CAP. XI.

CVM Christus dicat, discite à me, quoniam mitis sum & humilis corde, manifestũ est, quòd omnia certius discimus, si ipsius domini nostri Iesu Christi, unigeniti uiuentis dei filij, memores simus. Cũ Ioãnes Baptista illi dixisset, ego opus habeo ut abs te baptizer, & tu uenis ad me? respondit, sine modo. Nam sic decet nos omnem adimplere iustitiam. Et ubi Petrus deprecabatur eas tentationes, quæ Ierosolymis iuxta uaticinia Prophetarum futuræ erant, ne illas sibi accerseret dominus, dixit. Abi retro me Satanas, quoniam offendiculo es mihi. Non enim sapis quæ dei sunt, sed quæ hominum. Et iterum, cum Petrus recusaret ministerium Christi, affectu reuerentiæ erga dominum motus, dixit. Nisi lauero te, nõ habebis partem mecum. Quòd si adhuc amplius animæ nostræ in eorũ qui nobis sunt cognati exemplis succurrendum est, recordemur Apostoli dicentis. Quid facitis flentes, & affligentes cor meum? Ego enim, non ligari tantum sed & mori Ierosolymis paratus sum, pro nomine domini Iesu. Quis aũt glorioſior ac celebrior fuerit Ioanne? Quis Petro syncerior? Aut quæ nostræ cogitationes uideri poterunt magis pię quam fuerint illorum? Ego uero scio, quod neq; Moses sanctus ille, neq; Ionas Propheta, ratiocinationibus suis ad recusandam obedientiam usi, inculpabiles manserunt apud deum. Quibus instruimur ut neq; contradicamus, neq; impediamus, neq; impedientes sustineamus. Quòd si ex istis ac similibus semul nos scriptura docuit, ne tale quid sustineamus, quanto magis in reliquis necesse est imitari sanctos? dum aliquando quidem dicunt, Obediendum est deo magis quàm hominibus: aliquando uero. An iustum sit ut uos audiamus magis quam deum, ipsi iudicate. Non possumus enim quæ uidimus & audiuimus non loqui.

An omnem quisq; curam quibusuis debeat, aut solum fidei suæ cõmissis, idq; secundum admensuratum sibi a deo per spiritũ sanctum, charisma.

CAPVT DVODECIMVM.

CVM dominus noster Iesus Christus unigenitus uiuentis dei filius per quem omnia sunt facta, uisibilia & inuisibilia, fassus quidem sit, quòd non sit missus nisi ad oues perditas domus Israel, & discipulis suis dixerit, sicut misit me pater, & ego misi uos: præceperitq; antea, in uiam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis: post impletionem uero Prophetiæ, quam Dauid tanquam ex persona dei ac patris de ipso prædixerat dicens, filius meus es tu. Ego hodie genui te. Pete a me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ: tunc demum discipulis suis præceperit dicens. Profecti docete omnes gentes, quomodo non magis quisq; nostrum diligentius obseruare debet præceptum Apostoli, qui ad hunc modum scripsit, ne quisquã ultra quam oportet sapiat: sed sapiat ad sobrietatem, sicut unicuiq; deus mensuram fidei partitus est. Perdurãdum autem est in eo quod cuiq; inuunctũ est etiã, sicut iterũ inquit, unusquisq; in quo uocatus est fratres, in eo permaneat. Et ipse quoq; Apostolus quod alijs præcipit, diligentius, custodiens dicit, dexteras societatis dederunt mihi & Barnabæ, ut nos quidem in Gentes, ipsi uero in circuncisionem abirent. Si uero aliquando necessitas urserit, utpote uel erga deum uel erga proximum dilectione ad impletionem eius quod deest uocante, qui obedierit, mercedem habet uoluntariæ obedien-

tiæ: uocat autem illa, quãdo erga Deum & Christum eius dilectio exigit impletio c
nem præcepti domini, dicentis, Præceptum nouum do uobis ut diligatis uos inui-
cem sicut ego dilexi uos. Maiorem hac charitatem nemo habet, quam ut animam
suam quis ponat pro amicis suis. Quæ uero erga proximum est uocat, quando cui
præsidendi cura cõmissa est, opus habet auxilio: aut contubernũ eorum qui curan
tur, necesse habet, ut sit qui quod deest adimpleat, dicente Apostolo. Nemo quæ-
rat quod suum est, sed quisque quod alterius est. Dilectio nanque quæ secundum
Christum est, non quærit quæ sua sunt ipsius. Et alibi alius alium ædificet, sicut &
facitis. Itaque, dum missus aliquis est ad prædicandum uerbum, si prædicationem
illam nec uerbo nec opere adimpleuerit, reus est sanguinis eorum qui non audie-
runt, nec potest cum Apostolo, qui præsbyteros Ephesiorum ita contestabatur,
dicere, Mundus sum posthac a sanguine omnium uestrum. Non enim subterfugi
quominus annuntiarẽ uobis omne consilium dei. Si uero plus aliquid quam præ-
ceptum sit, ad ædificationem fidei in dilectione Christi facere poterit, mercedem
habet quam ostendit nobis Apostolus dicens. Si enim uolens hoc fecero, mercee
dem habeo: si uero inuitus, dispensatio mihi concredita est.

An quæuis tentatio ferenda sit, etiamsi obedientiam dei mortis comitentur minæ, & maximè in curandis subditis. CAP. VLTIMVM.

SI dominus noster Iesus Christus, unigenitus uiuentis dei filius, per quẽ omnia
facta sunt, uisibilia & inuisibilia, qui uitam habet, sicut illam habet pater, qui ipsi ui-
tam dedit, & potestatem omnem a patre accepit, cum irrumperent, qui ipsum ad
mortem pro nostra iustitia & ęterna uita subeundam capturi erant, tanta alacritate
discipulos suos compellauit dicens. Ecce traditur filius hominis in manus peccato- D
rum, surgite, eamus. Ecce qui me tradit, appropiauit. Et sicut in Euangelio Ioannis
scriptum est, Iesus igitur sciens omnia quæ sibi euentura erant, egressus dixit illis.
Quem queritis? Responderunt ei, Iesum Nazarenum. Dicit illis Iesus. Ego sum. Et
paulo pòst. Dixi uobis, quoniam ego sum. Si ergo me quæritis, sinite istos abire:
quanto magis nos quæ naturaliter accidunt, sponte ferre debemus: ut propter obe
dientiam dei illatas ab hostibus tentationes uincentes glorificemus deum, quod
quæ ab inimicis tristia nobis ad mortem usq; inferri uidentur, cum gaudio sustine-
mus, sensum eius allequuti qui dixit, quoniã nobis datum est pro Christo non so-
lũ ut in ipsum credamus, sed ut & pro illo patiamur. Prædicant autẽ Acta, certami
na Apostolorũ, narrantia, quomodo contumelias & mortes cũ gaudio, ut prædica
tionẽ iuxta præceptũ domini adimplerent, sustinuerint. Docet aũt nos & Apostо-
lus dicẽs. Quis nos separabit à charitate dei? An adflictio? an angustia? an plequa-
tio? an fames? an nuditas? an periculũ? an gladius? sicut scriptũ est. Quoniã propter
te occidimur tota die: reputati sumus sicut oues mactationi destinatæ. Sed in his o-
mnibus superamus, propter eũ qui dilexit nos. Certus enim sum, quod neq; mors,
neq; uita, neq; angeli, neq; principatus, neq; potestates, neq; uirtutes, neq; præsen
tia, neq; futura, neq; sublimitas, neq; profunditas, neq; creatura aliqua alia potent
nos separare a charitate dei quæ est in Christo Iesu. Nam charitas quæ in Christo
est, necessariò & indesinenter coniunctam habet præceptorũ obseruantiã, sicut ipse
dominus dixit. Qui diligit me, præcepta mea seruabit. Qui uero sermones meos
non seruat, ille est, qui nõ diligit me. Et uos amici mei estis si feceritis, quæcunq; ego
præcipio

a præcipio uobis. Nouum aũt & propriũ ipſius præceptũ eſt, ut diligamus nos inui-
cem, quã Apoſtolus adimplens dicit, ita diligentes uos, ut placuerit nobis, non ſolũ
Euangeliũ Chriſti uobis tradere, ſed & noſtras ipſorum animas. Nam dilecti no
bis facti eſtis. Reſpicientes igitur in Chriſtũ, animi noſtri alacritatem glorioſo imi-
tandi ſtudio intendamus. Vbi uero ſanctos conſideramus, docemur ſtudium hoc
imitandi Chriſti non eſſe impoſſibile, ut per illorum conſiderationem alacriores ſa
cti, ſyncerum & immaculatũ omne mandatum domini ad mortem uſq; ſeruemus,
atq; ita in uitam æternam ingrediamur regnumq; cœlorum hæreditate poſſidea-
mus, quemadmodum pollicitus eſt qui mentiri neſcit, dominus, ac deus noſter Ie-
ſus Chriſtus unigenitus uiuentis dei filius. Amen.

Sine diuina uirtute & gratia non poſſe quenquã reſiſtere Satanæ, nec niſi
relicta Ægypto in terram promiſſam ac cœleſtem Ieroſolymam pertin-
gere Sermo Baſilij VV. MVSCVLO interprete.

QVIBVS ineſt diuina lex, non atramento & literis inſcripta, ſed ſpiritu dei ui-
uẽtis, nec tabulis lapideis impreſſa, ſed tabulis cordis carnalibus inſita illi mẽtis ocu
lis illuminati, ac ſemper, nõ ſenſibili aut uiſibili, ſed ſpiritali ſpe affecti, exactè ſciũt,
q̃ impoſſibile ſit, p̃prijs uiribus offendicula uerſuti hoſtis uincere, niſi inſuperabilis
potẽtia dei ſuccurrat. Qui uero uerbi dei honore cumulati nõ ſunt, ij fruſtra inflati,
libero ſe putant arbitrio peccati occaſiones inanire poſſe, quod per ſolũ crucis my-
ſteriũ caſſat. Liberũ enim illud quod in poteſtate hominis eſt arbitriũ, in eo ſitũ eſt,
uel uelis uel nolis reſiſtere Diabolo. Non eñ ut omnino hoc poſſis, potentiã habes
b qua affectionibus carnis domineris. Niſi eñ dominus cuſtodierit ciuitatẽ, aut ædi-
ficauerit domũ, fruſtra uigilat cuſtos, & fruſtra laborat ędificãs. Impoſſibile nanq;
eſt ambulare ſuper aſpidẽ & baſiliſcũ, & calcare leonẽ et draconẽ, eum, qui nõ prius
ſeipſum, quatenus homini poſſibile eſt, repurgauit, ut poſſit corroborari ab eo qui
Apoſtolis dixit. Ecce dedi uobis poteſtatẽ calcare ſupra ſerpentes & ſcorpiones, &
ſupra omnẽ uirtutẽ inimici. Siquidẽ enim humana natura extra ſpirituſſancti pa-
nopliã Diaboli inſidijs reſiſtere poſſet, utiq; ab Apoſtolo dictũ nõ eſſet: deus aũt
pacis conteret Satanã ſub pedes ueſtros breui. Et iterũ. Quẽ dominus Ieſus interfi
ciet ſpiritu oris ſui. Quapropter & iuſſi ſumus precari dominũ, ne ingrediamur in μὴ εἰσελθεῖν
tentationem, ſed ut liberet nos à malo. Niſi enim potentiori auxilio ab ignitis mali ἡμᾶς εἰς πει-
hoſtis iaculis liberati, adoptionem filiorum dei promeruerimus, inanis erit con- ρασμόν.
uerſationis noſtræ conatus, utpote procul à uirtute crucis diſſitus. Itaq; qui diui-
næ gloriæ particeps eſſe, & quaſi in mundo quodam ſpeculo formã Chriſti menti
ſuæ infuſam uidere cupit, opus habet, ut amore inſatiabili, & animi affectu inexple
bili, ex omni corde & uirtute, noctes atque dies, diuinæ potentiæ auxilium ambi-
at, cuius participem fieri impoſſibile eſt, niſi eum, ut prædiximus iam, qui alienus
eſt à mundanarum uoluptatum mollitie & concupiſcentijs aduerſatiæ poteſtatis,
quæ à lumine & bona operatione remota eſt & extorris, atq; omnino peregrina.
Si cupis igitur cognoſcere, cuius gratia conditi, inq; paradiſum locati, inſipientibus
tandem animantibus comparati & aſſimilati ſimus, ab immaculata illa gloria, re-
lapſi, ſciendum eſt, quòd quoniã per inobedientiã ſerui carnaliũ cõcupiſcentiarũ fa
cti ſumus, nos ipſos à beata uiuentiũ regione extorres reddidimus, atq; ita in cap-
tiui tatẽ abducti ad flumina Babylonis adhuc ſedemus. Et quoniã adhuc in Ægy-
pto detinemur, promiſſionis terrã nondũ ſortiti ſumus, lacte ac melle ſcaturiẽtem.

Nondum fermento ſynceritatis cõfermentati ſumus, ſed adhuc fermento nequitię c
occupamur. Nondum adſperſum eſt cor noſtrum ſanguine agni dei, adhuc enim
illi laqueus inferni & hamus malitię infixus eſt. Nondũ ſeruatoris noſtri Ieſu Chri
ſti gaudiũ & exultationẽ nacti ſumus: ſtimulus enim mortis etiamnum nobis peni
tus inſinuatus eſt. Nondum induimus nouum hominem, qui ſecundum deum in
ſanctitate & iuſtitia conditus eſt: quoniam ueterem hominem qui ſecundum deſi
deria erroris corrumpitur, nondum exuimus. Nondum portauimus imaginem
cœleſtis, conformes gloriæ ipſius facti, quia adhuc imaginẽ terreni portamus. Non
dum adorauimus deum in ſpiritu & ueritate, quia adhuc regnat peccatũ in mortali
noſtro corpore. Nondũ cõtemplati ſumus gloriã incorruptibilis dei: adhuc nanq;
ſub nocte obſcura & turbulenta iactamur. Nondũ induimus arma lucis, quia non
dum & arma & opera tenebratũ exuimus. Nondũ transfigurati ſumus renouatio
ne mentis: adhuc enim huic ſeculo, in uanitate mentis noſtræ conformamur. Non
dum cum Chriſto glorificati ſumus, quia nondũ illi cõpatimur. Nondum ſtigma
ta ipſius in corpore noſtro in myſterio crucis conſtituti portauimus: adhuc enim ſu
mus in deſideriis & concupiſcentijs carnis. Nondũ ſumus hæredes dei, & cohære
des Chriſti facti, ineſt enim nobis adhuc ſpiritus ſeruitutis non adoptionis. Non
dũ facti ſumus templũ dei & habitaculũ ſpirituſſancti: ſumus enim adhuc templũ
eidolorũ, & receptaculũ ſpirituũ malitiæ, propter affectuum impetũ. Vere nanq;
uere, inquam, nondũ animi & ingenij ſynceritatẽ & mẽtis ſplendorẽ adepti ſumus.
Nondum potiti ſumus lac illud doli neſcium & rationale, & incrementum ſpiritale.
Nondũ nobis dies illuxit, necq; lucifer ortus eſt in cordibus noſtris. Nondũ Soli iu
ſtitiæ coadunati ſumus. Necq; unà cũ radijs alius coruſcauimus. Nondũ accepimus d
ſimilitudinẽ domini, necq; cõſortes facti ſumus diuinæ naturę. Nondũ facti ſumus
fuco carẽs purpura Regia, necq; germana imago. Nondũ ab amore dei uulnerati ſu
mus, necq; tacti ſpiritali charitate ſponſi. Nondũ inuiſibilẽ & myſticam cõmunionẽ
cognouimus, nec potentiã & pacẽ ſanctimoniæ intelleximus. Et ut omnibus cõtra
ctis ſummatim dicã, nondũ ſumus genus electũ regale ſacerdotiũ, gens ſancta, po
pulus qui in lucrũ acceſſit & peculiũ: quoniã adhuc ſerpẽtes ſumus, progenies uipe
ratũ: Quomodo enim nõ ſumus ſerpentes, qui ſuper terrã ſerpimus, & terrena ſapi
mus, nec conuerſationem noſtram in cœlis habemus? Quomodo non progenies
uiperarum ſumus, qui non in obedientia dei, ſed in inobedientia quæ per ſerpen
tem eſt deprehendimur? Quoniam igitur non inuenio, quomodo calamitatem
iſtam deplorem, & ignoro, quomodo cum lacrymis eum, qui demorantem in me
ſeductionem abigere & expellere poteſt, implorem, quomodo cantabo canticum
domini in terra aliena? Quomodo lamentabor ac deflebo Ieruſalem? Quomodo
effugiam moleſtam ac duram Pharaonis ſeruitutem? Quomodo relinquam tur
pem hunc incolatum? Quomodo renuntiabo acerbæ illius tyrannidi? Quomodo
Ægyptum egrediar? Quomodo mare rubum traijciã? Quomodo terribilẽ ſolitu
dinẽ pertranſibo? Quomodo à ſerpentibus ictus non peribo? Quomodo alienige
nas debellabo? Quomodo Gentes exterminabo? Quomodo tabulis meis excipiã
diuinę legis oracula? Quomodo uidebo columnã uerę lucis, et ſpiritus ſancti nubẽ?
Quomodo fruar mãna alimoniæ ſempiternę? Quomodo bibã aquã uiuificãtis Pe
træ? Quomodo trãſibo Iordanẽ, ut ingrediar bonã promiſſionis terrã? Quomodo
uidebo

A uidebo ſummum ducem,quem cõſpectum Ieſus Naue , eueſtigio deum adorauit? Niſi enim ſuperatis his omnibus,exterminauero,quæ in me ſunt Gentes,nec ingrediar,nec requieſcã in ſanctuario,neq; particeps ero gloriæ dei.Satage igitur,ut fias immaculatus filius dei, ingrediatecq; in requiẽ illam , in quã præcurſor noſter Ieſus noſtri gratia intrauit.Cura ut conſcribare in Eccleſia cœleſti cũ primogenitis,ut inueniare ad dexteram magnificentiæ excelſi. Satage ut ingrediaris in ſanctã ciuitatẽ Ieruſalẽ ſupernã,& in delitias paradiſi. Iſtis enim præclaris ac beatis exemplaribus nõ poteris alio pacto dignus haberi , niſi lacrymas inſtar torrentis nocteſq; dieſq; ꝓfundas, cũ eo qui dixit , Lauabo per ſingulas noctes lectũ meũ,& lacrymis meis ſtratum meũ rigabo.Non enim ignoras, quod qui ſeminant in lacrymis cũ gaudio metent.Quapropter & cũ fiducia Propheta dicit,ad lacrymas meas ne ſileas.Et itẽrũ,pone lacrymas meas in cõſpectu tuo , ſicut & in promiſſione tua.Et fuerũt mihi lacrymæ meæ panis die ac nocte.Et in alio pſalmo.Et potũ meũ,inquit , cum fletu miſcebã.Reuera nanq; ex'ingenti adflictione , cordiſq; turbatione & feruenti æſtuatione,in ueritatis cognitione ꝓfuſa lacryma,cibus eſt animæ,per cœleſtẽ panẽ ſubminiſtratus,cuius præcipuè particeps erat Maria,ad pedes domini ſedens,& lacrymans,ſecundũ ipſius ſeruatoris teſtimoniũ,dicẽtis, Maria aũt optimã partẽ elegit, quæ nõ auferet ab ea. O' pretioſas lacrymas inſtar margaritarũ è beatis illis oculis profluentes.O diuinũ illã & morigerũ auditum. O fortẽ ac ſapientẽ animũ.O actẽ & ſpiritualẽ amorẽ,feruenter ad immaculatũ ſponſum anhelantẽ . O ſtimulũ deſiderij,animæ uerbi dei cupidæ. O ſtudioſum & irremiſſum ſponſæ & ſponſi conſortiũ.Imitare Mariã hanc, ô filij,imitare,ad nihil aliud reſpiciens q̃ ad eum qui dixit.

B Ignem ueni mittere in terram.Et quid uolui,niſi ut iam eſſet accenſus ? Eſt enim inflammatio ſpiritus,corda excitans & calefaciens.Propterea,quòd ſpiritalis ac diuinus ignis animas quidẽ illuminat, & probat interne,ſicut aurum ſyncerũ in camino probatur,malitiã uero conſumit,ueluti calamũ ac ſpinas.Deus enim noſter ignis cõſumens eſt , ultionem in flamma ignis de illis ſumens,qui ſe ignorant,& Euangelio ipſius non obtemperant.Hic eſt ignis ille,qui operatus eſt in Apoſtolis,cum loquerentur linguis ignitis. Hic ignis per gloriã Chriſti , Paulum ſuo ſpelendore undiq; circumfundẽs,mentẽ quidẽ illius illuminauit,uiſus uero corpori ſenſum obſcurauit. Aciẽs enim carnalis uiſus , lucis illius uim non ſuſtinet . Hic ignis uiſus eſt Moſi in rubo.Hic ignis Eliã in ſpecie currus abripuit.Ignis huius energiam quærens beatus Dauid, dixit . Proba me domine,& tenta me,ure renes meos & cor meũ.Hic ignis Cleopę & eius qui cum ipſo erat corda calefecit, cum illis poſt reſurrectionẽ loquetetur dominus, unde & angeli , & adminiſtratorij ſpiritus , flamma ſunt.Hic ignis trabẽ illam qui intus eſt in oculo noſtro cõburens, mundã conſtituit mentis aciem, ut recepta natiua perſpicuitate , admiranda dei opera continuè uideat , iuxta eum qui dixit.Reuela oculos meos ,& contemplabor mirabilia ex lege tua . Hic itaque ignis,dæmonas fugat, malitiam exurit, reſurrectionem potentia ſua & immortalitatem operatur, animas ſanctorum illuſtrat , & rationales uirtutes ſuffulcit . Hunc ignem precemur , ut & nos occupet , ut ſemper in luce ambulantes,ne modicè quidem offendamus & impingamus unquam , ſed uelut luminaria in mundo conſpicui perpetuò ſermonem uitæ contineamus, ut in bonis dei cum domino noſtro Ieſu Chriſto delitiantes,in uita requieſcamus in ſeculorum ſecula. Amen.

BIBLIOTECA DEL SEMINARIO
VESCOVILE DI PORDENONE
N. ingr. 39067